లెక్కలు.

1926 - 27

విషయానుక్రమణిక

పేజి.

వ్యాసముల సూచి ... ౧-౩
చిత్రముల సూచి ... ౪-౫
జయదుందుభి—గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావుగారు (ప) ... ౬
చిత్రముల వివరణము ... ౭-౧౦
పంచాంగము ... ౧౧-౩౦
ప్రస్తావన ... ౩౧-౩౮
వేదాశీస్సులు—ఆంధ్రీకృతములు—పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు(ప) ... ౩౯
అతిథి—సాక్షి మంగపతిరావుగారు (ప) ... ౪౦
„ అల్లమరాజు రామకృష్ణయ్యగారు (ప) ... ౪౦
అతిథిస్వాగతము—దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు (ప)... ౪౧
అర్చన—ఆహ్వానము—పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు (ప) ... ౪౨-౪౪
కీ. శే. సర్ పిట్టి త్యాగరాయ శెట్టిగారు ... ౪౫-౪౬
దేశబంధుని హృదయవేదన—ముడుంబ నరసింహాచార్యులుగారు (ప) ... ౪౭-౪౮
కీ. శే. చిత్తరంజనదాసు—శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి దుర్గాసదాశివేశ్వరప్రసాద బహద్దరుగారు (ప) ౪౮

౧. రాజకీయము

40-వ దేశీయమహాజనసభ-కానుప్పూరు, శ్రీమతి సరోజినిదేవిగారి అధ్యక్షోపన్యాసము-తీర్మానములు ౪౯-౫౬
మహాత్ముఁడు -సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు (ప) ... ౫౬
కర్జను ప్రభువర్యుని పరిపాలనము మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు ... ౫౭-౫౯
మేలుకొలుపు -కాట్రావులపల్లి రామమూర్తి గారు (ప) ... ౫౯
సిపాయీల యుద్ధము - కే. బి. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు ... ౬౦-౬౩
మానసబోధము - పండిత ఈ. భాష్యకాచార్యులు గారు (ప) ... ౬౪
భారత ప్రభుత్వాదాయము - కోన వేంకటరాయ శర్మగారు ... ౬౫-౬౯
ఉపాధ్యాయవృత్తి- పంగనామముల రామచంద్రరావుగారు (ప) ... ౬౯-౭౦
శాసనోల్లంఘనము—వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు ... ౭౧-౭౩
మాతృనిదేశము —మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు (ప) ... ౭౪-౭౫
స్వరాజ్యపక్షము - జాతీయోద్యమము—మోచెర్ల కృష్ణమూర్తిగారు ... ౭౬-౮౦
మృత్యుంజయ స్తవరాజము —తెన్నేటి నారాయణశర్మగారు(ప) ... ౮౦

౨. సారస్వతము

కవికృత్య సిద్ధాంతము—జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు ... ౮౧-౯౦
మార్పు —దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు... (ప) ... ౯౦
విమర్శనపంథ—కవికొండల వెంకటరావుగారు ... ౯౧-౯౨
లీల —దుర్గమహంతి సీతారామశర్మగారు (ప) ... ౯౩

౩. గ్రంథవిమర్శనము

సాహిత్యరత్నాకరము – వారణాసి ధర్మసూరి మహాకవి—శ్రీరంగము సోమేశ్వర శాస్త్రిగారు ౯౪-౧౦౨
పూజాయాత్ర—పెనుమర్తి వెంకటరత్నముగారు (ప) ... ౧౦౨
అన్వేషణము —తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు (ప) ... ౧౦౩-౧౦౪
స్త్రీపర్వము - తిక్కన—గర్భాము అప్పారావుగారు ... ౧౦౫-౧౧౦

కృతజ్ఞత —జనమంచి సీతారామస్వామిగారు (ప) ౧౧౧
మెంకిపాటలగాలిదుమారము—బసవరాజు వేంకటప్పారావుగారు ౧౧౨-౧౧౯
హనుమంతుని హితోపదేశము —మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు (ప) ౧౨౦-౧౨౧
వేమనకాలము—బండారు తమ్మయ్య గారు ౧౨౨-౧౨౮
సారంగధరచరిత్రము—నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తిగారు ౧౨౯-౧౩౩
కోకిలాకూసికొనుమింక గుబురులోన —కాళూరి వెంకటనరసింగరావుగారు (ప) ... ౧౩౩-౧౩౪
నందూరి బాపయమంత్రి - విఘ్నేశ్వరచరిత్రము—విద్వాన్ దేవరకొండ రామజోగిశాస్త్రిగారు ౧౩౫-౧౩౬
శివరాత్రి మాహాత్మ్యము—విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు ౧౩౭-౧౪౨
ఋషిస్తవము —పొన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మగారు (ప) ౧౪౩-౧౪౪
సూరనార్యునిప్రేమ వర్ణనలు—యడ్లపాటి వేంకటసుబ్బారావుగారు ౧౪౫-౧౫౨
ప్రాణప్రయాణ సమయవిస్మృతి—ఎల్లమరాజు వేంకటనారాయణ భట్టుగారు (ప) ... ౧౫౩

౪. నాటకము

గ్రహాచారము—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు... ... ... ౧౫౪-౧౬౩
ఆశీర్వాదము —గున్నేపల్లి అతయలింగంగారు (ప) ౧౬౩

౫. కథ

పులికూన—రాయసం వేంకటశివుడుగారు ౧౬౪-౧౬౯
కలివిడంబనము —మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు (ప) ౧౬౯-౧౭౧
పిచ్చినమ్మకము—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు ౧౭౨-౧౭౬
శన్యుపాలంభము —కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు (ప) ౧౭౭-౧౮౦
వరశుల్కము—శ్రీపాద జోగిసోమయాజులుగారు ౧౮౨-౧౮౬
కాకమా నీవు వినువిశ్వగానమేమి? —కాళూరి వెంకటరామారావుగారు (ప) ... ౧౮౬
మహావీరుఁడు—దశిక సూర్యప్రకాశరావుగారు ౧౮౭-౧౯౩
అరుణోదయము —దేశరాజు రామదాసుగారు (ప) ౧౯౪

౬. చరిత్ర

ఔరంగజీబుభార్యలు—ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు ౧౯౫-౧౯౭
ఆతిథ్యము —పండితారాధ్యుల నాగభూషణంగారు (ప) ౧౯౮
తొల్లిభారతీయు లేక జాతీయులుగా నుండిరా?—కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు ... ౧౯౯-౨౦౧
శ్రీరాముని నిర్వేదము —భాగవతుల నృసింహశర్మగారు (ప) ౨౦౨-౨౦౫
కుశనగరము - బుద్ధనిర్యాణము—కొ. నరసింహాచారిగారు ౨౦౬-౨౧౩
ప్రేమలత —అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు (ప) ౨౧౩-౨౧౫
నిజామురాష్ట్రచరిత్ర పరిశోధనము—శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు ౨౧౬-౨౨౨
అన్యాపదేశము—శ్రీరాం వీరబ్రహ్మంగారు (ప) ౨౨౩
శాసనావళి—సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులుగారు ౨౨౪-౨౨౭
కపిలధార —కొత్తపల్లి సుబ్బన్నాచార్యులుగారు (గే) ౨౨౮
శ్రీద్విజేంద్రలాల్ రాయలజీవితము—జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రిగారు ౨౨౯-౨౩౫
చిత్రలేఖనము —వెలగపూడి భుజంగరావుగారు (ప) ౨౩౫
శ్రీవిఖనసమహర్షి - వైఖానసులు—ఆర్. బి. పార్థసారథి కృష్ణమాచార్యులుగారు ... ౨౩౬-౨౩౮

వనలక్ష్మి —సుసర్ల రామమూర్తిగారు (ప) ౨౩౮
మన ప్రాచీన విద్యాసంస్థలు—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ౨౩౯-౨౪౯
గాంధీమహాత్మ —సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మగారు (ప) ౨౫౦

౭. నైతికము
ఎవఁడుత్తముఁడు?—కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు ౨౫౧-౨౫౪
ప్రియలేఖ —వేదము వేంకటకృష్ణశర్మగారు (ప) ౨౫౪-౨౫౫

౮. సాంఘికము
సంఘసంస్కరణము—వల్లభనేని వేంకటరావుచౌదరిగారు ౨౫౬-౨౫౮
కవిత —శొంఠి శ్రీపతిశాస్త్రిగారు (ప) ౨౫౯
నాగరికత—పోడూరి రామచంద్రరావుగారు ౨౬౦-౨౬౨
చిలుక-గోరువంక—మొసలికంటి రామాబాయమ్మగారు (గే) ౨౬౩

౯. వేదవాఙ్మయము-మతము
పురుషసూక్తము—యన్. కే. వెంకటేశం గారు ౨౬౪-౨౬౯
ప్రణయలేఖ —దూపాటి కొండమాచార్యులు గారు (ప) ౨౭౦-౨౭౧
శ్రీనాగభూషణరత్నావళి (సం.) —వేంకటశేషేశ్వరావధానులు (ప) ౨౭౧

౧౦. జ్యోతిషము—ఖగోళజ్ఞానము
చంద్రుఁడు—దర్భా యజ్ఞేశ్వరసోమయాజిగారు... ... ... ౨౭౨-౨౮౪
పుణ్యాలగ్నము —'కవికుమారులు' (ప) ౨౮౫
మహాత్ముని జాతకము—వి. కే. శఠకోపాచారి గారు ౨౮౬

౧౧. తత్త్వము
ప్రారబ్ధము—చేపూరు సింహాచలము గారు ౨౮౭-౨౯౬
ప్రాచీన గురుశిష్యులు —కోలాహలం సీతారామరాజుగారు (ప) ౨౯౬
పారలౌకికతత్త్వము—సోమయాజుల వెంకటరామమూర్తి గారు ౨౯౭-౩౦౨
అగస్త్యుడు —వెలగపూడి దానయ్యచౌదరిగారు (ప) ౩౦౨

౧౨. సంగీతము
పురాణహరికథ—బంమల్లయ్య శాస్త్రిగారు... ... ... ౩౦౩-౩౦౪
సత్యవిరహము —పి. గన్నాజీ శర్మగారు (ప) ౩౦౪

౧౩. ప్రకీర్ణకము
స్వరతీక్ష్ణస్వభావము-సువాసన—పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు ౩౦౫-౩౦౭
భారతమాతృ సమాశ్వాసము—నేమాన సూర్యప్రకాశకవిగారు (ప) ౩౦౮-౩౦౯
ఆంధ్రవార్తాపత్రికలు-కొడాలి శివరామకృష్ణరావుగారు ౩౧౦-౩౧౫
మేలుకొను మాంధ్ర—దేశమేలుకొనుము —గాడేపల్లి సూర్యనారాయణశర్మగారు (ప) ౩౧౫
36,00,000 (ముప్పదిఆరులక్షల) దాక్షిణాత్యాంధ్రులకుగతియెవరు?—సాధు వరదరాజంపంతులుగారు ౩౧౬-౩౧౭
విరాగి —కొణిదెన వెంకటనారాయణగారు (ప) ౩౧౮-౩౧౯
అమెరికాసంయుక్త ప్రభుత్వములం దొకపల్లెటూరు—మాగంటి బాపినీడుగారు ౩౨౦-౩౨౩
శివకవులు (ప)—నిడమోలు సుందరము పంతులుగారు ౩౨౪
మదరాసు పెన్సిలు ఫ్యాక్టరి—'పరిశ్రమాభిలాషి' ౩౨౫-౩౨౬

చిత్రముల సూచి

శ్రీమతి సరోజినిదేవిగారు; డాక్టరు మురారిలాలు గారు, *బి.గణేశశంకర విద్యార్థిగారు, *యల్. భగవాన్ దాసుగారు, యం. సింగారువేలుశెట్టిగారు, తులసీ చరణ గోస్వామిగారు. 1

యన్. సి. కేల్కారుగారు, జాతీయ మహాసభా మంటపము, స్వామి శ్రద్ధానందగారు, జాతీయమహాసభా మంటప సింహద్వారము; దక్షిణాఫ్రికా రాయబారుల నాయకుడు అబ్దుర్ రహమానుగారు సభాప్రారంభమున నుపన్యసించుట, సరోజినీదేవిగా రుపన్యసించుట, తిలకు నగరమందొకవీథి, మురారిలాలుగారు స్వాగతోపన్యాసము నిచ్చుట. 2

రజాఖాన్‌పహాలీ - పరిషియా క్రొత్తరాజుగారు, అబ్దుల్‌కరీమ్ రిఫ్ఫులనాయకుడు; సామి వెంకటాచలం శ్రేష్ఠిగారు, ఖద్దరు ప్రదర్శన శాలాభాగము, కావ్యకంఠ గణపతిశాస్త్రిగారు, ఖద్దరు ప్రదర్శనోత్సవ ప్రారంభమున మహాత్ము డుపన్యసించుట. 3

ప్రథమార్య వైశ్యయువజన మహాసభ, చెన్నపురి; †దర్శి చెంచయ్యగారు, కీ. శే. సురేంద్రనాథ బెనర్జీగారు, ‡తుంపూడి వెంకటానంద భగవత్‌గారు. 4

యాదవ మహాజనసమాజము శ్రీకృష్ణజయంత్యుత్సవము, హైదరాబాద్, పరోపకారిణీ బాలికా ధర్మపాఠశాల, సికింద్రాబాదు; ప్రసన్నగజాననబాలికాపాఠశాల మంపీర్‌గంజ్, హైదరాబాదు సేవాసమితి, హైదరాబాదు. 5

ఆది హిందూసాంఘిక సేవాసమితిసభ, హైదరాబాదు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ ప్రథమాంధ్రపట్టభద్ర సన్మానసభ, హైదరాబాదు; శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయ సమావేశము హైదరాబాదు, నిజాంరాష్ట్రాంధ్రజన కేంద్రసంఘ తృతీయ సమావేశము, మధిర, హైదరాబాదు. 6

ఉస్మానియా ఆంధ్రభాషానిలయ ప్రథమ వార్షికోత్సవము, మధిర, హైదరాబాదు, ప్రథమగ్రంథాలయ ప్రతినిధుల మహాసభా కేంద్రసంఘ తృతీయసమావేశము, ఐచ్ఛికభటులు, మధిర, హైదరాబాదు, మధిరసభల సన్మానసంఘము హైదరాబాదు, కళావంతులసంఘసంస్కరణసభ, సికంద్రాబాదు; కీ. శే. మహారాజా రామేశ్వరరాయలు, వనపర్తి సంస్థానాధీశులు - వారికుమారులు, రాజా వేంకటేశ్వరరావుబహద్దరుదోమకొండసంస్థానము. 7

ఆది హిందువుల బోర్డింగుహౌసు నిర్మింపబడు స్థలమును దేశోద్ధారకులు వీక్షించుట; ప్రథమాంధ్రగ్రంథాలయమహాసభ, మధిర, మాడపాటి హనుమంతరావు గారు, ఆసుగొండ లక్ష్మయ్యగారు. 8

ఆనందనికేతనాశ్రమమున నుచితసేవ చేయువారు-పశ్చిమగోదావరి, ఆప్రగడ విశ్వసుందరీ నరసింహశర్మగారులు, ఆంధ్రభల వాలంటీర్లు, సేనాధిపతి-దజారామ్‌గారు; వైశ్యసేవాసంఘము గుంటూరు, ఆర్యవైశ్యయువకసాహిత్యాభ్యులు గుంటూరు. 9

శారదాసమాజము అనంతపురము, కీ. శే. చల్లా కన్నయ్యగారు, మహామహోపాధ్యాయ కల్లూరి వెంకట్రామశాస్త్రిగారు; సమాజ యువజన సేవాసంఘము, రాజమండ్రి, శ్రీమందసాజావారి దర్బారు. 10

హనుమంతరాయజయపాఠశాల, గొడవర్తి, దత్తమండలకళాశాలహాస్టలు అనంతపురము; రాయచోటి తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షు లెన్నుకొనునపుడు తీసినఛాయాచిత్రము, కీ. శే. పి. ధనస్వామినాయుడుగారు, నీలగిరిపత్రికా కార్యనిర్వాహకు, వి. నంజుడప్పగారు. 11

* ఈ రెండుచిత్రములు పొరబాటున నొకదానిపేర నింకొకటి ముద్రింపబడినది. † వీరు సమాజ్యవైశ్యయువజన మహాసభ కధ్యక్షులు; ‡ వీరు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు.

మఠం చిరంజీవిదాసుగారు, బుట్టిమటం, నూకల సుబ్బయ్యగారు, శ్రీమధ్వయువజన సభాద్వైత పాఠశాల విజయనగరము; చిరుమామిళ్ల లక్ష్మీనారాయణ ప్రసాదు గారు, తల్లావఝుల శివశంకరశాస్త్రిగారు, వెల్లంకి అక్కయ్యగారు, పర్వతనేని శివలింగయ్యగారు 12

ఆంధ్ర భారతీతీర్థ దసరాసభల ప్రతినిధులు-వేటపాలెము, ఆర్టుకళాశాల టెన్నిసుకోర్టు, రాజమండ్రి; దక్షిణాంధ్ర మహాజనసభ, సాతూరు. 13

ఆటలలో నాటకములలో బహుమతులు, పొందిన బాలురు బాలికలు, ఆరోగ్యవారము, వేటపాలెము; కమిటీ మెంబర్లు, ఆరోగ్యవారము, వేటపాలెము, 14

దామెర్ల ప్రబోధచంద్రుడుగారు, పి. ఉమాపతిరావు గారు, దామెర్ల సత్యవాణిగారు, ఆంధ్ర చిత్రకారులు, దిగుమర్తి బుచ్చికృష్ణమ్మగారు, రాజమండ్రి; కే.యస్. శాస్త్రి గారు, కీ. శే. మొసలి వెంకటస్వామిగారు, ఆంధ్రనాటక కళాపూర్ణ ముప్పిడి జగ్గరాజుగారు, రాజమండ్రి, కీ. శే. సి. యన్. రెడ్డిగారు. 15

యల్. కృష్ణదాసుగారు, గూడూరు కోటీశ్వరరావుగారు, నాదెళ్ల వెంకటదాసుగారు, కొలచల సీతారామయ్యగారు; కీ. శే. మారేగౌనిగారు, మునిసామి గౌనిగారు, పాతకమూరి నాగభూషణాచార్యులుగారు, బందరు, కీ. శే. మంగు సీతన్నగారు, పర్లాకిమిడి, బి. నాగప్పగారు, కీ. శే. బి. బోయన్నగారు, బ్రహ్మజోశ్యుల సుబ్బరావుగారు, యం. జి. రాజుగారు. 16

ఆంధ్ర సోదరీసమాజ ద్వితీయ వార్షికోత్సవము, హైదరాబాదు, స్వాస్థ్యదళ స్వచ్ఛందసైనికుల భజన, అహింసాప్రచారము, హైదరాబాదు, స్వాస్థ్యదళము ప్లేగుసమయమున పాలు మందులు పంచిపెట్టుట, హైదరాబాదు; శివశ్రేష్ఠి పి. యమ్. వి. భాగ్యరెడ్డివర్మగారు, మాడపాటి తిరుమలరావుగారు, బియ్యం రామన్నప్పగారు, వేలూరు రంగధామనాయుడుగారు, పింగిలి కోదండరామిరెడ్డి దేశముఖుగారు. 17

ముచుకుంద నదీతీరము-అఫ్జల్‌గంజువారిధి, మచిలీకమాను, చారుమినారు, జనరల్‌హాస్పిటల్; ప్రసిద్ధభవనములు, హైదరాబాదులోనివి. 18

ముదిరాజసంఘముయొక్క వార్షికోత్సవసభ; చిరాగు వీరన్నగారు, శ్రీకృష్ణస్వామిముదిరాజగారు, దేశభక్త వామననాయక్‌గారు, నీలగిరి పత్రికాధిపతి. 19

పద్మశాలి తృతీయమహాజనసభ, కాంచీపురము; రిక్రియేషన్ క్లబ్బు, బొబ్బిలి, బోర్డు హైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు పార్వతీపురము. 20

బొబ్బిలి పోలోటీము, ప్రొఫెసరు నాగలింగము సకలేశ్వరరావుగారు; హిందీప్రచారకవిద్యాలయము, చెన్నపురి, కూచి నరసింహంపంతులుగారు, కోలంక వెంకట్రాజు. 21

అహింసావ్రత ప్రచారకులు, కోయిల్‌కుంట్ల ఎ. అగ్బరల్లీ సాహెబ్‌గారు, శ్రీ మహమ్మద్ అబ్దుల్ రసూల్‌సాహెబ్‌గారు; జంపాల వెంకట సుబ్బారాయుడు చౌదరిగారు. 22

బి. నంజుండగౌనిగారు, భమిడిపాటి అయ్యప్ప శాస్త్రిగారు, లింగం వీరభద్రయ్యగారు, వీరిని నారాయణ మూర్తిగారు; పి. సి. అయ్యవారప్పగారు, మోచుకుంట నరసింహశాస్త్రి లక్ష్మీనరసమ్మగార్లు, కారుపల్లి శివరామదాసుగారు, ప్రొఫెసరు వై. రమణయ్యగారు. 23

ఆంధ్రసోదరసంఘము - జముపెడుపూరు, వేముగంటి పాపాయమ్మగారు, తుర్లపాటి గోవర్ధనరావుగారు, గోటేటి వెంకటాచలంపంతులుగారు; వాసిరెడ్డినాగేశ్వరరావుగారు, జయంతిచిన కామేశంగారు, బదరీనాథసాధుగారు, కుసుమ ధర్మన్నగారు, వల్లభనేనిరామబ్రహ్మచౌదరి. 24

కీ. శే. ద్విజేంద్రలాల్‌రాయిగారు, కీ. శే. సర్ పిట్టి త్యాగరాయశెట్టిగారు; పి. జె. మెహతాగారు' కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు, పీసపాటి వెంకట సుబ్బరావుగారు, గ్రంధి వెంకటసుబ్బరాయ గుప్తగారు, కీ. శే. ఉమ్మిడి రామయ్యశ్రేష్ఠిగారు. 25

చాత్తాద శ్రీ వైష్ణవసంఘ సమావేశము; ఏకేశలింగం పాఠశాల, కుముదవల్లి 26

చెన్నపురి పెన్నిళ్ల కర్మాగార చిత్రములు.

అక్షయసంచికవ్యాసరచయితలలో కొందఱు. అ-ఇ

'కుశనగరము బుద్ధనిర్యాణము' అను వ్యాసము నకు సంబంధించిన చిత్రములు. ౧-౮

జయదుందుభి

గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు

ప్రయాణంబైతిరి ధర్మయుద్ధమునకున్ స్వక్షేత్ర రక్షార్థమై,
జయమేయైన పరాజయంబె యయినన్ శౌర్యప్రసిద్ధాన్వయో
దయులౌ మీకు సమానమేయగును సత్యం బద్ది కర్తవ్య మా
పయి సర్వంబును దైవనిర్ణయము నిర్వ్యాజలోలురై పోరుఁడీ.

గీ. నలువది శతాబ్దములు ధరావలయమేలె, అపయశంబేమొ యెఱుఁగదీ యార్యజాతి,
తత్పవిత్రరత్నాకరోద్భవులు మీరు, కలుగునే దుర్యశంబు మీ కారణమున?

శా. శ్రీరామామణితో సుధారసముతో శీతాంశు బింబంబుతో,
క్షీరాంభోనిధిఁ గాలకూట భయదాగ్నిజ్వాలలట్లన్ మహా
వీరశ్రేణులతోఁ దపోధనులతో భీరుల్ దురాఘక్రియా
హారుల్ పుట్టిరి నేఁటి కీ ప్రవిమలార్యావర్త గర్భంబునన్.

తే. గతభవార్జిత వరపుణ్య కారణమున, మీ దశంబులకే కాధినాధుఁడగుచు
ఈశ్వరాదేశమున లభియించె మీకుఁ, ద్రిభువనారాధ్యుఁడగు నొక్క దివ్యమూర్తి.

సీ. సాధించినాఁడు దుర్జయములౌ బహిరింద్రియానూన వైరి సంతానములను
దహియించినాఁడు దుస్సహ పరాక్రమములౌ, నాంతరంగిక శత్రు సంతతులను
స్థాపించినాఁ డుర్వి సత్యాగ్రహము పేరఁ, గార్యసిద్ధికి మూలకల్పతరువు
చవిఁజూపినాఁడు విశ్వాసహీనులకు ని,రంకుశంబగు నిస్తులాత్మశక్తి

గీ. పొడమినాఁడీమహిత కర్మభూమియందుఁ, జటుల కలుషహుతాశనజ్వాల లార్ప
అహహ యట్టి లోకాతీతు ప్రాపుకలుగ, అపజయభయంబుకలదె మీ కార్యమహిని.

సంపూర్ణము

చిత్ర వివరణము

అక్బరల్లిసాహెబ్ గారు, ఏ:—కోయిల్ కుంట్ల మద్య మాంధనిషేధసంఘస్థాపకులు; వీరు భూతదయకలవారు. అహింసాప్రచారమును గావించుచున్నారు.

అయ్యప్పశాస్త్రిగారు, భమిడిపాటి, విద్వాన్:— వీరిస్వగ్రామము సిద్ధాంతము. ప్రస్తుతము గుడివాడబోర్డు హైస్కూలులో సంస్కృత పండితులుగానున్నారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రకృతికర్తలు; శతావధానులు. వీరికి గానవిద్యాపరిచయమునుగలదు.

ఆంధ్రసోదరులు, జముషెడ్ పూరు:— జముషెడ్ పూరు సమీపమునగల సువర్ణరేఖా నదీతీరమున మొన్న కార్తికమాసమున కార్తిక దామోదరోత్సవ సందర్భమున తీయబడిన జముషెడ్ పూరు ఆంధ్రసోదరుల చిత్రము.

ఆనందనికేతనము:—(ఆశ్రమము)పశ్చిమగోదావరిజిల్లా (కుడినుండి) శ్రీమునిగంటి జగన్నశాస్త్రిగారు, బి.ఏ; వీరు కాంగ్రెసు ప్రచారకులు. ఆశ్రమమునందలి విద్యార్థులకు విద్యగరపుచున్నారు. 'పల్లెటూరు' గ్రంథమండలీ నిర్వాహకులుగా నున్నారు. ౨. శ్రీ తల్లాప్రగడ ప్రకాశరాయుడుగారు యమ్. ఏ ; వీ రుపాధ్యాయులుగ నుండి అసహాయోద్యమము నవలంబించిరి. కొంతకాలము రాజమండ్రి జాతీయపాఠశాలయందు ప్రధానోపాధ్యాయులుగ నుండిరి. ఇపుడు ఈ యాశ్రమమున నధ్యాపకులుగానున్నారు. ౩. శ్రీ తల్లాప్రగడ నరసింహశర్మగారు; వీరు చాలకాలము కాకినాడలో పిఠాపురము మహారాజా వారి ఆర్ట్సుకేజికి అసిష్టంటు సూపరింటెండెంటుగా నుండిరి. చిన్ననాటినుండియు, సాంఘిక సేవ గావించుచుండిరి. ఈ యాశ్రమమును స్థాపించిరి. ౪. శ్రీ శనివారపు సుబ్బారావుగారు; వీ రీజిల్లాలో అసహాయోద్యమప్రచారముచేసి ఖద్దరు సంఘములను స్థాపించినారు. జిల్లాఖాదీబోర్డుకు అధ్యక్షులుగాను, జిల్లా కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగాను పనిచేసిరి. 'పల్లెటూరు' అను వారపత్రికకు సంపాదకులుగనుండిరి. ప్రస్తుత మానందాశ్రమము నభివృద్ధిలోనికి దెచ్చుటకు పాటుపడుచున్నారు. 'పల్లెటూరు' అను గ్రంథమండలిని నడుపుచున్నారు.

కన్నయ్యగారు,చల్లా(కీ. శే.):— గంజాంజిల్లా నరసన్నపేట వీరి నివాసస్థానము. వీరు దేవాంగులు;వీరశైవులు; నిరతాన్నదానపరులు; ఆస్తికులు; దానధర్మములు నిరంతరము యథోచితముగ జేయువారు; జంగమార్చనలు చాల చేయుచుండెడివారు. సుచిరకాలము (౬౮సం.) జీవించి 1914 సంవత్సరము న కైలాసము నలంకరించినారు.

కృష్ణదాసుగారు-యమ్.,బి.ఏ.,బి.యల్., హైకోర్టువక్కీలు, చెన్నపురి:—వీరికి చిత్రవిద్యయందు నేర్పుగలదు. సెనేటుమందిరమున జరిగిన దక్షిణహిందూస్థాన చిత్రకళాప్రదర్శనములయందు,వీరిచిత్రములు పెక్కులు ప్రదర్శితములై జమీందారులచే కొనబడినవి. బహుమానములుకూడ పెక్కింటిని వీరుగడించినారు. వీరు గోకేలు, లక్ష్మీనరసనాయుడుగారు,మహాత్ముడు, సాలోజి, వి. కె. రామానుజాచారిగారు మొదలైనవారి వర్ణచిత్రములను పెక్కిటిని చిత్రించిరి. సర్. ఏ. పి. పాత్రోగారు వీరికి బంగారుపతకము నొకదాని నొసగిరి. పచ్చయప్పహాస్టలులోనున్న మహాత్మునిచిత్రము వీరి చిత్రకళాప్రతిభకు ప్రబలనిదర్శనము. పచ్చయప్ప కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగానుండిన మే. రెన్ను, కోలో దొరగారులు వీరిసామర్థ్యమునకు మెచ్చుకొని ఇంగ్లాండుకువెళ్లి యచ్చట ప్రాచ్యసాంప్రదాయమును వ్యాపింపచునట్లుచేయ వీరికి సలహానొసగిరి. గురూపదేశము లేకయే నిరంతరాభ్యాసముచేతనే చిత్రవిద్యయందసమానులైన వీరు ప్రశంసార్హులు.

కోటీశ్వరరావుగారు,గూడూరు:—వీరు గుంటూరిమం
లోని వేశెండ్లనివాసులు, వీరు కవీశ్వరులు. సంపూర్ణరామా
పురూరవ మొదలయిననాటకములు రచియించినారు; నాట
మాలను స్థాపించినారు. వీరు ఆయుర్వేదమునను సమర్థులు.

గోవర్ధనరావుగారు, తుర్లపాటి:— వీరు
ఒకేషనల్ స్కూలు ప్రధానోపాధ్యాయులు; అధునాతన సుకవి
రులు. వీరి రచనము లప్పుడపుడు కృష్ణాపత్రిక మొదలయిన ప
యందు గానవచ్చుచుండును.

జగ్గరాజుగారు, యమ్:—రాజమహేంద్రవరమువా
వీరు చింతామణి నాటకసమాజమున తొలుదొల్తనుండియు నటకులుగానుండిరి. వీరి పేరు ఆంధ్రదేశ మాబాలగోపాల మెఱుగును. వీరి యభినయ సామర్థ్యమునకు మెచ్చి నాటకసమాజములవారును, ఇతరులు. హస్తకంకణ సువర్ణపతకాదులేకాక "ఆంధ్రనాటకకళాపూర్ణ" అను బిరుదమును నొసంగిరి. వీరు ముఖ్యముగ స్త్రీపాత్రలనే ధరింతురు. కరుణాను,ప్రేమను అప్పగించునపుడు వీరికి వీరేసాటి.

దత్తమండలకళాశాలహాస్టలు, అనంతపురము:— ఈచిత్రము శ్రీ. యల్. కే. వెంకటేశముగారు, యమ్. ఏ. యల్. టి. రాజమహేంద్రవర కళాశాలకు మార్పబడినపుడు తీసినది. ఈవెంకటేశంగారు హాస్టలుకు సహాయాధికారిగా నుండిరి.

ధర్మన్నగారు, కుసుమ:— రాజమహేంద్రపుర వాస్తవ్యులు; ఆదిమాంధ్రనాయకులలో నొకరు; స్వసంఘాభివృద్ధికై చాల పాటుపడుచున్నారు. దీనినిగూర్చి రెండుమూడు పుస్తకములనుగూడ వ్రాసియున్నారు. జాతీయ సేవయందు పాల్గొనుచుందురు.

నంజుండప్పగారు వ.:— వీరిది హిందూపురము, మూగజీవములయెడ, దీనపోషకులయెడ ప్రాణమిత్రుఁడు. వీరు మిగులనుత్కృష్టస్వభావముగలవారు. ఇప్పుడు హైదరాబాదురాష్ట్రమున నహింసాతత్త్వోపదేశమును గావించుచు మిగుల పాటుపడుచున్నారు.

నాగప్పగారు, బి., బార్ అట్ లా, బెంగుళూరు:— రెడ్డికాపులలో మొట్టమొదట బ్యారిష్టరు పరీక్షయందు త్తీర్ణులయి మైసూరుసంస్థానమున నుద్యోగమునను న్నారు. ప్రకృతము బెంగుళూరు 'కాపు' సంఘమున కధ్యక్షులుగా నున్నారు.

నీలగిరి పత్రికా కార్యనిర్వాహకులు:— ఈపత్రికా కార్యస్థానము 1923 సం॥ నిజామురాష్ట్రమున నల్లగొండయందు స్థాపింపబడినది.

పాపాయమ్మగారు, వేముగంటి:— ఈ సతీమణి ...గడకాంగ్రెసు జనరల్ సెక్రెటరీగారగు శ్రీయుత నేత్రకంటి ...పరావుగారిసోదరి. 1921-వ సంవత్సరమున కాకినాడలో ... స్వదేశీవస్త్రప్రదర్శనములో నీమె రెండవ బహుమానమును, ...సం. జనవరినెలలో కాకినాడలో జరిగిన నూలువడకుపోటీప... మొదటిబహుమానమును, వెండిగిన్నెను బడసినది. హిందీలో ...ండిత్యము నీమెగడించినది. ఈమె సహాయనిరాకరణమునవలం...దిమొదలుకొని సొంతముగానూలువడకి బట్టలను నేయుచుండును.

బాలభక్తసమాజము, కొజ్జిల్లిపేట, బందరు:— ...డ్లకు పూర్వము స్థాపింపబడిన దీసమాజము. విద్యాభివృద్ధికి ...ప్పడుట, దైవభక్తిని నెలకొల్పుట, మొదలగునవి యీసంఘము...క్క ముఖ్యోద్దేశములు. ప్రతిఅమావాస్యనాడును ఈసమాజమున ...ీర్తనకాలక్షేపములు జరుగుచుండును. శ్రీయుత పాతకమూరి నాగభూషణాచార్యులుగారు దీసమాజకార్యదర్శిగా నున్నారు. వీరివలన నీసమాజము మిగుల నభివృద్ధిని గాంచుచున్నది.

బొబ్బిలిపోలోటీము:— శ్రీరాజా వేణుగోపాలచాలెంజి కప్పును గెలుపొందినవారు: 1. శ్రీ. వెంకటగిరి కుమారరాజాగారు, 2. శ్రీరాజా వెంకట్రామరావుగారు, 3. శ్రీ. వరసయ్యగారు, 4. శ్రీ బొబ్బిలి రాజాగారు.

బోయన్నగారు, బి. (కీ. శే.):— వీరి నివాసము బెంగుళూరునందు. వీరు రెడ్డికాపువారు. మైసూరుసంస్థానపు కాపువారికొఱకు బెంగుళూరులో నొక కాపు సంఘమును స్థాపించిరి. వీరు పాదుగలూరు ఒక్కలిగర సంఘస్థాపకులు.

మందసాదర్బారు; శ్రీనివాసరాజమణి రాజదేవుగారు, మందసరాజా:— వీరు వేటయందు కడునిపుణులు. ఇప్పటి వఱకు 25 పెద్దపులులను వేటాడియున్నారు. పట్టణములో 'తుపాకిగురి' పందెమున మొదటిబహుమానమును పొందినారు. వీరు "వ్యాఘ్రాంతక" అను బిరుదమును బడసిరి. ఆబిరుదిచ్చుసమయమున కావించిన దర్బారు చిత్రమిది. పులులనేకాక ఇతరదుష్టజంతువులను వీరు చంపినారు.

మహమ్మద్ అబ్దుల్ రసూలుసాహెబ్ గారు:— గుంటూరుజిల్లా వేటపాలెం వీరినివాసస్థానము. వీరుగొప్పవర్తకులు. చిరకాలము నుండి మదరాసులో కమీషన్ ఏజంటుగా వ్యాపారము చేయుచుండిన మహమ్మద్ పెదసిలారుసాహెబ్ గారి కొమారులు, దాతయుఁడను.

మారేగౌనిగారు, (కీ. శే):— సేలంజిల్లా హోసూరుతాలూకా బొమ్మతారనూరు వీరి నివాసస్థలము. వీరు కాపురెడ్డికులమున పుట్టిరి. చిన్నతనమున మిగుల పేదఱికము ననుభవించుచుండిరి. పసుల కాపరిగానుండి ఆగ్రామముననే రెడ్డికాపువంశమువారును, అధికసంపన్నులును అగు పెద్దమారేగౌరను వానికి తన 15వ యేట దత్తుపోయిరి. అదిమొదలు అధికసంపన్నులై, దానశీలురై, ఆస్తికశిఖామణులై జీవితమునుగడిపిరి. చాలమంది బీదకుఱ్ఱవాండ్రకు చదువు చెప్పించిరి. అన్నదానమును కావించుచుండిరి.

మునిసామిగౌనిగారు:— వీరి నివాసస్థానము సేలంజిల్లా హోసూరుతాలూకా కాశీనాయకనపల్లి. వీరుసుప్రసిద్ధదక్షిణాంధ్రులు.

రాజుగారు, యం. జి.:— వీరు విశ్వబ్రాహ్మణులు. వీరి జాతివారిలో, యంత్రశాస్త్రము బాగుగచదివినవారు. వీరు పెక్కు బిరుదములను, బహుమానములను పొందినారు. ప్రకృతము గుంటూరు నందలి ఆంధ్రకర్మాగారమున యంత్రశాస్త్రవేత్త (ఇంజనీయరు) గానుండి అధికసామర్థ్యముతో పనినిజరుపుచున్నారు. వీరు వయసు నచిన్నవారు.

రాధాకృష్ణయ్య, వేమూరు:— వయస్సు పదునొకండు సంవత్సరములు. ఈబాలునినివాసము నెల్లూరు నవాబుపేటలో. ఇతడు చక్కని సంగీతజ్ఞానముగలవాడు. మధురముగ గానముచేయగలడు. ఫిడేలు అద్భుతముగ వాయించగలడు. వైణికశిఖామణి శ్రీ. వీణ శేషణ్ణగారు ఈబాలునికి 'సంగీతవిద్వాన్' అను బిరుదమునిచ్చినారు. మఱియు

చెన్నపురి మొదలగుచోట్ల పెక్కు సువర్ణపతకములను సంపాదించినాడీ చిరంజీవి.

రామయ్య, వై. (ప్రొఫెసరు):—వీరిది విజయనగరము. వీరు గొప్పమాంత్రికులు. వరములకు సంబంధించు చిదరోగములను శెక్కుటిని కుదిర్చినాడు. గాంధిమహాత్ము డుపవసింపవారి యారోగ్యము నాశించి వీరును ౧౪ దినము లుపవసించినారు.

రామయ్య శెట్టిగారు, ఉమ్మిడి:— చెన్నపురి ఆర్యవైశ్యులలో సుప్రసిద్ధులు; ధర్మకార్యనిరతులు; సతతాన్న దానపరులు పరోపకార పారీణులు. వీరు 1884 సంవత్సరమున ఉత్తరార్కాడు జిల్లా గుడియాతమున జన్మించిరి. 1904 సంవత్సరమున చెన్నపురికిజేరి తమ నగలవ్యాపారము నభివృద్ధిచేసిరి. నగలుచేయుట కొక గొప్ప కర్మాగారమును స్థాపించి నవనాగరికులయభిరుచులను గనిపెట్టి క్రొత్త క్రొత్త రకముల నగలనుచేయించుచుండిరి. వీరు వ్యాపారమున మంచి పేరును గడించిరి. వీరు 1925 సంవత్సరమున వేలూరున కీర్తిశేషులయిరి.

లక్ష్మీనారాయణప్రసాద్‌గారు, చిరుమామిళ్ల, బి.ఏ. డిప్యూటీకలెక్టరు:—వీరు 'రావిరేల'యను కృష్ణామండలగ్రామమున 1884 సంవత్సరమున జన్మించిరి. వీరు వాసిరెడ్డి సంస్థానాధీశ్వరులకు దగ్గర బంధువులు. వీరు ప్రారంభమునసే 1909వ సంవత్సరము డిప్యూటీతహసీల్‌దా రుద్యోగమున నియమింపబడిరి. 1919వ సంవత్సరమున డిప్యూటీ కలెక్ట రయినారు. వీరు భాషాభిమానము గలవారు. వీరు పెక్కుగ్రంథములను రచియింపజేసిరి.

విశ్వసుందరీ నరసింహ శర్మలు, తల్లాప్రగడ:— ఆనందనికేతనమును స్థాపించినవారీసతీపతులు (చూ. ఆనందనికేతన చిత్రవివరము.) శ్రీమతి విశ్వసుందరమ్మగారును భర్తతోపాటుసహోద్యమ ప్రచారమును, సాంఘికసేవను గావించుచు స్త్రీ విద్యార్థులకువిద్యను గరపుచుందురు.

వెంకటసుబ్బారావుగారు, బ్రహ్మజోస్యులు:—చింతామణీనాటకసమాజమున వీరు చిరకాలమునుండి ప్రధానపాత్రముల ధరించుచుండిరి. అభినయమున గడునిపుణులు. వీరు గంభీరముగను, మధురముగను గానముచేయగలరు. పెక్కు బంగారుపతకములు వీరు పడసియున్నారు. రంగూనులోను తమ నటనాకౌశల్యమునుజూపి యుచితరీతిని సత్కారములను గాంచినారు.

వెంకటచలం పంతులుగారు, గోటేటి;— ఇదివరలో వీరు ప్రభుత్వ సహకార సంఘముల ఇనస్పెక్టరుగనుండి 1921 లో అసహాయోద్యమ సందర్భమున రాజీనామాయిచ్చిరి. అమలాపురం బాంకు అసిస్టెంటు సెక్రెటరీగ మూడేండ్లు పనిచేసిరి. ఇప్పుడొక సంవత్సరమునుండియు త్రిప్లికేను ఆర్యన్ కో ఆప రేటివ్ సొసైటీ సెక్రటరీగా పనిచేయుచున్నారు.

వెంకట్రాజుగారు, కోలంక:—ఇతడు కుమ్మరి. వయసు 18 సంవత్సరములు. గొప్పమార్దంగికుడు. గురుశిక్ష లేకయే 5-వ యేట నేకడుపేర్పుతో సంగీతవిద్వాంసులతో మృదంగమును వాయించి వారి మెప్పును బడయగలిగెను. అదిమొదలు కాకినాడ, ఏలూరు, పిఠాపురము, చెన్నపురి మున్నగు పట్టణములలో సంగీతవిద్వాంసులతో మృదంగమునువాయించి పెక్కుసత్కారములను పొందెను. ఆంధ్రభారతీతీర్థవారిమృదంగవాద్య పరీక్షయందు ప్రథముడుగ నుత్తీర్ణుడై ఉత్తమబహుమానమునుబడసెను. ఇతనికి మంచిసంగీతజ్ఞానము, లయజ్ఞానము సహజముగనే అలవడినది. చిత్రవిద్యయందును నేర్పుగల దీయాయుష్మంతునికి.

వేంకటసుబ్బారాయుడుచౌదరిగారు, జంపాల:—కమ్మకులమునకు జేరినవారు. వీరినివాసము దుగ్గిరాల, గుంటూరు. వీరు గ్రామాధికారిగా చాలకాలముండిరి. తాలూకాబోర్డు మెంబరుగను, జిల్లాబోర్డు మెంబరుగను, జిల్లావిద్యాసంఘము మెంబరుగను, నీటిపారుదల కమిటీమెంబరుగను ఉండి ప్రశస్తముగ ప్రజాసేవచేసిరి. తుంగభద్రపయిన కట్టినవంతెనకును, దుగ్గిరాలలోని సెకండరీపాఠశాల ప్రారంభమునకును గ్రంథభాండాగార నిర్మాణమునకును ముఖ్యకారకులయి తగిన సహాయము నొసర్చిరి.

వేంకటసుబ్బారావుగారు, పీసపాటి:—హిందీప్రచారకులు. వీరు బెజవాడలో నాలుగు సంవత్సరములు హిందీప్రచారము చేసి ప్రస్తుతము సీతానగరసత్యాగ్రహాశ్రమమున ప్రచారము చేయుచున్నారు.

వైశ్యవ్యాయామకళాశాల:— 1925వ-సంవత్సరమున శ్రీ పోలిసెట్టి ఆదినారాయణగుప్తగారు గుంటూరున దీనిని స్థాపించిరి. ఇందునలువంద్రువైశ్యవిద్యార్థులుగలరు. వీరువ్యాయామముచేయుచు, దేహదార్ఢ్యమును వృద్ధిపొందించుకొనుచున్నారు. ఇటీవల చెన్నపురియందుజరిగిన ఆర్యవైశ్యయువజన మహాసభకు సంబంధించిన కుస్తీపోటీపరీక్షయందు గెలుపునొందిరి యొకబంగారుపతకమును, వెండి గిన్నెను బహుమానముగా బడసిరి.

శివరామదాసుగారు, కారుపల్లి:— హరికథారత్నాకర, విద్యానిధి, నెల్లూరుజిల్లా, హోసూరుతాలూకా జాగీరు కారుపల్లి వీరి నివాసస్థానము. వీరు ఆంధ్రులు; సనాతన ధర్మబోధినీ, సకల జనాభివర్ధనీ సభలను స్థాపించినారు. శ్రీ రామకోటి గ్రంథమాలను సంపాదించి రామకోటిని లిఖించినారు. 'ఆనందచంద్రిక' అను ఆంధ్ర కర్ణాటపత్రికా ప్రచారకులు. సుజ్ఞానచంద్రోదయా ద్యాంధ్ర కర్ణా

టక గ్రంథములను వెక్కిటిని రచియించినారు. శ్రీమద్రామాయణ మహాభారత భాగవతాది గ్రంథములను హరికథారూపమున నుపన్యసింపగలరు. మఱియు జీవకారుణ్య సంఘమును నెలకొల్పి మద్య మాంస నిషేధ ప్రచారమును తీవ్రముగా జేయుచున్నారు.

శ్రీ శారదా సమాజము, అనంతపురము:— 1918-వ సంవత్సరమున నిది స్థాపింపబడి రిజిష్టరు చేయబడినది. స్త్రీవిద్య నభివృద్ధిచేయు నుద్దేశముతో ప్రతిశుక్రవారమును స్త్రీలకు పురాణేతిహాసములు చదువుచు నుపన్యాసము లిచ్చుచుందురు. 500 ఆంధ్రద్రవిడగ్రంథములుగల ఒకగ్రంథాలయమును గలదు. వార్తాపత్రికలును వచ్చుచున్నవి. ఇచ్చట బాలికలకు, కుట్టుపని అల్లికపని మొదలయినవి నేర్పబడుచున్నవి. సమాజమునకు భవనముకట్టుటకై పురపాలకసంఘమువారు భూమినొసగిరి. చందాలువసూలుచేసి ఆద్రవ్యముతో కట్టుచున్నభవనము త్వరలో పూర్తికాగలదు. గ్రంథాలయమునకై ప్రభుత్వమువారు గ్రాంటునిచ్చినారు. అధ్యక్షురాలు; శ్రీమతి హట్టి పిళ్లమ్మ; కార్యదర్శిని-శ్రీమతి యమ్. వి. మీనాక్షి సుందరమ్మ; సహాయకార్యదర్శిని- శ్రీమతి హిందూపురం సుబ్బమ్మ.

సచ్ఛూద్ర యువజన సేవాసంఘము, రాజమండ్రి: ఇది పోయినసంవత్సరము స్థాపింపబడినది. స్వజాతివిద్యాభివృద్ధికై యీసంఘము మిగుల పాటుపడుచున్నది. సుమారేబదిమంది బాలబాలికలకు పుస్తకములు, పలకలు, బలపములు, కలములు మొదలయినవాని నిచ్చి వారివిద్యాభివృద్ధికి సహాయపడుచున్నారు. చిత్రములో రెండవవరుసలో (ఎడమనుండి) మూడవవారు శ్రీడాక్టరు పో. వేంకటాద్రి గారు, కార్యదర్శి; నాలవవారు శ్రీ యం. సత్యనారాయణమూర్తి గారు, అధ్యక్షుడు.

సి. యమ్. రెడ్డిగారు (కీ. శే.) యం.ఏ. హానర్సు ఎడింబర్గో:— వీరు నర్సాపురం, రైలురు ఉన్నతపాఠశాలకు ప్రధానోపాధ్యాయులుగ నియమింపబడిన నాలుగునెలలోనే మృత్యువువాత జిక్కిరి. వీరివయసుముప్పదిమూడేండ్లు. వీరుపాధ్యాయులుగానున్న యీయల్పకాలముననే, బాలురప్రేమకును, పురజనులగౌరవమునకును, పాత్రులైరి.

సీతారామమూర్తిచౌదరి గారు, తుమ్మల:— రేపల్లెతాలూకా కాకావూరుగ్రామమువారు; వీరుకులమునకమ్మవారు. వీరికి సంస్కృతాంధ్రభాషా పరిచయముగలదు. సరసముగ నాంధ్రమున కవిత్వమును చెప్పగలరు. వీరు 10 గ్రంథమునురచియించినారు. అసహాయోద్యమము నవలంబించి తత్ప్రచారము గావించుచుందురు. గ్రంథాలయమును స్థాపించి దాని అభివృద్ధికై పాటుపడుచున్నారు. భాషాభిమానము మెండుగ గలవారు.

సీతారామయ్యగారు, కోలచల:— వీరి వాసస్థలము ఉయ్యూరు; కృష్ణామండలము. వీరిది పండితవంశము. వీరికినిసంస్కృత పాండిత్యముగలదు. అమెరికాలో చికాగో యూనివర్సిటీయందు యం ఏ. యం. యస్. సి. పట్టముల నడసినారు. ఇపుడు న్యూయార్కులో కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయమునకుజేరిన పిపిల్సు హైస్కూలులో రసాయనశాస్త్ర బోధకులుగా నున్నారు.

సంపూర్ణము

శ్రీరస్తు. శ్రీమహాగణాధిపతయేనమః. శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీ అక్షయనామసంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగమ్

శ్లో. శ్రీకల్యాణ గుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం। గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యంనృణామ్
ఆయుర్వృద్ధిదముత్తమం శుభకరం సంతానసంపత్ప్రదం। నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగమాకర్ణ్యతామ్.
శ్రీజానకీహృదయపంకజపద్మమిత్రం। మిత్రాన్వయోద్భవనిశం సుజనాభిరామం। రామున్నతోస్మిమునిసేవితపాదపద్మం। పద్మోద్భవప్రముఖదైవగణాగ్రగణ్యం॥
శ్రీయుతాంసుఖమాయుష్యం ధనధాన్యం సుఖప్రదం। జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నం పంచాంగం పావనం పరం॥

అస్యసంవత్సరస్య సృష్ట్యాది	
గతాబ్దాః	౧౯౫౫౮౮౫౦౨౭
కలియుగగతాబ్దాః	౫౦౨౭
శాలివాహనశకగతాబ్దాః	౧౮౪౮

ఈసంవత్సర అధిక చైత్ర నిజచైత్రమాసము లయందు అప్పటప్పట తొలకరి ప్రారంభించు ను. వైశాఖ జ్యేష్ఠమాసములయందు గాడ్పులు హెచ్చుగాను ఖండవృష్టిగానుండును. ఆషాఢ మాసమున స్వల్పవృష్టిగానుండును. శ్రావణ భా ద్రపదమాసములయందు సర్వదేశములయందును సువృష్టి కలుగును. ఆశ్వయుజ కార్తీకమాసము లయందు సర్వదేశములకు సువృష్టికలుగును. రాజు చంద్రుడు కుజునిచేత రాజులకు పరస్పరవై రములు కలిగియుండును. శ్వేతధాన్యములు, రక్త ధాన్యములు చక్కగాఫలించును. రసవస్తువులకు వెలలు అతిశయించియుండును. నీరస వస్తువులకు వెలలుతగ్గియుండును. సూర్య చంద్రగ్రహణంబు

విక్రమార్కగతాబ్దాః	౧౯౮౩
హమాణిశకగతాబ్దాః	౧౯౨౬-౧౯౨౭
ఫసలీ	౧౩౩౫-౧౩౩౬
హిజిరీ	౧౩౪౪-౧౩౪౫

లు అభావమైనందున జగల్లగ్నప్రవేశమందున స ర్వదేశములు సుభిక్షముగానుండును. జనులు స ర్వరోగములచే పీడింపబడుదురు. పశువృద్ధి మృ గాదులు సుఖముగానుండును. ఆశ్వయుజ శు ౧౦ శనివారము మొదలుకొని మార్గశిర బ ౩౦ సోమ వారంవరకు గురుమౌఢ్యమున్ను, పునః మాఘ బ ౧ ప్రభృతి ఫాల్గుణ బ ౩ పర్యంతం గురుమౌ ఢ్యమున్ను కలదు. కార్తీక బ ౧౩ శుక్రవారం సింధూనది పుష్కరప్రవేశము. అపరసస్యములు విశేషముగా ఫలించును. ఆరుద్రా రాత్రి ప్రవే శించినందున దేశ సుఖముకలుగును. స్త్రీపురుషా దులు సర్వసుఖములచేనుందురు. వర్షము యిద్దు ము మాత్రముగాయున్నందువలన పంటలు ౬।

యెడుంపాతిక వీసములుగా ఫలించును. ఈసంవత్సర జ్యేష్ఠ బ ౩౦ శుక్రవారం ఉదయాది ఘటికాలు ౦-౭ ఆద్యంతపుణ్యకాలు ౫-౭౫ సూర్యగ్రహణము గలదు, అయితే మనదేశములో దృశ్యముకాదు. సర్వేజనాస్సుఖినోభవంతు. సమస్త సన్మంగళానిభవంతు.

ఈపంచాంగము మ-రా-రా-శ్రీ పత్యవోలు పురవాస్తవ్యులగు యలమంచి - రామయ్యగారిపుత్రులైన వీరన్నయ్యగారు, సుబ్రహ్మణ్యముగారు, సూర్యనారాయణగార్లను కాశంయ్యగార్లకు ముఖ్యాశ్రితులును పాతనాపురవాస్తవ్యులగు కూశిపాటి వెంకంనాయుడుగారి పుత్రులైన రామానాయుడిగారి ద్రవ్యసహాయముచే,

బ్రహ్మశ్రీ, నిమ్మగడ్డ - జ్వాలాపతి సిద్ధాంతిగారి పుత్రుండగు

నిమ్మగడ్డ - వేంకటనృసింహసిద్ధాంతిగారిచే గుణింపబడినది

చెన్నపురి "మురహరి ముద్రాక్షర" శాలయందు, ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమువారిచే ముద్రించి ప్రకటింపంబడియె, 1926-నం॥

రాహుకాలము.

వారం	మొదలు.	వరకు.	వారం	మొదలు.	వరకు.
ఆది	4½	6	గురు	1½	3
సోమ	7½	9	శుక్ర	10½	12
మంగళ	3	4½	శని	9	10½
బుధ	12	1½		—(0)—	

ఆయాదిక్కులను గూర్చి పోయెడు ప్రయాణమునకు యోగ్యముకాని వారశూలలు, యోగిని, నక్షత్రశూలలు.

దిక్కులు.	వారశూలలు.	యోగిని.		నక్షత్రశూలలు.
దక్షిణం	శని-సోమ	ప్రథ-నవ	అ-౩-౧౧	జ్యే-ధని
పడమర	గురు	పంచ-త్ర	వై-౪-౧౨	రోహ-అశ్వి
తూర్పు	ఆది-శుక్ర	షష్టి-చతు	వా-౩-౧౫	పుష్య-రో
ఉత్తరం	బుధ-మంగ	ద్వి-దశ	ఈ-౩౦-౮	హ-పూభ

దినప్రమాణమును గాని రాత్రి ప్రమాణమును గాని యెనిమిదిచే భాగించగా వచ్చిన లబ్ధము దినరాత్రులలో ముహూర్తకాలంబగును.

గౌరీపంచాంగం కాలం 1-కి 3¾-ఘడియ.

	కాలం	ఆది.	సో.	మం.	బుధ.	గురు.	శుక్ర.	శనివా.
దినముహూర్తములు	౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
	౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
	౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
	౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	శుభం
	౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
	౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
	౭	అమృ	అదా	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
	౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం
రాత్రిముహూర్తములు	౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
	౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
	౩	జ్వరం	ఉద్యో	కలహ	విషం	కలహ	కలహ	శుభం
	౪	రోగం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
	౫	కలహ	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహ
	౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
	౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
	౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

సీతాచక్రఫలాని.

౧-రా	౨-సీ	౩-ల	౪-వి
౫-ఇం	౬-రా	౭-కుం	౮-శాం
౯-హ	౧౦-సు	౧౧-అం	౧౨-కూ
౧౩-నా	౧౪-భ	౧౫-కై	౧౬-గు

౧- స్థాననాశంచ రామేణ
౨- సీతాయాం సుఖమేవచ
౩- లక్ష్మణాత్కార్యసిద్ధించ
౪- సర్వలాభో విభీషణాత్
౫- ఇంద్రజిద్రాజ్యకల్యాణం
౬- రావణేన కులక్షయః
౭- మరణం కుంభకర్ణాచ్చ
౮- దీర్ఘమాయుశ్చ జాంబవాన్
౯- హనుమాన్ కార్యసిద్ధిశ్చ
౧౦- సుగ్రీవాత్సుఖసంపదః
౧౧- అంగదేన సుఖంరాజ్యం
౧౨- శూర్పణఖ్యా వహానిదః
౧౩- నారదాత్కలహంచైవ
౧౪- భరతాత్పుష్టివర్ధనం
౧౫- కైకేయాత్కార్య నాశంచ
౧౬- గుహేన శ్రీయదర్శనం॥

ఇతి సీతాచక్రఫలాని.

శ్రీ రామచక్రము.

శ్రీ ని శ శ కే క్ష్వ శ మ మి రా వు శ లం ర
దు ను క్కి ము అ వు ని వ గా రా స్తు ల యా లు
శ మి శ్శే శ్చే కు కే అ గ వ లు పిం దుర క్ష్య శే
సు వ లాచు చి సం దు ధ సం గ్ర ద యు కోటం భ
భ సం భ వాం కు సం వ వ వి గ భ వి వ శ అ
గం తి స్తు వ వి స్తుం ల్ల ల పు శ శ వ ద యం వ
న చి తా ల్ల దు అం ను ది గా వు వ రు శ యేరు
దగా ని శ శా చిం దు ల శ వాం న శ ల ర్యం శ
గి ల్ల వ కొండు చి శ శే ముం పో ఫ ల్ల స్ని రా
సీ దు యు ది యు గ కే ది దు శా శ కు గా న కం
శే వ సీ ర్యం త్రుకే ని ఇ కుం సం మువు స వి లు
మేచిం శి ధ ల చిం ఫ కోఅ లు త ప్రావి లోశ
లం ధం వు గా సే ధిణ స్తుం సె సే అ ని కొందు యు స్తై
ది జ యవు క్చ ది ని కు కే ని యక కు య నం
వ నం లాది మావుంది మును ము మును ము ను దు

ఈప్రశ్నయందు తనకిష్టమైనఅక్షరమునుస్పృశించిఆయక్షరమునుమొదలుకొని ప్రాసిఆదికొండలుకొని వదియవయక్షరమును క్రమముగాజాసి జదివితే ఇష్టఫలాఫలములను తెలుసుకొనవచ్చును.

ఆనందాదియోగములు.

ఆ॥ సో॥ మం॥ బు॥ గు॥ శు॥ శ॥
అ-మృ-ఆ-హ-అ-ఉ-పూ-ఆనందయోగః॥కార్యసిద్ధి.
భ-ఆ-మ-చి-జ్యే అ-ఉ-కాలదండ॥-కార్యనాశనము.
కృ-అ-ప్ర-స్వా-మూ-శ్ర-రే-ధూమ్ర॥ కార్యభంగము.
రో-పు-ఉ-వి-పూ-ధ-శ-ధాత్రీ॥సౌఖ్యము.
మృ-ఆ-హ-అ-ఉ-శ్ర-భ-సౌమ॥కార్యసిద్ధిసుఖం.
ఆ-మ-చి-జే-అ-పూ-కృ-ధ్వాంక్ష॥కార్యంచెడును.
అ-పు-స్వా-మూ-శ్ర-ఉ-రో-ధ్వజ॥ద్రవ్యప్రాప్తి.
శ్రఉ-వి-పూ-ధ-రే-మృ-శ్రీవత్స॥కార్యసిద్ధి.
ధ-హ-అ-ఉ-శ-అ-అ-వజ్ర॥కార్యభంగము.
మ-చి-జ్యే-అ-పూ-భ-అ-ముద్గర॥కార్యహాని.
పూ-స్వా-మూ-శ్ర-ఉ-కృ-పు-ఛత్ర॥స్త్రీలాభంసుఖము.
ఉ-వి-పూ-ధ-రే-రో-ఆ-మిత్ర॥తీర్థదర్శనలాభము.
హ-అ-ఉ-శ-అ-మృ-మ-మానస॥సర్వలాభం.
చి-జ్యే-అ-పూ-భ-ఆపు-పద్మ॥ఐశ్వర్యప్రాప్తి.
స్వా-మూ-శ్ర-ఉ-కృ-అ-ఉ-లంబ॥కార్యహాని
వి-పూ-ధ-రే-రో-పు-హ-ఉత్పాత॥మహాభయము
అ-ఉ-శ-అ-మృ-ఆ-చి-మృత్యు మృత్యుప్రదము.
జ్యే-అ-పూ-భ-ఆ-మ-స్వా-కాలరో॥వృద్ధహాని.
మూ-శ్ర-ఉ-కృ-అ-పు-వి-సిద్ధ॥కార్యసిద్ధి.
పూ-ధ-రో-పు-ఉ-అ-శుభ॥కార్యసిద్ధి.
ఉ-శ-ఆ-మృ ఆ-హ-జ్యే-అమృత॥సర్వసిద్ధిలాభము.
ఆ-పూ-భ-అ-మ-చి-మూ-ము-సల॥కార్యహాని.
శ-ఉ-కృ-అ-పు-స్వా-పూ-గదా॥బంధనప్రాప్తి.
ధ-రే-రో-పు-ఉ-వి-ఉ-మాతంగ॥వృద్ధలాభం.
శ-అ-మృ-హ-అ-అ-రాక్షస॥పీడ.
పూ-భ-అ-మ-చి-జ్యే-శ్ర-చర॥కార్యభంగము.
ఉభా-కృ-అ-పు-స్వా-మూ-ధ॥స్థిర॥కార్యసిద్ధి.
శ-రో-పు ఉ-వి-పూ-శ॥వర్ధమాన॥కార్యసిద్ధి.

అమృతయోగః.

ఆది. మూ, క్రి, రే, హ, రో, ఉ త్త, ఉ షా, ఉ భా
సోమ. మృ, స్వా, రే, పున, క్రి.
మంగళ. రో, మూ, అశ్వ, ఉ త్త, ఉ షా, ఉ భా.
బుధ. కృ, పుబ్బ, పూ షా, పూ భా, ఉ షా, ఉ భా.
గురు. అశ్వి, పుష్య, స్వా, మఖ.
శుక్ర. మూ, హ, రే, అశ్వి, అనూ, స్వా, ఉ త్త, ఉ షా, ఉ భా.
శని. మ, స్వా, కృ, రో, శత.

మరణయోగః.

ఆది. అనూ, జ్యేష్ఠ, మ, విశా, ధని.
సోమ. మఖ, విశా, కృ, పూ భా, ఉ షా.
మంగళ. శత, ఆరుద్ర, విశా, పూ భా.
బుధ. ధని, మూ, రే, అశ్వి, హ.
గురు. మృ, రో, శత ఆరుద్ర, ఉ త్త, విశా, పూ భా.
శుక్ర. పుష్య, రో, జ్యే, క్రి, ఆశ్లే, మఖ.
శని. చి, పూ భా, హ, రే, ఉ త్త, ఉ షా, ఉ భా.

తేది వానలు: అని ౧౦-తేది, ఆడి ౮-తేది, ఆవని ౬-తేది పెరటాశి ౪-తేది, అల్పిశి ౨-తేది, కా ర్తి ౧-తే, చినకులంపడిన ఆసంవత్సరము చక్కగావర్షించును.

కరిదినములు:—చిత్రి౬-౧౫, వైయాశి ౭-౧౬-౧౭, ఆని ౧౬, ఆడి ౨-౧౦-౨౦, ఆవని ౨-౯-౨౮, పెరటాశి ౧౬-౨౯, అల్పి ౬-౨౦, కా ర్తి ౧-౧౦-౧౭, మార్గళి ౬-౯-౧౧, తై ౧-౨-౩-౧౧-౧౭, మాశి ౧౫-౧౬-౧౭, పంగుని ౬-౧౫-౧౯ ఈ తేదులు శుభకార్యముల కుపయోగించవు.

శ్రీ స్వామియుద్రవిడుచుకాలము.

చిత్రి ౧౦ తే ౫ గడియలు. వయ్యాశి ౨౧ తే ౨ గడియలు ఆడి ౧౧ తే ౨౦ డి. ఆవణి ౬ తే ౧౦ గడి. అల్పిశి ౧౧ తే ౨ గడి. కా ర్తిక ౮ తే ౧౦ గడి తై ౧౨ తే ౨౨ డి మాశి ౨౨ తే ౮ గడి పంగుని ౨౨ తే ౮ గడి. అని, పెరటాశి, మార్గళి మాసములందు మాత్రము నిద్రవిడుచుటలేదు.

వైరనక్షత్రములు. ఈరీతిగా నక్షత్రములకు వైరనక్షత్రములు చూడవలెను.

అశ్విని శతభిష-గుర్రములు	భరణి రేవతులు-ఏనుగులు
పుష్యమి కృత్తికలు-మేకలు	రోహిణి మృగశిర-సర్పములు
ఉత్తరాషాఢ అభిజిత్-ముంగిసలు	మూలా రుద్రలు-కుక్కలు
ఆశ్లేష పునర్వసులు-పిల్లులు	మఖా పుబ్బలు-ఎలుకలు
ఉత్తర ఉభా-గోవులు	స్వాతి హస్త-దున్నపోతులు,
విశాఖ చిత్త-పులులు	జ్యేష్ఠానూరాధ-జింకలు
పూర్వాషాఢ శ్రవణం-కోతులు	పూభా ధనిష్ఠ-సింహములు

అథ వివాహ సుముహూర్త నిర్ణయః.

ని॥ చైత్ర బ ౩ శు॥ దివా అనూ కటకలగ్నె వివాహశ్శుభః, ఉదయాది ఘ ౧౩-౨౦ బుధశుక్ర సమస్థితి రవాస్య లగ్నస్యబలం జేత రత్. వైశా శు౫ ఆది॥ రాత్రౌ పున మీనలగ్నె వివాహశ్శుభః, అస్తాది ౨౦-౨౮, వైశాశు ౯ దు॥ రాత్రౌ ఉఫ మీనే వివాహశ్శుభ అస్తాది ౧౯-౩౦ మార్తాంగరీత్యా నిష్పంచకశ్శుభలాభిక్రిం॥ జ్యేశు ౯ శని॥ రాత్రౌ హస్త వృషభే వివాహః, అస్తాది ౨౪-౨౧ శు॥ ౧౩ బు॥ రాత్రౌ అనూ వృషభే వివాహశ్శుభః, అస్తాది ౨౩-౩౯ జ్యే బ ౨ ఆ॥ ఉషా దివా ఉషా సింహలగ్నె వివాహః, ఉదయాది ౧౭-౨౦ భానౌ షీఠ దశస్థానస్థితత్వాత్ ఘటాష్టకదోషాభావా స్తి॥ శ్లో॥ షష్టాష్టమద్వాదశగేవ చంద్రే శత్రోశబాశం రవిరాయసంస్తో॥ ఆషాఢం రాత్రౌ వృషభలగ్నె వివాహశ్శుభః॥ అస్తాది ౨౨-౪౮ బ౩ సో॥ దివా శ్రవ కటకే వివాహశ్శుభః॥ ఉదయాది ౪-౨౬ బ౬ గు॥ రాత్రౌ ఉభా వృషే వివాహశ్శుభః॥ అస్తాది ౨౨-౧౧ నక్షత్రభేదత్వాత్ సగ్రహదోషాభావా స్తి॥ బ౭శు॥ దివా ఉభా కటకలగ్నె వివాహశ్శుభః॥ ఉదయాది ౩-౪౪ ధృవకసహిత నిష్పంచక॥

బల్లిపతనములు.

బల్లిపతనమువలన సంభవించెడు శుభాశుభములు సర్వజనమనోరంజకంబయిన శుభాశుభలక్షణములతో గూడుచున్న గ్రంథమున నిచట వ్రాయుచున్నారము.

శిరసు-కలహం. ముఖే-బంధుదర్శనం. భ్రూమధ్యే-రాజానుగ్రహః. ఉత్తరోష్టే-ధనవ్యయః. అధరోష్టే-ధనలాభః. నాసాంతే-వ్యాధిసంభవః. దక్షిణకర్ణే-దీర్ఘాయుః. వామకర్ణే-వాణిజ్యలాభః. నేత్రయుగ్మే-కారాగృహప్రాప్తిః. చుబుకే-రాజదండః. వక్త్రే-భయం. కంఠే-శత్రునాశః. దక్షిణభుజే-ఆరోగ్యం. వామభుజే-స్త్రీసంభోగః. మణిబంధే-యశః. దక్షిణబంధే-వ్యథా. స్తనయుగ్మే-దోషః. ఉదరే-ధాన్యలాభం. నభిసినాభౌ చ-ధనలాభః. పార్శ్వయోః-బంధులాభః. కటిదేశే-పిత్రారిష్టం. జానుజంఘయోః-సుఖం. పాదయోః-ప్రయాణం. పృష్ఠభాగే-శుభకార్యానుకూలం. నఖేషు-ధనవ్యయః. లింగే-దరిద్రః. కేశాంతే-మృత్యుభయం.

శుభశకునములు.

ముత్తయిదువ, కన్య, వేశ్య, జంట బ్రాహ్మణులు, మంగళవాద్యము, పుష్పఫలములు, గొడుగు, చెరుకు, అన్నం, పాలు, పెరుగు, మాంసము పొగలేనిఅగ్ని, బిడ్డనెత్తిన స్త్రీ, కల్లు, తేనె, ఏనుగ, ఎద్దు, గుర్రము, కొండముచ్చు, చలవవస్త్రములు, అక్షతలు ఇవి శుభములు.

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందుండునపుడిచ్చుచుండెడి గోచారఫలములను దెలియజేయు క్రమము.

శ్రీ	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	చలనం	భయం	సంపత్	మానహానిః	చాంచల్యం	శత్రునాశం	దేహపీడా	రోగః	భయం	లాభః	ఆరోగ్యం	వ్యయః
చం	సౌజన్యం	వ్యయః	లాభః	హానిః	[illegible]	శుభం	లాభః	వ్యయః	వ్యాకులః	లాభః	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	ఖేదం	వ్యయః	లాభః	రిపుభయః	వైకల్యం	ధనలాభః	కలహః	భయం	వ్యయః	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధః	లాభః	వ్యయః	శుభం	దరిద్రం	ఆభరణః	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయః
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్	వ్యయం	సంపత్	దుఃఖం	ఆరోగ్యం	హానిః	ధనాగమః	హానిః	సంతోషః	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభ	వ్యయః	క్లేశం	భయం	ధనలాభః	సౌఖ్యం	లాభః	లాభః
శనిః	ఆపత్	హానిః	సంపత్	రోగః	పీడా	సుఖం	రాజదండం	దుఃఖం	రోగః	జాడ్యం	లాభః	క్లేశః
రా	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మృత్యుః	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యుః	సంతాపం	కలహం	లాభః	హానిః
కేతుః	భయం	అపరాధం	సుఖం	హానిః	క్లేశః	సంతోషం	భీతిః	హానిః	కలహః	విరోధం	ధనాగమః	హానిః

అథ పంచాంగ శ్రవణ ఫలం.

శ్లో॥ ఆయుర్వృద్ధిం పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిం నిత్యారోగ్యం సంపదం చాన్నపానం। అచ్ఛిన్నానామున్నతానాముపాత్తిం లక్ష్యం లేకే వత్సరాధీశముఖ్యాః॥ కన్యాప్రసీకాంచనదిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః। తత్తత్ఫలం యల్లభతే మనుష్యః స్తత్తత్ఫలాన్యబ్దఫలం శృణ్వన్॥ యశ్శృణోతి మనుజశ్శుక్లపక్షే వత్సరాద్య పదిదాధికఫలం। ప్రాప్నుయాద్దురితనష్టవిగ్రహాఖ్యాయునర్ధమతులం యశస్సుఖం,

శ్రీ రుధిరోద్గారినామసంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగ పీఠికా.

శ్లో॥ వాగీశాద్యాస్సుమనసస్సర్వార్థానాముపక్రమే। యన్నత్వా కృతకృత్యాస్స్యుస్తన్నమామిగజాననం॥ శ్రీలక్ష్మీకుచకుంభ సంభృతలసత్కాశ్మీరపంకాంకితం। శ్రీవత్సస్థల కస్తురీమల మదేస్తోమామిళత్కాంతిదం। ధ క్షత్రాణకృపాసముజ్జ్వల ఫణీశ్వాశ్రితచ్ఛిద్రోధరం। విద్యాదాన ధురంధరం కులగురుం శ్రీ వేంకటేశం భజే॥

అథాస్మిన్ దేశే లోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః చాంద్రమానేన చైత్రశుక్ల ప్రతిపదారభ్య వత్సరారంభః శేషాచలస్య దక్షిణదిగ్భాగే సౌరమానాబ్దో గ్రాహ్యః॥ చాంద్రసౌరమానాభ్యాం అక్షయనామసంవత్సరః॥ వింధ్యస్యోత్తర దిగ్భాగే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః॥ బార్హస్పత్యమానేన బహుధాన్యవత్సరః॥ సర్వత్ర గురూదయవశాత్ ఫాల్గునాబ్దః॥ అస్య సమస్త కళ్యాణ భాజనస్య

వంశావళి.

శ్లో॥ నిరంతరమహం వందే నిమ్మగడ్డాన్వవాయినః। శ్రీవేంకట్నృసింహస్య దైవజ్ఞస్య పదద్వయం॥

శ్లో॥ శ్రీనిమ్మగడ్డాన్వయసింధుసోమ శ్చన్నాగధానిసుమకీర్తియమానస్యం జ్వాలాపతింజ్యోతిషశాస్త్రగణ్యం చంద్రోదయధాసౌమ్యమహేశసిద్ధం। తస్యాత్మజోహం కవనాని కామం పంచాంగమాహ స్ఫురకాస్తదృష్ట్వా। యదృత్తశ్రీనియాణ వేంకటనారసింహః జ్వాలాపతిం జ్యోతిషికా ప్రధానాః॥

శ్లో॥ అఖండభూమండలదేవమండనా శ్రీనిమ్మగడ్డ అన్వయాపింఛచంద్రమాః। కళానిధి సద్గుణభూషణో జ్వలో జ్వాలాపతిజ్యోతిషశాస్త్రగణ్యః। తస్యాత్మజో వేంకటనారసింహాసిద్ధాంతశాస్త్రార్థవిధాగ్రగణ్యః। సిద్ధాంతపంచాంగమిదంతనోతి ప్రశస్యబుద్ధ్యాం కలంకతాంపి॥

శ్రీకరస్య ప్రత్యక్షదైవస్య సర్వలోకాధిపతి శ్రీహరస్య నిఖిలజగత్సృష్టిస్థితిలయకర్తుః శ్రీమహాదేవస్య సకలస్య వ్యవహారకారణస్య అక్షయనామసంవత్సరస్య.

అస్మిన్ వత్సరే రాజాదీనాం నిర్ణయః క్రియతే.

రాజా	కుజః	ధాన్యాధిపతి	బుధ	నీరసాధిపతి	గురుః
మంత్రి	కుజః	అర్ఘాధిపతి	చంద్రః		
సేనాధిపతి	చంద్రః	మేఘాధిప	చంద్ర	పశునాయకో	గోపాలః
సస్యాధిపతి	శుక్రః	రసాధిపతి	రవిః	స్నానసంరక్షకో	యమః

మేఘలక్షణం.

మేరోః దక్షిణదిగ్భాగే మేఘోత్పత్తిః నీలమేఘః

శ్లో॥ నీలమేఘునిరాశంబహుళవృష్టిరసద్యుతా।
అశోకసంచయేనాం నీలమేఘస్యలక్షణం॥

అథ గురుశుక్ర మౌఢ్యనిర్ణయః.

ఏతత్సంవత్సర ఆశ్వ శు ౧ స్థిరవాసర ప్రభృతి మార్గశిర బ ౩౦ పర్యంతం పశ్చాత్ శుక్రమౌఢ్యం॥

పునః మాఘ బ ౧ గురువాసరప్రభృతి ఫాల్గుణ బ ౩ పర్యంతం పశ్చాత్ గురుమౌఢ్యం॥

అథ సమర్ఘ ధాన్యాదయో లిఖ్యంతే.

వర్షణం-౧౯, ధాన్యం-౧౯, శీతం-౧౬, తృణం-౧౫, ఉష్ణం-౬, మారుతం-౬, ప్రజావృద్ధి-౧౫, ప్రజాక్షయః-౧౫, రాజవిద్వేషం ౧౧, ఉగ్రం-౫, పుణ్యం-౫, పాపం-౫, పరమాంశం-౧౯, వ్యాధి-౧౫, తపోవశమనం ౧౫, ఆచారః-౧౯, అనాచారం-౭౧, జన్మాని-౫, మరణాని-౧౯, దేశోపద్రవం-౭౧, సౌస్థ్యం-౧౯, చోరభయం-౯, నాశనం-౬, రోగ-౫, నాశ-౫, మృగక్షయః-౫ కీటకవృ-౮, నాశం-౧౯. మూషకవృ-౧౯, నాశ-౯, సర్పః-౬, నా౧౫, కామః-౧౬, క్రోధం-౧౩, మోహం-౭౧, మదం-౬, మాత్సర్యం-౫, సుఖం-౧౬, దుఃఖం-౯, భోగం-౧౫, వినయం-౯, దైవః-౭౧, ప్రతిష్ఠ-౭౧, అప్రతి-౧౯, దుర్భిక్ష-౧౫, మత్తం-౯, పురుషోత్పత్తిః-౯, స్త్రీజామోత్పత్తిః-౧౧, ధాతు-౧౯, భయం-౯, శౌర్యము ౧౫, దుష్టనిగ్రహం-౭౧, శిష్టనిగ్రహం-౯, సత్యం-౧౩, అసత్యం-౧౬, విశ్వాసం-౭౧, అవిశ్వాసః-౬, దయ-౯, నిర్దయ ౧౧, వ్యాధం-౧౩, అవ్యాధం-౧౫, జ్ఞానం-౪, అజ్ఞానం-౧౯, కపటం-౭, నిష్కపట-౫, ధార్మికం-౧౯, అధార్మికం-౩, గోమారు-౪, సస్యః-౧, కలహ-౩, నా-౬, మరక-౭, మరుభూమి-౭, వృశ్చిక ౧౮, నాశ-౧౮, సత్యం-౫, క్షయః-౫, పశు-౮, క్షయః-౮, దృముః-౬, క్షయం-౬, పరమా-౮, శుభ్-౧౫, కృష్ణా-౧౩, నిగ్రహ ౧౩, అలస్య-౬, శ్లాఘం-౯, ఉద్యోగ-౯, శాంతం-౬, క్రోధం-౧౧, దంభం-౧౩, మిత్రభేదం ౧౫, ఉత్సాహం-౧౧, రసవృ-౩ ఫలవృ-౧౩, ధేను-౫, నాశం-౪, మహిషః-౪, నాశ-౭౧, మృగః-౮, నాశ-౭౮, చాగః-౩, నాశ-౪, అశ్వ-౩, నాశ-౭, గజ ౩, నాశ-౭, ఉష్ట్రి-౪, నాశ-౩, విప్ర-౪, నా-౩, క్షత్రియ-౪ నా-౮, వైశ్య-౫, నా-౮, శూద్ర-౪, నా-౮, మ్లేచ్ఛ-౭, నా-౮, సంకర-౫, నా-౩, రత్న-౩, నా-౭, అతి-౧౩, నా-౧౩, మూషక-౬, కలహ-౬, శుకవృ-౧౯.

సమర్ఘ ప్రకారః.

నిజచైత్ర శు ౧ సు॥ అశ్వి ౧ చరణే పుంపుం నక్షత్రే నిజజలరాశౌరవిః, శు౧౫ కు॥ భ ౧ చరణే స్త్రీస్త్రీ నక్షత్రే అర్ధజలరాశౌ రవిః॥ బ౧౩ సో॥ కృ౧ చరణే పుంపుం నక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః, వైశాఖ౧౭ సో॥ రో౧ చరణే స్త్రీపురుష నక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః; బ౧౭ సో॥ మృగ౧ చరణే స్త్రీపురుష నక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః, జ్యేష్ఠశు౧ భాను॥ ఆరు౧ చరణే స్త్రీస్త్రీ నక్షత్రే అర్ధజలరాశౌ రవిః, బ౧౧ సో॥ పున౧ చరణే పుంపుం నక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవి, ఆషాఢ౯ సో॥ పుష్య౧ చరణే స్త్రీపురుష నక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవి, బ౯ సో॥ ఆశ్లే౧ చరణ అర్ధజలరాశౌరః, శ్రావణ౯ సో॥ మఘ౧ చరణ పూర్ణజలరాశౌరవిః, బ౯ సో॥ పుబ్బ౧ చరణ పూర్ణజలరాశౌరవి, భాద్రశు౮ సో॥ ఉత్తర౧ చరణ పూర్ణజలరాశౌరవి, బ౮ సో॥ హ౧ చరణ పుంపుం నక్షత్రే పాదజలరాశౌరవిః బ౭ స్థిరవార॥ చిత్త౧ చరణ స్త్రీపురుష నక్షత్రే పాదజలరాశౌరవిః, కార్తీకశు౧ స్థిర॥ విశా౧ చరణ స్త్రీస్త్రీ నక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః, శు౧౫ కు॥ అనో౧ చరణే పుంపుం నక్షత్రే పాదజలరాశౌరవిః, బ౧౭ గు॥ జ్యే౧ చరణ స్త్రీస్త్రీ నక్షత్రే పాదజలరాశౌరవిః, మార్గ శు ౧౧ బు॥ మూ౧ స్త్రీనపుంసక నక్షత్రే నిర్జలరాశౌరవిః॥

ఋతుశాంతికి

స్త్రీపురుషుల జన్మనక్షత్రమునకు యేడుతార నక్షత్రములలోను, యెనిమిదిరాశులలో చంద్రుడుండెనక్షత్రములను షష్టి, అష్ట, చతు, పున్నమ, అమ, ఏకాదశి తిథులును అశ్వని, భర, కృ, ఆశ్లే, మఖ, జ్యే, మూ, రేవతి నక్షత్రములును వ్యతీపాతము వైధృతయోగములును వృషభము కటకము కన్యా వృశ్చికము మకరము మీనము యివి లేనికాలములు శుభము.

ఋతుకాలమునకు.

సోమ బుధ గురు శుక్రవారములును, ద్వితియా తృతియా నవమి శుదదశమి ద్వాదశి తిథులును, అశ్వని రో మృ పున పుష్య ఉఫ హ చి స్వా విశా అను మూ ఉషా శ్రవ ధని శత పూభా రేవతి నక్షత్రములును, వృషభం మిథు కట కన్యాతులా ధను మీనలగ్నములును ఉదయకాలమును పూర్వరాత్రియు శుభం.

రజస్వలదోష నక్షత్రనెలలు.

పుబ్బ ౬ నెలలు.-పూష ౬ నెలలు.-పూభ ౬ నెలలు.
భర ౬ నెలలు.-ఆశ్లే ౬ నెలలు.-కృ 3 నెలలు.
ఆరు 3 నెల.-పున 3 నెల.-మఖ ౧౨ నెల.-జ్యేష్ఠ3 నెల.

సాధారణముగా యావచ్ఛుభములకు నిషిద్ధవారములు.

మంగళవారము, శనివారము నిషిద్ధతిథులు. ప్రథమ, చతు, అష్టమి, ఏకాదశి, ద్వాదశి ప్రతిదినములు. చతుర్దశి, పున్నమ అమావాస్య నిషిద్ధనక్షత్రములు. భరణి, కృత్తి, ఆరు, ఆశ్లే, విశా జ్యే. పూషా, పూర్వాభాద్రలు సంక్రమణములు గండాంతతారలు

తాంబూల ప్రశ్న.

వక్కలు తమలపాకులు పండ్లున్ను ప్రశ్నఅడుగువారు ఎంచకుండా తెచ్చి వకచోటనుంచి భగవంతుని ధ్యానించి ఎంచి ఆమొత్తమును ౯-చె భాగించి మిగిలిన శేషము రవిమొదలుగా గ్రహములు ౧-3-౭-౮-౯ యీ సంఖ్యలకు మిగిలిన ప్రతికూలము, ౨-౪-౫-౬ మిగిలితె శుభం.

జంతు శకునములు.

భారద్వాజపక్షి గరుడపక్షి దుప్పి జేగ గుడ్లగూబ ముంగిస ఉడుత కుక్క కోతి పిల్లి చుంచెలుక ఇది కుడినుండి యెడమకుపోతే శుభం. కాకి నారాయణపక్షి చిలుక నక్క నెమలి గోవు మహిషము ఎడమనుంచి కుడిపక్కపోవుట శుభం.

వాస్తుపురుష లక్షణము.

భాద్రపదాశ్వయుజ కార్తికమాసములయందు పూర్వశిరస్సుగాను, మార్గశిర పుష్యమాఘమాసములయందు యామ్యశిరస్సుగాను, ఫాల్గుణ చైత్ర వైశాఖములయందు పశ్చిమశిరస్సుగాను, జ్యేష్ఠాషాఢ శ్రావణములయందు ఉత్తరశిరస్సుగాను, వాస్తుపురుషుడు వామహస్తమును తలక్రిందుంచుకొని పవళించియుండును. గనుక నతని దృష్టప్రచారదిశలయందునుపాదములుందు దిక్కునను ఇండ్లుకటకూడదు.

వాస్తుపురుషుడు నిద్రవిడిచి లేచెడుకాలము.

చిత్రి ౧౦-తే-౫-ఘం, వైయ్యా ౨౯-తే-౨-ఘం, ఆడి ౧౧-తే-౨-ఘం, ఆవణి౧౦-తే-౬నం, ఆర్పిశి౧౧ తే-౨ఘం, కార్తిక ౮-తే-౧౦-మం, మార్గళి ౨౨-తే-౮-ఘం, తై ౧౨-తే-౨౨-ఘం, పంగుని౨౨-తే-౨-ఘం.

ఆయా మాసతేదులలో 3½ ఘడియ పర్యంతము మేల్కొనియుండును. తక్కినమాసములలో నిద్రించుచుండును. పై ఘడియలకుపైన నిద్రలేచి 3½ ఘడియలోగా కాలకృత్యములు నెరవేర్చుకొని శయనించుచుండును. ఇందులో భోజనం తాంబూల సమయములు శుభం ఆ ౧½ ఘడియమాత్రం గృహారంభమునకు ఉత్తమము.

సుస్వప్న ఫలములు.

మేడయును, పర్వతమును, రథమును, గజమును యెక్కినట్లును, గుర్రమును, ఆంబోళీమును చూచునట్లును, బ్రాహ్మణులతో మాట్లాడునట్లు, చంద్రసూర్యులను చూచినట్లు, అమేధ్యములో పడినట్లు, తెల్లనివస్తువుల చూచినట్లు, తనకు వివాహమైనట్లు, శరీరమంతయు పుండు ఆయినట్లు, అలంకారములు ధరించినట్లు, తాను మృతిపొందినట్లు, ఫలములు, పుష్పములు, పోగొట్టినట్లు, వేదాధ్యయనము చేసినట్లు, గంగాస్నానము చేసినట్లు. దేవతలను గోవులను రొమ్ముల రక్తమును చూచినట్లు, పరుల గృహము కాలినట్లు, ఇత్యాదిస్వప్నములు గలిగిన శుభము. ద్రవ్యలాభము గలుగును.

దుస్స్వప్న ఫలములు.

దుస్స్వప్నములు సర్పము కొండలయిన క్రూరజంతువులు నువ్వులు, నూనె, ఆముదం, యెముక, ప్రత్తి, నిప్పు, ఇనుము, మురికిబట్టలు జతీనయిల్లు చూచినట్లు, సముద్రమందున్నట్లు, జలమధ్యమందున్నట్లు, బురదయందు మునిగినట్లు, కైదైనట్లు, ఆవయవములు ఖండించినట్లు, ప్రవాహమున కొట్టుకొనిపోయినట్లు, మృతవార్తవిన్నట్లు, తనకుటుంబములో చనిపోయినట్లు, గ్రహణస్పర్శ చూచినట్లు, విధవను చూచినట్లు, తనకురోగమువచ్చినట్లు, వైద్యునిచూచినట్లు, అశుభకర్మచేసినట్లు, ఇత్యాది దుస్స్వప్నములయొక్క సేనదరిద్రము, ప్రాణహాని, అపదయును కలుగును. తెలిసివచ్చినపిమ్మట కొక మహామంత్రము ౧౦౮ సార్లు ఉచ్చరించినయెడల ఆదోషము పోవును. మం॥ సహస్రపరమాదేవి॥ అను మహామంత్రము ఉచ్చరించవలెను.

సూర్యగ్రహణ వివరము.

ఈ సంవత్సర జేష్ట బ 3౦ శుక్రవారం ఉదయాది మోక్షకాలః ౦-౬ ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౫-౨౫ సూర్య గ్రహణము గలదు అయితే సూర్యోదయానంతరి స్వల్పముగానుండుటచేత కొన్ని దేశములకు గానరాదు, గానరాకపోయినను ఆయిరుఘడియలరాత్రియుండగనే స్నానదానజపాదులకు సకాలము గావున, అందరూ స్నానదానజపతర్పణాదులు తప్పక ఆచరించవలయును.

అథ ఆదాయవ్యయా

మేషవృశ్చిక	ఆ	౧౪	వ్య	౨	మకరకుంభ	ఆ	౫ వ్య	౫
వృషభతుల	ఆ	౮	వ్య	౧౧	కటకస్య	ఆ	౨ వ్య	౮
మిథునకన్య	ఆ	౧౦	వ్య	౮	సింహస్య	ఆ	౮ వ్య	౬
ధనుర్మీన	ఆ	౨	వ్య	౧౧	సర్వసాధారణాయః			౫౬-౬౨

అథ చాంద్రసౌరమానాభ్యాం

శ్రీఅక్షయనామ సంవత్సర ఫలం.

శ్లో॥ నరాః రాజకర్మరతాః ప్రపతన్త్యనాశ్యశోకాభిలభూతరాశనా। శ్రీధాగశేషంపురుకేతుయాన్తే మహోత్స్యవాన్వృష్టిస్సుపాదినసైరః॥

రాజా చంద్ర ఫలం.

శ్లో॥ ధరాధరంతాపుఖిలాం! పద్మప్రాస్య ధరాధరం కే సాఖిలంసుభి క్షం!స. పూర్ణసస్యానిఫలంతి భూమాగలోకప్రహిత్యా బద్ధపతోశకాంక్ష॥

అధికమాస ఫలం. రాజాకుజః.

నాతోద్ధతోవహ్ని రతిప్రచండో దహత్యలంగ్రామ పురోవనాని। నవారిమూంశంతిషు నాప్యనఘాంయుద్ధంస్సు పాలాంశ కేబ్దనాథే।

మంత్రి కుజఫలం.

స్వయంరాజాస్వరాజమంత్రి యుస్మిన్నబ్దే యుదాభవేత్ । చోరా గ్నిశస్త్రబాధాభిః పీడ్యంతే భూభుజాదయః॥

మంత్రి కుజఫలం.

పురగ్రామపదాదీని దహ్యంతే శనిహ్నినాభృశం। మందవృష్టిర్భవే దుర్భిక్షం మంత్రిత్యాద్భూమినందన॥

సేనాధిపతి చంద్రఫలం.

అతివనమతిచాఖ్యా మరోగాసుఖినోజనాః । బహుక్షీర ప్రదాగావో చంద్రేసేనాధిపేసతి॥

సస్యాధిపతి శుక్రః.

జలధాన్యానిసర్వాణి స్థలధాన్యానియానిచ । కృష్ణభూమిస్సుఫలితా శుక్రేసస్యాధిపేసతి॥

ధాన్యాధిపతి బుధః.

మహద్వృష్టిర్మందసస్యం మేఘాహాశేనపీడితాః । త్రాసుపర్యన్న పానాంచ బుధేధాన్యాధిపేసతి॥

అర్ఘాధిపతి చంద్రః.

సువృష్టిస్సర్వసస్యానాం అభివృద్ధిర్భ్రజాయతే । మహార్ఘచార్ఘ వృద్ధిశ్చ చంద్రేచార్ఘాధిపేసతి॥

మేఘాధిపతి చంద్రః.

సువృష్టిస్సర్వదేశానాం ఫలితా ధాన్యజాతయః । బహుక్షీరప్ర దాగావా చంద్రేమేఘాధిపేసతి॥

రసాధిపతి రవిః.

ఘృతతైలగుడక్షౌద్రయోద్భా క్షీరసజాతయః । మాధ్యాద్భవాయాం తితేసర్వే రవాయదిరసాధిపే॥

నీరసాధిపతి గురుః.

పూగీఫలాన్యఖిలరత్నసువర్ణధాన్యం కార్పాసచర్మకుసుమాని చచందనంచ। వృద్ధియసాంత్యజగతస్సుఖినోభవంతి భూమావనీరసప తౌ సురరాజపూజ్యే॥

రవేః ఆర్ద్రాప్రవేశ ఫలం.

దివాప్రవేశస్యజాయా రాత్రౌసస్యాభివృద్ధయే। అర్ధరాత్రార్ధ రాత్రౌచ సంధ్యయోస్సువృష్టిర్భవేత్॥

గురోః రాశిఫలం.

ఆరాత్రితో జనాద్ధాత్రి పూర్ణసస్యా స్సువృష్టిభిః । చిత్తరోగభ యాస్సర్వే మకరస్థే సురార్చితే॥

శనిరాశి ఫలం.

అతిస్థితేరోగభయం ప్రజానాం జలేత్యజానాం జలపర్కబృహ్మపుత్రే। శ్రేణీకులానాం చగణస్యనాశః మహీపతీనాం వైరంతిభూయః॥

జ్యే శు ౧ శుక్రవార ఫలం.

ప్రజారోగ్యసుభిక్షంచ క్షేమంసస్యవివర్ధనం । సువృష్టిస్సర్వదే శానాం జ్యేష్ఠాదౌభృగువాసరః॥

ఆషాఢ శు ౫ ఉర నక్షత్రఫలం. వారఫలం.

సుభిక్షంక్షేమమారోగ్యం సర్వసస్యవివర్ధనం । ఆషాఢపంచమీ యోగ్ర గురువారఫలంవదేత్॥

అథ మకరసంక్రాంతి ఫలం.

విరత్సంవత్సర పుష్య శు ౧౨ శుక్రవారే రోహిణీ నక్షత్రే శుభ్రనామయోగే భద్రనామకరణే రాత్రౌ ధనుర్లగ్నే ౫౪-౩౧ ఘటి కాసమయే రవేర్మకరప్రవేశః॥

అస్య పురుషస్యలక్షణం.

శ్లో. త్రిశీర్షంద్విముఖం చై వ చతుర్వక్త్రంత్రినేత్రకం।లం బకర్ణం రక్తదంతంలంబభ్రూం దీర్ఘనాసికం। అష్టబాహుంద్వి పాదంచ వికృతం కృష్ణవర్ణ కం। శతయోజనవిస్తీర్ణం ద్వాదశారోహసంస్కృతం। ఏవం రూపం విజ్ఞేయం సం క్రాంతిపురుషలక్షణం॥

అస్య పురుషస్య మందనా మధేయః, నిందోదకస్నానం చర్మాంబరధారణం, హరిద్రా గంధలేపనం, మాధవీపుష్పం, పుష్యరాగభూషణం, కాంస్యపాత్రే భక్షణం. చిత్రాన్నభోజనం, తి ర్యక్పత్రధారణం, కుంతాయుధం, జీర్ణఛత్రం, అశ్వవాహనం, తిలా క్షతగ్రహణం, స్వస్థానస్థ, వారఫలం-విప్రనాశం, స్నానఫలం-రోగం చర్మధారణఫలం-గ్రహబాధా, గంధలేపనం-స్త్రీకలహం, పుష్పఫలం- గర్భనాశం, భూషణఫలం-విషహారం, భక్షణఫలం-వ్యాధిపీడా, ఆ యుధఫలం-యుద్ధం, ఛత్రఫలం-శుభం, వాహనఫలం-నాశం, తిలా క్ష-దేశక్షామం, వక్షఫలం-క్షామం, తిథిఫలం-సుఖం, నారఫలం-సు భిక్షం, లగ్నఫలం-సర్వసమృద్ధిః.

అథవర్ష ఫలితలిఖ్యంతే.

అధికచైత్ర శు ౧ ప్రభృతి బ ౩౦ పర్యంతం రవ్యాదిగ్రహాణాం అమృతవాయుమేఘనాడి సంచారవశాత్ స్వల్పవృష్టిః॥ నిజచైత్ర శు ౧ప్ర॥ బ౩౦వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాం అమృతజలవాయునాడి సంచార వశాత్ స్వల్పవృష్టిః॥ వైశాఖ శు౧ప్ర॥ బ౩౦వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాంవా యుమేఘనాడిసంచారవశాత్ స్వల్పవృష్టిః॥ జ్యేశు౧ప్ర॥ బ౩౦వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాం సౌమ్యజలవాయునాడిసంచారవశాత్ మధ్యవృష్టిః॥ ఆషాశు౧ప్ర॥ బ౩౦వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాం వాయుమేఘనాడిసంచా రవశాత్॥ స్వల్పవృష్టిః॥ శ్రావశు౧ప్ర॥ బ౩౦వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాం జలామృతవాయునాడిసంచారవశాత్ మధ్యవృష్టిః॥ భాద్రశు౧ప్ర॥ బ ౩౦వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాం చండ మేఘవాయునాడి సంచారవశాత్ స్వల్పవృష్టిః॥ ఆశ్వశు౧ ప్ర॥ బ౩౦వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాం జలామృ తమేఘవాయునాడిసంచారవశాత్ సువృష్టిః॥ కార్తిశు౧ ప్ర॥ బ౩౦ వ॥ రవ్యాదిగ్రహాణాం జలామృతనీలనాడిసంచారవశాత్॥ సర్వదే షు సువృష్టిర్భవతి ఇయమేవ తులావృష్టిః॥

అథ కందాయఫలాని.

అశ్వి	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్రా	పున	పుష్య	ఆశ్లే	మ	పూఫ	ఉఫ
౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧

హ	చి	స్వా	వి	అనూ	జ్యే	మూ	పూ	ఉ	శ్ర	ధ	శ	పూ	ఉ	రే
౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧

శ్లో. విషమేచార్థలాభంస్యాత్ సమేమధ్యమశాంతికేత్। శూన్యేహాన్యమవాప్నోతి కందాయఫలముత్తమం.

[illegible]

[illegible]

అథ పంచగ్రహాణాం చారాదిలిఖ్యంతే, కుజచారః.

[illegible]

అథ బుధచారః

[illegible]

గురు చారః.

[illegible]

శుక్రచారః.

[illegible]

శనిచారః.

[illegible]

రాహు కేతుచారః.

[illegible]

౧౦	౨	15		సో-శు-ప్రతి-౭ఉ-వరి ద్వితీయ-౨౭ఉ-భా.౧౬-౪౧ శుద్ధ ౨౪-౫౨ ... అనసు శ్వేతవరాహకల్పాదిః చాంద్రవత్సరాదిః తైలాభ్యంజనం దక్షిణశృంగోన్నతిః చంద్రోదయః ...
౧౧	౩	16	బుధ	మం-తృ-౫౨-౫౬... శ్రీ ... సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం ... ఉమా ... రంజా సెల
౧౨	౪	17	ర	బు-చత-౩౩ ... ౦౧౫-౪౨ ... ౫౦౨ శ్రీ ... వ్రతం
౧౩	౫	18		గు-పం-౪౭ ... ౩ ... ౩౩ ... కూర్మకల్పాదిః మత్స్యజయంతి ...
౧౪	౬	19	శు	శు-షష్ఠి-౨౧ ... ౩ ... ఉపస్త్రీ ... (దిగ్విజయం) ...
౧౫	౭	20	ర	శ-సప్త-౩౦ ... శ్రీ ... ఆ ...
౧౬	౮	21	శు	ఆ-అష్ట-౨౬ ... ౧౫ ... అధవా ...
౧౭	౯	22	బుర	సో-నవ-౨౨ ... శ్రీరామచంద్రజయంతి ... ౫౭
౧౮	౧౦	23		మం-దశ-౫౬ ... ౫౦ ... ౩ ... ధర్మరాజదశమి ...
౧౯	౧౧	24	రశు	బు-ఏకా-౨ ... ౩ ... ౪ ... ౧౫ ...
౨౦	౧౨	25	శుబు	గు-ద్వా-౩ ... వామనద్వాదశి ...
౨౧	౧౩	26	బు	శు-త్ర-౭ ... ౩ ... ౧౦ ... ౧౩౮౧౧
౨౨	౧౪	27	ర	శ-చతు-౩ ... ౨౫ ... ౩౦ ...
౨౩	౧౫	28	శ	ఆ-పౌర్ణ-౧౬ ... ౩ ... ౫౦ ... పౌర్ణమి తిథి శ్రీ ...
౨౪	౧౬	29	శు	సో ◯ ... ౩ ...
౨౫	౧౭	30	రశు	మం-బ ప్రతి-౩ ... ౩ ... ౧౧
౨౬	౧౮	31		బు-ద్వి-౨౫-౨౫ ... ౩ ...
౨౭	౧౯	1	బు	గు-తృ-౨౫ ... ౩౦ ... ౩ ... ౨౨౮
౨౮	౨౦	2	శు	శు-చ-౨౪ ... ౩ ... ౫౫ ...
౨౯	౨౧	3	ర	శ-పం-౨౨-౩౦ ...
౩౦	౨౨	4	శు	ఆ-షష్ఠి-౧౨ ... సప్తమితిథి ... ప్రదోషః ...
౧	౨౩	5	బు	సో-సప్త-౫ ... ౩ ... అష్టమితిథి పూర్వోత్తర దిగ్గమనానుకూలస్య ...
౨	౨౪	6	శుర	మం-అష్ట-౭ ... ౩ ...
౩	౨౫	7		బు-నవ-౨౩ ... ౩ ...
౪	౨౬	8	శు	గు-దశ-౨ ... ౩ ... కాదశీ ...
౫	౨౭	9	ర	శు-ద్వా-౪౪ ... ౩ ... ౧౯-౪౦ ... ౩౩ ...
౬	౨౮	10	శుబుగు	శ-త్ర-౪౦ ... ౩ ... కుంభేగురుః ... ౩-౪౧౨
౭	౨౯	11		ఆ-చతు-౩౫ ... ౩ ...
౮	౩౦	12		సో ● అమా-౩౦ ... ౩ ... అమావాస్య సోమ వారవ్రతం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ... ౩-౫౮

బుర			రా
శుగు	రవిసంక్రమణా భావః		
శు			
కే	శ		

హిజరి	తిథి	1926 మార్చి	వారము	వివరములు
౯	౧	13	[illegible]	[illegible] యుగాదిః చంద్రోదయః శ్వేతవరాహకల్పాదిః పౌరవత్సరాదిః [illegible] వసంతనవరాత్రి పూజాప్రారంభః [illegible]
౧౦	౨	14	[illegible]	[illegible]
౧౧	౩	15		[illegible]
౧౨	౪	16	[illegible]	[illegible]
౧౩	౫	17		[illegible]
౧౪	౬	18	[illegible]	[illegible]
౧౫	౭	19		[illegible]
౧౬	౮	20	[illegible]	[illegible] పొందూరు శీతారామస్వామి కల్యాణోత్సవః [illegible]
౧౭	౯	21		[illegible] శ్రీరామనవమి భద్రాచలం కల్యాణోత్సవః [illegible]
౧౮	౧౦	22	[illegible]	[illegible]
౧౯	౧౧	23	[illegible]	[illegible]
౨౦	౧౨	24		[illegible]
౨౧	౧౩	25		[illegible]
౨౨	౧౪	26	[illegible]	[illegible]
౨౩	౧౫	27	[illegible]	[illegible]
౨౪	౧౬	28	[illegible]	[illegible]
౨౫	౧౭	29		[illegible] తిరువల్లికేణి పార్థసారథి స్వామి గరుడోత్సవః [illegible]
౨౬	౧౮	30	[illegible]	[illegible]
౨౭	౧౯	1	[illegible]	[illegible]
౨౮	౨౦	2		[illegible]
౨౯	౨౧	3	[illegible]	[illegible]
౩౦	౨౨	4	[illegible]	[illegible]
౩౧	౨౩	5	[illegible]	[illegible]
౧	౨౪	6	[illegible]	[illegible]
౨	౨౫	7	[illegible]	[illegible]
౩	౨౬	8	[illegible]	[illegible]
౪	౨౭	9	[illegible]	[illegible]
౫	౨౮	10	[illegible]	[illegible]
౬	౨౯	11	[illegible]	[illegible]

కు	రవి		రా
గురు	కుజ మేషసంక్రమణం		
శు		శ	

		Date	Day	Details
౭	౩౦	12	బుధ	[illegible]
౮	౩౧	13		[illegible] పరశురామజయంతి [illegible]
౯	౧	14	[illegible]	[illegible]
౧౦	౨	15	బుధ	[illegible]
౧౧	౩	16	శు	[illegible]
౧౨	౪	17	శ	[illegible]
౧౩	౫	18	బుధ	[illegible]
౧౪	౬	19		[illegible]
౧౫	౭	20	బు	[illegible]
౧౬	౮	21	శ బుధ	[illegible]
౧౭	౯	22	బు	[illegible]
౧౮	౧౦	23	బుధ	[illegible]
౧౯	౧౧	24	శబు	[illegible]
౨౦	౧౨	25	శుబు	[illegible] నృసింహ జయంతి [illegible]
౨౧	౧౩	26		[illegible]
౨౨	౧౪	27	బుధ	[illegible]
౨౩	౧౫	28	శ	[illegible]
౨౪	౧౬	29	బు	[illegible]
౨౫	౧౭	30	శుబుధ	[illegible]
౨౬	౧౮	31	శ	[illegible]
౨౭	౧౯	1	బు	[illegible]
౨౮	౨౦	2	గుబు	[illegible]
౨౯	౨౧	3	బు	[illegible]
౩౦	౨౨	4	శబు	[illegible]
౩౧	౨౩	5	బుధ	[illegible]
౧	౨౪	6		[illegible]
౨	౨౫	7	శబుధ	[illegible]
౩	౨౬	8	బు	[illegible]
౪	౨౭	9	శు	[illegible]
౫	౨౮	10	బుధ	[illegible]

శుకు		శ	బుధ
గు	శుక్రవారం వృషభ సంక్రమణః		
[illegible]		[illegible]	

తెలుగు తేది	తేది	వారము	వివరములు
౨౯		11	[illegible] ... చంద్రోదయం ... (శలహీత్
౩౦		12	[illegible] ... పుణ్యదినం ...
౩౧		13	[illegible] ...
౩౨		14	[illegible] ...
౧		15	[illegible] ...
౨		16	[illegible] ...
౩		17	[illegible] ...
౪		18	[illegible] ... నంద సరస్వతీ స్వామినాం జయంత్యుత్సవః
౫		19	[illegible] ...
౬		20	[illegible] ...
౭		21	[illegible] ...
౮		22	[illegible] ...
౯		23	[illegible] ...
౧౦		24	[illegible] ...
౧౧		25	[illegible] ...
౧౨		26	[illegible] ...
౧౩		27	[illegible] ... పుణ్యదినం ...
౧౪		28	[illegible] ... పుణ్యదినం ...
౧౫		29	[illegible] ...
౧౬		30	[illegible] ...
౧౭		1	[illegible] ...
౧౮		2	[illegible] ...
౧౯		3	[illegible] ...
౨౦		4	[illegible] ...
౨౧		5	[illegible] ...
౨౨		6	[illegible] ...
౨౩		7	[illegible] ...
౨౪		8	[illegible] ...
౨౫		9	[illegible] ...

వృషభ, మిథున సంక్రమణము

౪	౨౬	10		[illegible]
౫	౨౭	11		[illegible]
౬	౨౮	12		[illegible]
౭	౨౯	13		[illegible]
౮	౩౦	14		[illegible]
౯	౩౧	15		[illegible]
౧౦	౧	16		[illegible]
౧౧	౨	17		[illegible]
౧౨	౩	18		[illegible]
౧౩	౪	19		[illegible]
౧౪	౫	20		[illegible]
౧౫	౬	21		[illegible]
౧౬	౭	22		[illegible]
౧౭	౮	23		[illegible]
౧౮	౯	24		[illegible]
౧౯	౧౦	25		[illegible]
౨౦	౧౧	26		[illegible]
౨౧	౧౨	27		[illegible]
౨౨	౧౩	28		[illegible]
౨౩	౧౪	29		[illegible]
౨౪	౧౫	30		[illegible]
౨౫	౧౬	31		[illegible]
౨౬	౧౭	1		[illegible]
౨౭	౧౮	2		[illegible]
౨౮	౧౯	3		[illegible]
౨౯	౨౦	4		[illegible]
౩౦	౨౧	5		[illegible]
౩౧	౨౨	6		[illegible]
౧	౨౩	7		[illegible]
౨	౨౪	8		[illegible]

		1926		
౩	౨౫	9	ర	[illegible]
౪	౨౬	10		[illegible]
౫	౨౭	11	శు	[illegible]
౬	౨౮	12		[illegible]
౭	౨౯	13	రశు	[illegible]
౮	౩౦	14	శు	[illegible]
౯	౩౧	15		[illegible]
౧౦	౩౨	16	రశు	[illegible]
౧౧	౧	17		[illegible]
౧౨	౨	18	ర	[illegible]
౧౩	౩	19	శు	[illegible]
౧౪	౪	20	ర	[illegible]
౧౫	౫	21	శు	[illegible]
౧౬	౬	22	శు	[illegible]
౧౭	౭	23	ర	[illegible]
౧౮	౮	24		[illegible]
౧౯	౯	25	శుర	[illegible]
౨౦	౧౦	26		[illegible]
౨౧	౧౧	27	రశు	[illegible]
౨౨	౧౨	28	శు	[illegible]
౨౩	౧౩	29	శు	[illegible]
౨౪	౧౪	30	ర	[illegible]
౨౫	౧౫	31	శు	[illegible]
౨౬	౧౬	1		[illegible]
౨౭	౧౭	2		[illegible]
౨౮	౧౮	3	రశు	[illegible]
౨౯	౧౯	4		[illegible]
౩౦	౨౦	5	రశు	[illegible]
౧	౨౧	6	ర	[illegible]
౨	౨౨	7	రాశి	[illegible]

	శు	
శు	శుక్రసోమ రాః సింహ సంక్రమణః	

౩	౨౩	8	[illegible]	[illegible]
౪	౨౪	9		[illegible]
౫	౨౫	10	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	11	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	12	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	13	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	14	[illegible]	[illegible]
౧౦	౩౦	15	[illegible]	[illegible]
౧౧	౩౧	16	[illegible]	[illegible]
౧౨	౧	17	[illegible]	[illegible]
౧౩	౨	18		[illegible]
౧౪	౩	19	[illegible]	[illegible]
౧౫	౪	20	[illegible]	[illegible]
[illegible]	౫	21	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	22	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	23	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	24		[illegible]
౨౦	[illegible]	25	[illegible]	[illegible]
౨౧	౧౦	26	[illegible]	[illegible]
౨౨	౧౧	27	[illegible]	[illegible]
౨౩	౧౨	28	[illegible]	[illegible]
౨౪	౧౩	29	[illegible]	[illegible]
౨౫	౧౪	30	[illegible]	[illegible]
[illegible]	౧౫	1		[illegible]
[illegible]	[illegible]	2	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	3	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	4	[illegible]	[illegible]
౩౦	[illegible]	5		[illegible]
౧	౨౦	6	[illegible]	[illegible]

1926 సెప్టెంబరు / అక్టోబరు

			తేది	వారం	వివరములు
			7	[illegible]	[illegible]
			8	[illegible]	[illegible] తిరుపతి వెంకటేశ్వర
			9		[illegible]
			10	[illegible]	[illegible]
			11	[illegible]	[illegible]
			12	[illegible]	[illegible] తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామి [illegible]
			13	[illegible]	[illegible]
			14	[illegible]	[illegible]
			15		[illegible]
			16	[illegible]	[illegible] విజయదశమి [illegible]
			17	[illegible]	[illegible]
			18	[illegible]	[illegible]
			19	[illegible]	[illegible]
			20	[illegible]	[illegible]
			21	[illegible]	[illegible]
			22		[illegible]
			23	[illegible]	[illegible]
			24	[illegible]	[illegible]
			25		[illegible]
			26	[illegible]	[illegible]
			27	[illegible]	[illegible]
			28		[illegible]
			29	[illegible]	[illegible]
			30	[illegible]	[illegible]
			31	[illegible]	[illegible]
			1	[illegible]	[illegible]
			2	[illegible]	[illegible]
			3		[illegible] నరకచతుర్దశి [illegible]
			4	[illegible]	[illegible]
			5	[illegible]	[illegible] దీపావళి అమావాస్య [illegible]

తిథి	తేదీ		వారము	విశేషములు
[illegible]	[illegible]	6		[illegible]
[illegible]	[illegible]	7		[illegible]
[illegible]	[illegible]	8		[illegible]
[illegible]	[illegible]	9		[illegible]
[illegible]	[illegible]	10		[illegible]
[illegible]	[illegible]	11		[illegible]
[illegible]	[illegible]	12		[illegible]
[illegible]	[illegible]	13		[illegible]
౧౦	[illegible]	14		[illegible] శ్రీ విద్యానంద సరస్వతి స్వామినాం ఆరాధనం [illegible]
౧౧	[illegible]	15		[illegible]
౧౨	౧	16		[illegible]
౧౩	[illegible]	17		[illegible]
౧౪	[illegible]	18		[illegible]
౧౫	[illegible]	19		[illegible] అరుణాచలక్షేత్రే కార్తీక దీపదర్శనం [illegible]
[illegible]	[illegible]	20		[illegible]
[illegible]	[illegible]	21		[illegible]
[illegible]	[illegible]	22		[illegible]
[illegible]	[illegible]	23		[illegible]
౨౦	[illegible]	24		[illegible]
౨౧	౧౦	25		[illegible]
౨౨	౧౧	26		[illegible]
౨౩	౧౨	27		[illegible]
౨౪	౧౩	28		[illegible]
౨౫	౧౪	29		[illegible]
౨౬	౧౫	30		[illegible]
౨౭	౧౬	1		[illegible]
౨౮	౧౭	2		[illegible]
౨౯	౧౮	3		[illegible]
౧	౧౯	4		[illegible]
౨	౨౦	5		[illegible]

వృశ్చిక సంక్రమణః

తిథి	తేదీ		తేదీ	వారము	వివరము
౩	౨౧	డిసెంబరు నెల	6	[illegible]	[illegible]
౪	౨౨		7		[illegible]
౫	౨౩		8	[illegible]	[illegible]
౬	౨౪		9	[illegible]	[illegible]
౭	౨౫		10		[illegible]
౮	౨౬		11	[illegible]	[illegible]
౯	౨౭		12	[illegible]	[illegible]
౧౦	౨౮		13	[illegible]	[illegible]
౧౧	౨౯		14		[illegible]
౧౨	౩౦		15	[illegible]	[illegible] శ్రీరంగక్షేత్రే ద్వారదర్శనము [illegible]
౧౩	౧		16	[illegible]	[illegible]
౧౪	౨		17	[illegible]	[illegible]
౧౫	౩		18	[illegible]	[illegible]
౧౬	౪		19	[illegible]	[illegible]
౧౭	౫		20	[illegible]	[illegible]
౧౮	౬		21	[illegible]	[illegible]
౧౯	౭		22	[illegible]	[illegible]
౨౦	౮		23	[illegible]	[illegible]
౨౧	౯		24	[illegible]	[illegible]
౨౨	౧౦		25	[illegible]	[illegible]
౨౩	౧౧		26		[illegible]
౨౪	౧౨		27	[illegible]	[illegible]
౨౫	౧౩		28	[illegible]	[illegible]
౨౬	౧౪		29	[illegible]	[illegible]
౨౭	౧౫		30		[illegible]
౨౮	౧౬		31	[illegible]	[illegible]
			1		[illegible]
౨౯	౧౭	1927 జనవరి	1	[illegible]	[illegible]
౩౦	౧౮		2	[illegible]	[illegible]
౧	౧౯		3	[illegible]	[illegible]

	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible] సంక్రమణం	
[illegible]		
[illegible]	[illegible]	

తిథి	సౌర	తేది	వారము	వివరము
౨	౨౦	4	[illegible]	[illegible]
౩	౨౧	5		[illegible]
౪	౨౨	6	[illegible]	[illegible]
౫	౨౩	7	[illegible]	[illegible]
౬	౨౪	8	[illegible]	[illegible]
౭	౨౫	9	[illegible]	[illegible]
౮	౨౬	10	[illegible]	[illegible]
౯	౨౭	11	[illegible]	[illegible]
౧౦	౨౮	12	[illegible]	[illegible]
౧౧	౨౯	13	[illegible]	[illegible]
౧౨	౧	14	[illegible]	[illegible]
౧౩	౨	15		[illegible]
౧౪	౩	16	[illegible]	[illegible]
౧౫	౪	17	[illegible]	[illegible]
౧౬	౫	18	[illegible]	[illegible]
౧౭	౬	19	[illegible]	[illegible]
౧౮	౭	20	[illegible]	[illegible]
౧౯	౮	21	[illegible]	[illegible]
౨౦	౯	22	[illegible]	[illegible]
౨౧	౧౦	23	[illegible]	[illegible]
౨౨	౧౧	24	[illegible]	[illegible]
౨౩	౧౨	25	[illegible]	[illegible]
౨౪	౧౩	26	[illegible]	[illegible]
౨౫	౧౪	27	[illegible]	[illegible]
౨౬	౧౫	28		[illegible]
౨౭	౧౬	29	[illegible]	[illegible]
౨౮	౧౭	30	[illegible]	[illegible]
౨౯	౧౮	31	[illegible]	[illegible]
౩౦	౧౯	1		[illegible]
౧	౨౦	2	[illegible]	[illegible]

		1927- సం॥ ఫిబ్రవరి నెల		
౨	౨౧	3		[illegible]
౩	౨౨	4		[illegible]
౪	౨౩	5	రకు	[illegible]
౫	౨౪	6	బు	[illegible]
౬	౨౫	7	శు	[illegible]
౭	౨౬	8	బు	[illegible]
౮	౨౭	9	ర	[illegible]
౯	౨౮	10	బుశు	[illegible]
౧౦	౨౯	11	శు	[illegible]
౧౧	౧	12	రబుశు	[illegible]
౧౨	౨	13		[illegible]
౧౩	౩	14		[illegible]
౧౪	౪	15	రబుశు	[illegible]
౧౫	౫	16		[illegible] శ్రీరంగనాయకస్వామి గరుడోత్సవః వ్యాస పూజా మహామాఘీ భారతపూర్ణిమా తిలపాత్రకంబళ కంచుకదానాని [illegible] చెన్నపురి తిరువొత్తియూరు [illegible]
౧౬	౬	17	గుశు	[illegible]
౧౭	౭	18	శు	[illegible]
౧౮	౮	19	ర	[illegible]
౧౯	౯	20	బుశు	[illegible]
౨౦	౧౦	21	రశు	[illegible]
౨౧	౧౧	22	రశు	[illegible]
౨౨	౧౨	23	బుశు	[illegible]
౨౩	౧౩	24		[illegible]
౨౪	౧౪	25	రశు	[illegible]
౨౫	౧౫	26	బు	[illegible]
౨౬	౧౬	27		[illegible]
౨౭	౧౭	28	రశుశు	[illegible]
౨౮	౧౮	1	బు	[illegible]
౨౯	౧౯	2		[illegible] మహాశివరాత్రిః [illegible] రామలింగేశ్వరస్వామి కల్యాణోత్సవః శ్రీకాళహస్తి కాశీ సకలశివాలయే అభిషేకమహోత్సవః [illegible]
౩౦	౨౦	3	శశు	[illegible]

బుశు		శు	రా
రశు	కుంభ॥ సంక్ర సంక్రమణః		
శ	శ		

౩౧	౨౧		4	[illegible]	[illegible]
౧	౨౨		5	[illegible]	[illegible]
౨	౨౩		6		[illegible]
౩	౨౪		7	[illegible]	[illegible]
౪	౨౫		8	[illegible]	[illegible]
౫	౨౬		9	[illegible]	[illegible]
౬	౨౭		10	[illegible]	[illegible]
౭	౨౮		11		[illegible]
౮	౨౯	1927-మార్చి నెల	12	[illegible]	[illegible]
౯	౩౦		13	[illegible]	[illegible]
౧౦	౧		14	[illegible]	[illegible]
౧౧	౨		15	[illegible]	[illegible]
౧౨	౩		16		[illegible]
౧౩	౪		17	[illegible]	[illegible]
౧౪	౫		18	[illegible]	[illegible]
౧౫	౬		19	[illegible]	[illegible]
౧౬	౭		20	[illegible]	[illegible]
౧౭	౮		21	[illegible]	[illegible]
౧౮	౯		22		[illegible]
౧౯	౧౦		23	[illegible]	[illegible]
౨౦	౧౧		24	[illegible]	[illegible]
౨౧	౧౨		25	[illegible]	[illegible]
౨౨	౧౩		26	[illegible]	[illegible]
౨౩	౧౪		27	[illegible]	[illegible]
౨౪	౧౫		28		[illegible]
౨౫	౧౬		29	[illegible]	[illegible]
౨౬	౧౭		30		[illegible]
౨౭	౧౮		31	[illegible]	[illegible]
౨౮	౧౯		1		[illegible]
౨౯	౨౦	ఏప్రిల్ నెల	2	[illegible]	[illegible]
౩౦	౨౧		3		[illegible]

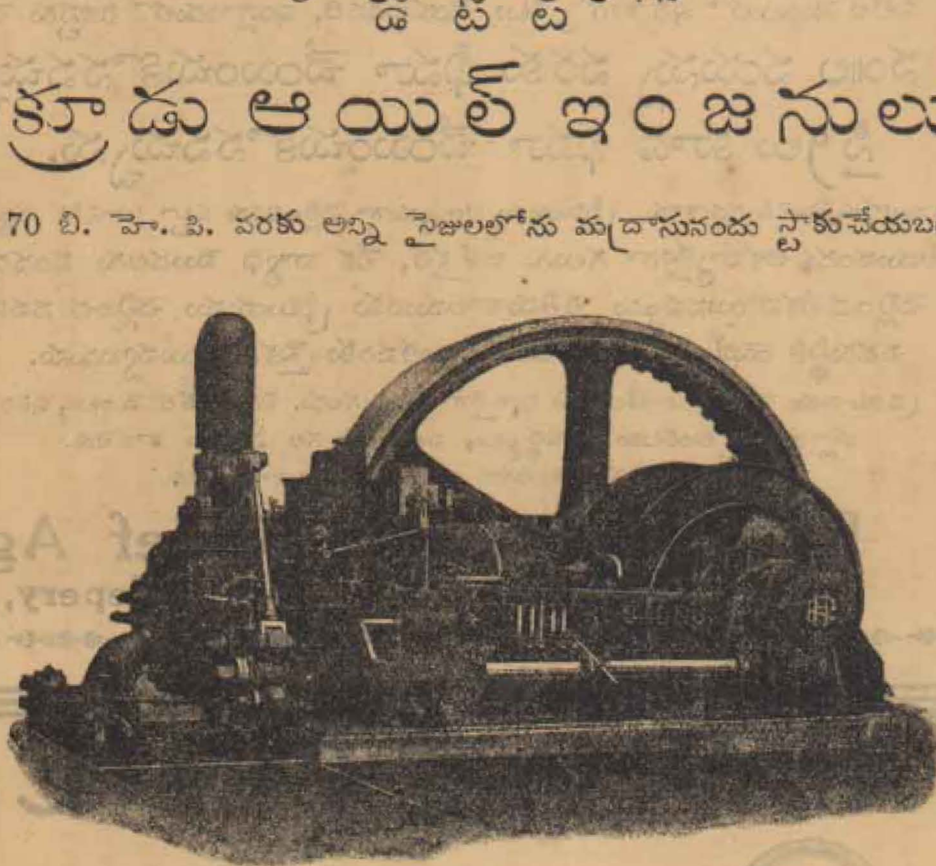
[illegible]

రస్టన్స్

కోల్డు స్టార్టింగు

క్రూడు ఆయిల్ ఇంజనులు

16 నుండి 70 బి. హె. పి. వరకు అన్ని సైజులలోను మద్రాసునందు స్టాకుచేయబడి యున్నది.

దొరకగలవాటి అన్నిటిలోను మిక్కిలి మితవ్యయము గల ఇంజనులు. నూనె ఖర్చు మిక్కిలి తక్కువ యని పూచీ నిచ్చెదము.

పని చేయుచున్న దానిని వచ్చి చూడుడు.

MASSEY & Co Ltd.,

ENGINEERS

Post Box 60 **Royapuram** **Madras**

గ్రేట్ ఈస్టరన్ లైఫ్ అస్యూరన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్.

(స్ట్రెయిట్ సెటిల్‌మెంటులో ఇన్‌కార్పొరేటు చేయబడినది, ఇంగ్లాండులో రిజిస్టరు చేయబడినది)

55 సం॥ల వయస్సు వరకు భీమా చేయించుకొనవచ్చును

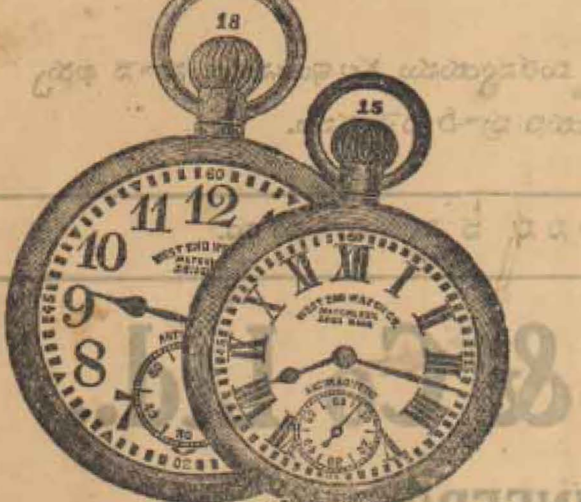
స్త్రీలు కూడ భీమా చేయించుకొనవచ్చును.

ఎట్టి సందర్భములోను పాలిసి రద్దుకాదు. ప్రీమియము ఆలస్యముగా చెల్లించినను పట్టా (పాలిసి) రద్దుపరచబడదు.
జీవితకాలమునందు అకస్మాత్తుగా గలుగు అశక్తత, లేక వ్యాధి మొదలగు సందర్భములచే
ప్రీమియము చెల్లించలేకపోయినప్పుడు తతిమ్మకాలమునకు ప్రీమియము చెల్లించ నవసరము లేదు.
సదరుస్థితి యెప్పుడు తటస్థించునో అంతవరకు పైకము యివ్వబడును.

వృత్తి,నివాసము,లేక ప్రయాణము మొదలగువాటియందు పూర్తిగా స్వేచ్ఛగలదు. బిడ్డల ఎన్‌డొమెంటు, ఇతర ప్లానులు కూడ గలవు
జిల్లాయందు అంతటను సామర్థ్యము, పలుకుబడి గల ఏజంట్లు కావలెను.
ప్రాస్పెక్టసుకు ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయవలెను.

R. Venkatachari, Chief Agent,
"Ritherdon House" Vepery, Madras.

E. A. WATCH Coy.,

THE HOUSE
FOR ______

WEST
END

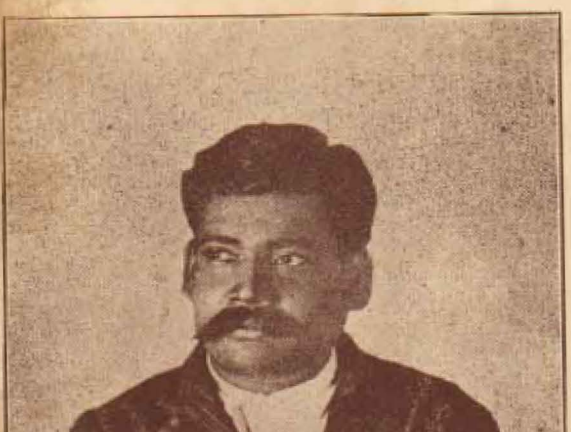
WATCHES.

RATTAN BAZAR ROW, MADAS.

ఇ. ఎ. వాచ్ కంపెని., రాటన్ బజార్ రో, మదరాసు.

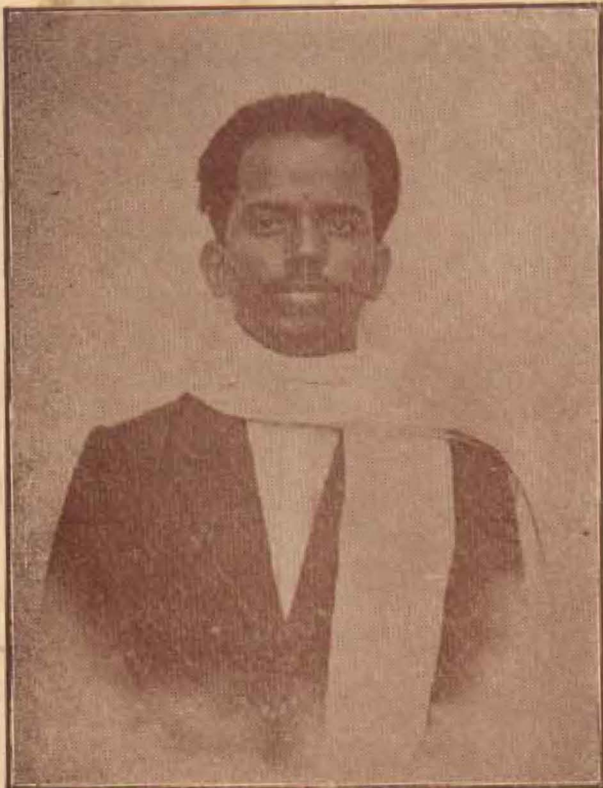
శ్రీయుత వంగసాముల రామచంద్రరావుగారు

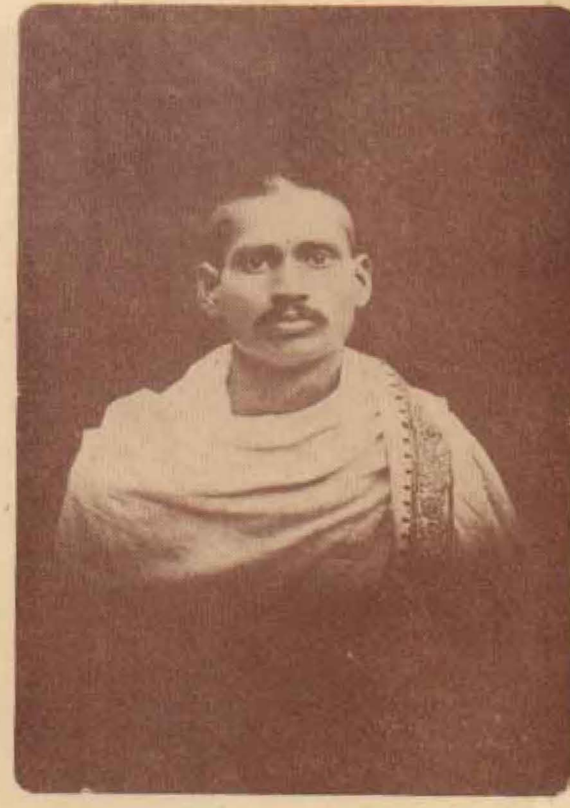
శ్రీయుత భాగవతుల నృసింహశర్మగారు

శ్రీయుత జనమంచి. శేషాద్రి శర్మగారు

శ్రీయుత సుసర్ల రామమూర్తిగారు

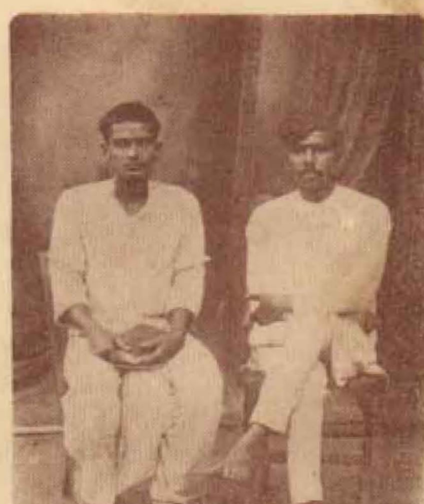
శ్రీయుత కోన వెంకటరాయశర్మగారు

శ్రీయుత నన్నేపల్లి ఆత్మయలింగం గారు

శ్రీయుత పి. అణ్ణాజీశర్మగారు

శ్రీయుత కాసూరి వెంకటనరసింగరావుగారు
(చేతి పుస్తకముగలవారు)

ఓం

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓం నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే,
నిర్మలాయ ప్రశాంతాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమన్మహాదేవుని యాజ్ఞానుసారముగను విశ్వప్రవృత్తియం దొకయేడు గతించినది. అవ్యక్త మవాఙ్మానసగోచరము. వ్యక్తము సమ్మోహజనకము. అఖండమైన వ్యక్తావ్యక్తప్రభావములు దుర్గ్రాహ్యములుగ నున్నవి. స్థిరమైనఅవ్యక్తారాధనము గ్రాహ్యముగాకున్నది. అస్థిరమైన వ్యక్తారాధనము సాధ్యముగాకున్నది. అవ్యక్తము దిక్కాలానవచ్ఛిన్నము. వ్యక్తము దిక్కాలావచ్ఛిన్నము. దిక్కాలావృతమైన మహాప్రవృత్తి సమ్మోహమును గలుగజేయు చున్నది. విశ్వావృతములైన గ్రహతారాగణములు, మహాభూతములు, ప్రకృతిస్వరూపములు, జీవజాలములు విశ్వేశ్వరుని లీలావిభూతులను స్ఫురింపజేయుటకు సాధనములుగనున్నవి. అవతారమూర్తులు, మహర్షులు, మనువులు, కవులు, భక్తులు, పండితులు, జ్ఞానులు, యోగులు, విశ్వేశ్వరుని విశ్వయోగమును వ్యక్తముచేయుచు జీవజాలములకు తరణోపాయమును విశదముచేయుచున్నను మహాయోగీశ్వరుని విశ్వయోగము దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నది. జీవు డనంతములైన మహావిభూతులం దనవరతమును మునుగుచు తేలుచును ఆత్మయోగమును మరచుచున్నాడు. జీవున కస్థిరములైన మహావిభూతులందుగల వ్యామోహము స్థిరమైన యాత్మానుసంధానమునందు గలుగకున్నది. జీవుడు జీవరేణువునుండి బ్రహ్మపదమును జేరుటకు జేయుచున్న మహాప్రస్థానమును విశ్వచరిత్రము విశధముచేయుచున్నది. విశ్వప్రవృత్తియం దనవరతము మహాప్రళయములు సంప్రాప్తములగుచున్నను, గోళములు నాశనమును బొందుచున్నను, జాతులంతరించుచున్నను, దేహములంతమునుబొందుచున్నను జీవుడు యోగారూఢుడై బ్రహ్మపదమును బొందుటకు జీవయాత్రనుజేయుచున్న విధమును విశ్వప్రవృత్తి యనంతముఖములను విశదముచేయుచున్నది. జీవునకు జీవయాత్రయందు సంవత్సరములు, తరములు, జన్మలు, శకములు, యుగములు, మన్వంతరములు, కల్పములు గతించినను భోగయాత్రావ్యామోహ మెప్పటికప్పు డాత్మోపలబ్ధికి ప్రతిబంధకముగ నున్నది. నరనారాయణయోగము మహాప్రవృత్తియం దవిచ్ఛిన్నముగను సర్వత్ర ప్రత్యక్షమగుచున్నను మమకారాహంకారములు మహాయోగానుభవమునకు ప్రతిబంధకములై యస్థిరసంపదలందు జీవుని లగ్నము చేయుచు జీవయాత్రను నిరర్థకము చేయుచున్నవి. కోట్లజన్మములందు జీవుడు మహాప్రవృత్తియందు జీవయాత్రను జేయుచు దుఃఖము ననుభవించుచున్నను మహాప్రవృత్తి చిత్తవృత్తినాకర్షించుచు నాత్మయోగమునకు భంగమును గలుగజేయుచున్నది. నూతన సంవత్సరారంభమునందు పండితులుచేసెడి పంచాంగశ్రవణము మానవునకనంతమైన కాలప్రభావమును, నిత్యమైనయాత్మయోగమును సంస్మరింపజేయుటకు వినియోగపడుచున్నది. మానవులు సంవత్సరాదిని నూతనాశయములతో జీవయాత్రనుపక్రమించుటకు పంచాంగశ్రవణము పయోగపడుచున్నది. జీవయాత్రయం దేడులు, జన్మములు, యుగములు గతించినవిధమును, ఆత్మానుసంధానమును బడయగలవిధమును, కాలసంస్మరణమును నారాయణసంస్మరణమును విశదముచేయుచున్నవి.

శ్రీపరమేశ్వరాజ్ఞానుసారముగను ప్రవర్తమానమగుచున్న కాలచక్రమునందొక చాంద్రమానాబ్దము ముగిసినది. సృష్ట్యాది ౧౯౫౫౮౮౫౦౫౨ సంవత్సరములు

గతించినవి. కలియుగాది ౫౦౨౭, విక్రమశకాది ౧౯౮౩, క్రీస్తవశకాది ౧౯౨౬, శాలివాహనశకాది ౧౮౪౮, హిజరిశకాది ౧౩౪౪, ఫసలి శకాది ౧౩౩౫, ప్రభవాది ౫౯ సంవత్సరములు గతించినవి. గాంధియుగ మారంభమై నాలుగేండ్లు నిండినవి. ప్రభవాదిసంవత్సర చక్రమునందు తుదివత్సరంబైన అక్షయసంవత్సర మారంభమైనది. ఈ యరువదేండ్ల కాలమును ప్రపంచచరిత్రమునం దొకఘట్టముగను బరిణమించినది. చాంద్రమానాబ్దముల తత్త్వపరిశీలనమును జేయుట కాలజ్ఞులకు సాధ్యమైనను ప్రభవాది సంవత్సరము లన్వర్థనామములను గలిగి యున్నవిధమును గత కాలానుభవము స్ఫురింప జేయుచున్నది. ప్రభవాది సంవత్సరము లందు రౌద్రములైన గుడిసత్తవత్సరములతో బాటు క్రోధనసంవత్సరమును గతించినది. ఇకారాంతనష్టక వర్షములందు కాళయుక్తికి శుక్రుడు, సిద్ధార్థికి కుజుడు, రౌద్రికి రవి, దుర్మతికి శని, దుందుభికి బుధుడు, రుధిరోద్గారికి, సూర్యుడు, రక్తాక్షికిశని, క్రోధనకు బుధుడును నేలికలై మహాసంక్షోభమును గలుగజేసిన విధమును ప్రపంచచరిత్రము విశదముచేయుచున్నది. ప్రభవాదిసంవత్సరములందు తుదిసంవత్సరమైన అక్షయ సంవత్సరము నవయుగారంభమునకు దోడ్పడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుంగాత!

ప్రభవాదిసంవత్సరములందు తుది సంవత్సరమును క్షయ సంవత్సరమనియును, అక్షయ సంవత్సరమనియును ద్వివిధముగను వాడుచున్నారు. ఉపయుగాంతసంవత్సరము గాన క్షయనామమును, నవోపయుగారంభసంవత్సరము గావున నక్షయనామమును సార్థకములుగ నున్నను, నక్షయనామ మధికతరముగను ప్రచారమునందున్నది. అక్షయాంతమునందు ప్రభవాది సంవత్సరము లక్షయముగను నానందదాయకములు గాగలవు. అక్షయ సంవత్సర మధికచైత్రముతో నారంభమగుచున్నది. అక్షయకు చంద్రుడు రాజు, సేనాధిపతి, అర్ఘాధిపతి, మేఘాధిపతి; ఫలము:—సువృష్టి, ప్రజానందము,

అక్షయ సంవత్సరము

క్షీరసమృద్ధి, సస్యాభివృద్ధి, ధాన్యాభివృద్ధి, పశువృద్ధి. అత్యర్ఘము, కుజుడు మంత్రి; ఫలము:—సంగ్రామము, అగ్నిభయము, రోగభయము అనర్ఘము, సస్యనాశనము. గురువు, సస్యాధిపతి, నీరసాధిపతి; ఫలము:—క్షీరాభివృద్ధి, ధర్మాభివృద్ధి, రత్న సువర్ణధాతువృద్ధి, కుసుమాభివృద్ధి, సౌభాగ్యాభివృద్ధి. బుధుడు ధాన్యాధిపతి; ఫలము: మందసస్యము, మందవృష్టి, నృపత్రాసము. శని రసాధిపతి; ఫలము:—మధ్యవృష్టి, ధనక్షయము. పక్షాంతరమున అక్షయసంవత్సరమునకు కుజుడు రాజును, మంత్రియు నగుటవలన సంగ్రామలక్షణములు బయలుదేరునని యూహింపదగియున్నది. సంవత్సర సామాన్యఫలమును దీని కనుగుణ్యముగ నున్నది.

శ్లో. వరాహజాహశ్వఖరోష్ట్రపక్షి మృగాంశ్చ గోజాఖిల భూశరాశీన్, త్రిభాగశేషం కురుతే౽క్షయాబ్దో వహీశ్వవాన్నృష్టి నృపాహవైశ్చ.

ప్రపంచమునందు శాంతియుగారంభమునకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నను సంగ్రామప్రయత్నముల కధికతరమైన వ్యాపకము గలదు. ప్రభవతో నారంభమైన పాశ్చాత్యరాజ్యముల పరదేశాక్రమణ ప్రస్థాన మక్షయ సంవత్సరముతో నంతమొంది స్థిరశాంతిగలుగుటకు భగవదనుగ్రహము ప్రపంచముమీదను బ్రసరించుగాత!

ఆంధ్రపత్రిక కీలకసంవత్సర విజయదశమియందు బొంబాయినగరమునందు జననము నుబొంది భగవదనుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రమహాజనుల యాదరణ పోషణమువలనను, యథాశక్తిని దేశసేవను, భాషాసేవను, మానవసేవను జేయుచున్నది. గతించినపదునేడేండ్లయందును ప్రపంచమునందును భరతవర్షమునందునుగలిగిన మహాపరివర్తనమును పత్రికయును, సంవత్సరాదిసంచికలును విశదముచేయుచున్నవి. బొంబయియందు కీలకసంవత్సరమున వారపత్రికారూపమున వెలువడిన యాంధ్రపత్రిక ఆనంద సంవత్సరమునందు దినపత్రికారూపమునుదాల్చి గతించిన పంద్రెండేండ్లయందును దేశాభ్యుదయమునకు యథాశ

అక్షయ సంచిక

క్తినిదోడ్పడినది. ఈ కాలమునందు స్వదేశోద్యమము, ఆంధ్రోద్యమము, అసహాయోద్యమము, రాజ్యాంగసంస్కరణములు, మహాసంగ్రామము, ప్రజాహృదయమునుగాఢముగనాకర్షించి ప్రజాప్రబోధమునకువినియోగపడినవి. ఈమహోద్యమముల పరమార్థము సంవత్సరాది సంచికలయందు ప్రచురింపబడిన వ్యాసములందు గోచరంబగుచున్నది. మొదటి సంవత్సరాదిసంచిక సాధారణసంవత్సరాదిని పూజనీయులు కీర్తిశేషులు కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారి సహాయమునను ప్రకటింపబడినది. ఇపు డాంధ్రమహాజనుల సహాయపోషణమువలనను నక్షయసంవత్సరాదిని పదియేడవ సంవత్సరాది సంచిక వెలువడుచున్నది. ఈకాలమునందు పత్రికానిర్వహణమును సంవత్సరాదిసంచికల ప్రచురణమును ఈశ్వరానుగ్రహమువలనను నిర్విఘ్నముగను నెరవేరినది. గతకాలమునందువలె భావికాలమునందును దైవానుగ్రహమును, నాంధ్రమహాజనులయాదరపోషణములును ఆంధ్రపత్రికాసంచికల యభ్యుదయమునకు వినియోగపడునని నమ్ముచున్నాము.

వ్యాసములు

సంవత్సరాదిసంచికయందు వివిధవిషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములను ప్రచురించుట యారంభమునుండియును పరిపాటియైనది. రాజకీయ మత సాంఘిక సారస్వతార్థికాది విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములును, పద్యములును సంచికయందుగలవు. సాధారణసంవత్సరాది సంచికయందలి వ్యాసములను అక్షయసంవత్సరాదిసంచికయందలి వ్యాసములతో బోల్చినపు డీపదియేడేండ్లయందును నాంధ్రలోకమునందుగలిగిన ప్రబోధాభ్యుదయము వ్యక్తమగుచున్నది. ఈసంచిక నలంకరించిన వ్యాసములను, పద్యములను ప్రత్యేకముగను విమర్శించుటకు బూనుకొనిన యొక గ్రంథమగును. విషయాన్వేషణమునకును, విమర్శనమునకును, పరిశోధనకును శాస్త్రవిచారణకును సంబంధించినవ్యాసము లాంధ్రహృదయమునం దుదయించిన ప్రత్యభిజ్ఞానాభిలాషను విశదీకరించుచున్నవి. వ్యాసలేఖకులం దాంగ్లవిద్యాప్రవీణు లనేకులున్నను నాంధ్రభాషాప్రవీణులసంఖ్య ప్రముఖముగనున్నది. శ్రీయుత సోమశేఖరశర్మగారి ప్రాచీనవిద్యాసంస్థలు, శేషాద్రిశర్మగారి కవికృత్యసిద్ధాంతము, అప్పారావుగారి శ్రీపర్వము, వెంకటరామమూర్తిగారి పారలౌకితత్త్వము, బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి ఏకజాతీయత మొదలగువ్యాసము లాంధ్రహృదయమునందుదయించిన యన్వేషణాభిలాషను విశదము చేయుచున్నవి. సంచికయందు ప్రచురితములైనకథలు, నాటకములు ప్రజాహృదయమునావరించినభావపరివర్తనమును విశదముచేయుచున్నవి. ఈసంచికయందు వివిధవిషయములకు సంబంధించినవ్యాసములను బ్రచురించుటకుగల కారణమాంధ్రహృదయమునం దుదయించుచున్న నూతనప్రబోధకాంతులను వ్యక్తముచేయుటయై యున్నది. కృష్ణాపత్రికాధిపతులు సుందరమైన సంక్రాంతిసంచికను బ్రచురించి సంచికల ప్రచురణమునందు నవీనమార్గము నవలంబించి సాహిత్యాభ్యుదయమునకు వివిధరంగములందును జేయవలసినపనిని వ్యక్తముచేసిరి. ఆంధ్రపత్రికానిర్వాహకులు ప్రాతమార్గమునే యవలంబించి సంచికయందు వివిధవిషయములకు సంబంధించినవ్యాసములను బ్రచురించి దేశావృతమైన నూతనభావోదయమును విశదముచేయుటకు బ్రయత్నించిరి. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు సాధనంబులైన సాహిత్యాంగములకు స్వరూపవిలాసములనొసంగిసాహిత్యామ్నాయమును ప్రత్యక్షముచేయుటకు సాహిత్యకళాకోవిదులు వివిధాంగములందు సంచికలను బ్రచురించుట ప్రయోజనకరము. ఆంధ్రసంచికయందు బ్రచురించినవ్యాసములవలె పద్యములును నాంధ్రహృదయావృతమైన నవభావప్రకాశమును విశదము చేయుచున్నవి.

పద్యములు

భరతఖండమునందుగల యుపజాతులందాంధ్రులు చిరకాలాగతంబైన సంస్కారమునుగలిగి వ్యక్తిత్వమును గలిగియున్నవిధమును భారతీయచరిత్రేతిహాసములు విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రులయుత్సాహశీలము, భావోద్రేకము, సరళ

స్వభావము భావకవిత్వమునందు ప్రతిబింబించుచున్నది. సంచికయందుగలపద్యము లాంధ్రహృదయస్వరూపమును స్ఫురింపజేయుచున్నవి. శ్రీయుత ఆదినారాయణశాస్త్రిగారి అర్చన-ఆహ్వానము, రామమూర్తిగారి మేలుకొలుపు, వేంకటశర్మగారి మాతృనిదేశము, సీతారామమూర్తి చౌదరిగారి అన్వేషణము, రామదాసుగారి అరుణోదయము, శ్రీపతిశాస్త్రిగారి కవిత, సీతారామశర్మగారిలీల, అతియసార్వగతములు మొదలగుపద్యములు ప్రజాహృదయము నావరించినప్రబోధమును విశదము చేయుచున్నవి.

సంచికయందు ప్రచురించిన చిత్రపటములు గత సంవత్సరమునందు దేశాభ్యుదయమునకు సంబంధించినవిష**చిత్రపటములు** యములను తెలుపుచున్నవి. దేశోద్ధరణమున కాత్మసమర్పణముచేసిన దేశబంధు చిత్తరంజనదాసుగారి పటము ముఖపటముగ ముద్రింపబడినది. ముఖపటము నలంకరించుచున్న శిల్పాకారములు భారతీయసాహిత్య స్వరూపమును నిరూపించుటకు చిహ్నములుగనున్నవి. భారతజాతీయమహాసభక ధ్యక్షితవహించిన శ్రీమతిసరోజినీదేవిగారిపటమును ఇతరమహాసభాధిపతులపటములునుగలవు. గతసంవత్సరమునందు దేశమునందు సమావేశమైన మహాసభలపటములనేకములుగలవు. బౌద్ధయుగమునందు సుప్రసిద్ధమై బుద్ధుని నిర్వాణస్థలమైన కుశనగరస్తూపాదుల పటములు గలవు. ఆంధ్రదేశమునకు ప్రధానాంగమైనను ప్రత్యేకముగనున్న నిజాంరాష్ట్రమునకు సంబంధించినపటములనేకములుగలవు. అచ్చటిమందిరములపటములు, నాయకులపటములు, సేవాసంఘములపటములును ఆంధ్రోద్యమప్రయోజనమును నిరూపించుచున్నవి. సంచికకు వ్యాసములను వ్రాసినవారిపటములును, దేశమునందితరవిధములను ప్రసిద్ధివహించినవారి పటములునుగలవు. అక్షయసంవత్సర సంవత్సరాదిసంచికకు వ్యాసములను వ్రాసియు, చిత్రపటములను పంపియును సంచికప్రచురణమునకు దోడ్పడిన మహాజనులకు వందనముల నర్పించుచున్నాము. చేరిన వ్యాసములందును, పటములందును కొన్ని అవకాశాభావముచే ముద్రింపజాలనందులకు చింతిల్లుచు మన్నింపవేడుచున్నాము. అక్షయసంవత్సరాదిసంచికను బ్రచురించుటకు దోడ్పడినమహాజనుల కభివందనములనర్పించుచున్నాము. సంచిక బ్రచురించుటయందు గలిగిన కాలవిలంబనమునకు పాఠకులు మన్నింతురు గాక! విశ్వకల్యాణమూర్తి అక్షయసంవత్సరమునందు సమస్తలోకములకునుసక్షయంబగు శుభంబుల నొడగూర్చి కాపాడుగాక!

ప్రపంచప్రవృత్తి శాంతికాముల కసహ్యముగ నున్నది. శాంతికి పరితపించుచున్న లోకమునకు శాంతిచి**ప్రపంచప్రవృత్తి** హ్నము లగోచరముగనున్నవి. రాజ్యాంగవేత్తలు శాంతిప్రసంగములను జేయుచున్నారు. మతగురువులు శాంతిధర్మము నుపదేశించుచున్నారు. పార్లమెంటులు శాంతిప్రతిపాదనములను జేయుచున్నవి. మంత్రులు శాంతిసందేశములను ప్రకటించుచున్నారు. ప్రజలు శాంతినభిలషించుచున్నారు. నానారాజ్యసమితి శాంతిసాధనముల నన్వేషించుచున్నది. లోకమునం దంతటను సిద్ధాంతము నందు శాంతి వచనములు ప్రతిధ్వనిల్లుచున్నను వ్యవహారమునందు అశాంతి వర్ధిలుచున్నవిధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. లోకమునం దంతటను అశాంతి వ్యాపనమునకధర్మము మూలబీజముగ నున్నది. పాశ్చాత్యరాజ్యముల పశుబలారాధనము, భాగ్యారాధనము, భోగారాధనము ప్రపంచశాంతికి ప్రతిబంధకము లైనవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామము ప్రపంచప్రవృత్తియందు నూతనసమస్యల నంకురింపజేసినది. ఆసియాఖండవాసుల పట్లను యూరపురాజ్యము లవలంబించెడి రాజ్యనీతియందు భేదభావ మేర్పడినది. మహాసంగ్రామము గ్రేటుబ్రిటను ఫ్రాన్సు ఇటలి రాజ్యములకు లాభము నొడగూర్చినది. ఈలాభము సంగ్రామాంకురములను నాటినవిధమును యూరపురాజ్యముల యంతఃకలహములు విశదముచేయుచున్నవి. జర్మను రాజ్యపతనము గ్రేటుబ్రిటను ఫ్రాన్సుల కానందదాయకమైనను యూరపుఖండదౌర్బల్యమునకు గారణం

బైనది. ఆసియా ఆఫ్రికాఖండములందు శ్వేతజాతుల ప్రాబల్య మధికతరముగనున్నను,జర్మని రుష్యాసహాయము లేని యూరపుఖండప్రాబల్యము సందిగ్ధముగ నున్నది. జర్మనీరాజ్యములేని యూరపురాజ్యముల సంయోగము స్వప్రయోజనములకును శాంతిస్థాపనమునకును నిరుప యోగము. గ్రేటుబ్రిటను స్వప్రయోజనములకును శాంతి స్థాపనమునకును జర్మనిరాజ్యమును నానారాజ్య సమితి యందు చేర్చుటకు బూనుకొనినది. జర్మని చేరుట కంగీక రించినది. జర్మనీప్రవేశము ఫ్రాన్సునకు భయభ్రాంతులను గలుగజేసినది. జర్మనిప్రవేశమున కాటంకములను గలి గించుటకు ఫ్రాన్సు చిన్న రాజ్యములను లేవదీసినది.నానా రాజ్యసమితియందు జర్మని చేరుటకును, లోకార్నో యొడంబడిక స్థిరపడుటకును విఘ్నములుగలిగినవి. జినీవా సమావేశము సెప్టెంబరు మాసమువరకును నిలుపుదల చేయబడినది. జర్మని, బెల్జియము, ఫ్రాన్సు, గ్రేటుబ్రిటను, ఇటలి ప్రతినిధులు లోకార్నో యొడంబడికకు భంగము గలుగదని ప్రకటించినను జినీవాసమావేశము నానాజాతి సమితియందు గల యంతర్విభేదములను రాజ్యతంత్రమును విశదము చేయుచున్నది. లోకార్నో యొడంబడిక స్థిరమై నానాజాతిసమితియందుజర్మనిచేరినను యూరపుశాంతిగాని ప్రపంచశాంతిగాని సమకూడదు.యూరపుశాంతికి జర్మను సాహచర్యముబాహ్యసాధనంబైననుఆంతరంగికసాధనము లేకను బాహ్యసాధనముశాంతి నొడగూర్ప జాలదు. యూరపురాజ్యముల నావహించిన యధర్మమే యూరపు నందును, లోకమునందును వ్యాపించిన యశాంతికి మూల బీజముగ నున్నది.

యూరపు రాజ్యములతృష్ణ

యూరపురాజ్యముల నావరించిన దురాశ దుఃఖ ములకు మూలకారణంబుగ బరిణమించుచున్నది. శ్వేత జాత్యభిమానము, రాజ్యాభిమానము, ధనాభిమానము, నిరంకుశాధికారాభి మానము మహాసంక్షోభమునకు గార ణంబైనది. శ్వేతజాతులుచేసెడి దండనములు, దౌర్జన్య ములు, హింసలు, హత్యలు, ధర్మవిప్లవమును జేయుచు ప్రపంచ పరిస్థితులను దుర్భరముచేయుచున్నవి. నల్లజా తులకు స్వదేశములందును, విదేశములందును భుక్తియును ముక్తియును లేదు. తెల్లవారికి నల్లవారు దాసానుదాసులై ప్రవర్తించినగాని బ్రతుకుతెరవులేదు. తెల్లజాతుల దురం తములు, ధనబలాధికారములు, నల్లజాతులను ప్రస్తుతము నిర్వీర్యులనుజేసినను ధర్మము సహజముగను విజయమును బడయగలదు.

రుష్యా విప్లవము

యూరపుశాంతికిని ప్రపంచశాంతికిని రుష్యావిప్లవ మాటంకముగనున్నదనుభావము ప్రబలియున్నది. ప్రాచ్య దేశముల మోక్షమును, పాశ్చాత్యుల గర్వభంగమును వర్తమాన పరిస్థితు లందు ప్రాచ్య రాజ్యముల మూలమునను సాధ్యము గాదు. ప్రాచ్యరాజ్యములందు జపానురాజ్యము పాశ్చాత్యరాజ్యములను ప్రతిఘటించుటకు బలసంప దలను గలిగియున్నను ప్రతిఘటనము సాధ్యముగాదు. చీనాహిందూదేశము లంతఃకలహములతోనిండి పరాయ త్తములై ఆత్మసంరక్షణమునకును, శాంతిస్థాపనమునకును నిరుపయోగముగనున్నవి. ఆసియాఖండ విమోచనము యూరపు ఆసియాఖండముల సమ్మేళనముగలరాజ్యముల ద్వారా రావలసియున్నది. రుష్యాతుర్కీ రాజ్యముల కీస్థితి గలదు.రుష్యాప్రజలుపరమదరిద్రులైననుదైవభక్తిపరాయ ణులు. రాజ్యాధికారులు దైవభక్తిలేని పాశ్చాత్యసం స్కార సంభవులు. రుష్యాప్రజలయందు ప్రాచ్యపాశ్చా త్యప్రజాశీలములుమేళగించినవి. మహమ్మదీయమతావేశ స్వభావము, సహనశీలము,సరళస్వభావము రుష్యాప్రజల యందుగోచరంబగుచున్నది. రుష్యారాజ్యమున కాసియా యూరపుఖండములందు రాజ్యబలసంపదలుగలవు. రుష్యా రాజ్యాధికారులుధనస్వాములనుప్రతిఘటించిసాంఘికధర్మ మునుస్థాపించుటకు దీక్షను వహించుచున్నారు. యూరపు రాజ్యములు రుష్యారాజ్యమును భగ్నముచేయుటకు దలపెట్టినను రుష్యాను జయించుటమాత్ర మసాధ్యము. రుష్యా జర్మనుదేశములకు వ్యాపారమునకు సంబంధిం చినసంధిసర్పడినది. రుష్యా,చీనా, జపాను దేశములకును

మిత్రత్వ మేర్పడినది. ఈరాజ్యముల సంయోగము స్థిరపడినప్పుడు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తముగానున్న భీకరసంగ్రామము దురూహ్యము.

రుష్యా రాజ్యస్థితిగతులే తుర్కీ-రాజ్యమునకును నన్వయించుచున్నవి. తుర్కీ-రాజ్యము యూరపు, ఆసియాఖండములందువ్యాపించియున్నది.

తుర్కీ-రాజ్యము

తురుష్కుల మహమ్మదీయ మతావేశము పాశ్చాత్యులను ప్రతిఘటించుటకు గారణంబగుచున్నది. తురుష్క-రాజ్యము మహమ్మదీయ రాజ్యములకు నాయకమణియై యొప్పుచున్నది. కోట్లకొలది మహమ్మదీయులు స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి తుర్కీ-నాయకత్వ మపేక్షించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ మొదలగురాజ్యములకును, తురుష్క-రాజ్యమునకును, సీమాంతప్రదేశములందు సంఘర్షణ మనవరతము గలుగుచున్నది. ధర్మకర్తృత్వవ్యాజమునను ఈరాకు దేశమునాక్రమించుకొన్న విధ మీయుదంతమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. రుష్యా తురుష్క-రాజ్యములకు సంధి యేర్పడినట్లు వదంతులు గలవు. ఐరోపామహాసంగ్రామము మహమ్మదీయప్రజలకు యుద్ధాభిరుచిని కలుగజేసినది. స్వల్పరాజ్యములైన మొరాకో, సిరియా మొదలగురాజ్యములు ఫ్రాన్సుకు జూపుచున్న ప్రతిఘటనము మహమ్మదీయప్రతాపాగ్నిని వెల్లడిచేయుచున్నది. ప్రపంచపరిస్థితులనీదృష్టితో బరిశీలించునప్పుడు భావిపరిమాణమంధకారబంధురముగ గనుపడగలదు. యూరపుఆసియాసమస్య, క్రైస్తవ మహమ్మదీయసమస్య, కార్మికధనస్వాముల సమస్య, సాంఘికసంపన్నులసమస్య మహాసంక్షోభమునకు గారణంబగుట సహజము. ఆసన్నమైయున్న మహాసంక్షోభము నుపశమింపజేయవలసినభారము మహాసామ్రాజ్యలాభముల ననుభవించుచున్న గ్రేటుబ్రిటనుమీద నుగలదు. బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు స్వప్రయోజనము లనువిసర్జించి లోకకల్యాణమునకును నాత్మసంరక్షణమునకును త్యాగదీక్షనుబూని పరమేశ్వరానుగ్రహమునకు బాత్రులగుదురుగాత!

భారత సామ్రాజ్యము

భారత సామ్రాజ్య పరిపాలనము మోంటుఫర్డు సంస్కరణములకు బూర్వము మాంటేగుగారు వర్ణించిన విధమునను నమోఘముగను, దారుతుల్యముగను ప్రజాశయములకునిరుపయోగముగను నున్నది. మోంటుఫర్డు సంస్కరణము లారేండ్లు పనిచేసినను స్వపరిపాలనమును, బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును గగన కుసుమములుగ నున్నవి. ఆరంభమునందే సంస్కరణము లసంతృప్తికరములనియును నపర్యాప్తములనియును నిరర్థకములనియును కాంగ్రెసు నిర్ణయము హృద్గతము చేసినది. ద్వంద్వపరిపాలనావిధానము దురారాధ్యమని మంత్రులుగనుండిన లిబరలు, జస్టిసుపక్షమువారు సయితమంగీకరించిరి. మూడిమను కమిటీవిచారణయందన్నిపక్షములవారును ద్వంద్వప్రభుత్వమును ఖండించిరి. దురారాధ్యమైన ద్వంద్వప్రభుత్వమును నాయకు లారాధించిన గాని సంస్కరణముల పురోభివృద్ధిసాధ్యముగాదని రీడింగుబర్కెన్‌హెడు ప్రభువులు, సర్ అలెగ్జాండరు మూడిమనుగారు విసుగువిరామములేకను నుపదేశించుచున్నారు. దురారాధ్యమైన సంస్కరణములను సయితమూరేండ్లనుండియును మితవాదులు, స్వతంత్రవాదులు, జస్టిసుపక్షమువారును నారాధించిన విధమును రాజ్యాంగచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. గతించిన మూడేండ్లయందును స్వరాజ్యపక్షము సయితము సంస్కరణముల నారాధించినది. స్వరాజ్యపక్ష మనేకసందర్భములందు ప్రభుత్వ విజయమునకు దోడ్పడినది. స్వరాజ్యపక్షనాయకుడు పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు స్కీను కమిటీయందు పనిచేసిరి. విట్టలు భాయిపటేలుగారు సామ్రాజ్యశాసనసభ కధ్యక్షులుగ నుండిరి. జమ్నాదాసు మెహతాగారు మొదలగువారు ఉపసంఘములందు గలిసి పనిచేసిరి. నెహ్రూ జిన్నాగారు లీసందర్భములను సమయోచితముగను ప్రభుత్వమునకు వ్యక్తముచేసినను ప్రభుత్వహృదయ మమోఘముగ నున్నది. సామ్రాజ్యశాసనసభ సంస్కరణములను నిర్ణయించుటకు భిన్నపక్షముల సమావేశమును జేయవలయు

సని నిర్ణయించినది. రాజ్యసభా సభ్యులు రాయులు కమిష నును నియమింపగోరిరి. నిరంకుశ ప్రభుత్వావలంబనులు మూడిమనుకమిటి నిర్ణయములనైనను నాచరణమునందు బెట్టవలయునని ప్రార్థించిరి. ప్రజాప్రతినిధుల తీర్మానము లకును, ప్రార్థనలకును ప్రభుత్వపుజవాబు ససేమిరాయై యున్నది. నిరంకుశప్రభుత్వము చిరంజీవియై వర్ధిల్లుటకు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న మార్గము ప్రజాహృదయ మునందు నిరాశను గలుగజేసినది. సైన్యవ్యయము ఇంచి కేపుకమిటి నిర్ణయించిన పరిమితికైనను తగ్గలేదు. సైన్య మునందు భారతీయుల కించుకేనియును ప్రవేశముగలుగ లేదు. వంగదేశ నిర్బంధములు నిరాటంకముగను సాగు చున్నవి. లీకమిషను నిర్ణయములు యూరపియను ఉద్యో గస్థులకు వేతనాదుల నభివృద్ధిచేసి ఉద్యోగములను స్థిర తరము చేసినవి. వేతనాదుల యభివృద్ధికి సంవత్సరము నకు కోటిన్నరరూప్యములవ్యయమధికమైనది. సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునందును రాష్ట్రప్రభుత్వములందును సమర్థన పత్ర పరిపాలనము నిత్యవ్యవహారమైనది. శాసన సభలు నిరాకరించినవిషయములను రాష్ట్రపాలకులును రాజ ప్రతినిధియును సమర్థించుచున్నారు. అర్థిక సైన్య పరిపాల నవ్యవహారములం దేకోశమునందున బాధ్యతలేని ప్రభు త్వము ప్రజలకు విశ్వాసపాత్రముగాజాలదు. విశ్వా సపాత్రముగాని ప్రభుత్వముతో సహాకార మసంభవము. ఈధర్మము ననుసరించియే కలకత్తా, నాగపురము, అహ మదాబాదు, గయా కాంగ్రెసులందు స్వరాజ్యసంపా దనమున కసహాయయోగమును కాంగ్రెసునిర్ణయించినది. అసహాయోద్యమము గలుగజేసిన మహాప్రబోధము సర్వత్ర ప్రత్యక్షమగుచున్నది.

ప్రపంచస్థితియందు ధర్మాధర్మములకు సంరం భము సహజముగాని సాహచర్యము సహజముగాదు.

అసహాయ యోగము

సాహచర్యము బలవంతముగను గలిగి నను ప్రయోజనముగలుగదు. సత్యా న్వేషణ పరాయణుండైన గాంధిమహా త్ముడీసత్యమును రాజ్యాంగవ్యవహారముల కనువర్తింప జేసి స్వరాజ్యసంపాదనమునకు నూతనవిధానమును ద్యో తకముచేసెను. అసహాయయోగమునకు దౌర్జన్యరాహి త్యము ప్రాణము. మానవవ్యవస్థలం దీయోగము ప్రయో గయోగ్యముగనుండుటకు చిరతరాభ్యాస మవసరంబగు చున్నది. దౌర్జన్యమునకును, పశుబలప్రయోగమునకును నభ్యస్తమైన ప్రపంచమున కసహాయయోగ మపరిచి తమై పరిహాసమునకు పాత్రమగుచున్నది. స్వరాజ్య సంపాదనమునకును, నిరంకుశ విధాన ప్రతిఘటనము నకును కాంగ్రెసు అసహాయ యోగసాధనమును విధించినపుడు మహత్తరమైన నూతనధర్మమును కాంగ్రెసు ప్రతిపాదించినది. అపరిచితమైన ధర్మానుష్ఠా నమునందుగలిగిన దుష్కార్యములు భయభ్రాంతులను గలుగజేసినను అసహాయయోగమునకు రాజ్యాంగవ్యవ హారములందు స్థిరప్రతిష్ఠగలిగినది. నీతినియమములేని రాజ్యాంగ వ్యవహారముల కసహాయయోగము ధర్మల క్ష్యమునుగల్పించినది. లాభపరిశిష్టమైనరాజ్యాంగసంరంభ మునందు త్యాగధర్మమునుస్థాపించినది. అసహాయయోగా భ్యాసకులు, విద్యాలయములను, వృత్తులను సంసారసౌఖ్య ములను విసర్జించి కారాగృహవాసమును స్వీకరించిన విధము భారతరాజ్యాంగసంరంభమునందు స్థిరప్రతిష్ఠను బడయగలదు. అసహాయయోగము భారతహృదయము నందును ప్రపంచదృష్టియందును ధర్మనిరీక్షణమును స్థాపించినది. పరావలంబనస్థితి కలవాటుపడిన ప్రజలయం దసహాయయోగాభ్యాసము దుస్తరమైనను సత్యాగ్రహ ధర్మము గ్రాహ్యమై వ్యాపకమునుబొందినది. దేశపరిస్థితు లసహాయోద్యమప్రస్థానమున కంతరాయములను గల్పిం చినపుడు స్వరాజ్యపక్ష నిర్మాణము రాజ్యాంగసంరంభ మున కవసరంబైనది.

సత్యాగ్రహప్రస్థానమునం దనుభవజ్ఞుడైన గాంధి మహాత్మునకుగల సహన మితరనాయకులకు గలుగజా

దేశబంధుదాసు

లదు. శాసనోల్లంఘనసాధనమును పరిశీలించుటకేర్పడిన యుపసంఘము శాసనసభాప్రవేశమును నిర్ణయించినది. దేశబంధుదాసు,

మోతీలాలు నెహ్రూ, విట్టలభాయి పటేలుగారు మొదలగు నాయకులు శాసనసభా ప్రవేశమును సమర్థించిరి. రెండేండ్లు బహిష్కారపక్షమునకును ప్రవేశపక్షమునకును ప్రబలమైన వివాదములు జరిగినవి. డిల్లీ, బెల్గాములందు కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షమునకు సభాప్రవేశమున కనుమతి నొసంగినది. కాన్పూరమునందు కాంగ్రెసు శాసనసభాప్రవేశ మన్నిపక్షములవారికిని ననుమతి నొసంగినది కాన్పూరు తీర్మానము ౫౫ పుటయందు గలదు. ఆతీర్మానపు సారాంశమునే డిల్లీయందు మార్చి ఆరవతేదీని గూడిన అఖిలభారత జాతీయసభోప సంఘము స్థిరపరచినది. ఆతీర్మానమున కనుగుణ్యముగ స్వరాజ్యపక్ష సభ్యులును, మరి కొందరును సామ్రాజ్య శాసన సభనుండియును రాష్ట్రీయశాసనసభల నుండియును నిర్గమనము చేసిరి. ఈశాసనసభా ప్రస్థానమునకు ప్రధాన నాయకులు దేశబంధు చిత్తరంజనదాసుగారు. దాసుగారి త్యాగము, దేశభక్తి, పరిజ్ఞానము, సంకల్పసామర్థ్యము, ప్రజాహృదయము నాకర్షించినవి. గతించిన యెన్నికలయందు దాసుగారి పట్టుదలవలనను స్వరాజ్యపక్షమునకు వంగరాష్ట్రమునందును మధ్యరాష్ట్రములందును విజయము గలిగినది. ఈరెండురాష్ట్రములందును స్వరాజ్యపక్షము ద్వంద్వప్రభుత్వమును నిర్వీర్యముచేసినను, నిరంకుశ ప్రభుత్వము యథాప్రకారము జరుగుచున్నది. శాసనసభాముఖమునను నిరంకుశవిధానమును నిర్మూలము చేయుట యసంభవమని గతించిన మూడేండ్ల యనుభవము విశదముచేసినది. ఈసంరంభమునం దాత్మార్పణమును జేసిన దేశబంధుదాసుగారి ప్రస్థానమును సాంతముగను జరుపుట కాంగ్రెసుపక్షావలంబులధర్మమై యున్నది. రాగల ఎన్నికలందు కాంగ్రెసుప్రత్యర్థులకు విజయము గలుగు నటులు కాంగ్రెసు ప్రచారకులును ప్రజలును పాటుపడి దేశబంధుదాసుగారి మహాత్యాగమును సార్థకముచేయుదురుగాత !

మాంటుఫర్డుసంస్కరణముల యారంభమునందు కాంగ్రెసుశాసనసభల బహిష్కారమును నిర్ణయించినది.

ఎన్నికలు శాసనసభలు

రెండవ ఎన్నికలందు స్వరాజ్యపక్షము పాల్గొని కొంత విజయమునుబడసినది. మూడవ ఎన్నికలయందు కాంగ్రెసు పక్షము పాల్గొని సంపూర్ణ విజయమును బడయవలసియున్నది. ఇపుడుశాసనసభాప్రయోజనముల నువిమర్శింపవలసిన యవసరముతీరినది. కారణము లేమైనను కాంగ్రెసు శాసన సభాప్రవేశము నామోదించినది. కాంగ్రెసుగౌరవమును దేశప్రయోజనములను గాపాడుటకు కాంగ్రెసుయభ్యర్థులకు రాగల ఎన్నికలయందు సంపూర్ణవిజయముగలుగుటకు ప్రజలుపాటుపడి ప్రజాసంకల్పమును నిరంకుశప్రభుత్వమునకు వెల్లడిచేయుట ప్రయోజనకరము. సామ్రాజ్యశాసనసభయందును, రాష్ట్రీయశాసనసభలయందును కాంగ్రెసుప్రతినిధులసంఖ్యప్రబలముగ నున్నపుడు ప్రజలస్వరాజ్యసంకల్పము ప్రభుత్వమునకు విశదముగాగలదు. ఎన్నికలప్రయోజన మెటులున్నను స్వరాజ్యసంపాదనమునకును స్వరాజ్యానుభవమునకును మూలాధారము నిర్మాణకార్యక్రమమని అన్నిపక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు.

ఎన్నికలఫల మెటులున్నను స్వరాజ్యానుభవమునకు ప్రజాక్షేమము మూలాధారమైయున్నది. కూడు

నిర్మాణవిధానము

గుడ్డ ఇల్లువాకిలిలేని ప్రజలకు కూడు గుడ్డను గల్పించుటయే స్వరాజ్యానుభవమునకు బీజము. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజల కాత్మవిశ్వాసము కర్మయోగసాధనమునను సిద్ధింపవలసియున్నది. ప్రజాసామాన్యము స్వరాజ్యమంత్రమును జపించుచుకర్మయోగాభ్యాసమును జేయుటకు రాటము సాధనము గాగలవిధమును గాంధిమహాత్ము డనవరతము బోధించుచున్నాడు. మహాత్ముడు తనబోధలనాచరణమునందు బెట్టుచున్నాడు. శాసనసభలయం దేవేయిమందికో పని యుండునుగాని యితరుల కేవిధమైనపనియును నుండదు. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలశక్తియును వినియోగపడినగాని స్వరాజ్యము సాధ్యముగాదు. హిందూమహమ్మదీయవిభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరవిభేదములు

నిమ్న జాతులదుర్దశ, మొదలగువిషయములు స్వరాజ్యమున కాంటకములుగ నున్నవి. క్షామములతోను దారిద్ర్యముతోను నిండి ముప్పదికోట్లప్రజలుగల దేశమునకు రాటపుపరిశ్రమ గృహపరిశ్రమయై జీవనాధారము గాగలదు. నిర్మాణకార్యాంగమైనఖద్దరునిర్మాణము బాగుగజరుగుటకు గాంధిమహాత్ముడు తంతుకారసంఘమునుస్థాపించి దానియభ్యుదయమునకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించుచున్నాడు. ప్రజలందరును తంతుకారసంఘమునందు సభ్యులుగజేరియును ఖద్దరును వాడియును దేశబంధుస్మారకనిధికి విరాళములనిచ్చియును గాంధిమహాత్ముని ప్రయత్నములను స్వరాజ్యమును సఫలముచేయుట యుత్తమధర్మముగనుండగలదు.

రీడింగు ప్రభువు

మార్చిమాసాంతముతో రీడింగుప్రభువు రాజ్యాధికార మంతమును బొందుచున్నది. రీడింగుప్రభువు దివ్యమైన యవకాశములను గోల్పోయిన విధమును వారిపరిపాలనాకాలము విశదము చేయుచున్నది. వీరికాలమునందు నిర్బంధములు ఫలించినవిధమునను ప్రజాశయములు ఫలించలేదు. ఎప్పటి కప్పుడు ప్రజ లేవరములో యుట్టిపడునని తలంచుచుండిరి. న్యాయవాదినైపుణ్యానుజూపినటులు న్యాయమూర్తి ధర్మానురక్తిని రీడింగుప్రభువు చూపలేదు. లిబరలు పక్షానుచరుడుగవచ్చి కన్సర్వేటివు పక్షావలంబనుడుగ నిర్గమించుచున్నాడు. అధికారాహంకారము, సామ్రాజ్యాభిమానము వాగాడంబరము, నిరాదరణభావము, శ్వేతజాత్యభిమానము వీరిపరిపాలనాకాలమునం దతిశయిల్లి భా ర తీ యా శ య ము ల డు గం టి న వి. వ్య వ సా య వి చా ర ణ సం ఘ ము, భా ర త నౌకాదళము వీరుప్రసాదించినవరములు. భారతహృదయమును కలవరపరచుచున్న దక్షిణాఫ్రికాసమస్యపట్ల నైనను హార్డింజిప్రభువుచూపిన సాహసధైర్యములను రీడింగుప్రభువు చూపలేదు. రాజప్రతినిధిపదవి రాజ్యభోగములకును వినియోగపడిదవిధమునను భారతప్రయోజనములకు వినియోగపడదని రీడింగుప్రభువు పరిపాలనము విశదము చేసినది. పండితమోతీలాలు నెహ్రూగారు తెలిపినటులు భారతీయుల దీనాలాపములు నిరర్థకములుగ నున్నవి.

ఇర్విను ప్రభువు

రాజప్రతినిధుల నిర్గమాగమనములు పరిపాటియైనను ప్రథమాగమన సమయమునందు వారి గుణగణంబులను సంకీర్తనముచేయుట, స్వాగతంబునొసంగుట యాచారముగ నున్నది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాభిమానులు స్వస్తివాచకములతో సాగనంపిరి. ఇర్వినుప్రభువు రీడింగుప్రభువుమార్గము నవలంబించుట కభయము నొసంగెను. సామ్రాజ్య నిర్వహణమునకు బ్రిటిషుప్రజలకుగల దక్షత్వమును బ్రశంసించెను. బాధ్యతాయుతపాలనమును బడయుటకు బ్రిటిషుద్వీపములకు బట్టినకాలమును వ్యక్తముచేయుచు బాధ్యతాయుత పాలనమును సక్రమమార్గమునను స్థాపించుటకు భారతీయుల తోడ్పాటు నపేక్షించెను. ఇర్వినుప్రభువు తెలిపిన భావము లాంగ్లసామ్రాజ్యాభిమానుల కానందదాయకము లైనను భారతీయుల కాశాభంగమును గలుగజేసినవి. దేశము సకలవిధములను క్షీణించుచున్నపుడు కార్యములు రక్షణమునకు సాధనములుగాని సదాశయములు రక్షణమునకు సాధనములు గావు. ఇర్వినుప్రభువుకాలమునందును రీడింగుప్రభువు కాలమునందువలెరాజ్యాంగరథము మందగమనమును జేయునని ఇర్వినుప్రభువు తెలిపిన భావములు విశదముచేయుచున్నవి. రాజప్రతినిధు లెందరువచ్చిపోయినను స్వరాజ్యమునకు స్వయం సహాయమే సాధనమని రీడింగు ఇర్విను ప్రభువుల ప్రసంగములువిశదముచేయుచు భారతీయులకు కర్తవ్యమును బోధించుచున్నవి.

ఆంధ్రరాష్ట్రీయము

భరతవర్షావృతమైన విషమపరిస్థితు లాంధ్రరాష్ట్రమునందును ప్రతిష్ఠను బడసినవి. కులభేదములు మతభేదములు పక్షభేదములు ప్రజాజీవన ప్రవాహమును కలుషముచేసినవి. ఉత్సాహపూరితమైన ప్రజాహృదయమునందు నిరుత్సాహము జనించినది. కాంగ్రెసుప్రచారము మందగించినది. కాంగ్రెసు

సంఘములు నామమాత్రావశిష్టములుగ నున్నవి. సంఘములందు సభ్యులు లేరు. ధనము లేదు. నాయకులదృష్టి ఎన్నికలయందు లగ్నమైయున్నది. స్థానికసంస్థలకు సంబంధించిన యెన్నికలయందు జరుగుచున్న యక్రమములు కోర్టులకెక్కుచున్నవి. స్థానికసంస్థలం దర్జీలు, నిషేధములు సామాన్యములైనవి. శాసనసభల యెన్నికల సందర్భమునను జరుగనున్న తీవ్ర సంరంభమున కీవిభేదములు సూచనలుగ నున్నవి. శాసన సభలయెన్నికల సందర్భమునను స్వరాజ్య పక్షమునకును జాతీయపక్షమునకును సంయోగము గలుగుట ప్రశంసనీయముగనున్నది. శాసనసభాభ్యర్థులను నిర్ణయించుటకు విజయవాడ యందు గూడనున్న సభయం దభ్యర్థులను నాయకులు నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నిర్ణయించి ఎన్నికలయందు ప్రజల సానుభూతిని బడయుట విజయమునకు సాధనము గాగలదు. కాంగ్రెసు ప్రచారమునందుగల నిరుత్సాహము ఖద్దరు వ్యాపనము నందును గోచరంబగు చున్నది.

అసహాయోద్యమారంభమునుండియును ఖద్దరు నిర్మాణమాంధ్ర దేశమునందుముందంజవేసినది. ఆంధ్రదేశపుఖద్ద రన్నిప్రాంతములందును వ్యాపకమును గాంచినది. పొందూరు ఖద్దరు దేశమునందంతటను పేరొందినది. ఖద్దరు నిర్మాణమునకు కేంద్రస్థానము లేర్పడినవి. ప్రజలు ఖద్దరుబట్టలనుధరించి స్వరాజ్యోత్సాహమును వ్యక్తముచేయుచుండిరి. ఖద్దరు నిరుపేదలకుజీవనాధారమునకుసాధనభూతమగుచుండెను; ఇపుడు ఖద్దరునిర్మాణధారణమునందు ప్రజలకుగలయుత్సాహముక్రమముగను క్షీణించుచున్నది. ఖద్దరువ్యాపారము తగ్గినది. గాంధిమహాత్ముడు స్థాపించిన తంతుకార సంఘమునందు 2000 సభ్యులుమాత్రమే చేరగలిగిరి. ఖద్దరునిర్మాణవ్యాపనమునకు ధనము లేదు. ప్రచారకులు లేరు. అఖిలభారతతంతుకార సంఘమొసంగిన యప్పుమీదను ఆంధ్రఖద్దరుసంస్థ లాధారపడియున్నవి. కొన్నిమండలములందు ఖద్దరుసంస్థలు దుస్థితియందున్నవి. ఆంధ్రదేశమునందలి ఖద్దరుసంస్థలు అఖిలభారత ఖద్దరుసంస్థాపన యొక్క విశ్వాసమునుగోల్పోయి అప్రతిష్ఠ పాలగుచున్నవి. ఆంధ్రులగౌరవమును గాపాడుటకు ఖద్దరునిధిని స్థాపించి తంతుకార సంఘమునందుసభ్యులను జేర్చుటయును ఖద్దరు వ్యాపనమును జేయుటయును నత్యంతావసరములై యున్నవి.

ఖద్దరు

కాంగ్రెసువ్యవహారములందును ఖద్దరు త్యాగమునందును గోచరంబగుచున్న యలసత్వము సకల వ్యవస్థలందును గోచరంబగుచున్నది. పరిశ్రమలు వ్యవసాయము స్తంభించినవి. ప్రజలపరపతి తగ్గినది. వడ్లమరలు నిలిచిపోయినవి. ఇరువదిలక్షల రూప్యములు వ్యయముచేసి నిర్మింపబడిన కాగితపు యంత్రాలయము ధనములేకమూయబడియున్నది. చెన్నపురి యందలి పెన్సిలు యంత్రాలయము తగినపోషణములేక వికసించుటలేదు. భూములు నీటి యాధారములు లేకను ఫలించుటలేదు. రయితులు పరపతిలేకను బాగుపడుటలేదు. ఆర్థికపారిశ్రామిక సంస్థలందు గోచరంబగుచున్న మాంద్యము వాఙ్మయమునందును నితర రంగములందును గోచరంబగుచున్నది. పత్రికల ప్రచారము తగ్గినది. గ్రంథముల యాదరణము క్షీణించినది. జాతీయ విద్యాలయము లంతరించినవి. జాతీయసంస్థాపనలు ప్రజాపోషణములేకను కృశించినవి. నిరుత్సాహము సర్వత్ర ప్రత్యక్షమగుచున్నది. దేశావృతమైన నిరుత్సాహమును విసర్జించి ప్రజలు కర్మయోగారూఢులై ఆంధ్రోద్యమాశయములను సఫలము చేయుటకు బాటుపడి భారత రాజ్యాంగవిధానమునం దాంధ్రు లర్హస్థానమును భగవదనుగ్రహమునకు బడయుదురు గాత!

నిరుత్సాహము

ఆంధ్రోద్యమాశయములు సఫలమగుటకు దేశకాలములు పరిపక్వమైన విధమును వ్యవహారపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము శాసనరూపమునుదాల్చినది. శ్రీయుత కట్టమంచిరామలింగా రెడ్డిగారు వైసుఛాన్సెల్లరుగను, సుబ్రహ్మణ్యము చెట్టిగారు రిజిస్ట్రారుగను

ఆంధ్రోద్యమము

నియమింపఁబడిరి. ఉభయులును బ్రాహ్మణేతరు లైనను విద్యాభినివేశముగల యాంధ్రులు. ఏప్రిలు మాసమునందు విజయవాడయందు కార్యాలయము స్థాపితముగానున్నది. ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమునకు విద్యాప్రవృత్తియందాంధ్ర భాషోపయోగము బీజముగ నున్నది. విద్యాప్రవృత్తియందువిశేషమైన మార్పులు గలుగకపోయినను సీమూల ధర్మమునైనను రామలింగా రెడ్డిగారు పోషించి ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమును సార్థకము చేయుదురు గాత! విశ్వవిద్యాలయ స్థానము లేకను కార్యాలయము మాత్రమేకల బెజవాడ విజ్ఞానవ్యాపనమునకు ప్రయోజనకరముగ నుండజాలదు. బెజవాడపౌరులును కృష్ణా గుంటూరు మండలప్రజలును బెజవాడనొక కేంద్రస్థానమును శేయుటకు బాటుపడి కార్యస్థానమును సార్థకముచేయుట యవసరము. సామ్రాజ్యశాసనసభయందును రాజ్యసభయందును, రాష్ట్రీయ శాసనసభలయందును తమిళ కర్ణాటోత్కల రాష్ట్రనిర్మాణములవిషయమై జరిగినచర్చ భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రముల నిర్మాణావసరమును విశదము చేయుచున్నది. రాగలయెన్నికలయందు వోటరులీవిషయమై అభ్యర్థులాకాంక్షనొసంగి స్వరాజ్యస్థాపనమునకును, భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభాగమునకును తోడ్పడుట సమంజసము.

భారతరాజ్యాంగ పరిణామము

భారతరాజ్యాంగపరిణామ మగాధముగనున్నది. పదునాలుగురాష్ట్రములు 600 స్వదేశసంస్థానములుగల భరతవర్ష రాజ్యాంగ విధానము రాజ్యాంగవేత్తలకు విభ్రమమును గొల్పుచున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాంగవిధానమతుకులబొంతవలె దేశప్రయోజనములకు నిరుపయోగముగ నున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాంగ విధానమునకు ప్రాణపోషణమున కవసరమైన హృదయాంగములు లేకను దుర్బలాయత్తముగ నున్నది. కేంద్రప్రభుత్వమునకును, రాష్ట్రప్రభుత్వములకును స్వదేశసంస్థానములకునుగల సంబంధబాంధవ్యములను నిర్ణయించుట రాజ్యాంగపరిణామమునకు మూలాధారము. భారతరాజ్యాంగ విధానమును విమర్శించుటకు నియమింపబడిన సర్ ప్రెడరికు హ్వైటుగారు రాజ్యాంగసమస్యను బరిశీలించి కేంద్రప్రభుత్వమునకును రాష్ట్రప్రభుత్వములకును సంబంధమును నిర్ణయింపవలసిన యవసరమును విశదముచేసెను. కేంద్రాధికారమునకు బద్ధములైనస్వయంవ్యక్తిత్వముగల భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములనిర్మాణమే స్వరాజ్యసౌధనిర్మాణమునకు సాధనమని హ్వైటుగారు తెలియజేసిరి. ఎప్పటికైనను భారతరాజ్యాంగ నిర్మాణమునకీవిధానమే శరణ్యముగనున్నది. కాలహరణమైనకొలదియును నీసమస్య దురారాధ్యమగుచున్నది. లయోనిలు కర్టిసుగారీవిధానమును సూచించినను ఆంధ్రప్రముఖులు మోంటుఫర్డు సంఘమునకు నివేదనమును సమర్పించినను మోంటుఫర్డు సంఘము స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు వెనుకంజవేసి సంస్కరణములను నిరర్థకముచేసినది. 1929-వ సంవత్సరమునందు నియమింపబడెడి యుపసంఘమైనను నీసమస్యను సంపూర్ణముగను విమర్శించి భారతరాజ్యాంగమునకు సాంఘాతికపరిపాలనావిధానమును నిర్ణయించి పరిపాలనావిధానమును నియమబద్ధముచేయుట యవసరము. చిరకాలమునుండియును ఆంధ్రోద్యమాభ్యుదయమునకు బాటుపడుచున్న యాంధ్రమహాజను లీసుముహూర్తసమయమునను త్యాగపరాయణులై భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగమునకు వారిశక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి సుస్థిరమైన భారతరాజ్యాంగనిర్మాణమునకు దోడ్పడుదురుగాత!

సంపూర్ణము

లోకానుభవము

కవికవిత

కీ. శే. తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావు గారు

తలఁపుల బావి యీ మనసు, తత్సలిలంబులఁగ్రోలఁ గోర్కెలో
నలరినఁ బల్కుచేఁ దలను నాజలముల్ గ్రహియింపనౌను, అం
దలిజల, లోతునున్, రుచులు, తగ్గును హెచ్చు స్వభావసిద్ధముల్
తలఁపులఁదోడఁగాఁ బలుకుధార లభించు విశుద్ధ మీశ్వరా!

చ. కవిమన సూరకుండ, నెదో కల్పన సేయుచునుండు నెప్పుడున్
దవులవలెన్ మనస్సునకు దగ్గవిచిత్రము సృష్టిలోని దు
ద్భవమగు నూహ లాపయిని పల్వలు చిల్వలుఁ బెట్టు, దాని నిం
పవునటుఁ గూర్చుదాఁక నతఁ డారయఁబోఁడు విరామ మీశ్వరా!

చ. పలుకును బల్కు హత్తుకొనుపట్టునఁ బూవుల గుత్తిలో విరుల్
గలిసిన యట్లు హత్తవలె, గమ్మని తావుల కిమ్ములై విరుల్
జలజల రాలినట్లు పదసంపుటముల్ విదళింపఁ బల్కులున్
దలఁపులు గ్రుమ్ములాఁడవలె, నగ్గను నగ్గను మంచు నీశ్వరా!

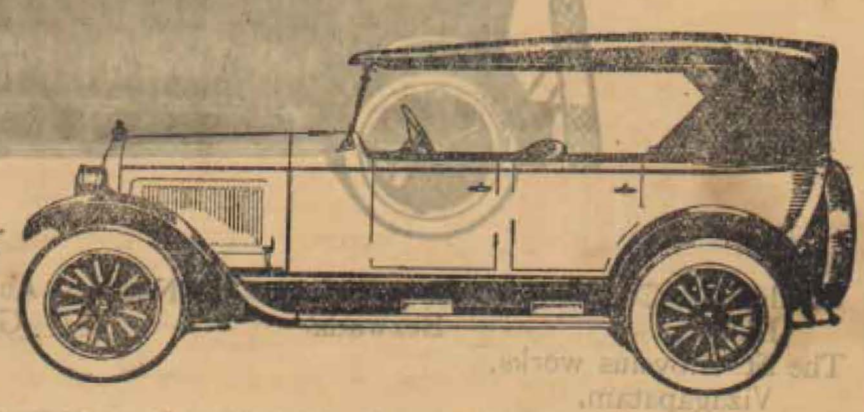
చ. కవికిఁ దలంపు నందయినఁ గ్గాని భావము గోచరించుఁ ద
త్కవనమునం దొకొక్కని కతండె కదా చను వశ్యవాక్కనన్
కవి కొనఁగూడు భావములు గాంచును రూపము మాటలోన నిం
పవు నటు లట్టివాఁడె కవియన్న, నవాంతరు లన్యు లీశ్వరా!

చ. అరవిరి బుద్ధి, యం దుదయమా నపుడప్పు రసంపుఁ దేనియల్,
వరలెడు బల్కుఁదేం ట్లచట వర్తిలుఁ బూరసముల్ గ్రహింప, నా
కరణిని గూడఁ బెట్టినవె కైతలనన్ జనుఁ దేనెపట్లు, వా
ని రసికు లాని పోనడఁప నేర్తురు వ్యాధులు నాథు లీశ్వరా!

చ. కవియును చిత్రకారుఁడును గాయకుఁడున్ సరివారలే భువిన్
కవి యొకఁడే ప్రశస్యుఁడయి గౌరవ మందుట కేమి హేతువో?
కవి యొనరించు కావ్యము జగత్తున నెల్లెడనుండు నెప్పుడున్
ప్రవిమల చిత్రగానముల ప్రాభవ మంతట నుండ దీశ్వరా!

చ. మనసును గట్టపెట్టి, బహుమార్గములన్ గమనింపఁజేసి, దా
నొనరిచినట్టికావ్యమున నొందినకష్టము కావ్యకర్తకున్
గనుపడకుండఁ బోవుఁ గద, కావ్యముఁ దజ్ఞులు మెచ్చుకొన్నచో
నొనరిన కష్టమంతకును నొందుఫలం బతఁ డప్పుడీశ్వరా!

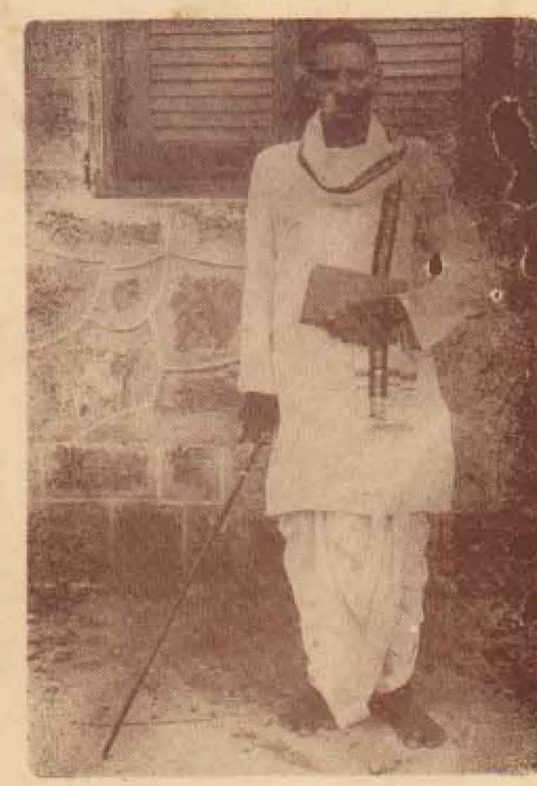
చ. తనువుగ దయ్య పల్కు కవితాసతి, కర్థము ప్రాణ, మందునఁ
దన రెడివ్యక్తిభావము, సుధాద్రవరూపరసంబె యాత్మ, యే
తనువున నివ్వియున్నయును దాన్యొకనో సుమనోమనోజ్ఞతఁ
గనుగొనదద్దియే కవిత, కావ్యమటన్న నదే పరాత్పరా!

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక_కొందఱు వ్యాసకర్తలు

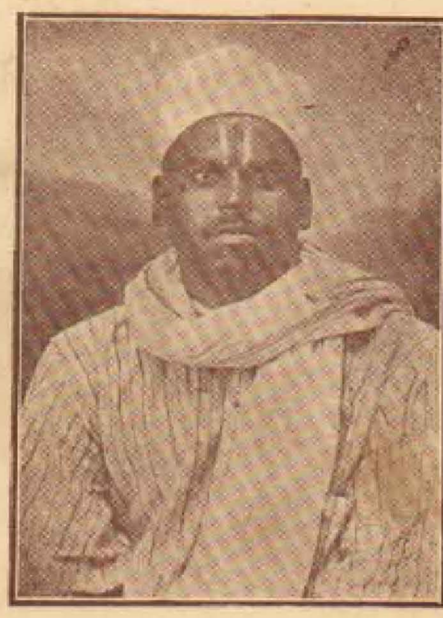
శ్రీయుత కొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యాచార్యులుగారు

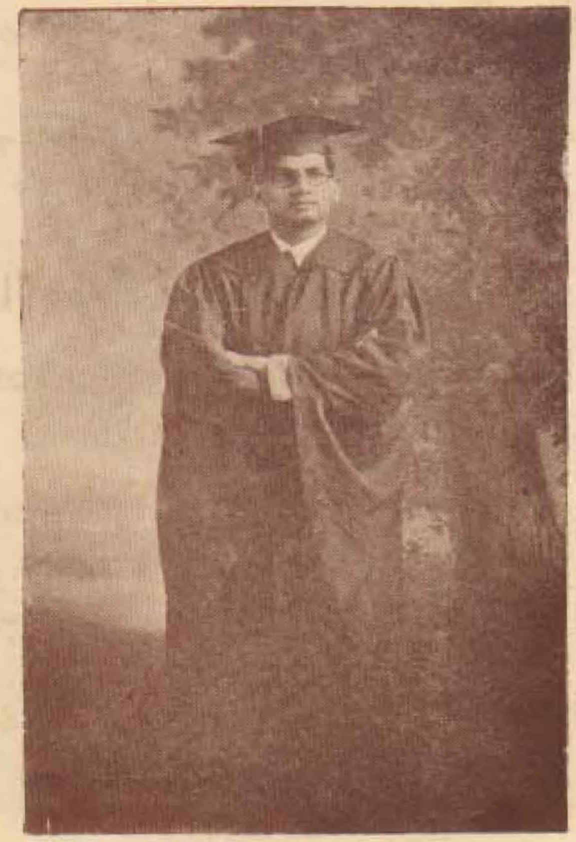
శ్రీయుత తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు

శ్రీయుత కొడాలి శివరామకృష్ణరావుగారు

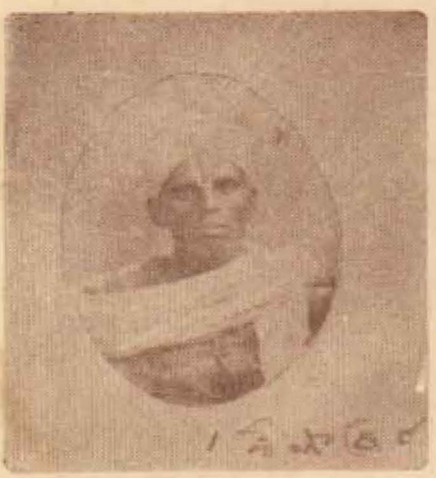
శ్రీయుత వి. క. శఠకోపాచారిగారు

శ్రీయుత మాగంటి బాపినీడు చౌదరిగారు

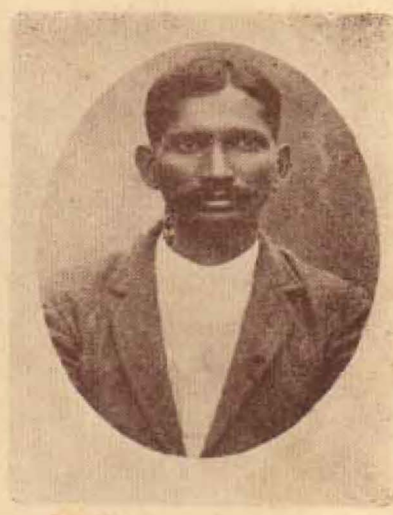

శ్రీయుత కాశహారి వెంకటరామరావుగారు

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

శ్రీయుత గర్భాం అప్పారావుగారు

SANDOW

వేదాశీస్సులు - ఆంధ్రీకృతములు

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

శ్రుతిః. త్వం తం బ్రహ్మణస్పతే, సోమ ఇంద్రశ్చ మర్త్యం. దక్షిణా పాత్వంహసః—ఋగ్వేదమ్.

బ్రహ్మణస్పతిసీవును పాకరిపుడు, చంద్రుడును దక్షిణాదేవి చక్కగాను
ఆంధ్రమర్త్యుల పాపంబు లపహరించి, యక్షయాబ్దంబునందున హర్షమిడుదు.

శ్రుతిః. సం త్వా సించామి యజుషా ప్రజా మాయు ర్ధనంచ—యజుర్వేదమ్.

గీ. బాగుగా దనిపెద నిన్ను బ్రజను నాయు,వు ధనమిడియను యాజుషంబున శుభమగు
నక్షయాబ్దంబునందున నాంధ్ర దేశ,ప్రజల కెంతయు హర్షంబు ప్రబలుచుండ.

శ్రుతిః. శతం జీవే మాశరాత్ వయంతే—సామవేదమ్.

గీ. బ్రదుకు శతవత్సరంబులు భద్రకీర్తిఁ, బడయుదుము సర్వకామముల్ వడసి యనెడి
సామ మక్షయాబ్దంబున సత్యరతుల, కాంధ్రజనులకు నాయువు నధికపఱచు.

శ్రుతిః. శం నో దేవీ రభీష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే, శం యో రభి స్రవంతు నః-అథర్వవేదమ్.

గీ. మాకు నుదక దేవతలెల్ల మది కెసంగు, కోర్కుల ప్రవాహమునొసంగి కూడునను న
ధర్వ మక్షయాబ్దంబున నాంధ్రమహిని, సస్యహితవర్షసరణిని సౌఖ్యపఱచు.

క. రవి శశి కుజ బుధ గురులుఁ, కవి శని రాహువులు కేతు గ్రహ మీయేటన్
ప్రవిమల సుఖముల కీర్తుల, ద్రవిణము లిడి గాచు నాంధ్రధరణిన్ మిగులన్.

అక్షయ

సాహి. మంగపతిరావు గారు

శ్రీలనలరారు భారత సీమయందు
వర్ష మాత్రంబు విహరించి, ప్రబలదోః ప్ర
తాపమంతయుజన విదితముగఁ జేసి
తనదు నామంబు సార్థకత్వం బొనర్చి.

క్రోధనాహ్వయుఁడేఁగ నేకొదువ లేక
రమ్ము వేవేగ నక్షయా! రమ్ము!! రమ్ము!!!
నీదుకృత్యంబు నీవును నిర్వహింప
నాలసింపఁగ నేలరావయ్య యింక.

నేతిబీరకాయ యటులు నీదు పేరు
సార్థకము సేయ నేర్తువే; చాలుఁ జాలు!
నక్షయాహ్వయమది నిత్యమగునె నీకు?
క్షయము లేకున్నఁ గాదె యక్షయ వగుదువు.

చూడఁ జూడంగ నక్షయా! చోద్యమయ్యె,
నక్షయుఁడవైనఁ బ్రభవత్వమందుటెట్లు?
లెందఱక్షయు లేఁగిరో యింతకు మును
నీప్రభుత్వంబు స్థిరముగా నిలువఁ గలదె?

దుష్టవర్ష సప్తకమును ద్రోలినాము,
క్రోధనాహ్వయు నిలువెళ్లఁ గొట్టినాము,
నీవునక్షయవృత్తివై నిల్వఁగలవె?
కాన సర్వజనంబులఁ గరుణఁ గాంచి

చేతనైనంత యుపకృతిఁ జేయుమయ్య,
భువి నిరంకుశ పాలనంబును బొనర్చి,
కాశియుక్త్యాదులనుబోలె ఘనతనొందఁ
దలఁపకుము; కీర్తియే శాశ్వతంబుగాన,
దగఁ "బరోపకారార్థ మిదంశరీర"
మనెడు నార్యోక్తి వినవో? యేకాబ్దమెకద!
నీప్రభుత్వంబు; సన్మార్గ నియతితోడఁ
గడపి, శాశ్వతకీర్తిని గాంచవలదె?

యైన గడిచేఁజియున్నార మష్టవర్ష
సంజనిత కష్టసుఖముల సారమాని,
యింకమమ్మేమి నీవు కావింపఁ గలవు?
రమ్ము! వేవేగ నక్షయా! రమ్ము!! రమ్ము!!!
స్వాగత మొసంగువారము సంభ్రమమున,
నంత్యవర్షంబవగుట నీయాధిపత్య
మందు జాగరూకతఁ గోరి యర్థి నీహి
తోపదేశంబు నొసఁగితిఁ గొనగింప.

కయ్య! రావయ్య! యక్షయా! యతిరయమున
నీదురాకను వాంఛించు మాదు సంభ్ర
మంబు నింకను నెడసేయ మాననీయ!
మేలె? రావయ్య యక్షయా! మేలమేల?

* * * * * * *

అల్లమరాజు రామకృష్ణయ్య గారు

అరువది వత్సరంబులకు నంతపుటేడని, యేడు గుళ్లకున్
దరియగునట్టి క్రోధనకు దగ్గరి వర్షమటంచు, భీతిచే
పరిపరి కుందనేల ప్రజ? పక్షి-గళానుజుడౌ విభీషణుం
డరయ శుభోదయుండుగద? యట్లె శుభోదయమక్షయాబ్దమున్.

చం. నత గుడి యేండ్లు దాటితిమి; సాధ్యముగాదను క్రోధనాబ్దమున్
గత మొనరించినాము; మనకష్టదినంబులు పోయెనేటితో;
సతత సుఖోపభోగధన సంగ్రహకారణ భూతధాత్రి స
స్యతతి ఫలించు నక్షయ, జనాళికి నక్షయసౌఖ్యదాయినై.

మ. సకలైశ్వర్యములన్, సదా శుభములన్, సత్సౌఖ్యసంపత్సమృ
ద్ధ్యకలంకస్థిరవృత్తులన్, ప్రబల సస్యానీక సాఫల్యతన్,
సుకలావృద్ధిని, సర్వభోగసమితిన్, శోభాయమానంబుగా
నిఁక నీయక్షయ తన్వుమర్త్యుల, మనోభీష్టాను సారంబుగన్

KAMINIA OIL (Regd)

The Best and the Most Brilliant Hair Oil of the World

Keeps your Head Cool and Makes your Hair Beautiful and Shining

వెల 1 సీసా 1-0-0		కామినియా ఆయిల్ (రిజిస్టర్డు)	3 సీసాలు 2-10-0	
పోస్టేజి 0-6-0			పోస్టేజి 0-12-0	

భూలోకమునందు ప్రసిద్ధిచెందిన, మొదటితరమైన కామినియా ఆయిల్. ఈతైలము మీయొక్క తలలకు చల్లదనము గలిగించును. బిరుసు వెంట్రుకలను నిండా అందముగాను ప్రకాశముగాను చేయును. ఈతైలము ప్రతిదుకాణమునందును దొరకును.

సోల్ ఏజెంట్లు:—ఆంగ్లోఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

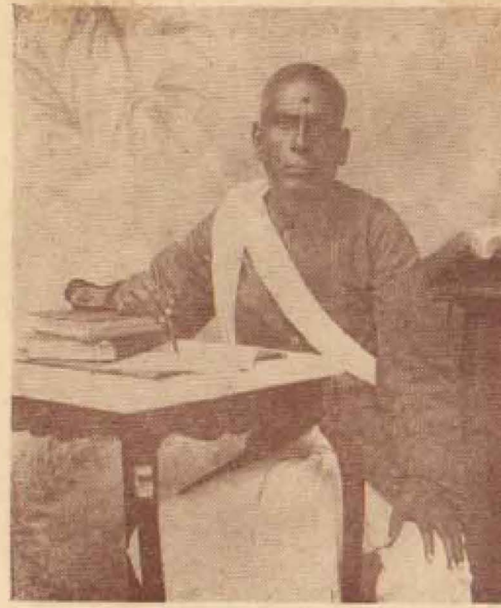
కామినియా ఆయిలును వాడినవారు దానినిగురించి రేమితెలుపునది ప్రక్క ప్రకటనను దయచేసి చూడుడు.

శ్రీయుత యస్. కే. వెంకటేశ్వరగారు, యం.ఏ.,యల్.టి.

శ్రీయుత సాధు వరదరాజం పంతులుగారు

శ్రీయుత కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు

శ్రీయుత గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావుగారు

శ్రీయుత సేవూరి సింహాచలంగారు

శ్రీయుత వేగిరాజు రామదాసుగారు

శ్రీయుత వెలగపూడి భుజంగరావుగారు

శ్రీయుత ఈ. భాష్యకాచార్యులుగారు

శ్రీయుత దూపాటి కొంపిమాచార్యులుగారు

శ్రీయుత కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు

శ్రీయుత వల్లభనేని వెంకటరావు చౌదరిగారు

శ్రీయుత కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు

అక్షయ స్వాగతము

శ్రీమదాంధ్రవిద్యావాచస్పతి, సాహిత్యసరస్వతి, శతావధాని
డా॥ వేంకటస్వామి గుప్త గారు

శ్రీ గయిసేయ విన్నపము సేయఁ, ద్వదగ్రజుఁడైన క్రోధనుం,
డేఁగెను గొంత మన్ననివహించి వహింపక; యుల్లనామమ
ల్లీగురు కోపనుండొ? యని హెచ్చుగ నాతని వేఁడలేదు; నీ
వా? గరిమంగరంబిడెద నక్షయసౌఖ్యము; కాన, నక్షయ
స్వాగత మిత్తుమయ్య! భవదాగతి; కక్షయవర్షరాజమా!

ఉ. అక్షయమో? క్షయంబొ? ప్రభవాదికవత్సర జాలమేలఁదా
నీక్షితియందుఁగూర్చి యశమేని మఱొక్కటియేని జెందెర
క్షేక్షణవీక్షణార్థ యుగ మేర్పడ; నీవనఁ "గాలరూపకుం
డక్షయుఁడౌను దేవుఁ" డని, "యక్షయసౌఖ్యదమౌగుణంబె ప్ర
త్యక్షము సేయుదైవవిధ" మంచును నక్షయనామ మూనినా;
వక్షయ వర్షరాజమ యిఁకట్టి భవత్కృప లోకమందు మే
లక్షయమౌను గాన, నిదె స్వాగత మిత్తుము నీకు భక్తితోఁ.

మ. అమితాభీలతరేతిబాధలను బాయంజేసియుఁ న్యాయమా
ర్గమునందుం బ్రజలెల్ల సంపదల ధుర్యత్వంబునుంగాంచి సౌ
ఖ్యము లన్నింటిని జెంద, దైవకృప కత్యంతంబుఁ బాత్రంబుగా
నమరఁ భూతదయా స్వదేశగురుభావౌదార్య భాషాభిమా
నములఁ మించఁగ, నందున న్నృపు లుదంచత్కీర్తిచే రాజిలం
గ, మహద్గౌరవమందు మక్షయులసన్నామా; సుపుణ్యాబ్దమా!

సీ. "అన్నమో రామచంద్రా వస్త్రమోవాసు, దేవా!" యనెడుమాట లేవిలేక
పైరుపచ్చలవెల్లఁ బరఁగసమృద్ధిగాఁ బండి, ప్రజలఁదృప్తిపడఁగఁ జేయ
పిల్లజల్లలెసంగి యెల్లవారల యుల్ల, ములయందు నానంద మొలయఁజేయ
సన్మార్గ సంతోషసరణిఁదెల్పెడి భవ్య,కళలెల్ల వారిమోముల నటింప
లేమియే లేమియై తగులీలఁ జెలఁగ, అభ్యుదయము తాండవమాడ "నౌర!" యంచు
నమరులెంచ భవిష్యదబ్దాళికెల్ల, మార్గదర్శకత్వముఁబూని మహిని దు
వంతు పరిపాలనము సేయవలయు నీవు, హారువుమీఱ, నక్షయవత్సరావతంస!

సీ. ఘనసంపదభివృద్ధి జనితభూషావళి, కాంతిచింతామణి కాంతిగాఁగ
పైరుపచ్చలతోడఁ బరిఢవిల్లెడు ధరా,వలయమే నందనవనముగాఁగ
తటిదప్పకఫలింపఁ దనరు నానాఫల, వృక్షంబులే కల్పవృక్షములుగ
భాగీరథీ తుంగభద్రాముఖాపగా, వారియే వరసుధాధారగాఁగ

గీ. పరఁగు జనతతిసౌఖ్య వైభవమెదివ్య, విభవముగ నీహయామునఁ "బృథివిస్వర్గ
లోకమే" యనంజేసి, సుశ్లోకలాభ మందుమయ్య, యక్షయవత్సరావతంస

క. కటుచటు లాపత్పటలో, త్కటదుఃఖపటుత్వ హారణఘనమహిమవిశం
కట విభవాక్షయవర్షమ, యిట మేమిడు స్వాగతం బిదే దయఁ గొనుమా!

అర్చన-ఆహ్వానము

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు

మంజరీద్విపద

మిలమిల పిల్లతెమ్మెరవీచువేళ
జలజల సెలయేళ్లు జాఱెడువేళ
మిసమిస చుక్కల పస గల్గువేళ
తళతళ దెస తెల్లవాఱెడివేళ
నెంతొ వేడుకతోడ నింతంత యగుచు
నీపాదయుగళంబు నెమ్మిఁ బూజింప
నీపాపనగు నేను నెఱివిరుల్ దెస్తి
లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్నుపాదాల నీడల నిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁజేసెదను.

* * * * *

నిగమాగమవిభూతి నెట్టిపాఱంగ
నెవ్వ రేపుంతల నెనయించి రంచు
దిక్కుదిక్కుల నెల్లఁ దెలివొప్పఁ దిరిగి
లెక్కక పూర్వులదారుల నరసి
గుమ్మనిపించెడి కొమరువాసనల
కమ్మందనము లిచ్చుసొమ్ములు దెస్తి.
లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్నుపాదాల నీడల నిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁ జేసెదను.

* * * * *

వేదార్థసారముల్ విరిసిపోకుండ
పంచమవేదమున్ బట్టిలోఁ బట్టి
తేనెపాకముఁగూర్చి దివ్యంబులైన
నవనీతఖండాల నయముగాఁ జేసి
శిష్టపండితకోటి జేజేయనంగఁ
పంక్తులు సాగించి ప్రఖ్యాతిఁగన్న
నన్నయ్యయింటిలో నాణెంబులైన
కనకాంబరములెన్నొ గడియించి తెస్తి
లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్నుపాదాల నీడలనిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁజేసెదను.

* * * * *

ఇదిబ్రాహ్మ మిదిక్షాత్ర మిది యిది యనుచు
మది నేర్పఱుపరాని మహిమలఁ గూర్చి
చక్కనియందాల సారెలఁ జేర్చి
మిక్కిలి యమృతంపు మిసిమిని జేర్చి
పసదనంబులసొంపు పఱగించి యేర్చి
మఱి రసగుళికల మక్కువగట్టి
పరిసమారాధనల్ సాగించినట్టి
తిక్కన్నపూఁదోఁట మొక్కలంగల్గు
చక్కందనములన్ని సవరించి తెస్తి
లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్నుపాదాల నీడల నిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁజేసెదను.

* * * * *

ఈజాతి యాజాతి యేర్పరిం పేల?
విజ్ఞానసేవ కీ వెఱ్ఱి యేమంచు
జాతీయచందాల జల్లులు రసఁగ
శ్రుతిసారములనెల్ల చొప్పఁడఁగూర్చి
యాబాలగోపాల మాహ్లాద మొందఁ
దీరుతీయము లన్ని తేటపడంగ
సొరుగా దర్శన సౌభాగ్యమొప్పఁ
బరశివుమహిమలఁ బాడించి మించు
నారాధ్యదేవర యారామవాటిఁ
బండిన తీయని ఫలములు దెస్తి

లేచిరా మాయమ్మ లేచి రావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్ను పాదాల నీడలనిల్చి
చిన్ని నాచేతుల సేవఁ జేసెదను.

* * * * *

పల్లవంబులసొగసు పదటుగాకుండ
తీరుతీయములను తెగిపోవకుండ
జిగిబిగిసొంపులు చెడిపోవకుండ
నందచందా ల్సుంత యణఁగిపోకుండ
శ్రీనాథుఁ డేర్చిన చిట్టిసేమంతి
పూలేరి తెచ్చితిఁ బొంగుచుఁబోయి

లేచిరా మాయమ్మ లేచి రావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్ను పాదాల నీడలనిల్చి
చిన్ని నాచేతుల సేవఁ జేసెదను.

* * * * *

భక్తిపీయూషాలఁ బ్రవహింపఁజేసి
వట్టిమ్రాకుల చిగుర్ వెట్టింపఁజేసి
పుట్టుగ్రుడ్డిని పుణ్యబురుషుఁగాఁదీర్చి
కైవల్యవిభవముల్ కరము కందిచ్చు
పోతన్న పెంచిన పూఁదోఁటనుండి
మందారమకరంద బిందువుల్ దెస్తి

లేచిరా మాయమ్మ లేచి రావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్ను పాదాల నీడలనిల్చి
చిన్ని నాచేతుల సేవఁ జేసెదను.

* * * * *

దేశంబు తెలుఁ గేనుఁ దెలుఁగువల్లభుఁడ
నాసింతు నీసేవలని యాదరమున
నల్లికజిగిబిగి యలరింపఁ గొన్ని;
పదగుంభనంబులఁ బఱగించికొన్ని;
ముద్దుసుద్దులుదీర్చుముచ్చటఁగొన్ని
గడుసరినేర్పులు గాన్పింపఁగొన్ని
దివ్యమాలికలను తీర్పించి; తీర్చి;
భవ్యకీర్తులఁగొన్న ప్రభుఁగృష్ణరాయ
నాస్థానవాటిక లఱసి నేర్పొప్పఁ
జిత్రవిచిత్రాలచెలువుతో నొప్ప
సన్నజాజులగుత్తి సవరించి తెస్తి

లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్ను పాదాల నీడలనిల్చి
చిన్న నాచేతుల సేవఁ జేసెదను

* * * * *

మువ్వగోపాలుని మవ్వంపువగల
ముద్దుమాటలగూర్చి మురియుక్షేత్రయ్య
పదములలో నుంచు పసిమినొక్కింతఁ
బదిలంబుగా సొంపుఁ బఱగింపఁ దెస్తి;
తీర్థుల హరిభక్తి తేటలో నీటు
దోసిళ్లతోఁబట్టి దుసికిపోకుండ
నీపాదములయాన నెమ్మితోఁ దెస్తి;
చేమకూరలపోపుఁ జెదరిపోకుండ
తామసించక నీకు దరిసింప వస్తి

లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ

నీచెన్నుపాదాల నీడలనిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁజేసెదను.

* * * * *

పింగళిబంగారు ప్రేమతోఁగూర్చు
చెంగావిరంగుల చెన్ను బోకుండ
ఆత్రంబులో భక్తి నర్పణఁజేయ
చిత్రకల్పనమాలఁ జెలువుగాఁదెస్తి;
రామదాసులు నీదు ప్రేమలఁగూర్చి
నేమానసాకిన నెఱివిరుల్ దెస్తి;
చినచిన్న గేస్తులు చెలఁగి శతకాల
పోనపోనఁగూర్చిన పూలేరితెస్తి;
లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్నుపాదాల నీడలనిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁజేసెదను.

* * * * *

ప్రాఁతబడ్డవి పీనఁ బసదనంబేమి
యని యగ్గకేతల్లి యంతతోఁ బోక
మాడభూషింటిలో మాడలఁ దెస్తి
తిరుపతిపువ్వుఁదోఁట తేటలుదెస్తి
వజ్ఝాదివారింటి వలపుగన్నేరు
వేదాలవారింటి విరజాజిమొగ్గ
విభవాల నన్నింటి వేడుకఁదెస్తి
లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్నుపాదాల నీడలనిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁజేసెదను.

* * * * *

తెచ్చిన వివి; నీకు మెచ్చులేదేని
వేటూరివారింటి విరిమల్లెఁదెత్తు
రాయప్రోల్వెరఁటిలో రామల్లెఁదెత్తు
మంగిపూడివి బొండు మల్లెలఁదెత్తు
రాళ్లపల్లింటివి రాజనాల్ దెత్తు
పింగళిపెంచేటి పెనుమొల్ల దెత్తు
దువ్వూరిసంపెంగ మువ్వలఁ దెత్తు
నండూరిమడిలోని ననజాజిఁదెత్తు
ఉన్నవతోఁటలోఁ జెన్నుఁదెచ్చిత్తు
ఇత్తునే మాతల్లి యింపుసొంపొంద
వత్తునే నీసేవ వావిరిఁజేయ
నిక్క మీమాటలు చక్కనితల్లి
మ్రొక్కెద నీకనైన ముదితవై రమ్ము
లేచిరా మాయమ్మ లేచిరావమ్మ
కాచియున్నానమ్మ కాన్కలతోడ
నీచెన్నుపాదాల నీడలనిల్చి
చిన్నినాచేతుల సేవఁజేసెదను.

సంపూర్ణము

కీ. శే. శ్రీ ద్విజేంద్రలాల్ రాయిగారు, చూ. పేజి 239

కీ. శే. శ్రీ సర్. పి. త్యాగరాయశెట్టిగారు

శ్రీయుత పి. జె. మెహతాగారు

శ్రీయుత కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు
బి. ఏ., యల్. టి. నందిగామ

శ్రీయుత పిసపాటి వెంకటసుబ్బారావుగారు
హిందీప్రచారకుడు, సీతానగరం

శ్రీయుత గ్రంధి వెంకటసుబ్బరాయగుప్తగారు,
గుంటూరు

కే. శే. ఉమ్మిడి రామయ్యశ్రేష్ఠిగారు,
చెన్నపురి

కీ. శే. సర్
పిట్టి త్యాగరాయశెట్టిగారు

సర్ పిట్టి త్యాగరాయశెట్టిగారు 1852 సంవత్సరము ఏప్రిలునెల 27వ తేదిన జననమొందిరి. పిట్టి వారి వంశము దానధర్మములకు మిగుల ప్రఖ్యాతి కాంచినది. వీరు ముగ్వురు సోదరులు. అగ్రజుడగు పిట్టి మునుస్వామి శెట్టిగారు బహుదానశీలురు. ధాతుసంవత్సరపుకరవునందు 64 గ్రామముల బీదప్రజలకు అన్నమిడి సంరక్షించి కీర్తిగాంచెను. వారిపేరును వారితమ్ములగు పెద్ద త్యాగరాయశెట్టి, చిన్న త్యాగరాయశెట్టి నిలువబెట్టిరి. పెద్ద త్యాగరాయశెట్టిగారు మరణించిరి. తరువాత దాదాపు 1½ సంవత్సరమునకు ఈ త్యాగరాయశెట్టిగారు మరణించిరి.

వీరు 1876 సంవత్సరమున బి. ఎ. పరీక్షయందు కృతార్థులైరి అన్నగారు వ్యాపారమునకు సంబంధించిన పనులన్నియు చేయుచుండెడివారు. ఆకాలమున పట్టభద్రుల సంఖ్య అతిస్వల్పముగ నుండెను. ప్రభుత్వోద్యోగమునందు ప్రవేశించిన కడుశీఘ్రకాలముననే గొప్పఉద్యోగము పొందియుండెడివారు. కాని ప్రథమమునుండి స్వాతంత్ర్యపరులగుటచేతను ఏదో ఒకవిధమగు మానవసేవచేయుచుండవలయునను ఉత్సాహము గలవారగుటచేతను ఉద్యోగముల నాశింపక స్వేచ్ఛగ నుండవలయునని తీర్మానించుకొనిరి. అదిమొదలు మరణించువరకు చెన్నపురియందలి ప్రతి ఉద్యమమునందును వీరికేదో ఒకవిధమగు సంబంధముండెడిది.

కార్పొరేషను సభ్యత్వము

మద్రాసు కార్పొరేషనునందు తండియారుపేట ప్రతినిధిగ దాదాపు 30 సంవత్సరములుండిరి. తమ అధ్యక్షుని ఎన్నుకొను అధికారము మద్రాసు కార్పొరేషనువారి కివ్వబడినపుడు వీరే ప్రథమాధ్యక్షులుగ ఎన్నుకోబడి అయిదారు సంవత్సరములు వరుసగ అధ్యక్షులుగ నుండిరి.

మింటోమార్లే సంస్కరణముల ననుసరించి నిర్మింపబడిన శాసనసభలయందు 1910 మొదలు 1912 సంవత్సరమువరకు వీరు సభ్యులుగ నుండిరి. మాంటేగు చెమ్సుఫర్డు సంస్కరణముల ఫలితముగ ఏర్పడిన శాసనసభయందు చెన్నపురి ప్రతినిధిగ 1920 సంవత్సరమునందును మరల 1923 సంవత్సరమునందును ఎన్నుకోబడిరి.

దక్షిణయిండియా వర్తకసంఘమును స్థాపించి వృద్ధికితెచ్చినవారిలో వీరొకరు. విద్యావిషయములందు వీరికి అధికమగు ఉత్సాహము గలదు. పచ్చయప్ప ధర్మముల ట్రస్టీగను, చెంగల్వరాయనాయకరు టెక్నికలు ఇన్స్టిట్యూటు కార్యనిర్వాహక వర్గమునందు ముఖ్యులుగను, భూస్వాములసంఘమునందు ముఖ్యసభ్యులుగను వీరెన్నియోసంవత్సరము లుండిరి. వీరు కాస్మపాలిటను క్లబ్ కు, చెన్నపురి ఆంధ్రసభకు అధ్యక్షులు.

బ్రాహ్మణేతరోద్యమము

1916 వ సంవత్సరమున కీ. శే. డాక్టరు నాయరుగారితోకలసి బ్రాహ్మణేతరోద్యమమును స్థాపించిరి. బ్రాహ్మణేతరులు విద్యావిషయములందు వెనుక చిక్కియుండిరి. ప్రభుత్వోద్యోగులలో బ్రాహ్మణేతరులసంఖ్య స్వల్పముగ నుండెను. కావున బ్రాహ్మణేతరుల అభివృద్ధికొరకును వారి హక్కులను సంరక్షించుటకును ఈఉద్యమము నెలకొల్పబడెను. డాక్టరు నాయరుగారు, వారిపిమ్మట త్యాగరాయశెట్టిగారు ఉద్యమమునకు ప్రధానపురుషులుగనుండిరి. ఈయుద్యమము వ్యాపించి 1920 సంవత్సరమున జరిగిన ఎన్నికలయందు అధికసంఖ్యాకు లగు

బ్రాహ్మణేతరులు శాసనసభకు ఎన్నుకోబడిరి. బ్రాహ్మణేతరుల నాయకుడగు పి. త్యాగరాయశెట్టిగారిని విలింగుడను ప్రభువుగారు ఆహ్వానించి మంత్రిగ నుండవలయునని కోరుట, అందులకు వారు అంగీకరింపక తన పక్షమునకు చేరినవారిపేర్లను సూచించుట మున్నగు విషయములు ఎల్లరకు తెలియును. 1923 సంవత్సరపు ఎన్నికలసందర్భమున బ్రాహ్మణేతర సంఘమున కొన్నివిభేదము లేర్పడినను త్యాగరాయశెట్టిగారి పలుకుబడికిగాని నాయకత్వమునకుగాని భంగము కలుగలేదు.

స్వకులాభిమానము వీరికి అధికముగ నుండెను. కులవృత్తియగు నేతపరిశ్రమను వృద్ధికితెచ్చుటకై వీరు అధికముగ పాటుపడిరి. 1908 సంవత్సరమున నేషనలు ఫండు ఇండస్ట్రియలు అసోసియేషనువారి యాజమాన్యమున నేత పోటీపరీక్షను వీరుజరిపిరి. భారతదేశపు అన్నిభాగములనుండి నేతగాండ్రు పోటీచేయ వచ్చిరి. తండియారుపేటయందు తనభవనము సమీపమున ఒక నేతపరిశ్రమశాలను స్థాపించిరి. ఈపరిశ్రమశాలయందు తయారైనబట్టలు కొన్ని ప్రదర్శనము లందు బహుమతులు వడసినవి.

వయోవృద్ధులైనను వీరిఉత్సాహము పట్టుదల అద్వితీయమైనది. బ్రాహ్మణేతరోద్యమమునకు నాయకుడైనను బ్రాహ్మణులపట్ల వీరికి ద్వేషము లేదు. తనజీవితమునందు తాను ఒక్కరికైనను అపకారము చేయకుండెను. రాజకీయవిషయములందును, ఉద్యోగవిషయములందును, న్యాయస్థానములందును, చిక్కులలో తగులుకొనియున్నవా రనేకులు వీరిసహాయము కోరుచుండెడివారు. అట్టిసమయములందు ఎట్టి వివక్షతచూపక తన పలుకుబడినిసంపూర్ణముగావుపయోగించుచు ఆచిక్కులు తొలగిపోవునట్లు కృషి సలుపుచుండెడివారు. చాకలపేటయందు ఒకఉన్నతపాఠశాలను వీరునిర్వహించుచున్నారు. వీరి ఇంటిలో ఏదైనను వివాహమైన ఆ లగ్నమందే దాదాపు రెండుమూడువందల బీదకుటుంబముల వివాహములు కలిపిచేయుటయు, ఆఖర్చులనంతయు తామేభరించుటయు ఒక ఆచారము. ఈ కుటుంబౌదార్యమున కిది యుత్కృష్ట దృష్టాంతము. వీరు 1925-వ సం॥ ఏప్రిల్ నెలలో కాలగర్భమున గలసిరి. చెన్నపురికే కాక దక్షిణ హిందూదేశమున కంతయు వీరిమరణము గొప్పకొఱతను గలుగజేయుచున్నది.

కీ. శే. దేశబంధుని హృదయవేదన

ముడుంబ నరసింహాచార్యులు గారు (భారతినుండి)

(మంజరీ గేయము)

ఏమి సేతును భారతాంబిక
కిట్టిదుస్థితి ప్రాప్తమయ్యెను!
గురుతరంబయి నట్టిదేశము
గోడ్డువోయినదా?

తల్లి బంధ విముక్తి కీప
త్తైన త్యాగము జూపజాలని
మొండికట్టెల దైవమా, యిట
పుట్టజేసితివా?

పరులచే నవమాన మందుచు
భరతమాత కృశించుచుండగ
జూచి పండ్లికిలించుమూఢుల
సుతులు నాదగునా?

భవ్యగుణము లోసంగుతొల్లిటి
భరతవిజ్ఞానమున లెస్సగ
గ్రామముల బునరుద్ధరింపక
రాజ్యమెట్లబ్బున్?

సారిది ముప్పదిమూడుకోటుల
సోదరుల్ వహియింపజాలిన
భారమొక పదిమందిపై బడ
వశమె భరియింపన్?

గాఢమైన స్వరాజ్యకాంక్షను
గ్రాలు కోటి జనమ్ము గూర్చిన
రాజ్యమిచ్చెద ననిమహాత్ముడు
ప్రతిన సేసెనుగా.

కోటిసభ్యుల గూర్చినామను
మాటపల్కితి ముందున సహ
స్రాంశమైనను దీక్షగల్గిన
జనము లున్నారా?

తల్లి దేశముకొఱకు వీరిని
"దనువు లర్పణసేయు" డంటిమె?
"యాస్తులను విడనాడి లేమిడి
నందు" డన్నామా?

కఱ్ఱదెబ్బల చేత నెద్దులు
గాడిదలు వశమౌనుబో, మన
భారతీయులు భక్తిచేతనె
బాగుపడవద్దా?

దండనమ్మునగాని వీరలు
దారి గనరనిగా స్వరాజ్యపు
పక్షబలమున గొన్నిహక్కులు
వడయ యత్నమ్ముల్!

మాయశాసనసభలబూటక
మంత వెల్లడిసేయుటకు నా
శక్తినంతయు వ్యయమొనర్చితి
జాల శ్రమగల్గెన్.

మధ్యరాష్ట్రము వంగదేశము
సాధ్యమైనపు డిల్లి మిగిలిన
సర్వరాష్ట్రము లింక లోబడ
జాల కెట్లుండున్?

బూటకపు సంస్కరణచట్టము
లేటగలసిన నేమిలాభము?
శాసనోల్లంఘనము సేయగ
శక్తిచేకుఱునే?

గ్రామ పునరుద్ధారణమ్మున
గాని యీపని జరుగనేరదు
పన్ను లెగగొట్టుటకు శిక్షణ
వలయుగా ప్రజకున్.

ఐకమత్యము దేశభక్తియు
వ్యాప్తిసేయుటె మనకు సాధ్యము
గాకయుండినచో స్వరాజ్యము
గగనకుసుమంబే.

మనమహాత్మునిబోధ విని, ని
ర్మాణకార్యక్రమము నూనక
వేఱుపోకడ లెన్నివోయిన
విఫలమౌగాదే?

ప్రతిదిన మ్మరగంటకాలము
వడుకలేరే నూలుదారము
కట్టజాలరె కదరువస్త్రము
జ్ఞానమే యున్నన్ ?
వ్రతములకు మ్రొక్కులకు నుత్సవ
వైభవములకు వెనుకచూడరు
మాతృబంధవిముక్తియన్నను
మాంద్య మదియేమో ?
తల్లిదాస్యవిముక్తి కన్నను
ధాత్రి నెక్కువపుణ్య మున్నదె ?
దేశద్రోహము బోలుపాపము
దేవ ! మఱియున్నె ?
భయముచేతనొ భక్తిచేతనొ
ప్రజలకున్ దేశాభిమానము
మిగుల జేకుఱఁజేయుమా ! పర
మేశ ! నినుగొల్తున్.
కాళికాంబరొ ! నీకు ముడుపులు
గట్టమఱచిన వారినింబలె
కదరుగట్టని భారతీయుల
బెదరువెట్టగదే !
కఠినహృదయుల్ మూఢజనములు
గరముగల్గిన భారతావని
బాగుపఱుచుట కెందఱిని, విధి
బలిని గోరెడినో?
తిలకు, దాదాభాయి, గోక్లే
ధీరు లీవ్యథ నోర్వజాలక
హృదయవేదనచేతనే దివి
కేగియుండిరిగా.

భరతమాతరొ ! నీదు దాస్యము
బాప కింక, నిమేషమైనను
వ్యర్థపఱుపను నమ్ముమా ! యిదె
ప్రతిన గైకొంటిన్.
మృతిని జెందిన నీతలంపే
బ్రతికియుండిన నీదుచింతే
యితర మిక నాకెద్ది మెచ్చుట
హితవుగాదమ్మా!
గ్రామపునరుద్ధారణమ్మును
రమ్య ఖద్దరు ధారణమ్మును
బూని సోదరు లెల్ల పావన
మొందరే యింకన్?
నాదుమనుగడ వల్ల దేశము
నకును మేలొనగూరునే యిక ?
లేకయున్నను దైవమా ! నను
జేకొనుము దివికిఁ.
వ్యర్థపుం బ్రదుకింక నిచ్చట
బ్రతుక జాలను నిన్ను జేరియె
భారతాంబకు దాస్యముం బెడ
బాప యత్నింతున్.
"రమ్మ ! ర"మ్మని పిల్చుచుంటె ? క
రమ్ము ప్రేముడి దేవ ! నన్ గయి
కొమ్ము; వచ్చి, స్వరాజ్యసిద్ధికి
నెమ్మి కృషి సేతున్.
భరతసుతులకు నాదుకడపటి
వాంఛ దైవమ ! తెల్పగదవే
గాంధిదేవుని నమ్మి కార్య
క్రమము నెఱవేర్పన్.

* * * * *

కీ. శే. చిత్తరంజనదాసు

శ్రీ రాజా వాసిరెడ్డి దుర్గాసదాశివేశ్వరప్రసాద బహద్దరు గారు (భారతినుండి)

అఖిల సంపద లర్థి నర్పించినాఁడవు, భారతజనయిత్రి పాదపీఠి
అంపపుఁగోఁతగా వ్రయ్యలాడితివి ని, రంకుశప్రభుతా మహాద్రుమంబు
అన్నట్లు చేసినాఁ డన్న సంస్తుతిఁగొంటి, ద్వంద్వపాలనము విధ్వంసపఱచి
సాత్త్వికబీజముల్ చల్లితి తీవ్ర వం,గీయయువక మనఃక్షేత్రములను
గీ. నీదునాయకత్వంబుఁ గాంక్షించి యిప్పు, డమరు లాహ్వాన మంపిరే హర్షమలర?
దివిజనాథుని గుండియల్ దిగ్గురనఁగ, నరిగితివె చిత్తరంజనా! యమరపురికి ?

40-వ దేశీయ మహాజనసభ - కాన్పూరు

శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారి అధ్యక్షోపన్యాసము

మిత్రులారా! మీరు నాకు గావించిన నిరుపమాన గౌరవమువలన నా మనమునందు జనించిన గాఢభావ సమ్మేళనమును వెల్లడిచేయుటకుతగినశక్తి, సౌందర్యములు గల వాగ్జాలమును మానవభాషా సంపన్నిధానముల నన్నిటిని గాలించినను గూడ నేను బడయజాలను. భారతీయులలోను,విదేశీయులలోను శ్రేష్ఠులగు వారు పలువురు యీ 40 ఏండ్లనుండియును సమర్థతతో వహించి నిర్వహించిన యీమహోన్నతపదవి (అధ్యక్షత) కి సంబంధించిన భారమును బాధ్యతను నేడు నైపుణ్యవిరహితములగు నాబాహువులపై నిడితిరి. మీరొసర్చగల గౌరవములలో మహోన్నతమగుగౌరవమునే నాకొసరించితిరని నేను బాగుగా గ్రహించితిని. భారత నారీమణులు దేశీయములయిన భౌతిక ఆధ్యాత్మిక విషయములందు పాల్గొనుటకు పురుషులతో పాటు సమానాధికారమును కలిగియున్నారను విషయమును మనఃపూర్వకముగా నామోదించితి మని స్పష్టపరుచుటకును భారతనారీమణుల పట్ల నుదారమగు గౌరవమును చూపుటకునే మీరు నన్నీపదవికెన్నుకొంటిరి గాని స్వదేశములందును విదేశములందును నేనొర్ప గలిగిన అల్పసేవకు ప్రతిఫలముగా నన్నెన్నుకొనలేదనియే నేను తలచెదను. విషమసమస్యలతోను పరివర్తనాత్మక ఫలితములతోను నిండియున్న యీసమయమున మీరు నన్ను భృత్యాగ్రణినిగా నెన్నుకొనుటలో క్రొత్తగా మీరిప్పుడేపద్ధతిని యేర్పరచియుండలేదు. భారతదేశచరిత్ర చాటుచున్న సౌఖ్యదాయక శకములలో భారతాంగన లాక్రమించియుండిన స్థానమునే ప్రాక్తనాచారానుగుణ్యముగ నేడు మరల మీరు నా కొసంగితిరి. భారతదేశమున నారీమణులుపచనాగ్నులకును,హోమాగ్నులకును, జ్యోతిరగ్నులకును గూడ ప్రతిబింబములును, రక్షణశీలలును నైయుండిరి. మనదేశచరిత్రలను, ప్రాక్తనేతిహాసములను నిరుపమానవివేకభక్తిత్యాగములవలన ప్రకాశితములు గావించిన పతివ్రతా శిరోమణుల అకలంకసతీత్వమును విశదీకరించుటకు నేను కేవలము అనర్హురాలనను విషయమును గాఢసంతాపముతో నేను గ్రహింపగలిగియున్నను మహారణ్యముల తిరుగాడు సమయమున శ్రీ సీతామహాదేవి వహించిన యత్యధికమగు జాగరూకతను వెల్లడించుటకును, నిజభర్తజీవనములతో పాటు యమదేవుని పిఱుందమృత్యు సదనమునకుగూడ మహాధైర్యముతో సావిత్రీదేవి యనుగమింప గలుగుటకును కారణమగు పవిత్రభక్తికుండమునందలి తేజోవంతములగు ప్రజ్వలితేంధనములలో కొన్నిటినైన నేనుగూడ మీరు నాకువిధించిన యీమహోన్నత కార్యనిర్వహణార్థము కొని రాగలుగుదు ననియే నమ్మెదను.

నూతనవత్సరవిధానము

రాగల వత్సరమున జరుగదగిన పనిని, అనుసరణ విధానమును అధ్యక్షపదవిని వహించినవారు యీసభలో వివరించుట విధియై యున్నది. నేను సభామధ్యమున నిలచినపుడు సభ్యజన చైతన్యసంజనిత ప్రోత్సాహబలమున మాత్రమే అప్రయత్నముగ వెలువడ గలిగినట్టియు, నాహృదయమునకు ఆశ్వాసనమును, నాపదములకు వీర్యపక్షములను కలిగింప గలిగినట్టియు భావములలో కొన్నిటినైన చూచాయగ వెల్లడించుటకు తగిన వాక్యములకొరకు వెదకుకొనుటకు, నేనిదివరకు జీవితకాలమునం దెన్నడును అలవడియుండక పోయినను, నేనా విషయమున నిష్ఫలముగ తడుములాడవలసినదాన నైతిని.

కీర్తిశేషుల స్మరణ

భారతదేశముయొక్క దూరపు కొనలనుండిగూడ మనమందరమును ఏకార్యముకొరకు యీ యుత్తరనగరమును చేరితిమో అట్టిప్రధానకార్యమునకు గడంగుటకుముందు కీర్తిశేషులును సుప్రఖ్యాతులునునగు దేశనాయకుల మరణమునకు సంతాపమును వారియెడ గాఢభక్తిని మనము వెల్లడింతము. మనదేశమున జాతీయాభిమానమును మొట్టమొదట వంకురింపజేసిన మహానీయుడును కులపతియు నగు సురేంద్రనాథ బెనర్జీగారు 50 ఏండ్లపాటు భారతీయులకు కలుగుచున్న ఘోరము లగు అక్రమములను గూర్చి మేఘగంభీర గర్జారావంబుల ననుకరించు నిరుపమాన వాగ్ధోరణిచే బ్రహ్మాండ కటాహమును బీటలువారజేసి నేడు శాంతిపదమున విశ్రమింపజనెను. సమస్త పండిత జన స్తవనీయ ధీవిశాలు డగు రామకృష్ణభండార్కరుగారు మిగుల ఓర్పును భక్తిని కలిగి ప్రాచీనమగు. సంస్కృత జ్ఞానజ్యోతిని మరల వెలుగజేసి రాజకీయ సంఘర్షణ సంజనిత మహారావమునుగూడ నతిక్రమింప గలుగునటులు చేసెను. దేశబంధు చిత్త

రంజన దాసుగారు స్వప్నదర్శులలో సార్వభౌముడు. భారత మాతృదాస్య విముక్తిని గూర్చి ఆయనకు గల గాఢపరితాపము వైష్ణవప్రపత్తినిగూడ గీటునబుచ్చి ఆయనను తన్మయుని గావించెను. పెక్కుసారులు నిర్లక్ష్యముగను విజయౌదార్యముతోడను తాను ఎవరిని ఎదుర్కొనెనో అట్టి మహాసమర్థుడగు ప్రతిపక్షునకు రాజోచితసమాధానసూచకముగా చేయిచాచియే యాతడు లోకాంతరమున కేగెను.

భావికర్తవ్యము

ఆందోళనమును గలిగించు క్లిష్టసమస్యలను పరిష్కరించుటకు చక్కనిదారిని చూపుటకును,కొంచెమైన ఆలస్యమున కవకాశము లేకుండ వెంటనే పరిష్కరింప బడవలసిన గొప్ప సమస్యల యత్యదారుణస్వభావమును వివరించుటకును దేశబంధువు నేడీసభామధ్యమున నుండిన మన కత్యధికమగు మనోధైర్యము కలిగియుండును. దేశీయ అంతర్దేశీయపరిస్థితుల అద్భుతసంఘటనము చే మనజాతీయజీవనస్థైర్యమునకే ముప్పు తేగలుగునటి అపూర్వవిషమ కష్టపరంపరలలో మనము మనకు తెలియకుండను, సంకల్పము లేకుండను గూడ తగులుకొనుట తటస్థించినది. అవివేకమువలన మనలోకలిగిన ఐక్యమత్యాభావముచే నేర్పడి, చిరకాలమునుండి సామ్రాజ్యవిధానముల చాపల్యదాక్షిణ్యములపై నాధారపడియుండుటచే పుష్టిచెంది, హానికరమును, సంతాపకరమును,అతినీచమునునైయున్న మనఅసహాయస్థితిని ఎల్లప్పుడును మనకనుల గ్రమ్మియుండు పొరలను తొలగించి కనుగొనుట మనకిపుడు ప్రధానకర్తవ్యముగానున్నది. మనల చుట్టుముట్టియున్న వివిధములగు నాపదలనుండి విముక్తుల మగుటకు మనము ఏర్పరుపవలసిన పద్ధతు లేవి? అవలంబింపవలసిన సాధనము లేవి? మానవసహజమగు మన స్వాతంత్ర్యమును రూపుమాపగడంగిన మారణశక్తులను మన మెదుర్కొను టెట్లు? హతశేషములై మిగిలియున్న మన నైతిక భౌతికపైతృకద్రవ్యాధికారములనుగూడ పావభీతి కొంచెమైనలేకుండ దురాశతో నికముందుగూడ సామ్రాజ్యవాదు లపహరింపకుండ మనము నిరోధించు టెట్లు? ఆర్థికవైజ్ఞానికవిషయములందు మనకు ప్రాప్తించిన పరాధీనత నడముగాగొని లాభమును బడయగోరు దేశీయుల కృతఘ్నద్రోహకరాక్రమణమును నిరోధించు టె ? అధినివేశనములందలి మన సోదరులకు ప్రాప్తింపనున్న మహావిపత్తులను తప్పించు టెట్లు? స్వదేశమునం దంతఃకలహములను వృద్ధినొందించుచున్న శక్తులవిజృంభణము నడంచు టెట్లు? ఈయాపదల నన్యముఖము గావించు టెట్లు?

అసహాయోద్యమఫలితము

ఈ ప్రశ్నల కన్నిటికిని ప్రత్యుత్తరములు గాంధి మహాత్ముడు బోధించిన శ్రేష్ఠమగు త్యాగగీత యందే యున్నవి. జాతీయాత్మగౌరవమును మరల సంపాదించుటకు గల శౌర్యరహస్యమును మనకు బోధించుటకు మహాత్ముడు చేసిన ప్రయత్నమంతయును విఫలమైనది. ధీరులగు మనపూర్వుల ప్రాణములకు ప్రాణమైయుండిన అపూర్వవిశ్వాసమును పెక్కు శతాబ్దముల క్రితమే మనము గోల్పోయి యుండుటచే శ్రేష్ఠతమము, కఠినతమము నగు నాసిద్ధాంతమునందలి నిబంధనలను స్వల్పకాలమున కంటె హెచ్చుగా అనుసరించుటకు మన మశక్తులము, అనర్హులమునై యున్నాము. అసహాయోద్యమమునుగూర్చి చరిత్ర ఎట్టి తీర్పును వ్రాసినను దౌర్జన్యవిరహితమగు అసహాయోద్యమము ప్రచండమారుతమువలె దేశమునందంతటను వ్యాపించి మన జాతీయజీవనమూలాధారములనే అల్లలనాడించెనని ఒప్పుకొనక తప్పదు. నేడా యుద్యమము ప్రశాంతముగా నుండినను, దాని ప్రతిధ్వనులు మందగించినను దానివలన మన ఆధ్యాత్మిక భూభాగస్వరూపముమాత్రము పూర్తిగా మారిపోయినది.

ఇటుపైని మనము ఏర్పరచు విధానములు గాంధి మహాత్ముని ఆశయముల కెంత విలక్షణముగా నుండినను ఇటీవల దేశమున కలిగిన నూతనభావములకు మాత్ర మవి విలక్షణముగా నుండజాలవు. ఏలనన, కొన్నివత్సరములనుండి మన రాజకీయ భావములు పూర్తిగా మారిపోయినవి. మన రాజకీయభావిభాగ్యస్థానము గూడ మారినది.

కాంగ్రెసులో భిన్నశాఖలు

మన శక్తులన్నియును దుర్బలములై చెదరిపోయి యున్నవి. భారతదేశమును బంధించిన రాజకీయరజ్జువులను త్రెంపివేయుటకు జరుగగల కడపటి ప్రయత్నమున ఈశక్తులన్నియును మరల నేకీభవింపవలసి యున్నది. అందులకు అనేకమగు రాజకీయ భారంధర్యవైచిత్ర్యము అవసరమగు చున్నది. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమునకు సహజమును,అతిముఖ్యమునునగు సర్వాంగికవిధానమును ఏర్పరుపవలసియున్నది. సాంఘిక, ఆర్థిక, పారిశ్రామిక,వైజ్ఞానికాభివృద్ధిని దేశానుగుణ్యముగను, నవయుగముయొక్క ఉత్తమ ఆశయానుగుణ్యముగను గలుగజేయదగిన ప్రయత్నములకుగూడ నందవకాశముండవలెను.

గ్రామ పునర్నిర్మాణము-కార్మికసమస్య

ఈశాఖలన్నిటిలోను బాగుగా పనిజరుగుటకు దేశీయమహాసభవారు వివిధశాఖల నేర్పరచవలెను.భిన్నప్రకృతులుగలదేశ

యుల కందరికిని సుపయుక్తమగునటులు వానిని పరిపాలించుటకు ప్రత్యేకనైపుణ్యము గల స్త్రీలను, పురుషులను ఆయాశాఖలకు పాలకసంఘసభ్యులనుగా నియమింపవలెను. ప్రధానశాఖలు హెచ్చుగా నుండవుగాని వానివ్యాప్తి విశాలముగా నుండవలెను. దేశబంధుదాసుగారి భావముల కనుగుణ్యముగా గ్రామపునర్నిర్మాణవిధానమును ఆచరణయోగ్యముగా చేర్పరుచుట ముఖ్యతమమని నాకు తోచుచున్నది. గృహస్థాశ్రమమునం దున్నవారు ప్రాచీనకాలమునం దెట్లు తక్కిన మూడు ఆశ్రమములవారిని పోషించుభారమును వహించుచుండిరో అట్లు ఇపుడుగూడ గృహస్థులు దేశసేవకొరకు స్వార్థత్యాగ మొనరించిన రాజకీయసాంఘికనైతిక సన్న్యాసులను, వానప్రస్థులను, బ్రహ్మచారులనుగూడ పోషించుచుండవలెను. భారతదేశమునందంతటను ఆత్మగౌరవ ఆత్మవిశ్వాసములను ప్రజలకు బోధించుటకును, అందులకు ముఖ్యాధారములగు నాయుధములు నాగలియు, రాట్నమునని ప్రజలకు బోధించి ప్రధానావశ్యకములగు అన్నవస్త్రములను సమృద్ధిగా నొసంగగల యీరెండు వృత్తులను ప్రజలందరును అనుసరించునట్లు చేయుటకును, ప్రజల నిపుడు మలమలమాడ్చుచున్న దారిద్ర్యము, అజ్ఞానము, వ్యాధి అను పిశాచములను మారణము చేసి యిపుడు క్షుధాతురులై యున్న దీనులకు సౌఖ్యమును కలిగించుటకును సర్వసంగపరిత్యాగ మొనరించిన దేశభక్తులు పలువురు పనిచేయవలసియున్నది. గ్రామములలో నిట్టిసేవ ఎంతముఖ్యమైనదో పట్టణములలోను, నగరములలోను యంత్రశాలల పనివాండ్రలో కట్టుబాటును కలిగించుటగూడ నంతే ముఖ్యమైనదే. ఇపుడువారిస్థితి మిక్కిలిసంతాపకరముగా నున్నది. గ్రామములయందు పుట్టి పెరిగినవారు అచట జీవనాధారము లేక పొట్ట చేతబట్టుకొని పట్టణములకు చేరవలసివచ్చినది. గ్రామములందువలె పట్టణములలో వారిని హద్దుమీరకుండచేసిన కట్టుబాటులు లేకుండుటచే వారు దుర్వ్యసనములకు దాసులై దుర్మార్గమున జరించుచున్నారు. వారికి మంచిగృహములును అధికముగు వేతనమును, నీతిసద్వర్తనమును, ఆరోగ్యపారిశుద్ధ్యములను మనము కలుగజేయవలసి యున్నది. యజమానులకును, పనివాండ్రకును ఐకమత్యమును సహకారమును కలిగించుట ముఖ్యతమము. ఇదియే జాతీయాభివృద్ధి కమూల్యనిధానము.

జాతీయ విద్య

జాతీయ విద్యావిషయమున దేశీయులయుపేక్ష నాకు చాలసంతాపము కలిగించుచున్నది. మనకు తటస్థించిన వైదేశిక పారతంత్ర్యము మనకు విజ్ఞాన భావకౌశలాదులందుగూడ దాస్యప్రవృత్తినే కలిగించుచున్నది. జాతీయ విద్యాసహజ విఖ్యాత సాంప్రదాయములకు మనము దూరమైపోవుచున్నాము. ఇపుడు చేర్పబడుచున్నవిద్య కేవలకృత్రిమానుకరణమే. అది మన జాతీయవిజ్ఞానతత్త్వమునకు కేవలమును భిన్నమగుటచే ఆత్మవికసనమున కుపకరించు కల్పనాశక్తిని నిర్మాణశక్తినిగూడ మనము గోలుపోవుచున్నాము. అందువలన మనము తోలుబొమ్మల గతికి వచ్చితిమి. ప్రాగ్దేశ విజ్ఞాన సహజ పునర్నిర్మాణకౌశలమును, పాశ్చాత్య యువజనులచే కనుగొనబడిన చిత్రకళలు, ప్రకృతి శాస్త్రములు, వేదాంతము, ప్రజాసంఘములు మున్నగువానిలోని ఉత్తమజ్ఞానమునుగూడ మనబాలురకును బాలికలకును చేర్పగలుగు విద్యావిధానమును నిర్ణయించుటముఖ్యతమము.

సైనికవిద్య

వీనితోపాటు సైనికవిద్యను డ ముఖ్యముగా చేర్పవలెనని నేను నొక్కి చెప్పెదను. కురుక్షేత్ర సంగ్రామగేయము లెవ్వరికి జోలపాటలో, రాజపుత్రవీరవిహారకీర్తన లెవ్వరికి వాత్సల్యగానములో అట్టి భారతకుమారులు తమ కుటుంబముల మానప్రాణములను, తమగృహములను, తమ దేవులను కాపాడుకొనుటకు విదేశీయసేనలబాహుబలముపై నాధారపడవలసి యుండుట కన్న మిగులవమానకరమగుమార్గమేదిగలదు! క్రూరస్వభావులును, ఆరణ్యవాసులును, అనాగరకులును నగు మాసాయి, జూలు, అరబు, ఆఫ్రిడీ, గ్రీకు, బల్గరు, జాతుల వారందరును ఆయుధధారణస్వాతంత్ర్యమును జన్మహక్కుగా స్థాపించుచుండ మనము-ప్రపంచమున కంతకును నాగరికభిక్షను పెట్టిన మనము మాత్ర మీ విషయమున అపహృత స్వాతంత్ర్యులమై, నిర్బంధమువలన భీరువులమై, భారతీయులు పౌరుషహీనులని ప్రపంచవాసులు వ్రేలెత్తి చూపుచున్నను ప్రత్యుత్తరము లీయజాలక మనయిండ్లను దేవాలయములనుగూడ కాపాడుకొన జాలనంతటి హీనదశకు వచ్చితిమి!

ఈవిషయమున నిపుడు విచారణ చేయుచున్న సంఘమువారెట్టి సూచనలను చేసినను కాంగ్రెసువారు ప్రస్తుతమున్న శాంతిసేనను మూలాధారముగా నుంచుకొని కాంగ్రెసు ఐచ్ఛికజాతీయసైన్యమును నిర్మించు టత్యవసరము. నౌకావిద్యను వైమానికవిద్యను చేర్చి, ఆయాదళములయందు పనిచేయుటకుతగిన సామర్థ్యమును గడించి శత్రువు లెప్పుడైన దాడివచ్చినచో సర్వవిధముల మనలను కాపాడుకొన గలుగునట్టి ఏర్పాటు చేయుటకునుగూడ మనము ప్రయత్నించు టవసరము.

విదేశములలో భారతీయులు

భారతీయులు దేశీయ విషయములందే నిమగ్నులై విదేశములలోని భారతీయుల దుఃఖమును కష్టములనుగూడ గమనింపరైరను నపఖ్యాతికి మనము పాలుగాకుండ చూడవలసి యున్నది. ధనార్జన నిమిత్తము ధైర్యసాహసములతో సముద్ర

ములను దాటి అధినివేశనములలో స్థిరపడిన మనదేశీయ సోదరుల నా దేశములవారు తరుచుగా కఠినశాసనాదులవలన చాలబాధలకు పాలుచేయుచున్నారు. కెన్యాలోని భారతీయులకు జరిగిన అక్రమ మింకను తొలగనే లేదు. అధినివేశనములవా రపుడపుడు మనసోదరులనుగూర్చి చేసిన చట్టము లన్నిటిలోను దక్షిణాఫ్రికా యూనియనుదొరతనమువా రిపుడు చేయదలచిన ఆంటీ ఆసియాటిక బిల్లు అతిక్రూరమును, అతిదారుణమును, అత్యధిక కార్పణ్యయుతమునునై అచటి భారతీయులను రూపుమాపునట్టిదిగా గూడ నున్నది.

ఇపు డచట నాపన్నులైయున్న మనసోదరులకు వెంటనే మనము బాసటలై నిలువవలదా? భారతదేశీయులు దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల హక్కులనుగూర్చి శ్రద్ధాళువులై వారి ప్రయత్నమును సంపూర్ణముగా నామోదించి తోడుపడుచున్నారని అటనుండి వచ్చిన రాయబారులద్వారా మనము వారికి తెలియజేయవలదా?

ఈవిషయమున మనబాధ్యత నింత స్పష్టముగా నిదివరకెన్నడును మనము గ్రహించి యుండలేదు. కావున తత్ క్షణమే కాంగ్రెసులో అధినివేశనములశాఖ (Overseas Department) చేర్పరచి ఆవిషయమున అనుభవముగలవారి నాశాఖకు నియమింపవలసియున్నది.

రాజకీయ 'ఖైదీ'లు-ప్రవాసితులు

ఈ సందర్భమున ప్రవాసశిక్షకు పాలై విదేశములలో నసించుచున్న భారతీయులవిషయమును గూడ స్మరణకువచ్చి నా చిత్తమును సంతాపాయత్తము గావించుచున్నది. వారు ముప్పిరిగొనుచున్న మాతృదేశసందర్శనాభిలాషచే దందహ్యమానమానసులగుచున్నను వెనుక శాసనవిరుద్ధములగు ప్రక్రియలవలన దేశస్వాతంత్ర్యమునకు వారు ప్రయత్నించినందున వారిపుడు దేశమాతను సందర్శింపజాలకుండ నున్నారు. వారిలో చాలమంది యౌవనోద్రేకమున గావించిన యపరాధమునకు మించిన ప్రాయశ్చిత్తమునే కావించుకొనియున్నారు. అట్టివా రిపుడు దేశసేవావిధానమున నూతనావకాశములలో పనిచేయ నర్హులై యున్నారు. దీనులకును, నిమ్నజాతులకును, పతితులకును సేవ చేయుటకు వారు మిగుల అర్హులై యున్నారు.

ప్రచురణశాఖ

ప్రతి యుద్యమమునకు ప్రచురణశాఖ ప్రాణపదము. అట్టి శాఖ మనకు లేకుండుట గొప్ప లోటుగా నున్నది. దేశీయుల హక్కులు వారికి జరుగుచున్న అక్రమములు, వారి బాధ్యతలు, దేశమున జరుగుచున్న ఆందోళనములు మున్నగు సకల విషయములను గూర్చి అత్యధికముగా ప్రచారము చేయుటకు వెంటనే ప్రచురణశాఖ చేర్పరుపవలసియున్నది. రాజకీయాందోళనమునం దితరశాఖలలో పనిచేయుట కాటంకము కలవారందరును తమ ప్రత్యేక విజ్ఞానము నీ విషయమున నుపయోగించి మనకు తోడ్పడుటకు సంసిద్ధులగుదురని నేను నమ్ముచున్నాను. గృహపరిశ్రమలు, వాణిజ్యము, యినుపదారులు, నౌకావ్యాపారము, కోఆపరేటివు బాంకులు, మున్నగు ప్రజోపయోగ్యములగు సకలవిషయములందును వారు తోడ్పడ గలుగుదురు.

ఇందులకు దేశమునందలి ఆంగ్లదేశభాషా పత్రికలన్నియును గూడ మనకు సహాయముచేయవలెను. ప్రపంచమునందలి ముఖ్యపట్టణములం దన్నిటిలోను భారతదేశవిషయములను సరిగా వెల్లడిచేయుటకు నమ్మకముగల విదేశవార్తాసంఘము కావలసియున్నది. విదేశీయులకు భారతీయులపట్ల సద్భావమును కలిగించుట కాయాదేశములలో సుహృద్భావముగల రాయబారిసంఘము లుండవలెను.

హిందూ మహమ్మదీయ మైత్రి

ఈసమస్య అతిసంతాపకరమును, క్లిష్టమునై యుండుటచే అధికమగుసంశయముతోను విచారముతోను దీనినిగూర్చి మాటలాడబోవుచున్నాను. ఈసమస్యను నెరవేర్చుటకు కంకణము పూనినవారిలో నేనొక్కరినగుటచే నాయాశలనంతను రూపుమాపునటులున్న యాశాభంగములను తలచుకొనిన నాకనుల వెంటరక్తాశ్రువులే స్రవించుచున్నవి. మహమ్మదీయులు పూర్తిగా విడిపోయి అన్ని విషయములలోను, ప్రత్యేకసంఘములను, ప్రత్యేకప్రాతినిధ్యమును, ప్రత్యేకనియోజకవర్గమును, ప్రత్యేకహక్కులను, గోరుచుండుటచే హిందువులకు ఆగ్రహము మరింత అధికమగుచున్నది. ఇట్టి విభాగము ఇంతత్వరలో కలుగుటకుగల న్యాయమగు కారణమును కనుగొనుటకు నేను చాల ప్రయత్నించితిని. సమష్టి నియోజకవర్గము వలననగాని, వ్యష్టి నియోజకవర్గము వలననగాని ప్రత్యేకసంఘ ప్రాతినిధ్యము చేర్పరచుట జాతీయసౌష్ఠవమునకు భంగకరమనియే నేను తలంచెదనుగాని ప్రస్తుతస్థితిలో సామరస్యమును కలిగింపదగిన సాధన మేదియును గూడ నాకు గోచరించుటలేదు. కార్పణ్యము, అనుమానము, భయము, ద్వేషము, అపనమ్మకము, అసహనము మున్నగునవి కడుతీవ్రముగా చెలరేగి యున్నవి. ఇట్టిస్థితిలో గాఢమైన దేశభక్తిని, దీక్షను, ఓరిమిని గలవారు తప్ప తదితరు లీ సమస్యను పరిష్కరింపజాలరు; కాన, మహోదారుణమగు నీసమస్యను పరిష్కరించుట కట్టి ధీసంపదగల హిందూ మహమ్మదీయ ప్రముఖులను నియమింపవలసి యున్నది.

వేదములపై నాధారపడిన హిందూమతమునకు వన్నెదెచ్చునవి ఓరిమియును శాంతముగాన హిందూసోదరులు మహోదారభావముతో సాపత్న్యములను గ్రహించి తదనుగుణముగ వర్తింపగోరెదను. భారతదేశమున ఏడుకోట్లమంది మహమ్మదీయులున్నారు. మతాంతరుల సాంగ్రామిక శక్తివలన అత్యంత కష్టపరంపరలకు పాల్పడిన ప్రపంచమునందలి మహమ్మదీయ దేశముల దురవస్థకు భారతీయ మహమ్మదీయు లందరును విగతస్పృహులై యున్నారు.

సిరియా, ఈజిప్టు, ఇరాకు, అరేబియా మున్నగు మహమ్మదీయ రాజ్యముల దురవస్థలకు మీరు చింతాక్రాంతులై యున్నను ప్రధానముగ భారతదేశసమస్యనుగూర్చి అశ్రద్ధచేయగూడదు. భారతదేశమే మీకును మాతృదేశమై యున్నది. కాన భారతదేశసేవ మీకును ప్రథమకర్తవ్యమేయని నేను మహమ్మదీయ సోదరులకుగూడ విన్నవించెదను.

భగవదారాధన, సాంఘికాచారములు, మతధర్మములు మున్నగు వానిని నెరవేర్చుటకు అన్ని మతములవారికిని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కలదని హిందువులును మహమ్మదీయులునుగూడ నంగీకరింపదగును. ఉభయమత సౌందర్యమును నాగరకతను పరస్పరము ఉభయమతములవారును సరిగా గ్రహింపదగును. ఉభయ మతముల స్త్రీలును సోదరీ న్యాయముతో కలసి మెలసి యుండి తమ బిడ్డలయందట్టి భావమునే పెంపొందించినచో మనహృదయాభీప్సితము లన్నియు సుసన్నిహితములే కదా!

స్వదేశ సంస్థానములు

భారతీయసంస్థానములలోని పాలకులతోడను వారి ప్రజలతోడనుగూడ మనము సోదరభావమును, ఐకమత్యమును వృద్ధిపొందింపవలెను. ఆయాసంస్థానముల ప్రత్యేకాంతరంగిక విషయములలో కల్పించుకొనగూడదు. సమష్టి విషయములందు మాత్రము లోపములేకుండ సహాయము చేయుచుండవలెను.

సరిహద్దు పరగణాలు

ఈపరగణాలలో సర్వకాలమును సైనికప్రభుత్వమే సాగింపబడుచున్నది. ఇతర రాష్ట్రములందలి ప్రజ లనుభవించుచున్న పౌరసత్వపు హక్కులను వారుగూడ ననుభవించుటకు తగిన సహాయమును చేయవలసియున్నది.

అసహాయోద్యమము

ఇవియన్నియును ఆనుషంగిక విషయములు. ప్రధాన విషయము స్వరాజ్యసంపాదనమే.

కాంగ్రెసువారిలో చాలమంది యింకను అసహాయోద్యమనియమములందు గట్టిపట్టుదలనే కలిగియున్నారు. వారు శాసనసభలను పూర్తిగా నిరసించి గాంధిమహాత్ముడు నిర్ణయించిన దేశసేవావిధానమునే నెరవేర్చుచున్నారు. ఖద్దరు, నిమ్నజాత్యుద్ధరణము మున్నగు విషయములందు వారు శ్రద్ధగా పనిచేయుచున్నారు. అగ్రవర్ణులవారమను దురభిమానమున మనము నిమ్నజాతిసోదరుల హక్కులను చిరకాలమునుండి భంగపరచియుంటిమి.

అన్ని పక్షములకును ఆహ్వానము

కావున నేడు నిరంకుశోద్యోగులను ప్రత్యక్షముగా నెదుర్చుచున్న పక్షము స్వరాజ్యపక్ష మొక్కటియే. ఈ పక్షమే యిపుడు చాల కట్టుబాటును కలిగియున్నది. కాంగ్రెసుమహాసభ అన్ని పక్షములను గూడ మనఃపూర్వకముగా నాహ్వానించుచున్నది గాన అన్నిపక్షముల వారును తమతమ నమ్మకములను వదలకుండ కాంగ్రెసులో చేరి అందరును ఏకీభవించి సర్వజనానుష్ఠానయోగ్యమగు విధానము నేర్పరుచుట కిది యదను కాదా?

1919వ వత్సరపు సంస్కరణములు మరుమరీచికలేయని అన్నిపక్షముల వారునుగూడ నంగీకరించియేయుండిరి. దానివలన ప్రజలకులభించిన హక్కులన్నియును వట్టిబూటకములే యైనవి. ప్రజలకు కలుగుచున్న అక్రమములనుగూర్చియు, కోరదగినహక్కులనుగూర్చియు వారందరును ఏకీభవించియేయున్నారు. నా అభిప్రాయ మెటులుండినను బిసెంటుగారి 'కామనువెల్తు' చట్టమున విస్తారముగా వివరింపబడిన అధినివేశనముల స్వాతంత్ర్యమునకు తక్కువగాని స్వపరిపాలనస్వాతంత్ర్యమును బడయుటను గూర్చికూడ నందరును అంగీకరించియేయున్నారు. అంతకంటె తక్కువయగు స్వాతంత్ర్యమునకు మన మొడబడినచో మన ఆత్మగౌరవమునకే భంగము కలుగును. ఇక దొరతనమువారి వంతు వచ్చినది. వారుగూడ సమాధానసూచనను చేయవలసియున్నది. వారు వంచనలేకుండ సద్భావముతోను, హామీలతోను అట్లు ఉదారమగు సూచనను చేసినచో మనముగూడ నిప్పటిపద్ధతిని మార్చుకొనవలసియుండును. వసంతకాలసమావేశములోగా నట్టి సూచన యేదియును కనబడనిచో కాంగ్రెసుసభ్యులలో శాసనసభ్యులుగా నుండువారందరును రాజీనామాల నియ్యవలెననియు, దేశమునందంతటను బ్రహ్మాండమగు ప్రచారమును సాగింపవలెననియు కాంగ్రెసు మహాసభవారొక ప్రకటనను చేయవలసియుండును. అపుడు అతి పటిష్ఠముగ ప్రచారము జరుగవలెను. దేశీయులు ఎట్టి త్యాగమునైనను జంకకుండ జరుపవలెను. ఎట్టి కష్టమునకైన వెనుదీయకుండ తలయొగ్గవలెను. ఈరీతిగా నపుడు మాతృదేశస్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు ఆబాలగోపాలమును మహాత్యాగ మొనరించి దాస్యశృంఖలములను ఛేదించి భావిభారతసంతతికి శాంతిని సమకూర్పవలెను.

ఇట్టి స్వాతంత్ర్యసమరమున భీరుత్వముకంటె నధికమగు దేశద్రోహము మరేదియును లేదు. అది మహాపాతకము. దానికి ప్రాయశ్చిత్తమే లేదు.

ఇట్టి మహాపరీక్షాసమయమున నిశ్చలమగు విశ్వాసమును, సుస్థిరమగు ధైర్యమును సర్వేశ్వరు డొసంగుగాక! ఏజగదీశ్వరుని పాదముల నాశ్రయించి మన మీ సంరంభము నొనరించుచు న్నామో అట్టి జగద్రక్షకుడు విజయావసరమున గూడ మనకు వినయ సౌజన్యాది సద్గుణముల ననుగ్రహించు గాక !

"అసతో మాసద్గమయ; తమసో మా జ్యోతిర్గ మయ; మృత్యోర్మా అమృతం గమయ."

"మిథ్యా ప్రపంచమునుండి నిత్యసత్యపథమునకును, అంధకారమునుండి దివ్యప్రకాశమునకును, మృత్యు సాన్నిధ్యము నుండి అమరలోకమునకును,మమ్ము గొనిపొమ్ము" అను ప్రాచీన ప్రార్థనా వాక్యములతో చేతులను పైకెత్తి బద్ధాంజలినై నేను పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచున్నాను."

తీర్మానములు

౧
చనిపోయిననాయకులకై విచారతీర్మానము

"భారతదేశనాయకులై చిరకాలము సేవచేసిన దేశబంధు దాసు, సర్ సురేంద్ర నాథ బెనర్జీ మున్నగునాయకులను గోల్పోయినందులకు యీసభ విచారమును దెల్పు చున్నది."

ఉపపాదకులు— శ్రీమతి సరోజినిదేవి.

౨
'దక్షిణాఫ్రికా' తీర్మానము

"ఈకాంగ్రెసు దక్షిణఆఫ్రికా రాయబారులకు మనఃపూర్వకమైన స్వాగత మొసంగుచు, ఆఖండమునందు తమయునికికి భంగము కలిగింపనున్న బలములతో పోరాడునప్పుడు దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయులకు కావలసినంత సాయము చేసెదమని నమ్మకముగా జెప్పుచున్నది. గూడెములచట్టము, వలస, రిజిస్ట్రేషనుబిల్లులు, మొదలగునవి 1914 లో గావింపబడిన 'స్మట్సు-గాంధి'యొడంబడికకు విరుద్ధముగానున్న ట్రాన్సువాలు భారతీయుల విషయమున 1898లో గావింపబడినట్లుగా యీవిషయము మధ్యవర్తులచే పరిష్కారము గావలెనని ఈకాంగ్రెసు గట్టిగా చెప్పుచున్నది. సరియైన భారతీయప్రతినిధులతో కూడిన రౌండు టేబిలు సమావేశమే యీప్రశ్నను పరిష్కరింపవలెనను సూచన నీకాంగ్రెసు హృదయపూర్వకముగ నామోదించుచు యీ సూచనను యూనియను ప్రభుత్వమువారు గూడ ఆమోదించెద రని నమ్ముచున్నది. పంచాయతీసూచన గెలుపొందకున్న యెడల, ఆబిల్లు యూనియనుపార్లమెంటులో అంగీకరింపబడినను యింపీరియలు ప్రభుత్వమువారు దాని నంగీకరింప కూడదని కాంగ్రెసు తన యభిప్రాయమును దెల్పుచున్నది."

ఉపపాదకులు— గాంధిమహాత్ముడు.

౩
'బెంగాలు ఆర్డినెన్సు' తీర్మానము

"1818 (3) రెగ్యులేషనును దుర్వినియోగముచేసి బెంగాలు ఆర్డినెన్సుచట్టమును నిరంకుశముగ గావించి అరెస్టుచేసి యేచార్జియు, విచారణయు లేకుండను దేశభక్తులగు బెంగాలు యువజనుల ననేకులను నిలవయుంచుటను ఈ కాంగ్రెసు ఖండించుచున్నది. ఇంతేకాక బెంగాలుకావల ప్రదేశములకు వీరలను బంపి బాధపెట్టి హింసించుచు శాసనసభలలోను, యీవలను ప్రజలు నిరంతరమును బెట్టుమొరలను ప్రభుత్వ మాలింపకుండుట నీసభ ఖండించుచున్నది."

ఉపపాదకులు— సేనగుప్తగారు.

౪
'సిక్కు గురుద్వార' తీర్మానము

"గురుద్వార చట్టమువలన పరిష్కారము కుదిరినప్పటికిని గురుద్వారఖైదీలు హామీ నీయలేదను సాంకేతిక కారణము చేత యింతవరకును వారిని పంజాబు ప్రభుత్వమువారు విడుదలచేయనందులకు యీ కాంగ్రెసు చాల విచారమును దెల్పుచున్నది. గురుద్వార ఖైదీలను అనిమిత్తముగ విడుదలచేసినదప్ప గురుద్వారసమస్య సరిగా పరిష్కారము గాజాలదని ఈ సభ యభిప్రాయమైయున్నది."

ఉపపాదకులు—లాలా లజపత్రాయిగారు.

౫
'బర్మాబిల్లుల' తీర్మానము

"బర్మనులు కాని నేరస్థులను వెడలగొట్టుబిల్లును, సముద్ర ప్రయాణికులపై పన్ను విధించు బిల్లును పౌరులస్వాతంత్ర్యమునకు భంగకరమని యీకాంగ్రెసు తలంచుచున్నది. మొదటి బిల్లు అమాయకులను ప్రభుత్వనిర్వాహకుల దయాపాత్రతకు వదలి బర్మాలో వాస మేర్పరచుకొనియున్న భారతీయులకు నష్టదాయకముగ నుండును. కావున యీబిల్లులను రాజప్రతినిధి అంగీకరింపరాదని యీకాంగ్రెసు అభిప్రాయమును దెల్పుచున్నది."

ఉపపాదకులు— టి. ప్రకాశంగారు.

౬

నూలుచందా సభ్యత్వ తీర్మానము

"అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘము పాట్నాలో సమావేశమైనపుడు ప్రత్యామ్నాయ సభ్యత్వతీర్మానమును గావించి అఖిలభారతతంతుకారక సంఘమును స్థాపించుటకు సంబంధించిన తీర్మానములో (౨) భాగము నీసభ ధ్రువపరచుచున్నది."

ఉపపాదకులు — మహాత్మునిస్థానమున డాక్టరు సత్యపాలుగారు.

౭

రాజకీయ కార్యవిధాన తీర్మానము

సెప్టెంబరు 2 వ తేదీని పాట్నాలో జరిగిన అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయి సంఘ సభ గావించిన తీర్మానములోని (బి) భాగము నీ కాంగ్రెసు ధ్రువపరచుచు నిట్లుతీర్మానించుచున్నది:

"దేశ క్షేమమున కవసరమగురాజకీయకార్యవిధానమంతయును కాంగ్రెసే వహించి నడుపవలయును. ఇందులకు కాంగ్రెసుయొక్క డబ్బును, సామగ్రినంతను వినియోగింపవచ్చును. అయితే ఆ తీర్మానముప్రకారము అఖిలభారత తంతుకారక సంఘమునకు సంబంధించినట్టి డబ్బును ఆస్తినిన్ని యెందులకైన ప్రత్యేకింపబడిన నిధినిన్ని యుపయోగింపరాదు.

దేశగౌరవమును, వాంఛితమును సఫలము చేసికొనుటకు తుట్టతుదకు శాసనోల్లంఘనమే సరియైన యస్త్రమని యీకాంగ్రెసు తనవిశ్వాసమును మరల దెల్పుచున్నది. కాని దేశమింకను అందులకు సిద్ధముగ లేదని గుర్తించుచున్నది.

అందుచేత రాజకీయకార్యవిధానము నంతను నడుపుటలో స్వయంసహాయమే ముఖ్యమనియు, యిందువలన దేశమభివృద్ధిగాంచగలదనియు, ప్రభుత్వమువారుగాని యితరులుగాని దేశము స్వరాజ్యమును బడయుట కడ్డుపడునెడల నిరోధించుటకిదియే ఆచరణీయధర్మమనియు యీకాంగ్రెసు తీర్మానించుచున్నది.

1. ఇకను యీ కాంగ్రెసు యీక్రింది రాజకీయ కార్యవిధానమును యీదేశములో జరుపుటకు నిర్ణయించుచున్నది:

అ. ప్రజలకు వారికిగల రాజకీయస్వత్వములను దెలియజేయవలయును. ఆస్వత్వములను సంపాదించుటకు కావలసిన బలమును, నిరోధశక్తిని సంపాదించుటకు కాంగ్రెసు నిర్మాణకార్యవిధానము ననుసరించియు, ముఖ్యముగ రాటమును, ఖద్దరును ప్రచారము చేసియు, సర్వమతైక్యమును, అస్పృశ్యతా నివారణమును, నిమ్నజాత్యుద్ధరణమును, మద్యనిషేధమును, గ్రామ పునర్నిర్మాణమును, స్థానికసంఘముల నాక్రమించుటయు, జాతీయవిద్యావిధానమును, వ్యావసాయిక పారిశ్రామిక కార్యవిధానమును కార్మికులకు యజమానులకు, భూస్వాములకు రైతులకు, సత్సంఘమును, దేశముయొక్క జాతీయ,సారస్వత, ఆర్థిక, పారిశ్రామిక, వాణిజ్యాభివృద్ధియు మనసునం గిడుకొని పనిచేయవలయును.

ఆ. "ఈదేశమున కావల చేయవలసినపని, విదేశములందు సరియైనవార్తలను ప్రచురించుటయై యున్నది.

ఇ. అసెంబ్లీలో 1924 ఫిబ్రవరి 18 వ తేదీని ఇండిపెండెంటు స్వరాజ్యపక్షములుగలసి కావించినతీర్మానమునే ప్రభుత్వమువారు పరిష్కరింపవలసిన విషయముగ దేశపక్షమున ఈకాంగ్రెసు అంగీకరించుచున్నది. అయితే ప్రభుత్వము వారింతవరకును దానికి ప్రత్యుత్తర మేమియు నీయకుండుటవలన అసెంబ్లీలో స్వరాజ్యపక్షము ప్రభుత్వమువారిని సాధ్యమైనంతత్వరలో దీనికి తుదిప్రత్యుత్తర మీయవలసినదిగ కోరుచు, ఫిబ్రవరిలోపల తమనిర్ణయమును ప్రకటింపకున్నను, అట్లు ప్రకటించినది తృప్తికరముగ లేదని అందుకు నిర్ణయింపబడిన స్పెషలుకమిటీ నిర్ణయించినను, సభయందే ప్రభుత్వము వారి కావిషయమును దెల్పి యికపైకనుపలె శాసనసభలలోనుండి పనిచేయజాలమని ప్రకటించి అసెంబ్లీలోను స్టేటుకౌన్సిలులోను, ఫైనాన్సుబిల్లుకు ప్రతికూలముగ వోటుచేసి వెంటనే తమస్థానమును వదలిరావలయును. (ఈస్పెషలు కమిటీలో కాంగ్రెసువర్కింగు కమిటీసభ్యులును, అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘము నియమించు సభ్యులును సభ్యులుగనుందురు.) ఆ సమయముననే సభలుజరుగుచున్న రాష్ట్రీయశాసనసభలందలి స్వరాజ్యపక్ష సభ్యులుగూడ తమస్థానములను వదలి,శాసనసభా సభ్యులటులు వదలినవారందరును అట్లు చేసినట్లు స్పెషలు కమిటీకి నివేదించి ముందేమి చేయవలెనో యడుగవలయును. అప్పుడు సభ జరుగుచుండని శాసనసభల సభ్యులు తరువాత సభకు వెళ్లకుండనుండి స్పెషలు కమిటీ కావిషయమును దెలుపవలయును. ఇకను ఆశాసనసభయొక్కగాని, కమిటీయొక్కగాని సభకు తనస్థానము ఖాళీగాకుండ జేయుటకును, రాష్ట్రబడ్జెటును త్రోసివేయుటకును, లేదా, క్రొత్తపన్నులువచ్చిన త్రోసివేయుటకుమాత్రము పోవచ్చును. అయితే తమస్థానములను కాళీచేయవలెనని కోరుటకుముందు శాసనసభ లందలి స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు ప్రస్తుతము పార్టీనిబంధనలవలన వీలైనంతవరకు తగిన పనులను చేయుచుండవచ్చును. ఏశాసనసభయందైనను సరే, స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు ప్రత్యేకముగ అవసరమైనపనికి బోవలసి యుండునెడల స్పెషలుకమిటీ అట్లు పోవుట కుత్తరు వీయవచ్చును. పైన ఆ సబ్ క్లాజులో దెల్పిన రిపోర్టులు రాగానే స్పెషలు కమిటీ అఖిలభారత కాంగ్రెసు

స్థాయి సంఘమును సమావేశపరచి కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షసంస్థయు గలసి దేశమునందు చేయవలసిన కార్యవిధానమును నిర్ణయింపవలెను. ఈకార్యవిధానముపైన 1,2క్లాజులలో దెలుపబడినదియు, నిందు దెలుపబడిన విధానమును యెన్నికదారులకు చేర్పుటయు, యీసారియెన్నికలను ఏపద్ధతిమీద కాంగ్రెసు నడుపవలయునో, కాంగ్రెసుసభ్యులు ఏ అంశములమీద యెన్నికలందు పాల్గొనవలెనో నిర్ణయింపవలెను. అయితే ప్రభుత్వమువారు పైచెప్పిన పరిష్కారమునకు తృప్తికరముగ ప్రత్యుత్తరమిచ్చెనని కాంగ్రెసు అభిప్రాయపడువరకును ప్రభుత్వోద్యోగముల నంగీకరింపకుండనే యుండవలెను.

“ వివిధ రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘకార్యనిర్వాహకులు రాష్ట్రీయ శాసనసభలకును, భారత శాసనసభకును తమతమ రాష్ట్రములనుండి త్వరలోనే అభ్యర్థులను బెట్టవలయును. అసెంబ్లీ తీర్మానముపై ప్రభుత్వమువారిచ్చు తీర్మానము తృప్తికరముగ నుండి అంగీకారార్హముగనుండెనని స్పెషలుకమిటీ నిర్ణయించునెడల వెంటనే అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘము సమావేశమై స్పెషలుకమిటీ నిర్ణయమును ధ్రువపరచియో త్రోసివేసియో భవిష్యత్తును నిర్ణయింపవచ్చును.

“స్వరాజ్యపక్షమువారు శాసనసభలను వదలివచ్చువరకును స్వరాజ్యపక్ష నిర్మాణ నిబంధనలే శాసనసభలం దనుసరించుచుండవలెను. అయితే మధ్య మధ్య అవసరమని తోచి, ఈ సబ్‌క్లాజులలో చెప్పిన పనులను ప్రారంభింపదలచిన యెడల మార్పులను జేయుచుండవచ్చును.

ఇందులకు ప్రథమమున ఖర్చులకు గావలసిన డబ్బును అఖిలభారత కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘము యీయవలయును. ఇంకను డబ్బు గావలసియుండునెడల వర్కింగుకమిటీ ధనమును సేకరింపవచ్చును. లేదా ఆకమిటీ యుత్తరువుపై ప్రజల విరాళములను దీసికొనవచ్చును.”

ఉపపాదకులు— పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ.

౫
‘భాషా’ తీర్మానము

“కాంగ్రెసు, అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘము, వర్కింగు కమిటీ సభలలో హిందూస్థానీలోనే కార్యక్రమము నడుపవలెనని గలదు. కాని హిందూస్థానీలో మాట్లాడజాలకున్న యెడల ఇంగ్లీషులోగాని మాట్లాడవచ్చును. రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘ కార్యక్రమము రాష్ట్రభాషలో నడుపవచ్చును. హిందూస్థానీ గూడ నుపయోగింపవచ్చును.”

ఉపపాదకులు—అధ్యక్షురాలు.

౬
విదేశాంగ శాఖానిర్మాణము

“ విదేశములందలి భారతీయుల క్షేమమును గమనించుచు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునందును, విదేశములందును వారిస్థితినిగూర్చి ప్రచారము చేయవలెనను నుద్దేశముతో కాంగ్రెసు క్రింద విదేశాంగ శాఖ స్థాపింపడమైనది.”

ఉపపాదకులు—అధ్యక్షురాలు.

మహాత్ముఁడు

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

క. జనుపాంథులకుం గన్నులు
వనస్పతి వితతికిఁ బుష్పభాగ్యమ్మును మో
క్షనిధిం ద్రవ్యఁగ సిద్ధాం
జనముం దయచేసినావు చాలు మహాత్మా!

సీ. ప్రాక్పశ్చిమాశలై వర్తిల్లు హిందూము
హమ్మదీయులకు నైక్యంబు గూర్చి
చిరకాలగత మహాస్వైశ్యతావృతంబుఁ
గూఁకటివ్రేళ్ళతోఁ గుళ్లగించి
పట్టి పల్లార్చుచున్నట్టి మద్యపిశాచ
మునకు నుచ్చాటనంబును వచించి
శల్యశల్యము నాటి శక్తి డుల్చిన దాస్య
దూరోగమునకు మందును రచించి

గీ. మతగురుండవో; శెట్టివో, మాంత్రికుఁడవో;
వైద్యుఁడవో; యనుసంశయం బఱచినావు
ఉద్ధరించితి మమ్ము మహోద్యమమునఁ
దండ్రి! దండంబు మోహనదాస గాంధి!

గీ. ప్రబల దేశదారిద్ర్యజ్వరంబుఁ బాప
వచ్చి మందిచ్చినావు ధన్వంతరిగతిఁ
గాని పథ్యంబు నడపనికారణమున
సరిగఁ గన్పట్టకుండె నౌషధగుణంబు.

గీ. తావకముఖంబునుండి తద్దయును వెడలు
చున్న యొక్కొక్కమాట యొక్కొక్కయుపని
షత్తుగాఁ దోఁచి యుల మోక్షసాధ మెక్క
నైన సోపానమయ్యె మహాత్మ గాంధి!

ప్రస్తుతకాలమునకు తగిన ధాతువులు

ప్రొఫెసర్ జేమ్సు ఎలెక్ట్రో టానిక మాత్రలు

నరముల సంబంధమగు వ్యాధులు, నిద్రలేమి, జ్ఞాపకశక్తిలేమి, మొదలగు వానిని నివారించి, బుద్ధి పరిశ్రమ, లేక చదువు వీటికి అర్హత లేకుంట, బలహీనముగ నుండుట, మిక్కిలి దేహ పరిశ్రమ చేతగలుగు అలసట మున్నగు వానిని పారదోలి దేహమునకు సుఖము నిచ్చును.

కార్మికులు, ఉపాధ్యాయులు, వకీల్లు, గుమస్తాలు, వ్యాపారులు, శరీర పరిశ్రమచేయు

వారు ఇంకను మెదడుసంబంధమగు వ్యాపారము కలవారలకు, విశేషబలమును బుద్ధి సూక్ష్మత నిచ్చును.

విపరీతమగు బలహీనతనుపోగొట్టి, బలమునిచ్చి, పోగొట్టుకొనిన వీర్యమును మరలకలుగజేయును. మీరు పై జెప్పిన వాటిలో దేనివలననైన కష్టపడుచుండి, మిగిలిన ఔషధములవలన బాగుపడని యెడల, వెంటనే ఒక బుడ్డి మా మాత్రలను సేవించిచూడుడు. వేల కొలదిజనులు బాగుపడియున్నారు. మీరు సుఖంప వచ్చును.

క్రిందకనుపరచిన యోగ్యతాపత్రములను చదివిచూడుడు:—

మైసూరు మహారాజాకాలేజి స్టేన్సు హోమునందుగల జి. సుబ్బాశాస్త్రిగా రిట్లువ్రాయుచున్నారు. "మీమాత్రలు దేహసౌఖ్యమును కలుగజేయువానిలో ప్రసిద్ధమైనవని చెప్పుచున్నాను. ప్రొఫెసరు జేమ్సు ఎలక్ట్రోటానికుమాత్రలు 40 గలబుడ్డి శీఘ్రిముగ పంపవేడుచున్నాను."

ఈమాత్రల నుపయోగించుచువచ్చినయెడల అంత్యకాలమున శరీరబలముతగ్గకుండ నుండగలరు.

40 మాత్రలుగలబుడ్డి 1 కి 2-0-0 25 మాత్రలుగలబుడ్డి 1 కి 1-4-0

వి. పి. చార్జిప్రత్యేకము

సోల్ ఏజంట్లు:—

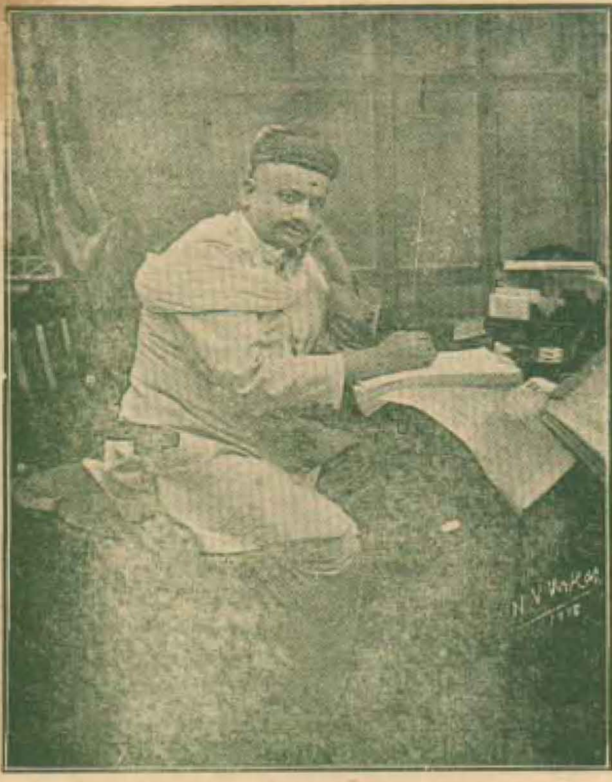
Sole Agents :—
Messrs THE ANGLO-INDIAN DRUG AND CHEMICAL CO.,
155, JUMMA MUSJID MARKET, BOMBAY.

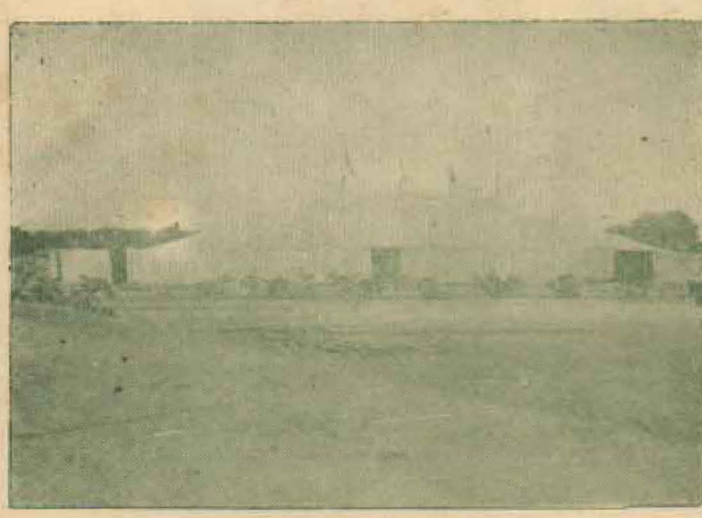
ఆంగ్లోఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్‌కంపెని

నెం 155, జుమ్మామసీదు మార్కెటు,

బొంబాయి.

అక్షయ సం. అధికచైత్ర శు. ౧ సోమవారము
నలువదవ భారత జాతీయమహాసభ, కాన్పూరు

జాతీయ మహాసభా మంటపము

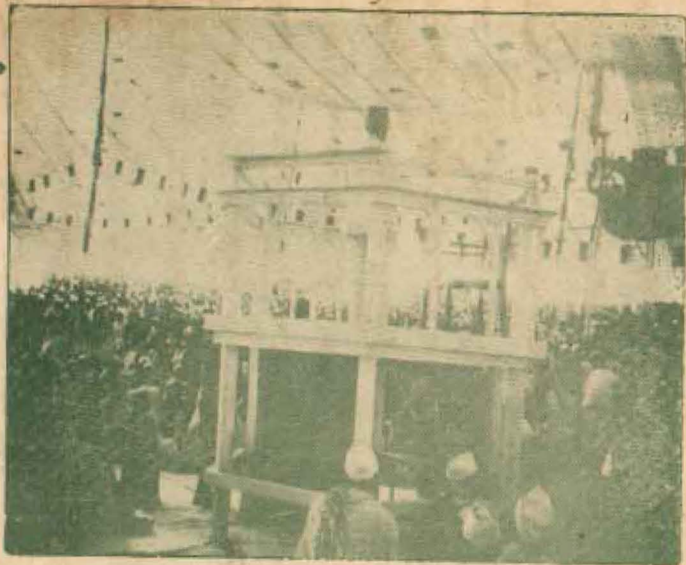
శ్రీ యస్.సి. కేల్కారుగారు, అధ్యక్షులు, హిందూమహాసభ

శ్రీ స్వామి శ్రద్ధానందగారు,
అధ్యక్షులు, నిమ్న జాతిమహాసభ

జాతీయ మహాసభా మంటప సింహద్వారము

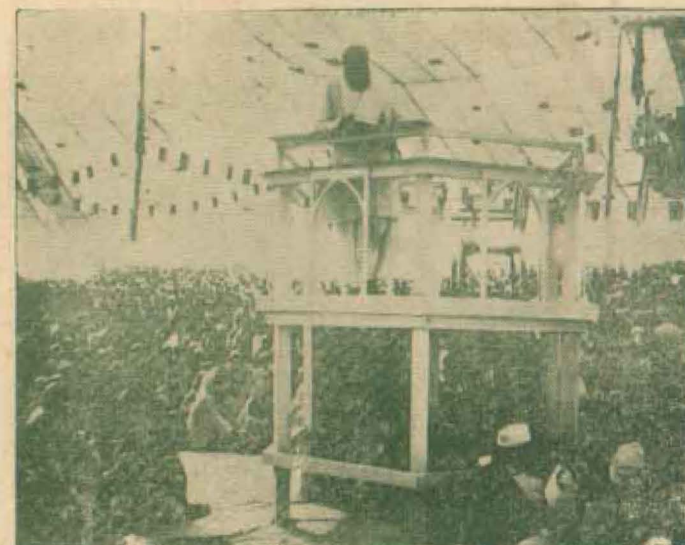
దక్షిణాఫ్రికా రాయబారుల నాయకుడు
అబ్దుర్ రహమానుగారు సభాప్రారంభమున నుపన్యసించుట

శ్రీమతి సరోజినీ దేవిగా రధ్యక్షోపన్యాసము నొసగుట

తిలకనగరమం దొకవీథి

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు మురారిలాలుగారు
స్వాగతోపన్యాసము నిచ్చుట

కర్జను ప్రభువర్యుని పరిపాలనము

[The viceroyalty of Lord Curzon]

మోచర్ల రామకృష్ణయ్య గారు, బి. ఏ.

రక్తాక్షి క్రోధపూరితయై నిష్కరుణాదీమసమున గ్రసించి తనగర్భమున నిడికొనిన వారిలో కర్జను ప్రభువర్యుఁ డొక్కఁడు. అతఁడు గతించుటలో నాంగ్లేయ దేశమొక గొప్ప రాజనీతికోవిదుఁడైన పుత్త్రరత్నమును గోలుపోయినది. ఇరువదియైదు సంవత్సరములు కర్జను ఆంగ్ల సామ్రాజ్య ధూర్వహులలో నొకఁడై విలసిల్లెను. అతని రాజకీయమార్గములయెడ భిన్నాభిప్రాయము లుండినను, స్వధర్మనిర్వహణమునం దాతనికిఁ గల భక్తి శ్రద్ధలను గుఱించి ఎవ్వఁడైనను ప్రశంసించి తీరవలయును.

ఆతఁడు రాజకీయోద్యోగియై యుండినంతకాలము ఆంగ్లసామ్రాజ్యపు శ్రేయమే ముఖ్యోద్దేశమై వెలయ, అసమానకౌశలము మెఱయ, మిక్కిలి పట్టుదల వహించి పాటుపడెను. రాజ్యతంత్రజ్ఞులను పేరుతోఁ బరిపాలకులుగవచ్చి, ప్రజలకు మంచిగాని, చెడ్డగాని చేయలేక, వారి కాలము నెట్టటో గడపికొని, "ఈతఁడు మంచివాఁడే!" అని అనిపించుకొని స్వదేశముచేరు అశక్తులను మన మెందఱనో చూచుచున్నాముగదా! కర్జనుప్రభువుమాత్రము మట్టి వారలలో నెంతమాత్రమును జేర్పఁదగఁడు. అతఁ డొనర్చిన కార్యములను ఒకప్రక్క ఎందఱెందఱో మిగులఁ గొనియాడుటయు, వేఱొకప్రక్క బహుళ సంఖ్యాకులు నిందసేయుటయుఁ దటస్థించినది. ఆతని కార్యములయెడ భూషణతిరస్కారము లెట్లుండినను, ఆతనిస్వధర్మదీక్షాపరతయును, ధైర్యసాహసోత్సాహంబులును బ్రశంసాపాత్రములే యనుటకు సందియము లేదు.

భారతీయులు కర్జనుప్రభువును జ్ఞప్తియందుంచుకొనుటకుఁ బ్రత్యేకకారణములు కొన్నియున్నవి. హిందూదేశమునకుఁ బరిపాలకులుగావచ్చినవారిలో కర్జనుసుప్రసిద్ధుఁడనఁ జెల్లును. భారతీయప్రభుత్వ విధానమునం దతఁ డనేకమార్పులను గల్గించెను. అతఁడు సంస్కరించనిశాఖ ఒకటైనను లేదు.

ఆతఁడు 1898-వ సంవత్సరమున డిసెంబరునెలలో హిందూదేశమునకుఁ గ్రొత్తవైస్రాయిగా వచ్చియున్నపుడు భారతీయులెల్లరును అతఁడేమేమో వారలకు మేలు సలుపునని యెంచి ఉవ్విళ్లూరుచుండిరి. తుదకాతఁడు వారలను విఫలమనోరథులుగ నొనర్చినను, అతనివైన కొన్ని సత్కృతులంబట్టి వారలకు స్మరణీయుఁ డగుచున్నాఁడు.

కర్జనుప్రభువునకుఁ బూర్వము వైస్రాయిలుగ హిందూదేశమునకు వచ్చియుండిన వారెవ్వరును ఆతనివలె ప్రాక్ఖండముల సంప్రదాయములను గ్రహించినవారు కారు. అతఁడు వైస్రాయిగవచ్చుటకు పూర్వము తూర్పుఖండములలో చాలభాగము ప్రయాణముచేసియుండినవాఁడు. పర్షియా, అఫగనిస్థానము, సయామ్, కొరియా, జపాన్మున్నగు దేశముల ననేకములను దిలకించి, ఆయాదేశముల ఆచారములను, సంఘపరిస్థితులను, రాజకీయవ్యవహారములను గమనించి కర్జనుప్రభువు తనకు లభింపఁబోవు హిందూదేశపు వైస్రాయిపదవికిఁ దగినపునాదిని నిర్మించుకొనియెను. అతఁడు విర

చించిన "Russia and Central Asia", "Persia and Persian Question", "Problems of Far East,"అను గ్రంథములే దీనికిఁ దార్కాణము.

ఇట్టి పరిజ్ఞానము నార్జించిన కర్జనుప్రభువు వైస్రాయిగా వచ్చుననుట విని భారతీయులు మహదానందభరితులై మేఘునికై వేచు చాతకములభాతి అతని రాకకు ఎదురుచూచుచుండిరి. పాపము, తుదకు భారతీయు లాశాభంగమునొందిరి! అతఁడు ప్రజలప్రేమకుఁ బాత్రుఁడు కాజాలఁడయ్యెను. ప్రజలయాశయములను గ్రహింపలేకపోయెను. మతమునందును, భాషయందును, దృక్పథమునందును భిన్నత వహించియుండి, తనవలెనే విదేశీయుఁడైన రిప్పనుప్రభువు (Lord Ripon)ఏయుదార స్వభావమువలనను, ఏవిశాల హృదయముచేతను, భారతీయుల మనః కమలములకు భానుమూర్తి యాయెనో, అట్టి యౌదార్యమును హృదయవైశాల్యమును కర్జనుప్రభువుకు లేకుండుటచేతనే అతఁడు భారతీయుల ఆశాభంగమునకుఁ గారకుఁడయ్యెను.

అతనికి వైస్రాయిపదవి లభింపకమునుపు కావించిన యానములన్నియు అతని మనస్సునందొక దురభిప్రాయము నాటుకొనం జేసెను. అదేద్దియన—"ప్రాగ్దేశీయు లంద అును నిరంకుశప్రభుత్వమునకుఁ దక్క మరియొకపద్ధతికి అనర్హు"లని ఈదురభిప్రాయమే అతనిని భారతీయులఅనాదరణకుఁ బాత్రునిఁజేసినది.

ప్రజలనిస్సహాయత ఒకవంక, తనదురభిమానము మరియొకవంకఁ బ్రేరేప కర్జనుప్రభువర్యుఁ డొనర్చినకార్యములలో "వంగదేశ విభజనము" ముఖ్యమైన దనఁ జెల్లును. దీనిప్రతిఫలములెవ్వియో భారతీయులకందఱకును విదితములే. ముఖ్యముగ స్వదేశీయోద్యమము కర్జనుకృత్యపుఫలమే యనఁదగును.

భారతీయుల మానసికతత్త్వమును గ్రహింపలేక వారి యాత్మగౌరవమును కర్జను గౌరవింపలేకపోయెననుట కొకఉదాహరణ మొసంగెదను. 1905-వ సంవత్సరమున ఫిబ్రవరినెల 11-వ తేదిని కలకత్తానగరమునజరిగిన విశ్వవిద్యాలయపు "కాన్వొకేషన్" సందర్భమున నుపన్యసించుచు కర్జను ప్రభు విట్లు మాటలాడెను:

"......................Untruthfulness consists in saying or doing anything that gives an erroneous impression either of one's own character, or of other's conduct or of the facts and incidents of life. I say that the highest ideal of truth is to a large ertent, a western conception Undoubtedly, truth took a high place in the moral Codes of the west before it had been similarly honoured in the east Flattery may be either honest or dishonest. Whichever it be, you should avoid it. If it is the former, it is nevertheless false; if it is the latter it is vile..........."

ఈవాక్యములనుబట్టి కర్జనుప్రభువర్యుని చిత్తవృత్తిని మనము గ్రహింపవచ్చును.

ఒక్క విషయమునకుమాత్రము భారతీయులు కర్జనుప్రభువునకు మిగులఁగృతజ్ఞులై యుండవలసియున్నది. హైందవుల ప్రాచీన శిల్పకళలను, శాసనములను, శిథిలవస్తుగృహ దేవాలయాదులను గడుంగడు జాగ్రత్తతో నిల్పి వానికై శ్రద్ధ తీసికొనినందులకు కర్జనును మనము మఱువరాదు. 1900వ సంవత్సరమున ఫిబ్రవరిమాసమున "Calcutta Asiatic Society "యాజమాన్యమున కర్జను ప్రభువొనంగిన యుపన్యాసములోని ఈక్రిందివాక్యము అతనికి హిందూదేశములోని సనాతన నిర్మాణములపైఁ గల మక్కువను వేయినోళ్లఁ జాటుచున్నది_"I regard the Conservation of ancient monuments in India as one of the primary obligations of Government........."

ఇదియేకాక అతఁడు తన పరిపాలనమున క్షామపీడితములుగానుండిన దేశభాగములను స్వయముగ సందర్శించి, తన్నివారణోపాయములను ఏర్పఱచుటయు, బొంబాయి నగరమునందును, తత్పరిసరములందును స్థాపింపఁబడియుండిన ప్లేగు చికిత్సాలయములకు పోయి చూచి వానిని సరియైన స్థితియం దుండఁజేయుటయు కర్జను

ప్రభువర్యుని దీనరక్షణవిధానములను దెల్పును. "విక్టోరియా మెమోరియల్" మందిరము కర్జను ప్రభువును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చును. అస్సాముకూలీల "చట్ట మీాతనిచే నిర్మింపఁ బడి న దే కదా!

మరియొక సందర్భమున సైతము కర్జను ప్రభువును భారతీయు లేకగ్రీవముగాఁ గొనియాడిరి. లార్డు కిచనర్ గారు (Military Administration) యొక్క ప్రాశస్త్యమును జాటుచు (Civil Administration) దానికి లోఁబడియుండవలయు నని కర్జనుప్రభువుతో వాదప్రతివాదములు సలిపెను. కర్జనుప్రభు వందున కొడంబడక తన స్వాతంత్ర్యమును వెల్లడించెను. ఈతరుణముననే సెక్రిటరీ ఆఫ్ స్టేటు కర్జనుప్రభువునకు వ్యతిరేకముగా పనిచేసి ఆతఁడు వైస్రాయిపదవిఁ గోలుపోవున ట్లొనర్చెను.

ఈసందర్భమే కర్జనుప్రభువు యొక్క మానసిక స్వాతంత్ర్యమును బయల్పఱచెను.

అనతికాలములో పరలోకవాసమున కొకరి నొకరనుగమించిన మాంటేగు కర్జను లిరువురును భారతీయులకు స్మరణీయులే! వారి గుణాగుణములను, మంచి చెడ్డలను ఇచట పోల్చివ్రాయుటఅనుచితమని తోఁచుచున్నది. అయినను అప్రయత్నముగ ఒక భావము స్ఫురించుచున్నది.—మాంటేగు మహాశయుఁడు మనప్రేమ సామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రుఁడు. కర్జనుప్రభువర్యుఁడు గౌరవపాత్రుఁడు.

మేలు కొలుపు

కాట్రావులపల్లి రామమూర్తిగారు

శ్రీ లలనా మనోవిభునిఁ జిత్తమునం దలపోసి; విశ్వదే
　వాలయగర్భమందున మహాత్మునిబోధల నాలకించి; జే
　జే లొనరించి; చల్లఁగ నశేషకృపామృత వర్షధారలం
　గ్రోలెడువేళ నిద్దురలు కూడునె? యాంధ్రకుమార ! మేలుకో.

ఉ. రాటపుదివ్యగాన మదె రమ్యగతిం జెవి సోఁకుచుండె, నా
　రాటముతోడ నర్చకులు రమ్మని శంఖము లూఁదినార లీ
　పాటికి లేచి జోతలిడి భారతమాతకుఁ బూజసేయుమా
　గాటపు నిద్రఁజెందఁ దరిగా దిది యాంధ్రకుమార ! మేలుకో.

ఉ. వేకువ నిద్రఁ జెందు నిజదేశజనంబుల మేలుకొల్పఁగా
　నాకులపాటు నొందుచు మహాత్ముని భక్తులు వచ్చిరయ్య ! నీ
　వాకిలిగుమ్మముల్ దెఱచి వారికి సాయ మొకింత సేయుమా
　వేకువ;మీాఁతఁ మేల్కొనుము వేగమె; యాంధ్రకుమార ! మేలుకో.

ఉ. లెమ్ము మహాత్మునిం గొలువ ; లేచి వివేకముఁ దెచ్చికొమ్ము; లో
　కమ్మున నీదుసేమమును గౌరవజీవన మెంచికొమ్ము; సా
　మమ్మున నెల్లకార్యములు మార్గములోనికి వచ్చుఁజుమ్ము; లే
　లెమ్ము ; శుభోదయం బిదియ లెమ్మిఁక నాంధ్రకుమార ! మేలుకో.

సిపాయీల యుద్ధము

కె. బి. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు

*" A people which takes no pride in the noble achievement of their ancestors will never achieve anything worthy to be remembered with Pride by their descendants."

Macaulay

మహామహిమోపేతమును నత్యంతాశ్చర్యప్రదమును మిగులబోధాకరమునునగు క్రీ. శ. 1857-సం వత్సరపు సిపాయీలయుద్ధపు టద్భుతచరిత్రను హిందూ దేశచరిత్రకారు లేలొకో లిఖింప యత్నింపనైననోల్లరు? అప్పటిచరిత్ర హిందూదేశజుల కవమానకరమని తల చిరా?

ఒక హిందూదేశేతి హాసకారకుని యభిప్రాయ మును వినుడు:

"తిరుగుబాటునకు మూలకారణము ధర్మాభిమా నమనుట నిజము. అయిన నద్దాని యనంతరకారణ మజ్ఞా నము. మూర్ఖులో సిపాయీలు గోవులయొక్కయు పందుల యొక్కయు క్రొవ్వుచే లేపింపబడినయాయుధము లుపయో గింప నిర్బంధింపబడుటయు తిరుగుపాటుకు కారణము. అ వార్తనిజమో నిరాధారమో యనియైననరసిరా?ఒకడాడి నట్లే వేరొకడు పలికెను. రెండవవాడు తిరుగబడెననిన మూడవవాడును దిరుగబడెను. ఇ ట్లంధపరంపరాన్యా యముగ నవిచారులగు మూర్ఖులునభ చేరి తిరుగుబాటొ నర్పబడెను. అందు తాత్యా, బాళారావు, నానా, ఝాన్సీరాణి మున్నగు మెదడులేని మనుజులు చేరిరి.

వీరు చేసినదేమి ? దేశపుదుర్దశ తప్ప వేరు ఫలిత మేర్పడెనా?

తమయవివేకకార్యముచే వేయారుజనుల నాశ మును స్వదేశజులకు కుందకమునుజేసి తాముకూడ చెడినట్టి వారి నేమనవలయు? బుద్ధిశాలి యెవడైన వారిని శూరులని బొగడునేమో? జనుల మానధనధా న్యాదుల నపహరించుచోరులను ఘాతకులనుగూడ బొగ డవలయుంగదా; వారికన్నను వీరు దుష్టులు."

(హిందూస్థాన కథాసార పృష్ఠము. 276)

అకటా! ఈవిధమగు నితిహాసరసము భారతీ యునిలేఖినినుండి వెలువడెగా! ఎంతదుఃఖకరమగు విష యము? స్వరాజ్యమునకును స్వధర్మమునకును సమరము సలిపి స్వర్గమునమున్న మానసీయులగు తాత్యా, నానా, లక్ష్మిబాయి మున్నగు దేశోద్ధారకుల విషయముననా ఇట్టివ్రాత!

ప్రతిపక్ష చరిత్రకారులగు కె. మ్యాలిసన్, డాలో, టారెన్సు మున్నగు గుణగ్రాహులగు నాంగ్లేయ చరిత్రకా రులుకూడ సిపాయిల యుద్ధపునాయకులను వారియసమా నపరాక్రమమునకై, విద్యాచాతుర్యమునకై దేశాభిమాన మునకై మైమరచి స్తోత్రమొనర్చినారు. ఆంగ్లేయ చరిత్ర కారు డొకడు ఝాన్సీరాణిని ఫ్రాన్సుదేశపు ప్రసిద్ధ స్త్రీరత్నమగు 'జోన్ ఆఫ్ఆర్క్'తో సరిపోల్చినాడు. తాత్యాను వేరొక చరిత్రకారుడు ఇటలీదేశభక్తుడగు 'గారిబాల్డి'తో యుపమించి యతనిని 'హిందూగారి బాల్డి' యని వర్ణించినాడు.

తమ బంటుతన మాజిగనిన మార్తురకైన పలు మారు నగ్గింపవలసినవారు మనహిందూదేశ శూరశిఖా మణులుగదా!

యూరపునందో, ఆంగ్లదేశముననో లక్ష్మిబాయి, నానా, తాత్యావంటివారు పుట్టియుండిన వారి విషయమై

* ఏజనులు తమపూర్వికుల ఘనకార్యముల జ్ఞప్తియం దుంచరో వారు తమ సంతతిచే స్మరింపదగిన యెట్టి కృత్యమును జేయజాలరు.— మెకాలే

ఎన్ని చరిత్రలు, ఎన్ని నాటకములు, ఎన్ని నవలలు వెలువడియుండునో? హిందూదేశ చరిత్రకారులారా! మాంద్యము వీడుడు. సిపాయిల సమర సముద్రమున మునిగిన యమూల్యములగు మణుల వెలిదీయుడు. వ్యాసాది సుదహరింపబడిన మెకాలేపల్కుల నిజమరయుడు.

నిష్పక్షపాతమగు వ్రాతయని ఖ్యాతిగాంచిన 'కె' దొర చరిత్రదర్పణమున గూడ ప్రతిపక్షప్రతిబింబము చక్కగ ప్రతిఫలించియుండలేదు. సత్యాసత్యములు మిశ్రితములైనవి. విదేశజులొంట వారినిదూర బనిలేదు. ఆ సత్యాసత్యముల నిరూపించుట హిందూదేశ చరిత్రకారుల విధిగదా!

సిపాయిల సమరకారణములు

* 'The various motives assigned for the mutiny appear inadequate to the European mind' W. W. Hunter

కారణములేనిది కార్యము జరుగదుకదా! ఈసిపాయిల సమరమునకు కారణము లొకనాటివికావు. క్రీ.శ. 1757 (ప్లాసీయుద్ధము)నుండి 1857 వఱకును నూరు సంవత్సరములకాలపు ఆంగ్లేయుల హిందూదేశాక్రమణ చరిత్రయే వసిసినన్ని కారణముల జూపగలదు. బ్రిటిషు జనులు15,00,000 చ. మైళ్ల ప్రదేశపు సార్వభౌమత్వమును నొక వందసంవత్సరములలో హిందూదేశమున సంపాదింపగలిగిరి.

'No change like this effected within a single century is to be found in the chronicles of conquest.' *Lorrens*

హిందూస్థాన మెట్లు జయింపబడెను ? ఈప్రశ్నకుత్తరముగ ఆంగ్లేయచరిత్రకారుడగు మాల్కంగారి వ్రాతనే పొందుపరచెదను. "హిందూస్థానము స్వదేశ జనుల సహాయమున నేకాక నెన్నటికిని జయింపబడి యుండదు." తొలుత నైజాము ఆర్కాటుతో పిదప ఆర్కాటు నైజాముతో పోరాటము- ముసల్మానులతో- అఫగనులు హిందువులతో ఇట్లు నిరంతర భేదోపాయప్రయోగముచే బ్రిటనుకు జయము కలిగెను.

క్రీ. శ. 1757 ప్లాసీయుద్ధము సిపాయి కలహపు వృక్షమునకు బీజము. బెంగాలున నాంగ్లేయులు గొన్నధన విూబీజమును మొలకెత్తించుటకు నీరు. కంపెనీడైరెక్టరుల ధనదురాశ, అప్పటిగవర్నరుజనరలుకు వారు వ్రాసిన యుత్తరములు ఆ మొలక పెరుగుటకు కారణము.

† 'Govern leniently, send more money.' 'Practise strict justice and moderations towards neighbouring powers and send more money'

ఇవి డైరెక్టరుల లేఖలు. వీనిపై మెకాలేదొర వ్యాఖ్యగూడ వినుడు.

These instructions Simply mean "Be the father and the oppressor of the people, be just and unjust moderate and rapacious.

అందుపై వారనుహేస్టింగ్సు తలచిన విధమును మెకాలే వ్రాతనే బొందుపరచెదను.

He correctly judged that the safest course would be to neglect the sermons and to find the rupees. —**Macaulay.**

ఇక ఆంగ్లదేశపు పార్లమెంటుసభ యెట్లుప్రవర్తించెనో ఎఱుగవలయు. ఇట్లు గవర్నరుజనరలు ధనమునకై న్యాయమనక - యన్యాయమనక ప్రవర్తించుచుండ ఆంగ్లదేశము కామన్సుసభలో చాలచర్చజరిగియే తీర్మానమాామోదింపబడెను. 'హిందూస్థానమధ్యమున మారాజ్యమును విస్తరింపజేయు ప్రయత్నము బ్రిటిషురాజనీతికి ఔదార్యమునకు, ఇచ్ఛకును కేవలవిరుద్ధము.'

[To pursue schemes of conquest and extension of dominion *in India are measures repugnant to the wish, honour* ***and policy*** of the nation].

ఈతీర్మాన మూరుసంవత్సరముల తరువాత నిలువలేదు. క్రీ. శ. 1790 లో టిప్పుసుల్తాను తిరువాన్కూరు రాజుపై దండెత్తినసమయమునుజూచి యప్పటిగవర్నరుజనరల్ కారన్వాలీసుదొర టిప్పూయొక్క రాజ్యములో సగమును సంపాదించెను. ఆసమయమున 'రాజనీతి, ఔదార్యము, ఇచ్ఛ' లను గాపాడుటకైన తీర్మానమును దప్తరమధ్యమున భద్రముగగట్టి కామన్సు, లార్డ్సుసభల వారు ఈన్యాయయుద్ధమునకై కృతజ్ఞతను జూపిం

* "పెరో పియయని మనస్సునకు తిరుగుబాటు జరుగుటకు దెలుపబడిన కారణములు చాలనట్లు తోచును."

† "సామ్యముగపాలింపుము ద్రవ్య మంపుము. ఇరుగుపొరుగు రాజ్యములయెడ యమున న్యాయముగను సరళముగను ప్రవర్తింపుము. ద్రవ్య మంపుము." హేస్టింగుదొర డైరెక్టరుల యుపన్యాసముల బెడచెవి నిడి ధనముగొనుమార్గము వెదకెను.

చిరి. ఆంగ్లేయులు రాజ్యలోభమున శాంతప్రియుల
గు రోహిలాలనెట్లు నాశమొనర్చిరో, నందనోద్యానము
వంటి అయోధ్య నెట్లు ఎడారిగా జేసిరో, టిప్పూసాహేబు
దేశాక్రమణవిషయమున నె ట్లవినీతిమెయి బ్రవర్తిం
చెనో ఇట వివరింప వలనుపడదు. కుతూహలముగల చదు
వరులు టారెన్సుదొర 'ఎంపైరు ఇన్ ఏషియా' వంటి పుస్తక
మును చదువనగును.

ఇక మహారాష్ట్రుల స్వాతంత్ర్యాపహారకు డగు
రెండవ బాజీరాయనితో వసయి మెకా్కమున నాంగ్లే
యులొనర్చిన యొడంబడికయం దతనివంశపారంపర్యముగ
రాజ్య మేల నంగీకరించిరి. అనతికాలమున మహారాష్ట్ర
రాజ్యమంతయు బ్రిటిషువారి వశమయ్యెను. ఈవిషయ
మునుగురించి టారెన్సుదొర ఇట్లు వ్రాసినాడు.

" The treaty was to last ' while sun & moon endureth.' The day was soon to come when these eternal vows were to be pooh-poohed as mere dead flowers of oriental rhetoric. But the original of the treaty stands in the handwriting of the Governor-general. Peshwa and Satara have pased away but these words of his will not pass away." Torrens.

ఇ ట్లాంగ్లేయ గవర్నరుల నిరంకుశచర్యలచే
హిందూదేశమధ్యమున బ్రజలలో మిగుల నసమాధా
నము ప్రబలెను. బ్రిటిషురాజ్య విస్తారకులలో ముఖ్యు
డగు డెల్హౌసీదొర గవర్నరు జనరలుగ వచ్చెను. అప్ప
టికి మన దేశమున నింకను స్వదేశసంస్థానములును జహ
గీరులును చాల మిగిలియుండెను. బ్రిటిషు రాజ్యమును
విస్తరించు తలంపుగల యాగవర్న రూరకుండగలడా?
మిగుల బలసంపత్తిగల బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము నెదుర్కొన
శక్తిగల స్వదేశసంస్థానము లప్పటికివ్వియును మిగిలియుండ
లేదు. ఇక నున్న వన్నియు నాంగ్లేయాధిపత్య మంగీక
రించినవే. ఆయా సంస్థానాధీశులతో నాయా కాలపు
టాంగ్ల గవర్నరులు ఒడంబడికలు చేసుకొని యుండిరి.
వాటిలో సంస్థానాధీశులకు వంశపారంపర్యముగ నేలు
హక్కును ఆంగ్లేయసర్కారుసమ్మతించుటయు ఆసర్కా
రుకు లోబడి యాసంస్థానములునడచుకొనుటయు ముఖ్య
మగు షరతులుగ నుండెను. అట్టి సంస్థానముల సర్కా
రుకు చేర్చుకొనుట కెట్లు వీలగును? ఒడంబడికలు భగ్న
ములుగాక తప్పదుకదా? కాని డెల్హౌసీదొర యోచించి
యోచించి యిట్లభిప్రాయపడెను.

It is my strong and deliberate opinion that in the exercise of a wise and sound policy the British Govt. is bound not to put aside or neglect such rightful opportunities of acquiring territory or revenue as may, from me to time, present themselves whether they arise from the leapse f subordinate states by the failure of all heirs of every description whatsoever or from the failure of heirs natural when the succession can be sustained only by the sanction of the Govt. ing given to the ceremony of adoption according to the Hin Law."

హిందూదేశమున ఆంగ్లసామ్రాజ్యమునడుమగల
చిన్న చిన్న సంస్థానములను స్థిరము చేయుటలో నేయుప
యోగమును లేదట. ఎప్పుడైన నుపయోగము కలుగు
ననునాసయు లేదట. అదిగాక ఆయాసంస్థానములు బ్రిటి
షురాజ్యమున చేరుచో నందలి ప్రజలకాంగ్ల రాజ్యపాలనఫల
ములు దొరకునట. కావున నేసంస్థానమందైన వారసు
దారులు హక్కుదారులు లేక దత్తత కొనబడునో అట్టి
సుసమయముల వృథాగాపోనివ్వక ఆంగ్లసర్కారు దత్తత
విధాన మంగీకరింపక ఆ సంస్థానమును బ్రిటిషురాజ్యము
నకు గలుపుకొనవలయునట. ఇయ్యది డెల్హౌసీ దొరగారి
మతము.

ఇయ్యది యాచరణమునకు వచ్చుట తొలుత
హిందూరాజ్య రమ కాదిస్థానమగు సతారాసంస్థానవిష
యమున. అద్దాని కధిపతిగనుండిన అప్పాసాహేబు మిగుల
న్యాయముగ రాజ్యమేలి ప్రజలయున్నతికి ప్రబలముగ పాటు
పడుచు తండ్రికిమారుగ నెల్లరచే ప్రేమింపబడుచుండినవాడు,
ఆంగ్లసర్కారుతో మిగుల సఖ్యముగ మెలగి మన్ననలబడ
సినవాడు సంతతిలేకమరణసమయమునదత్తుగొన్న బాలుని
సతారాకధిపతిగ నంగీకరింపమిచే ఆసంస్థానము బ్రిటిషు
రాజ్యమున చేరెను. ఈవార్త మాల్వా రాజపుతానా దేశ
ములలో భయమును ద్వేషమును (dismay & hate)
గలుగజేసెను. మాల్కాంగారి స్నేహితుడగు లోదొర
ఇట్లు వ్రాసెను. "స్వదేశసంస్థానముల నమ్మకము
(Confidence) సతారాయాక్రమణమువలన సడలినది.
(The confidence of the native states was shaken)

గ్వాలియర్ నుండి మెక్ ఫర్ సనుద్వార "సింధ్యారాజును, తదితర హిందూదేశప్రభువులును దత్తతగొను హిందూ ధర్మమునకు లోపము కలిగినదని యోచించుచున్నారు." అనివ్రాసెను.

ఇక నాగపూరు సంస్థానవిషయమున నాంగ్లేయాధికారుల ప్రవర్తన మతిదూష్యము. ఆ సంస్థానాధిపతిగూడ పుత్రవిహీనుడై మరణాత్పూర్వము గొన్నదత్తత నిరాకరింపబడెను. అకస్మికముగ రాజనగరు ఆంగ్లసైన్యముచే ముట్టడింపబడెను! అంతఃపురకాంతలును దాసదాసీజనములును ఖైదీలుగ నెన్నబడిరి !! మహారాణుల యాభరణములు, 10,00,000 పౌనులు వెలచేయునవి హామిల్టన్ కంపెనీవారిచే కలకత్తా బజారున ఏలమువేయబడెను !!! ఇట్టి దుష్కృత్యముల గాంచిన, వినిన, వారిచిత్తవృత్తు లెట్లుండవలయు? ప్రజలయనురాగము రాజ్యాంగమునెడల దూరమగుట కీ గర్హ్యకృత్య మొకటి చాలదా?

ఇక ఝాన్సీ కథకు వత్తము

ఝాన్సీ శివరామ బాపూసాయమున ఆంగ్ల సర్కారునకు బుందేలుఖండ ప్రవేశము పిదప యాజమాన్యము దొరకెను. అతనిమనుమడు రామచంద్రరాయుడు ఆంగ్లేయుల కత్యుత్తమ సహాయమొనరించెను. అపుడు కదా అతడు మహారాజాది బిరుదుల సంపాదించెను. ఝాన్సీసంస్థానపు రాజభక్తి యెంతటిదిగానుండెనో ఒక ఆంగ్లేయచరిత్రకారుని వినుడు.

'The adoption of the British Govt. by a friendly and little state was truly expressive of that loyalty and faithfulness for which Hindus are always remarkable in the History of Humanity.

డెల్హౌసీదొరకాలమున ఝాన్సీరాజుగనున్న గంగాధరరాయుడు సంతానహీనుడై మృతు డగుటకు పూర్వము గొన్నదత్తకుడు ఆంగ్లసర్కారుచే తిరస్కరింపబడెను. లక్ష్మీబాయి యొనరించిననిరుపయోగములగు ప్రయత్నముగురించి హృదయద్రావకమగు వ్యాఖ్యానమును 'కె'దొర వ్రాసినాడు. ఇతర స్వదేశసంస్థానాధీశు లపుడెట్లభిప్రాయపడిరనువిషయమున నొకఆంగ్లేయచరిత్రకారుని వ్రాతను గమనింపుడు:

' The little Raja of Jhansi had been conspicuous in his loyal attachment and useful service to the Briti h Govt. ts absortion by the suzerain under the llow pretence of ' lapse ' was a proceeding not only most hatefu and ffensive in the eyes of al native princes but quite unintelligibl to them except, on the supposition of bad faith etc."

స్వదేశసంస్థానములను ఆ ప్రజల హితముకొఱకే చేర్చికొనుటయనిన డెల్హౌసీగారియభిప్రాయమును నొక యాంగ్లేయచరిత్రకారు డిట్లు విమర్శించుచున్నాడు:

" Upon the extermination of a native state, the English man takes the place of the sovereign under the name of the commissioner : three or four of his associates displace as many dozen on the native official aristocracy, while some hundreds of our troop take the place of many thousands that every native chief supports The little court disappears; trade languishes—the capital decays—the people are impoverished—the Englishman flourishes and acts like a sponge drawing up riches from the banks of Ganges and squeezing them down upon the Banks of the Thames."

ఇట్లు స్వధర్మ స్వరాజ్య సుఖదూరు లగుటచే హిందూదేశీయు లాంగ్లసర్కారుపై తిరుగబడిరి. ఈతరుణమున డెల్హౌసీదొర యనంతరము మన దేశమునకు గవర్నరుజనరలుగ వచ్చిన కానింగుదొర డైరెక్టరులనుండి నిరూపమును బడయువేళ నుడివినపల్కులు సాభిప్రాయములు.

"హిందూస్థానముననాపాలనము శాంతముగనుండవలయునని కోరెదను. కాని అచ్చట నిర్మలాకాశ మధ్యమున నేడనో అరచేయివైశాల్యము గల యొక గ్రహమున్నట్టుండియే యాకాశమంతయు ప్రసరించి మమ్ములను నిరంతర దుర్దశకు తెచ్చునేమో యనుటను నేను లక్ష్యమున నిడుకొనవలయును".

డెల్హౌసీదొరయొక్క ప్రతాపఫల మిట్లు పరిణమించునని కానింగుదొర తొలుతనుండియు నూహించెను. కావున ఆంగ్లచరిత్రకారుడగు హంటరుదొర యభిప్రాయ మెంత నిరాధారమో చదువరు లూహింపనగును.

తాత్యాయొక్కయు, నానాసాహెబుయొక్కయు కల్పానలప్రాయముగ వ్యాపించిన సిపాయిల సమరము యొక్కయు చరితమును వేరొకసారి వ్రాయుటకు యత్నించెదను.

మానసబోధము

పండిత ఈ. భాష్యకాచార్యులు గారు

క. చిత్తమ! తత్తరమందకు, మిత్తరుణమునందు మాన మెంతయు నుచితం
బుత్తది లోకం బహహా! బిత్తర వల దింక నీబిభీషికల కిలన్.
ఈకరణి వెఱ్ఱిపోకలఁ బోకుమమ్మ, నీకు సరిగాదు లోకము కాకిమూఁక
ఏకు నెంతయు దీనికి నాఁక లేదు, తేకువనుబొందఁ జిత్తమ! పీఁకగఁడఁగు.

ఉ. ఎచ్చిన గర్వియంద్రు మఱి మెచ్చకయున్నను భీరువంద్రు దా
మెచ్చఁగ వాగ్మియే నిలఁడు మేదిని నొ నధిక ప్రసంగి యం
డ్రచ్చుగఁ బల్కకున్న నటు లజ్జకుఁబట్టము గట్టుచుంద్రు నీ
కెచ్చట వాదహో మనమ! యీవిధి వెట్టిఁబడంగ నేలకో!

సీ. అల్లిబిల్లిగఁ బద్య మల్లనేర్చిన నేమి, కల్లమాటలు నిండఁ గలయ నేర
వాఁకలేక లిఖించు పీఁక నేర్చిన నేమి, యీకవి మహిమంబు నెఱుఁగకుండి
వింపుసొంపుగఁ గూర్ప నెంత నేర్చిన నేమి, గుంపుఁ గూర్పఁగ నేర్చికొనఁగ వైతి
సరిసరియని మెంచి సఖ్యమందిన నేమి, యరిమిత్ర భేదంబు నరయ వైతి
వినయ వంచనముల రెంటి పీఁక నెఱిఁగి, కపటపటముల రెంటిని గలిగియుండి
సభల దంభంబుఁ బల్కఁగఁ జక్క నెఱిఁగి, యుండవలెను మనమ! యిటు లుండఁజనదు.

ఉ. వేసము వేయ నేర్వ నదివేయిఫలంబుల నిచ్చుచుండు మా
ధీశపదాబ్జభక్తి యిల నించుక లేకయయుండనిమ్మహో!
దాసునిభంగిఁ బుండ్రములఁ దాల్చిన సన్నియుఁ జక్కనౌను వాఁ
డే సుమి పూజనీయుఁడగు నెంతయు బుద్ధుఁడు వాఁడె చిత్తమా!

రజా ఖాన్ పహలీ, పర్షియా క్రొత్తరాజు

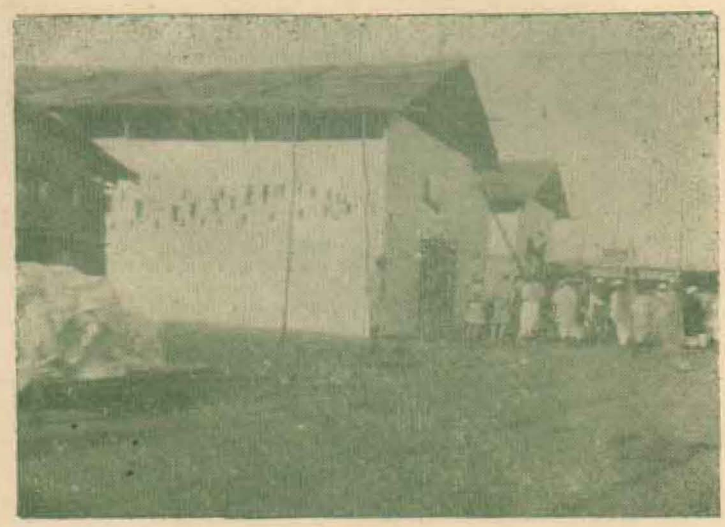
అబ్దుల్ కరీమ్, రిఫ్ఫుల నాయకుడు

అక్షయ సం. అధికచైత్ర శు. ౧ సోమవారము

నలువదవ భారతజాతీయ మహాసభ, కాన్పూరు

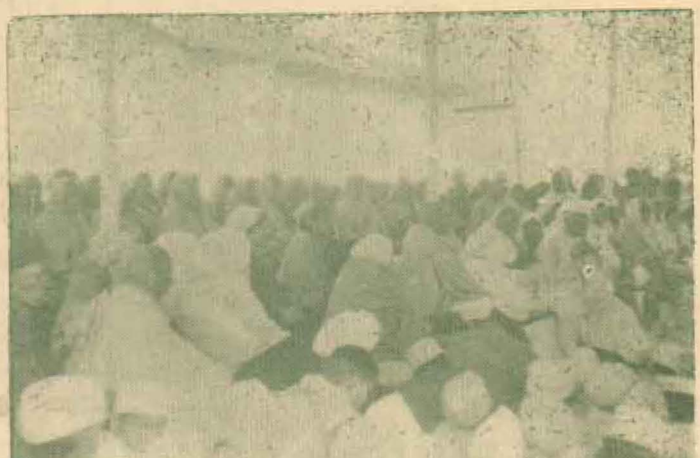
శ్రీయుత సామి వెంకటాచలం శ్రేష్ఠిగారు
ఆంధ్రమహాసభాధ్యక్షుడు, బందరు, చెన్నపురిపురపాలకసంఘాధ్యక్షుడు

ఖద్దరు ప్రదర్శనశాలాంభాగము

కావ్యకంఠ గణపతిశాస్త్రిగారు
అస్పృశ్యతానివారణమహాసభాధ్యక్షుడు, బందరు

ఖద్దరు ప్రదర్శనోత్సవప్రారంభమున మహాత్ము డుపన్యసించుట

పాళ్యపు వెంకటాచల పండితులవారి

లోకామయహరకస్తూరిమాత్రలు

శ్రీ సీతారాఘవవైద్యశాల, మైసూరు.

ఈమాత్రలు ఉత్తమమైన కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, మున్నగు హెచ్చువెలగల పదార్థములచేతను, వీర్యవంతిములు, శుద్ధములు, గుణకారులగు మూలికలచేతను, చేయబడుచున్నవి. ఆక్షేపకరమగు ఏ వస్తువ కాని చేరలేదు. ప్రతిదినము ఈమాత్రలు 2, 4 తాంబూలముతోగాని, వట్టినోటిలో గాని, సేవించుచు వచ్చిన నోరు నిండా నేపు సువాసనగా నుండుటయేగాక ఎట్టివ్యాధిని రానీయదు. మరియు మందము, జలుబు, దగ్గు, శీతము, శీతవాతము, వివిధజ్వరములు, పళ్లనొప్పి, అజీర్ణము, మలబద్ధము, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, తలనొప్పి, పిల్లలజ్వరములు, ఈడుపు, మాంద్యము, అజీర్ణభేదులు, శీతవాయువు, మున్నగురోగములను గుణపరచి శుద్ధరక్తమును వృద్ధిచేయును, బాలింతలకు సంజీవినంటిది. 250-300 మాత్రలుగల బుడ్డి 1 కి ధర రు 0-4-0 మాత్రమే. పోస్టేజి వేరు. పోస్టేజితో 6 బు॥ రూ. 1-8-0

తమంతటతామే పంపిన వేనవేలు యోగ్యతాపత్రములనుండి కొన్నిటినిమాత్రమే ఈక్రింద ముద్రించియున్నాము.

మా ఔషధశాల దివ్యౌషధములలో కొన్నిటిని ఈదిగువ తెలిపియున్నాము.

ఇంకను అనేక సిద్ధక్రియలకు మందులున్నవి. అన్ని మందులకును ప్యాకింగు పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

1 మ॥ డాక్టరు ప్రభాకర్ ఫెలో ఆయుర్వేదిక్ యూనివర్సిటి గ్రాడ్యుయేట్ ఎస్. వై. ఇన్‌స్టిట్యూటు ఆఫ్ సైన్సు యునైటెడు స్టేట్సు ఆఫ్ అమెరికాయందుగల ఎల్. ఆఫ్ దిశానిటరీఇన్‌స్టిట్యూటు లండను, కన్‌సల్టింగు కెమిస్టు, ఎగియూరిలేన్, నెం 2, బొంబయి, వ్రాసినది:— తమ లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలను ఉపయోగించినదానిలో క్రమక్రమముగ శ్వాసోచ్ఛ్వాసముల వ్యత్యాసము, అజీర్ణము, మలబద్ధము, ప్రక్కలనొప్పి, కడుపునొప్పి, దినజ్వరములు, పిల్లలయీడ్పు, వాయువు ఇవన్నియు గుణమైనవి.

2. మ॥ బి. ఎస్. అచ్యుతరావు సీనియరు సర్జను, మరియు శానిటరి కమిషనరు మైసూరు గవర్నమెంటు, వ్రాసినది:— తమచే తయారుచేయబడిన లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలను నే నుపయోగించి యున్నాను. ఈమాత్రలు చాల గుణకరముగ నున్నవి.

3 మ॥ కే. కే. విశ్వాసు కవిరాజ్, విష్ణుచక్ర డిస్పెన్సరి 9-41 వీధి, బొక్లేబజారు, రంగూన్, బర్మా, వ్రాసినది;— తమలోకామయహర కస్తూరిమాత్రలు నాకును నావద్దకు రాగల రోగులకును సంపూర్ణమైన తృప్తి నిచ్చినవి.

4. మ॥ పరశురామ మహాదేవ జోషి, ప్లీడరు, అమరావతి, బీరార్, వ్రాసినది:— లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలు బాలింతలకు చాల మేలుచేసియున్నది. తొందరగా 25 సీసాలను పంపవలయును.

5. మ॥ లాల్ సింగు, విూఖే సబు అసిస్టెంటుసర్జను, సిరోహి, రాజపుటానా వ్రాసినది:— లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలను నేను ఉపయోగించుచున్నాను. చాల గుణకరముగనున్నది. మరి 12 సీసాలను పంపవేడెదను.

6. బు॥ పి. ఎస్. మాధవరావు, అసిస్టెంటు సూపరింటెండెంటు, పలమనేరుపోస్టు, చిత్తూరుజిల్లా: లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలందు సంపూర్ణమైన గుణములున్నవని తమకు సంతోషముతో తెలియజేసెదను.

ఔషధము	పరిమాణము	ధర
తాపాపనోదిని (శీతజ్వరములకు)	64 పొట్లములు ప్యాకెట్టు	రు1-0-0
గోరోచనమాత్రలు (భేదిమందు)	సీసా 1-కి	0-6-0
బాలసుఖోదయం (తియ్యనిమందు)	4 ఔన్సుసీసా	0-12-0
వాతగజకేసరి లేహ్యం (సర్వవాయువులకు)	24 తులం టిక	2-0-0
శ్వాసకాశేశ్వరం (ఉబ్బసము క్షయములకు)	24 తులం టిక	1-8-0
భావనజీలకర రసాయనం (పిత్త, అజీర్ణములకు)	24 తులం టిక	1-0-0
వృష్యరాజరసాయనం (ధాతువర్ధనకారి)	24 తులం డ	2-0-0
నారికేళాంజనము (నేత్రవ్యాధులకు)	సీసా	0-6-0
బాధాపహారిణి (అన్నినొప్పులకు)		0-6-0
లోలావృష్యమాత్రలు (మెగరోగములకు)	సీసా 1-కి	0-12-0
సారస్వతాసవం (బుద్ధిప్రసాదిని)	6 ఔన్సు సీసా 1-కి	1-0-0
కాసకేసరి (సాధారణమైన దగ్గులకు)	4 ఔన్సుల సీసా 1-కి	1-0-0
మహాభృంగామలక తైలం (శిరోవ్యాధులకు)	4 ఔన్సు సీసా	0-8-0
	8 ఔన్సు	1-0-0
దంతోజ్వలచూర్ణం	టిక 1-కి	0-2-0
అశ్వగంధరసాయనం (రక్తపుష్టికి)	24 తులముల టిక	1-8-0
మహాసౌభాగ్యశొంఠి (బాలింతలకు)	20 తు	1-0-0
సుగంధపాలవేళ్ల మరబత్తు	12 ఔన్సు 1-0-0 6 ఔన్సు	0-8-0
శివకాంతతైలము (సుఖభేదిమందు)	సీసా	0-8-0
పద్రుపరిహారిణి (సకలతీటలకు, పొడలకు)		0-4-0
ద్రాక్షావనరాసవం (కలరా మందు)	4 ఔన్సు సీసా	1-0-0
వ్రణమలాము (వ్రణములకు పైనరుద్దునది)		0-8-0
భూనింబాదిక్వాథము (ప్రాతజ్వరములకు)	6 ఔన్సు సీసా	1-0-0
మంజిష్ఠాదిరసాయనం	24 తులములు	2-8-0

AMRUTANJAN

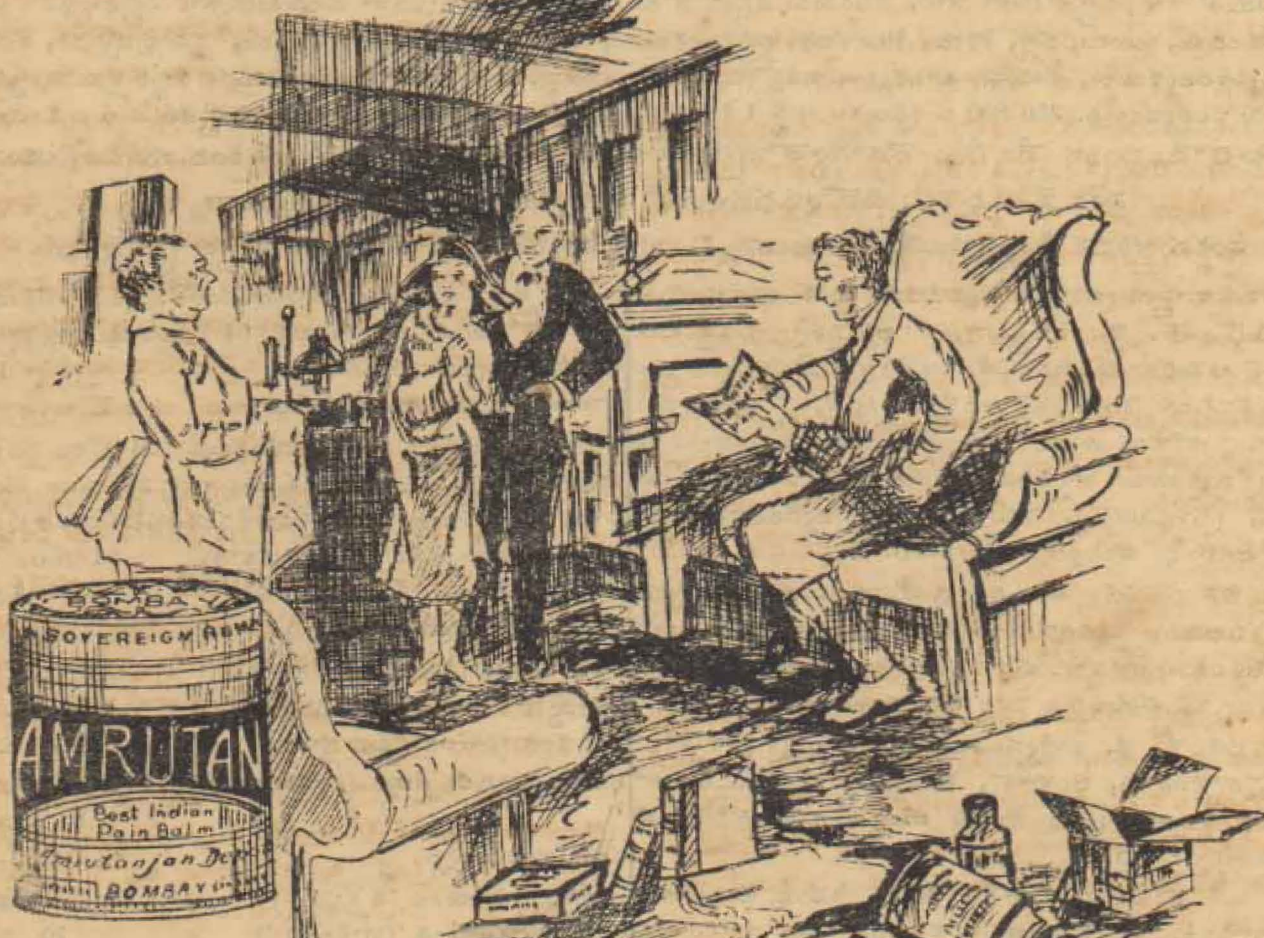
Cures all

aches and pains

Price 10 Annas a Pot

Sold Everywhere

Amrutanjan Depot,

MADRAS & **BOMBAY**

భారత ప్రభుత్వాదాయము

కోన వేంకటరాయశర్మ గారు, బి. టి. యస్.—వాఙ్మయసమితిమంత్రి

భారతవర్షేతిహాసము మిగులఁ బ్రాచీనమైనది. సాంఘిక మత వ్యవస్థలందును రాజకీయార్థికపరిస్థితులందును భారతదేశ మగ్రస్థాన మధిష్ఠించెను. మనదేశమును సందర్శించిన అన్యదేశీయుల వ్రాఁతలవలనను, మఱి యితరసాధనములవలనను నాఁటి హిందూదేశ సౌభాగ్యమును గనుఁగొనవచ్చును.

దేశచరిత్ర ప్రారంభమగు కాలముననే ప్రభుత్వము ప్రజల పోషణపైనను స్వశక్తిపైనను ఆధారపడియుండెనుగాని ప్రభుత్వాదాయము మందగించియుండెను. ఆకాలమున సుంకములపద్ధతి మిగుల సామాన్యముగ నుండెను. క్రీ. పూ. 4 శతాబ్దముననే ప్రభుత్వాదాయము మిగుల వృద్ధిఁజెందిన దని బ్రాహ్మణ, బౌద్ధ, మతగ్రంథములలోను చాణక్యుని యర్థశాస్త్రమునందును జెప్పఁబడినది. ఈ యాదాయము అనేకాధారముల మూలమున రాఁబడుచుండెను. ఇంతకు ముందురోజులలోఁ బన్నులు చాల తేలికగ నుండెను. కాని ప్రభుత్వవిధానము మార్పుఁజెందినకొలఁది పన్నులక్రమమును మార్పుఁజెందుచుఁ దుదకు భారము కాఁజొచ్చెను. పూర్వ న్యాయశాస్త్ర నిర్మాతలలో నొకరగు గౌతముఁడు "వ్యవసాయదారులు తమపంటలోఁ బదియవవంతుగాని, యెనిమిదవవంతుగాని, యారవవంతుగాని, రాజునకుఁ బన్నుక్రిందఁ జెల్లింపవలయును." అని చెప్పినాఁడు. హిందూప్రభువులు హిందూ ధర్మశాస్త్రముల ననుసరించియే పన్నులను విధించువారు. కావున ఈ శాస్త్రములను జూచినచో వ్యవసాయదారుల యాదాయమున నెంతభాగము భూమిపన్నుగ గ్రహించుచుండినదియు తేలఁగలదు. భూసారమును బట్టి తరము విధింపఁబడినట్లు కనుపించుచున్నది. సారవంతమైన భూములకు, ఊసరక్షేత్రములకన్న చాల హెచ్చుగఁ బన్నులు విధింపఁబడెడివి. "పశువుల సంఖ్యయందు 50వ భాగమును, బంగారమునందు 50వ భాగమును, వర్తకమున 20వ భాగమును, బండ్లు పుష్పములు, ఓషధులు, తేనె, మాంసము, పచ్చిక, కట్టెలు, వేరులు వీటిమీఁద 60వ భాగమును, బంటలో నారవభాగమునుగాని, యెనిమిదవభాగమునుగాని, పన్నెండవభాగమునుగాని రాజు గ్రహింపవచ్చును." (గౌతమ ధర్మసూత్రములు: 10, 24—27.) విష్ణుపురాణ కాలమునఁ బన్నుయొక్కరేట్లు చాలహెచ్చుగనుండెనని రెండు శతాబ్దముల క్రితము వ్రాయఁబడినది. ప్రతిపంటయందును మాంసము, పండ్లు, పుష్పములు, మొదలగువానిపై నారవభాగమును; పశువులు, బంగారము, మొదలగువానిపై నూటికి రెండువంతులును; స్థానికముగఁ దయారు కాఁబడిన వస్తువులపై నూటికిఁబదివంతులును; పరదేశములనుండి దిగుమతికాఁబడిన సరకులపై నూటి కైదు వంతులును పన్ను విధింపఁబడియుండెను." (విష్ణుపురాణము (జాలీ సంస్కృత టెక్స్టు బుక్కు), అధ్యాయము 3.) "పశువులసంఖ్యలో నేఁబదియవభాగమును బంగారమునందు నేఁబదియవభాగమును, పంటలో నెనిమిదవ వంతుగాని యారవవంతుగాని, పన్నెండవవంతుగాని, రాజు తీసికొనవచ్చును." అని. (మనుధర్మశాస్త్రము 6, 130). "వృక్షములు తేనె, మాంసము, స్వచ్ఛముగు వెన్న, పరిమళద్రవ్యములు, ఓషధులు, మధురముగు నాహారపదార్థములు పుష్పములు, వేరులు, పండ్లు, ఆకులు, తోఁటకూరలు, పచ్చిక, చర్మములు, పేము, మట్టిపాత్రలు, రాతి పనిముట్లుఅన్నియు వీటిపై నారవవంతును పన్నుగ రాజు తీసికొనవచ్చును." (మనుధర్మశాస్త్రము 7, 130–132). మిగుల సామాన్య నిబంధనలందు సుంకముల పద్ధతినిగూర్చి మహాభారతము కడుశ్లాఘ్యముగ వర్ణించుచున్నది. "మంచిగానపైని భూమిపంటయొక్క ఆరవభాగములోను, నేరస్థులయొద్దనుండి వసూలుచేయఁబడిన అపరాధములతోను, శాస్త్రీయపద్ధతిని దిగుమతికాఁబడిన సరకులపై (వర్తకులకును వాటి సంరక్షణనిమిత్తము విరాళమీయఁబడిన వ్యాపార సంవిధానములకును) విధింపఁబడిన పన్నులతోను, రాజు తనకోశమును నింపును." (మహాభారతము, శాంతిపర్వము, అ. 71, శ్లో. 10). చంద్రగుప్తుని కాలమున గల ఆర్థికవిధానమునుగూర్చి చాణక్యుఁడు విపులముగ వర్ణించియున్నాఁడు. ప్రభుత్వాదాయమునుగూర్చి ప్రత్యేకవివరములను రెంటిని చాణక్యుఁడు చూపుచున్నాఁడు. మొదటివివరమును జూచినచో నేయాధారములవలన నాదాయము వచ్చినదో కాననగును. (1) పెట్టుబడి, (2) దేశవిభాగములు, (3) గనులు, (4) ప్రభుత్వకార్యములు, (5) అడవులు, (6) పచ్చికబీళ్లు, (7) వ్యాపారసంవిధానములు, త్రోవలు అను 7 శీర్షికలక్రింద మొదటివివరము విభాగింపఁబడినది. (అర్థశాస్త్రము, పుస్తకము 2, అధ్యాయము 6.)

స్థానికముగఁ దయారుకాఁబడిన నిర్దిష్టమైన వస్తువులమీఁదఁ బన్నులును, అట్టివేయగు దూదిసరకులు, నూనెలు, క్షారము, మద్యమును, లోహసామగ్రి గిడ్డంగులమీఁదిపన్నులు, దేవాలయములు, కళానిలయములు, సిటీగేట్లు, మొదలగువానివలన వసూలు చేయఁబడు సుంకములు, జూదములపైని పందెములపైని విధింపఁబడిన అపరాధములు, అని పెట్టుబడివలన వచ్చుఆదాయమునువివరించినాఁడు.(అర్థశాస్త్రము,

పుస్తకము 2) కాఁబట్టియే "క్రయవిక్రయముల రేట్లు, రోడ్డుయొక్క విస్తీర్ణత, ఆకలిఁబుట్టించు పదార్థములకును, ఆహారమునకును అయినఖర్చులు, ఇన్స్యూరుచేయువస్తువులధరలు, మొదలగువాటికి వ్యాపారస్థులయొద్దనుండి సుంకము వసూలుచేయుట రాజుయొక్కధర్మము" అని మనువు చెప్పుచున్నాఁడు. (మను 7, 127). నష్టమును బాటింపక విక్రయించిన వర్తకుల విషయమున విధులు నిర్ణయింపఁబడినవి. (అర్థశాస్త్రము, పుస్తకము 2) శుక్రనీతియందు ఉత్పత్తిధరకు సమముగాగాని, యంతకుఁ దక్కువగాగాని, యెవరు సరకుల నమ్ముచుందురో యట్టివారియొద్దనుండి యేవిధమగు సుంకములనుగాని రాజు తీసికొనఁగూడదు. అయితే కొనువానియొద్ద నీతఁడు నేరము గావించియున్నట్లయిన రాజు సుంకములను దీసికొనవచ్చును. అని వ్రాయఁబడియున్నది. సుంకములు నూటికిఁ బదివంతులనుండి యిరువదివంతుల వఱకుఁ గలవు. చంద్రగుప్తచక్రవర్తి సంస్థానముననుండిన మెగాస్తనీసను యవనరాయబారి కూడ నీసుంకము నూటికిఁ బదివంతులని చెప్పుచున్నాఁడు. అగ్నిపురాణమున నీసుంకము నూటికిరువదివంతులని చెప్పఁబడినది. ఈసరకు హానికరమగు వ్యాపారపుసరకు అయినయెడల మామూలు సుంకమునకుబదులుగా అపరాధము విధింపఁబడును. అయితే సంఘమునకుఁ బ్రత్యేకోపయోగముగ నుండుటకు గణింపఁబడిన సరకులును, అట్టివిలువఁగల విత్తులును, స్వేచ్ఛగ సుంకములేకుండఁ జేయఁబడినవి. ఈవిధముగనే దేవపూజాద్రవ్యములును, వివాహ కార్యవస్తువులును, సుంకములేకుండఁ జేయఁబడినవి. ఆసుంకములు క్రమముగ భారముగనుండి తప్పకుండెను. పంటలప్రదేశమున సరకులయమ్మకము నిషేధింపఁబడినది.(అర్థశాస్త్రము పుస్తకము:2,అధ్యాయము:22).మార్కెటు ప్రదేశములలోఁగాని లేక రోడ్లమీఁదగాని సుంకములు వసూలుచేయఁబడుచుండెను.(శుక్రనీతి 4, 2). ప్రత్యేకవ్యక్తులవలన సాగుచేయఁబడిన యొక్కొకభూభాగములోని పంట ననుసరించియు,భూమినిబట్టియు,విధింపఁబడిన స్వల్పపన్నులు, పడవలపైఁజెల్లించు సుంకములు, రోడ్డుసెస్సులు, రాజభూముల పంటతోనిండియున్న దేశభూభాగముల నుండియు నాదాయము వచ్చుచుండెను. ప్రభుత్వమునకు గనుల మూలమున నెక్కుడాదాయము వచ్చుచుండుటవలన గనులే మిగులఁ బ్రాముఖ్యమగు రివిన్యూ ఆధారముగనుండెను. గనులవలన రాఁబడు ఆదాయమును దొమ్మిదివిధములుగ నుండెను. ప్రభుత్వమువారి యధీనముననున్న గనుల రాఁబడి ప్రత్యేకవ్యక్తుల యధీనముననున్న గనుల రాబడియందొక భాగము, అమూల్యములగు లోహముయొక్కయు, లేక సామాన్యఖనిజములయొక్కయుఁ బంట అని వివరింపఁబడెను. (అర్థశాస్త్రము, పుస్తకము 2, అధ్యాయము 12).

ప్రభుత్వకార్యములవలన ఫలితములు:—వృక్షములు, పండ్లు, పబ్లికసు తోఁటలలోఁ బెరుగు కూరగాయలు, జాలరీవృత్తుల ప్రతిఫలము మొదలగునవి. వేట మూలమునను, ఏనుఁగులు మొదలగు నితరజంతువుల అమ్మకము మూలమునను, ఫారెస్టుభూముల యొడంబడికవలన అడవి పన్ను వసూలగును. బంజరు భూములలోఁ బసులను మేపుచున్నందులకుఁ బ్రభుత్వమువారికిఁ జెల్లింపఁబడు సుంకములతోఁగూడి పచ్చికబీళ్లవలన రాఁబడియు, బాటలపైఁ జెల్లింపఁబడు సుంకములును, ప్రభుత్వాదాయమునకు మిగుల నుపయోగముగనుండెను. చాణక్యునివలన లభ్యమైన మఱియొక రివిన్యూ విభాగముకూడ ముఖ్యమైయున్నది. ఈవిభాగమును గొలదిపాటి మార్పులతో నూతనవిధానముఁ బెట్టవచ్చును. ఈవిభజన ననుసరించి ప్రభుత్వాదాయము RevenueTax యనియు, Non-Revenue Tax యనియు,రెండువిధములుగ నున్నది. మొదటిదానిక్రింద నిర్ణయమైన పన్నులు (పిండకర), పంటలో నారవ భాగము (షడ్భాగ) సైన్యముకయి, పనిపాటలసప్లయి (సేనాభక్త), మతసుంకములు (బలి), తాబేదారుల కానుకలు (కర), అస్వాభావిక కారుణ్యములు (ఉత్సంగ), కప్పములు (పార్శ్వ), ప్రతిఫలములు (పారిహీనిక), బహుమతులు (ఔపాయనిక), మరియుఁ బ్రజాభవనముల బాడుగలు (కౌస్తేయక), గలవు. రెండవదానిక్రింద (1) సారవంతమైన భూములపంట, (2) గింజల యమ్మకమువలన వచ్చుద్రవ్యము, (3) భైక్షుక వృత్తివలన వచ్చు గింజలు, (4) వర్తక వ్యాపారముల కగత్యమగు ధాన్యము, (5) పెట్టుబడిమీఁద వడ్డీ, (6) ప్రభుత్వమువారి యధీనముననున్న చేతిపనుల లాభములు మొదలగునవి గలవు. ఇవిగాక వారసులేకుండుటవలన సర్కారుకుఁ జెందినసొత్తులు, అపరాధములు, జప్తులు, రాఁబడిపైకొలది యాదాయము, తిరుగుబాటుచేయువారి యాస్తులనష్టములు గలవు. (అర్థశాస్త్రము, పుస్తకము 2, అధ్యాయము 15) ఆదాయమునకుఁ గల వివిధాధారములనుగూర్చి శుక్రనీతియందలి రెండవయధ్యాయము 83రవ శ్లోకమునఁ జెప్పబడినది. ధనరూపమునగాని, వస్తురూపమునగాని, లేక కొంతధనరూపమును, గొంత వస్తురూపముగను, పన్నులు చెల్లింపఁబడుచున్నవి. కౌటిల్యుఁడు రొక్కపూర్వకముగ వసూలుచేయఁబడు పన్నులను గూర్చి చక్కఁగా దెలిఁబుచ్చుచున్నాఁడు. శూద్రులు, కర్మకరులు, ఇంక నితరులు, అనఁగా కాయకష్టముచేత జీవించువారు (కర్మజీవనులు) మాసమున కొకదినము పన్నులకుఁ బ్రత్యామ్నాయముగా వారుచేయఁగలపనిని ప్రభుత్వమున కుచితముగఁ జేయుదురు. (విష్ణుపురాణము, (జాలీ సంస్కృత పఠనీయగ్రంథము) అధ్యాయము 3). "శిల్పులును, పనివాండ్రును, జేతిపనులతో బ్రదుకు శూద్రులవలెఁ బ్రతినెల ఒకరోజు ప్రభుత్వమునకయి పనిని రాజు చేయింపవచ్చును." (7, 138). అని మనువు చెప్పుచున్నాఁడు. కాని యేపనివాఁడుగాని నిర్బంధింపఁబడియుండలేదు. మెగాస్తనీసను యవనరాయబారి భారతదేశైశ్వర్యమును, ఔన్నత్యమును గర్ణపేయముగ వర్ణించియున్నాఁడు "హిందూదేశమున దాస్యమనునది లేదు. స్త్రీలపాతివ్రత్యమును, పురుషులధైర్యస్థైర్యములును బ్రశంసనీయములు. పరాక్రమమునందు భారతీయులితర ఆసియాదేశీయులకన్న మిన్నగ నుండిరి. వారికవాటములకుఁ దాళము లక్కఱలేదు. అనృతమాడువారు వందునకైన లేకుండిరి. భారతీయు

తెల్లరును సుశాగ్రబుద్ధులును, నిపుణులును నైయుండిరి. వారెన్నఁడును వ్యాజ్యములలో దిగక స్వదేశరాజులక్రింద శాంతముగ నుండిరి. మనుధర్మశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినట్లుగనే పరిపాలనము సాగింపఁబడుచుండెను. గ్రామకట్టుబాట్లు బాగుండెను. ప్రతిగ్రామమును ప్రజాస్వామ్యము (Republic) ననుభవించుచున్నట్లుండెను." హుయానుత్సాంగు అనువాఁడు ఇట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. "కుటుంబములు రిజిష్టరులమీఁదఁ జేర్పఁబడియుండలేదు. ప్రజలు అస్వాభావిక కార్యములకు వశమైయుండలేదు." (బౌద్ధవ్రాఁతలు, పుస్తకము 2). పనివాండ్రు సంతోషములోఁ దమకు నిర్ణయించిన పనిని జేయువారే! వారుచేయుపనికి నిష్కృష్టముగఁ బ్రతిఫలముకూడ నుండెడిది." (బౌద్ధవ్రాఁతలు,పుస్తకము 2). భూమికిఁజెల్లింపవలసిన పన్నులను బ్రాహ్మణులకు లేకుండఁజేసి వారి మతసంబంధకృత్యముల మూలమునఁ బ్రభుత్వమునకుఁ బన్నులను జెల్లించునట్లు లేర్పాటు గావించిరి. ఈయేర్పాటు బాగుగఁ జదువుకొనిన బ్రాహ్మణులకే కావున వారు దిగువవారికిఁ బన్నులను జెల్లించుట విధియై యుండెను. స్త్రీలు, అప్రాప్త వ్యవహార దశయందున్న వారు (మైనర్లు), విద్యార్థులు, బధిరపంగ్వంధులు, వ్యాధిగ్రస్తులు, అలభ్యమగునాస్తిని రొకరినిమిత్త మార్జించిరో యట్టివారును, పన్నులను జెల్లింప నక్కఱలేకుండ విసాయింపఁబడిరి. (ఆపస్తంబ సూత్రములు, 2, 10,26,14–17). వసిష్ఠ విష్ణుపురాణములును మనుస్మృతియు నిట్టి యభిప్రాయముల నొసంగినవి. కౌటిల్యుఁడును ఇదేరీతిని అభిప్రాయ మిచ్చుచున్నాఁడు. ఆర్థికబలము హెచ్చుగ నున్న కాలమునఁ బ్రభువు శాస్త్రవిధి ననుసరించికాక యితరవిధములుగఁ దనకు న్యాయమని తోఁచినట్లుగ ద్రవ్యసమీకరణమునకుఁ దలపెట్టియుండెను. పంటలో నాలుగవవంతుగాని, లేక మూడవవంతుగాని ఇతర వాటిపై నూటి కింతయని నిర్ణయింపఁబడు గొప్పసంఖ్యనుగాని, రాజు అడుగవచ్చును. ప్రభుత్వోద్యోగులుగూడ ప్రభుత్వకోశము నింపుటకుఁగాను బ్రజలను, వైరులను చేయుటకయి నిర్బంధింపవచ్చును. ఆపద్ధతి వలయునంత ద్రవ్యము సమకూర్చుటకుఁ బనికి రాకపోయెను. పన్నులు మొదలగునవి వసూలుచేయు గొప్పయుద్యోగస్థుఁడు (Collector-General) ప్రభుత్వావసరములకయి ప్రజలను అడుగువాఁడు వదాన్యుల విరాళములును, గౌరవచిహ్నములను దుస్తులును, అలంకారములును, హెచ్చుగ నుండెను. మతసంస్థలుగూడ State Fundsకుఁ దోడ్పడ నిర్బంధింపఁ బడుచుండెను. ఆర్థిక దురవస్థలయందును నితరవిధములను లెక్కవిషయములలోను, ఉపాయములందును, నిర్బంధింపఁబడుచుండెను. ఇది వారికిఁ గంటకప్రాయముగ నుండకుండెను. "ఈనిర్బంధింపఁబడుటయైనను నొకపర్యాయమేకాని యంతకుమించికాదు" అని చాణక్యుఁడు తెలుపుచున్నాఁడు. "మధ్యరకము భూములను సాగుచేయువారిని లేక సామాన్యరకము భూములను సాగుచేయువారిని గోటలను గట్టుటయందేమి, వ్యవసాయకార్యములయందేమి, వ్యాపారసంవిధానమందేమి, ఊసరక్షేత్రములలోఁ గాపురము నేర్పఱచుకొని యాభూములను ఆక్రమించుటయందేమి, గనులలోఁబనిచేయుటయందేమి, అడవులఁగాపాడుటయందేమి, ప్రభుత్వమునకు గొప్పసహాయముచేయువారిని బ్రభుత్వోద్యోగులు నిర్బంధింపకుండెను." అని కౌటిల్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. (పుస్తకము ౫, అధ్యాయము 2); (శుక్రనీతి, 4-2, 10). పూర్వమే రాజుగాని దుర్నీతుఁడయి, తనప్రజలను బాధించినయెడలఁ బ్రజలాతనిపైఁ దిరుగబడి యాతని ప్రభుత్వమును నాశముచేయువారు. ఈభీతివలననైనను బూర్వము రాజులు పన్నులను వసూలుచేయుటయందేమి, పరిపాలనా విషయమందేమి, సరళతఁ దాల్చియుండిరి. మొగలాయి ప్రభుత్వమున భూమిపన్నుక్రింద రొక్కమే కాకుండ పంటలో నొక భాగము తీసికొనబడుటవలనఁ బ్రజలకు ధరల హెచ్చుతగ్గులవలనఁగాని క్షామసమయమునఁ జెల్లింపవలసిన రొక్కపూర్వక మగు పన్ను చెల్లించుటవలనఁగాని బాధ లేకుండెను. ఆనాఁటి ప్రభువులు సారళ్యముఁ దాల్చియుండుటవలనఁ బ్రజలు తమకు విధింపఁబడిన పన్నులను బూర్ణముగఁ జెల్లింపకుండినను బాధగాని, హానిగాని, లేకుండెను. ప్రభుత్వాదాయము లన్నింటియందును భూమిశిస్తు మిగుల ప్రాముఖ్యమైయుండెను. ఏవిధముననైననేమి భూమిభాగమందుగ రాజెన్నఁడును బరిగణింపఁబడలేదు. అతఁ డెప్పుడును ప్రజల భూములహక్కును దనదని భావించిగాని, వాదించిగాని, యుండలేదు. అతని దృక్పథము పంటలోఁ దనకు రావలసిన భాగమునందే నిలిచియుండెను. అతఁడు రాజ్యమునకును తద్ద్వారా ప్రజలకును జేయునట్టి సేవకుఁగాను వేతనముంబలె పంటలో (రాజుకు) నిర్ణయింపఁబడిన భాగమును బరిగణింపఁబడెను." (బోధాయనునిధర్మసూత్రము, అధ్యాయము 7).

"ప్రజలపైఁ బన్నులు తేలికగ నున్నవి. రాజుకుఁ బ్రజలుసేయు సేవ బహుస్వల్పము. ప్రతివాఁడును దనవస్తువులను జాగ్రతగ నుంచుకొనును. రాజుభూములను సాగుచేయువారు పంటలో నారవభాగము పన్నుక్రిందఁ జెల్లించుచుందురు. వర్తకముచేయువారు వ్యాపారములను సాగించుటకయి వచ్చుచుఁ బోవుచుందురు. రేవుస్థలములయొద్దను, రాచబాటల ఘాటీలయొద్దను, వారు స్వల్పముగ సుంకములను జెల్లింపవలెను. రాజ్యాంగ నిర్మాణములలోను, సంస్థలలోను, అవసరమువచ్చినప్పు డందఱును దోడ్పడుట విధ్యుక్తమై యుండెను. ఈవిధముగఁ దోడ్పడినయెడలఁ దగిన ప్రతిఫలము పొందుదురు." అని విదేశరాయబారియగు హ్యూయాన్త్సాంగు వ్రాసెను. సుంకమును విధించుటయందున్న ఆదర్శములు సక్రమములును, దృఢములును నైయున్నవి. ఆధునిక రాజనీతిశాస్త్రవ్యాపనకుఁ గొలఁది సామర్థ్యమును త్యాగమును, మాత్రమే యని ప్రాచీనార్థికశాస్త్రజ్ఞుల యుద్దేశములు. "రాజు పన్నులను వసూలుచేయుటయందు ఆత్రోవనే యనుసరింపవలెను. రాజుయొక్క పరిస్థితులు వాంఛాబంధనమున, ఆశాబంధనమున, నడ్డుదగిలి యుండకూడదు." అని మహాభారతము చెప్పుచున్నది. (శాంతిపర్వము, అ. 71, శ్లో. 18). ప్రథమధర్మశాస్త్రజ్ఞుఁ డగు వసిష్ఠుఁడు ఇట్లనుచున్నాఁడు "రాజు తనరాష్ట్రప్రజలనుండి స్వోపరో

గమునకయి వారి సొత్తిని దీసికొనఁగూడదు." (వసిష్ఠధర్మసూత్రములు,10-14). ఇంకను "ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి పరిపాలనముఁజేయు రాజు ప్రజలద్రవ్యమునందు ఆరవవంతు పుచ్చుకొనవలెను." అని వసిష్ఠుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. (వసిష్ఠ. 1, 42) "అత్యాశతోను అన్యాయబుద్ధితోను, నీకోశమును నింపుటకుఁ గోరవలదు." అని మహాభారతములో రాజుకు హితోపదేశము చేయఁబడినది. నిర్బంధముగ వసూలుచేయ సంకల్పించిన రాజుయొక్క యుద్దేశమునకు భిన్నముగా నిట్టి గొప్పగ్రంథమున రాజునకు బుద్ధిచెప్పఁబడినది. "అవివేకములో శాస్త్రవిధి నతిక్రమించి పన్నులను వసూలుచేయుటకయి తనపరిపాలనలోని ప్రజలను బాధించు లుబ్ధుఁడగు ప్రభువు తన నాశమును దానే తెచ్చుకొనును." 'ధర్మ్యం శుల్కం అవహారయేత్' (అపస్తంబ సూత్రములు 2, 10, 26, 9). ఈక్రిందివాక్యములలో మూఢులగు రివిన్యూ అధికారుల ప్రవర్తనమునుగూర్చి కౌటిల్యుఁడు విమర్శించెను. "ఎప్పుడేకయధికారి మామూలు రివిన్యూ మొత్తమును ద్విగుణముగ ననుభవించునో అట్టియధికారి ప్రజలజీవరక్తమును పీల్చుచున్నాఁడన్నమాట! అట్టి యధికారిని రాజు పదచ్యుతు నొనర్పవచ్చును." ఇవియే ఆదర్శములు. న్యాయబుద్ధి కలిగి తెలివితో పన్నులను వసూలుచేయుటయందు దోడ్పడినవారు పెక్కుమంది యుండిరి. ప్రజలను దోఁచుకొనుటవలన ప్రభువుయొక్క కోశమును నింపుటకుఁ బ్రేరేపించువారును నుండిరి. బలహీనరాజ్యములలోని ప్రభుత్వోద్యోగులు ప్రజలయొక్కయు, ప్రభుత్వముయొక్కయు ఖర్చువలన ద్రవ్యవంతు లగుచుండిరి. ప్రజాశ్రేయము ప్రజలపన్నులందు లీనమైయుండెను. భారతదేశ మహాకవులలో సుప్రసిద్ధుఁడగు కాళిదాసమహాకవి "సూర్యుఁడు భూమిపైని చెమ్మనెట్లు తనకిరణములద్వారా గ్రహించి మరల వేయిరెట్లుగ నిచ్చుచున్నాఁడో, యట్లే రాజు ప్రజలశ్రేయస్సు నిమిత్తము వ్యయపఱచుటకయి పన్నులను వసూలుచేయుచుండును." అని చెప్పుచున్నాఁడు. "ప్రజానామేవ భూత్యర్థం స తాభ్యో బలిమగ్రహీత్; సహస్రగుణముత్స్రష్టు మాదత్తేహి రసం రవిః." (రఘువంశము.)

కౌటిల్యుఁడు ప్రభుత్వవ్యయమును ఈక్రిందివిధముగ వివరించియున్నాఁడు. యాగములు, పూర్వికుల యారాధన, దానము, రాజుగారి స్వంతఖర్చులు, రాజభవనవ్యయము, సివిల్ శాఖల ఖర్చులు, విదేశాంగకార్యముల పోషణకు సంబంధించిన ఖర్చులు, సైనికఖర్చులు, సైన్య సప్లయి ఖర్చులు, ప్రభుత్వ కార్యముల ఖర్చులు, అడవుల సంరక్షణ ఖర్చులు, అని. (పుస్తకము 2, అధ్యాయము 6). ఈక్రింద వివరింపఁబడు ఆరు పరిపాలనా కార్యముల కొఱకుఁ బ్రభుత్వాదాయమునందలి యర్ధభాగము ఖర్చుపెట్టునట్లు శుక్రనీతివలనఁ గనుపించుచున్నది. (1) పెద్దవారిజీతములకు 1/12 భాగమును, (2) సైన్యమునకు 3/12 భాగమును, (3) ధర్మములకు 1/24 భాగమును, (4) ప్రజోపయోగ కార్యములకు వ్యయపఱుపఁబడిన దాపతు 1/24 భాగమును, (5) అధికారుల వేతనములకు 1/24 భాగమును, రాజుయొక్కయు, రాజగృహముయొక్కయు స్వంతఖర్చులకు 1/24 భాగమును, ఖర్చుపఱచి నట్లు తెలియుచున్నది. (శుక్రనీతి, అధ్యాయము 1, శ్లో. 316, 317). ప్రభుత్వకోశమునందు 24 సంవత్సరములవఱకు రాజ్యాంగపనులు నెఱవేర్చుటకుఁ జాలినంత ద్రవ్య ముండెడిదని శుక్రనీతియందుఁ జెప్పఁబడినది. (శుక్రనీతి, 4. 2, 13).

ప్రభుత్వాదాయలాభము ముఖ్యవిషయముగఁ బరిగణింపఁబడెను. కౌటిల్యుఁడు చెప్పినప్రకారము "వారసత్వమువలనఁగాని, లేక స్వార్జితమువలనఁగాని న్యాయముగ సంపాదింపఁబడిన బంగారము, వెండి, ముత్యములు, అనేకరకములరత్నములు మున్నగువాటితో నింపబడిన చక్కని కోశముండె" నని తెలియుచున్నది. (పుస్తకము 2, అధ్యాయము, 1). ఈవిషయమునఁ గౌటిల్యుని యభిప్రాయము లతిగూఢముగను, వైవిధ్యముగను నున్నవి. ప్రజాశ్రేయము, పుణ్యకార్యములకయి అధికారుల సన్మానములు, తస్కరుల దండనము, ప్రభుత్వోద్యోగులలోని లంచగొండితనమును నాటంకపెట్టుట, సస్యవిస్తరణము, వర్తక వ్యాపారములలాభము, విపత్తులనుండియుఁ గష్టములనుండియు, విముక్తి, విశేషనము లేనిపన్నులు, సువర్ణరూపమున రశీదు; ఇవియన్నియుఁ గోశము నింపుటకు భద్రముగ నున్నవి.

ప్రభుత్వాదాయ శాఖానిర్వహణము సమాహర్త సన్నిధాత యను నిద్దరు స్థిరమైన యుద్యోగుల కైవసమైయుండెను. వీరినే ఆంగ్లమున Collector-General అనియు, Treasurer General అనియుఁ బిలుతురు. సమాహర్త Collector-General, యనువాఁడు పన్నుల వసూళ్లను జూచుచుండెను. సన్నిధాత (Treasurer-General, యనువాఁడు ఆదాయములను జాగ్రతగఁ జూచుచుండెను. ఈతఁడు ప్రజలు సక్రమముగఁ జెల్లించుచున్నారా లేదా యనువిషయమున నతిజాగరూకత వహించుచుండెను. సమాహర్తా Collector-General యనువాఁడు పన్ను వసూళ్లకొఱకు దేశమును పెక్కుజిల్లాలుగ విభజించి పనిచేయుచుండెను. (1) పన్నులీయ నక్కఱలేదని మినహాయింపఁబడిన వారిననుసరించి, (2) పన్నులకు బదులుగ దేశసంరక్షణకయి సిపాయీలను చేకూర్చుట, (3) వారిపన్నులను బంగారునాణెముల రూపముగఁ జెల్లించుట, (4) ధాన్యరూపమునను, వస్తురూపమునను, పన్నులనుజెల్లించుట, అనఁగా గింజలు, పసువులు, అపక్వపదార్థములు, పాలు, పెరుగు మొదలగునవి, (5) ఉచితముగఁ బరిశ్రమచేసి ప్రభుత్వమున కామూలముగఁ దోడ్పడుట, అనిగ్రామములను విభాగించిరి: (అర్థశాస్త్రము, పుస్తకము 2, అధ్యాయము 7.) రాజ్యాంగనిధులను బరిశీలించువాఁడగు సన్నిధాత (Treasurer-General) సరియగు నాదాయవ్యయ నిరూపణపట్టికలను దయారుచేయఁగల శక్తిఁగలిగియుండెను. ప్రభువులు ప్రజలసొత్తునుగోరక వారి శ్రేయమునే మదినెంచి యేలుచుండిరి. అశోకుఁడు ప్రజోపయోగమునకయి మార్గములప్రక్క చెట్లనువేయించి, క్రోశమునకు రెండువంతున బావులఁ ద్రవ్వించి

సత్తరువులఁ గట్టించి, వ్యాధిగ్రస్తులగు మనుష్యులకును, పశువులకును, నుపయోగించునట్లు ఉచితచికిత్సాలయముల నేర్పఱచి, రసాలసాలములతోఁగూడిన తోఁటలను వేయించి, ప్రజలయైహికాముష్మికజీవనమును సమస్తవిధముల బాగొనర్చెను. హర్షునియనంతర మార్యావర్తము చిన్నిచిన్ని ముక్కలక్రిందఁ జీలిపోయెను. ఇట్టిస్థితియందయినను బ్రజల యార్థిక జీవనాన్నత్యము సంతృప్తికరముగనే యున్నదనవచ్చును. పారిశ్రామిక, వ్యవసాయికాది విషయములందుఁ బ్రజలు ధనవంతులు కాఁ జొచ్చిరి. చక్రవర్తులు మారినను, సంగరరంగంబుల రక్తవాహినులు ప్రవహించి వ్యాకులపెట్టినను, ఆర్థికముగఁ బ్రజలు పరితపింపకుండిరి. ప్రజ లిట్టిస్థితియం దుండుటచేతనే యీ సంక్లిష్టసమయమున పైకము కళాభివృద్ధి జరిగెను.

కావున నే దేశమందైనను బ్రజలయార్థిక సంపత్తి పరిపాలనా పద్ధతినిబట్టి యుండును. ప్రభువు ప్రజాభిప్రాయమునుబట్టి ప్రజాశ్రేయోభివృద్ధులనే మనసునందుంచి పరిపాలనముచేసినయెడల ప్రజలు సమస్తభోగభాగ్యముల విలసిల్లుదురు. ప్రజలనుండి వసూలుచేయు ద్రవ్యము తత్ప్రజల యభివృద్ధికయ్యెడి శ్రేయస్సునిమిత్తమే ఖర్చుపెట్టుట ప్రభువుయొక్క ధర్మము. ఒకదేశమున వసూలుచేసినద్రవ్యము నన్యదేశప్రజలయభ్యుదయమునకయి వ్యయపఱచుట ధర్మముకాదు. ఈవిషయమును గుఱితించియే రాజనీతి విశారదు లనేకులు "ప్రజాప్రాతినిధ్యము లేనిదే పన్నులు వసూలుచేయరాద"నిచెప్పిరి. ("No taxation - without representation")అని ఆంగ్లసూత్రము.

ఉపాధ్యాయవృత్తి

వంగనామముల రామచంద్రరావు గారు

వింత మనుమాట లేక రుచిమించు పసిండి పసందు చందువా
రతనపుమేడలం గొనఁగ రైతుల-పేదల-ద్రవ్య మూడ్చఁగా
మతి జనియింప పిలుపడు మాటలు కోటలు దాఁటఁ జేయుచుఁ
బ్రతు కొకవింతగా నడపఁ బొల్పడు "ప్లీడరు" వృత్తి యెంతయుఁ.

అతిధనార్జనమద్యపానాభిరతిని, నోడ లెఱుంగక దైవంబు నుజ్జగించి
చెలఁగువ్యక్తిత్వ హీరంబు చిదిపి కోరి, పాడుత్రోవలఁ బడవచ్చు వైద్యవృత్తి.

వందల్ వేలు గ్రహింపవచ్చును వెసన్ వాణిజ్యవృత్తిక్రియా
స్పందుల్ చెల్లదొరల్ వలెన్ మెలఁగు దేశస్వాములం బట్టి ని
స్సందేహం బివి మూఁడువృత్తులను భాస్వజ్జ్వాలికల్ రేఁగ లో
కాందోళాన్నఘటంబు ప్రక్కన నుబాయయ్యెన్ విశేషంబుగన్.

ఈవృత్తిత్రయమందు సాధుగుణులై హేమార్జనాసక్తిచేఁ
ద్రోవల్ వన్నక వేనవేలు భగవంతుం డిచ్చు నద్దానితోఁ
గావింపందగి జీవనంబు నకలంకత్వంబునన్ మించు ప్ర
జ్ఞావంతుల్ గల రెందతేనియుఁ బ్రశంసాపాత్ర కీర్తి స్థిరుల్.

కల వన్యంబులు వృత్తులెన్నియొ యసత్కార్యుండు నింద్యంపుఁద్రో
వల సన్మార్గుఁడు ధర్మనిష్ఠ మెయిఁ బోవన్వచ్చు నన్నింట ను

జ్వల దీపం బమలంబెకాని పయి నాచ్ఛాదంబులం బట్టి ని
ర్మలతానిర్మలతల్ గనంబడు దురారాధ్యంబుగా దెద్దియుఁ.

భరతమాతృపదాబ్జసేవనము విడువ, వృత్తులందు నుపాధ్యాయ వృత్తి లెస్స
ఖలుని కెంచైన మార్గముల్ గలవు కాని, యందు నవకాశ మతనికే నంతలేదు.
అనదుపాయంబు లంతగా నందుఁ జొరవు, భరతమాతకుఁబుట్టిన పడుచులఁ గొని
భావికాలోపయోగ్య సత్పౌరగణము, నరసి నిర్మించుపని యుపాధ్యాయవృత్తి.

కవనము చిత్రలేఖనము గానము నాఁడగు మూఁటితోఁ గళా
ప్రవిమలధర్మమా గురుపరంపర వృత్తినిగూడ మేళవిం
పవలయుఁ బైవిలాసములు మాత్ర. గ్రహించినఁగాదు దానిలోఁ
దవిలి కళాసుధఁ దనియఁద్రావినవాఁడు గురూత్తముం డిలఁ.

లోకజ్ఞాన విహీనబాలకులపై లోపంబు వాటించి చి
త్తాకర్షం బొనరింప నోటువడి తా నంతం గళం బూని నా
నాకాఠిన్యము లూని బోధనకళాజ్ఞానంబు లేకుండ వి
ద్యాకుక్షింభరియౌ కసాయికి నుపాధ్యాయత్వ మె ట్లబ్బెడిఁ.

అరయ విద్యార్థిపసితన మాత్మకోప, విరతికూలంకషంబగు విపులశాంత
రసము దులఁదూఁగినంగాని పొసఁగ దెపుడు, నాశయపవిత్రమగు నుపాధ్యాయపదము.
పదియుమూఁ డెన్మిదికి మధ్యవయసుఁజూచి, మాట వినమికి దండింప మానరాదు
ప్రేమపేశల కాఠిన్యరీతివలయుఁ, బసిఁడిఁ బోగరుపని గురువర్య వృత్తి.

తగ నాధ్యాత్మిక భావమందిర బహిర్ద్వారంబు కోపాంకురా
పగమంబట్టి పరిశ్రమంబునకుఁ ద్రోవల్సూపు నీవృత్తి యెం
తగ నోర్పుండిన నింకఁగావలయు విద్యార్థిప్రబోధంబు ప
ట్ల గురుం డీశ్వర బుద్ధిసాధకుఁడు చేస్టల్ లోకకల్యాణముల్.

ప్రథమగణ్యము దేశసేవాప్రసక్తి, వెనుకఁ దేవచ్చు నీవృత్తిఘన తయందుఁ
గాని కడు పాఁకటిని నార్పఁ గడఁగదింత, అనువాయిలి గురువృత్తికన్న బాధ.

సంపూర్ణము

శాసనోల్లంఘనము

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు

గత మాసములో మచిలీపట్టణమందు జరిగిన ఆంధ్ర రాష్ట్ర సభలో శాసనోల్లంఘనమునుగూర్చి చేసిన తీర్మానమును కొందరు రాజకీయపరిజ్ఞాతలు, కొన్ని వార్తాపత్రికాసంపాదకులు ఖండించుచున్నారు. వారు చేసిన యాక్షేపములను విశదీకరించుచు, వానికి నాకు తోచిన సమాధానములను వ్రాయుచున్నాను.

I. ఆక్షేపము. శాసనోల్లంఘనవిధానము రాజకీయవిప్లవమునకు దారిజూపి దౌర్జన్యములను పురికొలుపుచు అరాజకత్వమును ప్రవేశపెట్టి నిరపరాధులకు కూడ బాధలను కలిగించును.

సమాధానము. నిబంధనానుకూల పద్ధతులమీద రాజకీయవిప్లవములను కలిగించగలిగినయెడల యెవరికిని యెట్టి ఆక్షేపణయు నుండకూడదు. ప్రకృతిలో సాధారణముగా విప్లవములు తటస్థించుచున్నట్లే సాంఘిక రాజకీయ పరిణామములోకూడజరుగుచుండును. కాని యివి దౌర్జన్యరాహిత్యముగ జరుగునా, జరుగవా యను విషయమునే మనము ఆలోచించవలెను. ఒకానొకప్పుడు యీవిధమైన ఆచరణలో కొందరు దౌర్జన్యములో దిగినయెడల వారిని ప్రభుత్వమువారికి పట్టియిచ్చుటనాయకులవిధి. అహింసాసూత్రమును రాజకీయవిషయములందు ఆచరణలో పెట్టగలనాయకుడు చౌరీచౌరాలో తనయనుచరులే హత్యలు కావించిరని తాను బార్డోలితాలూకాలో ప్రవేశపెట్టదలచిన శాసనోల్లంఘనవిధానమును ఆపివేసి ఆ హత్యలకు కూడ తానే జవాబుదారీ వహించి కారాగృహము ప్రవేశించెను. ఇంత పెద్దదేశములో యెక్కడనో ఒకానొకచోట దౌర్జన్యము జరిగినను తనవిధానమును విరమించక పోయి యుండును. కాని తన యనుచరులే దౌర్జన్యమునకు దిగినపుడు ఆయనకు నిస్పృహత్వము జనించెను. ఈయనకంటె ఒకక్రిందిమెట్టులో నుండి యీ విధానము సమర్థతతో నడిపించగల నాయకు డుండినయెడల, తాను నిర్దోషి ననియు, తనవిధానమున కపకీర్తితెచ్చిన తన యనుచరులనే శిక్షింపవలె ననియు వాదించి యుండును. మహాత్మ గాంధిగారు అట్లు చేయలేదనియే కొందరు ఆయనయందు నింద మోపుచున్నారు. కాని అట్లు చేసినయెడల, ఆయన మహాత్ముడే కాకపోవును. అహింసాధర్మమును అంతజాగ్రతగ రక్షించుటకు పూనుకొనుటచేతనే, ఆయనకు ప్రజావశీకరణశక్తియు, ప్రపంచ మంతయు మారుమ్రోగునట్టి పేరుప్రతిష్ఠలును వచ్చినవి. ఈయన జీవితకాలములోనే యెప్పటికైనను ఒక తాలూకాలోనైనను, యీయన నాయకత్వముక్రింద యీ శాసనోల్లంఘనవిధానము ప్రవేశపెట్టబడు నని నా యభిప్రాయము. అక్కడ జరుగు పాలిత పరిపాలకుల సంఘట్టనములు, అమానుషచర్యలు చూచి సహించి తక్కిన భారతదేశమంతయు నెమ్మదికి భంగము లేకుండ నుండుటయే ప్రధానమైన విషయము.

II. ఆ. ప్రస్తుత పరిస్థితులనుబట్టి యీవిధానము జయప్రదముగను, నెమ్మదిగను సాగనేరదు. రాజ్యపరిపాలన సవ్యముగ తొట్రుపాట్లు లేకుండ జరుగుచున్నపుడును, స్వరాజ్యవాదులలోనే భేదములు గలిగి శాసనసభలకు పోవువారిలో రెస్పాన్సివు కో-ఆపరేషన్ అను తిలకుమహారాజుగారి శబ్దములకు అనేకార్థములు చెప్పకొనుచు, మంత్రిపదవుల నంగీకరించు యీ కాలములో,

శాసనోల్లంఘనవిధానములో ప్రవేశించుటకు గాని దాని నామోదించుటకు గాని, ప్రజలలో దగినంత యుత్సాహము, కార్యదీక్షయు జనింపవు.

స. శాసనసభలలోనకు పోవువారు కొద్దిమంది. వీరిలో బహుమంది, స్వార్థపరులు, పేరుప్రతిష్ఠలను సంపాదించుకొన దలచినవా రగుటచే, శాసనసభల బయటనున్నను, శాసనోల్లంఘనాందోళనలో పాల్గొన వెఱతురు. ప్రతిరాష్ట్రములోను మహాత్ముని నిర్మాణకార్యక్రమమును నడిపించగల నాయకులుండి, ధనమును ప్రోగుచేయుచు, ఐచ్ఛికసేవాదళములను తయారుచేసిన తరువాతనే యీవిధానమును యేరాష్ట్రములోనైనను ప్రారంభించవలసి యుండును. వీరినాయకత్వముక్రింద, వీరియనుచరులు, కాంగ్రెసువారుగాని, మహాత్మ గాంధిగారు గాని నిర్ణయించు యేవిషయములోనైనను, వ్యక్తిశాసనోల్లంఘనమును దార్జన్యరాహిత్యముగ నడపగలిగి శిక్షలకలవాటుపడినపుడే, సమష్టిశాసనోల్లంఘవిధానమునందు ప్రజల కుత్సాహము జనించుచుండును.

III. ఆ. సమష్టిశాసనోల్లంఘనము, యేదేశచరిత్రలోను, రాజకీయస్వాతంత్ర్యసంపాదనకు సాధనముగా నుపయోగించినట్లు కనుపడదు. వ్యక్తిశాసనోల్లంఘనము మాత్రము అచ్చటచ్చట ప్రజ లుపయోగించిరి గాని, దీనిని ప్రధానాయుధముగఁ జేసికొనక, సాధనాంతరములతో వాడిరి. కాబట్టి యీవిధాన మెప్పటికిని సాధ్యముకాదు.

స. ఈయాక్షేపములో కొంతసత్య మున్నదికాని, దార్జన్యరాహిత్యవిధానమును మాత్రమే, రాజకీయ స్వాతంత్ర్యములకు ఆచరణలో పెట్టతగిన నాయకుడు యిదివరకు పుట్టలేదు. అటిసితప్రజ్ఞుడు, కర్మయోగి, సాధకుడు, స్వార్థత్యాగి, శుద్ధసత్వస్వరూపుడు, మహాత్మ గాంధితప్ప మరియొకడు యీప్రపంచమందు కనుపడడు. ప్రపంచములోని పరిపాలకు లందరు శత్రువులను చంపుటకు సేనలను సమకూర్చుచున్నపుడు, యెట్టిదార్జన్యమును చేయకుండచచ్చుటకు సైన్యమును యేర్పాటుచేయగలిగెను. ఒక్కసంవత్సరములో ముప్పదివేలసైన్యమును సేకరించి నిరపరాధులనుగజేసి, భయమును పోగొట్టి కారాగృహములకు పంపగలవాడును, యిట్టి బీదదేశస్థుల నుండి కోటిరూపాయీలుసంపాదించగలవాడును ప్రపంచ చరిత్రలో మరియొకడు కనుపడడు. బానిసత్వమున కలవాటుపడి, చిరకాలమునుండి దీర్ఘనిద్రలోనున్న ప్రజలను యిట్లు లేపగలిగిన సంకల్పసిద్ధు డెక్కడ గలడు? ప్రపంచమంతయు మనయెడల సానుభూతినిచూపించగల అహింసావిధానమును రాజకీయవిషయములలో ఆచరణలో సామాన్యప్రజలచేత పెట్టించగలిగిననాయకుడుయీయన తప్ప మరియొకడు లేడు. ఇట్టి మహానుభావుడు ముందు పుట్టునో పుట్టడో చెప్పలేము గాని, యీయన జీవితకాలములో యీవిధానము కొంత నిర్ణీతప్రదేశములో యీయన నాయకత్వముక్రింద జరిపినయెడల తప్పక జయమొందును. కైరా, చాంపరణ్ జిల్లాలలో తనశక్తిని మచ్చునకు కనుపరచియే యున్నాడు.

IV. ఆ. ఈకలియుగములో యీసామ్యయుద్ధమునకు తావుండునా? ఈర్ష్యలు, అహంకారములు, స్వార్థపరత్వములు, అన్యోన్యమతవర్ణద్వేషములు గల మనప్రజలలో ఐకమత్యము కుదురదు. ఎంతమంది అసహాయవాదులు, యెట్టిదార్జన్యముచేయక, శాసనోల్లంఘనములో తమ ఆస్తులను, పోగొట్టుకొని రాజకీయశిక్షలకు పాల్పడినను, యీవిధానమును ప్రజలందరు ఆమోదించి దానిలో పాల్గొనలేనపుడు పాలకుల పశుబలమే తుదకు జయమొందును.

స. దేశములోని ప్రజలందరు యీసామ్యయుద్ధములో దిగనక్కరలేదు. మామూలుగ జరుగుచున్న యుద్ధములలో సేనల భోజనవసతుల డిపార్టుమెంటుయెంత ముఖ్యమో, దీనికికూడ ధనము ముఖ్యావసర మగుటచే సైనికుల జీవనమునకు తక్కినప్రజలు సహాయముచేసి, వారిసానుభూతిని కనుపరచినచాలును. అప్పుడు యీదార్జన్యరాహిత్యయుద్ధమునకు తగినసేనలను తయారు చేయవచ్చును. మహాత్ముడు యీకార్యమును తలపెట్టినయెడల

ప్రథమార్య వైశ్యయువజన మహాసభ, చెన్నపురి, 1926

శ్రీ దర్శి చెంచయ్యగారు బి. యస్. సి.,
అధ్యక్షుడు

కీ. శే. సర్ సురేంద్రనాథ బెనర్జి

శ్రీ తుంప్రూడి వెంకటానంద భగవత్ గారు
ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షుడు

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమున దొరకు గ్రంథములు

రాష్ట్రభాషాహిందీ ప్రథమ పుస్తకము—రామానంద శర్మగారు ౦-౩-౦
శ్రీరామవిజయము (నాటకము)—కే. వెంకటరమణారావు గారు ౦-౭-౦
శారదాంబ, (స్త్రీధర్మబోధిని) నాటకము—టి. శ్రీనివాస రాఘవాచార్యులుగారు ... ౦-౪-౦
శబ్దకౌముది (నిఘంటువు)—శిరోభూషణము వేంకటరంగాచార్యులుగారు ... ౧-౪-౦
ఆంధ్రోద్యమము—మొదటి అయిదు ఆంధ్రమహాజన సభల అధ్యక్షుల, ఉపన్యాసములు, తీర్మానములు,
చిత్రములు గలవు ౧-౮-౦
ఆరాధనవిధి—మదికొండ నాగలింగశాస్త్రి గారు ౦-౪-౦
ఆత్మజిజ్ఞాసాసంఘము—పారనంది జగన్నాథస్వామి శరీరమువిడిచిన తరువాత ఆత్మస్థితినిగూర్చి చెప్పినది ౦-౮-౦
సత్యసత్యప్రాఖ్యానము—వల్లంపల్లి మల్లికార్జున శాస్త్రిగారు, బి. ఏ., రచనల్ప్రబంధము. ౧-౦-౦
గురుబోధామృతము (వేదసారగ్రంథము) శ్రీమతి కట్టమంచి తిరుమలమ్మగారు. భక్తిరసపరిపూరిత
ములగు పాటలు ౦-౪-౦
తిలకమహాశయుని జీవితము, సంపూర్ణోపన్యాసములు—మానికొండ సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు ౨-౪-౦
తత్త్వమచంద్రిక (ప్రథమభాగము)—సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు ... ౧-౦-౦
సంగీత శమంతకమణి ౦-౮-౦
ఆంధ్రశబ్దచింతామణి (సటీకము) పారనంది రామశాస్త్రిగారు ౦-౧౨-౦
మహర్షి దేవేంద్రనాథ ఠాకూరుగారి స్వీయచరిత్రము—వెంకట్రామపాటి రామమూర్తిగారు, ప్రతివ్యక్తియు
ముఖ్యముగ జదువవలసినది. [illegible] కాగితము. పుటలు ౨౦౪, కాలికో బైండు. (కొన్ని
ప్రతులు మాత్రమే కలవు) ౨-౮-౦
శ్యామాసుందరము (నవల)—ఒంతెల సత్యనాథముగారు. నలువదేండ్లకు పూర్వ మాంధ్రదేశమును కలవర
చిన రంపయుద్ధమునకు సంబంధించిన కథయిందు వర్ణింపబడినది. పాత్రలు, కథ, వర్ణనలు, హృద
యంగమములై పాఠకుల మనముల నాకర్షించును. ౧-౦-౦
బారిష్టరు పార్వతీశం (భా. ౧)—మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు (సాహితీసమితి) ... ౧-౪-౦
రామదాసు నాటకము ౧-౧౦-౦
గాలవఋషి నాటకము ౧-౧౨-౦
మనశ్శరీరములపై పరిసరముల ప్రభావము ౦-౧౨-౦
శతకవుల చరిత్ర—వంగూరి సుబ్బారావు గారు ౩-౦-౦
కవిత్వతత్త్వవిచారము ౨-౮-౦
ఆంధ్రసర్వకళాశాల విద్యాప్రవృత్తి ౦-౪-౦
హిందీ తెలుగు నిఘంటువు—పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు (జేబులో నిముడునది.) ౧-౦-౦
హిందీ మొదటివాచకము ,, ,, ౦-౬-౦
హిందీ బాలశిక్ష ,, ,, ౦-౬-౦

ఏవిని చదివి తెనుగు తెలిసినవారు స్వయముగ హిందీ నేర్చుకొనవచ్చును.

సకలనీతిసమ్మతము ౧-౮-౦ నవనాథచరిత్ర (ద్విపద) ౦-౧౨-౦
అవిమారకము ౦-౧౦-౦ వీరభాషాలిపి ప్రశంస ౦-౪-౦
శ్రీవృషాధిపశతకము-పాలకురికి సోమనాథాధ్యులు ౦-౨-౬
సర్వేశ్వర శతకము-యథావాక్కుల అన్నమయ్య ౦-౩-౦
దేవకీనందన శతకము ౦-౩-౦
ఒంటిమిట్ట రఘువీరశతకము ౦-౨-౦
నారాయణశతకము ౦-౩-౦
కాళహస్తీశ్వర శతకము ౦-౪-౦
దాశరథిశతకము-కంచర్ల గోపకవి ౦-౩-౦
రంగశాయి శతకము ౦-౨-౦
శ్రీరామతారక శతకము ౦-౩-౦
రామచంద్ర శతకము-పైడిపాటి వెంకటనృసింహకవి ౦-౨-౦

(పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము)

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, (తపాలపెట్టె 212.) 7 తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

ప్రతిరాష్ట్రములోను, నాయకులను, పదాతులను సేకరించుట సులభము. వీరు మొట్టమొదట, కాంగ్రెసుగాని, మహాత్ముడుగాని యేర్పరుచు వ్యక్తిశాసనోల్లంఘనమునకు అలవాటుపడినతరువాత, సమష్టిశాసనోల్లంఘన మారంభించవలసివచ్చినపుడు, దానిలో పాల్గొనెదరు. మహాత్ముడు సెలవిచ్చినట్లు, భారతదేశములోని ముప్పదికోట్లలో యేబదివేలైనను యీసౌమ్యయుద్ధమునకు చాలును. ఈసైన్యమును నడుపుటకు మహాత్ముడే తగును. తక్కిన వారు యెంతధైర్యము, స్వార్థరాహిత్యమును చూపినను, సాధకులు కాకపోవుటచే వారికి ప్రజలమీద పలుకుబడి యుండదు. వారియెడల ప్రజలకు నమ్మకమును లేదు.

ఏదేశములోగాని, అంతఃకలహములు మెండై, రాజ్యపరిపాలనకే భంగము వాటిల్లుచున్నపుడు రాజులు పరరాష్ట్రములతో తగవులు పెట్టుకొని, యుద్ధములకు దిగుచుండెడివారు. అప్పుడు ప్రజలు తమ రాజకీయాందోళనములను, అంతఃకలహములను మానుకొని పరరాష్ట్రపాలురతో యుద్ధవ్యాపారములో మగ్నులై, తమ రాజుకు అలజడి కలిగించకుండ నుండెడివారు. ఆవిధముగనే, యీ శాసనోల్లంఘన విధానము ఆచరణలోనున్నంతకాలము మన భారతీయులు, జాతి మత వర్ణభేదములను గమనింపక, తమదృష్టిని యీ విధానము యొక్క జయాపజయములమీదనే ప్రసరింపజేయుచుందురు. క్రమేణ, యీ గొప్ప విప్లవములో, అన్ని జాతులనుండియు, వర్ణములనుండియు యుద్ధభటులు కలసి పనిచేయుచుండుటచే యీ యాపదలో అందరికిని ఐకమత్యము కుదురును. ఏపనియులేక, చిన్నచిన్న యుద్యోగముల కాశపడుచు చీటికి మాటికి తగవులు పడుచుండువారు, వీనినంతయు మఱచి, యీ సౌమ్యయుద్ధములోనే పాల్గొనుటకు ప్రయత్నింతురు.

V. ఆ. మహాత్మునిచే నిర్ణయింపబడిన నిర్మాణ కార్యక్రమము జయప్రదము కాలేదని తెలిసికొనెను. కనుక ఆయన యీవిధానము నవలంబించి సౌమ్యయుద్ధములో నాయకత్వ మంగీకరించరు. కాబట్టి దీనిని ప్రస్తుతము విరమించుటయే శ్రేయము.

స. ఒక్కసారిగా అందరు సర్కారుఉద్యోగీయులు రాజీల నిచ్చెదరనిగాని, అందరు న్యాయవాదులు, పార్టీలు, న్యాయస్థానములను బహిష్కరించెదరని గాని, అందరు విద్యార్థులు పాఠశాలలనువదలివేయుదురనిగాని, అందరు పెద్దలు తమ బిరుదావళులను త్యజించెదరనిగాని, అందరును నూలు వడుకుచుందురనిగాని మహాత్ముడే కాక బుద్ధిమంతు లెవరును నమ్మలేదు. కాని ఆయన యాదర్శమునుబట్టి కొందరైనను ఆయాపనులు చేసి శాసనోల్లంఘనవిధానము నవలంబించకమున్నే గవర్నరు జనరల్ గారిని పాదాక్రాంతునిగ జేయు స్థితిలోనికిం దీసికొనివచ్చిరి. ఇట్లే మరియొకసారి జరుగదని యెవరు చెప్పగలరు? ఈ విధానము మనకు నూతనమగుటచే కొన్నిసారులు అపజయము సంభవించినను, తిరిగితిరిగి ప్రారంభించుచునే యుండవలెను. లోకము యొక్క సానుభూతిని బడయగలట్టిదియు, మన విదేశీయ పరిపాలకులయందే లోకనిందను మోపగలట్టిదియు, శాసనోల్లంఘనమను యీ దౌర్జన్య రాహిత్యవిధానము తప్ప మరియొకటి కనుపడదు. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలలో ప్రతిసంవత్సరము, మన ప్రభువుల కోపాగ్నికి ఒక లక్షమంది యైనను ఆహుతు లగుచుండినగాని, మనము స్వరాజ్యమును బడయజాలము. శాసన నిర్మాణసభలలో ప్రతిష్టంభము మొదలగునవి కావించి ప్రభుత్వమువారిని లోబరుచుకొన గలవారిని అట్టిప్రయత్నములలో దిగనిండు. ఈ శాసన నిర్మాణ సభల బయటను యిట్టి పోరాటము సదా జరుగుచునే యుండవలెను. స్వరాజ్యమును మనము సంపాదించగలిగినను, రాజకీయ సమస్యలకు తరుగుండదు. ధనికులకును బీదలకును, మిల్లుల యజమానులకును కార్మికులకును, హిందువులకును మహమ్మదీయులకును, హిందువులలో పైవర్ణములవారికి క్రిందివర్ణములవారికి, రాజకీయ కక్షలవారిమధ్యను అనేక తగవులు, సమస్యలు బయలుదేరుచునేయుండును. కాని బలహీనులకు, యెప్పటికిని యీ దౌర్జన్య రాహిత్య సహాయ నిరాకరణము, సత్యాగ్రహమునే శరణ్యములు.

మాతృ నిదేశము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

ఆకట నాదాస్యమును జూచి యాత్మయందు
నధిక సంతాపమందియు, నాత్మవిదుడు
ధీరుడునునొట తోడనే తెలివినొంది
"తల్లికంటెను పరదైవతంబు లేదు
తల్లి సంకెళ్లలో దురపిల్లుచుండ
తల్లడిల్లక యుల్లంబు తాళగలదె
అయిన చింతించి యేమిచేయంగగలము
తెంపున నెదిర్చి స్వేచ్ఛ గడింపవలయు
పిల్లలందరు పిల్లలే పెద్దలెల్ల
బానిసతనాన కలవాటుపడుటనేమొ
తలపకున్నారు దేశదుర్దశను మదిని
తల్లి యాపద దీర్పని తనయులేల
యేల మావిద్య లిక శౌర్యమేల మాకు
చదువులన్నవి యుద్యోగపదవులొంది
గొప్పసంపద గూర్చి కులుకుటకు గాదు
చదివినందుకు ఫలముగా జ్ఞానియగుచు
తా స్వధర్మంబు నెరవేర్చి తనదుజన్మ
సార్థకంబుగ బ్రదికెడు జనుడె ధన్యు
డిదిగో నే దీక్ష బూనితి నీక్షణంబు
మొదలు నేదేశమాత నే మొదలి దైవ
మనుచు సేవింతు నాయమ్మ యార్తి దీర్చి
శోకభారంబు బోగొట్టి సుఖము గూర్చి
హర్షమును గూర్చుదాక నాకన్నమేల
నిద్రయేటికి తనువేల నీచమైన
బ్రతుకుకంటెను మాతృ సేవావ్రతంబు
దీక్షలో బోరిచచ్చుట మోక్షదాయ
కంబు సత్కీర్తిదంబును గాదె" యనుచు
ఘన ప్రతిజ్ఞనుబట్టి యాక్షణమునందె

నాకు సర్వస్వ మర్పించి నాదుమేలు
కొరకె జీవించి తను నిరంకుశులు పొదివి
నిఖిలకష్టాలు పెట్ట నన్నిటికి నోర్చి
తానుపట్టినపట్టు సుంతైన విడక
మనస్వారాజ్యంబు జన్మహక్కనుచు నొక్కి
చక్కబోధించి పూర్ణ స్వేచ్ఛాపిపాస
భారతీయులకొదవించి ప్రాజ్ఞులెల్ల
లోకమాన్యుండనగ నతిలోకమైన
యశముగాంచినతిలకు నాయనుగుకొడుకు
వీరమున మించి స్వర్గంబు జూరగొనియె.

అతడులేకున్న నంత యావంతయైన
లోపకుండగ పరమశాంతుండు సత్య
సంధుడు దయాపరుండు విజ్ఞానవేత్త
ధర్మచరితు డహింసావ్రతావలంబి
స్వార్థరహితుండు తేజస్వి సత్వశాలి
యాత్మశక్తి ధురంధరుండని మహాత్ము
డని జగత్ఖ్యాతి గన్న నందనుడు గాంధి
సకల రాజ్యాంగతంత్ర విచక్షణుండు
నాదుబంధనముల ద్రెంప నడుముగట్టి
యెన్నడును నెవ్వరును నెందు నెరుగనట్టి
శాంతసమరంబు సాగించి జయముగూర్చు
సమయమున గొందరెవరొ యజ్ఞానులగుచు
సలిపినటువంటి చిలిపిచేష్టలకు వెరచి
భారతీయులు దౌర్జన్య భావులగుచు
నైకమత్యంబులేక యన్యోన్యవైర
వృత్తి వర్తిల్లు నన్నాళ్లు స్వేచ్ఛరాదు
మనము సత్యాగ్రహవ్రత మాచరింప

నర్మాత గడించునందాక ననహాయోగ
మూగదీక్షను విడిచితినని వచించి
సోదరుల కాత్మశిక్షను బోధసేయ
గడగియున్నంతలో మహోత్కంఠు డగుచు
గాలహరణంబు సైపక గాంధికన్న
సత్వరంబుగ నాకు హర్షమునుగూర్ప
దలచి నాముద్దుబిడ్డ డుదారగుణుడు
సంగరహితుండు పరమస్వేచ్ఛాప్రియుండు
దేశబంధుండు రాజనీతిప్రవణుడు
శత్రుభీకరు డగుచు నాశ్చర్యలీల
నుద్యమంబెల్ల దలదాల్చి యుద్ధతిని బె
నంగి యభిమన్యుకల్పుడై సంగరమున
బడియె నన్మహారథు డట్లు మడియ జూచి
బిడ్డలందరు మదులందు బెంగటిల్లి
దిక్కుదోపకయున్నారు దీనులగుచు
నెందు జూచిన దేశమం దెవరిగనిన
శోకవివశాత్ములై దిశల్ చూచువారె
కాని కాగలకార్యంబు గతు లెరింగి
గరపువారు నడచువారు గానరారు
చాలసందిగ్ధసమయంబు సంభవించె
దీనికినిదోడు బిడ్డలలోన నేడు
హెచ్చె నహామహమికలు పైపెచ్చుస్వార్థ
మాశపడి లోంగు టది యాత్మనాశమనుచు
దెలియజాలక నీచులై తేజముడిగి
కొందర లసాత్మకులు ప్రతికూలురగుచు
సంచరించుచు నగుబాట్లు గాంచినారు
చాలనాయకమై బహుభంగి నొకరు
చెప్పవారును వినువారు చేయువారు
లేక పీతల మంగమై లోకులైరి
అలనిరంకుశు లీస్థితి కాత్మ నలరి
గేలిసేయుట యేగాక కేవలమును
బానిసీలుగ మనల నిర్బంధపరచి
యెల్లకాలము నేలగా నెంచి తదను
కూలయత్నంబులను జేసికొనుచు నున్న
వార లీ కీలెరుంగక వాదములను
కాలమును బుచ్చుచున్నారు బేలలగుచు
నాతనయులార మీర లన్యాయముగను
నేల చెడిపోదు రయ్యయో పోలుపొందు
నెరుగజాలక విమతుల యిచ్ఛకములు
నమ్మి పదవులకొరకు మానమ్మునమ్మి
యెగ్గులేక చరించుట సిగ్గుగాదె
ఎవరుచెప్పెడు మాట మీ కేల వినగ
గాంధియొక్కండె మీ కింక కర్ణధారు
డీమ్మహాపత్సయోధి తరింపజేయ
మనస్వరాజ్య మహాలక్ష్మి మరలదెచ్చి
మనకు స్వాతంత్ర్య దివ్యసామ్రాజ్యసౌఖ్య
కలన నానందమీగల ఘనుడతండె
కాన మీరంద రేకమై గాంధికడకు
నరిగిమరలను సర్వసైన్యాధిపత్య
మవధరించి స్వరాజ్యోద్యమం బఖండ
దిగ్విజయ మొందజేయవే ధీరముఖ్య
యనుచు వేడి యాతని నీయకొనగజేసి.
మొనసి మీరెల్ల రాతని ననుసరించి
యడుగులోపల నే యడుగిడుచు నడచి
కడు మనోరథసిద్ధిని బడయరయ్య
మించి మాతృఋణముక్తులై మెరయరయ్య
పూర్ణస్వేచ్ఛావిలాసులై పొంగరయ్య
తల్లి దీవెనలనుగాంచి తనియరయ్య
ఎల్లలోకులుపొగడ వర్ధిల్లరయ్య.

స్వరాజ్యపక్షము - జాతీయోద్యమము

మోచెర్ల కృష్ణమూర్తి గారు

భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామచరిత్రయందు మరియొక ప్రకరణము ముగియవచ్చెను. చిత్తరంజనుడు గయ యందు జాతీయ మహాసభాధ్యక్షపీఠమునుండి "శాసనసభలలోజొరబడి పోరాడుడు" అనిగర్జించి నాల్గు వత్సరములయ్యెను. అప్పు డాసందేశ మందరికిని వెగటు గ దోచెను. జాతీయమహా సభనుండి, శాసనసభాప్రవేశమున కనుమతి నందుటయే బహు కష్టసాధ్య మయ్యెను. ఢిల్లీయందు, జాతీయమహా సభవారియనుమతి నంది, చిత్తరంజనుడు ప్రతిపక్షదుర్గములగు శాసనసభలను ప్రవేశించెను. మూడువత్సరముల కాలము వారచ్చట ప్రతిపక్షులతో స్వాతంత్ర్యసంగ్రామ మొనర్చిరి. ఈలోపుగ నెన్నియో మార్పులు జరిగెను. కాల చక్రము మారినది. దానితోపాటు జాతీయమహాసభగూడ మారెను. శాసన సభల యెడల నిదివరకు గల వైముఖ్య మిప్పుడు గనుపింపదు. మొన్న కాన్పూరునందు, శాసనసభయందలి కార్యక్రమమును నిర్వహించు బాధ్యతనుగూడ జాతీయమహాసభయే స్వీకరించెను. జాతీయమహాసభ తనంత దానవలంబించిన రాజకీయ సన్యాస మంతటితో ముగిసెను. భారత మాతయాశీర్వాదము నంది స్వాతంత్ర్య సంరంభోత్సాహులై శాసనసభల ప్రవేశించిన మనసోదరులు తిరిగి వచ్చుచున్నారు. వీరిప్రయత్నముల కెంతవరకు జయ మొనగూడెను? ఎంతవర కొనగూడలేదు? అందుకు కారణమేమి? వీరియనుభవమును జాతీయమహాసభ యుపయోగించుకొనుటెట్లు? అను ప్రశ్నలు చింతనాపరుడగు ప్రతిభారతీయునికిని దట్టుచుండును. ఆవిషయముల గురించి చర్చించుటకు ప్రతివారికిని హక్కుగలదు. హక్కేకాదు, అదివారిధర్మము.

ప్రారంభోద్దేశములు

శాసనసభా ప్రవేశమున స్వరాజ్యము చేరువకు వచ్చెనా యనువిషయమున చాలమందికి సందియము గలుగుచున్నది. ఈవిషయమును సరిగ నర్థమొనర్చుకొనగలుగుటకు ఉద్యమప్రారంభమునకు బోవలసి యున్నది. అప్పు డసహాయోద్యమము తీవ్ర వేగమున పనిచేసి అలసి యుండెను. దేశీయనాయకు లందరును కారాగారములందు బంధింపబడియుండిరి. దేశమం దెచ్చటచూచినను నిరాశ, నిస్పృహ వ్యాపించియుండెను. దార్ఢ్యరాహిత్యసహాయనిరాకరణమున శాసన తిరస్కారము తుదిరంగము. ఈరంగమున దిగుటకు జాతీయమహాసభ సంశయించుచు వెనుకాడుచుండెను. మరియొకవైపున ప్రభుత్వమువారు శాసనసభలను తమ యనుచరులతో నింపి జాతీయోద్యమము నడగద్రొక్కుట కుపయోగించుచుండిరి. జాతీయవాదులు శాసనసభలను బహిష్కరించుటచే నిరంకుశాధికారవర్గమునకు మరింత యవకాశము చిక్కెను. దేశీయనాయకులు కొంద రీవిషయమును గమనించి అసహాయోద్యమమును శాసన సభలలోనికి గూడ విస్తరింపజేయు టవసరమని యెంచిరి. ప్రజాభీష్టము ప్రకారము పరిపాలించుచున్నామని ప్రభుత్వమువారు గావించు ప్రకటనల అయథార్థతను వెల్లడించుట వారియుద్దేశము. ప్రభుత్వమువారు శాసనసభలను జాతీయోద్యమము నణగద్రొక్కు సాధనముగ నుపయోగించుకొను

టకు వీలులేకుండ జేయవలెను. జాతీయవాదులు శాసనసభల ప్రవేశించి, ద్వంద్వ పరిపాలనపద్ధతిని భగ్నమొనరించి ప్రతిరోధవిధానమును సాగించుచో నీయుద్దేశములు నెరవేరగలవు. కొంతమంది జాతీయయోధులు శాసనసభల ప్రవేశించి, ప్రభుత్వమువారికి విశ్రాంతిలేకుండ ఒత్తిడిగలుగజేయుచుండగా, ఇంతవరకును పోరాడి యలసియున్న జాతీయవాహిను లొకించుక విశ్రాంతి నొందవచ్చును. ఈలోగా దేశమందలి నిస్పృహపోయి, నూతనోత్సాహముతో జాతీయోద్యమము తిరిగి సాగింపవచ్చును. అటుపిమ్మట శాసనతిరస్కారము; స్వాతంత్ర్యస్థాపనము. ఇట్టిభావములచే శాసనసభా ప్రవేశోద్యమము ప్రేరేపింపబడెను. కాని కాంగ్రెసువెంటనే ఇందు కంగీకరింపలేదు. అందుపై స్వరాజ్యపక్షమేర్పడవలసివచ్చెను. ఈవిషయముల గమనించినయెడల శాసనసభలుమాత్రమే స్వరాజ్యమునుసంపాదింపగలుగునని యుద్దేశింపలేదనిస్పష్టపడగలదు. తుదిస్వాతంత్ర్యసంరంభము శాసనసభల వెలుపలనే ప్రజాసామాన్యముచేతనే సాగింపబడవలసియుండును. తత్ఫలితములు ప్రజల బలాబలముపై నాధారపడియుండును. ఈప్రధానవిషయముల మనమునందుంచుకొనిన యెడల నీ యుద్యమ పరిణామమును సరిగ నర్థమొనర్చుకొనవచ్చును.

సింహావలోకనము

ప్రారంభమున శాసనసభాప్రవేశమును గురించి అనేకు లనేకసంశయముల వెలిపుచ్చిరి. మూడువత్సరములకుతరువాత నిప్పుడొక్కతూరి వెనుకకుదిరిగి చూచునెడల నాసందియములన్నియు నిరాధారములని స్పష్టమగును. శాసనసభల ప్రవేశించినతరువాత మన ప్రతినిధులు ప్రభుత్వమువారి సమ్మోహనయంత్రములకు లొంగిపోవుదురని వారిమొదటిభయము. ఇట్టిభయము సహజమైనదే. ప్రభుత్వమువా రెరగా వేయు ఉద్యోగపదవులను బిరుదులను, ఇతరవ్యామోహములను దగుల్కొని దేశీయలాభముల త్యాగమొనర్చినవారి నిదివరకు మనమెందరను జూడలేదు? కాని అసహాయోద్యమము వచ్చి అట్టి వ్యామోహపాశముల పటాపంచలొనర్చినది. అనహాయవాదుల దేశభక్తి అగ్నిపరీక్షయొనర్పబడెను. ఆయుద్యమప్రభావము పిరికిపందలను మేరుసమాన ధీరులుగనొనర్చెను. నిరంతర స్వార్థపరుల నుత్తమ స్వార్థత్యాగులుగ నొనర్చెను. విషయలోలురను పరమయోగులుగనొనర్చెను. హంసతూలికాతల్పములపై దేవేంద్రవైభవము లనుభవించుచుండినవారిని కారాగార కఠినశిలాతల్పముల పరమానందముగ స్వీకరింపజేసెను. అయినను అసహాయవాదు లింతవరకును వెలుపలనే యుండిరి. లోపలికి వెళ్లలేదు. లోనికివెళ్లినతరువాత వ్యామోహము శతగుణాధికముగదా! అట్టితరి మననాయకులలో కొందరికి సందియములు గలుగుట అకారణమా? కాదు. కాని శాసనసభాప్రవేశవాదులకుమాత్ర మట్టి అవిశ్వాసము గలుగలేదు. మాతృదేశ స్వాతంత్ర్య సంపాదనోత్సాహోన్మత్తులై వారు శాసనసభల ప్రవేశించిరి. ప్రభుత్వమువా రూరకుండలేదు. వారి కెన్నియో ఆశలగల్పించిరి. ఎన్నియో సమ్మోహనయంత్రముల నెదుట నుంచిరి. బెంగాలుగవర్నరు ఒకమారుగాదు, రెండుమార్లుగాదు, మూడుమారులు వంగరాజ్య పరిపాలనాధికారమును స్వీకరింపవలసినదని స్వరాజ్యవాదుల బ్రతిమాలుకొనెను. ప్రియవచనములతో లాలించెను, బెదరించెను. కాని స్వరాజ్యపక్షమువారిహృదయము లించుకయు చలింపలేదు. మాదేశము, మాదేశము; మాదేశవిముక్తి అనుపదములే వారిజిహ్వాగ్రములనుండి వెలువడుచుండెను. బొంబయి సంయుక్తరాష్ట్రములు మధ్యరాష్ట్రములందుగూడ స్వరాజ్యవాదులీ ప్రత్యుత్తరమునే యొసగిరి. భారతదేశ చరిత్రయందు ఇట్టిఅకుంఠిత దేశభక్తి, క్రమశిక్షణము అసహాయోద్యమ కాలమునదప్ప మరెప్పుడును గాంచజాలము. శాసనసభల ప్రవేశించినతరువాత వీరు క్రమశిక్షణముతో నిలువగలరా యని చాలమంది సందియమును వెలిపుచ్చిరి. ఈసందియములు గూడ నిరాధారములగుట చాలసంతోషకరము, స్వరాజ్యపక్షము వారి క్రమశిక్షణము భారతీయుల యొక్కయే కాక ఆంగ్లప్రము

ఖుల ప్రశంసలకుగూడ పాత్రమయ్యెను. అంతమాత్రమున నీక్రమశిక్షణము పరిపూర్ణతనందె నని కాదు. ఇట్టిమహోద్యమములందు తంబీవంటివారు గూడ నుండవచ్చును. 'ఏకోహి దోషో గుణసన్నిపాతే నిమజ్జతీన్దోః కిరణే ష్వివాంకః' అనునట్లు దానిని లెక్కింప నవసరము లేదు. ఇంత మహోద్యమమున తంబీగారివంటి వారొక్కరే యుండుట ఆశ్చర్యము.

ఏదోయొక్కమధ్యపరగణాలయందు దప్ప నితర రాష్ట్రీయశాసనసభలందును కేంద్రశాసన సభలందును గూడ స్వరాజ్యపక్షమువా రధికసంఖ్యాకులు లేకపోయినను, ఇంతపని చేయగలుగుట ప్రశంసనీయము. వారేపనిచేయదలచినను ఇతరపక్షముల సహాయముపై నాధారపడియుండవలసి వచ్చెను. స్వరాజ్యపక్షమువారు శాసనసభల ప్రవేశించినతోడనే జాతీయాశయముల పట్టికను (National demands) భారతశాసనసభద్వారా ప్రభుత్వమువారి కందజేసిరి. అనుకొనినట్లే, ప్రభుత్వమువారాయాశయముల నిరాకరించుచు ప్రత్యుత్తర మొసగిరి. స్వరాజ్యపక్షకార్యక్రమముప్రకార మిక ప్రతిరోధవిధానము నవలంబింపవలసియున్నది. స్వరాజ్యపక్షమువారు తమచాకచక్యమును కౌశల్యమునంతను ఉపయోగించి స్వతంత్ర సభ్యుల నెటులనో మెడలువిరిచి యొప్పించి అవత్సర మార్థికపత్రమును త్రోసివేయగల్గిరి. స్వరాజ్యపక్షమువారు బలముగ నున్న మధ్యరాష్ట్రమునందు అవలీలగ నార్థికపత్రమును నిరాకరించిరి. బెంగాలునందు గూడ మంత్రులవేతనములు నిరాకరింపబడెను. ఈవిధముగ స్వరాజ్యపక్షము తగినంతబలముగ నున్న రెండురాష్ట్రములందును ద్వంద్వపరిపాలన మంతరించెను. శాసనసభలద్వారా పరిపాలనమంతరించెను. ప్రభుత్వమువారు ప్రతిదినమును తమ బ్రతుకు దెరువుకొరకు నిరంకుశాధికారముపై నాధారపడవలసివచ్చెను. ప్రజాభీష్టముప్రకారము భారతదేశమును పరిపాలించుచుంటిమనుపలుకు వట్టి బూటకమని ఋజువుచేయబడెను. ఇంతకంటె శాసనసభలందు జేయనగుకార్యమేమి గలదు? పైరెండురాష్ట్రములందును నేటివరకునుగూడ ద్వంద్వపరిపాలనను తిరిగితల నెత్త నీయలేదు. మిగిలినరాష్ట్రములందు స్వరాజ్యపక్షమువా రంతబలముగ లేరు. అందుచే వా రింత చేయజాలక పోయిరి. అయినను, అవకాశముగలిగినపుడెల్ల, ప్రభుత్వమువారికి ఒత్తిడిగలిగించుటకు వేర్వేరు పద్ధతుల నవలంబించి పనిచేయుచుండిరి. దురదృష్టవశమున భారతశాసనసభయందు, స్వరాజ్యపక్షము వారికి స్వతంత్రజాతీయవాదులసహాయము దీర్ఘకాలము నిలువలేదు. అందుచే నెంత ప్రయత్నించినను గూడ రెండవవత్సర మార్థికపత్రమును త్రోసివేయజాలక పోయిరి. పరిమిత బలముతో నెవరుగాని ఇంతకంటె నెక్కువ చేయజాలరు. కేంద్రశాసనసభయందు స్వరాజ్య పక్షమువా రధికసంఖ్యాకులుగ నున్నయెడల, భారతదేశచరిత్ర మరియొకవిధముగ నుండెడిదనుట కెట్టిసందియమును లేదు. అటులజరుగక పోవుట దురదృష్టము. ఏమిజరిగినను, ఏమిజరుగక పోయినను అసహాయవాదులు శాసనసభల ప్రవేశించుటవలన నొక గొప్పమార్పు జరిగెను. శాసనసభలయం దిదివరకు జాతీయాశయములు ఇంతధైర్యముగను, స్పష్టముగను వ్యక్తీకరింపబడియుండలేదు. ఇందువలన శాసనసభలయందలి ఇతర పక్షముల వారియందుగూడ స్వరాజ్యోత్సాహము వ్యాపించెను. ప్రభుత్వమువా రనిన ఇదివర కుండెడి అపరిమిత భయము కొంతవరకుతగ్గినను తామునుగూడ పురుషులవలె ధైర్యముగ నిలువవలెనను అభిలాష హెచ్చెను. మొదటి పర్యాయము, భారతప్రభుత్వార్థిక పత్రమును నిరాకరించుటలో ఈ స్వతంత్రపక్షమువారు గనపరచిన ధైర్యమే ఇందుకు నిదర్శనము.

కాని స్వరాజ్యపక్షమువారు కొన్ని సందర్భములందవలంబించిన విధానము సందిగ్ధముగ నున్నటులు గనుపించును. శాసనసభోపసంఘములందు సభ్యతనంగీకరించుట, స్కీనుకమిటీయందు మోతీలాలు నెహ్రూగారు సభ్యతను స్వీకరించుట చాల అపార్థములకుకారణమయ్యెను. అటుల స్వీకరించుట దేశమునకు తాత్కాలికముగ లాభకరమేయనుటకు సందియములేదు. కాని అది ప్రభుత్వముతో

సహకారమొనర్పుటయని భావించుట కవకాశ మొనగుచున్నది. ప్రతిరోధవిధానమునకు, ఇట్టిచర్య కేవలము విరుద్ధము. తాత్కాలికప్రయోజనము నాశించి శాశ్వతసిద్ధాంతమును వదలుకొన నగునా? ప్రధానసిద్ధాంతమును నొకమారు వదలిన తరువాత, ఎచ్చటికి కొట్టుకొనిపోగలమో చెప్పజాలము. భారతశాసనసభయందును, మధ్యరాష్ట్రములందును స్వరాజ్యవాదులు అధ్యక్షపదవికి పోటీచేసి, ఆక్రమించుటగూడ ఇట్టి అపోహలకే కారణమయ్యెను.

ముఖ్యలోపము

శాసనసభలలో స్వరాజ్యపక్షమువా రింతఆర్భాటము నొనర్చిరి. ప్రభుత్వమువా రిందువలన నేమైన చలించిరా యనువిషయము భారతీయుల నాలోచనాపరుల జేయవలెను. బ్రిటిషువారికి రాజతంత్రనైపుణ్యమందు పెట్టినది పేరు. భారతదేశము తమ సంరక్షకత్వములేనిది బ్రతుకచాలదని విశ్వసింప జేయుచుండెడివారు. ఇందుకు వా రెన్నియో యెత్తులనెత్తుచుండిరి. వానియన్నిటికిని స్వరాజ్యపక్షమువారు మారెత్తుల నెత్తిరి. భారతస్వపరిపాలనకు వారు దెలుపు ఆక్షేపణల నన్నిటిని ఖండించి వాని అయథార్థతను బహిరంగపరచిరి. అనేకసందర్భములందు ప్రభుత్వమువారి రాజతంత్రజ్ఞతకంటె నెక్కువ రాజతంత్రజ్ఞతను, ప్రతిభను గనుపరచిరి. ఫరీదుపూరునందు చిత్తరంజను డొసగిన యుపన్యాసము బ్రిటిషు రాజకీయజ్ఞుల కుశాగ్రబుద్ధిని తారుమారొనరించెను. అటుపిమ్మట తమకుగావలసినస్వరాజ్య మేదియో స్పష్టీకరింపలేదని ఆక్షేపించుచు, భారతమంత్రి గావించిన ప్రసంగమునకు ప్రత్యుత్తరముగ భారతజాతీయాశయముల స్పష్టీకరించుచు పండితమోతీలాలునెహ్రూ భారతశాసనసభయందొకతీర్మానము నుపపాదించిరి. అధికారేతరశాసనసభ్యులందరేకగ్రీవముగ దానినామోదించి బలపరిచిరి. దీనితో బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి రాజతంత్రప్రతిభయంతయు పటాపంచలై పోయెను. వారిక నిజమగు నిరంకుశస్వరూపముతో నిలిచియున్నారు. ఈవత్సరము రైల్వేబోర్డు ఆయవ్యయపట్టికపై భారతశాసనసభయందు చర్చజరుగుచున్నపుడు "మీ రీగ్రాంటును నిరాకరించినను మాకు భయములేదు. దానిని తిరిగి పునరుద్ధరించెదము. మీరు దానిని నిరాకరించుటచే మాకేమేలొనర్చినవా రగుదురు. ఆడిమాండుపైన గల ఇతరప్రతిపాదనలనుగూడ చర్చింపవలసిన శ్రమ తప్పిపోవును" అని నుడివినవాక్యము లీవిషయమును స్పష్టమొనర్చుచున్నవి. శాసనసభయందు గావించు ఉపన్యాసములు, వ్యూహానిర్మాణములు వ్రేళ్లు పాతుకొనియున్న నిరంకుశాధికారవర్గమును కదల్పజాలవు. ప్రజాసామాన్యమంతయు నొక్కపెట్టున కదలి కార్యశూరులు గావలెను. అప్పుడే వారిమాటలయెడల ప్రభుత్వమువారికి లక్ష్యముండును. వెనుకబలములేని రాజతంత్రప్రతిభ యేమిచేయగలదు? శాసనసభలయందలి జాతీయాందోళనకు సరియగుఫలితములు గలుగకపోవుట కిదియే కారణము. ఎప్పుడో శాసనతిరస్కార మొనర్చెద మని స్వరాజ్యపక్షమువారు బెదరించుచుండిరి. ప్రజ లిందుకు సంసిద్ధముగ లేరని వీరే యొప్పుకొనుచుండిరి. ప్రజల నందుకు సంసిద్ధపరుచుటకువారిప్పుడేమియు ప్రయత్నము లొనర్చుటలేదు. ఇట్టిసందర్భమున నీబెదరింపులకు తొందరపడి భయపడువా రెవ్వరుందురు? ఇట్టిపరిస్థితుల కొక్కస్వరాజ్యపక్షమువారినే యననక్కరలేదు. జాతీయవాదులందరును గూడ నిందుకు బాధ్యులే.

ఇటులజరుగునని చిత్తరంజనుడు మొదటనే యూహించెను. ప్రజలనందరిని జాతీయాందోళనములోనికి దెచ్చువిషయమును తన కార్యక్రమములో నొకముఖ్యభాగముగ నత డేర్పరుచుకొనెను. చిత్తరంజనుని గ్రామపునర్నిర్మాణ కార్యక్రమముయొక్క పరమార్థ మిదియే. మన దురదృష్టమువలన నతడాభాగమును ప్రారంభింపకపూర్వమే స్వర్గమును జేరెను.

ఇతరు లెవ్వరు నాపనిని గురించి శ్రద్ధవహింపలేదు. తుదకీయశ్రద్ధయే స్వరాజ్యసంపాదనమున కడ్డమయ్యెను.

తుదిరంగము

మధ్య పరగణాల శాసనసభాధ్యక్షుఁడును, స్వరాజ్యపక్షసభ్యుడును నగు తంబీగారు రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహకసభ్యత నంగీకరించుటతో, స్వరాజ్యపక్ష ప్రత్యేకజీవితము తుదిరంగమును ప్రవేశించెనని చెప్పవచ్చును. తంబీగారిచర్య స్వరాజ్యపక్షమువారిచే నేకగ్రీవముగ ఖండింపబడెను. కాని ఇంతవరకును లోలోపల నణగియున్న "యథోచిత సహకార" వాదుల ఉద్యోగ మీతరుణమున నొక్కమారు పైకివచ్చెను. స్వరాజ్యపక్షకార్యక్రమమున గన్పించిన లోపము వారికి మరింతబలము నొసగెను. శాసనసభయందు ద్వంద్వ పరిపాలనము నంతరింపజేసిన తరువాత జేయవలసిన పని యేమియు వారికి గోచరింపలేదు. వారియుత్సాహ మంతటితో నాగిపోయి స్తంభించి పోవలసివచ్చెను. శాసనసభలవెలుపల జేయవలసినపని వీరికి రుచించియుండలేదో, లేక వారనలుగమనింపనే లేదో చెప్పజాలము. పనిలేక పోయినపుడసంతృప్తియు, వివాదములును అధికమగుట మానవస్వభావసిద్ధము. స్వరాజ్యపక్షమువారిందుల కతీతులని యనుకొనజాలము. ఆకారణములచే వారికేదో యొకమార్పవసరమయ్యెను. "యథోచిత సహకారము" చాల ఆకర్షకముగ గనుపించెను. కొంతమందిచాలకాలమునుండియునీసహకారమునందు విశ్వాసముగూడ అధ్యక్షపదవులను, కొన్ని సమయములందు శాసనసభోపసంఘసభ్యతలను అంగీకరింపవచ్చుననిస్వరాజ్యపక్షమువారిదివరకే కావించిన నిర్ణయము యథోచిత సహకారవాదులకు మరింతయూత నొసగెను. వీరు గావించినతిరుగుబాటువలన స్వరాజ్యపక్ష ప్రతిష్ఠకు చాలనష్టము సంభవింపగలదని ప్రతివారును శంకింపగడగిరి. కాని, ఈసమయమున కాన్పూరునందు జాతీయమహాసభ కన్పరచిన ప్రతిభవలన నట్టివిపత్తు తప్పెను. కాన్పూరునందు జాతీయమహాసభవారు శాసనసభలయందలి కార్యక్రమ నిర్వహణభారమును దామువహించిరి. జాతీయాభివృద్ధికిది యెంతయు శుభసూచకము. ఇకమీఁద స్వరాజ్యపక్షము ప్రత్యేకజీవితమును సాగింప నవసరములేదు. జాతీయమహాసభ నాయకత్వముక్రింద జాతీయోద్యమము శాసనసభలయందును వెలుపలనుగూడ సరిసమానముగ సాగింపబడుట కెక్కువ అవకాశములు గలవు.

మృత్యుంజయస్తవరాజము

తెన్నేటి నారాయణశర్మ గారు

నిను విశ్వాత్మకు విశ్వరక్షకుని ఖలానీకాటవీవీతిహో[త్రాఖ్యమున్
త్రు మహాప్రాజ్ఞు శివాఖ్యు భక్తిమెయిఁ గొల్తున్ మత్కృతా
ఘనుమాడంగదె? త్వత్పదాబ్జముల చెంతన్ బ్రాపుగా నమ్మియు
న్న నమం బ్రోవవె? బ్రోవకున్నఁ గలదె న్యాయంబు మృత్యుంజయా!

మ. అవకాశం బిసుమంత లేక రవిపై యాకాశమం దీవెకా
పవలెల్లన్ జరియింపచుండెదవు దేవా! నిన్ను లోకత్రయీ
ధవు సృష్టిస్థితి నాశకారణు జగత్సంభావితున్ లోకబాం
ధవుఁ డంచెల్లెడఁ జాటుచుండెదను నిత్యం బేను మృత్యుంజయా!

శా. రేయి న్యాయపథంబునన్ విధుఁడవై రేపొల్ల వర్తింపుచున్
హాయిన్ గూర్చవె జీవసంతతికి నీహాసోపమజ్యోత్స్నచే
మాయామానుషవిగ్రహుండవు నినున్ మారాంతకున్ లోకధా
తేయున్ జిన్మయుఁ జిద్విలాసుఁ దలఁతున్ సేవింతు మృత్యుంజయా!

మ. అనలాకారముఁ దాల్చి హోమభుగ్ మహాత్మ్యవందచిత్తుండవై
కొని మంత్రీకృతులఁ జేయువే మునులు; సక్రోధుండవై దైత్యకా
ననసీమన్ మొనలంట మంటఁ బరుపంగా లేదె? చిత్రంబు నీ
ఘనచారిత్రము వాకు వెన్నుటకు శక్యంబా నె? మృత్యుంజయా!

మ. శివనుం దున్మి వసీంద్రనందనుని సుత్సాహంబునన్ బ్రోచితీ
వుమహాత్మా! కరుణాన్వితుండవు జగత్సామ్రాజ్యాండవాద్యుండవున్
విమలాంతఃకరణుండ వాశ్రితజనాభీష్టప్రదుండౌ నినున్
బ్రమదస్వాంతుఁడనై భజించెద సహస్రం బేను మృత్యుంజయా!

మ. మనుజుల్ జ్ఞానులు శ్లాఘ్యసంపదలపై మోహంబుఁ బోద్రోచి కా
ననసీమన్ జరియించి యుగ్రమెయి నానాకరదముల్ గాయలన్
దినుచున్ నిర్జలపై రొమసంగడము శరీరంబులన్ గ్రోలుచే
న్వనియాఖ్యన్ జపియింతు రట్టి నిను నేఁ బ్రార్థింతు మృత్యుంజ

శా. అజ్ఞానంబున నద్దిలోఁ బడితి నాహా! దిక్కు నీవంటి స [యా
ర్వజ్ఞా! మాఁచియుఁ జూడనట్టుల నటింపం బోల దిప్పట్టునన్
సుజ్ఞానంబను నౌకతోడఁ గృప నాకున్ నీఁ జేపట్టి నీ
ప్రజ్ఞాశక్యుల్లాస్త్ర నన్ను వేగదరిఁ జేర్పన్ రావె! మృత్యుంజయా!

మ. పురితోలున్ మొలఁజుట్టుకొంటివఁట; నిన్ మువ్వేళన్ గొల్చు భ
క్తుల కీవద్దిరె? పట్టుపుట్టములు సంతోషాన్వితాత్ముండవై
కలుగన్ జేసెదవంట చోద్యముకదా! కాదేని నిక్కంబుగాఁ
గలదే? "సర్వముఁ దన్ను మాలినది" లోకంబందు మృత్యుంజయా!

యాదవ మహాజన సమాజము-శ్రీ కృష్ణజయంత్యుత్సవము-హైదరాబాదు

పరోపకారిణీ బాలికా ధర్మపాఠశాల-సికంద్రాబాదు

అక్షయ సం. అధికచైత్ర శు. ౧ సోమవారము

శ్రీ ప్రసన్న గజానన బాలికాపాఠశాల-షంషీర్ గంజ్-హైదరాబాదు

హైదరాబాదు సేవాసమితి-హైదరాబాదు

ఆంగ్లభాషా పరిచయము లేనివారలకు ఇది మంచిసమయము.

ఆంగ్లభాష వ్యాప్తినొందు ఈ కాలమున దానిని తెలియకుండుట మంచిదా!

బహుసులభముగ నేర్చుకొనుటకై తెలుగు అర్థములతో

వరా ఆనంద ఆంగ్లభాషాబోధిని

మిక్కిలి సహాకారిగనుండును.

640 పేజీలు చక్కని కాలికోబైండు

భారతములోని కొన్ని కథలు, కథలకుసంబంధించిన అఫ్టోను పటములు, వీనితో చక్కగ నున్నది.

పుస్తకము వెల రుప్య **2-0-0**

31-5-26 తేదిలోగ ఆర్డరు పంపువారికి **1-8-0**

పై తేదిలోగ మణియార్డరు పంపినవారికి తపాలాఖర్చు మేమే భరించి పుస్తకము పంపుదుము.

త్వ ర ప డు డు.

ఆనంద ఆంగ్లభాషాబోధిని (ఇంగ్లీషుకు తెలుగు)

దీనియందు ప్రతిపదమునకు తెలుగు ఉచ్చారణ, ఇంగ్లీషు పదము, అర్థము, చేర్చి నేర్చుకొనువారలకు బహు సులభముగ తెలియునటుల ముద్రించినారము. ఇంటియందుండియే, ఇంగ్లీషు పాఠశాలలలో 10 సంవత్సరములు వేలకొలది రూపాయలు ఖర్చుచేసి సంపాదించిన జ్ఞానమును సంపాదింపవచ్చును.

ఉపాధ్యాయుల, వెదక పని లేదు. గ్రామోద్యోగులు, కరణములు, దొరలతో సంబంధముగల బట్లరు, వంటవాడు, మరియితర సిబ్బందులు వీరలకును, ఆంగ్ల భాషా పరిచయము లేని ఇతరులకును మాఆనంద ఆంగ్ల భాషాబోధిని చాలయుపకారిగ నుండును. ప్రతి కుటుంబమునకును ఇది ముఖ్యావశ్యకము.

ఆనందబోధిని ఆఫీసు.

పోస్టుబాక్సు నెం **167**, మద్రాసు.

కవికృత్య సిద్ధాంతము

జనమంచి శేషాద్రి శర్మ గారు

"చ. కలుముల నిచ్చి సాధు కవికాండముఁ బ్రోచుచు దిగ్విదిక్కులన్
సులలితమౌ యశం బొలయ శోభిలు లోకవిభుండు మాన్యవ
ర్యుల నుతిఁగాంచి వెల్గు సరసోత్తముఁ డీశుఁడు గోపబాలుఁ డీ
యిలఁగల విద్వదుత్తముల నెల్లను బ్రోవుత మెల్లకాలమున్."

రసికజన శేఖరులగు శోసాధుమతులారా !

మహామతులై యెల్లరమానసంబులు సంతోషాంభోనిధి నిమగ్నములుగ నొనరింపఁజాలి యపూర్వకల్పనాకల్పచతురిమఁచే రెన్నికఁగాంచి రెండవసృష్టికర్తలే యనందగి నిరంతరము శబ్దబ్రహ్మము నుపాసించుచుఁ, దదర్థము వెదకుటయే పరమపురుషార్థమని భావించుచు, ధర్మార్థకామముల లెక్కసేయకయు నవ్యానిసుఖ మనుభవించుచు,నొక్కొక్కతఱి నేకాగ్రమనస్కులగు యోగులగుచు, నొక్కొక్కకాలంబున సంసారమును నిస్సారముగా భావించిన జ్ఞానులగుచు, వేఱొక్క తరుణంబున సత్కర్మానుష్ఠానపటిష్ఠులగు కర్మయోగు లగుచు, నింకొక్కపర్యాయము రుచిరతరశృంగారరసనిమగ్నమానస మలరురసికశేఖరులగుచు, మఱొకప్పుడు ఆత్మార్పణ మొనరించు భక్తవర్యు లగుచు, నొకానొకప్పుడు విచిత్రనూత్న పదార్థకల్పనావశంబున దేవశిల్పులే యనంబరఁగుచు, నిస్సమానత నలరారుచున్నవారు కవులనం బ్రఖ్యాతి వహించుట యెల్లరకుం దెల్లంబకదా! అట్టికవులవంక నే ప్రపంచము సాగుచున్నది.

శ్రుతి. "ధాతా యథాపూర్వ మసృజత్"

అన్నట్లు కవికృతవర్ణనములఁ గాంచి సకలవిచిత్రపదార్థముల నిర్మింపఁజాలియున్నవారు. కాఁబట్టియే కాఁబోలు

"రవి గాననిచోఁ గవిగాంచు"

అన్నసూక్తి ధరఁ బ్రబలినది. లేకున్న ఇంకొకరి కావే లేలరాదు ?

కవిశబ్దమున కర్థమేమి ?

ఇయ్యదియే తొలుఁదొలుత విచారింపవలయును.

శ్రుతి. "సపర్యగా చ్ఛుక్ర మకామ మవ్రణ
మస్నావిరం శుద్ధ మపాపవిద్ధమ్"

"కవి ర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూః యాథాతథ్యతో ఽర్థాన్ వ్యదధా
చ్ఛాశ్వతీభ్య స్సమాభ్యః"—ఈశావాస్యోపనిషత్.

"కవిః=క్రాంతదర్శీ;సర్వదృక్, నాన్యోతో ఽస్తి ద్రష్టేత్యాదిశ్రుతేః."
శంకరభాష్యము.

"కవిః=వ్యాసాదివ త్పరమపురుష. తత్స్వరూప తద్విభూతితత్కల్యాణగుణాదిప్రకాశక ప్రబంధరూపాణాం నిర్మాతేత్యర్థః. అథవా, కవిః క్రాంతదర్శీ యోగాభ్యాసవిధురమనసా దుర్దర్శ పరిశుద్ధజీవాత్మస్వరూపే అతివిశదావిచ్ఛిన్నధారాస్మృతిరూపజ్ఞానయోగనిష్ఠ ఇత్యర్థః."
—కూరనారాయణభాష్యము

శ్రుతి. "క్షురస్యధారా నిశితా దురత్యయా దుర్గం పథ స్తత్కవయో వద న్తి" కఠోపనిషత్. తృతీయా వల్లీ. ౧౪.

ఇందుఁగల కవిశబ్దమునకుఁ బైయర్థమేయని గ్రహింపవలయును.

"శ్లో. త్వ మగ్నే సర్వభూతానా మంత శ్చరసి పావక !
సాక్షివత్పుణ్యపాపేభ్యో బ్రూహి సత్యం కవే! మమ.
యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి,వ్యవ. ౧౦౨ శ్లో.

టీ-కవే! ఇంద్రియాతిక్రాంతశుద్ధిదర్శిన్!"
విజ్ఞానేశ్వరయోగి.

ఇట్లు శ్రుతిస్మృతులు కవిశబ్దమునకుఁ బరమ రహస్యార్థమును దెల్పినవి.

నిఘంటువు లేమియర్థమును గవిశబ్దమునకుఁ జెప్పినవి?

"కవిః=కవతే సర్వం జానాతి సర్వం వర్ణయతి సర్వం సర్వతో గచ్ఛతీతి కవిః.

కవిః—కవతే చాతుర్యేణేతి కవిః."

అని శబ్దకల్పద్రుమము.

కావ్యశబ్దమునకు

సౌభాగ్య భాస్కరాఖ్యలలితాభాష్యమున భాసురానందనాథులను నుపాధిధారులగు శ్రీభాస్కరరాయలు

"కలానిధిః కావ్యకలారసజ్ఞా రసశేవధిః"

అనుశ్లోకమునకు భాష్యము వ్రాయునపుడు:

"కవేః కర్మ కావ్యమ్. తచ్చనాటకనాటకభాణడిమప్రహసనాదిభేదాదనేకవిధ మగ్నిపురాణాదౌ ప్రదర్శితమ్. తాదృశ కాలాప్యం ఛాయేవ రూపమ్ కావ్యోత్పాదకప్రతిభైవ కలా ధ్యానవిశేషేణ కావ్యనిర్మాణ సామర్థ్యప్రదత్వస్య తంత్రేషు బహుధా వర్ణనాత్"

అని వ్రాసిరి.

కావ్యమ్="కవే రిదం కర్మ భావోవా కావ్యమ్."

అనిశబ్దకల్పద్రుమము.

కావ్యశబ్దమున కిపుడర్థము చెప్పవ లసవసరమైనను దెల్పితి. కావ్యనిర్ణయమునఁ జేయనగు. నిఘంటువులప్రస్తావముగాన నన్నియు నిట వ్రాయఁదగునని నాభావము.

రసము

"రసః — రస్యతీతి రసః; రసతీతిరసః; "రస ఆస్వాదనే"

అని శబ్దకల్పద్రుమము.

ఇంతకంటె నిఘంటువుల నెత్తి చూపుట బాగుగాదు.

కవిశబ్దమునకుఁ జెప్పఁబడినయర్థమును దిలకించితిరి గదా! ఈశబ్దము శ్రుతిస్మృతిప్రతిపాదితముగాని సామాన్యము గాదు.

కవులంగూర్చి భర్తృహరి శృంగారశతకమునందు

"శ్లో. భవంతో వేదాంతప్రణిహితధియా మాప్తగురవో
విచిత్రాలాపానాం వయమపి కవీనా మనుచరాః;
తథా ప్యేత ద్బ్రూమో నహి పరహితా త్పుణ్య మధికం
నచాస్మిన్ సంసారే కువలయదృశో రమ్య మపరమ్."

"విచిత్రాః ఆలాపా భావణాని యేషాం తేషాం కవీనా మనుచరాః అనువర్తినః"

అని వ్యాఖ్య.

"శ్లో. క్షాంతిశ్చే ద్వచనేన కిం కి మరిభిః క్రోధోఽస్తిచే ద్దేహినాం
జ్ఞాతిశ్చే దనలేన కిం యది సుహృ ద్దివ్యౌషధైః కింఫలమ్,
కిం సర్పై ర్యది దుర్జనాః కిము ధనై ర్విద్యాఽనవద్యా యది
వ్రీడా చేత్కిము భూషణైః సుకవితా యద్య స్తి రాజ్యేనకిమ్."
భర్తృహరి - నీతిశతకము. ౨౧. శ్లో.

"శ్లో. త్వం రాజా వయమప్యుపాసితగురుప్రజ్ఞాభిమానోన్నతాః
ఖ్యాత స్త్వం విభవై ర్యశాంసి కవయో దిక్షు ప్రతన్వంతి నః;
ఇత్థం మానద నాతిదూర ముభయో రప్యావయో రంతరం
యద్యస్మాసు పరాఙ్ముఖోఽసి వయ మప్యేకాంతతో నిస్స్పృహాః."
భర్తృహరి వైరాగ్యశతకము ౨౩.

కవిశబ్దమునకు శ్రుతిస్మృతులు, నీతిగ్రంథములు లోనగునవి అనుపమానార్థము నుపపాదించుచున్నవి. భర్తృహరిమహాకవి "సుకవితా యద్యస్తిరాజ్యేనకిమ్" అని స్వాభిప్రాయమును దెలిపెను. శ్రుతి "కం బ్రహ్మాణంవేత్తీతి కవిః." అనునర్థమునే తెల్పినది. ఇంతియకాక 'భగవత్కల్యాణ గుణాది ప్రకాశక ప్రబంధనిర్మాత' యనియు నర్థము గలదని యంగీకరించినవి. ఇంత చాలక నిరంతరయోగాభ్యాసానందానుభవము గలవాఁడను నర్థమును వెలిపుచ్చినది. స్మృతియు "ఇంద్రియాతిక్రాంత శుద్ధిదర్శిన్" అని శ్రుత్యర్థమునే వివరించి హాన మూనినది. నిఘంటువులు సర్వజ్ఞత్వమునే కవిశబ్దమునకుఁ బ్రసాదించినవి. అందుఁ గొన్ని రసజ్ఞతను అనుగ్రహించినవి.

ఇట్లు విశేషార్థములు కవిశబ్దమునకుఁ బ్రసాదించినకతన సనాతనకాలమునుండి కవికింగల యప్రతిమాన మర్యాద వెల్లడియగుచున్నట్లు గ్రహింపవచ్చును.

"ధీరో మనీషీ జ్ఞః ప్రాజ్ఞ స్సంఖ్యావాన్ పండితః కవిః."
"కాశీభోగ్య వధి రత్ప్యతాన్"

అని యమరసింహుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

పండితకవిశబ్దములు సమానములని యూహింపవచ్చునుగాని వ్యుత్పత్తులు వేఱువేఱుగ నున్నవి. లోకమునందుఁగూడఁబండితులనుగవులనిపిల్చుటయు లేదు. అనఁగా శబ్దమునకు రూఢ్యర్థము "కవతే చాతుర్యేణేతి కవిః"

అన్నదియే యని యూహింపవచ్చును. కాని శ్రుతిభాష్య కర్తలు శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదప్రభృతులు యోగి వర్యుఁడనియు, రసవద్గ్రంథరచయితయనియు నర్థమును దెల్పిరి. దీనింబట్టి భగవద్గుణకీర్తనవిరహిత గ్రంథకర్తలు కవులుకారని యూహింపరాదు. ఉపలక్షణవిధిచేఁ గవిత్వము చెప్పువారందఱు కవులేయని సిద్ధాంతము చేయ వచ్చుననుటయు నొకకొంతసాహసము. ఉపలక్షణవిధి సర్వత్ర పనికిరాదు. పుణ్యకార్యములు చేయవలయునని విధియుండఁగాఁ బుణ్యకార్యములు తత్తత్సమయానుకూలపాపకార్యములునుఅనియుపలక్షణవిధినిబ్రస్తావింపరాదు. 'కాకేభ్యో దధి రక్ష్యతామ్'సరసముగనేయుండునో విరసముగనుండునోఅనుచో నిటనున్న కాకశబ్దము దధిహానసకసకలజంతూపలక్షణమని చెప్పవచ్చునేకాని స్వేచ్ఛగా నెందును దానినేయాధారముగాఁగొని విపరీతార్థములు చెప్పరాదు. భగవత్కల్యాణగుణప్రదర్శకప్రబంధకర్తయనఁగా నందు నితరపుణ్యపురుషగుణగణంబులు నని యర్థము చెప్పవచ్చును. ఇంతవఱకే యుపలక్షణవిధి యుపయోగించును.

కవి నియమబద్ధుఁడా? స్వేచ్ఛాప్రవర్తకుఁడా?

ఈ విషయముకూడఁ బ్రధానమే. సర్వతోముఖముగ విశృంఖలవృత్తిని బ్రవర్తించునధికారము కవికిం గలదని కొందఱు వచింతురు. శాస్త్రభేదాను గుణవిశృంఖలవృత్తియేకాని యథామతి స్వేచ్ఛఁగాఁ బ్రవర్తింప రాదని కొందఱందురు. సాధారణముగా నీరెండవవారి వాదమే విహితమని తోఁపక మానదు. అట్లుకాదేని యలంకారశాస్త్రము నొకయేటిలోఁ బాఱవేయ వలసినదే. అందు దోషప్రకరణమే లేదనవలసినదే. ఎవరికిఁదోఁచినట్లు వా రలంకారములఁ గల్పింతురేని రసజ్ఞులూహింతురుగాక!.

కవిత్వమనఁగా నియమబద్ధము కాఁగూడదనియు నాధార యనర్గళముగాఁ బ్రవహింపవలసినదేకాని యడ్డ పడఁగూడదనియు మఱికొంద అనువదింతురు. వారియభిప్రాయమేమో వారికినిదెలియ దనవలసివచ్చును. అనర్గళముగా ననఁగా నెవరికిఁ దోఁచినట్లు వారు ప్రవర్తించుటయేకదా! అపుడుగాని కవిత్వముపస బయలుపడదేమో? ఎవరికిఁదోఁచినట్లువా రాక్షేపింతురు. దాని నడ్డఁగూడదు. ఇట్లుకాఁగా కవిత్వము కపిత్వముగ మాఱును.

'చంద్రముఖి' అనుచో 'శుకముఖి' అని యొకరు చెప్పిన బాగుండదా యనవలసివచ్చును. ఇంకొకఁడు 'పాషాణవిశాలఫాల' యనిచెప్పవచ్చును. ఇట్లు 'వెఱ్ఱి ముదిరినది రోకలి తలకుఁ జుట్టు' మన్నట్లగును. అనఁగా కవికిఁగల స్వాతంత్ర్యము విశృంఖలముగా నర్థమును దెల్పుటలోనేకాని యలంకారాదులయందు యథామతిఁ బ్రవర్తింప వీలుండదు. అది యొకప్పడు లోకస్వభావవిరుద్ధము నగును. ఇది తప్పని యెవరే నాక్షేపింప స్వేచ్ఛకలదు గదాయని సమాధానము రావచ్చును. అదిక్రమక్రమముగా వెఱ్ఱిగా మాఱును.

"నిరంకుశాః కవయః"

అనఁగా నర్థమేమన్న ప్రశ్నము రావలసినదే. దాని కర్థమేమనఁగా భాషాంతరీకరణమునఁ గొన్ని నియమములు పాటించి మఱికొన్ని నియమములం దిచ్ఛానుసారము తదర్థమును వెల్లడించుచు, నుచితరీతిని సారాంశమును బహుభంగుల సహృదయహృదయానందకరమగునట్లు తెలుపునపుడు వా రేమందురో పీ రేమనుకొందురో యని సంశయింపక యిష్టానుసారము శక్తి కనురూపముగాఁ బ్రవర్తింపవలయునని యర్థమేకాని స్వేచ్ఛగా శబ్దములను సంస్కరించి యపశబ్దములని జంకక లోకప్రసిద్ధవిరుద్ధార్థముల నొక్కొక్కశబ్దమునకుం జెప్పుచు "వ్యాకరణమును మీఱితిమి; ఛందస్సును దాఁటితి"మని ప్రల్లదంబులు పలుకరాదు. ఒకప్పుడు ప్రమాదమున దుష్ప్రయోగములఁ జేసినచో విజ్ఞులు తెల్పినపుడు శిరసావహించి వానిని సంస్కరించుకొనుటయే మంచిపద్ధతి. అట్టి గ్రంథములఁ జూచువా రుండరేమోయని కవి భయపడరాదు.

"శ్లో. యే నామ కేచి దిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞాం
జానంతి తే కిమపి తాన్ ప్రతి నైష యత్నః;
ఉత్పత్స్యతేఽస్తి మమ కోఽపి సమానధర్మా
కాలోహ్యయం నిరవధి ర్విపులాచ పృథ్వీ."

అని భవభూతిమహాకవి చెప్పియేయున్నాఁడుకదా! కాలోచితముగా మార్పులు చేయవలదా యన్న నది సర్వవిష

యములందునుగాదు. 'తృతీయనేత్ర'పదమునకు "త్రితీయ నేత్రమ్" అని మార్చి "యిట్లు కొంద అచ్చరించుట విన్నారముగాన వలయుననియే యిట్లు సంస్కరించితి"మని వ్యాసత్వ మారోపించుకొనరాదు. శాస్త్రముల సంస్కరింపఁబూనరాదు. అట్టియోగ్యత కవికి లేదు. ఎవరికిని లేదు. నవనవభావముల ముచ్చటగాఁ జేర్చి చదువరుల నానందాంబుధి నోలలాడించుట కవికృత్యము. అందులో వీరిని "నిరంకుశాః కవయః" అనవలయును.

" క. తుమ్మెదలవంటి కీర్తియు
సమ్మదమున మేఘమట్టి సరసాలాపం
బిమ్మహిఁ గల్గినవారలె
కొమ్మా! ప్రఖ్యాతి నందఁ గోరఁగ వచ్చున్"

అని కల్పించినచో నేప్రాయశ్చిత్తకాండమునఁ దీనికిఁ బాపత్వముఁ దానికిం బాచితమున్నదని ప్రశ్నింపరాదు.

కవిసమయముల మీఱరాదు.

ప్రాచీనులు కవిసమయములని కొన్ని నియమములం గావించిరి. వానిని మీఱినచో లోకవిరుద్ధముగ నుండుటయేకాక సర్వరసికజనామోదపాత్ర మది కానేరదు. అట్లు స్వేచ్ఛమెయి మీఱిన నది కవిత్వముగాదు; స్వభావ విరుద్ధము నగును. అయినచో "నగించటుగాకయుండినన్" అనియు, "ఊరందఱకొక త్రోవ, ఉలిపికట్టెకొక త్రోవ" అనియు నలరారు సూక్తులకు దృష్టాంతభూతుఁడగును. కాఁబట్టి విశృంఖలవృత్తి నెందును బనికిరాదు.

ఇఁక నీసిద్ధాంతమునఁ గావ్యమన నెట్టిదో యించుక విచారింపక తప్పదు. దీనింగూర్చి మనప్రాచీన లక్షణశాస్త్రకర్తలేభావమును దెల్పిరో విచారింతము.

" శ్లో. అర్థ స్సహృదయశ్లాఘ్యః కావ్యాత్మా యో వ్యవస్థితః;
వాచ్యప్రతీయమానాఖ్యౌ తస్యభేదా వుభౌ స్మృతౌ."

అని ధ్వన్యాలోకమున శ్రీమదానందవర్ధనాచార్యులు సిద్ధాంతీకరించిరి.

సహృదయు లనఁగా రసికులని యర్థము. శాస్త్రమర్యాదలమీఱినచో నపూర్వరసికులని యందురు.

కావ్యపఠనమున ఫలముగలదా?

"చతుర్వర్గఫలప్రాప్తి స్సుఖాదల్పధియా మపి;
కావ్యాదేవ యత స్తేన తత్స్వరూపం నిరూప్యతే."

అన్నచో, సాహిత్యదర్పణమునందు

"చతుర్వర్గఫలప్రాప్తి ర్హి కావ్యతో రామాదివ త్ప్రవర్తితవ్యం న రావణాదివ దిత్యాది కృత్యాకృత్య ప్రవృత్తినివృత్త్యుపదేశ ద్వారేణ సుప్రతీతైవ.

వ్యా. తథాచ తథావిధకావ్యోపదేశాత్ కర్తవ్యే కర్మణి ప్రవృత్త్యుదయేన తదనుష్ఠానాత్ ధర్మప్రాప్తిః; తత శ్చార్థలాభః; తస్మాచ్చ కామోపపత్తిః; ముక్తిస్తు తద్ధర్మఫలానభిసంధానా దిత్యవధేయమ్."

దీనిచేతఁ గావ్యము కాలక్షేపమున కేర్పడక కాంతాసమ్మితత్వముచే విహితరీతి రామాదిచరిత్రములఁ దెల్పి యిట్లు ప్రవర్తించిన శ్రీరామాదులవలెఁ గీర్తికిం బాత్రులగుదురనియు, రావణాదుల చరిత్రముల ననువదించి యిట్లు ప్రవర్తించిన నపకీర్తిఁ బొందుదురనియు నుపదేశించుటయే కావ్యపద్ధతియని భావము.

"ధర్మార్థకామమోక్షేషు వైచక్షణ్యం కలాసుచ;
కరోతి కీర్తిం ప్రీతించ సాధు కావ్యనిషేవణాత్."

అని యభియుక్తోక్తియుఁ గలదు.

కావ్యమునుండి ధర్మప్రాప్తియెట్లనఁగా భగవన్నారాయణ చరణారవింద స్తవాదులచేత నని సమాధానము చెప్పఁబడినది. అర్థప్రాప్తిప్రత్యక్షమే. తద్ద్వారా కామప్రాప్తియుఁగల్గును.

" మోక్షప్రాప్తి స్త్వేత జ్జన్యధర్మఫలానను సంధానాత్ మోక్షోపయోగివాక్యే వ్యుత్పత్త్యాధాయకత్వాచ్చ."

అని నిర్ణయింపఁబడినది.

"యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతి మాప్నోతి నైష్ఠికీమ్."

ఇట్లు ధర్మార్థకామమోక్షములు కావ్యముద్వారా కలుగునని యుక్తియుక్తముగా శ్రుతిస్మృతిసమ్మతముగా సిద్ధాంతము చేయఁబడినది.

"శ్లో. నరత్వం దుర్లభం లోకే విద్యా తత్ర సుదుర్లభా;
కవిత్వం దుర్లభం తత్ర శక్తి స్తత్ర సుదుర్లభా."

ఇందుఁ గవిత్వ మనుపదమునకు వ్యాఖ్యానమునందు

"రసాత్మక యత్కించిద్వాక్య నిర్మాతృత్వమ్ కవిత్వమ్."

"తచ్చోద్భటకావ్యకర్తౄణామ్, కవిత్వశక్తిస్తు రసాత్మకమహావాక్యనిర్మాతృత్వమ్; తచ్చ రఘువంశాదిగ్రంథకర్తౄణామ్; ఇత్యనయోర్భేదః."

అని వ్రాయఁబడినది.

ఆర్యులారా! శాస్త్రకర్తలభావ మెంతపరిశుద్ధముగ నున్నదో చూడుఁడు. రసాత్మకమైన వాక్యము నల్లుటకూడఁ గవిత్వమే యగునఁట. కవిత్వశక్తిమాత్రము రసాత్మక మగు మహావాక్యముల నిర్మించుటయఁట. ఓహో! రస మెంత ప్రధానమైనది.

" శ్లో. కావ్యాలాపాంశ్చ యే కేచి ద్గీతకా న్యఖిలానిచ;
శబ్దమూర్తిధరస్యైతే విష్ణో రంశా మహాత్మనః."

పురాణములుకూడ శబ్దబ్రహ్మమునకుఁ గావ్యాదు లంగములని తెల్పి గౌరవమును గాంచినవి. లేకున్నఁ దమకే మర్యాద తక్కువయని యవి మెఱుంగును గాఁబోలును!

కావ్యము భగవదంశము

నిర్గుణబ్రహ్మము సృష్టిచేయ నూహించి సగుణబ్రహ్మమయ్యె. అనఁగాఁ బ్రకృతివిశిష్టమై తద్వశ్యమయ్యెను. అప్పు డది శబ్దబ్రహ్మమనియుఁ బిల్వఁబడు. అట్టిశబ్దబ్రహ్మము రసవిశిష్టపదముల స్తుతింపఁదగినదికాని వేఱు కాదుకదా! అట్టికావ్యము 'సరసపదాత్మకమగుట న్యాయమూ! ఎవఁడైనఁ దనయుపాస్యదైవము సరసపదముల వర్ణింపఁబడవలయునని కోరునుగదా! అట్టి యుత్కృష్ట కావ్యమునఁ గవి యిచ్ఛానుసారము విశృంఖలముగాఁ బ్రవర్తించుట యనఁగా నర్థమేమి? ఇదంతయు నాలోచించియే పూర్వులు కావ్యస్వరూపమును గొనియాడి కవికి గౌరవమును బ్రసాదించిరి. ఆగౌరవమును నిలుపుకొనుట కెన్ని నియమములకుఁ గవి లోఁబడవలయునో యాలోచింపుఁడు.

ఇవ్విధమునఁ గావ్యవ్యుత్పత్తిసిద్ధాంతముచేయుచు సాహిత్యదర్పణకర్త దూర మాలోచించియే

" శ్లో. వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం దోషా స్తస్యాపకర్షకాః,
ఉత్కర్షహేతవః ప్రోక్తా గుణాలంకారరీతయః."

అని వక్కాణించిరి.

ధ్వన్యాలోకమునందు:

" శ్లో. సరస్వతీస్వాదుతదర్థవస్తు నిష్యందమానా మహతాం కవీనామ్;
అలోకసామాన్య మభివ్యనక్తి ప్రతిస్ఫురంతం ప్రతిభావిశేషమ్.
శబ్దార్థశాసనజ్ఞానమాత్రేణైవ నవేద్యతే;
వేద్యతే సహి కావ్యార్థ తత్త్వజ్ఞైరేవ కేవలమ్. ౭
సోర్థ స్తద్వ్యక్తి సామర్థ్యయోగీ శబ్దశ్చ కశ్చన;
యత్నతః ప్రత్యభిజ్ఞేయౌ తౌ శబ్దార్థౌ మహాకవేః." ౮

ఇట్లుసిద్ధాంతమును దెల్పుచు:

"విజ్ఞాయేత్థం రసాదీనా మవిరోధవిరోధయోః;
విషయం సుకవిః కావ్యం కుర్వన్ ముహ్యతి నక్వచిత్. ౩౧
వాచ్యానాం వాచకానాంచ యదౌచిత్యేన యోజనమ్;
రసాదివిషయే నైతత్కర్మ ముఖ్యం మహాకవేః." ౩౨

అని స్వాశయమును స్పష్టముగా వెలిపుచ్చిరి. ఉచితరీతి వాచ్యవాచకపదములఁ గూర్చుట రసాదివిషయమయి యాకూర్పుప యోగించునట్లుచేయుటయే మహాకవికృత్యమని దీనినుండి తేలినదికదా! విశృంఖలవృత్తి కవికేలాగు చెల్లునో చెప్పఁజాలకున్నాఁడ. శాస్త్ర నియమముల నుల్లంఘింపకుండుటయే విశృంఖలవృత్తి యన్నచో శంక లుండవు. అందు నేది ప్రధానముచేసికొనినమైన నిచ్ఛానుసారముగఁ బ్రవర్తింపవచ్చునన్నను భేదము లుండవు. దోషప్రకరణమునకు లక్ష్యభూతముగమాత్రము కవిత్వము చెప్పరాదు. అదియు శాస్త్రోక్తమేకదా యనరాదు. అట్టిదోషములఁ జేయవలదనియే శాస్త్రమతము. కాననే భగవద్గీతయందు శ్రీకృష్ణభగవానులు:

"శ్లో. తస్మా చ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ,
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మకర్తు మిహార్హసి."

అని యాజ్ఞాపించిరి. మనుష్యబుద్ధి యల్పమగుటచేతను బ్రమాదములపాలై పోవకుండ శాస్త్ర మాఁపఁగలదన్న విశ్వాసము భగవంతునకు నుండఁగా మనకు లేకుండు టెట్లు? ఈనియమముల నాలోచించి ఇచ్ఛారూపముగ వాక్కు వెదచల్లుట చేయరానిపనులలో మొదటిదని తేలుచున్నయది. అట్లు నియమబద్ధుఁడు కావున నే కవి కంతటిగౌరవము ప్రసాదింపఁబడినది.

ప్రతాపరుద్రీయమునందు

"శ్లో. గుణాలంకారసహితా శబ్దార్థా దోషవర్జితా;
గద్యపద్యోభయమయం కావ్యం కావ్యవిదో విదుః."

అని కావ్యసామాన్యలక్షణమును నిరూపించి

"శబ్దార్థా మూర్తి రాఖ్యాతా జీవితం వ్యంగ్యవైభవమ్,
హారాదివ దలంకారా స్తత్ర స్యు రుపమాదయః;
శ్లేషాదయో గుణా స్తత్ర శౌర్యాదయ ఇవ స్థితాః,
ఆత్మోత్కర్షావహా స్తత్ర స్వభావా ఇవ రీతయః;
శోభా మాహార్యకీం ప్రాప్తా వృత్తయో వృత్తయో యథా,
పదానుగుణవిశ్రాంతిశయ్యా శయ్యేవ సమ్మతా;
రసాస్వాదప్రభేదా స్స్యుః పాకాః పాకా ఇవ స్థితాః,
ప్రఖ్యాతా లోకవ దియం సామగ్రీ కావ్యసంపదః."

అని విశేషలక్షణమును సిద్ధాంతీకరించిరి.

విద్యానాథమహోపాధ్యాయులమతము ననుసరించియుఁ గవి స్వేచ్ఛానుగుణముగ సర్వతోముఖములఁ గవిత్వమును జెప్పక నియమబద్ధుఁడే కావలయునని స్పష్టమయ్యెను.

రసగంగాధరమున:

"చమత్కారజనక భావనావిషయార్థప్రతిపాదకశబ్దః కావ్యమ్."

అని వర్ణితమయ్యెను.

కావ్యప్రదీపమునందు

"తదదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణా వనలంకృతీ పునః క్వాపి"

అని మహామహోపాధ్యాయ గోవిందాచార్యులు సిద్ధాంతమును చెప్పిరి.

కావ్యాదర్శమునందుఁ గావ్యనిరూపణము చేయుచుఁ గవింగూర్చి యిట్లు చెప్పఁబడినది:

"శ్లో. తదేత త్కావ్యసర్వస్వం సమాధి ర్నామ యో గుణః,
కవిసార్థః సమగ్రోఽపి త మేన మనుగచ్ఛతి;
ఇక్షుక్షీరగుడాదీనాం మాధుర్య స్యాంతరం మహత్,
తథాపి నతదాఖ్యాతుం సరస్వత్యాపి శక్యతే;
నైసర్గికీచ ప్రతిభా శ్రుతంచ బహునిర్మలమ్,
అమందశ్చాభియోగోఽస్యాః కారణం కావ్యసంపదః;
నవిద్యతే యద్యపి పూర్వవాసనా
గుణానుబంధి ప్రతిభాన మద్భుతమ్;
శ్రుతేన యత్నేనచ వా గుపాసితా
ధ్రువం కరోత్యేవ కమప్యనుగ్రహమ్.
తద స్తతంద్రై రనిశం సరస్వతీ
శ్రమా దుపాస్యా ఖలు కీర్తి మీప్సుభిః
కృశే కవిత్వేఽపి జనాః కృతశ్రమా
విదగ్ధగోష్ఠీషు విహర్తు మీశతే." ౧౦౫.

ఇట్లు తరుణవాచస్పతిగారు సిద్ధాంతము చేయుటఁ జూడఁగా వారిమతిప్రతిభ యమేయమని చెప్పకతప్పదు. కవియం దొకానొకయపూర్వప్రతిభ గలదని యందఱంగీకరించినవిషయమే కాని క్రొత్తదిగాదు. ఏశాస్త్రమునందు నిట్టి ప్రమాణము లుండు ననవచ్చును. కాని యించుక యాలోచించిన నేది యుత్కృష్టవిషయమో యనితోఁపక మానదు.

ఈరీతిఁ గావ్యస్వరూపమును దెల్పి కవిలక్షణములు ప్రాచీనులు సిద్ధాంతము చేసిరి. అసిధారావ్రతచర్య యన్నట్లు కవి యమేయబుద్ధివిభవమున గోడలేని చిత్తరువు వ్రాయుట యొకానొక యనిర్వచనీయప్రతిభచేతనే యనికనుఁగొనవచ్చును. ఆప్రతిభ యితరవిద్యలయందును గల్గవచ్చును గాని కవియందు నావిర్భవించిన ప్రతిభయే మిన్నయని యెన్నఁదగియున్నది.

ఇట్లు నియమములం బరిశీలింపఁగాఁ గవిత్వమన మిగులఁ గష్టమైన కార్యమే కాని సులువగునది కాదని పొడకట్టును. ఔరా! ఛందోవ్యాకరణనియమముల పీడక, అలంకారశాస్త్రమును వేయికన్నులఁ గనిపెట్టి, లోకానుభవము నెఱింగి, ప్రాచీనులయూహ లెట్లు ప్రవహించినవని గుఱుతెఱింగి, సమయమును బరికించి, కాలమునూహించి, భాషారక్షణోపాయము లివియని నిశ్చయించి, స్వకృత్యమునకుఁ గడంగవలయు. ఇం దేది లోపించినను గృతకృత్యుఁడు కానేరఁడు.

నియమములఁ బాటింపక యొనరించినది కావ్యమనఁబడదు. కాని యేదో యొకరీతి నలంకారశాస్త్రమునఁ బ్రఖ్యాతి కెక్కెను. దోషప్రకరణ మట్టివాక్యముల కేకదా యేర్పఱుపఁబడినది? దానికి లక్ష్యములు కావలయునుగాన నందుల కుపయోగించును. కాననే "కావ్యాలాపాంశ్చ వర్జయేత్" అన్నసూక్తి వెలసినది. అట్లుగాక యొప్పినకొలఁది సత్కావ్యముల నిర్మాణము చేయుఁబూనుటే కవికృత్యము.

రసనిరూపణము

"వాక్యం రసాత్మకం కావ్యమ్." అనుచో రసాత్మక మనఁగా రసాలవాలముగా వాక్యమొప్ప వలయునని భావము. అట్లు కానిచో నది వాక్యము కాదు; తత్సంహితము కావ్యమును గాదు. రసమనఁగా:

"శ్లో. విభావే నానుభావేన వ్యక్తస్సంచారిణా తథా,
రసతా మేతి రత్యాది స్థాయీభావ స్సచేతసామ్.
సత్త్వోద్రేకా దఖండస్వప్రకాశానందచిన్మయః,
వేద్యాంతర స్పర్శశూన్యో బ్రహ్మాస్వాదసహోదరః;
లోకోత్తరచమత్కారప్రాణః కైశ్చి త్ప్రమాతృభిః,
స్వాకారవ దభిన్నత్వే నాయ మాస్వాద్యతే రసః."

అని సాహిత్యదర్పణమునఁ జెప్పఁబడినది.

"విభావానుభావ సాత్త్వికవ్యభిచారిసామగ్రీ సముల్లాసిత స్థాయిభావో రసః."

అని ప్రతాపరుద్రీయము.

"రసతే స్వాదనార్థత్వా ద్రస్యంత ఇతి తే రసాః."

అని భావప్రకాశిక.

"శ్లో. కారణా న్యథ కార్యాణి సహకారీణి యానిచ,
రత్యాదే స్థాయినో లోకే తానిచే న్నాట్య కావ్యయోః;
విభావా అనుభావా స్త త్కథ్యంతే వ్యభిచారిణః,
వ్యక్త స్సతై ర్విభావాద్యైః స్థాయీభావో రస స్స్మృతః."

అనికావ్యప్రదీపము. ఈరసములు ఏతన్మతమున నెనిమిది:

"శృంగారహాస్యకరుణరౌద్రవీరభయానకాః,
భీభత్సాద్భుతసంజ్ఞౌ చేత్యష్టౌ నాట్యే రసా స్స్మృతాః"

అని యుపపాదించి;

"నిర్వేద స్థాయిభావాఖ్య శ్శాంతో౽పి నవమో రసః"

ఇట్లు రసములు తొమ్మిదనియుఁ దల్లక్షణము లివి యనియు విమర్శింపఁబడియె. అట్టిశాస్త్రకర్త లేటికో కవి సర్వతోముఖముల వ్యాపింపకుండ దోషప్రకరణమును జెప్పిరి. తల్లక్ష్యముగాకుండఁ గవి జాగరూకుఁడై మెలఁగవలయు. ఏమాత్రము ప్రమాదంపడినను దోషలక్ష్యముగఁ గవిత్వము చెప్పినవాఁ డగు. ఐనను గవి నిరంకుశగజమువలె విచ్చలవిడిఁ దిరుగవచ్చునన్నసిద్ధాంత మొక్కండుగలదు. కాని యది చాలసేపు నిలువఁజాలదు. లక్షణతిరస్కారము చేయుట కవితాలతకు విషజలము పోసినట్లే. అట్టిపాపమునకుఁ బాలుపడరాదు. స్వాతంత్ర్యము కవికిలేదా యని బొడ్డున జన్నిదము దోఁపి కలహమునకు వచ్చినఁ జెప్ప వీలుండదుగాని యించుక యోర్పుమై నిలువంబడినఁ జక్కఁగాఁ దెలుపవచ్చు. ఎందుస్వాతంత్ర్యము? అనుప్రశ్నమునకు నుత్తరము భాషాంతరీకరణమునందుమాత్రమే. తక్కినవిషయముల నతని కధికారమే లేదు. లోకాచారవిరుద్ధముగా వర్ణింపవచ్చునా? అసంగతములుగా శబ్దములఁ బ్రయోగింపవచ్చునా? ఇందేవియుఁ బనికిరావు. భాషాంతరీకరణమున మాత్రము యథాశక్తిఁ దనస్వాతంత్ర్యమును జగమునఁ జాటవచ్చు. కవిసమయముల నుల్లంఘింపరాదు. కవిసమయము లనఁగా లోకాచారసారములేయని యెఱుఁగవలయునే కాని తోఁచినట్లు చేర్చినవి కావు. ఈయలంకారములు, కవిసమయములు, ద్వీపాంతరనివాస మొనరించువారల కంతగా పనికిరాకపోవచ్చును. కాని ముఖము సూర్యబింబమువంటి దనవచ్చునా? కాక నేత్రతుల్య నేత్రము లనవచ్చునా? అట్టివన్నియు విశేషలోకానుభవముగల పూర్వులే యేర్పాటుచేసియున్నారు. అట్టి వానిలోఁ గవిస్వతంత్రతను జూపరాదు.

దోషప్రకరణ మొక్కదానిం బఠించిన మన పూర్వుల మతిప్రతిభ యెట్టిదో తెలియఁబడును. ఒక్కయుదాహరణముఁ జూడుఁడు: పదదోషములయందు క్లిష్టత్వమను దోషముగలదు.

"అర్థప్రతీతే ర్వ్యవహితత్వం క్లిష్టత్వమ్."

అనిలక్షణము. అనఁగా అనేకపదప్రతీతివ్యవధానమువలన ఆలస్యముగాఁ బ్రకృతార్థము తోఁచుట యని దాని యర్థము.

ఉదా. "క్షీరోదజా వసతి జన్మభువః ప్రసన్నాః"

అని అనఁగా జలము నిర్మలముగా నున్నదని దీనిభావము. ఈయర్థము చెప్పఁబూని కవి క్షీరోదజా=లక్ష్మికి, వసతి నివాసము అగుపద్మమునకు, జన్మభువః, ఉత్పత్తిస్థానము లనఁగా జలములని యర్థము. ఇది, ద్రావిడప్రాణాయామ మన్నట్లు "లక్ష్మి పద్మమం దుండును; ఆపద్మము జల

ములఁ బుట్టును"అని క్రమముగా నర్థము చేసికొనుచు
రాఁగా జలములుగదాయని తోఁచును. ఇట్టిది ప్రయో
గార్హములు కావనిరి. ఎంతటిసూక్ష్మబుద్ధితో నాలో
చించిరో యోజింపుఁడు. అనఁగా పద్యము చదువఁగనే
యర్థముకావలెనే కాని చాలసేపాలోచించకుండ నర్థము
తోఁచనట్లు కవిత్వము చెప్పరాదని పెద్దలభావము. అట్టి
నియమముల నుల్లంఘించుట యనఁగా నర్థమేమి?
నియమోల్లంఘనము విలయహేతువు. పశుపక్ష్యాదులు
కూడ స్వస్వనియమముల నుల్లంఘింపక కాలోచితక్రీడల
నాచరించుచున్నవి. వృక్షములు లతలు సైతము ఋతు
ధర్మములఁ బాటించుచున్నవి. మనుజులు వానింబరిత్యజిం
చుటయన నేమియో తెలియరాదు. పశుపక్షివృక్షలతా
దులకు నియమములు భగవత్కల్పితములు. మనుజులకు
నందును గవిత్వమునకుఁ బురుషవిశేషకల్పితములు. కాన
నీయుదాహరణము పనికిరా దనవచ్చును. వాస్తవమే
యని యంగీకరింతము. ఐనను గవిత్వనియమములుకూడ
విశేషపాండిత్యము, అత్యధిక లోకానుభవము గలిగిన
మహాత్ములచేతనే యేర్పఱుపఁబడినవికాని నాలుగక్షర
ములు నేర్చుకొని సర్వజ్ఞత్వమును బ్రకటించుకొనుచుఁ,
బ్రతికవివర్య నాక్షేపించుచు శక్తిహైన్యమును గప్పి
పుచ్చుటకై వ్యాకరణములేల యనుచుఁ, బద్యము కుదు
రకపోయినచో యతిప్రాసముల నాశనముచేయఁబూను
చున్న నావంటియల్పజ్ఞునిచేఁ గల్పింపఁబడినవి కావు.
లోకమా వానికలకు నలవాటుపడినది. వానిని మీఱినఁ
గ్రొత్తసృష్టిగను అసహ్యముగను నుండును. వర్ణనాంశము
లందుఁగూడ నిచ్ఛానుసారము ప్రవర్తింప వీలుండదు.
శాస్త్రశృంఖలాబద్ధుఁడే కావలయు. శృంగారరసము
నాక్షేపించుచుఁబచ్చిబూతుల నభిలషించు నవీనయోగులు
కొందఱు గలరు. కాన శృంగారముకూడ సమయోచిత
ముగను, ఏవపుట్టకుండున ట్లుండవలయునేకాని స్వేచ్ఛగాఁ
బ్రవర్తింప వీలుండదు.

ఈ పైవాక్యములచేఁ గవికి స్వాతంత్ర్యమే లేదను
నూహ గలుగవచ్చును. కాని కొన్నివిషయములందు
సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము గలదు. ఎందు? అన, భావ
ప్రకటనము చేయునపుడు, పలుపోకలం బోయి యెల్లెట్లు
విస్తరించిచెప్పిన నెల్లరకు బోధపడునో యట్లు చెప్పుసమ
యమునఁ గవి "నిరంకుశాః కవయః" అన్ననానుడిని
సార్థకముచేయుచు విచ్చలవిడి ప్రవర్తింపవచ్చును. ఆ
పనియే కవికిం బ్రధానము. వనితామణుల కచోర్వాదుల
వర్ణించుటకు మాత్రమే కవి పుట్టలేదు. అది పరమపురు
షార్థము కాదు. నవరసములు సమయోచితములుగాఁ
బ్రశంసించుచుఁ గథాభాగమున దృష్టినిలిపి నీతిని బోధిం
చుటకే కవి ప్రయత్నింపవలసియుండును. అది మానినఁ
గవికపుల కభేదమే. ప్రబంధములు వ్రాయునపుడును
ప్రమాదంపడకయసహ్యముగఁ గన్పడునట్టివర్ణనములతోఁ
గాలము పుచ్చక కథాచమత్కృతియందుఁ దననేర్పు
వెలయించుట కవికిఁ బరమకృత్యము. ఇట్లనుటచే రసభా
వాదులయందు శాస్త్రనియమముల మీఱక, కథాభాగ
విస్తృతియందు నిచ్ఛానుసారము కవి మెలఁగవలయునని
తెలియందగు. సర్వవిషయములందు నిచ్ఛానుసారమే
మెలఁగవలయు నన్నచో నది లోకవిరుద్ధమే యగును.
ఈవిషయమున మనవా రెంతమెలఁకువ గలిగి మెలఁగిరో
చూడుఁడు;

దోషమన నేమి?

"రసాపకర్షకా దోషాః"

సాహిత్యదర్పణము

వ్యా. సాక్షాత్పరం పరయావా రసాదీనాం సమ్యక్ ప్రతీతి ప్రతిబం
ధక కావ్యధర్మత్వమ్ దోషత్వ మితి దోషసామాన్యలక్షణమ్"
అని. అందుఁ దొలుతఁ బేర్కొనఁబడినది దుశ్శ్రవత్వము.
అనఁగా,

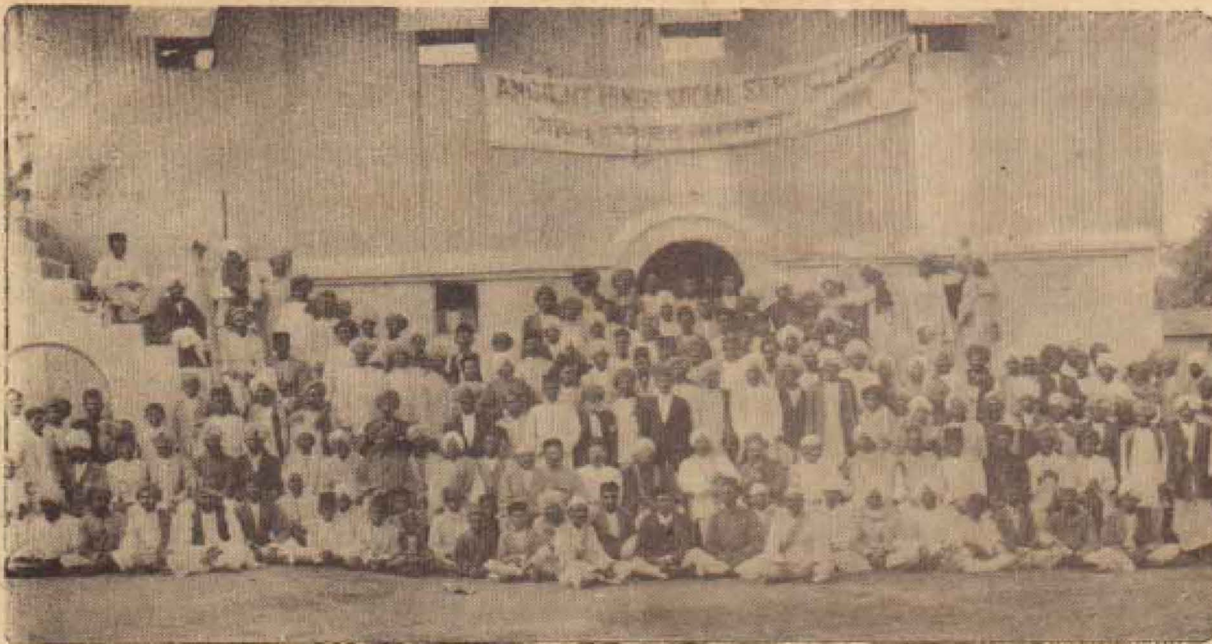
"పరుషవర్ణతయా శబ్దస్య కర్ణకటుతాకరతయా శ్రుతి దుఃఖావ
హత్వమ్.వర్ణావచ్ఛేదే నాత్మని దుఃఖజనకత్వమ్;దుశ్శ్రవత్వమ్."

ఉదా:

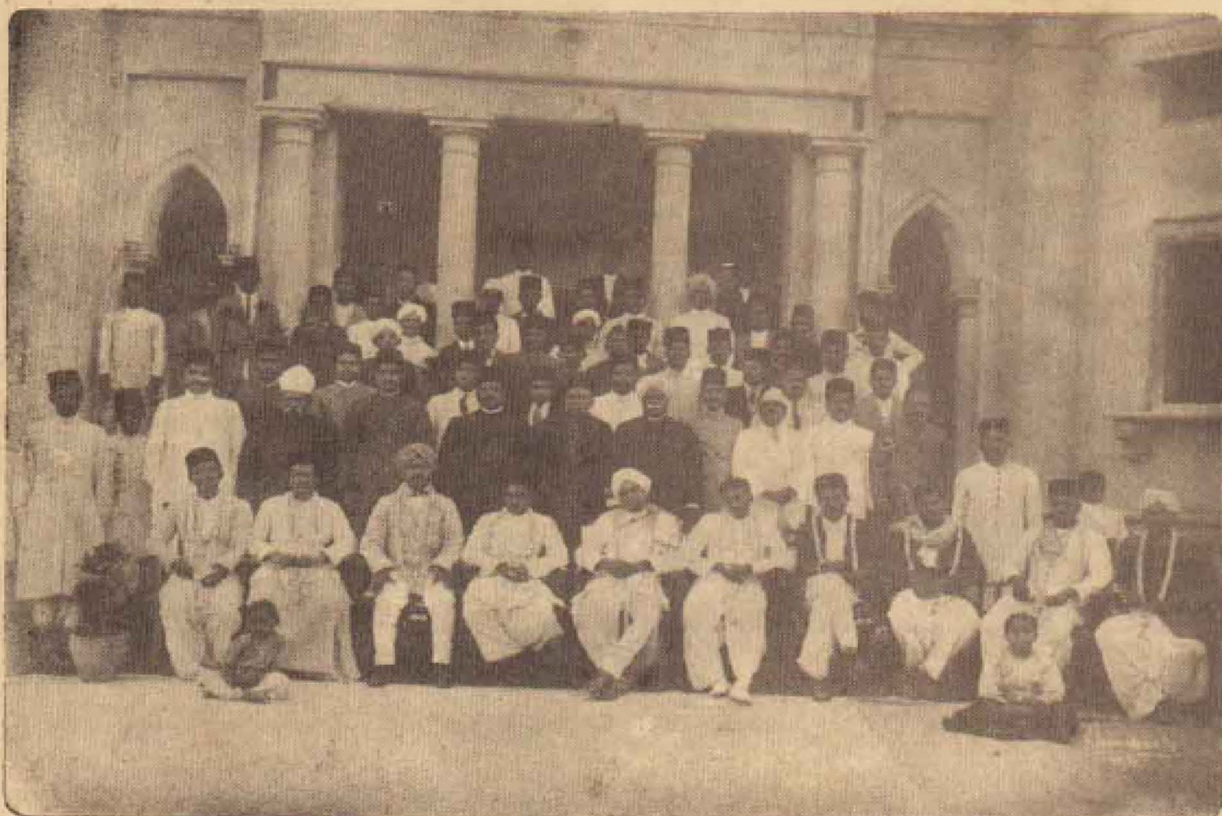
"కార్తార్థ్యం యాతు తన్వంగీ కదా ఽనంగవశంవదా"

అని ఇందు 'కార్తార్థ్యమ్' అనుచో యణ్ ప్రత్యయాంతపద
మునఁ బరుషాక్షర మున్నందున నొకదోషమనిరి.

పాఠకులారా, వింటిరా మన పూర్వులభావ
మెట్టిదో! పరుషాక్షరములుగూడ నుండఁగూడ దనిరి.

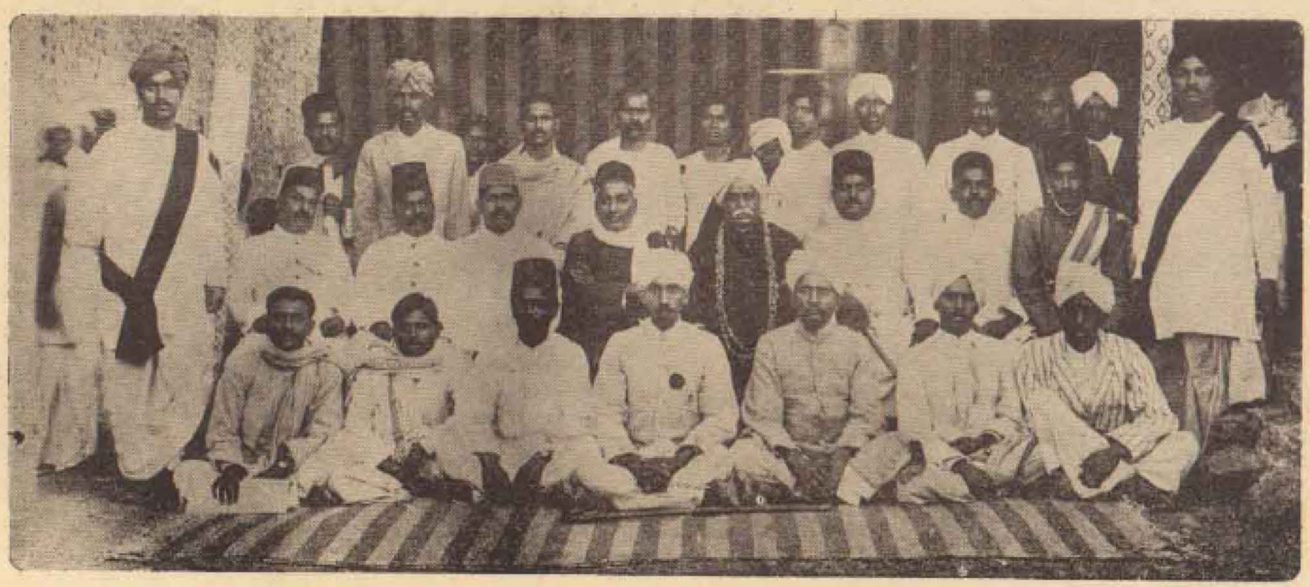
ఆది హిందూ సాంఘిక సేవాసమితి సభ-హైదరాబాదు

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ ప్రథమాంధ్రపట్టభద్ర సన్మాన సభ-హైదరాబాదు

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయసమావేశము-హైదరాబాదు-శ్రీ శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారు అధ్యక్షులు

నిజాంరాష్ట్రాంధ్రజన కేంద్రసంఘ తృతీయ సమావేశము-మధిర-హైదరాబాదు

DODGE BROTHERS
MOTOR CARS
డాడ్జి బ్రదర్సు మోటారు కారులు

డాడ్జిబ్రదర్సు టూరింగుకారు హిందూదేశమందు అంతటను చాల ప్రఖ్యాతి బడసినది. గాన దీనినిగురించి పూర్తివివరములు తెలుపనగత్యము లేదు. ఇదిగట్టిగాను, బాగుగాను తయారుచేయబడినది. దక్షిణహిందూదేశమునందున్న కఱకు బాటలకు తగినది. మిక్కిలి వెలగల కారులకంటెను దీనియందుండు కమాను మిక్కిలి సౌకర్యముగానుండును. దీనికగుఖర్చు మితముగా నుండును. ఇది గుడ్ ఇయర్ బెలూన్ టైరులతో అమర్చబడియుండుటచే అనేకమైళ్లదూరము వఱకు పోవును.

అసంతృప్తికలిగిన డాడ్జికారు స్వంతదారుని మీ రెప్పుడైనను చూచియున్నారా? మేముమాత్రముచూడలేదు.

ఏదినము సంపైనను విడిభాగములు అవసరములేని కారేదియు లేదు. కావలసినప్పుడు అవి మావద్ద సిద్ధముగా నున్నవి.

డాడ్జి స్పెషల్ టూరింగు కారు	డాడ్జి స్టాండర్డు టూరింగు కారు
1-కి ధర రూ. 4400.	1 కి ధర రూ. 4200.

Sole Dodge & Graham Brothers Distributors

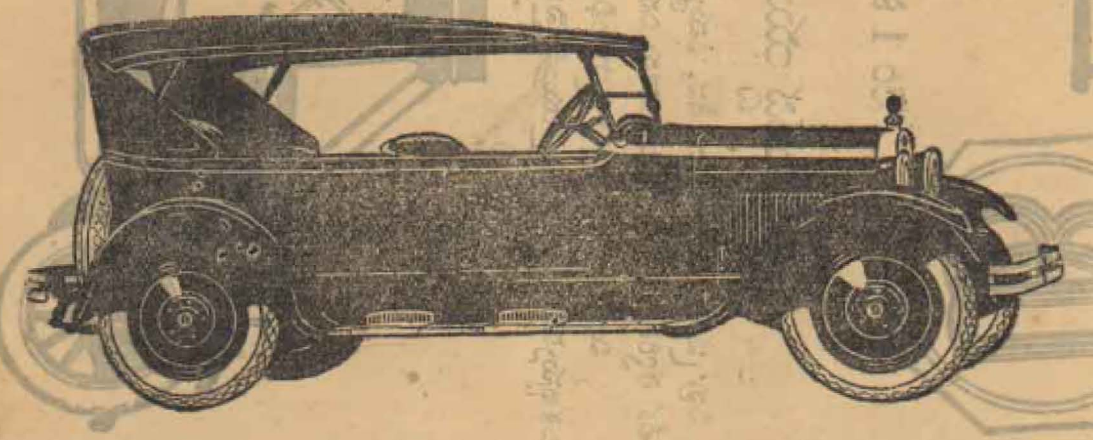
ADDISON & Co., Ltd.

TRICHINOPOLY **MADRAS.** **BANGALORE & MADURA**

Hardinge & Co., Bellary. Motor & Genel Engng. Co., Bezwada. National Automobile Co., Guntur. K. M. Paul & Sons, Berhampore.

The St. Aloysius Works, Vizagapatam

AND OTHER DEALERS IN PRINCIPAL DISTRICTS.

సెబాస్, అని మెచ్చవచ్చుఁగదా! కేవలశ్రుతిహితవర్ణయుక్తమై యపారానందజనకమై కవిత్వ మలరారవలయు నని వారిభావము. ఉదాహరణము:

> "లతాకుంజం గుంజ న్మదవదళిపుంజం చపలయన్
> సమాలింగ న్నంగం ద్రుతతర మనంగం ప్రబలయన్,
> మరుమ్మందం మందం దళిత మరవిందం తరళయన్
> రజోబృందం విందన్ కిరతి మకరందం దిశి దిశి."

అనునట్లు కర్ణముల కపారసుఖావహమై కవిత్వము వెలయుటయే శుభమని సోదాహరణముగా సిద్ధాంతము చేసిరి. ఇట్టియుదాహరణములం జూపఁబూనిన హద్దుమీఱినట్లగునని విరమించెద. శాస్త్రకర్తల యాదేశమును అనుసరింపఁజాలకపోవుచున్నారమేకాని తదనుసరణమునశక్తి యున్నచోఁ గాళిదాసును మించఁజాలమా? గణయతిప్రాసనియమమాత్రమే కవిత్వము కాదన్నమహాత్ములకు నమస్కారములేకాని యవేలయన్న వారికి నమస్కరింపఁజాలకున్నవాఁడ. అవియు నివియుఁ బ్రధానమన్నచో వారిమాట శిరసావహింపక తప్పదుగదా!

ఇఁకఁ దెనుఁగుకవిపుంగవులు ప్రాచీను లెట్లు భాషాంతరీకరణమునఁ దమస్వాతంత్ర్యమును గనఁబఱిచిరో నాలుగుమాటలు వ్రాసెద:

నన్నయభట్టారకుఁడు

ఈ కవివరేణ్యుఁడు తాఁదెనిఁగింపఁబూనినది మహాభారతమగుట చక్కఁగాఁ దలంచి యంతటిగ్రంథమును దెనుఁగుభాషకు మార్చిన నెంతగ్రంథమగునో, ఓపికమై నంతటిగ్రంథమును జదువఁగలవా రుందురో లేరో అని యూహించి భారతకథను జక్కఁగాఁ దెలుపుచు ధర్మమును సంగ్రహించి ప్రజాహితము పొంచె వ్రాసినఁ జాలునని నిశ్చయించి యారీతినే వ్రాసిరి. వారి యూహకు దైవము తోడు గాలేదుగాని అయియున్నచో నామహాకవిశిరోమణి కవిత గంగానదివలె నెట్లు ప్రవహించునో యెవ్వ రెఱుఁగుదురు? దైవము వారికిఁ దోడుపడక యాకవిబ్రహ్మను వంచించెను. ఆమహామహునికవిత్వమనర్గళధారఁ బ్రవహించుచు, రసికజనమహానందకరమై పరిశుద్ధమై యలరారును. వారికరణ్యపర్వమును దెనిఁగించు తఱి వెఱ్ఱి యెత్తె నన్నమాట యెంతటియసంగతమునకు లక్ష్యము? ఈపద్యము వెఱ్ఱియెత్తినపుడు చెప్పినదేమో!

> "చం. దళితనవీనకందళ కదంబకదంబక కేతకీరజో
> మిళితసుగంధబంధురస మీరణుఁ డన్ సఖుఁ డూఁచుచుండఁగా
> నలియుమ మొల్లగుత్తులను సురమ్యలలాప్యగ నెక్కియూఁగె ను
> ల్లల దళినీకులంబు మృదులధ్వని గీతము విస్తరించుచున్."

> "శా. శారదరాత్రు లుజ్జ్వలలస త్తరతారకహారపంక్తులం
> జారుతరంబు లయ్యె వికసన్నవకైరవగంధబంధురో
> దారసమీరసౌరభము దాల్చి సుధాంశువికీర్యమాణక
> ర్పూరపరాగపాండురుచిపూరము లంబరపూరితంబులై."

ఇవి వారికవిత్వమునఁ గడభాగమునఁ నున్నవి. ఈపద్యములు చెప్పినతఱి వెఱ్ఱి యెత్తినదనుట యెంతపాపము!!

ఇట్టితావులఁ గవి తనయిచ్ఛానుసారము సందర్భశుద్ధిని వదలక స్వాతంత్ర్యమూని సర్వతోముఖములఁ దనభావమును వెదఁజల్లవచ్చును.

మహాకవి తిక్కనసోమయాజి

ఈకవిపితామహుఁడు తేటగ నుండు తెనుఁగుమాటలఁ బలికి రసికుల నానందింపఁ జేయుటలో అనన్యయాలంకారమువలెఁ దనకుఁ దానేసాటి. నవీనకల్పనల కీతఁడు తండ్రి. సాధారణముగా వాడఁబడుపదములనే చెప్పి పద్యమును హృద్యముగాఁ జేయుటలో నింతవాఁడు లేఁడు.

> "తే. కథ జగత్ప్రసిద్ధిగావునఁ బూర్వప
> ర్యాప్తయుక్తి చేయునట్టియెడల
> యత్న మించుకంత యయినను వలవదు
> వలసినట్లు చెప్పవలసియుండు."

ఇందుఁ బ్రయత్నపూర్వకముగాఁ జెప్పినమాట యొకటియైనఁగలదా!

> "తే. నీవు దుర్జాతి గామికి నీవసాక్షి
> పరసతీసంగమున వచ్చు పాపమునకు
> నోరుతునుగాని సైరింప నోపఁబచ్చ
> విలుతు తూపులతాఁకున కలఁచఁబోఁడి."

ఇట్లు భారతకవులు ఆంధ్రీకరణమునకుఁ ద్రోవఁజూపిరి.

కాఁబట్టి వారిని లక్ష్యముఁగాఁ గొని తరువాతిమహాకవులు తమకుంగల స్వాతంత్ర్యము నిచ్ఛానురూపంబుగా వినియోగించుచు వచ్చిరి. కావునఁ గవి యిచ్ఛానుసారము మెలఁగ వచ్చుననుటయెంతవఱకో యనువిషయమునజాగరూకులై మెలఁగఁదగు. రసములఁ గల్పించి, యలంకారములఁ బుటించి, గ్రామ్యపదములం బెంపొందించి, చప్పిడివర్ణనములచేఁ గాలముపుచ్చుచుండక ప్రాచీనులమార్గమునే శరణముగా గ్రహించి ప్రవర్తించుచు భాషాజననీపాదపద్మారాధనముగావించుట మేలని విన్నవించుచున్న వాఁడను. ఇందున్నలోపములను బాటింపక గుణ మేదేనున్న మన్నింతురని ప్రార్థించుచు నీవిషయము నింతట విరమించుచున్న వాఁడను.

మార్పు

దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు

ప్రభులు మాఱిరి ప్రభులధర్మములు మాఱె
రాజ్యములు మాఱె, రాజ్యతంత్రములు మాఱె
ప్రజలు మాఱిరి ప్రజలభావములు మాఱె
ప్రకృతిసిద్ధంబు మార్పు ప్రపంచమునకు
మాఱకుండుపదార్థ మీమహిని నున్న
మార్పెఱుంగని దొక్క బ్రహ్మంబుదక్క.

కవులుమాఱిరి పాఠకగణము మాఱె
కావ్యములు మాఱె కావ్యలక్షణము మాఱె
కథలు మాఱె కథానకక్రమము మాఱె
వాఙ్మయము మాఱె వాఙ్మయఫలము మాఱె
మాఱకుండున దేది ? భూమండలమున
మార్పెఱుంగని దొక్క బ్రహ్మంబుదక్క.

ప్రజల గుర్తించి ప్రభుఁడును, ప్రభువు నెఱిఁగి
ప్రజలు మాఱుట మేలు పరస్పరంబు,
ఎడ్డెలయి మాఱకుందురయేని రెండు
తెగల కరయ మనశ్శాంతి గగనసుమము
లాభ మంతకుమున్నె హుళక్కి గాన
కలుగునె సుఖంబు? షష్ఠాష్టకంబుగాక.

కవులు చూపెడు క్రొత్తమార్గముల నెఱిఁగి
పాఠకులు, పాఠకులమనోవాంఛ లెఱిఁగి
కవులు మాఱుట హర్ష సంగతికిఁ దెరువు
మొప్పెలయి మాఱకున్నచో మూగ చెవిటి
ముచ్చటలు కావె యవ్వారి మొత్తుకోళ్లు.

కవులు, పండితవరులు, భూధవులు, మఱియు
కావ్యములు, శాస్త్రములు, రాచకార్యములును
మతము, లాచారములు గూడ మాఱుచుండ
నెవరు మాఱినఁగాని మా కేమి మేము
మాఱము 'ససేమిరా' యనుమనుజగణము
నెల్లబుతువుల మా ర్పొకయింత లేక
ఒక్కతీరుననే పడియుండు పాడు
మోడుమ్రాఁకులతోఁ బోల్పఁ బోలదేమొ ?

ఎవ్వరికిఁగాని కాల మొకేవిధాన
జరుగఁబో దెల్లకాలంబు, సమయమునకుఁ
దగినవేషంబు వేయుట తజ్జ్ఞహితము
బండవలె మాఱకుంట పాషండమతము.

అగ్రమున నున్నవారెల్ల రంతమునకు
నంతమున నున్నవారెల్ల రగ్రమునకు
నెగుడుదిగుడైనవిధ మదియెల్ల నెఱిఁగి
మార్పునందుట ప్రాజ్ఞసమ్మతమతంబు.

విమర్శనపంథ

కవికొండల వెంకటరావుగారు, బి. ఎ., బి. యల్.

కొండఱు పుస్తకములు వ్రాయుచుండుటయు, ఆ పుస్తకముల నొకకొండఱు విమర్శించుచుండుటయుఁ జిరకాలమునుండి కనుచున్నాము. రెండును పైదోడు లనవచ్చు. నాకుఁ దోఁచినపక్కిఁ గడచిన సంవత్సరాది సంచికను "గ్రంథరచన" మను వ్యాసమున గ్రంథరచనావిధానము నొకింత సూచించితి. అది సూచించిన వెంట విమర్శనావిధానమునుగూడ సూచించుట కర్తవ్యమని తలపోసి యీవ్యాసమునకుం గడంగితి.

హాయిగఁ జల్లనిపైరుగాలి వీచుచున్నది. మల్లెతీగ మొగ్గతొడిగినది. మామిడిచెట్టు కాసినది. అట్టి మనోహర చైత్రవాతావరణమధ్యమందు తీయనిపాట కోయిలపిట్ట పాడుచున్నది. దాన నవ్వనమెల్ల మార్మ్రోగించుచున్నది. అట్లే యొకానొకపరిస్థితి నొకానొకకవి యుదయించి ఆమధ్యమమునఁ బాడుచు నాయాపికబృందము యొక్క డెందంబులఁ బ్రతిధ్వనులనీనఁ జేయుచుండును. ఆప్రతిధ్వనులే ఆకవిపై సువిమర్శనము. నాఅభిప్రాయములో ఒకకవియు, ఆకవిపై విమర్శకుఁడును మునుముం దొక్క పరిస్థితికి లోనై యుండవలయు. భిన్నపరిస్థితులం దుండరాదు.

కావున నొకానొకకవిపై సరియైన యభిప్రాయము వెల్లడిపఱుప సాహసించునాతఁ డాకవియొక్క సుకృతంబులఁ దాన స్వయముగఁ జదువుచు ఆకవి యొక్క పరిస్థితియందు నిమగ్నుఁడగుచు మఱిమఱి చదివి వెల్లడిపఱుపవలయు. అట్టి పరిస్థితి పరిశోధనకుం గడంగక తనకు ననుశ్రుతంబుగను నభ్యాసవశంబునను నలవడుచు వచ్చిన భాషాభావతర్కవ్యాకరణఛంద స్సూత్రసూచీ నిపీడనంబున కాతనికావ్యంబులం గుఱిసేసి యందేమియుఁ గానరాదనుట విమర్శనలక్షణంబు గాదు.

ఒకానొక కవనపుఁదునుక యంతక్రితమున్న వ్యాకరణమునుబట్టి ఛంధస్సునుబట్టి భాషనుబట్టి తదితర పరికరములఁబట్టి వచ్చునట్టిది కాదు. అట్లగునెడల దాని కివి బాలశాలలయందు నొకశాఖను విభిర్మించి యందఱి చేతను గవనముం జెప్పించుచు విశ్వవిద్యాలయమునం దొకయాచార్యపీఠము నేర్పఱించియేయుందురు. అది అట్టిది కాదు. ఒకానొక మానవునియొక్క జీవితమునం దొకానొక భావపరిపక్వపరిస్థితి ప్రస్ఫుటీకరించు ప్రజ్ఞ ఆ మానవునకే తెలియదు. ఆలోచించి ఆలోచించి, గంగాజలావగాహనంతరంబు వెలికివచ్చుచు నుచ్చాటనం బొనర్చు పవిత్రుని మంత్రంబులమాడ్కి నాతఁ డుద్ఘోషించు నాయుచ్చారణంబునందలి యుత్కృష్టత, యుత్కంఠ, యుద్దేశ్యము, యూహ కనుఁగొనవలెనన్న విమర్శకుఁడును తదవగాహనమునం దభినివేశము గలవాడు కావలెను.

వ్యాస వాల్మీకాదుల మహాగ్రంథంబులందలి సంగతు లుత్సాహముతో నేర్పవలెనన్న యక్ష రాక్షస రూపములయందును నవతార పరిణామము నందును మనకుఁ జక్కనినమ్మిక ముండవలెను. అట్లే ప్రబంధకాలమునాఁటి యుద్గ్రంథముల నుప్పొంగుదమన్న ఆనాయకునికీవియందు, ఆనాయకియొక్క సుతారపు సేవళమునందు మనకు సానుభూతి కుదురవలెను. లేనిచోఁ దొల్లింటివి పిల్లనిబూచికథలై పోవు. కడపటివి వెఱ్ఱివెఱ్ఱి పోకడలవలె పొడకట్టు. ఎందును గవిత్వమే యగుపడదు. అట్లుకాక మన మొకసారినమ్మితిమా "దశాస్య" "దశకంధర" "సింహోరస్క" "కృశోదర" మొదలగు మాటలును "నతనాభి" "లతాంతాయుధ" మున్నగు

సుద్దులు నీమునుముందు సమ్మతసందర్శనం బొదవించు చుండు.

అదేపంథను నేఁటికవిత్వసంపదనుదిలకింతుమా అభినవకవికుమారుం డెందున్న వాఁడు. పృథివ్యాప స్తేజో వాయురాకాశములను పంచమహాభూతములకుఁ గూఁతుండ్రు కొడుకులు పుట్టువారలను నమ్మకము లుండునాళ్లను లేఁడు. ఆతఁడు వియోగిని ననఁటాకులపైని, తామరపాకు లీవనలనడుమ, వలిపెవెన్నెల ముదురువెన్నెలకలిపి చకోరపుఁ బేరటాండ్రకు జుఱ్ఱుపదునుగ జేయు రేలవేడిమి పోఁడుములగడపుటలేదు. వేదయుగము, పురాణయుగము, చరిత్ర యుగము గడచి యాధునికయుగముం బ్రవేశించి యాతఁడు తనచుట్టును విజ్ఞానశాస్త్రవిజృంభణమ్మును, ప్రకృతితత్త్వప్రతిపాదనంబును, ప్రజాస్వామ్యసముద్ధరణంబును గనుచున్నాఁడు. అతఁ డీనాఁడు సామాన్యుఁ డనుభవించు కుటీరభోగమును, నిరుపేదవెలిపుచ్చునిర్వేదవేదాంతమును కని విని హృదంతరసంచలితుఁడగుచున్నాఁడు. ఆ వాతావరణంబునడుమ పెద్దనార్యుండు సాహసించి యుపయోగించిన "ఇలువెళ్లనీక" అనుదానిని దనదృక్పథమున కనుగుణంబుగ "ఇల్లెల్లనీక" అని మార్చుచున్నాఁ డను కొందము. విమర్శకుఁ డామార్పులవలన ఆప్రత్యేకపుటుదంతము పరిస్ఫుటమగుచున్నదా లేదా యని చూడవలయునే కాని "ఎల్లనీక" యేమిటని ఒకింత భాషావైరుధ్యమున కులుకరాదు.

భాషమాఱుచుండు. భావము క్రొత్తదారి తీయుచుండు. విమర్శకుఁడును వానితోఁగూడ సచేతనత్వము చూపుచుండవలయును. ఇప్పుడిప్పుడు పత్రికాముఖంబులనందందు గనవచ్చు కతిపయాధునిక కవికృతంబులకును నందుపై విమర్శనంబులకును గల వైరమునకు నపోహకుంగల కొంతకారణ మయ్యాధునికకవి ప్రస్తుతయుగపరివృతుఁడై విరచించుటచేతను దానిని బూర్వయుగసాంప్రదాయమున ననుసరించివిమర్శకుఁడనువదింపఁబోవుటచేతను నని నేను జెప్పసాహసించుచున్నాను. ఇం దేదికూడదు అని అనుటలో నెవ్వరి కెట్లుతోఁచినను నాకుఁదోఁచునది వ్రాయుటలో వెనుకాడకున్నందుల కాకలిపయవిమర్శకులు మన్నింతురుగాక.

కవి యెప్పుడును దనకాలముతోఁ, దనపరిసరప్రాంతముతోఁ దన యుగధర్మముతో నుండును. అవ్వానిం గొండాడును. కాని వెనుకకు ముందుకుఁబోవఁడు. పూర్వసాంప్రదాయ మాతనికిఁ గేవలము సుతిమాత్రముగఁ బచరించు. ఉత్తరవిశేషములు వ్యక్తివికసనమాత్రములై తోఁలఁకాడు. అంతియేకాని ధర్మశాస్త్రకారకునివోలెఁ గాని, జోస్యునిభంగి కాని దేనిని బ్రతిపాదింపఁడు. కాలభంగిమములతో నాతనిఊహాలు తీగసాగుచుండును. వాల్మీకాదుల యీవల, మఱి అట్టిరాక్షసరూపములతో, అట్టి పెద్దపెద్దపురాణేతిహాసవర్ణనములతో, అట్టి ఏకఛందస్సుతో గ్రంథములు వెలువడుట కనుచుంటిమా? ఆతరువాతను కాళిదాసభవభూతుల విరచనములభాతి నొక్కొ-క్క-రనముం గరువుగట్టి పోఁతపోయుపుస్తకములం జూచుచుంటిమా? అష్టాదశవర్ణనములం బరిగణించి వ్రేలు మడంచిచూపఁగలప్రబంధము ప్రచురింపఁబడుచున్నదా? లేదు. ఈకవులు వ్రాయరు. వ్రాయలేరు. వ్రాయవలయునని వెనుకటివారితో సరిపోల్చి విమర్శకుఁడు నిరాశను నిట్టూర్పును పుచ్చరాదు. అది అప్రస్తుతము.

కావున సద్విమర్శకుం డెందును గవివలెనే తదవసరపరిస్థితికి లోనై యుండవలయు. అట్లుండుటవలన లాభమేమియని యందురేమో? అందువల్ల యాతని కొాక క్రొత్తచూపు, ఒకక్రొత్తపదప్రయోగము, ఒకక్రొత్తపోకడ కనఁబడుచు, చిత్తము త్తేజితంబగుచుండు. క్రొత్త భావమును బురాతనపుటనుశ్రుతితో జతపఱుచుట తరుణీమణిని దాతకుఁ గట్టిపెట్టుట.

లీల

దుర్గుమహంతి సీతారామశర్మ గారు

కలకంఠకులకంఠ కలనిస్వనంబులం, దలఁపించు జిలిబిలి పలుకు లొప్ప
సుమవారసుకుమారశోభితతనువల్లి, సౌదామినీలతాసరణిఁ జూప
శరదిందుకరమనోహరదరస్మితకాంతి, ప్రేమాంకురముఁ బల్లవింపఁజేయ
మందాకినీపద్మసుందరేక్షణముల, వలపుచూపులబాయ నెలకొనంగఁ
గోరి వరియించి వలపించి కూర్మి నించి; కవికుమారవిధాత్రుని కంఠమందు
జంపకోత్పలముఖమాల్యసంచయంబు, దివ్యముగ వైచితివె! భారతీకుమారి !!

సీ. మత్తకోకిలసుధామధురభాషణముల, నెఱపుచు వలపింప నేర్చినావొ!
చంపకమాలికా సౌరభంబునుబూని కంఠసంశ్లేషంబుఁ గాంచినావొ!
శార్దూలగాంభీర్యసరణిం బ్రదర్శించి, పొలయల్కచేఁ బ్రియుం బొందినావొ!
మలయజశీతలాకలితవై లలితవై, మేనితో మెయిఁజేర్చి మెలఁగినావొ!
ఆటవెలఁదులయొయ్యార మభినయించి, వేడుకలఁ జూపి మరులలో వేసినావొ!
ఏమిమందులనిడితివో యెవరికెఱుక! విడువఁజాలఁడు నిను మాకవిప్రవరుఁడు.

సీ. కలఁగన్నయపుడైన మేలుకువయందైన, బొడఁగాంచుచుండు నీముద్దుమోము
మౌనంబునందైన మాటలయందైనఁ, దలపోయుచుండు నీచెలిమితీరుఁ
గష్టంబునందైనఁ గల్యాణమందైనఁ, గాంక్షించుచుండు నీకరుణఁబడయ
విలయాగ్నియందైన మలయాద్రియందైన, విహరించు నీచాయ వెంబడించి
నీవె జీవనంబు నీవె సర్వస్వము, నీవె నిక్కమైన నచ్చెలివియు
నిన్ను విడువఁ డతఁడు నీ వెడఁబాయవు, కాలమెల్ల నిటులఁ గడచునేమొ !!

సీ. అర్థసంగ్రహణప్రయాసంబునకుఁ బోవఁ, డర్థసంపాదనవ్యాప్తి మెందు
లనదలంకారాభిలాష పుట్టఁగఁ బోఁడు, లనదలంకారాభిలాష మెందు
వృత్తినిర్వాహకవిధి గణింపఁగఁ బోఁడు, వృత్తినిర్వాహకవిధులు మెందు
భావవైచిత్ర్యస్వభావంబుఁ గనరాడు, భావచిత్రప్రభావంబు మెందు
గుణవికారంబులను లెక్కఁగొనఁడుగాని, గుణవికారంబులెల్లను గణనసేయు
మంచిదో! చెడ్డదో! నీదు మాయలోన, చిక్కువడినాఁడు; విడువ దీచిక్కిఁకెపుడు.

సీ. కాలాగ్నిశిఖలందు గంధసారముఁ దీసి, సంతసంబొదవించు జాణతనమొ!
హాలాహలంబునం దమృతంబుఁ బుట్టించి, ప్రవహింపఁజేసెడి ప్రాభవంబొ!
మరుపథంబందు నిర్మలనిర్ఝరంబులఁ, గల్పించి మెప్పించు కౌశలంబొ!
వాగస్త్రముల శాత్రవధ్వంస మొనరించి, వీరకేళినిజల్పు విక్రమంబొ!
భావనాసృష్టి నొనగూర్చు ప్రౌఢిమంబొ! మాకవిబ్రహ్మ కానందమయిన కెపుడుఁ
గలుగుఁగాదె తావకసమాగమమువలన, సరసచేతోవిహారి! భాషాకుమారి !!

౩. గ్రంథవిమర్శనము

సాహిత్యరత్నాకరము - వారణాసి ధర్మసూరి మహాకవి

శ్రీ రంగము సోమేశ్వర శాస్త్రి గారు

పండితశేఖరుఁడును, మహాకవియు నైన శ్రీధర్మసూరి మన యాంధ్రదేశపు * వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. కాసలనాటి బ్రాహ్మణుల యందుఁగూడ వారణాసియను గృహనామమును గలవారు కలరు కాని వారిగోత్రమును, ఈకవి గోత్రమును భిన్నములు. ఈప్రాంతంబునందు (అనఁగా గంజాము విశాఖపట్టణము జిల్లాలయందు) కాసలనాటి బ్రాహ్మణులు ధర్మసూరియొక్క సాహిత్యరత్నాకరమును జదువుచుండు గలవారు. ఈతనితాత ధర్మసూరి; తండ్రి పర్వతనాథసూరి; తల్లి యల్లమాంబ. సాహిత్య రత్నాకరమునందలి గ్రంథారంభసమర్థన తరంగమునం దీతని వంశాభివర్ణన విస్తరముగ నుపన్యస్తమయి యున్నది. సాహిత్యరత్నాకరంబునం దీతనితండ్రి యిట్లు వర్ణింపఁబడి యున్నాఁడు:—

" శ్లో. తస్యాత్మజః పర్వతనాథసూరి
రాసీ ద శేషాగమపారదృశ్వా;
ఐకాత్మ్యశీలాయిత మాదిమానాం
మద్దర్శనీజన్మకృతాం మునీనామ్."

" శ్లో. ఏకం కోఽపి సుదర్శనం భ్రమకరం పాణౌ లలాటే దధ
త్కశ్చి త్కాముకహూతుకం పదతలే కశ్చి చ్ఛినత్తి ధకమ్;
నిశ్శేషభ్రమభంజికాం శివకరం కామప్రదాం పర్వతా
ధీశార్యస్సమదర్శయ ద్రసనయా మద్దర్శనీ మద్భుతమ్."

ఈతనితాతయగు ధర్మసూరికి ముగ్గురుకుమారు లుదయించిరి. అందు పెద్దవాఁడు నారాయణసూరి. ఈతనిఁ దొలుత వర్ణించి తర్వాత "తస్యాత్మజః" ఇత్యాది శ్లోకములచేఁ దన జనకుని వర్ణించియున్నాఁడు. మూఁడవవాఁడు రామసూరి. ఈతఁడును మహాపండితుఁడుగానే వర్ణింపఁబడినాఁడు. కవియొక్క పాండిత్యంబును గూడ నీతనివర్ణనము సూచించుటచే నాతని పితృవ్యవర్ణనశ్లోకముల నిచ్చట నుదాహరించుట యనవసరము కాదు:—

" శ్లో. యేన స్వైర మభాణి పాణినిమతం ప్రాణాదికాణాదవా
గ్గుంభే స్పష్ట మఘట్టిభట్టగురువా గుట్టిక తే కుట్టిమే;
నిశ్శంకం నిరటంతి శంకరమతం చాథోది చాతుర్వ్రియా
గ్గవ్యస్య న్యదలా ప్యఖండి నిఖిలా పాషండమండాటవీ.

శ్లో. ఆటోపోద్భటనాట్య ధూర్జటిజటాకోటీరకోటీనట
ద్గంగాతుంగతరంగరింగణభరప్రస్పర్ధివాగ్వైభవః;
సోఽయం స్వంప్రతిభాద్భుతాన్నికవముప్రోద్దీప్తమద్దర్శనీ
రత్నప్రస్మయకంధరో యదనుజో రామాహ్వయః పండితః."

పై రెండు శ్లోకములకు నొక్కఁడే కర్త. అతఁడే రామసూరి. మనకుఁ బ్రస్తుతము వర్ణనీయుఁడగు ధర్మసూరి తాతయగు ధర్మసూరి పరమేశ్వరునిఁగూర్చి తపంబొనర్చి తనవంశంబునందుఁ దనతర్వాత నేడు పురుషాంతరములవఱకును విచ్ఛేదరాహిత్యమును గల శాస్త్రిబోధను వరముగాఁ బడసెను. ఈవిషయము సాహిత్యరత్నాకరంబునం దిట్లు చెప్పఁబడియున్నది:

"శ్లో. య స్న్యస్తవారవిహితై ర్వరదా త్త్రిహ్యష్టా
త్ప్రాసాదమంత్రతపునశ్చరణైః ప్రహృష్టాత్;
ఆసప్తమా ద్వర మగా న్నిజవంశజానాం
విచ్ఛేదశూన్యవిమలాఖిలశాస్త్రిబోధమ్."

ఇంకఁ గవి తనప్రతిభ నెట్లు వర్ణించుకొనియున్నాఁడో కొంచెము విచారింతము:—

నరకాసురవధ (వ్యాయోగము) యందలి నటీసూత్రధారసంభాషణమందలి యీక్రింది వాక్యములంబట్టి యీతఁడు తర్కశాస్త్రమునందు విశేషప్రతిభాశాలియని తెలియుచున్నది.

"నటీ-(భావుక) నిసర్గవక్రతర్కకర్కశవచనవిలాసస్య ధర్మసూరే ర్వచనాని కథం సుధారసమధురాణి సంవృత్తాని.

సూత్రధారః-తర్కకర్కశతాం గతాఽపి నితరాంవాగ్వైఖరీ సత్కవేః
మాధుర్యం ప్రకటీకరోతి కవితా కాలేషు కింవాద్భుతమ్;
సత్యాత్యంతకఠోరతా ముపగతా గ్రీష్మే పయోభావలిః
కిం నావిష్కురుతే నవామృతకథకం భాసాంనిధేః ప్రావృషి.''

ఒక్క తర్కమునందే యననేల! చతుర్దశవిద్యలయందును బండితుఁడని యీతని సాహిత్యరత్నాకరము చాటుచున్నది. ఈయంశమును గవియే యిట్లు ప్రతితరంగాంతగద్యంబునందుఁ జెప్పికొనియున్నాఁడు:—

"ఇతి శ్రీమత్త్రిభువనపవిత్ర హరితగోత్రావతంస వారాణసీవంశపద్మాకరప్రభాతభానునా పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ శ్రీమహో

---

* వీరు 'తెలగాణ్య' బ్రాహ్మణులనియు, కృష్ణాతీరమున నున్న 'పులివఱ్ఱు' గ్రామవాస్తవ్యు లనియు తత్రత్యులు చెప్పుచున్నారు. ఇప్పటికిని ధర్మసూరివంశ్యులమని అక్కడి వారణాసివారు (తెలగాణ్యులు) చెప్పుచున్నారు. ధర్మసూరి కృష్ణానదినికూడ వర్ణించియున్నాడు. కృష్ణా ముష్ణా తుసిష్ణాస్వపిజనదురితా" నిత్యాది. పేజి ౧౦౧ చూడుడు.—సంపాదకుడు.

పాధ్యాయ పర్వతనాథసూరి పండితమండలేశ్వరసూనునా శ్రీయల్లమాంబాగర్భరత్నాకర పారిజాతేన నిర్మలాచారపూతేన చతుర్దశవిద్యాస్థానసిద్ధాంతరహస్యవిజ్ఞానవతా శ్రీధర్మసంఖ్యావతా విరచితే శ్రీమద్రఘుపతిగుణమణిగణధామని సాహిత్యరత్నాకర నామ న్యలంకారశాస్త్రే రసనిరూపణం నామ దశమస్తరంగః."

"అంగాని వేదా శ్చత్వారో మీమాంసా న్యాయవిస్తరః;
పురాణం ధర్మశాస్త్రంచ విద్యా హ్యేతా శ్చతుర్దశ."
అని చతుర్దశ విద్యాపరిగణనము.

ధర్మాంతర్వాణివర్య స్త్రిభువనవిదితే వారణాశ్యన్వయే య
స్సంజాతో యల్లమాంబాకృత సుకృతఫలం పర్వతేశస్య భాగ్యమ్;
వ్యాఖ్యా విఖ్యాతకీర్తే ర్వివరణగురువా క్సాంఖ్యముఖ్యాగమానాం
తస్యాలంకారశాస్త్రే విలసతి దశమో రామవర్ణ్య తరంగః."

అను శ్లోకముచేత నీతఁడు వ్యాఖ్యాతకూడ నయి యున్నాఁడని తెలియుచున్నది.

ఈతఁడు రచించినగ్రంథములయందు సాహిత్యరత్నాకరమనునది ప్రధానము.

సాహిత్యరత్నాకరమనునది యలంకారశాస్త్రము. ఇందు నాటక ప్రకరణముతప్ప సాహిత్యవిషయికసర్వవిషయములును జర్చింపఁబడి యున్నవి. నాటకప్రకరణమును విద్యానాథుఁడు బాగుగా వ్రాయుటచే నీకవి దానిని విడిచిపెట్టియుండును. లేదా, దానికిఁ బ్రత్యేకశాస్త్రము లున్నవని విడిచిపెట్టి యుండును. తనకుఁ బూర్వమునందున్న యలంకారశాస్త్రములంగూర్చి కవి యిట్లు గ్రంథారంభసమర్థనతరంగంబునందుఁ జెప్పియున్నాఁడు:—

"అలంక్రియాః పూర్వతరైః ప్రణీతా నయోజితాః కాశ్చన నాయకేన;
కైశ్చిత్తు కుక్షింభరిభి ర్నిబద్ధాః క్షోదీయసా కాశ్చన నాయకేన."

దీనికిఁ గవియే యిట్లు టిప్పణం బొనరించియున్నాఁడు:

"అత్రాలంక్రియా శబ్దస్యాధ్యవసాన లక్షణయాఽలంకార ప్రతిపాదకగ్రంథపరః ఐక్యప్రతిపత్తిః ప్రయోజనం క్షోదీయసా క్షుద్రతరేణ (ఈయసుని స్థూలదూరేత్యాదినా యణాదిలోపః, పూర్వగుణశ్చ) కుక్షింభరిభిః స్వోదరపూరకైః (ఫలేగ్రహి రాత్మంభరిశ్చ ఇతి చ శబ్దేన నిపాతనా త్సాధుః) నాయకో రత్నం నేతాచ."

పూర్వము రచియింపఁబడిన యలంకారములు (అలంకారము లనఁగా నలంకారశాస్త్రప్రతిపాదకగ్రంథములును, భూషణములును;) నాయక (ఏదోయొకనాయకుండని గ్రంథపరము, నాయకమణియని భూషణపరము) యుతములుకావు. మఱికొన్ని స్వోదరపూరకరచితములు క్షుద్రనాయక నిబద్ధములు నయియున్నవి. నాయకసంయుతములు కానివి దండిరచితకావ్యాదర్శము, మమ్మటాచార్యకృతకావ్యప్రకాశము మొదలయినవి. ధనము కొఱకు క్షుద్రనాయకనిబద్ధము లయినవి ప్రతాపరుద్రీయాదులు అని తెలుసుకొనఁగునది దర్థము.

"స్యాలంకారస్య తద్వైలక్షణ్యమాహ:

"శ్లో. దివ్యేనోత్తమనాయకేన ఘటితా సేయం మమాలంకృతి
స్సద్వృత్తాకృతినా విదేహతనయానయనానందమహస్థాయినా;
తత్తాదృగ్దశకంఠకీర్తిపయసా శైల్యావహాశ్రీజుషా
నిష్ప్రాప్తేన మహేంద్రనీలమణి నోదారేణ సంశోభతే."

తదేవ తాదృశస్య తత్తాదృక్—ఉపమాశూన్యమిత్యర్థః—క్షీరమధ్యే క్షిప్తే నీలం క్షీరంచే న్నీలతాం వ్రజేత్; ఇంద్రనీల స్స విజ్ఞేయ స్సర్వసంపత్ప్రదాయక" ఇత్యుక్తలక్షణలక్షితత్వం ద్యోతయితుం తత్తాదృగిత్యాది విశేషణమ్. మహేంద్రనీలమణిపదం సాధ్యవసానలక్షణయా రఘునాయకపరమ్. అనాయక దుర్నాయకోత్తమనాయకసంఘటితేష్వలంకారేషు లోకే ఉత్తమనాయకసంఘటితాలంకార ఏవ సుదృశా మాదరాతిశయదర్శనా త్తథావిధే స్యాలంకారే భూయాన్నాదరో భవేత్. వైయర్థ్యం శంకాతు—(పత్యుత ప్రాచీనేష్వేవ భవిష్యతీతి శ్లోకతాత్పర్యార్థః. అత్ర శ్లేషానుప్రాణితాతిశయోక్తి రలంకారః."

ఈ సాహిత్యరత్నాకరము రామచంద్రాంకిత మయియున్నది.

" చతుర్దశవిద్యావిభూషణవతా శ్రీధర్మసంఖ్యావతా విరచితా శ్రీమద్రఘుకులతిలక యశోఘనసారసురభితే" అని కూడఁ జెప్పియున్నాఁడు. సముద్రముతోఁ గూడ సామ్యమును జెప్పి తన గ్రంథమును గూర్చి ప్రతితరంగాంతంబున నిట్లు వచించియున్నాఁడు:

"శ్లో. ఆస్థానమందిర మిందిరాప్రణయినో దేవస్య రామాత్మన
స్త్వంగత్తుంగతరంగరింగణభరై రంగీకృతాడంబరః;
తాదృక్షైరమలసర్మసూరికవితాసోల్లాసకల్లోలినః
పూర్ణః కర్ణమనోహరో విజయతే సాహిత్యరత్నాకరః."

తనగ్రంథంబు జెట్టివారు చదివి యానందింతురో యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:—

"శ్లో. కావ్యామృతాకలనయా మృదుశీతలాని,
శ్రీరామదివ్యయశసా సురభీకృతాని;
యేషాం మనాంసి ఘనసారసమాని తేషా
మేషా కృతి ర్వితనుతాం కమపి ప్రహర్షమ్."

సాహిత్యరత్నాకరవిభజనము:

ఈ గ్రంథము 10 తరంగములుగా విభజింపఁబడియున్నది.

(1) గ్రంథారంభసమర్థనతరంగము
(2) అభిధాతరంగము
(3) లక్షణాతరంగము
(4) వ్యంజనాతరంగము
(5) గుణతరంగము
(6) శబ్దాలంకారతరంగము
(7) అర్థాలంకారతరంగము
(8) దోషతరంగము
(9) ధ్వనితరంగము
(10) రసతరంగము

(1) గ్రంథారంభసమర్థనతరంగమునందుఁ గావ్యమీమాంసా ప్రాధాన్యమునుగూర్చి విపులముగాఁ జర్చించి తాను గ్రంథమును రచించుటకుఁ గారణము వ్యక్తీకరించియున్నాఁడు. వేదమునందుఁగూడ నలంకారములును, రసములు నున్నవని యారీతిగఁ బ్రమాణముల నిచ్చియున్నాఁడు.

"సంత్యేవహి ప్రాయశో వేదేష్వపి కావ్యలక్షణలక్షితా న్యదోషాణి సగుణాని సాలంకారాణి వాక్యాని. గుణా వక్ష్యమాణలక్షణా అర్థవ్యక్త్యాదయః. తేచ, "య దేకస్మి న్యూపే ద్వేరశనే" ఇత్యాదివాక్యేషు సంభవంతి. అలంకారా ఉపమాదయః. "అతే గర్భో యోని మేతుపుమా న్బాణఇవేషుధి" మిత్యాదిషూపమా — "త్రింశ ద్ధామ విరాజతి" "ప్రాణా ఉపవాహనా అధిషేవణే" ఇత్యాదౌ రూపకమ్; "యస్యా ముఖంతః ప్రహారా మశేషం" "ఉపోప మేపరామృశ" "జాయేవ పత్యఉశతీ సువాసా" ఇత్యాదిషు శృంగారరసః. "తేషా మసురాణాం తిస్రః పురఆస" న్నిత్యాదిషు వీరరసః; "యోవా అస్య పశు మత్తి మాగ్ం సగ్ం సోత్తి" త్యాదౌ బీభత్సరసః, "తత్ర కో మోహః క శ్శోక" ఇత్యాదౌ శాంతరసః. ఏవమన్యేపి గుణాలంకారరసా స్తత్ర తత్ర ద్రష్టవ్యాః. అత స్తదవబోధనార్థం గుణాలంకారరసాదిప్రతిపాదకకావ్య మీమాంసారంభో వ్యర్థ్యయన విధ్యనుమతఏవేతి సంతోష్టవ్య మాయుష్మతా."

మిగిలిన చర్చ నిచ్చటఁ గట్టిపెట్టి కావ్యమీమాంసాశాస్త్రారంభమునుగూర్చి కవిచెప్పిన యొక హేతువును జిజ్ఞాసూపయోగార్థం బిచ్చటఁ బొందించుచున్నాను.

"అంగాని వేదా శ్చత్వారో మీమాంసా న్యాయవిస్తరః;
పురాణం ధర్మశాస్త్రంచ విద్యా హ్యేతా చతుర్దశ. ఇతి చతుర్దశసు విద్యాస్థానేషు కావ్యమీమాంసాయా అపరిగణనా దనుపాదేయత్వ మితి నశంకనీయమ్. తథాసతి రామాయణాదే రనుపాదేయతా ప్రసంగాత్ — తస్మా ద్విషయ ప్రయోజనసద్భావా న్నిషేధస్యాన్యవిషయత్వాన్మూలప్రమాణసద్భావాచ్చ కావ్యమీమాంసాశాస్త్రమారంభణీయమితి సర్వ మనవద్యమ్."

దీనితో గ్రంథారంభ సమర్థనతరంగ మంతయు నొనర్చియున్నాఁడు.

(2) అభిధాతరంగమునందు నాయకగుణవర్ణనము, నాయకస్వరూపనిరూపణము, నాయకభేదము, వారి లక్షణములు, నాయికాభేదములును రామనామాంకితముగా రచియించియున్నాఁడు. తర్వాత కావ్యసామగ్రి శబ్దార్థసంబంధము. శబ్దలక్షణము మొదలగునవి తర్కశాస్త్రమార్గానుపూర్వకముగాఁ జర్చించియున్నాఁడు.

ఇందునుండి యుదాహరణములు నాయకగుణమగు తేజస్విత్వమునకు:

స్రగ్ధరావృత్తమ్.

"తత్తాదృక్ప్రౌఢ దోషాచర తిమిరభరోల్లుంఠ నాకుంఠశక్తే
స్సర్వత్రో జ్జృంభమాణ స్ఫురణరఘుపతిస్ఫార తేజః ఖరాంశోః;
తత్తద్బ్రహ్మాండభాండే విమలతరభియన్నీలనీరంధ్రగర్భే
బింబా ఏవ స్ఫురంతి ప్రతిఫలితతనో ర్యాన తేనైక సూర్యాః."

అత్ర సకల బ్రహ్మాండప్రకాశకస్య రఘుకులతిలకప్రతాపసూర్యస్య గగనజలపూరితే ప్యేకైకస్మిన్బ్రహ్మాండే ప్రతిఫలితమూర్తేః ప్రతిబింబా ఏకైకసూర్యాస్సంతః స్ఫురంతి నతు తదితరే సవితార స్సంతీత్యపహ్నవాలంకారభేదః. అతిశయోక్తిరూపక శ్లేషా శ్చైత్యేతేషాం సంకరః" అని క్రిందను టిప్పణము స్వయముగ రచించియున్నాఁడు.

నాయకస్వరూపనిరూపణమునందలి కీర్తి సంపత్తి కుదాహరణముగ నీక్రిందిశ్లోకమును రచించినాఁడు:

"శ్లో. న గ్రస్త స్తమసా నచాహ్ని మలినో దర్శేన నో కర్శితో
నైవా సంగతిమా న్నచాంకితతను ర్నోపాక్షిక శ్రీరపి;
లోకాలోకనగేంద్రలంఘనవిధా నోపంగుభావం గతో
నిర్దోషో గుణసాగరో రఘుపతే ర్జాతో యశశ్చంద్రమాః"

ఇందులకే మఱియొక యుదాహరణము:

"శ్లో. ఉద్వేలా ద్గుణసాగరా ద్రఘుపతే ర్నిర్ధూతదోషాకరా
దాసీ త్కోఽపి ఒవ్యవిపల్లవ క్షుభియశో మందారభూమీరుహః;
నానాభూధరబీజసాగరరసా న్గర్భైభితో బిభ్రతి
బ్రహ్మాండాని ఫలాని యత్ర బహుశ స్సంల్లిమ్య సంజాగ్రతి."

"వేలాశబ్దేన కూలకాలా ద్వావపి వివక్షితౌ - తేనోద్వేలశబ్దేన దేశకాలనియంత్రితా త్ప్రసిద్ధసాగరా ద్రామగుణసాగరస్య వ్యతిరేకో దర్శితః. నిర్ధూతదోషాకరాదిత్యత్రాపి తథైవ. అవిపల్లవః - వృక్షపక్షే పల్లవవ్యతిరేకశూన్యః - కీర్తిపక్షే విపల్లేశేనాపి రహితః - నానా భూధరా ఏవ బీజాని, సాగరా ఏవరసాః. అత్ర శ్లేషరూపకాతిశయోక్తీనాం సంకరః. బిభ్రతీత్యత్ర "నాభ్యస్తాచ్ఛతుః" తి వైకల్పికో నుమభావః. ధార్మికత్వాదార్యవర్ణనా దేవ తదుభయతుల్యకోటికః కామోఽపి వ్యర్థ స్సిద్ధఏవ" అని స్వయముగఁ డిప్పణము రచించియున్నాఁడు.

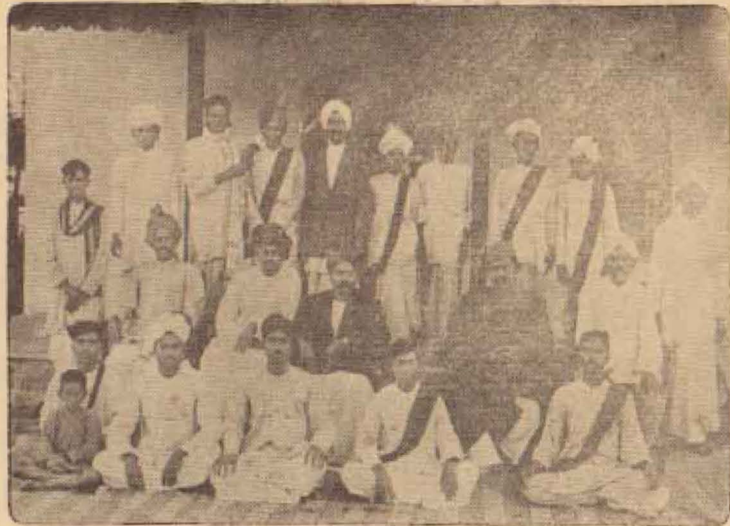
అభిసారిక కుదాహరణము:

"శ్లో. రావణావరజా తత్ర రాఘవం మదనాతురా;
ప్రతిపేదే నిదాఘార్తా వ్యాళీవ మలయద్రుమమ్."

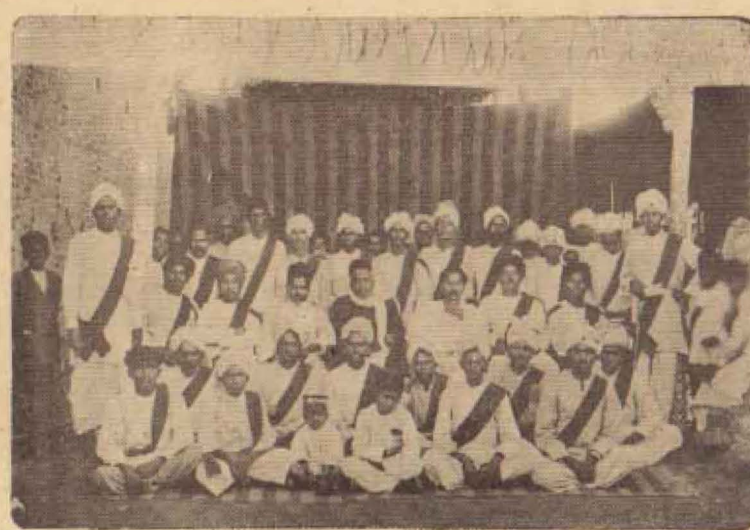
దీనికే మఱియొక యుదాహరణము:

"శ్లో. ఘోరే తీక్ష్ణఖరక్షతక్షితిరజస్సాంద్రాంధకారావృతే
సంయద్రాత్రిముఖే కృపాణలతికాదూతీకృతాలంబనా;
కుండాలద్యుతిడంబరాంబరధరాశూరైకభోగోన్ముఖీ
శత్రు శ్రీరభిసారికా రఘుపతే రంగం సమాలింగతి."

ఈశ్లోకమునే ధ్వనితరంగంబునందు గుణీభూతవ్యంగ్యభేదంబగు నపరస్యాంగంబున కుదాహరణముగా "తీక్ష్ణ" యనుపదమును "ఘోర" ముగా మార్చి యుదాహరించినాఁడు. "ఇహ శృంగారం ప్రతి వీరరసస్యాంగత్వ" మని క్రిందను వ్రాసినాఁడు.

ఉస్మానియా ఆంధ్రభాషానిలయ ప్రథమ వార్షికోత్సవము-మధిర-హైదరాబాదు

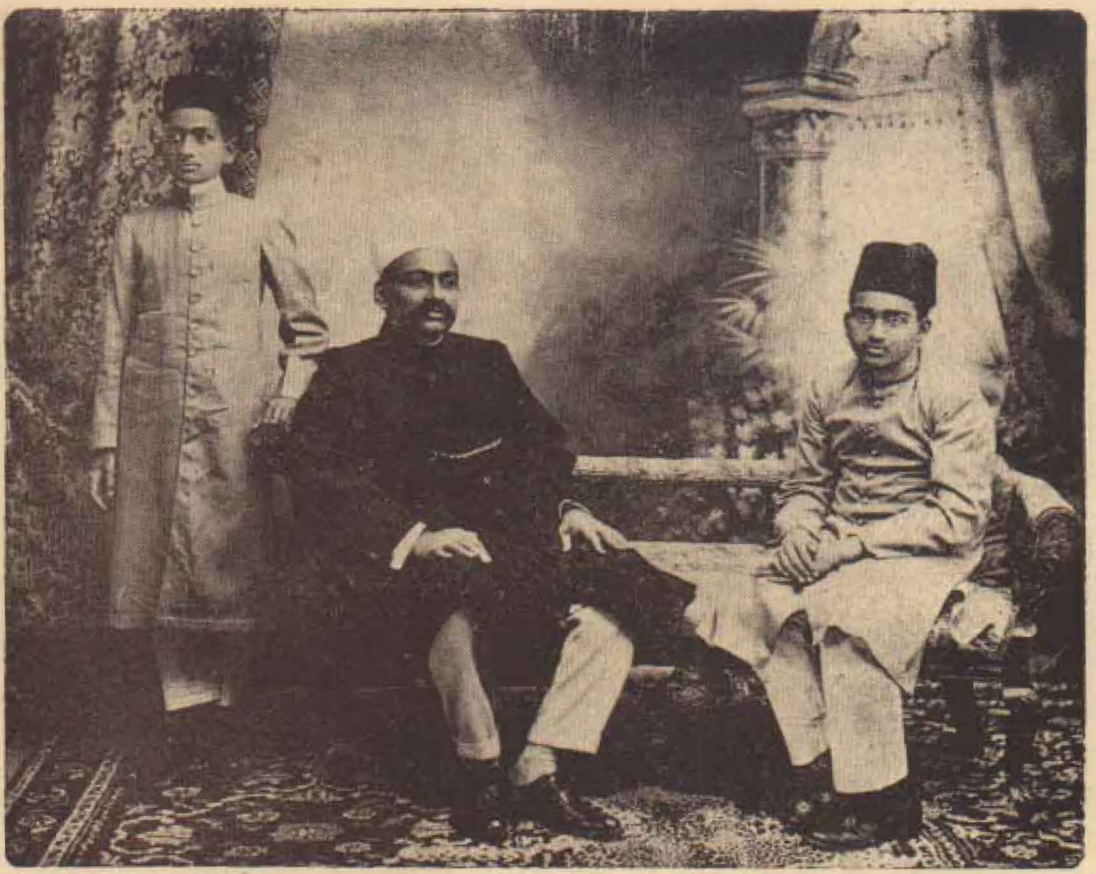
ప్రథమగ్రంథాలయ ప్రతినిధులమహాసభా కేంద్రసంఘ తృతీయసమావేశము ఐచ్ఛికభటులు-మధిర-హైదరాబాదు

మధిరసభల సన్మానసంఘము-హైదరాబాదు

కళావంతుల సంఘసంస్కరణసభ-సికంద్రాబాదు

కీ. శే. మహారాజా రామేశ్వరరాయలు, వనపర్తి సంస్థానాధీశులు-వారి కుమారులు. కుమారులలో కూర్చున్నవారు కీ. శే. రాజా కృష్ణదేవరాయలు-శ్రీమునగాలరాజాగారి జామాత; నిల్చున్నవారు-రాజా రామదేవరాయలు.

రాజా వేంకటేశ్వరరావు బహద్దరు-దోమకొండ సంస్థానము

(3) లక్షణాతరంగము. (4) వ్యంజనాతరంగము. ఈరెండు తరంగములును లక్షణావృత్తింగూర్చియు, వ్యంజనావృత్తింగూర్చియు విస్తరముగాఁ దెలుపుచున్నవి. ఇవి తార్కిక మతక్షుణ్ణంబులై యితని లోకోత్తరపాండిత్యమును జాటుచున్నవి.

(5) గుణతరంగము. అలంకారతరంగములకుఁ బూర్వము గుణతరంగమును జెప్పుటకు కారణమును గవి యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

"తత్ర-సగుణాలంకృతీకావ్యం పదార్థౌ దోషవర్జితౌ" ఇతి కావ్యసామాన్యలక్షణే పదార్థయో ర్విశేష్యతయాప్రధానత్వా త్తరంగత్రయేణ పదార్థౌ స్వరూపితౌ; తదనంతరం తద్విశేషణానాం గుణాలంకారదోషాభావరూపాణాం త్రయాణాం మధ్యే గుణాలంకారయో ర్భావరూపత్వా దాదౌ తయోరుపాదానం. తత్రాపి రసే సమవాయవృత్త్యోపస్కారకాణాం గుణానాం సంయోగ వృత్త్యోపస్కారకేభ్యోఽలంకారేభ్యోఽంతరంగత్వా త్తేషా మాదౌ వుద్దేశః కృతఇత్యుద్దేశానుసారేణ గుణాస్తావదాదౌ నిరూప్యంతే."

ఆలంకారికులందఱు నలంకారములకంటె గుణములకే ప్రాధాన్యమంగీకరించియున్నారు. అట్లనే యీకవికూడ సంయోగవృత్త్యోపస్కారకములగు నలంకారములకంటె సమవాయవృత్త్యో పస్కారకములగు గుణములకే యాద్యపాదానమిచ్చెను. సాహిత్యదర్పణాదులయందుఁగూడ నలంకారములు "అస్థిరాః"అని చెప్పఁబడినవి."రసస్య పరిపంథిత్వా న్నాలంకార ప్రహేళికా" అనికూడ విశ్వనాథ పంచాననులవారు ప్రహేళికాదులను నిషేధించిరి. "కావ్యాంతర్గడుభూతాయా సాతు నేహ ప్రపంచ్యతే" అని బంధకవిత్వ గర్భకవిత్వము లను గావ్యములకుఁ బుండ్లనుగాఁజెప్పియున్నారు. ఆలంకారికులలో కొందఱు మాత్ర మలంకారములే ప్రధానము లని వచియించినవారున్నారు. శాకుంతలవ్యాఖ్యానమునందు శ్రీనివాసాచారి యీవిషయముం గూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:

"శ్రీమదానందవర్ధనాచార్యాభినవగుప్త పాదాస్తుకావ్యస్యాత్మత్వేన ధ్వనిం, శరీరత్వేన శబ్దార్థౌ, ఆత్మభూతరసాదిధర్మత్వేన దోషగుణాలంకారాణా మవస్థానం యుక్తిమదేవ శబ్దార్థ మూర్ధ్వని ముఖేన వైశిష్ట్యం ప్రత్యపాదయన్. భామహాస్తు అలంకారరూపధర్మ ముఖేన; వామనోహి గుణరూపధర్మముఖేన;కుంతకశ్చ వక్రోక్తివ్యపదేశేన భణితివైచిత్ర్యేణ వ్యాపారేణ; భట్టనాయకః కిల భోగకృత్త్వేన వ్యాపారేణ శబ్దార్థయో ర్వైశిష్ట్యం ప్రత్యపాదయన్."

అట్లయ్యుఁ దర్వాత వామనుఁడు గుణములకే ప్రాధాన్యమిచ్చి సూత్రముల వ్రాసెను. ఈతని ననుసరించియే కావ్యప్రకాశకారాదులు గుణవైశిష్ట్యము నంగీకరించియున్నారు. వ్యాఖ్యాతలుగూడ నట్లే వ్రాసియున్నారు చూడుఁడు: సాహిత్యదర్పణము విద్యాసాగరుని టీక. కావ్యప్రకాశవ్యాఖ్యానము (మాహేశ్వరభట్టుది). అలంకారము లావశ్యకములే కాని నిత్యములయి ప్రతిబంధకములు కావని దీనిపర్యవసానము. ప్రకృతమునకువచ్చెదముకాక.

తర్వాత గుణములయొక్క ఆవశ్యకతానావశ్యకతలఁ గూర్చి చర్చించి యావశ్యకము లేయని నిశ్చయించినాఁడు. ఇఁక గుణపరిగణనము:—

"కావ్యప్రకాశకారాద్యా స్త్రీన్ గుణా న్పర్యచీగణన్;
తాం శ్చాన్యాం స్సప్త భోజాద్యా స్తాం శ్చతుర్దశ చాపరే.

మాధుర్యౌజః ప్రసాదా స్త్రయఏవ గుణాఇతి కావ్యప్రకాశకారాదయః ప్రాహుః. తాం శ్చాన్యానపి శ్లేషసౌకుమార్యార్థవ్యక్తి సమతౌదార్యకాంతిసమాధీం స్సప్త భోజరాజాదయః.

తాన్దశచాన్యాం శ్చతుర్దశ విద్యానాథాదయః,

శ్లో. శ్లేషః ప్రసాద స్సమతా మాధుర్యం సుకుమారతా;
అర్థవ్యక్తి రుదారత్వం తథా కాంతి రుదాత్తతా;
ఓజ స్సుశబ్దతా ప్రేయ ఊర్జిత్వ మథ విస్తరః,
సమాధి స్సౌక్ష్మ్యగాంభీర్యే సంక్షేపో భావికం తథా;
సమ్మితత్వం తథా ప్రౌఢి రుక్త రీతి స్తథా గతి" రితి.

తత్ర మాధుర్యాదయ స్త్రయ స్సర్వసంప్రతిపన్నాః- ఆనందనిష్యందిత్వం మాధుర్యం; తస్యప్రాచుర్యేణ పృథక్పదతాలక్షణ శ్శబ్దధర్మో వ్యంజకః. ఇదంచ సంభోగవిప్రలంభకరుణశాంతామరూపం ఓజః పునర్దీప్త్యాత్మకచేతో విస్తారహేతుః. తద్వ్యంజకం సమాసభూయస్త్వం. వీరరౌద్రబీభత్సభయానకేషు వైతత్ప్రియోజ్యమ్.

శ్లో. యచ్చిత్తం వ్యాప్నుతేఽహ్నాయ శుష్కేంధన మివానలః;
సప్రసాదో మతి స్సర్వరససాధారణస్థితిః.
తస్య ప్రసిద్ధార్థత్వం వ్యంజకమ్."

కావ్యప్రకాశకారాదులు మాధుర్యౌజఃప్రసాదము లను మూఁడు గుణములను జెప్పిరి. అవికాక శ్లేషసౌకుమార్యార్థవ్యక్తిసమతౌదార్యకాంతిసమాధులను మఱి యేడుగుణములను గలిపి భోజరాజాదులు పది గుణములను జెప్పిరి. ఈపదిగుణములు కాక మఱి పదునాలుగుగుణములను గలిపి విద్యానాథాదులు 24 గుణములఁ జెప్పిరి.

ఈగుణములనన్నియును సమన్వయ మొనర్చి కొన్నిగుణము లన్యోన్యాంతర్గతంబులగుటంజేసి కొందఱు తొమ్మిదియే చెప్పుదురని

"ఓజః ప్రసాదమాధుర్య వ్యక్తికాంతిసుశబ్దతాః;
గాంభీర్యం భావికం రీతి మూమః కేచి ద్గుణాన్నవ".

అను శ్లోకంబునందుఁ జెప్పియున్నాఁడు. 24 గుణములనుండి తొమ్మిదిగుణములనే యంగీకరించి దానికిఁ దగినహేతువులను జూపియున్నాఁడు. ఆ చర్చయిచ్చట గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ దక్తమయినది.

గుణముల కీతని యుదాహరణములం గొన్నిటి నిచ్చుచున్నాము:

కాంతి కుదాహరణము:

"శార్దూలవిక్రీడితం—
తారా హార హరాచలాంబరసరిన్నీహారహీరామరా
హారాసారపటీరసౌరకరివ్యక్కార భారోద్ధురా;
కీర్తిః కార్తికచంద్రమూర్తివిజయవ్యాప్తి స్త్వదీయా గుణా
రామ శ్రీరఘురామ రామ మకరో దీప్రా దిశః ప్రాయశః."

శిఖరిణికి నుదాహరణము:

"శిఖరిణీ వృత్తమ్—

అసారం సంసారం జహిహి విరసారంభబహుళమ్
మమ భ్రాతశ్చేతః పరిచిను వచో౽తఃపర మిదమ్;
మహోదారే ధీరే భువనభరధారేయవిభవే
గుణారామే రామే దళముఖవిరామే కురు రతిమ్."

(6) శబ్దాలంకార తరంగము, (7) అర్థాలంకారతరంగము.

అర్థాలంకారతరంగంబునం దీతఁడు తనపూర్వులమతములను విమర్శించుచు నలంకారనిర్ణయ మొనర్చియున్నాఁడు. ఇందు నరకాసుర వధ (స్వయంకృతవ్యాయోగము) నుండి యనేకశ్లోకముల నుదాహరించియున్నాఁడు. వ్యాయోగములోని శ్లోకములని కవి చెప్పలేదుగాని యది ముద్రింపఁబడి యుండుటచే నీసామ్యము పరిజ్ఞాతము.

(8) దోషతరంగము. ఇందుఁ గవియొకశ్లోకమునం దన్నిదోషముల నిమిడ్చి వ్రాసెను. ఒక్కొక్కదోషమే విడఁదీసి యందున్నదోషమును బ్రకటించెను. తుద కాశ్లోక మెట్లు నిర్దోషం బగునో యట్లు మార్చియున్నాఁడు.

(9) ధ్వనితరంగము. ఇందుఁ దొలుత కావ్యవిభజన మిట్లొనర్చియున్నాఁడు:

"ఏవం కావ్యసామాన్యలక్షణ మభిధాయ త ద్విభజతే.
గద్యపద్యోభయాత్మత్వరూపై స్తత్త్రివిధమం త్రిధా
అపాదబద్ధం గద్యం స్యాత్పద్యం పాదచతుష్కవత్,
గద్యపద్యోభయమయం చంపూసంజ్ఞికముచ్యతే;
త్రివిధం చాపి తదిదం పున స్త్రివిధ ముచ్యతే;
ఉత్తమంమధ్యమం తద్వ దధమం చేతిభేదతః;
వ్యంగ్యప్రధానం త త్రాద్యం తదేవ ధ్వని రుచ్యతే,
వ్యంగ్యం యత్రాప్రధానం స్యాన్మధ్యమం తన్నిగద్యతే;
తదేవచ గుణీభూతవ్యంగ్య మి త్యభిధీయతే,
అస్ఫుటవ్యంగ్య మధమంత చ్చిత్ర మితి చోచ్యతే."

తర్వాత ధ్వనియున్నదా లేదా యని కొంత జరిపి ధ్వనియున్నదని తీర్మానించియున్నాఁడు. తరువాత ధ్వనిభేదములను నిరూపించియున్నాఁడు. ఇందలి కొన్ని యుదాహరణములు:

"అత్యంతతిరస్కృతవాచ్యే ధ్వని ర్వాక్యే యథా:
హేలోన్మూలితవాలినా రఘుపతే రేకేన దివ్యేషుణా
దత్తాం వానరసార్వభౌమపదవీం లబ్ధ్వా౽న్యతో దుర్లభామ్;
భోసుగ్రీవ! మదాంధతాం గతవతా రామస్య కార్యం త్వయా
నా నిష్పాదిత మ స్తి కించి దపి తద్రామా త్కుత స్తే భయమ్.

ఇదం లక్ష్మణవచనం; అనేన నవీనశ్రీమదాంధేన భవతా ప్రతిశ్రుతపూర్వం సీతాన్వేషణాదికం రామకార్యంకించిదపి ననిర్వర్తితమితి. [illegible] వ్యతే. అకించిత్కరణం ప్రతి సర్వకార్యకరణవచన స్యాత్యంతతిరస్కృతవాచ్యార్థత్వా న్ముఖ్యార్థ బాధః విరోధ స్సంబంధః సుగ్రీవాపరాధాధిక్యంప్రయోజనం ధ్వన్యతే. అత్ర వస్తుమాత్రంవ్యంగ్యం,నాలంకారాది. అత్ర లక్షణామూలవ్యంజనాయాం లక్షణాప్రయోజన త్వేన ఖలు వ్యంగ్య మన్నేయంప్రయోజనంచ; క్వచిన్ముఖ్యార్థ స్యాన్యస్య వా ధర్మోభవతి. తతో ధర్మాదిక మేవ నకదాచిద ప్యుపమాదికం ముఖ్యార్థస్యా౽న్యస్యవా ధర్మోభవతి.తతో లక్షణా మూలవ్యంగ్యం, వస్తుమాత్ర మేవ నాలంకారాదీతి యుక్త ముత్పశ్యామః; తదేవ మవివక్షితవాచ్యోలక్షణా. మూలవ్యంగ్య శ్చతుర్విధో౽పి నిరూపితః.

స్వతస్సంభవ్యర్థశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యో౽లంకారేణాలంకారధ్వనిః; పదేయథా:

శ్లో. సపిండితాభ్యాం ద్రుహిణాండభాండే లేజోయశోభ్యాం
రఘునందనస్య, వేళంతగర్భ ప్రతిబింబభాజ స్సువర్ణరూప్యాచలయో శ్శ్రితాశ్రీః.

అత్ర రామప్రతాపకీర్తిభ్యాం కాంచనరజతాచల శోభా లబ్ధేతి నిదర్శనాలంకారే ణాధారాధేయయో రనానుగుణ్యరూపాధికాలంకారో వ్యజ్యతే. సువర్ణరూప్యాచలపదాభ్యాం మహత్తరపదార్థసాదృశ్యప్రతిపాదనే నాధేయయోః కీర్తిప్రతాపయో రాధారాపేక్షయా౽ధిక్యప్రతీతేః.

సఏవ వాక్యే యథా:—

మహోత్తాలా హేలాలవతులితకైలాసగిరయో
భుజాభాణాః ప్రాణాపహరణధురీణాశ్చ సుభటాః,
గతాః పూర్వే సర్వే మమ పున రపూర్వే ద్రుసమిమే,
భవా న్రామే భీమే రణశిరసి కామే జయకథా.

అత్ర రావణస్య భుజబాణసుభటానాం కైలాసోద్ధరణాదిభిర్వ్యక్తసారాణాం రఘువీరసంగరకాలే కుంఠీభవ చ్ఛక్తీనాం చాభేదో౽పి భేదాధ్యవసాయకరణా దతిశయోక్త్యా పర్యాయోక్త్యలంకారో వ్యజ్యతే. అప్రస్తుతా ద్రావణభుజాదికుంఠనరూపకార్యా త్ప్రస్తుతస్య రఘువీరవీరాయితస్య కారణస్య గమ్యమానత్వాత్. ఏవం ప్రబంధగతా ఏ ష్వలంకారధ్వనయ శ్చత్వారో ద్రష్టవ్యాః."

ధ్వనినిరూపణమయిన తర్వాత వైదర్భ్యాది రీతులయొక్కయు, కైశిక్యాది వృత్తులయొక్కయు, శయ్యాపాకాదులయొక్కయు నిరూపణము నొనర్చియున్నాఁడు.

ద్రాక్షాపాకోదాహరణము:

"శా. హారస్ఫారమరీచివీచిరచితశ్రీఖండచర్చాంచితా
పాహారస్మితచాతురీపరిచితప్రత్యగ్రనాసామణిః;
రత్నస్మేరలలాటికాంశులహరీసిందూరబిందూత్కరా
రామా రామ మనంగమంగళకలాసంగా [illegible]
మేవ శయ్యోదాహరణ మపి.

నారికేళపాకో యథా:

శా. ప్రాయేణ ప్రచలత్ప్రయోధరగళ ద్ధారాభిరామక్రమే
ప్రక్షోభం ప్రతిపద్య హంసకగణైః ప్రారబ్ధకోలాహలే;
ప్రాచీనస్ఫురణ ప్రహీణతిలకే ప్రాంచత్కలాపోజ్జ్వలే
ప్రేయస్యాః పురుషాయితే రఘుపతిః ప్రీతిం ప్రపేదే పరమ్."

అత్ర ప్రకృతవిశేషణమహిమ్నా ఽప్రకృతప్రావృషేణ్య వృత్తాంతప్రతీతి ర్విశేషణ మాత్రాదేవేతి సమాసోక్తి ర్న శ్లేషః. ఏవం రసాలాదిపాకాంతర ముహ్యాహ్యమ్."

దీనితర్వాత నీక్రిందివాక్యములం జెప్పి ధ్వనితరంగమును ముగించి యున్నాఁడు:

"సామాన్యే నైతావృశం కావ్య మామనంతి; తదేత త్పద్యగద్యత దుభయవిధతయా త్రివిధ మితి ప్రాగేవావాదిష్మ.

" శా. పద్యం పాద చతుష్టయీపరిమితం కావ్యం తు తత్సంహతి
స్సర్గాష్టాదశవర్ణ నాయుది మహాకావ్యం తదోదీర్యతే;
గద్యం హ్యాద్య మపాదబంధ ముభయోపేతాతు చంపూ ర్మదే
సా హ్యద్యావనశాల్య మేళనవతీ కాంతేవ యూనః కవేః.

గద్యాదీనాం క్షుద్రప్రబంధానాం స్వరూపం విస్తరభయా న్నేహ ప్రపంచ్యతే ఇతి......ధ్వనిభేద నిరూపణం నామ నవమ స్తరంగః."

ఈధ్వనితరంగమునందుఁగూడ వ్యాయోగమునుండి శ్లోకముల నుదాహరించియున్నాఁడు.

(10) రసతరంగము—ఈతరంగమునందు రసమన నేమియో, నవరసము లెవ్వియో, చర్చింపఁబడినతర్వాత శృంగారరసముం గూర్చిన సర్వవిశేషములును వ్రాయఁబడినవి. తర్వాత మిగిలినరసములును విభావానుభావాదిస్వరూప నిరూపణంబును, భావసంధి, భావ శబలతాదులును విచారింపఁబడినవి. ఉదాహరణములు—

"అరతిః ప్రియవస్తు విద్వేషః, యథా—

శ్లో. పాణౌ నకేళికురరీ మురరీ కరోతి
నాలోకతే ప్రియమరాళ మరాళకేళీ;
విన్యస్య సా కరసరోజ ముఖోజభాగే
బాలా విచింతయతి రామ! భవంత మేవ."

ఈశ్లోకమునే ధ్వనితరంగమునందు వైదర్భీరీతి కుదాహరణముగా నిచ్చియున్నాఁడు.

"ఉన్మాదో యథా:—

శ్లో. ఆరా దవేక్ష్యామృతభానుబింబం
రామ! త్వదీయానన విభ్రమేణ;
సమగ్రహర్షా స్ఫురదోష్ఠబింబా
సా చుంబితుం ధావతి సారసాక్షీ.

చరమదశయగు మరణమునుగూర్చి యీతఁ డిట్లు వచించి యున్నాఁడు:—"ప్రియసంగమస్య సర్వథా దుర్లభత్వే ప్రాణత్యాగో ద్యోగో మరణమ్; తస్యామంగళతా ద్రసవిఘాతాచ్చ సాక్షాదవర్ణనీయతా యథా;—

శ్లో. సాశోకచూతకలికాసవ మల్లికాబ్జ
నీలోత్పల ప్రభృతి కామశరాగ్నికీయ్యామ్,
ఆలింగితుం రఘుపతే యతతే త్వదుగ్ర
విశ్లేషవహ్నిహతజీవనహాని బుద్ధ్యా."

ఇంక విరహమన నేమియో చెప్పుచున్నాఁడు?

"ఏకదేశస్థయో ర్యూనో ర్మధ్యే యాని కేవచిన్నిమిత్తేన విలంబమానే నాయికాయా స్సంతాపో విరహఇతి కథ్యతే. అత్రనాయికావిరహోత్కంఠితే తిగద్యతే. విరహోత్కంఠితా తాస్వరూపోదాహరణ మేవాత్రానుసంధేయమ్.మానతో మానద్వైవిధ్యాద్ద్వివిధో భవతి. మానద్వైవిధ్యం నాటకసంజీవనే కథితమ్.

అపరాధభవః కోపో యూనో ర్మానఉదాహృతః;
సచ ప్రణయమానస్స్యా దీర్ష్యామాన ఇతి ద్విధా.
తత్ర ప్రణయమానస్స్యా దన్యోన్యాజ్ఞాతిలంఘనే,
రమణేన రమణ్యా వా కృతం తచ్చ ద్విధా భవేత్" ఇతి

తత్రరమణకృతం యథా:

శా. కందర్పోత్సవదర్శనాయ భవతా వేగా త్సమాగవ్యతా
మిత్యాలీవద సోపసృత్య దయితే ప్రచ్ఛన్నవేషే స్థితే;
సీతా యా ముఖ ముద్యదిందుసుషమం పూర్వం కషాయం రుషా
పశ్చా ద్వీక్ష్యత ముద్యత స్మితమధూ జ్యోత్స్నా న్వితం చితేందు [ప్రభమ్.

రమణీకృతం యథా:

శా. కర్తవ్యః కమలేక్షణే మమ శిఖాబంధ స్త్వయా సంప్రతి
త్యక్త్వా భూమిసుతా పథూసముచితం ధమ్మిల్ల బంధం వ్యధాత్;
సభ్రూభంగముఖాంబుజే ఽథ దయితే జ్ఞాత్వా శిఖా విక్రియా
మంత ర్గుంభిత హాసభాసురముఖీ జగ్రాహ కంఠం స్వయమ్.

ఇదం రమణీకృతమ్.

పత్యౌ కోపో భవే న్మానో జ్ఞాతకాంతాంతరస్పృహే; యథా:

శా. రాజానో బహువల్లభ ప్రకృతయో రామస్తు నైవం విధ
స్సంప్ర త్యేవ పవేపథుః పులకితో వైవర్ణ్యవా న్వర్తతే;
భర్తా వాస్తు యథాతథా విముఖితా స్త్రీణాంతు నోయుజ్యతే
ముగ్ధే ఽంతర్జ్వమనః ప్రసూనధనుషో మాధురా శ్చరవ్యం రుషః.

మానస్య శాంత్యుపాయాః కతిచన కామశాస్త్రే కథితాః;
ఉక్తంహి రతిరహస్యే:

మానస్య శాంత్యుపాయాస్తు నైక్లబ్యం భూవిలేఖనమ్
గద్గదాభాషణం బాష్పత్యాగ శ్చరణవందనమ్.

యథా:

వహతి విషణ్ణం వదనం భూమిం విలిఖతి సగద్గదం భణతి,
బాష్పం ముంచతి రామః పాదోపలేవం కరోతి యాతు సఖి కోపః.

ప్రవాసవిప్రలంభశ్చ ద్వివిధః : భూతప్రవాసజో భావిప్రవాసజశ్చేతి- తత్రాద్య స్యోదాహరణం యథా:

మందాక్రాంతా:— .

రామే గచ్ఛ త్యసురవిజయం కర్తుకామే వనాంతం
భూనందిన్యా దినశశికళాపాండురః కాంతిపూరః;
కందర్పాగ్నే ర్దహతి వపుషి స్పష్ట మంగారభంగీ
మంగీచక్రే భసితపటలీ రూమణాటోపముద్రామ్."

ఈ శ్లోకమునే యభిధాతరంగమునందుఁ బ్రోషితభర్తృకోదాహరణముగా నిచ్చియున్నాఁడు.

"ద్వితీయో యథా:—

శా. రామ! త్వ త్తనువీక్షణేషు విరహో జాతో నిమేషేణ యో
యస్త్వైకాంగనిరీక్షయా లతిత రాంగాలోకనే నిర్మితః;
తావేవ ప్రథమం కథంచిదపి సా సోఢుం నశక్తాధునా
త్వంచే చ్ఛత్రుజయాయ గచ్ఛసి తథా కావా భవిత్రీ కథమ్.

శాపవిప్రలంభస్తు మేఘసందేశాదౌ ద్రష్టవ్యః.

ద్వివిధస్యా ప్యస్య శృంగారస్యానుగుణా వ్యభిచారిభావాః శృంగారతిలకే పరిగణితాః.

శంకాసూయా భయగ్లాని వ్యాధి శ్చింతా స్మృతి ర్ధృతిః;
ఔత్సుక్యవిస్మయావేగా నిద్రోన్మాదో మద స్తథా.
విషాదో జడతా వ్రీడాఽవహిత్థా చాపలం మృతిః;
ఇతి భావాః ప్రయోక్తవ్యాః శృంగారే వ్యభిచారిణః.

ఇతి ఏవం తావ త్సప్రపంచం శృంగారహాస్యయోః కార్యకారణభావశ్శృంగారతిలకే కథితః.

హాస్యో భవతి శృంగారా త్కరుణో రౌద్రకర్మణః
అద్భుతశ్చ తథా వీరా ద్బీభత్సాచ్చ భయానక. ఇతి."

తర్వాత హాస్యరసమును నిరూపించి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:—

"ప్రథమం మధుర శృంగారో దర్శితః; తదనంతరం మధురతరో విప్రలంభః; తతో మధురతమః కరుణో నిరూపణీయః; అత్రాంతరే ప్రసంగా చ్ఛృంగారరససాధ్యతయా హాస్యో నిరూపితః; అధునా ప్రాసంగికం పరిసమాప్య ప్రకృతం మధురతమం కరుణం నిరూపయతి"

ఈతఁ డన్నిటికంటెఁ గరుణము మధురతమముగాఁ జెప్పినాఁడు. అందులకే మహాకవియగు భవభూతికూడ:

"ఏకో రసః కరుణ ఏవ" అని యుత్తర రామచరిత్రము నందు వ్రాసినాఁడు. ఈ గుణరసమును గూర్చి కుమార తాతాచార్యుల వారి యుత్తరరామచరిత్ర వ్యాఖ్యానమునందలి పై శ్లోకవ్యాఖ్యయందు లెస్సగా వ్రాయఁబడియున్నది.

ఇంక నీసాహిత్యరత్నాకరమును విడిచి యీతని యితరగ్రంథములంగూర్చి విచారింతము:—

నరకాసురవిజయ వ్యాయోగము: ఇది ముద్రింపబడి యున్నది. సాహిత్యరత్నాకరమునకుఁ బూర్వమే యిది రచియింపఁబడిన దనుటకు నిందలి శ్లోకముల ననేకముల నందుదాహరించి యున్నాఁడు. అందు రెండుశ్లోకములను వ్యాయోగములోనివని పేరుపెట్టికూడ చెప్పియున్నాఁడు. ఉదాహరించెదము:

అభిధాతరంగమునందు ఖండితనాయిక కుదాహరణముగా "యథా మమైవ వ్యాయోగే నరకాసురవిజయే:

శ్లో. నీతక్షపః క్వచిదసౌకృతజీవనాయా
రాగాన్వితః స్తుహినబాష్పముచో నలిన్యాః;
లీనశ్రియో విగళితాళికులో వివస్వా
న్స్పృష్టాతి పాదపతనేన పునః ప్రహర్షమ్."

ప్రాతఃకాలవర్ణనంబని యీశ్లోకమే చెప్పుచున్నది. వ్యాయోగమునం దిది ప్రభాతవర్ణనమునందే యుదాహరింపఁబడినది. ఇఁక రెండవశ్లోకము:

ధ్వనితరంగమునందుఁ బదగతాత్యంత తిరస్కృతవాచ్యధ్వని కుదాహరణముగా నున్నది.

"యథా మమైవ వ్యాయోగే-స్రగ్ధరావృత్తమ్:

తద్ధాటీ తీవ్రఘోటీఖురపుటపటలీపాటి తక్ష్మాతలోద్య
ద్ధూళీపాళీభి రద్ధా సపది మలినితే తత్ర్పతాపానలేన;
సైన్యాంభోధావదగ్ధే త్వయ మయతి భయా చ్చాభిమానాంబురాశౌ
ప్రాచీశుద్ధయాబ్ధిం సుతను విగళితోపప్లవం సప్రచేతాః?."

"సుతను" అనుటకు "తదను" అని వ్యాయోగము.

ఇంక ననేకశ్లోకములు 'వ్యాయోగమునుండి' అని చెప్పఁబడకుండ నుదాహరింపఁబడినవి కలవు. ఈతనికవిత్వము వీరరౌద్రరసముల కునికి పట్టు. ఒక్కరసమననేల. సర్వరసములకు, సర్వవృత్తములకు, సర్వగుణములకు, సర్వరీతివృత్తులకును స్థానమని చెప్పిన నతిశయోక్తి కాదు. వ్యాయోగమునుండి మఱినాలుగుశ్లోకముల నిచ్చిన తర్వాత నీతని కంసవధనాటకమునుగూర్చియు నితర గ్రంథములంగూర్చియు వ్రాసెదను.

"శా. కాలాభ్రద్విపపాకలః కతక జక్షోదః కళోరాంభసాం
కేకామ్నాయకహూః కలానిధిమణే శ్శాణోపలోత్కర్షణమ్;
కంసారేః ప్రతిబోధినీ కమలినీకాదంబయోః కుట్టినీ
కాలః కోఽపి కరోతి కాశసురభిః కామం మనఃకౌతుకమ్.

అయే శునాసీర నాసీరం విలోకయ;

శ్లో. సింధురా శ్శరవితానకంధరా స్సన్తతయశ్చ కృతదీర్ఘసుప్తయః;
నాయకా స్తనువిలగ్నసాయకాః చక్రిరే చిరరథాశ్చ చక్రిరే.

అపిచ,

శ్లో. ఉరగారికేతుశరగాఢతాడితాస్ఫురదంతిదంత కరగండమండలైః;
బహుళీకృతోర్మిలహరీమరుత్తరాః పరితోఽపి రక్తసరితో [వహంతిచ.

శ్లో. ధాటీ పటుఘోటీఖురకోటీవాటీకఠోరపరిపాటిః;
రణకేళీభువి ధూళీపాళీ పిదధాతి హేళితురగాళిమ్.

శ్లో. జ్వలజ్జ్వాలం శూలం కతిచన కరాళం తు పరిఘం
నిశాతాంతాన్కుంతాన్కతిచన దురంతాంశ్చ పరశూన్;
పరిక్షీణాన్బాణాన్ నృహురపి కృపాణాంశ్చ జహతి
ద్విషన్మగ్నే భుగ్నే హరిరిహ విరుగ్ణే బత భవేత్.

కుప్యత్కల్పాంతకాళీపతినిటలతటప్రస్ఫురచ్చక్షురంత
ర్నిర్యన్నీరంధ్రఘోరజ్వలనకణగణాటోపకీలాకలాపః;
కంసన్యంపిప్రచండప్రతిఘపటుతరప్రేర్యమాణో
వహ్నిశ్శౌనర్యనోఽయం తృణమివ దహతి క్షోణీపుత్రం ప్రవృత్తమ్."

ఈశ్లోకము తుదిరెండుచరణములను మార్చి సాహిత్యరత్నాకర ధ్వనితరంగమునందు వాక్యగతార్థాంతరసంక్రమితవాచ్యధ్వని కుదాహరణముగా నిచ్చియున్నాఁడు:—

"కుప్యత్కల్పాంతకాళీపతినిటలతటప్రస్ఫురచ్చక్షురంత
ర్నిర్యన్నీరంధ్రఘోరజ్వలనకణగణాటోపకీలాకులాని;
శస్త్రాణ్యస్త్రాణి శస్త్రాణ్యపి తవ బహుశః సంతు కింతు బ్రువేఽహం
రామే సంగ్రామభీమే దశముఖ పునరావర్తనే స్పర్ధనే చేత్.
భ్రామ్యత్కబంధవివరా ద్విషతః పరాసో
ర్నిర్గత్య నిష్ఠురమహఃపటలం ప్రసహ్య;
బృందారకప్రణయినీకరము న్యమాన
మందారరేణురివ మజ్జతి నందనూనా.

ఇతఃపరం కిము కర్తవ్యమ్.

శా. దుర్వారా సమరే మురేః సహితా సర్వాపి రక్షశ్చమూ
ర్గర్వాంధో దళితశ్చ సోఽపి నరకః పూర్వామరాణాం ప్రభుః;
నిర్వాణం గమితశ్చ శోకదహనో గీర్వాణమాతుస్తతః
సర్వాణ్యప్యనపేక్షితాని భగవన్నిర్వాహితాని త్వయా.

తథాప్యేతదస్తు భరతవాక్యమ్:

శా. భామ త్యుల్లసితా రతా వితరణే తంత్రే నిరూఢిం గతా
స్వచ్ఛింతామాయ స్సముజ్జ్వలయశో లీలావతీ వల్లభాః;
సాంఖ్యన్యాయవిచారమంచుమతయః ప్రాభాకరప్రక్రియా
ధారేయస్ఫురణా భవంత్వవనిపా విప్రాశ్చ నిత్యోత్సవాః.

శ్లో. ఆవిర్భవతా క్రియ మురస్యభవా శిరోధా
వబ్జంద నాభివివరే యదివా కపర్దే;
పాణౌ సుదర్శనవతా పృథవా లలాటే ,
దేవేన శేనవి దిదం జగ దేతు మోదమ్."

సంస్కృతంబునం దనేకవ్యాయోగంబులను నేను జదివి యున్నాను. కాని యీవ్యాయోగసౌభాగ్యము వానికన్నింటికిని లేదని చెప్పఁగలను.

ఈతని మఱియొకగ్రంథము కంసవధనాటకము. ఇందుండిరెండు శ్లోకములు రసతరంగంబునం దుదాహరించి యున్నాఁడు. చూడుఁడు:

అద్భుతరసమున కీ క్రిందిశ్లోక ముదాహరణము:

"యథాహి: మమైవ నాటకే కంసవధే;

శా. ఆరూఢః కురథం రజోంధితదృశా సూతేన సంచోదితై
రశ్వైరాశు వినశ్వరై రయయుగపత్ప్రక్రాంతచక్రం ద్రుతమ్;
చాపే హీనగుణే విపత్రవిశిఖం సంధాయ నిస్యేఽద్భుతం
శూలో త్కంపికరో రథీ విమమృత్త్రిప్రః పురః పంచతామ్.

అత్ర కురథం భూరథం- అన్యత్ర కుత్సితం రథమారూఢ ఇతి యోజనా-కురథ మిత్యత్ర కోర్న సమాసః- "కుఃపాపార్థే, ఆజీవదర్థే" ఇత్యాదిగణసూత్రేషు క్వాదీనాం పాపాద్యర్థవిశేషే నిత్యసమాస స్యోక్తత్వాత్, పాపకుత్సనదర్థానాం శోకార్థత్వాత్. అప్రకృతేతు కుత్సార్థస్యాభిప్రేతత్వాత్తేన కదాదేశః."

రెండవశ్లోకము భావసంధి కుదాహరణము:—

"యథావా-మమైవ నాటకే కంసవధే:

శా. రోషా దక్షిణవీక్షణం విపులయా న్వామం భయా న్మీలయ
న్వక్త్రార్థే క్వదిదీరయ న్కటుగిరం చాటూక్తిమ ప్యన్యతః;
ఏకే నాకుపదా పురః పరిసర న్నన్యేన పశ్చాద్వ్రజన్
కాంచి జ్ఞాతు రణోన్ముఖే మయి దశాం లేభేఽర్ధనారీశ్వరః.

అత్రానుర్ష దైన్యయో స్సంధిః."

గుణతరంగాంతంబున నీశ్లోకములోఁ దన గ్రంథములను బ్రస్తావించియున్నాఁడు:—

"ధర్మ్యాంతర్వాణిపర్య త్రిభువనవిదితే వారణాశ్వన్వయే యః,
స్సంజాతః పర్వతేశా చ్ఛుభగుణగణభూ ర్వల్లమాంబా సుగర్భే;
కావ్యాలంకార కృష్ణ(ష్ణా)స్తుతి రవిశతకో న్నాటకాది ప్రణేతు
స్తస్యాలంకారశాస్త్రే రఘుపతివిభుకే పంచమోఽయం తరంగః."

ఉన్నాటకాదు లనఁగా కంసవధనరకాసురవ్యాయోగాదులు. కంసవధ ముద్రింపఁబడలేదు. పారిజాతాపహరణచంపువు రచించిన శేష శ్రీకృష్ణకవి రచియించిన కంసవధనాటక మొక్కటి నిర్ణయసాగరవారు ముద్రించియున్నారు.

కృష్ణ(ష్ణా)స్తుతినుండి యొకశ్లోకము శబ్దాలంకార తరంగము నందలి వృత్త్యనుప్రాస కుదాహరణముగా నీయఁబడినది.

"యథామమైవ కృష్ణ (ష్ణా) స్తుతౌ:

స్రగ్ధరా:

"కృష్ణామున్నాతు సిష్టా స్వభిజనవృజినాన్యాశు దుర్వారవారా
వారాశే రాదిదారా రుచిరరుచిరహీ శేన శేనాచ్ఛ శేదా;

శుభ్రాశుభ్రామ్యదూర్మి భ్రమకరమకర గ్రామణీ గ్రామనీడా
గాధా గాధారరోధో వివరభువి వలద్దీనరాఘావరాఘా"
దానికే మఱియొకయుదాహరణము: "యథావా:—ప్రస్ధరావృత్తం
యుద్ధశ్రద్ధాసమిద్ధప్రథమవిగణనాసిద్ధ మూర్ధన్యభూపా
యోధాబాధా విబోధారఘునరణీ భుజాభిన్న దోస్స్కంధ బంధాః;
లంకాలంకార భూతా దివిజవిజయినో రాక్షసారూక్షసారా
హంతాహంతామహాంతి స్సమరసమరసాః ప్రేతతాం ప్రాపితా స్తే."
రవి శతకమునుగూర్చి యేమియు తెలియదు. పేరునుబట్టి యిది సూర్యు నిపై చెప్పినశతకమని తెలియవలయును. సంస్కృతంబున మయూరకవి రచియించినసూర్యశతకము ప్రఖ్యాతమే.

ఈతఁడు రచియించిన మఱియొకగ్రంథము ప్రాకృతహంస సందేశము. రసతరంగమునందు జక్షుఃప్రీత్యాద్యవంగదశల నిరూపణంబునందు జాగరావస్థ కుదాహరణముగా నీక్రింది శ్లోకమును హంససందేశము నుండి యుదాహరించియున్నాఁడు:—

"యథాహి–మమైవప్రాకృతభాషావిరచితే హంససందేశే భాయా:
జాతం సీతానయనయుగళం లోహితం జాగరాద్వా
కింవా తామ్రం మదనదవాజ్వాలజాలాభితాపాత్;
చిత్రారబ్ధే సురతవిధివే చుంబనానాం ప్రభేదే
రక్తం కింవా రఘుపతిముఖే పీటికారాగయోగాత్."

ప్రాకృతమునుగూడ కవి యుదాహరించినాఁడు. కాని యిచ్చట ననవసరమగుటచే విడిచిపెట్టితిని.

ధర్మసూరిరచియించినమఱియొకగ్రంథము బాలభాగవతకావ్యము. ఈకావ్య మీతనివ్యాయోగమువలనఁ దెలియుచున్నది. వ్యాయోగమునందలి నటీసూత్రధార సంభాషణములో సూత్రధారుఁ డిట్లు పల్కుచున్నాఁడు.

సూత్రధారః–అ స్తిఖల్వత్రా ప్యమృతరసనిష్యందీ సకలతమప్స్తోమ పరిపంథీ వరహారే ర్నరకాసురనిబర్హణోదాహరణరూపో గుణశిరోమణిః. ఇత్థమేవైతత్కవినా స్వకావ్యే బాలభాగవతేఽ ప్యుదీరితమ్."

* * * * * *

ఈబాలభాగవతకావ్య మెచ్చటను బ్రచారములో లేదు. ఈతఁడు రచియించిన సాహిత్యరత్నాకరమునకు మల్లాది లక్ష్మణసూరి యను పండితుఁడు వ్యాఖ్యానమును రచించినాఁడు. ఈవ్యాఖ్యానము 'మందర' మను పేర నున్నది. ఈ వ్యాఖ్యతోఁగూడ సాహిత్యరత్నాకరమును సరస్వతీ తిరువేంకటాచార్యులవారు పూర్వము (1886 సం.న) ముద్రించిరి. ఈ గ్రంథము సామాన్యపండితులకు దురవగాహము. ఇందలి కష్టము కవిత్వమునందు లేదు. ఈతనితర్కమునం దున్నది. తర్కశాస్త్రమునందు ప్రవేశమున్న వాని కిందలితర్కము సుజ్ఞేయము. ధర్మసూరియొక్క సరియయినకాలము దెలియరాదు. ఈతని నివాసప్రదేశముకూడ తెలియరాదు. గొప్పశాస్త్రవేత్త యయినను, ఈతనికవిత్వము చక్కని అన్వయ సౌలభ్యము గలిగి సాధారణముగాఁ గావ్యత్రయమును జదివిన విద్యార్థులకు సహితము సులభముగా బోధపడును. ప్రాయికముగ మల్లినాథునకుఁ దర్వాత నింతపండితుఁడు మనయాంధ్రదేశమునం దరుదని చెప్పవచ్చును. ఈతనిగ్రంథములు మనయాంధ్రదేశమునందుఁ గొన్ని కొన్ని స్థలములయందు మాత్రమే వ్యాప్తిఁజెందియున్నవి. ఇతరదేశస్థు లీతనిగ్రంథముల పేరయిన వినలేదని చెప్పిన వింతకాదు. ఇంతటితో నీవిమర్శనమును ముగించెదను.

పూజాయాత్ర

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు (యువకవిమండలి)

అచట నామాకరందరాహస్యగర్భ
తరుణ వాసంతకాల మాధురులుపూచె
నచట నామల్లికా నికుంజాంతరాళ
కనదనూన సౌందర్యవాసనలు తోఁచె!

పోవుదము! రండు! మాధవపూజకొఱకు
పోవుదము! రండు! హృదయము పూచుకొఱకు;

అచట నకుతోభయంబు; సాంధ్యప్రణీత
రాగరక్తిమలందుఁ బారాణి మనకు
మధురిమంబైన కల్యాణ మంటపమున
లోకమునకు లగ్నంబు లల్లుకొనిరండు !

పోవుదమురండు ! మాధవపూజకొఱకు
పోవుదమురండు ! హృదయము పూచుకొఱకు.

అన్వేషణము

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి గారు

అకలంకాత్మలమై నిశీథి నటునిద్రావస్థ నున్నట్టి మ
మ్మొకగీతంబును బాడి మేల్కొలిపి, యెందున్నాఁడవో కాని, కం
టికిఁ గానంబడనైతి విష్వ డకటా! నీకేల? యీపంత, మీ
నకియల్ నీదగుసొమ్ము గాదె, మదిలోఁ జర్చింపు, మోమాధవా!

శా. కాళిందీతటినీజలంబుల మము న్గారింపఁగా మున్గితో,
లీలం దూఱితివో నికుంజములలో, లేకున్నఁ బున్నాగస
చ్ఛాఖాగ్రంబున నిల్చినావో, తగదీచందంబు, చాల్చాలు నీ
జాలంబేటికి రమ్ము కృష్ణ! మురళీసంగీతము న్బాడుచున్.

ఉ. మెల్లగఁ బాడి మేల్కొలిపి, మీకడకు న్మముఁ జేరఁదీసి, యే
మల్లియలందొ డాఁగి, మము మారుని బారికి నప్పగించి, యి
ట్లల్లరిపాలు సేయఁదగునా మిము నమ్మినవారి? నక్కటా!
చల్లగ సాఁగిరండు, తమజాడ తెఱుంగఁ దరంబె? మాధవా!

ఉ. హాస్య మొనర్ప నెంచి, ప్రమదంబున నిల్లరు దెంచి, యీపయో
జాస్యలు వేఁడుచుండిన, నిరాదర మూనుట పాడిగా, దికన్
లాస్యము సేయుచు, న్మురళి లౌకికగీతములం బఠించుచున్,
హాస్యము లెల్లమాని, సదయంబున రాఁగదవయ్య మాధవా!

ఉ. పట్టితి మెట్టకేలకుఁ దపస్వులు యోగులు నెన్నినాళ్లకున్
బట్టఁగలేని మీవిమలపాదపయోజము, లిందుకై మగల్
గొట్టినఁ దిట్టినన్ వెనుకకున్ జనఁజాలము షట్పదంబు లె
ప్పట్టున నైన వీడునొకో? పంకజషండమరంద మాధురుల్.

ఉ. అత్తలు తిట్టుచున్న నతులాగ్రహపూరితులై పతుల్ గడున్
మొత్తుచునున్న, సోదరులు మొట్టుచునున్న, నికెట్టులున్న, మా
చిత్తములన్నిరంతర మశేషమనీష భవత్పదాంబుజా
యత్తములం బొనర్చితి, మటంచు నెఱుంగవటయ్య, మాధవా!

ఉ. శారదరాత్రులందు, విలసద్యమునాసికతాతలంబులం
జేరి, సుగంధసమ్మిళిత శీతలవాతము లల్లనల్లనన్
గోరిక లూర వీవ, నినుఁగూడి మనోజసుఖాబ్ధిఁ దేలు, న
వ్వారిజనేత్రసౌఖ్యమును, వర్ణనసేయఁదరంబె, మాధవా!

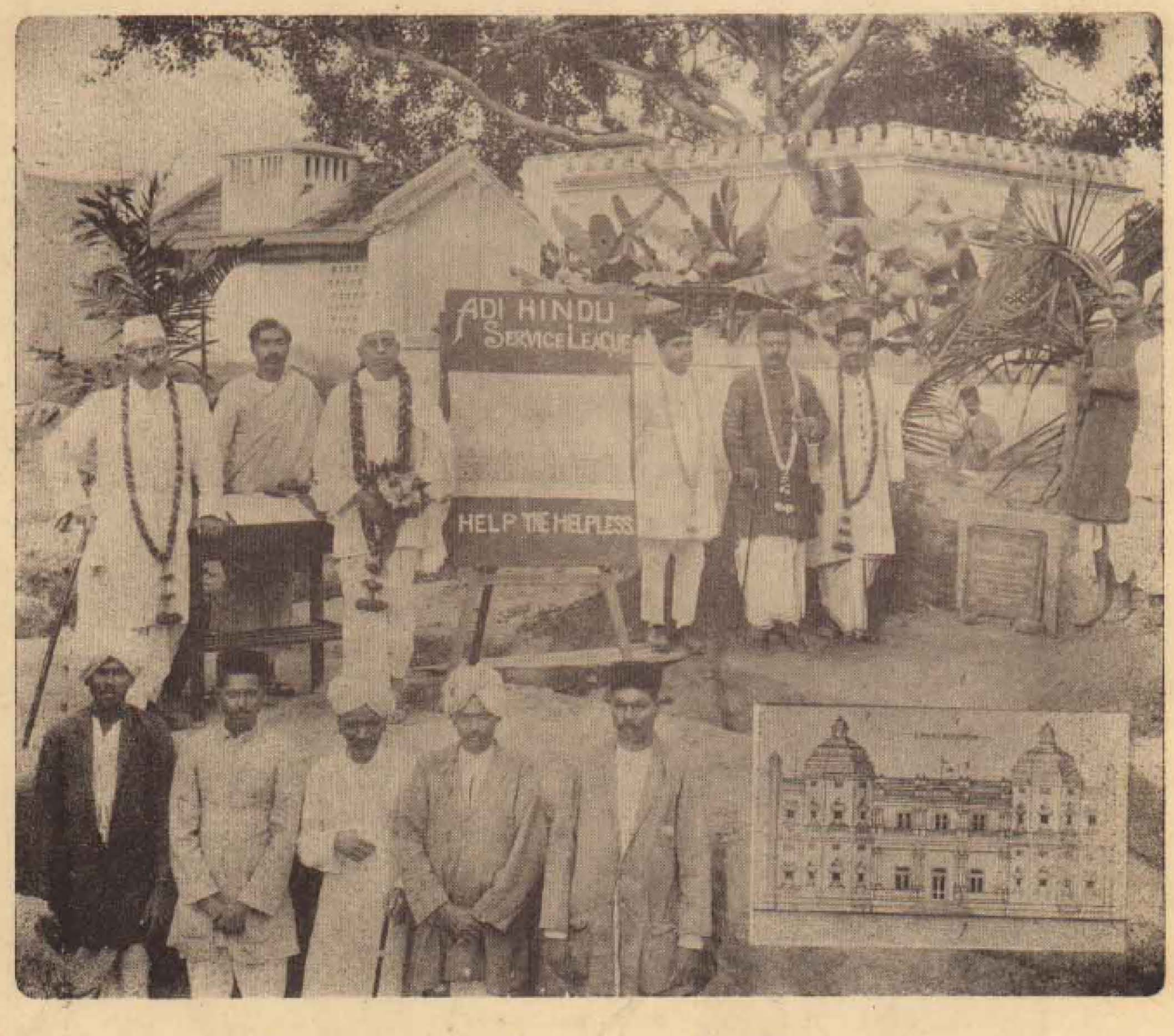
ఉ. న్యాయము వీటఁబుచ్చి నిజనాథుల వీడి, లతాంగు లన్యులన్
డాయుట పాడిగాదనుచుఁ, దక్కరినీతులు మాకునేర్పఁ గృ
ష్ణా! యిపు డిందు దాఁగితివటయ్య! యిదే నిజమందువేని, మున్
జేయఁగనేల? యీపడుచుచేడెల నేస్తము నీవు మాధవా!

ఉ. నీలపుడాలు నేలఁగల నిద్దపుమేనిమెఱుంగు, నేటిరా
చూలిని గేలిపుచ్చఁగల సొంపగుమోముతెఱంగు, చేరలన్
దీలుపడంగఁ జేయఁగల తిన్ననికంటి సొబంగు, (?)గల్గు మా
యేలిక యెందు దాఁగె, నటకేగ వచింతుఁ గదమ్మ, మల్లికా!

సీ. నిండి హాయినొసంగు పండువెన్నెలలార, మెఱిఁగింపరే ప్రియుం డెందుఁగలఁడొ!
సలలితయమునాప్రశాంతవీచికలార, అంతుపట్టరె మనఃకాంతుజాడ!
మెల్లమెల్లన వీచుపిల్లతెమ్మెరలార, కంటిరే మాతమ్మికంటిదొరను!
అంచితంబుగ రాలు మంచుబిందువులార, కాంచనాంబరు నెందుఁ గాంచలేదె?
గీ. అక్కటా! యేమిసేతు మిందొక్కరైనఁ, బలుకరైతిరి వేణుగోపాలుజాడ
నెందు నున్నాఁడొ, మనకృష్ణుఁ డేలరాఁడొ, పంతమది యేమొ, మనపూర్వపాప మేమొ?

చ. గురుతరరత్నసంఘటితకుండలమండితగండసీమ సుం
దరదరహాసచంద్రికలు తాండవమాడ, సుధాప్రపూరితా
ధరమరుణప్రభాపటలిఁ దా వెలిగ్రక్క వినీలకుంతలో
త్కరములు ఫాలభాగమునఁ దళ్కులుగుల్క బెడంగుఁజూపుచున్.
బరఁగు భవన్ముఖాబ్జమును బాయఁగలేమికరమ్ము మాధవా!

ఉ. నిక్కి గళంబు నాచి ప్రజ నిద్దురనుండియు దద్దరిల్లఁగాఁ
"గొక్కొరొకో" యఁటంచుఁ దొలికోడి "చిటుక్కు"నఁ గూసె, నింక నీ
టక్కరిచేత లేల? యకటా! మగవారలు మందఁజేరఁగాఁ
బక్కలనుండి లేచెదరు, భంగమువచ్చుఁ గదయ్య, మాధవా!

ఆదిహిందువు బోర్డింగుహౌసు నిర్మింపబడు స్థలమును శ్రీ దేశోద్ధారకులు తిలకించుట

అక్షయ సం. అధికచైత్ర శు. ౧ సోమవారము

ప్రథమాంధ్రగ్రంథాలయ మహాసభ-మధిర. అధ్యక్షులు శ్రీయుత పింగళి వేంకటరామారెడ్డి దేశముఖుగారు

శ్రీయుత మాడపాటి హనుమంతరావుగారు

శ్రీయుత ఆరుగొండ లక్ష్మయ్యగారు

వర్తకశిఖామణులు, ఇస్లామియా బజారు-హైదరాబాదు

స్త్రీపర్వము – తిక్కన

గర్భాం అప్పారావుగారు, బి. ఏ.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారత కృతికర్తలు మువ్వురిలో నొకండగు తిక్కనసోమయాజి పెక్కురుకవుల చేతను, చరిత్రకారులచేతను, విమర్శకులచేతను బ్రశంసింపఁబడుచునేయున్నాఁడు. కావున మహనీయులచే స్థిరీకరింపఁబడిన తిక్కనజీవితాంశములు మున్నగునవి మరల నిందు వ్రాయఁబూనుట చర్వితచర్వణమై యుండును. కాన నట్టివిషయములు వీడి వేఱొండుభాగమునకుఁ బోవుదము.

“తిక్కన మొదట రచియించినపర్వములను జూచి వానియందు విశేషవృత్తములు లేకపోఁగాఁ బండితులు ఆతఁడు సామాన్యవృత్తములతోఁ గాలము గడుపుచున్నాఁడేకాని యపూర్వ వృత్తరచనాకుశలుఁడుకాఁడని యాక్షేపించినమీఁదట నతఁడు స్త్రీపర్వమునందు బహువిధవృత్తములను రచించె” నన్నవాడుక కలదని వీరేశలింగముపంతులుగారు తమయాంధ్రకవుల చరిత్రమున వ్రాసియున్నారు. “ఈవాడుక తిక్కనసోమయాజులు తాను రచించుచువచ్చిన గ్రంథమును బండితులకుఁ జూపుచు వచ్చెననుటను స్థాపించుచున్నది.” అనియు వ్రాసిరి. ఇయ్యది యంతవిశ్వసనీయముగాఁ గన్పట్టదు. పండితులకుఁ దన గ్రంథమును జూపుచువచ్చియుండవచ్చునుగాని పండితు లాక్షేపించినమీఁదట స్త్రీపర్వమున వివిధవృత్తములు రచించె నన్నమాట నమ్మఁదగియుండ లేదు. పండితాక్షేపణలనే పాటించినయెడ నేఁడుపర్వములు పూర్తిచేయఁబడువఱకు కూరకుండి స్త్రీపర్వములో నపూర్వవృత్తములు వాడుటేల? ఉద్యోగపర్వమునందో లేక యుద్ధపంచకమం దెచ్చటనో యీయపూర్వవృత్తముల వర్షము కురిపించియేయుండును.

అదియుఁగాక అద్వితీయకవితాపటిమగల తిక్కన సోమయాజిని వివిధవృత్తములు ప్రయోగించకుండిన మాత్రమునఁ బండితుఁడనువాఁ డెవఁడు నాక్షేపింపఁడు. ఒక్కవృత్తలక్షణము తెలిసియున్నపుడు ఆవృత్తమును సామాన్యవృత్తములు వ్రాయునంత సులభముగా వ్రాయవచ్చను. ఇంతగొప్పగ్రంథము వ్రాయఁబూనుకొని వచనము వ్రాయునంత సుకరముగాఁ బద్యములు వ్రాయుచుండిన తిక్కన అపూర్వవృత్తరచనాకుశలుఁడు కాఁడని యాక్షేపించిరనుట హాస్యాస్పదము. తిక్కన స్త్రీపర్వములో క్రొత్తగాఁ బ్రయోగించినవృత్తము లెంతసుకరముగా వ్రాయఁగలిగెనో యీక్రిందివృత్తమువలనఁ దెలియనగును.

మంగళమహాశ్రీవృత్తము

“ఈతఁడు రణంబునకు నెత్తిచనుచుండియును
నెంతయును భక్తిఁగని నాకుం
బ్రీతిమెసఁగం బలికిప్రేమ మొలయం బొగడి
పెద్దయు వినీతినిరతుండై
చేతులు మొగిడ్చి జయ సిద్ధియుగ దీవనవి
శిష్టదయ నిమ్మనినధర్మం
బేతల ననూనమగు నిద్ధజయ మాతలకు
నెట్లయిన సిద్ధ మగునంటిన్.”

స్త్రీ.

ఇయ్యది విశ్రమస్థానములఁ దెలుపుగురుతులు లేనియెడ వచనరూపమును బొందియుండునని చెప్ప

నొప్పును. ఇంత యనాయాసముగా దీనిని వ్రాయఁగలుగుట కిదివఱ కిట్టివృత్తరచనయందుఁ గృషి సలిపెనని చెప్ప వలనుపడదు. ఈనామమునఁ జెలఁగువృత్తము ఆతనిచే నిప్పటికి వ్రాయఁబడినది యిదొక్కటియే. ఈరీతి నశ్రమముగా బహువిధవృత్తము లీపర్వమున వ్రాయఁగలిగెను. ఉదాహరణమున కింకొకటి చూపెద:

భవదీయసూను లరిసైన్య
పఙ్క్తిఁ గొని కాల్చి రెల్ల బాగడర
వివిధాస్త్రశస్త్రమయ సాంద్ర
వృష్టిఁ దెగటాఱి పెంపుమిగులర
దివి కేగి యందు మహనీయ
తేజమెసఁగంగ హృద్యబలభి
ద్విభవసౌఖ్యసంపదలు గాంచి
తోషమునఁ దేలి రేలవగవర.

ఇంతకుముందు తాను రచించినపర్వములలో సామాన్యముగా నేవృత్తము లెంతసులభముగా వ్రాయఁగలిగెనో యీయపూర్వవృత్తములుకూడ నంతసులభముగా వ్రాయఁగలిగెనని స్పష్టపడుచున్నది. తిక్కనయే కాదు. కవితాపటిమగల యేకవియైన నంతియె. రసజ్ఞులెవ్వరైన కవితామాధుర్యము నాస్వాదించెదరుగాని వృత్తములు అపూర్వములు కావని యాక్షేపింపరు. అటు లేకారణముచేతఁగాని యెవ్వరైన నాక్షేపించి రనుకొందము. స్త్రీపర్వమువచ్చువఱ కెందు కాఁగవలెను?పదుపర్వములు ముగియువఱకు నాయాక్షేపణ యేల చేయఁవలయును? దృఢహేతువులేని యెవరియాక్షేపణలకో వెఱచి తిక్కన స్త్రీపర్వమునం దపూర్వవృత్తములు వ్రాసె ననువాదుక యుచితముగా నుండలేదు. అయ్యది తిక్కనస్వాతంత్ర్యమునకు భంగము కలుగుచున్నది.

అట్లుకానిచో స్త్రీపర్వమునం దపూర్వవృత్తప్రయోగమునకుఁగారణ మేమైయుండు నని యడుగవచ్చును. ఆకారణమును అందలిప్రాముఖ్యము నిచ్చట విచారింపవలసినవిషయమై యున్నది.

శ్రీసింహాచలస్వామిదర్శనార్థమైపోవువారు కొండ నెక్కవలెను. అందుకొఱకై మెట్లవరుస లుండును. ఇరువది ముప్పదిమెట్లు గడచినతరువాత విశ్రాంతిఫలకముండి యచ్చటినుండిమరల మెట్లారంభమగుచుండును. కొంతద వ్వేగినతరువాత మరల విశ్రాంతిఫలక మేర్పరుపఁబడియుండును. ఈవిశ్రాంతిఫలకములు సాధారణముగా సమానాంతరదూరమున నుండును.అట్టివిశ్రాంతిఫలకమువంటిది యీ స్త్రీపర్వము.వీరరసపూరితములునుభీభత్సములునగు పర్వములను మెట్లు దాటిశాంతరసపూరితములగు మెట్లెక్కుటకు నీపర్వము విశ్రాంతిఫలకమువలె నున్నది. రౌద్రమునుండి శాంతమునకు మార్పుకలిగించునది యీపర్వము. విరాటపర్వము మొదలు స్వర్గారోహణపర్వాంతమువఱకు తిక్కన పదునేనుపర్వములు దాఁటవలెను. ఈమెట్లు సామాన్యములైనవి కావు. కడుదురవగాహములైనవి. దుర్గమంబగు భారతమనుపర్వతము చివరభాగము చేర దురవగాహములగు పర్వములఁ గష్టముగా నతిక్రమించిపోవలెను. నన్నయభట్టు రెండుపర్వము లతిక్రమించి క్రిందిభాగమందున్న యరణ్యపర్వమతిక్రమించుచు దైవోపహతుండయి స్వర్గారోహణ మొనరించెను. తరువాత చాదాపు రెండువందలసంవత్సరములవఱకుఁ గవీశ్వరుం డెవం డాపని సాంత మొనరింప సాహసింపలేకపోయెను. తదుపరి యుభయకవిమిత్రుండగు తిక్కనసోమయాజి తనకీర్తి యాచంద్రతారార్కము వెలయ నాంధ్రభాషాయోషకు వన్నెతెచ్చుటకు నసాధ్యమగు నీపని నిర్వహింపఁ బూనుకొనెను. తాను దాఁటవలసినవి పదునేనుపర్వములు. విరాటోద్యోగములును యుద్ధపంచకమును గలిసియేడుపర్వము లొకప్రక్కను, శాంతిపర్వము మొదలు స్వర్గారోహణాంతమువఱకు నేడుపర్వము లొకప్రక్కను వెలయ నడుమ నొప్పుచున్నది స్త్రీపర్వము. ఇయ్యదియే తిక్కనకు విశ్రాంతిఫలకము.

తిక్కనతోపాటు ఆంధ్రభాషావధూటి కూడ పర్వముల దాఁటుచు నున్నతదశ పొందుచున్నది. భాషా

వధూటి యేడుపర్వములు దాఁటుసరికే యభివృద్ధినొందితి నని మురియుచుఁ దా నాశ్రయించిన కవికి మార్గాయాసము పోఁగొట్టిమార్పును కలిగించుటకై విశ్రాంతిఫలకమగు స్త్రీపర్వమున నపూర్వవృత్తముల భాషించుచున్నది.

తిక్కన నుడివినట్లు విరాటపర్వము హృదయాహ్లాదకరమును, నానావిధరసయుక్తంబును నై యుండుటచే నట్లాంధ్రమునఁగూడ దాని నొనర్చుటయందే నిమగ్నుఁడై యపూర్వవృత్తములఁ బాటింపలేదు. ఉద్యోగపర్వమున సంధిరాయబారములలో మునిఁగియున్న పాత్రానుగుణములైన సామాన్యవృత్తములే ప్రయోగింపవలసివచ్చెను. కేవలవీరరసప్రధానమగు యుద్ధపంచకమున కందగీతసీసములు గాక వీరరసోచితములగు శార్దూలమత్తేభములు, స్రగ్ధరలు, మహాస్రగ్ధరలు వాడఁబడినవి.

ఇక్కడితో భీమసంగ్రామము ముగిసినది. భీమసంగ్రామానుగుణముగా వీరావేశమును బూనవలసిన కవియు దేవదత్తాదిశంఖనినాదమును, శస్త్రాస్త్రసంఘర్షణజనితధ్వానములను ధ్వనింప జేయుశబ్దజాలములుగల శార్దూలములు, మత్తేభములు, స్రగ్ధరలు, మహాస్రగ్ధరలు మున్నగునవి వాడి యుద్ధానంతరము వానికి విడుమర యీయవలసివచ్చినది.

"క. పర్వ్వచు స్త్రీపర్వాదిక
పర్వంబుల నేనిటం గృపాయితమై స్త్రీ
పర్వంబు పదునొకండగు
పర్వమునా వెలయు సుకవిపండితసభలన్."

అని నన్నయ భట్టు చెప్పినట్లు స్త్రీపర్వము పుత్త్రశోకార్తలు, భర్తృశోకార్తలు నగు స్త్రీలు సమావేశమై శోకించుచున్న రంగస్థలము కథాంశములఁబట్టి శైలిరీతులు మారుచుండును గావున కవి వీరగుణానుసరణియగు శైలిని వీడి కరుణరసానుగుణమగు శైలి నవలంబింపఁదలంచియుక్తములగు వృత్తముల స్త్రీపర్వమున రచించెను. కాని—

'కులిశప్రస్ఫురణాపహాసనవిభాగుచ్ఛంబులం గల్గి యా'
... ... కర్ణ.

ఇట్టిమత్తేభములను;

'......మ,ద్బాహాచండిమసారదుర్దమగదాదండంబుదృప్యద్భవ,ద్దేహోల్లాసము......శల్యప. ఇట్టిశార్దూలములను;

చతురంగచ్ఛేద కేళీసరభసకలనాశ్చర్య ధౌరేయనానాగతులం......సౌప్తికప. ఇట్టిమహాస్రగ్ధరలను; ఈ స్త్రీపర్వమునం దుపయోగింప నిచ్చగింపలేదు.

వెనుకటిపర్వములలో వీరరసమును వెడలఁ గ్రక్కువృత్తములను శాంతిమార్గమునఁ ద్రిప్పుటకై వానినిఁ గొంతవఱకు వెనుకఁబెట్టి విశ్రాంతిఫలకమును కృపాయుతమును నగు స్త్రీపర్వమున నపూర్వవృత్తములచే మార్దవము కల్పించుకొని, రాజధర్మములు వర్ణాశ్రమధర్మములు మున్నగునవి బోధించు శాంత్యాదిపర్వముల కనుగుణముగా నాశార్దూలాదివృత్తముల నొనర్చి యందు మరల వాడెను. ఆవృత్తములైన నీశాంత్యాదిపర్వములందు తక్కువ. స్త్రీపర్వమున శార్దూలమత్తేభములు, చంపకోత్పలములు, స్రగ్ధరామహాస్రగ్ధరలు లేనే లేవు. మచ్చునకైన నొకటి కాన్పింపదు. ఎవరో యాక్షేపించుచుండిరను కారణమునఁ దిక్కన యపూర్వవృత్తము లిందువ్రాసిన వ్రాయవచ్చును గాని సామాన్యములగు శార్దూలాది వృత్తము లేల విడువవలెను? కందగీతసీసము లేల విడువలేదు? శార్దూలాదివృత్తములది వఱకు భీషణమార్గముఁ ద్రొక్కియుండుటచేఁ గథ కనుగుణముగా నుండవని తలంచి కవి బుద్ధిపూర్వకముగా వానిని విడిచెనని యూహింపవచ్చును. కంద గీతసీసములకు గణక్రమనియమము లేనందున నవి విడువ నవసరము లేకుండెను. అవెట్లు త్రిప్పిన నట్లు తిరుగగలవు. ఇక్కడనే నీతిధర్మము, వేదాంతము మున్నగు పరమవిషయములను బోధించుటకనుకూలమగు నూతనపక్కి యారంభమైనది. కొలఁది పదములలో నెక్కుడు భావము తెలియఁజేయుట, పద్యములయం దన్వయకాఠిన్య మెక్కువగుట, పద్యములు వచనములపోలికఁ బొంది యంతసులభముగా వ్రాయఁబడుట, మున్నగునూతనవిషయములు గలమార్గమును తిక్కన కవితావధూటి త్రొక్కుటకు ఈస్త్రీపర్వమను

విశ్రాంతిఫలకమునుండి యారంభించినది. తిక్కనభారతకవిత్వాద్యంతదశలయొక్క మాధ్యస్థము నీపర్వము వహించుచున్నది.

ఇందుఁ దిక్కన పదియవఛందము మొదలుకొని యిరువదియారవఛందమువరకు గలఛందములలో ప్రతిఛందమున కొక్కొకవృత్తమైన వాడియున్నాఁడు. యతిస్థానములయవసరము పదియవఛందమునుండి యారంభమగుచున్నది. మొదటితొమ్మిదిఛందములందుఁగలవృత్తములందలి వర్ణములసంఖ్య తక్కువగుటచే యతిస్థానమవసరము లేదు. ఇందుకుఁ బ్రమాణము:

"గీ. అడుగులకు వర్ణములు కొంచె మగుటఁ జేసి
యందు నుక్తాప్రభృతి నవచ్ఛందములను
బాడమువృత్తములకు నెల్లవడులు లేవు
నాల్గుపదములఁ బ్రాసము ల్నడచుఁగాని."

అప్పకవీయము

ఈనియమ ముండుటచేఁ గాబోలు తిక్కనయతులు లేని చిన్నచిన్నవృత్తములుగల మొదటితొమ్మిదిఛందములను దలంపలేదు.

ఇందు వాడఁబడినవృత్తములు—

10-వ ఛందము—రుగ్మవతి, శుద్ధవిరాటి, ప్రణవ.
11-వ ఛందము—ఇంద్రవజ్రము, దోదకము, స్వాగతము, ఉపేంద్రవజ్రము.
12-వ ఛందము—తోటకము. తోదకము భుజంగప్రయాతము, ద్రుతవిలంబితము, స్రగ్విణి.
13-వ ఛందము—మంజుభాషిణి, జలధర.
14-వ ఛందము—వసంతతిలకము, వనమయూరము, ప్రహరణకలిత.
15-వ ఛందము—మాలిని, మణిగణనికరము.
16-వ ఛందము—మేదిని.
17-వ ఛందము—మందాక్రాంత, నర్కుటక, శిఖరిణి.
18-వ ఛందము—మత్తకోకిల.
19-వ ఛందము.—తరల.
20-వ ఛందము—అంబురుహ.
21-వ ఛందము—మణిమాల.
22-వ ఛందము—మానిని.
23-వ ఛందము—కవిరాజవిరాజితము.
24-వ ఛందము—క్రౌంచపద, సరసిజ.
25-వ ఛందము—బంధుర, భాస్కరవిలసితము.
26-వ ఛందము—మంగళమహాశ్రీ

ఈపైవృత్తములన్నియు మొత్తముపై 74 ఉన్నవి. ఇవికాక గౌణవృత్తములలోని ఉపజాతి, మాలికావృత్తములలోని లయగ్రాహి, లయవిభాతి, జాతిపద్యములలోని తరువోజ ఉత్సాహములు కూడ వాడఁబడినవి. సామాన్యముగా వాడఁబడుజాతిపద్యములలోని కందము లోకవంతును, ఉపజాతిపద్యములలోని తేటగీత సీసాటవెలఁదు లోకవంతును ప్రయోగింపఁబడినవి. ఇందుఁ దేటగీతలు ఆటవెలఁదులకంటె రెట్టింపుగా నున్నవి.

ఇందుఁ గొన్నివృత్తములు విమర్శించి యీవ్యాసమును విరమించుచున్నాను.

1. ఉపజాతి. ఇయ్యది 11వఛందమున నుత్పన్నమైన ఇంద్రవజ్రఉపేంద్రవజ్రముల సమ్మేళనము. తిక్కన మతమున బేసిపాదములు ఉపేంద్రవజ్రపాదములు, సరిపాదములు ఇంద్రవజ్రపాదములు నైయున్నవి. కాని, అప్పకవి బేసిపాదములందు ఇంద్రవజ్ర పాదములును, సరుల నుపేంద్రవజ్రపాదములును ఉండవలెనని చెప్పుచున్నారు.

2. మానినీకవిరాజవిరాజితములు:— మొదటిది 22వచందమునఁ బుట్టినది. రెండవది 23వఛందమునఁ బుట్టినది. ఈరెండింటికిఁ గలభేదము బహుస్వల్పము. మానినీవృత్తపాదమునందలి మొదటిగురువును రెండు లఘువులుగా విభజించిన యెడఁ గవిరాజవిరాజిత మగును. ఇట్టిద్వంద్వము లింకను గలవు. ఈరెండువృత్తములందుఁ గూడ యతిస్థాననియమము రెండువిధములుగాఁ జూపి యున్నాఁడు. కవిరాజవిరాజితము:

"అనవుడునిట్లను-నన్నరపాలున
 కాతఁడు మోక్షము-నర్థి జగ
జ్జనులకుఁ బుట్టుట- సన్మతిఁ గోరి వి
 శారదు లాదరసంభృతులై   శ్రీ. 1_51.

ఈపద్యమునందుఁ బాదమునకు మూఁడేసి యతి స్థానములు నిలిపియున్నాఁడు. ఆయాశ్వాసమునందే

"అనయములోలత మైవిషయప్రచ
 యంబను దుస్తరపంకమునన్
....
జనరహితంబుగఁ జేసియపాత్రపుఁ
 జావొనరించుఁగురుప్రవరా."

అను (55) పద్యమునఁ బాదమున కొక్కయతి స్థానమునే14వ యక్షరమున నిలిపియున్నాఁడు.

మానిని—

"కూలియుఁ గాంతి యు-గుర్వఁగఁ దేజము
 గుందగ వహ్నులు క్రూరశిఖా
జాల మడంగియుఁ-జాయ వెలింగెడు
 చందము నొందిరికల్యుడు బాం......" శ్రీ.2_12.

ఈపద్యమున పై1_51 వ కవిరాజవిరాజితమువలె మూఁడుయతిస్థానములు పాదపాదమున కున్నవి. ఆయాశ్వాసమందే

"జూదమునప్పుడు సర్వజనంబులు
 చూచి భయంపడి యిప్పనియి
మ్మేదిని సేనలకుం గురుకోటికి
 మృత్యువుగాని నిజం బలతిం......"

అను పద్యమునఁ (31) పై రెండవకవిరాజవిరాజితమువలెఁ బాదమున కొక్కటే యతి.

ఇట్టిపోలికలుగల యీ రెండువృత్తములలో మానిని కొకయతియు, కవిరాజవిరాజితమునకు మూఁడుయతులును, అప్పకవి తనలక్షణగ్రంథమునఁ జూపియున్నాఁడు.

మాలిని:—ఈవృత్తము కథాభాగమునం దెచ్చట వాడఁబడలేదు; కాని యాశ్వాసాంతముల నుపయోగింపఁ బడెను. అమృతాంజనము నీసాలేనిగృహమువలె నిదిలేని యాశ్వాసము లేదు. నిజముగా నియ్యది యమృతాంజనమువంటిదే. కథాభాగమంతయు చదివి యాశ్వాసము ముగించినతరువాత కొంతమార్పును కలిగించి హృదయాహ్లాదకరము కలుగఁజేయును. హరిహరనాథ గుణవర్ణనలచేఁ బావనమైన యీవృత్తము కడుప్రశంసార్హము. కొన్నిపద్యములు అంత్యానుప్రాసములు గలవి. మచ్చున కొకటి యుదాహరించెద.

"సదసదనభిషిక్తా సంభృతానందభక్తా
 విదళితదురితాళీ విశ్వనిర్వాహశాలీ
 మదవదసురభేదీ మానసానుప్రమోదీ
 వదనజనితవిప్రా పై భవానందదీప్రా." శ్రీ.1_189

క్రౌంచపదవృత్తము:

కవిజనాశ్రయమునందు దీనిలక్షణ మిట్లు చెప్పఁబడినది:

"పంచశరాభా! సంచితపుణ్యా!
 భమసభననయ పరిమితమైనన్.
క్రౌంచపదాఖ్యం బంచితమయ్యెన్
 క్రమయతిదశవసు కలితముగాఁగన్."

ఇందుఁ బాదపాదమునకు రెండేసిప్రాసములు రెండేసి యతి స్థానములు కలవు. పాదమున రెండవ యక్షరము ఏడవయక్షరము ప్రాసాక్షరములు. 11వ యక్షరము దాని కెనిమిదవ యక్షరము యతిస్థానములు. తిక్కనక్రౌంచపద మిట్లేయున్నది.

"కౌరవసేనావీరులు లావుం
 గడిమియుఁ జలమును-గడఁక యెలర్పన్
ధీరత సొంపుం క్రూరత పెంపుం
 దెగువయు నెఱపఁగ-దెరలక వీకన్" శ్రీ.1-166

నన్నెచోడునిక్రౌంచపదవృత్తమందలి విశ్రమనియమముమాత్రము ఇందుకు భిన్నముగా నున్నది. పాదమం

దలి 11వ యక్షరమునకు దాని కెనిమిదవయక్షరమునకుఁ బరస్పరమైత్రియే కాని ప్రథమాక్షరముతో సంబంధము లేదు. ప్రాసనియమము సరిగానేయున్నది.

" ....

రో, మాంసము లోలిం గంచుకితంబై
పొడమఁగ నలరుచుఁబులినములం గ్రీ" కుమారసం.

ఇవి ఇట్లుండ అప్పకవి రెండుప్రాసములు చెప్పలేదు. విశ్రమస్థానములు మాత్రము తిక్కన ననుసరించినవి.

"క్రౌంచపదీవృత్తమ్మునఁ జెన్నారఁగఁ బలుకుదురిలఁ
గవివరులెల్లన్." అప్పకవీయము

స్త్రీపర్వమునుండియే తిక్కనకవిత్వము క్రొత్తమార్పును జెంది పద్యములు దాదాపుగా వచనములఁబోలి యవిచ్ఛిన్నధారాళముగా వ్రాయఁబడినట్లు కనఁబడుచున్నవి. స్త్రీపర్వమున ధృతరాష్ట్రుఁడు విదురుని 'బంధువులు ప్రియాప్రియవస్తువియోగసంయోగంబులవలన జనించు మానసదుఃఖంబుల నేమిటంజేసి పొరయకుండుదు రది సెప్పు'మనుసందర్భమునఁ గవి విదురునిచే

"సీ. ఒకయింటనుండి వేఱొకయింటి కరిగిన
విధమును వస్త్రంబు విడిచి యొండు,
వస్త్రంబుఁ గట్టిన వడువును నైయుండు
నొడలు దొఱంగి యొండొక్కయొడలు,
గైకొంట నృప! వినుకడవకు సారెపై
సమర మృత్తిక యిడునపుడు విరియు,
టయు వెరవారఁ బట్టఁగరాక చెడుటయు
వానియెత్తెడునెడ వ్రయ్యుటయును
తే. గీ. నత్తి యొకచోట డించిన నెడలుటయును
నెండి యఁవియుటయును నావ మిడినఁ బగిలి
పోవుటయు వాఁడు జనులచేఁ బొలియుటయును
గలుగుగతి మేని కెట్లును గలుగుఁజేటు." 1-34

అనిచెప్పించెను.

ఇంతగొప్పభావమును దేటతెల్లమగు మాటలలో నతిసులభముగా వచనమురీతిఁ బలికి యొకపద్యములో నిమిడ్చెను. ఈతనికవిత్వ మిక్కడనుండి యీఫక్కినే యవలంబించియున్నది. ఇట్లు ఆంధ్రభాషాయోషకు నమృతపానముగావించి యాచంద్రార్కము జీవింపఁజేసిన తిక్కనకవీంద్రునిపాదపద్మములు సంస్మరించి వ్యాసమును విరమించుచున్నాను.

కృతజ్ఞత

జనమంచి సీతారామస్వామి గారు

ఇడుమలఁ బెట్టితంచు నిను నెన్నఁడు దూఱనయా, మహాప్రభూ !
కడుదయ నీకుఁ గల్గుటయె కారణమంచును దోఁచె వానినేఁ
బడుటకు; లోక మెట్టిదో విపత్తులు దెల్పఁగఁ జాలినట్లు లె
వ్వాఁడు నెఱిఁగింపలేఁ డనుభవంబె ప్రశస్తపుటాజ్ఞ రాఘవా!

ఉ. రాతిరివచ్చినన్ బగలురావలయున్గద దాని వెన్కఁ; న
ట్లే తమయాపద ల్దొలఁగు నెంతయు సౌఖ్యము నబ్బునంచుఁ గ
ష్టాతురు లెంచి మానసమునందు నినుం గడునమ్మియున్నచో
నేతఱినో సుఖంబుఁ గలిగించెదు తప్పక నీవు రాఘవా!

చ. తఱచు విపత్తు లబ్బినను దైవముఁ దిట్టును బుద్ధిమంతుఁడౌ
నరుఁ డెవఁడేనియున్? ఘనఘనాఘనగర్జనమర్భకాళికిన్
వెఱపు ఘటించుఁగాని యది వృష్టిని గోరుకృషీవలాళికిన్
గరము ప్రమోదదాయకముగాదె జగజ్జనపాల, రాఘవా!

ఉ. ఏనొకటిం దలంచినపు డీవు మఱొక్కటి యాచరించిన
న్లైన విచారమున్ విసుగు నందుచు దూఱితి బుద్ధిలేక నీ
గాని భవత్కృతంబయిన కార్యమె మేలయి చాలె నీకృపన్
నేనె దురూహపా లగుట నిక్కము నామతి దిద్దు రాఘవా!

చ. అనయము యోగిమానసములందుఁ జరించెడి నీపదాబ్జముల్
నను నిఁక ధన్యుఁ జేయుటకు నాకరినంపు మనస్సునందుఁ గూ
డ నిలుపఁగా దయామతిఁ గడంగితి వౌర! భవత్పరోపకా
రనిరతి సన్నుతింపఁగఁ దరంబొకొ యెవ్వనికైన రాఘవా!

ఉ. ఎంతశ్రమంబు నొందినవొ యెంతఁగఁ గందునొ యడ్గుఁదమ్ము లం
చెంతయుఁ గుందుచుంటి; నవి యింకఁ గనంబడనిమ్ము నాకు; నే
నంతనమొంది యొత్తెదను జక్కఁగ వానిని గొంతసేపు నా
స్వాంతముచేత నీశ్రమము వాటిలెఁ గాన మహాత్మ, రాఘవా !

యెంకిపాటల గాలిదుమారము

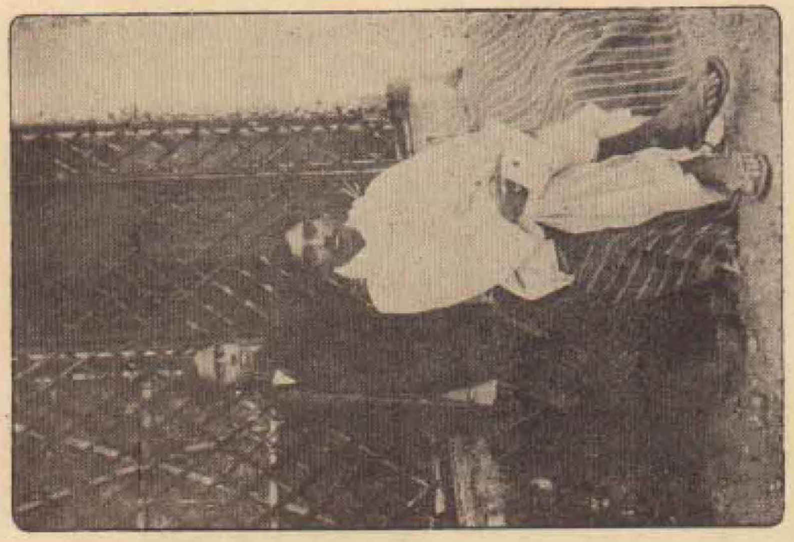
బసవరాజు వేంకటప్పారావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

యెంకిపాటలు యేశుభలగ్నాన విసంకల్పగర్భాన పడ్డవో కాని పుట్టిన నాటినుండీ బాలగ్రహాలు, బాలారిష్టాలు అడుగడుగునా వెంటాడుతూనేవున్నవి. వినాటికి నక్క 'పుట్టి మూడువారాలు కాలేదుగాని ఇంతగాలిదుమారం ఎన్నడూ ఎరగనన్న' ట్లవుతున్నది. వ్రాసినపాటలు కొద్దిఅయినా వాద ప్రతివాదాలు పత్రికలనిండా గాడిదమోతే బరువులవుతున్నవి. విషయము తెలుసుకొని వ్రాసేదాని కన్న ఎవరిస్వంత సిద్ధాంతాల ఖాతాకు వారు యెంకిపాటలను జమ కట్టడమో ఖర్చు రాసుకోవడమో జరుగుతున్నది. ఈగాలిదుమారము వల్ల పూరికే దుమ్మురేగుతున్నదేకాని సత్యమేమీ గోచరించుటలేదు. గ్రామ్యవాదులు ఎంకిని దేవతగాను, గ్రాంథికవాదులు దానినే బ్రహ్మ రాక్షసిగాను వర్ణించి అనేకరకాల వికారాలు పొందుతున్నారు. దుమారము ఇంకా నోట్లోను ముక్కులోను కొట్టుతూనేవున్నది. కాని కొంచెం ప్రాణాయామం చేసి యోగదృష్టిలో 'సత్యం యేమిటా' అని చూసేవాడికి యీ ఆందోళనమంతా కల్పితమనీ కృత్రిమమనీ అనవసరమనీ స్పష్టముకాకమానదు.

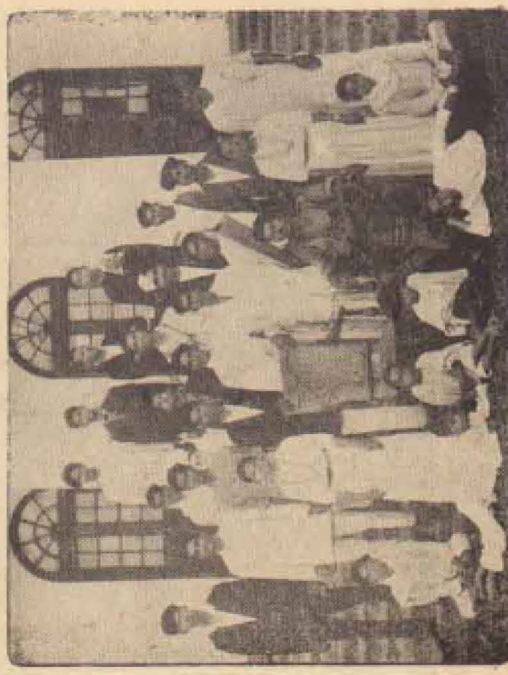
నేను తనకు గురువునని చెప్పుకోవడము మావాడికి (యెంకిపాటల కర్తయగు చి. నండూరు వేంకట సుబ్బారావుకు) కొంత సరదా. గురుత్వానికి రెండుమూ డర్థా లున్నవి. వయస్సున పెద్దలైనవారిని గురుజనులంటారు; విద్యాబుద్ధులు నేర్పినవారిని గురువులంటారు. గురుత్వము మాంద్యమునకు కూడా పర్యాయపదముగా వైద్యులు వాడుతుంటారు. కాబట్టి యేకారణమునుబట్టి గురుత్వమును నాకాపాదించాడో మావాడు ? మెచ్చుకున్నప్పుడు అధిక్యసూచకమగు గురుత్వము, మెచ్చనప్పుడు మాంద్యసూచకమగు గురుత్వము నా కాపాదింపబడునేమో; పూర్వ మొకగడుసువాడు "నలుగురూ సుబ్బక్కమొగుడు సుబ్బక్క మొగు డంటే కాబోలుననుకొని సుబ్బక్కమొగుణ్ణైనాను, కాకపోతే నాగంతాబొంతా నాకు పారేయండి పోతా" నన్నట్లు నేనూ పిలుగా నున్నంతవరకు సుబ్బారావు గురువునే అనుకొని శిష్యవాత్సల్యముతో "యెంకిపాటల"ను గూర్చి చిరస్నేహలబ్ధమయిన విషయపరిజ్ఞానములో విమర్శిస్తాను. అది మావాడికిగాని ఇతరులకుగాని కంటకింపుగావుంటే నాగురుత్వానికి పావుటావు దాఖలుచేసి నాస్వంతజవాబుదారి మీదనే జవాబు చెప్తాను.

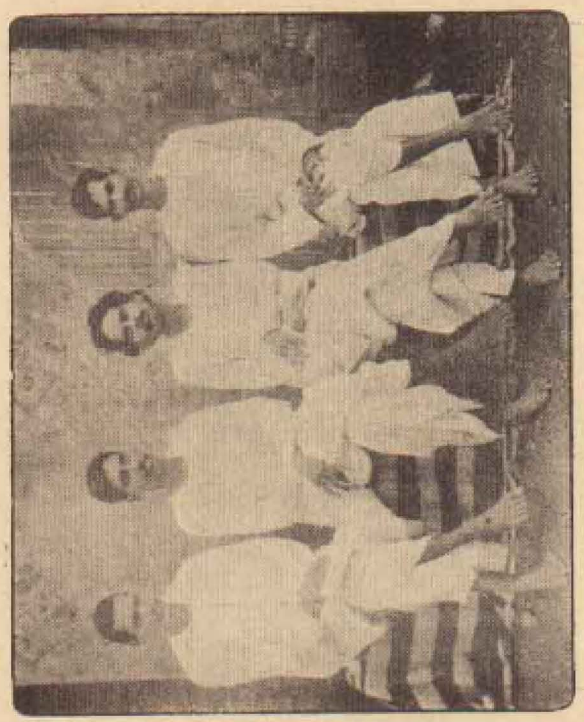
ఈమధ్య వచ్చిన తామరతంపరలో బయటపడ్డట్లు యెంకి సువర్ణ యుగములోను పుట్టలేదు; లోహమాందారాల యుగములోనూ పుట్ట లేదు; పాషాణయుగములోనూ పుట్టలేదు. 20 వ శతాబ్దములో 1918 వ సంవత్సరములో తిరువళిక్కేణి శివరామకృష్ణవీథిలో పుట్టింది; ఎనిమిదేండ్లు వచ్చి ఇప్పటికి కన్య అయింది. కాబట్టి పెళ్లి పేరాల కీచులాటలు జాస్తి అవుతున్నవి: అప్పటికే గ్రామ్యగ్రాంథిక వాదాల దుమారము కొట్టికొట్టి గురజాడ అప్పారాయ కవిశేఖరుల మృతితో కొంతవరకు శాంతించిపోయింది. అప్పటికే గురజాడ అప్పారాయకవిశేఖరులు నవీనఫక్కిని ముత్యాలసరాలను తేట తెలుగు మాటలలో కొత్తపోకల మేలుకలయిక క్రొమ్మెఱుంగులు జిమ్మగా గుచ్చి ఆంధ్రకవితాలలామ మెడలో అలంకరించిపోయినాడు. ఆయన పద్ధతినే అనుసరింతామని నేనూ నామిత్రులు వింజమూరి రంగాచారి, అధికార్ల సూర్యనారాయణగార్లూ కొంత పెనగులాడుతూ వుండే వాళ్లము. మరోకపక్కనుంచి రాయప్రోలు సుబ్బారావు, అబ్బూరు రామకృష్ణారావు, వేంకట పార్వతీశ్వరాది కవివరులు ప్రాచీనాధు నాతనకవిత్వములకు రాకపోక లలవడటముకు వంతెనలు కట్టటం ప్రారంభించారు. ఇంకొక వైపునుండి పూర్వపండితులు వాల్మీకి రామాయణాలు, సంస్కృతిపురాణాలు, నాటకాలు, ప్రబంధాలు తరపరంపరగా కురిపించారు. నాలుగోవేపునుండి వల్లూరి జగన్నాథ రావుగారి కోడిపాటలు, గొల్లపాటలు, విస్కీపాటలు, మొదలైనవీ, ఫల్ మోహనరంగాపాటలూ సముద్రతరంగాలలాగున ముంచుకొనివచ్చి కాలేజీ 'కారిడార్ల'నిండ బొబ్బరిల్లిపోతూవుండేవి.

మనవాడికి జనవశీకరణము చేసుకొనగల సంగీతచాతుర్య ముండ డముపల్లను, కాకినాడలో కొంతకాలము విద్యాభ్యాసము చేసినందువల్ల ను వల్లూరు జగన్నాథరాయాదులపాటలను తోడివిద్యార్థులకు కాలేజీ కారిడార్లలోను, సముద్రపు టొడ్డునా, ఇతరత్రాను పాడి వినిపించి వారినానందింపజేసి వారి మెప్పు పొందుతూవుండటం నిత్యకృత్యంగా వుండేది. సంగీతమా సద్యఃఫలము! పాటలా Ballads. ఇక విద్యార్థు లు పరవశులు కావడాని కభ్యంతర మేమిటి? కాని పెంపుడుపిల్లలతో మావాడికి తృప్తి కలగలేదు. కావ్యసంతానము కనవలెనని సరదా ఆ దుర్దా లెక్కువయినవి. అప్పుడప్పుడూ నామీద చిరాకు కలిగినప్పుడు

శ్రీయుత తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరీ నరసింహశర్మ గారలు-సతీపతులు
ఆనందనికేతనాశ్రమ సంస్థాపకులు
పశ్చిమగోదావరి

ఆనందనికేతనాశ్రమమున సుచిరసేవ చేయువారు-పశ్చిమ గోదావరి

ఆంధ్రసభల వాలంటీర్లు, సేనాధిపతి-దజారామ్ గారు

వైశ్యసేవాసంఘము, గుంటూరు

ఆర్యవైశ్యక్షత్రియువక సాహితీసంఘసభ్యులు, గుంటూరు

వ్రాసిన సూటిపోటీపద్యాలూ అధికార్లకవితోకూడా పార్థసారథిమీద వ్రాసిన జంటపద్యాలూ మినహాయిస్తే "గంజిగొంతుకలోన కొట్లాడుతాదీ" అన్న మొట్టమొదట వ్రాసినది. దీనిభావమేమో తిరుమలేశుడికే యెరుక. నాకు, మాఅధికార్లకవికి ఒకరకంగా అర్థమైనది. ఇంకొక మిత్రుడికి ఈ మధ్య దీనిలోనే సరస్వతీసాంత్వనము గోచరించింది. కాని అప్పటికి కవికూడ దీని సంగతి సందర్భాలు గమనించినట్లు కనిపించలేదు. ఏదోకథ చెప్పుతూవచ్చేవాడు. అప్పటికి యెంకికి నామరూపాలుయేర్పడలేదు. ఈమధ్య పాటలన్నీ కలగాపులగపు సమన్వయంచేసి యెంకిని పతివ్రతనుగా చూపించటానికి ఈ పాటను సరస్వతీసాంత్వనముగా అన్వయించటానికి చూచారుకాని అది అభూతకల్పన. పునాదిలేని ఆకాశసౌధము. తరువాత వ్రాసినది నాయుడుబావ పాటేనని నాకు జ్ఞాపకము. ఆపాటలో

"సరుకు లేమి కావలె సంతన పిల్లా"

"నేనురుకుతార ఇంటికాసి నాయుడుబావా"

అనే చరణముండేది. అది నాకెంతో కర్ణకఠోరంగా వుండేది. కానీ అందరూ విని సెబా సంటూనే వుండేవాళ్లు. కాని పోనుపోను ఆచరణం మావాడికి బాగుండలేదు కాబోలును. "నీవుమరమునిడిసి మన సియ్యి నాయుడుబావా!" అని మార్చి కొంతసాధువు జేసినాడు. అప్పటికి కూడ యెంకికి నామకరణము కాలేదు.

యెంకి పేరు మొట్టమొదట "జాముకేతిరి యేళ" అనుపాటలోనే కనిపించింది. అప్పటిరూపంలో ఆపాట "వొయ్యారి నాగుండు నా యెంకే" అని తూరుపుకాపువాళ్ల భాష. కనురూపంగా ప్రయోగములు చేశాడుకవి. కానీ ఆశబ్దస్వని బాగుండకపోవటంచేత "వొయ్యారమొలికించు నాయెంకి" అనిదిద్ది విమర్శకుల విమర్శనము కొంతవరకు మన్నించినందుకు సంతోషించవలసిందే. అదేమి కర్మమో కాని నాకీ పాట నాటినుండి నేటివరకు రుచించలేదు. పండితప్రకాండులు చాలమంది దీనిని మెచ్చుకున్నారట. కాని ఇందు భావసౌందర్యమేమో నాకు గోచరించుటలేదు. చీకటిలోనుండి వచ్చిన పండితుల కొక్కమారు కన్నులు మిరుమిట్లు గలిగినవో, లేక, నాకందరాని నిగూఢసారస్య మిందేమైనా వున్నదో! అటుతరువాత ఆయేడే "యెంకిముచ్చట్లు" "యెంకితో తిరుపతి" "యేటిదరి నాయెంకి" "యేడుంటివే యెంకి?" అనే పాటలు కూడా బయలుపడ్డవి.

ఈపాటలనుగూర్చి అప్పుడునేను మావాడికి చెప్పిన అభిప్రాయమే యీనాటికి కూడా స్థిరంగా నామనసులో పాతుకొనిపోయింది. నేను ఈ యేలపాటల నుద్ధరింతానని బులపాటము పడ్డవాళ్లలో వొకడినేకాని దీనికిగల ప్రధానమైన అభ్యంతర మేమిటంటే పాటకపు జనుల జీవితంలో లీనమై తేచే తప్ప సరియైన యేలపాటలువ్రాయలేము. నా "నల్లసరుకులో నాణెములేదా" అనేపాట చాలామంది మెచ్చుకున్నా నాకు దానిమీద అభిమానం తక్కువ. పాటకజనుల జీవితములో లీనము కాకుండా పైపైన దేవులాడినంతమాత్రానే విశేషప్రయోజన ముండదు. అల్లా లీనమై పోవడానికి మనకు లీనతాసంబంధమైన అహంకారము యూవత్తూ పటాపంచలు కావలసివుంటుంది. చేలో పనిపాటులు చేస్తూవ్రాసిన రాబర్టుబరన్, (Robert Burn) యేలపాటలకు టెన్నిసన్‌వ్రాసిన (Tennyson) North English ballads కూ సారస్యమందునా, గాంభీర్యమందునా హస్తిమశకాంతరము కలదు. బరన్స్‌పాటలు ప్రాణము కలవి; హృదయపుటము చించుకొనివచ్చినవి; పుట్టురత్నాల వంటివి. టెన్నిసను వ్రాసిన నార్తు ఇంగ్లీషుబాలడ్సు జనుల మాటయాసయ భాషారూపముగా ప్రదర్శింపబడుచున్నప్పటికీ జీవములేక, భావోద్వేగములేక కృత్రిమరత్నములవలె ఉన్నవి. పల్లెటూరిప్రజల జీవితమునే కవితావస్తువు చేయవలెనని పెనగులాడిన వర్డ్స్‌వర్త్ (Words worth) అంతవాడే ఆఘక్కిలో సరియైన కవితాసృష్టిచేయలేక వారి జీవితములకు వ్యాఖ్యానము చేయడముతోనే తృప్తి చెందినాడు. కవితాసృష్టి కవికి పరకాయప్రవేశశక్తి లేనిది అలవడదు. అట్టిశక్తిలేని కవిత వ్యాఖ్యానప్రాయము గానే ఉంటుంది. అందుకనే కవి స్వకీయభావములనువర్ణించుటయే వీలయినకార్యము; నేలమీదసాము వంటిది. కవి స్వకీయభావములను విసర్జించి ఇతరజనులభావములను చెల్లడించ యత్నించటము నేలవిడిచి సాముకేయటము వంటిది. అట్టిసాము ఐంద్రజాలికులుగాని చేయలేరు. ఈ సంగతులన్నీ గమనించే నేను మావాడితో "ఒరే, నీవీపద్ధతి విడిచిపెట్టి నీహృదయములో వుండే భావాలనే వర్ణించటం మంచిది. లేకపోతే పాటకజనుల జీవితములో యింకా లోతుగా దిగి వాళ్లలో ఒకడివైపోయి వాళ్ల జీవితమును కావ్యములో సృష్టించవలె కాని ఊరికే పైపై శృంగారపు దేవులాటలతో తృప్తిబొందబోకు" మని హితోపదేశము చేశాను. ఏవేళ హితోపదేశము చేశానో కాని అప్పటికి కాస్తసునిసివా తరువాత కొన్నాళ్లు అటూ యిటూ అని కొట్టుకులాడి చిట్టచివరకు Lyrical Ballads సిద్ధాంతము లేవదీసి పాటలసమర్థన ప్రారంభించాడు. Lyrical Ballads తత్వము Eurasian తత్వములో సమాన ప్రతిపత్తికలదే. పోనుపోనుయెంకిపాటలలో వర్ణితములైనవిషయములు తనస్వకీయజీవితానుభవములేననీ, ఎంకినాయుడు బావలు కేవలము కాపువాండ్రుకారనీ, తన Lyrical feelings స్వకీయ భావపరంపరల ballad సంప్రదాయమున కనుగుణముగ రచించుచుంటిననీ, అందుకని తనపాటలు lyrics గాని, ballads గాని కాక lyrical ballads అను నొకనవీన కావ్యధోరణియనీ వాదించేవాడు. దానికి జవాబుగా "తమ్ముడా, నీహృదయములోని నీభావాలూ నీ జీవితములోని అనుభవాలూ వర్ణించటానికి నీకు కాపువాళ్లభాష యెందుకురా; శుద్ధమైన గ్రాంథికభాషలోగాని, అది నియమశృంఖలాబద్ధమైన కారణంవల్ల ఉపయోగకరం కాకపోతే బ్రాహ్మణగ్రామ్యంలో గాని వ్రాయరాదా? బ్రాహ్మణదంపతులు తమశృంగారభావాలు కాపువాళ్ల యాసమాటలతో వర్ణించటం అంతస్వారస్యంగా వుండకపోవటమే

కాక Literary in Sincerity గా కూడా పరిణమిస్తుంది'' అని నేను సమాధానం చెప్పినాను. ఆసమాధానానికి అప్పుడు విమర్శకుడు సూచించలేకపోయినా యీమధ్య కొన్నఃరిన్నులూ పత్రికలూ, కొన్ని గ్రంథాలూ మొదలైనవాటివల్ల ప్రచారమెక్కువైనకొద్ది అసలు కాపువాళ్ల భాషాక్కటే తెలుగనిన్నీ, మిగిలినదంతా సంస్కృతసంబంధమైనందువల్ల తెలుగుకాదనీ అందుకనే స్వకీయభావాలకు అసలు తెలుగైన కాపువాళ్లే తెలుగులో వ్రాస్తున్నారనే విపరీతవాదములోకి దిగి తీవ్రవిమర్శనకు గురి అవుతున్నాడు. భావానికీ భాషకూ అవినాభావ సంబంధము. భాష భావానికి తొడుగూ కాదు, అలంకారమూ కాదు. భావమే భాష. భాషే భావము. అందుకని ఉత్తమజాతుల భావములు ఉత్తమజాతులలో వ్యవహారమందున్న భాషలో వెలువడతవి కాని తదితరజాతులలో వ్యవహారమందున్న భాషలో వెలువడవు. తక్కువజాతులవారు తమభావములను ఉత్తమజాతుల వ్యవహారభాషలో ప్రకటింపబోతే వెనుకటికి "పీట వడ్డించండి చెంబు వడ్డించండి" అని పలికిన పల్లెటూరి కాపువాని కథలాగవుతుంది. ఔచిత్యానికి కావ్యములో నిసర్గమైన స్థానమున్నది. ఔచిత్యము తప్పితే రసాభాసము తటస్థించి తీరుతుంది. కాబట్టియే భావానికి తగినభాష నాయాపట్ల వాడినవాడే సుకవి. అట్లు వాడనియెడల కవిత్వమునకు సాంకర్యదోషము వాటిల్లుతుంది. ఇక కాపువాళ్లతెలుగే అసలైన తెలుగనీ తదితరులది తెలుగుకాదనీ అనటం కుతర్కం. అసలు కావ్యభాష వ్యవహారభాషను యథాతథముగా అనుకరించవలెననటం సబబుకాదు. కావ్యానికి పరమావధి సృష్టికాని సృష్టియొక్క అనుకరణం కాదు. కాబట్టి కవిబ్రహ్మ తాను సృష్టించు పాత్రల స్వభావమున కనువయినభాషనే ప్రయోగిస్తాడు. ప్రయోగిస్తాడేమిటి? అట్టి భాషలోనే ఆసృష్టి బయటికి వస్తుంది. తిక్కనకవిబ్రహ్మ రచించిన మహాభారతమును అప్పలమ్మ యాసతెలుగులో వ్రాయటానికి సాధ్యమా? మానవబుద్ధి కందినంతవరకూ సాధ్యము కాదు. తిక్కన వ్రాసిన తెలుగు తెలుగుకాదనగలమా? పిచ్చివాడు గాని అట్లనడు. తెలుగు గ్రంథమనేది యేదయినా వుందంటే తిక్కనభారతమే. అందులో కొంత సంస్కృతముకూడా చొప్పించలేదా తిక్కనంటే, తెలుగులో ఆభావాలు లేకపోవటంవల్లనే, అసలు తెలుగు ఆభావాలను చాలినంత శక్తిలో ప్రకటించలేని పట్లనే తిక్కన సంస్కృతము శరణు జొచ్చినాడు. తెలుగు తెలుగంటేయేమి? అచ్చతెలుగా? అచ్చతెలుగే అయితే నాటికి తొంబదిమందికి పైగా తెలియనే తెలియదు. లేకపోతే తత్సమభూయిష్ఠమైన సంస్కృతభాషాప్రతిబింబమా? అదే అయితే అసలు సంస్కృతమే చదువవచ్చునే; యీప్రతిబింబాన్ని ఆశ్రయించటం ఎందుకు? అదికాకపోతే కేవలము పామరులు, అనగా, విద్యాగంధం యేమీలేని పాటకజనులు వాడే భాషా? ఆలాగంటే అపరిమితమైన, చిక్కు సంభవిస్తుంది. విజయనగరము, బొబ్బిలి ప్రాంతాల అప్పలమ్మ యాసకు, పల్నాటిసీమలోని పుల్లారెడ్డి యాసకు, హైద్రాబాదు ప్రాంతాల రామకోటిరెడ్డి యాసకు, బళ్లారి ప్రాంతాల ఓబశేషప్ప యాసకు, నెల్లూరు చిత్తూరు ప్రాంతాల చెంగన్న యాసకు యెంతో భేదముకలదు. ఇందు కుదాహరణాలు చంద్రశేఖరశతకము, కలువాయి శతకము, భాషీయదండకము, సారంగపాణిపదములు మొదలైన వాటిలోవున్న గ్రామ్యభాషలు. వాటినిఆప్రాంతాల నివాసుల సహాయం లేనిదే అర్థం చేసుకోవటం దుర్ఘటం. అప్పలమ్మ యాసతెలుగుగతికూడా అంతే. కారణము యేమిటంటారా? పాటకజనుల భావాలు పరిమితవ్యాప్తి గలవి. వాటివ్యాప్తి అతిశయించాలంటే విద్యావాసన యలవరుచుకొన్న ఉన్నతజాతుల సాహచర్యమే ముఖ్య సాధనము. ఉన్నతజాతులవారు సంస్కృతవిద్యాభ్యాసంవల్ల భావసంపద విశేషంగా సంపాదించి ఇతరులకు పంచిపెట్టుతూ వుంటారు. ఇట్టి నూతనభావలాంఛనాలైన పదములన్నీ విద్యాగంధము లేనివాళ్ల నోటబడి అపభ్రంశములై పోయి గుర్తింపరాని స్థితిలోవుంటవి. అంతయెందుకు? బ్రాహ్మణస్త్రీలు సంస్కృత శబ్దాలను ఎంత అపభ్రంశముగా వుచ్చరిస్తారో! కారణం విద్యావాసన లేకపోవటమే. కాబట్టి యీ అపభ్రంశాలే తెలుగుభాష అనికాని తెలుగు కవే జీవమనికాని వాదించటం తప్పు. కాబట్టి శిష్టజనవ్యవహారములోవున్న భాష మాత్రమే సామాన్యముగా కావ్యాలలో ప్రయోగార్హమని గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి వంటి గడ్డుగ్రామ్యవాదులు కూడా అంగీకరించవలసి వచ్చింది. శిష్టజనవ్యవహారములో నున్నంతవరకు నానుడిని ప్రాచీనకవులు విసర్జించలేదు. "రోసిరోయని, చూచీచూడని, తొల్లి తొల్లి, తిత్తొల్బి," మొదలైన ప్రయోగాలెన్నో ప్రాచీనకవులు వాడి యీవిషయాని కొకమార్గం యేర్పరిచారు. అపభ్రంశము పాత్రౌచిత్యమునుబట్టి మాత్రమే అంగీకరింపవలసి వుంటుంది. అట్టి అపభ్రంశము ఒకేనేతలో వుండాలి. సగం సాలినేతా సగం మాలనేతా వుంటే రససాంకర్యమూ రసాభాసమూ తప్పవు. సామాన్యముగా తెలుగుభాషలో సిద్ధముగావుండే భావాలకు జనులలో వ్యవహారంలో వుండే మాటలనే వాడవలెను. అట్టిమాటలకు ప్రసిద్ధి యెక్కువైన కారణమువల్ల రసపోషణశక్తి యెక్కువగా వుంటుంది. ఇక సంస్కృతసంబంధమైన మాటలను విద్యాగంధముగల కులీనులు యేప్రకారముగా ఉచ్చరించి ప్రయోగిస్తారో ఆప్రకారమే ప్రయోగించటం మంచిది. కాబట్టి కేవలం కాపువాళ్ల తెలుగే అసలు తెలుగు కానేరదని చూపించాను. ఇక గ్రామ్యమేది, గ్రాంథికమేది, అనే విషయము తేలవలసి వుంది. చిన్నయ్య సూరి సూత్రాలప్రకారం వ్రాసిందే గ్రాంథికభాష అనే వాదానికి ముసలితనం వచ్చింది. కాబట్టి దానితో పెనగులాడ నవసరంలేదు. ఇప్పుడు వాడుకభాష అంటే యేమిటా అన్న మీమాంసే బలవత్తరముగా వుంది. ఇప్పటి వాడుక భాషాభిమానులు "వచ్చాయి, పోయాయి, కామాసు, నూకాడు, నాకాసి" మొదలైన ప్రయోగాలతో కూడుకొన్న యాస తెలుగే వాడుకతెలుగనీ యేమాత్రము సలక్షణమైన ప్రయోగమున్నా

అట్టితెలుగు "పాతగ్రాంథిక" తెలుగనీ అందుకని నవీనకవిత్వమున ప్రయోగార్హము కాదనీ, పట్టుపట్టి పండితులతో కొట్లాటలకు దిగుతున్నారు. పండితులు ఆత్మరక్షణకోసమై "వాడుకభాషావాదులు" భాషను తగలబెట్టి బూడిదచేసి తూరుపార బట్టుతున్నారని చెడతిట్టుతున్నారు. ఈరెండుదుర్వాదాలకీమధ్యవుందిఅసలైననిజము. అదేమంటారా, వినండి: శబ్దములు ప్రసిద్ధగావున్నంతవరకూ అది వ్యవహారభాషేనని నామతము. ఎక్కడివో పాతనిఘంటులలోనుంచి ఆముదపుదీపము సాహాయ్యముతో వెదికి వెదికి తెచ్చిన మారుమూల మాటలుగల బూజుపట్టిన భాష గ్రాంథికభాష కానేరదు. అది పనికిమాలిన నీరస భాష. అందుకని వ్యవహారమందున్న పదజాలముతో కూడుకొన్నదే గ్రాంథిక భాష కావలెను. అట్టిదే ఇంగ్లీషులో (kings English) అంటారు. కాని ఆంధ్ర సామ్రాజ్యము తాతలనాడే అంతరించి పోయినందున అట్టి (Kin 's Telugu) మనకు సంక్రమించే అదృష్టము మాసిపోయింది. కాని రాజులూ రాజ్యాలు పోయినా విద్య మాత్రము మన్నులో గలిసిపోలేదు. మొత్తముమీద బ్రాహ్మల చలవవల్ల యే తాటాకు పుస్తకాల్లోనో, యే దేవతార్చన పెట్టెల్లోనో, యే కొల్లాయి గుడ్డల మాటల్లోనో ఆంధ్రవిజ్ఞానము అంతరించకుండా పరంపరగా వస్తూనేవుంది. అట్టి విజ్ఞానము గురుముఖతా నిన్న మొన్నటిదాకా మనపెద్దలు చదువుకుంటూనే వుండేవాళ్లు. నేటికి మన అక్షరాభ్యాసం(A, B, C, D,)లతో చేసే దుర్గతి వచ్చింది కాబట్టి మన ప్రాచీనవిజ్ఞానాన్ని చూస్తే హేళన, నిరాదరణ, తిరస్కారము, కలుగుతున్నవి. వ్యాయానికి మనకు అసలైన తెలుగు చదువుకొన్న శిష్టులు వ్యవహరించే తెలుగులోనే దొరుకుతున్నది. శిష్టులలో కూడ ప్రాంతీయమైన యాస యేదైనా వుంటే ఆయాస తీసేస్తే మిగిలేదే సరియైన వాడుక తెలుగు. అదిపూర్ణముగా గ్రంథములలో ఉపయోగించదగినది.

ఇకశబ్దరూపాల సంగతి కొంచెము విచారించితేకాని వ్యవహారము తేలనట్టుదు. శబ్దరూపాన్ని నిర్ణయించేవి పాత్రౌచితి,వృత్తరూపము, కావ్యరూపమున్నూ. ఇద్దరుబ్రాహ్మణులు మాట్లాడుకునే సందర్భములో, "యేటోయ్ యెంకడు మామా, యేడకెల్లొతుండావ్" అనటం అసభ్యం, రసాభాసమూను. అట్లే ఆసంస్కారులనోట వ్యాకరణయుక్తములైన ప్రయోగాలు పలికించుటయును. ఇక సంస్కృత వృత్తరూపాలు వాడేపట్లవ్యాకరణసిద్ధప్రయోగాలే యెక్కువగా పొందుతవికాని యాసతెలుగు పొందదు. కాన కవితలలో జనవ్యవహారంలోవున్న శబ్దరూపాలే ఎక్కువగా ఒదిగి అందమొప్పుతవి. ఇక కావ్యరూపము సర్వజనాదరపాత్రము కాదగిన శాస్త్రమో, పురాణమో, మహాకావ్యమో అయినప్పుడు అట్టి కావ్యగౌరవానికి వ్యాకరణ శుద్ధమైన రూపాలు సరిపోతవిగాని నేటి మన వాడుక తెలుగురూపాలు పేలవమై పట్టిస్తవి. ఇవి అభిరుచికి సంబంధించిన విషయాలు గనుక రసజ్ఞులే వీని విలువను గ్రహించి నిర్ణయించగలరు. కవి తన యిచ్చవచ్చిన పాత్రను సృష్టించవచ్చును. తన ఇచ్చవచ్చిన వృత్తరూపముతో ఇచ్చవచ్చిన కావ్యరూపమును రచించవచ్చును. అంతవరకు కవి నిరంకుశుడే. కాని ఒకసారి యేదో ఒకపంథా యేర్పరచుకొన్నతరువాత ఆపంథా విడిచిపెట్టి చెడతిరుగుడు తిరుగరాదు. Hamletలో Shakespeare "There seems to be a method even in madness" అని చెప్పినట్లుగా వెఱ్ఱి వెంగళప్పకు కూడా వేదాంత ధోరణి ప్రత్యేకమైనది వున్నదని అంటుకునే "అన్నమైతే నేమిరా సున్నమైతేనేమిరా" అన్నపిచ్చివాడు పాడుపాట్టకుఅన్నమే తేతామంటాడుగాని సున్నమే తేతామని సుతలామూఅనడుగదా. కాబట్టి కవి తనయిచ్చవచ్చిన కావ్యపంథా యేర్పరచుకొని ప్రసిద్ధమైన శబ్దజాల ముపయోగిస్తున్నంతవరకూ, నీతికి నిలబడినంతవరకూ అతను వాడేభాష గ్రాంథికభాషే. వ్యాకరణయుక్తమైనాసరే కాకపోయినా సరే గ్రాంథికభాషే. ఈరీతిగానే కవి తానేర్పరచుకొన్న కావ్యపంథను ప్రసిద్ధములై వ్యాకరణయుక్తములైన ప్రయోగాల ద్వారా అనుసరిస్తుంటే అదికూడా వాడుకభాషే. వ్యాకరణయుక్తమైనంతమాత్రాన పాతబూజు తెలుగు కాలేదు. నవీనకవికంఠీరవులకు ప్రయోగార్హమూ కాలేదు. కాబట్టి ఈసంగతి తెలిసినవాళ్లకు అంగుళము అంగుళానికి అరవైతొమ్మిది వ్యాకరణదోషాలు వెదకేపండితుల కువ్యాపారాలూ, గడ్డిపరకకు తుదిమొదలెరుగని వాళ్లుసైతము"కోవిధిః కో నిషేధః; నిరంకుశాః కవయః" అనేపెద్దపెద్దవాక్యాలు పట్టుకుని ప్రజ్ఞలకై పెనగులాడే నవీనకవుల ఆరాచకమూ అపమార్గము ననుసరించటంవల్లనే వృద్ధిపొంది వాఙ్మయవినాశకరము లౌతున్నవని సహృదయులు గ్రహింపకపోరు. నిజంగాఆలోచించి చూస్తేగ్రాంథికభాషా, వాడుకభాషా రెండూఒకటే. వాటికి వైరుధ్యములేదు. ఎవళ్లబాజాలు వాళ్లూదుకుని తమతమ గొప్పలు చెప్పుకోవటానికీ కొట్లాటచేస్తున్నారు గాని రసికదృష్టితో విమర్శించేవారికి పాత్రౌచితి, వృత్తౌచితి, కావ్యౌచితి తప్పనంతవరకు, ప్రయోగాలు ప్రసిద్ధములైనంతవరకూ వ్యాకరణయుక్తమైన తెలుగుకూ శిష్టజనవ్యవహారములోవుండే తెలుగుకూ తారతమ్యముగాని, విరోధముగాని ఎంతమాత్రమూ లేదని స్పష్టమౌతుంది.

కాబట్టి పైవిషయాల ననుసరించి "యెంకి" ఎవతో దాని కులగోత్రాదు లెట్టివో దానిగుణగణాలెట్టివో దాని సరససల్లాపాలు ప్రణయగాథలు ఎంతవరకు రసౌచిత్యముగా వర్ణింపబడినవో విమర్శించదలచినాను. సాధ్యమైనంతవరకు నిష్పక్షపాతముగానే విమర్శించటానికి ప్రయత్నిస్తాను.

మొట్టమొదట "యెంకి" కులగోత్రాలు విచారించవలసివున్నది. ఎంకి కాపుపడుచనీ, నాయుడుబావను పెళ్లాడిందనీ, వారికి వ్యవసాయమే వృత్తిఅనీ, వారిపవిత్రదాంపత్యకథాకల్పనమే యెంకిపాటలలోనికావ్యవస్తువనీ,అసహాయోద్యమ వ్యవసాయికులైన Non-Cooperative agriculturist దశిక సూర్యప్రకాశరావుగారు స్వర్ణయుగమనే పేరుతో స్వర్ణాక్షరాలతో వ్యాసం వ్రాసి భారతికి సమర్పించారు. ఇక ఆంధ్ర

కార్లైల్ (Carlyle), ఆంధ్రరస్కిన్ (Ruskin), ఆంధ్రనాటక (Encyclopoedia) పురాణకర్తలు పురాణం సూరిశాస్త్రిగారు తమ నిఖిలపురాణ వేదాంతవ్యాఖ్యానవైఖరీసమేతవాదధోరణిని యెంకిని తీవ్రంగా పరామర్శచేసి యెంకి నాయుడుబావలు కేవలము జీవేశ్వరులే యనీ, యెంకిపాటలు వైష్ణవమతబోధకగీతాలనీ, వేదాలూ, ఉపనిషత్తులూ, బ్రహ్మసూత్రాలూ, ఓమార్‌ఖయ్యాం, బజారంచు రవికెపాట, కొత్తాకోరంకిపాటలు మొదలైనవాటన్నిటినీ ఎంకిపాటలతో తిలకాష్ఠమహిష బంధ సమన్వయంచేసి భూమ్యాకాశాలు కప్పతాళాలు వాయించుతూ ప్రళయతాండవం మొదలుపెట్టినారు.

ఇక పూర్వాచారపరాయణులైన పాకలూరి లక్ష్మీనారాయణగారు యెంకినాయుడుబావలు సంకరదంపతులనీ, ఎంకి కాపుదేయనీ, నాయుడుబావమాత్రము పండితుడైన కులీనుడనీ కాపుకుంట సావాసానికి బ్రతుకి నీచభావములోకి నశృంగారసల్లాపాలుకావించుటా భ్రష్టుడైనాడనీ, ఇట్టి శృంగారము సభ్యమనీ, అవినీతికరమనీ, ఆంధ్రభాషకనర్థదాయకమనీ "అపి గ్రావా రోదితి"ని మించారు. నాలుగో వేపునుండి పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు ఎంకినాయుడుబావలు సాక్షాత్తు శృంగారరసాధిష్ఠానదేవతలగు రతీమన్మథులేననీ, శృంగారరసముయొక్క పారమంతా యెంకినాయుడుబావలు ముట్టిచూచినారని కళాస్థానాదుల పరిశీలనం సాకల్యంగా చేసి ఘంటాపథంగా మారుమోగించారు. ఊర్ధ్వదిశనుండి మహోపాధ్యాయులు, అపరమల్లినాథులు, వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు, "చిన్నవాళ్లు ఎందుకు గందరగోళం పడతారు? నేను కథాసరిత్సాగరమథనం చేయగా చేయగా రంభానలకూబరులే అలంకారశాస్త్రవిరుద్ధంగా శృంగారపల్లాపము చేసిన దోషాన కలియుగంలో యెంకినాయుడుబావలుగా శాపవశాన పుట్టినారు. వీళ్లకి "భుజగశయనా దుత్థితే శార్ఙ్గపాణౌ శాపాన్తో భవతి ఖలు శేషాన్ మాసాన్ గమయచతురో లోచనే మీలయిత్వా" అని మేఘసందేశవాక్యాలతో సాలంకారంగా సాంత్వనం చెప్పజాచారు. ఆఖరి వేపునుండి నేను శాస్త్ర రహస్యంగా మావాడిని "ఓరే తమ్ముడూ ఏమిటిరా యీగందరగోళం? నిజంగా యెంకి ఎవతెరా? విమర్శనాల కేమిటిగాని నిజం నాకు శాస్త్ర చెప్పుమా" అని గుచ్చిగుచ్చి అడుగుతూ వచ్చాను. మావాడు జాలి గరిగించే డగ్గుత్తికతో "నేనే మెరుగునురా ఇదంతా ఎవళ్ల ఇష్టమొచ్చిన కులగోత్రాలలో వాళ్లు యెంకిని కలుపుతున్నారు. కాని ఎంకి వీళ్లనుకున్న వాళ్లలో ఎవరూ కాదు. నా ప్రేమరసాని కాశ్రయము; నా శృంగారవాక్కుకు విశ్రామస్థానము; నా వలపులకు నిధానము. యెంకిపాటలలోని భావాలన్నీ నా స్వకీయజీవితానుభవాలేకాని వేరుకాదు. ఏదో నాస్వంతఘోషేకాని మరేమీ కాదు" అని దీనంగా ఈచిక్కులోనుంచి ఎల్లా విడబడగలనా అన్నట్లుగా చెపుతూ వుండేవాడు. షేక్స్పియర్ పడ్డ అవస్థలాంటి అవస్థలో పడ్డట్లున్నాడు మా చిరంజీవి సుబ్బారావు. నిజము కొంచెము సూక్ష్మంగా వుండని నా diagnosis. అదేమిటంటే, మొట్టమొదటి రోజులలో అప్పుడుండే నాయుడుబావ నాయురాండ్ర పాటలూ, చల్ మోహనరంగా పాటలూ వల్లూరు జగన్నాథరావుగారి ballads మొదలైనవాటి వలన వల్ల—అనగా inspiration అనే భావమే లెండి—మావాడు ballads మాత్రమే వ్రాయవలెనని ప్రారంభించాడు. తూరుపుకాపువాళ్ల జీవితంలో ఎక్కువ మజా (romance) వుందని మావాడి మతం. ఆ మతాని కనుగుణంగా తూరుపు కాపువాళ్ల యాసతెలుగులోనే పాటలు వ్రాయటం ప్రారంభించాడు. కాని కవిపుట్టింది కృష్ణాజిల్లా. పాటలలో అవలంబించింది తూరుపు కాపువాళ్ల తెలుగు. ఇంగ్లీషులో (Blood is thicker than water) అనే లోకోక్తి వుందిగదా! అందుకనే ఎంత ప్రయత్నించినా కృష్ణాజిల్లా మాటలు కలగలుపు అక్కడక్కడా ఉండనేవున్నది. ఈవిషయము శైలిప్రశంసలో విశదంగా విమర్శిస్తాను. మొట్టమొదట యెంకిని కాపుదాన్నిగానే వర్ణించాడు. నాయుడుబావ యెంకికి మగడా కాదా యన్న సంగతి యెంకి గుణగణాల ప్రశంసలో చెపుతాను. ఇప్పటికి వారు మొట్టమొదట భార్యాభర్తలుగా సంకల్పింపబడలేదనీ సూచించి అనంతరకథాక్రమం ఎత్తుకుంటాను. కొన్నాళ్లు పోయేసరికి ఆంధ్రకావ్యజగత్తులో అభిరుచులు మారజొచ్చినవి. ఎవరిప్రియురాండ్రనుగూర్చి వారు అన్యాపదేశంగా మారుపేర్లతో పద్యాలు పాటలూ వ్రాయటం, స్వకీయప్రణయోదంతాలు రసవంతంగా వర్ణించటం బాగా ఆచారం అయిపోయింది. దానితో మావాడికీ అల్లాంటి సరదాయే కలిగింది. "ఎంకినాపు" "ఎంకిపయనం" అనేపాటలతో ప్రారంభమయిన యీపద్ధతి నేటివరకూ కవి పట్టుకునివస్తూనే వున్నాడు. అందుకనే ఇటీవల రచించినపాటలు కాపుపడుచుమీదకన్న కులీనురాలైన "ఈ తమాయిల్లాలి" నుద్దేశించివ్రాసినట్లుగానే కనిపిస్తున్నవి. అయితే యీకులీనపేరు కూడా ఎంకిఅనే ఎందుకు పెట్టినాడయ్యా కవి అనేప్రశ్న కలుగుతుంది. అందులోనే వుంది గోసాయి చిట్కా. యెంకిపేరు కొన్నాళ్లు జనంలో అల్లుకుపోయింది. బాగానే విద్యార్థులు మొదలైన సహృదయులను ఆకర్షించింది. పోనీ ఆపేరే వుండనీ అనుకొని ఆపేరుతోనే పాటలు యథాప్రకారంగానే తూరుపుకాపువాళ్ల యాసలోనే వ్రాయటం సాగించాడు. 'what is in a name?' అనలేదా shakespeare? అయితే మా నాగేశ్వరరావు పంతులుగారినే ఇప్పుడు అమృతాంజనం పేరుతీసివేసి ఆమందునే ఇంకోపేరుతో అంతవిరివిగా అమ్మకం చేయమనండి. ఎన్నటికీ చేయరు. ఎందుకనీ? అది business secret. ఒకపేరులోవున్న అదృష్టరేఖ మరొకపేరులో వుండదు. Poetical business లోనూ అంతే! ఎంకిపేరుకుండే theatrical glamour మరో పేరు కుంటుందా? అందులో ballad ప్రపంచంలో శకాలు మారుతూ వుంటవి. వీధిభాగవతాల్లో కేతిగాడు బంగారక్కలది సామ్రాజ్యం. యేలపాటల్లో కొన్నాళ్లు, మేనత్తమేనల్లుళ్ల చంద్రమ్మ వెంకయ్యలదీ, కొన్నాళ్లు నారాయణమ్మ బంగారుమామలదీ, కొన్నాళ్లు అప్పనా లనామనాలదీ.

మావాడి Lyrical ballads ప్రపంచములో యెంకి నాయుడుబావ లది సామ్రాజ్యం. ఒక్కపెట్టున సామ్రాజ్యం వదలటం సామాన్యుల తరమా ? అందుకనే ఆపేరుమార్చటానికి తగినంత చురుకుగాని, సాహసంగాని, అవసరంగాని కలగనందున statusque నిలుపుదామని ఆ పేరే వుంచేశాడు. కాని ఆయెంకికీ క్రొత్తయెంకికీ చాలాభేదం వున్నది. అది రసికులు పరిశీలించక పోరు. పరిశీలించి కూడా ఏమో ఇద్దరూ స్త్రీజాతిలో చేరినవాళ్లేకదా ఫరవా లేదని పరితృప్తుకుంటే వాదేలేదు. పరితృప్తుకో లేనివాళ్లకే ఈ రొష్టైకాడ కిచకిచలన్నీ. అయితే కులీన నాయికానాయకులు హీనగ్రామ్యములో శృంగారసల్లాపాలు చేస్తూవుంటే ఎబ్బెట్టుగా వుండదా? తప్పకుండా వుంటుంది. అందువల్లనే భాషలోకూడా మిశ్రమమువుంది. పాక్కులూరు లక్ష్మీనారాయణగారి వాదంలో ఇంతవరకు సత్యమువుంది. కాని ఆసత్యమే వారు కొంచెము పరుషముగా చెప్పటంవల్ల ప్రతివాది భయంకరుల పద్యశాపాలకూ వచనశాపాలకూ గురికావలసివచ్చింది. యెంకినాయుడుబావలు అనేక స్థలాలలో వ్యాకరణయుక్తమైన ప్రయోగాలు చేస్తుంటారు. ఒకింత అనిపింపు, బిట్టు, అంటే, సుకములు, దూరావ నారాజా కేరాయి డానో! యీరోజు నారాతి లేరాల పాలో, ఈసుడు, వత్తును, పదములు ఇరికె, నేలాగు, పలికి, మొదలైన వ్యాకరణయుక్తమైన ప్రయోగాలు కేవలపు కాపుదంపతుల నోట సామాన్యముగా వస్తవని నేనూహించలేను. కాపువాళ్లు వ్యాకరణప్రయోగాలతో మాట్లాడితే పూర్వపుప్రబంధకవులు సమాసభూయిష్ఠమైన సంస్కృతజటిలాంధ్రములో కవిత్వంవ్రాశారంటే తప్పేమిటి? గ్రాంథిక భాషావాదుల దోష మేమిటి? 'అల్లె' ఉపమానార్థంలో తూర్పుకాపులలో ఎక్కువగా ప్రయోగింపబడుతుంది; లా అనేశబ్దమే ఎక్కువ వాడుకలోవుంటుం దీసందర్భంలో. రకరకాల వాడుక భాషాపదములు మిశ్రమము చేయబడి వున్నవి. మొత్తముమీద తూరుపు కాపువాళ్లయాసే యెక్కువగా వున్నది. కాని పాటలలోవున్న భావాలు, అందులో ఈమధ్య మావాడు వ్రాసిన పాటలలో వున్న భావాలు, చాలా సున్నితములుగాను సంస్కారులకే సహజములుగాను ఉన్నవి. అందుకనే ఈమధ్య వ్రాసిన పాటలలోని యాసను పూర్తిగా మార్చివేసి ఉన్నదున్నట్లుగా గ్రాంథికంగావ్రాసినా యేమీఅర్థభేదంకాని రసభేదంకాని కలుగటము లేదు. దానినిబట్టి ఈమధ్యవ్రాసిన పాటలలోని తూరుపుతెలుగుకు చాలినంతinevitability లేదనీ అది కృతక భాషయని,ప్రజారంజనకోసం అవలంబింపబడిందనీ స్పష్టమవుతుంది. ఈవిషయములో వారిఅన్నగారున్నూ కృతిభర్తయున్నూ అయిన శ్రీ భావరాజు వేంకటసుబ్బారావు పంతులు బి.యే.గారు, శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు ఇదే అభిప్రాయం తెలిపున్నారు. శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు కావ్యరచనలో ఆరితేరిన గడుసరి కాబట్టి రసికులూ సంస్కారులూ అయిన రంభానలకూబరులే యెంకినాయుడుబావలై అవతరించి యీతీరుగా తూరుపుతెలుగులో సరససల్లాపాలు చేస్తున్నారని ఐతిహ్యం కల్పించి పేరిగాడి సారాసెంబులాటి కథతో సమన్వయంచేసి సామరస్యం కలిపించటానికి ప్రయత్నించారు. మంచి సరసమైన పోకడే యిది. కాని యిది నాజీడు అభినవాంధ్రకవిమిత్రగోష్ఠిలో విశేష మాదరణ గాంచినట్లగుపించలేదు. కారణము స్వపక్షాభిమానమే. సాహిత్యములో party polities గాని theatrical glamour గాని కావ్యనీతి poetic sincerityకి కట్టుబడి వుండవలసిందే. అట్లా కట్టుబడి వుండనియెడల కాలమే వాటికి తగిన పరిష్కారసంస్కారములు చేస్తుంది.

పాటలశైలి యాస మినహాయిస్తే చాలారసవంతంగా వుంటుంది. శబ్దకల్పన మహాసరసంగా చేస్తాడు మావాడు. మితభాషణమే ప్రధాన కావ్యగుణము. అది ఈ పాటలలో కొల్లగావుంది. పలుకులలో జాతీయత విశేషంగా ఒప్పుతున్నది. స్వభావోక్తి కేవల మలంకార ప్రాయముగా నిర్ణయించిన ఆలంకారికుల యభిప్రాయ మెట్లయినా సరేకాని కావ్యానికి అందులో ముఖ్యముగా పాటలకు మితభాషణమూ జాతీయతా రెండూ రెండు నేత్రాల వంటివి. అవి లేని కవిత్వము గుడ్డియెద్దు చేలోబడిన రీతిగా దారీడొంకా లేకుండా ఇష్టమొచ్చినట్లల్లా పోతూవుంటుంది. ఈపాటలశైలి యాలపాటలశైలి అని కొందరిమతము. కాని యాలపాటల శైలిలో యీపాటలలోవున్న బిగువు మృగ్యంగా వుంటుంది. ప్రబంధకవుల వాచాలత యీకవికి పట్టకపోవటం గొప్ప సుగుణము. భావనలో చాలా సౌకుమార్యమూ ధ్వనిప్రాధాన్యమూ ఉన్నందువల్ల పాటలు చిన్నవైనా భావము విశేషముగా విశాలముగా వుంటుంది.

ఇక యెంకి నాయుడుబావల సంబంధాన్ని గూర్చి వెలువడిన వింతవ్యాఖ్యానాలకు కొంచెము సమాధాన మీయవలసివున్నది. యెంకి నాయుడుబావలు భార్యాభర్తలని నే నంగీకరింపను. "గుండె గొంతుకలోన కొట్లాడుతాది" అన్న పాటలో నాయికను నాయకుడు విటకాడులాగున అనుసరిస్తున్నట్లున్నదే కాని కుపితయైన భార్యను భర్త అనునయిస్తున్నట్లు లేదు. వంకరచూపులు, కన్నుగిలిగింతలు, బులిపింతలు, యిలుదూరిపోవటాలు, ఇసిరికొట్టటాలు, అగ్గిదూడటాలు సంసార స్త్రీలకు ఉచితములైన లక్షణాలు కావు. మందో మాకో యెట్టి మరిగించిందనే అనుమానము సామాన్యముగా భార్యలపట్లగాక ఉంపుడుకత్తెలూ, వ్యభిచారిణులూ మొదలైనవారి పట్లనే కలుగుతుంది. ఈ అనుమానము "వొనలచ్చిమి" అనే పాటలో మరింత బలమౌతున్నది. నిజమైన సంసారస్త్రీయే అయితే చేలో పనిపాటలు చేయుటానికి పోయి రాత్రి అక్కడే పరుండనెంచిన భర్తతో రతిసౌఖ్య మనుభవించటానికి 'జాము కేతిరి యేళ జకుపు కిడుపూ మాని పెట్టుపుట్టా దాటి' రావనసరమేమిటి? యెంకి నాయుడుబావల నివాసము చేలోనేనా లేకపోతే ఇల్లూవాకిలీ వుందా ? యెంకి ఎక్కడనుంచి వస్తున్నది. ? రాత్రివేళ వొంటరిగా రావవసర మేమిటి? శృంగారవాసన యేమాత్రమున్నా యెంకి అభిసారిక అనేభావము ఈపాటలో తప్పక స్ఫురింపకమానదు.

సంసారస్త్రీ అయితే నిత్యమూ భర్తతో సుఖము ననుభవించే వీలుకలది గదా చంద్రుణ్ణి సూర్యుణ్ణి తిట్టవలసిన అవసరమేమిటి? నీలిచీర నీటుగా గట్టడం అప్పటికే ఆచారమై పోయింది. దానికేం లెండి. తెల్లవారింది మొదలు రాత్రివరకూ ఒకరిమొగ మింకొకరు చూచుకొనే భార్యాభర్తలకైనా అంత కాలుకదప లేకపోవటాలూ, కరిగినీరై పోవటాలూ. "నిన్నకులికి నీళ్లకుండమీదబడ్డాను; మొన్నకులికి మొగుడుమీదబడ్డాను; నిత్యంకులికేవాళ్లు ఎట్లాకులుకుతారో నే నోశమ్మా" అన్నదాని మౌగ్ధ్యము లాగున్నది మన రెూంకి మౌగ్ధ్యము. రెూంకి పరకీయరేయనీ అభిసారికే అనీ తెలపటానికి రెండుపాటలే చాలినా ఇంకా మిగిలినపాటల్లో కూడా చూపిస్తాను బలవత్తరమైన నిదర్శనాలు. "ఎంకిముచ్చట్లనే పాట చిత్తగించదగును. "దొడ్డితోవకల్లె తొంగిసూడంగానె తోటకాడే వుండు తొరగొస్త నంటాది"; "కోడి కూసేతలికి కొంపకెల్లాలి నీకోసరమె చెపుతాను కోప మొద్దంటాది"; "ఎంతసేపున్నాను యిడిసిపెట్టాలేవు తగువోళ్లలో మనకి తలవొంపు లంటాది." ఇవి సంసారస్త్రీ భర్తతో అనే సల్లాపాలేనా! కొంపకెల్లాలంటుందే; ఎవడికొంపకు? తగువోళ్లలో తలవొంపు లెందుకనో? పోనీ "రావొద్దె" అన్నపాట చిత్తగించండి? భార్యాభర్తలే అయితే అడవుల్లోను, గట్లలోను, పుట్టలెక్కి, ఏర్లీదుకునీ ఒకరినొకరు అనుసరించవలసిన పని యేమీ లేదే! అందులో చేలో సుఖముగా కాపరము చేస్తూవున్న కాపుదంపతుల జీవితానికి అది అసహజమే; అందులో మరీ నాయకుడే అనుసరిస్తున్నాడంటే నాయిక పరారీ అయిపోయిందన్న సంశయము కూడా కలుగుతుందే? నాయకుడు నాయికకు కల్లకపటము నారోపిస్తున్నాడే; ఏంచేస్తున్నదో నాయిక అని యీశ్వరుణ్ణి అడగవలసిన అవస్థకు నాయకుడు పాలుపడ్డాడంటే ఇదంతా దాంపత్యక్రమం, త్రేతాపికాపువాంఛదాంపత్యక్రమం, స్వర్ణయుగపు దాంపత్యక్రమము అనటానికి ఆధారము అత్యల్పాల్పముకదా! "కటిక్గుండెల నాయెంకి" అనేపాటలో అనుకూలుడైన నాయకుడు పక్షిలాగు కొట్లాడుతూ నాయిక క్షేమానికై దేవుడికి దణ్ణాలు పెడుతూవుంటే నాయిక ఇరుగమ్మలక్కలతో ఎకసక్కెములు ఆడటం, వోన్నిచీరలుగట్టి వోకుగా తిరగటం, అమ్మలక్కలతోటి పెమ్మపె క్కాడటం, చీకుచింతా లేక పోకల్లె పండుకోవటం నాయికా నాయకుల దాంపత్యమహాల్యమును పోషిస్తున్నదా? రెూంకి కోపాలువచ్చినప్పుడల్లా ఏదేశమో లేచిపోతూవుంటే నాయకుడు యేడుస్తూ కలలో దాన్ని దర్శించి సంతృప్తిగనటమా! వింత దాంపత్యమే!

పైపాటలలో వర్ణింపబడిన నాయికకు నాయుడుబావతోనే వుండి అతనిమాటే వింటూ, అతడుమరమమిడిసి మనసిస్తేచాలు, అతడు పద్దాక పల్లగుంటే సాలు, అతని నీడలోనే మేడగట్టి కాపరం శేయవలెనని సంకల్పించుకొన్న పతిరైకాలపురెూంకికీ ఎంత తేడావున్నది? ఈ రెూంకిగృహిణి; అందుకనే నాయకుని వియోగము సహించలేదు. నాయకుడు అన్నరోజుకురాక మాటతప్పినప్పుడే నీళ్లుతెచ్చేటప్పుడూ అద్దములో చూస్తున్నప్పుడూ, చల్లన్నివెన్నెల్లో చాపేసి కూర్చున్నప్పుడూ, నాయకుడు తనవద్దనే వున్నట్లు భావించి వికారము పొందుతుంది. భర్త నీరైనవాడనే నమ్మి తనభాగధేయము ఎల్లాగుంటుందోఅని పరిపరివిధాలా పరిదేవనం చేస్తూవుంటుంది. ఏటిమరగల చూసి నాయకుడు అనుకూలుడే అనుకుంటుంది. చంద్రవొంక పోగానే నాయకుడు తిరిగి వస్తా డనుకుంటుంది. ఈరెూంకే దూరాన తన రాజు కేరాయి డానో ఈరోజు తన రాత లేరాల పాలో అని గుబులు దిగులు పడుతుంది. చీమ చిటుకుమన్నా, ఆవులంబాయన్నా, తులి కెమ్మ వొరిగినా, తొలిపూస పెరిగినా యేదో భయపడి భర్తక్షేమము గూర్చి భయపడే ఉత్తమాయిల్లాలు; అందుకనే చాటుమాడి భర్తక్షేమలాభాలు విచారిస్తుంటుంది. కాని సభల్లోకెక్కటానికి జంకుతుంది. ముందువెనకజన్మల సంగతులు నాయకుడు జ్ఞప్తికెస్తే సిగ్గుపడటం, తెల్లతెలపోవటం, కంటనీరెట్టటం ఈరెూంకి అమాయికత్వాన్ని తెలియజేస్తున్నవి. ఎప్పుడూ నాయకుని గురించే తలపోత యీరెూంకికి దుక్కతోనే కొండ లెక్కుతున్న నాయకుడి కోసమై ఉత్కంఠతో ఎదురు చూస్తుంటుంది. ఈరెూంకికే చంకలో కెక్కి సంబ్రాలుపడే పిల్లోడు పుట్టింది. ఈరెూంకినే కొద్దిలో వరహాల కొడుకు నే తేవని నాయకుడు మారువేషముతో ఆశీర్వదించింది. ఈరెూంకితోనే తిరపతి భద్రాద్రి మొదలైన తీర్థాలు నాయకుడు సేవించింది. ఈరెూంకీ ఆరెూంకీ ఒకటి; అనటము కుక్కను గోవనటము నక్కను సామజమనటము వంటిదే అవుతుంది. ఈరెూంకి "ఇయం గేహేలక్ష్మీ రియ మమృతవర్తి ర్నయనయోః" అన్న భవభూతివాక్యానికి ప్రమాణముగా ఎన్నదగిన యిల్లాలు. మొదటిరెూంకి పడుచుతనపుచాపల్యానికివశుడైన నాయకుని విసికించి విసికించి ఉసురోసుకున్న అభిసారిక. ఏరెూంకి సొంపు ఆరెూంకిదే అని నేనూ అంగీకరిస్తాను. కాని ఇద్దరూ ఒకరెూంకే నని అంగీకరించను. ఇద్దరు రెూంకు లుద్భవించటానికి కారణము పైనే మనవిచేశాను. మొదటి రెూంకి అసలు తూరుపు కాపువాళ్ల రెూంకి. రెండవ రెూంకి పేరుకు మాత్రమే రెూంకి. నిజానికెవరో రసికు లూహించుకోవలసి వుంటారు. మొదటిరెూంకి నోట తూరుపు కాపువాళ్ల యాసతెలుగొప్పిందిగాని రెండవరెూంకి (యిల్లాలెంకి అంటా నీ రెండవరెూంకిని) నోట బాగా ఒప్పలేదు. ఇల్లాలెంకికి చాకేలా మాటేలా? చిన్నతనమేలా సిగ్గేలా? తన స్వంతభావములోనే ఔచిత్యమైన ఫణితిలోనే మాట్లాడవచ్చునే! ఈవిషయములో కవి బుద్ధిపూర్వకమైన theatrical glamour కాశపడి యిల్లాలెంకికి అన్యాయం చేశాడు. లేక ఇల్లాలెంకికి ఘోషాయేమైనా కల్పించే వుద్దేశంతో ఈకృత్రిమ నామరూపాలు తాకించి మరుగుపరచ జూచాడోయేమో! కవి ఇద్దరురెూంకులను తాను నాయికలనుగా వర్ణించినందువల్ల మహాదోషము వాటిల్లుతుందేమో అన్న భయములో ఇద్దరూ వకటేఅని. సమర్థించజూడటం వృథాశ్రమ. హిందూనాయకుడికి బహునాయికాపరిగ్రహణము ధర్మశాస్త్రమే అంగీకరిస్తున్నది. అల్లాంటి సందర్భములో కావ్యధర్మవేత్తలు జంకవలసిన

అగత్యమేమీలేదు. జంకి అవకతవకసమర్థనలు చేయటానికి ప్రయత్నించటం, సరస్వతీ సాంత్వనం అనటం, యెంకి ఉపాస్యదేవత అనటం హాస్యాస్పదమయిన విషయం. ధీరుడి లక్షణంగాని ధీరుడి లక్షణంకాదు. కవి అవసరమైతే నూతనఛర్మశాస్త్రం, నూతననీతిశాస్త్రం జయదేవాది మహాకవులలాగు సృష్టించాలిగాని సామాన్యశాస్త్రనియమాలధాటికి జంకి పోగూడదు.

నాయకుడు అనుకూలుడే. దక్షిణనాయకుడి చిహ్నాలు కొన్ని వున్నవి. మొదట పడుచుతనపు పాలపొంగులో బాహ్యసౌందర్యాన్ని చూసి భ్రమిసి భ్రమిసి, చివరకు అలాటి చిత్తవికారానికి కారణభూతురాలైన నాయికను 'రావోద్ది రావోద్ది రావోద్ది యెంకి ఆషాఢ్ మవపొత్తు లయిపోయె నెంకీ'అని యౌవన చాపల్యనిగర్హణము గావించి ఇంతయింటివాడై యిల్లాలిపవిత్రప్రేమకు తోక్కి తొమాళ్లతంద్రి[illegible]యై శుభములందేస్థితికి వస్తూవున్నాడని స్ఫుటమౌతున్నది. పడుచు[illegible]నపు చాంచల్యానికి "యేడుంటివే యెంకి" "యెత్తిపరదాలు" "యెంకి ముచ్చట్లు" మొదలైన పాటలు తార్కాణాలు. మిగిలిన పాటలలో నాయుడుబావ బావైనాడు. తూరుపు కాపువాళ్లలో మొ[illegible]గుణ్ణి మామా అనే పిలవటం ఆచారంగాని బావా అని కాదు. బావా అనే ప్రయోగము కులీనులకు సంబంధించిందే. ఫరవాలేదు లెండి. [illegible]క్రొత్తయెంకి, నాయుడుబావలమధ్య కీచులాటలు ప్రణయకలహాలేకా[illegible]ని ప్రమాదమైనవి కావు. ఒకరినొకరురహస్యంగా detection చేసుకొంటు[illegible] ప్రణయానందం పొందుతుంటారు. నాయకుడికి యిల్లాలెంకితో [illegible] జీవితమహాసముద్రములోని జీవితోన్నతాచలాల పైన వి[illegible]రం చేతామనే వాంఛ మెండుగావుండటం శుభసూచకమే. అల్ల[illegible]విహరించవలచినవారు యీతూరుపు కాపువాళ్ల వేసాలు మాని అచ్చ[illegible]మైన దంపతుల్లాగ 20వ శతాబ్దములో విహరించవచ్చునే. కృత్రిమరూపా[illegible]లతో సంచరిస్తూ కృత్రిమభాషలో సల్లాపాలుచేస్తూ అనుమానాని క[illegible]స్పదులయ్యేకన్నా నిజనామరూపాలతో నిజవేషభాషాదులతో [illegible]ధేచ్ఛముగా తెల్లవాడిబాపుటా యెగురుతున్నంతవరకూ తిరగవ[illegible]నే! భయమెందుకు? "Come out and "bask in the open su[illegible]ine of God's love." Truth is beauty, beauty truth, that is [illegible] ye know and need to know on earth" సత్యమేవ జయతే[illegible] ఇల్లాలెంకినాయుడుబావలుపుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగాంచిఆయురారో[illegible]వంతులై వర్ధిల్లెదరుగాక.

యెంకిపాటలవృత్తధోరణినిగూర్చి ఒక[illegible]రెండుమాటలు చెప్పవలసివున్నది. పాటలలో చాలాభాగము ద్విపద[illegible]త్మకగానము పునాదిగాను కలిగిన ఛందోరీతులలో రచింపబడినది. సామాన్యపు యేలపాటల గానధోరణికాదు; యెంకిపాటలగానధోరణి. ఇందు సంగీతచాతుర్య మెక్కువున్నది. విజాతీయమైన గానధోరణి కూడాచాలా వున్నది. పామరులైన కాపువాళ్ల పాటలధోరణి కాక రాగాలాపన మొదలైన సంగీతపు తళుకులతో కూడుకున్న గానఫణితి. ఈవిషయము కవి తనపాటలు పాడుతూవుండగా విన్నవాళ్లకు సుస్పష్టము. యెంకిపాటల గానరీతులలో చాలా సౌకుమార్యమున్నది. కాని అప్పుడప్పుడు కొద్దిగా కాపువాళ్ల మోటుతనం కనపడీ కనపడకుండా వుండేటట్లు పాడుతాడు మా యెంకిపాటలకర్త. యెంకిపాటలు కేవలము ఆకాశంనుండి యూడిపడ్డవనీ అపూర్వములనీ నేను అంగీకరించకపోయినా ఈకాలములో బయలు వెడలుతున్న డొంకతిరుగుడు కవిత్వాలకన్నా చాలా సరసంగవున్నవి. పూర్వపు గానఫణతులే కాలానుగుణమైన మార్పుతెంది యీరూపంగా వస్తున్నవని, వీటివల్ల ఉత్తరోత్రా భావుకు మేలే కలుగుతుందని నానమ్మకము. తాత్కాలికపు ఉద్రేకాలవల్ల వింతసమర్థనాలు వింత ఖండనాలూ బయలుదేరుతున్నా నిలిచేవి పాటలేకాని విమర్శనాలు కావు. విమర్శనాలలో వుండే వైపరీత్యాలు చూపించి యెంతవరకు గుణమో నిరూపించటమే ఈవ్యాసకర్తయొక్క సంకల్పము. అది యెంతవరకు నెరవేరిందో రసికులే నిర్ణయించగలరు. అభిసారికయిన తూరుపువాళ్ల యెంకికీ నాకూ యేమీ విరోధాలుకాని వైమనస్యాలూ కాని లేవుకాని దానినిజస్వరూపం రసికులకు వ్యక్తంచేసి ఇల్లాలెంకి యొక్క గుణగణాలు ఇనుమిక్కిలిగా ప్రదర్శించటమే నాఆశయము. ఈపాటలలో మిత్రులూ, సహృదయులూ, విమర్శకు మేలూ మొదలైనవారు సూచించి కావించిన మార్పు లెన్నోవున్నవి. వాటిని గూర్చివ్రాయటం కొంతవరకు Breach of trust అని వదలివేసినాను. వయస్సులో కాస్త పెద్దవాడినిగనుక మావాడిపట్ల చిరంజీవశబ్దమూఏకవాచకము ఉపయోగించాను. అది వాడికే శుభకరము. ఇకవ్యాసములో నామిత్రులలో కొందరి వాక్యాలు విమర్శించేపట్ల కొంత చనువుగావ్రాశాను. అందుకు నామిత్రులు కినియక sporting spirit లో వాటిని అంగీకరింతురుగాక అని ప్రార్థన. పెద్దలయినవారి వాక్యముల విమర్శించు పట్ల కూడా చమత్కారమే అర్థించినాను గాని అపహాస్యము కాదని మనవి. ఇల్లాలెంకి మోటురూపము వదలి నిజసుకుమారరూపములో వెలువడవలెను. అల్లా వెలువడకపోతే అభినవతెనాలిరామలింగడు "నాజూకు లేదయా సంసారి సుబ్బయా" అని గేలిచేస్తాడు.

హనుమంతుని హితోపదేశము

మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

అనుపమ పరాక్రమాన్వితుఁ, డినకులదీపకుఁడు రాఘవేశ్వరుఁ డనుపన్,
బనివడివచ్చినదూతను, హనుమంతుఁడ, వాయుసుతుఁడ, నసురవరేణ్యా!

ఉ. ధీవినుతప్రభావుఁ డతిధీరుఁ డుదారుఁడు మావిభుండు సు
గ్రీవుఁడు నిన్ను సోదరునిరీతిఁ దలంచుచు నిందునందు సౌ
ఖ్యావహమై శుభప్రదమునై యలరారు హితోపదేశమున్
నీవు వినంగఁ దెల్ప రజనీచరనాయక! పంచె నన్నిటన్.

చ. రవికులవార్ధిచంద్రుఁడగు రాఘవరాముఁడు తండ్రి పంపుచే
నవరజు లక్ష్మణున్ నిజవయస్య మహీసుతఁ గూడి దండకా
టవిఁ జరియించుచుండినయెడన్ సతిఁ గోల్పడి లోకమున్ మహా
ర్ణవ మొనరించు రోషము భరమ్మునఁ గ్రమ్మరఁ జొచ్చె నెల్లెడన్.

క. ఆరీతి నడరి చనిచని, శ్రీరాముఁడు చేరెఁ గపివరేణ్యు పురమ్మున్,
ధీరుఁడు సుగ్రీవుఁడు నయ, మారఁగ వాటించెఁ జెలిమి నాతనితోడన్.

చ. వనచరలోకనాయకు నవార్యపరాక్రమశాలి వాలి న
మ్మనుజవిభుండు రాముఁ డొకమార్గణ మేసి వధించి యర్కపు
త్రుని నిజమిత్రు రాజ్యమునఁ దోరముగా నభిషిక్తుఁ జేసె నో[illegible]
దనుజవరేణ్య? వాలిబలదర్పములన్ మును నీవెఱుంగవో[illegible]

క. కృతమెఱుఁగు ఘనుఁడు సత్య, వ్రతుఁ డల సుగ్రీవుఁ డ[illegible] వానరవీరుల్
సతి జానకి నరయుచు నేఁ, డతిభక్తిఁ జరింత్రు దశదిగం[illegible]ందున్,

క. ఏ నమ్మహానుభావుని, యానతిఁ దలఁదాల్చి యిమ్మహాకృతి[illegible]శిన్
బూనిక మెయిఁ గడచితి నీ, యాన వినుము లంకలోన [illegible]ఁ గంటిన్.

చ. అసురవరేణ్య, శాస్త్రముల నన్నిటి నేర్చినప్రాజ్ఞబుద్ధి వీ[illegible]
వసదృశమౌ తపోధనము నార్యులు మెచ్చ గడించినాఁడ[illegible]
ధ్యాననపరుండవై యెఱిఁగి పంచితి ధర్మరహస్యముల్ కరం
బన దనుచింతఁ బూనక పరాంగనలన్ జెఱవెట్టఁ బాడియే?

ఉ. రాముని కెగ్గొనర్చి బవరమ్మున నిల్వఁగలట్టిదోర్బలో
ద్దామపరాక్రమాన్వితులు దానవదేవగణమ్ములందు లే

శ్రీశారదాసమాజము, అనంతపురము

కీ. శే. గిల్లా కన్నయ్యగారు, నరసన్నపేట

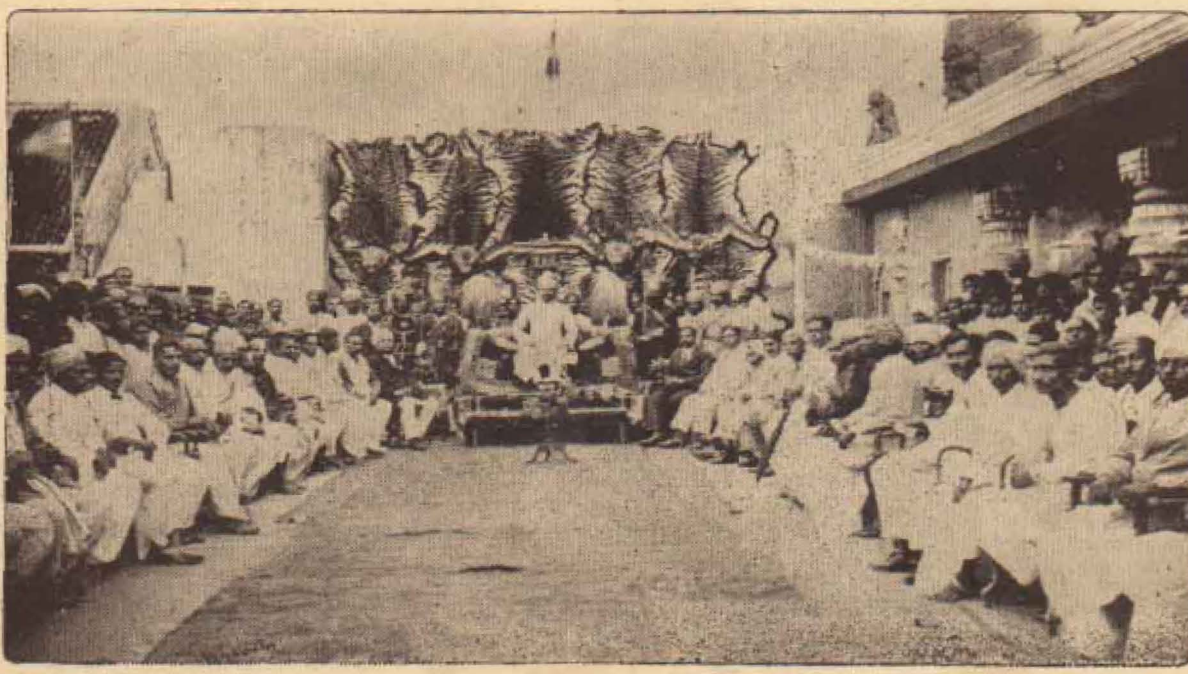

మహామహోపాధ్యాయ కల్లూరి వెంకట్రామశాస్త్రిగారు

అక్షయ సం. అధికచైత్ర శు. ౧ సోమవారము

పమ్యాద్రయువజనసేవాసంఘము, రాజమండ్రి

శ్రీమందసా రాజావారి దర్బారు

రా మహితాత్ముఁ జేరి యభయమ్మునువేఁడి పతివ్రతామణిన్
దామరసాక్షి నిచ్చుట హితమ్మగు నీకు నిశాచరేశ్వరా!

క. పురుషార్థములన్నియు ని, య్యిరవున సిద్ధించు నీకహీనశుభంబుల్,
దొరకొను నెక్కాలమునన్, దరళాక్షి నొసంగి రాముదయ నొందుటచే.

క. ఇంతకుమును దుర్లభమగు, నింతివిధ మ్మిపుడు దెలిసె నీక శ్రీరాముం
డంతంత వెడలి కార్యము, సాంతమ్ముగఁ జక్కబెట్టు సముచితభంగిన్.

చ. 'అలఘుతప మ్మొనర్చి మృతినందని దివ్యవరమ్ము నొందితిన్
నలువ యనుగ్రహించెఁ గదనమ్మున నన్నిఁక గెల్చువార లే
వలనను లేరు నిక్క'మనిభావమునన్ మదఘూని యుంటివే?
కలదు వరంబు భగ్నమగుకారణ మొక్కటి రాక్షసేశ్వరా?

గీ. యక్షకిన్నరసురగణాధ్యక్షులందు, నెవ్వఁడునుఁగాఁడు సుగ్రీవుఁడితనివలన
నెట్లుబ్రతికెదు? మానవుం డినకులేశుఁ, డతనిచే ముప్పు వాటిల్లు టధిప నిజము.

చ. జనకజ నాకుఁ జిక్కెనని సంతసమందెదు గాని పాపవ
ర్తనము విపత్పరంపరయుత మ్మనుచింత యొకింత లేదు పా
వనగుణధన్య రాఘవుని వల్లభ నీదెస నల్గెనేని జీ
వనధనవంశరాజ్యవిభవమ్ములు వమ్ములుగావె భస్మమై?

క. ఈలంకారాజ్యమునకుఁ, గాలం బాసన్నమయ్యెఁ గానోపు నిజం
బీలీలఁ గాలవిగ్రహ, మై లలనామణి యొసంగు నసురవరేణ్యా!

చ. ధరణిజతేజ మిప్పురము దగ్ధ మొనర్చెను గొంతవట్టు భూ
వరునిపరాక్రమానలము పాడొనరించు సమస్తమున్ సహో
దరులఁ గుమారులన్ హితులఁ దత్పరచిత్తుల భార్యలన్ బురీ
వరమును బాడుసేయు టిది పాడియె నీకు, నిశాచరేశ్వరా!

చ. భువనములన్ రచించినవిభుండు జతుర్ముఖుఁ డవ్విధాత్రుఁడున్
భువనములన్ హరింపఁగలప్రోడ త్రినేత్రుఁడు శంకరుండు భూ
ర్భువముల నేలువేల్పులవిభుండును గావఁ దలంచిరేని నా
హావమున రాఘవుండు దునుమాడును నిన్ను నిజమ్ము రావణా!

క. అతులితమతి నావలికిన, హితమితవచనముల నెఱిఁగి యేణాక్షిని భూ
పతి కర్పింపుము; విద్వ, న్నుత చరితుఁడగువగుచుఁ గను మనూనశుభంబుల్.

వేమనకాలము

బండారు తమ్మయ్య గారు

పయిశీర్షికతో బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు గడచినయుగాదిసంచికలో వ్రాసినవ్యాసమును బాఠకమహాశయులు పరికించియేయుందురు. "వేమన యోగి దేశకాలములు" అనుశీర్షికతోఁ గొంతకాలమయి యాంధ్రపత్రికాసారస్వతానుబంధములోఁ దాము ప్రకటించినవ్యాసమునందు వేమనకాలమునుగూర్చి వ్రాసిన విషయ మంగీకారార్హముకాదని నేను రక్తాక్షిసంవత్సరాదిసంచికలో 'వేమన; కాలనిర్ణయము" అనువ్యాసములో నాక్షేపించితిననియు, అందుచేతఁ దాము తొలుత వ్రాసినవ్యాసము దోషజుష్టముకాదని నిరూపించుటకై యీప్రతివ్యాసము లిఖించితిమనియు శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. నావ్యాసము నామూలాగ్రముగఁ జదివినసహృదయుల కదిశాస్త్రిగారివ్యాసమునాక్షేపించుటకై వ్రాయఁబడినదికాదని వ్యక్తము కాకమానదు. నావ్యాసము లెప్పుడు నొకరువ్రాసినదాని నాక్షేపించుటకుఁగాని యధిక్షేపించుటకుఁగాని యుద్దేశింపఁబడునవి కావు. ఆయావిషయములను జర్చించి విమర్శించుటలో నాయుద్దేశ మెంతవఱకు నందుఁగూర్చి నాకుఁగలసందియములఁ దీర్చికొనుటకును, తన్మూలమున సత్యనిశ్చాయకులగువారికి సత్యనిర్ణయమున సాధ్యమయినంతవఱకుఁ దోడ్పడుటకును మాత్రమే. కీ. శే. శ్రీవంగూరు సుబ్బారావుగారు రచించిన వేమనచరిత్రములో వేమనకాల నిర్ణయమునుగూర్చి వా రొనర్చిన సిద్ధాంతము భ్రమప్రమాదమూలక మని తోఁచుటచే నందుగుఱించిన నాయభిప్రాయములను బరిశోధకుల కుపకరించుటకుఁగాను బ్రకటించుటకే యుగాదిసంచికలోని నాపూర్వోక్తవ్యాసము లిఖింపఁబడినది. ఆవ్యాసరచనాకాలమున శ్రీశాస్త్రిగారివ్యాసము నాంధ్రపత్రికలోఁ జూడఁదటస్థించుటచే నందలివిషయములఁగూర్చికూడఁ బ్రసక్తానుప్రసక్తముగ నించుకవిమర్శించియుంటిని. వ్యాసాంతమున నేను లిఖించిన యీక్రిందివాక్యములు నావ్యాసోద్దేశమును వివరముగఁ బ్రకటించుచునే యున్నవి. "మహాశయులారా! వేమనకాలనిర్ణయమునకుఁ దగుమార్గములన్నియు సహాయములుగ నున్నవి. నాయభిప్రాయములు సరియైనవేయని నేను జెప్పఁజాలను. శ్రీ సుబ్బారావుగారివంటి పరిశోధకు లిదివఱకు నిర్ణయించినకాలము భ్రమప్రమాదమూలక మని తోఁచుటచే నీవిషయమును విశేషజ్ఞు లింకను బరిశోధించి సత్యమును దేల్తురను విశ్వాసముతో నేనీవ్యాసమును వ్రాసితిని. విజ్ఞులు క్షమింతురుగాక!"

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మరలవ్రాసినవ్యాసమువలనఁగూడ వేమనకాలమునుగూర్చి వారుముందువ్రాసిన విషయములపై నేనుబ్రకటించిన సందేహములన్నియు నివారితములు కాలేదు. పయిగా నదిమఱికొన్ని విశేషసంశయముల కవకాశ మొసంగుచున్నది. మొదటివ్యాసమును తాము జాగ్రత్తపఱుప లేదనియు నందలి విషయములను మాత్రము తెలిపెద మనియు వ్రాసి శాస్త్రిగారీప్రతివ్యాసరచనము నుపక్రమించిరి. ఆవ్యాసమును దిలకించి యందుఁ దామువ్రాసినసంగతుల బాగుగాగుర్తించి యాపిమ్మట నేనువ్రాసినవిషయములఁ బరికించి తరువాత శాస్త్రిగారీవ్యాసమును వ్రాసియున్నచో లెస్సగానుండెడిది.

వేమనకాలము సరిగా నిర్ణీతము కావలసినయావశ్యకత నిప్పుడు చాలమందిగుర్తించుచున్నారు. శ్రీయుత దిగవల్లి వేంకటశివరావు, బి.ఏ.,బి.యల్. గారు రచించిన

"పోతన వేమనలయుగము" అను బహుమాన వ్యాసముపై రక్తాక్షి పుష్యబ7 సారస్వతానుబంధములోఁ బ్రకటింఁబడిన గ్రంథపరిచయవాక్యములలోఁదద్వ్యాసవిమర్శకులు(శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారని తలంచెదను.) వ్రాసిన యీ క్రిందివాక్యములను జిత్తగింపుఁడు."వీరు పోతన కాలమును గూర్చికాని వేమన కాలమును గూర్చికాని నిర్ధారింపకయే వీరుభయులు సమకాలికులన్న భావముతో నీవ్యాసమును రచించియున్నారు. కాని వీరు సమకాలికు లగుదురో కారో యింకను స్థిరపడలేదు. ఇంతియకాక వేమనపద్యము లన్నప్పుడు నేవి వేమనపద్యములలో నేవి కావో యింతవఱకును విమర్శకులు పద్యములను విమర్శించి నిర్ధారింపలేదు. సంవత్సరములు గడచినకొలఁది, ముద్రణములు పెరిఁగినకొలది వేమనపద్యములయొక్క సంఖ్యయుఁ బెరుఁగుచున్నది. నిశ్చయముగాఁ గొన్ని పద్యములు వేమనయోగివి కావని నిర్ణయించుటకు సాధనములు కలవుగాని లేకపోలేదు. ఇందుకు భాషాసమాజములవారుగాని, సాహిత్యపరిషత్తులవారుగాని పూనుకొన్నచో నీకార్యమును గొనసాగింపవచ్చును. అంతవఱకును వేమనమతమును ఇట్టిదని నిర్ధారింపఁజాలము. అతని కాలము స్థిరపడినఁగాని పోతనకాలముతో ముడిపెట్ట వీలు లేదు............"

కావున వేమనకాలనిర్ణయవిషయమునఁ బరిశోధన మొనర్చుపండితుల యుపయోగార్థమయియే మరల నీవ్యాసమును వ్రాయ దొరకొంటిని. అంతియేకాని శాస్త్రిగారివిమర్శనముపై ప్రతివిమర్శనము వ్రాయవలె ననెడి కోరికచేఁ గాదు.

వేమనకాలమునుగూర్చి శ్రీశాస్త్రిగారిసిద్ధాంత మేమనఁగా నాతఁడు క్రీ.శ. 1650 ప్రాంతపువాఁడని. ఇందులకు వారుచూపినయాధారము క్రీ. శ. 1623 సంవత్సరమున మరణించిన గుంటుపల్లి ముత్తామాత్యుఁడు వేమన పద్యములలోఁ బేర్కొనఁబడుట. ఇందుపయి నేనువ్రాసిన దేమనఁగా- ముత్తామాత్యునిఁ బేర్కొనినమాత్రమున వేమన యాతనికాలమువాఁడని శాసింప వీలులేదనియు, క్రీ. శ. 1380 ప్రాంతపువాఁడయిన రాయనిభాస్కరుని నాతని ప్రశస్తినిబట్టి "పరఁగరాయనికులు బాచనిభవమెల్ల" అనుపద్యములో వేమన యాతనియనంతరము చిరకాలమునకు వెలసినప్పటికిఁగూడ నెట్లుపేర్కొనెనో యట్లే ముత్తామాత్యునిఁగూడఁ బేర్కొనియుండవచ్చుననియు. ఇట్లు తలంచుటకుఁ గారణము ముత్తామాత్యుని యనంతరమున వేమన యుండెననుటకు వేమన పద్యములలోఁ గొన్ని యవకాశము లుండుటయే. అవి (1) క్రీ. శ. 1660 ప్రాంతమున నుండినపండితరాయల "అవసరపఠితావాణీ......" అను శ్లోకమునకు వేమనపద్యములలో ననుకరణ ముండుట (2) "పేకు సైదు మొగలు చెలఁగు పఠానులు, తురకలు దొరతనము, తొలుతఁ జేసి, రాఁగ రాఁగ విడిచి రాతులై కొలిచిరి......"అను వేమనపద్యములో నాతనికాలమునాఁటికి మహమ్మదీయప్రభుత్వక్షీణదశకూడ సూచింపఁబడుట. ఇట్టిదశ మహమ్మదీయప్రభుత్వమునకు ఔరంగజేబు అనంతరముననే కలిగియుండుటచే వీనినన్నిటినిబట్టి పర్యాలోచింప వేమన క్రీ.శ.1700 ప్రాంతము (1652–1720)వాఁ డగునని నాయభిప్రాయమును సూచించితిని. శ్రీశాస్త్రిగారు తమ ప్రతివిమర్శనములో వేమనపేర్కొనిన రాయనిభాస్కరుఁడు ముత్తామాత్యునిసమకాలీనుఁడని తాము తమపూర్వవ్యాసములో వ్రాసియుంటిమనియు, సమకాలీనులగు నాయిరువురదాతలనే వేమనపేర్కొనినాఁడని తమయభిప్రాయమనియు నిందుఁగూర్చి నేనువ్రాసినవాక్యము లసంగతములనియుఁ జెప్పి, వేమన యనుకరించినశ్లోకము పండితరాయలది కాదని నిరూపించి యాశ్లోకము పండితరాయలదను నమ్మకమే సన్నింత చేయించినదనియు వ్రాసిరి.

ఇఁక శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసినవిషయములను గూర్చి చర్చించెదను. వేమనపద్యములో నుదాహృతుఁడైన రాయనభాస్కరుఁడు ముత్తామాత్యునికాలమువాఁడనువిషయము నేఁడు శాస్త్రిగారు తమ ప్రతివిమర్శనములో వ్రాసిరేకాని వారిపూర్వవ్యాసములో నాసంగతి విస్పష్ట మొనర్చియుండలేదు. ఈపూర్వవ్యాసము రుధిరో

ద్గారిమాఘశు౧౧శనివారము సారస్వతానుబంధములోఁ బ్రకటితమయియున్నది. దానిని జదివినవారికి "పరఁగరాయనికులు......"అనుపద్యములోఁ జేర్కొనఁబడినరాయనిభాస్కరుఁడును, "ప్రాకటముగ నిట్టి లోకములో......................"అనుపద్యములోనిగుంటుపల్లి ముత్తామాత్యుఁడును, ఏకకాలమువారని శ్రీశాస్త్రిగారియభిప్రాయమయినట్లు వారివ్రాఁతలనుబట్టి గోచరింపదు. వలసినవారావ్యాసమును జిత్తగింతురుగాక! ఇంతకు శాస్త్రిగారు చెప్పెడి యీసమకాలీనత్వ మెంతవఱకు సరియైనదో విచారింతము. ముత్తనామాత్యునికాలమువాఁడని తాము చెప్పెడి రాయనిభాస్కరుఁడు మంత్రిమానాటికట్టుబాట్లు మొదలయినవి కలిగించినవాఁడనియు, ఆతఁడును సుప్రఖ్యాతుఁడనియు, ఆతనికొడుకే కొండమంత్రియనియు, మనుమఁడే రామలింగభాస్కరుఁడనియు, ముత్తామాత్యుఁడు నీరాయనిభాస్కరుఁడును నందవరద్విజులు, సన్నిహితబంధువులు, సమకాలికులు గాన వేమన వారినిద్దఱను బ్రశంసించినాఁ డనుటే యుక్తమనియు శాస్త్రిగారు ప్రతివిమర్శనములో వ్రాసిరి. మంత్రిమానాటి కట్టుబాట్లు లొనర్చిన రాయనిభాస్కరుఁడుగూడఁ బ్రఖ్యాతుఁడు కావచ్చును. కాని యాతనిప్రశస్తి వేఱు. వేమనపద్యములో నుదాహృతుఁడయిన భాస్కరునిప్రశస్తి వేఱు. వేమనపేర్కొనిన భాస్కరుఁడు మహాదాత. తనధనము బట్లపాలు, కవులపాలుచేసినవాఁడు. వేమన ప్రశంసించినది యాదాతృత్వవిషయమే. మంత్రిమానాటిశాసనములు మూఁడు. వానికాలము క్రీ.శ.1506–1507. ఈశాసనములయసలు ప్రతులు లభించినట్లు కానరాదు. నకళ్ళనుబట్టియే యవి లోకమునకుఁ బ్రకటితము లయినవి. (శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి రాయనిభాస్కరమంత్రిచరిత్రము పుట 3-4 చూడుఁడు.) వీనిప్రామాణ్యమున కీవిషయ మొకింత బాధకము. ఇందుఁగూర్చి చర్చించి యీశాసనార్థముల పూర్వపక్షసిద్ధాంతము లొనర్చుటకు నా కిచ్చటఁ బ్రసక్తి లేదు. ఏది యెట్లున్నను నీ శాసనములలో, ఎఱ్ఱంశెట్టి మేరాపాత్రుఁడు, మైగాలపు బేజ్జనీడు, కనకాల నల్లాపాత్రుఁడు అను తెలగాలప్రశస్తియే యెక్కుడుగా నుగ్గడింపఁబడి యున్నది. పన్నులుమాన్పించుటకు వలసిన యపారధనమును జేకూర్చినది, యందులకై తపమొనర్చి దేవతాప్రసాదమునందినది, వారేకాని రాయనిభాస్కరుఁడు గాఁడు. ఆతఁడు వారి కొనర్చినసాయము, కట్టుబాటులయేర్పాటు మున్నగువానిలోనేకాని ధనవిషయమున నేమియుఁ గాదు. కావున నీశాసనములలోని రాయనిభాస్కరుఁడును వేమనదాతృత్వమునకై ప్రశంసించినభాస్కరుఁడు నొక్కరే యనువిషయమును నే నంగీకరింపఁజాలకున్నాను. శా.శ. 1438(1516 A. D.)లో నాదెళ్ళ అప్పయమంత్రి వసిష్ఠగోత్రుఁడు, విద్వాంసుఁడు నయినయొక రాయనభాస్కరునకు భర్తపూండియనుగ్రామము నగ్రహారముగా నొసంగిన శ్లోకశాసనములో నున్నది. కాలము సరిపోవుచున్నది. కావునను నీభాస్కరుఁడు విద్వాంసుఁడు కావునను నీతఁడును మంత్రిమానాటిశాసనములలోని భాస్కరుఁడును నొక్కఁడైనఁ గావచ్చును. మంత్రిమానాటిశాసనములలోని రాయనభాస్కరునకు శాసనకాలమునకు నలుబదియేండ్లయిన వయస్సుండియుండవలయునుగదా! ఆసంగతి శ్రీ. గు. శ్రీరామమూర్తిగారుకూడ వ్రాసిరి. ఆతఁ డెనుబదేండ్లు జీవించియుండు నని తలంచినచో నాతనిమరణకాలము క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతమగును. ఇట్టిచో క్రీ.శ. 1623 సంవత్సరమునఁ జనిపోయినగుంటుపల్లి ముత్తామాత్యుఁడు నీతఁడు సమకాలీను లెట్లగుదురో యూహింపరాకున్నది. ఇంచుమించుగా నూఱుసంవత్సరముల యంతరముకూడ శాస్త్రిగారి దృష్టిలో సమకాలమే కాఁబోలును! శ్రీశాస్త్రిగారిసిద్ధాంతము ప్రకారము ముత్తామాత్యునిప్రాభవము నెఱింగి యాతని యనంతరము క్రీ.శ. 1650 ప్రాంతమున మృతినొందియుండవలసినవేమన క్రీ.శ. 1550 నకు ముందే చనిపోయిన భాస్కరుని స్వయముగా నెఱింగియుండుట యెట్లు పొసంగును? శ్రీరామమూర్తిగారు చాటుపద్యములలో దాతృత్వమునకుఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన రాయనిభాస్కరుఁడును మంత్రిమానాటిశాసనములలోని భాస్కరుఁడు నొక్కఁడే

నైయుండునని తలంచినవా రగుటచే బట్టుకవ్వాని వార్తలపైని భాస్కరునిఁ జిక్కులు పెట్టి పరీక్షించి తుదకు సమ్మానించినది కృష్ణదేవరాయలనియు; నాతనిఁ బట్టియే భాస్కరునకు రాయనిభాస్కరుఁడను పేరు వచ్చి నదనియు వ్రాసియుండిరి. కాని యది సరిగాదు. రాయన భాస్కరుఁ డనఁగా రాయనకుమారుఁడు భాస్కరుఁడని యేకాని వేఱుకాదు. భాస్కరునిగూర్చిన చాటుశ్లోకములు పద్యములునే యీవిషయమును విశదీకరించును. రాయని భాస్కరుని మనుమఁడే (కొడుకుకొడుకు) రామలింగభాస్కరుఁడని శాస్త్రిగారు వ్రాసినదికూడ సరిగాదు. రామలింగభాస్కరుఁ డను పేరునుబట్టియే యాతఁడు రామలింగయకొమరుఁడని స్పష్టపడుచున్నది. కావున నీభాస్కరుడు రాయనభాస్కరపుత్త్రుఁ డగు కొండమంత్రికొమరుడు గాఁడు. శ్రీశాస్త్రిగారు గురుజాడశ్రీరామమూర్తిగారి వ్రాతలనుబట్టియు, ముప్పదియిద్దఱుమంత్రులచరిత్రములోని సంగతులఁబట్టియుఁ బొరపడి యిట్లు వ్రాసియుందురు. రాయనిభాస్కరుని వంశీయులగు శ్రీగుంటుపల్లి సోమయ్య గారు 1910, 1912 సంవత్సరములలోఁ బరిశోధనపూర్వకముగ రాయనిమంత్రిభాస్కరచరిత్రము, గుంటుపల్లి ముత్తమంత్రిచరిత్రము వ్రాసియున్నారు. కాని కాటయ వేముఁడు మున్నగు రెడ్డిరాజులపరిపాలన కాలాదికములఁ గూర్చి కొన్ని భ్రమప్రమాదములకు లోనయిన వారగుటచే, కాటయవేముని కాలమునందు, మంత్రి మానాటి శాసనకాలమునందు, ప్రౌఢదేవరాయకృష్ణదేవరాయల కాలమునందు పురుషోత్తమగజపతి కాలమునందు నున్న రాయనిభాస్కరుఁ డొక్కఁడేయని యభిప్రాయపడి నెఱదాతయగు రాయనభాస్కరుని కాలమునకు సరిగా నిర్ణయింపలేకపోయిరి; అయినను నీగ్రంథస్థవిషయములఁ బట్టియు నితరాధారములఁబట్టియు బ్రహ్మశ్రీ మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మగారు "కొండవీటిసామ్రాజ్య" మను గ్రంథములో భాస్కరునివంశవృక్షము నొసంగి యున్నారు. వానిలో నవసరమయినభాగము నీక్రిందఁజూపుచున్నాను:

(నెఱదాత)
రాయనభాస్కరుఁడు (భార్య తిరుమలాంబ)

- ప్రెగడప్ప
- కొండప్ప
- రామయామాత్యుఁడు
  - భాస్కరుఁడు (రామయామాత్యభాస్కరుఁడు. అచ్యుత దేవరాయల ప్రతినిధిగ కొండవీటిని పాలించినవాఁడు)
    - రామలింగయ
      - రామలింగభాస్కరుఁడు (గుంటుపల్లి ముత్తన్న దత్తుతండ్రి)

దీనినిఁబట్టి రామలింగభాస్కరుఁడు రాయనిభాస్కరునిమనుమనిమనుమఁడనియు నిరువురకుఁ దరమునకు నలువదిసంవత్సరములచొప్పున గణించినచో రమారమి 160 సంవత్సరములయంతర ముండుననియు నేర్పడుచున్నది. రామలింగభాస్కరునిఁగూర్చిన యీక్రిందిచాటుపద్యముకూడ నీయంశములనే తేటపఱుచును.

"సీ. నీదేవదేవుండు నిజభక్తరక్షాప
        రాయణుం డాదినారాయణుండు,
    నీతాత జగదేకదాత రాయనమంత్రి
        భాస్కరాన్వయుఁడైన భాస్కరుండు
    నీతండ్రి వితరణఖ్యాతిని గలియుగ
        కర్ణుండు రామలింగప్రధాని
    నీతల్లి పతిహిత నీతి నరుంధతీ
        దేవితోఁ బ్రతివచ్చు తిరుమలాంబ
గీ. తనర వెలసితి వత్యంతవినయవిభవ
    గురుతరైశ్వర్యమహనీయ గుణగణాఢ్య
    భవ్యభరతుండ! వినుకొండపాలకుండ!
    భాస్కరుని రామలింగయ్య భాస్కరుండ!"

మఱియు నీరామలింగభాస్కరుడు గుంటుపల్లి ముత్తామాత్యుని దత్తుతండ్రి. ఆవిషయము శ్రీగుంటుపల్లి సోమయ్యగారిగ్రంథములలోఁ జూడఁదగును. ఈసంగతు

లన్నియు సమాలోచింప గుంటుపల్లి ముత్తామాత్యుఁడు రాయనిభాస్కరుడు సమకాలీనులని శాస్త్రిగారు వ్రాసినవ్రాఁత తప్పయిపోవుచున్నది. వేమనపద్యములో రాయనిబాచఁడనియే యున్నది. ఈబాచఁడనునది నెఱదాతయై యనవేమకాటయవేములకాలములో క్రీ. శ. 1380, 1400 ప్రాంతములవెలసిన మొదటిరాయనభాస్కరునకు బట్టుకవులుంచినముద్దుపేరని నాపూర్వవ్యాసములో వివరించియే యుంటిని. మఱియు శాస్త్రిగారు తమపూర్వవ్యాసములో నుదాహరించిన

"చ. కమలభవాండభాండమునఁ
గల్గిననంధవరంపుటిండ్లలోఁ
బ్రముఖుఁడు రాయనిప్రభుని
భాస్కరుఁడే నెఱదాతపిమ్మటన్
విమలగుణౌఘు గుంటుపలి
వీరయముత్తఁడె దాత భట్టసం
భ్రమఘనదానరూఢి నొక
పాటివదాన్యుల నెన్న నేటికిన్."

అను చాటువునుబట్టికూడ నందవరద్విజులలో దాతృత్వవిషయమున ముత్తామాత్యునికిఁ బూర్వము జగదేకకీర్తిని బడసి నెఱదాతయై వఱలిన రాయనిభాస్కరుఁ డొక్కఁడే యని స్పష్టపడుచున్నది. ఆతఁడు క్రీ. శ. 1400 ప్రాంతపు రాయనభాస్కరుండే యని పై యాధారములవలన నెఱుంగనగును. కావునఁ బయిపద్యములో నుదాహృతులయిన భాస్కరముత్తామాత్యులే వేమనపద్యములలోఁ గూడఁ బ్రశంసింపఁబడినవారని తలంచుట సర్వవిధముల సంగతము, సమంజసము నని నాయభిప్రాయము. అట్టియెడ నాపద్యసందర్భములఁబట్టి వేమన ముత్తామాత్యుని కాలమువాఁడే యని శాసింప వీలులేదనియుఁ దా నాతనియనంతరము వెలసినప్పటికి నాతనియంశంబును బట్టి భాస్కరునివలెనే యాతనినిగూడఁ బేర్కొనియుండ వచ్చుననియు నేను వ్రాయుట యసంగతముకాదని విజ్ఞులకుఁ దోఁపకపోదు.

శ్రీశాస్త్రిగారు "ప్రాకటముగ నిట్టిలోకములో" అనుపద్యమునకు ముద్రితప్రతులలోని యపపాఠమునకుఁ దాము ప్రకటించిన సవరణమునుబట్టి నే నీపద్యము వేమనదిగాక ప్రక్షిప్తమో శిష్యకృతమో యని "తుష్యతు దుర్జన" న్యాయమున నేదోకొంత యాక్షేపించితి నని యేమేమో కొంత యనవసరగ్రంథము వ్రాసిరి. శాస్త్రిగారి పూర్వవ్యాసమును, తరువాత రక్తాక్షిసంచికలోఁ బ్రకటితమయిన నావ్యాసమును లెస్సగాఁ బరికించినవా రెవరు నాకీన్యాయము నంటఁగట్టు నన్యాయమున కొడిగట్టరని నానమ్మకము. వేమన పద్యములలోఁ గొన్ని ప్రక్షిప్తములు శిష్యకృతములు చేరియున్నమాట నిర్వివాదాంశము. అందులకుఁ బూర్వోక్తమయిన శ్రీ వీరభద్రరావుగారి వాక్యములు గూడ నిదర్శనములు. అందుచేత వేమనకాలనిర్ణయమునకై మన మాధారములుగాఁ గైకొను పద్యములు ప్రక్షిప్తములు, శిష్యకృతములు కాని సందర్భముననే వానిని బట్టి మన మొనర్చు సిద్ధాంతములు నిలువనేర్చును. అవి ప్రక్షిప్తము లని భావిపరిశీలనములో నిర్ధారితమయినచో మనసిద్ధాంతము లబద్ధము లయిపోవును. కావున వేమనపద్యములనుబట్టి చేసెడి యాతనికాలనిర్ణయ మెవరుచేసినను నీనిబంధనమునకు లోనయియే. శాస్త్రిగా రుదాహరించిన నావాక్యములలో నేనుద్దేశించిన భావ మిదియేకాని మఱొకటి కాదు. భాస్కరునిఁ బేర్కొనిన పద్యమునుగూర్చికూడ నేనిట్లే వ్రాసియుంటిని. ఈసంగతులెల్లఁ బర్యాలోచించియే పయిప్రక్షిప్తములతోఁగూడిన వేమనపద్యములఁబట్టి యాతనికాలనిర్ణయ మొనర్చుట ప్రమాదరహితమయినమార్గముగాదని నేను మునుముందే వ్రాసి అయినను మాఱుదారిలేనందున నదియే శరణ్యమగుచున్నదని వేమనపద్యములఁ బట్టియే నాయొనర్చిన కాలనిర్ణయమును జేసియుంటిని. వేమన పద్యములలోఁ జేరిన ప్రక్షిప్తములను శిష్యకృతములను సాధ్యమయినంతవఱకు విడఁదీసి సరియైన వేమనపద్యముల నేర్పఱచుటకుఁ జెన్నపురిలో నివాసమున్న

శ్రీశాస్త్రిగారివంటి పండితోత్తములకే యెక్కువ యవకాశము లున్నవి. గుంటుపల్లి ముత్తామాత్యవిషయికమయిన పయిపద్యమునుగూర్చి ప్రత్యేకముగా నది ప్రక్షిప్తమని గాని శిష్యకృతమని గాని నే నేమియు ననలేదు. ఆపద్యమునుగూర్చి శ్రీవంగూరి సుబ్బారావుగారితోఁ దాము ముచ్చటింపఁగా వారది ప్రక్షిప్తముగావచ్చునని రని శాస్త్రిగారే తమపూర్వవ్యాసములో నీక్రిందివాక్యములు లిఖించియున్నారు."ఈవిషయములను గడచినవత్సరములో నేనుశ్రీవంగూరిసుబ్బారావుగారితో ముచ్చటింపఁగా వా రాపద్యమును ప్రక్షిప్తముగావచ్చుననిరి. శతకకవులచరిత్రలో నీవిషయము చర్చింతుమనిరి. ప్రక్షిప్తమనుటకు వారప్పుడు చెప్పఁబూనినకారణములు నాకుఁ దృష్టిగోచరము కాలేదు. వారు కీర్తిశేషులగుట శోచనీయము. వారిశతకకవులచరిత్ర మింకను బ్రకటితముగాకుండుట మఱియు శోచనీయము."

కావున నీపద్యము ప్రక్షిప్తమనినది సుబ్బారావుగారేకాని నేఁగాదు. ఇఁక దీనిపై నేనువ్రాసిన "ఈపద్యము ప్రక్షిప్తముగాని, వేమనశిష్యులు చెప్పినదిగాని కాక వేమన స్వయముగాఁజెప్పినదే యని యంగీకరించినను దానిని బట్టియే వేమన ముత్తామాత్యునికాలములోనున్నట్లు తలపరాదని నాయభిప్రాయము." అను వాక్యమును దిలకించి శ్రీశాస్త్రిగా రుదాహరించిన "తుష్యతుదుర్జన" న్యాయము మాయిరువురలో నెవరికి వర్తించునో నిర్ణయించుభారమును విజ్ఞులకే విడిచిపెట్టెదను. శ్రీసుబ్బారావుగారి శతకకవులచరిత్రము తరువాతఁ బ్రకటితమైనదఁట. కాని దానిని జూచుభాగ్యము నాకింతవఱకుఁ గలుగలేదు. పై విషయమయి యాగ్రంథములో వారేమయినఁ జర్చించిరేమో తెలియరాదు. "ఈపద్యమును బట్టి నేనీక్రొత్తవిషయమును జూపుట కారణమాయేమి, ప్రక్షిప్తమనియో శిష్యకృతమనియో సందేహముచెందుటకు" అని శాస్త్రిగారు ప్రశ్నించుచున్నారు. సందియమును జెందినది నేఁగాదనియు నాకట్టియూహ లేదనియుఁ బయిసంగతులవలననే విశదము కాఁగలదు. కాని శాస్త్రిగారుప్రకటించిన యావిషయము వారికిఁ గ్రొత్తయేమో కాని లోకమునకు మాత్రము కాదని మనవిచేయుచున్నాను. "గంటుపల్లి"కి సరియైన"గుంటుపల్లి" అను పాఠమును దామెక్కడేకాక శ్రీరాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణశర్మగారు కూడ వేఱే ప్రత్యేకముగ గుర్తించినట్లు శాస్త్రిగారే తమపూర్వవ్యాసములో వ్రాసియున్నారు గదా! ఇంతియేకాదు; దీని నంతకుఁబూర్వము చాలఁగాలము క్రిందటనే గుర్తించినవారు కూడఁగలరు. శ్రీగుంటుపల్లి సోమయ్యగారు మొదటఁ బ్రబంధకల్పవల్లీపత్రికలోఁ బ్రకటించి తరువాతఁ బ్రత్యేకపుస్తకరూపమున 1912 సంవత్సరములో ముద్రించిన గుంటుపల్లి ముత్తనామాత్య చరిత్రము 12 పుటలో నీపద్యము సరిగా ముద్రింపఁబడి యున్నది. ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాలయమునఁ బండితపదవి నలంకరించు శాస్త్రిగారి కీగ్రంథము దృగ్గోచరము గాక పోయెనో?

"అవసరపతితావాణీ"అను శ్లోకము పండితరాయలదికాదని, యది యాతనిముత్తాతపుట్టుకకుఁగూడ ముందే పుట్టినదని, శా. శ. 1388లో సంకలనము చేయఁబడిన ప్రసంగరత్నావళిలో నిదిగానవచ్చుచున్నదనిశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. ఈశ్లోకము పండితరాయలదని దేవనాగరలిపిలో బెద్దయక్షరములతో శ్రీసుబ్బారావుగారు తమగ్రంథమునఁ బ్రకటించి యున్నారు. వారు తమగ్రంథమును విశేషపరిశ్రమతోఁ జెన్నపురిలో నివాసముండి యచ్చటి పెక్కుపండితులతో సంప్రతించి రచించితిమని ప్రకటించికొనినారు. వారుదాహరించిన పండితమండలిలో మనశాస్త్రిగారుకూడ నొకరు. ఇట్టిసందర్భములలో శ్రీసుబ్బారావుగారు పైశ్లోకము పండితరాయలదని వ్రాసినప్పుడన్మదాదులు దానిశంకించుట యెట్లు? కావున వారిగ్రంథమునుబట్టియే యాశ్లోకమును నేనుగూడఁ బండితరాయలదిగా గ్రహించి వేమనపద్యములలోని తదనుసరణమునుగూర్చి కొంత చర్చించితిని. వేమన గుంటుపల్లి ముత్తనామాత్యుని కాలమువాఁడని తాము నిరూపిం

చుచు వ్యాసము వ్రాయఁబూనినప్పుడు శ్రీశాస్త్రిగా రందులకు విరోధముగా శ్రీసుబ్బారావుగారి గ్రంథములోఁ బైవిషయము గాన్పించుచుండఁగా నందుఁగూర్చి యుదాసీనులై యూరకుండనేల? ఇప్పుడు చెప్పినసంగతులతో నీవిషయమును వారు తమపూర్వవ్యాసములోనే విమర్శించియుండినచో నేనిందుఁగూర్చి యొనర్చినచర్చ కవకాశము లేకుండెడిది. సంకలనగ్రంథము లచ్చునకు వచ్చునరికి వానిలోఁ దరువాతికవుల శ్లోకములుగూడఁ బ్రక్షిప్తములుగాఁ జేరుచుండుట యసామాన్యముగాదు. శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రసంగరత్నాకర సుభాషితపద్ధతులలో నీశ్లోకమును దిలకించిన నది ముద్రితప్రతులలోనే కావచ్చును. కావున నిది పండితరాయలదికాదని రూఢిపఱచుటకుఁ బయిగ్రంథముల ప్రాచీనమూలప్రతులఁ గూడఁ బరిశోధించి యథార్థమును నిర్ణయించుట కర్తవ్యము. శ్రీసుబ్బారావుగారు దీని నేకారణములచేఁ బండితరాయలదిగా గణించిరో మనకిప్పుడు తెలియరాదు.

ఇఁక నే నుదాహరించిన "షేకు సైదు మొగలు చెలఁగు పఠానులు" అను పద్యమునుగూర్చి శాస్త్రిగారేమియు సెలవిచ్చియుండలేదు. 1913 సంవత్సరమునఁ బందరులో బ్రకటితమయిన "వేమనసూక్తిరత్నాకరము" లోను, ఆసంవత్సరములోనే చెన్నపురిలో పమ్మి త్యాగరాయసెట్టిగారు ప్రకటించిన "వేమనజ్ఞానమార్గపద్యము" లను గ్రంథములలోను గూడ నీపద్య మున్నది. ఇది వేమనచెప్పినదిగాక ప్రక్షిప్తమో శిష్యకృతమో యైనచో నావిషయమును శాస్త్రిగారు నిర్ణయింతురుగాక! అట్లుగాక యిది వేమన స్వయముగాఁ జెప్పినదే యని యంగీకరించినచో నిందుఁ జెప్పఁబడినపాటు తురకలదొరతనమునకు ఔరంగజీబునకుఁ బూర్వమే యనఁగా ముత్తనామాత్యుని కాలమునాఁటికే కలిగియుండు నని తలంచుటకు వీలుండునా? ఏలయన నంతటివైభవోదాత్తుఁడయిన ముత్తామాత్యుఁడుగూడ గోలకొండనబాబగు మహమ్మదల్లి పాదుషా యధికారముక్రిందఁ గొండవీటి సీమకు "అమీను"గా నియమింపఁ బడినవాఁడేకాని వేఱుకాదు. అతనికాలమునాఁటికి మహమ్మదీయప్రభుత్వము మహోన్నతదశలోనే యుండియున్నది.

వేమనకాలమును 1650 కంటె నింకను దర్వాతికిఁ దీసికొనివచ్చెడిచో నందులకుఁ గొన్ని బాధకములున్నవని శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. అవి వేమనపద్యములకు వ్రాఁతప్రతు లిప్పటికి రెండువందలయేండ్లక్రిందటివి తంజావూరుసరస్వతీమహాలులోను మనదేశములోను నుండుటయఁట. ఈసంగతిని నేను గుర్తింపకపోలేదు. శ్రీశాస్త్రిగారు నేను నిర్ణయించినకాలములకు 60, 70సంవత్సరముల కంటె నెక్కువయంతరము లేదు. వేమన పదునేడవశతాబ్దపూర్వార్ధమున గుంటుపల్లిముత్తామాత్యుని యనంతరమనఁగా క్రీ. శ. 1650 ప్రాంతమున సిద్ధిపొందియుండునని శాస్త్రిగారు వ్రాయగా నాతఁడా ప్రాంతమున జనించి క్రీ. శ. 1720 ప్రాంతమున సిద్ధిపొందియుండునని నేను వ్రాసితిని. కావున బైవిషయములు నాయొనర్చిన కాలనిర్ణయము నంతఁగా బాధింపనేరవు. వేమనపద్యములు వ్రాసిన గ్రంథముగాక వేదమువలె వ్రాయని గ్రంథమనియు నాతఁడు తనకుఁదోఁచినభావముల నెప్పటికప్పుడు పక్షివలెఁ బాడుచుఁ బోవుచుండెననియు నా పూర్వవ్యాసములోఁ జెప్పియుంటిని. ఆపద్యములకు సమగ్రమయిన యేకలిఖితప్రతులు గానరావు. కొన్ని ప్రతులు వేమనజీవితకాలమునందే యాతనిశిష్యులచే వ్రాయఁబడియుండును. ఆసంగతి శ్రీసుబ్బారావుగారుకూడ వ్రాసిరి. ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాలయమునను, తంజావూరునందునుగల ప్రాచీనప్రతులలో వేమనకాలనిర్ణయమున కుపకరించు పద్యములలో నున్నవేవియో లేనివేవియో పరీక్షించి సరియైనకాలనిర్ణయ మొనర్చుటకును, మొత్తముమీఁద వ్యాప్తిలోనున్న లిఖితముద్రితప్రతులనన్నిటిని సమగ్రముగ సమీక్షించి ప్రక్షిప్తములను శిష్యకృతములను సాధ్యమయినంతవఱకు విడదీసి సరియైన వేమనపద్యముల ప్రతిని దయారుచేయుటకును శ్రీవీరభద్రరావుగారు వ్రాసినట్లు భాషాసమాజములును, సాహిత్యపరిషత్తును ద్వరలోఁ బూనిక్యవహించుఁగావుత మని ప్రార్థించుచు విరమించుచున్నాను.

హనుమంతరాయ జాతీయపాఠశాల, కొడవల్లు

దత్తమండల కళాశాల హాస్టలు, అనంతపురము

రాయచోటి తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షుని ఎన్నుకొనునపుడు తీసినఛాయాచిత్రము
అధ్యక్షులు పి. రామభద్రయ్య గారు

కే. కే. పి. రామస్వామినాయుడు గారు

నీలగిరిపత్రికా కార్యనిర్వాహకులు

శ్రీయుత ప. నంజుడప్పగారు
హిందూపురము

సారంగధర చరిత్రము

నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు, బి. ఏ. [సారస్వత సమాజము]

సారంగధర చరిత్రమును వ్రాసినది చేమకూర వేంకటపతి. ఇతడు తంజాపురీవల్లభుడగు రఘునాథరాజు కొలువులోనివాడు. రఘునాథరాజు 1630 వ ప్రాంతమువాడు; అనగా ఆంధ్రభోజుని యనంతర మొక శతాబ్దము వాడనుట. కృష్ణరాయనికాలమున విజయోల్లాసిని యగు తెనుగుభూమియును, క్రొత్తరీతు లలవరుచుకొనుచున్న తెలుగు కళలును, తల్లికోట యుద్ధానంతరము స్వతంత్ర జీవనమును నిర్జీవములయ్యెను. ఆస్వాతంత్ర్యముతో పాటు ఆంధ్రులకు భావదారిద్ర్యముకూడ హెచ్చినది. కళలు అనుకరణములై అందుచేత ప్రతిభావిహీనము లాయెను. ఆ తరుణమునందే వేంకటపతి తన గ్రంథములను రచించెను.

మానవుని భావములు కాలము ననుసరించి మారును. సమకాలికుల భావములు కవిదిక్చక్రమును విశాలముగనో, సంకుచితముగనో యొనర్చును. ప్రపంచమునందలి ప్రతిసారస్వతమును పై వాక్యములను ధ్రువపరుచుచున్నది. ఆంగ్లేయుడగు ధామసుగ్రే అట్టివాడు. అతడు మేధావి, మంచికవి, కాని యతనిరచనలు బహుస్వల్పము. గ్రే కాలమున జాతీయ జీవనోత్తేజములగు కార్యములుగాని, భావములుగాని దేశమునందు తీవరించి యుండలేదు. షేక్స్పియరు, మిల్టనుల కాలము వేరు. ఎలిజబెత్తు కాలమున నింగ్లాండు తన సామ్రాజ్యపక్షములను సాచి యొగర నారంభించి జయపరంపరలను బడయుచుండెను. మిల్టను తన దేశమునందుగలిగిన యంతఃకలహములందు పాల్గొని దేశసేవచేసెను. ఆదీక్షాదక్షతలనే తన కవితయందుకూడ జూపి యమృతత్వమును బడసెను. ఆదృష్టితో జూచినచో వేంకటపతి కాలము సరసకవితా ప్రచారమున కనుకూలమైనదిగా గాన్పింపదు. తెనుగువారు గర్వపడగల సామ్రాజ్యముగాని యోధుడుగాని యాకాలమున లేదు. దేశము విలాసలాలసులైన చిన్నచిన్న రాజుల వశమైనది. రాజాశ్రయమే నాటికవులకు ముఖ్యజీవనాధారమైయుండుటచే వారు ప్రభువుల చిత్తవృత్తికనువుగ పచ్చిశృంగారమునకు దమకావ్యములం దగ్రస్థానము నీయవలసియుండెను. అట్టి సంప్రదాయములకు శిరసొగ్గి కావ్యరచనచేసినవారిలో వేంకటపతి యొకడు.

ఇట్టి కవుల కావ్యములను విమర్శించునపుడు వారికాలమునందలి యభిరుచులనుగూడ గణింపవలెనని కొందరి యభిప్రాయము. ఆదర్శప్రాయమగు కవిత్వ మెద్దియని మనము ప్రశ్నించుకొని వెదకుచో నిట్టి పొరపాటునకు దావుండదు. విమర్శన మూడువిధములుగా విడదీయవచ్చును.

I. చరిత్రాత్మకము (Historical Estimate).

II స్వకీయాభిప్రాయము (Personal Estimate).

III సత్యవిమర్శన (Real Estimate).

మొదటిదాని ననుసరించి విమర్శించుట యన సమకాలమునందుగల యాదర్శముల నెరింగి సమకాలికులతో బోల్చి కవి బాగోగులను లెక్కించుటయే. ఇది సరియగు మార్గముగాదు. కారణము తెల్లము. ఒక్కొక కాలమందు కవి బిరుదమున కర్హులగువా రుండకయుండరు. అయిన వారసవిహీనులందు ఎవడో యొకడు మిన్నయగుట తటస్థింపక తప్పదు. అప్పు డట్టివాడే ఘనుడగును. మన సారస్వతమునందలి ప్రబంధయుగమే దీనికి తార్కాణము. పింగళి సూరనార్యుని యనంతరము కవిశబ్దమునకు నిరాఘాటముగా నర్హుడగునట్టివాడు లేడు. అయినను తరువాతివారిలో కూచిమంచి తిమ్మకవి మొదలగువా రుత్తములుగా పలుకబడుచున్నారు.

రెండవ విషయము విమర్శకుని రుచి ననుసరించునట్టిది. విమర్శకుడొక గ్రంథము చదువుచున్న పుడివియతనికి నచ్చవచ్చును. అంతమాత్రముచే నది యుత్తమగ్రంథమని మనముగాని యతడుగాని తలపరాదు. ఒక్కొకప్పుడు మనరుచి సరిగా నుండక పోవచ్చును. ఆ గ్రంథము చదువరికి సమకాలపుకవి యగుచో నిట్టి పొరపాటు సర్వసాధారణముగా జరుగును. జర్మను సారస్వతమును నిష్పాక్షికముగా విమర్శించి యెన్నికగాంచిన 'గాటే' యంతవాడు తనకు సమకాలికుడును, ఆంగ్లకవియునగు బైరను షేక్స్పియరుతో సమానుడని ప్రశంసించెను. 'బైరను' గొప్పవాడే. కాని మహాకవియగు షేక్స్పియరుతో తుల్యుడుకాడని యిపు డందరు నొప్పుకొనిరి. ఇట్టి యుదాహరణ లెన్నైని కలవు. మనుచరిత్ర, పారిజాతాపహరణము లిందుకు తార్కాణము. కృష్ణరాయడు పెద్దనార్యుని, అతడు రచించిన మనుచరిత్రము, నెక్కువగ ప్రశంసించిన ట్లగపడును. పారిజాతాపహరణమునెడ నంత బహుమానము కానరాదు. కాని ఆరుచి యిపుడు తారుమారైనది. పారిజాతాపహరణము మనుచరిత్రకంటె యుత్తమకావ్య మని చదువరుల యూహ.

మూడవవిధానమగు సత్యవిమర్శనమే యుత్తమమైనది. కవితాసామ్రాజ్యమున మూర్ధాభిషిక్తులై నిరంకుశప్రతాపముతో శాసించుచున్న తిక్కనాదుల ప్రశస్తకవిత్వము నాదర్శమునం దుంచుకొని

యితరకవులను విమర్శించుచో వారిహెచ్చుతగ్గులును, స్థానమును మనకు పూర్తిగ గోచరము కాగలదు. అట్టిరీతిని విమర్శించుచో కాలము యొక్కగాని సమకాలికులయొక్కగాని ప్రౌఢ్యలము లెక్కకు రాదు. అట్టిది రాకూడదు కూడ. వెంకటపతికాలపు రుచులను రీతులను నేటి రుచులతోను రీతులతోను పోల్చి మంచిచెడ్డలు చెప్పుట మంచిదికాదందురు కొందరు. కానిండు; వెంకటపతికాలపువారి ఆచారములను మనము నేడు హర్షింతుమా? అటులే ఆకావ్యరీతులు మన మెచ్చుకోలున కర్హములా? అయినను కాకున్నను తెనుగుసారస్వతమును మథింప నెంచు విద్యారంభునకు ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమరీతు లొకరు చెప్పక తెలియునా? తెలియకున్న అతనిరుచి సరియగున ట్లుండునా? కనుక బుధులు కాలముతో సంబంధము నిరసించి కావ్యముగాని కవిగాని మానవజాతి కొసంగిన విజ్ఞానానందములనుబట్టి వానివిలువ నిర్ణయింతురు

ప్రబంధకవులలో వేంకటపతికి మంచిపే రున్నది. ఇతని సారంగధరకంటె విజయవిలాసమును తెనుగువా రెక్కువగా మెత్తురు. కారణ మాగ్రంథమున శృంగారము చిప్పిలుటయే. ఎంతవ్రాసినను ముద్దుపళనిని మించలేకపోయెను. విద్యార్థులకు కుండవలసిన మొదటి గుణము చిత్తవృత్తినిరోధము. పండితపామరులకున్న భేద మిదియే. పామరుడు తన హాసోల్లాసాదులను మరుగుపరచలేడు. ద్రౌపది వచించినటులు,

'............మాటలు చిత్తమునందు నిల్పకే
కారులు ప్రేలెదవు వినఁడుకర్ణము సెగ్గను గాన.........'

పండితుడో అట్టివాడు కాడు. కాని మనకవి పండితు లారీతిని వదలిరి. స్త్రీవిషయమున వీరు చెరదప్పిన సింగములవలె వ్యవహరించిరి. అసమానమగు తమ యౌవనవంతను ఆమె రహస్యావయవావర్ణనమున వ్యయపరచిరి. పరమపతివ్రతలగు సీతాదులు కానిండు; కేవలము వెలయాండ్రగు వరూథినీ కలభాషిణులు కానిండు. మనకుమాత్రము వారిదేహమునందు నూదిమొన మోపగలయంతవట్టును దాగియుండలేదు. చూడుడు: సారంగధరచరిత్రమును, విజయవిలాసమును; గయ్యాళియగు చిత్రాంగియు, పతివ్రతలగు ఉలూచీ సుభద్రలు నెటులుండిరో? కవి కంటికి వారు వివస్త్రలు కారా? కవికాలమున నది యనింద్యమేయగుఁగాక, మనము దానికీయకొందుమా?

"ఉ. కయ్యకు దార్పఁగాఁదురుముజారె నదంతటఁజక్కదిద్దఁబోఁ
బయ్యెదజారె వయ్యదరిపాటున గ్రక్కున నీవిజారె రా
జయ్యెడ నవ్విలాసిని యొయారము చూచి కవుంగలించె, నా
నెయ్యెడ మేలె చూతురు గ్రహింపరు జాణలు జారుపాటులన్.

క. పాటలబింబాధర కపి
గాటుల కోపదని పలుఁపగలఁ దెలుపంగా
నేటికి నెఱింగి నదుపుము
మీటెనవిచ్చునుకోయి మీచేతి దిరకన్."

అని విజయునితో నటగల ముత్తైదువలు పల్కుదురు

ఇట్టివర్ణనలు శృంగారము కానేరవు. కావ్యమునకు ఉత్తమత్వము నీయజాలవు. ఇట్టి సందర్భములు హేయములగుటలో నాశ్చర్య ముండదు. వేంకటపతి గ్రంథములందుగల శృంగారరసమును— అదిశృంగారమేయగుచో- తీసివేసిన మిగులునది నీరసముమాత్రమే. స్త్రీపురుషుల అంగవర్ణనము మాటచమత్కారము మాత్రమే యాతని దృష్టిపథమునని లచిన ముఖ్యలక్షణము కథా గమనము, సరళి, పాత్రపోషణము నితని యందు చాలతక్కువగ నున్నవి. ఇతని కావ్యమగు సారంగధరమును విమర్శించినచో పైయంశము తెల్లము కాగలదు.

ఇందలి కథ సుప్రసిద్ధము. మాళవదేశాధీశుడగు రాజనరేంద్రునకు రత్నాంగియను కులసతియు, చిత్రాంగియను వెలసతియు నెలజవ్వను లిరువురు నలరు. రాజరాజు సంతానములేనివాడై తపముచేసి శంభువరమున సారంగధరునిఁగాంచెను. సారంగధరుని జననమునకు పూర్వమే రాజరాజు చిత్రాంగిని మోహించెను. అప్పటి కామెయొలజవ్వని. కనుక నామె యప్పటికిరువదివత్సరముల ప్రాయమున నుండవలెను. సారంగధరునికన్న నామె యిరువది వత్సరములైనను పెద్దదైయుండవలెను. సారంగధరుడు శిక్షితుడగు కాలమునకు యౌవనుడై, వివాహితుడై, యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడై యుండెను. అనగా అతని కప్పటికి కనీసము వింశతి వత్సరములుండి యుండవలెను. కావున చిత్రాంగి ఆసమయమునకు నలువది వత్సరముల వయసున నుండి యుండును. అంతవయసున భామిని సారంగధరుని ప్రేమించుట యెంతహాస్యాస్పదము? అదియటుగాక ఆయొల జవ్వనినిజూచి యారాజంత ముదిసిపోయి కేలొగ్గి విధేయుడగుట? ప్రతీతి ననుసరించి వేంకట కవి యామెవయసును సారంగుని వయసును దాదాపు సమముగా వర్ణించినచో రసవంతమై యుండెను.

కథాగమనమున విషయమునకు దగు ప్రాముఖ్యమునిచ్చుట యందుగూడ నీతడసమర్థుడు. రాజుయొక్క సంతానచింతపదిపద్యముల లోను, శివపూజ సంద్రెండు పద్యములలోను, వేట ఇరువది పద్యములలోను వర్ణించి, సారంగధరుని ఆటమాత్రము టూకీగా తెల్పినాడు. కథయందు హృదయము గరగించు తావు రత్నాంగివిలాపమును, బంధితుడగు సారంగధరుని భావములును, రత్నాంగివిలాపము కొంతభాగము హృదయము కరమచున్నది. కాని కొంతభాగము భాషాచమత్కారముతోనిండి 'ఎల్లి' కల్లయేడ్పువలె నున్నది. సారంగధరుని హృదంతర భావసమితి యెట్టిదో మనకు తెలియదు. రాజరాజు విరహతాపావసరము కూడ చాలవరకు తక్కువయే. కాని శాస్త్రము ప్రబంధమున కది యవసరమని చెప్పుచున్నది. కనుక శిల్ప మొప్పకున్నను ఆదరించినాడు. యతి మాయచే సారంగధరునకు కాళ్లు

చేతులు ఆకురాలినచెట్టునకు చిగురుపట్టువిధమున అంకురించి, ఎదిగి, దిట్టపడినవని కవి వ్రాసెను. కాలుచేతులు తెగినవెనుక రాకుమారుడు మరణించినచో కావ్యమునందలి కరుణరసము పరిపక్వమొంది జదువరుల హృదయమాలిన్యమును క్షాళితము చేసియుండును. కాని శాస్త్రము విచారాంత విషయము నిషిద్ధమనుటచే నాలంకారికుల ప్రీత్యర్థము కథను, సుఖాంతముగా మార్చి కవి రసమును శిల్పమును పాడు చేసినాడు.

కొన్నిచోటులందు వేంకటపతి యితరుల గ్రంథములందలిపద్యములకు సమాంతరములగు పద్యములను వ్రాసినట్లగపడును.

"సీ. కను మాయఁ జని సీతఁ జెనకు కాకాసురుఁ
గనుమాయగా బాటిగొనినచోటు
తలకెక్కనలపునాఁ దగులు శూర్పణఖ ము
క్కును చెవుల్ రాపాడు కొనినచోటు
పవరివేషంబైన చంద్రబింబము వోలె
గుడి వ్రాసి జానకి నిడిన చోటు
కుహనామృగనికాటిగహనాధి దేవత
కనురక్తి బలి యిచ్చినట్టిచోటు
గీ. కనుఁగొని విభుండు రామలక్ష్మణులు ధర్మ
సాధువులు విష్ణుమూర్తులు సంచరించి
నార లీపుణ్యమగు నరణ్యానిఁ జూడఁ
గలిగినని సంతసిలుమ నావలఁ జనంగ. (సారంగధర)

సీ. నిడుదపెన్నెరిగుంపు జడగట్ట సగరు ము
మ్మనుమండు తపముగైకొనినచోటు,
జరఠకచ్ఛపకులేశ్వరు వెన్నుగానరా
జగతికి మిన్నేరు దిగినచోటు
పుచ్ఛడీకతనంబు పోఁ బెట్టి గిరికన్య
పతిఁగోల్వ నాయాసపడినచోటు
చలరాచరాజవాఁ డలికాక్షుకనుపెచ్చు
గరఁగిన యలకనికరపుచోటు
గీ. తపసి యిల్లాండ్ర చెలువంబు తలఁచి తలఁచి
మున్ను మచ్చిచ్చు విరాళి గొన్నచోటు
కనుపపులు వేల్పుఁ బడవాలుఁ గన్నచోటు
హర్షమునఁ జూచి ప్రవరాఖ్యుఁ డాత్మలోన." [మనుచరిత్రము]

సారంగధరయందలి చిత్రాంగీసారంగధరులు వచ్చురంగము మనుచరిత్ర రెండవయాశ్వాసమునందలి వరూథినీప్రవరులసీనులవంటిది. రెంటియందును నాయకుడు పరసతీవిముఖుడు. రెంటియందును నాయిక అగ్గలమైన తమిచే ప్రేరేచబడి పురుషుని బలవంతపెట్టును. ఇక్కడ వేంకటపతి పెద్దనార్యునిమించ యత్నించి సంపూర్ణముగ పరాజయము నొందెను. మనుచరిత్రమునందున్న కొలదిపాటి యౌచిత్యమునుకూడ తెరచి వెంకటపతి యీరంగమును బూర్తిగా రసవిహీనము చేసినాడు.

అక్కడక్కడ ఇతనివర్ణనలు కొన్ని బహురమ్యముగను సహజముగ నున్నవి. మింట నెగయుచున్న పారావతవిషయంబున నిట్లు వ్రాసెను :—

"సీ. కంటికి చేయొరగా నిల్పి కన్గొని
'యన్నన్న యెంతద'వ్వనెడువారు
వలిపచేల ముసుంగు వైచి వేమరు నూచి
'హా కంటిఁ గంటినే' యనెడువారు
మెడలపై హస్తంబు లిడి తప్ప కీక్షించి
'యౌర మిక్కిలిపోడ' యనెడువారు
పళ్లెంపునీటిలో పలి నీడఁ బరికించి
కనిపింప దేచాయ ననెడువారు
గొబ్బుగొబ్బున తలలెత్తి కొండఱిందుఁ
జూడఁజూడంగ పొగలు పిడిపడిన
నవ్వినోదముఁ గని నవ్వినట్టివారు
వైరి యొడ్డిన యొడ్డనివారు మెరయ." (1 ఆశ్వా. 128)

ఇటులే,

"గీ. ఇనకరస్పర్శనంబున నింపుఁ గాంచి
చిన్నిసారంగధరుఁడు భాసిల్లు కరణి
నినకరస్పర్శనంబున నింపుఁ గాంచి
చిన్నిసారంగధరుఁడు భాసిల్లె నంత. (1 ఆశ్వా. 51)

నని వ్రాసి శాస్త్రజ్ఞానమును చూపుచున్నాడు.

పాత్రపోషణము

ఇందు ముఖ్యముగపాత్రలు నాలుగుమాత్రము కలవు. అందు రాజరాజొకడు. కవి పాత్రపోషణ చేయునపుడు పాత్రము యొక్క గుణగణమును తానుపయోగించు విశేషణములమూలమున గాక వారి కృత్యములవలనను, భావములవలనను, సంభాషణములవలనను తెలియజేయ యత్నించవలెను. అప్పుడుమాత్ర మాపాత్రలు సజీవములై మనతో మాట్లాడుచున్నట్లుండును. తిక్కనార్యుని ద్రౌపదియట్టిది. పోతరాజు కృష్ణుడు నట్టివాడ. కాని యితని రాజరాజు అవ్యక్తిత్వమునందు కొరవడి యున్నాడు.

రాజరాజు వయసుమీరినట్లు కాన్పించును, భాషించును, వ్యవహరించును. కాని అతనికి యౌలజవ్వనముంబోలినోని భార్యలుంటచే ముసలివాడు కాడేమోయని సందేహము గలుగుచున్నది. సంతానార్థియై యతడు రత్నాంగితో తపమాచరించుటమూడ నాపెపై నతనికి ప్రేమ మెండా యనిపించును. కాని వనమునం దుండగా నాతనిమనస్సు చిత్రాంగిమీద వ్రాలెను. ఆపెమాటలు విశ్వసనీయములని తలచెను. కావున నాతనికి చిత్రాంగిపై ప్రేమ మెండనిపించును. ఏదినిజమో సరిగా తెలియదు. స్వపరపక్షపాతము లేకుండ ధర్మమును నెరవేర్చును.

కుమారుడు దోషి యని నమ్మి దారుణశిక్ష పాల్పేసి ఇంట కూర్చుండి వాపోవును.

సారంగధరుడు 'వరప్రసాదుడు', 'సద్గుణఖని', 'వివేకి', 'చక్కనిచుక్క', అను బహువిశేషణ సమన్వితుడు. పావు రంబుకొరకు నెన్నడును వెళ్లియుండని తండ్రి వెలయాలి యింటికి నొంటరిగాబోవుట—పోయెబో, పినతల్లి దుష్టవృత్తి పసిగట్టగనే తిరిగి రావలదా? అట్లుచేయక నామెకు వివేకము బోధింపజూచుట యవివేకము. 'నవ్యరేఖాకుసుమకాండ', 'సుకామినీహల్లక బాణ' యని సంబోధించి, తన యపరంజి మేడయందుగల, వినోదమార్గములు, విశేషములు హర్మ్యలును' జూచి, 'మానికపుటోవరి'లో సొగసుల్నటింపగా గందము వక్కలాకులును గైకొని వేడ్కనోకింతసేపునీవందుల విశ్రమించిచనుమా చనుమానముతోడ' అని యన్నప్పుడైనను పోక, ఆగాయకపు జంతయాయన చెయిపట్టి మేడపయికిం జన వెంటబోయెను. అక్కడ:

"ఉ. 'అల్లన గాధిరాజసుతుఁ డర్మిలి మేనక ముద్దొనర్ప రా
గిల్లి కుచంబులాన గమకించుట గంటివె రాకుమార!—'యా
నల్లన గాధిరాజసుతుఁ డర్మిలి మేనక ముద్దొనర్ప రా
గిల్లి కుచంబులాన గమకించుట బాల్యముగాదె మానినీ!

క. అనియటు లతడాకామిని
యనువాక్యము లెల్లవేళ యర్థముగా నే
ర్పున విఱిచి మాటలాడును..........."

కాలము పుచ్చెను. తెలివితక్కువచేసి పైకివచ్చినవాడు తాపీగా యీవిధముగా నీతులు గరుపుచు నెఱతనము ప్రకటించుట 'నేర్పా?' వివేకమా? అతనిచేలము నచట విడుచుటకూడ హాస్యాస్పదమే. తరువాత అతనిపై చిత్రాంగి మోపిన నేరము విషయమున మాటాడ వచ్చిన సేవకులతో 'నేను నిరపరాధిని; రాజును మరల నోకసారామెనే యడుగుమనుడు' అని యిచ్చిన జవాబుకూడ ఆతనివ్యక్తికి పుష్టినిచ్చి యుండ లేదు. బాధపడు వేళనైన తండ్రిని దూరకుండుట, కరచరణములు తిరిగి మొలకలెత్తినవెనుక తలిదండ్రులను చూడనమ్ముట, రాజ్యము నెడల విముఖుడగుట నాతని యుత్తమగుణములను వేనోళ్ల చాటును.

'చిత్రాంగి భోగకుటిలశిరోజాతిలకము'. రాజరాజునకుంపుడుకత్తె

పైన చెప్పినట్లు సారంగధరునకును చిత్రాంగికిని వయస్సునం దిరువదేండ్లు వ్యత్యాసమున్నది. అంత వృద్ధపతిని యాతనివరించుట, అది నిజమని రాజరాజు మొదలగువారు నమ్ముట చిత్రముగా నున్నది. చిత్రాంగి సారంగుని యెంతకాలమునుండియో కామించినది. సమయము చిక్కగనే తన మనోరథము నీడేర్చుకొన యత్నముచేసెను. సిగ్గులగ్గలను వీడి నటించినది. ఆతడు వశముకాకునికికి గినిసి యాతనిపై పగ దీర్చుకొన నెంచెను. ఆమె మోహోద్రేకము మిక్కిలి బలమైనది. ఆయుద్రేకము హతాశయై యున్న తరుణమున క్రోధముగా పరిణమించెను. ఆమె సారంగుని సమయింప సమకట్టెను. గోడపెట్టినట్లు లబ్ధములాడి లోకమును మోసగించెను. కాని భగవంతుని మోస మెట్లుచేయగలదు! ఆకాశవాణి యామె రహస్యమును వెల్లిపుచ్చెను. చివర కామె దుర్మరణము పాలయ్యెను.

రసము

రసరాజములగు శృంగారకరుణము లిందలి ముఖ్యరసములు. చిత్రాంగి సారంగధరు లిద్దరునున్నపుడు కవిపోషించిన శృంగారము నీరసముగ నున్నది. ముఖ్యముగ కరుణరసముకూడ పుష్టి నొందలేదు. రత్నాంగి యొక్క శోకము, సారంగునివేదన, రాజరాజు పరితాపము నెట్టివారిహృదయమునైనను గరచగల మహిమకలవి. కవికంతకన్న మీలగు విషయములు దొరుకబోవు. కాని వేంకటపతిశాస్త్రి వానియందు రసనిష్పత్తిని జూపలేకపోయెను. ఒకటిరెండుచోట్ల సరియగు పద్యములున్నను మిగిలినవన్నియు కూలికేడ్చెడి యరవవారి విచారమువలె నుండెను. పచ్చి శృంగారమును బోషించుట ఎరిగినంతబాగుగా యితరములగు విషయములను పోషించుట వేంకటపతి యెఱుగడు.

శైలి

ఇతనిశైలి మృదువైనది. భావదారిద్ర్యము హెచ్చు కొలదిని భాషాకాఠిన్యము హెచ్చుజొచ్చినది. ద్వ్యర్థికావ్యములు మెండైనవి. సంస్కృత సమాసముల ఆడంబరము హెచ్చినది. వేంకటకవి మాత్ర మీలోపము లన్నింటికిని లొంగలేదు. ఇతనిమాటలు చిన్నవి. ఎక్కువగా అచ్చతెనుగు పదములే. అట్లగుట ఈతనిశైలి సులభగ్రాహ్యమై భావమునైగల చదువరులదృష్టి నరికట్టుటలేదు.

'మ. నలదమ్మా, యిటువంటి కానిపనియో! వామాక్షి; యీవెఱ్ఱి బుద్ధులు నీకేల ఘటిల్లెనమ్మ! తెగువల్ దుర్భావములిట్లాడి యీ
కొల నాకేటికిఁ గట్టెదమ్మ! మఱి లోకుల్ విన్న నేమందు ర
మ్మ! లఘుత్వంబుగఁ జూతురమ్మ! తగదమ్మా! ధర్మయూహింపుమా!

చ. కలుకుఁదనంబుతోడఁ గనుగంటని యాత్మఁ దలంపవైతి, వి
త్తెఱుగు వినం గలుక్క మనదే పగవారిమనంబు? చక్కమీం
దఱలను బిడ్డపాప మమతం గని పెంచినదానవై నగా
రెఱుఁగుదు; గొడ్డురాలి కిల నెక్కడిమోహము లెంచి చూడఁగన్.'

ద్వంద్వార్థ ప్రతిపాదకములగు మాట లుపయోగించుట యున్నను పద్యములు వ్రాయుటయన్నను నీతనికి ప్రీతి మెండు. కొన్నిచోటులందవి బాగుగానున్నను సాధారణముగా అనర్థకములుగా నున్నవి; చదువరి యొక్క భావ సంగ్రహణశక్తి నరికట్టుచున్నవి.

"ఆ. ఈసుబుద్ధి మాట లెంతలేయని పోరా
దీసుబుద్ధి నిడుఁజూవీ లతాంగి

నిలు, పరాకుమాని తలపోసికొనుమా
నిలుప రాకుమనుచు నలుగనేల?"

పైపద్యమునందలి మాటలు చూచినచో పైయంశము తేటపడగలదు. కాని యితనియం దీశక్తి ప్రయత్నపూర్వకముగ వచ్చినటులుండక అప్రయత్నజనితమైనట్లు కాన్పించును. కాని ఆ కుంగదుగుచున్న నీవెర్రి తలయెత్తుచుండుటచే చదువరుల శ్రద్ధ నడ్డగించుచు కావ్యమునందును గథయందును గల యభిలాషను పాడుచేయుచున్నది. ఈకాలదిపాటి కొంతయున్నను శైలివిషయమున నితడు ప్రబంధకవులలో మిక్కిలి యున్నతస్థానము నాక్రమించుచున్నాడు.

ఇతడు తనకాలపువారి రుచుల ననుసరించి కావ్యరచన చేసెను. ఆంధ్రదేశమునందు ప్రతీతిగాంచిన కథనుగొని కొలదిమార్పులతో పద్యకావ్యముగా వ్రాసెను. ఆమార్పులు రసవంతములుకావు. తన పూర్వపు కవుల ననుసరింప జూచెను. కాని జయము గాంచజాలక పోయెను. పాత్రపోషణమును రసపోషణమును సంతృప్తికరములు కావు. సులభగ్రాహ్యమును, చదువగ నడపగలిగినట్టిదియు నగు నితని శైలి యితనికావ్యమున కొక క్రొత్తవిన్నాణము నద్దుచున్నది.

"కోకిలా, కూసికొను మింక గుబురులోన"

కాళూరు వెంకట నరసింగరావు గారు

విమల శైవలినీసైకతముల, లలిత
సలిలకణభారమందప్రచారవిహార
మాణమారుతాహ్వానసన్మానముదిత
మానసుడనయి శయనింప మేనువాల్చ
బూనుకొనుచుండ నమ్లానసూనమధుర
మహితమకరందరసపానమత్తభృంగ
గాన మానందమయమయి వీనులకును
విందుచేయుచు వినవచ్చె విస్ఫుటముగ,
తత్క్షణము నేను నావైపు వీక్షణముల
బరపి యరవిచ్చుకల్హారపంక్తినడుమ
తక్కుచును తారివచ్చు క్రొందరగకొదమ
పూవుఱేకుల నంటగ బొంగి పొరలి
విఫలయయి బోరగిలబడి విరియుచుంట
గాంచుచుండగనే చంద్రకళ యొకండు
మెల్లనను నొక్కపత్త్రాన మెరసిపడియె.
ఆమృదులభవ్యసంస్పర్శనాంతరమున
ఆమనోహరసమ్మేళనాంతరమున
ఎట్టిసందేశముండెనో ఎవరికెరుక?

... ...

నవనవోన్మేషశుభయౌవనాంగియైన
ముగ్ధ తొలిప్రేమ ముద్దులు మురియువేళ
లేగులాబీతళుకుల నొలికెడు గండ
ఫలకముల మొలకలెత్తు సిగ్గులసుకాంతి;
నిర్మలారోగ్యసుషమాప్రణీతరుచిర
విలసనములను జెలువొందు తలిరుబోడి
చిరవిరహభారదుఃఖవిశేషవిషమ
కాలవిరమ సంప్రాపితోద్వేలసౌఖ్య
భాజనప్రియ పరిరంభ పారవశ్య
మందు జొక్కెడువేళ ముఖాంబుజమున
ముప్పిరిగొనెడి యకృతకామోదకాంతి;
తరుణుడగు ప్రాణనాయకు మరులుగొలుపు
ఉరమునను శిరమును జేర్చి యుస్సు రనుచు

శయ్యపయి నోరపయ్యంట సరుదుకొనక,
హాయిలుమెయి విశ్రమించి సంశయము లేక,
కలను రాతిరి నెయ్యంపు టలుకయందు
గట్టిబింకము జూపిన కారణమున,
నాథు బరుషోక్తులాడి యన్యాయమంచు
వాడిజంకెన బ్రహరించి, ప్రౌఢవరపు
భావగర్భిత దృక్పరంపరలదోలకు
తీయనౌమోహపుందేనె తేటకాంతి,
గడుసుదనమున మగడు చొక్కంపుమోవి
గోరికి కసిదీర, రివ్వున సరుగ దవ్వు,
కలిసికొనలేక గాటంపు టలిక నాగి
అలసతను నవ్వు కొమరాలియధరసీమ
రవులుకొని యుడికెడుననురక్తికాంతి;
ఇన్ని కాంతుల నీనుచునున్న యొక్క-
కాంతియుదయించి తనయందు గ్రమ్ముకొనగ
వర్ణనాతీత లావణ్యవైభవాభి
రామయయి, కల్వ నిజదళసీమలందు
జాలువారెడు రుచులలో నోలలాడె.

... ...

కలసి సహవాసమొనరించు జలతరంగ
మాశ లడుగంట రూపరి యణగిపోమె;
ఎచ్చటనో యుండి వేళకు వచ్చుకిరణ
మధుపమాహ్లాదదాయకమై సుఖంచె;
చంద్రికకు పూవునకు గలసరసమేమొ?
తరగకును వనకును గల్గు విరస మేమొ?
ఎంత యబ్బురమని మానసాంతరమున
ప్రకృతిచిత్రంబులును దలచుకొనుచుండ,
మెత్తనగు నేటితిన్నెలమీద నద్దు
సేయకనువచ్చి యెవ్వరో స్నిగ్ధములగు
హస్తతలములచే నానయనయుగంబు
తడబడుచు మూసి చదికిలబడిరి వెనుక.

... ...

తమ్మికళికలవంటినిద్దంపువ్రేళ్లు
కనుల స్పృశియించి నంతనే తనువు పులక
రించుటయు హృదయము పల్లవించుటయును
అనుభవైకగోచరసౌఖ్య మంతలో జ
నించి వ్యాపించుచు నతిశయించుటయును
"తెలిసినదిలే"యటంచు నేచిలుక కేలు
దోయి విడదీసి యనుపమసోయగంబు
హాయి వెదజల్ల నాశ్రుతిపేయముగను
పిలచి ప్రేయసి నాదుముంగలకు వచ్చి
కమ్మ చిరునవ్వు వెన్నెలకాన్కవచ్చె
ప్రేమరూపము వహియించెనేమొ యనగ
ముందునిలిచిన ప్రియురాలి మూర్తిజూచి
అందమెల్లను మెయిదాల్చె ననగనొప్పు
ప్రకృతిసౌందర్యమెల్ల తప్పకయ చూచి.
శాంతి మూర్తీభవించె నీసరణి ననగ
నిర్జనములైన సీమ లన్నియును జూచి,
కోర్కె లిగురొత్త, తమితీవ కొనలు సాప
పరవశమునొందు నానోట బయలువెడలి
అప్రయత్నంబుగానె వాక్యములు కొన్ని
కదలి మెల్లగా గాలిలో గలసిపోమె
"ఇంతసేపును బంతాన గొంతుకెత్తి
తీవరించి వదరితి వెంతేగరలితి
కోకిలా! కూసికొను మింక గుబురులోన"

నందూరి బాపయమంత్రి - విఘ్నేశ్వర చరిత్రము

విద్వాన్ దేవరకొండ రామజోగిశాస్త్రి గారు

ఈమధ్య వినాయకచతుర్థికిఁ బుస్తకములు వెదకుటలో నందూరిబాపయమంత్రివిరచిత మగు విఘ్నేశ్వరచరిత్రము తాళపత్రప్రతి యొకటి దొరకెను. ఇది ముద్రితముకానట్లు తోఁచుచున్నది. గణేశాభ్యుదయము, గణనాథాభ్యుదయము మున్నగు నామములతో విఘ్నేశ్వరచరిత్రములు నవీనములు ముద్రితములై కానవచ్చుచున్నవి గాని యీపేరితోఁ గల యీకవిరచితమైనది ముద్రితమయ్యెనో లేదో తెలియదు. దీనిపూర్వవృత్తమును దెలిసిన పాఠకమహాశయులు గాని యాంధ్రభాషాభిమానులు గాని నిజస్థితి నెఱిఁగింతురుగాక యని కోరుచున్నాఁడను. శ్రీకందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారియాంధ్రకవులచరిత్రము మూఁడవభాగమునందలి నవీనకవులలో నీకవిజీవితమును నీగ్రంథవిషయమును గానరాదు. కాని పీఠికాపురమున వెలయుచున్నట్టియు కీ. శే చెలికాని లచ్చారాయప్రభువర్యునిచే సంస్థాపితమైనట్టియు నైన యాంధ్రపరిశోధకమండలిలో నీయంశము తేలునేమో తెలియదు. అయినను నీగ్రంథము ప్రాచీనప్రబంధఫక్కిని దనరారుచు ద్రాక్షాపాకలలితంబై చదువరులకు మనోరంజకముగా నుండియుండుటం జేసి పాఠకలోకమునకుఁ బరిచయముచేయ నెంచినందులకు మన్నింపఁగోరుచున్నాఁడ.

ఇందు రెండాశ్వాసములుమాత్రము గలవు. ప్రథమాశ్వాసమున గజాసురవధ, పరమేశ్వరగణేశ్వరుల పోరాటము, గణేశశిరశ్ఛేదము, పార్వతికోపము, గజాసురునిశిరమతికి గణేశుని బ్రదికించి దేవతలు వరమిచ్చి చనుట. విఘ్నేశ్వరచతుర్థిని చంద్రశాపము, దేవతలు పరమేశ్వరుని ప్రార్థించి శాపావధినిదగ్గించుట, శ్రీకృష్ణావతారము, కంసాదిదుష్టరాక్షసవధ, రుక్మిణీకల్యాణము, మున్నగు కథాంశములు గలవు. ద్వితీయాశ్వాసమున శ్రీకృష్ణునకు నిందసంభవించుట, జాంబవంతుని జయించి శమంతకమణి సంపాదించి నిందతొలఁగించుకొనుట. సాత్రాజితీకృష్ణుల వివాహము, ఫలశ్రుతి, మున్నగు నంశములు గలవు.

ఇందుఁ బ్రబంధరీతు లనందగు స్వప్నవృత్తాంతము, షష్ఠ్యంతములు, పురవర్ణనము, సూర్యాస్తమయాదివర్ణనము, సంగ్రామవర్ణనము మున్నుగాఁగల వర్ణనములు పెక్కులు గానవచ్చుచున్నవి. ఈతనిగ్రంథపఠనమువలన నీకవి యుభయభాషాపాండిత్యము గలవాఁడనియును నీతనికిఁ జతుర్విధకవిత్వమును ధారాళముగఁ జెప్పఁగలుగు సామర్థ్యము కలదనియును నొప్పుకొనక తప్పదు. ఆశ్వాసాంతమునను స్తుతులలోను నీతఁడు గర్భకవిత్వమును బంధకవిత్వమును జొనిపియున్నాఁడు. ఇందుఁ గొన్నిపద్యములు సంస్కృతపద భూయిష్ఠంబులుగను, గొన్ని యుభయభాషాపదభూయిష్ఠంబులుగను గానవచ్చును. ఈవిషయము శైలిపద్యములు చదువునపుడు తార్కాణము కావచ్చును. రుక్మిణీపరిణయకథ మాత్రమిందు విపులముగాను, నప్రస్తుతముగాను వర్ణింపఁబడెను.

ఇట్టియుత్కృష్టగ్రంథ మాంధ్రలోకమున కర్పించి ధన్యుఁడై కీర్తిఁగాంచిన మననందూరిబాపయమంత్రియను కవివరేణ్యుడు ఏమండలమున జనించెనో ఏకాలపువాఁడో యనునంగతి పోల్చుకొనుట కష్టసాధ్యముగా నున్నది. కృతిపతి యేమహారాజో యైనచో నాతనిఁబట్టి కొంతవఱకుఁ గాలనిర్ణయమును స్థలనిర్ణయమును జేయవచ్చును గాని యీగ్రంథము వెంటూరుసోమనాథస్వామికిఁ గృతియిచ్చుటచే నదియును గోచరముకాకున్నది. ఈవెంటూరు పూర్వకాలమునను బ్రస్తుతకాల

మునను నెయ్యదియో, యేమండలమున నున్నదియో విమర్శకాగ్రగణ్యులును, జరిత్రకారులును నిర్ణయింపవలసియున్నది. ఈగ్రంథకర్తకు భగవంతుఁడు స్వప్నమున నగపడిచెప్పినపద్యాదులవలనఁ గవివంశాదులుమాత్రము తెలియుచున్నవి.

సీ. సీతాతతండ్రి లో కాతీతవిశదవి
  ఖ్యాతయశస్కుండు కామరాజు
సీతాత భూసుర నివహాబంధువ్రాత
  పరిపోషణుండు బాపప్రధాని
సీతండ్రి సేతుకా శీతలమన్యభూ
  విభుసభాపూజ్యుండు వేంకమంత్రి
సీతల్లి భువనర్ణితదానధర్మప్ర
  పూతసద్గుణాలంబ బుచ్చమాంబ
గీ. సీవశేకకథవార్జిత నిశ్చలాన్య
  దీయపటభక్తిసంజాత దివ్యసుకృత
  వాసనావాసితుఁడవు శ్రీవత్సగోత్ర
  పావనుఁడ వెన్న నందూరిబాపమంత్రి.

ఈతఁడు శ్రీవత్సగోత్రజుఁడు. ఈతనిప్రపితామహుఁడు కామరాజు; పితామహుఁడు బాపయమంత్రి; తండ్రి వెంకమంత్రి; తల్లి బుచ్చమాంబ. పైపద్యమువలన నితఁడు భక్తాగ్రగణ్యుఁడనియు నిశ్చయమగుచున్నది; కాని యితర గ్రంథము లేవియు రచించినట్లు తెలియలేదు. ఆశ్వాసాంతగద్యలలో "ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తివరప్రసాదలబ్ధకవితాధురీణ నందూరి పాపయనామధేయ ప్రణీతంబైన సకలజనమనోరంజనంబగు విఘ్నేశ్వరచరిత్రమున" అని వ్రాసికొనియుండుటచేత శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తి పరబ్రహ్మోపాసకుఁడని చెప్పవచ్చును. గ్రంథాదిని గురు స్తుతిచేయునపుడు:

మ. పరమామ్నాయవిశారదుఁ బదపుహో ప్రత్యర్థిదోపక్షసిం
  ధురపంచాననుఁ బంచవక్త్రపద పాథోజాతసేవాధురం
  ధరుఁ శాస్త్రవ్రజపారగుఁ బరిచిదార్యజ్ఞుఁ గుణాంభోనిధిఁ
  గురునిఁ శ్రీయసెల్లి లక్ష్మణసమాఖ్యుఁ గొల్తు వాక్సిద్ధికిన్.

అని వర్ణించియుండుటచేత నీతనివిద్యోపదేశగురువు యడవిల్లి లక్ష్మణసూరి యని తేలుచున్నది. ఇంతియకాక యితఁడు గ్రంథాదిని దనవంశములోని పెద్దలను గొందఱ వర్ణించియున్నాఁడు.

మ. చిరభక్తి న్నతిసేతు సేతుమహికా శీమాలపూర్వస్థభూ
  ధరమన్యక్షితిదేవ మాగధకవీంద్ర ప్రస్తుతోదార సం
  దురకామేశ్వరదీక్షితున్ సుకృతకర్మోపేతు దుర్మంత్రిసం
  హారు భూపాలకపూజ్యు మత్ప్రపితృపిత్రు వ్యాత్మోక్తున్నిపుం ధీనిధిన్.
మ. అసమానోజ్జ్వలధీయుతున్ గణితవిద్యాతిప్రవేద్యున్ లసత్
  ప్రసవాస్త్రోపమసుందరాంగుని జగత్ప్రఖ్యాతిచారిత్రుసిన్
  రసికాగ్రేసరు దామరాజకులపారావారకుల్ప్రాంశుప్రా
  ణసమావాప్తు సగోత్రవేంకటప్రధానగ్రామణిన్ గొల్చెదన్.

గృహనామమువలన నీతఁడు నియోగిశాఖకుఁ జెందినవాఁడని నిశ్చయము. విఘ్నేశ్వరచరిత్రములోని యాయా భాగములనుండి రసవంతములగు పద్యములఁ గొన్నింటి నుదాహరించి యీగ్రంథకర్తకు సంబంధించిన నూతన విషయములు త్వరలోఁ బ్రకటిత మగుఁగాకయని వేఁడుచు వ్యాసము ముగించుచున్నాఁడను.

శైలిపద్యములు :

ఉ. వేసవచోనివాన పరివిద్ధధరాగగనాంతరంబు సు
  స్వాదుఫలప్రసూనవిలసన్నగ మస్వరసోమభూమ సం
  ఛాదితదిక్తటాంతరవిశాలము పుణ్యనదీతటంబునై
  ప్రోడిఁ దనర్చు సర్వమునిపూజ్యము నైమిశకాననం బగున్.
శా. ప్రాసాదాగ్ర విహారముగ్ధసతు లాప్రాంతంబుల స్నేగ తా
  రాసంతానము రాత్రిఁగాంచి యవిహారవ్రాతమానంపుఁ దా
  రాసం బట్టఁజలంచి హస్తములు దాయం జాచి దృక్సాణి ధా
  యాసక్తిం గురువిందపూసలని బాయంద్రోతు రాప్రోలిలన్.
ఉ. నాలవజాతి యాపురమునన్ ఘటియింపఁగఁజేయు సర్వథా
  న్యాళి విహాయసస్పృశములై తగురాసులువోయు ధాతురిం
  ఖోళిలసన్నగాద్రులని ఘూరత శక్రుఁడు తత్పతత్రని
  ర్యాణలవ మాచరింతునని పూని కమంగొని విస్మితాత్ముఁడై.
సీ. పాకశాసనవధూ ప్రాకార శిఖరసం
  కలితహాటకరత్న కలశ మనఁగ
యామినీపతికంఠసీమ నెంతేనియు
  శోభిల్లు మంగళసూత్ర మనఁగ
ప్రాగ్వధూలోచన ఫాలభాగంబున
  దీపించు కాశ్మీరతిలక మనఁగ
కమలజాండవ్యాప్త ఘనతమోవిహ్వృతికై
  దేవత లుంచిన దీపమనఁగ
గీ. తామరలు గ్రుంగఁ గైరవతతి చెలంగ
  జలధు లుప్పొంగఁ జీకట్లు గడలుకొనఁగ
  జగము లలరంగ జక్కవజతవిడంగ
  సోముఁ డుదయించె పశ్చిమాధాముఁ దగుచు.
ఉ. ఈరతనంబు కంఠమున నింపుగఁదాల్చి ప్రసేనుఁ డుగ్రకాం
  తారమునం జరింపఁగ నుదగ్రత నాతని గ్రుడ్డింది సేబలా
  త్కారముచేత మానికముఁ గైకొనిఁనాడనఁటంచు శౌమరుల్
  దూరుచునున్న నిందవడఁ ద్రోచికొనం జనుదెంచి తెంచుమా."

మ॥ం చిరంజీవి దాసుగారు,బుట్టెపటం,పాలకొండ,విశాఖపట్న జిల్లా

నూకల సుబ్బయ్యగారు,బహూత్తమ విద్యాదాన సభాధ్యక్షులు, పుల్లంపేట

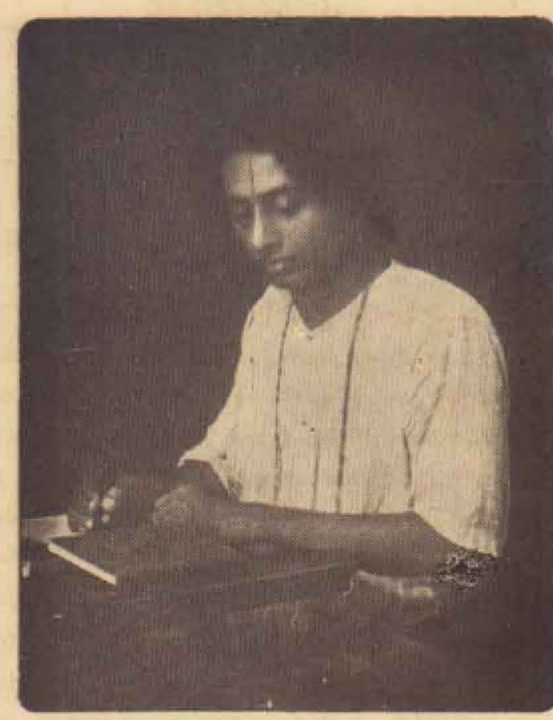

శ్రీమన్యయయువజన సభాద్వైతపాఠశాల, విజయనగరము

అక్షయ సం. అధికచైత్ర శు. ౧ సోమవారము

శ్రీయుత చిరుమామిళ్ల లక్ష్మీనారాయణప్రసాదుగారు, బి.ఏ., డిస్ట్రిక్టుకలెక్టరు

శ్రీయుత తల్లావఝల శివశంకరశాస్త్రిగారు, సాహితీసమితి సభాపతి

పెల్లంకి అక్కయ్యగారు, బి.యస్.సి. (ఎలెక్ట్రికు యింజనీయరింగు-పండి)

పర్వతనేని శివలింగయ్యగారు, బి.యస్.సి. (యింజనీయరింగు-పండి)

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము

విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి గారు

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యాలయమున నే నుద్యోగిగా నున్న సమయమున శ్రీనాథకవిసార్వభౌమునిచే రచింపఁబడిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యము దొలుతఁ బత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడెను. పిదప 1928 వ వత్సరమునఁ బరిషత్తువారు దానిని బుస్తకరూపమున వెలయింపను నాఁటినుండియు నాగ్రంథము నేకశిథిలాతిశిథిల మాతృకలతో సరిపరిచయముగల నన్ను "సంస్కరణము లేమేని తోఁచినఁ జేయు మనియు, దానికిఁ జిన్నపీఠిక నొకదానిని వ్రాయు మనియుఁ" గోరిరి. పరిషత్తువారి యాజ్ఞ నన్యథాకరింపలేకయు నాకంటె నధికముగా నా గ్రంథమును శోధించిన యితరులు నాకుఁ దెలియకయు నేనట్లే యంగీకరించి పీఠిక వ్రాసియిచ్చితిని. ఆ గ్రంథమింకను దాళపత్రముల నుండి బయటఁబడకమున్నే దాని రచనాకాలాది విషయముల వివాదములు బయలుదేఱియుండుటచే నేనావివాదములఁజక్కఁగఁ జర్చించుకొని నాకుఁ దోఁచిన సిద్ధాంతమును బ్రకటించితిని. ఇట్లుండ శ్రీబండారుతమ్మయ్య గారు శోధన యుగాదిసంచికలో "శివరాత్రిమాహాత్మ్య పీఠికా విమర్శన" మను నొకవ్యాసమును బ్రకటించిరి. ఆవిమర్శనమునందు యుక్తియుక్తములను సూక్తిరత్నము లనేకములు గలవనుట వాస్తవమే కాని యవియన్నియుఁగూడ వ్యక్త్యభిమాన దూషితములగుటచే సహృదయుల నిశ్చయమును సహింపఁజాలియుండలేదు. శ్రీతమ్మయ్యగారు "స్వవచన వ్యాఘాతము"లని నా వ్రాసిన ప్రమాదములఁ గొన్నింటిని నిరూపించిరి. ఆవిషయమున వారి కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. వారుచూపిన ప్రమాణము లనువిమర్శించి పాఠకులకుఁ దెల్పిన వారే తమకుఁ దోఁచిననిర్ణయము చేసికొందురు గాక!

ఈశానసంహిత

అవతారికాదులవలన "ఈశివరాత్రిమాహాత్మ్యకథ ఈశాన(శంకర) సంహితనుండి గ్రహింపఁబడిన"దని తెలియుచున్నది. నే నీశానసంహితావిషయమున వ్రాసిన ప్రమాదము ప్రమాదమే. కాని దానివలనఁ దమ్మయ్యగారివాదమునకు ఫలము లేదనిమాత్రము మనవి చేయుచున్నాఁడ. ఈశానసంహితయే శంకరసంహిత. దానినుండియే యీకథ గ్రహింపఁబడినదాయని విచారింపవలసియున్నది. ఈశంకరసంహిత రెండు భాగములు. మొదటిది శివరహస్యమనియు, రెండవది శైవోత్తరమనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. మొదటిదానియందు సంభవము మొదలగు నేడు కాండములును రెండవదాన నుపదేశాదిగ బదునాలుగు కాండములును మొత్తమిరువదియొక్క అవాంతరభాగము లిందుఁ గలవు. నేను శ్రీ దేవిడీ శైవగ్రంథకార్యాలయమున నీవిషయమై యెంతవెదకినను ఈకథకు మూలముగు గ్రంథ మెచ్చటను గానరాలేదు. శంకరసంహిత సెల్ల నామూలాగ్రముగా నిండుమిండుగాఁ జూచియుంటిని. ఈకథమాత్ర మెందును గానరాలేదు. పైఁగా శివరహస్యమునందే వేఱొక "శివరాత్రి మాహాత్మ్యద్యోతకముగుకథ యగపడినది. దానివలన నాయభిప్రాయమే మఱింత ధ్రువపడినది. నేనిప్పటికిని శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు మూలము కాశీఖండమందలి గుణనిధిచరిత్రమును బాణునికాదంబరియునని మాత్రమే నమ్మకముతో నున్నాఁడను. తమ్మయ్యగారుగాని వారింబోలు నితరులు గాని "దీనిమూలము శంకరసంహితలో నీరూపముననున్న" దని ప్రకటించుచున్నను నానిర్ణయమున కేభంగమును రానేరదు. శ్రీతమ్మయ్యగా రిదివఱకే యీవిషయమును సప్రమాణముగా నిరూపింపవలసియుండిరి. అయినను వా రట్లొనర్పక పాడియుక్తులతో హేతువాద మొనరించుటచే నయ్యది యాదరణీయము కాఁజాలదు. మహార్ణవోపమిత మగు స్కాందమున్నసం గథలనుబోలిన కథలే మఱలమఱల వర్ణింపఁబడుట బ్రముగాదనుటలో పసయేమియు గానరాదు. ఉన్నచో చూపుటయే కార్యము. అప్పుడు నాయూహ మార్చికొందును.

కృతిభర్త - శాంతయ

కృతిభర్తయగు శాంతయనుగూర్చిన నావాక్యములే ప్రస్తుతము తమ్మయగారి వ్యాసమునకు ప్రోత్సాహకములుగా నగపడుచున్నవి. ఆ కీర్తిశేషుని విషయమై యట్లువ్రాయనిచో బహుశః తమ్మయగారు నా పీఠికను సావధానముగ జదువనైనఁ జదువకుందురేమో? ఏదియెట్లున్నను నా నమ్మిన నిర్ణయమునుగదా నేను బ్రకటించి యుంటిని. ఈ కృతిభర్తకును గృతికిని గలసంబంధమును విమర్శించుచోఁ జాలచిక్కు లగపడుచున్నవి. శ్రీనాథుని మరణానంతరము ముమ్మడి శాంతయ శివరాత్రి మాహాత్మ్యము ప్రతిని సంగ్రహించి దానితోఁ దనకు సంబంధముఁగల్పించి కొన్నాఁడనునది నాయూహ. దానికి అవతారికాభాగము నాశ్వాసాద్యంత పద్యములును మిక్కిలి దోషభూయిష్ఠములై యుండుటయే యాధారములుగ గ్రహించితిని.

తమ్మయగారు అవతారికాభాగమునందుఁ గల దోషముల సెల్ల శుద్ధి యది శ్రీనాథవిరచితమే యని నిర్ణయించిరి. కాని యట్లుసంస్క-

రించుటమాత్రము లోక మంగీకరింపదేమో యని నాయూహ. మనము సంస్కరించునపుడు కవ్యభిప్రాయమును బాగుగ గుర్తించి తదుద్దేశానుసారముగా సంస్కరింపవలయును గాని మన యిచ్చవచ్చినరీతిని దిద్దుట సాహసము కాకపోదు. 'జరఠ మేద్రంబు' అనియుండ దానిని గాదంబర్యనుసారముగా 'జరఠ మేషంబు' అని సంస్కరింపగా శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారు దానియందే సంస్కర్తృ స్వైరకృత్యము గలదని సెలవిచ్చుచుండఁగా శ్రీ తమ్మయ్యగారి సంస్కరణముల నెవ రంగీకరింతురు ?

మాకాపాటి జ్ఞానము లేక విడిచినతప్పులుగా శ్రీతమ్మయ్యగారు భావించుట ప్రమాదమగును. పోనిండు తమ్మయగారిమార్పులే యంగీకరించినను ఫలమేమి? అవతారికాభాగ మింకను శ్రీనాథుని రచనమునకుఁ దీసిపోఁతలోనే యున్నది. దానికోఁ అకై గ్రంథశైథిల్యమును, బరపూరణంబును, లేఖకప్రమాదములు నంగీకరింపవలసియున్నది. అట్లంగీకరించుట కాధారమో ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములు శ్రీనాథుని యితర గ్రంథములరచనము ననుకరించుచున్నవను నూహయే. ఇందలి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములును శ్రీనాథుని యితర గ్రంథములందలి పద్యము లొక్కతీరుననే యున్నఁగదా యీ యూహ ప్రమాణమగుటకు? ఈ వాక్యము వ్రాయునపుడు శ్రీతమ్మయగారు తాము పొరబడిరో లోకమును వంచింపనెంచిరో చాలప్రమాదమును వ్రాసియున్నారు. నేను శ్రీనాథుని గ్రంథములగు కాశీఖండ, భీమఖండ, హరవిలాస, శృంగారనైషధముల బాగుగఁ జదివితిని. అందలి యాశ్వాసాద్యంత పద్యములకును శివరాత్రిమాహాత్మ్యమందలివానికిని పోలికగలదనుట ప్రమాదము. అతని యితరకృతులు నాలుగింటియందును నాశ్వాసాద్యంతపద్యములును, షష్ఠ్యంతపద్యములును గలిసి నూఱుంబాతికవఱకును గలవు. వానిలో నొకటిరెండు తప్పుపదములకుఁదక్క నన్నింటికి సులభముగ నర్థమగును. అన్వయకాఠిన్యము వానియం దెక్కడను లేనేలేదు. శివరాత్రి మహాత్మ్యమునందు నాలుగు షష్ఠ్యంతపద్యములును పదునాలుగాశ్వాసాద్యంతపద్యములును గలవు. దీనికి అర్థాన్వయవిచారము సేయ వలనుపడదు. గడబడగానుండుట కేవోసదను లభించియున్నవేకాని పరస్పరసంబంధము, అర్థౌచిత్యము మొదలగునవెల్ల దీనియందుఁ బూజ్యమే. శ్రీతమ్మయ్యగారు శైలియను పేరితో పద్యములనడకనుమాత్రము చూచి మోసపోయిరేకాని తా ముదాహరించిన రెండుపద్యములకైన నర్థవిచారము చేయరైరి. పదవిన్యాసము, పద్యములనడకయు మాత్రమే శైలి యన్నచో నట్టిశైలి ప్రతికవియు షష్ఠ్యంతములందును నాశ్వాసాద్యంతములందును గూర్చునుసే యుండును. దానింబట్టి కవులనిర్ణయించుట కెంతయు వలనుగాదు. ఏదో కొంతకల్పన నల్లివర్ణించుట పంచావతారాది వర్ణనముకంటెఁ గేవల విశేషణపదములనే కూర్పవలసిన యాశ్వాసాద్యంతపద్యములందుఁ బదములయౌద్ధత్యము బాగుగాఁ గూర్పవలనుపడునుగదా? ఈవిశేషముదక్క నింకవేఱమేమియు లేదని యీ గ్రంథమును బాగుగఁజదివినవారికవగతము గాకపోదు. విస్తరభయముచే నిట నుదహరింపమానితిని గాన నభినివేశముగల పాఠకులు శ్రీనాథీయ కృతిరత్నపంచకము పారయఁదగును.

కృతిపతి కవినుద్దేశించి పలికిన సందర్భమునఁ బ్రథమ పురుష ప్రయోగము శ్రీనాథుని యితరకృతులకు భిన్నమై యవతారికాభాగము శ్రీనాథీయముగాదని చాటుచుచేయున్నదిగదా? దానికి శ్రీతమ్మయ్యగా రేమిసమాధాన మూహింతురు. ఖిలగ్రంథపూరణమునం దింతయసందర్భముగూడఁ బ్రవేశించునా? కావున నప్రౌఢకవితాబంధము, అసారకల్పనలు, అలాక్షణిక ప్రయోగములు, ప్రథమపురుషప్రయోగము నిట్టి దుగుణరత్నవిశిష్ట మయిన యవతారికాభాగము నాశ్వాసాద్యంతపద్యములతోఁగూడ శ్రీనాథీయము గాదనియే పాఠకులు నిశ్చయింతురు గాక! నాపీఠికలో నాశ్వాసాద్యంతపద్యముల విషయము జాఱవిడువం బడినట్లెంచి శ్రీతమ్మయగారు దాని నాధారముగా గ్రహించి ఆ పద్యముల నుదాహరించిరే కాని అవతారికాశ్వాసాద్యంతపద్యము లొకకర్తృకములుగాను, దక్కినకథాభాగమెల్ల నొకకర్తృకముగాను, నుండుట లోకప్రసిద్ధమను మాట మఱచియున్నారు. ఇప్పుడైన నీనాపద్యములందఁదఁడన లేదను శంక విడుతురుగాక. ఖిలపూరణమగుటచే నవతారికాభాగమునం దప్పు లధికముగాఁ బడినవని శ్రీతమ్మయగారు వ్రాయుచున్నారుగదా? ఒక్క యవతారికాభాగముమాత్రమే ఖిలమై మిగిలినభాగము గాకుండునా? అట్లు వాదించిన లోకము హర్షించునా? పరిమత్తులోనున్న తాటాకులప్రతి శిథిలాతిశిథిలమని నేను వ్రాసియేయున్నాను. అందు ముక్కలు విఱిగి యక్కరములు కానరాని చోటులందు మేము చుక్కలు పెట్టియేయున్నాము. ఆగ్రంథపాతములు మొత్తము నాలుగాశ్వాసములందును గలవు. కథాభాగమందలి పాతములను శ్రీనాథుని యితరగ్రంథములయొక్కయు సాహాయ్యమువలన బూరించి పూరించిన స్థలములకు గుర్తులుంచియేయున్నాము. అవతారికాభాగమందు గూడ నటనట మాపూరణము లున్నవానికిఁ గుండలీకరణము చేసియేయున్నాము. అవతారికాభాగముగాని కథాభాగముగాని యున్నదియున్నట్లే (గసడదవాదేశాదులు వినాగా) ముద్రించినాము. కావున నవతారికాభాగమెల్ల నెవరో మహానీచుని కవిత్వమేకాని మా పైత్యముగాదని యెఱుంగుదురు గాక!

శ్రీతమ్మయ్యగారుగూడ నీవిషయము నంగీకరించియేయున్నారు. కాని యీగ్రంథము శ్రీనాథునిచేతనే ముమ్మిడి శాంతయ కంకితము చేయఁబడినదనుటకై యీవిషయమున నూహాలపై నూహ లల్లినారు. ఒకచోట ప్రకృత తాళపత్రప్రతి విలేఖకుఁడో, లేక యాతనికిఁబూర్వులింకెవరో తమకు లభ్యములయిన ప్రతులందు నవతారికా భాగము శిథిలముకాగా నానాగ్రంథపాతములఁ దమసొంతకవిత్వములతోఁ బూరించి రేమోయని దోష విచారణసందర్భమున వ్రాసిరి. మఱియొకచో శాంతయకాలములోనో యాతని వంశమువారికాలములోనో యశ్రద్ధవలన నవతారికాభాగము శిథిలముకాగా వారు సొంతముగానో లేక యొక సామాన్యకవి ముఖముననో పూరించి యుందురు గాబోలును.

దానివలననే అప్రౌఢకవితాబంధమును, గవి ప్రతిజ్ఞయందుఁ బ్రథమ పురుష ప్రయోగమును సంభవించినవని శైలీవిమర్శనసందర్భమున వ్రాసిరి. ఇంతకు సంతసింపవలసినదే. గుడిమెట్టు వెంకన్న యుఁ దమ్మాపూర్వ లేఖకులును ఒక జంట. శాంతయ్యయు నాతని వంశము వారు నొక జంట; వీరికిఁ దోడుగా మునన్ను, బరిమత్తు మేనేజరు శ్రీ త్రిపల్లి సూర్యారావు గారిని మూడవ జంటగాఁ గూర్చి "యీగ్రంథము శ్రీనాథునిచే శాంతయకుఁ గృతియీయఁబడలేదని సాధించుటకై వీరీయవతారికా భాగము నిట్లు మార్చి"రని వ్రాసిన నేమి సేయఁగలము? కావున నింతకు ధన్యుల మే.

వాకీతికలో బయలుపడుదోషములు ప్రకటింపఁబడి యుండఁగా నాదోషములెల్ల స్వల్పదోషములే యని సెలవిచ్చి యందు రెంటిని గథా భాగములోనివే యని రెంటిని మిడింటినిమాత్రము దిద్దిరి. మిగిలిన మాటి నేల యుపేక్షించిరో వానినిగూడ సవరించిన బాగుండెడిది. చిక్కు యిన స్థలముల నక్షేపిడచి గ్రంథమునందుఁ జేయవలసిన సంస్కరణముల ముందు బ్రకటించుటలో సారస్యము గలదా? ఇంతకు నవి నేను పేర్కొన్నదోషములు గానేకావు. ఒకరు చూపగా నే ననువదించినవి. నేను జూపిన దోష మొక్కటియే. అది యవతారికా భాగమంతయు నొక్కటే తప్పు. ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములు దానిలోని భాగమే. అవ తారికా భాగ మితరపూరితమే యని త్రికరణశుద్ధిగ నంగీకరించుముఁగూడ నాతప్పులు తప్పులుగావని సవరించుటవలనఁ బ్రయోజన మేమియో కాన రాకున్నది.

ఇంతియకాక శ్రీనాథుని యితరకృతులందేమి, యింకనితరకవుల కృతులందేమి, కృతిపతి కవిని గృతియిమ్మని ప్రార్థించిన పిదపనే కృతి పతివంశము వర్ణింపఁబడుట ప్రసిద్ధముగదా. ఈ యవతారికయం దట్లు గాక కృతిపతియే తనవంశమును వర్ణించికొని పిదప కృతినర్థించికొన్నట్లు గలదు. అవతారిక శ్రీనాథరచితము గాదనుట కిదిగూడ నొకప్రమాణ ము గాఁజాలదా? పాపము అవతారికాకారుఁడు హరవిలాసమార్గము నించుక యనుసరింపనెంచెను గాని కాలుజాఱినది.

దోషములు గథాభాగములోఁగూడఁ గలవనిచూపుటకై యొక్క డనుండి శ్రీనాథుని కవిత్వమో నేను స్పష్టముగఁ బేర్కొనలేదని వ్రాసి నారు. నేనువ్రాయ నేల? గ్రంథమే చెప్పుచుండలేదా? కథారంభము నలుపదినాలగవ సంఖ్యగల వచనముకడ నుండియే కదా! అక్కడనుండి శ్రీనాథునికవితయే యని శ్రీనాథుడే కంఠరవమున వాక్రుచ్చు చున్నా డు. చిత్తగింపుడు.

"పరమేశ్వరప్రియంబై పార్వతీమనోహరంబై శ్రీనాథ సేవి తంబై బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతాన్తూయమానంబై" యిందు బ్రహ్మ రుద్రులవడుమ నుండఁదగిన శ్రీనాథునివేఱుగ సేవకునిగఁ గావించుటలో సారస్యము గలదు. తనపేరునట్లు కథాభాగమున నదుకుటయే మహాకవి తలంపు. కావున నావచనమాదిగ నంతయు శ్రీనాథునికవిత్వమే. ఇఁక నైన శ్రీనాథునికవిత్వ మేదియో యితర కవిత్వ మేదో సులభముగ గ్రహింప వీలుగలుగుకదా?

శ్రీనాథుఁడు సొంతముగా శాంతయ్యకుఁ గృతియే యియ్యనిచో నాతండు రాజమహేంద్రవరము ప్రాంతమువాఁడు గావున నచ్చటనే మరణించిన యాతనికృతి శ్రీశైలప్రాంతమున నున్న శాంతయ్య కెట్లు లభించును అని యొక్క మహాపూర్వపక్షము తమ్మయ్యగారు కావిం చు చున్నారు. ఇంత నిస్సారమయినయుక్తి తమ్మయ్యగారువ్రాయుట యాశ్చర్యముగా నున్నది. శ్రీనాథుఁడే యంకితమిచ్చె ననుకొందము, అప్పు డాకవి కృతిపతుల కెట్లు సమాగమము గలిగినది? శ్రీనాథుడు శాంతయ్య నెఱింగినపిమ్మట శ్రీశైలమున కేగినాఁడా? శ్రీశైలయాత్ర యందు శాంతయ్య నెఱింగెనా? వీరిరువురకు నెట్లు సమావేశము గలి గిన దనుకొనుచున్నారో; గ్రంథము శాంతయ్యకు లభించుటగూడ నట్లే జరిగియుండును. శ్రీనాథుడు చిన్ననాఁటనుండియు శ్రీశైలము పంచా రామములు, సింహగిరి, కంచి, కాళహస్తి మొదలగు దివ్యక్షేత్రములఁ ద్రిమ్మరుచుండెడువాఁ డనుట లోకప్రసిద్ధమే కదా? ఆతని వాసస్థాన మిదమిత్థమని నిరాక్షేపముగా నిర్ణయింప నింతవఱకును సమకూడనే లేదు. ఒకరేలికకంచి వాడు; కొందరు కొండవీటివారు; కొందరురాజ మహేంద్రమువారు; కాలధర్మమొందుట కృష్ణాజిల్లాలోని బొడ్డుపల్లె ప్రాంతములందగునేమో? మాకుఁ దాళపత్రప్రతి దొరకుట కృష్ణాజిల్లా నందిగామతాలూకా జొన్నలగడ్డగ్రామమున వాసిరెడ్డివారి యింటి కడ ప్రతివ్రాసినవెంకన్న, కాపురమును గుడిమెట్ట నందిగామ సమీప మునసే యున్నది. కవులను, గ్రంథములను ఒక్కస్థలమందే యుండవల యునని నియమింపఁగలవా రెవ్వరు?

ఎక్కడి నన్నయభట్టు? ఎక్కడి తిక్కన? ఎక్కడి యెఱ్ఱన? వీరు ముగ్గురు నొక్కకృతి నెట్లు పూరించిరి? ఎప్పటి తిక్కన? ఎప్పటి రామభట్టు? నిర్వచనోత్తర రామాయణము నెట్లు పూరించెను? ఇంత కును బువ్వలమమ్మయశాంతయ్య శ్రీశైలనివాసియేయని యెట్లు నిర్ణ యింపవచ్చును? శాంత భిక్షావృత్తి శ్రీశైలనివాసియనుట సిద్ధాంతము గాని యతని శిష్యకోటిలోనివాఁడగు శాంతయ శ్రీశైలవాసి యనుట కాధారమేదైన గలదా? శైవులకెల్ల శ్రీశైలము పవిత్రస్థానము. శ్రీనా థునివలెనే శైవులందఱు శ్రీగిరికి రాకపోకలు చేయవచ్చును. అంతమా త్రమున వారెల్ల శ్రీశైలనివాసులేయనుట సరి గానేరదు. అవతారి కలో చేవూరు, ఉత్పలము, లింగాల, చెరువాడు, ఆతుకూరు, ఆము దాలపల్లె, అను అనుగ్రామనామము లగపడుచున్నవి. శాంతయపూర్వుఁ డగు పోలయశెట్టి తూర్పునాడెల్లఁ బాలించువాఁడట. ఈగ్రామములు నీతూర్పునాడు నెఱుకపడినచో శాంతయయు నా ప్రాంతమువాఁడే కాఁదగును. నమ్మందగిన యాధారములు లేనిదే నిర్ణయింపరాదు గదా! శ్రీనాథుఁడు దివి కేగినపిదప శాంతయ గ్రంథమును సంపాదించుట శ్రీ తమ్మయగారి కెంత యసంభవముగా నగపడినదో కాని యితరుల కంత యసంభవముగాఁ దోఁపదు.

ఇంక నొక్క సంగతి విచారింపవలసియున్నది. శాంతయయు, శ్రీనాథుఁడును సమకాలికులని నిర్ణయించుటకు వివాదాస్పదమయిన ఈ యవతారికాభాగము దక్క నిర్దుష్టమగు ప్రబలాధార మేదైనఁగలదా? వారిరువురు సమకాలమువారే యని నిర్ణయము గలిగినచో నా యభిప్రాయము దప్పక పొరపాటే యగును. అట్టి ప్రమాణము నైన శ్రీ తిమ్మయగారు చూపరైరి. మదీయాత్యంత శ్రేయోభిలాషులును మదీయాచార్య విశేషులు నగు బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమ "శృంగారశ్రీనాథమున" నీశివరాత్రిమాహాత్మ్యవిషయమై కొంత ముచ్చటించియున్నారు. వా రుదాహరించిన ప్రమాణములు గౌరన శాంతభిక్షావృత్తి శ్రీనాథులు సమకాలికులనియు గౌరన నవనాథ చరితము శాంతభిక్షావృత్తి కంకితముచేసెననియు దెల్పుచున్నవి. శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకును పువ్వుల శాంతయ్యకును గల సంబంధమును నిర్ణయించుటకు వారికిఁగూడ నీ యవతారికతక్క వేఱాధారము లభింపలేదు. ఆ కాలమందే శ్రీనాథునిచే స్వయముగానే శాంతయ కీగ్రంథ మంకితము చేయఁబడి యుండెనేని గౌరనకృతు లగు నవనాథచరిత్ర, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, లక్షణదీపికలవలెను, శ్రీనాథుని యితరకృతులవలెను ఎన్నఁటికో యొకనాఁటికి శిథిలము గాకుండఁ గ్రంథపాతములు లేకుండ, లోకమున సంశయము పాల్పేయకుండనే లభింపక గ్రంథ మనాదరింపఁబడనేల? కొంతభాగము శిథిలముగానేల? దాని నెవ్వఁడో యెవరో కవితాహీనులు పూరింపనేల ? దాని ప్రారబ్ధమా?

నవనాథచరిత్రమునందు శాంతభిక్షావృత్తి యేయే విశేషణములచే వర్ణింపఁబడినాఁడో యట్టివిశేషణములతోడనే శివరాత్రిమాహాత్మ్యమందు నాతనిభృత్యుని తండ్రియు భృత్యుండు నాగురుసన్నిధానము నసే యట్లే వర్ణింపఁబడియుండురా? తా నెంత యున్నతుఁడైనను దమ యౌద్ధత్యమును దమయాచార్యులకడ నాచార్యులతో సమముగఁ బ్రకటించుకొనుట లోకవిరుద్ధము గాదా? ఒకవేళ నా బిరుదములు సర్వశైవ సాధారణములే యగునా? అట్లయినను గురుసన్నిధానమున వినయము ప్రకటింపవలయునే కాని తాను గురునితో సమముగఁ బొగడించుకొనుట తగదు. కావున నీయవతారికాభాగము శ్రీనాథుని సమకాలికుఁడగు శాంత భిక్షావృత్తి కాలమున రచింపంబడి యుండనేరదు. కనుక నవతారికాభాగము శ్రీనాథవిరచితము గాదనియే తేలుచున్నది. మఱియు శ్రీకృష్ణదేవరాయని కాలములో శాంతలింగమను నొక శివభక్తుఁడు శ్రీశైలమున రథమును గట్టించెను. యాత్రికులసౌకర్యమునకై నీటికాలువలను నిర్మించెను. శ్వేతాంబరజైనులశిరములం దీయించెను. లింగధారిబ్రాహ్మణుల కగ్రహారము లొసంగెను. గోపురముల గట్టించెను. శిథిలములైన మంటపాదులను బాగుచేయించెను. ముఖమంటపతోరణములకు బంగారుపూఁత పూయించెను. మల్లికార్జునునకు కమూల్యాభరణము లొసంగెనని శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. (చూ. భారతి ౧ వ సంపుటము, ౩ వ సంచిక, ౧౩౦ పుట) ఈశాంతలింగముగూడ శ్వేతాంబర జైనుల తలలు దీయించెననుట శైవసామాన్య బిరుదమే కాని వాస్తవము గానోపదు. ఒకవేళ నీతండే యీ యవతారికాకారకుండయి యుండునేమో? శ్రీనాథుని కాలమున కర్వాచీనుండగు నొక శాంతయ లభించెనేని యాతనిగురువు శాంతభిక్షావృత్తి సిద్ధముగ నే యుండును. శ్రీశైలమందున్న భిక్షావృత్తి మఠాధిపతులందఱకు శాంతభిక్షావృత్తి బిరుదము పరంపరాయాతముగనే యుండును. దీనింబట్టికూడ శ్రీనాథునికాలమం దీ యవతారికాభాగము రచింపఁబడలేదేమో యనియుఁ దరువాతనే యితరులు దీనిని రచించిరేమో యనియు (నితర ప్రబలాధారములు దొరకునంతకు) ననుమానింప నగును.

"కథకు మూలమేది" యను విషయమున మొదటనే కొంత వ్రాసియున్నాఁడను. నాకుం దోఁచిన యితర విషయముల నిటఁ జిత్తగింపుఁడు. శంకరసంహితయం దేఖండమం దేకాండమం దీకథ కలదో తెలుపు భారము శ్రీతిమ్మయ్యగారియందే కలదు. నా యభిప్రాయానుసారముగాఁ గాశీఖండమందలి గుణనిధిచరిత్రము విపుల పఱచి, బాణుని కాదంబరియందలి వాక్యరత్నములతో దాని నలంకరించి, శివరాత్రిని శ్రీనాథుఁడు బూజించినాఁ డనుటయే సరియగు మార్గము. తిమ్మయగారు తమవాదమును సమర్థించుకొనుటకై కాదంబరీ రసలోలుండై కొన్ని వాక్యము లాంధ్రీకరించినాడని తేలికగా వ్రాసి సత్యమును మఱుగునేసినారు. ప్రథమాశ్వాసమున నలువదినాలవపద్యము మొదలు నాలవయాశ్వాసము నలువదితొమ్మిదవ పద్యమువఱకును గల గ్రంథమం తంతయును గాదంబరీసంబంధమే కలదు. అందును యజ్ఞదత్తచరిత్రమెల్లఁ గాదంబరీవాక్యములు దక్క వేఱువాక్యము లేనేలేదు. ఇందును గాశీఖండమందునుగూడ గథానాయకుని తండ్రి యజ్ఞదత్తుఁడే. ఆతఁడు రాజపురోహితుఁడు. ఈతఁడు రాజమంత్రి. హేమాంగద వర్ణనము గాదంబరిలోనిదే? సుకుమారజననము, సూతికాగృహ వర్ణనము గాదంబరీమయములే. రెండవయాశ్వాసమునందలి 96, 97, 98, పద్యముల కీకథయందే ప్రసక్తియు లేకున్నను వాని నాంధ్రీకరించుటయే. కాదంబరీ రసవత్తర కల్పనములనెల్ల నాంధ్రీకరించుటయే శ్రీనాథుని తలంపని చెప్పుచున్నది. కాదంబరిలోని శుకనాసోపదేశసారమునే యజ్ఞదత్తుఁడు సుకుమారున కుపదేశించినాఁడు. కాదంబరిలో శూద్రకునికడకు చిలుకను గొనివచ్చిన చండాలకన్యయట్లే యిందు సుకుమారునికడకుఁ గొనివచ్చినాఁడు. శూద్రకునినోటనుండి వెడలినవాక్యములే సుకుమారునిచేఁ బల్కించినాఁడు. కాదంబరిలోని యచ్ఛోదము నచ్ఛోదముగానే నిర్మించినాఁడు. సుకుమారుడు కాళికాలయమునందుఁ గపటప్రవర్తనముతో నున్న కాలమున నాతనివ్యాగయాచార్యులు కథాసంవిధానమునకు దోషాపాదకములేదైనను గాదంబరీశబరసేనాపతి చరితము నట్లే దీనియందిమిడ్చినాఁడు. వేయేల! కాదంబరి బాగుగఁజదివి జ్ఞాపకముందుకొన్న విజ్ఞులీశివరాత్రిమాహాత్మ్యమున నెన్నిపాళ్లు కాదంబరి కలిసినదో తెలియంగలరు. శిరోమణి బిరుదాంచితులగు శ్రీ చేరి వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును జదివి శ్రీనాథుని ప్రతిభ యిందేమి

కలదు? అంతటను గాదంబరి నే చూపించినాఁడు. ఆభాగములు దీసివేసిన నేఁబదిపద్యములలో స్వతంత్రముగా మిగులునని యొకపరి వచించి యున్నారు. నా రూహించినట్లు శ్రీనాథునకు గ్రంథచౌర్య మాపాదింప వలనుపడదుగాని శ్రీనాథుడు కాదంబరి యందలి వాక్యముల లోడనే యొక ప్రబంధము నిర్మింప నెంచి దానికిఁ దనకుఁగల శివరాత్రి భక్తిని జతపరచి యీరూపమున వెలయించినాఁ డనుట యెంతయుఁ బొసంగియున్నది.

భాగవతములోని యజామిళోపాఖ్యానము, కాశీఖండమందలి గుణనిధిచరిత్రము, పాండురంగమాహాత్మ్యములోని నిగమశర్మోపాఖ్యానము, నిందలి సుకుమారచరిత్రమునుగూడ నొక్కవస్తువునకే ప్రతిరూపములని సూక్ష్మబుద్ధికేకాక స్థూలబుద్ధికిఁగూడ గోచరింపును. భిన్న భిన్న గ్రంథములం దెట్లున్నను ఒకగ్రంథమునం దొక్కవిధముననే తెలుపుట కొక్కవిధమయిన కథయే రెండుపర్యాయములు వర్ణింపఁబడుట అసంభవమనియే చెప్పకతప్పదు. ఒకవేళ నట్లేయున్నను అది యీ యాంధ్రీకరణమునకు న్యూనాధికమగు మూలముగా నుండునా? లేక విపరీతముగా నుండునా? ఈవిషయమును శ్రీతమ్మయగారు నిర్ణయింతురు గాక!

గ్రంథముయొక్క సమగ్రతా సమగ్రతల విషయమై నావ్రాసిన వాక్యములందలి ప్రమాదములం దెలిపినందుకు శ్రీ తమ్మయగారి కెంతయుఁ గృతజ్ఞుండను. నా పొరపాటొప్పుకొనుట కభ్యంతరము లేదుగాని గ్రంథసమాప్తి నిర్ణయవిషయమున నా యభిప్రాయము మార్చుకొనునంతటి ప్రబలహేతువు లేవియు నేఁటికిని గానరాలేదు. ఉరులింగోద్భవంబును శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును రెండే యీగ్రంథమున వర్ణ్యములు. తమ్మయ్యగారు దలంచినట్లు అవతారికలోని 'శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును...కథావిధానంబునకధీశ్వరుంగా' అనువాక్యమునందు రెండక్షరము లుండియుండును. గాని యంతకెక్కువయుండుట కవకాశము లేదు. అచ్చట చిన్నముక్క క్రిమినష్టమై యక్షరములు గుర్తింప వీలయినది గాదు. అంతియేకాని లేఖకుండుకాని మేముకాని అధికమగు గ్రంథము నక్కడ విడువలేదు. ఆలుప్తాక్షరములు "నను" అని యుండియుండును. అయినచో "ఉరులింగోద్భవంబును శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును నను కథావిధానంబున కధీశ్వరుంగా" అనువాక్య మేర్పడును. ఇప్పుడు తమ్మయ్యగారిశంక కవకాశము లేదుగదా! ఈవాక్యము శ్రీనాథరచితము గాకున్నను శ్రీనాథునిచే రచింపఁబడినకథను వివరించునదియు శ్రీనాథుని గ్రంథమందలి వాక్యము ననుసరించునదియు నగుటచే నే నావాక్యమును బ్రమాణముగా నుదహరించుట స్వవచనవ్యాఘాత మెట్లగునో? వ్యాఘాతమును గలిగించెనే యందము. ఆవచనము కేవలము నిరర్థకము గాలేదుకదా! ఆవచనమునకంటె నేయొక వాక్యము కథాంశముల వివరించునదియున్నపుడు ఆరెండును సమానార్థకములే యగునప్పుడు నేవాక్యమునకైన నొక్కరీతి గౌరవమే కాని వేఱుగానుండదుకదా? ఋషుల ప్రశ్నమందలి "అందు శివరాత్రిమహాత్త్వంబు చెప్పంబడియుండు నమ్మహావ్రతంబెట్టి దెవ్వ రాచరించి రేఫలంబుల నొసంగు మాకుం బరిపాటి దేటపడ నెఱింగింపుమనిన" అనువాక్యమును జిత్తగింపుఁడు. ఈరెండువాక్యములకు వాచ్యార్థ మొక్కటియే కాని వేఱుగాదు. శ్రీతమ్మయ్యగారు మాత్రము మొదటివాక్యమువలనఁ దమవాదమున కనర్థమువచ్చుచున్నదని యూహించి రెండవవాక్యముచే నభిమతమును సాధింపఁదలంచిరి. కాని నెఱవేఱలేదని సాహసించుచున్నాను. రెండవవాక్యము ననుసరించియే మొట్టమొదట శివు నావిర్భవింపఁజేసి వ్రతచర్యావిధి తెలియఁజేసినాఁడు. పిదప ఆచరణప్రకారమును, దానివలనిఫలమును సుకుమారచరిత్రమువలనఁ దెలిపినాఁడు. ఎవరో, కొందఱు శివరాత్రివ్రతము చేయుచుండఁగా దాని దర్శించినంతమాత్రముననే మహాఘోరపాతకము లాచరించినవాఁడయినను శివసాయుజ్య మందినాఁడని వర్ణించుటచేతనే శ్రద్ధాభక్తియుక్తులై వ్రతమాచరించిన మహానుభావులకు లభించుఫలము లుక్తప్రాయము లయినవిగదా? ఇంకను వీరు వీరు వ్రత మాచరించి యీయీఫలము లొందినవారని వ్రాయలేదే యను శంక కవకాశ మేది? కావుననే ఋషులప్రశ్న మందులేకున్నను వ్రతవిధానము చెప్పించుటపై యురులింగోద్భవమును పెద్దగాథను ముందు వర్ణించినాఁడు. ఇంకఁ గావలసినదేది? రెండువాక్యములకును వాచ్యాంశ మొక్కటియే అయినదిగదా యీరెంటినిబట్టి యాలోచించినను యమప్రమథాదుల యుద్ధము లీకథ కెంతమాత్రము సంబంధించునవి కానేకావని స్పష్టపడుటలేదా? యమభటులు సుకుమారుని విడువకముందే యముండు కూడ వచ్చి ప్రమథులం బరాభవించి సుకుమారుని గొనిపోవుచున్న యెడ నప్పుడు శివుడు సాక్షాత్కరించి యపరమార్కండేయోపాఖ్యానము నవతరింపఁజేసినను గొంత ఫరిగానుండునేమో కాని యమభటులు నిర్జితులై సుకుమారుండు కైలాసమున కేగి ప్రమథపదవినంది దివ్యవిమానములో సంచరించుచున్నప్పుడు యముఁడు చిన్నపోయియుండఁ జేయవలసిన దేమి? తెలివితక్కువగా గతజలసేతుబంధనమునకై యహంకరించి శివునితోఁ బోరాడి పరాభవ మొందవలయును; లేదా యసహాయోద్యమము నవలంబించి తనపదవిని విసర్జింపవలయును ఈరెండు విషయములును వ్యస్తములుగా లేక సమస్తములుగా జరిగినను ప్రకృత కథాంశమున కేమిఫలము లభించునో? కవ్యుద్దేశము శివరాత్రివ్రత మాచరించుటవలన ననంతఫలము లభించునని తెలియఁజేయుటయేకాని యేదో యొక నిర్దిష్టమగు గ్రంథమునెల్ల నాంధ్రీకరించుటకాదని నే నీవఱకే వ్రాసియుంటిని. శంకరసంహితాదిపితకథాభాగమింకను గానఁబడియున్నచో నాకథ యెట్లున్నదో ప్రకటించినపిదప మన మభిప్రాయముల మార్చుకొనవచ్చును. అంతవఱకు నీగ్రంథము సమగ్రమనియే యూహింతము. ఇంక శ్రీనాథుని యితరగ్రంథము లేవియు నయిదాశ్వాసములకంటెఁ దక్కువ లేవు గాన నిదియు వానివలె నయిదో యాఱో యాశ్వాసముల గ్రంథమయియుండుననుట దొక్క పెద్దచిక్కయిన యూహ. శ్రీతమ్మయ్యగా రిక్కడం గొంచెము పొరపడినారు. శ్రీనాథుని గ్రంథము లేవి

యు నయిదుగాని యాఱుకాని యాశ్వాసములుగలవి లేనేలేవు. ఇది మాత్రమే నాలుగాశ్వాసములది. శ్రీనాథుండు పూర్వగ్రంథముల నాంధ్రీకరించుటయం దెక్కువ యాదరాతిశయములు గలవాఁడేకాని, స్వకల్పితగ్రంథములం దంత యాసక్తిగలవాఁడు గాఁడు. కాశీఖండ,భీమఖండ నైషధములు విస్తృతగ్రంథములవుటంజేసి కావ్యమంతయు నొక్కవిషయమునను బంధించిరే యున్నది హరవిలాసమున్నదో యే డాశ్వాసముల గ్రంథమునందు చిన్న చిన్న ఖండకావ్యములనందగు నైదుభాగములతో నలరారుచున్నది. శివరాత్రిమాహాత్మ్యము వానియన్నింటికంటె భిన్నమయినమార్గముగలది. దీనియందుఁ గాశీఖండాదుల వలె విస్తృతమయినకథ లేదు. హరవిలాసమువలె భిన్న భిన్న విషయములు గలదియు గాదు. అన్యూనాతిరిక్తమయిన చిన్నకథ గలది. కావున పిక్కిలిచిన్నదియుఁ బెద్దదియుఁగాక నాలుగాశ్వాసముల గ్రంథమయినది. కావున నితరగ్రంథ పర్యాలోచనము దీని యసమగ్రత నిర్ణయించుటలో సహాకారి కాఁజాలదు.

ఇంక నాలవయాశ్వాసము తుదిని ఉత్తరకథా సూచకమయిన పద్యముగలదే; దానికేమిగతి యనుప్రశ్న యొకటి గలదు. దానిగతియేమి యందురా? ఆపద్యమునకు ముందున్న వచనమునందు పుణ్యవంతుల భాగ్యమునకుఁ గొలంది కలదే? యను సూక్తివాక్యముతో శివరాత్రిమాహాత్మ్యమువనుబంధించిన గ్రంథమెల్లఁ బూర్తినొందినది. ఆపైని బ్రశ్నింపఁబడిన కథ శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున కింతకంటెయు నుపకరింపదనుట యెల్లరంగీకరింపవలసిన విషయమే. కావున, నాపద్యము అవతారికాది రచయితచే రచింపఁబడినదని తలంచిన దానిచిక్కు వీడిపోవును. ఆతండు నప్రౌఢుఁడు గాన బూర్వాశ్వాసాంతముల నిట్టిప్రశ్నయుండ నిట నేల యుండరాదని యూహించి యీపద్యము నల్లియుండును. ఇదియే దీనికి సమంజసమగు సమాధానముగా నగపడుచున్నది. కావున నీ గ్రంథము నాలుగాశ్వాసములుమాత్రమే కలదియనియు నదియెల్ల సమగ్రముగానే మనకు లభించినదనియు నూహించుట న్యాయ్యము.

శ్రీ తమ్మయ్యగారు నాపీఠికను చాల యుక్తియుక్తముగానే విమర్శించిరి. కాని దానియందలి యుక్తులు కొన్ని యప్రమాణములని నాకుం దోఁచుటచే దానిని దిరిగి విమర్శించితిని. ఈవ్యాసము వ్రాయుటయందుఁగాని తొలుత పీఠిక వ్రాయుటయందుఁగాని నాకు ఏవ్యక్తి విషయమునను గూడ సమాసాభిమానాదులు లేవనియుఁ గేవలము గ్రంథాధారమున నాకుఁగలిగిన నమ్మకమునే ప్రకటించియున్నాఁడననియు నిశ్చయముగాఁ దెలుపుచున్నాఁడను. అనేకదోషభూయిష్ఠమై యప్రౌఢకల్పనాజల్పాకమైన యవతరణికాభాగము, కాశీఖండము నయఃపిండముగాను,నైషధము విద్వదౌషధముగాను రచించి రాజాధిరాజుల ముత్యాలశాలలందుఁ గనకాభిషేకమందిన కవిసార్వభౌముని చేరదింపఁబడుట యసంభవమని తలంచి దానివిషయమున కనుబంధించిన కీర్తికాయుఁడగు మమ్మడిశాంత సుకృతివరేణ్యునివిషయమై యొండు రెండువాక్యములు వ్రాయవలసివచ్చినందున కొంతయు విచారించుచున్నాఁడను. విమర్శనము వ్రాయువారి కిట్టిపాపము లెట్టును సంభావ్యములే. విమర్శనము యథార్థమరయునేని యీపాపము లెల్లం బటాపంచలగునుగదా? ఈవిషయమై శ్రీ తమ్మయ్యగారు కేవలాభిమానాభినివేశనములనే యాలంబింపక, హేతువాదమునే యాదరింపక, వాస్తవము బయలు దేఁడీసిన లోకమున కెంతయో మేలుచేసినవారగుదురు. భాషాసేవకులందఱు నొక్క లక్ష్యముగలవారుగానే యుందురుగాన నొండొరుల నాదరాభిమానములతో, గౌరవించికొనవలసినదేకాని పరస్పరలోపముల బయలుపెట్టుటమాత్రమే పరమప్రయోజనముగా భావింపక సమర్థములగు ప్రమాణములతో సిద్ధాంతముల వెలయించుచుండవలయును. మఱియు నిట్టి విమర్శనములు దిన, వార, పక్ష, మాసపత్రికలందు దేనియందైనఁ బ్రకటించినచో నొండొరుల యభిప్రాయములు నాతిచిరకాలమునఁ బ్రకటించుట కవకాశముండును. ఏఁడాదికొకసారి ప్రకటింపఁబడుపత్రికలోఁ బ్రకటించిన బయలువ్రాయువారికిని బాఠకులకుఁగూడం గొంత యాయాసము గలుగును. నాకుఁదోఁచిన విషయములతో దిరిగి శివరాత్రిమాహాత్మ్యపీఠికను సమర్థించినాఁడను. దీనియందును లోపము లుండియుండును. పాఠకోత్తములు వానిని గ్రహింపక గుణములనే గ్రహింపవలయునని ప్రార్థించుచున్నాఁడను.

ఋషిస్తవము

పొన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

ఘనతమో దూషిత గర్భంబులగు శైల, కందరంబులయందు డింది డింది
పంచాగ్నిమధ్యదుర్భరతపఃపరిపాక, గాఢతాపముచేతఁ గ్రాఁగి క్రాఁగి
వజ్రనిర్ఘోష మప్రతిహతమైవచ్చు, వర్షపాతములకు బడలిబడలి
యొడళుల నుఱ్ఱూతలూఁపుదుర్దమశీత, భారంబునకు బిట్టు వడఁకివడఁకి
స్వార్థరాహిత్యమహిమ పరార్థయత్న, కలితమై లోకకల్యాణ కాంక్షతోడ
సకలభువనంబులందును సంచరించు, మహితమునిచంద్రులకును నమశ్శతంబు

సీ. కైతలల్లెడువాఁడు ఘనతపోవిభవుఁడై, యుండఁగాఁ దగునంచు నూఁదిపలికి
పండితుండగువాఁడు పరమార్థదర్శన, మందఁగాఁ దగునంచు నరసిపలికి
యాచకుండగువాఁ డనర్ఘ గుర్వర్థమై, యడిగికోఁదగునంచు నడఁచి పలికి
శ్రీమంతుండగువాఁ డశేషలోకారాధ, నము సేఁత తగునంచు నమరఁబలికి
పలుకులెల్లను వెలయుప్రాఁబల్కులుగను, నడతలెల్లను ధర్మాయనంబులుగను
సకలభువనంబులందును సంచరించు, మహితమునిచంద్రులకును నమశ్శతంబు.

సీ. హరిదశ్వు సృజియింపనైన వలంతులు, హిమకరు సృజియించునీశ్యమతులు
సంకల్పమాత్ర వాంఛలు దీర్చుమేటులు, సృష్టికిఁ బ్రతిగ సృష్టించు ఘనులు
నలకాలికంటిచేనైనఁ జూచెడుమిన్న, లఖిలజగత్పూజ లందు పరము
లస్త్రశస్త్రాదుల నమరించునాచార్యు, లసమానశాంతివిద్యావరిష్ఠు
లింద్రుచేనైనఁ గాళ్లుపట్టించుకొనెడు, బ్రహ్మతేజోవిరాజులు భవ్యమతులు
సకలభువనంబులందును సంచరించు, మహితమునిచంద్రులకును నమశ్శతంబు.

సీ. దివ్యతరంగిణీతీరకాననములు, శాంతినెనంగు నాశ్రమచయంబు
ఫలభరానతభూజ బహుళసచ్ఛాయలు, మృదుకృష్ణమృగ దివ్యకృత్తివితతి
దర్భలు గబళించు తఱిపిడింకలగుంపు, వటుబృందవేదరవస్ఫుటతయు
నవిరతహోమ ధూమావృతగగనంబు, దైవతాతిథిపూజ నావిరళత
వేదవేదాంగ వేదాంతవివిధ సద్వి, చారపరితుష్టసకల శిష్యవ్రజంబు
నలరఁ జెలువాఱునాద్యవిద్యాప్రదత్వ, మహితమునిచంద్రులకును నమశ్శతంబు.

సీ. అభ్రగంగావగాహన పరిపూతులై, యర్కున కర్ఘ్యత్రయం బొసంగి
వేలకొలంది సావిత్రిని జపియించి, కనకారవిందముల్ కై నమర్చి

మణిమాలికల నురోమధ్యంబునను దాల్చి, జాంబూనదాంబరచయముఁ గట్టి
తమయాశ్రమంబుల దైవతంబులఁగొల్చి, యతిథిసంతర్పణ మాచరించి
జగములకు శ్రేయములుగల్గు సరణులెల్ల, నరసి రాజాధిరాజులనైనఁ దమకు
సేవకులఁ జేసికొనునట్టి చిత్రమతులు, మహితమునిచంద్రులకును నమశ్శతంబు.

సీ. ప్రళయపాథోధిలోపల నీఁది రెవ్వార, లర్ణోధి నొకపాత్రె యాని రెవ్వ
రవ్వేను నిలువున నడిచి రెవ్వారలు, కెరలి రక్కసుల స్రుక్కించి రెవ్వ
రమరులగర్వంబు నడఁచి రెవ్వారలు, నెఱయ ధర్మంబుల నిలిపి రెవరు
పరతత్త్వమును జూడఁ బడసి రెవ్వారలు, నతిదీర్ఘజీవను లైరియెవరు
సత్యమును శౌచమును నహింసయును క్షాంతి, యార్జవమ్మును దమసొమ్ములట్లు వెలయ
సకలభువనశుభంబులు సంతరించు, మహితమునివర్యులకును నమశ్శతంబు.

సీ. ఒకకోటిసైన్యంబునకు నాయకత్వంబు, వహియింపఁగల మహాబలధురీణు
లోకకోటిదేశంబులకునైన సమ్రాట్టులై, వెలుంగఁగలట్టి యసమతేజు
లోకకోటి యతిథిపంక్తికినైన మృష్టాన్న, మొసఁగంగఁగల తపోయుక్తిమహితు
లోకకోటి శిష్యావళికినైనఁ బరతత్త్వ, మును జూపఁగలయట్టి బుద్ధిమంతు
లరయఁ దలఁచినయపుడ బ్రహ్మాండమెల్లఁ, జేతనిడికొని తలక్రిందు సేయఁగలుగు
నిరుపములు స్వీయధర్మతత్పరులు నైన, మహితమునిచంద్రులకును నమశ్శతంబు.

సీ. 'ఒకదినంబైన మామకమందిరమునందు, నిలిచి పవిత్రంబు సలుపుఁ' డనుచు
'నొకసారియైన మామకసభాస్థలి నిల్చి, శ్రవణసుఖంబులు సలుపుఁ'డనుచు
'నొకనిముసంబు మామకపూజఁ గయినేసి, నిండుదీవన లొసఁగుఁ'డటంచు
'నొకతేపయైన మామక దేశమున నిల్చి, పాలించువిధము నేర్పుఁబుచుఁడనుచు
తే. నంజలులు ఫాలమునఁ జేర్చి యఖిల నృపులు, భక్తిసంయుక్తి నెవ్వారిఁ బ్రస్తుతించి
యడిగికొనియెద రయ్యార్యు లైనయట్టి, మహితమునిచంద్రులకును నమశ్శతంబు.

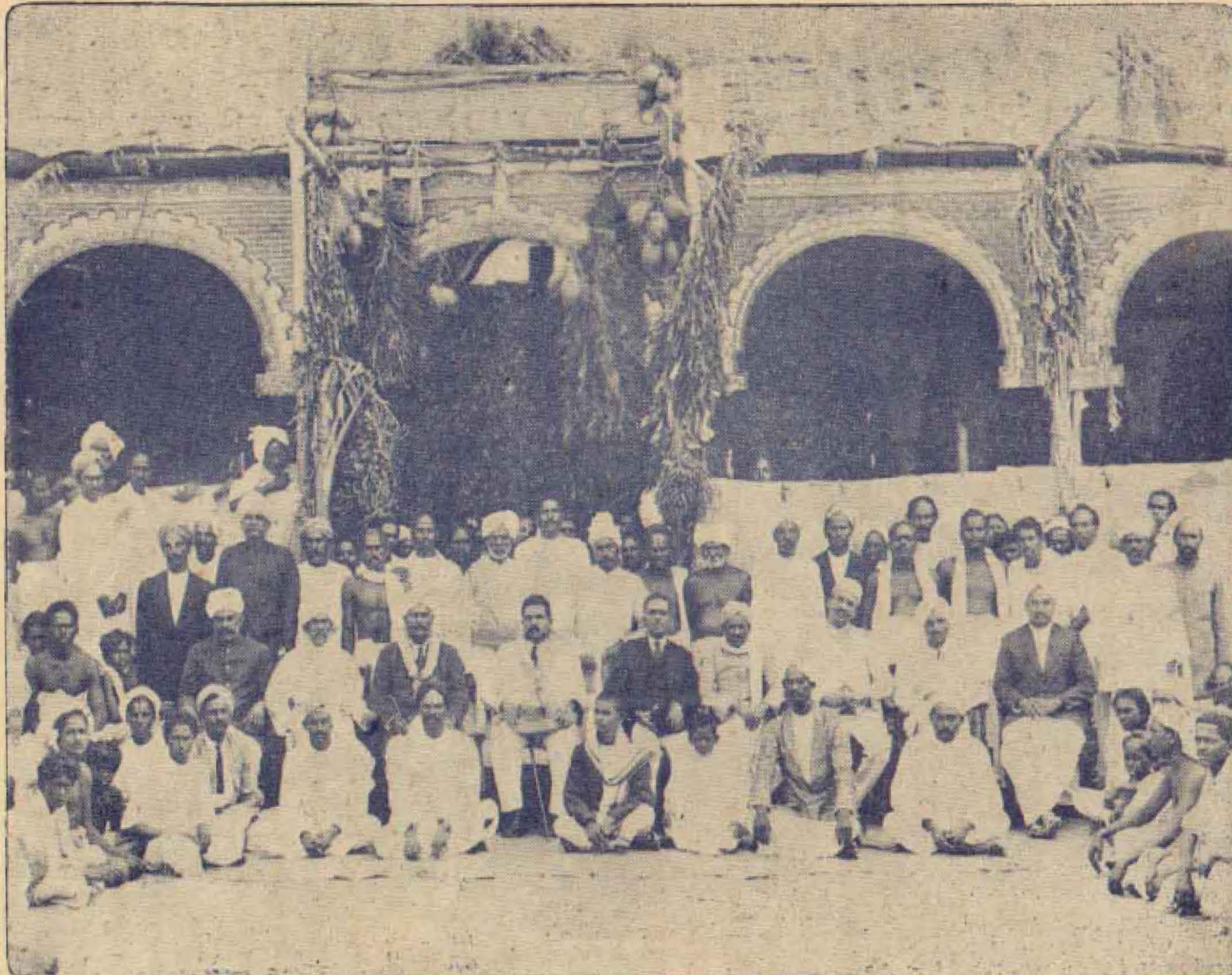
సీ. వలసిన ద్వాదశవార్షికసత్రముల్, మనిచినమీకు నమశ్శతంబు
బహుకాలములు క్షామబాధితులను బ్రోచి, మనిచినమీకు నమశ్శతంబు
సకలలోకములకుఁ జైతన్యమొదవించి, మనిచినమీకు నమశ్శతంబు
అఖిలవేదములకు నాధారమూర్తులై, మనిచినమీకు నమశ్శతంబు
తే. కవులరయి కావ్యములు వ్రాసి ఘనతఁగాంచి, మహితయశమందు మీకు నమశ్శతంబు
అఘటనాఘటనాచణులై తనర్చు, మాన్యమునిచంద్రులార ! నమశ్శతంబు.

ఆంధ్రభారతీతీర్థ దసరాసభల ప్రతినిధులు, వేటపాలెము

ఆర్ట్సుకళాశాల టెన్నిసుకోర్టు, రాజమండ్రి

దక్షిణాంధ్ర మహాజనసభ, సాతూరు
అధ్యక్షులు శ్రీయుత శొంఠి వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారు
యమ్. ఏ., ఐ. సి. యస్. రామనాథపురంజిల్లాకలెక్టరు

సూరనార్యుని ప్రేమవర్ణనలు

యడ్లపాటి వేంకటసుబ్బారావు గారు, బి. ఏ.

ఆంధ్రప్రబంధకవులలో నెల్ల పింగళిసూరనార్యుడు అద్వితీయుడు; అగ్రగణ్యుడు. ఇందతిశయోక్తి లేదు. ఇట్లనుట పెద్దనాది కవులకు న్యూనత నాపాదించుటకాదు. ఒకనిని స్తుతించిన మరియొకని నిందించుట యగునా? పెద్దనాదికవివరులు మహాప్రబంధనిర్మాతలు. పెద్దన సలక్షణశృంగారప్రబంధనిర్మాణమునకు తొలిదుక్కి. అతని తరువాత యెన్నదగినవాడు రామరాజభూషణుడు. తరువాతికవులు వీరి ననుకరించినవారు. వీరిగ్రంథములలో నెన్నదగిన అంశములు పెక్కులు గలవు. అయినచో సూరనార్యుని యొక్కటేమి? ఇతర కవులకును అతనికిని గల భేద మేమి? అను ప్రశ్నలు వచ్చుచున్నవి. వీనికి సమాధానము లేకపోలేదు. సూరనగ్రంథములు చదివినవారు ఇతర ప్రబంధములలో మనము కనుగొనజాలని విశేషాంశము లందుగలవని యొప్పుకొనక తప్పదు. సూరన స్వతంత్రకావ్యనిర్మాత. ఇతరకవు లన్నచో పురాణములనుండి కథలను గైకొని తమప్రబంధములను రచియించిరి. సూరనపోకడలు, భావనలు, వర్ణనలు, అన్నియు స్వతంత్రము. ఇతర కవులవి అనుకరణములు. ఇతరులగ్రంథములు చదువునపుడు ముందు రాబోవువిషయములను మన మూహింపగలము. కాని సూరనగ్రంథము లట్టియూహల కెడ మీయవు. సూరనవస్తునిర్మాణకౌశల మొక్కటియే అతని యద్వితీయపరిజ్ఞానమును విశదపరచును. మాటపైమాటగా కథ పెంచుటలోను, కథాసరణిసంభాషణ ప్రధానముగా చేయుటలోను, పాత్రమనోభావవ్యక్తీకరణములోను, సముచితపద్యప్రయోగములోను, పాత్రానుగుణవర్ణనవిధానములోను సూరన నిస్తులుడు; కావ్యరచనలో నూతనమార్గములు చూపిన కవిశేఖరుడు.

సూరనార్యునిగ్రంథములు మూడుమాత్రమే ప్రచారములో నున్నవి: రాఘవపాండవీయము, కళాపూర్ణోదయము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము. గారుడసంహితాదికృతులు ప్రక్షిప్తములు. ఇందు రాఘవపాండవీయము సూరనపాండిత్యప్రకర్షకు నిదర్శనము; కళాపూర్ణోదయ ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములు కవి అసాధారణప్రతిభను చాటుచు అతని కళాభిరుచిని, భావనాశక్తిని, వస్తునిర్మాణాదివిశేషములను వెల్లడించుచున్నవి. ప్రస్తుతవ్యాసోద్దేశము సూరనార్యుని ప్రేమవర్ణనలు గనుక ఇతరవిషయములను విడిచి ప్రేమవర్ణన లెన్నివిధములుగ చేయబడినవో పరిశీలింతము. బహువిధప్రేమవర్ణనవిధానము సూరనార్యకావ్యవిశేషాంశములలో నొకటి. ఏకావ్యములోగాని, ఏకవిగ్రంథములోగాని ఇన్నివిధములుగ ప్రేమవర్ణనలు మనము కనుగొనజాలము.

కళాపూర్ణోదయప్రభావతీప్రద్యుమ్నములు శ్రవ్యదృశ్య ప్రబంధములు. ఒకటి నవలయనియు మరియొకటి నాటకమనియు నిర్వచింపవచ్చును. కథాసరణి సంభాషణరూపముగనుండుట రెండిటిలోనుగల సామ్యము. ఈరెండిటిలోను ప్రేమవర్ణన లేయేవిధములుగ నున్నవో విచారింతము.

కలభాషిణి-వాంఛితేతరలబ్ధసంతుష్టప్రేమ

కలభాషిణి కళాపూర్ణోదయపూర్వకథకు నాయిక. జన్మవలన వేశ్య. గుణములను సత్ప్రవర్తనను ఉత్తమకులస్త్రీ. నాకమృగీనేత్రలకయ్యమునకు కాల్చాచి వారియాదలలను దన్నజాలునంతటి రూపరేఖావిలాసములుగల సౌందర్యరాశి. అట్లయ్యు గర్వరహిత. గణికాజనసామాన్యనిజసౌందర్యస్తుతిపరాయణత్వము కలభాషిణి వినమ్రస్వభావమున శ్లాఘాభావముచే నలసపోయెననిన వింతగాదు. ఇట్లు సలక్షణరూపసౌందర్యవిభవాతిశయముల విరాజిల్లుచు సద్గుణగరిష్ఠయగు కలభాషిణీమనోహరశృంగారచరిత్ర ఆమెప్రేమపరిణామముచే పరిపూర్ణత్వ మందుచున్నది. కలభాషిణీప్రేమ గణికాజనప్రేమవలె అర్థసంపాదనమూలము కాదు. కామోద్వృత్తయువతులట్లు ఆంగికము కాదు, ఆమెప్రేమ మానసికము. ఆమె పరిపూర్ణయువతి. సహజవిలసత్కలభాషలయొక్క కలికితనమునను, చతురతను ప్రౌఢ. కూకటివేణితో కురులుకూడకమున్నె విటావళిని ప్రసూనబాణఘాతముల కడుంగడు నొవ్వజేసిన సహజసుందరి. అట్లగుట అసహజవిలాసినీశరీరలావణ్యసరసిలో నీదులాడ యువకహంసగణము లెన్నియో తహతహలాడుచుండుట వింత గాదు. అట్టివారిలో మణికంధరు డొకడు. మణికంధరుడు కలభాషిణిని ప్రేమించినటుల నారదుముఖమున వినుచున్నాము. కలభాషిణి మనసు నలకూబరునిమీదికి ప్రసరించినవిషయము కనిపెట్టి ప్రియశిష్యుడగు మణికంధరుని ప్రేమ కెక్కడ అంతరాయము కలుగునో యని నారదుడు సంభ్రమమునకులోనై అట్లు జరుగకుండునట్లు తంత్రములను బన్నినాడు. నలకూబరుని ప్రేమించకముందు మణికంధరుని కలభాషిణి ప్రేమించియుండెనా యను విషయము విచారింప

ఏలసియున్నది. మణికంధరుడు ప్రేమించుటమాత్రము విస్పష్టము. ఆ విషయ మీపద్యమున ప్రతిబింబితము:

మ. తమిఁ బూఁదీఁగెల తూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతాలాడుచుం దూఁగు నా
కౌమారంబ్రాయపుగబ్బిగుబ్బెతలయుం బ్రఫుల్ల చక్కఁగాఁ జూఁగి మిం
టిపెంగం బై చనుదెంచుతీవిఁ గనుఁగొంటే దివ్యమౌనీంద్ర! నా
కమ్మ గీర్వశ్రేతలమీఁదఁ గయ్యమునకుం గాల్ సాఁచులా గొప్పెడిన్.

ఈవిధముగ కలభాషిణి మణికంధరుని ప్రేమించిన క్లెక్కఁడను లేదు. మణికంధరకృతదండకమును కలభాషిణిచే చదివించుట, మణికంధరునియందు కలభాషిణికి ప్రేమోదయ మగునట్లు చేయుట, నారదుని యుద్దేశమై యుండవచ్చును. ఆదండకమును చదువుటయు, తత్కర్తను కొనియాడుటయు, ప్రేమజనితము లేయని చెప్ప వలనుపడదు. అట్లైనచో ఇద్దరిని ప్రేమించుట కులస్త్రీలక్షణముగాదు. అయితే కలభాషిణి కులస్త్రీ కాదుగదా వేశ్యగదా యని యందురేమో! జన్మ వలన వేశ్యగాచేసినను ప్రవర్తనలో కులస్త్రీగనే చేయవలయునని కవియుద్దేశము. తత్కారణముననే ఆమెను నాయికనుచేసెను. కులట ఉత్తమనాయిక యగు టెట్లు? సలక్షణశృంగారప్రబంధమునకు సూరన వంటి మహాకవి అధమనాయిక నేర్పరచుకొనునా? కనుక కలభాషిణి తనప్రేమధనమును ఇరువురకును బంచిపెట్టలేదు. మణికంధరుడు నారదునిశిష్యు డగుటవలన ద్వారకకు అప్పుడప్పుడు వచ్చుచుండుటయు కృష్ణుని స్తుతించి హారమును బడయుటయు మొదలుగ గల పరిచయముచే వానిని మెచ్చి వానిప్రతిభావిశేషములకు ముదితహృదయయై హాసిని పొగడినది. ఇంతమాత్రమున వానిమీద ప్రేమ నిలిపి వానిపొం దభిలషించినదని చెప్ప వలనుపడదు. ఇందు కొక నిదర్శనము చూడుడు: మణికంధరునిపొందు తనకు నభిలషితంబని యెప్పు డనినదో విచారింపుడు. తాను వివిధకష్టములకోర్చి తుదకు పొందినది నలకూబరుడుకాక నలకూబరాకారుడగు మణికంధరుడని తెలిసినతరువాత తనప్రాప్తి అంతయే యనుకొని తనను పొందినవాని మనసు విరిగి తనజీవితము వ్యర్థముగు చేసెనో యను తలపున తనకును మణికంధరునిపొందు నభిలషితంబే యని చెప్పినది. ఇంతయేల? మణికంధరుడు తపోవనమున రంభాపరిష్వంగసుఖలాలసుఁడై యున్నాడని సిద్ధుడు చెప్పినప్పుడు కలభాషిణి ఈర్ష్యాసూయాగ్రస్తయైనదా? నిజముగ వానిని తా వలచియుండినయెడల అట్టివాడు వేరొకవనితతో క్రీడించుట, హృదయశల్యమై స్త్రీలబాధించుట సహజముకదా. ఆవార్తవిని ఆమె చకితయైనట్లుగాని విషణ్ణవదనయైనట్లుగాని లేదు. పైగా అందుకు హర్షించినది. ఎందుకు? తావలచిననలకూబరునిపొందు లభ్యమగునను నాశచే. ఇక నలకూబరునిపై ఆమె యేవిధముగ ప్రేమహత్తినదో కనుగొందము. ఉద్యానవనవిహారతత్పరయగు నావిలాసిని రంభాసమేతుఁడై ఆకాశమార్గమున నేగుచు నారదసందర్శనోత్సుకుఁడై క్రిందికిదిగిన నలకూబరుని గాంచి వారు వెడలిపోయినతరువాత అతడు నలకూబరుడుకాఁడా యని నారదుని ప్రశ్నించినది. తత్పూర్వము నలకూబరుని వినుకలికలిమి మనసార ప్రేమించియున్నది. ప్రత్యక్షసందర్శనము ఆమోహాలతను చిగురింపజేసినది. ఆలత పుష్పఫలసమృద్ధియగునా లేక దోహదాభావముచే కృశించిపోవునా యను విచారము కలిగినది. ఆవిషయ మిందు విస్పష్టము.

క. సతియన నింకనొకతెన్
భువిలోపల వేఱె వెదకఁబోవలయునె యో
ధవళాక్షి! నీవకానే
రవె దైవనియుక్తిఁ గొంతప్రాప్తి కలిగినన్.

అనినారదు డన అందు కాయువతి ప్రత్యుత్తరము చూడుడు:

క. నావుడు నంతటఁ రూప
శ్రీవైభవసతికిఁ గాక సిద్ధించునె యీ
దైవనియుక్తియు మాకుం
లేవిధమునఁ బాల్పడిన నిద్ధవివేకా!

ఇందు అనుమానము దైన్యము నిస్పృహలతో కూడుకొనిన ప్రేమలహరీద్యోతకము. ఇందులోనే ఆమె దృఢసంకల్పముగూడ విశదమగుచున్నది. ఎన్నిపాట్లనిపడి ఆప్రేమధనము సంపాదించుకొనుటకు సంసిద్ధురాలై యున్నది. తత్సాధనమునకు ప్రథమమున నొక యుక్తి పన్నినది. కృష్ణుని భార్యలు నారదునిగానకళానైపుణి సేవికముగ ప్రశంసించుటతో నిగూఢవృత్తి తెలిసికొను వ్యాజమున తనకపేక్షితమైన నాతిరూపుధరింప సామర్థ్యమబ్బునట్లు నారదునివలన వరము గైకొనినది. ఇట్లు తనప్రేమసౌధమునకు ప్రథమసోపానము నిర్మించుకొనినది. ద్వితీయసోపానము మణిస్తంభుడను సిద్ధునిసహాయమున నిర్మించుకొనదలచి పింగపువారుపంబున మునితోగూడ ప్రయాణమొనర్చుట కిష్టపడినదియై అట్లాతడు తన్ను తీసికొననియెడల ప్రాణహానికలుగుననియు తత్క్షణము మద్వల్లభునికడకు తీసికొనివెళ్లవలసినదనియు ప్రార్థించినది. దీనివలన నలకూబరునే మనసార ప్రేమించిన దని స్పష్టమగుచున్నది. కాని నిజవాంఛ విఫలమై మణికంధరునికూటమి లభించినది. ఈవిషయము వెల్లడియైనతరువాతనే కలభాషిణి యిద్దరిపొందు నభిలషించియుండెనా యనువిషయము తర్కింపవలసి యున్నది. గణికాప్రవర్తన మామె యం దుండినయెడల అట్లే చేసియుండెడిది. నలకూబరునిపొందు ప్రథమవిఘ్నము గాంచి అనభిలషితపురుషసంగమప్రాప్తి కలిగినపుడు మరల స్వాభిలషితపురుషసంగమ ప్రయత్నము చేసినదా? అట్లుచేసియుండిన వ్యభిచారదోషము సంభవించును. వాంఛితసంగము ముపలబ్ధముకాకపోగా మరియొకనితో కూటమి సంభవించినది. కనుక అందనిమ్రానుపండునకు నఱ్ఱుసాచిన నిరర్థకముకదా. లబ్ధవస్తువులో పరితృప్తి వహించి సంతుష్టయగుట ధీరోదాత్తలక్షణము. ధీరస్వాంతలు గతజలసేతుబంధనమునకై ప్రయత్నింపరు. కనుక కలభాషిణి వాంఛితేతరలబ్ధప్రేమగలదియైనను విచారింపక కులస్త్రీసహజలక్షణ మగు

సుహృద్భావముతో మణికంధరుని ప్రాణనాథునిగ స్వీకరించి రంభా శాపగ్రస్తయగుట వానిచేతిలోనే మనఃపూర్వకముగ ప్రాణములను విడిచినది.

సుగాత్రీశాలీనులు - మానసికనిరాడంబరప్రేమ

సుగాత్రి పూజారి యేకపుత్రిక. శాలీనుడు ఇల్లటపుటల్లుడు. మామగారు గృహస్థాశ్రమమును విడిచి వానప్రస్థాశ్రమమును స్వీకరించిరి. ఇక గృహమున అత్తగారిపోరు మిక్కుటము. సుగాత్రితప్ప ఇతరసంతానము లేకపోవుటచే దౌహిత్రజననమునకై ఆమె యెదురు చూచుచున్నది. కూతురిని నానావిధాభరణాలంకృతగ నొనర్చి శయన మందిరమున కనిపినది. ఫలితమేమి? 'పట్టి రాకపోక లొనర్చెవాని పతియు.' అందులకు కారణము వారలకు దురూహ్యము. శాలీనుని తత్త్వము వేరు. అతడు రజోగుణలేశముసోకని సాత్త్వికుడు. సాత్త్వికునకు ఆడంబరజీవితము గర్హితము, సహజసౌందర్యవిలసిత ప్రకృతిశోభాగ్యాసందవిలోలత్వముసాత్త్వికవాంఛితము. సాత్త్వికులకు జీవనాధారము లగు ఆహారాదులు సైతము ప్రకృతిలలామయొసగు కందమూలాదులు; వాహినీనిర్మలోదకములు. శాలీనుడు సాత్త్వికుడు గనుక క్రోధమూర్తియగు అత్తగారిచే ప్రసాదింపబడిన తోటమాలిపని సంతోషపూర్వకముగ స్వీకరించెను. అది అతనిసత్త్వగుణమునకు కఠిన శిక్ష; నిరాడంబరజీవితమునకు ప్రాయశ్చిత్తము. అట్లయ్యు అత్తయెడల గాని భార్యయెడలగాని లవమేనియు క్రోధము వహింపలేదు. ఎంచుకన తనకాయుద్యోగము సర్వసమ్మతము; ఆనందావహము. పాపము! సుకుమారహృదయయగు భార్య నాథునికష్టములను చూచి యెట్లు సహింపగలదు? మాత్రాజ్ఞకు నెదురాడునంతటిసాహసికురాలు గాదు. వీవిధమునసైన నాథునితనవలలో జై చుకొనునంతటి ప్రౌఢాంగన కాదు. కులస్త్రీలక్షణసమన్వితయగు ముగ్ధ. ఒకయెడ మాత్రాజ్ఞోల్లంఘనమునకు విముఖత, మరియొక దెస ప్రాణేశుని దీనస్థితికి అనుతాపము, ఇంకొకవంక చెలికత్తెలయొత్తిడి. కిల్లి తెమ్మెర విసరుల కొంచెము కొంచెము విడిపోవు చిఱుమొగిళ్లమాదిరి లజ్జ విడిపోవ శృంగారాభినయములను చెలికత్తెలశిక్ష నభ్యసించి వానిని నాథునిపై ప్రయోగించెను. ఫలితము నిరాదరము. పైపై మెఱుంగులు, తళుకుబెళుకులు, శృంగారాభినయములు మానసికప్రేమకు ఉద్దీపనవిభావములు గానేరవు. ఇవియన్నియు ఆంగికప్రేమ నభిలషించి కామోద్రేకులగువారికి మాత్రమే ఉద్దీపన విభావము లగును. మానసికప్రేమతత్త్వము వేఱు. అందులను సాత్త్వికమానసికప్రేమతత్త్వము సామాన్యులకు దురవగాహము. సరియే. విభూషితసౌందర్యముచేగాని, శృంగారవిలాసములచే గాని ప్రేమోత్పన్నము కాలేదుకద! ఇక ప్రేమ తీరిమన్య గగనకుసుమమేనా, లేక తదుత్పత్తి కేమైన మార్గముగలదా? ఎప్పుడు నాథుడు భార్య సాత్త్వికగుణమును, సహజసౌందర్యముకురమున తిలకించునో ఆ క్షణముననే ప్రేమోత్పత్తియగును. జలధరాచ్ఛాదితచంద్రికాప్రసారమువలె ఆమె సాత్త్వికస్వభావము భూషణాద్యలంకారప్రచ్ఛన్నమగు నంతకాలము నాథునికిప్రేమభావ్యతయే కన్పట్టుచుండును. సుగాత్రి నాథునికష్టములనుచూచి భరింపలేక తత్సహాయార్థము దేహాలంకృతాభరణములను తీసివైచి నడికట్టు బిగియించి, సహజలావణ్యము వెల్లివిరియ పూమొక్కలకు దోహదము చేయుచు గుద్దలి చేబూని త్రవ్వుచు నీళ్లుపోయుచున్నపుడు శాలీనునిప్రేమవీక్షణములు ప్రియురాలి సాత్త్వికగుణసంపదను, దయార్ద్రహృదయమును, ప్రేమస్వరూపమును, చూరగొన్నవియై ఆతనిహృదయక్షేత్రమున ప్రేమాంకురములను నాటుకొల్పినఁజేసి వానినేవిగమున బహిర్గతము చేయుచున్నవియో కనుగొనుడు:

//చ. అపు డతఁ డట్లు పేర్చు కుసుమాస్త్రుని యుద్ధతి నాఁపలేక "వ
ల్లిపడుచ! యెంతమాన్చిన సెజింగెడిదానవు గావు నీకుఁ దో
టపనుల కంతమార మకటా" యనుచుం దనయుత్తరీయవ
స్త్రపుముసుకొంగునం దుడిచెఁ దన్వికపోలపుఘర్మబిందువుల్.

చ. తుడిచినఁబోక మన్మథునిదుర్జనతామహిమన్ బోరింబోరిం
బడఁతి మెఱుంగుచెక్కు-లుఁ బర్వెడు ఘర్మముఁగాంచి యంత నా
బడతిక చూడలే కితుమపాల్లకుఁ జొచ్చి వలంగితంచు నా
కప్పుడుతమకంబుతోడఁ దలగ్రుచ్చి కవుంగిటఁగూర్చె నత్తతిన్.

ఈప్రేమమాధుర్యము వర్ణనాతీతము; మానసికము; స్వాభావికము; అన్యోన్యహృదయైక్యానుసంధానము; నిర్మలము; నిశ్చలభావసమన్వితము. తళుకుంబెళ్కు-లమాపర హృదయముల తల్లడిల్లజేయు కులుకుమిటారి వయోవిలాసశృంగార చేష్టితముల నాకర్షింపబడి తద్విభావాంతర్థానముతో ప్రేమరాహిత్యము కలుగు ప్రణయపరిణామము కంటె ఈసాత్వికమానసికప్రేమ—నిరాడంబరసముచితోల్లాసప్రేమ—వేయిమడుంగు లధికము.//

శాలీనుని ప్రేమతత్త్వమును తెలిసికొంటిమి. ఇఁక సుగాత్రి ప్రేమ యెట్టిది అనువిషయ మాలోచింతము. సుగాత్రి పతివ్రతాశిరోమణి. పతివ్రతా మాహాత్మ్యముచే శారదాదేవిని సుప్రసన్నురాలిగాఁజేసికొని జడివానవలన భర్త కేయపాయము కలుగకుండ కాపాడుకొనిన సాధ్విలలామ. భర్తృమానసికప్రవృత్తి నెఱుంగకపోవుటచే భూషణాద్యలంకారధారణ మాతని శ్రేయోభివృద్ధి కారణమని భరించినది. అంతియేకాని వానిజిగిబిగి సోయగముల భర్తృప్రేమ చూరగొనవలయు నని కాదు. భర్తతనయందు నిరాదరణచూపుచున్నను, కారణము దురూహ్యమైనను వానియందు ప్రేమను విడనాడలేదు. ప్రేమ అంగసౌఖ్యమునే ఆసించియుండినయెడల విరక్తికలిగియుండును. కాని ఆమెప్రేమ మానసికము. మనోదర్పణమున నాథుని ప్రతిబింబ మీక్షించుచు సంతృప్తి వహించినది. మంగళసూత్రం బీపాటి శుభస్థితినుండుట పదివే లనుచు చింతారహితయై మెలంగినది. నాథుని ప్రేమాంబుజము సహజలావణ్య సరసిలోనే లభింపగలదని తెలిసికొనినప్పుడు అలంకారముల త్యజించి

నాథునిమనోభీష్టమున కనువగు తెరగున సంచరించినది. సుగాత్రి గాఢ తరప్రేమ నేవిధముగ వ్యక్తపరచినదో కనుగొనుడు:

"ఉ. ఆలరితాంగి చాలఁబడనచ్చట నమ్మెయి నుండి సాహసో
ద్వేలత నంతఁజేరి కడుఁద్రిమ్మటచే శ్రమ మొందినారు గాఁ
బోలును బోదునా నిమరఁ బోదొరకేయని కప్పురంపుఁదాం
బూలము తావి భుగ్గరని ముంచుకొనం జెవిదండఁ బల్కె నన్.

క. పైకొన్న పరాకున నతఁ
డేకోర్కిని వచ్చితనిరెు నింతియు నగలో
లోకమువారలు పతికడ
కే కోర్కిని వత్తు రనుచు నెంతయుఁ బొలసెన్.

... ...

మ. అకటా! యేమనిదూరుదాన మిము నాథా, వేగుజామయ్యెఁ బొం
దికగాఁ బాదము లొత్తరమ్మనుటగానీ యొంటి యేమోకదా
నికటస్థోడికి నేఁగుఁడమ్మనుటగానీ కొంతసెయ్యంపుఁ బూ
నికతోఁ గన్నులు విచ్చిచూచుటయె కానీ లేద యొక్కింతయున్.

... ...

ఉ. చిత్తము వేఱొకర్తుపయిఁ జేర్చి మరల్పఁగఁ నేరకేమొ వీ
రత్తరళాక్షిఁ దెచ్చుకొనుఁ డాయకనావశమైన బంపుఁడేఁ
దెత్తు నవశ్యమున్ మఱియు దేవరకుంబలె సవ్యథాటికిం
జొత్తుగుచున్ బనుల్ సలుపుదున్ నిజ మాడెద దైవసాక్షిగాన్.

క. తుదఁ జిక్కులేల మీామది
కొదదీరినఁ జాలు నమ్ము కొనవలసిన వ
చ్చెద నమ్ముకొనుఁడు నన్నో
హృదయేశ్వర! యేమి చింత యిది దెల్పఁదగున్.

అన్యకాంతనైన సమకూర్చెదనన్న విషయము మనము హర్షింపకపోయినను ఆమె గాఢతరప్రేమ యెంతవఱకు ఆమె మనసును స్వాధీనపరచుకొనెనో, తొత్తగుచు వేఱొకవనితకు నూడిగము చేసెద ననుట కెంతమనోదార్ఢ్య ముండవలయునో చూపుటకు 'చిత్తము వేఱొక ర్తుపయి' అనుపద్యము నుదాహరింపబడినది.

సుగాత్రీ శాలీనులకు అన్యోన్యప్రేమావిర్భావము కలిగి యెంతో కాలము కాకమునుపే తద్విభ్భిత్తి యేర్పడినది. కారణమేమి! మరల శాలీనుని మానసికతత్వమే యిందుకు హేతువైనది. ప్రియురాలి కొమరుం బ్రాయము దినదినప్రవర్ధమానమై ఎల్లకాల మట్లే యుండగలందులకు ఆతనివ్వికి గర్భధారణ కలుగకుండునట్లు శారదాదేవివలన వరమును శాలీనుడు పడసెను. భర్తృసంగమమున పుత్రోత్పత్తియగునటులు శారదాదేవివలన సుగాత్రి వరమును పొందెను. నిజమనోభీష్టమునకు వ్యతిరేకముగ భార్య ప్రవర్తించినందులకై శాలీనునిమనస్సు చివుకుమన గంభీర హ్రదమున దూకెను. ఇదేటిన్యాయము! ఇట్టి దొక్కడనైననుకలదా! అను సంశయము విచారణీయము. ఆవాంఛ వాని మనఃప్రవృత్తికి నిదర్శనము. అతడు వాంఛించినది సహజలావణ్యము. గర్భధారణము తన్నాశన హేతువని అది కలుగకుండుటకై వరము పడసెను. భార్యపొందిన వరమువలన తనకోరిక వ్యర్థమైనది. నిజమనఃప్రవృత్తి భార్య మానసదర్పణమున ప్రతిబింబితమై యుండెనని నమ్మినవాడు గావున అందు భిన్న ప్రవృత్తియేర్పడుట గని నిస్పృహకు లోనయ్యెను. ఈప్రేమతత్వమెంత వరకు సత్యమను సంశయము విచారణీయము. ప్రేమ అన్యోన్యహృదయైక్య సంధానమనుట నిర్వివాదాంశము. కృత్రిమసౌందర్యమున కన్న సహజ సౌందర్యమే ప్రేమనిలయమునకు ప్రధానస్థానమనుట వర్ణనీయాంశము. కాని శాలీనునికోరిక యెట్టిది? అది స్వాభావికమా? ప్రకృతి విరుద్ధము కాదా? వాంఛనీయమా? అనుప్రశ్నలు వచ్చుచున్నవి. ఈ ప్రశ్నలకు ప్రతికూల సమాధానములే ఉత్తమములని తోచుచున్నవి. వైవాహిక తంత్రము కామ సంతృప్తికొఱకే కాక వంశోద్ధరణమునకై యేర్పడినది. అట్టిచో వంశనాశనమగు కోరిక దుష్టము. భార్య సహజలావణ్యము తరుగకుండవలయునని కోరిన వేఱొకమార్గముగా వరమడిగియుండిన ఉత్తమముగ నుండెడిది. ఈకోరిక అస్వాభావికమను విషయమును కవి విస్మరించియుండలేదు. అందుకనే సుగాత్రికి పుత్రవరమును శారదాదేవివలన ప్రసాదించెను. ఇట్లు శాలీనునికోరిక వ్యర్థముగాక, అటు సుగాత్రివాంఛ నిష్ఫలముగాక సరస్వతీప్రభావమున సుగాత్రీ శాలీనులు సుముఖాసత్తీమణిస్తంభులుగ వ్యవహరించుకాలమున వారికివంశోద్ధారకుడగు కుమారుడు కళాపూర్ణుడు జనకుడు సుముఖాసత్తిగను జనని మణిస్తంభుడుగను యేర్పడ ప్రభవించెను. *

ప్రభావతీ మధురలాలసలు—రాజసాంగికప్రేమ

కళాపూర్ణోదయోత్తరకథకు నాయిక మధురలాలస. పూర్వకథానాయికయగు కలభాషిణి ద్వితీయజన్మమున మధురలాలసగా జన్మించినది. మణికంధరుడు కళాపూర్ణుడయ్యెను. జన్మతోగూడ స్వభావాదులు మారినవి. నాయిక తొలిజన్మమున వేశ్య; ఈజన్మమున రాజపుత్రి. నాయ

* ఇక్కడ కథాసందర్భము తెలియనివారికీ విషయము తెలియదు. గనుక క్లుప్తముగా వివరించెదను. శాలీనుడు హ్రదాంతర్భాగమున జలస్తంభనవిద్యచేనున్న మామగారి కృపను సింహపువారువమును బడసి మహేంద్రవాహనగుడి కేగి ఆదేవిని గొల్చుచుండెను. సుగాత్రిసుముఖాసత్తియనుపేరున నాదేవినే కొల్చుచుండెను. మణిస్తంభుడు (శాలీనుడు) కలభాషిణిని దేవికి బలియీయబోవ సుముఖాసత్తి తనకంఠ మర్పించి ఆయబలను కాపాడెను. దేవి ప్రత్యక్షమై ఆమెను పునర్జీవితనుగా చేసి ఆమె సత్యవచస్స్థితి బరగునని వరమిచ్చెను. సుముఖాసత్తీమణిస్తంభులాండ్రొరుల గుర్తించుకొని కాసారపురమునకుండు కాలమున వినోదముగా సుముఖాసత్తి తాను పురుషుడుగాను భర్త స్త్రీగాను మారిన బాగుండునని యని శారదావర ప్రభావమువలనవా రట్లు మారగా తత్సంయోగమువలన వారికి సద్యోయావనుడగు కళాపూర్ణుడుదయించెను.

కుడు పూర్వము గంధర్వుడు, ఇప్పుడు రాజు. నాయికా నాయకులకు రాజకుల లక్షణములన్నియు పట్టుబడినవి. కలభాషిణీ మణికంధరుల యందు లేని విరహావేదనలు, చంద్రాదిదూషణలు, వనవిహారములు పొలయల్కలు వీరియందు గానవగును. స్వభావసల్లక్షణప్రేమ కామోద్ధృతప్రేమ కెడమిచ్చినది. ప్రభావతీమధురలాలసలప్రేమ సామాన్య ప్రబంధ నాయికల ప్రేమవలెనే వర్ణితమగుటచే అంతవిపులముగ చర్చించవలసిన పని లేదు.

మధురలాలసాప్రేమ రజోగుణప్రధానము. ఆప్రేమ ఈర్ష్యాసూయా సమ్మిళితమై నాథుని మనోవ్యాకులతకు కారణమగుచున్నది. కళాపూర్ణుని ప్రథమభార్యయగు అభినవకౌముదియందు అనవసరసంశయగ్రస్తయై ఈర్ష్యవాదోప యేమనుచున్నదో చూడుడు:

చ. విభు డీక నమ్మ చెప్పడొకొ విన్నము లేమయినం ఘటిల్లెనో
బభినవకౌముదీయుతములై నవి యాకెకు నాదు సంగమం
మభిమతమాటగూడదన యొకప్పుడు నట్టిది గానినాడు దు
ర్లభము గణించునే సురవిలాసిని వల్లభు డన్యకాంతలన్."

అభినవకౌముది మధురలాలసను ద్వేషించిన దెక్కడను లేదు. మీదుమిక్కిలి హర్షించినది. అట్లగుట ఈవిలాపము మధురలాలస కామోద్ధృతస్వభావమును చాటుచున్నది. కామప్రేరితయగు సతికి మానసికానందము దుర్లభము. మానసికానందశూన్యమగుప్రేమ ఆంగికము. ఈర్ష్యాసూయలు కలుగుట కదియే కారణము. దీనికి గర్వము దోహద మొసంగుచున్నది. నాథుడు కాళ్లమీదపడి వేడవలసినదే. సకలరాజమకుటమణిగణవినిర్మితనూపురములను ఆయన కాళ్లకు దొడగునట్లు ప్రతిజ్ఞ చేసిననేకాని ఆమెకటాక్షవీక్షణములు ఆయనపై ప్రసరించలేదు. ఈవిషయములో అభినవకౌముదికూడ తీసిపోలేదు. నాథుని శిరస్సు ఈయమపాదరజోలేశముచే గూడ పవిత్రమైనది. అపూర్వ వీణావాద్యగానముచే ఆమె ఆగ్రహము శాంతించినది. ఇదియేనా నిష్కళంకమైన పవిత్రప్రేమ! ప్రేమస్వరూపమగు అవ్యాజహృదయానురాగ మెచ్చటనున్నది? మూతివిరుపులు, తలవిసురులు, మగనిపొడగని తెమ్ముకోలు ఏడ్పులు మొదలినవియు ప్రేమచిహ్నము లగునా? ఇరువురి హృదయముల కార్చిచ్చురగుల్కొనుట కివి సాధనములుమాత్రము కావచ్చును. ఆచిచ్చులో ప్రేమాంకురములు దగ్ధములుకాక నిల్చునా? ఈప్రేమ రాచపుట్టువులకే తగినదికాని యితరులకు తగదు.

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునకు నాయిక ప్రభావతి. నాయకుడు ప్రద్యుమ్నుడు. ఇరువురు రాజవంశజులు. ప్రద్యుమ్నుడు కృష్ణుని కుమారుడు. ప్రభావతి రాక్షసేశ్వరుడగు వజ్రనాభునితనయ. మధురలాలసాప్రేమవలె ప్రభావతీప్రేమ రజోగుణప్రధానము; ఆంగికము. ప్రేమజనితానంద మనుభవించునది వివిధాంగములేకాని మనసుకాదు. మానసికోల్లాసము ప్రేమఫలముకాదు. ప్రభావతీప్రేమ మానసికమే యైనచో నీవిధముగ ప్రలాపించియుండదు:

సీ. ఆరతికిఁ గరంబు లైతిరే నవ్విభుఁ
గౌఁగిలింపఁగ నబ్బెఁ గరములార!
యాయింతికిఁ గుచంబులైతిరే నతనివ
క్షోనిపీడన మబ్బెఁ గుచములార!
యాలతాంగికిఁ జెక్కులైతిరే నారమ్య
శీలుచుంబన మబ్బెఁ జెక్కులార!
యాకెలంతకు వీనులైతిరే నాకళా
విదుమంతనము లబ్బె వీనులార!
తే. యట్లుగానోఁచకీల నా కైతి రకట!
యని నిజావయవంబుల కాత్మనగవు
బాల్యమునఁ దన్ను రమణ సౌభాగ్యకలిత
యనిన సాముద్రికులమాట లరసి తిట్టు.

ఇక నాయకుని విలాపముగనుడు:

........................నా..........
నీమోవిచిగురు తేనియలు గ్రోలెడియాస
నీమొలకనవ్వు వెన్నెలచలువగోను నాస
నీమృదుకపోల సన్నిధిని మోమిడునాస
నీమోహనశ్రోణి నిమురఁగలిగెడునాస
నీదుపాలిండ్లనానెడు వక్షమును నాస
నీదుశృంగారకళ కెలవులం బెడియాస
నీదుమణితామృతము నిండఁ జెవిననునాస
నీదులలితోరువుల్ కౌఁగిలిని తైదియాస
....

ఈయిరువురిథోరణిచూడ ఆశయాసలు లభించుటయే ప్రేమపరమావధిగా నెంచినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అవి లభింపకున్న ప్రేమకు వారిమధ్య తావుండదు. ఇందు ఉన్నతాశయము గాని, ధీరోదాత్తత గాని, మాధుర్యముగాని లేదు. ఇచ్చట అనురాగము అంగసంతృప్తికేకాని మనస్సంతృప్తికి గాదు. నిశ్చలప్రేమోత్పత్తికి స్థానమేది? అంగసము దాయమా, మనసా? అంగసౌభాగ్యము చిరస్థాయి గాదు. అందువలన తజ్జనితప్రేమ శాశ్వతానందజనకము కాదు. మనసు నిరామయము, నిర్జరము. అట్లగుట మానసిక ప్రేమ నిశ్చలము, నిరవధిక విలాసభాసురము. అట్టి మానసికప్రేమ ప్రభావతియందు మృగ్యము. ప్రియుడు తన యం దనురక్తుడై యున్నవాడని తెలిసియు విరహవేదనపాలై నిజాంగములదుస్థితికి వగచుట, విలపించుట ఉత్తమప్రేమలక్షణము కాదు. హృదయసంతృప్తి మానసికప్రేమకు నిదర్శనము. సుగాత్రీప్రేమకును ప్రభావతీప్రేమకును నెంతతారతమ్య మున్నదియో కనుగొనుడు: సుగాత్రి అంగసౌఖ్య మాశించలేదు. మానసికసౌఖ్యసంతుష్టయై నాథునియందు కినుకవహింపక మంగళసూత్రము శుభస్థితినున్న నంతియే చాలునని సుహృష్టచిత్తయైనది. మనసార ప్రాణేశుని ప్రేమించి తత్ప్రేమమయ

ప్రపంచమున ఆనందసౌరభముల నాఘ్రాణించినది. ప్రభావతి కాయానందము గగనపుష్పసదృశము. రతిసమయమున ఆమె పొలయల్కకు కారణమేది? "కడుఁజోక్కితిరతీ! మత్ప్రియా" అని ప్రద్యుమ్నుడు ప్రథమభార్యను సంబోధించెనను నీర్ష్యచే నాథు నవతలకు ద్రోసివైచి క్రోధోద్రేకసమన్విత యైనది.

" ఉ. చిత్తముకేతోక ర్తుపయి జేర్చి.........దైవసాక్షిగన్. "

అను సుగాత్రి పలుకులకును,

ఉ. నట్టిప్రియోక్తు లెందుఁ దగవా మిముబోంట్లకు సజ్జ కార్కు ను
న్నట్టివకాక యిప్పుడివి యట్టివయైనను నీకు మోహపుం
బట్టుపదేవిరైన రతిభ్రాంతిన పల్కెడవేమొ నాథ! యే
గట్టిగ నా రతి ప్రమదఁగాను ప్రభావతియంద్రు నన్నిలన్."

క. అని మాన దుఃఖ ముద్దీ
పన మొందఁగ నవ్వధూటి ప్రక్కలెగయ నే
డ్చును వెక్కివెక్కిలోలో
ననె యకటా యిదియు జీవనమె నాకనుచున్

ఈవిధముగా రోషక్రాంతయై విలపించు ప్రభావతి పలుకులకును నెంతతారతమ్య మున్నదియో చూడుడు.

ప్రభావతీప్రేమపరిణామమున మరియొక నూతన విశేషమును తిలకింపుడు. భార్యలకు భర్తలయం దత్యధికానురాగ ముండుట సహజమే. కాని యితరులయెడల ప్రేమ (అనగా పితృమాతృభ్రాతృ ప్రేమలు) యింకిపోవలసినదేనా? సుగాత్రి భర్తను ప్రేమించినది. కన్న తల్లిని ప్రేమించినది మాతాజ్ఞవలన భర్త కష్టములపాలాయె నని మాతృప్రేమను త్యజించలేదు. తల్లిమనసు నొవ్వకుండ, ప్రియుని హృదయము విరుగకుండ కార్యసఫలతగాంచిన సాధ్వి సుగాత్రి. ప్రభావతి యేమి చేసినదో చూడుడు:

చ. అని తమఁగూర్చి దానవకులాగ్రణిపైఁ దెగలేని చింత నే
యునదిపుఁ గోటలగ్గలకు నుగ్రతనగ్గలు భూరిసైన్యుఁ డం
డ్రినిఁ బరికించి యింతివిభునిందముఁ గాచికొనంగ నేఁ బ్రో
వ నెమకికానకంతఁ బితృవత్సల భావముఁ బాఱనూకుచున్.

క. తానచని మూలనున్న య
మానతదీయాసిఁ దెచ్చియొసఁగి గెలువుమీ
దానవపతిఁ దక్కిన యను
మానము మానుమనిపలికె మానవతి సతిన్.

దానవనాథుని తనూజకావున ఆమె హృదయము సహజ కాఠిన్యము వహించినది కాఁబోలును. లేకున్న అట్టి సమయమున స్త్రీజన సామాన్య స్వభావము దైన్యమునైనను కనఁబరచదా? ఏదియును లేక వింతోషపూర్వకముగ తండ్రిని సంహరింప ఖడ్గమొసఁగుట ఎంత సాహసము!

శల్యాసురుడు-తిరస్కృత తామసప్రేమ

మహిషాసురమర్దనియగు దుర్గపై పగదీర్చుకొన కంకణము గట్టికొనినవాడు శల్యాసురుడు. జన్మమున రాక్షసుడు తాల్చినది భయంకరదీక్ష. అట్లయ్యు ప్రేమశూన్యుడు కాడు. నారికేళఫలము కఠినమైన దయ్యు గర్భకోశమున మధురపదార్థము నిముడ్చుకొనియున్నది. క్రూరత్వము ప్రేమావరోధము గానేరదు. అయినను అట్టివాని ప్రేమ వివేకదూరము; మోహాంధకారము విచక్షణకు తావీయదు. అభినవకాముదిని చూచిన వేళనపుడ "త్వన్మహనీయరూపరమణీయతావాగురం జిక్కినవాడనేను, వన్నేలుకొను" మని శల్యాసురు డామెవెంట బడెను. ఫలితమేమి? రసాభాసము 'నిన్ను మడియించినవానిఁదక్క యితరుల నేవరింప'నని అభినవకాముది శపథము పట్టినది. ఎంతఘోర శపథము! ప్రేమించినందుకు ఫలమా యిది! కాని అభినవకాముది కళాపూర్ణుని ప్రియునిగా గైకొనిపోవుచు రాక్షసుని వరింపజాలదు. వలదన్నను వినక తన్ను వెంటాడుటచే ఆమెకు తామసము హెచ్చి యాకఠినశపథము పూనినది. అంతటిలో ఆమెయం దనురక్తిని దనుజాడు విడనాడవలసినదికాని రాక్షసులు తమోగుణప్రధాను లగుట వారిపట్టు మొండి పట్టు. క్రోధము వహించిరేని అమానుషఘోరకృత్యముల నొనర్చెదరు. ప్రేమ వహించిరేని వారు ప్రపంచమునే మరచిపోదురు. సీతమీదిమోహాంధకారమున రావణుడు అదృశ్యుడు కాలేదా? శల్యాసురునకు నదేగతి పట్టినది. అభినవకాముదిపై వానికత్యధిక ప్రేమ జనించినది. ఆమె తిరస్కరించిన కొలది ఆప్రేమకు పట్టుదల అధికమైనది. ఎట్లులైనను ఆమె పొందు సముపార్చుకొనవలయునని వాని యాస. క్రోధాగ్నిగుండమున ప్రేమరసపానమునకై ప్రయత్నించువా డెట్టిమూర్ఖుడో ఎట్టిఅంధుడో వేరే చెప్పబనిలేదు. కామమునకు చేతనాచేతనజ్ఞానము శూన్యము. తామసులగు రాక్షసులవిషయములో వేరుగ చెప్పనవసరము లేదు.

శల్యాసురుని ప్రేమ మూర్ఖమై కన్నుగానని దైనను క్రోధోద్ధతము కాదు. ప్రేమ లబ్ధముగామికి పరితాపము వానిమాటలలోను ప్రవర్తనలోను సువ్యక్తమగుచున్నది. బలవంతమునసైనను పొందగోరుటచే వాని ప్రేమ కామప్రేరితమనుటకు సందియము లేదు. అట్లయ్యు, వాని ప్రేమ నిక్కమౌను; హృదయస్థమై అగాధమైనది. అందువలననే క్రుద్ధస్వభావము మాత్రము వహించలేదు. ఆయువతి తన్నే కారణమున తిరస్కరించుచున్నదియో వానికి గోచరించలేదు. తాను ప్రేమించెను; తన్ను ఎందులకని ప్రేమింపకపోవలెను? ఇదియే వానిపట్టుదల; విచారము. వీనిలో నిమగ్నుడగుటవలన వానిదీక్ష అంతర్ధానమైపోయినది. కాముకులకు మరియొక ప్రపంచ మెక్కడిది?

అట్లు అభినవకాముదిచే తిరస్కరింపబడి మహేంద్రవాహనా శక్తి దేవాలయమున మూర్ఛము గండకత్తెర గూలదన్ని ఆశక్తిచేత నమ్ము చంపువాడు చమ్మునట్లు వరముగ కొని తిరిగి అభినవకాముదిని

కలిపికొనెను. తన్ను చంపువాఁడు చచ్చును గనుక యెవరును తన్ను చంప ప్రయత్నింపరు. తన్ను చంపినవానినే వివాహమాడుదునట్లు ఆమె పట్టినప్రజ్ఞ వ్యర్థమగునుగదా. కనుక తనకామె తప్పక లోబడి తీర వలయును. ఈయూహలచే వాఁడామెను మరల వెంటాడఁదొడఁగెను. ఆమెచేతిలోని కృపాణమును చూచి తన్ను స్వయముగా చంప ప్రయత్నించి తాను చచ్చునేమో యని భీతిల్లి యిట్లనుచున్నాఁడు:

చ. అతి దపుడాసుధాకరనిభాననఁ గన్గొని సంభ్రమించుచుఁ
మతి గలఁ గంగనిట్లనిరొ నాపయివచ్చిననీకు నిష్టదై
వతములయాన సుమ్ము పరవర్ణిని యెందుఁ దలంక నేనుఁదు
ర్మతివయి నీవు నాకతెగి క్రుగ్గెదవో యని తల్లడిల్లెడన్.

ఇంతటనైన ఆమె సమ్మతించునేమో యనివానియాస. ఇందుకు అభినవకౌముది యుక్తియుక్తముగా ప్రత్యుత్తరమిచ్చినది. "నీమీఁదరా నంత యెఱుంగనిదాననే యేను నీతలఁపు బడిన నడిచెద"నని చెప్పినది. ఇందు వానికి ఆశాకిరణము గోచరించినది. నిజాభివాంఛిత మనుకూలమైన ట్లెంచుకొని ఆమెతోఁగూడ శ్రీశైల పర్యంతము ప్రయాణమొనర్చి తుదకు విసిగి యిట్లనియెను:

తే. అంతటవిసివి యతఁడా లతాంగిఁబిల్చి
నాతలంపువెంబడి నీవు నడిచెదనుచుఁ
బలికి తిరిగియేమి చెపుము నీభంగు లిపుడు
వనిత! నను భ్రమియించెదో యనుచుఁబలికె.

చ. పలికిననేను నీతలఁపుపద్ధతిగా కిపుడేమి మీఱితి వ
త్రిలితిఁ దోడింబడిన్ నిను వధింపగ వచ్చెదనో యటంచు నా
కలఁగుచు రాక మానుమని యానలు పెట్టఁగ నప్పుడేను నీ
తలపుబడిం బ్రవర్తిలఁగ దానవ! పల్కుటి తప్ప నిప్పుడున్."

'నీతలపుబడినడిచెద' ననగా నిన్ను చంప నీమీదికి రానని ఆమెయర్థము. నాయిష్టప్రకారము నడచునుగదాయని దానవు డూహించిన యర్థము. పాపము! మోసపోయినాఁడు. రసికురాలగు ప్రౌఢాంగనయెక్కడ? వివేకజ్ఞానశూన్యుడగు రాక్షసుండెక్కడ! ఆమెమాటలలోని భావ మర్థముచేసుకొనువంతటి తెలివితేటలు వీనికెక్కడివి? సౌరభములేని పుష్పమువలె వివేకములేని ప్రేమయుండి లాభమేమి?

ఇంతటితో వానికి మరల నిరాశ సంభవించినది. కాని ఆశాలేశము ఒకమూల బాధించుచునే యున్నది. ఆమె తనను బలహీనునిగా నెంచినదని తనశక్తిసామర్థ్యములు చూపువాఁడై ఆమెకు దాకకుండ గాఢగురుతరద్రుమములు గుదిగుచ్చునట్లుగ, నిఖిలజంతుతతులు నేలఁ గలయునట్లుగ నోడలు వీఁగించి ఘోరశిలలవృష్టి గురియించెను.

ఆ. ఇత్తెఱంగునఁ దనశక్తి యెఱుకపఱచి
యిఁక నరింపక చనియెడి యీపు చనిన
చోటులన్నియు నాబల మూర్తిచేత
బిడుగుపాటిన డొంకరై పెంపడంగు.

ఆ. దానవఖిల భయనిధానంబ వగుదు నీ
యవ్యయమున లేని యట్టి తిట్టు
గుడువ నీకుఁదగునె కోమలి! యని యెంచి
రైన నను వరింపు మనియుఁ బలికె.

వయమున భయమునఁ బ్రార్థించెను. వానికోదన మరణ్యకోదన మైనది. కాకేమున్నది! కొండదొలచిన జలమూరునా? అభినవకౌముది వీనియందు కాఠిన్యమువహింప వీనిదీనాలాపము లెట్లు ఫలించగలవు? మణికంధరుని ఖడ్గాహతికి ప్రాణవాయుల నర్పించుటయే వాని ప్రేమ ఫలితము.

యజ్ఞశర్మ - విప్రలంభప్రేమ

నిరతాన్నప్రదాతయగు సోమశర్మ పుత్రుడు యజ్ఞశర్మ. సోమశర్మ అవసానకాలమున పుత్రునిజేరి తనవలె నిరతాన్నప్రదానము చేయవలసినదిగ ఆజ్ఞాపించెను. పితాజ్ఞ నాదలవహించి వచ్చినవారికి లేదనకుండ భోజనమిడుచుండుటచే యజ్ఞశర్మచేతనున్న ధనము వ్యయముకాగా భార్యల ఆభరణముల సైతము వెచ్చించియు ధనాభావముచే భార్యావిక్రేత యయ్యెను. భార్యలయందుప్రేమ, పితాజ్ఞ ఆతని నిట్టటుచేయ తుదకు పితాజ్ఞయే జయముగాంచెను. అగ్నిసాక్షిగ వివాహమై నిజహృదయానురాగాంకురములను ప్రేమరస దోహదముచే పెంపొందించుచున్న నారీమణులను విక్రయించి వారిని మోసగించి తాను మోసముదెచ్చుకొనెను. పితాజ్ఞానిర్వహణమునందైనను పితృభక్తియే ప్రధానకారణమనుటకు వలనుకాదు. అది స్వార్థప్రయోజనముతో గూడుకొనియున్నది. సంతతాన్నదానమువలన చతురాగమ సంతాన ముదయించునని తండ్రి చెప్పియుండుటవలన తదర్థమై తదాజ్ఞా నిర్వహణమునకు పూనుకొనెను. అందుకని భార్యలతెగనమ్ముకొనుట యెట్టితెలివి? భార్యలు లేక సంతానప్రాప్తి కలుగు టెట్లు? 'బుద్ధిజాడ్య జనితో న్యాయముల్ గదా శ్రోత్రియోల్' అను పెద్దనార్యునివాక్యము ఇతనియందు సార్థకత వహించుచున్నది. అన్నదానఫలము వ్యర్థము కాదుగదా! భార్యల తెగనమ్మినను ఎదోవిధముగ సంతానప్రాప్తి కలుగునని ఆతనిమూఢవిశ్వాసము. భార్యలను విక్రయించెను. ఆతరువాత జరిగినదేమిటి? విరోగవ్యథ. అది భరింపలేక దేశద్రిమ్మరి యయ్యెను. చేసినది మహాక్రూరము; మోసకృత్యము. వాని భార్యలు నలువురు మహాపతివ్రతలు. భర్తృదీక్షాపరిసమాప్తికై ఆభరణములను సంతుష్ట హృదయములతో నొసంగిరి.

ఉ. సొమ్ములు వేడిపుచ్చుకొనుచోట్ల సపత్నులమత్సరంబు లో
కమ్మున నెచ్చటం గలదుగాని నిజాభరణంబులెల్లఁ దా
రిమ్మెయి నాథువెచ్చమున కిచ్చుట కొండొరుమీఱు పుణ్యపుం
గొమ్మలు వీరె యంచు జనకోటి నుతించెను వారి నత్తఱిన్."

ఇట్టి నిష్కళంక ప్రేమస్వరూపిణులను ధనార్జన వ్యాజమున కేవునకు పిల్చుకొనిపోయి ఓడనెక్కించి హృదయరుధిరముతో చేతులు

కడిగికొనెను. పాపము! వాని భార్యలు పతిమోసమును గ్రహింపజాలక పోయిరియే పతిని మోసగించి తమ్ము గొంపోవుచున్నాడని ఆక్రోశించిరి. దుఃఖభారమును సహింపలేక సముద్రమున నురికిరి. యజ్ఞశర్మవంటి మహానుభావులు ప్రపంచమునం దుందురా యని సంశయము. ఒకవేళ యుండిన నుండగూడదా! ధనతృష్ణకు లోనగువా రెట్టి యకృత్యముల నైనను చేయుటకు జంకరుగదా! భార్యల నెగనమ్మి ఆధనముచే అన్నదానముచేసి తత్ఫలితముగ చతురాగమసంతానము బడయనెంచిన యజ్ఞశర్మ వివేకము వేనోళ్ల పొగడినను తీరునా! గగన కుసుమము వాంఛించి ఆత్మమోసపవన పుష్పచయము వాళ మొనరించుకొనుట అజ్ఞానకృతము గాక మరియేమగును?

సరస్వతీ చతుర్ముఖులు — ప్రణయకలహోద్భూతప్రేమ

కళాపూర్ణోదయ వస్తుసంస్థకు హృదయము సరస్వతీ చతుర్ముఖుల ఘట్టము. వారి ప్రణయకలహము కథోత్పత్తికి ప్రధానకారణము. అవిషయము కావ్యము సాంతముగ చదివిన నేకాని యర్థముగాదు. ప్రస్తుతాంశ మావిచారణకాదు గనుక అందలి ప్రేమవర్ణనము నుమాత్రము పరిశీలింతము. వజ్రమునకు సానయుబోలె ప్రేమవికాసమునకు ప్రణయకలహము మెఱుగుసాధనము. ఈతత్వమును కవి ఈఘట్టమున ప్రదర్శించెను. ఇక్కడ నూతన ప్రేమావిర్భావము వర్ణితముకాదు. అన్యోన్యప్రేమ చిరస్థాపితమై యున్నది. ప్రణయకలహమువల్ల ప్రేమపొందెడి నూతనవికాసము, మాధుర్యము వర్ణింపబడినవి. ప్రేమ కాలవాల మగు విభావసంస్థ యేవిధముగ ప్రథమముననే సమకూర్పబడియెనో కనుగొనుడు :

గీ. తరుణసంతానకచ్ఛాయఁ దరియఁ బొన్పు
 నందు నాసరోవరమున కభిముఖముగఁ
 బవ్వళించెను దనపాదపల్లవంబు
 లూరువులఁ జేర్చుకొని వాణి యొత్తుచుండ.

ఈమధురశృంగారసమావేశము అవిరళప్రేమ వివృత్తికి నిదర్శనము. చతుర్ముఖుడు నాలుగుమోముల సరస్వతీముఖాబ్జమధువానప్రయత్నింపఆయమ ప్రణయసమ్మోదవిభాసురఫణితి 'మీమొగంబులు నాల్గింటి కొక్క నవ్వెదలురిన నేకాస్య నొకతె నేమజాలుదునే' యనివారింపదొడగెను. అందుమీద నాథుడు 'అంగనముఖాబ్జము బర్మి విపంచి మోవి పైపలుచేర్చి యొకించుక నాటునట్లుగా' తత్తారణమున ఆమెకు గళాబంధురమై యొక్క మధురాంచితశబ్దము కంఠసీమలో నుదయించినది. తన్నిర్గమన నిరోధమునకై అవ్వాణి మొగంబుగా మరలిన అవ్విరహంబున కోర్వలేక ఆపాలయల్క మాన్ప మధురవాక్ఫణితి పురోపర్తి శాఖాసమాసక్త సమంజసరత్నపంజరంబున నున్న చిలుక కొకకథ చెప్పఁ బూని ప్రియాప్రణయకలహావృత్తాంతము వస్తుసంస్థగ గ్రహించి విచిత్రముగా కళాపూర్ణుడను రాజు చరిత్ర చెప్ప నారంభించెను. కొంత చెప్ప నప్పటికి వాణి యలుక కొంచెము సడల వాని తలిదండ్రు లెవరని ప్రశ్న వేయగా బ్రహ్మ :

సీ. అభినవకాముడి యనుకాంతిచే నంత
 వరియింపఁబడియె నవ్వరవిలాసుఁ
 డాతనికిని సుముఖాసత్తి యనునది
 తండ్రియు మఱి మణిస్తంభుఁడనెడి
 వాఁడు తల్లియునన వాణి హాసంబులోఁ
 గ్రక్కునఁ గ్రమ్మతి కౌఁగిలించి
 యింతలోనన యోర యెన్ని తబ్బిబ్బులు
 దద్దరిల్లకుఁడంచు ధవునిఁ బలుకు

గీ. చలిచి యొక్కటు లారాజ జనని మొగడి
 యును జనకుఁ డాఁడువాఁడునా యనుచు మఱియు
 మిగులనవ్వుచుఁ జెప్పుడా మీఁదుప్రాణ
 రమణ మఱి యేమియయ్యె నారాజనుట యుం.

క. ఆవర్మలీలచేత శ
 తానందుం డధిక సంభృతానందుండై
 తానును మేలొప్పఁగన
 మ్మానిని మెడఁ గౌఁగిలించి మక్కువమీఱన్.

కళాపూర్ణుని తదనంతరవృత్తాంతమును చెప్పెను. అందు ప్రతి వాక్యమును వ్యాఖ్యగావించి తమప్రణయకలహావృత్తమునకు సమన్వయార్థమును విస్తరించి సరస్వతి నాథుని ఆనందాబ్ధి నోలలాడించెను. ఈ ప్రేమపరిణామము అమోఘము; మఱి మధురిమము; హావభావ విలాస విభాసురము.

పైన వివరించినటులు సూరనార్యుడు అటువిధములగు ప్రేమ వర్ణనలు చేసియున్నాడు. వివిధగుణసమన్వితులగు స్త్రీపురుషులను సృష్టించి తద్ద్వారా సామాన్యముగ లోకమునందు వివిధప్రేమ స్వరూపములను విశదీకరించెను. ఇట్టి కావ్యనిర్మాణము సూరనార్యుని స్వతంత్రసృష్టి; ఇతరకవు లెవరును త్రొక్కని నూతనమార్గము. ఇతని ప్రతిభావిషయములలో నిదియొకటి. ఈకవిశిఖామణి సంపూర్ణప్రతిభ నెరుంగవలయునని తత్కృతకావ్యములనే చదువవలయును. వానిని చదువమొదలిడిన ముగించుడనుక రసజ్ఞులగువారికి విడువ మనసొప్పదు. కథా చమత్కృతి పాఠకునిహృదయము ముందునకు లాగుకొని పోవుచుండును. ప్రతిపద్యము రసోదంచితమై సరసపదగుంఫితమై భావగాంభీర్యసమన్వితమై హృదయరంజకమై యొప్పుచుండును. ఇట్టి సలక్షణ సమన్వితములగునవియేకదా కావ్యములు!

చ. మనమలరింపఁ బోకడల మంజులపద్యము లల్లనేర్పునన్
 వినుతవిభావభావ రసవిస్తృతియందున వస్తునిర్మితిన్
 ఎనయనుపజ్ఞ పాత్రగతి హృద్యములైన యపూర్వప్రేమవ
 ర్ణనముల వద్యకీర్తియగు ప్రాజ్ఞకళానిధి సూరనార్యునే
 ననయము భక్తి రంజిలఁ గృతాంజలిఁ గొల్తు భజింతు నెమ్మదిన్.

ఆటలలో, నాటకములలో బహుమతులు, పొందిన బాలుర బాలికలు, ఆరోగ్యవారము, వేటపాలెము

కమిటీమెంబర్లు—ఆరోగ్యవారము, వేటపాలెము

ప్రాణప్రయాణసమయ విస్మృతి

ఎల్లమరాజు వేంకటనారాయణభట్టు గారు

'ఉన్నది మృత్యు వెల్లర కహో' యని విజ్ఞులు చాటుచుండఁగాఁ
గన్నులు గానరాక మదగర్వమునన్ జరియించు చుంటి, నీ
మన్నన కింత పాత్రమయి మానితరీతిఁ జరింపనైతి, నా
చన్నయనంతరం బెటులు సాఁకెదొ? నీయదె భార మీశ్వరా!

కనులకు విందుఁ గొల్పు ఫల కమ్రగుళుచ్ఛ సుమాళు లుండఁగా
వనితలఁ జూచి మెచ్చితి, నపారముదంబునఁ దేలియాడు భ
క్తుని నరసన్ వసింపకయె కూళలఁ జేరి రమింపఁ బోతి, నా
చనినయనంతరం బెటులు సాఁకెదొ? నీయదె భార మీశ్వరా!

దేహము లీటెనంతటన తీవ్రతరంబగు నగ్నికీలలం
దాహుతి సేయ దండధరు నండకుఁ బుచ్చెదరంచు నందు, రా
యూహయె నిక్కమేని యయయో భరియింపఁగఁ జాల, నిష్ఠ, స
న్నాహము సేసి నిన్ను శరణంబని సొచ్చితి, కావు మీశ్వరా!

పొలుచు సమస్త సంపదలు పోయినవేళఁ గలంత దాఁక బూ
మెలు పచరించు బంధుగులు మిత్రులు దవ్వగు వేళ, దారయున్
దొలఁగఁ బ్రపంచయాత్ర యతిదుర్భరమై కనుపట్టువేళ, నీ
వెలసి సహస్ర బాహువుల నిత్తువు శాశ్వతసౌఖ్య మీశ్వరా!

పలుకుల కందరాక కనుపట్టక దర్శన మీక యున్న, భ
క్తులు మది నిన్న వాఙ్మనసగోచరుఁడంచు నుతింపఁ, గర్మచ(?)
తులఁ గననేర్తునే, ఖలుఁడ ఘోరమందాంధుఁడఁ జేరనేర, నం
జలి ఘటియింతుఁ గైకొనుము, సైపుము పాపభరంబు నీశ్వరా!

గ్రహచారము

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

సూర్య చంద్రులు దేనిసాక్షులు శ్రుతిస్మృ
తివిహితంబులు కర్మలు దేన జరగు
నెద్ది పుణ్యంబు ప్రత్యక్షమేని గోప్య
మట్టి జ్యోతిషమునకు సాష్టాంగనతులు.

[సూత్రధారుడు -పుష్పాంజలిచల్లి నిలుచును.]

నటి—(ప్రవేశించి) సభాయైనమః. (అని సభకు మ్రొక్కును.)

సూత్ర—సుందరీ! తిక్కదిరిగినదా, వచ్చితివి!

నటి—తల కక్కనంతవఱకుఁ గుంటిప్రశ్నలువేసి కాదు లేదనినఁగాని తేలదుగదా!

సూత్ర—నీవు క్రొత్తగా నేమి తేల్చెదవు? వేత్తలే తేల్చినారు.

నటి—గణితశుద్ధిలేకయే చెడునుగాని గ్రహగతి లోపమునఁ జెడదనియా?

సూత్ర—ఆఁ! పంచాంగము లబద్ధములైన నక్షత్రము లబద్ధములా!

నటి—ద్వంద్వార్థములో నిదమిత్థమని నిర్ణయింపఁజాలక ధర్మాధికారి హింసకుని నిర్దోషియని విడిచినను హింసాఫలముమాత్రము వానితలపై నెక్కి కర్తవ్యము నెఱపకమానదు.

సూత్ర—ఏదియు నట్లే. నీకు విశ్వాసము లేకపోవచ్చును. ఒకనికున్నను, జక్కని గణితజ్ఞుఁడు దొరకక ఫలములు తాఱుమాఱు కావచ్చును. ముహూర్తకాలమున భేదము లెత్తుకొనుట యొకప్పుడు సంభవించును.

నటి—మఱి పెద్దపెద్దవేయేల విశ్వసింపకున్నారో?

సూత్ర—దుర్వాదములలో దిగి పేరుతెచ్చుకొనుటకు-ఇట్టివారే—

గీ. తుమ్మునకు దగ్గునకు శంక దోఁప నిలిచి
గుమ్మమున నెవ్వరే నిల్వ నుమ్మలించి
లేచునప్పుడె యెవ్వనిఁ జూచినానొ
విధియటంచును వ్రాఁతంచు విసుగువారు.

నటి—మతాంతరుల కీపట్టుదల యున్నదా! శకునములు వారుచూడరు.

సూత్ర—శకునము లన గ్రహసంచారవశములే కాని వేఱుకాదు.

నటి—తుమ్ము గ్రహచార సంబంధమేనా?

సూత్ర—అగును. నీవు పయనమగుదువు; ఎవ్వరో తుమ్ముదురు; తద్దోషపరిహారార్థము కొంతసేపు కూర్చుందువు; ఇంతలోఁ గొన్ని నిమిషములు గడచును; నకాలమునఁ బోఁజాలవు; నీవుచూడవలసిన వారెందో పోదురు; రైలు మించును.

నటి—ఇది గ్రహచారమా?

సూత్ర—నీవుకూర్చుండిన రెండునిమిషములు సూర్యగ్రహము చరింపకుండఁ గూర్చుండునా?

నటి—మతాంతరుల కిట్టి వెఱ్ఱులు లేవేమో!

సూత్ర—లేకపోలేదు. వారికి శకునము లున్నవి. గ్రహచారముపై నమ్మకమున్నది. కాని పాటింపమని చెప్పచోఁ బాటింతురు. ఆపాటించుట వారెఱుఁగరు.

నటి—అదియెట్లో చెప్పుఁడు.

సూత్ర—విశ్వాసములేని పాశ్చాత్యుఁడు "అదృష్టవశమున దానిం గాంచితిని. ఇదివాని విధి"యనును. అదృష్టమేమి, విధియేమి? ఇట్టివియే గ్రహచారములు. మనకు గోచరింపనివి యదృష్టములు.

నటి—యవనులకుఁ గలవా యిట్టివి?

సూత్ర—అందఱకును గలవు. శుక్రవారమునాఁడేకాని దేవుఁడు పిల్చినఁ బలుకఁడా—ఆదివారమునాఁడేల పని చేయఁగూడదు? అది శుక్రగ్రహబలము, ఇది సూర్య గ్రహబలము గలదినములు. యోజించిన నన్నియు గ్రహచారములోనికి దిగుచుండును.

నటి—ఈభేదములు స్పష్టముగా మన కెట్లు తెలియును?

సూత్ర—జాతక ముహూర్త సిద్ధాంతములు మూఁడును జక్కఁగాఁ దెలిసిన వారివలన.

నటి—ఓవిద్వాంసులార, మా కైశ్వర్య మెపుడుపట్టునో తెల్పరా?

సూత్ర— నీ కీ పరాధీనవృత్తి వదలిననాఁడు.

నటి—నా కీపరాధీనవృత్తి నిన్నుఁబట్టి వచ్చినది.

సూత్ర—నీకుభర్తనగు నన్నుఁబట్టి యీస్థితివచ్చినది.ఇట్లె కొందఱకు భార్యనుబట్టి గజాంతైశ్వర్యము పట్టును.

నటి—నవ్వుచు ననుచున్నదానను. అడవియుపిరిగకును నంబుధిలవణమునకును సంబంధ మెట్లుకూడునో?

సూత్ర—నీ వొకయింటఁబుట్టితివి; నేనొకయింటఁబుట్టితిని, మనయిద్దఱకు సంబంధ మెట్లుకలిగినది? గ్రహచార వశము.

నటి—మన కీముసుఁగులో గ్రుడ్డులాట గ్రహచారమేల? ఈప్రదర్శనఫలమేదో చూతము.

సూత్ర—అగును సర్వము దీనిచే నీకుఁ దెలియును. నీ యన్న యనుమానమును దీఱును.

నటి—అతనికి బొత్తిగా నమ్మకము లేదు. అంతయును దనమహిమయేకాని యొరులచేయి యించేమియు లేదనును.

సూత్ర—పైపైమాటలవి. అతఁ డన్నియు నెఱుఁగును. తన మహిమయే యైనఁ దా నొక మహారాజుగా మాఱరాదా?

నటి—ఇదే యిపు డాతఁడు మహారాజమంత్రిగా మాఱుచున్నాఁడు.

సూత్ర—ఇఁకనేమి చూడుము. గ్రహములు వానిచారము మొదలగువానిపై నమ్మకములేదని చేయు నాతని మిథ్యావాదము చూచి తీరవలసినదే.

[అని నిష్క్రమింతురు]

[మంత్రి, భార్య ప్రవేశించుచున్నారు]

మంత్రి—(కూర్చుండి) ఎవ్వఁడురా! బండి యింకను గట్టలేదా? నేఁడు కొంచెము ముందుగాఁ బోవలయును.

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) తోలువానికి జ్వరమువచ్చినది.

మంత్రి—అదియేమి గ్రహచారమో పనియున్ననాఁడే యన్ని యాటంకములును! బండివలదు; గుఱ్ఱమును పల్లించి తెమ్మనుము.

సేవ—చిత్తము. (అనిపోవును)

భార్య—ప్రాణేశ్వర! మనముండునది మూఁడుదినములు. నేఁడింట, రేపు మంట. ఉన్ననాళ్లలో మంచిమార్గమునఁ బేరుతెచ్చుకొనుటకై యత్నింపవలయును.

మంత్రి—ఏమీ! నా కాఁడుదానిమాటలు వినుయోగము పట్టినదా! నా కెంతమాత్రమును విశ్వాసములేదు. మహారాజుగారి కావెఱ్ఱి యెక్కుడు. ఇట్టిది దుర్వ్యయమనియే నాయభిప్రాయము. కావుననే నే నాబ్రాహ్మణునకుఁ బారితోషిక మిచ్చుటలో నడ్డు వచ్చితిని.

భార్య—ఇచ్చువారి కడ్డువచ్చుట యొక్కటి - అందునను బ్రాహ్మణుఁడు, విద్వాంసుఁడు; సత్పాత్రత్యాగము కాని దుర్వ్యయముకాదు.

మంత్రి—అపాత్రత్యాగము. బ్రాహ్మణుఁడా! బ్రాహ్మణుఁడే—

భార్య—అదిగో; నే నెఱుఁగుదునుగదా! బ్రాహ్మణులు స్వార్థపరులై యిట్టి జ్యోతిషమును సృష్టించికొన్నా రని మీరనఁ బోదురు.

మంత్రి—అనఁ బోవుట యేమి? ఘంటాపథముగా వేయి సారు లనుచున్నాఁడను.

భార్య—స్వార్థ మిం దేమి కలదు? మన భావిఫలము సూచించుట మనమేలునకే. ఇది పరార్థమేకదా!

మంత్రి—మన యొద్దినుండి ధన మేల కొనవలయును?

భార్య—కష్టములలోఁ జిక్కుకొనకుండ ముందే తొలఁగించినాఁడని ప్రత్యుపకారబుద్ధిచే నిచ్చుచున్నాము గాని బలవంతముగా వారు కొనుచున్నారా! మన ముచేయు పనులలో స్వార్థములేదా! వేతనముగొన కుండ మీ రూరక మంత్రిత్వమున మెలఁగరాదా! నాథా ! మంచి యెన్నఁటికిని మంచిది.

మంత్రి—నాకు జాతకాదులపై నమ్మకము కలుగలేదు. ఏమో వేళావిశేషము. వానిదురదృష్టమును బట్టియే సభలో నాకడ్డుపెట్టవలయునని బుద్ధిపుట్టినది.

భార్య—మీరు నోటితో విశ్వాసములేదని చెప్పినను మనఃపూర్తిగా విశ్వాసముకలవారే. అది స్వభావము. మనుజున కది తనంతటనే పుట్టును. గ్రహచార మందురు; యోగమందురు; అదృష్టమందురు; వేళా విశేషమందురు. మీ రాడినమాటలే మీకు విశ్వాస మున్నట్లు తెల్పుచున్నవి.

సేవ—(ప్రవేశించి) గుఱ్ఱము సిద్ధముగానున్నది వేంచేయ వచ్చును.

మంత్రి—మంచిది. ఆలోచించెదను. నాకు నచ్చునట్లు చెప్పకున్న నాపట్టువిడువను.

[అని లేచివెళ్లును.]

భార్య—తాటస్థ్యమును వహింపుఁడు. కాని బ్రాహ్మణ తిరస్కారమువలదు. ఇది నాప్రార్థన. సేవకా! ఈదారి నేపోయెదరు. ఆ దైవజ్ఞునితో 'నా కొక్కసారి దర్శన మిచ్చి పిమ్మట సభకు విజయంచేయు' మని చెప్పుమురా. (అని యాలోచించును.)

సేవ—అమ్మగారి యానతి. (అని వెళ్లును)

దైవజ్ఞుఁడు—(ప్రవేశించి) అమ్మగా రెందున్నారు?

సేవ—అయ్యవారు! అల్లదె వారాండికలోఁ గూర్చున్నవారు; రండు.

భార్య—(విని) పండితవర్య ! ఇందు విచ్చేయుఁడు. ఎదురేగి నమస్కరించి కూర్చుండబెట్టును.

దైవ—అమ్మా ! మంత్రిగారు సభలో నన్నవమాన పఱిచినారని మీ కిబ్బంది కలిగియుండునుగాని నాకెంతమాత్రమును లేదు.

భార్య—అయ్యా! ఇబ్బందియేకాదు; దుఃఖము వచ్చినది.

దైవ—నాకేమియుఁ గ్రోధమురాదు. ఎవ్వ రెంత ప్రశ్నించిన నంత నావిద్యకు మెఱుఁగువెట్టుట—

భార్య—మీ విద్యను బరీక్షించుటకు వీరెంతటివారు! మహాముని సమ్మతములో మనుష్యుని సమ్మతి యెంతటిది?

దైవ—త్రిముని సంభావ్యము. భాష్యములపై భాష్యములు గల శాస్త్రములలో నిప్పటికిని వాదములు, వాక్యార్థములు,పూర్వపక్షములు, సిద్ధాంతములు జరుగుచునేయున్నవి. విద్య కంత మెక్కడ?

భార్య—మొద లెఱుఁగనివారికి వాదముతోఁ బనియేమి?

దైవ—అమ్మా! భయములేదు. వాదింపనిమ్ము; ప్రశ్నింపనిమ్ము. సమాధానమైనపుడే వారిని మెప్పించి బహుమానము గొందును.

భార్య—ఎట్లో కరుణింపవలయును. అవసరమైనపుడు నాకు దర్శనమిచ్చుచుండవలయునని ప్రార్థింతును.

దైవ—అమ్మా! అట్లేకానిమ్ము.

[అని నిష్క్రమించును]

భార్య—బహు శాంతచిత్తుఁడు. విద్యయున్నకొలఁది వినయమును శాంతస్వభావమును వృద్ధియగుచుండును. ఈకాల మద్భుత లక్షణము గలదిగా నున్నది. అమ్మ

వాఁడు గోడ్డుగేదె యనినఁ గొనువాఁడు పాఁడిగేదె యనును. స్పష్టముగా ఫలములు చెప్పుచున్నను మాకు విశ్వాసములేదనుట కర్థమేమి?

[తెరలో గంటలు వినఁబడును]

(విని) అప్పుడే పదునొకొండు గంటలైనది. సభ కూడియుండును. ప్రచ్ఛన్నముగా నేనునుజని యవనిక మాటుననుండి వినుచుండును.

[నిష్క్రమించును]

[రాజు-మంత్రి మొదలగువారిసభ]

రాజు—మంత్రివర్యా! అబ్రాహ్మణుఁడు ఫలములు సరిగాఁ జెప్పినాఁడుసుమా!

మంత్రి—మహారాజ! ఇం దేదో రహస్యమున్న నుండ వచ్చును. మనకృత్యముల నెఱుఁగకుండఁ జెప్పుట కెవ్వరితరము?

రాజు—మనకే తెలియవుగదా, యితరులువాని కెట్లు చెప్పెదరు!

మంత్రి—అభిమానముగలవా రది యెంత స్వల్పాంశ మైనను దానిని గొప్పగా నన్వయించుకొందురు.

రాజు—స్వల్పాంశమేకాదు. మహాంశమేచెప్పినాఁడుగదా.

మంత్రి—అతఁడు వచ్చినమొదల నన్నుఁ గొన్నిప్రశ్నలు వేయనిండు. నాకునచ్చినట్లు చెప్పువఱకు నేను నమ్మను.

రాజు—బ్రాహ్మణుఁడు రాకపోవునా!

మంత్రి—నిన్ననే చాలకఠినముగాఁ బల్కియుంటిని. ప్రత్యుత్తర మీయఁజాలఁడు. రాఁడని తలఁచెదను.

సేవ—(ప్రవేశించి) నిన్నఁటిదైవజ్ఞులు వచ్చియున్నారు.

రాజు—ప్రవేశపెట్టుము.

సేవ—చిత్తము (అనిపోవును)

దైవ—(ప్రవేశించి) ఇదె మహారాజగారు మంత్రియుతులై యున్నారు.

రాజు—పండితవర్య! యిటు దయచేయుఁడు (నమస్కరించి పీఠముచూపును.)

మంత్రి—ఏమి సిద్ధాంతిగారు, నేను నిన్ననే చెప్పియుంటిని.

దైవ—(కూర్చుండి) అమాత్యవర! యేమని?

మంత్రి—ఈ సంస్థానములో మీ విద్యకు గౌరవము జరగదని.

దైవ—మీకటాక్షము! బ్రాహ్మణులు స్వార్థపరులై కల్పించుకొన్న విద్యయని మీయూహయగును. అయినను నిక్కము దెలిసికొన్నవారియొద్ద గౌరవము జరుగక పోయినను గౌరవతుల్యమే. (రాజునుద్దేశించి)

మ. తనవిద్యావిభవంబు స్వార్థము పరా
  ర్థంబుం బ్రయోగింప నే
ర్వన నోఁగాని పరార్థహీనముగ వి
  ద్యన్నేర్చినఁ నేర్పె మా
ర్గనిరోధం బొనరించి దొంగమనుస్వా
  ర్థంబింత దేశాటనం
బునుభిక్షాటనము న్నిమిత్తములె యో
  భూపాల, యోజింపుమా!

మంత్రి—మీ విద్యయం దాదరము మాకులేదు.

దైవ—మహారాజ! మంత్రిశేఖరా.

క. నను నిందింపుఁడు మఱి న
  న్నును దిట్టుఁడు కొట్టుఁ డీయనుర పొమ్మనుఁ డే
  మనఁ దలఁచి రనుఁడు నావి
  ద్య నగౌరవ మొనరిచినను దాళంగలనే.

మంత్రి—మీవిద్యలోఁ బటుత్వములేదు.

దైవ—నాలో లేకపోవచ్చునుగాని నా విద్యలోఁ బటుత్వములేదని చెప్ప నిల్చువారుగలరా?

మంత్రి—నేనే యట్లు చెప్ప నిల్చువాఁడను.

దైవ—నావిద్యలోని పటుత్వమెఱిఁగినవానివలె నున్నాఁడవు.

మంత్రి—నాకు మీవిద్యను జదివి కాలము వ్యర్థముచేసికొనునవస్థ పట్టలేదు.

దైవ—పట్టకేమి? పట్టినది.

మంత్రి—పట్టనేలేదు. నిజముగా లేదు.

దైవ—అట్టివాఁడవు నా విద్యాపాటవ మెట్లు తెలిసికొం దువు? తెలియనివారు నిందింపరాదు.

మంత్రి—తెలిసికొంటి ననుఁడు.

దైవ—తెలిసియు నిందించుట లోకవంచనము.

మంత్రి—మీమాటలలో మాకు నమ్మకము కలుగలేదు కావున మీవిద్యలోఁ బాటవములేదని యగౌరవము చేయుచున్నాము.

దైవ—మీకుగౌరవ మున్నట్లే యున్నది.

మంత్రి—అది మీ కెట్లు తెలిసినది.

దైవ—నా విద్యావిశేషమునుబట్టి—

మంత్రి—మీవిద్యలోవిశేషమున్న మేము గౌరవించియే యుందుము.

దైవ—నాలోవిశేషము లేకపోవచ్చునుగాని నావిద్యలో లేకపోదు.

మంత్రి—మాకుఁ గనఁబడలేదు. కావున మీ కిచ్చట గౌరవము జరుగదు.

దైవ—నాకు గౌరవము నావిద్యమూలమున జరుగదని నచో, నావిద్యను మెచ్చుకొనువఱకు నేనిచట ననశ నవ్రతముపూని కూర్చుందును.

మంత్రి—(నవ్వుచు) ఎత్తి యావల గుమ్మడికాయవలెఁ బడవేయుదుము.

దైవ—నన్ను మీరు స్పృశింపఁజాలినపుడుగదా! దూర మునుండియే మీమాటలు.

మంత్రి—ఏదీ మీవిద్యవలన, మిమ్మిపుడు మేమేమి చేయుదుమో చెప్పుడు?

దైవ—ఈస్వల్పమునకై నావిద్యదాఁకఁబోవలయునా ఎల్ల ర నూరకుండుఁడని మీరు ప్రశ్నింతురు.

మంత్రి—నాప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పఁగలరా?

దైవ—మీజ్యోతిషమును నాజ్యోతిషమును నిక్కడ వాక్యార్థము చేయునుగాక.

మంత్రి—నాకు జ్యోతిషము బొత్తిగ రాదు.

దైవ—రాకేమి, నా కిక్కడ గౌరవము జరుగదని చెప్పి నారే, యెట్లుతెలిసినది?

రాజు—(నవ్వి) మంత్రివర్య! నీవు సిద్ధాంతిగారికి దొర కువడితివి.

దైవ—ఈస్వల్పమునకై జ్యోతిషము దాఁకఁ బోవల యునా? నాచేతిలోని పనియందువా!

మంత్రి—మహారాజ! దొరకువడలేదు.

రాజు—ఆవిద్యలో ననుభవములేనిదే యెట్లుప్రశ్నింపఁ గలవు?

దైవ—మహారాజ! తాము మాధ్యస్థము వహింపుఁడు. ప్రశ్నలు వేయనిండు.

మంత్రి—ఎంతసేపును మీరు గ్రహములను లెక్కింతురు. ఈనవగ్రహము లెంతకాలముక్రిందటఁ బుట్టినవి.

దైవ—ప్రపంచముతోఁగూడ బుట్టినవి.

మంత్రి—ఒక్కమాఱే పుట్టినవా, క్రమక్రమముగానా?

దైవ—ఒక్కమాఱే పుట్టినవి.

మంత్రి—సూర్యచంద్రు లిద్దఱు నొక్కనాఁడు పుట్టిరి. బుధుఁడు చంద్రునితోనే పుట్టినాఁడా! శని సూర్యుని తోఁబుట్టినాఁడా! తండ్రియుఁ గొడుకు నొక్కసారి యెట్లుపుట్టుదురు?

దైవ—ఆలెక్క మనలనుబట్టి లెక్కింపరాదు.

మంత్రి—బుధుఁడు లేనినాఁడు, శని లేనినాఁడు?

దైవ—మీకుముందు మఱియేమంత్రియు లేఁడా! అట్లే బుధునకు ముందింకొక రుండిరి. పేరులు మాఱునుగాని స్థానములు మాఱవు.

మంత్రి—మఱి యొక్కని కొక్కయింటనే చంద్రుఁడు శుక్రుఁడు ఇంకొకని కొక్కనియింటనె చంద్రుఁడు శుక్రుఁడు నెట్లుందురు, ఏకకాలమున?

దైవ—ఏకకాలమనఁగా ఈనాఁడు మహామంత్రులైన మీరు సభలోనున్నారు; ఇంటనున్నారు; యుద్ధరంగముననుందురు. విజయగృహములో నుండఁగలరు.

మంత్రి—అతఁడే వాహనాధిపతి; యొకయింట ధనాదిపతి; యిట్లేమో చెప్పుదురు.

దైవ—క్షమింపవలయును. తమదేదో ప్రశ్న సరిగా ననువదింపలేదు. మీరొకనికి వాహనాధికారమిత్తురు. నాకంటె నన్యునకు ధనమిత్తురు. అట్లే యుండ వచ్చును.

మంత్రి—మన లెక్కను మీరు చెప్పుచున్నారేల?

దైవ—మీరడిగినది మన లెక్కను కాఁబట్టి.

మంత్రి—నాకెవ్వరును సరిగా ఫలములు చెప్పువా రింత వఱకుఁ గనఁబడలేదు.

దైవ—ఇంతకు నేను గనఁబడినట్లు తేలినది.

మంత్రి—(జేబులోనుండి యొక కాగితముదీసి) ఏదీ యీ జాతకఫలము చెప్పుడు చూతము!

దైవ—సన్నిధము వైచినచోఁ జెప్పెదను.

మంత్రి—నామాటలే మీకుఁ బన్నిదము. సత్యమును గప్పి పుచ్చువాఁడనుగాను.

దైవ—ఈమహారాజును మఱియిద్దఱు మధ్యవర్తుల నుండనిండు.

మంత్రి—(జనాంతికముగా రాజుతో) ఇదినాజాతకము; దీనిఫలములు వినుండు. (ప్రకాశముగా) మహారాజ! మధ్యవర్తు లెవ్వరు?

రాజు—సభాపతి యొక్కఁడు; దండనాథుఁ డొక్కఁడు.

దైవ—చాలును. మిగిలినవారు సభ్యులుకూడ విను చుందురు.

మంత్రి—సభాపతి, దండనాథ, మీరిరువురు నీదైవజ్ఞుఁడు చెప్పుమాటలను వినుచుండుఁడు! ఏ రొకజాతకఫలముం జెప్పఁబోయెదరు.

సభా—జాతక మెవ్వరిదో యడుగవచ్చునా?

దండ—అది జోస్యులే చెప్పవలయును.

దైవ—ఆహా! మంచిమాట. జాతక మెవ్వరిదో నేనేచెప్పె దను. నష్టజాతకము, స్పష్టజాతకము, కల్పితజాతకము నన్నియుఁ జెప్పెదను.

రాజు—చిత్తము; సెలవిండు.

దైవ—(జాతకమును బరిశీలించుచున్నాఁడు)

సభా—రాశిచక్రమును బట్టియేనా; యేచక్రమునుబట్టి యైనఁ జెప్పఁగలరా?

దైవ—అంశ, ఆరూఢము రాశి దేనిలో నిచ్చి దేనిలోనికి మార్చి చెప్పుమనినను జెప్పెదను.

సభా—సాధారణముగా నేచక్రములో జాతకముండును?

దైవ—రాశిలోనుండును.

దండ—మనము మధ్యవర్తులము; ప్రశ్నలు వేయువలదు.

దైవ—అయ్యగారు అడుగనిండు; ఇవి వాడుకమాటలు; నే నెట్లడిగినను జెప్పఁగలను. జాతక ముహూర్త సిద్ధాంతభావములలో శతావధానము గావించెదను.

గీ. భాస్కరులకాదు కేవల వరరుచియును
గాదు సాక్షాత్కరించిన కాలపురుషుఁ
డేని కొమ్ములు దిరిగిన యెట్టిపండి
తుండు వచ్చిన లోఁగింతుఁ జుండు నిజము.

గొప్పలు చెప్పుకొనుటకాదు, హేమాహేమీలు నన్నుఁ బరీక్షింపలేరు.

మంత్రి—జరిగినది యేదియో జరగినది. ప్రస్తుతమును జూడుఁడు.

దైవ—ఆహా! అట్లే; మాటలతో నేమి? మీనమేషములు లెక్కించుచు మిమ్ము విసిగింపను. ఈజాతకమునఁ గనఁబడు ఫలములను మాత్రము చెప్పెదను.

రాజు—సెలవిండు; మీ రేవిచెప్పినను జెప్పవచ్చును.

దైవ—మహారాజ! సభాసదులార! అవధరింపుఁడు.

మంత్రి—అవహితులైయున్నారు; చెప్పుఁడు.

దైవ—ఇది కల్పితముగాదు. జీవించిన పురుషునిది.

రాజు—జాతివివక్ష యిం దేర్పడునా?

దైవ—జన్మచే నగ్రజాతిది; కర్మచే నన్యజాతిది.

దండ—బాల్యావస్థ యెట్లుండెను?

దైవ—బాల్యము పండ్రెండేండ్లవఱకు— అంతటనుండి యీజాతకునిచర్యలు నైచ్యోన్ముఖములైనవి. విద్యాపరాఙ్ముఖుఁడై - గురుధిక్కార మొనర్చినాఁడు.

సభా—విద్యాభాగ మెట్లున్నది?

దైవ—విద్య యుద్యోగమునకుఁ జాలినంత లేదు.

రాజు—స్వామీ! మీరుచెప్పుఫలములన్నియు విరుద్ధములుగా నున్నవి.

దైవ—ఆవిరుద్ధ మిందలి గ్రహవిరుద్ధమునుబట్టియే.

సభా—చక్రము సరిగా వ్రాయఁబడలేదా?

దైవ—లేదు, అనేకవ్యతిరేకము లున్నవి.

దండ—అవి యిపుడు సవరింపవచ్చునా?

దైవ—సవరించుచునే నేనుఫలములు చెప్పుచున్నాఁడను.

రాజు—సవరింపకుండఁ జెప్పిన?

దైవ—సవరింపకున్న మీరు తలంచుకొనినట్లేయుండును.

రాజు—దానిలో హాని యేమున్నది?

దైవ—జన్మకాల ముహూర్తప్రమాణములకు మించిన గ్రహము లిందుఁ జూపఁబడినవి. స్థూలాధారములపైఁ దత్కాలమున వ్రాయఁబడినది.

రాజు—సెలవిండు, సెలవిండు.

దైవ—తల్లిదండ్రులు కడుఁబేదలు. ఇది యేకపుత్రవిషయము.

సభా—తల్లిదండ్రులు జీవించియున్నారా?

దైవ—మరణించి చాలకాలమైనది.

రాజు—తర్వాత నేమి జరిగినది?

దైవ—ఈజాతకుఁడు పశ్చాత్తప్తుఁడై విద్యనేర్చినాఁడు. సావాసబలమున నితని కుద్యోగము దొరకినది.

రాజు—ఇట్టివాని కుద్యోగము నిప్పించునంతటి సత్సహవాసము దొరకినదా?

దైవ—మిత్రక్షేత్రబలమువలనఁ గలిగినది.

రాజు—స్వామి! మఱియొకసారి మొదటినుండి జాతకమును జిత్తగింపుఁడు.

దైవ—ఎనిమిదిసారులు చూచినను స్తోత్రవిషయము రాదు.

రాజు—పెండ్లియైనదా, బ్రహ్మచారియా?

దైవ—ఉద్యోగాధారముచేఁ బెండ్లియైనది. కళత్రస్థానమున—

రాజు—కళత్రస్థానమున—ఏమేమి సెలవిండు.

దైవ—అది తర్వాత మనవిచేసెదను.

సభా—సంతానమున్నదా.

దైవ—ఉన్నది. దీర్ఘాయుష్కులు, విద్యాధికులు, లక్ష్మీవంతులు.

రాజు—చిత్రము; సెలవిండు, తరువాత నేమియున్నదో?

దైవ—ఇంత నిర్భాగ్యపు జాతకుఁడు వేఱొకఁడుండఁడు.

రాజు—ధనమువచ్చు నాధారములు లేవా?

దైవ—సన్మార్గమున నెందును లేవు. అసన్మార్గమునకు దిగిన—

మంత్రి—(కోపమునటించి) చాలును లెండు. ఇఁక జెప్ప నక్కఱలేదు.

రాజు—మంత్రీంద్ర!- ఉండుముండుము-దైవజ్ఞశిఖామణీ! తర్వాత!

దైవ—భవిష్యత్తులోఁ గుమారులచర్యయే మెక్కుడు.

మంత్రి—మీ రెప్పుడు నొక్కపాటయే పాడుచున్నారు.

దైవ—ఏయాట కా పాట పాడవలదా!

మంత్రి—ఇందుకనియే నాకుఁగోపము.

రాజు—సెలవిండు సెలవిండు, చెప్పవలసినవియున్న.

దైవ—ఈతనితండ్రి గ్రహగతివేత్త; కాని యీజాతక మతఁడు వ్రాసినదికాదు.

మంత్రి—చాలులెండు, చెప్పనక్కఱలేదు.

దైవ—ఇఁకఁ జెప్పవలసినదియు లేదు.

మంత్రి—దాఁపనేల, యీజాతకుఁడను నేనే.

దైవ—మీరు కాఁబట్టియే యిట్లున్నది!

మంత్రి—అతిప్రసంగము వలదు; దయచేయుఁడు.

శ్రీ దామెర్ల ప్రబోధచంద్రుడు
రాజమండ్రి

శ్రీ పి. ఉమాపతిరావుగారు, బి. ఏ.
టెన్నిసు ఆటలలో నిపుణులు,
రాజమండ్రి

శ్రీ దామెర్ల సత్యవాణిగారు, కీ. శే. దామెర్ల రామారావు
గారి సతీమణి, చిత్రకారిణి, రాజమండ్రి

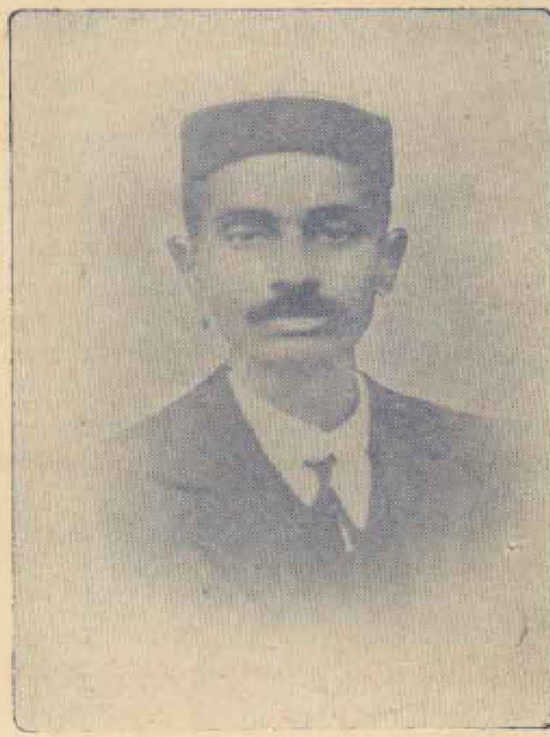
ఆంధ్ర చిత్రకారులు, రాజమండ్రి

శ్రీ బిగుమర్తి బుచ్చికృష్ణమ్మగారు, ఆమెచిత్రించిన చిత్రములు, రాజమండ్రి

శ్రీయుత కే. యస్. శాస్త్రిగారు

కీ. శే. మొసలి వెంకటస్వామిగారు

శ్రీయుత ఆంధ్రనాటక కళాపూర్ణ ముప్పిడి జగ్గరాజుగారు,
రాజమహేంద్రవరము

కీ. శే. సి.యస్. రెడ్డిగారు, యమ్.ఏ., ఆనర్సు, (ఎడింబరో)

దైవ—మీయింటిలో నతిప్రసంగముచేసినపుడు తమరు నా కీమర్యాదచేయుఁడు.

రాజు—మంత్రివర! తొందరపడవలదు.

మంత్రి—మహారాజ! నిన్ననే యతి ప్రసంగమైనది. నిన్నఁటికంటె నేఁడుమించినది.

దైవ—నిన్నే మార్గమునఁ బొగడుమనెదవు. జాతకమిచ్చి పొగడుమనిన– చెంపగొట్టి నవ్వుమనిన నెట్లు—

మంత్రి—అపనియే యిపుడు జరుగనున్నది.

రాజు—ఆఁ,ఆఁ,వలదు వలదు. అమాత్య, శాంతింపుము; బ్రాహ్మణోత్తమ! క్షమింపుఁడు.

దైవ—మహారాజ!నీకు జయము; నేనుబోయి వచ్చెదను. (అనిలేచును)

మంత్రి—ఒక్క గ్రహము నాజాతకమునుండి తొలఁగుచున్నది.

దైవ—ఈరాజమందిరములో నీవొక దుష్టగ్రహమవు. వేయేండ్లుండుము.

రాజు—దైవజ్ఞ! ఆయుర్దాయము చెప్పలేదు.

దైవ—ఇట్టివారు, సహస్రమాస జీవులుగా నుందురు.

మంత్రి—పోనిండు 'పాపీ చిరాయు'అన్నాఁడు, నీకెక్కడకేగినను నిట్టిగౌరవము జరుగుచుండును గాకయని దీవించుచున్నాఁడను.

దైవ—నీయట్టిమంత్రు లున్నచో నడుగుపెట్టినఁగదా!

మంత్రి—ఎవ్వరోయి! వీని నావలకుఁ బంపిరమ్ము.

మంత్రిభార్య—(విని తెరలోనుండి వచ్చి) మంత్రివర్యుల యానతి శిరసావహించుచున్నదానను. (అని బ్రాహ్మణుని పాదములమీఁదఁ బడి)దైవజ్ఞశిరోమణీ, అధికాలసెలవైనది. తమ రీవలకు దయచేయవలయును.

దైవ—దీర్ఘసుమంగలీభవ. అమ్మా, లెమ్ములెమ్ము.

రాజు—(అద్భుతపడి) అమ్మా, యేమి యిట్టిసాహసము?

మంత్రిభార్య—మహారాజ! అత్యాహితము రానున్నది.

దైవ—తల్లీ, నీవేలయడిగెదవు ?

మంత్రిభార్య—రాజకులమున కమర్యాద రానున్నదని.

దైవ—దీన రాజకులమున కేమి? నాకమర్యాద, నావిద్య కమర్యాద.

మం-భా—ఇది యెట్లు తొలంగునో సెలవిండు.

దైవ—నేను నీపతి యెదుటినుండి తొలంగినఁ దొలంగును.

రాజు—విప్రోత్తమ! శాంతింపుఁడు. ఈజాతకునియొద్ద నేమియును గుణములు లేవా?

మంత్రి—ఈదైవజ్ఞునియొద్ద లేవు.

దైవ—ఉన్నఁ జెప్పకవిడుతునా, మహారాజ!

మంత్రి—పొమ్ముపొమ్ము,స్వార్థపరుల సంగతి యేయింత.

దైవ—అడవులలో నాకలములు తినుచు గ్రామములలోని జనులకై యనుగ్రహించిన ఋషులు స్వార్థపరులంటివా దోషము.

మంత్రి—వారు మూఁడుచెప్పిన మీ రాఱు కల్పింతురు.

దైవ—శ్రీహరి! అంతకంటెఁ గూలిపని చేసికొనుట మేలు.

మంత్రి—ఇంక నతిప్రసంగము వలదు. మీ కిక్కడ గౌరవము జరుగదు.

దైవ—నాకు గౌరవము జరుగనేజరగినది. ఇంతకంటె గౌరవము నాకెక్కడను జరుగదు. నేనే బ్రాహ్మణుఁడనైతినా నావిద్యయే నిరవద్య విద్యమైనచో నీజ్యోతిషమునకు వ్యతిరేకముగా నిక్కడ బహుమానము పొందియే పోయెదను. ఇపుడుగాదు.

మంత్రి—నీబ్రాహ్మణత్వము నాబ్రాహ్మణత్వము నడుగ నక్కఱలేదు.

దైవ—నాబ్రాహ్మణత్వము నీ వెట్లెఱుఁగుదువు?నీబ్రాహ్మత్వము నీతండ్రి బిచ్చమెత్తుచు నిన్నుఁబెంచిననాఁ డెఱుంగుదును.

రాజు—ఓబ్రాహ్మణద్వంద్వమా! శాంతింపఁ బ్రార్థించెదను. దైవజ్ఞ! ఇందు విచ్చేయుఁడు.

(అనిలేచివారించును)

మం-భార్య— దైవజ్ఞచంద్రమా! మా యపరాధములను క్షమింపవలయును.

[అని కూర్చుండఁబెట్టును.]

దైవ—మంత్రిగారికిఁ గోపముగానున్నది. నే నిచటనుండ రాదు, నాకు సెలవిండు.

రాజు—శాంతింపుఁడు, శాంతింపుఁడు, ఎవ్వరికిని గోపము లేదు.

దైవ—(స్త్రీ మొగమువంకఁ జూచి) (రాజుంగాంచి) ఓ మహారాజా! మరల రెండుముక్కలు.

రాజు—రెండుగాదు, పండ్రెండు సెలవిండు.

దైవ—కొన్ని దేశములలో వైద్యులు, పెనిమిటికి జబ్బుగా నుండినఁ బెండ్లమునకుఁగూడ మం దిచ్చెడువాడుక యున్నది. మాశాస్త్రములోఁగూడఁ బెనిమిటి గ్రహగతి స్పష్టముగా లేనపుడు పెండ్లము గ్రహగతిఁ జూచి చెప్పవచ్చును. జాతకము దాఁకవలదు. ఈయమ ముఖముంజూచి మనవిచేసెదను.

మంత్రి—ఇదిరొక్కటి తరువాయియున్నదా? చాలును.

దైవ—నేనంతటి జ్ఞానహీనుఁడనా?

రాజు—సెలవిండు. మంత్రివర్యా! ముహూర్తకాల మాఁగుము.

దైవ—మీ రేమనికొనినను మంచిదియే.

ఉ. ఈయమ చెట్టవట్టినది
  యే మొదలీతని యాపద ల్వెడం
బాయఁగ నీమహాత్మునకు
  భాగ్యమురాఁగ సరస్వతీకటా
క్షాయతపుత్రలబ్ధులు ద
  యాకర! నీసచివత్వ మింతయుఁ
వేయునుజెప్పనేల ప్రభ
  వించిరి పుత్రులు మాతృశోభచేఁ.

[అందఱు నాశ్చర్యము నొందుచున్నారు]

మంత్రి—(లేచి నడుముకట్టుకొని దైవజ్ఞునకు సాష్టాంగపడి నిలువంబడి) ఓపండితవర్య! ఓమహారాజ! సభాసదులార! చిత్తగింపుఁడు.

గీ. ఎఱిఁగితిని దండ్రిగారిచే నింతవట్టు
నెఱిఁగియుంటిని నాబాల్య మింటిగుట్టు
నెఱుఁగుదును నాదువిద్య నాగృహిణిగతియు
నెఱిఁగి యిటుచేయ నేమందు రేని వినుఁడు.

గీ. బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణు లటంచు స్వార్థపరులు
స్వార్థపరులంచుఁ దక్కాలవాదు లెల్ల
దరచియు నసూయచేతనో తథ్య మెఱుఁగ
లేకయో పల్కుచున్నారు ప్రాకటముగ.

ఇట్టి విషమస్థితిలో నసమర్థు లెల్లరు వారిమాటలనే పట్టుకొని నిరాలోచనముగ దీన నేమున్నదని ప్రతిపూర్వ శాస్త్రమును ముఖ్యముగా నీశాస్త్రమును విశ్వాసము లేక నిందించుచున్నారు.

మ. ఒకయీపాటినృపాలునొద్ద నిటు లీ
  యుత్పండితుం బెట్టి యే
యొకనాయట్టిఁడొ మొండివాదమున నో
  హోయంచు నీయంచుఁ గొం
కక రాపార్చినఁగాక లోకమున వ్య
  క్తం బౌనె యీవిద్య పా
టికరాహిత్యగుణం బటంచు నిలువం
  గీల్కొంటి నే నిట్లుఁడ్డఁ.

రాజు—(లేచి మంత్రిని గౌఁగిలించుకొని)

క. నామానము రక్షించితి
నామహిమకు వన్నె వెట్టినాఁడవు మఱియుఁ
నామైత్రి నిల్పితివి నీ
వేమూలము నాసమస్తవిధశుభములకుఁ.

ఓ దైవజ్ఞ శిరోమణి! దీని కింక వ్యాఖ్యాన మక్కఱలేదుగదా!

దైవ—మహారాజ! ధర్మసంస్థాపనార్థము నాఁటికిట్టినిర్ణేత లుద్భవిల్లుదురు. మంత్రీంద్ర! నేనొకటియు శాస్త్రమార్గమునువిడిచి నిన్ను నొప్పించియుండనని నీ వెఱింగియుందువుగద!

మంత్రి— అశాస్త్రీయవాదము చేసి మీ హృదయము నొప్పించినది మీరు మఱచిపోయి యుండిరనికూడ నెఱుందుగును.

రాజు—నేఁడు సుదినము. నాకు నారాజ్యమునకు గౌరవ ప్రతిష్ఠలు తెచ్చినది. దైవజ్ఞరత్నమా! మీ రొక్క సారి నాసింహాసనము నధిష్ఠింపవలయును.

దైవ—దానికి నా కేమి యధికారమున్నది? అది రాజ యోగ్యమైనది.

రాజు—మీరు పండితరాజులు.

మంత్రి—మీరుమాయాస్థానములో వసియింపవలయును.

దైవ—ఎందున్నను మీవాఁడనే.

రాజు—నాకోరికి ముందు తీర్పవలయును.

దైవ—మహారాజ! అదినాతరముగాదు. నేనసమర్థుఁడను.

మంత్రి—(తానేయెత్తి రాజపీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టును)

దైవ—(నవ్వుచు). గుమ్మడికాయవలె నెత్తివైచెదనని నీమాట నిల్పుకొన్నాఁడవు.

[అందఱును నానందమున కరతాళములు.]

దైవ—(పీఠముదిగి) ఈమర్యాదకు నే నోడలు మఱచితిని.

రాజు—మా నేరములనుగూడ మఱవవలయును.

దైవ—(తెరవంకఁ గనుంగొనును.)

[వటీసూత్రధారులు ప్రవేశించి]

శ్లో. జ్యోతిశ్శాస్త్రం మహాపుణ్యం
ప్రత్యక్షమపి గోపితమ్
చంద్రార్కౌ సాక్షిణౌ తత్ర
శ్రౌతస్మార్తాది సాధనమ్.

సభ్యులు—తథాస్తు.

[అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు]

ఆశీర్వాదము

గున్నేపల్లి అక్షయలింగముగారు

శ్రీవాగ్వధూసమర్చిత పదాంభోజయై, పరఁగు నేముకురభాసుర కపోల
భువనపాలనకళా పూతచారిత్రయై, యలరు నేచంద్ర రేఖావతంస
బాలసూర్యప్రభా భాసమానాంగియై, వఱలు నేమహితలావణ్యధామ
భక్తజనాభీష్ట ఫలకల్పశాఖయై, చెలఁగు నేరత్న కాంచీకలాప
త్రిపురసుందరి యగుచు నేదేవి వెలయు, నట్టిజగదేకమాత, దయానమేత
వరగుణోపేత యీావధూవరుల నెపుడు, మించుకూరిమి నలరఁ బాలించుఁగాత!

పులి కూన

రాయసం వేంకటశివుడు గారు, యం. ఏ.

మొదటి నీలాద్రిని గుఱించి పత్త్రికాముఖమున తీవ్రమగు చర్చ జరుగుచుండెను. ప్రాచీనాంధ్రదేశ పరిస్థితులు గ్రహింపఁ బరిశ్రమము చేయు పండితవర్యులు నీలాద్రి కాలవిషయమై భిన్నాభిప్రాయము గలవారైరి. కొందఱీయన వెలమనాయకులలో నొకరని తలంచిరి. మఱికొందఱు బ్రాహ్మణుఁడనియు, కాకున్న క్షత్త్రియుఁడైన యగునని యు వాకొనిరి. వేఁగిదేశము నేలినవాఁడని యొక పక్షము వారు చేసిన సిద్ధాంతమును, కళింగదేశపు ప్రభువని ప్రతిపక్షులు పూర్వపక్షము చేసిరి. ఇది యిటులుండఁగా, గోరుచుట్టుమీఁద రోఁకటిపోటు మనట్లు, భట్టుగారు తాము నూతనముగఁ గనిపెట్టినయొక తామ్రశాసనము మీఁది లిపిని భ్రమరించి, దానికి విపులమగు వ్యాఖ్య వ్రాసిరి. నీలాద్రి యను ప్రభువు ఉండినయెడల, అతఁడు పులికూనయను పర్యాయనామము దాల్చియుండవలయునని భట్టుగారిసిద్ధాంతము. భట్టుగారు పక్షపాతబుద్ధి గలవారనియును, నిరతము తమవైదికుల యుత్కర్షనే ప్రధానముగఁ జూచుకొను వీరికన్నులకు, లౌకికులగు తమబోంట్ల సిద్ధాంతములు రుచింపకున్నను, తాము సత్యము వక్కాణింప సాహసించు చున్నారనియు పంతులుగారు చెప్పుచు, పెద్దవ్యాసమును వ్యాఘ్రకేశరీ పత్త్రికలో వ్రాసి, "వైదికశిఖామణుల విశ్వామిత్ర సృష్టియనఁదగు నిట్టి పులికూనలు పిల్లికూనలకంటె నధమములై వేగమే కనుమరుగఁగలవు?" అని తమవ్యాసమును ముగించిరి. పూర్వులయౌన్నత్యము నపహసించెడి రావుగారేలొకో కాని, "పులికూనవిషయమై ప్రచురమైన యీనూతన శాసనము పండితులకు మిగుల సహాయకారిగాఁ గల"దని విశ్వసించిరి.

ఈశాసనము లిఖింపఁబడిన గ్రామముపేరు "కోనపలి" యని యున్నది. ఈకోనపలి, కోనబలి, గొంబలి, కలపర్రు అనువేర్వేరు పేరులుగల గ్రామములు కావచ్చునని యొవరికిఁ దోఁచినట్లు వారు తలంచిరి. తామ్రశాసనమునందలి 'న'"టి'ని బోలియుండుటచేతను, 'ప' 'ఫ' ల కంతగ భేదము శిల్పకారులు చూపకుండుటచేతను ఆగ్రామము గోదావరీమండలమందలి పుణ్యక్షేత్రమగు "కోటిఫలి" కావచ్చునని శర్మగారు వాదించి పుణ్యమును గట్టుకొనిరి. దీని కంతయుఁ గోపించి రెడ్డిగారు "ఈప్రాంతశాసనములందైనను ఉత్తరాదివారు తమదాక్షిణాత్యమిత్రుల యౌన్నత్య మంగీకరింపవలసి వచ్చునేమోయని వెఱచి, వానినెల్లఁ దమపుణ్యక్షేత్రములకుఁ గొనిపోవుచున్నట్టుగఁ దోఁచుచున్నది! లేకున్న శాసనమునందలి కోనపలి (కోనవలి, కోవలి, కావలి) కావలి కావలయుననుట స్పష్టముగదా!" యని వ్యక్తీకరించిరి. ఇట్లు ప్రౌఁడును బొంగరమును లేకయే, నేనీకోనపలిస్థలనిర్దేశముఁ జేయ బయలుదేఱితిని.

ఆంధ్రదేశమందలి యనేకప్రదేశములలోని ప్రాంతగుడులు చూచి, శిథిలతాళపత్త్రములు, గ్రంథములు తిరుగవేసితిని. పూర్వపు నాణెము లందలి నామముక్రమయొత్తిఁగి యొకచోట నొకగృహస్థుఁడు నాకు రాగి నాణెము నొకటి చూపించెను. దానిమీఁద కోనపలి తామ్రశాసనమునందు వలెనే యతిగిపోవు చిత్రముగలదు. ఒకపిల్లవాఁడు పెద్దపులిపాలుద్రాగు లుచు, ఒకచేతిని పులిమెడలమీఁదకిని, రెండవచేతిని చెంతనిలుచుండిన యొక స్త్రీవైపునకును జాచియుండెను. ఈనాణెము దొరకినగ్రామమునకుఁ బోయి నేను విచారింపఁగా, కోనపలినిబోలిన పేరుగలగ్రామ మాప్రాంతములందెచటను లేనట్లు తెలిసినది. కాని, యాసమీపగ్రామములందు "పులి కూన"వారివృత్తాంతముగల దండకవిలెలున్నట్లు నాకుఁ దెలిసినది. పేద వానికి పెన్నిధిదొరకినవిధమున నేనాదండకవిలెలను సంపాదించి చూచితిని. వానియందలి కథ నాకెంతో యాశ్చర్యము గలిగించెను. చదువరుల యుపయోగార్థ మది యిచట సంగ్రహముగఁ దెలుపుచున్నాను.

సన్న్యాసి వాక్యములు

రాత్రి రెండుయామము లగుటచేత గ్రామమంతయు సుషుప్త్యవస్థ యందు మునిఁగి యుండెను. ఎల్లెడలను నిశ్శబ్దముగ నుండెను. ఏలొకో కాని కంటికి కూర్కురాని సింహాద్రి, ఇంటి గవాక్షమునొద్దనుండి చూచుచుండెను. చీకటిటుక్కుమనెనా, ఆయన వీనులకది గోచరింపవలసినదే. అపుడు దూరమున వాకిటగుండి పెల్లనిధ్వని యాయనకు వినఁబడెను. అందు సంస్కృత శ్లోకచరణము లున్నటులు గ్రహించి యతఁడు మఱింతశ్రద్ధగా నాకర్ణింపఁగా

"అస్థిరం జీవనం లోకే
అస్థిరం యౌవనం ధనమ్,
అస్థిరం దార పుత్రాది
ధర్మకీర్తి ద్వయం స్థిరమ్."

అనుశ్లోక మాయన వీనులకు వినఁబడెను

రాత్రి రెండవజామువేళ నీయమంగళవచనము లెవ్వరినోటనుండి వచ్చుచున్నవాయని సింహాద్రి యాశ్చర్యపడెను. నాఁడు తనతనయుని

జన్మదినము. సకలవైభవములతో నాదివసమున నింట నుత్సవముజరిగెను. పేదసాదలవట మృష్టాన్నము భుజించిరి. ఎల్లెడలను ఆయనచిన్నితనయుని దీవనలు మంగళవచనములు నే వినఁబడెను. అట్టిచో, తన యభ్యుదయమున కసూయపడుచున్న దురాత్ముఁ డెవఁడో యిట్టియశుభసూచకములగు వాక్యములు స్మరించుచున్నాఁడని సింహాద్రి కోపించి, వానిని జేరఁజని, "ఈసంతోషసమయమున నిట్లు పలుకుటయ నీకుఁగల దేమి?" యనియడిగెను. తానొకసన్న్యాసిననియు, దుఃఖభాజనమగు నీలోకమున జ్ఞానికంటె కల్లెడల నిరసింపఁదగినవిషయములే కానవచ్చుననియు నతఁడు చెప్పెను. దీనికిఁ గటకటఁబడి, యిట్టి కఠినుఁడు తనవాకిట నిలువఁగూడదని తలంచి సింహాద్రి యతనిని వెనువెంటనే వెడలఁగొట్టించెను.

సింహాద్రి దురవస్థ

పదునారు నెల్ల వాఁడు తెల్లవారకముందే సింహాద్రిభార్య పండుకొనినది పండుకొనినట్లుగనే మంచముమీఁద మరణించిపడియుండెను! ఎదురుచూడని యాపత్తువలన జనించిన దుఃఖపారవశ్యమున సింహాద్రి మతిచలించెను. జపదారి యాగ్రహమువలనఁ దనవానికీదురవస్థవచ్చెనని తలపోసి, బంధువు లాతనికొఱకై వెదకిరి గాని, వాని జాడ లెందును గానరావయ్యెను. సకలైశ్వర్యములలోఁ దులతూఁగు సింహాద్రిగృహము చూచుచుండఁగనే సర్వావస్థలకును బుట్టి నిల్లయ్యెను! కష్టముమీఁదనే కష్టమువచ్చెను. తల్లియొడ బాటున కోర్చుకొనఁజాలక బాలకుఁడు విరామములేక యేడువసాగెను. అపారశోకాబ్ధిలో మునింగిన యాయర్భకుఁడు, ఆకలి దప్పికలను మఱచి, తల్లినే యెప్పుడును స్మరించుచు, రాత్రింబవళ్లు రోదనము చేయుచుండెను. తండ్రియవస్థను గనుచు, వాని పరిచర్యలయందే నిమగ్నులగుబంధువులు, పిల్లవానిరోదనము రోగిపీడలకుఁ దగిలెనా చికిత్సకుఁ బ్రతిబంధకమగునని యూహించి, బాలకునిఁ బెరటిపాలలోఁ బండుకొనఁబెట్టిరి. ఇట్లు తండ్రియుఁ దనయుఁడును చెప్పనలవిగాని దుస్థితినుండఁగా నొకరాత్రి అడవినుండి చెదరివచ్చిన పులియొకటి దొడ్డిగోడ దుమికి, హాహాకారము చేయుబాలకుని నోటఁ గఱచుకొని, యడవులకుఁ బలాయనమైపోయెను!.

బంధువుల యుపచారములవలనఁ గొంతకాలమునకు మనస్స్వస్థత గాంచిన సింహాద్రి, తనయుని గానమిచే మఱల స్థైర్యమును గోలుపోయెను. సతీవియోగమునకంటె సుతునిగోల్పోవుటయే యతనికధిక దుఃఖహేతువయ్యెను. కాని యీమాఱు దుఃఖప్రకోపముచేత నతనికిఁ గలిగిన యున్మాదము మతిని భ్రమింపఁజేయునది గాక, దాని కేకాకార వృత్తిని గల్పించుచుండెను! స్మృతిలేకయు, జడత్వమూనియు నతఁడిపుడుండఁడు. అతనిబుద్ధి మఱింత తీక్ష్ణత దాల్చియుండెను. కేయుంబవళ్లు వానిమనస్సు ప్రత్తిరాటమువలె గిఱ్ఱునఁ దిరుగుచు నేయుండును! జాగ్రత్స్వప్నాద్యవస్థలుగాని, లోకమునందలివిషయసముదాయముగాని, వాని హృదయావేగము నరికట్టలేకుండెను. ఊహలును, ఆలోచనలును నిరంకుశప్రభుత్వము సల్పుచుండఁగా, బానిసవలెనోడిఁగి సింహాద్రి మనస్సును కాలుసేతులు గట్టినట్లుగ వణఁగి, వానిశరీరము, చేవదక్కి యతిదీనదశ యందుండెను!.

ఇవుడహర్నిశము సింహాద్రిమనస్సును గలవరపెట్టు నాలోచనలన్నియు సుతునిసేమమునుగుఱించినవియే. ఇతరులంజఱును పులినోటఁ బడినవానిపుత్రుని గుఱించి నీళ్లువిడిచినను, సింహాద్రి మనోవీథినిమాత్ర మాయర్భకుని యాకారము విస్పష్టముగఁ గానిపించుచు నేయుండును! ప్రయత్నముచేసినఁ దప్పక తనతనయుఁడు దక్కునని యాతనివెఱ్ఱిభ్రమ! పుత్రికుఁ డేదోవిధమున పులినోటినుండి తప్పించుకొని సజీవుఁడైయుండెనని వాని వెఱ్ఱినమ్మకము! ఎంతటి వెఱ్ఱివైనను, ఈభ్రమవిశ్వాసములే వానిహృదయమునఁ బ్రేమాగ్నిని నిరతముఁ రగుల్కొలిపి, అర్భకునిఁ జూచెదమను నెపమున వానికి ప్రాణమునందలి తీపివాయకుండఁజేసెను!

కాని, యూహ లెంత తీక్ష్ణముగనున్నను, సింహాద్రి వానిని గ్రియారూపమునకుఁ దేనేరకుండెను. ఎప్పుడును మంచముననే యంటిపట్టుకొని యుండుటచేత వానిశరీరము కుశించి పాలిపోయెను. తైలరహితమగు జ్యోతివలె, కార్యరూపమెందని సంకల్పమును నంతరింపవలసినదే. ఇన్నాళ్లును గాఢముగుకోరిక నాశ్రయించియుండు నాతనిప్రాణము, ఇంక మనోరథసాఫల్యమున కవకాశము లేదని గ్రహించెనా యనునట్లుగ మిణుకు మిణుకుమనఁ జొచ్చెను. ఇట్టివిపత్సమయమున వానినోడ్డుచేర్చుటకే తెంచిన దివ్యశక్తివలె వెనుకటి సన్న్యాసి వానికంటఁ బడెను. ఆయన కారాత్రి దానుజేసిన పరాభవమునకు సింహాద్రి వగచి తన్ను మన్నింపుమని వేడఁగా, తాపసి వానియెడల ప్రసన్నుఁడై, వాని 'కచిరకాలములో నారోగ్యము నొసఁగునట్టిగల యొకమూలికనిచ్చి, సింహాద్రికొమరుఁడు జీవించియుండెననియు, తగుప్రయత్నము చేసినచో దొరకుననియును జెప్పి, తనదారిని దానుబోయెను.

వాడిపోవుమొలక తొలకరి వానకుఁ బచ్చపాఱు తెఱఁగున, కాటికి కాలుసాచిన సింహాద్రి కుమారునిసేమము విని, మెల్లమెల్లగ మేదిని నడుగులు పెట్టసాగెను. ఔషధసేవకంటె సన్న్యాసి గలిగించిన యాసయే సింహాద్రిస్వస్థతకుఁ గారణమయ్యెను. కొంతకాలమునకుఁ బరిపూర్ణారోగ్యమును గాంచి సింహాద్రి, కుమారుని వెదకుట కుద్యమించెను. వారి గ్రామమునకుఁ బశ్చిమముగఁ జాలదూరమున నొక పర్వతపంక్తిగలదు. దానిమట్టును కాకులు దూరని కారడవియుండెను. ఇది వ్యాఘ్రాదుల కునికిపట్టు. చాలకాలముక్రిందట పులినోటఁబడిన బాలకుని వెదకుటకచటికిఁ దనకుఁ దోడురమ్మనియడిగిన సింహాద్రినిజూచి పరిహసించువారేకాని, వానికి సాయము చేయుట కిష్టపడువా రాగ్రామమునఁ గానరైరి. కావున, కొంతసత్తువ గలుగఁగనే, సింహాద్రి యొకనాఁ డింటఁ జెప్పక, యడవులకుఁ బయనమయ్యెను.

పులి - పులికూనలు

తనయునిఁ గనుగొనవలయు ననువాసచే నామానిసి యెన్నికడగండ్లకైన నోర్చి, కారడవులఁ బడిపోయెను. అన్నపానములు వర్జించి

యతఁ డరణ్యఫలము లాహారముగను, సెలయేళ్ల జలములు పానీయముగను గైకొని, కేయుంబవళ్లు వనమున దిరుగుచుండెను. ఒకనాఁటి ప్రాతఃకాల మొకచెట్టుచాటునుండి చూచుచుండఁగా, దూరమున నతని కన్నులకొక చిత్రమగు దృశ్యము గానవచ్చెను. ఒకపొదనుండి లేఁడి కళేబరమును నోటఁబెట్టుకొని వెడలి, పులి చెంగుచెంగున దాఁటిపోవుచుండెను. దానిని వెన్నాడు చిన్న జంతువొకటి వేగముగ పరుగులిడుచుండెను. అది తల్లిని గోలుపోయిన లేఁడికోడమ యగునాయని సింహాద్రి మొదట తలంచెను. తల్లిని గబళించుపులి, పిల్లను ముద్దుపెట్టుకొనునా? వెంటవచ్చెడి యీ చిన్ని జంతువు తన్నుగలసికొనుటకై పులి యప్పటప్పట నిలుచుండుట వలన నిది పులిపిల్లయనియే సింహాద్రి నిర్ధారించెను. కాని, పులిపిల్లయే యైనచో నిది చిత్రమగు పులిపిల్ల కావలయును! రాలుగ్రుచ్చుకొనియును, అలసటఁజెందియును, అప్పుడప్పుడవి ముందుకాళ్లెత్తి మనుష్యుఁడువలె నడచుచున్నట్లె నడచుచుండెను! "ఇంతవింత ఎచటనైనఁగలదా? ఏకాలమందైనను, ఏకల్పనాకథలోఁగాని, పులి మనుష్యునివలె నడచుననియున్నదా! ఈపులిపిల్లకు తోఁకకూడ లేదే! ఇదియొకమానిసిపిల్ల వాఁడు కాఁడుగదా!" యనిసింహాద్రి సందియమందెను. ఈయూహ వానిమనస్సునకుఁదట్టఁగనే, చెప్పనలవిగాని యుద్రేకముగలిగి వానికిచెవులు గడులుపడెను. కన్నుల మాంద్యము గ్రమ్మెను. కాని యిదియొకక్షణకాలముమాత్రమె. పులి వెంటఁ బరుగిడుబాలుఁడు తానింతశ్రమతో వెదకుచుండెడి తనతన యుఁడేయని సింహాద్రి నిశ్చయించెను. వ్యాఘ్రముకడ కేగనున్న బాల కునిఁబట్టుట కుపాయ మేమాయని యతఁడు బాగుగ నాలోచింపనైన నాలోచింపఁడు. ఆసమయమున నేయూహయు నేయుపాయమును వానికిఁ దోఁపకుండెను. స్వప్రాణసంరక్షణ మనుమాటయె వానికి స్ఫురింపకుండెను. తనముద్దులపట్టినిబట్టుకొని వానిని గేహమునఁజేర్చుట యొకటిమాత్రమె లోకములోఁ దాను సాధింపవలసిన కార్యముగఁ దోఁచెను. ఆకార్య మిపుడె, యీనిముసముననే, నెఱవేర్పవలయును. క్షణకాల మాలస్యమయ్యెనా పిల్లవానిని పులి తిరిగి కారడవులలోనికిఁ గొనిపోవును. మిన్నువిఱిగి మీఁదఁబడినను, పుడమి పాతాళమునఁ బడిపోయినను, సింహాద్రి తోడ్తోడ నీకార్య మాచరింపవలసినదే!.

ఈసంగతి చెప్పుట కింతకాలము పట్టినదిగాని, జరుగుటకుఁ గాదు. కనుగీటు నంతటిలో, జింకకోదమపలని కులుకు సింగమువలె, సింహాద్రి నందనుని వెంబడించెను. తలుముకొనివచ్చు నీవరరాక్షసునివలనఁ దన్ను రక్షింపుమని బాలకుఁడు వ్యాఘ్రమాతకు మొఱలిడెను. వానియఱపు పులిపిల్ల యఱపువలె నుండెను! ఇది విని వ్యాఘ్రము, తనమీఁదనై పునకు దాట్లువైచి పరుగెత్తిరాసాగెను.

ఇంతలో సింహాద్రి బాలకునిఁ గలసికొని, "నాయనా! నీలా" అని పలుమాఱు వానిని పేరుతోఁ బిలిచి, వానిమొగమునుదుర్వి ముద్దాడి కన్నీటితో వానియంగకములఁ దడిపెను. పిన్నవాఁడు మానవజన్మ మెత్తినను, చిరకాల సహవాసమున పులినేదలియఁగోరుచు, ఆమను జుని ముఖసందర్శనము చేయుటకు బెదరుచుండును. బాలకుని వదనము పరముఖమునకుండు మన్నదనముతగ్గి, చెంద్రుకలతో నొప్పియుండెను. వానిచెవులను, బుజములను వన్యమృగములమెడనుండు జూలునుబోలిన రోమములు దట్టముగఁ గప్పియుండెను. తండ్రి తనచేయిస్పృశించునపుడును, దేహము నిమురునపుడును, మందహాసము చేయుటకు మాఱుగా బాలకుఁ డడవిమృగమువలె కీచుమని యఱచి, నిడుపగు తనగోరపండ్లతో జనకుని గఱచుటకును, కాలుసేతులవాడిగోళ్లతో వాని రక్కుటకును, సిద్ధమగుచుండును.

కాని, యీవికృతాకారమును, వికారపుచేష్టలును తనయుని గుఱుతుపట్టుటకు తండ్రి కేమియు నాతంకములు గాకుండెను. పేరుపెట్టి పిలిచినపుడు, పూర్వప్రసంగము లేవియో మననము చేసికొనుచున్నట్లుగానఁబడి, నీలాద్రి జనకునివైపు తేలిమాచును. కాని, యొక్కింతసేపటిలో నరప్రకృతితగ్గి, మృగచేష్టలును, మృగప్రకృతియుఁ బైకొనఁగా, తనతల్లివైపునకుఁ బరుగెత్తి కాలుసేతులు సాచును. తిరిగి తనపేరువినునపుడును, జనకుని యాకారము చూచునపుడును, బాలకునికి నరలోకపు స్మృతి జనించుచుండును. ఉద్యోగముల నెమ్మడిచు నా బాలకునిమనస్సు, కొంత సేపటికి మెల్లమెల్లగఁ దండ్రినిగుఱుతించి ఆతనియెడఁ గొంతయనురాగముఁ జూపఁగలిగెను. వెనుకటిసంగతు లొక్కటొక్కటే యతనిమనో వీథినంతఁ గన్పట్టెను. అపుడతఁడు జనకునియొడిలోఁదలవెట్టి కనులు మూయును. కాని, బాల్యచాపల్యమున వెంటనే లేచి, తల్లికొఱకై యేడ్చును!

పుత్రునిమీఁదిమోహముచేత పులి దాట్లువైచుచు వానియొద్దకు వచ్చుచుండియు, తన తనయునియొద్ద నరుఁడుండుట చూచి, వానిసమీపింప సంకోచించెను. కాని, బాలకుని యఱపు వినునపుడు, వానినిరక్షించుట కుద్యమించుచుండును. నోరుతెఱచి, తనవదన గహ్వరమును జూపుచు, ఆపురుషుని జడిపించి కబళింప నుంకించుచుండును. పరహస్తములు తనముద్దులపట్టి దేహమును ముట్టుట కోర్వక, తల్లికుక్కవలె పులిగొంతెత్తియేడ్చును. పులి యాతురత పరికించి, పిల్లవానినది నోటఁ గఱచిపెట్టుకొని పోఁగలదని సింహాద్రి వాని నక్కున నదిమిపట్టియుంచెను. వ్యాఘ్రమంత కోపావేశముతో బొబ్బరించి, యొక్కసారిగ దుమికి, సింహాద్రిబుజముమీఁది కండను తన దంతములతోఁ గొఱికి, వానికాళ్లను గోళ్లతోఁ జీరెను. సింహాద్రి ధైర్యమున దుడ్డుగఱ్ఱతోఁ బులినిగొట్టి, పెద్దదాతితో దానిశిరమును మోదెను. కాని, వెంటనే తనగాయముల బాధచేతను, పోరాటమువలని యలసటచేతను, అతఁడు సొమ్మసిలిపోయెను. ఆకారణముచేతనే వ్యాఘ్రమును నేలఁబడియుండెను.

ఎంతకాల మానరవ్యాఘ్రములు రణరంగమున నక్కుడక్కి స్మృతిపిడిపడియుండెనో మనకుఁ దెలియదు. సింహాద్రితానొక యుద్యానవనమున మలయమారుతము ననుభవించుచున్నానని కలగని మేలుకొనఁగా.

కమండలువునుండి నీరు తనమీఁదఁ జల్లుచు, తనవాసికకుఁ బరిమళద్రవ్యముఁ జూపించుచుండు తపస్వి యొకఁడు వానిముందట గానవచ్చెను. ఈయన పూర్వపరిచితుఁడగు జడదారియని గ్రహించి, వానికి మ్రొక్కి, వెంటనే తనపరిస్థితులు స్ఫురణకు వచ్చుటచేత, తనయునికొఱకై యిటు నటు చూచెను. దూరమునఁబడియున్న పులి, గాయములబాధచే గోండ్రించుచును, ఇంచుక స్మృతి వచ్చునపుడు మాంసపుముక్కలను గొమరుని నోటి కందించుచునుండెను. దానిపొదుగుమీఁదఁబడి బాలకుఁడు పాలు ద్రావి, సుఖనిద్రఁ జెందియుండెను.

సింహాద్రి కుమారు నిలుసేర్చుట

ఇపుడు తెలివి బాగుగ వచ్చికూర్చుండిన సింహాద్రి సన్న్యాసితో సంభాషించెను. కొంతకాలముక్రిందట సింహాద్రిభార్య మృతినొందిన సమయముననే తన పిల్లను గోలుపోయిన యాయాఁడుపులి బిడ్డమీఁది మోహముచే మతిచెడి, వనమువిడిచి, గ్రామములు తిరుగఁజొచ్చెను. ఇట్లు తిరుగుచు పులి సింహాద్రిగ్రామమున కొకరాత్రి వచ్చి, యచట బాలకుని రోదనధ్వనివిని, పుత్రమోహముచే జాతివైరమును బాటింపక, ఆబాలకుని నోట గఱచిపట్టి, వానిని తన యునికిపట్టునకుఁ గొనిపోయెను. వానికచట స్తన్యమిచ్చి పెంచి వ్యాఘ్రము కొంతదుఃఖోపశమనము నొందెనని చెప్పి, జడదారి యిట్లు పలికెను. "కన్నతల్లిగుణములవలెనే పెంపుడుతల్లి స్వభావమును పిల్లలకుఁ బట్టువచ్చును. నీపాపఁడు నరజన్మమెత్తియును, పులిపెంపువలన రానురాను మృగరూపమును దాల్చుచున్నాఁడు. సింహాద్రీ! ఇంక నీ వుపేక్షించితివేని, బాలకుని మానవప్రకృతికి మరల్చుట దుస్సాధ్యము. వానిమీఁద నాసగలదేని, వ్యాఘ్రమునంతమొందించి, యింటికిఁ గొనిపొమ్ము!"

తన కుమారునింటికిఁ దీసికొనిపోవుటకు సింహాద్రి నిశ్చయించుకొన్నను, తల్లిలేనిపాప కిన్నాళ్లును పాలిచ్చి పెంచిన పులిని కృతజ్ఞతలేక చెండాడి, రెండవసారి వానికి మాతృవియోగదుఃఖముఁ జేతులారఁ దెచ్చిపెట్టుట కతఁ డొడఁబడకుండెను. "పోనిండు, కన్నవారుగాకున్న పెంచినతల్లియైన నీపాపనిజూచి సంతోషింపనిండు; పల్లెలుగాకున్న వనములు పట్టుకొనియైన నీపట్టి బ్రదికిన నాకుఁ జాలును. అంతియే కాని, పులిని జంపి పుత్రుని గొనిపోవనొల్ల" నని సింహాద్రి చెప్పివేసెను.

అంత నా తాపసుఁ డిట్లు పలికెను. "సింహాద్రీ! నీదయార్ద్రహృదయమునకు మెచ్చితిని. నీకును నీకొమరునికిని మంచిదినములు గలుగ నున్నవి. నీవు పులిని జంప నక్కఱలేదు. పులికి నే మత్తుమందిచ్చితిని. దానికి స్మృతిగలుగకమున్నె నీవు పిల్లవానిని గొనిపోయి, అడవులు దాటుము."

— ఇట్లు చేసి సింహాద్రి యిలు చేరెనని మొదటి దండకవిలెలో నున్నది. కాని, రెండవదానినిబట్టి, సింహాద్రి యెంతసేపు నడచినను అడవిదాట నేరకుండెను. ప్రొద్దుగ్రుంకుటచేత, ఒకకొలనిలోని నీరు కుఱ్ఱనికిఁ ద్రావ నిచ్చి, వానిని దనయుత్తరీయముమీఁదఁ బండుకొనఁబెట్టి కాచుచుండెను. మిక్కిలియలసియుండుటచేత సింహాద్రికనులకుఁ గూర్కు వచ్చెను. ఐననొకింతసేపటి కదరిపడి తెలివితెచ్చుకొని చూడఁగా, బాలకుని చుట్టును పెద్దసర్పమొకటి చుట్టచుట్టుకొని, వానిశిరసుమీఁదికిఁ బడగెత్తి, అస్తమయభానుని కిరణములు వానిముఖకమలమును సోకనీయకుండఁ గాపాడుచున్నటులుండెను! సింహాద్రి యేమిచేయుటకును దోఁచక నిశ్చేష్టుఁడై లేచిచూచుచుండఁగా, దూరముననొక మనుజుని యడుగుల చప్పుడు వానికి వినఁబడెను. సర్పముకూడనిది గనిపెట్టి, పిల్లవానిశిరము ముమ్మాఱు మూర్కొని, పొంతనుండు పొదలోనికి వెడలిపోయెను.

ఇట్లు వారలఁ జేరవచ్చినది వెనుకటిజడదారియె. సమయమునకు వచ్చి, తనయుని సర్పసంప్త్రిలనుండి తప్పించినందుకై సింహాద్రి వానికిఁ బ్రామిల్లెను. అంత సన్న్యాసి, "సింహాద్రీ! నీకుమారుఁడు చిరంజీవి యగును. అతఁడు పుడమిఱేఁడై, వంశోద్ధారకుఁడై, కడుకీర్తిఁ గాంచఁగలఁడు. వేగమె యిలుసేరి, నీబాలకుని రక్షించుకొమ్ము!" అనిపలికి, తన దారిని దానుబోయెను.

సింహాద్రి క్షేమముగనె యిల్లుచేరెను. వారినిజూచి బంధుమిత్రాదు లత్యాశ్చర్యము నందిరి. కాని సింహాద్రి మనసుమాత్రము చిరకాలము శాంతి ననుభవింపలేదు. తండ్రి తన్ను పులిపొదుగునుండి విడిపించి తీసికొని వచ్చినపుడె యాబాలకుఁ డెంతో విలపించెను. పులిపాలు గ్రోలి పచ్చిమాంసము తినుట కలవాటుపడిన యాపాపనినోటి కన్యాహార మేమియు రుచింపదయ్యెను. వ్యాఘ్రసహవాసమునకు మఱిగిన వానికన్నులకు మానవశరీరములు వికృతాకారములుగఁ దోఁచెను. అడవిలో హాయిగఁ దిరుగాడుట కభ్యాసపడిన వానికాలుసేతులకు, జనకుని మందిరము కారాగృహసదృశమయ్యెను. పులితల్లి తలంపునకు వచ్చినప్పుడెల్ల నాబుడుతఁడు పులిపిల్లకంఠముతో బొబ్బరించుచు, రోదనము చేయుచుండెను.

వ్యాఘ్రమాత పుత్రమోహము

ఒకనాఁడురాత్రి నీలాద్రి తల్లిదెసకు ధ్యానము నాటి విలపించుచుండెను. మాతృవియోగమునొందిన శిశువునకు స్త్రీలోకమంతటిలో వేఱొకమాత సమకూరదందురు. అట్టిచో, పులి తల్లికి మాఱుతల్లి తనయునికెట్లు చిక్కునాయని సింహాద్రి విచారించుచుండెను. బాలకుని విపినమునుండి తప్పించి కాచితినని వాని కెంతమాత్రమును సంతోషములేదు. తానరణ్యమునఁ జూచినప్పటికంటె బాలకుఁ డిపుడు కొంతమానిసివాలకము దాల్చుచున్నను, వానిరుచులుఁ వాంఛలు నింకను వనములమీఁదికే పోవుచుండును. ఇంటినుండి తప్పించుకొనిపారిపోవుదమనియే నీలాద్రి పెనఁగులాడుచుండును. వాని నింటనెపుడు నినుపగొలుసులతోఁ గట్టియుంచవలసినదే! త్రిశంకుస్వర్గమునుబోలిన యిట్టిస్థితికంటె, బాలకునికి వెనుకటిదశయే మేలని సింహాద్రి తలంపఁజొచ్చెను.

సింహాద్రికానాఁ డొక వింతసంగతి పొడగట్టెను. అటవనమున బాలకుని బెంచినపులి, తనకుస్మృతివచ్చినతోడనే, కుఱ్ఱనిసంగతి జ్ఞప్తికి వచ్చి, వానిని సింహాద్రి గొనిపోయినదారినే పసిపట్టినడువసాగెను. ఎట్ట

కల కది వారు నివసించు గ్రామము చేరి, రాత్రిసమయమున విరామము లేక విలపించు బాలకుఁడు తనవాఁడని గ్రహించి, తలుపులుఁ బ్రద్దలు చేసి వచ్చి యాయింటఁ బ్రవేశించెను. ఇంటవంౘయును భయపడి వలుదె సలకును బరువులిడిపోయిరి. కాని సింహాద్రిమాత్రము నిర్భయముగ బాలకుఁడు పవళించిన మంచముదగ్గఱకుఁబోయి నిలచెను. వ్యాఘ్రము సింహాద్రిని బసిపట్టి, వాని సంగతి యిదివఱకు గ్రహించినది గావున వానితోఁ గయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్వక, తోఁక ముడిచి, గొణుగుకొనుచు గదిమూల గద్దవేసికొనియుండెను. సింహాద్రి పులిదనకుఁబోక, తన యుని ముద్దాడి, వానికోటికి రుచ్యములగు ఫలములు పెట్టి, వానిరోదనమునకుఁ గొంతయుపశమనము గలిగించెను.

నరవ్యాఘ్రము లిరువురును బాలకునికి సమానబంధువులనియు, వాని పురోవృద్ధి సమానముగఁ గోరుచుండెసి యొండొరులతోఁ బోరాడుట తగదనియు నిపుడు గ్రహించుచున్నటులఁ గానఁబడెను. కాని, పిల్లవాని నడవులలోనికిఁ గొనిపోరాదనని పులితల్లియు, గ్రామమున నుంచెదనని మానిసితండ్రియు, వారివారి స్వభావముల ననుసరించి కోరుచుండిరి. ఈ క్లిష్టసమస్యను దేల్చుటకే పూర్వపరిచితుఁడగు సన్యాసి యుపు డచటికి వచ్చెను. ఆతని యాజ్ఞానుసారముగ నంత విశాలమగు వాకిటి గోడ, బాలకునితోఁ బులిదుమికిపోవుటకు వలనుగా నుండునటుల, మిక్కిలి యెత్తుగఁ గట్టఁబడెను. దీనికంటియుండు పెద్దగదియే నీలాద్రి యను గృహము. తనయిచ్చవచ్చినటులు పెరటిలో సంచారము చేసి పుత్రకునిమీఁద భ్రమవాలినపుడు పులి గదిసమ్ముము దగ్గఱకు వచ్చును. తనయుఁ డంత తల్లినిఁ జేరి, కడుపార తీయని పాలుద్రావి, లోనికిం జని జనకునితో సరస సల్లాపములాడి, ప్రొద్దుపుచ్చుచుండును!.

నీలాద్రిరాజు

ఇట్లు చిన్నవాఁడె తల్లిని గోలుపోయియు, తల్లిప్రేమను దిరిగి చవిచూచి పెరిఁగి, నీలాద్రి యాకాలపు బాలురలో మిగుల బలిష్ఠుఁడయ్యెను. అతఁ డన్ని విద్యలు నేర్చెను. అన్ని సుగుణములు వానికిఁ బట్టువడెను. ఇట్లిరతి వాని యదృష్టమునఁ జేసి యొకసంగతి తటస్థించెను. ఆదేశమును బాలించు భామప్రతాపుఁ డను ప్రభువునకుఁ బుత్రులు లేకుండిరి. ఆయనకుఁ ద్రిపురసుందరి యను పుత్రిక యొకతెమాత్రము గలదు. తనకు వార్ధకదశ సమీపించుటఁగాంచి భామప్రతాపుఁడు, చుట్టుపట్టులనున్న బలిష్ఠులగు రాజులు ముందు తనకొమరితకు రాజ్యము దక్కనీయకుందురను భయమునొంది, వారినందఱ దనయాజ్ఞలో నుంపఁగల పరాక్రమసంపన్నుని కొకనికిఁ దనకూఁతును, రాజ్యము నొసంగనలయునని యూద్యమించెను. సింహశార్దూలములను జయింపఁగల వీరునికిఁ దన కూఁతును రాజ్యము నిచ్చెదనని ప్రతాపమహారాజు ప్రకటించెను. త్రిపురసుందరి కింతటితోఁ దనివితీరక, పులివాహనముగాఁగల యరదమెక్కి రాఁగల శూరుని తా వరింతునని ప్రతిన బూనెను.

ఇట్టి కఠినశోధనలకులోనై, రాణున్న రాజ్యపదవియందగి వాంఛచే నసువుల నుండుగఁ గోలుపోవుటకు సంసిద్ధులగు వేల లంతగఁ గానరాకుండిరి. అప్పుడు నీలాద్రి తానీ స్వయంవరమునకుఁబోయి చూచెదనుగాక యని తలపోసి, ప్రతాపుని నగరుచొచ్చి, పురజనులు ప్రేక్షకులను జూచుచుండఁగా రంగము ప్రవేశించెను. వ్యాఘ్రరక్షకు లంత బోను తలుపుతీసిరి. నడిచయున్సున నుండు పులి వానిమీఁదికి దుంగలించెను. పురిఁటఁ దెనుసఁబడి చిన్ననాఁటనుండియు పులి చిత్తులు గ్రహించి పులి బలముగల యాబలశాలి పులివలె కూసి, తనను గదియవచ్చు పులికుత్తుకను బట్టి - దానిని గ్రిందికిఁ బడవైచెను. తలతిరిగి పులి, తన రౌద్రమును తగ్గించి, తోఁక ముడుచుకొని, వెనుకకొదిఁగి యుండెను. చూచువారందఱును దీని కాశ్చర్యమందిరి. ఈసులభవిజయముతోఁ దనివిఁజెందక, తనవానకు దీటువట్టుగ నింకను వ్యాఘ్రముతోఁ బోరుటకు నీలాద్రి దాని నెన్నిపర్యాయములు చెనకినను, వ్యాఘ్రము నోరుతెఱచి, 'మరెయ్య' యనుచు, వెనుకకుఁబోవుచు, తుదకు బోనులోని కట్టె పరుగిడిపోయెను.

నీలాద్రి వ్యాఘ్రమును జయించెనని రాజు నిర్ధారించెను. కాని రాచకొమరితె నియమము ననుసరించి యాతఁ డింకను తన పౌరుషమును జూపింపవలసివచ్చెను. స్వాభావికముగ నెంతటి బలిష్ఠమృగమైనను, వ్యాఘ్రము తనస్వభావము గురుతెఱిఁగి తనతో డీకొనిన నేర్పరియగు బలశాలి భుజబలము నొకపరి చవిగొనినచో వానితోడి సమరమున కిఁక సన్నాహపడకుండెడి సహజభీరువు. ఈ సంగతి గ్రహించిన నీలాద్రి అడవిలోనికిఁజని యందలి వ్యాఘ్రజాలము నుపాయములో జయించి, వానిని మచ్చికపఱచి, వానిని బూన్చినరథమెక్కి, రాజకుమారిని జెట్టపట్టి, సింహాసనము నధిష్ఠించెను.

నీలాద్రి ప్రభుత్వమున జనులు సకలైశ్వర్యముల ననుభవించిరి. కన్నబిడ్డలవలె ప్రజల నీయన కాపాడెను. తన్ను పెంచి మితిలేని కష్టములపాలై, మృగదశనుండి తప్పించి తన్ను మనుష్యదశకుఁ గొనివచ్చిన జనకుని పేరిట నీతఁ డెన్నియో దానధర్మములు చేసెను. తన్నుఁ దల్లివలెఁ బెంచిన వ్యాఘ్రము జీవించినంతకాలమును దాని నెంతో ప్రేమతోఁ గాపాడి, యది చనిపోయినపు డధికముగ విచారమునొంది, ఒకవత్సరమువఱకును కఠిననిష్ఠానియమము లూనియుండెను. తన ప్రభుత్వమునఁ జెల్లునాణెములమీఁద దన యిరువురుతల్లుల ప్రతిమలను ముద్రింపించెను. తన రాజధానికి "వ్యాఘ్రపురము[2]" నామమిడి తన యపారమాతృప్రేమను బ్రకటీకృతము చేసెను. తన వ్యాఘ్రమాతమీఁద నింకను మమకారముడుగక, నీలాద్రి, తాను "పులికూన" యను గౌరవనామమును స్వీకరించి,

---

1. ఇట్లు చెనకుటకు సిద్ధముగ పులి, పసిపట్టి, నీలాద్రి, వ్యాఘ్రవంశజుఁ డగు స్వజాతీయుఁ డని గ్రహించి, వానితో యుద్ధము చేయకుండెనని రెండవ దండకవిలెలో నున్నది.

2. ఈ వ్యాఘ్రపురము రాజధానిగాఁ గల దేశమునే వ్యాఘ్రదేశమని జనులు వ్యవహరించుచువచ్చిరి. రానురాను, ఇదియే "వేగి" దేశమయ్యెను.

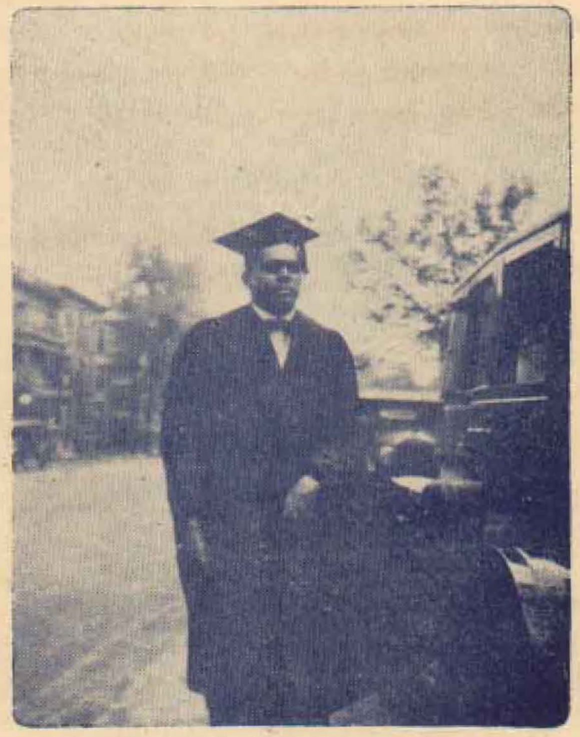
శ్రీయుత యల్. కృష్ణదాసుగారు, బి.ఏ., బి.యల్., హైకోర్టువకీలు
చెన్నపురి—చిత్రకారులు

శ్రీయుత గూడూరు కోటేశ్వరరావుగారు

శ్రీయుత వాదెల్ల వెంకటదాసుగారు
బి.యస్.సి. అగ్రికల్చర్-(అబర్డీన్)

శ్రీయుత కొలచల సీతారామయ్యగారు
యమ్.ఏ., యమ్.యస్.సి.

శ్రీ. శ్రీ. మారే గౌనిగారు

శ్రీయుత మునిసామి గౌనిగారు

శాలభ క్తసమాజకార్యదర్శి
శ్రీ పాతకమూరి నాగభూషణాచార్యులు
గారు, బందరు

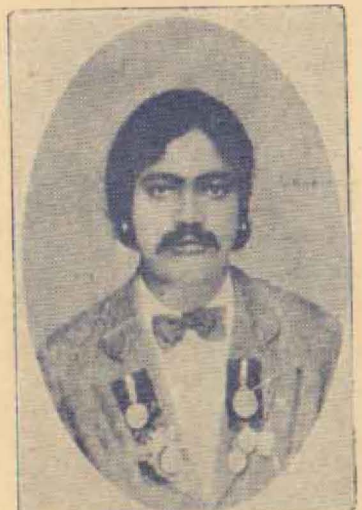
శ్రీ. శ్రీ. మంగు సీతన్న గారు, పర్లాకిమిడి

శ్రీయుత బి. నాగప్పగారు
బార్-ఆట్-లా
బెంగుళూరు

శ్రీ. శ్రీ. బి. జోయన్న గారు
బెంగుళూరు

శ్రీయుత
బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్బరావుగారు
గుంటూరు

శ్రీయుతులు యం. జె. రాజుగారు
మునిసిపల్ కౌన్సిలరు, ఇంజనీరు, గుంటూరు

తన్ను పులి యడవులకుఁ గొనిపోయినదినమునఁ దనదేశపుప్రజలు పులి పండుగను పేరితో నుత్సవము జరుపునట్లుగ శాసించెను. ఈపులిపండుగలు, ఈరాజుకాలమున నేకాక, తరువాతనుగూడ, జరుగుచునచ్చెను. వేఁట రాజధర్మమైనను, తనమాతృవంశజములగు వ్యాఘ్రములవంకకు నీలాద్రిరాజు పోకుండెను. ఒకటేమి, ఆవంశమువారికందఱికి వ్యాఘ్రము కులదేవతయయ్యెను. వారెపుడును పులిరక్తమును జూడనొల్లరు. ఎచటనైనను పులులబాధ యధికమయ్యెనేని, ఒంటరిగ రాజు ప్రదేశమునకుఁ బోవును. నీలాద్రివంశజులు పులియంశమున నవతరించి యుండువారుగావున వారిని బసినట్టి, మిత్రులగు వారిదేశమునుండి పులులంత వెడలి దూరపుటడవులకు వలసపోవును. *

కలివిడంబనము

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

[క్రోధన సంవత్సరాదిసంచిక తరువాయి]

క. చారులను విచారించియె
భూరమణులజన్మఫలముఁ బొందుగజోస్యం
దారూఢిఁ జెప్పఁదగు, గ్రహ
చారపరిజ్ఞాన మతని సమయంబగుటన్.

గీ. రెండువిధముల ఫలము చర్చింపవలయు
ఫలమునకు రెండుకాలముల్ తెలుపవలయు
రోగములు కష్టములు రాజయోగములును
గలిపిచెప్పంగ వలయును గాలవేత్త.

గీ. చెప్పినట్టులు నూటి నార్జించువాఁడు
కాలవేత్తకు నిచ్చుఁ దాంబూలమొకటి
వేయియార్జించువాఁ డింత వేయుఁదిండి
ఫలము తప్పినవాఁడు నిచ్చలును దిట్టు.

గీ. స్వప్నఫలములు చెప్పెడివాఁడు శకున
ఫలము వచియించువాఁడు నుపాసకుండు
ననెడిమువ్వురు జ్యోతిషికునకు ధాత
జగతి నిర్మించినట్టి నిసర్గరిపులు.

గీ. రోగములు పూర్తిగాఁ జెలరేఁగుచుండ
రోగు లంతకపురమున కేగుచుండ
రోగతత్త్వంబు లౌషధయోగగతులు
నల్లనల్లఁ జికిత్సకు లరయుచుండ్రు.

క. రోగనిదానంబును మఱి
రోగముపే రిచ్చుమందు రోగస్థితియున్
రోగికడ స్త్రీలవలనన్
రోగచికిత్సకుఁడు ముందెఱుంగును జుమ్మీ!

గీ. తీపిమాటలు చెప్పెడితెల్వి, మందు
లిచ్చుచేర్పును, జోస్యంబునెఱుక, మాంత్రి
కత్వ మొక్కొక్కటే డబ్బు గడనచేయు
రెండుమూఁ డిందు నొక్కచో నుండు టరిది.

గీ. కల్లలాడుట ప్రియవాద కౌశలంబు
ననెడిరెండును ధనయోగ మొనరఁ జేయు
సత్యమాడుట మహిత పాండిత్యశక్తి
కలిసి దారిద్ర్యయోగంబుఁ గలుగఁజేయు.

గీ. కవితయొక్కటియే తనగతిని బట్టి
గ్రామ మార్జించు లేక వారణముఁ దెచ్చు
కాక గుఱ్ఱంబును గడించు లేక తుదకు
భోజనం బంబరంబు తాంబూలమేని.

---

* ఈదండక కవిలెలలో నింక నిట్టి విశేషము లేయున్నవి. నీలాద్రియు, వానివంశజులును వ్యాఘ్రమంత్రములు జపియించి, పులులబాధనుండి ప్రజలను రక్షించుచునచ్చిరట. అంతియేకాని, చరిత్రాంశములుమాత్ర మీకవిలలో నంతగఁ గానరావు. నీలాద్రి జన్మస్థలమునకు "కూనపులి" యను పేరుగలిగెను. ఈగ్రామపుజాడ లిపుడు గానరాకున్నను, ఆప్రాంతమున నేను విచారణచేయఁగా కూనపులివారు, బ్రాహ్మణులలోను తక్కినకులజులలోను పెక్కండ్రు గానవచ్చిరి. పులికొండవారు, పులిపాకవారును, ఆంధ్రదేశమున ననేకప్రదేశములలోఁ గలరు. వీనియన్నిటినిబట్టి యాలోచింపఁగా, "పులికూన"నుగుఱించిన పైయైతిహ్యములోఁ జాలవఱకు సత్యముండవచ్చునని తోఁచెడిని.

పైనుదాహరించిన దండకవిలెలు నాయొద్దనున్నవి. సవరణచేయక, యథాక్షరముగనే వానిని బ్రచురింపఁగూడదాయని కొందఱుమిత్రులనిరి కాని, అటుచేసినచో, గ్రామ్యభాషావాదులకు మఱింతపురియెక్కునని నే నట్లుచేయ సాహసింపనైతిని.

గీ. దివ్యసాహిత్యసంపదఁ దేజరిల్లు
శబ్దమను బ్రహ్మమును ధనాశాపరుఁడయి
యొక్కొకం డమ్ముచుండును దిక్కులేక
యూరకే వినియోగించు నొక్కొకండు.

గీ. వెఱ్ఱిమొఱ్ఱికవిత్వముల్ ప్రేలనేర్చి
పొగడుచుందురు కాకవుల్ బుద్ధిమాలి
నట్టుమనుజులఁ, గాకున్న నర్థకాంక్షఁ
బరఁగువారు తరించు నుపాయమేది?

గీ. వ్యంగ్య రసపాకవృత్తిభావాదులందు
మానసము నిల్పి గుణహీన మానవులను
బొగడువారలు శంకరుఁ బొగడిరేని
యది సమాధికి నెక్కుడై యలరుఁగాదె?

గీ. మగనిచుట్టాలు పొట్టలు పగులునట్లు
తిందు రిల్లంతయును దోఁచుకొందురనియుఁ
దనదుచుట్టాలు మితముగాఁ దినుదురనియు
నింటియాఁడుది వచియించు నెల్లయెడల.

ఆ. పెక్కుమంది సుతులు, పెండ్లాము లిద్దఱు,
లేమి, మేనిసుఖము లేమి, జీర్ణ
తనువు లైనతల్లిదండ్రులు నన నిందు
నొక్కటొకటె నరక మూహచేయ.

గీ. రోగముల కౌషధంబు, విరోధములకు
సామమును, మిత్తి కీశ్వరస్మరణ, మరయఁ
దగినయట్టి ప్రతీకార మగును గాని
లేమి కెందుఁ బ్రతిక్రియ లేదులేదు.

గీ. మాటఁ దడఁబాటు, తత్తఱపాటు నడకఁ
గన్నుఁగవ మీలనంబును గలుగఁజేసి
యాచన యొనర్పు మనుచుఁ బ్రేరేచుచుండు
తేనియానతిమాడ్కి దారిద్ర్యదేవి.

గీ. అధికదారిద్ర్యదే వీబలాఢ్యగర్భ
మందు నధికారి కోపంబు లఱిగిపోవు
నవిహితాచారపాపంబు లఱుగుఁ దుదకు
తా పలుగాడ

గీ. పురుషు ధనలక్ష్మి వరియించుతరుణమందె
కలఁచు నాతనిమది నహంకారగరిమ
దొంగలకు దారిచూపు మిత్రులను జేరఁ
దీయు దాయాదులను లేవఁదీయు నిజము.

గీ. అతిధనాఢ్యుల నెవ్వార లనుకరింతు
రన్నపానాంబరాభరణాదులయెడ,
వార లున్నది కొంచెము వదలినంత
హాస్యగాండ్రకు ననుకార్యులగుట నిజము.

గీ. తామహాత్ముండ ననియెడి తలఁపు నోరులు
పుర్వు లనుకొని చూచెడి పోతరంబు
సమ్ముఖస్తుతి నిజమని నమ్ముచునికి
పరఁగు నడుమంతరపుఁ గల్మిఫలము లగుచు.

గీ. వించు నేయుండు మరలఁ బ్రశ్నించుచుండుఁ
గనుచు నేయుండు గుర్తించుకొనఁగ లేఁడు
చూచు మోసపుమాటలు స్తుతులు గాఁగ
ధనికుమత్తత వర్ణింపఁదరమె యహహ!

గీ. శ్రీమదాంధులచుట్టును జేరియుండు
వార లన్యోన్యహాస్యసంభాషణములు
సల్పు చున్మత్త బాలపిశాచభంగి
నవ్వుచుందురు వారియానందమునకు.

గీ. తాను గొనియాడఁదగిన విద్వాంసు లెల్లఁ
దన్నుఁ గొనియాడుచుండంగ ధనికుఁ డుబ్బుఁ
దాను గొలువంగఁ దగువారు తన్నుఁగొలువ
సంతసించు భయంబు లజ్జయును విడుచు.

గీ. గాలిసోఁకినఁగల్గు మైకం బొకింత
కాల ముండును జాముండుఁ గల్లుమత్తు
సిరిని దులఁదూఁగుమూఢుల శ్రీమదంబు
తనువుగలయంతకాలము తప్పకుండు.

గీ. నెలయొ పదియేనురోజులో నిలిచి వెలిఁగి
తరలిపోవును సిరి కాని దానివలనఁ
గలిగిన వికారమో యుల్లిగందమట్లు
లుల్లమున నంటి నిత్యమై యుండు నౌర!

గీ. అల్లకూటి మదంబు గొంతెంటియుండు
హృదయమునఁ బట్టుఁ దాంబూలమదము కాని
శ్రీమదం బర్థవంతు శరీరమెల్ల
నలమికొని వానిదారపుత్రులను సోఁకు.

గీ. ఎందు సిరియుండె మున్నది యిప్పుడుండు
నందు మద ముదయింపనీ! యాకులంబు
నంతటనుగూడ మదమేల యలమికొనునో
కన నపస్మారకుష్ఠరోగములకరణి?

గీ. చేతనైదాఱుకాసులు చేరనేని
జాతి మఱపించుఁ జెప్పించు శాస్త్రములను
బల్కకుండఁగఁ జేయును బండితులను
నీతిని హరించు మఱి పాపభీతి నణఁచు.

గీ. ఈయఁ దగినది యర్థుల కియ్య నిమ్ము
సేవకులఁ బ్రేమతోఁడఁ బోషింపనిమ్ము
అట్టి యుత్తమధనికుఁడు యాచకులకు
సాటియగుదాఁక లోకంబు సైఁపకుండు.

గీ. లోకమందలి ధనభార మేకముగను
కొండెగాం డ్రొక్కరే మోసికొంద్రు వారు
స్వయముగాఁగాని యితరులవలనఁగాని
దానిఁ దేలికపఱుపంగఁ దలఁతు రెట్లు?

గీ. క్రమనుబట్టి విచారించి రాజు లెంత
గారవముచేయుదురొ కొండెగాండ్ర కిందు
దాని కిమ్మడి ముమ్మడి తప్పకుండ
నంతకుం డందు వారల నాదరించు.

గీ. ప్రథితగోకర్ణ భద్రకర్ణములఁ జేయు
జపము చిరకాలమునకు దుష్కర్మమణఁచు
రాజకర్ణములోని నిర్భరజపంబు
సర్వకర్మంబు లణఁచు నాక్షణములోన.

గీ. ఉత్తములు దుర్మతులుకూడ నొక్కపోల్కి
స్వప్రయోజన మెన్నఁడు నరకుచేయ
రెవ్వరును గోరకయె వారి యెల్లపనుల
నడ్డుపడుదురు చేతనైనంత చేయ.

గీ. కొంపపై గద్దవాలినఁ గొంతకాల
మున కనర్థంబు గల్గునంచును వచింతు
రింటి ప్రక్కను ఖలుఁడున్న యెడల నపుడె
తప్పకుండఁగ ముప్పులుదాపరించు.

గీ. వ్రతములందెల్ల శుష్కోప వాసవిధియు
గణుతిగను మందులందు లంకణము మఱియు
యజ్ఞములయందు జపయజ్ఞ మాదరమున
నెన్నుకొనుచుండుఁ గోర్కులీడేర లోభి.

గీ. యాచనార్థము పోయిన యతని మనసు
ధనికుఁ డేమనునోయని తత్తఱిల్లు
నట్టులే, లుబ్ధునింటికి నరుగువేళ
నతఁడు తన్నేమి కోరునో యనుచు జడియు.

క. ధనపాలపిశాచ మహా
యన మరసినవేళ తేనికైన నొసంగుఁ
ధనలుబ్ధపిశాచము జే
నిని జెప్పఁగనేల పొట్ట నిండఁగఁ దినునే?

గీ. అర్థు లడుగుదు రిల దాతలైనవారి
నర్థులను గోరుదురు దాతలైనవారు
కర్త కర్మయుఁగర్మము కర్తయగుట
నెచ్చుతగ్గెంత యుండెనో యెఱుఁగుఁ డహహా!

గీ. తాను జచ్చిన తరువాతఁ దనధనంబు
దాఁచి రక్షింపఁగా నొక్కతనయుఁ డేని
కలుగఁడను నిశ్చయం బెదఁ గలిగి నంతఁ
గడుపు నిండఁగఁ దినుచుండు గర్భలోభి.

గీ. భార్యమాటలె విన వేద వాక్యు లెందు
సర్వ ధర్మంబు లర్థసాధనము లెందుఁ
దనదుబుద్ధి ప్రమాణమై తనరు నెందు
నట్టి కలికి నమస్కార మాచరింతు.

పిచ్చినమ్మకము

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు

మాణిక్యాంబ ప్రకాశముగారికుమార్తె. తొమ్మిది పదేండ్లవయసు కలది. ఉట్టి సందుకొనగలిగి నను నందలివస్తువుల గ్రిందికి దింపజాలినంతపొడుగైనది కాదు. రెండుమూడేండ్ల క్రిందట జబ్బుచేయుటచే నూడి పోయి తిరిగి మొలచిన నల్లనితలవెండ్రుకలు సొగసుగ మెలికలుతిరిగి పాపట కిరుప్రక్కలను కెరటములవలె చెవుల క్రిందికి దిగజారుచు భుజముల కంటియు నంటకుండ నుండును. తెల్ల తామర రేకులయందు మెలగు తుమ్మెదల వలె తెల్లనికనులయందు నల్లనిగ్రుడ్లు చలించుచుండును. కను కొలకులయందు కాటుక రేకలు కనుబడుచుండును. మొగమునడుమ సొగసుగ నగరుబొట్టు పెట్టుకొని పైన కుంకుమము నద్దుచుండును.

*   *   *   *   *

అది శ్రావణమాసము. ఆనాడు శుక్రవాసరము. అప్పటికి పెండ్లియై, యైదారునెలలు కావచ్చినది. శ్రావణ పట్టీ నింకను నత్తవారు పట్టించుకొని రాలేదు. ఆవారమే తెచ్చెదరో లేక ముందువారమే తెత్తురో యని తలిదండ్రు లనుకొనుమాటలు మాణిక్యాంబ విననియట్లుగ విను చుండును. పొగబండి ఆయూరునకు పదకొండుగంటలకు వచ్చుచుండును. ఆనాడు మనియార్డరు వచ్చుటయో లేక వియ్యాలవారు వచ్చుటయో తప్పక జరుగునని తలంచుచు నెదురుచూచుచుండిరి.

*   *   *   *

మాణిక్యాంబకు ఉదయముననే తలయంటిరి. ఆసమయమున మొగమునకు రాచినపసపుయొక్క మిసిమి ముఖమున నంటుకొనియేయున్నది. మొగము నడుమ గుండ్రముగ కుంకుమబొట్టు ! పెట్టుకొన్నది. పైన ముడుచుటకుగాని జడయల్లుటకుగాని వీలుగాక తలయం టినకారణముచే దలవెండ్రుకలు నిగనిగనై జలజలలాడు ముఖముపై బడుచుండుటయు మాటిమాటికిని చేతిగాజులు గలగలలాడుచుండ వానిని వెనుకకు త్రోసికొనుచుండు టయు నొకవింత యొయ్యారమును చూపుచుండెను.

*   *   *   *   *

పడమటింటియొక్క యుత్తరముగోడ నానుకొని మహాలక్ష్మిపీఠము కలదు. ఆనాడు 'అమ్మవారియరుగు' చక్కగ నలికి రంగవల్లికలు దీర్చిరి. దానిపై నొకింత యెత్తున మామిడియాకులు తామరపువ్వులు కలువపూలు కలిగి చెలువులొలుకు పాలవెల్లి వ్రేలాడుచుండెను. అరుగుపై నొకచిన్న కుర్చీపీటయు, దానికి రాచినపసపుపై పిండితో నొనర్చినపట్టును, నద్దానిపై నిగనిగలాడు నారకూటకలశమును పై నొక పచ్చనికొబ్బెరపొండమును కలవు. రైకలగుడ్డ నొకదానిని టోపీవలెమడచి దానికి దొడిగియుంచిరి. ఆపీఠమునకు సమీపమున నొకయిత్తడి పళ్లెము కలదు. దానియందు గన్నేరుపూలు, పత్రి, మందారపుష్పములు, రాధామాధవగుత్తులు మున్నగు పూజాద్రవ్యములు కలవు.

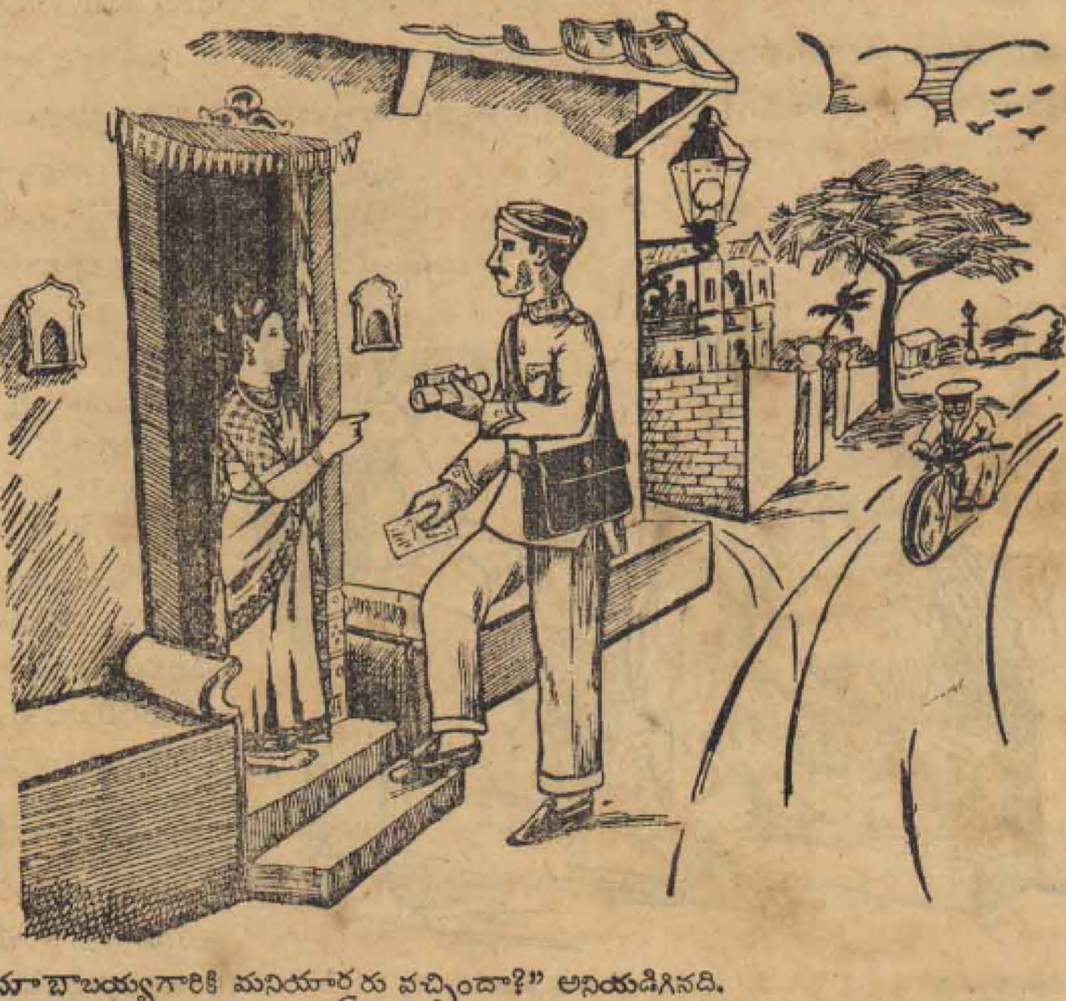
*   *   *   *   *

అప్పుడు పదిగంటలైనది. "అమ్మాయీ, త్వరగా పట్టుచీర కట్టుకో నరసింహశాస్త్రిలుగారు వచ్చేవేళైంది." (పురోహితుడు) అని తల్లి చెప్పగా విని మాణిక్యాంబ గదిలోనికిబోయి తనయత్తవారు పెండ్లికి బెట్టిన బరంపురం లక్కరంగు పట్టుచీర కట్టుకొని, దట్టముగుచీర కుచ్చెళ్లుబికి యుండుటచే తనకడు పక్కలించి బంగారపుటొడ్డాణమును పైన బిగించినది. దక్షిణాదియంచుల గళ్లపట్టురవికె

తొడిగికొని మంగళసూత్రము, కంటె పైకికనబడునట్లు
పెట్టినది. పైటచెరగుచే కంటెమాత్రము సగము కన
బడుచున్నది. ఇట్లలంకరించుకొని చక్కనిచుక్కయగు
నా చిన్నిముత్తైదువ తల్లితో 'అమ్మా, అయిందే' అని
చెప్పి పరుగునబోయి తల్లికి తనసింగారమును చూపినది.
తల్లియు సంతసించి "మాబంగారుతల్లీ! బాగుంది; ఇదిగో
మీబాబయ్యగారు వస్తారు. ఈలోపుగా—"అని యేమో
చెప్పబోవుసరికి యింతలో వీథిగుమ్మముకడ నెవ్వరో
"ఏమండో, ప్రకాశముపంతులుగా రున్నారా?" అని కేక
వేయుటయు నాకంఠస్వరము పోస్టుబంట్రోతు కంఠస్వరము
వలె నుండ గ్రహించి యుత్సాహముతో మాణిక్యాంబ
'అదిగో పోస్టుబంట్రోతు వచ్చాడే' అని తల్లితో నని
ఒక్కపరుగున బోయి వీథితలుపు తెరచి యతనింజూచి

* * * *

ఆబంట్రోతున కా యలంకృతయగు బాలికను
చూచుసరికే గుండె లదరినవి; ఒడలు జల్లుమనినది;
కాలుసేతులు కంపించుచున్నవి. ఆయుత్తరము నాతడు
ముందే చదువుకొనియుండుటయే దీనికి గారణము. నోట
మాట రాక జవాబీయక యట్లే నిలువబడి చివరకు
డగ్గుత్తికతో నామెతో 'మీ నాన్నగారిని పిలవం
డమ్మా' అన్నాడు. ఇంతలో తల్లి యీవలకువచ్చి
"అబ్బాయీ! ఈయన యిప్పుడే అల్లా పోస్టుఆఫీసుదగ్గరకే
వచ్చారు. నీకు కనిపించలేదా?" అన్నది. "లేదమ్మా
ఆయనకు ఒకఉత్తరం—" అని మాట్లాడలేక యూరకుం
డెను. "ఉత్తరం వచ్చిందా, నాయనా! ఎక్కడనుంచో
చూడు, కొంచెము." అని యామె చెప్పటయు నాత
డా యుత్తరమును
చూచి 'అమలా
పురం నుంచి' యని
యనగానే యామె
హర్ష సంభ్రమము
లతో 'అయితే మా
వియ్యాలవారు వ్రా
సిందే; చదువు, నా
యనా!' అని పలికి
నది. ఆత డది చదు
వనొల్లక 'అమ్మా,
శేషావతారంగా
రెవరండి?'అనియను
మానించుచుదిగులు
పడి యడుగుటయు
నాతని ముఖవైఖరి
నుపలక్షించి యామె
తత్తరముతో "ఏం
నాయనా, మా అ
ల్లుడే అతడు; ఏం
నాయనా, అట్లా అం
టావు?' అని పలుక

"మాబాబయ్యగారికి మనియార్డరు వచ్చిందా?" అనియడిగినది.

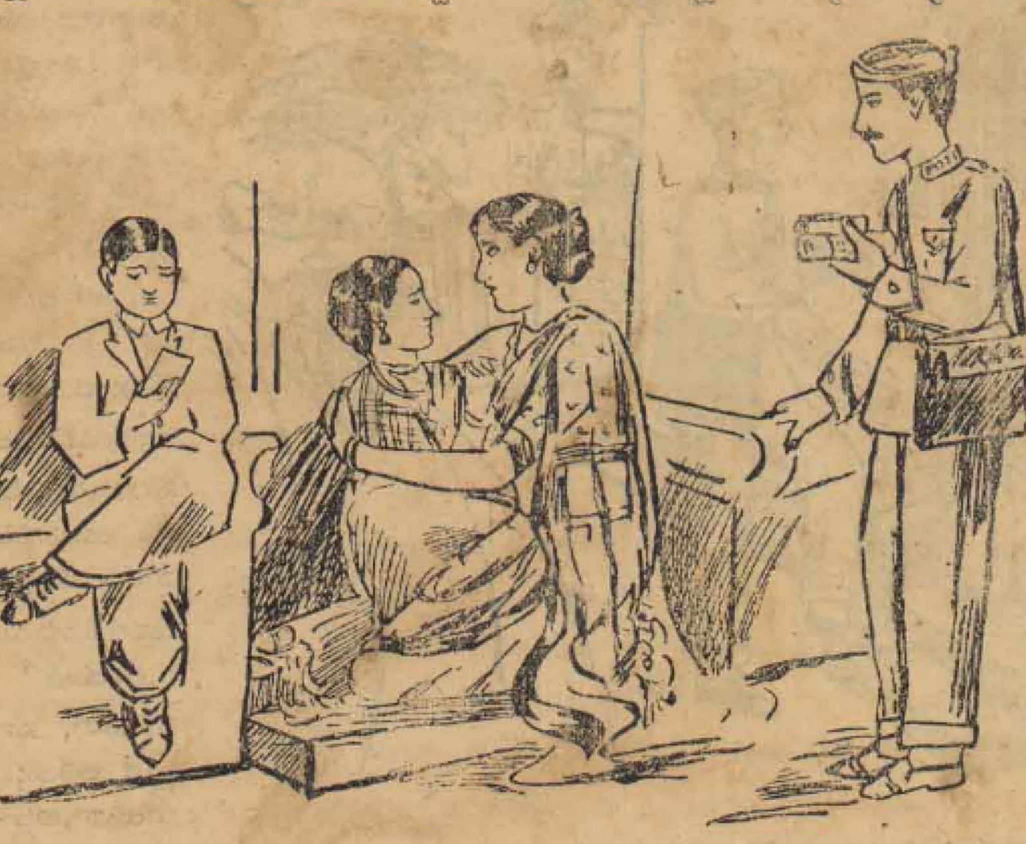
నతడు "ఏం చదవనమ్మా, మీరుచేసిన 'నిర్వాకమే'యిది. ఎవరిచేనైనా చదివించుకోండి" అని అన్నాడు.

*   *   *   *   *

దానితో గుండెలలో రాయి పడినది. ఆలోచన తోచదయ్యెను. నిశ్చేష్టురాలై నిర్వేరగంది నిలువబడి యుండ నింతలో చిన్నకొమారుడు బడినుండి యింటికి వచ్చినాడు. తెలతెలబోవు తల్లిని చూచి బంట్రోతు చేతిలో నున్నయుత్తరమును పుచ్చుకొని చదువ నారంభించెను. తల్లి యింతలో నోకించుక ధైర్యము చిక్కబట్టి "నాయనా, చూడు 'క్షేమం' అని ఉందా పైన." అన్నది. బాలుడు ఉత్తరము నటునిటు కలయజూచి 'అమ్మా, లే దామాట' అన్నాడు.

*   *   *   *   *

"ఇం కేమున్నది! సంగతి చాలవరకు తేలిపోయినట్లున్నది."శోకము కంఠమును దాటి వచ్చుచుండగా నాపుకొని "చదువు, నాయనా, మనఖర్మ మేంకాలిందో?" అని యన్నది. మాణిక్యాంబ వెలవెలబోవుచు చేతులుజోడించుకొని నిలువబడి వెఱ్ఱిచూపులుచూడ మొదలిడినది. వారిమాటలయర్థ మాబాలికకు సరిగ తెలియలేదు. అంత నాపిల్లవా డాయుత్తరము నిట్లు చదువదొడగెను 'మహారాజశ్రీ ప్రకాశముబావగారికి రాజేశ్వరరావు నమస్కారములుచేసి వ్రాయువిన్నపములు: నాకుమారుడు మొన్న ఆదివారమునాడు జబ్బుచేసి చనిపోయినాడు' అని చదివి యిక చదువలేక నాబాలు డాలేఖను చేతపట్టుకొని యరుగుపై కూలబడెను. ఆమాట చదివినతత్క్షణముననే పిడుగుపడినవడువున నొక్కకేక పెట్టి 'యింకేముంది, మాయమ్మా?' అని కూతు నక్కున జేర్చుకొని తల్లి వీథిగుమ్మమునందే కూలబడిపోయి రోదనము చేయుచుండెను. తల్లిని జూచి మాణిక్యాంబయు నొకవెఱ్ఱికేక పెట్టి పెద్ద పెట్టున 'నమ్మో, అమ్మో'యని యరచుచు నేడువసాగెను.

ఇం కేముంది ... త్సుకొని

పోస్టుబంట్రోతు నిశ్చేష్టుడై నిలువబడియుండెను. ఆ యాక్రందన ధ్వని నాలకించి యిరుగు పొరుగు జనములు— ముఖ్యముగా స్త్రీలు-- పరుగుపరుగున వచ్చి గుమిగూడిరి.

*   *   *

"ఏం నాయనా, యిల్లా యేడుస్తారు? చెడ్డకబురు విన్నారా యేమిటీ!"అని బంట్రోతునడిగి కారణ మాతనిచే విని, నిర్విణ్ణులై యుండ నం దొకస్త్రీ 'అయ్యో తల్లీ! ఏం జబ్బమ్మా! రాయిలాంటి పిల్లాడు. మాయ

చావు! యిదేం విడ్డూరం' అయ్యో, తల్లీ! ఏడాదైనా కాలేదే పెళ్లి చేసి, అనియు,నింకొకయామె 'రామ రామా! పసికూన తల్లీ! మూడేళ్లపిల్ల కీఖర్మం యేమిటమ్మా! మాయ దేవుడు" అనియును ననుసరికి మాణిక్యాంబ కట్టుకొన్న పట్టుచీర నలిగి దుమ్ముచే మాయునట్లు క్రిందపడి పొరలుచును నెప్పటికన్న నెక్కువగరోదనము చేయుచు గిలగిల కొట్టుకొనసాగెను. వేరొకవనిత 'ఊరుకో, తల్లీ! కర్మానుభవం అనుభవించాలి. పెద్దదానవు నీవే యిల్లా అయితే కుర్రదానికి గుండె లాగుతాయా? ఊరుకో అమ్మా!' అని తల్లినూరార్పజొచ్చెను. ఊరేలిగ నచ్చటికి వచ్చువారును,సంగతి తెలిసికొని విచారించుచు నిలువబడు వారును, మాట్లాడువారును, నూరడించువారును నై యొకయేబది యరువదిమంది కలకలము గావించుచుండిరి. తల్లియు పిల్లయు నట్లారార్చినను మానక దురపిల్లుచు నే యుండిరి. శుక్రవారం మహాలక్ష్మిపూజ చేసుకొందామని పిల్ల సరదా పడుతూంటే యిల్లాంటి బిడిగల్లు మీాద పడింది. "ఇదంతా మాఖర్మం." అనుచు తల్లి యట్లే యేడ్చుచుండెను. మాటలుచెప్పుట యింకను చేతకాక మాణిక్యాంబ మాటలతో చెప్పుటకురాని మనోవేదనను రోదనధ్వనులమూలమున నే చాటుచుండెను. ఆయేడ్పు అచ్చటివారలగుండెలను నీరుగా చేయుచుండెను.

* * * * * *

ఇంతలో నొక్క ముసలియామె (శూద్రవనిత) "అయ్యో! ఊరుకోండల్లా! ఏగిట్టనివచ్చినాళ్లో యేశా కీ ఉత్తరం. అంతేకాని రాయిలాంటిపిల్లోడి కేంటి, జబ్బేంటి ఊరుకోవమ్మా పిచ్చిదానా! పిల్లదాన్ని అడలబెడుతున్నావు! అయ్యగారిని రానియ్యి. ఉత్తరంసంగతి తెలుసుకుందాం" అని యనుసరికి యామాట లందుకొని వేరొకవనిత "ఔనమ్మా! కొన్ని అల్లాగా ఉంటాయి. మొన్న మాఊళ్లో కరణాలింటికి యిల్లాంటి ఉత్తరమే వచ్చింది." అని చెప్పదొడగినది. మబ్బులు క్రమ్మిన గాఢాంధకారమందలి మెరపులవలె నామాటలు మాణిక్యాంబతల్లి కించుక ధైర్యమునుకలిగింప నామె యొక్కింత యేడ్పుడిగి "అమ్మా! మీామాటలు నిజంకావాలి కదా! మాకంతటి యదృష్టంకూడానా" అని విచార సందేహముల డెంద మాందోళితము నొంద విలపించు చుండెను. మాణిక్యాంబ తెల్లబోయి చూచుచుండెను.

* * * * * *

అంతలో నాయింటిలో నద్దెకు నివసించుచున్న బడిపంతు లప్పుడే బడినుండి యింటికివచ్చి యాజనసమ్మర్దమును, నాకలకలమును గాంచి సంక్షుభితహృదయుడై, తగువారినడిగి కారణ మారయుచుండెను. అప్పు డావృద్ధశూద్రస్త్రీ బాలునిచేతిలోనున్న ఉత్తరమును తీసికొనిపోయి 'పంతులుగారూ, యిది సరిగా చూడండి!' అని యాయనచేత బెట్టెను. ఆయన సాంతముగ నద్దానినిచదివి "ఓహో, యిదంతా మాయగానుందే. చావుత్తరమేమిటి, 'బావగారికి నమస్కారా' లేమిటి? ఆపైన, యీాదస్తూరీ రాజేశ్వరరావుగారిది కాదు. నే నిదివరకు వచ్చిన ఉత్తరాలు చూశానుకూడాను. మరేం భయంలేదు, ఊరుకోండి" అన్నాడు. నీటిలో మునుగుచున్న వాని కొకతెప్ప దొరకిన ట్లామె యామాటలకు ధైర్యము తెచ్చికొని స్వస్థపడజొచ్చెను. 'నేచెప్పలేట్టల్లా! మాయనచ్చినోళ్లు! అళ్ల కడుపుడకా' అని యా శూద్రస్త్రీ యనుచుండెను.

* * * * * *

తలుపు తెరచుకొని భుజమున నరటిపండ్లు, పనసపండ్లు గల కావడిని మోయుచు నొకమనుష్యు డింతలో లోపలికి వచ్చెను. వచ్చి యాగడబిడగాంచి తెల్లబోవుచు "ఏం టీగొడవ" అని యేమో యనబోవుచుండగా వాని కంఠస్వరము నానవాలుపట్టి మాణిక్యాంబ తల్లి చుట్టునున్న వారిని తప్పించుకొని చూచెను. తమవియ్యాలవారి యింటిచాకలి యతడు. పిపాసాపీడితున కెడారిలో నుదకము కనబడినట్లయ్యెను. "అప్పడూ, అంతా క్షేమమా?" అని యడిగింది దానికివాడు 'నిచ్చేపంగాఉన్నా రేంటీ గోల? యెందుకమ్మా!' అనిచెప్పి యిప్పుడే "ప్రకాశంబాబయ్యగారు టేసిన్ దగ్గిర కొచ్చారు. మాదొరగారిని కలు

సుకొన్నారు. ఆ బాబులిద్దరు వెనక మాలొత్తున్నారు. నేను కావిడేస్కు-ని ముందొచ్చాను" అన్నాడు.

*   *   *   *   *

దానితో మబ్బు విడిపోయిన ట్లయ్యెను. అందరి ముఖములు వికసించినవి. సంశయవిచారము లంతరించి నవి. మాణిక్యాంబను చూచి తల్లి "అమ్మా, భయంలే దులే, యింకలే! దబ్బుని వెళ్లి బట్టలు దులుపుకొని కట్టుకో అమ్మా, మీ మామగారు వస్తున్నారంట" అనిచెప్పి పిల్లను లోపలికి పంపి, 'ఏ మాయదారివాళ్లు వేశారో యీ ఉత్తరం; ఎల్లాంటివేళ లేచామో యీవేళ లేని పోని కల తొచ్చింది. పోనీ అతనిపీడపోయింది దీనితోటి" అనిచెప్పి తాను లోపలికిపోయి తగిన పనివెరవున నుండెను. అ ట్లచ్చటికివచ్చినవా రందరును సంగతి నెరిగి సంతసించుచుండిరి. కొందరు వెడలిపోయిరి. కొందరు వారి వియ్యంకుని చూచి తత్సందర్భవిశేషము లింకను తెలిసికొను నూహతో నచ్చటనేయుండిరి.

*   *   *

ఒకింతసేపటికి వియ్యంకు లిరువురును కబురులు చెప్పకొనుచు వచ్చి జరిగినసంగతినెఱిగిరి. ప్రకాశముగా రంతట తమ వియ్యంకుని మొగముపై దృష్టినిలిపి 'ఏమి టీవింత'? అనియడుగ నాయన 'బావగారూ! మ రేమీలేదు లెండి, వద్దంటే మాన్తారు, మనవాళ్లు? మొన్న మా శేషావతారం ఆడకాకి మొగకాకి ఓ చోటుంటే యేమిటో చూచాట్ట; అది తల్లికి చెపితే, కీడుపోతుందని మీచెల్లెలు న నిల్లారాయమని బాధపెట్టింది. నేను ఇదంతా పిచ్చి యెందుకొచ్చింది అని ఊరుకొన్నాను. తరువాత కుర్రాడిచేత రాయించింది కాబోలు యిల్లాగా" అని యాయుత్తర మందుకొని "ఆ! మా చిన్నాడిదస్తూరీయే యిది. ఇంతేలెండి, యిల్లావుం టుంది మనవాళ్లకి పిచ్చినమ్మకము" అని చెప్పెను.

"ప్రకాశముగా రంతట తమవియ్యంకుని......'ఏమిటీవింత?'అనియడుగ"

ఆంధ్రసోదరీసమాజ ద్వితీయవార్షికోత్సవము, హైదరాబాదు

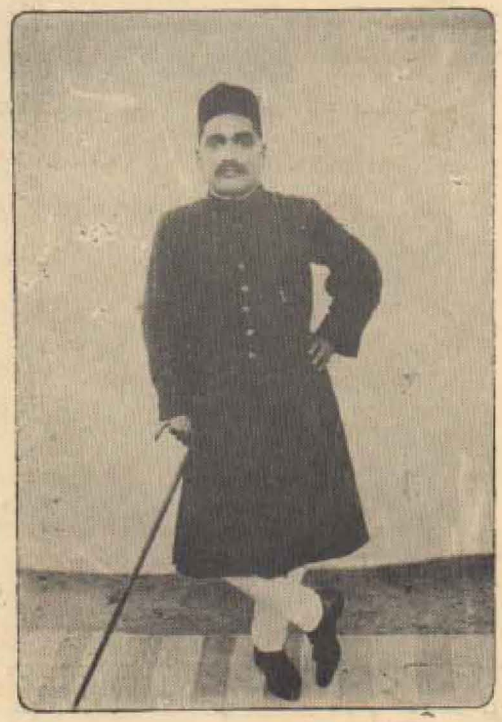
స్వాస్థ్యదళ స్వచ్ఛందసైనికుల భజన, అహింసాప్రచారము, హైదరాబాదు

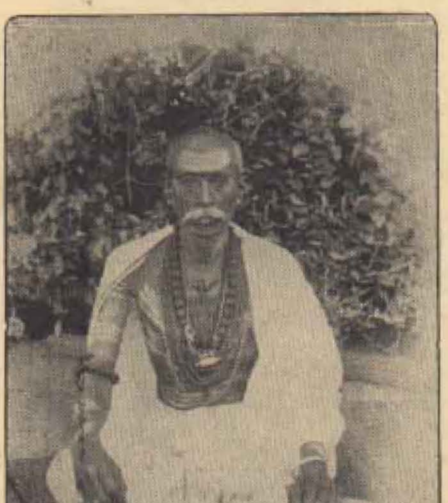
స్వాస్థ్యదళము ప్లేగుసమయమున పాలు మందులు పంచిపెట్టుట, హైదరాబాదు

శ్రీయుత శివశ్రేష్ఠి యమ్. వి. భాగ్యరెడ్డి వర్మగారు,
స్వాతంత్ర్యదళనాయకుడు, హైదరాబాదు

శ్రీయుత మాడపాటి తిరుమలరావుగారు, హైదరాబాదు

శ్రీయుత బియ్యం రామన్నప్పగారు, హైదరాబాదు

శ్రీయుత వేలూరు
రంగధామనాయడుగారు, ఇంజనీయరు, హైదరాబాదు

శ్రీ యుతపింగిలి
కోదండరామిరెడ్డి దేశముఖుగారు
హైదరాబాదు

శన్యుపాలంభము

కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రి గారు

శనిగా! నీవొక కొన్ని తావుల మనస్తాపంబుఁ గల్గించుచున్
జనపీడాకరుఁ డన్న పేరుఁ గని నీచత్వంబు పెంపొంద నీ
క నిసర్గంబగు మందతన్ బుధుని సఖ్యం బూనఁ బో కుత్పథం
బున వర్తింతువు పాపివై తగినపాపుల్ నీకుఁ దోడ్పాటుగాన్.

*　　　　*　　　　*

చ. పరువడి నీనియోగమునఁ బ్రాజ్ఞుఁడు సైతముఁ గిన్క వెన్కనుం
దరయక తూలనాడు మరియాదలుఁ దప్పఁగఁ జూచు సూనృత
స్ఫురణము గంగలోఁ గలుపుఁ బోరికి నీకొను మచ్చరీఁడగున్
దురితము సల్ప జంకఁ డపదూరున కోర్చి చరించురా శనీ!

శా. నీసంబంధము గల్గినన్ సుజనులున్ నీచా! భవత్ప్రేరణన్
కానం తేనియు మంచిచెడ్డల నెఱుంగంబోక విభ్రాంతి నా
యాసందర్భములన్ మెలంగుచుఁ ద్వదాయత్తాత్ములై మించి వి
శ్వాసంబున్ బుధునట్ల నొక్కపుడుఁ జూపం బూన రోరీ శనీ!

మ. జనులెల్లన్ శనిగాఁడు చాలఁడనుచున్ సంతాపముం జెందివ
చ్చిన యేశాస్త్రులుగారినో యడిగి, తచ్చిత్తానుసారంబుగా
ననుకూలద్విజులన్ వరించి, జపహోమాదుల్ గడున్ శ్రద్ధతో
డను జేయించుచు నిన్నుఁ దన్పినను పీడంజూడ నేలా, శనీ!

ఉ. నీ వెటఁ గాలువెట్టిదో శనీ, యట మూఁడును గీడులెల్ల నీ
చేవ యెఱుంగకుంటిమొ, యినీ! పలుబాములు వెట్టి నొంతు నీ
కావర మేమిచెప్పుదు, నకారణవైరముగల్గు నీదశన్
భావన చేసిచూడ గుణవంతులు మెత్తురె, నీదు చర్యలన్.

మ. గురువా భాస్కరుతోడి వైర మది నీకున్ శ్రేయమే? కుంటుచున్
దురమున్ సల్పఁగ నోపుదే? విజయసంతోషంబు వాటిల్లునే?
గురువైరంబునఁ బేరు కొండికలకుం గోల్పోక తానిల్చునే
సిరి పెంపారునె? యించుకంత మదిలోఁ జింతింపు మందాత్ముఁడా.

*　　　　*　　　　*

చ. గుదె యురిత్రాడుఁ దాల్చి, మునికుంజరుఁడైన మృకండునందనున్
మదిఁ గలగుండు వెట్టి పొరిమాల్పఁగ వచ్చిననీదుసోదరున్
మదమడఁ దన్నఁడే శివుఁడు నాఁ డతఁ డాగతి నేఁడుఁబూనినన్
మొదలికి మోసముం గలుగుఁబో శనిగా! యిఁక వేయు నేటికిన్

ఉ. నల్లనివాఁడ వైనకతనన్ సరియౌదువె కృష్ణమూర్తికిన్
నల్లగలేదె కాకి కలనాదముసేయు పికంబు సాటియే
తెల్లగనుండదే బకము దీటగునే యల రాజహంసకున్
దెల్లము గాకయుండునె సుధీతతి కియ్యది వింతయే శనీ!

ఉ. తల్లియు బిడ్డయుం, గొడుకుఁ దండ్రియు, నాలు మగండు, నన్నయున్
జెల్లెలు నన్నదమ్ములును నెయ్యురు, బావయునున్ మఱంది, మే
నల్లుఁడు మేనమామ మరియల్లుఁడు మామయుఁ దాత మన్మఁడున్
బెల్లగుపోరులం గలగి వేగుదు రక్కట నీదశన్ శనీ!

మ. సదయుల్ శాంతులు నైన గేస్తులును నీచా? నీదశన్ స్రుక్కుచున్
మది నీజోస్యులకల్లమాట నిక నమ్మంగూడ దంచుం, బదిం
బదిగా నల్గురిమ్రోల దూరుదురు ద్రవ్యమ్మెల్ల వమ్మైనన్
వదలం డీశనిగాఁడు మమ్మనుచు నిన్ బల్మారు మందాత్ముఁడా.

శా. నానాస్థావరజంగమాత్మకజగన్నాథత్వముం గాంచు ల
క్ష్మీనారాయణు లార్తరక్షణపరుల్ శ్రేయంబు లశ్రాంతమున్
నానొప్పన్, సమకూర్చుచుం గనికరానన్ మమ్ముఁ గాపాడ, నీ
చా? నీవేమియొనర్పఁగాఁగలవురా, చండాంశుపుత్రా! శనీ!

మ. శనివయ్యున్ వడివ్రాలు దీవ శనివై సర్వత్ర, నీవంటిదు
ర్జను లీధారుణిలోన లేరె? పటుగర్వస్ఫూర్తి నీ కేటికిన్
చన వేనాఁడును మంచిదారి, విబుధుల్ శాంతాత్మలౌటన్ నినుం
గినియంజూడరు, చూతురేని శనిగా, నీ విట్లు తక్కొందువే!

* * *

మ. శనిగా! వంకరచూడ్కిఁ జూచుతులువా! చండాలమిత్రా! నినుం
జెనకన్ రోయుబుధుండు నిక్కువముగ న్నీతోడి సావాస మ
బ్బినఁ దానెట్టులొ ముక్కుమూసికొని, వేవే వీడిపోవంగఁ, జూ
చునుగానీ యెపుడైన నీకలయికన్ సాంహార వాంఛించునే?

శా. నీపేరం దనరారుపల్లియుకు నెంతే దీనతన్ జేరినం
తాపంబుల్ వెసఁ బాపు నీశుఁడనుచుం దైలాభిషేకంబు, నో

పాపాత్మా! యొనరించిరే విడవు నీబల్మిం గటా! కష్టముల్
నీపేరుం దలఁదాల్చి యీశుఁ డదరే నిశ్శక్తతన్ మందుఁడా!

ఉ. ఒక్కొకచోట మే లొసఁగి యుత్కటలాభముఁ గూర్తువంచు, ని
న్నొక్కొక గేస్తు చాల ముద మొంది నుతించెడి సారెసార కా
తిక్కదొలంగఁడే హితులు దెల్పిన నాతఁడు నీకు వశ్యుఁడై
అక్కట! కీడువోలె శుభ మర్మిలి నీవొసఁగూర్తువే శనీ!

మ. శనిగా! మచ్చరికించి యేపగిదినో సామ్రాజ్యధుర్యున్ బికా
రిని గావింతువుగాని క్రమ్మఱ బికారిం బ్రాజ్యసామ్రాజ్యధు
ర్యుని గావింపఁగఁ జాలవున్నతులపేరుం బెంపు మాయింపఁగన్
జననం బందిలి పెట్టివేళనొకొ దుష్టా! కష్టపాపిష్ఠుఁడా.

*   *   *

చ. మనుజుఁ డొకొక్కఁ డేయదనుమంచిదొ యెంచక చాల నెమ్మన
మ్మును విసిగించి పీడొకనక మూఢత మాటికి మాటలాడినన్
శనివలె బట్టి పీడ వీడఁజాలును. బొమ్మని శాంతులున్ శనీ!
నిను సరిపోల్చి తిట్టుదురు నీదుపురాకృతకర్మ మేమొకో!

చ. అనువగుచోట్ల నయ్యయి గ్రహంబులు వర్తిలుచున్నఁ గుంభరా
శిని విడనాడ కీవు నివసించుటఁబట్టి గుణాఢ్యమై నరున్
మనమున రోసి దాని నధమంబని యొప్పక త్రోసిరా జనున్
గన గతిలేమిఁ గక్కుఱితిఁ గైకొనుఁజుమ్ము క్రియార్థి మందుఁడా!

ఉ. తిన్నదనంబు మాని కుగతిన్ జగతిన్ జనులం గలంచు నీ
కన్న జముండె మేలు మృతికాలము చేరువమైన ప్రాణులన్
దున్నహుమాయినెక్కి నగదుండయి భైరవుఁ డొచు లోఁచుఁ దా
నెన్నఁడు నీదుమాడ్కి నలయింపఁడు చీటికిమాటికిన్ శనీ!

*   *   *

చ. గురుపదసంశ్రయంబు సమకూరు నొకప్పుడు నీకు, నాఁడు త
త్కరుణకుఁ బాత్రభూతుఁడవుగా వినయంబును జూపి కొల్వమిన్
నిరతము మందనామమె శనీ! వహియించి మెలంగుచుండు వె
క్కరణిఁ దొలంగుఁ బూర్వభవకర్మఫలం బనుభూతి దక్కఁగన్.

చ. కవిబుధయోగమబ్బ శనిగా! గ్రహచారముచేత నీకుఁ ద
త్సవిధచరత్వముం బడసి, జ్ఞానలవంబును గాంచఁజాలు పా
టవము హుళిక్కియయ్యె బలుటక్కరిమందునకున్ నిజంబుగాఁ
గవిబుధయోగ మబ్బినను గల్గునె తెల్వి రవంత యేనియున్.

చ. సిరిఁ దొలఁగించి సంతతికిఁ జేటొనఁగూరిచి, పాఁడిపంటల౯
సరవిని మాపి స్వస్థతఁ బొసంగఁగనీయక పండువంటి కాఁ
పురములు పాడుచేసి పలుపోకల నెవ్వగఁ గూర్చి గేస్తుల౯
దురపిలఁ జేయునట్టి నిను దూరక యూరకయుందురే శనీ!

మ. మును సాధ్వీమణియైన చంద్రమతిఁ దత్పుత్త్రుండునౌ లోహితా
స్యుని దంభాకృతిఁ గాలకౌశికుఁడవై శోచ్యస్థితి౯ దాస్యముం
బొనరింప౯ నియమించి నిర్దయత నీవు౯ నీదుప్రోయాలు, వా
రి నహోరాత్రముఁ బెట్టుకష్టముల కోరి మేరలున్నే, శనీ!

మ. జననాథవ్రజసేవ్యమానచరణాబ్జాతు౯ మనస్వి౯ సుధీ
జనసంశ్లాఘ్యుని సార్వభౌముని, హరిశ్చంద్రుం గడు౯ నీచభా
జనమౌ దాస్యము సల్పఁగ౯ నిలుపఁడే చండాలుఁడై కాలుఁడా·
తనిసైదోడవు నీవు, నీనడత చిత్రంబే తలంప౯ శనీ!

శా. పాత్రే సమ్మితు గొప్పపండితునిఁగా భావించి మన్నించుచుం
ఛాత్రుం బండితమానిఁగా దలఁచి భావంబందు గర్హించుచు౯
చిత్రం బొప్పగ నీదశ౯ గటకటా నీచా వివేకాఢ్యుఁడు౯
మాత్రాతీతమదాభిమానుఁడయి సన్మార్గంబు మీఱు౯ శనీ!

శా. నీ వెంతే గణియింపకొందువు నిను౯ నీకంటె నీతండ్రియే
భావింప౯ గడుమంచివాఁడు నిజమౌ భక్తి౯ నమస్కారముల్
గావింప౯ సమకూర్చు భద్రము లసంఖ్యంబుల్ దృఢారోగ్యముల్
దేవానాంప్రియ! యేక్రియ౯ దనిసి శాంతిం గాంతువోరీ శనీ!

ఉ. కన్నులుగుట్టు నీకు సిరిగల్గినవారినిఁ జూచితేని నీ
వెన్నటికేనియుం గుటిలవృత్తులు మానవటంచుఁ దోఁచెడు౯
నిన్నననేమి చెట్టవగు నిన్నుసృజించినయట్టి బ్రహ్మ నే
మన్ననసంగవచ్చు, దురితాత్మ శనీ! పెఱమాటలేటికి౯.

మ. జను లారోగ్య మొకింతయు న్గనక నీచా, నీదశ౯ వంతల౯
మన హాహాటమునొంద స్రుక్కుచు, విపన్నగ్నత్వముం గాంచి, రో
సినవారై నిను వేమఱు౯ విసిగి ఛీ! ఛీ! యంచు నిందించిన౯
విన వావంతయు సిగ్గుమాలినశిఖండీ! వక్రచారీ! శనీ!

ఉ. దుంతహుమాయికాని సయిదోడుతనంబు వెలార్చు నీదు కా
ర్తాంతికవృత్తిఁ జూచియు సుదాత్తశుభుండు గురుండు సైచు, న
త్యంతమదోద్ధతుల్ సతములా? బలియుండు బుధుం డడంచుఁ బొ
ఇంతటిలోనఁ మిట్టిపడ నేటికిఁ మందుఁడ, క్రూరకర్ముఁడా!

శా. నీచత్వంబునుగాని, దౌష్ట్యమునుగానీ క్రూరపుంజూపుఁగా
నీ, చూపోపమిఁగాని, వీడవుగదా, నీజన్మమధ్యంబునన్
ఛీ! ఛీ! సూర్యునకేలపుట్టితకటా? ఛీవాట్లమారీ! నీ
నీచర్యల్ గణియించునే బుధుఁ డెదన్ నిర్భాగ్యచూడామణీ.

చ. అసితుఁడ వౌచు సూర్యవిమలాన్వయమంతయు నీజనిన్ మలీ
మస మొనరించినావు ఖలమార్గముఁ బట్టి, దురాత్మ! సాధుమా
నసముఁ గలంతు, నీయవగుణంబు లహో! గణియింప నేర్తురే
ఇనుకరజంబునైన గణియింపఁగ నేర్తురు గాని మందుఁడా!

మ. బలితంపుంజల మూని గేస్తులను దర్పస్ఫూర్తి, మత్తిల్లి, ని
ర్మలవృత్తిన్ విడనాడి చేతువకటా! రాహ్వాదిదుష్టగ్రహం
బులు లేవో? మరివాని నిన్నుఁబలె నెప్డున్ దూరుచున్నారొ? నే
మలకల్ వర్తనమందు లేనియెడ నిన్ మన్నింపరే మందుఁడా!

చ. నలుగడలం జెలంగి సుమనస్తతి బాముల కగ్గఁబెట్టుచున్
నలుగురినోళ్లలోనఁ బడి నానదొఱంగి చరింతువంచు మున్
నలువ, కడంక నీనొసట నల్వుగ వ్రాసెను మూఁడుబంతులన్
దలఁగునె? ధాతవ్రాఁత వసుధాస్థలి నెంతటివానికిన్ శనీ!

చం. తివిరి కుజన్మమైత్రిఁ గని తెంపున వీఁగుచు నీదు తండ్రికిన్
రవి కపకీర్తిఁ దెచ్చినచెనంటివి మందుఁడ! నిన్నెఱింగియున్
కవియు గురుండు నీకలయికన్ గ్రహచారవశంబునం గడుం
దవిలి మెలంగుచుంట మఱితాముసు గాంతురు హాస్య మక్కటా!

చ. పుట్టిననాఁటినుండి బుధపుంగవగణ్యము సత్పథంబు నే
పట్టుటఁ జేసి మంద! నినుఁ బ్రాజ్ఞునిఁగా మదినెంతుఁ గాని బల్
చెట్టతనంబు దక్క గుణలేశము నీయెడఁ గానరాదు నీ
యట్టిరు పుట్టఁబోరు జగమం దిఁకమీఁదట మొండికట్టియల్.

మ. ననుఁ బల్మాఱు శ్రమంబుపాల్పఱచి యెన్నన్ రానిచిక్కుల్ మన
స్సున కెంతే ఘటియించుచున్ వగపు లస్తోకంబుగాఁ గూర్చుటన్
నిను వేభంగుల దూరినాఁడను శనీ! నీ వింకనైన సుధీ
జనగణ్యుండవుఁ గమ్ము వేఁడెద నమస్కారంబుఁ గావించుచున్.

వరశుల్కము

శ్రీపాద జోగి సోమయాజులుగారు

౧

సాంఘిక దుస్థితి

నేత్రములా తామరరేకులవలె దీర్ఘములు విశాలములు. కురులు నల్లని కాటుకరంగుతో పిరుదుల వరకు వ్రేలాడుచున్నవి. చామనచాయ. వయస్సు పదునొకండు వత్సరములు. పాఠశాలలో నాల్గవతరగతియందు చదువుచున్నది. సంగీత మనిన మిక్కిలి ప్రీతి. కీడులెఱుగ జాలిమెండు. పాపము! సుశీలకు యిప్పటి బాలికలవలె ఆభరణములు లేక మెడలో మూడుపిల్లకాసులును, కాళ్లకు కడియములు మాత్రమే కలవు. సుశీలకు రాట్నమనిన నెంతయో ప్రియము. తీరుబాటు సమయములం దెప్పుడు కాలము వ్యర్థము చేయక రాట్నము త్రిప్పును, ఇరువదియవ నెంబరు వరకు రాట్నముపై నూలును దీయుట కలవాటుపడెను. ఆమెకు ఖద్దరు కట్టుటయందే యభిలాష.

సుశీలకు ఇద్దరక్కలును నొక సోదరుడును గలరు. సోదరు డందరిలోను చిన్నవాడు. తండ్రిపేరు కృష్ణయ్యగారు. సాధారణసంపన్న గృహస్థుడు. తనకు భూమిపైవచ్చు నాల్గువందల రూపాయలతోను, ఋణము చేయక, తనభార్యను కల్గుపిల్లలను పోషించుకొనుచుండెను. పెద్దకుమార్తెయగు సత్యవతికి అన్యోన్యసౌఖ్యములుగల సంబంధము చేయ నెంచి యొక్కడను తగుసంబంధము దొరకక వెదకివెదకి చివరకు వెయ్యి నూటపదార్లు కట్నమిచ్చి భూపతియను యొక స్కూలుఫైనలు విద్యార్థికిచ్చి వివాహము చేసెను. పాప మామె రజస్వలయైన మొదటి వత్సరముననే యామె భర్త కాలగతి నొందెను. కృష్ణయ్య తన పెద్ద కుమార్తె వివాహమునకొఱకు చేసిన రెండువేలరూప్యముల ఋణము దీర్చుటకు సాలునకు నూరురూపాయల ఆదాయమువచ్చు తన రెండు యెకరముల పల్లపుభూమిని విక్రయించి సత్యవతినిగూడ తన గృహమందే యుంచుకొని కాలము గడుపుచుండెను.

కృష్ణయ్య తన పెద్దకుమార్తెకు వివాహముచేసిన మరువత్సరమునవే ద్వితీయ పుత్రిక అన్నపూర్ణకు గూడ వివాహము చేయవలసివచ్చెను. సత్యవతికి వరుని వెదకుటకే పడరానిపాట్లు పడెను. రూపముగలవరునకు గుణవిద్యలు లేవు. విద్యగలవానికి వసతి సున్న. వసతిగలవానికి వయసు తక్కువ. మఱియు నిం టేతరగతివానికైన వేలకువేలు కట్నములు. ఇట్టిస్థితిలో అన్నపూర్ణకు వివాహముచేయుట కెట్లును తోచకయుండెను. తన కున్నచెల్ల తెగనమ్మి యల్లురకు కట్నముల నొసగి తనయేకపుత్రుని కర్మయపాత్ర చేతి కివ్వజాలడు. కట్నము లివ్వక తనగారాబుపట్టిని అన్నము లేనివానికిని జ్ఞానహీనునికిని, పరిణయము చేయనొల్లడు. హా! దైవమా! యెట్టులనాగతి యని విచారించి విచారించి తుదకు ఆరువందలరూప్యములు వరునకును, వందరూపాయలు వరునితల్లికిని, వందరూపాయలు పెండ్లికుమారుని యప్పచెల్లెండ్రకును, యెనిమిదివందలు కట్నములకొఱ కిచ్చియామెకు పెండ్లిచేసెను. తరువాతి నొకవత్సరము గడచెను.

౨

మనసుశీల కిప్పుడే పదునొకండవవత్సరము. వివాహము చేయు సమయము దాటుచున్నది. పిల్ల యీడేరిన తమగృహము పేటలో కట్టుకొనవలెనని తల్లి దిగులొందుచుండెను. కృష్ణయ్య

భార్య సుశీల వివాహసంగతి జ్ఞప్తికి దెచ్చుచు ప్రతిదినమును కోతకోయుచుండెను. కృష్ణయ్య యిదివరకే తనకు వచ్చు నాదాయమందు సాలుకు నూటయేబదిరూపాయల ఆదాయమువచ్చుభూమిని సత్యవతి అన్నపూర్ణలవివాహము నిమిత్తము విక్రయించెను. ఇక మిగిలినయాస్తిలో తనకుటుంబపోషణ మెట్లుజరుగును? తనయనుంగుపట్టి సుశీల వివాహము చేయుటెట్లు? సుశీలకు వివాహము చేసి తనయేకపుత్రునికి విద్యాబుద్ధులు గఱపి యాతని నొకకుటుంబికుని

చేసి పోషించు పెట్టా యని తనలో తాను గుందుచుండెను. భార్య జ్ఞప్తికి తెచ్చునప్పుడు అన్నము సహింపదు. కంటికి రాత్రి కూర్కు రాదు. రాత్రి పరుండునప్పుడెల్ల "రామచంద్రప్రభూ! నీల నన్నీలీల సృజించితివి? సృజించియు నేల యీసంసారము గల్పించితివి? కల్పించితివి పో ఆడుసంతానము నేల యిచ్చితివి? అందును పెక్కుపుత్రికల నేల నొసంగితివి. తండ్రీ! యేమహాత్ము డీకట్నముల బెట్టెనో కదా? సామాన్యకుటుంబము లెన్నియో వరకట్నముల వేగుల్లలగుచున్నవో కదా? నాబోటివాండ్రనందఱు రూపుమాపుట కీవరకట్నపిశాచ మందరినికూడ నావహించుకొని యున్నది. తండ్రీ! ఈ నన్నీసముద్రమునుండి యెట్లుదరి జేర్చెదవు? స్వామీ!" యని విచారించుచుండును.

ఇది యిటులుండ అన్నపూర్ణ భర్త తనకు మరల మూడువందల రూప్యములు ఇచ్చినగాని ఔపాసనకార్యమును జరిగించుకొనవనని అలిగి కూర్చుండెను. "'గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటన్నట్లు' ఇదియేమి భగవంతుడా గొప్పగొప్పవారు పెద్దలు, అంతఱుగూడ వివాహములకు కట్నము లను బెట్టి సామాన్యసంసారములను మట్టుపెట్టుచున్నారు. ఇప్పుడు గర్భాధానమునకుగూడ కట్నమేమిరా! అల్లునికి కట్నమివ్వనా? కూతునల్లునికడకు బంపక యూరకుందునా?' యని కృష్ణయ్య విచారించుచుండెను.

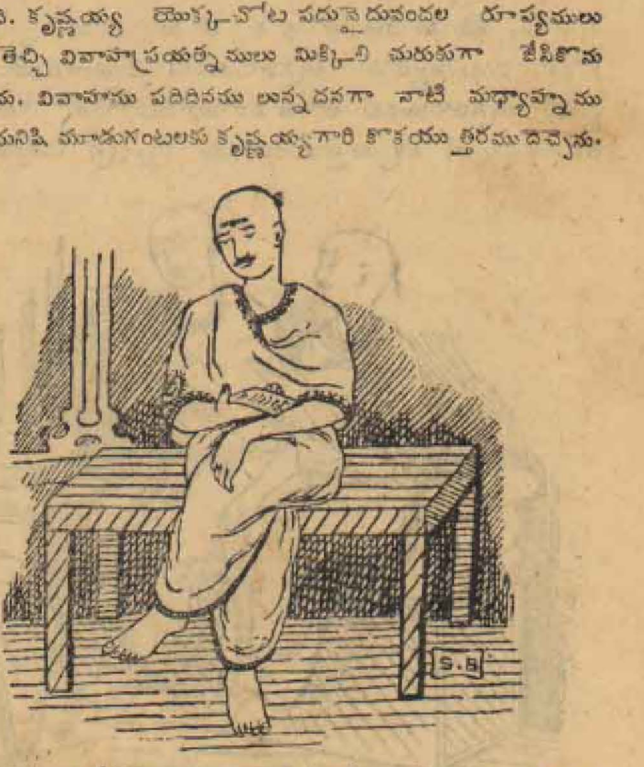
రోజులు జరుగుచున్నవి. ఎక్కడ ప్రయత్నించినను సుశీలకు సంబంధము కుదురలేదు. పదునొకండవ వత్సరము దాటనున్నది. రజస్వలయైన చిక్కు. సాధారణముగా నెక్కడను వెళ్లినను సంబంధము మన కేదో మచ్చ యుండక తప్పినదికాదు. స్వగ్రామములో వాసుదేవశాస్త్రిగారికుమారుడు శ్రీరామమూర్తిఅనుయువకు డొకడు అన్నివిధముల నచ్చినవా డుండెను గాని యాతడు పెద్దచదువులు చదువుటచే వేలకొలది కట్నముల నడుగునేమోయని భయపడి యాసంబంధముకొఱకు ప్రయత్నించక యున్నకుండెను.

ఇటులుండ కృష్ణయ్య అగ్రహారములో నొకసంబంధ మున్నదని తెలిసి యచ్చటకు వెళ్లెను. వరుడు బి. ఏ. తరగతియందు చదువుచున్నాడు. హూణవిద్యకై విక్రయించినందున బి. ఏ. యనుయక్షరములు రెండుతప్ప వసతి యున్న. తండ్రి వేదాధ్యయనపరుడు. వసతి సంగతి దెలిసికొనుటకు కృష్ణయ్య అగ్రహారముపోయినప్పు డాపరుప కాడాయ మేమియు లేకున్నను, అతనికి పాలువకు నాల్గువందల రూపాయిలు వచ్చునని అగ్రహారములోనివా రెల్లరు, చివరకు కృష్ణయ్యగారి బంధువులుగూడ బల్కుచుండిరి. కాని కృష్ణయ్య పాప మిదియంతయు కల్లయని తెలిసికొనజాలకుండెను. ఎటులయినను బాగున్నదని తలచి, సుశీలను వివాహము చేయుట కతితొందరపడుచుండుటచేతను, ఇప్పటికే సంబంధములకొఱకు చాలకాలమునుండి తిరుగుచుండుటచేతను, ఈసంబంధమును స్థిరపరచుకొనవలెనని నిశ్చయించుకొనెను.

వరుని యింటిపేరు సత్యవరపువారు. తండ్రి వీరామధానులుగారు. ఇంతవరకు కట్నములను దీసికొనుట పుత్రులను విక్రయించుకొనుట యనియు, వరులకు సొమ్ముకొఱకు అమ్ముబడినవాడు తండ్రికి సుతుడు గాడనియు ధర్మపన్నములు చెప్పుచుండెడు ఘనుడు. అట్టి యీవీరామధానులుగారు తనకుమారుని పదునైదువందల రూపాయీలకు బేరముపెట్టినారు. ఎవరైన పెద్దలు "యేమండీ! మీరు కట్నములు కూడవని పల్కెడువారుగదా? యేమిది?" యనిపలుకగ "ఏమి చేయను బాబు! మాఅబ్బాయి బి. యే. చదువుచున్నాడని ప్రతివారును సంబంధములకొఱకు వచ్చుటతోడనే వందలకొలది కట్నమిచ్చెద మని పల్కుచున్నారు. నే నడుగకుండనే వా రిచ్చెదమన్నప్పుడు నేనెట్లు మానుకొనగలను. అయినను కట్నముకొఱకు వేధించు మా స్త్రీలమాటలు తీయుటకు వీలుచిక్కనదికాదు" అని మారు చెప్పుచుండెడువాడు.

కృష్ణయ్య గోత్రాదులన్నియు సరిచూచి అడ్డులేదని తెలిసికొని చివరకు వేయిరూప్యములు రొక్కమున్నూ, ఇంకను యేవియో లాంఛనములు యిచ్చుటకు యేర్పరచుకుని తాంబూలము చేత బెట్టి ముహూర్తము పెట్టుకొని నిజగృహమునకు బోయెను.

ముహూర్తము మాఘశుద్ధపంచమి. అప్పటికి సరిగా నొకమాస మున్నది. కృష్ణయ్య యొక్కచోట పదునైదువందల రూప్యములు బాకులు తెచ్చి వివాహప్రయత్నములు మిక్కిలి చురుకుగా జేసికొనుచుండెను. వివాహము పదిదినము లున్నదనగా నాటి మధ్యాహ్నము తపాలమనిషి మూడుగంటలకు కృష్ణయ్యగారి కొకయుత్తరము దెచ్చెను.

ఆయుత్తరమును దీసికొని కృష్ణయ్య తనలో చదువుకొని నిర్ఘాంత పోయి పెద్ద నిట్టూర్పు విడచెను. అం దిట్లున్నది:

అగ్రహారము,

అయ్యా,   పుష్య బహుళ ౧, గురువారం.

నా కుమారునకు మొన్నటిరోజున నొకరు వచ్చి పన్నెండు వందలరూప్యములు రొక్కమున్నూ, లాంఛనములున్ను, ఉభయఖర్చు

లున్నా పెట్టుకుని పిల్లనిచ్చుటకు వచ్చియున్నారు. నాల్గు రోజులలో కబురుచేసెదమని వారిని బంపితిమి. మీ యభిప్రాయ మేదియో వ్రాయవలయును.

చిత్తగింపుడు,

స. వీరామధానులు.

"ఆహా! యేమి కలికాల మహిమ. నిశ్చయింపబడిన సంబంధ మెట్లు తిరిగిపోయినది! ఈరోజులలో ఈవరకట్నము లెంతటిపండితులైనను తుచ్ఛపుపనులకు పాల్పడచేయుచున్నవి. ఏనాడో నిశ్చయించబడిన సంబంధమునకు యెక్కువకట్న మిచ్చెదనన ధనమున కాశించి యీబ్రాహ్మణు డిట్లుచేసెగదా! నేటి దినములలో ప్రతివాడును పుత్రులను సంతలో గిత్తవలె నమ్ముకొనుచున్నారే కాక నిర్ణయించబడిన వేరములనుకూడ ద్రోసిపుచ్చుచున్నారు. అందును అగ్రగణ్యులమని చెప్పుకొనువారే యిట్లాచరించుచుండ తక్కినవారిమాట లిక లెక్కయేల!" అని కృష్ణయ్యగారు తనలోననుకొనుచు మనస్సున నెంతయు వగచి యేమిచేయుటకును వీలులేకను, ఇక సంబంధముల కొఱకు తిరుగలేకను, వివాహప్రయత్నములన్నియు బూర్తి యగుట చేతను, కుమార్తెకు తత్క్షణమందే వివాహముచేయుట విధి యగుట చేతను, యేమియు దోచక తానే తననేస్తుహితు నొకని వెంటబెట్టుకొని అగ్రహారమునకు బయలుదేరెను. వారిద్దరును అగ్రహారమునకు బోయి వీరావధానులుగారితో "అయ్యా, తమకిది తగునా? నిశ్చయమైనసంబంధము నిట్లు త్రోసివేయుదురా?

యని యడుగ "డబ్బు యిచ్చెదమని వచ్చుచుండగా యేమిచేయ మయ్యా" యని బదులు చెప్పెను. అందుమీద వీరిద్దరును యికచేయునదిలేక ప్రయత్నములు పూర్తియగుటచే వివాహమునకయ్యెడి యుభయులఖర్చులనుగూడ కృష్ణయ్యగారే వహించి వివాహము జరుపుటకు నిశ్చయించుకొని తిరుగ నింటికి వచ్చిరి.

పెండ్లి నాల్గుదినము లున్నది. బంధుగులనందరను పిలుచుకొనిరి. బంధుగులంద రొక్కరొక్కరే రామొదలిడిరి. సుశీల పెండ్లికూతురాయెను. అందరు యెట్టకేలకు సంబంధము నిశ్చయమయ్యెగదా యని సంతసించుచుండిరి. కృష్ణయ్యగారియిల్లు వివాహశోభచే కలకలలాడుచుండెను. ఒకయువకు డింతలో "కృష్ణయ్యగారిల్లిదేనా?" యని సైకిలుమండి దిగి ప్రశ్నించి "కృష్ణయ్యగారున్నారా?" యని యడిగెను. కృష్ణయ్యగారు బయటికేగి యేమని నాయువకుని నవాలువేయ నాతడొకకవరు నాయన కిచ్చెను. కృష్ణయ్య యాకవరు నందుకొని చింపి దానిలోనికాగితమును దీసి యందుండునది హనాణభాష యనుటచే దేయక తనయింటికి బంధుత్వమునకై వచ్చిన యొకయువకుని చేతికా కాగితము నిచ్చి చదువు మనెను. అం దిట్లుండెను:

Agraharam

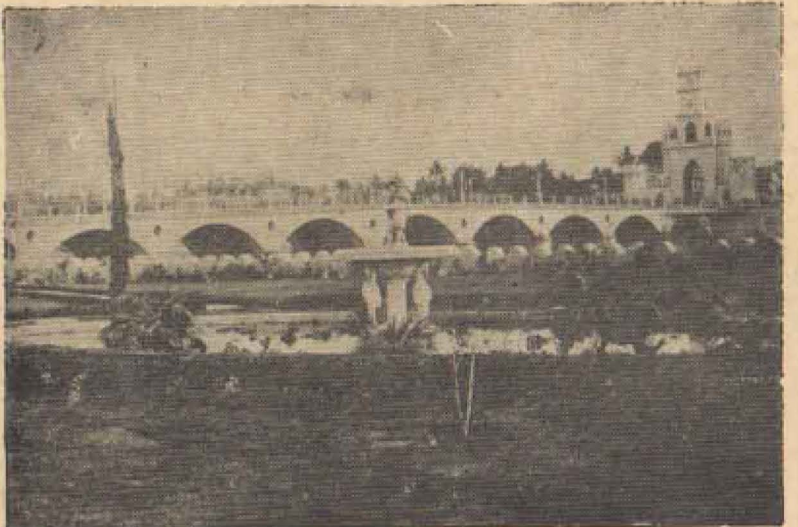
"My son not willing marriage this year· No marriage.

Veeramadhanulu.

ఆతడిది వరుని తండ్రియగు వీరావధానుల కడనుండి వచ్చిన తంతియనియు, అందు తనకుమారుని కీ వత్సరము వివాహము చేసికొనుట కిష్టము లేదనియు, అందుచే వివాహము లేదనియు వ్రాసియుండెనని కృష్ణయ్య కాయువకుడు చెప్పెను.

ఆమాటలువినుటతోడనే కృష్ణయ్య నిర్ఘాంతపోయి యేమియు దోచక నొక యరగంటవరకు మాటలాడ లేకుండి కొంతసేపటికి లేచి లోనికిజని యాతని భార్యతో నిదిదెల్ప నందఱు నిర్ఘాంతపోయిరి. అప్పు డక్కడి జనులందఱు వారిలో వారు, "వీరామధానులు చదువు తగులబెట్టనా? ఆత డిన్నిసార్లు కృష్ణయ్యగారిని బాధించుట తగునా? ఇష్టములేనివాడు మొదటనే తెల్పరాదా? యీ సమయమందు కృష్ణయ్యగారు పడు క్షోభయంతయు వీరావధానులు గారికి తగులదా? దగాకోరు వెధవలు కావలసినంత కట్నము తీసుకొని, పైగా వివాహపుఖర్చుల కొఱకుయేడ్చి యింకొక సంబంధము వచ్చినదని యుత్తరము వ్రాయగా పాపము కృష్ణయ్యగారు వెళ్ళి ఖర్చులుగూడ వహించెదనని చెప్పగా నొప్పుకొని తిరుగా నిట్లు తంతివార్త నిత్తురా" యని వారిలోవారు వీరామధానులను, "బి. ఏ. చదివినయతని కుమారుని కీ మాత్రము జ్ఞానము లేకపోయెనా?" యని యాతని కుమారుని నోటికి వచ్చిన ట్లిల్ల దిట్టుచుండిరి.

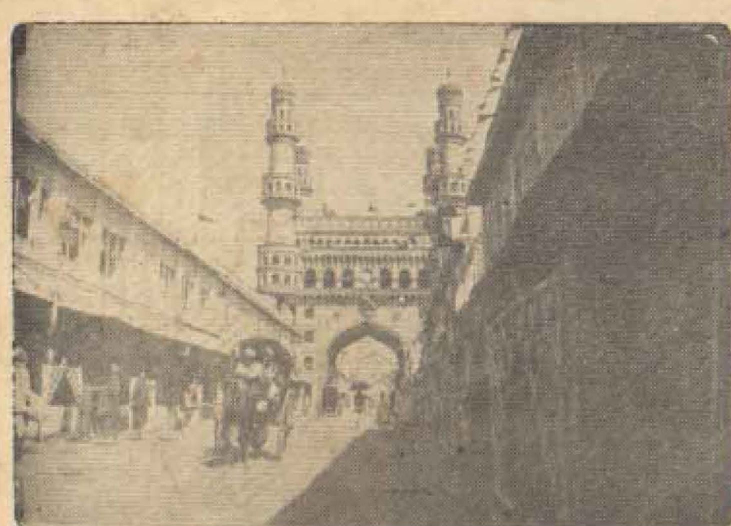
పాపము! కృష్ణయ్యగారి కేమియు దోచుటలేదు. కుమార్తె వివాహము నెంతమాత్రము ఆపుటకు వీలులేదు. వివాహప్రయత్నము

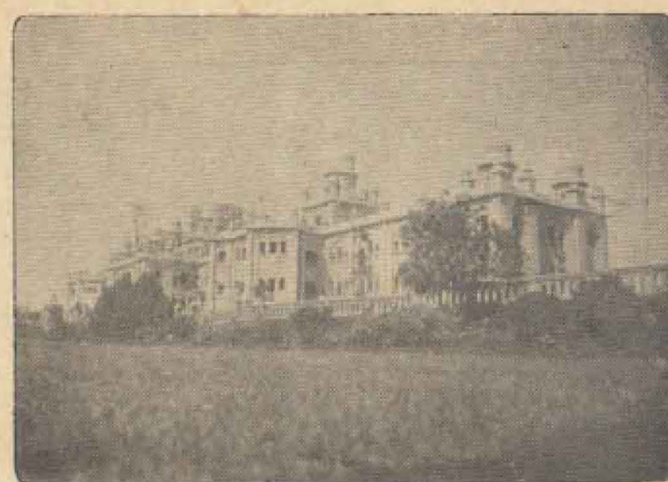
ముచుకుందనదీతీరము, అఫ్జల్ గంజు వారధి

మచిలీకమాను

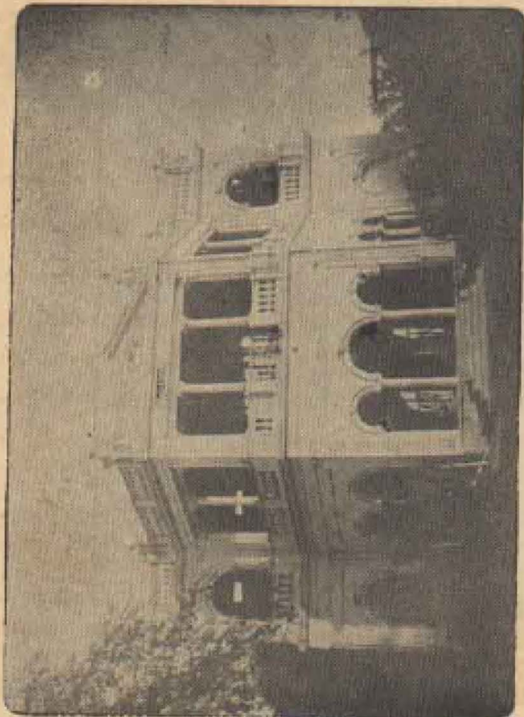

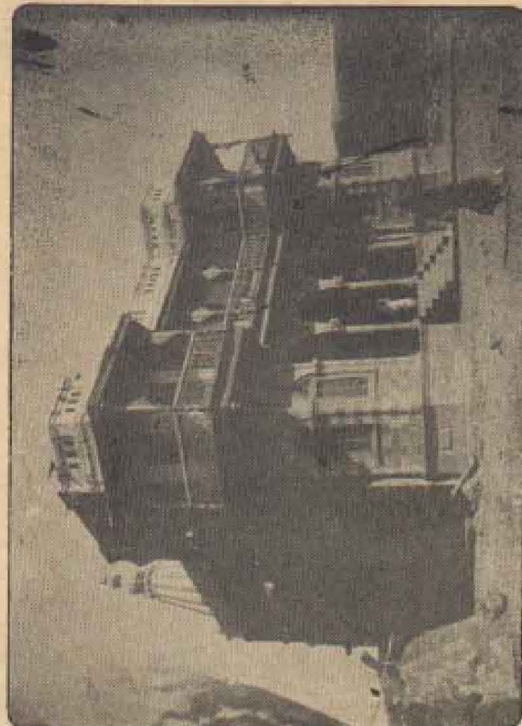
చారుమినారు

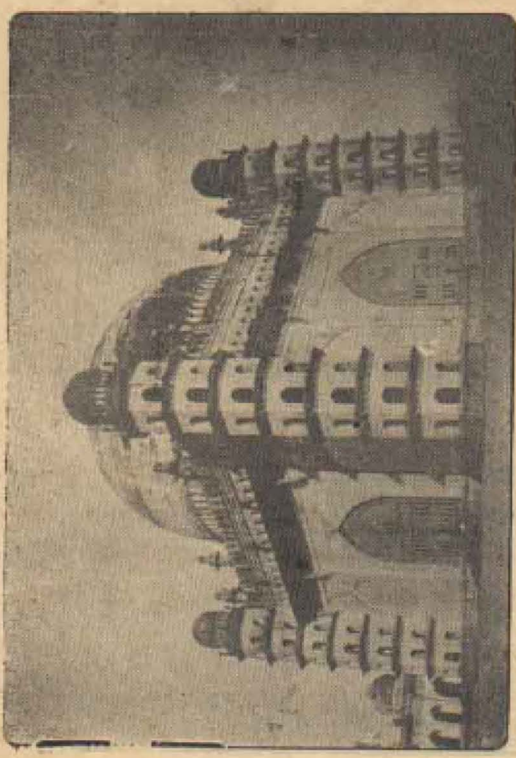

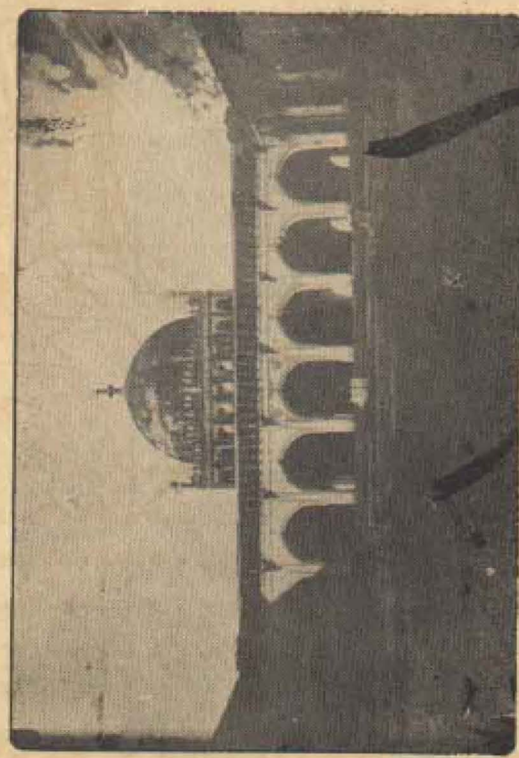
జనరల్ హాస్పిటల్

హైదరాబాదు

హైదరాబాదు నగరి ప్రసిద్ధస్థలములు

లన్నియు జేయబడినవి. బంధుగులందఱు వచ్చిరి. ముహూర్తము నాల్గు దినములున్నది. ఇప్పటికే సంబంధము దొరకక, దొరకియుగూడ పడ రాని పాట్లు పడెను. ఇట్టిస్థితిలో, నీ దినమున, నీ సమయమందు కృష్ణయ్య మనస్సెట్లుండునో కృష్ణయ్యబోలు కన్యలు గన్నవారికే తెలియుగాని, వేలకొలది రూప్యములకు తమ కడుపునబుట్టిన పుత్రుల మాంసము నమ్ముచు, కన్యలు గలవారి రక్తమును పిండుచు, గొంతెమ్మ కోర్కెల గోరెడువారి కేమిదెలుసు. ఏమైనను సరియే యని కృష్ణయ్య "ఛీ! యిట్టి యధమాధమునిరొద్దకు మరల బోగూడ"దని తలచి సర్వమునకు భగవంతునిదే భారమని యప్పటి కూరకుండెను.

3

రామచంద్రమూర్తి

రామచంద్రమూర్తియనియు, రామచంద్రుడనియు రెండు నామముల నితని తన గ్రామములోని వారు పిలచెదరు. ఎఱ్ఱనిచాయగల మేనివాఁడు. విశాలమగు వక్షస్థలము, పెడదలై విశాలములగు నేత్రములు, పొడవైన బాహువులు గలవాడు. కడు బుద్ధికుశలత గలవాఁడు. దీనులయందు ప్రేమమపారము. అసహాయులగు నితరులకు శక్తికొలది సహాయముచేసితీరువాడు. మాతృభావయం దభిమాన మెక్కువ. వయస్సు పదునెనిమిది వత్సరములు. సాలునకుపదునైదువందలరూప్యములాదాయము వచ్చువాడు.వాసుదేవశాస్త్రిగారి కేకపుత్రుఁడు.వార్తాపత్రికలు నిరంతరముచదువుచుండును. ఇంటరు మీడియేటు తరగతియందు చదువుచు గాంధిమహాత్మునిబోధవిని చదువుమానిరాట్నమే శరణ్యమని రాట్నము ద్రిప్పుచుండును. ఖద్దరు గట్టుటయందు మిక్కిలి యిష్టము గలవాడు.

రామచంద్రునకు పండ్రెండవ సంవత్సరము రాకుండగనే నాలుగైదు వేలవరకు కట్నమిచ్చెదమని వచ్చుచుండిరి గాని, తండ్రి రామచంద్రునికి పదునెనిమిదివత్సరములు వచ్చువరకు, వివాహముచేయనని పల్కుటచే వెడలిపోవుచుండిరి. కృష్ణయ్యగారి బుద్ధి రామచంద్రమూర్తిమీద నుండెను. కాని కట్నమియ్యలేక కృష్ణయ్యగారీసంబంధముకొఱకు ప్రయత్నించలేదని యిది వరకే తెల్పియుంటిమి. కృష్ణయ్యగారు తమస్వల్పాదాయములో తమ ముగ్గురుకుమార్తెలకు వివాహముచేయుటయందు పడెడు బాధలజూచి రామచంద్రుడు మిక్కిలి జాలిపడుచుండును. వార్తాపత్రికలలో నొక దినమున వరశుల్కములను గూర్చిన వ్యాసమునుజదివి యీవరకట్నము లన్ని జాతులయందును సామాన్య సంసారముల నెట్లు గుల్లచేయుచున్న దియు జూచి తనలో తాను కట్నము తీసికొన గూడదని నిశ్చయించుకొనెను. మఱియు కట్నము దీసికొను నితరులకుగూడ వరకట్నమన పుత్రులను బానిసలవలె పరుల కమ్ముకొనుటయనియు, కట్నములవల్ల దేశ మెన్నివిధముల పాడగుచున్నదో యవియన్నియు ప్రజలకు దెలియజెప్పుచు కట్నములు మాన్పుటకు ప్రయత్నించుచుండును. మనదేశములో నేనాయకులును, నేపత్రికలును, నేపండితులును, ఈదేశమందుబుట్టిన నిట్టిఘోరమగు సాంఘికదురాచారమను చీడను నశింపచేయుటకు కలుగజేసికొనక యున్నందులకు మిగుల వగచుచుండువాడు.

తండ్రి వాసుదేవశాస్త్రిగారు వీరావధానులు వంటివారుగారు. ఆయన జాలిగల హృదయముగలవాడు. సద్వంశములోనివాడు. పేరు కీర్తులు గలవాడు. ఏకపుత్రు డగుటచే రామచంద్రమూర్తి యెట్లు చెప్పిన నట్లు వినుచుండును. రామచంద్రమూర్తికి కృష్ణయ్యగారి

"బాగు! నాయనా! నీమాటకు నే వెనుదీతునా? సరేకాని"

కుమార్తె సుశీలయం దనురాగ మెక్కువ. ఆమె ఖద్దరునందును చరకాయందును జూపు ప్రేమ రామచంద్రునికి సంతసము గొలుపుచుండెను. కృష్ణయ్యగారు నేటివఱకు సుశీల వివాహమునకై పడిన పాట్లు యెప్పటికప్పుడు తనతండ్రికి నివేదించుచు నేడు కృష్ణయ్యగారికి వచ్చినటంటివార్త సంగతి గూడ జెప్పి "నాయనా! యీయన కట్నము నివ్వలేకను, యిచ్చుచుగూడ నిట్లు బాధపడుట నేను చూడ జాలను గనుక నేనే సుశీలను వివాహమాడెద" నని తండ్రితో జెప్ప వాసుదేవశాస్త్రిగారు "బాగు! నాయనా! నీమాటకు నే వెను

దీనువాఁ పరకాని" యని ఒప్పుకొని వెంటనే కృష్ణయ్యగారికి కబురుచేసిరి. కృష్ణయ్య "ఏమి మాయదృష్ట" మని యుప్పొంగెను. అతని బంధుగులయొక్కయు, భార్యయొక్కయు సంతోషమునకు మేర లేకుండెను. సుశీల సంతోష వార్ధి నోలలాడుచుండెను. వేలకు వేలు కట్నమిచ్చెదనని వచ్చు వారిని వదలి కట్నములిచ్చి వివాహముచేయజాలక సుశీల కొఱకు పలు కష్టములకు లోనై భగవంతునిమీద భారమువేసికొనియున్న కృష్ణయ్య గారికుమార్తెను రామచంద్రుడు వివాహ మాడనున్నందులకు ప్రజలందఱు వానిని మెచ్చిరి. ఒక్కదినముననే వాసుదేవశాస్త్రిగారికిగూడ సన్నాహము లన్నియు పూర్తికాగా కృష్ణయ్యగారి బంధుగులందఱు వెడలకుండగనే ఆముహూర్తముననే-మాఘశుద్ధపంచమిరోజున-గాఢానురాగముగల రామచంద్రమూర్తికిని,సుశీలకును,కట్నమేమియు లేక మహావైభవమున పెండ్లి అయ్యెను. ఆహా! వరకట్న దురాచారము మాన్పుటకు రామచంద్రమూర్తియే మార్గదర్శకుడుగావలెగదా!

"కాకమా! నీవు విను విశ్వగానమేమి?"

కాళూరి వెంకటరామారావు గారు

దివ్యగౌతమీజలములఁ దేలివచ్చు
మ్రానిపైనుండి నిశ్చలధ్యానగరిమ
పొంగిపొరలెడి మేటితరంగసంఘ
జనితసలలితమర్మరశబ్దమందు
కాకమా! నీవు విను విశ్వగానమేమి?

౨

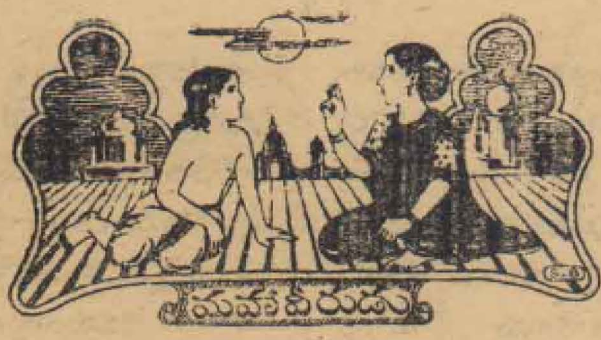
గగనకల్లోలినీతరంగప్రశస్త
గతినిరాఘాటదివ్యవాగ్ధాటి మెరయు
నేమహామహుకవితాఝరీవిలాస
మందు ఘనభారతామృతం బడరి పొంగు
నట్టి నన్నయకవిచంద్రు నధికభక్తి
వేయినోళ్లను కీర్తి గావించునేమొ?
విమలగోదావరీనదీవీచికలను
కాకమా! నీవు విను విశ్వగానమేమి?

3

ధన్యతరమాతృదేశస్వాతంత్ర్యమునకు
వైరిరాట్సైన్యవనదావపావకులుగ
నాహవక్షోణిఁ జరియించు నాంధ్రవీర
దుర్నివారప్రతాపబంధురతనిత్య
విజయగీతావళిఁ మేళవించునేమొ
విమలగోదావరీనదీవీచికలను?
కాకమా! నీవు వినువిశ్వగానమేమి?

౪

తన రామభక్తికీర్తనల నేఁటికి నాంధ్ర
పర్వతతతి ప్రతిధ్వనులనీన
తనదువైరాగ్యతత్త్వముఁగాంచి నివ్వెర
కరకుతురకలెంతొ గారవింప
తన దేవతాప్రతిష్ఠను ధన్యతనుగంటి
నని భద్రగిరి నాథుఁడడుగులొత్త
తనరామనామమంత్రము గౌతమీ నది
నూర్మికామాలిక లొత్తిపలుక
సదమలానందభక్తిపాశములఁ గట్టి
రామచంద్రునిఁబట్టి భద్రాద్రినిల్ప
గలుగు"గోపన" భక్తశేఖరునికీర్తి
గానమొనరుచునేమొ నిక్కము వచింపు
విమలగోదావరీనదీ వీచికలను
కాకమా! నీవు విను విశ్వగానమేమి?

దశిక సూర్యప్రకాశరావు గారు

బాలుడు—అమ్మా! ఆతని కెవరయినను సహాయము చేసెడివారా ?

తల్లి:—నాయనా! మహావీరునికి సహాయము చేయునివా రెవరు? వారి సహాయమున నే అతఁడు దేశకల్యాణ మొనరించుచుండును. సాంప్రారణ్యప్రదేశముల సెలయేటి కన్నియల నృత్యము కన్నులార వీక్షించి వీక్షించి, అక్కడి వాయుసంరంభమున కచ్చెరువంది, ఉన్నతములగు పర్వతములఁగని, వనసంతానసంపద నవలోకించి వీరినే తన హృదయవిశాలతకు సహాయులుగ నొనర్చుకొని దేశకల్యాణమునకుఁ బాటుపడుచుండును. తాను స్వయముగ ఏకాంతవాస మొనర్చి సృష్టిశృంగారమునుండి బోధాభ్యసనము గావించుకొని తన దేశము నెదుర్కొన్న కఠినసమస్యలను బరిష్కరించుచుండును. అట్టివారే మహావీరులు.

బా—కొందఱిని జేర్కొన్నగాని నాకు సరిగా బోధపడదు.

త—బౌద్ధమతమును స్థాపించిన బుద్ధభగవానుఁ డట్టివాఁడు. మన్మతోద్ధారకుఁడై అద్వైతమును నెలకొల్పిన శంకరాచార్యు లట్టివాఁడు. హిందూదేశమున మసల్మానుప్రతిభ మంటఁగలిపి హైందవ సామ్రాజ్యము స్థాపింప సమకట్టిన శివాజీ యట్టివాఁడు. ఐరోపాసింహామని పేరుగాంచిన నెపోలియను చక్రవర్తి యట్టివాఁడు. కవితా సామ్రాజ్యమునకు పట్టభద్రుఁడయిన కాళిదాసు మహావీరుఁడు. సర్వసంగపరిత్యాగ మొనరించి దేశాంతరముల హిందూమత ప్రాశస్త్యమును జాటివచ్చిన వివేకానందరామతీర్థు లట్టివారు.

బా—అమ్మా! నే నంతటివాఁడను కాఁగలనా?

త—అట్లే కావచ్చును. వారి కలవడిన మంచిగుణములను నీ వభ్యసించితివేని అంతటి మహాకార్యములు చేయఁగలవు.

బా—నేను కవిత్వము నేర్చుకొందును. అమ్మా! ఇప్పటినుండియే మనగురువుగారియొద్ద పద్యము లల్లుట నేర్చుకొందును. అప్పుడు నే నొకకాళిదాసును కాఁగాను.

త—నాయనా! నీవు తొందరపడుచుంటివి. కాళిదాసు మహావీరులలో నొకఁడు. మహావీరుని గుణాతిశయములను దెలియఁబఱచెదను. అట్టి గుణసంపత్తి నీకలవడిన గాని మహావీరుఁడవు కాఁజాలవు. ఇంక సావధానముగా వినుము.

మహావీరుఁ డెన్నఁడును తన కిది కావలె నని అది కావలెనని నాందోళన మొందఁడు. తాను వాంఛించిన వస్తువులకై పెనఁగులాడఁడు. తనమానస క్షేత్రము వెండిపళ్లెరమువలె స్వచ్ఛమై నిర్మలమయి వెలుఁగొందుచుండును. తనకోరికలు తనమనస్సులోఁ బ్రత్యేకస్థాన మాక్రమించుకొనఁజాలవు.

బా—అదెట్లు తల్లీ! కోరికలులేనిది, వాటికై పెనఁగులాడనిది కార్యసిద్ధి యెట్లు?

త—అదియే వివరించెదను : ఒక మహారాజు గలఁడు. అతని పట్టాభిషేకసమయమున తన దర్బారు భవన

మును జిత్రాలంకారములచే నలంకరింపవలెనని కుతూహలము కలిగియుండెను. తన దేశములోని గొప్పగొప్ప చిత్రకారులను రావించెను. తన యాస్థానమున ఉన్నతములయి నిడివిగలిగి ఒకదానికొకటి ఎదురుగా నున్న రెండుగోడలపైనను చిత్రములను లిఖింపవలసినదని ఇరువురు చిత్రకారులను నియోగించెను. ఎవ రాహ్లాదకరముగ వ్రాయఁగలరో వారికె గొప్పబహుమాన మొసంగెదనని చాటించెను.

ఆ రెండుగోడలకును ఒకరి నొకరు చూచుకొనకుండఁ దెఱలు కట్టఁబడినవి. చిత్రకారు లా తెఱలలోపలఁగూరుచుండి ఎవరిగోడమీఁద వారు తమ చిత్తరువులనువ్రాయుచుండిరి. ఎవరిధోరణి వారిదే. ఎవ రేచిత్రములువ్రాయుచున్నారో ఇతరులకుఁ దెలియదు.

ఇట్లు కొన్ని దినములు గడచినవి. చిత్రకారులు తమచిత్తరువులను పూర్తిచేసిరి. పరీక్షాదిన మేతెంచినది. రాజు,ప్రధానుఁడు మొదలగు మంత్రులను,సామంతులను,రాజబంధువులను,పురోహితులను, దేశప్రముఖులను,దండనాథులను వెంటఁగొని ఆ యలంకారములుచూచి చిత్రలేఖకులకు బహుమతు లొసంగవలెనని విచ్చేసెను.

మొదట ఒకగోడపైఁగల తెఱ తీసివేయఁబడెను. రాజు మొదలు ప్రజలందఱును ఆశ్చర్యనిమగ్నులయిరి. ఆహాహా!ఆచిత్రములనుండి జీవకళయుట్టిపడుచున్నది గదా! ఆ ప్రతిమలసౌందర్యము, ఆవర్ణ విచక్షత, ఆ మేధాసంపద అపూర్వములని కొనియాడిరి. ఇఁక రెండవ గోడపైఁగల చిత్తరువులను జూడకయే యాచిత్రలేఖకునికే మొదటి బహుమాన మీఁదగునని పెక్కుం డ్రుదలంచిరి.

రెండవగోడపైఁగల తెఱను దీసివేసిరి. తెప్పవాల్పక మొగమంతయుఁ గన్నులుచేసి చూచువారును, నోరు తెఱచి నివ్వెఱపోవువారును, 'ఓహోహో'యను వారును, 'అపూర్వ'మని యనువారును నయియుండిరి. ఈగోడపైఁ గల ప్రతిమలన్నియు మొదటి గోడపై నున్నవియే. రవంతేనియు భేదములేదు. మొదటి గోఁడమీఁదఁ ఏబొమ్మకు ఏరంగువేయఁబడినదో రెండవగోడమీఁద గూడ ఆబొమ్మకు ఆరంగే వేయఁబడియున్నది. రెండుగోడలమీఁది ప్రతిమలకును చీమ కాలంత భేదమయినను ఎవరును గనిపెట్టలేకపోయిరి. ఒక్కవిషయము: మొదటిగోడ చిత్తరువులకంటె రెండవగోడ చిత్తరువులు మనోహరములుగా నున్నవి; నూతన సౌందర్యమునఁ బ్రకాశించుచున్నవి; స్నిగ్ధములై తళతళలాడు కాంతుల నీనుచున్నవి. రెండవ చిత్రకారుడుచేసినపని యిది: అతఁడు తన గోడమీఁద చిత్రములు వ్రాయలేదు. తనకున్న కాలమునంతయు నా రెండవగోడను శుభ్రపఱచుటయందును,ఇంకను శుభ్రపఱచుటయందును, మఱియింకను శుభ్రపఱచుటయందునే వినియోగించెను. అందుచే నీ రెండవ గోడ స్నిగ్ధమై ధవళమై ప్రకాశమానమై అద్దమువలెఁ బ్రతివస్తువును తనలోఁ బ్రతిబింబించు కొనుచుండెను. కనుకనే మొదటిగోడ చిత్తరువులు క్రొత్తమెఱుఁగులతో నీగోడమీఁదఁ బ్రతిఫలించినవి. కావున రెండవ చిత్రలేఖకుని మేధాసంపదను గొనియాడిరి.

అట్లే మహావీరుఁడు తన మనస్సును పరిశుద్ధముగా నుంచుకొనును. అప్పుడే అన్ని సమస్యలను బరిష్కరించుటకు సమర్థత కలిగియుండును. కాళిదాసు మహావీరుఁడు. తా నిట్లు కవిత్వము చెప్పవలెనని కుందుచుండు ననుకొందువా? కవిత్వము చెప్పవలెనని ప్రాకులాడునా? అతనికి రసావేశము కలిగినప్పుడు తాటాకును గంటమును జేతఁబూని గూరుచుండును. తన్నుఁ దామఱచును. తానేమి చేయుచుండునో తనకుఁ దెలియదు. తాను రచించు శ్లోకములందు లీనమయిపోవును. తన రచనలనుండి అమృతమొలికినట్లు మనము గుర్తించుచుందుము. తా నెన్నఁడును వికారము నొందఁడు. మనఃఫలకము నిర్మలమై ప్రకాశించుచుండును. ప్రతిమహావీరుఁడును, సామ్రాజ్యస్థాపనకుఁ గడంగిన నెపోలియను సయితము సర్వసేనల

నాయత్తముచేసి శత్రుసేనలతో యుద్ధము సలుపుఁడని తన దండనాథులకు ఆజ్ఞనిచ్చి, తాను తనసేనలకు వెనుకగుఱ్ఱముపైఁ గూరుచుండి ఏయాందోళనలు లేక ఏమానసవికారమును బొందక తనమనస్సునకు సంపూర్ణశాంతి నొసంగి ఎన్నిరాత్రములనుండియో విశ్రాంతి యెఱుంగని తన శరీరమునకు విశ్రాంతినిచ్చి ఒకింతసేపు నిదుర వోయెడివాఁడని వినుచుందుము. ఆ మానసిక స్వచ్ఛతయే తన్ను మహాప్రతిభాశాలిఁగా నొనర్చినది.

స్వామి రామతీర్థులు పర్వతప్రదేశముల ఋషుల చెంగట నిష్టాలాపము లాడుకొనుచుండెను. తన చిన్న కుమారుని మరణము వినిపించుటకై ఆయన బంధుగుఁడొకఁ డాయన చెంతకువచ్చి నీళ్లు నములుచుండెను. చివర కావార్త యెఱింగించెను. స్వామి రామతీర్థులు మందహాస మొనరించి "దీనికింత కావలెనా, అందు విశేషమేమున్నది? గాలి వీచుచున్నది; సూర్యు డస్తమించుచున్నాఁడు; నదులు ప్రవహించుచున్నవి; తరువులు చిగుర్చుచున్నవి. అని చెప్పుటయెంతో అట్లే ఆతఁడు మరణించెనని చెప్పుటయు"ననెను. అట్టి ప్రశాంతచిత్తము గలిగిన యాతఁడే మహావీరుఁడు. అతఁడే యుత్కృష్టకార్యములు చేయసమర్థుఁడు.

కెమల్‌పాషా ఒక్కఁడు. ఒకవంక గ్రీకుసేనలు తన్నలముకొనుచున్నవి. సామ్రాజ్యసేనలు ముట్టడించుచున్నవి; టర్కీ సేనలు వాటిముందు లెక్కలేనట్లున్నవి; దాస్యశృంఖలములనుండి తన మాతృదేశమగు తురుష్కస్థానమును తప్పించుటకు దండనాథుఁడై శత్రుసేనల నుఱుమాడి సామమున బ్రిటీష్వరాసుమంత్రులతో సంధికొఱకై యత్నించి విఫలమనోరథుఁడై పెక్కుమాఱులు యుద్ధముఁజేసి లాతివారలకు టర్కీ ప్రతిభఁ జూపి ప్రజాసామ్రాజ్యమును స్థాపింపఁగలిగెను. అతఁడు మహావీరుడు. ఆతని మానసకేదారము పరీక్షించితిమా శుద్ధమై, వాంఛాశూన్యమై యుండును. అట్టి పరిపూర్ణతయే లేనియెడల అక్కార్యము సాధించియే యుండఁడు.

బా—అమ్మా! కోరికయే లేనియెడల కార్యమెట్లు పుట్టఁగలదు?

త—అది చక్కని ప్రశ్న. మహారాజు దర్బారు భవనమునకువచ్చి ఒకరినిజూచి మందహాసము చేయును; ఒకరితో ఉల్లాసముగఁ బ్రసంగించును; మఱియొకరితో ఆవస్తువు నిటు తెమ్మనును; ఒకని నెక్కడకో పంపును. పై పనులు జరిగినను జరుగకపోయినను ప్రభువునకు విచారము లేదు. ఆపనులకై యతఁడు పరితాపపడఁడు.

కోరికలేనిది కార్యమేలేదు. కాని దానికొఱకు పరితాప పడఁగూడదు. కర్మావలంబుఁడై కృత్యము లాచరించుచుండవలెను. తత్ఫలసిద్ధికై వెనఁగులాడఁ గూడదు. జయలబ్ధి యయినయెడల నే నింతపని చేసితినని గర్వపడరాదు. అపజయమునకు దుఃఖపడఁ గూడదు. దీనినే నిష్కామకర్మ యందురు.

బా—ఏదయినకృత్య మాచరించునప్పుడు అవాంతరములగు దుఃఖముల భంగపఱచు చుండుట సహజము కాదా!

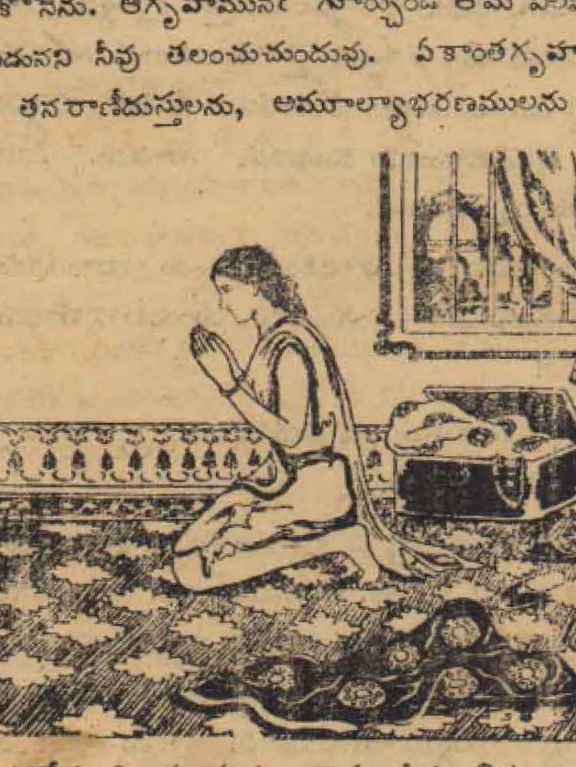
త—అట్టి సమయములందే మహావీరుఁడు ప్రశాంతచిత్తము కలిగియుండును.

ఒకరాజొకప్పు డొకపేదబాలికను వివాహమాడెను. ఆమెపేరు గ్రీలద. ఆమెసుగుణవతి. రాచ నగరునకు రాఁగానే అమూల్యములగు వస్త్రాభరణములనలంకరించుకొనియుండెడిది. ఆమెలేఁ తమోమున నిరంతరము చిఱునవ్వు నాట్యమాడుచుండెడిది. ఆమె యెప్పుడు నానందదాయినియయి యుండెడిది. ఇట్లుండ నారాజదంపతుల కొకకొమార్తె కలిగెను. ఒకనాఁడు రాజు తన భార్యను బిలిచి "ప్రేయసీ! అనర్థము సంభవించుచున్నది గదా! దేశములో కుట్రదారులు పెక్కండ్రు కుట్రలు సలుపుచున్నారు. నీవు నీచవంశమునుండి వచ్చినదానవని, నీకుమార్తె తదనంతరము రాజ్యార్హ కాదనియు దురాలోచనాపరులు, తంత్రములు పన్నుచున్నారు. నా కిదెం

తయు దుస్తరముగా నున్నది. కావున మనబాలికను కత్తికి అప్పగించితినా యీముప్పు గడచునని తోఁచుచున్నది. ఏమి నీయభిప్రాయ" మనెను.

గ్రిశీలద ధైర్యము తెచ్చుకొని 'మీయిష్టమే నా యిష్ట' మనెను. అంతట రాజా బాలికను జంపించెదనని తీసికొనిపోయెను. ఇట్లు గ్రిశీలద మఱియిద్దఱు పురుష శిశువులను గనఁగా వారినిగూడ రాజు పైకారణము వల్లనే కొనిపోయెను.

నిత్యము గ్రిశీలద చేయుపని యేమో తెలియునా? తనకుఁ బ్రత్యేకముగా నొక ఏకాంతగృహమును ఏర్పాటు చేసికొనెను. ఆగృహమునఁ గూర్చుండి ఆమె విలపించుచుండునని నీవు తలంచుచుందువు. ఏకాంతగృహముఁ జేరి తనరాణీదుస్తులను, అమూల్యాభరణములను దీసి

యొకచోనుంచి, పూర్వము తాను పేదబాలికగా నున్నప్పుడు ధరించిన చినిఁగినపేలికలను గట్టుకొని యిట్లు మననము చేయుచుండును. "ఈరాజభవనములు, ఈభాగ్యభోగ్యములు, ఈ యమూల్యాలంకారములు, ఈమహావైభవములు నాఆత్మతేజస్సును మలినము చేయకుండుఁగాక! నాఆత్మజ్యోతిస్స్వచ్ఛమై, అమలమై, అమృతజ్యోత్స్నమై, అవ్యయమై, నిర్వికల్పమై, సచ్చిదానంద నిలయమై, సహస్ర దీధితులతోఁ బ్రకాశమానమై వెలుఁగొందుఁగాక! ఈశిశువుల అకాలమరణదుఃఖము నాప్రశాంతచిత్తమును, స్వరూపమును భంగపఱుపకుండుఁగాక ! అఖండతేజోనిలయమై, సర్వవ్యాప్తమై, నిత్యానందస్వరూపమై వెలుఁగొందు నాపరంజ్యోతియే నేనన్న యంశము మఱువకుండుఁగాక!" అని తనబ్రహ్మస్వరూపమును నిత్యమును పరిశీలించుకొనుచుండెడిది. అట్లామె దివ్యతేజశ్శక్తులు గలిగి ఐహికభోగములకు సుఖదుఃఖములకు అతీతయై యుండెడిది. ఆమె యానందమును ఏదుఃఖములును కలఁతపఱుపలేకపోయెను.

కొంతకాలమున కామె నీచవంశ సంజాతయని గ్రిశీలదనే రాజు వెడలఁగొట్టించెను. ఆమె సంతోషముతోఁ గొంచెమయినను కలఁతలఁ జెందక తనతండ్రి పర్ణకుటీరమునకు జీర్ణవస్త్రముల ధరించి వెడలిపోయెను.

పిదప రాజు ఇంకొకబాలికను వివాహమాడ నిశ్చయించెను. నూతనవధువును సంభావించుటకు మరలఁ దనరాచనగరునకు రావలసినదని రాజు గ్రిశీలదను బిలిచెను. గ్రిశీలద యందుల కంగీకరించెను. ఈ వైహిక కార్యము లేమియు నామెమానసవికాసమునకు వికారము కలిగింపలేకపోయినవి.

క్రొత్తపెండ్లికూఁతురు రాచనగరికి విచ్చేసెను. ఆమెవెంట ఆమెఇరువురుసోదరు లుండిరి. చిన్నపిల్లలు. అపూర్వమయిన వార్త యొకటి వినవచ్చెను. క్రొత్తపెండ్లికూఁతును, ఆయిరువురుబాలురును ఒకరాజుచేఁ బెంపఁబడుచున్నట్లు తెలియవచ్చినది. ఆరాజాపిల్లలను గొందఱు హంతకులయొద్దకొన్నట్లును, జాడలు తీయఁగా ఆపిల్లలుముప్వురును గ్రిశీలదబిడ్డ లయినట్లును దెలిసినది. అట్టిచోఁ దనకన్నబాలికను మనరాజు వివాహమాడఁడుగదా! ఇప్పటికి గ్రిశీలద సుశీలత ఆమెనిత్యప్రశాంతహృదయము కుట్రదారులనుసయితము కరఁగించివేసెను. అంతట దేశప్రజలయనుమతిని రాజు తనపిల్ల

లను గ్రీశీలదను మరల స్వీకరించెను. అప్పుడును గ్రీశీలద తాను బ్రహ్మస్వరూపిణి ననియే తలంచుచుండెడిది.

నాయనా! అట్టి నిర్మలచిత్తము, అట్టి ప్రశాంతము మహావీరుఁడు కలిగియుండును. దుఃఖము లాతనిసంకల్పములకు విఘ్నము చేయఁజాలవు.

బా—అమ్మా! నా శోకచక్రాని ఆలోచన తోఁచుచున్నది. దానివలన సర్వకార్యములు నెఱవేఱునని తలఁచుచున్నాను. ధనమువలన ప్రాభవము గలుగును; దానివలన పలుకుబడి గలుగును; దానినుండి గౌరవము హెచ్చును; దానినుండి కీర్తిగలుగును. ఇన్ని కలిగినవానికిఁ గార్యములు సుగమము లగుచుండును. అందువలన ధనార్జనమునకుఁ గీర్తిని గడించుటకు, గౌరవమును సంపాదించుటకు మనుష్యుఁడు యత్నముచేసినయెడల మహావీరుఁడు కాఁగలఁడని అనుకొనుచున్నాను; ఏమందువు?

త—దేశకల్యాణ మొనర్చిన మహావీరు లెవరును ధనవంతులు కారు. ఆసంసర్గము విడిచినతరువాత నే వారు మహాకార్యములు సాధింపఁగలిగిరి. బుద్ధభగవానుఁడు తనసామ్రాజ్యభోగములను, ధనకనకవస్తువాహనములను విసర్జించియేఉత్తమోత్తమధర్మములను బ్రజలకుఁ జాటగలిగెను. దేవేంద్రనాథటాగూరు తనజమీందారీనివిడిచి భోగములను ద్యజించి, కఠిననియమములకు లోనయి హిమాలయ ప్రాంతముల శీతాతపములచే శిక్షనుబొంది బ్రహ్మమతమును స్థాపింపఁగలిగెను. టాల్‌స్టాయ్‌ప్రభువుకూడ తనజమీందారీని విడిచి అరణ్యముల కేఁగి ప్రజాసేవామాహాత్మ్యమును జాటఁగలిగెను. ఎందఱో మహావీరులు తమకుఁగల సర్వస్వమును ద్యజించినందువలననే ఉత్కృష్టధర్మములు చాటఁగలిగిరి కాని ధనతృష్ణవలన నెవరును మహావీరులు కాలేదు.

సూర్యభగవానుఁ డెల్లప్పుడు (తేజస్సు) నొసంగుటయేకాని కైకొనుట యెఱుంగఁడు. అతని మహాత్యాగమువలననే ఇంకను బ్రకాశించుచున్నాఁడు. అతఁ డిచ్చుచుండుటయేకాని స్వీకరించుట యెఱుఁగఁడు. కావున త్యాగమువల్ల ఉత్కృష్టమగు ధర్మగుణములు పట్టువడును దానివల్లనే కార్యసిద్ధి యగుచుండును.

ఒకప్పుడు తటాకమునకును నదికిని వివాదము సంభవించెను. తటాకము, నదిని జూచి, "ఓసీ! నదీ! నీ వెంతపిచ్చిదానివలె నున్నావు. నీకుఁగల అమృతోదములను ఏల వెఱ్ఱిదానవై తీసికొనిపోయిపోయి ఉప్పుసముద్రములోఁ బాఱఁబోయుచున్నావు? నీయుదకమును నీలోననే యుంచుకొన్నయెడల నీయంతటిభాగ్యశాలు లింక నుండఁబోరు. నన్నుఁజూచి నీళ్లను ఎక్కడకును బోనీయక చుట్టును కట్టలు నే నెంత యానందముగా నున్నానో? నాలో నెన్ని తామరలు, ఎన్ని కలువలు ఎట్లా నందించుచున్నవో కావున నామాటవిని నీనీటిని పంటకాలువలకని, తటాకములకని, సముద్రమునకని వృథాచేయక ప్రవహించుట మాని నిలువ చేసికొమ్ము" అనెను.

నది, తటాకమును జూచి నవ్వి "నీయుపదేశము సరియయినది కాదు. నే నిట్లు ప్రవహించుచుండుటచేతనే ఎల్లప్పుడు నారాయణస్వరూపిణియే యయ్యియుందును. ఇదియే నాపరమధర్మము" అనెను.

కొంతకాలమునకు తటాక మెట్లయినదో తెలియునా? దానియందు నాచు, తెల్లు, తుంగ మొలచి నీరు దుర్వాసనఁబట్టి అందఱికిని నిరుపయోగమై అందఱును దిట్టుచుండ వ్యర్థజీవితము గడపుచు తుదకు నీటిచుక్కయినను లేకుండ సాంతముగ నెండిపోయెను.

నదీదేవియో కలకలలాడునెమ్మొగముతో, పవిత్రోదకములు గలిగి, జనులచేఁ బూజింపఁబడుచు నిజేశ్వరుఁడగు సముద్రునియంకముఁ జేరుచుండెను.

కావున త్యాగమువల్ల యశము, గౌరవము, కార్యసిద్ధి తమంతట తామే వచ్చుచుండును. మహావీరుఁ డట్టి త్యాగమునే ముంజేతికంకణముగా ధరించును.

శా—త్యాగము దేనివలన లభించును?

త— ఐహికభోగము లశాశ్వతములని ప్రగాఢముగఁ దెలిసికొనుటవల్లను, అకల్మషమగు ప్రేమవల్లను అది లభించుచున్నది.

పూర్వమున ధారానగరమును రాజధానిగాఁ గొని సింధులమహారాజు మాళవరాజ్యమును బాలించుచుండెను. మరణకాలమందుఁ దన చిన్నకుమారుఁడగు భోజమహారాజును దనతమ్ముఁడగు ముంజమహారాజునకు అప్పగించి స్వర్గస్థుఁ డయ్యెను. ముంజునకు రాజ్యకాంక్షఁ గలిగి భోజునిఁ జంపుటకుఁ గొందఱు కిరాతుల నియమించెను. వారు భోజుని దీసికొని అరణ్యమునకుఁ బోయి తాము నెరవేర్పనున్న కార్యమును భోజున కెఱిఁగించెను. భోజుఁడు పదమూఁడువత్సరముల ప్రాయ

మువాఁడు. చెంతనున్న పండుటాకు నొకదానిని దీసికొని ఒఱనుండి మొలబాకును బెఱికి, తొడచీఱి, అందలిరక్తమునఁ దడిపి ఆయాకుపై నొకశ్లోకము వ్రాసి తనపినతండ్రియగు ముంజున కీయవలసినదని కిరాతకుల కిచ్చి తమ కార్యము నెరవేర్చుకొమ్మనెను.

కిరాతు లాబాలునిఁ జంపఁ జేతులాడక విడిచిపుచ్చి వెడలిపోయిరి. కిరాతులు దెచ్చినలేఖను ముంజమహారాజు చదువుకొనెను. అం దిట్లున్నది. "కృతయుగమునకు అలంకారభూతులయిన మాంధాతాది నృపాలురును, త్రేతాయుగమున మహాతేజశ్శాలురై పాలన మొనర్చిన శ్రీరామాదులును, ద్వాపరమున విశేషయశము గడించిన పాండవేయులు మొదలగు ధరణీశ్వరులును అంత్యకాలమునఁ దృణమయినను దీసికొనలేక పోయినారు. నీవుచూడఁగా నీకలియుగమున సమస్తసామ్రాజ్యమును మూర్ధముపై నలంకరించుకొని దివి కేఁగఁ గలవని తోఁచుచున్నది."

ఈలేఖను జదువుకొని నేలపైఁబడి పొరల నారంభించెను. "ఓహో! ఈమాత్రము ఐహికవిరాగము నాకుఁ గలుగలేదుగదా" యని దుఃఖించి తాను జేసినపనికి మిక్కిలి వగవ నారంభించెను.

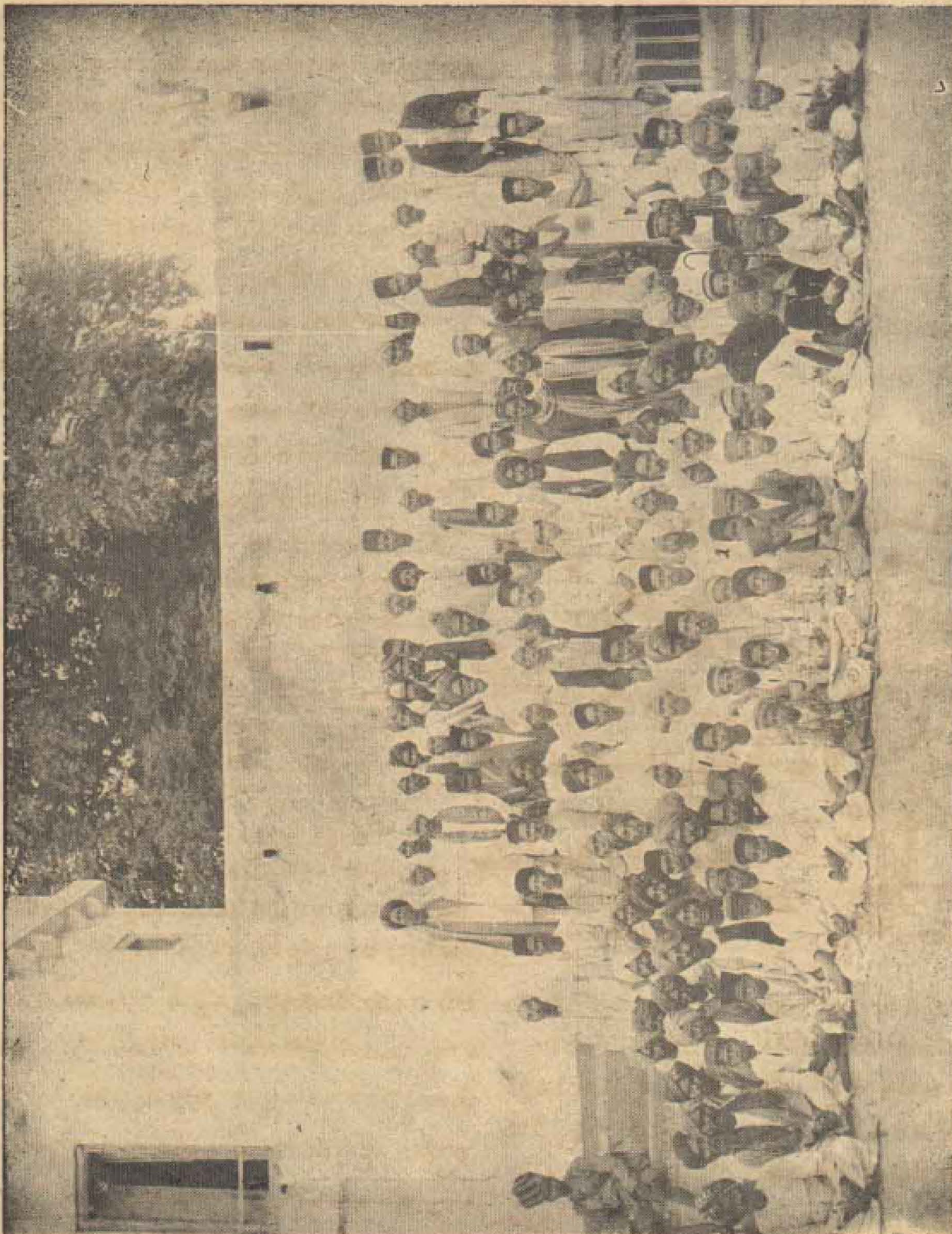
ఐహికవిరాగమువల్లనే త్యాగగుణ మలవడును.

శా—మహావీరునకు సంపద లుండవని యర్థమా? త్యాగి దరిద్రుఁడేకదా!

త—మహావీరునకు సంపద లున్నను లేకపోయినను సమానమే. విదేహరాజ్యమును బాలించిన జనకమహారాజునకు రాజ్యము లేదా? కలదు. ఉన్నను ఆధనమదాంధత అతనిఁ జేరలేదు. అతఁడు మహాజ్ఞాని; వేదవ్యాసుఁడు తనకుమారుఁడగు శ్రీశుకుని జ్ఞానోపార్జనకై ఆజనకచక్రవర్తికడకుఁ బంపెను.

త్యాగి దరిద్రుఁ డెన్నఁడును గాఁడు. అతఁడే భాగ్యశాలి. 'నాయిల్లు' అన్నవస్తువే లేనప్పుడు అందఱి భవనములు నతనివే యగుచున్నవి. ఒకరికి అమూల్యవస్తువు లున్నప్పుడు, అవితనకుఁగలిగినట్లే సంతసించును అవి తనకు లేవనుకొన్నప్పుడు దుఃఖము గాని ఉన్నవనుకొన్నప్పుడు లేదుగదా! లోకములోని సమస్తపదార్థములు తనవగుటవల్లనే అతఁడు మిగుల భాగ్యశాలి త్యాగి. విత్తమంతయు ప్రేమవలననే ఆర్జించుచుండును. అన్నియు మనవస్తువులే యనుచుండును.

శా—మహావీరుని యితరగుణము లెవ్వి?

మరాఠా సంఘముయొక్క వార్షికోత్సవము - హైదరాబాదు

శ్రీయుత చిరాగు వీరన్న గారు, కలాలీసంఘనాయకులు, హైదరాబాదు

శ్రీయుత శ్రీకృష్ణస్వామి ముదిరాజగారు, హిందీసభా కార్యదర్శి

దేశభక్త వామననాయకు గారు, జాగీర్దారు హైదరాబాదు

నీలగిరి పత్రికాధిపతి

త—సత్యసంధతయు, ఋజుమార్గమును, కార్యదీక్షయు త్యాగసంసర్గమువలననే లభించును. ప్రశాంతహృదయమువలన నిత్యానంద మనుభవించుచుండును.

బా—కవియగు మహావీరుఁడును, మతప్రవక్తయగు మహావీరుఁడును, చక్రవర్తి యగు మహావీరుఁడును, రాజకార్యధురంధరుఁ డగు మహావీరుఁడును ఇందఱు గలరని చెప్పితివి. వీరిలో నెవ రధికులు?

త—వీరందఱును మహావీరులే. వలయు గుణములన్నియుఁ గలిగియుండుటయే ప్రధానముగాని, అతఁడు కవియైననేమి? చక్రవర్తియైననేమి? అం దధికు లెవ్వరు?.

కాలస్వభావమునుబట్టియు, పూర్వజన్మ వాసనను బట్టియు వారిలో నొకరు మతప్రవక్తయు, రాజనీతివిశారదుఁడగుటయు సంభవించుచున్నదిగాని వారందఱు పూజ్యులే. అట్టివారే దేశకల్యాణ మొనరింపఁగలరు. అందఱును సమానులే.

బా—ఒక్కముక్కలో మహావీరుఁడు కార్యములెట్లు చేయఁగలఁడో చెప్పఁగలవా?

త—ఈకథ వినుము: ఒకప్పు డొక యోగిపుంగవుఁడుగలఁడు. అతఁడు తేజశ్శాలి. ఆయన తేజఃప్రభావమున కచ్చెరువంది దేవతలు దేవేంద్రునికడకుఁ బోయి, "మహాప్రభూ! భూలోకముననున్న యాఋషిచంద్రునకు వర మేదయినఁ గటాక్షింపవే" యని యడిగిరి. అట్లయిన ఏవరము కావలెనో కనుఁగొనిరం డని దేవేంద్రుఁడు వారిని బంపివేసెను. దేవత లాయనచెంతకు వచ్చి, 'స్వామీ! దేవేంద్రుఁడు తమ్మనుగ్రహించి వర మీయఁదలఁచియున్నాఁడు; తమయిచ్ఛ వచ్చినది కోరుకొనుఁ" డనిరి.

"పరమేశ్వరునిదయ యున్నది; చాలును. నా కేమియు నవసరములే" దనెను ఋషి.

దేవత లాయనను బలవంతపెట్టి ఏదయిన వర మడుగక తప్పదనియు, అడుగకపోయినయెడలఁ దాము బలవంతముననైన నేదే నొకటి యిచ్చిపోవుదుమనియు నిర్బంధపఱచిరి.

వారి కాయన యిట్లనెను. "నాకుఁ దెలియకుండ నిరంతరము నేను సేవచేయున ట్లనుగ్రహింపుఁడు" అని వేఁడెను.

అంతట ఋషిపుంగవుఁడు పోయిన బాటపొడుగనను, ఆయన క్రీనీడ పడినంతమేరను పాపులు పుణ్యవంతులగుచుండిరి; రోగు లారోగ్యముఁ గాంచుచుండిరి; ఎండు మ్రాకులు చిగిర్చి పుష్పించుచుండెడివి. ఆయనగాలి సోఁకినంతమేర సమస్తము పవిత్ర మగుచుండెడిది. ఆయన నందఱును "దివ్యచ్ఛాయ" యని పిలుచుచుండిరి.

కావున మహావీరుఁడు తనకుఁ దెలియకుండ, నిరంతరసేవానిమగ్నుఁడై యుండునని చెప్పినఁ జాలును.

అరుణోదయము

దేశరాజు రామదాసుగారు

కమలంబు లెప్పుడు కనువిచ్చునో యంచు, నిందిందిర శ్రేణు లెదురుచూడ
మనప్రతాపం బింక మాసిపోవునటంచు, తిమిరకాండంబు చింతించుచుండ
లోకబాంధవురాక మాకు దిక్కగునని, పాంథకోటులు బిట్టు పల్వరింప
తొలిమలపై హింస దోఁచె నఁటంచును, కవిసంతతులు కావుకావుమనఁగ
పాపచిత్తుల హృయముల్ పగులువార, తళతళని దీధితుల్ దిశాతలముఁ గప్ప
నరుణముగ దీర్ఘముగ వలయంబుగాఁగ, జ్ఞానభాస్కరుఁ డుదయాద్రిపైని బొడిచె.

క. మానవనికురుంబంబు ల, నూనానందంబు నొంద నుదయాచలముౕ
శోణత పాయఁదొడంగెను, జ్ఞానముచే రాజసంబు గ్రాఁగెడుభంగిౕ.

క. తెలివొందెను దిశలెల్లను, కలకల నాదములు సెలఁగె కమనీయంబై
జలజాతాప్తుఁడు పొడుచుటఁ, గలుగదె మిత్రులనుజూడ ఘనమోదంబుౕ.

సీ. భానునిముంగల పరతెంచురక్తిమ, తెరలివచ్చెడు జ్ఞానదీప్తి గాఁగ
చిందరవందరై చెదరిపారెడునిరుల్, పరువెత్తు నజ్ఞానపటలి గాఁగ
ఆశాతలంబెల్ల నలమెడు పాండిమ, స్వర్గంబునకు నాదిశాంతిగాఁగ
కలకలమనిమెడు ఖగసంతతులయొక్క, కూజితంబులు మేలుకొల్పు గాఁగ
నిఖిల సద్గుణనికురుంబ నిలయుఁడైన, యాదివిష్ణుని యవతార మనఁగ నొప్పి
జ్ఞానభాస్కరుఁ డుదయాద్రిపైనిఁ బొడిచె, పంచజనులఁ బ్రబోధింపవచ్చునట్లు.

సీ. పెట్టింపరేలకో పెద్దలిం కెల్లెడ, బాలుర కుచితవిద్యాలయములు
కట్టింపరేలకో కమనీయమహనీయ, ఖద్దరువస్త్రంబు లుద్దవిడిగ
పుట్టింపరేలకో పుణ్యాత్ము లంతట, దేశభక్తి యటన్న దివ్యశక్తి
దట్టింపరేలకో తతశాంతియుతమైన, యధ్యాత్మికము ప్రజ యాత్మయందు
స్వమతపరమత ద్వేషముల్ సమయఁజేసి, జ్ఞానభాస్కరుఁ డపరాద్రి జనకమున్న
ధీరతములార! మోభారతీయులార! కాఁగలట్టిపనుల్ వేగ సాగనిండు.

సంపూర్ణము

*ఔరంగజేబు భార్యలు

ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారు [సారస్వత సమాజము]

౧

ఔరంగజేబు ప్రథమవివాహము ఆగ్రాపట్టణములో 1637వ-సంవత్సరము మే ఎనిమిదవ తేదీని నితాంత వైభవముతో జరిగెను. వధువునామము 'దిల్ రసుబాను.' ఈమె 'షానవజ్ ఖాను' కొమార్తెలలోనొకతె. ఔరంగజేబున కీ 'దిల్ రసుబాను' ప్రథమ కళత్రమగుటచే బీగము బిరుదువహించి గౌరవింపబడుచు వచ్చెను. పట్టుదల, గర్వము ఈమె సహజగుణములు. అందువలన ఔరంగజేబునకుగూడ ఈమెయనిన పక్కబెదురుగనే యుండెడిది.

ఈమె చాలకాలము జీవించిన ట్లగుపింపదు. ప్రసూత్యంతమున ఆమెకు జబ్బుచేసెను. తుద కాజబ్బువలననే ఆమె 1657వ-సంవత్సరమున అక్టోబరు ఎనిమిదవ తారీఖున ఔరంగబాదులో మరణించెను. అట్లగుట వివాహానంతర మామె ఇరువది సంవత్సరములు మాత్రమే జీవించినదన్నమాట. ఆమెను పాతిపెట్టినచోటనొకసమాధి కలదు. అద్దానిని ఆమెకొమారుడు 'ఆజమ్' అనువాడు ఔరంగజేబు ననుమతి వడసి బాగుచేయించెను. ఔరంగబాదు నందలి రమ్యదృశ్యములలో నాసమాధి యొకటి.

౨

ఔరంగజేబు రెండవభార్యపేరు 'రహమతున్నిసా.' 'నవాబుబాయి' అని ఈమెకు మఱియొకనామము కలదు. ఔరంగజేబు ననంతరము మొగలాయిసామ్రాజ్య సింహాసన మధిష్ఠించిన మొదటి 'బహాదూరుషా' 'రహమతున్నిసా' కొమారుడే. కాశ్మీరదేశమందలి 'రాజేరి' సంస్థాన పరిపాలకుడగు రాజరాజునకీ 'నవాబుబాయి' తనయ. రాజపుత్రస్త్రీయగు 'నవాబుబాయికి' పుట్టిన వాడగుటచే 'బహాదూరుషా' చక్రవర్తి సయ్యదు అని పిలిపించుకొనుటకు వీలులేకుండెను. ఈచిక్కు విడదీయుటకై రాజాశ్రయులు 'రహమతున్నిసా'కు అయథార్థమైన వంశావళి నేర్పఱచి ఈక్రిందికథను కల్పించిరి.

సయ్యదు అబ్దుల్ ఖాదర్ జిలానీ వంశీయుడైన సయ్యదుషామీర్ అను కాఫరు రాజేరిసంస్థానమునకు చెందిన పర్వతములలో శాంతజీవనము చేయుచుండెను. ఆసంస్థానాధిపతి ఆకాఫరును భక్తితాత్పర్యములతో నారాధించి, అవివాహితయగు తనకొమార్తె నాతనికి నుపహారముగా నర్పించెను. అత డాయావనవతిని సంతోషపూర్వకముగ స్వీకరించి, మహమ్మదీయమతమున చేర్చుకొని, పరిణయ మాడెను. కాఫరున కామెయం దొక పుత్రుడును పుత్రికయు జనించిరి. అనంతర మాకాఫరు మెక్కామెదీనాలకు తీర్థయాత్రకై వెడలెను. ఆతని తరువాతి వృత్తాంత మేమియు తెలియవచ్చినదికాదు. రాజేరి సంస్థానాధీశుడు మనుమని మనుమరాలిని చేరదీసి హైందవ వాతావరణములో పెంచెను. ఆబిడ్డల పితృత్వవిషయ మాతడెప్పుడును రహస్యముగనే యుంచెను. షాజహాను చక్రవర్తి ఒకప్పు డీ సంస్థానాధిపతిని ఆతని వంశ సంభూతురాలైన కన్య నొకదానిని అరణముగా నీయవలసినదని యాజ్ఞాపించెను. అందుపై నాతడు మనుమరాలిని చక్రవర్తి కర్పించెను. అప్పటికే ఆమె నిండుజవ్వనము, నిర్మల హృదయము, నిశిత ప్రతిభ, వీను మిగిలియుండెను. రాణివాసమున పెద్దయను స్త్రీలు నవాబుబాయికి నానాభాష

* ఈవ్యాసరచన కాధారములు (i) Sarkar: Life of Aurengzeb. (ii) Anecdotes of Aurengzeb. (iii) Annals of rewar: Todd.

లతో పరిచయముచేసిరి. అనతి కాలముననే ఆమె ఔరంగజేబున కర్ధాంగియయ్యెను. నవాబుబాయి వంశపరంపరనుగూర్చి వాడుకలోనున్న అసంఖ్యాకములగు కల్పితగాథలలో నిదియొకటి. చరిత్రకారుడు ఖాఫీఖాను డీవృత్తాంతము జనప్రవాద మనుచున్నాడు. బహదూరుషా నుబ్బవేయుటకు తదాశ్రయులల్లిన కల్లబొల్లి కతగాని ఇది అన్యముకాదని చరితజ్ఞుల నిశ్చితాభిప్రాయము. కాని ఆకథనమున అసత్యతాసంశయమునకు తావులేదని చరిత్రకారుడు సర్కారు అభిప్రాయ పడుచున్నాడు. కాశ్మీర దేశములోనే 'భీమభర్' మండలమున ముసల్మానులకును హైందవులకును మతాంతర వివాహము లుండెను. జన్మముచే ఏమతమునకు చెందినను స్త్రీ తరువాత తాను వివాహమాడిన పురుషునిమతమును పొందుచుండు నాచారముండెను. 1634వ-సంవత్సరమున అక్టోబరు మాసములో షాజహాను చక్రవర్తి ఆయాచారమునునిషేధించి హైందవుడు మహమ్మదీయస్త్రీనివివాహమాడుచో మహమ్మదీయమతమును స్వీకరింపవలయుననియు లేనిచో వివాహము మానివేయవలయుననియు శాసించెను. దీనినిబట్టి కాఘరు రాజపుత్రకుల సంజాతయగు రాజరాజుపుత్రికను పెండ్లియాడుటలో విరుద్ధమేమియు లేదని సర్కారువాదన.

'నవాబుబాయి' చరమదశయందు కష్టముల పాలయ్యెను. ఆమెపుత్రులగు మహమ్మదుసూల్తాను, మజ్జాము అనువారలు చెప్పుడుమాటలు విని చక్రవర్తిని తిరస్కరించి మెలగజొచ్చిరి. ఇది 'నవాబుబాయికి' ఎంతయో మనస్తాపము కల్గించెను. మజ్జామును ఆమె బ్రతిమాలెను, బామాలెను, దుష్టబుద్ధులు చక్రవర్తియెడ తిరస్కారభావము మానుమని. కాని అతడు వినిపించుకొనలేదు. తుద కాతడు బందీకృతుడయ్యెను. 'నవాబుబాయి' అప్పటికే పీడు జవ్వనమున నుండుటచే ఔరంగజేబు ఆమెయందలి ప్రేమను అన్యథా పరివర్తించెను. పతిని పుత్రులను పెక్కువత్సరములు బాసియుండి తుద కామె 1691వ-సంవత్సరమున ఢిల్లీనగరములో మృతినొందెను.

3

ఔరంగజేబు మూడవభార్య 'ఔరంగబదిమహాల్.' ఔరంగబాదునగరమున నుండగా మొగలాయిరాణివాసమున ప్రవేశమొనర్చుటచే నీమె కాపేరు కల్గినది. బీజపురమున 1688వ-సంవత్సరమున నీమె బొబ్బరోగమువలన (bubonic Plague) మరణించెను. వెనీసు దేశయాత్రికుడగు 'మనూసి' అనువాడీమె సమాధినిగురించి వ్రాసియున్నాడు. 'ఔరంగబదిమహాల్' రాణిపేరిటగొప్పసమాధి నెలకొల్పుటకు ఔరంగజేబు పూనుకొనెను. ఆసమాధి శిఖరము మిక్కిలి ఎత్తుగానుండెను. అజ్మీరు రాష్ట్రము నుండి కొని తేబడిన చలువరాళ్లచే నాసమాధి నిర్మింపబడియెను.

4

'ఉదిపురిమహాల్.' ఈమె ఔరంగజేబు ఉంపుడుకత్తె. 'కామ్‌బక్షీ' ఈమెతనయుడు. ఆమె దాసీపుత్రిక. తొలుత 'దారా' రాణివాసమున నుండెను. 'దారా' చేటునొందిన తరువాత 'ఉదిపురిమహాల్' ఔరంగజేబునకు ఉపస్త్రీయయ్యెను. వెనీసు యాత్రికుడైన 'మనూసి' వ్రాతలవలన ఈవృత్తాంతము తెలియుచున్నది. ఔరంగజేబు రాణివాసమున జేరునరికి ఉదిపురి మంచి పడుచుతనములో నుండియుండును. 1667-వ సంవత్సరమున తొలుసారి ఆమె సంతానవతియయ్యెను. అప్పటికి ఔరంగజేబునకు ఏబదవపడి. ఆమె యౌవన విలాసములకు ముగ్ధుడై ఔరంగజేబు ఆమె త్రాగుబోతుదనమును ఆమె పుత్రుడు 'కామ్‌బక్షీ' తప్పిదములను మన్నించుచు వచ్చెను.

ఉదిపురిమహాల్ దాసీపుత్రిక యనుటకును, ఆతని ఉంపుడుకత్తెయనుటకును ఔరంగజేబు వ్రాతలే ప్రబల సాక్ష్యము. 'జింజీ' నగరమును ముట్టడించు సందర్భములో శత్రువులతో లాలూచీయైన 'కామ్‌బక్షీ'ని గురించి ఔరంగజేబు ఇట్లని వ్రాయుచున్నాడు. 'చక్రవర్తివలన జనించినవాడయ్యు దాసీదాని కొమారుడు మంచి చేయజాలడు.

ఉదిపురి కొంద ఱనుకొనునట్లు దాసీపుత్రికగాక రాజపుత్ర స్త్రీయని 'మీవారు దేశచరిత్ర'లో 'టాడ్' వ్రాయుచున్నాడు. 'కామబక్ష్' పేర తన అవసాన కాలమున ఔరంగజీబు వ్రాసిన ఉత్తరములో 'నీతల్లియైన ఉదిపురి నాకు జబ్బుచేసి నప్పటినుండియు ఇచ్చటనే యున్నది.' నాతోపాటు తానుకూడ మరణించెదనని చెప్పుచున్నది' అని ఉన్నది. ఈవ్రాత నాధారముగైకొని 'టాడ్' చరిత్రకారుడు ఉదిపురి రాజపుత్ర స్త్రీ అయియుండు ననుచున్నాడు. ఇదిసత్యదూరము. హైందవవనితమహమ్మదీయుని పరిణయమాడుచో మహమ్మదీయమతమును స్వీకరింపవలసియుండును. మహమ్మదీయులు శవములను ఖననము చేయుదురు గాని హిందువులకువలె దహనము చేయరు. అదియునుగాక, మొగలాయి రాణివాసమున చేరిన మఱియేరాజపుత్ర స్త్రీగాని సహగమనము చేసినట్లు కనిపించదు. ఔరంగజీబునం దుండెడు అనురాగాతిశయము కొలదిని తనజీవితమును తుద ముట్టించుకొనెదనని ఉదిపురి అనియుండును. కానిసాగుమాన మసంగతి తలచియుండదనుట వాస్తవము. అందువలన 'ఉదపురి' రాజపుత్ర స్త్రీకాదని చరిత్రకారుడు సర్కారు వ్రాయుచున్నాడు.

౨

'జెయినాబది.' ఈమెకు హీరాబాయి అని మఱియొక నామము కలదు. ఈమె ఔరంగజీబు పినతండ్రి (పినతల్లి పెనిమిటి) 'మీరు ఖాలిమ్' సేవకురాండ్రలో నొకతె. దక్కనుకు వైసురాయిగానున్నప్పుడొకసారి ఔరంగజీబు పినతల్లిని చూడబోయెను. అప్పుడు తపతీతటమునందలి ఉద్యానవనమున పినతల్లి సేవకురాండలో మేలిముసుగు వేసికొనక నిలిచియున్న హీరాబాయిని అతడు చూచుట తటస్థించెను. ఆలావణ్యరాశి సమీపమున ఫలభారానమితమైయున్న సహకార వృక్షముచెంత కేగి మునివేళ్లపై నిలబడి కొమ్మలువంచి కాయలుకోయ దొడగెను. అప్పటిఆమె నిరుపమాన లావణ్యము తిలకించి ఔరంగజీబు మోహపరవశు డయ్యెను. తాను తిరిగిపోవునపుడు తనతో కూడ నామెను తీసికొనిపోయి ఆమె కనుసన్నల మెలగుచుండెను. ఈవృత్తాంతము 1653-వ సంవత్సరమున జరిగియుండును. అప్పటికి ఔరంగజీబునకు ముప్పదిఅయిదు సంవత్సరము లుండును.

'జెయినాబది'కి ఔరంగజీబు ఎంత వశవర్తుడై మెలగినదియు తెలియజేసెడి కథయొకటి యీదిగువ నుదహరింపబడుచున్నది. ఒకనాడు జెయినాబది ఒకగ్లాసులో కల్లుసారాయముపోసి ఔరంగజీబున కందిచ్చి త్రాగుమని బలవంతపెట్టెను. మతాభిమానియైన ఔరంగజీబు అట్టి పాపకార్యము చేయనొల్లక అనుచితమైన అట్టికోరిక కోరవలదని 'జెయినాబది'ని సహస్రవిధముల బతిమాలెను. 'జెయినాబది' విన లేదు. ఔరంగజీబు చేయునదిలేక సారాయము త్రాగ నుద్యుక్తుడయ్యెను. వెంటనే ఆమాయలాడి ఔరంగజీబుచేతినుండి కల్లుగ్లాసు లాగికొని ఇట్లనియెను. 'మీకు నాయందుండెడు అనురాగాతిశయమును నిర్ణయించు కొనవలయునను కుతూహలముతో నే నిట్టికోరిక కోరితినిగాని, మతాభిమానులైన మీచే నిట్టి అకార్యము చేయింపవలెనను దుశ్చింతతో కాదు.' నిండు జవ్వనమున నుండగనే ఈమె మరణించి ఔరంగజీబునకు కొలది ఇడరాని విచారము కల్గించెను.

ఆతిథ్యము

పండితారాధ్యుల నాగభూషణం గారు

కండెఁ బదద్వయంబుఁ గసుగందెను మేను ముఖాంబుజంబునన్
గ్రందుగ బాష్పబిందువులు గ్రమ్మె శరీరపటుత్వమంతయున్
డిందెను బాంథ మిత్రమ! కడింది శ్రమంపడినట్లు తోఁచు నీ
వెందులనుండివత్తు, విటు లెచ్చటి కేగెద విట్టు లొంటివై.

ముందున కేగలే విఁక నభోమణి గ్రుంకె దిశాప్రతానమ
స్పందిత సాంధ్యరాగ రుచిబంధురమయ్యె దమఃపిశాచి రాఁ
దందర చెందుచుండె భయదంబుగఁ గ్రొత్తలు దారులెల్ల నీ
కిం దతిదుర్గమంబు లెటులేగెదు గుండెఁ బగుల్చు నీవనీ
బృందచరన్మృగ ప్రచయభీకర ఘోరకఠోరరావ మం
దందుఁ జరించుచుం బదములందుఁ దగుల్కొను పన్నగాళి మి
న్నందు ధరాధరేంద్రశిఖరాళి సరస్సరిదుత్కరంబులన్
గందరముల్ ప్రతిధ్వను లొనర్పఁగ వీచు ప్రభంజనాహతిన్
జిందరవందరై తొఱఁగు చెట్లు మధుద్రవమాని మత్తులైఁ
గ్రిందును మీఁదు గాన కొకకీతి గతస్మృతులై పొరింబొరిం
జిందులు ద్రొక్కు భిల్లజనచేష్టితముల్ ప్రతిబంధకంబుగాఁ
గందరగోళమై తెలుపుఁగొనక గాసిలు దయ్యా! నేఁటికిన్.

విందవు గమ్ము మా కిచట వేకువఁ బోవఁగవచ్చు నల్ల దే
కందువ చెట్లతోఁ బచట గడ్డిసుమీ యొకపూరిటిల్లు మే
మందు వసించుచుందు మిఁక హాయిగఁ జేరి యటన్ సుధారసం
బుం దలపించుపక్వఫలముల్ కడుపార భుజించి జుంటి తే
నెం దనివారఁ గ్రోలి సుఖనిద్రను జెంది శ్రమంబు వాసి నేఁ
డిందుల విశ్రమింపుము గ్రహింపుము మా యిడు నాతిథేయమున్.

తొల్లి భారతీయు లేకజాతీయులుగా నుండిరా?

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు

మన పూర్వదేశచారిత్రమెఱుంగని పాశ్చాత్యులును, వారినే పరమప్రమాణముగాఁ దీసికొను హైందవులునుగూడఁ దొల్లింటి హైందవు లేక జాతీయతయన నేమో యెఱుంగరనియు నయ్యది, యాంగ్లసారస్వత పరిజ్ఞానమువలనను, దత్ప్రభుత్వానుభవమువలనను నూతనముగా గ్రహింపఁబడినదనియు సాహసించి చెప్పుచున్నారు. అది సత్యముకాదు. ఏక జాతీయతయుఁ దత్సాధన సామగ్రియు మన ప్రభువులకాలములోఁ బరిపూర్ణముగ నుండెడివి. ఇటీవల గ్రహచారవశమున దేశము పరప్రభుత్వముల పాలైపోయి ప్రజలు దాస్యమున కలవాటుపడిపోయినతర్వాతఁ దమపెద్దలనాఁటి యున్నత జాతీయభావములు తొలంగిపోయి ప్రజలు తమపూర్వస్థితినిగూడ మఱచి హీనములగు నభిప్రాయభేదములను పరస్పరద్వేషములను దెచ్చిపెట్టుకొని తమయేక జాతీయతావిస్మృతి నంది యెప్పుడు నిప్పటివలెనే యున్నట్లు భావించుకొనుచున్నారు. వీరియిప్పటి స్థితింగని పరదేశస్థులును భారతవర్షీయు లేక జాతీయతనెప్పుడు నెఱుంగరని తలంచుచున్నారు. కాని మన దేశపు పూర్వచారిత్రములను బాగుగఁ బరిశీలించిచూచిన నట్టి యపోహలకెంతమాత్రము నెడముండనేరదు. ఏకజాతీయతకు (1) దేశమొకటియగుట, (2) భాష యొకటియగుట, (3) మతమొకటియగుట, (4) రాజ్యమొకటియగుట, ముఖ్యమని ప్రాజ్ఞులు తలంచుచున్నారు. అవి మన కెన్నఁడును సరిగ లేదని నాగరకులు భ్రమపడుచున్నారు. మనతొల్లింటి చారిత్ర మారసి చూచిన నీనాలుగుధర్మములును మనయందు సరిగ బట్టినట్లును మనయం దేకజాతీయత వెలసినట్లును రూఢిపడకపోదు. చదువరుల యుపయోగార్థమై యాయంశముల నిందు సంగ్రహముగఁ జర్చించుచున్నాఁడను.

దేశమొకటియగుట

భారతవర్షమున నివసించు ప్రజలెల్లఱును నావర్షమునే మాతృభూమిగాఁ దలంచుచున్నారు. మన గ్రంథములం దెచ్చటఁ జూచినను నాసేతుశీతనగముంగల మనభారతవర్షప్రశంస విశేషముగాఁ గావింపబడుటయు, నితరదేశములు మ్లేచ్ఛభూములుగ నెన్నఁబడుటయుఁ గని యీభరతఖండమునంగల ప్రజలు తాము భారతవర్షీయులమను నేకభావ మాదినుండియుఁ గలిగియున్నారని తెలియవచ్చుచున్నది. మహాసంకల్పములో వీరు భారతవర్షమునంతను గొనియాడుకొనుచున్నారు.

భాషయొకటి యగుట

హిందూదేశమునఁ బలువిధములగు దేశభాషలు వాడుకలో నున్నమాటనిజము. ద్రవిడదేశస్థునకు వంగదేశస్థునిభాష బోధపడదు. మహారాష్ట్రునిబాస యాంధ్రునకుఁ దెలియదు. కర్ణాటకునినుడి యుత్కళున కెఱుకపడదు. ఈరీతిగ దేశభాషలస్థితియుండఁగా భారతవర్షీయుల కేకజాతీయత యెట్లుకలుగగలదను ప్రశ్న స్థూలదృష్టితో జూచువారికి సరియగునదిగాఁ దోఁపకపోదు. కాని, దేశభాషలు పెక్కులు మనభరతఖండమున నుండినను కన్యాకుమారి మొదలు హిమవంతమువఱకునుగల భరతఖండమునందలి ప్రజలు తమభావముల నన్యోన్యమును తెల్పుకొనుటకుఁ దగు భాషారాజ మొకటికలదు. అయ్యది సంస్కృతభాష. అది ఛప్పన్నదేశములందలి ప్రజల పరస్పరభావబోధమును కలిగించి యొకరితో నొకరిని కలుపునదిగా నున్నది. ఉత్తరదేశనివాసులగు రామలక్ష్మణులు కేవల దక్షిణదేశమగు కిష్కింధకుఁ జనినప్పు డచ్చటి ప్రజలతో భావముల మార్చుకొని యొకరినొకరు గ్రహిం

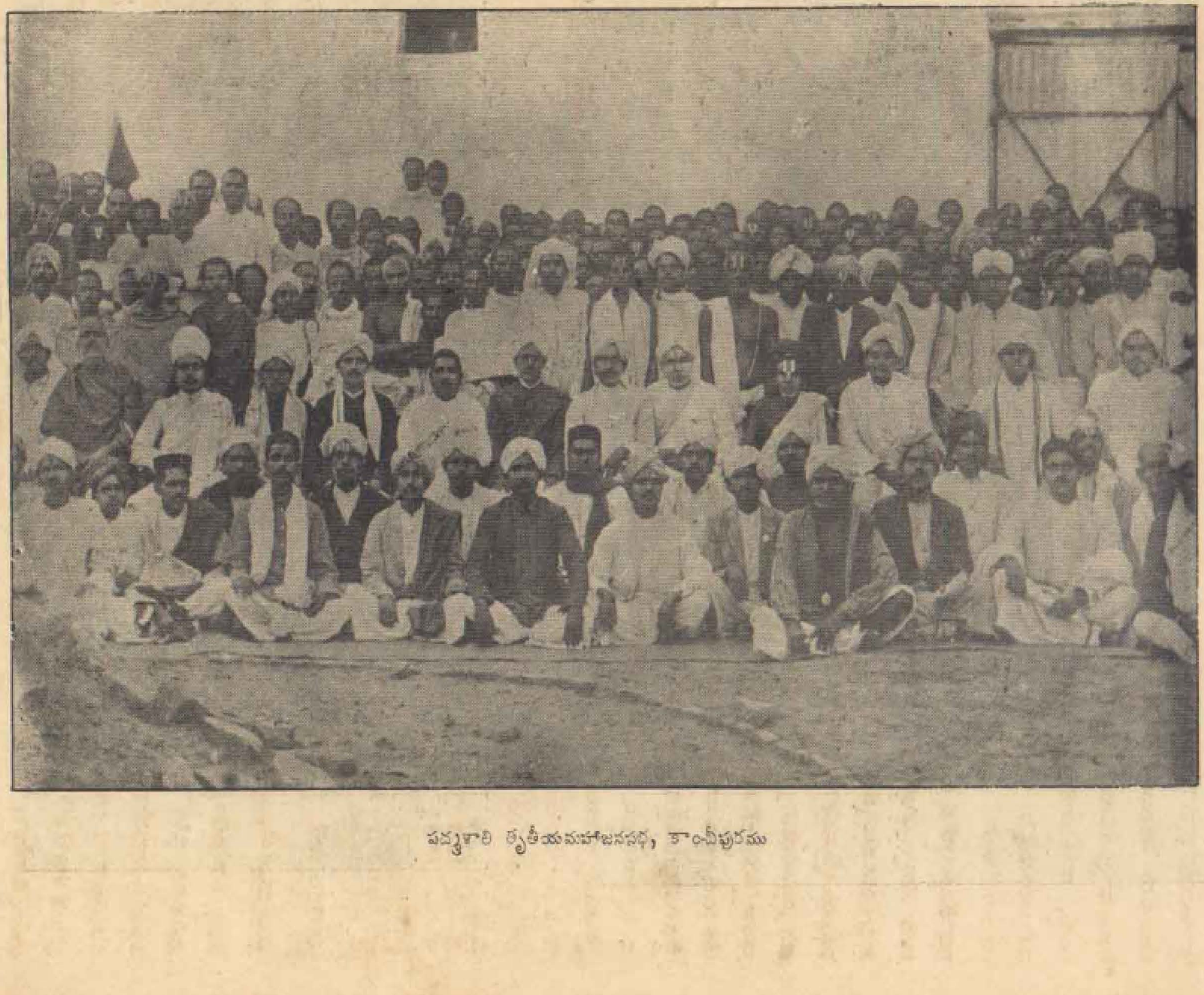
చుకొనునట్లు చేసినది సంస్కృతభాష. న్యాయముచే రాముని దేశభాష వేఱు; హనుమదాదుల దేశభాష వేఱు. అయినను దేశమునకంతకును మాతృభాషయై సంస్కృతము వ్యాపించియుండుటచే నౌత్తరాహులగు రామాదులును, దాక్షిణాత్యులగు సుగ్రీవాదులును దద్భాషలో మాటలాడుకొని యొకరియూహల నొకరు గ్రహించుకొని నవనాగరకులచే నార్యులుగా నెన్నఁబడు దాశరథులును, ననాగరకులుగను ననార్యులుగను దెలుపఁబడువానరులును సంస్కృతమునఁ బ్రవీణులైయున్నట్లును చక్కఁగ వ్యాకరణయుక్తముగ సంస్కృతసంభాషణము కావించినట్లును శ్రీమద్రామాయణము తెలుపుచున్నది. భారతీయులెల్లఱును సంస్కృతమును పవిత్రభాషగానెంచి దానిని జదువుకొనుట ఘనకార్యముగాఁ దలంతురు. నేఁటి వఱకునుగూడ నానాప్రదేశవాసులగు భారతీయులు కలసి సభలుచేయుటయు, నందు సంస్కృతద్వారముగా నొకరి యభిప్రాయముల నొకరు గ్రహించుకొనుటయు వాడుకయైయున్నదనియు సత్యరతులెల్లఱు నెఱుంగుదురు. కాని యీదినములలోఁ బ్రజల నేకీభావమునకుఁదెచ్చు నీ సంస్కృతభాషా వ్యవసాయము చాల తగ్గిపోవుచున్నది. అయ్యది యిక్కాలమునఁగల్గిన దురవస్థగాని తొల్లింటిది కాదు. కాఁబట్టి భారతీయుల నేకజాతీయులనుగా సంఘటింపఁజేయు పవిత్రభాషయొకటి వీరికిఁ గలదనియు, అది సంఘీభావమును గలిగించి తీరినదనియు మనము గ్రహించికొనవలెను.

మత మొకటియగుట

భారతవర్షీయులెల్లరును వేదమునే పరమప్రమాణముగాఁ దీసికొను నేకమతస్థులై యున్నారు. ఈమతమునకే హిందూమతమని పేరు. ఈమతమున నంతశ్శాఖలుండుఁగాక. అవి లెక్కలోనికి రావు. ఏమన, ప్రమాణగ్రంథమొక్కటియే. అంతశ్శాఖలఁగూడ లెక్కలోనికిఁ దీసికొనివచ్చిన, నే దేశమునందును, నెప్పుడును నేకజాతీయతయుండునని తెలుపుటకే యవకాశ ముండకుండును. ఒకయుదాహరణము తీసికొందము:— ఆంగ్ల దేశమునందలి ప్రజ లెల్లఱును క్రైస్తవులేయైనను వారిలో ననేకోపశాఖలు గలవు. అందఱునొక్కశాఖవారుకారు. క్రైస్తవమతమునందున్నన్ని యుపశాఖలు మఱియే యితరమతమునందును లేవు. అందు 155 ఉపశాఖలుగలవు. అవి పరస్పరద్వేషమును బెంచునవిగా నున్నవి. అంత దురవస్థ హిందూమతమున కెన్నఁడునుగలుగలేదు. వివిధోపశాఖలుగల యాంగ్ల దేశ మేకజాతీయతకు నవకాశముకలదై యున్నప్పుడు మన భారతవర్షముమాత్ర మట్టిదేలకాదు? కానహిందూధర్మ(మత) బద్ధులైన భారతవర్షీయులెల్లరును జాతీయతనుగూర్చు మతైక్యమును గలిగియున్నారనుటకు సందేహ మెంతమాత్రమును లేదు.

రాజ్య మొకటియగుట

తొల్లిభారతఖండమంతయును నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమునకు లోనైయుండెడిది. మన పవిత్రభాషయందుఁగల యేకచ్ఛత్రాధిపత్యము, సామ్రాజ్యములోనగు పదములే యీయంశమును రూఢిచేయుచున్నవి. తొల్లి యెన్నఁడైన నట్టి యాధిపత్యముకలదా యందురేని, నిస్సంశయముగఁ గలదు. భారతీయులు స్వాతంత్ర్యము గలిగి విరాజిల్లిన తొల్లిటికాలమున శమునఁ జిన్నచిన్న రాజ్యము లనేకములున్నను వానినన్నిఁటిని పైనుండి పరిపాలించు మహారాజ్యమొక్కటి యుండెడిది. ఆమహారాజ్యమునకుఁజిన్నచిన్ని రాజ్యములన్నియు లోఁబడి తదాజ్ఞానుసారముగాఁ బోవుచుండెడివి. ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముచేయు సమ్రాట్టులు రాజసూయాశ్వమేధాదికముల ద్వారముగాఁ జిన్నచిన్న రాజ్యములపైఁదమకుగల యధికారమును స్థిరీకరించుకొనుచుండెడివారు. రామాయణకాలము నుదాహరణముగాఁ దీసికొందము. ఆకాలమున భారతదేశమునకంతకును నయోధ్య ముఖ్యపట్టణముగానుండెడిది. అయోధ్యాధిపతియే సర్వదేశమునందును దనయధికారమును చెల్లించు మహాప్రభువై యుండెడివాఁడు. ఈయంశము శ్రీరాములకును వాలికిని జరిగిన సంభాషణమువలన విస్పష్టమగుచున్నది. 'పరుఁడవగుసీవు నన్నేలకొట్టితి'వని వాలి రామునిశంకింప నీవు సోదరదారాపహరణాదులగు నేరము

పద్మశాలి తృతీయమహాజనసభ, కాంచీపురము

రిక్రియేషన్ క్లబ్, బొబ్బిలి

బోర్డుహైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు-పార్వతీపురము

లోనరించితివి కావున రాజదండనమున కర్హుడవనియు సర్వవర్షాధిపతియగు భరతుని పక్షమువారము కావున నిన్ను దండింపనర్హులమనియు శ్రీరామచంద్రుఁడు సమాధానమిచ్చె. ఉత్తరదేశమునంగల యయోధ్యం బరిపాలించు రాజే దక్షిణదేశమునంగల కిష్కింధాపురస్థులపై నధికారము కలిగియున్నాఁడనునంశము పైప్రసంగమువలన రూఢిపడుచున్నది. దీనిని జదువరులు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను.

ఇఁకఁ గౌరవులనాఁటిస్థితిగతులంగూర్చి ముచ్చటించుకొందము. ఇక్కాలమున దేశమునకంతకును నింద్రప్రస్థము (Delhi) ముఖ్య పట్టణము గ నుండెడిది. అంతకుఁబూర్వమునందు హస్తిపురము రాజధానిగా నుండెడిది. తొల్లి యింద్రప్రస్థపురంబున ధర్మజుఁడు సమ్రాట్టై యాసేతుహిమాచలముఁగల దేశమునంతను తనయధికారములోనికిఁ దీసికొనివచ్చె. ఆతఁడు రాజసూయమును, నశ్వమేధమును నొనరించి కౌరవులసామ్రాజ్యత్వమును స్థిరపఱచె. ఇంతయేల? మనవర్షమునకు భరతఖండమనియు భరతవర్షమనియు నామ మెట్లువచ్చినదో తెలిసికొన మనము ప్రయత్నింతుమేని మనసంశయములన్నియు విడిపోవును. తొల్లి భరతుఁ డీవర్షమున నేకచ్ఛత్రాధిపత్యము గావించెఁ గాన నీవర్షమునకు భరతవర్షమని పేరువచ్చినది. ధర్మజునినాఁడు మరల నది స్థిరీకరింపఁబడినది. యాతఁడు రాజసూయాశ్వమేధముల నొనరించినప్పుడు సమస్తదేశాధిపతులును గప్పములఁ గట్టిరి. లంకాధిపతికూడ కప్పమును చెల్లించె. అశోకాదుల కాలమునను నీవైభవము మన దేశమునకు లేకపోలేదు. ఇటీవల చెడిపోయినది. అంతమాత్రముచేత హైందవులందు మొదటినుండియు జాతీయత లేదని యిప్పటివారు వాదింపఁబోవుట యసంగతము. ఆ యాదేశీయసమ్రాట్టులకాలములో బార్హస్పత్యనీతి, శుక్రనీతి, చాణక్యనీతి మున్నగు రాజనీతులును యాజ్ఞవల్క్యాది ధర్మస్మృతులును దేశమున వెలసియుండెడివి. ప్రాడ్వివాకాదులు (డిస్ట్రిక్టు మునసబుమున్నగువారు) న్యాయస్థానములలోఁ గొలువుండి న్యాయము తీర్చుచుండెడివారు. గ్రామాధికారములుండెడివి. రాజ్యతంత్రము చక్కగనే సాగింపఁబడెడిది. మనలో వర్ణభేదమున్నను యయ్యది తొల్లి యైకమత్యమునకే యనుకూలించెడిది. రాజసభలో నాల్గువర్ణముల వారును సభ్యులుగ నుండెడివారు. మంత్రిత్వాదిపదవులు నాల్గుజాతులవారియందును నుండెడివి. మత్స్యపురాణాదికము దీనిని బోధించుచున్నది. కౌరవరాజ్యమునకు విదురాదులు మంత్రులుగానుండుట దీనిని దృఢపరచుచున్నది. ప్రజలను రంజింపఁజేయుటే రాజుయొక్క ముఖ్యధర్మమను నంశమును 'రాజ'ను పదమే తెల్పుచున్నది.

"కం. రాజునకుఁ బ్రజశరీరము
రాజుఁ బ్రజకు నాత్మగాన రాజులు వేడ్కన్
రాజోత్తమ! యన్యోన్య వి
రాజితులై యుండవలయు రక్షార్చనలన్."

అను మహావచనముంబట్టి మన భారతవర్షమునఁ దొల్లింటికాలమునఁగూడ నేకజాతీయత, సత్పరిపాలనము, నాగరకత, అర్థ, ధర్మ శాస్త్రాభివృద్ధి, చక్కఁగ వెలయుచుండెడివని చదువరులు గ్రహించుకొనవలెను. గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ బ్రమాణవాక్యాదికముల నుదాహరింపలేదు. సత్యరతు లెవరైన విషయమును వివాదమునకుఁ దెచ్చిన ఋజువు లొసంగఁబడును.

శ్రీరాముని నిర్వేదము

[జ్ఞానవాసిష్ఠము]

భాగవతుల నృసింహశర్మ గారు

శ్రీరాముఁడు వసిష్ఠునిఁజూచి పలుకుచున్నాఁడు:

పఖ్యాతిఁ గన్నట్టి, భానువంశంబునఁ, బుణ్యావశంబునఁ బుట్టినాఁడ
నన్నుఁ గడుపారఁ గాంచినతల్లిదండ్రుల, ముద్దుల నభివృద్ధిఁ బొందినాఁడ
సద్గురుకరుణాప్రసాదంబుచే సర్వ, నిర్ణీతవిద్యల నేర్చినాఁడ
నఖిలసజ్జనలోక మంగీకరించిన, నడవడికలయందు నడచినాఁడ
తీర్థయాత్రార్థినై సర్వవార్ధిమేఖ, లావృతావనీభాగంబు నరసినాఁడఁ
గాని నాకు సంసారాస్థ గలుగకుండె, నక్కటంబునఁ జింతచే స్రుక్కుచుంటి.

గీ. ఎఱుఁగఁజేయుమీ సంసార మెట్టిసుఖము? జనుఁడు పుట్టుచునున్నాఁడు చావుకొఱకు
చచ్చుచున్నాఁడు వెండియు జన్మకొఱకు, ఈయనర్థంబులు ఘటిల్ల హేతువేమి ?

గీ. చంచలములు చరాచర సంచయములు, పాపభూయిష్ఠములు సర్వవైభవములు
అస్థిరంబులు సకలపదార్థతతులు, కలిమిలేములు పటుదుఃఖకారణములు.

గీ. విశ్వమైశ్వర్య మఖిలంబు నశ్వరంబు, ప్రాజ్యరాజ్య సామ్రాజ్యవైభవము వలదు
వ్యర్థమైన యసత్య వివాహమునకు, నృత్తగీతవాద్యములతో నేమిఫలము?

గీ. ఏ నెవండను? నాదేహ మేమియగును? ఆత్మకు శరీరమునకు వ్యత్యాసమేమి?
మిథ్య యనునదిగలదేని మిథ్యయేది? మిథ్యయనునది లేదేని తథ్య మేది?.

గీ. ఎండమావులలో నీర ముండదనుచు, భ్రాంతి శాంతిఁ బొందినయట్టి పథికుఁబోలి
అఖిలభావపదార్థములందు నాక, నాస్థ యుదయించినది విచారాధికమున.

గీ. ఘోరసంసారపంకసంకుచితమతికిఁ, దెలియ దీదుఃఖ మెట్లు శాంతించు ననుచు
మించినవిచారవహ్నిఁ దపించుచుంటిఁ, గోటరస్థాగ్ని సంతప్తకుజమువోలె.

సీ. సకలాఘభూయిష్ఠ సంసారసిద్ధికి, ధనవిచారంబు ప్రధానమగును
ధనము లభించిన ఘనముగ భోగింపఁ, జిరజీవితము నపేక్షింపవలయు

నీరెండుఁగలిగిన నేను భోక్తను భర్త, కర్తననెడు నహంకార మొదవు
నయ్యహంకారంబ యఖిలసంకల్పవి, కల్పంబులంగూర్చు స్వల్పమతికి
అధికభోగేచ్ఛ కాటపట్టైనచిత్త, మందు నభిమానమనునది యంకురించు
నీవిశేషంబు లిట్లుండ నెఱుఁగ వలయు, బాల్యయౌవనాదులఁ బుట్టు లౌల్యములను.

గీ. బాల్య మెట్టులోఁ గడచు నపాయములను, యౌవనంబు కాంతాభోగభావనంబు
శక్తి లేకున్న భోగింప రక్తిఁగూర్చు, ముదిమియుం బుట్టు మరణంబుఁ బొందుఁ బిదప.

ధ న ము

సీ. తండ్రి హర్షింపఁడు తల్లియు నిందించు, భ్రాతలు పిలిచినం బలుకకుండ్రు
భృత్యుఁడుఁ గోపించుఁ బ్రేమఁజూపఁడు పుత్త్రు, నాలింగనము సేయ దాత్మకాంత
అర్థంబుఁ బ్రార్థించు ననుశంకచే మిత్త్రుఁ, డైనను దఱిసి మాటాడకుండు
నడయాడు పీనుఁగు నట్టింటి కేతెంచె, నని రోసి భాషింప రాప్తజనులు
ధనములేకున్న నొల్లదు దయ్యమైన, హీనుఁడున్ ధనంబున్నఁ గులీనుఁడగును
మలినభూయిష్ఠమైన సంసారమునకు, ధనము మూలమైయున్నది, తాపసేంద్ర!

చం. వనితలఁ గూర్చు నాపదలఁ బాపములన్ భయమున్ ఘటించు నె
మ్మనమున న్యాయధర్మగుణ మార్గములన్ దలపెట్టనీయ దీ
తనువునకై గడింపవలె దాఁచవలెన్ గడువృద్ధి గావలెన్
ధనము విపత్పరంపరకు ధామముగాదె మహర్షిసత్తమా!

ఉ. అంచితమై మనోరమయునై చలియై, హృదయప్రవృత్తిఁగ
ర్షించు నసాధ్యకార్యఫలసిద్ధి ఘటించు తృణాభివృద్ధితోఁ
జంచలమై యదృష్టయగు, సర్వములం గలపాడుబావి జ
న్మించినయట్టి పుష్పలత నీటుగలట్టిది లక్ష్మియేకదా?.

ఆ యు వు

గీ. లలితపల్లవకోణాగ్ర లంబమాన, నీరకణభంగురం బాయు వేరికైనఁ
గాలగతి శరీరంబు నకాండవేళఁ, బాసిపోవు నున్మత్తునిభాతి ననఘ!

అహంకారము

గీ. ఈయహంకారవశమున నీమణాత్ర, యాదిదుష్కాంతు లాత్మలో నంకురించు
దుర్మనశ్చింత కాపదల్ దొడరుచుండు, ఘోరశత్రువు మనయహంకార మనఘ!

ఉ. ఆపదకున్ గృహం బవగుణాలయ మధ్రువ మంతరస్థసం
తాపము ఘోరదుర్ణయపదక్రమ మక్రమ మర్థదుర్మదా
వాపము దుష్టవర్తనము పాపదురాధులకాలవాల మ
ద్దీపితకామమోహము మతిం దలపెట్టను దీని నామమున్.

చేతము

గీ. అవయవవ్యాప్తదేహపురాంతరమున, వ్యగ్రముగ వ్యర్థముగఁ దీఱుపాటు లేక
దూరముగ దీర్ఘముగ వేగఁ బరువువారు, హృదయశునకంబులకు భేద మెన్నఁదగునె?

గీ. ప్రాప్తధనము విసర్జించి తృప్తిఁగనక, ఎందులోన సంపూర్ణతఁ జెంద లేక
ఉదకమున నిండకుండెడు వెదురుబుట్ట, చొప్పున ధనంబున కెదురు చూచుచుండు.

గీ. ప్రళయకల్లోలవారాశిఁ ద్రావవచ్చుఁ, గిరలి మేరుమూలముఁ బెల్లగింపవచ్చుఁ
బ్రీతిమెయి నగ్నిహోత్రంబు మ్రింగవచ్చు, నెట్లయినఁ జిత్తమును నిగ్రహింపరాదు.

తృష్ణ

గీ. చటులమోహాంధకారసం ఛన్నతతని, శీథతృష్ణానమావృత చిత్తగగన
రంగమునఁ బాపకౌశికవ్రాత మహహ, సంచరించుచు నున్నది సంతతంబు.

గీ. ముదిమిచే సన్నగిల్లి మై పొంక ముడిఁగి, యధికయత్నంబులో నాడు నాటకత్తె
యట్టులీతృష్ణ తన కశక్యంబమైన, సకలవిషయంబులఁ జరించి వృథలఁ బొందు.

కాయము

గీ. రక్తమాంసబాహ్యాభ్యంతరములతోడ, నాశధర్మకమునను సంతతేమఁ గ్రాలు
గాత్రమున కెట్టిరమ్యత గలదు చెపుమ, దానిపై మోహముం జెందఁదగునె మనసు?

గీ. పంక్తిబద్ధావయవపశు వల్గనంబు, అధికజాగ్రదుదగ్రతృష్ణాంగణంబు
చిత్తభృత్యకృతానంద చేష్టితంబు, ఈశరీరగృహంబు నా కిష్టమగునె?

బాల్యము

గీ. ఘనశమం బొందు స్వల్పోప కారమునను, ఘోరదశఁ బొందు స్వల్పాప కారమునను
డీలువడి యమేధ్యమునఁ గ్రీడించుచుండు, బాలశునకంబులకు లేదు వ్యత్యయంబు.

యౌవనము

గీ. దివ్యవిద్యాభివృద్ధి విస్తీర్ణమైన, సద్గురూపదేశమునఁ బ్రసన్నమైన
బుద్ధి, యౌవనావిర్భూత మోహమునను, కలుషితమగుఁ బ్రావృణ్ణదీ జలముఁబోలి.

గీ. తుచ్ఛకామసంక్రాంతదూషిచ్ఛరీర, వికటమరుభూజనితమరీచికలఁ గాంచి
పురుషవరమృగంబులు భ్రాంతిఁ బరువులెత్తి, పడుచునున్నయవి విషయావటములందు.

వ ని త

గీ. కేశకజ్జలధారిణుల్ క్లిష్టమతులు, ఘోరదుష్కృతానలశిఖాకార లధిక
దుర్విషయులు దుస్స్పర్శలు దోషఖనులు, నరతృణంబుల దహియింత్రు నయనకాంతి.

చం. స్తనములు మాంసకందుకవిధంబులు, కాయము రక్తమాంసశో
భనము, మనంబు కామశుకపంజర, మాకృతి లోలయంత్ర, మా
ననము మనోమృగామిషము, నారకలోక మనంగగహ్వరం,
బనయము వర్తనంబు, వనజాక్షులసౌఖ్యముఁ జెప్ప శక్యమే!

గీ. పాపభూయిష్ఠసంసారపల్వలాత్త, చిత్తకర్దమసంచార మత్తపురుష
మత్స్యములకు దుర్వాసనామహితరజ్జు, బడిశపిండికల గారె యివ్వనిత లనఘ!

జ రా

గీ. సర్వకార్యప్రశక్తి శక్తిఁగూర్చు, నఖిలరోగములకును జన్మాలయంబు
ఆర్జనమునం దనల్ప మత్యధికమగును, అంత్యదశయేల? సుతకృతానాదరంబు.

గీ. దోషయుగ్జరాతుషారవి ధూసరంబు, జనశిరోనామపక్వకూశ్మాండకంబుఁ
గాలుఁడను నీశ్వరుండు భక్షణము సేయు, ముదిమి యేటికిఁ? గాటికిం బోవుఁగాక!

కా ల ము

గీ. ఘుమఘుమారావకృద్భ్రాత సంఘమశక, ధూర్వహాజాండఫలగణోదుంబరంబుఁ
బతనశీలంబుఁ గాలంబు మతి నెఱుంగ, నెట్టివారికైనఁ దరంబె ఋషివరేణ్య!

మ. అభినందింపను సుంతయున్ మరణమున్ స్వాంతంబునన్ జీవితం
బభినందింపను బుద్బుదంబయిన దేహారోగ్యముం గోర నీ
ప్రభృతిన్ ప్రాభవవైభవంబులను సౌభాగ్యం బపేక్షింప, లో
నభిమానంబు వహింప, మానమున శుద్ధాత్ముండనై యుండెదన్.

కుశనగరము - బుద్ధనిర్వాణము

కొ. నరసింహాచారి గారు

సృష్టి స్థితి లయకారకుడగు భగవంతుడు సహితము కర్మబద్ధుడై లోకోద్ధారకుడయ్యును తన యవతారములయందు ఆయా కాలానుగుణముగ ప్రవర్తించుచు, కర్మపరిపాకము కాగనే నిర్యాణము పొందుచు వచ్చెను.

మ. బలహీనాంగులకున్ బలాధికులకుం
బ్రత్యక్షభావోద్యమం
బులు గల్పించి వినాశముం దెలిపి యీ
భూభారముం బాపి ని
శ్చలబుద్ధిం గృతకార్యుడై చనియె నా
సర్వేశ్వరుం డచ్యుతుం
డలఘుం డేమని చెప్పుదుం భగవదీ
యాయత్త నుర్వీశ్వరా !

(భాగ. ప్రథమస్కంధము, 379 పద్యము.)

కర్మబలమునచే ప్రతిప్రాణియు జనన మరణాదికముల నొందుచు వచ్చుచుండును. కర్మ నిష్పక్షపాతి. రాజని చూడదు; భిక్షువనిచూడదు. బ్రహ్మయని చూడదు; పిపీలికమని చూడదు.

శాక్యవంశార్ణవ రాకాశశాంకుడయి జనించిన గౌతమబుద్ధుడు దశావతారములలోని బుద్ధుడైనను, కాకున్నను, బుద్ధుడై ధర్మబాహ్యమగుచు వచ్చుచుండిన లోకమును ధర్మమార్గగామి గానొనర్చి, యవతారబుద్ధుడనదగి, తుదకు కర్మబద్ధుడై కాలగతి నందవలసి వచ్చెను. కపిలవస్తునగరమున సుప్రసిద్ధమగు శాక్యవంశమునబుట్టి, శాక్యసింహ,సర్వార్థసిద్ధాది సార్థకనాముడై, సకలైశ్వర్యముల ననుభవింప ననువగు రాజపదమును విడనాడి,సన్న్యాసియై,గయనుచేరి యందు తపోనిష్ఠుడై అరిషడ్వర్గస్వరూపుడగుమారుని నిగ్రహించి జితేంద్రియుడై బుద్ధత్వమును బడసి, వారణాసియొద్ద సారనాథమను ప్రసిద్ధమగు కురంగారామ క్షేత్రమున,తన యహింసాధర్మమును జనులకు బోధించుట ప్రారంభించి 80 వత్సరముల వయసువరకును ధర్మచక్రమును ద్రిప్పుచుండి మరణకాల మాసన్నమగునప్పటికి, 'పావా' యనుచోటికి పోయెను. పావాయును, కుశీనగరమును సమీపమునన్నుండు క్షేత్రములు. పావాయందు చందుడను శౌద్రుడుండెను. అతడు బుద్ధుని, శిష్యజనపరివేష్టితుని భిక్షయొసగి యాదరింపనెంచెను. బుద్ధుడు, చందుడు తనకొసగు భిక్షయే, కడసారిభిక్షయనియు, తన మరణకాల మాసన్నమయినదనియు అనాగతము నెఱింగి తనకిచ్చు భిక్షాన్నశేషమును తనశిష్యుల కెవ్వరికి నీయవలదని చందుని కాదేశించెను. చందు డీతరుణమున గురువున కిట్టి మాంసయుతాహారము నొసగెనని కొందరి మతము. కొంద రీమతము నొప్పుకొనరు. పాళిభాషయందుగల మూలగ్రంథమున నుండుపదము ద్వ్యర్థిపదమయినందున కొందరు, చందుడు బుద్ధునికి పందిమాంసమును బెట్టెననియు, కొందరు ఒకవిధమగు పాలతోకూడిన తండులాహారమునే యొసగెననియు అభిప్రాయభేదములు కలిగియున్నారు. ఏది యెట్లున్నను అహింసాధర్మస్వరూపుడగు బుద్ధుడే, మాంసాహారియయ్యెనన్న నింతకన్న విపరీతము వేరుండదు.

దేవతలందఱును,"సుజాతయనుకన్య,ఉరువిల్వానగరవాసి యొసగిన భిక్షాన్న మహిమవల్ల గౌతముడు దివ్యజ్ఞానయుతుడై 45 సం.లు లోకోద్ధారకుడయి వర్తించుచుండెను. ఇపుడు చందుడొసగు భిక్షాన్నమే కారణమాత్రముగ బుద్ధుడు నిర్వాణమును పొందగలడు"అని తలపోయసాగిరి.చందదత్త భిక్షాన్నమును దినిశిష్యసమేతుడై బుద్ధుడు, పావాను వదలి కుశీనగరమునకు పయనమయ్యెను. మార్గమధ్యమున ఆయనకు గర్భమున నొకయారాటము కలుగ నారంభించెను. క్రమముగా బాధ హెచ్చెను. తుదకు అతిసారవ్యాధిగా పరిణమించెను. కావున, నిక ముందు నడువజాలక, కొంత విశ్రమింప నెంచి మార్గముప్రక్కనున్న యొక వృక్షచ్ఛాయనుజేరి ప్రియశిష్యుడగు ఆనందుని బిలిచి "ఆనందా, నేను మిక్కిలిడస్సియున్నాను.నాయొక్క కాషాయాంబరమును నాలుగుగా మడిచి క్రిందపఱచిన కొంత విశ్రమించెదను" అనెను. ఆనందుడు పఱచిన శయ్యపై విశ్రమించి కొంతసేపటికి "ఆనందా, నాకు మిక్కుటముగు దాహ మెత్తుచున్నది. కొంచెము నీరిమ్ము"అనెను. ఆనందుడు నీరివ్వగా త్రాగి, బుద్ధుడు, మరల ప్రయాణమును సాగించెను. మార్గమున కుక్కుటానది యుండెను. దానియందు స్నాతుడై దగ్గరగల ఆశ్రమవనమునుచేరి ఆనందునిచే శయ్య నొకదానిని మరల వేయించుకొని విశ్రమించెను. 80 వత్సరముల ప్రాయమునగూడ బుద్ధుడు గజబలుడై యుండెను; కాని, ప్రస్తుతమునమాత్రము వ్యాధిబలమువల్ల నిలువనుగూడ శక్తి లేకుండెను. మాటిమాటికిని ఆనందుని పిలచుచు అతనిచే శుశ్రూషల జేయించుకొనుచుండెను. ప్రతిప్రాణియు జరామరణములకు గురికాక తప్పదనియు, సుఖమువలెనే కష్టముగూడ ననుభవింపవలసియుండుననియు, కావుననే ప్రాణులు పరస్పరపీడాకరులు కాగూడదనియు జనులకు దెలియజేయుటకొరకే తనబాధల నన్నిటిని అణచుకొనగలుగు జితేంద్రియుడయ్యెను. బుద్ధుడు ఆనందాది శిష్యులతో, "ఇప్పటిదాయాసముగా నున్నది;ఇపుడు దాహబాధ తీవ్రముగానున్నది;

ఇపుడు నిద్రింపనిది, ప్రాణముల ధరింపజాలను; నాకు మూర్ఛ వచ్చున ట్లున్నది" అని చెప్పుచువచ్చెను.

బుద్ధుడు ప్రయాణ మొనరింపవలసినదూరము పదిరెండుమైళ్లే యైనను ఇరువదిరైదుమారులు మార్గమధ్యమున విశ్రమింపవలసి వచ్చెను. ఇట్లు బహుప్రయాసల కోర్చి కుశీ నగరసమీపమునగల యొక మామిడి తోటనుజేరి, ఆనందునితో, నిట్లనెను. "ఆనందా! నీవు చండునిపాలి కరిగి వానితో, 'చండా! బుద్ధుడు నీవర్పించిన అంతిమభిక్షను స్వీక రించి నిర్వాణమును పొందుచున్నాడు. అందువలన నీ కపరిమితశుభము చేకూరును'అనుము. చండుడు ఈవిషయము ననుసరించి సందేహించిన యెడల 'బుద్ధుడే నాతో స్వయముగ నీమాటల నుడివెను. కావున నీకు శుభము తప్పక చేకూరును' అనుము. మరియు నాకు భూజలొసర్చినవారిలో దివ్యజ్ఞానప్రాప్తికి కారణముగు ఆహారమిచ్చిన సుజాతాకన్యయు, నిర్వాణప్రాప్తికి కారణముగు నాహార మొసగిన చండుడును మిక్కిలి ప్రశంసార్హులు. ఈమాటలు మదుక్తములని చెప్పి చండుని సందేహ మును బాపుము" అనెను. చండుడు చేసిన సత్కారమే బుద్ధుని కీలో కమున అంత్యసత్కారమని యెరిగినవారు కాన భిక్షాన్నమునకు దేవతలు లోకోత్కృష్టపదార్థముల సారమును, రుచియు, కలుగజేసి యుండిరి. బుద్ధుని నిర్వాణమునకు ఇట్టి భక్తిపూర్వకముగ నొసగ బడిన యుత్కృష్టపదార్థము కారణముగా నుండజాలను; కాని కాక తాళీయముగ నిది యొక కారణమాత్రముగ నెంచబడినది. ఇదియును గాక బుద్ధుడు, వైశాలియందుండగనే, అనగా పావాపురాకపూర్వమే, తననిర్వాణకాల మాసన్న మగుచున్నదని చెప్పియుండెను.

బుద్ధుడు ఆమ్రవనమును వదలి హిరణ్యావతియనునదిని దాటి కుశీ నగరమునొద్ద, ఉపవర్తనమను, నొకసాలవనమును, ప్రవేశించెను. ఉప వర్తనవనము మల్లరాజపుత్రులు విహారార్థ మేతెంచు ప్రదేశమైయుం డెను. బుద్ధు డీవనమును, చేరునప్పటికి మిక్కిలి, శ్రాంతుడైయుండెను. కాన, ఆనందుని చూచి "నీ వీ రెండు సాలవృక్షములమధ్య ఉత్తరపు తలగడగా నొకశయ్య నేర్పరపుము విశ్రమించెదను" అనెను. శిష్యు డును తత్క్షణమున నొకశయ్యను, గురువునభిప్రాయానుసారముగా నేర్ప రుపగా బుద్ధు డందుశయనించెను. మరల లేవలేదు; కాని స్మృతియుం డగనే మరల నానందునితో నిట్లనెను. "నేనీయుపవర్తనవనమున మల్లియరాజపుత్రులవిహారారామమున, వారి కెఱుకలేక నిర్వా ణము చెందినయెడల "ఇంత సమీపమున మననగరముననే యుండి మనకు తనయంత్యదర్శనభాగ్యము చేకూర్పకపోయెను. మన మెంత పాపులమో! లోకోద్ధారకుని యంతిమవాక్సారసమును గ్రోలి,ఆయన చరణకమలములకు ప్రమొక్క భాగ్యము లేకపోయెను గదా!" యని మిక్కిలి పరితపించెదరు. వారి కిట్టిదుఃఖము కలుగకూడదు కాన నీవు పోయి మనరాక వారి కెరిగింపుము" అనెను. ఆనందుడును రాజకుమా రులకడ, కతిత్వరితముగ బోయి "మహారాజకుమారులారా బుద్ధ భగ వానుడు సాలవనమున నున్నాడు. ఈదినమున నిర్వాణము చెంద గలడు. మీపురద్వారముననుండియు నిర్వాణకాలమున దర్శన భాగ్యముగూడ లభింపకపోయెనను చింత మీకు కలుగకుండుగాక యని నన్ను మీయొద్ద కాతఁ డిపుడే పంపియున్నాడు" అనెను. ఈవార్త విన్నతోడనే, మల్లియ రాజకుమారులు, అరువదివేలమం దియు పుత్రకళత్ర పరివారసమేతులై బుద్ధునినిర్వాణమును దలంచు కొని దుఃఖించిరి. కొందరు దుఃఖాతిశయమున తలలను నేలకు గొట్టు కొనిరి. కొంద రున్మత్తులకీతి కేశముల బెఱికికొనిరి. కొందరు నానా ముఖముల పరువు లిడిరి. సమస్తజనమును ఇట్లు దుఃఖోన్మత్తులై ఉప వర్తనమునుజేరి బుద్ధునెదుట సాష్టాంగపడి రోదించుచుండగా బుద్ధుడు వారి నవలోకించి సాంత్వనవాక్యముల బలికి వారికి దుఃఖోపశమ నము గావించెను.

బుద్ధదర్శనార్థము వచ్చినవారిలో సుభద్రు డను బ్రహ్మవాది (బౌద్ధేతరుడు)యొక డుండెను. అతని వయసు 120 సంవత్సరములు. సుభద్రుడు వయోవృద్ధుడే కాక అనుభవేంగితజ్ఞానములయందు వృద్ధుడై యుండెను. వార్ధక్యమున తటస్థించుచంచలబుద్ధి ఆయనకు లేదు.బుద్ధుని దర్శించి తనకుగల కొన్ని సందేహముల బాపుకొనదలంచి ఆతురుడయి తల్పగతుడగు బుద్ధునిసమీపమున కేగుచుండెను. గురువునకుగల శరీర ప్రయాస నెరింగినవాడు కాన ఆనందుడు సుభద్రుని బుద్ధునొద్దకు పోనీ యక ఆపెను. బుద్ధు డిదియెఱింగి సుభద్రుని తనయెదుటికి రానిమ్మని కోరెను. సుభద్రుడును బుద్ధునిసమీపించి తన సందేహముల నా మహా నీయునివలన బాపుకొనినదే కాక శుద్ధుడై యాక్షణముననే నిర్వా ణము చెందెను. బుద్ధుడు మతస్వీకారమునిచ్చి అనుగ్రహించినవారిలో సుభద్రుడు కడపటివాడు.

బుద్ధుని దర్శించుటకు శక్రాదిదేవతలునువచ్చియుండిరి. అపుడు ఆయన శక్రునిచూచి "దేవేంద్రా, నామతము సింహళమున విశేష వ్యాప్తి నొందగలదు. సింహబాహునిపుత్రుడు విజయబాహుడు లాట దేశమునుండి అయిదువందలజనములో సింహళమునకు పోగలడు. అచ్చట వానిని, వానిరాజ్యమును మీరొక్కరక్షణలోనికి దీసికొన వలసిన"దని చెప్పెను. అప్పుడే తనశిష్యులను,బౌద్ధప్రచారకులను పిలచి ఈ నలువదిరైదు వత్సరములకాలమున తా నొనర్చిన ధర్మబోధను గురించి వారి కేమైన సందేహము లున్నయెడల తన నిర్వాణమునకు పూర్వమే నివర్తించుకొనవచ్చునని కోరెను. శిష్యుల కెవరికిని ఎట్టిసందే హములును లేనందున వందరును మౌనముద్ర దాల్చియుండిరి. బుద్ధ డును తృప్తి జెంది "నే నీలోకమును విడిచిపోవుచున్నాను. త్రిరత్న ములగు బుద్ధ(మతము), ధర్మ, సంఘములుమాత్రము శాశ్వతముగ నిలచి యుండుగాక" యనుచు ప్రాణముల విడిచెను.

మల్లియ రాజకుమారులును, తమబంధుమిత్రపరివారములతో దుఃఖాతిశయమున రోదించి రోదించి కొంతతడవునకు దుఃఖ ముపశ మింపగనే బుద్ధునికి ప్రేతకార్యముల జేయుట కున్ముఖులయిరి. సన్నని

వలిపమును మిక్కిలి మృదువగు దూదియు తెచ్చి గుడ్డను ఒకమడతవేసి అందు దూదిని మెత్తగా పఱచి, మరలదానిపై వస్త్రమును కప్పి మరల దూదిపరచి ఈవిధముగ వేయిమడతలగునరకును చేసిరి. అయిదువందల మూటలదూదియు, అంతియవస్త్రమును వ్యయమయ్యెను. బుద్ధునికళేబరమును ఆపఱుపుపై నుంచిరి. దహన సంస్కారమునకుముందు ఆరుదినములు నానాదేశములనుండియు, శతసహస్రసంఖ్యాకులుజనులువచ్చి పూజలొనరించిరి. కుశీనగరమున నెచ్చట చూచినను ఒకనిలువెత్తువరకు పుష్పముల జల్లియుంచిరి. దేవలోకమునుండియు, మానవలోకమునుండియు, గాయకులు అనేకులువచ్చి శ్రోత్రానందకరమగు గానముతో భజనలను జేసిరి. రాకుమారులు దహనసంస్కారమునకు తమ సభాభవనమును సర్వాలంకారసంపన్నముగా నొనర్చియుంచిరి. కళేబరమును ఒకబంగారుమందసమున సుగంధ తైలాదికముల మధ్య నుంచి ఎనమండ్రుప్రధానరాజకుమారులు స్నాతులై, నూతనవస్త్రముల ధరించి ఆమందసమును మోచికొనిపోయి సభాభవనమును జేరిరి. అచ్చట 120 అడుగులఎత్తున నొకచితి నమర్చియుండిరి. చితిపై మందసము నుంచి, రాజకుమారులు అగ్నిసంస్కారమును చేయ యత్నించిరి కాని చితి యంటుకొనదయ్యెను. వీవనలచే వీచియు, ఆజ్యాదుల బోసియు చూచిరి కాని చితి ఇంకను అంటుకొనదయ్యెను. అపుడచ్చట సమావేశమయినవారిలో అనిరుద్ధుడుకూడ నుండెను. అనిరుద్ధుడు బుద్ధుని మాతులుడగు అమృతోదనుని పుత్రుడు. బౌద్ధగురువులలో నగ్రగణ్యుడును, ఆగతానాగతవేదియగు అనిరుద్ధుని సమీపించి రాకుమారులు అగ్ని జ్వలింపనందుకు కారణము నడిగిరి. "మహాకశ్యపుడురాక యీచితి దహనముకాదు; ఆమహనీయుడు వచ్చువరకును మనము వేచియుండవలసినది. కొలదికాలమునకే మహాకశ్యపఋషి రాబోవుచున్నాడు" అని అనిరుద్ధుడు చెప్పగనే కశ్యపునిరాకకై యందఱును నిరీక్షించుచుండిరి.

కశ్యపుడు రాజగృహమున నుండెను. శిష్యులతో సంభాషించుచుండగా నొకజ్యోతి కానవచ్చెను. భూమి కంపించెను. కశ్యపుడు దివ్యదృష్టిని జూడ కుశీనగరమునసాలవృక్షముల మధ్య నిర్వాణము నొందిన బుద్ధుడు గోచరించెను. తత్క్షణమే తనశిష్యులతో కుశీనగరమునకు పయనమయి బుద్ధకళేబరమున దహనాదిక ప్రయత్నములు జరుగునప్పటికి కుశీనగరమునకు ఈశాన్యమున 12 మైళ్లదూరమున నుండిన పావాకు వచ్చి చేరెను. తర్వాత కుశీనగరమునకు వచ్చునప్పటికి మల్లియరాజకుమారులు కశ్యపుడు వచ్చుమార్గమును శిలాకంటక రహితముగను నిమ్నోన్నతములులేక సమముగను చేసియుంచి, పుష్పాంజలులతోను, ధూపదీపములతోను ఎదురేగి ఆయనను సాలవనమునకు దోడ్కొని వచ్చిరి. కశ్యపుడు తనకుడిభుజమునుండి కాషాయాంబరమును (గౌరవార్థము) తొలగించి, చితిచుట్టు మువ్మారు ప్రదక్షిణ మొనరించి బుద్ధుని పాదములవైపున నిలచి "కడసారి బుద్ధుని పాదముల దర్శించి పూజించుభాగ్యము నాకు కలుగుగాక" యని ధ్యానించెను.

వేయిమడతల లోపలనుండిన ఆమహాత్ముని పాదములు కశ్యపు మనోభీష్టప్రకారము మేఘమధ్యమునుండి వెలువడు పూర్ణచంద్రుని కాంతి నధఃకరించుచు, వెలువడి దర్శన మొసగెను.

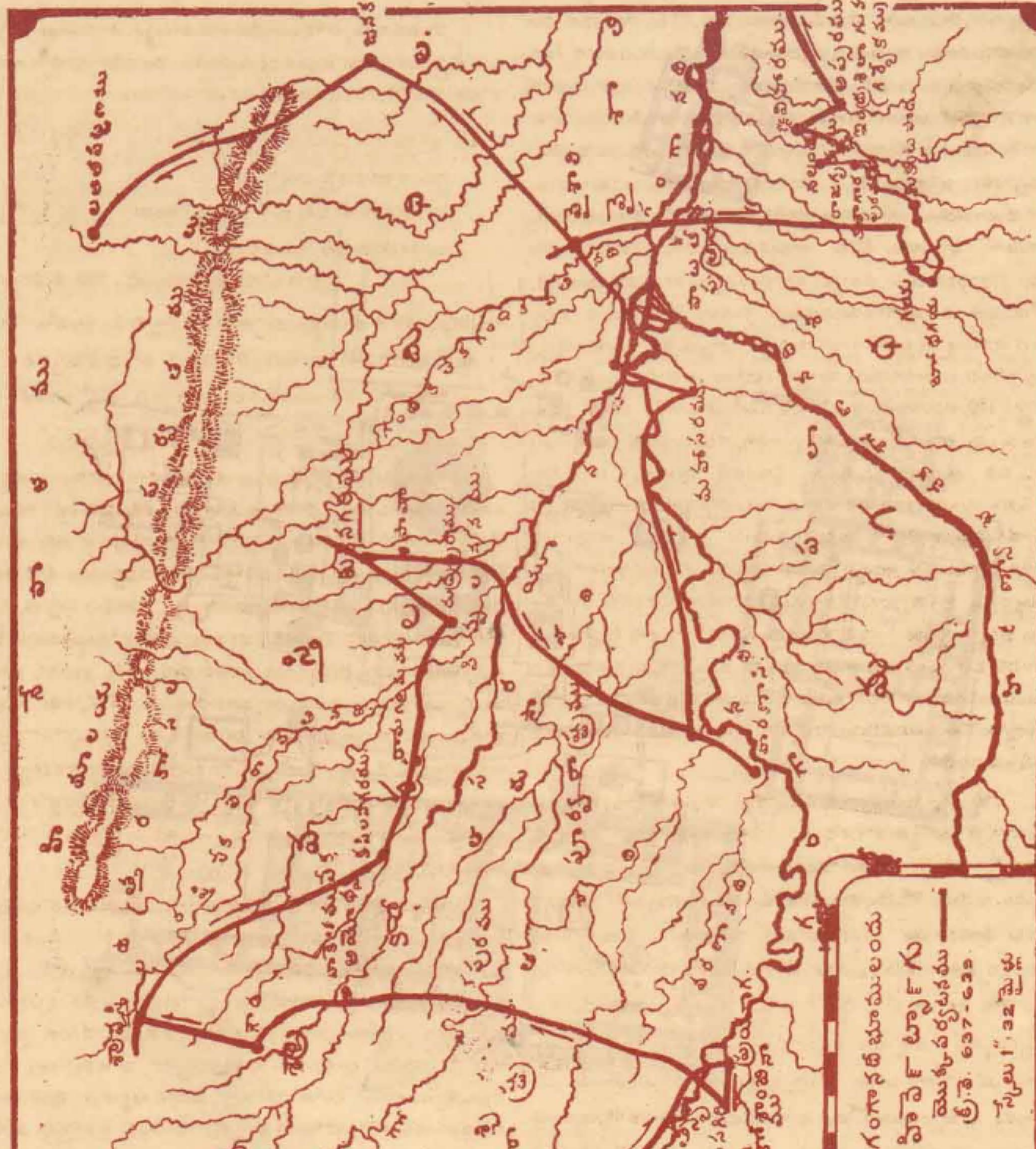
ఆ. జగములెల్ల దాటి చనినత్రివిక్రము
చరణనఖరచంద్ర చంద్రికలను
బొనుగుపడియె సత్యమున బ్రహ్మతేజంబు
దివసకరునిరుచుల దివియభంగి.

(భాగవతము అష్టమస్కంధ. 682 వ పద్యము)

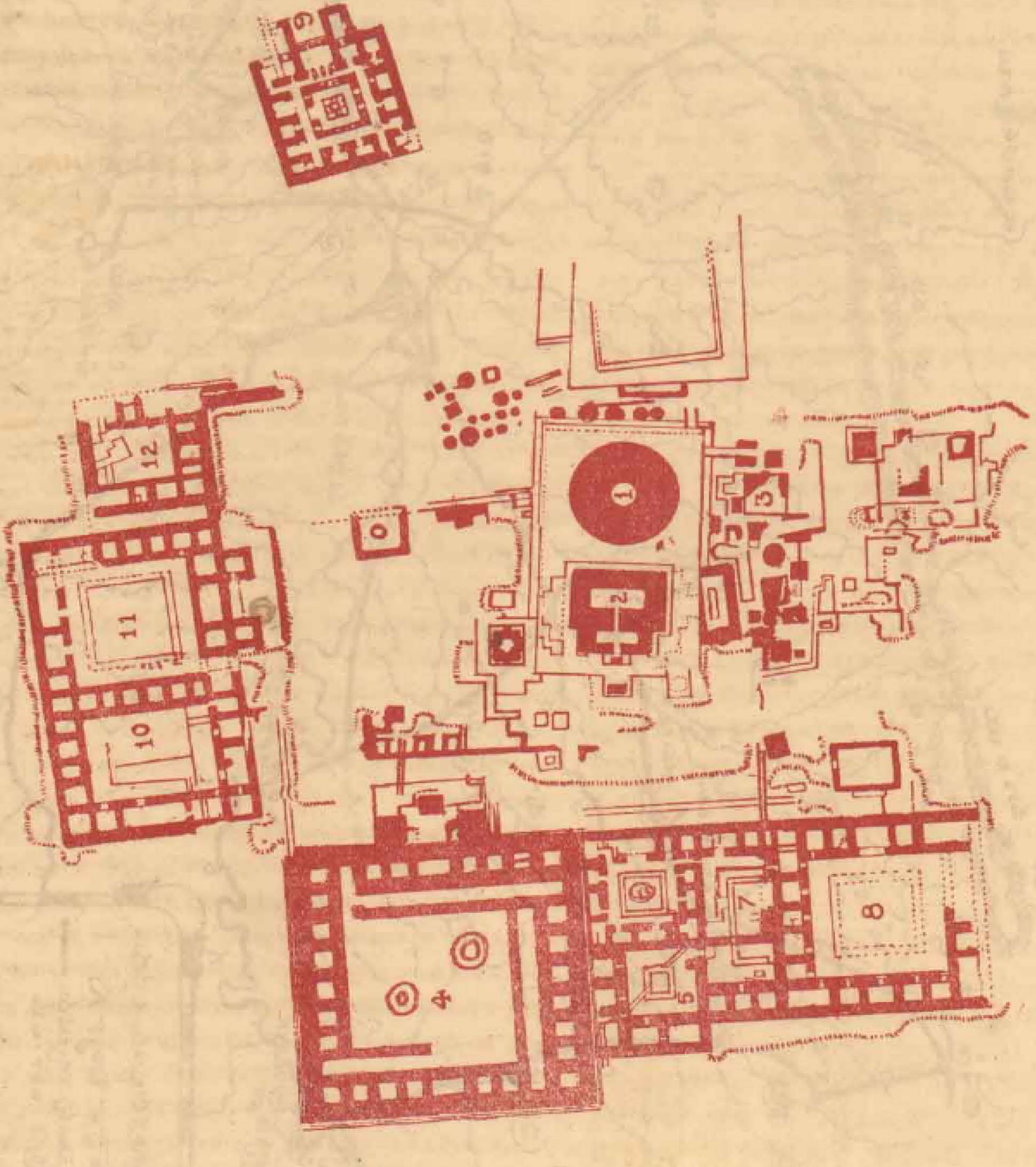
"మ. తనపుట్టిల్లది పాద్మకటందునజూడుం దన్నాభి పంకేరుహం
బు నిరీక్షించి నటించి యున్నతపదంబుం జూచి తత్పాదసే
చనముం జేసెఁ గమండలూదకములం జల్లించి తత్తోయముల్
వినువీథిం బ్రవహించె దేవనది నా విశ్వాత్ము కీర్తిప్రభన్."

కశ్యపుడు ఆపాదములను పూజించి సంతసించెను. అచ్చట గూడిన జనులందరును ఈచిత్రమునుజూచి కశ్యపుని ప్రభావమును వేనోళ్ల నుతించిరి. గరుడగంధర్వాది దేవలోకమువారును ఆదివ్య పాదములకు పూజ లొనర్చిరి. తర్వాత నాపాదద్వయము చితి కేవిధ మగు భంగమును కలుగక అంతర్గతమయ్యెను. 60000 మల్లియ రాజ కుమారులును తదితర జనమును ఏకకంఠ్యముగ రోదింప మొదలిడిరి. అర్హతులుమాత్రము దుఃఖరహితు లయినందున తక్కినవారిని బుద్ధ సూక్తముల జెప్పుచు తగుమాటల ననునయించిరి. తత్క్షణమే ఇంద్రజాలమోయన దేవతలమహిమవల్ల చితియంతయు దగ్ధముకాజొచ్చెను. అనతికాలమునకే బుద్ధకళేబరమంతయు దహనమయి తెల్లనిశల్యములు ముక్తాసముదాయముభంగి, ఆకాశమున నక్షత్రములరీతి ప్రకాశించుచు నిలచినవి. ఇందు ప్రధానములయినవి, నాలుగుదంతములు, రెండుదవడ ఎముకలు కపాలము.

అగ్నిజ్వాలలు ఆకాశపర్యంతము వ్యాపించియు అచ్చటనుండు సాలవృక్షములయందు ఒక ఆకుగాని కొమ్మగాని వాడినదిలేదు. పీపె కాదులు మాత్రము చితికిసమీపమున నుండినవి అగ్ని బారిని బడక తత్కాలజనితమారుత సహాయమున స్థలాంతరమును జేరి బ్రతికినవి. ఏప్రాణికిని ఎట్టియాపదయు కలుగలేదు. కడపట దేవతల ప్రభావమున నొకవర్షము సంభవించి అగ్నిచల్లార్పగా రాజపుత్రులు, దంతమయపాత్రములలో భూతిరాశిమధ్య నుండు అస్థులను వెదకి సాన్యమగునంతవరకు నొకటిపోకుండ అన్నిటిని సేకరించి మహావైభవముతో వాటిని నగరమునకు గొంపోయి యొకప్రధానభవనమున నుంచిచుట్టును సైనికుల కాపుంచిరి. జంబూద్వీపవాసులగు రాజులు బుద్ధుని నిర్వాణవార్తను విన్నతొదల శల్యములకై యెట్టి ప్రయత్నములనైన చేయుదు

పటము ౧

పటము ౨

రని భీతిల్లి వాటిని పరహస్తగతములు కాకుండునట్లు సైన్యము నుంచు కొనవలసివచ్చెను.

ఇట్లుండ బుద్ధుని మరణవార్త రాజగృహమున దెలిసెను. రాజగృహమున, బింబిసారునిపుత్రుఁడు అజాతశత్రుఁడనురాజు పాలించుచుండెను. అతని మంత్రులు బుద్ధుని మరణవార్తవిని రాజునకు దెలిసిన యెడల ఆకస్మికదుఃఖమున జీవముల విడుచునని వెఱగొంది తత్ప్రాణరక్షణార్థము మూడుపెట్టెలయందు శైత్యోపచార పదార్థముల నుంచి పిమ్మటరాజును సమీపించి కుశినగరమువైపు చూపి "మహారాజా! ప్రతిప్రాణియు మరణించుట ధ్రువము. బుద్ధుఁడుగూడ నిట్టిస్వాభావికపరిస్థితి పొందినాఁడు." అని విన్నవించిరి. రాజు ఈ దుఃఖవార్తవిని గాలితాకుడున నూలువృక్షమువలె క్రిందబడి మూర్ఛ్లెను. వెంటనే మంత్రు లాతనినొకపెట్టెయం దుంచి శైత్యోపచారముల జేసిరి. మంత్రుల ప్రయత్నములవల్లను పెట్టెయందుగల శైత్య పదార్థ సంస్పర్శమువల్లను రాజు కొంతతెలిసి కన్నులు దెఱచిచూచెను; కాని మరల మూర్ఛిల్లెను. మంత్రు లాయనను మరియొకపెట్టె యం దుంచిరి. ఇప్పటికిని పూర్ణస్మృతికి రానందున మూడవపెట్టె యందుంచిరి. రాజును తెలివిగలిగి మాటలాడుటకు శక్తిరాగా మంత్రులజూచి బుద్ధుని మరణవార్తను పూర్తిగా దెలిసికొని యున్మత్తునివలె దనయొక్క పదునారువేలయంతఃపురకాంతలును, ఇతరపరివారమును వెంటరా బురవీథుల సంచరించుచు, బుద్ధుడు రాజగృహమున నుండగా నివసించుచుండిన ప్రతిపవిత్రస్థలమున కేగుచు,"ఇచ్చటనేకదా తథాగతుఁడు ధర్మచక్రమును ద్రిప్పెను. ఇచ్చటనేకదా రోగుల రుగ్మత మాన్పెను. ఈప్రదేశమునసేకదా అంగవిహీనుల కంగముల గలుగఁజేసెను. ఇచ్చటనేకదా, వేనవేలుజనులకు అహింసాధర్మము నుపదేశించెను. ఇచ్చటనేకదా శరణార్థిని నన్ను శిష్యునిగా స్వీకరించెను." అని పలువిధముల పలవించెను. ఇంతవరకును బుద్ధుడు ప్రయాణముచేయుచుండిన ప్రదేశముల గురించి యనవరతము విచారించుచుంటిని. ఇక మీద నా కట్టిభాగ్యము లేకపోయెను గదా యని చింతించుచు, ఇక నెంత దుఃఖించిన కార్యము లేదని నిశ్చయించుకొని బుద్ధుని శల్యముల దెచ్చిరైన వాటిని పూజించుచుకాలము గడప నిశ్చయించి మల్లియరాజపుత్రులకు రాయబారులను పంపుచు నిట్లు త్తరము వ్రాసెను. "మహాపుణ్యవంతులగు రాకుమారులారా! బుద్ధుడొకయుత్కృష్ట రాజవంశస్థుడు. నేనును అట్టివంశమున బుట్టినవాడను. ఆయన మాతండ్రిబింబిసారునికన్న అయిదువత్సరములు పెద్దరై మాతండ్రికి బాల్యస్నేహితుడైయుండెను. బుద్ధత్వము పొందుటకుపూర్వము మాతండ్రియొద్దకువచ్చి పూజలనంది గయకేగి తపమాచరించి బుద్ధుడై మరల మాపురమునకే వచ్చి ప్రప్రథమమున మాతండ్రిని శిష్యునిగా స్వీకరించెను. మానగరమున నూటపదివేలు బ్రాహ్మణులకును, గృహస్థులకును ధర్మబోధ గావించెను. మాతండ్రి బింబిసారునివలెనే నేనును బుద్ధుని పాదముల శరణందితిని. కాన బుద్ధుడు మాకు బంధుడును, మిత్రుడును గురువునునై యుండెను; ఆయన శల్యముల నేనును పూజించి చరితార్థుడనగుటకు వేచియున్నాను. ఆయన ధాతువులలో నాకును కొన్ని పంపవలెనని ప్రార్థించుచున్నాను." ఈయుత్తరమును పంపుటయేకాక రాజకుమారులు ఏకారణమునైనను శల్యభాగమును సామమున నివ్వని పక్షమున దండోపాయము ప్రయోగించుటకు సిద్ధపడియుండుట శ్రేయస్కరమని చతురంగబలసమేతుడై తాను స్వయముగా కుశినగరమునకు వెళ్లెను.

ఈమధ్యకాలమున బుద్ధుని మరణవార్త సకలరాజ్యములందును వ్యాపించెను. కపిలవస్తులోని శాక్యరాజులును వైశాలి రాజపుత్రులును, అలకప్పలోని రాజులును రామగ్రామ పాలకులును, శ్వేతద్వీపపు బ్రాహ్మణులును, పావాలోని మల్లియులును బుద్ధుని శల్యములకై యుద్ధసన్నాహములతో వచ్చిచేరిరి. ఇట్లు బుద్ధశల్యసేకరణార్థము వచ్చిన సప్తరాజవంశములవారును కుశినగరమును చుట్టి సైన్యములనిలిపి శల్యములయందు మాకును భాగముగలదనియు, లేనియెడల యుద్ధమునకు సిద్ధముకావలయుననియు మల్లియరాజులకు వార్తనంపిరి. మల్లియులుచలించలేదు. ధీరతతో ప్రతిస్పర్థులకోరికను నిరాకరించుచు బుద్ధుడయాచితముగ మానగరమునకువిచ్చేసి ఇచ్చటనే నిర్వాణముచెందినందున ఆయన శల్యములు సర్వమును మాయవికాని ఇందులకెందు భాగముకాని జోక్యముకాని కలుగుట కవకాశము లేదని ప్రతివార్తనంపిరి. ప్రతిపక్షమువారును యుద్ధవార్తనంపిరి. అయినను మల్లియులు భీతిచెందలేదు. గొప్ప సంగ్రామము తటస్థించునట్లుండెను. అహింసాపరతయే మూర్తీభవించి బౌద్ధమత మూలపురుషుడైన బుద్ధుడు భౌతికశరీరమును విడనాడిన యుత్తరక్షణముననే ఆయన శల్యవిభాగమునకై పరమబౌద్ధులని ప్రసిద్ధిగాంచిన రాజులు పరహింసాపరులై యుద్ధమునకు బూనుకొనుట విధివైపరీత్యమే కాని వేరుకాదు. ఇట్టిఅనుత్తమమగు స్థితినిచూచి ద్రోణుడను బ్రాహ్మణుడు బౌద్ధశ్రేష్ఠుడొకడు ప్రతిస్పర్థులకు మధ్యవర్తిగా వచ్చి యొకయున్నతప్రదేశమున నిలచి యందరునువినునట్లుగా"రాజోత్తములారా! మీరిచ్చటగూడినది సర్వలోకమాన్యుని గౌరవించుటకే యనునది నిర్వివాదాంశమయినను, మీరిపుడొనర్పబోవు సంగ్రామాది దౌష్ట్యములవల్ల బుద్ధునికి కళంకమునుగూర్చుటయేకాక మీకును తులలేని కళంకపంకనిమగ్నతకలుగ జేసికొనుచున్నారు. శాంత్యౌదార్యాది సుగుణఖనియగు బుద్ధునికి శాంతిగుణదూరులగు మీరు శిష్యులమని చెప్పయోగ్యత లేకపోవును. నిజముగ మీకు బుద్ధునియందు గౌరవము కలదేని ఆయన లోకోద్ధారకుడని మీకు నమ్మికకలదేని కయ్యముల జాలించి నెయ్యమున కార్యసాధనకు గడంగుట శ్రేయస్కరము. పవిత్రములై యమూల్యములగు శల్యములను ఒకరుమాత్ర ముంచుకొనక సకలజనులును పూజించుట కవకాశ మొసగినయెడల బుద్ధునియందు మీరు చూపుగౌరవము వేవిధముల నెక్కుడుగా జూపినవారగుదురు. కావున శల్యముల నెనిమిదిభాగములుగా భాగించుకొని మీ రెనిమిది రాజవంశములవారును పొందవలసిన"దని నీతిబోధ గావించెను. రాజు

లందరును ఇంగితజ్ఞానముకలవారై ద్రోణుడే తమ కీశల్యవిభాగముచేయ సమర్థుడని ఆతని కోరిరి. ద్రోణు డొక హేమకుంభమునుకొని శల్యముల భాగింపమొదలిడెను. నానాజనులును ఆసమయమున దుఃఖపరవశులై రోదించుచుండిరి. రాజపుత్రులును దుఃఖాతిశయమున అన్యాయత్త మనస్కులైయుండగా ద్రోణుడు శల్యములనుండి యొకదంతమును తన శిఖయందు దాచుకొని తక్కినవాటిని కొలువగా మగధరాజ్యపు పళ్లు పదువారయ్యెను. ఒక్కొక్క రాజును రెండుపళ్లశల్యముల గొనెను. ద్రోణుడుచేసిన చౌర్యమును ఎవరును తెలిసికొనరైరి. కాని సహస్రాక్షుడుమాత్రము దాని గనిపట్టి సహింపక ఆదంతమును తాను ద్రోణునికి తెలియక అతనిశిఖనుండి తీసికొని దేవలోకమునకుగొనిపోయి బుద్ధుని కేశములతో చేర్చి ప్రతిష్ఠించెను. శల్యవిభాగానంతరము ద్రోణుడు తనశిరమున దాచుకొన్నదంతమునకై చూడగా నది కానరాదయ్యెను. చౌర్యసంపాదితము కాన నెవరినడుగుటకును లజ్జించి తుదకు తన కేమియు లేకుండుటకు వగచి రాజులయనుమతి శల్యముల గొలిచిన హేమపాత్రముగొని తృప్తిపొందెను. శల్యములనుకొని ఎచ్చటివారచ్చటకుపోవుకాలమున పిట్టలీదేశరాజకుమారులు తమకును శల్యభాగము కావలెనని కుశినగరమునకు వచ్చి యచ్చటి రాజులనడిగిరి. ఎవరునువారి భాగమును వీడుటకు సమ్మతింపరైరి. అందువలన పిట్టలీ రాజకుమారులకు బుద్ధుని శరీరము దహనమయిన భూతియే దొరకెను. దానిని వారు కడుభక్తితో గొంపోయిరి.

అజాతశత్రుడు తనభాగమును రాజగృహమునకు మహావైభవమున గొనిపోవుచు తననగరమున వాటిని తనుగౌరవముతో ప్రతిష్ఠించుటకు తగుచేర్పాటులనుచేయుమని యుత్తరువు చేసెను. అట్టి యేర్పాటులుచేయుటకు తగువ్యవధి నొసగుటకై తాను మార్గమున నొక్కొక్క ప్రదేశమునను దీర్ఘకాలము నివసించుచు 7 సంవత్సరములు 7 మాసములు 7 దినములైనను నగరము చేరలేదు. తీర్థికులను బౌద్ధేతరులు, పామరులు బుద్ధుని శల్యముల బూజించుటకై యొసగు అమూల్యపూజాద్రవ్యలాభమును పొందుటకై అజాతశత్రుడు తనయూరుచేరక మార్గమునసే ఇట్లు కాలయాపనచేయుచున్నాడని యొక యపవాదమును కలుగజేసిరి. ఇట్టి యపవాదమునకై తీర్థికులకు నరకప్రాప్తి కలిగెను. అయినను బౌద్ధులలో అర్హతులను ఉత్తమజ్ఞానులుగూడ రాజిట్లు తామసించుటవల్ల జనులయందు మతద్వేషము అగౌరవమునుకలుగునని భీతిల్లి శక్రుని పాలి కరిగి అజాతశత్రుడు శల్యములతో శీఘ్రముగ నగరమును చేరునట్లు చేయుమని ప్రార్థించిరి. ఇంద్రుడును, ఇంకను పూర్ణముగా పరిశుద్ధాత్ముడుకాని అజాతశత్రుడు తనమాటయందు గౌరవముంచునో లేదోయని శంకించి యక్షుల నంపి అజాతశత్రుని పరివారమునందు రుగ్మతలు ప్రబలునట్లును, అదేసమయమున అర్హతులు రాజునొద్దకు పోయి శల్యముల శీఘ్రముగా నగరమునకు గొనిపోక మార్గమున కాలయాపన చేయుటవల్ల దేవతల కాగ్రహముకలిగి పరివారమున నిట్టి రుగ్మతలు ప్రబలుచున్నవని చెప్పునట్లును ఒకయుపాయమును పన్నెను. రాజును ఇప్పటికి తెలివి గలిగి అప్పటికి ఏడవనాటికి నగరప్రవేశము చేసి రాజధానియందొక గొప్పడాగోబాయందు బుద్ధుని శల్యముల స్థాపించి పూజించుచుండెను. ఇటువలెనే తక్కిన రాజపుత్రులును కపిలవస్తు, కుశినగరము, రామగ్రామము, పావా, వైశాల మొదలగు నగరములయందు మహావైభవముతో శల్యములను స్థాపించిరి. పిట్టలీరాజపుత్రులు తాము తీసికొనిపోయిన భూతిపైనను, ద్రోణుడు తనకు వచ్చిన హేమకుంభముపైనను ఆలయముల గట్టించిరి.

శాక్యసింహుడు తన ఇరువదితొమ్మిదవయేట సంసారసుఖమును త్యజించినదాది ఆరుసంవత్సరములు ఊర్విల, లేక గయయందు తపోనిష్ఠనుండి బుద్ధుడై తదాది నిర్వాణపర్యంతమునుగల నలుబదియైదు సంవత్సరములు దేశాటన మొనరించుచు, రాజగృహము, సార్నాదు, కపిలవస్తు, కౌశాంబి, వైశాలి, పాటలీపుత్రము, శ్రావస్తి, సాకేతము, సింహళము మొదలగు మహానగరముల దర్శించుచు నిర్వాణకాలమునకు పావానగరమార్గమున కుశినగరమును చేరి అందు తన భౌతికశరీరమును వదలి శాశ్వత బ్రహ్మపదవిని పొందెను.

కుశినగరము బుద్ధనిర్వాణమువల్ల బౌద్ధమహాక్షేత్రములలో నొకటియై వాసి కెక్కెను. కుశీనగరము, లేక, కుశనగరము అనునది, ఆప్రదేశమునగల యొకవిధమగు కుశమువల్ల గలిగిన సార్థకనామము. దీనిని కుశీనగరమనికూడ వాడుదురు. ప్రస్తుతము కాశ్యాయని దీనికిపేరు. ఇది ఆగ్రా అయోధ్యా సంయుక్తరాష్ట్రములోని గోరకపురము అను తూర్పుజిల్లాలో గోరకపురమునకు 35 మైళ్లు తూర్పున గంగ కుపనది యగు గండకీనదీపార్శ్వమున నున్నది. కుశినగరమునకు వాయవ్యమున అజితావతి నదిని దాటి సుమారు ఒకమైలుదూరమున బుద్ధుడు నిర్వాణము చెందిన సాలవన ముండెను. బుద్ధుడు సంచారము చేసిన ప్రతి ప్రదేశమునను స్తూపములో, ఆలయములో, తోపులో, మఠములో, విహారములో కట్టబడియుండెను. ఆయన స్నానమొనర్చిన స్థలములయందేమి, జపమొనర్చిన చోటులందేమి, ఆహారించిన ప్రదేశములందేమి, విహరించినయెడలందేమి, విశ్రమించినట్టియు, శిష్యులతో సంభాషించినట్టియు, ప్రదేశములయందును, ఇంతయేమి, బుద్ధుని జీవితమున ప్రతిచర్యకును సంబంధించిన ప్రదేశములందంతటను అసంఖ్యాకములగు ఆలయాదులు ప్రబలియుండెను. కేవలము బుద్ధునివిషయమున మాత్రమే కాక బుద్ధుని శిష్యులవిషయమునగూడ నిట్టి గౌరవచిహ్నములు ప్రబలముగా నుండెను. ఇట్టిఆలయాదులు పూర్వకాలపుశిల్పకళాచాతుర్యము వేవిధముల మూర్తీభవించినదో యనునట్లొప్పి, కల్పాంతములకు కాలదిని కాలచక్రపరివర్తనాకల్పితమారుతోద్ధూతపరాగముచే గప్పబడి భూమ్యంతరితములై యుండి, ప్రాజ్ఞుని ఖనిత్రముచేతనో ఉద్ధరింపబడి ప్రస్తుతకాలమునగూడ నాటిశిల్పుల ప్రజ్ఞాజ్యోతిని దిగంతముల వ్యాపింపజేయ గలిగియున్నవి. అట్టి ఆలయములు కుశీనగరమున నెన్నియో యుండినవి. బుద్ధునియనంతరము వేయిహాయనముల తర్వాత భరతఖండమునందలి బౌద్ధక్షేత్రదర్శనార్థ మేతెంచి చీనాదేశ యాత్రికులకు

ఫాహియాన్, హిఎన్‌త్సాంగ్, సంగ్‌యన్ మొదలగువారు చూచు నప్పటికే అనేక క్షేత్రములు శిథిలములై నామమాత్రావశిష్టములై విజనారణ్యములైనట్లును,ఆలయాదులు రూపులేక పోయినట్లును వ్రాసియున్నారు. భ ర త ఖ ం డ ము బుద్ధుని య న ం త ర ము మొదటి సంవత్సరములలోకన్న రెండవ వేయిసంవత్సరములలో అనేక పరదేశాగతులగు మ్లేచ్ఛాదుల దండయాత్రలవల్లను, అసంఖ్యాకులగు భరతఖండరాజుల పరస్పర వైరములవల్లను, భిన్నమతములవారి మతవైషమ్యములవల్లను కడుబాధల నలిగియుండినందున ఫాహియాన్ ఆదిగాగల బౌద్ధయాత్రికుల పర్యటనమునాటికే శిథిలములయినట్లు వర్ణింపబడిన ఆలయములు నేటికెట్టిస్థితియం దుండగలవో, వర్ణించుటకన్న నూహించుటయే సులభము.

అట్లు శిథిలమైయుండి గుర్తించుట కలవికాక యుండినందున ప్రస్తుత'కాశ్యా'యనుగ్రామమే పూర్వపుకుశినగరక్షేత్రమని నిర్ణయించుటకు బలవత్కారణములు లేక సాధ్యపడకుండెను.బౌద్ధక్షేత్రములగు శ్రావస్తి, సార్నాదు లేక కురంగారామము, రాజగృహము కపిలవస్తు మొదలగునగరముల గుర్తించుట సులభమయినట్లు కాశ్యావిషయమున సులభము కాకుండుటకు కాశ్యాయొక్క పూర్ణశిథిలావస్థయే కారణము. కొందరు కుశినగరము ప్రస్తుతపు కాశ్యాయనియు, కొందఱు కాశ్యాకు, 80 మైళ్ల ఈశాన్యముననుండు నేపాళదేశములోని తెరాయి గ్రామమనియు చెప్పుచుండిరి. కార్లయిల్ గారు డేబదిసంవత్సరముల క్రింద కాశ్యా యందలి పురాతనాలయముల త్రవ్వించుచుండినకాలమున అందు ఒక ఆలయమును, అపూర్వదృష్టమగు, నిర్వాణ బుద్ధుని గొప్ప శిలావిగ్రహముతో గూడిన దానిని కనుగొనిరి. హిఎన్‌త్సాన్‌గు తన పర్యటనకాలమున కుశినగరమున నొకఆలయమున ఉత్తర ముఖముగ శయనించియుండు నిర్వాణబుద్ధుని శిలావిగ్రహము 20 అడుగుల నిడివి కలదానిని చూచినట్లు సులభగ్రాహ్యముగ వర్ణించి యుండెను. ప్రస్తుతము కార్లయిల్ గారు కనుగొనిన శిలావిగ్రహము చీనా యాత్రికుని వర్ణన కనుగుణ్యముగ నున్నది. మరెచ్చటను ఇట్టి విగ్రహము లేదు. ఈకారణమునను నిర్వాణకాలమున దహనసంచయనాదుల నెరవేర్చిన అనిరుద్ధ, మహాకశ్యపాది బౌద్ధగురువులజ్ఞాపకచిహ్నములుగా నెన్నో కొనుస్తూపములు ఆలయములు కాశ్యాయందే యుండుటవల్లను కాశ్యాయే కుశినగరమని నిర్ణయించుట కవకాశము కలిగెను. కుశినగరము ప్రస్తుతపుకాశ్యా, అనిరుద్ధగ్రామము, ఇంకను చుట్టునుండు కొంత ప్రదేశమువరకును వ్యాపించియుండెను. ఇందు ముఖ్యములగు పురాతనాలయములలో పేరెన్నికగన్నయవి. (1) బుద్ధనిర్వాణస్తూపమును, దాని చుట్టియుండు అనేకములగు (?) చేరిన మాతాకువార్ కోట లేక మృత రాజపుత్రుని కోటయు, (2) మృతరాజపుత్రుని కోటకు 1600 గజములదూరముననుండు దేహీస్థానము లేక రామాభరస్తూపము; (3) అనిరుద్ధగ్రామము పైయున్నవి.

మృతరాజపుత్రునికోట లేక మాతాకువార్ కోట

కాశ్యాకు సుమారు అరమైలు దూరమున వాయవ్యమున సాలవనముండెను. వనమునకును నగరమునకును మధ్య అజితావతియను నామాంతరము కల హిరణ్యావతియను నది ప్రవహించుచున్నది. వాయవ్య ఆగ్నేయమూలలుగాను కోట 600 అడుగులు పొడవై, 200 మొదలు 300 అడుగుల వెడల్పు గలిగియున్నది. బుద్ధుడు రాజపుత్రుడు కాన కొన్నిగ్రంథములయందు బుద్ధుడని మాత్రమేకాక రాజపుత్రుడనియు పేర్కొనుట కలదు. ఆరాజపుత్రుడు మరణించిన చోటుకాన, మృతరాజపుత్రుని కోటయని ఈప్రదేశమునకు పేరు. మాతాకువార్ కోట అనేక బౌద్ధాలయముల సముదాయమై యున్నది. (పటము 2 చూడుడు.) ఈసముదాయమున మధ్యభాగమున నొక ఆలయమును దానివెనుక నొకస్తూపమును కలవు. ఆలయము 30 అడుగులు పొడవును, 12 అడుగుల వెడల్పును కలిగియున్నది. దానియందు గొప్ప శిలావిగ్రహము బుద్ధునిది, 20. పొడవు కలది, గంధపుర్రాకువర్ణము వంటిది యున్నది. బుద్ధుడు మరణకాలమున శయనించిన రీతినే శిలావిగ్రహమును శిరస్సు ఉత్తరముగాను, కుడిచేతిని తలగడగాను పశ్చిమముఖమున శయనించినట్లు అమర్చియున్నారు. (పటము 3 చూడుడు.) విగ్రహము క్రింద నొక సింహాసనము 24′′ × 5½′′ పరిమాణము కలదియున్నది.సింహాసనమునకు నాలుగుమూలలయందును స్తంభములు చెక్కియున్నారు. యీపీఠముయొక్క పశ్చిమముఖమున అనగా బుద్ధుని ముఖముండు వైపుననే మూడువిగ్రహములు కలవు. ఇందొకరు బుద్ధుని భార్య యశోధరాదేవియు, ఒకరు కుమారుడగు రాహులుడునుగా నుండనోపును. వీరిద్దరిమధ్యనుండు విగ్రహము, బుద్ధుడు అంత్యకాలమున శిష్యుడుగా స్వీకరించిన సుభద్రునిదిగా నుండవచ్చును. ఆలయకుడ్యము 10′′ మందము కలవై యున్నవి. శిలావిగ్రహముండు గర్భగృహమునకు ముందు మఱియొకగది యున్నది. విగ్రహముండు పీఠముపై విహారాధిపతియగు హరిబలుడనువాడు యీబుద్ధవిగ్రహమును ఆలయమునకు సమర్పించినట్లును, శిల్పికారుడు మధురాపురవాసియగు దినుడనువాడయినట్లును ఒకశాసనము కలదు. ఆలయాంతర్భాగమున కొంతదారువు దగ్ధమయినది కనిపించెను. ఇదికాక మనుష్యశల్యములు గూడ దొరకినవి. ఇందువలన సార్నాదునందువలెనే కుశినగరమునందు గూడ బౌద్ధులు బౌద్ధద్వేషుల దౌర్జన్యములకులోనై నశించినట్లు తోచుచున్నది.

నిర్వాణస్తూపము

(పటములు, 3, ౪, ౫, ౧౦, ౧౧ చూడుడు)

పైన పేర్కొనిన నిర్వాణాలయము వెనుక నొకశిథిలమయిన స్తూపమున్నది. శిథిలమయి మిగిలియుండు భాగములందు పీఠము 25′ ఉన్నతియు, 56′ చుట్టు కొలతయు, స్తూపము 20′ ఉన్నతియు కలిగియున్నది. స్తూపముయొక్క నిజరూపము ౧౦వ పటమున

గల రీతిగానుండవచ్చును. స్తూపమును త్రవ్వగా తద్గర్భమున మరియొక చిన్నచైత్యాలయము కనుపడెను. (పటములు ౪, ౫, చూడుడు) ఇందు బుద్ధుని విగ్రహమును, ఒకతామ్రపాత్ర (పటము ౭ లో 1,2,3 చూడుడు.) యు, తామ్రశాసనమును, ఇతర శిల్పాదిపదార్థములును దొరకినవి. శాసనమునందు పూర్వము పేర్కొన్న హరిబలుండే స్తూపమును కట్టించెనని వ్రాసియున్నది. హరిబలుడు అనేకప్రదేశములయందు ఇట్టి ధర్మకార్యములచేసినట్లు శాసనములు కలవు.

నిర్వాణ స్తూపమునకు దక్షిణమునందు స్తూపసముదాయము (పటము ౬ చూడుడు)

నిర్వాణాలయమునుజుట్టి అనేకస్తూపములును, ఆలయములును, మఠములును కలవు. పరివారబలమునుబట్టి రాజుయొక్క ప్రాముఖ్యమును గమనింపగలుగునట్లు పరివేష్టించియుండు ఆలయాదుల సంఖ్యనుబట్టి మధ్యనుండునిర్వాణాలయస్తూపముల ప్రాముఖ్యము తేటపడగలదు. ఇట్లు నిర్వాణాలయమునకు దక్షిణమున సుమారు ఇరువది ఆరు స్తూపములు వివిధపరిమాణములు కలవి యున్నవి. ఇందు అనేకములు పాదములుమాత్రము మిగిలియున్నవి. కొన్నింటికిమాత్రము జేలమట్టముపైన కొంత కుడ్యభాగములు మిగిలియున్నవి. ఇందు ముఖ్యమగునవి పటము ౬ లో 23, 9, 12 సంఖ్యలు 23 ఒక దీర్ఘచతురాకారముగల ఆలయము. దీనియందు ఇటుకలు 15" × 8½" × 2" పరిమాణముకలవి. కుడ్యముల మందము 4'-8". దీనియందు ఒకచోట 3'-10" వెడల్పుగల జాలమార్గము (Window) యొక్కచిహ్నమున్నందున ఈప్రాకారముపై, కప్పుండినట్లు తోచుచున్నది. దీనినుండి ప్రధానాలయమునకుపోవుటకు పశ్చిమముఖమున 5'-2" వెడల్పు ద్వారమున్నది.

సంఖ్య 9 స్తూపము పీఠమున 15' చదరము గలిగియున్నది. ఇందు అందముగా చెక్కిన ఇటుకలు విశేషము కానవచ్చుచున్నవి. పీఠముపై నాలుగువైపుల స్తంభాకారములు చెక్కబడియున్నవి. సంఖ్య 12. వర్తులాకారస్తూపము. దీనియందుకూడ అందమగు ఇటుకలు కానవచ్చినవి. చుట్టును ఎనిమిది స్తంభాకృతులు పీఠముపై కలవు.

మఠము 4 (పటము ౭)

ఈమఠమున భూమ్యుపరి విశేషభాగము రైతులచే పొలములుగా లోగొనబడియున్నది. ఇది 150' × 150' వైశాల్యము కలిగి బహిఃకుడ్యములు 8½' మందమును అంతఃకుడ్యములు 5" మందమును అయియున్నవి. ఇంత బలిష్ఠములగు కుడ్యములున్నందున నిది అనేక అంతస్థులు కలిగియుండెనని తోచుచున్నది. ప్రస్తుతము శేషించియుండుభాగమున పెక్కుగదులు నాలుగువైపులను ప్రక్కకు ఏడువంతున బారులు దీరియున్నవి. తూర్పునను, దక్షిణమునను గదులవరుసలకుముందు వసారాలుగలవు. మఠమున మధ్యావరణము మిక్కిలి విశాలమై 87' × 87' వైశాల్యము కలిగియున్నది. మఠముయొక్క ద్వారము నిర్వాణాలయము వైపునకలదు. ద్వారమువెడల్పు సుమారు 25'. ద్వారమున కిరుపార్శ్వములయందును. రెండు గొప్ప గోపురములు 15' వెడల్పును 18' పొడవునుకలిగి గొప్ప కోటద్వారమువలె గన్పట్టుచున్నది. మఠమున క్రిందనుండుగదులు కొన్ని ఒంటిరాతిగోడలతో మూయబడియుండినందున మఠము కొంతకాల ముచ్చదశయందుండి, క్రమముగా క్షీణించి, తర్వాత కొంతకాలమునకు మరల కొలదిమంది బౌద్ధులే వసించుచుండినందునను వారును పైయంతస్థులయం దుండుటవల్ల క్రిందిపునాదికి బలముగా నుండుటకై ఈగదు లిట్లు మూయబడియుండునని తోచుచున్నది. ఇంచుమించు అన్నిగదులలోను మఠగురువులు పూజించువిగ్రహ ముండుటకు గూండ్లు కలవు. మధ్యావరణమున రెండుకూపము లున్నవి. ఆవరణమున ఉత్తరమునందు కూపముయొక్కవ్యాసము 5'-8"; దక్షిణమునందు కూపవ్యాసము 8'-6".

మఠము 5, 6, 7, 8 (పటము ౭)

4. మఠమునకు దక్షిణమున నొకబ్రాహ్మణుని నివేశనముండెను దానిచుట్టి యాబ్రాహ్మణు డొకయారామము వేసికొనియుండెను. బ్రాహ్మణునకి నష్టపరిహారము (Compensation) నిచ్చి యతని గృహమును ఆరామమును త్రవ్వించి చూడగా నాప్రదేశమున కొన్ని మఠము లుండుట తెలిసెను. ఇందు మఠమును ఆనుకొని దక్షిణము 5, 6 మఠములును, వాటి కింకను దక్షిణమున 7, 8 మఠములును ఉన్నవి. 5, 6 మఠము లొక్కొక్కదానియందును మధ్య ఆవరణమును, దానిని చుట్టి గదులును కలవు. 5, 6 మఠముల ప్రధానద్వారము నిర్వాణ ఆలయమున కెదుటనే యున్నది. నిర్వాణ స్తూపముయొక్కయు నిర్వాణాలయముయొక్కయు మధ్యరేఖపై నీరెండుమఠములుగూడ నున్నందున నివి ఆయాలయస్తూపములకు సమకాలీనములయి యుండవలెను. తక్కినవి యొకటివెనుక నొకటి తర్వాత యేర్పడి యుండవచ్చును. మఠము 5 నందు అయిదుగదులును, మఠము 6 నందు పండ్రెండుగదులును కలవు.

మఠము 6 నందు ఆగ్నేయ మూలయందు 9, 10 గదులమధ్య మఠము 7 నకు పోవుటకు మార్గమున్నది. మఠము 6 నందు మధ్యావరణమును చుట్టి నలుప్రక్కలను గదులు కలవు. మఠము 5 నందు అట్లుకాక ఉత్తర పశ్చిమములయందుమాత్రము గదు లున్నవి. మఠము 5 నందు మధ్య నొక చతురమగు నీటితొట్టి యున్నది. దీనికి నీరు మఠము 6నుండి 6, 7 గదులమధ్యగా పోవు జలధారిగుండా పోవును. తొట్టినుండి వెలుపలపోవలసిననీరు వాయవ్యమూలగా 2, 3 గదులమధ్యనుండు మార్గముగుండా పోవును. కట్టడము 7 నకు చుట్టునుండుమఠములు 5, 6, 8 నుండి మార్గములున్నవి. శాల 7 నందు వంటసంబంధమగు సామగ్రులు దొరకినందున నిది మహానసగృహమై యుండవచ్చును.

మఠము 8, యందు విశాలమగు మధ్యావరణమును దానిజుట్టి నలుప్రక్కలను ప్రక్క నైరువంతున ఇరువదిగదులును కలవు. ఇందు పాలుగుమూలలయందు నుండుగదులుమాత్రము పెద్దవి. మఠముయొక్క పరిమితి 110' × 110' (పటము ౭ చూడుడు.)

మఠము 9 (పటము ౯)

నిర్వాణాలయమును దానిచుట్టియుండు ఇతరాలయస్తూపసము దాయమునందు చేరక మఠము 9 నిర్వాణాలయమునకు ఈశాన్యమున నున్నది. మఠములో నలువైపులను గదులున్నవి. తూర్పునుండు సింహ ద్వారమున కిరుప్రక్కలయందును ముందునకు వ్యాపించియుండు గదు లు కలవు. మఠమున ప్రవేశించగనే యొకహాలము (నడవ) ఉన్నది. మధ్యావరణమువైపున హాలమునకు ద్వారములేదు. కాని ఇచ్చట దారు వుతోచేసిన విభాగిక యుండినట్లు కానవచ్చును. మధ్యావరణమున మరి యొకగది 30' × 30' పరిమితి కలది యున్నది. దీనియందు ఉత్తరమున ద్వారముకలదు. తక్కిన మూడుప్రక్కలయందును రెండేసి కిటికీ లున్నవి. ఈగదిలోపల నొకయరుగు 12' × 12' విశాలమయినది యున్నది. మఠము 9 యందు పశ్చిమమున నిర్వాణస్తూపమునకు వచ్చుటకు ద్వారమున్నది.

అనిరుద్ధగ్రామము (పటము ౧౩)

అనిరుద్ధగ్రామము మాతాకువార్ కోటకు అనగా నిర్వాణాలయమునకు 2500' ఆగ్నేయమున నున్నది. ఇంతవరకును వర్ణించిన ఆలయసముదాయములు కుశీనగరమున నున్నవనుటలో కుశీనగరావరణమున నున్నవని కాదు. బుద్ధుడు నిర్వాణమొందినది కుశీనగర బహిర్భాగమున ఉపవర్తనము సాలవనమునందు కాన నచ్చట చైత్యాలయాదులు ప్రబలియున్నవి. ఇక కుశీనగరముయొక్క ప్రాకారము అనిరుద్ధగ్రామ మున్నచోట నుండెను. ఇచ్చట కొన్ని స్తూపములు కలవు. బుద్ధుని మాతులుడగు అమృతోదనుని పుత్రుడు,అనిరుద్ధుడు-బుద్ధునికి ప్రియశిష్యుడు-బుద్ధుని దహనాదికముల జేయించెను. ఇతనిపేరనే యీగ్రామమునగల స్తూపాదులు ప్రబలియుండవలెను. ఇచ్చటనే మల్లియ రాజపుత్రులయంతఃపుర ముండెనని తోచుచున్నది.

(దేవీస్థానము) రామాభారస్తూపము (పటము ౧౨)

బుద్ధుని నిర్వాణానంతరము ఆయనకళేబరమును ఉపవర్తనము నుండి నగరమునకు గొంపోయి దహనము కావించిరి. ఈప్రదేశమున నొకస్తూపమును కట్టి దానియందు మల్లియరాజపుత్రులభాగమునకు వచ్చిన శల్యముల నుంచిరి. ఈస్తూపమే రామాభారస్తూపము. దీనికి మకుట బంధనప్రదేశ మనికూడ పేరు. ఈ స్తూపమునందుండిన శల్యములను అజాతశత్రుడు త్రవ్వించి కొనిపోయెనని ప్రతీతి కలదు. స్తూపము వర్తులాకారము కలది. పీఠముయొక్క వ్యాసము 155'. స్తూపముయొక్క వ్యాసము 112'. దీని నానుకొని యొకశాలకలదు. ఈశాల 40'-6" × 27'-6" విశాలమై, 56'-9" × 44'-0". పరిమితిగల అరుగులపై నున్నది. స్తూపమును త్రవ్వి పరీక్షించునపుడు 2½' పొడవు, 7½" వెడల్పు 5" మందముగల ఇటుకలు చిత్రపుపనిచేసినవి దొరకినవి. ఒక్కొక ఇటుకకును చిన్నరంధ్రము లున్నవి. ఇటుకలను కాల్చునపుడు జ్వాలలు చక్కగా ఇటుకలకన్నిటికిని తగులుటకై యీరంధ్రము లుంచబడియున్నవి. ఈయిటుకలను కొన్నిటిని చేర్చియుంచినయెడల వాటిపై నుండు చిత్రభాగములన్నియుగూడ నేదోయొక అలంకారరూపముగా నేర్పడును. (పటము ౧౪)

---

* ప్రేమలత

సంధెనునుదేఁటచీకటి జాలువారె, వెస దివాంధము పుల్గుల న్వేఁటలాడె
బండిగూబ భయానకధ్వనులు సల్పె, నడవి ఝిల్లీరవంబులు గడలు నిండె

గీ. అంబరాంతరసీమఁ దారాళిపగిదిఁ, దిమిరతతిలోన ఖద్యోతసమితి వెలుఁగ
ఘనమహీజావృతంబగు గట్టు నెక్కి, ప్రేమలత యిట్లు తలపోసె విన్నుఁ జూచి

చ. దురమున కేగకన్ బ్రియుడు తొల్లి ననుం గనవచ్చి నిల్వ నా
నరసఁ బ్రియాకరగ్రహణ సౌఖ్యరసాప్తి కిదాసె వేళ యో
పిరికి! రణాంగణంబునకు వేగఁ జనందగుఁగాని యంచు, సం
గరమున కంపితిన్, జయముఁగాంచి ననుంగన నెప్డు వచ్చునో!

---

* దుందుభిసం. ఉగాదిసంచికను 193 పేజీనున్న "ప్రేమలతాకథా" శేషోత్తరభాగము.

చ. జయ మెవ రొందిరో తెలియఁజాలను నేఁ డొకవార్తయైన లే
దయయొ! తురుష్కవీరులు రయంబున నీతిమిరంబుఁబోలె మా
పయి నిఁక నేనిమేషమున వ్రాలుదురో కద! యెంతవచ్చె? నాం
ధ్రయశము మాసె నేమొ, సమరం బగుచున్నదొ యింక తీవ్రమై.

చ. మగపురు గన్నవాఁ డొకఁడు మానక యేగె దురం బొనర్పఁగా
మగువలు మాత్రమే పురరమామణిఁ గాచుకయున్నవార లే
పగిది నెసంగునో కదనపర్యవసానము, సానుకూలమై
తగునెడ మేలు, కానియెడ దారుణమౌ పెనుముప్పు తప్పనే!

చ. సహగమనంబె దిక్కగు నిజంబుగ నట్టిపరిస్థితుల్ సమా
పహమగువేళ నాంధ్రజలజాయతనేత్రలకెల్ల రాజ్యమం
దహితులబారిఁ జిక్కు- టదియెంతయుఁగల్ల- ప్రశాంతి నొందుమా
తహతహమాని డెందమ! రుతంబెదియో వినునట్టులయ్యెడున్!

మ. అదిగో! శృంగనినాదమయ్యె వరవీరాంధ్రాళి రానోపు, నా
మది శాంతించెడు, నంధకారమున "నేమంబయ్యె" నన్మాట స
మ్మదమై తోఁచెడుఁ గాంచనాతిమురలన్ బూతాత్మ లోహో, జయం
బొదవెన్ గానియెడన్ దదుత్సవము లేకుండుంగదా త్రోవలో!

శా. రండో! యాంధ్రవరేణ్యులార! వరశూర శ్రేష్ఠులారా! జయా
ఖండప్రాభవులార! స్వాగత మిదే కాంతాళిపక్షంబునన్
జండోద్దండన ముద్ధతిన్ గెలిచి యుత్సాహంబుమై మీఱు మా
యండన్ జేరఁగవచ్చువా రనుచు నూహం జేతు నే నియ్యెడన్"

గీ. అని మహోత్సాహమును బొందు నంతలోనఁ, గటికచీఁకఁటి బోలెడు గడ్డ మును
మీసముల్ బెనవెట్టి పిఁరోస మొప్ప, వచ్చి యొకరాతు బాలికపజ్జ నిలిచి.

"శా. హైరో! కాఫరుకన్నియా! యిచట కోటన్ గాచుచున్నావె? మీ
వీరుల్ చచ్చిరి పోరులో విజయ మబ్బెన్ మాకు- మా సైన్య మీ
దారిన్ వచ్చెడు నల్లదే! యరయుమా! తత్సైన్యనాథుండ నే
నో రామామణి! చూడుమీ కవచ, మీయుగ్రాసి, నీబల్లెమున్.

మ. అరిసైన్యం బరుదెంచు కారణము నూహం జేయలేవేమొ, యీ
పురమున్ ముట్టడిఁగొంటకున్ ధనముఁ గొంపోవచ్చుచున్నా మిదే!
తరుణీసంచయ మానభంగమును వింతన్ జేతు మిండ్లన్నియున్
వరవహ్నిన్ దగఁ గాల్చి కూల్చెదము- కాంతా! యింక నెన్నోయగున్!

మ. అరికిన్ లొంగినవారి కెల్లరకు నూత్నాగారముల్ గట్టి పెన్
సిరిఁ జేకూర్చి తకన్యులౌ జనుల భస్మీభూతులం జేతు, మీ
వెలుఁగన్ జెప్పితి, భీతినొందకుము నిన్నెట్లేని గాపాడి నా
తరుణీరత్నముఁ గాఁగఁ జేకొనెద సౌధాంతస్థఁగాఁ జేసెదన్."

మ. అను నాకర్ణకఠోరవాక్యములఁ దానాలించి "మ్లేచ్ఛాధమా!
విను మాంధ్రాంగన నేను; నీనుడికి నేఁభీతిల్ల; నుష్ణోదకం
బున కిం డ్లెందునుఁ గాలునే? యరియనన్ భూతంబుగా నెంచి తా
జన దాంధ్రాంగన- యాంధ్రకాంతయన వజ్రంబంచు నూహించుమా!

క. ధనమును దృణముగ నెంచుచు, ఘనసౌధముఁ బూరిగుడిసెగా నెంచుచు నాం
ధ్రనవలమానంబునకై, తనప్రాణము ధారవోయుఁ దథ్యము వినుమా!

చ. ప్రజలను గెల్వఁజాలినను వారలయాత్మల గెల్వఁజాల, వీ
నిజము నెఱుంగఁజేసెదను నిన్నిటఁ జంపియు నేనుఁ జచ్చియున్
విజయము నొంది యాగ్లెదను, వీగియు నీగ్లెదఁ గాని యాంధ్రవా
రిజనయనల్ పరాభవపరీత లోకప్పుడుఁ గా రెఱుంగుమా!

చ. అనిమొన నాంధ్రవీరనిచయం బెపుడోడెనొ, యప్పుడేగ మా
ధనమును, భూములున్, గృహవితానముఁ బ్రాణము లెల్లనింక, నూ
తనముగఁ బోవు నన్ననుడి దబ్బర- యాంధ్రులు శాంతిపుత్రులై
యని కిలదత్తులౌట నమరావని నోడుట సర్వ మోడుటే!

మ. కరవాలంబు నెఱుంగనో- కవచ మీకన్నుంగవన్ గాంచనో?
యరులన్ జూడనొ మున్ను? నూతనముగా నవ్వాని సామాళిచే
గురిగా నన్నెదరింప నెంచకుము; జంకుం గొంకు నీకేల? నీ
కరవాలంబును బూని నన్గదిసి పోఁకన్ బోరు మోయోధుఁడా!

మ. కరవాలంబును, బల్లెమున్, గవచమున్; ఖండించు స్త్రీశీల శ
క్తి రహిన్ గల్గుదుఁగాని నిన్నిపుడు హేతిన్ జంపుటే యుక్తమా
నే రహిఁ జూడు కృపాణరాజ మిదె నాయొడ్డాణమై; నిల్వుమా
దురితాత్మా! నినుఁ జంపి చచ్చెదను నీతో జల్ప మింకేలకో!"

చ. అని దరిఁజేరుఁ బ్రేమలత నారసి రాతు "సఖి! త్వదీయశ
క్తినిఁ బరవేషమూని పరికింపఁగ వచ్చితి- రాయచూరు కో
టను వశపర్చుకొంటిమి దిటంబుగ నాదుగళాన నాఁడు వై
చిన లతఁ జూడు మంచు విడిచెన్ దనవేసము చాల మెచ్చఁగన్."

గీ. కలువకన్నెను దనకరములను లేపి, వెసఁ జకోరాక్షులకు మంచివిందుఁ జేసి
లలినిఁ బున్నాగమున్ జుట్టు లతకు నాపి, తోయదంబును విడి రాజు దోఁచె నంత!

మ. హరిహేషాకరిఘీంకృతాంధ్రరథ చక్రారావశంఖోదిత
స్వరశృంగస్వనదుందుభి ధ్వనులతో శస్త్రాంధ్రసైన్యంబు స
త్వర మచ్చోటును జేరి యాంధ్రవిజయధ్వానంబులన్ సల్పె స
త్తరి భూభృత్తిలకంబు లెంతయుఁ బ్రతిధ్వానంబులన్ సల్పఁగన్.

నిజామురాష్ట్రము-చరిత్ర పరిశోధనము

శ్రీ శేషాద్రి రమణకవులు (శతావధానులు)

పద్మనాయక మహాయుగము

గతసంవత్సరపు సంచికలోఁ గాకతీయులకాలమున జరిగిన ఆంధ్ర సేవను గూర్చి కొంతవరకుఁ జర్చించి నిజామురాష్ట్రాంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రమునఁ గాకతీయరాజన్యులకుఁ గల యుత్తమస్థానమును సూచించియుంటిమి. ఇప్పుడు దానికావలియుగ మగు పద్మనాయక మహాయుగమునాఁటి ఆంధ్రవాఙ్మయ పరిస్థితులఁ దెలిసికొందము.

ప్రతాపరుద్ర దేవుఁడు ఢిల్లీనగరమునకుఁ గ్రీస్తుశకము ౧౩౨౧ ప్రాంతమునఁ గొనిపోఁబడినదిమొదలు ఆంధ్రరాజ్యము విచ్ఛిన్నమయ్యెను. రాజసోదరుఁడగు అన్నమదేవుఁడు పరసీమలకుఁ దల దాచుకొన నెలవు లేక వలసపోయెను. చిరకాల భోగ్యమగు ప్రదేశములను వదలి సామ్రాజ్యోద్యోగులు నూతనరాజ్యస్థాపన వాంఛతో దూరదేశముల కేగిరి. అటు లేగి ఆంధ్రసామ్రాజ్యపునర్నిర్మాణమునకు దారితీసినవారిలో కాకతీయసామ్రాజ్యసంగంధ భాండాగారాధ్యక్షులగు హరిహరరాయలు బుక్కరాయలు ప్రథమగణ్యులు. కాకతీయ సామ్రాజ్యమున నిజమగు సేనానాయకులు రేచర్ల గోత్రీయులగు వెలమవీరులు. అవిచ్ఛిన్నముగాఁ గాకతీయ సామ్రాజ్యము రెండువందల సంవత్సరములు నిలుచుటకుఁ బద్మనాయకుల విక్రమవిహారము, స్వామిభక్తి, తత్పరత కారణము లని చెప్పవచ్చును. కాకతీయ సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనంతన అంతకుమున్న సేనానాయకులు, రాజప్రతినిధులుగా నున్న వీరాధివీరులందరు, తమ తమ తావులలోఁ నున్న బలము లుపయోగించి నూతనరాజ్యములు స్థాపించిరి. అట్టివానిలోఁ గొండవీడు ప్రాంతములను బరిపాలించిన రెడ్డిరాజ్య మొక్కటి.

ఓరుగల్లురాజ్యము శత్రు హస్తగతమై ప్రతాపరుద్రదేవుడు ఢిల్లీనగరమునకుఁ గొనిపోవఁబడినప్పుడు రణరంగమున నిలిచి పడిపోవనున్న ఆంధ్రపతాకమును నిలువఁబెట్టి, మాసిపోవనున్న ఆంధ్ర తేజమునకు మెఱుఁగుపెట్టి ఆంధ్రజాతీయత, ఆంధ్రవికాసము, ఆంధ్రవ్యక్తిత్వము సుప్రతిష్ఠితము గావించిన వెలమవీరుల నామకీర్తనము ప్రత్యాంధ్రసోదరుని విధి.

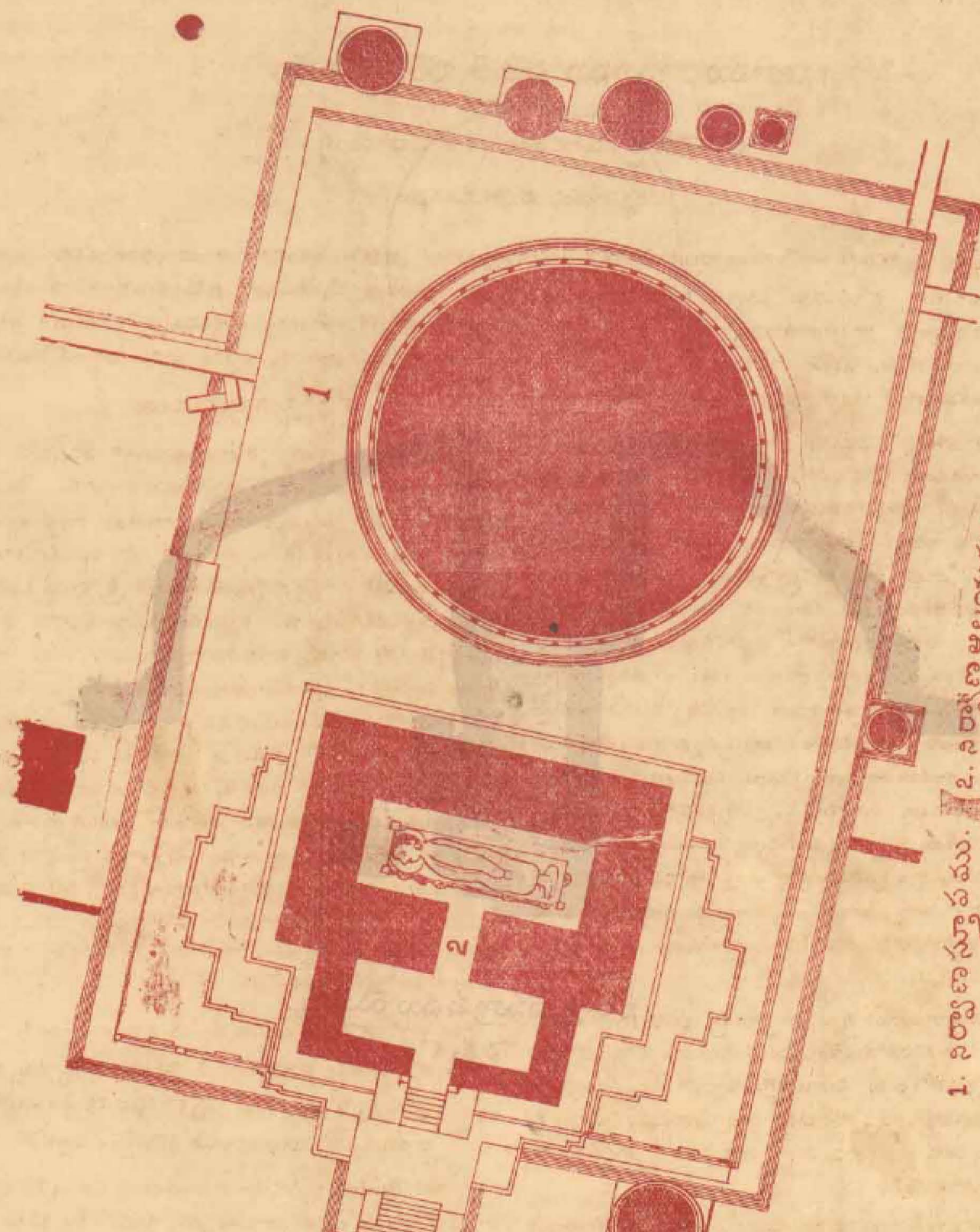
ప్రతాపరుద్రదేవచక్రవర్తి బంధీకృతుఁడైనంతన మహమ్మదీయరాజ్యమున నిలువ నీడ చిక్కెను. ఆంధ్రుల యాలయములు కొల్లఁదిగ రూపుమాపఁబడెను. ఆంధ్రులు దిక్కులేనివారై దాస్య కవచము దాల్పనున్న సమయమున నిలువఁబడిన వీరుఁడు రేచర్లసింగమనాయఁడు. ఇతఁడు ధరించిన రాయబంధివిమోచక బిరుదమువలనఁ బ్రతాపరుద్రుఁడీయనచేఁ జెఱనుండి విడిపింపఁబడెనని యూహింపవగును గాని తరువాత నాతఁడు పాలించినట్లు తెలియమిచే రాయబంధివిమోచక బిరుదమునుగూర్చి మనము దూరము చర్చింప వీలు లేదు.

రేచర్ల సింగమనాయఁడు

ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి సేనానాయకులలో నొకఁడగు ఎఱ్ఱదాచానాయకుని కుమారుఁడే ప్రక్కసింగమనాయఁడు. సింగమనాయఁడు జనకుని యంత్యకాలమునఁ గాకతీయ సామ్రాజ్యమున సేనానిగానుండి తద్రాజ్యపతనానంతరము రాచకొండ, దేవరకొండ, ఓరుగల్లు, భువనగిరి లోనగు దుర్గములను సాధించి శ్రీశైలము ఓరుగల్లు నకు మధ్యగల దేశమునంతయుఁ గృష్ణయొ పరిహద్దుఁ జేసికొని పాలించుచుండెను. ఈ సింగమ నాయని పరాక్రమమునకు వెఱచి రాజులందఱు వంకిసులైరి. సింగమనాయకుఁడు జల్లిపల్లికోట ముట్టడించుటకేఁగఁగా సంధిగోరువానివలె నటించి దమ్మశి బ్రహ్మసీయను వంచకుఁడు సింగమనాయనిఁ గత్తితోఁ బొడిచి పాఱిపోయెను. సింగమనాయఁడు తనకుమారులగు అనపోతనాయకునకు, మాదానాయనునకు ఈసంగతి నివేదించి తన్నుఁగపటోపాయముచేఁ జంపించిన ఇనుగుర్తి రాజుల నెత్తురులోఁ దర్పణాదుల నొసంగిన గాని యాత్మశాంతి కలుగదని తెలిపి మరణించెను. కుమారులు పితృమరణానంతరము వీరవ్రతదీక్షాధురంధరులైరి. రేచెర్ల సింగమనాయఁడు వీలేశ్వరమునఁ బెక్కుబ్రహ్మ ప్రతిష్ఠాపనములు, ధర్మములు, గావించెను. ఈవీరాధివీరుని గూర్చి యాంధ్రకవు లిట్లుకీర్తించిరి.

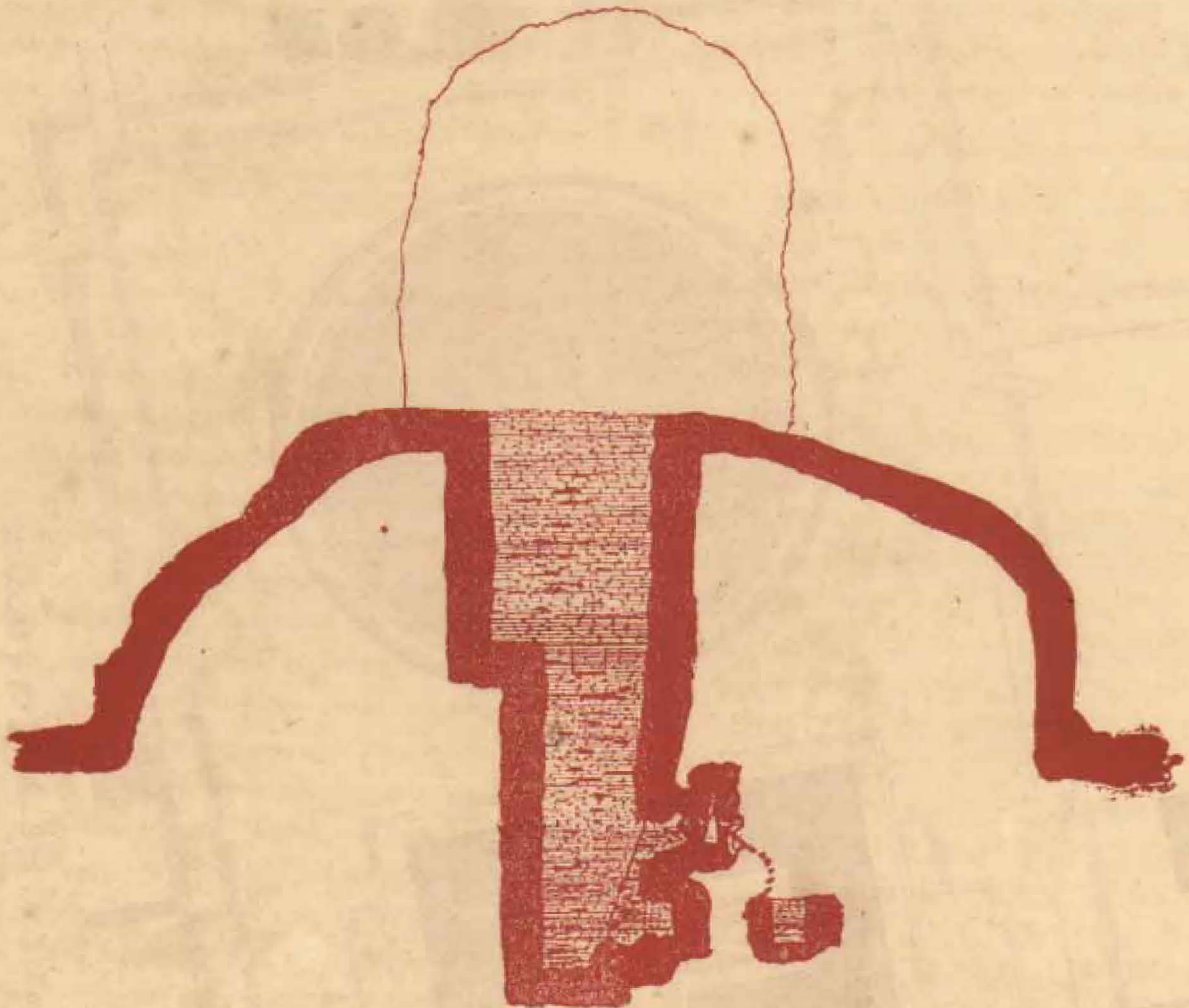
"ఉ. లాలితశౌర్యశక్తి నవలక్ష తెలుంగు దళంబు వాజిలోఁ
దోలినపాండ్య భూవిభునితోఁ డి పెనంగువ కోర్చి సన్నుతిన్
వ్రాలి ప్రతాపరుద్ర సభ నెన్నికకెక్కిన యెఱ్ఱదాచభూ
పాలసుతుండు సింగని కథంగుని కేవిరుదైవఁ జెల్లడే?"

అనపోతనాయకుఁడు, మాదానాయకుఁడు తవతండ్రిని జంపిన రాచవారి నెత్తుటితోఁ దర్పణాదులు నిర్వర్తించిన వీరాధివీరుఁడగు అనపోతనాయకుని ప్రతిభ సామాన్యమైనది గాదు. ఇతఁడు పసివాఁడగు మాదానాయకుఁడను సోదరునితోడ్పాటుతో జల్లిపల్లి, ఇనుగుర్తికోటలు ముట్టడించి రాచవారినందఱను వధించి వారిరక్తముతోఁ

1. నిర్వాణస్తూపము. 2. నిర్వాణాలయము.

పటము 3

నిర్వాణస్తూపము యొక్క
సెక్షన్

పటము ౮

దండ్రికి దర్పణాదు లొసంగినట్లు వినవచ్చుకథ చాల బీభత్సమైనది. ఈవిషయమును దెలుపు బిరుదగద్యము సురభివారి వంశచరిత్రమునఁ గలదు. అనపోతనాయకుఁడొందిన యీవిజయము సూచించు సాధారములుగూడఁ గొన్ని కలవు. అయ్యనవోలుశాసనములోని ఇనుగుర్తి గండగోవాళ సోమకుల పరశురామాది బిరుదములును, ఈక్రింది శ్లోకములుగూడ అనపోతనాయని విజయమును సాటుచున్నవి.

శ్లో. సోమకులపరశురామే భుజబలభీమేఽథభూమిగోపాలే,
　　యత్రేచజాగ్రతి శాస్తరి జగతాం జాగ్రత్తి నిత్యకళ్యాణమ్."
　　　　　　　　　　　　　　—రసార్ణవసుధాకరము.

శ్లో. ముని రజని పరశురామః స్థానే వినియుజ్య వైష్ణవం తేజః,
　　సోమకులపరశురామే ధరా మప త్యన్న పోతభూపాలే"
　　　　　　　　　　　　　　—అయ్యనవోలుశాసనము.

అనపోతనాయకునితో సంగ్రామరంగములందు సోదరుఁడగు మాధవరాయఁడు సంచరించి విజయములలోఁ దోడ్పాటుగావించినట్లు అయ్యనవోలుశాసనమునందలి "యోమాధవేనగుణినా సహితేన పార్థం జిష్ణుః ప్రశాస్తి వసుధాం సురరాడివ ద్యాం" అను శ్లోకమువలన దెలిసికొనవచ్చును. ఆంధ్రదేశమునఁ దిరిగి రాజ్యము నెలకొల్పి ఆంధ్రదేశాధీశ్వరబిరుదమును శాసనములలో వ్రాయించికొని కాకతీయరాజ్యానంతరము ఆంధ్రప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును మఱలనిలువఁబెట్టిన అనపోతనాయకుని జీవితము స్మరణీయము. అనపోతనాయకుఁడు రాచకొండలో రాజ్యముఁ జేసెను. ఈతనిరాజధానియగు రాచకొండ చూడఁదగిన దుర్గము. ఇయ్యది హైదరాబాదునకుఁ దూర్పుగా 34 మైళ్లదూరమున నున్నది. రాచకొండదుర్గము నాగానాయకునికొండ, రాచకొండయను రెండుశైలములకుఁ జుట్టివచ్చిన గొప్పప్రాకారములో నున్నది. ప్రత్యేకించి రాచకొండపైఁ గట్టఁబడిన నాలుగుకోటలు, నాగానాయనికొండపైఁ గల రాతికోట తిలకింతుమేని అనపోతానాయకునిదుర్గ మెంత శత్రుజనదుర్గమమో తెలిసికొనవచ్చును. మాధవనాయకుఁడు దేవరకొండకు గొప్పదుర్గమును గట్టించి దానికి 360 బురుజులు, 9 ద్వారములు, 32 దొడ్డిద్వారములు చేర్పించి మహోన్నతముగ రాజ్యమును బరిపాలించెను. ఈ సోదరులిరువురు ధర్మమూర్తులై ప్రత్యర్థులను ముందున కడుగు పెట్టనీక పశ్చిమాంధ్రదేశము నేకధాటిగఁబాలించిరి. కాని పలుమాఱు కొండవీటిరెడ్లకు నీ వీరసోదరులకు సంగరములు కృష్ణాతీరమున జరిగినట్లును, ఉభయులు నష్టపడినట్లును చరిత్రగ్రంథములవలనఁ దెలియుచున్నది. అనపోతనాయకున కవసానకాలమున నించుక పలుకుబడి తగ్గుటయు, మహమ్మదీయులు విజృంభించి గోలకొండలోనగు దుర్గములు గైకొనుటయు, అనపోతనాయకుఁడు తిరుగలాగుకొన యత్నించుటయు జరిగినది. కాని మొక్కవోని పరాక్రమముతో అనపోతనాయకుఁడు విజయముల నందుచువచ్చెను. క్రీ. శ. 1344-1380 అనపోతనాయకునిరాజ్యకాలమని యాతని శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది.

అనపోతనాయకుఁడు, మాదానాయకుఁడు వీరవిహారములు, సంగ్రామములు, నూతనరాజ్యస్థాపనము, విరోధిసంహారము లోనగు దుర్భరభారములతో నవస్థపడుచుంటచేఁ బ్రతాపరుద్రునియంత్యము మొదలు అనపోతభూపతి రాజ్యాంతమువఱకుఁ బద్మనాయక మహాయుగమున నొక ప్రకరణమున సారస్వతకృషి జరుగలేదని తోఁచుచున్నది. పరరాజులదాడులు, అంతఃకలహములు, సామంతుల తిరుగబాటులతోఁ దన్మయులగుటచే నీరాజసోదరులు సారస్వత విషయమున శ్రద్ధఁ దీసికొనకున్నను వారిభవిష్యత్సంతానము భాషాసేవ సహస్రముఖంగులఁ గావించుటకుఁదగిన స్థిరవసతులు గూర్చుటలో మిగులఁ గృషి చేసిరిగాన మన మీరాజసోదరులఁ బ్రశంసించుట ధర్మముకాకపోదు. అనపోతానాయని సంపూర్ణశాసనమొకటి అయ్యనవోలు మైలారుగుడిలోఁ గలదుగాని యాశిల ఛిన్నభిన్నముగఁ బగిలిపోవుటచే నందలియంశములు పెక్కులు తెలియరాకున్నవి. మేము స్వయముగాఁ దీసినప్రతియు జటప్రోలుసంస్థానమువారు దీయించిన ఛాయాపటము సహాయముతో నీశాసనమునందలి చరిత్రాధారములఁ బరిశోధింపఁగలిగితిమి. అనపోతనాయకుఁడు, మాదానాయఁడు గొప్ప దాతలు. పెక్కులాలయములు గట్టించి తటాకములు ప్రతిష్ఠించి కీర్తిగాంచిరి. మేము వెలమవీరుల సారస్వత జీవితమును వ్రాయ నమకట్టుటచే, వీరజీవిత మంతగాఁ బ్రశంసింపమైతిమి.

ప్రకృతము వ్రాయఁబోవునది సింగమనాయకునిగూర్చి. ఈ మహనీయునిచరిత్రముపట్ల చరిత్రకారులు భిన్నాభిప్రాయులై యున్నారు. ఈసింగమనాయని వెలుగోటివారివంశచరిత్రము ఏడవ తరమువారని చెప్పుచున్నది. శృంగారశ్రీనాథమునఁ బ్రభాకరశాస్త్రిగారు ఇచ్చిన వంశవృక్షముప్రకారము దాచానాయకునకు నాలుగవ తరమువాఁడు. ఇతఁడే సర్వజ్ఞబిరుదశోభితుఁడు. సంస్కృతమునం దసాధారణ పండితుఁ డని పేరొందిన శ్రీనాథునకుఁ బోతరాజునకు సమకాలికుఁడై సారస్వతసేవ గావించిన ధన్యుఁడు. రసార్ణవ సుధాకరమను నుత్తమాలంకార గ్రంథమును రచించిన యాతనికే సర్వజ్ఞ బిరుదము గలదు. సర్వజ్ఞ సింగభూపతి యాస్థానమునందున్న బొమ్మకంటి యప్పలాచార్యుఁడను పండితుఁడు అమరకోశమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయుచు

శ్లో. కుమారసింగభూపేన లక్ష్యలక్షణ వేదినా,
　　శోధితశ్చే దయం గ్రంథః కింశోధ్య శ్శోధనాంతరైః
శ్లో. కుమారసింగభూపేన యఃకదాపి నశోధితః,
　　సగ్రంథః శోధితో ప్యన్యైః కిం బుధై ర్వ్యవహీయతే॥

అని చెప్పియున్నాఁడు. దీనిచే సింగభూపాలుఁడు లక్ష్యలక్షణవేదియనియు, నతఁడు శోధించిన గ్రంథము నితరులు శోధింపఁ

బనిలేదనియు, సింగభూపతిచేఁ బరిశోధితముగాని గ్రంథము విమర్శనీయమనియు నిందుఁగల భావములవలన ఏడవతరము సింగభూపాలుఁడు సమస్తకళాపారంగతుఁడు, విద్వన్మౌళి, సర్వజ్ఞ బిరుదశోభితుఁడనుట కెట్టిసంశయ ముండఁజాలదు. ఈసర్వజ్ఞ సింగభూపతి విద్యావినోదములతోఁ గాలయాపనము గావించుచు రాచకొండ దుర్గమున మిగుల సౌఖ్యముగాఁ గాలము గడిపెను. ఈతనితండ్రి అనపోతానాయకుఁడు రాజ్యము నిష్కంటకము గావించి చనుటచే సారస్వతజీవనమును జేయుటకు సింగభూపాలునకు మంచియవకాశము చిక్కినదిగాని యీయవకాశమును జూచుకొని మహమ్మదీయులు రాజ్యములోని ముఖ్యభాగములు - గోలకొండదుర్గము, ఓరుగల్లు ప్రాంతములు - తిరిగి వశముచేసికొనినట్లును, అనపోతనాయకునికాలమున భిన్నమైన మహమ్మదీయరాజ్యము సింగభూపతికాలముననె పునఃప్రతిష్ఠిత మెనటును దెలిసికొనవచ్చును. ఈకాలముననే మెదకుదుర్గము మహమ్మదీయ హస్తగతముగుటయు, వెలమవీరులకు శత్రువగు రెడ్డివీరుఁడైన కాచారెడ్డి కర్ణాటదేశమునుండి మెదకుదుర్గమును బాలించుటకు వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది.

సర్వజ్ఞ సింగభూపతికాలమున మెదకుమండలమునందలి కొలిచెలమ వాస్తవ్యులు, దేవ్యుపాసనాపరులు, విద్వత్కోవిదరులును కామకాయన గోత్రులు నగు పెద్దిభట్టు, మల్లినాథసూరి గౌరవములఁబడసి రాచకొండ కువచ్చుచుఁ జోవుచున్నట్లు నారాయణపండితుని చంపూరామాయణ వ్యాఖ్యలోని "సర్వజ్ఞే నాభివర్ణితః" అను శ్లోకభాగము తార్కాణ యగుచున్నది. మల్లినాథుఁడు, శ్రీనాథకవి, బమ్మెరపోతరాజు, మదనవిలాసాది భాణములు, విష్ణుపురాణమును వ్రాసిన నాగనాథుఁడు, చమత్కారచంద్రిక వ్రాసిన విశ్వేశ్వరకవి, నవనాథచరిత్రము హరిశ్చంద్ర ద్విపద వ్రాసిన గౌరనమహాకవి, వినుకొండ వల్లభరాయఁడు, మనకుఁ దెలిసినంతలో సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుని సమకాలపండితకవులు. గౌరన సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుని కాలమువాఁడనుటకుఁ గావలసినంత చరిత్రాధారము గలదు. సింగభూపతి పినతండ్రియగు ఆఱవతరపు మాదానాయఁడు ఉమామహేశ్వరశాసనములోని

శ్లో. శ్రీమతో మాధవేంద్రస్య రాజ్యాంగైకధురంధరః,
మంత్రీ పోతననామాసీ త్సర్వశాస్త్రవిశారదః.

శ్లో. యస్యామాత్యశిఖామణేః కవి వరస్తోత్రైకపాత్రీకృతాం
మత్వా వాక్పతి రిద్ధనీతిసుభగాం వాగ్వైఖరీం లజ్జతే;
సోఽయం పెద్దనమంత్రివర్యతనయః శ్రీపోతరాజః.

అనుశ్లోకములవలన సింగభూపతి పినతండ్రియుఁ దేవరకొండ పాలకుఁడునునగు ఆఱవతరము మాదానాయకునిచెంత పోతరాజనుమంత్రి యున్నట్లు తెలియును. ఈపోతరాజునకుఁ దమ్మునికుమారుఁడె గౌరనమహాకవి. ఇటు లనుటకు గౌరనకవి గ్రంథములు సాక్ష్యము కాఁగలవు.

శ్లో. అస్తి ప్రశస్తావనిపాలమౌళిరత్నావళీరంజితపాదపీఠః,
రేచర్లవంశార్ణవ పూర్ణచంద్రో మహాబల స్సింగయమాధవేంద్రః.
—లక్షణదీపిక.

ద్విపద. సింగనమాధవ క్షితిపాలమణికి
మంగళమూర్తికి మంత్రియై జగతిఁ
బొగడొందు పెద్దన పోతరాజునకు
తగిన తమ్ముఁడు యశోధనుఁ డెల్లమంత్రి
చెట్టపట్టంగ నోఁచినభాగ్యవతికి
చుట్టాలసురభికి సుందరీమణికి

* * * * * *

...పోచాంబకు గారాబు సుతుఁడ
గౌతమగోత్రుఁడ గౌరనాహ్వయుఁడ.
—హరిశ్చంద్ర ద్విపద.

పైగ్రంథభాగములవలన సర్వజ్ఞ సింగభూపతియు గౌరన మంత్రియు సమకాలికులనియుఁ గవి పెద్దతండ్రి పోతరాజు, సింగభూపాలునిపినతండ్రి మాదానాయకుఁడు సమకాలికులని తెలియుచున్నది. వీరేశలింగము పంతులువారి కవిచరిత్రమునంతయు గ్రహించి కాలనిరూపణముచేయుతఱి నింక రెండుతరములకావలనున్న యెనిమిదవతరపు మాధవరావుశాసనమును దృష్టాంతముదీసికొని కాలనిరూపణమునఁ బ్రమాదమునకు లోనైరి. ఆఱవతరము మాధవనాయకుని శాసనము వెలుగోటివారి వంశచరిత్రమున అనుబంధము 30 యవపుటలోఁ గలదు. అందుశాసనకాలము 'దంత్యంకార్కశకాబ్దశాలిని' యనుటచే శా. శ. 1218-వ మాధవభూపతియుండెనుగాన ఆవల గౌరన ముప్పదియేండ్లకు, అనఁగా—క్రీ. శ. 1410 ప్రాంతమున సర్వజ్ఞ సింగభూపతికాలము నందుండెననుట పొసఁగియున్నది. ఈసింగభూపతియే రసార్ణవసుధాకరకర్తయని చెప్పుటకు నందలి వంశక్రమముగూడ సరిపోవుచుండఁ బ్రభాకరశాస్త్రిగారు కీసింగభూపతిపితామహుఁడు రసార్ణవసుధాకరకర్తయని సర్వజ్ఞ బిరుద మీతనికి లేదని వ్రాయుటలో సందర్భము గోచరింపకున్నది. ఏడవతరము సింగభూపాలునికాలము ప్రత్యేకించి తెలుపుశాసనములు లేకున్న అతనితండ్రి అనపోతనాయకుని శాసనములు క్రీ. శ. 1380 వఱకును అతనిమనుమఁడు ఎనిమిదవతరము మాధవరావు క్రీ. శ. 1427 లో శాసనము వెలకొల్పుటవలనను, సర్వజ్ఞ సింగభూపతి ఏడవతరమువాఁడై క్రీ. శ. 1400 ప్రాంతమున నుండెననియు అందుచేఁ బూర్వోక్తకవులకు సమకాలికుఁడై యుండెనని మావిశ్వాసము. ఇప్పటికి సర్వజ్ఞ సింగభూపతికాలము, సమకాలికగ్రంథకర్తలు దెలిసికొంటిమి. సర్వజ్ఞ సింగభూపతి రసార్ణవసుధాకరములో నుదాహరింపఁబడిన కందర్పసంభవము, అభిరామరాఘవము, అనపోతనాయకీయము, పద్మావతీకామదత్తము, శృంగారమంజరి, పయోధిమథనము, వీరానందములోనగు గ్రంథములు, మల్లినాథుఁడు వ్యాఖ్యానములలో నుదాహరిం

చిన రాజపుత్త్రీయము, మతంగము, చాళుక్యము, మృగచర్మీయము, లోనగు గ్రంథములు నిపుడు లభించుట లేదు. ఇదియంతయు సమన్వయించితిమేని సింగభూపతికాలమున వాఙ్మయసేవ యెంత జరిగినది, యెన్ని యుత్తమ గ్రంథములు రచింపఁబడినది తెలిసికొనవచ్చును. ఈసింగభూపతికిఁ బలువురుతనయు లుండుటచే నేకీభావముగనున్న సంస్థానము చీలిక లగుటయు, ఒక్కొకని జయించి మహమ్మదీయులు బలవంతు లగుటయుఁ దటస్థించినది.

సింగభూపతి కావలఁ గొలఁదికాలమునకు వెలమవీరులు మఱల స్వతంత్ర సమరములలోఁ బాలుగొనుచు నొకప్రక్క మహమ్మదీయుల ధాటికి, కృష్ణాతీరముననుండి వచ్చుకొండవీటి రెడ్ల ధాటికి, మఱికొంత కాలమునకు రాజమహేంద్రవరపు రెడ్లధాటికి నేకముఖముగ నెదుర్కొనవలసి వచ్చుటచే ఒక శతాబ్దమునకు సింగమనాయని కావల గావించిన సారస్వతసేవ గానరాదు. క్రమక్రమముగ బలవంతములైన మెదకు, గోలకొండ, భువనగిరి, ఓరుగల్లు, సింగవరము, రాచకొండ, దేవరకొండ, త్రికొత్తగట్టు, చంద్రగిరి, జల్లేపల్లి లోనగు దుర్గములు శత్రుహస్తగతము లగుటచే నీ రేచెర్లగోత్రీయులెల్లరు చెల్లాచెదరై కొందరు విజయనగరరాజులకు సామంతులుగ మఱికొందఱు యవనులకు సామంతులుగా మాఱిపోయిరి. కొన్ని కుటుంబములు వలస పోవలసివచ్చెను. అటులేగిన సంస్థానములే వెంకటగిరి, పిఠాపురము, బొబ్బిలి, మైలవరము లోనగు సంస్థానములై యున్నవి. నిజామురాష్ట్రమునఁ జరిత్రపరిశోధనము సమగ్రముగా జరుగకపోవుటచే వీరావతంసులగు లింగమనాయఁడు, యాచమనాయఁడు లోనగువారల సమగ్రజీవితములు తెలియుట లేదు. కృష్ణదేవరాయలరాజ్యకాలము నాఁటికి వెలమరాజ్యము భిన్నమయ్యెను. రేచెర్ల గోత్రీయులలో నొకశాఖవారు వెలుగోటిలో, మఱియొకశాఖవారు జటప్రోలులోఁ జేరిరి. కృష్ణదేవరాయల పట్టాభిషేకమహోత్సవమునకు సామంతులతోపాటు వెలుగోటివారును వచ్చిరనుటకీ కృష్ణరాయవిజయములోని పద్యభాగము తోడ్పడఁగలదు.

సీ. ధాటీ నిరాఘాటకోటీహాటకవిరోధి
　　　కోటులై వెలుగువెల్గోటివారు.

వెలుగోడులో రాజ్యము నెలకొల్పిన రాయప్పయను నిర్వాణరాయఁడుత్తమవర్తనుఁడు. ఈయన మరణమునుగూర్చి కవిమల్లనయను నతఁడు వైకుంఠారోహణమను ప్రబంధము వ్రాసినట్లు వినుచున్నాము: ఈరాజు ధర్మాత్ముఁ డనుటకీ క్రిందిపద్యము సాక్షి కాఁగలదు.

మ. తలపెల్లన్ హరిభక్తియుక్తి దనకర్తవ్యంబులున్ ధర్మముల్
　నిలువెల్లం దయ దూప మెల్లరొడలన్ నిర్గర్వ మక్రాంతముల్
　గొలువెల్లం గవిగాయకాళి యితరుల్ క్షోణీశ్వరుల్ సాటియే
　వెలుగోటీచయశౌరిసింగ సకలోర్వీనాథు రాయన్నకున్.

రేచెర్లగోత్రీయులగు వెలమవీరులు కాలము కలిసిరాకపోవుట వలనను, మహమ్మదీయుల సంఘర్షణమువలనను దూరదేశములకు వలసఁబోయినను ఒకకుటుంబమువారుమాత్రము జన్మభూమి నాశ్రయించికొని నూతనదుర్గముల నిర్మించుచు విజయము లొందుచు నపజయముల పాలగుచు గోదావరీతీరమగు రామగిరి ప్రాంతములనుండి వెనుకడుగిడుచు బదుమూఁడవశతకము మాదానాయని కాలము నాఁటికి జటప్రోలు నకుఁ జేరి స్వల్పరాజ్యమును గైవసముగావించుకొని విద్యానగర సంస్థానమునకు నంకితులైరి. రేచెర్లగోత్రీయులలో నొకశాఖవారిని చాల కాలమునుండి సురభివారని వ్యవహరించుచుండిరి. శా. శ. 1181-సరియగు క్రీ. శ. 1257 కామిరెడ్డి గోపయ్యకు సురభి మల్లారాయనింగారు శాసన మొసంగినటు లొకలిఖితపత్త్రము గానవచ్చుటచే సురభియను గృహనామము చిరకాలాగతముగా నీకుటుంబమునకు వచ్చుచున్నట్లును నామము గ్రామనామమైనట్లును

శ్లో. లద్వంశే కిల పెద్దశౌరిరితి విఖ్యాతో వినీతో సుతై
　　రాసీ ద్వ్యాసితకీర్తిభూషితదశాధీశాలయప్రాంగణః;
　　రాజ్యం పాలయతి స్మ యస్తు సురభిగ్రామేஉతిధీమేదుర
　　స్తద్వంశ్యా యదుపజ్ఞమేవ సురభిక్ష్మాపాలతాం బిభ్రతి.
　　　　　　　　　　　　　—నృసింహవిలాసము.

గోడక ప్రాంతమునఁ గలసురభిలో నీకుటుంబమువా రుంటచే నీయింటిపేరు వచ్చియుండు ననునూహ సమంజసముగా నున్నది. నిజాము రాష్ట్రమునందలి పద్మనాయకవీరుల సారస్వతజీవనము చెప్పవలసివచ్చినపుడు ప్రశంసింపఁదగినది, ప్రథమగణ్యమైనది జటప్రోలుసంస్థానము. రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనను బూర్వవైభవములు సన్నగిల్లినను తమవిజయాదికములు కీర్తించుకవుల బహూకరించుచు, వందిజాతులనఁబడు భట్టురాజకులము నుద్ధరించుచు నుత్తమకావ్యములు రచించుచు నంకితములొందుచు సుప్రసిద్ధులైన జటప్రోలుసంస్థాన పూర్వప్రభువులచరిత్రము నిజామురాష్ట్రాంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రమునం దుచితస్థానము నలంకరింపఁదగియున్నది. ప్రకృతోపలభ్యములగు నాధారములను బురస్కరించికొని జటప్రోలు సంస్థాన ప్రభువంశీయులు భాషాసేవ యెట్లు గావించినదియుఁ గళల వా రెట్లు వృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చినదియుఁ దెలిసికొనఁ బ్రయత్నించెదము.

సురభి మాధవరాయకవి

ఈకవిరాజు సంస్కృతాంధ్రభాషలలోఁ గాక తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్రములలోఁగూడ జితశ్రముఁడు. సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని పిమ్మట నగ్రగణ్యుఁ డీమాధవరాయప్రభువర్యుఁడే. ఈయన వ్రాసిన చంద్రికాపరిణయము విపులవ్యాఖ్యాసహితముగ ముద్రితమై యాంధ్రమహాజనుల యాదరమును జూఱగొనుచున్నది. ఇమ్మహాకవి కవిత వసుచరిత్రము బోలిన శ్లేషగుంఫనములతోఁ గ్లిష్టముగ భావవంతముగ నుండును. ఈయుత్తమగ్రంథప్రశస్తినిగూర్చి రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలో వ్రాసియున్నారము. మాధవరాయకాలనిరూపణమునఁ జరిత్రకారులు తలకొకత్రోవ దీసిరి. వానిని సమన్వయించి యీ క్రింది

విధముగ నిజాంరాష్ట్రి కవిజీవితమున నిట్లు వ్రాసియున్నారము.

మాధవరాయకవి తనవంశాదిక మును జంద్రికా పరిణయములోఁ జెప్పుచుఁ దొలుత మూలపురుషునిగూర్చి

"అవనిఁ జాగడొందె సర్వజ్ఞుఁ డనఁగ సింగ
ధరణిభృన్మౌళి తీవ్ర ప్రతాపహేళి"

ఇట్లు సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుని ప్రథమునిగా వర్ణించి యావంశమునఁ బెద్దశౌరి జనించెనని చెప్పుదు నటనుండి తనవఱకు మాధవరాయ కవి వంశక్రమముఁ జెప్పికొనినాఁడు. అందుచే మాధవరాయ కవి ఏడవ తరమువాఁడును సర్వజ్ఞబిరుదాంకితుఁడును క్రీ. శ. ౧౩౬౮–౧౪౧౦ వఱకు రాజ్యముఁబాలించిన సింగమనాయని కంతయో యావలివాఁడు. మాధవరాయని కాలనిరూపణమున సురభివారి చరిత్ర మందలి యీక్రిందిసనదు నాధారముగఁ దీసికొనవచ్చును.

సనదు

"పంపావిరూపాక్షపద సేదాలైన విజయవిఠలపాద సేవకులైన, శ్రీరంగనాయకుల పాదసేవకులైన, చక్రతీర్థ సన్నిధానులైన, విద్యాద్గజపతి ప్రౌఢదేవరాయల సంప్రదాయకులైన, అచ్యుతరాయ కృష్ణ రాయ సంప్రదాయకులైన రామరాజు మహారాజుగారు

ఆనెగొంది తఖ్తు సింహాసనానికి అధిపతులైన సూర్యచంద్రా దులకు సృష్టికి అధిపతులైన వారు మాధవరావు వరజందు మాధవరావు దేశముఖు దేశపాండ్యా పరగణే జటప్రోలు గారికి అయితే మీరు తఖ్తు సింహాసనానికి హస్తాయమానులై మనః పూర్వకముగా వస్తిరిగనుక మీమీద తాత్పర్యంఉంచి సంస్థానం జటప్రోలు గ్రామాలు మీరుసదానుకాలము అనుభవించడానకు అమరచేసి యిచ్చినాము. మీ పుత్రపౌత్రపారంపర్యంతంఆచంద్రార్కంగా సూర్య చంద్రులున్నంతసేపు అనుభవించుక కాతరుగావుండవలెను. దీనికి వరప తులెవ్వరైనా ఆక్షేపణచేసిరాయనా కాశీలోగోహత్య బ్రహ్మహత్యచేసినపాపానబోదురు. మ్లేచ్ఛు లాక్షేపణచేసిరాయనా మక్కాలోవరహావరాన్ని కోసిన పాపానబోదురు. ఇట్లని మా పెద్దల సుకృతముగాను విరూపాక్షసాక్షిగాను శ్రీపర్వతసాక్షిగాను అమరక్రం వ్రాసియిచ్చిన దానపత్రంసహి.

శ్లో. స్వదత్తా ద్విగుణంపుణ్యం పరదత్తానుపాలనం,
పరదత్తా పహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్.

ద. సాక్ష్య అప్పాజి."

సనదునందుఁ గాలము లేకున్నను ఇంచలి రామరాజు సదాశివరాయలపక్షమున విద్యానగరసంస్థానముఁ బాలించి క్రీ.శ. 1565 లో దళ్లికోట సంగ్రామమున మరణించినవాఁ డనుట సత్యము. ఈ రామరాజువలన సనదునొందిన మాధవరావే గ్రంథకర్తయని రూపింపఁ జెక్కులాధారములు గలవు. సురభివంశచరిత్రకారులు తిరుమలచెట్టి జగన్నాథ కవిగారు. వీరేశలింగముపంతులువారీవిషయములో నేకీభవించిరిగాన నిర్వచనీయముగఁ దీసికొనమైతిమి. మాధవరాయకవి పదునేడవశతాబ్దమున నుండెననియు నతఁడు సనదుపొందిన మాధవరావునకుఁ బదితరములకీవలనుండెననియుఁ దెలుపుటచే వారల కాలనిర్ణయము ప్రమాదములపాలైనది. సంస్థానపు సనదుపొందినమాధవరావే కవి. ఈయన యాస్థానమునందుండియే ఎలకూచి బాలసరస్వతి మల్లాభూపాలీయమను పేర భర్తృహరిశతకత్రయిని నతనితండ్రి పేరఁ దెలిగించెను. రామరాజునకు మాధవరావు సమకాలికుఁడుగాన,భట్టుమూర్తియు మాధవరాయకవి సమకాలికులు కావనే యుభయులు కలసికొనుచుండి గ్రంథరచనము గావించికొనిరనుట క్రిందిపద్యము సాధనముకాఁగలదు.

ఉ. సురభికులాబ్ధిఁ బొడసూపిన మాధవరాయచంద్రుఁ డా
సరసపదార్థరంజనము సత్కవిహృద్యముగాఁగఁ జంద్రికా
పరిణయముఁ రచించె నది భావ్యము నీవనుచర్యచూడఁగాఁ
బరగ నిగూఢవృత్తివటు వర్తిలె నీకును మూర్తినామముఁ.

మాధవరాయకవి క్రీ. శ. 1680–లో నుండెనని మా. రామకృష్ణకవిగారు రాజకవులనుగూర్చి వ్రాయునప్పుడు నిశ్చయించిరిగాని యదియుఁ బొసఁగదు. మాధవరాయనికి బాలసరస్వతి సమకాలికులు. బాలసరస్వతి వ్రాసిన చంద్రికాపరిణయము శా. శ. 1575–నకు సరియగు 1653లో వ్రాయబడిన అప్పకవీయమునకంటె ముందు వ్రాయబడినదగుటచే బాలసరస్వతిగూడ క్రీ. శ. 1600 లకు ఇంచుక పూర్వుఁడని ద్యోతకమగుచున్నది. మాధవరాయఁ డీబాలసరస్వతికి సమకాలికుఁడని మున్నె తెలిపియున్నారము. మాధవరాయని కుమారులగు నారాయణరావు, తిరుమలరావు, నరసింహరాయ ప్రభువులు తాళికోటలో రామరాజు గతించి విద్యానగరసంస్థానము నాశనమైనపిమ్మట గోలకొండ నవాబులకు వశులై వారివలన సంస్థానాధికారము,బడసియున్నారు. ఆపర్మానా నిటనుదాహరించుచున్నారము.

"మీతండ్రి కారోకిర్దున నడుచుచున్న సంస్థానములు కదీము,జటప్రోలు. ఘాటు మొఖాసాలు న. మాగూరు కొత్తకోట, వదేహా యనిడి పెన్నుఇజారతి దేఖీలు రొప్పటినలె మీతండ్రి మాధవరాయని కారోకిర్దున నడిచినట్టు మీకు శాశ్వతముగా నిరాక్షేపముగా మొకరరు చేయ ననుగ్రహించినారము. కానఖాతరు జమాతో టి కమావిసు చేసు కునేది..

సుల్తాన్ అబ్దుల్ హసన్ కుతుబ్షా
సిత్ సమానీసు అలప్ (హిజరి 1068)

ఈసనదు మాధవరాయ కవిపుత్రులు తానీషా యనఁబడు పై ప్రభువువలన క్రీ.శ. 1650 ప్రాంతములలోఁ బొందిరి కావున మాధవరావు అంతకుమున్ను ఏబది సంవత్సరముల క్రిందట నుండెననుట సాసంగిరయే యున్నది. ఈవిధముగ నెంతరోచించినను మాధవరాయ ప్రభువు రామరాజు కాలమున క్రీ. శ. 1570 మొదలు 1610 లోగా

నుండెననుట సత్యము. అందుచే భట్టుమూర్తి, బాలసరస్వతి, మాధవ రాయలు, పింగళిసూరన లోనగువారేకకాలమున నుండిరని విశ్వసింప వలయును. మాధవరావు ఆకాలమున సుప్రసిద్ధముగానున్న విద్యానగర సంస్థానమునకు రామరాజు, తిరుమలరాయలు, సదాశివదేవరాయలను దర్శించిపోవ నేతెంచుపండితుల నాదరించుచు విద్యావ్యాసంగములలో గృషి చేసె ననుటకును రామరాజు సమకాలిక కవులు మాధవరాయని వలన గౌరవమొందిరనుటకు,మాధవరావు భట్టుమూర్తికి, బాలసరస్వతికి సమకాలికుడనుటకు నింత చర్చచేసితిమి. మాధవరాయని యాస్థానమున తోరణాల చొక్కయామాత్యుడను కవి యొకడు గలడని తెలియు చున్నది. ఈకవి యేయుత్తమ గ్రంథములను రచించి సారస్వతసేవ యొనరించి ధన్యుడయ్యెనో తెలిసికొనవలసిన భార మింకను బరిశోధ కులపైననే కలదు.

మాధవరాయకవి చంద్రికాపరిణయమే కాక తద్గ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానముగూడ స్వయముగా వ్రాసియున్నాడు. అందలి పద్యము లవలన మాధవరాయడు మామిడిదుర్గమును భేదించెననియు బెక్కు కావ్యములు రచించెననియు వ్యాఖ్యానమునకు చేరుకువల రూపొంద మనియు దెలియుచున్నది. మాధవరాయని వ్యాఖ్య మదరాసు ప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయమున 508వ పుస్తకముగ నున్నది. ఎలకూచి బాలసర స్వతి మహోపాధ్యాయ బిరుదాంకితుడు. వెలమవీరుడును దేవరకొం డ వల్లకొండాది దుర్గముల నేలిన రాజవంశీయుడు నగు జూపల్లి వేంక టాద్రి కంకితము గావింపబడెను. బాలసరస్వతి చంద్రికాపరి ణయము, కార్తికేయాభ్యుదయము, ఆంధ్రశబ్ద చింతామణివ్యాఖ్య బాహటవామనాది పురాణములు, మద్నాపావివరణము, రంగకౌముది, లోనగు నుత్తమ గ్రంథములను రచించెను. మాధవరాయని కాలమున భాషాసేవ మిగులజరిగినట్లు పైచర్చనుబట్టి పాఠకమహాశయులు గ్రహిం పగలుగుదురు.

స్వతంత్ర రాజ్యములు స్థాపించిన జగదేక వీరులగు వెలమ వీరులు పరరాజులకు సామంతులై క్రమముగ విదేశీయులగు మహమ్మ దీయ రాజులకు గప్పములుగట్టు జమీందారులుగా మాఱుటతో వారి యైశ్వర్యజీవితము నశించినను సారస్వతసేవమాత్రము సన్నగిల్లలేదు.

మాధవరాయప్రభువర్యుని కుమారుడు నరసింగరాయనిం గారు నక్షత్ర ఫేలనమను జ్యోతిషగ్రంథమును రచించి వంశపరం పర వాక్కుగాగ వచ్చుచున్న కవితాసతికిఁ దావొసంగిరి. వీరికుమా రులగు చినమాధవరాయనింగారు శూద్రస్మృతియను నొకగ్రంథమును జేయించిరి. ఈవంశమున 26-వ తరమువారగు వేంకటజగన్నాథరావు గారు విద్యాభిమానులై కవిసార్వభౌమ బిరుదాంకితులు, బ్రహ్మతంత్ర పరకాలస్వాములవారని పిలువబడు కృష్ణమాచార్యులవారిచే సంస్కృ తమున లక్ష్మీనృసింహ విలాసము, మదనగోపాల మాహాత్మ్యమును గ్రంథరత్నముల రచింపజేసి సత్కరించిరి లక్ష్మీనృసింహవిలాసము సరసముగను మనోహరముగను నుండి సురభివంశీయులగు వెలమవీరుల సంపూర్ణచరిత్రము నుద్ఘోషించుచున్నది.

ఉపసంహారము

వెలమవీరులలో రేచెర్లగోత్రీయుల నామము క్రీ. శ. ౧౦ వ శతాబ్దమునుండి వినవచ్చుచున్నది. వెలమ వీరులలో మిగుల బ్రాచీను లగు బ్రహ్మసేనాని భీమసేనాని లోనగు వీరులు కాంచీదుర్గమును భేదించి రాజ్యలక్ష్మిని గాకతీయుల కప్పగించిరి. వీరాధివీరుడగు రుద్రసేనాని రుద్రదేవునికాలమునాడు విచ్ఛిన్నమైనకాకతీయ రాజ్య మును బునరుద్ధరించి కాకతీయ సామ్రాజ్యస్థాపక బిరుదపాత్రుడ డయ్యెను. ఇతడు నిర్మించిన సముద్రములబోలు తటాకము, చిత్ర శిల్పావృతమగు దేవళము, ఓరంగల్లునకు నాల్గామడలదూరములోను న్నవి. నామిరెడ్డి, చేతిరెడ్డి లోనగు వీరులు నెలకొల్పిన దేవళములు పిన వీరభద్రమహాకవి జన్మస్థానమగు పిల్లల మఱ్ఱిపురమందు మనోహర ములుగ,కనులపండువులుగ నేటికిని దృష్టిపర్వములగూర్చుచున్నవి. ఈ వీరయుగళమునం దొకడగు భేతాళనాయకునిగూర్చి యొకసంస్కృత కావ్యము, ఒక ద్విపదకావ్యము గుణప్రశంస చేయుచున్నవి. ప్రసాదా దిత్యనాయడు, రుద్రమనాయడు లోనగు రేచెర్లగోత్రీయవెలమ వీరులు గణపతిదేవుని కాలమున సుప్రసిద్ధులైయుండిరి. దాచానాయ కుడనువీరుడు పాండ్యరాజులనుజయించి సింహాసనమును గడించెను. రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలమువఱకు సేనానాయకులుగాను వెలమ వీరులు శిల్పములు కవిత లోనగుకళల బోషించిరి. పౌరసంతృప్తికి దేవళములు, తటాకములు, దుర్గములు నెలకొల్పి ప్రజావిశ్వాసముచూరఁ గొని ప్రభుభక్తి నద్వితీయముగ జూపి రాజరక్షణమునకు బోరాడి, యనంతరము స్వతంత్రరాజ్యము స్థాపించుటఁబట్టిచూడ వెలమవీరులు సమయాకర్షణము, వితరణవిభవము, ప్రజాకర్షణశక్తి గలవారనుట కెట్టి సంశయము లేదు. ఈ వీరులజీవితము వ్రాయఁబూనిన బ్రత్యేక గ్రంథములు కొన్నియేని కాకమానవు. నిజాము రాష్ట్రమున బలుతావుల వెలమవీరులు గలరు. వీరలందఱును వీరకుటుంబ సంజాతులే.సాధారణముగ వీరలగృహములలో వీరలాంధన ములగు పూర్వాయుధములు శాసనపు పత్రములు సనదులు తాళపత్రి గ్రంథములు పెక్కులు నేటికిని దృశ్యము లగుచున్నవి. వీరల యాద రణమున బలువురుకవులు సారస్వతజీవనము గావించిరనుటకు బూర్వోక్తవిషయములు సాక్ష్యమీయఁగలవు. వృత్తిస్వాస్థ్యములు గలవారగు వెలమవారు నేటికిని కవులను, భట్టులను బోషించుచు మాతృభాషాసారస్యమును గ్రహించి తన్మయులగుచున్నారు. పద్మ నాయకవీరులనుగూర్చిన చాటుపద్యములు, చాటుపద్యమణిమంజరి. చాటుపద్య రత్నాకరము, వెలుగోటివారి వంశచరిత్రము, సురభివారి వంశచరిత్రము లోనగు గ్రంథములలోఁ గలవు. అవి మనోహరభావ సమ న్వితములై వీర రసోద్రేకాతిశయమును గలుగఁజేయుచు నాకాలపు టాంధ్రమహాకవుల వీరజీవనాభిలాషను జాటుచున్నవి.

వెలమవీరులలో దేవరకొండ దుర్గాధ్యక్షుఁడగు పళ్లచెళ్ల గోత్రీయుఁడునగు జగన్నాథకవియొక్క డీ మహాయుగమునఁ జేరఁదగి యున్నాఁడు. ఇక్కవి తన వృత్తాంతము నిట్లు * కుముదవల్లీవిలాసమను తన ప్రబంధమునఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. పానుగోటివంశాబ్ధి పూర్ణచంద్రుఁడ పళ్ల
　　　చెళ్లగోత్రాంక ప్రఫుల్ల యశుఁడ
దేవాద్రిపట్టణాధిపుఁడ ... ...

....

తే. గీ. అశ్వపతిదత్తమత్తేభహాయదభూమి
　　కావ్యజచ్ఛత్రచామరకల్పవిభవ
　　సకలసామ్రాజ్యశాశ్వతైశ్వర్యధుర్య
　　రాజవరుఁడ జగన్నాథరాయవిభుఁడ.

కుముదవతీ విలాస మైదాశ్వాశముల రసవత్తర ప్రబంధము ఈ కవి దేవరకొండలో దుర్గాధ్యక్షుఁడుగనుండి మహమ్మదీయ ప్రభువులచే మచిత గౌరవము లొందెననుటచేఁ బ్రబంధయుగమునాఁటి కవి యనఁదగును. ఇటులె యింక నెందఱు కవులపేరులు మఱుగుపడి యున్నవో తెలుప నయితిగాకున్నది.

నిజామురాష్ట్రమునందలి యన్నిప్రాంతములయందును వెలమవీరులు గలరు. వీరలు స్థాపించిన దేవళములు, తటాకములు, పొందిన కృతులు చేసిన ధర్మకార్యము లసంఖ్యాకములు. ఏలేశ్వరము, శ్రీశైలము, వేల్పుకొండ, అయినవోలు, యాదగిరి, లోనగు క్షేత్రములలో వీరిశాసనములు గలవు. భువనగిరి, సింగవరము, దేవరకొండ, జంద్రగిరి, క్రొత్తగట్టు, నల్లకొండ, రాచకొండ, రామగిరి, గోలకొండ లోనగు చోటుల వీరలు గట్టిన దుర్గములనేకలవు. ఇంకను సమగ్రముగ పరిశోధనము జరిగినగాని యీ వ్యాసమునకుఁ దగిన చరిత్రాధారములు లభింపఁజాలవు.

ఈ పద్మనాయక మహాయుగముతో పాటు రెడ్డిమహాయుగమునుగూడఁ బ్రకటింపించి రెడ్డివీరుల సారస్వతసేవనముతో పాటు గద్వాల, వనపర్తి, ఆత్మకూరు, దొంతి, దోమకొండ, పాపన్నపేట సంస్థానాధీశ్వరులు భాషకై కావించిన యనల్పత్యాగమును ప్రశంసించుటకు ఇప్పటికే గ్రంథవిస్తరమగుటచేఁ బూనుకొనఁ జాలమైతిమి. ఆంధ్రవాఙ్మయమునం దను పలబ్దములై యున్న ప్రబంధములు పెక్కులు నిజామురాష్ట్రమునందలి వెలమరెడ్డివీరుల సంస్థానములలోఁ గలవు. ఈ గ్రంథములఁ దగిన ప్రయత్నములు సల్పి యుద్ధరించి కాపాడవలసిన భారము, భాషాసేవకు, దేశసేవకు, ఆంధ్రసేవకుఁ బూనుకొనిన నిజాం రాష్ట్రాంధ్రసంఘము పైనను, త్యాగధనులగు నిజామురాష్ట్రాంధ్ర సోదరుల పైనను గలదు. వారు తమ విధుల సక్రమముగ నెఱవేర్చిన పుడే నిజాము రాష్ట్రాంధ్రదేశము ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముగఁ డించి ప్రత్యేకాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమును, ప్రత్యేకదేశచరిత్రమును, ప్రత్యేక ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాలయమును, ప్రత్యేకకవిజీవితమును బడసి నాగరికయుగమునం దగ్రస్థానముఁ బడయఁగలదని తలంచి యట్టి శుభావసరముకొఱకు నిరీక్షించుచున్నారము.

సీ. భువనగిరీ దుర్గమును జూచి యాంధ్రుల
　　　దివ్యప్రభావంబుఁ దెలియవచ్చు
రామప్పగుడులయారజముచే నాంధ్రుల
　　　శిల్పశక్తిని దెలిసికొనవచ్చు
ఒరుగల్లుకోట నెం పూహించి యాంధ్రుల
　　　శేముషీబలము చర్చింపవచ్చు
పాకాల చెఱువుచెల్వముఁ జూచి యాంధ్రుల
　　　దైశ్వర్యవిభవంబు లరయవచ్చు
తే. చిరయశంబునుగాంచిన చిహ్నలింక
　　దేశచారిత్రములను జిత్రించుటకు
　　నిలువకుండునె? యంద్రుఁ జిత్రింపవలదు
　　శాంతి కిది వేళ గాదు నిజాము భూమి.
　　　　　　　ఓం శాంతిశ్శాంతి శ్శాంతిః

* కుముదవల్లీవిలాసము ప్రకటించినవారు గ్రంథకర్తకుఁ బదియవతరమువారు గాన కవి యిప్పటికి మూఁడువందల సంవత్సరము నాఁటివాఁడు.

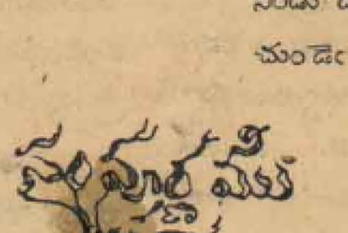
అన్యాపదేశము

శ్రీరాం వీరబ్రహ్మం గారు

ఓ కీరరాజమా! యోపన్నకాఁడ!
నాకయి యడిలాస నీకేల యింత?
ననుఁ జూచి మిగుల నానందంబుఁ గొనుచు
కను మూయ కెప్పుడు గాంచుచుండెదవు
ప్రేమ లూరఁగ ముద్దు పెట్టఁ జూచెదవు
ఏమేని ఫలహార మీయ నెంచెదవు
ఇట్టి నీప్రేమంబు నెంతవర్ణింతు
చెట్టుకొమ్మను జేరి చేయు నీచేత
కాంచ నెంతయుఁ గౌతుకము నించి నన్ను
మించు ప్రేమాంబుధి ముంచె రేవగలు
నినుఁ జూడకుండిన నిలువ లేకుంటి
కనులు మూఁతపడవు కలుగ దాఁకలియు
చిత్తసంక్షోభంబుఁ జెప్పికో నైన
యిత్తఱి నోరులేరి? యీశుఁడే దక్కు. ఓకీర.

సంజకెంజాయఁ గాంచఁగ నేని లేక
పంజరంబున నిట్లు బంధింపఁ బడితి
మోహాంబురాశిలో మునిఁగి నేనుంటి
మోహంబు దీర నీ ముద్దాడనైన
తెక్కులుండియును నీచక్కి కీక్షణమ
చక్కఁగా నెగిరిరాఁ జాలంగనైతి
ఏమిచేయుదును నాప్రేమ నేరీతి
నామనోహర! చూప నోపుదు నింక
ఇదియె నాసల్లాప మిదియె నాముద్దు
ఇదియె నాకౌఁగిలి యిదియె సయ్యాట
యంచు నిందుండియె యంగలార్చుటయొ
పంచశిలీముఖు బారి వ్రందుటయొ
కాక యేమొనరింతునో కీరరాజ!
నీకేమి? వలయుచో నీకు వేవేలు
నను మించుబింబోష్ఠు లనిశ మబ్బెదరు
ఘనమోహమున వారిఁ గలయునాఁడైన
నను స్మరియింతువే నాముద్దుచిలుక!
వినిపించుకొనవు నా విన్నపం బలుక?
అక్కటా! నీదుప్రేమామృతం బొలుక
యొక్కసారి గనుమి యోగ్రాచచిలుక!

అనుచుఁ దాఁ బంజర మందుండి యెటులుఁ
జనలేక యొకవృక్ష శాఖాగ్రసీమఁ
జేరి తన్గను నొక కీరరాజమును
భూరి మోహాంధయై పొడఁగాంచుచుండి
నిండు దుఃఖాబ్ధి మునింగి వాపోవు
చుండెఁ బంజరమున నొకయాఁడుచిలుక.

శాసనావళి

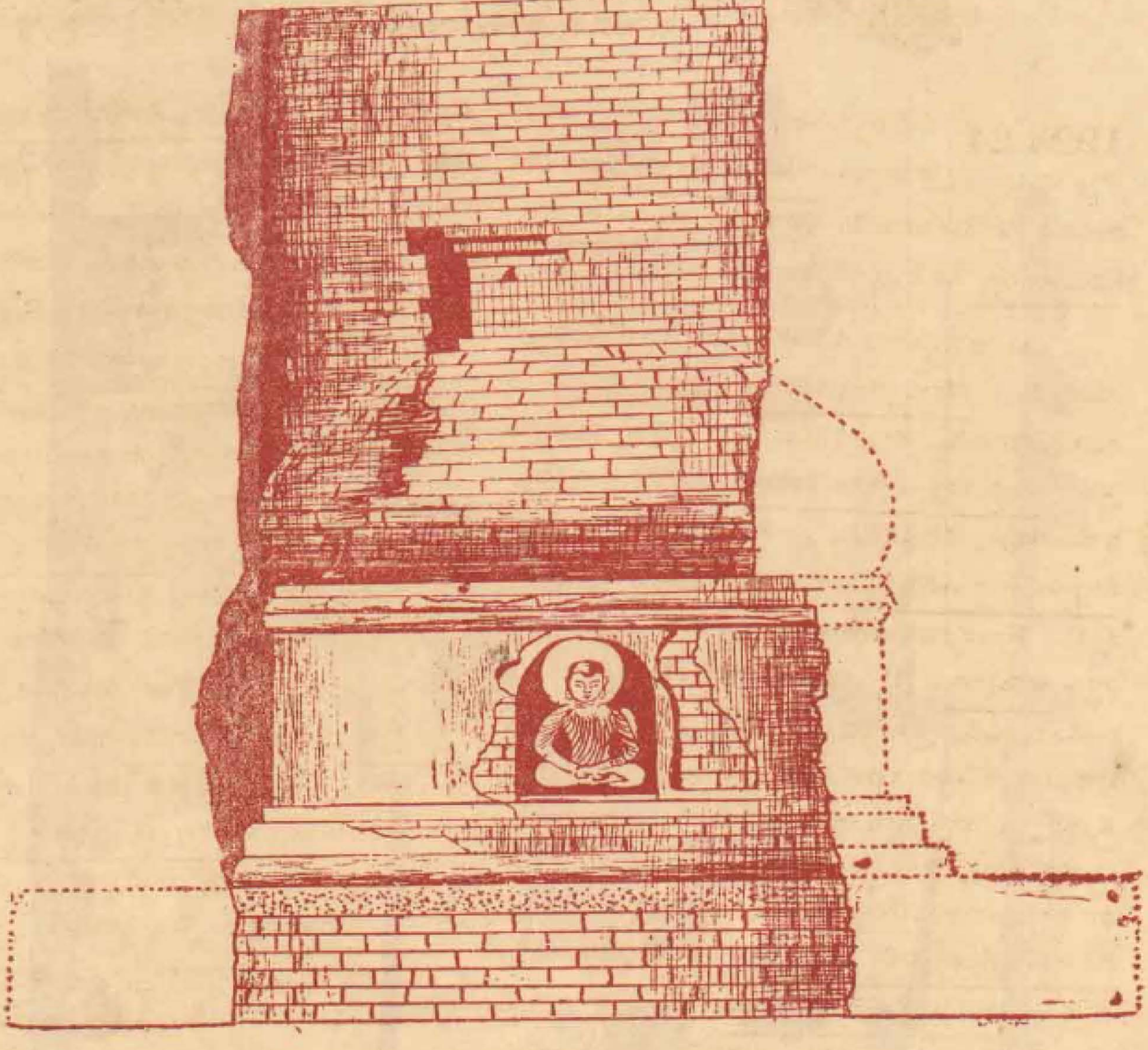
సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులు గారు

1923-24 సంవత్సరమున చెన్నరాజధాని శాసన శాఖవారివలన దాదాపు 710 శిలాశాసనములు సేకరించబడి పరీక్షింపబడినవి. ఇవిగాక తొమ్మిది తామ్రశాసనములున్ను పరీక్షింపబడినవి.

ఈ తామ్రశాసనములలో కొన్ని ప్రాచీనములై యున్నవి. తూర్పుగంగవంశము (అనగా) కళింగ గంగవంశమునకు సంబంధించిన దానార్ణవుని కుమారుడైన ఇంద్రవర్మ రాజుయొక్క శాసనమొకటిన్ని ఇదేవంశపు రాజేంద్రవర్మ కుమారుడైన దేవేంద్రవర్మ మహారాజుయొక్క శాసనమొకటిన్ని దొఱకియున్నవి. తూర్పుచాళుక్యరాజైన సర్వలోకాశ్రయ విష్ణువర్ధన అమ్మరాజు (I) యొక్క శాసనమొకటి పరీక్షింపబడినది. ఇది శ్రీయుత జయంతి రామయ్యపంతుల వారివలన తొలుత కనుగొనబడినది. ఇందు, మాన్యఖేట ప్రభువులైన రాష్ట్రకూటులకుసంబంధించిన ఇందపరాజను ప్రభువు అమ్మరాజునకు సామంతుడై యతనివలన నొక భూదానమును బడసినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇయ్యది చరిత్రకు ముఖ్యమైన యంశము. ఈ చాళుక్యవంశపు రాజైన రెండవ జయసింహవల్లభుని తామ్రశాసనమొకటి శ్రీయుత కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు గారివలన నాయొద్దకు పంపబడి రక్తాక్షి సం. ఆశ్వయుజమాస 'భారతి' సంచికలో ప్రచురింపబడియున్నది. ఈ జయసింహునికి సంబంధించి దొఱకిన శాసనములలో నియ్యదియే ప్రథమమైనది. దీనినిబట్టి ప్రథమజయసింహునికుండిన 'సర్వ్వసిద్ధి' యను బిరుద మితనికిన్ని ఉండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇవిగాక మధుర తిరుమల నాయకుని కుమారుడైన చొక్కలింగమ నాయకుని శా. శ. 1595 సంవత్సరపు తామ్రశాసన మొకటిన్ని పరీక్షింపబడినది.

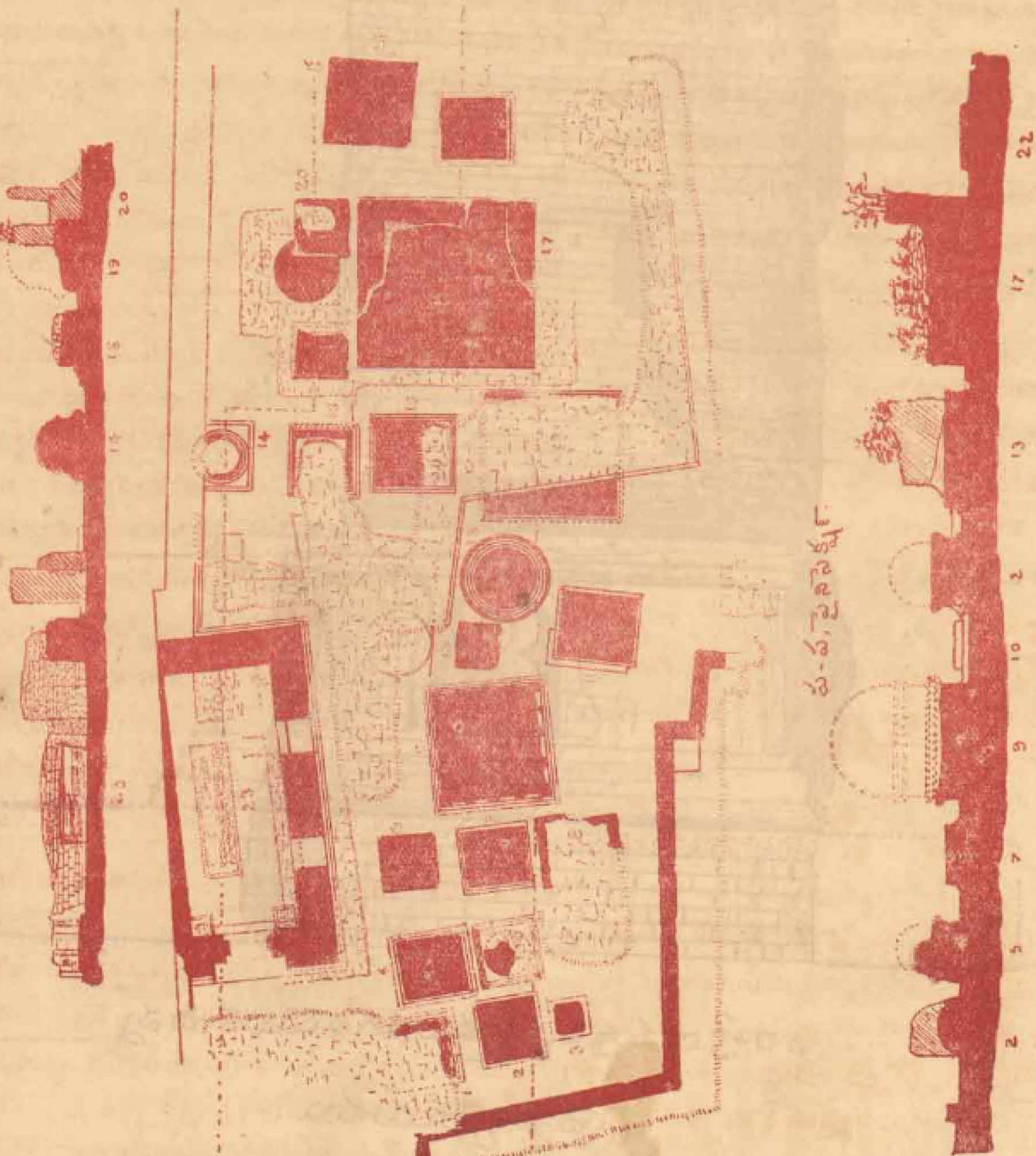
ఈసంవత్సరము దొఱకిన శిలాశాసనములలో చాల ప్రాచీనమయి ముఖ్యమయినది కృష్ణాజిల్లా నందిగామ తాలూకాలోని అల్లూరుగ్రామమునదొఱకిన బ్రాహ్మిలిపిలోనున్న ప్రాకృతశాసనము. ఇది యీశాసనశాఖకు సంబంధించిన శ్రీయుత లక్ష్మినారాయణరావుగారి వలన కనుగొనబడినది. ఈగ్రామముచెంత నే యొక పురాతనపు దిబ్బ యున్నట్లును దానివద్ద ప్రాచీన బౌద్ధ స్తూపములకు సంబంధించిన పెద్దయిటుకలు మున్నగుచిహ్నములు విస్తారముగ నున్నట్లు వీరి నివేదికవలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఈతాలూకాలోననే మఱియొకగ్రామమున ననగా రామిరెడ్డిపల్లెయందును నొకస్తూపశిథిలమున్నట్లు వీరు తెలిపియున్నారు. పైఅల్లూరువద్దనే సుమారు 20 సంవత్సరముల క్రిందట నొక గొప్పబుద్ధశ్వేతశిలాప్రతిమ దొఱకియదియిప్పుడు బెజవాడ డిస్ట్రిక్టుబోర్డు మ్యూజియములో నుంచబడియున్నది. పైని చెప్పబడిన బ్రహ్మలిపిలోని శాసనమునుబట్టిన్ని యీ బుద్ధప్రతిమనుబట్టిన్ని అల్లూరు చెంతనున్న పురాతనస్థలము చాలముఖ్యప్రదేశమని చెప్పవలసియున్నది. దీనిని త్వరలో విచారణ శాఖవారు త్రవ్వించి పరీక్షులు సల్పెదరు.

ఈబ్రాహ్మిశాసనమున మొదలు చివరలు కానరావు. శాసనము మనకు ఖండశఃమాత్రము లబ్ధమయియున్నది. రాజుపేరు గాని సంవత్సరము గాని తెలియవచ్చుటలేదు. కాని 'పూర్వశైలీయుల'ను బౌద్ధతెగవారిని గుఱించి ప్రసంగించుటచే నిదియొక ముఖ్యశాసన మగు

నిర్వాణస్తూపగర్భమునగలయొక చిన్న

చైత్యాలయము.

నిర్వాణస్తూపమునకు దక్షిణమున నుండు ఆలయములు

పటము ౬

చున్నది. హ్యూయన్‌త్సాంగ్ అను చీనాదేశీయ బౌద్ధయాత్రికుడు ధాన్యకటక దేశమును గుఱించి వ్రాయుచో నాదేశముయొక్క ముఖ్యపట్టణమువద్ద 'పూర్వశైల' 'అపరశైల'యను రెండు బౌద్ధమఠము లుండియున్నట్లు చెప్పియున్నాడు. అంతియేగాని యిదివఱకు దొఱకిన శాసనములలో 'పూర్వశైలీయు'ల ప్రశంస యెచ్చటను కానరాదు. అందుచేత నీయీశాసనముయొక్క ప్రాముఖ్యము హెచ్చుచున్నది. ఇందొక 'విహార'మునకు భూమి, దాస దాసీజనము, పశువులు మున్నగువాటిని 'మహాతలవరు' డను వాడు దానముచేసినట్లు చెప్పబడియున్నది.

శాసనమున సంవత్సరము చెప్పబడకపోయినను అక్షరములనుబట్టి రూఢిగనది క్రీ. శ. రెండవశతాబ్దము నాటిది యని చెప్పవచ్చును. సాతవాహనవంశపు రాజులైన ప్రథమద్వితీయ సాతకర్ణుల శాసనములలోని యక్షరముల నివి పోలియున్నవి.

బళ్లారిజిల్లా రాయదుర్గము తాలూకాలోని పులకుర్తిగ్రామమున శా. శ. 899(=క్రీ. శ. 977) సంవత్సరపునాటి కన్నడశాసన మొకటి దొఱకినది. ఇందు నొళంబపల్లవ వంశపు మద్దుమ్మరసు అను ప్రభువు ఎఱగూరు అను నూరనుండి రాజ్యము చేయుచుండినట్లున్న ఆసందర్భమున ఎఱగంగయను ప్రభువొకడు స్వర్గస్థుడయినట్లును చెప్పబడియున్నది. ఈ మద్దుమ్మరసునకు వీరమహేంద్ర నొళంబాధిరాజ నునామముండినట్లగుపడుచున్నది. ఎఱగంగు పశ్చిమ గంగవంశమునకు సంబంధించియుండవలయును. రాయదుర్గము తాలూకాలో దొఱకిన మఱికొన్ని శాసనములనుబట్టి పశ్చిమ చాళుక్యరాజైన త్రైలోక్యమల్లునికి (శా. శ. 980=క్రీ. శ. 1058-59) కరికాలచోళుని వంశమువారైన కొందఱు ప్రభువులు సామంతులయి యున్నట్లు కనబడుచున్నది.

ప్రాచీనచోళరాజైన రాజకేసరివర్మయొక్క కాలమున దేవాలయములలో వేదాధ్యయన పరీక్షలున్న అందు ప్రవీణులకు బహుమానము లిచ్చుటయును వాడుకలో నున్నట్లు శాసనములవలన తెలియవచ్చుచున్నది. దేవాలయాధికారుల వశమున నొకభక్తుడు 30 కాసు లిచ్చెను. ఇందువలన ప్రతిసంవత్సరమువచ్చినవడ్డీ మూడుకాసులకు మార్గశిరమాసమున ఆర్ద్రానక్షత్రమునాడు జైమిని సామవేదమును వల్లించుటలో నుత్తమునికి బహుమతియిచ్చుటకేర్పాటుచేయబడెను. ఒకపర్యాయము బహుమతిని పొందినవారు మఱియొకపర్యాయము పరీక్షకు రాకూడదనియు నిర్ణయింపబడెను. కుంభకోణములోని నాగేశ్వరస్వామి యాలయమున 'ప్రభాకర'మను న్యాయగ్రంథమును వ్యాఖ్యానముచేయు బ్రాహ్మణులకు పూర్వము భూదాన మివ్వబడినట్లు శాసనములవలన తెలిసియున్నది. ఈసంవత్సరము దొఱకిన శాసనమునుబట్టి రామనాథజిల్లాలోని తిరుక్కోట్టియూ రనుగ్రామమున చండేశ్వరాలయములో నొక శాసనమువలన నట్టి మఱియొకదానము చోళచక్రవర్తి రాజకేసరివర్మ రాజరాజు కాలమున చేయబడినట్లు తెలియనగును.

తంజావూరులోని బృహదీశ్వరస్వామి యాలయమున గర్భగృహముయొక్క దక్షిణద్వారముపైని 'విక్రమశోళన్ తిరువాశల్' అను శాసనము క్రొత్తగ కనుగొనబడినది. ఈద్వారము చోళచక్రవర్తియైన విక్రమచోళుని స్థాపనయనుటకు సందేహము లేదు.

చోళరాజైన రెండవరాజరాజు (క్రీ.శ.1146-1162) కాలమును గుఱించి కొన్నిముఖ్యమైన సంగతు లీసంవత్సరపు శాసనములవలన బయలుపడుచున్నవి. ఇతనికి ముఖ్యమంత్రియు ప్రధానసేనానియునైన పల్లవరాయన్ అనునొక పల్లవప్రభువు చాలప్రముఖుడైయుండెను. ఈ కాలమున పాండ్యదేశముపైకి దండెత్తివచ్చిన సింహళసేనానియగు లంకాపురిదండనాథుడను వానిపైకి పాండ్యరాజునకు సహాయముగ చోళసేనలను నడపి యతని నీ పల్లవరాయడు జయించెను.

ఇంతవఱకును యీరాజరాజుకు తరువాత సింహాసనమెక్కిన రాజాధిరాజు యితని కుమారుడని చరిత్రకారు లభిప్రాయపడియుండిరి. కాని యది యట్లుకాదు. రాజరాజు మృతినొందినప్పటికి యితనికి ఒకసంవత్సరము రెండు సంవత్సరములు వయసుగల కుమారులిరువురు మాత్ర ముండిరి. రాజ్యమునకై కొంతకల్లోలము పుట్టసాగెను. రాజరాజుపుత్రులపక్షమున నతని ముఖ్యమంత్రిగానుండిన పల్లవరాయడు వారితోటి కోటవెడలి పోయి మఱియొక నిరపాయస్థలమున వీరినిన్ని రాణివాసమునున్ను చేర్చెను. అటుపై తగినవా రెవరును లేనందున గతించిన చక్రవర్తి విక్రమచోళదేవుని మనుమడైన ఎదిరిలిపెరుమాళ్ అను నాలుగు సంవత్సరముల బాలుని పల్లవరాయడు పట్టాభిషిక్తు జేసెను. ఇతడే రాజాధిరాజు (II) అనునామమున రాజ్యము చేసెను.

రాజరాజుయొక్క ఔరసపుత్రుడైన మూడవకులోత్తుంగచోళుడు కొంతకాలమైన పిమ్మట క్రీ. శ. 1178 సంవత్సరమున సింహాసన మధిష్ఠించెను.

1913 సంవత్సరమున దొఱకిన కొన్ని శాసనములనుబట్టి శైవగోళకీమఠము యొక్క ప్రచారము కర్నూలు జిల్లా ప్రాంత్యమున పూర్వ ముండినట్లు తెలిసియుండెను. తరువాత 1916 సంవత్సరమున దొఱకిన గుంటూరు తాలూకా మందడములోని శాసనము వలన నీ మఠము కాకతీయరాజయిన గణపతిదేవ మహారాజు వలనను, నతని తరువాత రాజ్యముచేసిన యతని కూతురు అయిన రుద్రాంబవలనను గౌరవింపబడి పోషింపబడినట్లును తెలిసియుండెను. ఈసంవత్సరము దక్షిణదేశమున దొఱకిన కొన్ని శాసనముల వలన నీమఠముయొక్క ప్రచారము రామనాథజిల్లాలోని పిరాన్మలై యనుగ్రామమునకూడ నుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఆర్యావర్తములోని గోళకీమఠమునకు సంబంధించిన లక్షాధ్యాయిసంతానమునకు చేరిన దేశికేంద్రుల ప్రశిష్యులయిన ఈశాన శివరావళర్ అనునాయన నిచ్చట శ్రీ పార్వతిమఠ మనుపేర నొకమఠము కట్టించినట్లును్న అందలి సన్న్యాసుల యాహారాదులకుగాను భూదానము చేయబడినట్లును తెలియవచ్చుచున్నది. ఈశాసనములు మారవర్మ సుందర పాండ్యదేవ యను పాండ్యరాజు కాలమునాటివి. వీటికాలము సుమారు క్రీ. శ. 1243 సంవత్సరము. సాళువవంశప్రభువైన ఇమ్మడి నరసింగరాయ ధర్మరాయలకాలమున శా.శ. 1422 (క్రీ. శ. 1500) సంవత్సరమున యీయూరనే ఇట్టి మఠమునకే ఒకగ్రామము దానము చేయబడియెను. ఈలక్షాధ్యాయి సంతానమునకు భిక్షామఠసంతానమనియు పరనామ ముండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

కాళహస్తిలో క్రొత్తగదొఱకిన యొక శాసనము వలన విజయనగర చక్రవర్తియగు అచ్యుత దేవరాయల యొక్క పట్టబంధోత్సవము శా. శ. 1452 (క్రీ. శ. 1530) సంవత్సరమున కాళహస్తిలో శ్రీ కాళహస్తీశ్వరుని సన్నిధిలో జరిగినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

ఇయ్యది చరిత్రకు నూతనాంశము. మఱియొక శాసనమున అచ్యుతరాయల ప్రధానమంత్రియైన భూతనాథ (చిట్టంభట్టుయొక్కకుమారుడు) రామాభట్లు చంద్రగిరి రాజ్యములోని కృష్ణరాయపురమునకు సంబంధించినవాడని చెప్పబడియున్నది.

కృష్ణదేవరాయలకాలమున శ్రీగిరిలేక శ్రీశైలమును ఒకరాజ్యమునకు రాజధానిగ నుండినట్లు యిది వఱకే శాసనములవలన తెలిసియున్నది. ఈ సంవత్సరము దొఱకిన మఱియొక శాసనమువలన తరువాత రాజ్యముచేసిన వెంకటపతి (I) రాయలకాలమున(క్రీ.శ. 1617) కూడ శ్రీగిరిరాజ్యము నిలిచి యుండినట్లున్ను దానికి గంగపనాయుడను ప్రభువు అధిపతిగానుండినట్లున్ను కనబడుచున్నది. వెంకటపతిరాయలు క్రీ. శ. 1614 లోననే చనిపోయినట్లు చరిత్రకారు లిదివఱ కభిప్రాయపడి

యున్నారు. కాని యీనూతన శాసనము వలన నతడు తరువాత మూడుసంవత్సరము లేలినట్లు కన్పించుచున్నది. ఇదియు చరిత్రకు నవీనాంశము.

ఈవ్యాసమును ముగించుటకు ముందు నందిగామ తాలూకాలోని కొన్ని శాసనములవలన బయలుపడ్డ చాగి వంశపు ప్రభువులచరిత్రను కొంత వివరించెదము. వీరి వంశనామము 'చాగి' యనునది సంస్కృత నామమైన 'త్యాగి' యొక్క తద్భవముగా కానవచ్చుచున్నది. వీరికి తొలినుండి యీనామ మున్నట్లు కన్పించదు. ప్రథమమున నీవంశమువారు 'విప్పర్ల'వారు. వీరు నందిగామ బెజవాడ ప్రాంతములలో శా. శ. 1083 (క్రీ. శ. 1161-62) సంవత్సరమునుండి ప్రముఖులయి యుండిన ట్లగుపడుచున్నది. వీరు బ్రహ్మయొక్క బాహువునుంచి జన్మ మొందినట్లుచెప్పకొనుటచేత క్షత్రియులని యూహింపవలసి యున్నది. ఈవంశమున మొదట ప్రసిద్ధికెక్కిన ప్రభువు దుర్జయుడనువాడు. కావున దీనికి దుర్జయవంశమను రెండవపే రుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఆరుతరములవరకు వీరి వంశవృక్షము నీక్రిందివిధముగ నేర్పఱుప వచ్చును.

1. దుర్జయుడు
2. ముప్పరాజు
3. దొర(I) రాజు అప. త్యాగి
   చిమ్మాంబిక
4. పోత(I) రాజు=రాజాంబిక
5. దొర(II) రాజు అప. త్యాగి
6. త్యాగిపోత (II) రాజు.

త్యాగిపోత (II) రాజు శా. శ. 1121 (=క్రీ. శ. 1199) సంవత్సరము ప్రాంతమున నేలుచుండెను. తరమునకు సుమారు 25 సంవత్సరముల లెక్కను గణించినచో దుర్జయప్రభువు శా. శ. 971 (=క్రీ. శ. 1049) ప్రాంతమున ప్రముఖతపడసియుండవలయును. దుర్జయునికి తరువాతవచ్చిన ముప్పరాజు (చోళప్రభువైన) రాజేంద్ర చోళునివలన భేరి, శంఖము, ఆనకము, కాహళము మున్నగు ప్రభుచిహ్నములను బడసినట్లు చెప్పబడియున్నది.

ఈవంశమువారి దేశమునకు నాతవాడియనిపేరు. వీరి ముఖ్యనగరము గుడిమెట్టనగరము. ఇది యిప్పటి నందిగామతాలూకాలోని గుడిమెట్టయను గ్రామమే. ఈ వంశపు చాగిపోత (II) రాజునకు నరసింహావర్ధనయను బిరుదముండినట్లు చెప్పబడియున్నది. ఇతడు ముక్త్యాలలో ముక్తీశ్వర దేవాలయమును కట్టించెను. ఇదిగాక త్రిపురాంతక కాశ్మీరమల్లేశ్వర, విశ్వనాథ, బోడ నారాయణాలయములకు స్వర్ణకలశముల నెత్తించెను. శ్రీ పర్వతమున మల్లికార్జునస్వామి ముందట నందికేశ్వరుని స్థాపించెను. జింహారి నరసింహాస్వామికిగాను చాగిపోత సముద్రమను కొలను కట్టించి సమర్పించెను. జింహారి యనునది విశాఖపట్టణము జిల్లాలోని సింహాచలము. ఈ కారణముననే యితనికి నరసింహావర్ధనయను బిరుదము వచ్చియుండవలెను. ఇతడు చాల భక్తిపరుడుగను విశాలధర్మిష్ఠిగను కన్పించుచున్నాడు.

కీర్తిశేషులగు శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు నెల్లూరుజిల్లా కందుకూరు గ్రామములోని పురాతన తెనుగుపద్య శాసనము నొకదానిని పరీక్షింప నెంచియుండిరి. ఈ శాసనము 1903 సం. మున కనుగొనబడి నెల్లూరుశాసనములు అనుగ్రంథమున నొకరీతిని ప్రచురింపబడి యున్నది. ఆంధ్రపద్యకావ్యాదిని నిర్ణయింపనెంచి శ్రీ రావుగారు కోరగ దానిని తిరుగశాసన శాఖవారు పరీక్షింపపోయినపుడు శాసనము దొరుకదాయె. ఇది తాలూకా ఆఫీసులో నుంచబడియుండెను. అచ్చటి శాసనమే మాయమగుట కడుశోచనీయము. చదువరు లెల్లరును నికమీద నాంధ్రదేశమున నొకశాసనమునకు కూడ నపాయమురాకుండునట్లు శ్రీ లక్ష్మణరావుగారిపేర కంకణము కట్టుకొనుట యవసరము. ధనముపోయినను సంపాదించవచ్చును. కాని పురాతన శాసనము పోయినచో దానివలని నష్టమెంత యనునది చదువరులే యూహింపవచ్చును. శాసననాశము శాసనోపేక్ష యివి రాజహత్యయని చెప్పవలయును. అట్టిపాపమిక నాంధ్రదేశమున జరుగకూడదని ప్రార్థన.

కపిలధార

కొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యాచార్యులు గారు

(సాహితీసమితి)

ధారలుగురిసె నిరర్గళధారలు
ధారలుగురిసె మహాద్భుతధారలు

ఉద్యద్భాను స
ముద్యత్కాంతుల
హృద్యములై యన
వద్యములై
గజిబిజితో మద
విజృంభణోద్ధతి
నజాండ మడలుచు
గజములనడకల

ధారలుగురిసె......

తటతటరవములఁ
జటచట లేచుచుఁ
బటపటకటుశిల
మటమటఁ జీల్చుచు
గదమోదులచే
గదగదమని ధర
యదరెడుశబ్దము
లాదవగ నదముల

ధారలుగురిసె......

నదీహ్రదోల్లస
దదభ్రవిభ్రమ
మొదవించుచు నెద
విదళించుచుఁ బల్
పెల్లువెల్లిగొని
కల్లోలంబుల
ఝల్లున నేలకుఁ
జల్లించుమహా

ధారలుగురిసె......

జోరునఁగూలిన
తీరునధవళిమఁ
దేజినబుడగలు
నీరునఁబారఁగ
రంగారఁగ ను
ప్పొంగుచుఁబయికిఁ దు
అంగలించెడు త
రంగమాలికల

ధారలుగురిసె......

తెగఁబడినగములఁ
దిగిచి పగుల్చుచుఁ
బాగవలెఁ దుంపల
లెగయఁగ దడదడ
దిగబడుజలముల
బుగులు బుగుల్లని
తగఁ జప్పుళ్లొద
వగ గమకించుచు

ధారలుగురిసె......

బలుముత్తెపుఁజి
ప్పలసరములవలె
వెలయుచు నొలయుచు
జలజల రాలుచు
పలువిధముల రం
గుల యింద్రధను
సులఝురుల పయిం
జెలఁగి నటింపఁగ

ధారలు గురిసె.........

శ్రీ ద్విజేంద్రలాల్ రాయల జీవితము

జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి గారు

కొలఁది కాలమునుండి వంగనాటక లేఖకులలో నగ్రగణ్యుఁడగు శ్రీబాబూ ద్విజేంద్రలాల్ రాయల నామమును ఆంధ్రులు కూడఁ దఱచు వినుచునేయుండిరి. ద్విజేంద్రుఁడు అసమాన ప్రతిభాసంపన్నుఁడగు తన లేఖినిచే వంగరాష్ట్రమునకేకాక భారతవర్షమునకే యమూల్యమగు మేలొనరించెను. ఒక హిందీసాహిత్యవిమర్శకుఁడు హిందీనాటకముల విమర్శించుచు హిందీభాషలో నుత్తమనాటకము లేవేనియున్నవనిన అవి ద్విజేంద్రలాల్ రాయలనాటకములకుఁ జేయఁబడిన అనువాదములే యని వ్రాసెను. ప్రస్తుతము మన ఆంధ్రసారస్వతమునకుఁగూడఁ గొంతవఱకు ఈమాట చెల్లకపోదు. నాటక వాఙ్మయమున కిట్టి మహోపకార మొనరించి భారతీయులకుఁ జిరస్మరణీయుఁడైన శ్రీరాయలజీవితమును ఎఱిఁగినవారు ఆంధ్రులలోఁ జాల అరుదుగనుందురనియెంచి కొన్ని హిందీఁ బంగాళీపత్రికల యాధారమున నీవ్యాసమును వ్రాయుచుంటిని.

ద్విజేంద్రుఁడు క్రీ. శ. 1864 జులైమాసమున కృష్ణనగరు అను పురమున జన్మించెను. కృష్ణనగరు ఒకప్పుడు నదియారాజులకు రాజధానిగా నుండెను. ద్విజేంద్రునితండ్రియగు కార్తికేయ చంద్రరాయలు కృష్ణనగరు మహారాజునొద్ద దివానుగానుండెను. ఈదివానుపదవి రాయల వంశజులకు తరతరములనుండియు వచ్చుచుండెను. కార్తికేయ బాబు మృదుభాషి, సరళహృదయుఁడు, సుందరుఁడు, రసజ్ఞుఁడు, సత్యవాది, సదాచారి, పరోపకారి, కర్తవ్యపరాయణుఁడు, చక్కని కంఠస్వరము గలవాఁడు నయి యుండెను. తండ్రిగుణములన్నియు ద్విజేంద్రుని యందుమూర్తిగాఁ బ్రతిఫలించెను. తనతండ్రిని ఆదర్శముగ నుంచుకొనియే ద్విజేంద్రుఁడు దుర్గాదాసునాటకమందలి దుర్గాదాసు పాత్రను చిత్రించెనని చెప్పుదురు. కొందఱు "దుర్గాదాసు" స్వభావమునకు మించి చిత్రింపఁబడెనని యాక్షేపింపఁగా ద్విజేంద్రుఁడు దుర్గాదాసు వంటివారు నేఁటికిని కలరని తనతండ్రిని జూపెనఁట.

ద్విజేంద్రునితల్లియగు ప్రసన్నమయీదేవి శాంతిపురమందలి అద్వైతాచార్య గోస్వామివంశమునఁ బుట్టెను. దయ, దాక్షిణ్యము, ప్రేమ, సహనము, నిరహంకారము, ఔదార్యము, తేజస్విత మున్నగు సద్గుణము లీసాధ్వియందు సంపూర్ణముగనుండెను. ద్విజేంద్రునియందును ఈగుణములు బాగుగఁ గనుపట్టుచుండెను.

కార్తికేయబాబునకు ఏడుగురు పుత్రులును ఒక పుత్రికయు జన్మించిరి. ద్విజేంద్రుఁడు ఐదవవాఁడు. దిజేంద్రుని తృతీయసోదరుఁడగు జ్ఞానేంద్రలాల్ రాయలు కొంతకాలము సుప్రసిద్ధమగు వంగవాసి యను పత్రికకు సంపాదకులుగా నుండిరి.

బాల్యజీవితము

ద్విజేంద్రుఁడు బాల్యకాలమంతయు జన్మస్థానమగు కృష్ణనగరునందే గడపెను. ఈయనకు బాల్యమునఁ బ్రాణాపాయములగు పెక్కుగండములు తప్పెను. ఆఱునెలల ప్రాయమున దాది ఒడినుండి పడుటచే ఈయనకు పెద్దదెబ్బఁ దగిలెను. ప్రాణము దక్కెనుగాని మూతిమాత్రము శాశ్వతముగ వంకర దయ్యెను. వయస్సు ముదిరిన కొలఁది యావంకర సాధారణముగఁ గనుపట్టెడిది కాదు; కాని ఉద్రేకములో మాటాడునపుడును సంగీతము పాడునపుడును క్రిందిపెదవి కొంచెము వంకరగా తిరిగెడిది. ఒకమాఱు తోటపైనుండి పడుటచే చేయివిరిగి కొంతకాలమునకు నయమయ్యెను. ఐదేండ్ల ప్రాయమున మలేరియా జ్వరముచే మృతప్రాయుఁడై, స్థానము మార్చుటకై శాంతిపురము మేనమామయింటికిఁ గొంపోఁబడెను. వీరు ఉన్నయిల్లు శిథిలమై కూలుటకు సిద్ధముగా నుండెను. అందువలన ఈయనతల్లి ఈయనను, ఈయన చెల్లెలగు మాలతిని దీసికొని మఱియొకయింటికిఁ బోవుటకై మేనా ఎక్కి కొంతదూరముపొగెను. ఇంతలోఁ దటాలున ఇల్లు విఱుచుకొని పడెను. మూల డాఁగియున్న యొకత్రాఁచుపాము బయటకువచ్చెను. ఈవిధముగ బాలుఁడగు ద్విజేంద్రునకు రెండుచావులు తప్పెను. కాని మలేరియామాత్రము విడువలేదు. ఎంతక్వైనను తిన్నను ఫలములేదయ్యెను. కాయము శల్యావశిష్టమయ్యెను. ముక్కునుండి నెత్తురుకండలు పడుచుండెను. శరీరము పాలిపోయెను. నోరంతయుఁ బుండ్లుపడెను. డాక్టరులు చేతకాక సలాముపెట్టిరి. కాని తుదకుఁ గొంతకాలమునకు ద్విజేంద్రుఁడు ప్రకృతిచేతనే వ్యాధిముక్తుఁడు ఆరోగ్యవంతుఁడు నయ్యెను.

ద్విజేంద్రునకుఁ గవిత్వశక్తి సహజముగనే కలిగెను. మాతృభాషయగు బంగాళీ చదువునపుడే ఈయన పద్యము లల్లుచుండెడివాఁడు. తఱచుగా ఏకాంతమునఁ దానువ్రాసిన గీతములఁ బాడుకొనుచుండెడి వాఁడు. బాల్యమునుండియు ద్విజేంద్రునియందు బాలసహజమగు చాపల్యము గనుపట్టెడిది కాదు. తోడిబాలురు ఆడుకొనుచుండఁ దాను పచ్చిక పానుపుపైఁ బరుండి అనంతము, ప్రశాంతమునగు నీలాకాశమును ఱెప్పవాల్పక చూచుచు ఏకాగ్రహృదయములోఁ బద్యములు వాయుచుండెడివాఁడు. వర్డ్సువర్తు(Words worth) షెల్లీ

(Shelly) మున్నగు కవుల బాల్యజీవితమందువలె ద్విజేంద్రుని బాల్యజీవితమందును అతని విషాదమలినము, చింతాగ్రస్తము నగు ప్రకృతి గనుపట్టుచుండెను. ద్విజేంద్రుఁడు బాల్యమునఁ జాలతక్కువగా మాటాడుచుండెడివాఁడు. గంభీర విషణ్ణభావముతో నతఁడెప్పుడు తనలోఁదా నేదియో ఆలోచించుకొను చుండెడివాఁడు. ఆకాలమున ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగరుఁడు, బంకించంద్రుఁడు, దీనబంధుమిత్ర, నవీనచంద్రసేను మున్నగు సాహిత్యోపాసకులగు మహాపురుషులు తఱుచు ద్విజేంద్రుని యింటియొద్దకు వచ్చుచుండెడివారు. బాలకుఁడగు ద్విజేంద్రుని మధురసంగీతమును విని వారెంతయు నానందించెడివారు.

విద్యాభ్యాసము

ద్విజేంద్రుఁడు తొలుత కృష్ణనగరములోని ఆంగ్లోవర్నాక్యులర్ స్కూలు ప్రవేశించెను. అతని బుద్ధికుశలతయు, మేధాశక్తియు నసాధారణములై యుండెను. క్రీ. శ. 1878 సం.లో నతఁడు మెట్రిక్యులేషను పరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁడయ్యెను. అతనికి పదిరూప్యములు విద్యార్థివేతనము కూడ నిచ్చుచుండెడివారు. ద్విజేంద్రుని తృతీయసోదరుఁడగు జ్ఞానేంద్రలాల్ రాయలు ఆకళాశాలయందే ఉన్నతకక్ష్యలందు ఆంగ్లసాహిత్యాధ్యాపకుఁడుగ నుండెను. ఆసమయమున ప్రొఫెసరు రో దొరగారు ప్రవేశపరీక్షార్థులకు ఆంగ్లసాహిత్య పరీక్షకుఁడుగ నుండెను. పరీక్ష అయినపిమ్మట దొరగారు జ్ఞానేంద్రునితో "ఈక్లాసులో ద్విజేంద్రలాలు అనుపేరు వీనిద్యార్థిది? నే నతనిఁజూడ గోరుచున్నాను" అనెను. అప్పుడు జ్ఞానేంద్రబాబు తనతమ్మునిఁ దీసికొనివచ్చి దొరగారికిఁ జూపింప వారు ఆనందించి "ఈపిల్లవాఁడు ఆంగ్లసాహిత్యపరీక్షలోఁ గనుపఱచిన ప్రతిభ ఆంగ్లేయవిద్యార్థులకుఁగూడ దుర్లభమైన" దనినుడివిరి. ద్విజేంద్రుఁడు కృష్ణనగరు కళాశాలలో యఫ్. ఏ. పరీక్షలో ప్రథముఁడుగను త్తీర్ణుఁడై బి. యే చదువుటకు హుగ్లీ కాలేజిలో ప్రవేశించెను. 1882 సం.లో ప్రథముఁడుగ బి.యేలో నుత్తీర్ణుఁడై కలకత్తా ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో యం. ఏ. తరగతియందుఁజేరి 1884 సం. లో నందు త్తీర్ణుఁడై విశ్వవిద్యాలయమువలన Honour ప్రమాణపత్రముఁ బడసెను. క్రిందితరగతులనుండి యం. ఏ. వఱకును ద్విజేంద్రుఁడు మలేరియాజ్వరముచే బాధితుఁడై అస్వస్థతగ నుండినను కొలఁది పరిశ్రమముననే ప్రతిపరీక్షయందును ప్రథముఁడుగ నుత్తీర్ణుఁడగుచుండెను.

ద్విజేంద్రుఁడు మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకుఁ జదువుననే సంస్కృతాంగ్లములందలి గొప్పగొప్ప గ్రంథములన్నియుఁజదివెను. బి.ఏ. తరగతిలో చదువునపుడు ఆయన తాను పండ్రెండవ సంవత్సరమునుండి పదియేడవ సంవత్సరమువఱకు వ్రాసియుంచిన గేయములను "హోమరుగాథ ప్రథమభాగము" అనుపేర నొకగ్రంథము ప్రకటించెను. అప్పటి పత్రికాసంపాదకులును, విమర్శకులును హోమరుగాథను మిగులఁ బ్రశంసించిరి. విద్యాభ్యాసకాలమందే ఆయన 'నవ్యభారత్, ఆర్యదర్శన్, బాంధవ్' మున్నగు ఉత్తమ మాసపత్రికలకు వ్యాసములు, పద్యములు వ్రాయుచుండెడివాఁడు.

యూరప్ యాత్ర

యం.ఏ పరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁ డయినపిదప ద్విజేంద్రుఁడు దొరతనమువారివ్యయముపై కృషివిద్య నభ్యసించుటకు యూరపునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. సంఘపుఁ గట్టుపాటులకు వెఱచి తొలుత ద్విజేంద్రుని విదేశయాత్రకు అతనితల్లిదండ్రు లనుమతింపలేదు. కాని విదేశమునకుఁ బోవుటచే అతని స్వాస్థ్యము చక్కపడునని ఆప్తులు చెప్పుటచే నెటులో యంగీకరించిరి. ద్విజేంద్రుఁడు యూరపునుండి పంపుజాబులు "యూరపుప్రవాసీ" అనుపేర "పతాక"యను వారపత్రికయందు ప్రకటింపఁబడి జనులచే అతికుతూహలమునఁ జదువఁబడుచుండెడివి. ద్విజేంద్రుని సోదరులగు జ్ఞానేంద్రలాల్ రాయలు, హరేంద్రలాల్ రాయలును దానికి సంపాదకులుగ నుండిరి. లండనునగరము చేరినపిమ్మట ద్విజేంద్రుఁడు ప్రస్తుతము వంగవాసికళాశాలకు అధ్యక్షులును, అధికారులు నగు గిరీశచంద్రవసువును గలిసికొనిరి. ఆయనయు కృషివిద్య నభ్యసించుటకే లండనులో నివసించుచుండిరి. మఱునాఁడు గిరీశునితోఁగలసి వ్యవసాయకళాశాలకు వెళ్లి అందుఁ జదువసాగెను. అచ్చట శ్రీనృత్య గోపాల్ ముఖర్జీ, యం.ఏ, శ్రీఅతుల కృష్ణరాయి, యం.ఏ, రాయబహదుర్ భూపాలచంద్రవసు, యం.ఏ., గిరీశచంద్రవసు యం.ఏ. మున్నగు మేధావులగు మహాపురుషులు ద్విజేంద్రునకు సహాధ్యాయులై యుండిరి. మఱియు అసుతోషచౌదరీ, యం.ఏ, యల్ యల్ బి. కలకత్తా హైకోర్టుజడ్జి, శ్రీవ్యోమ కేశచక్రవర్తి, యం.ఏ., బారిష్టరు, సత్యేంద్ర ప్రసన్నసింహ (బీహారు గవర్నరు) మున్నగు విద్వాంసులు ఈయనకు అత్యంతస్నేహితులు. నిష్కళంకమగు ప్రవర్తన, నిరభిమానమగు సరళప్రకృతి, అసాధారణమగు ప్రతిభ గలుగుటచే నీతని వారు చాల గౌరవముతోడను, స్నేహముతోడను జూచుచుండెడివారు.

ద్విజేంద్రునకు మొదటనుండియు సాహిత్యమందు ఎక్కువరుచి కలదు. అసుతోషముఖర్జీ ఈయనకు ఫ్రెంచిసాహిత్యమును వినిపించుచుండెడివాఁడు. క్రమముగ ఈయన ఫ్రెంచిభాషనుగూడ కొంతనేర్చుకొనిరి. ఆంగ్లదేశములో నున్నపుడు ఈయన ఆంగ్లభాషలో చాల పద్యములు వ్రాసెను. వానిని Lyrics of Ind అనుపేర బ్రకటించెను. ఆదేశపు విద్వాంసులు వానినిఁ జాలబ్రశంసించిరి. ఆదేశమున నుండగనే ఈయనతండ్రి పరలోకవాసియయ్యెను. పరమపూజ్యుఁ డగు తండ్రిగారి అంత్యదర్శనము లభింపదయ్యెను. ఒకమాసమువఱకును ద్విజేంద్రుఁడు పితృశోకముచే నిర్విణ్ణుఁడై యుండెను.

ఆంగ్లదేశమున నున్నపుడు ద్విజేంద్రుఁడు తఱుచుగా గొప్పగొప్ప నాటకశాలలకుఁ బోయి అచ్చట విశ్వవిఖ్యాతులగు నటీనటుల యభినయము చూచుచుండెడివాఁడు. అందుచే ఈయనకు నాట్యకళయందు

మంచియనుభవముగలిగి మునుముందు నాటకములు వ్రాయుటకు మంచి సాయము లభించెను.

ఆంగ్ల దేశమున నొక ఆంగ్లయువతి ద్విజేంద్రునిఁ బ్రేమదృష్టితోఁ గాంచుచుండెడిది. ఆమె పెద్దకుటుంబమునకుఁ జెందినదియు, విదుషియు, గుణవతియునై యుండెను. ఆదినములలో గ్రంథరచనచే గొప్ప కీర్తినిఁగూడ సంపాదించియుండెను. ఆమెను ద్విజేంద్రుఁడు చాల గౌరవముగఁ జూచుచుండెడివాఁడు. కాని ఆమెను వివాహము చేసి కొనవలయునని ఈయన యెన్నఁడును తలఁచియుండలేదు. కాని ఆ యువతి ఈయనను పెండ్లిచేసికొనవలయునని కోరెను, ఆమెతండ్రికూడ ద్విజేంద్రునితో ఈవిషయమై ప్రసంగించెను. కాని ద్విజేంద్రుఁడు ఒక మిత్రునియాలోచనచే అందు కిష్టపడలేదు. లండనులో దాదాపు మూఁడుసంవత్సరములుండి 1886 సం.లో సిసిటరు కాలేజిలో కృషి విద్యను ముగించి ద్విజేంద్రుఁడు F. R. A. S బిరుదముఁ బొందెను. అప్పుడే రాజకీయకృషికళాశాలకును, కృషిసభకును సభ్యుఁడుగ నెన్నుకొనఁబడి క్రమముగ M. R. A. C., M. R. S. A. E., పదవులనందెను.

ద్విజేంద్రుఁడు కొలఁదిదినములకు స్వదేశమునకు తిరిగివచ్చునంతలో ఈయన తల్లికూడఁ బరమపద మొందెను. ఒకసంవత్సరములోనే ద్విజేంద్రుఁడు పితృమాతృరహితుఁడయ్యెను. ఈసమాచారము శ్రీమతి హార్కురునొద్దకు పంపఁబడెను. ఆమెయింటియొద్దనే ద్విజేంద్రుఁడు నివసించుచుండెను. ద్విజేంద్రుని పితృశోకవిచారమును ఆమెచూచిన దగుటచే ఈవార్తను ఆయనకు దెలుపక ఆమె చాల జబ్బుగానున్నదని మాత్రమే చెప్పెను. దానికే ద్విజేంద్రుఁడు వికలహృదయుఁడై వెంటనే స్వదేశమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. హార్కురు ఈమృత్యువార్తను ప్రాంసులో నొకమిత్రునకుఁ బంపి ద్విజేంద్రునకుఁ దెలియఁజేసెను. అప్పుడు ద్విజేంద్రుఁడు దుఃఖితుఁడై ఆత్మహత్యకుఁగూడఁ బ్రయత్నించె నందురు. ఆదుఃఖముతోనే ఆయన ఇంటికిఁ జేరెను.

కార్యక్షేత్రము

ద్విజేంద్రుఁడు విదేశములో మూఁడు సంవత్సరములు గడపెను. స్వదేశమునకు వచ్చినపిమ్మట ఆయన గవర్నరును సందర్శించెను. ఆసమయమున ఆయన గనుపఱచిన స్వతంత్రప్రకృతికి ఫలితముగ గవర్నరు ఆయనకు మంచియుద్యోగ మీయఁగూడెను. తనతోపాటుగ కృషివిద్య నభ్యసించిన యొకసంగీయుఁడు statutory Civilian ఉద్యోగిగానుండ ద్విజేంద్రుఁడు డిప్యూటిమేజిస్ట్రీటుగనే యుండెను. కొలఁది దినములలోనే ప్రభుత్వమువారు ఈయనను Survery settlement పనిచేర్చుకొనుటకై రాయపూర్ జిల్లాకుఁబంపిరి. మూఁడుమాసము లచ్చట ఆపనిచేర్చుకొని ఈయన కలకత్తాకు తిరిగివచ్చిరి.

విదేశమునుండి వచ్చుటచే బంధువులు, జ్ఞాతులు ఈయనను వెలిపెట్టిరి. కొందఱు ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలసినది అని చెప్పఁగా ద్విజేంద్రుఁడు విదేశయాత్ర పాపకార్యమని భావింపనివాఁడగుటచే నందు కియ్యకొనలేదు. ద్విజేంద్రుఁడు మొదటినుండియు స్వతంత్రప్రకృతి గలవాఁడు. ఆయన యెవ్వరిని లక్ష్యముచేసెడివాఁడుకాఁడు. మరణపర్యంతము ఈగుణము ఆయనచేయు ప్రతికార్యమందును గోచరించెడిది. ఈసాంఘిక వ్యవహారమునకు విసుగుచెంది ద్విజేంద్రుఁడు 'ఏకఘరే' అనునొక ప్రహసనము వ్రాసెను. అది ఆయన చిత్తవృత్తిని దెలుపుచున్నది. ద్విజేంద్రుఁడే దాని భూమికలో నిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు— "దీనిభావ, పరిహాసమయముగాదు. ఇది అన్యాయసంతప్తుని విప్లవకరమగు శుద్ధఘుణత్కారము; ఇది దండతాడితమగు కాలభుజంగముకాటు; ఇదియొక మహానలజ్వాల."

ఈసమయముననే ప్రసిద్ధహోమోపతి వైద్యులగు శ్రీప్రతాపచంద్రముజుందారుకన్యయగు సురబాలాదేవిని హిందూపద్ధతిని పెండ్లియాడెను. ఎందఱో వేలకొలది రూప్యములు కట్నము ఇచ్చెదమనినను ద్విజేంద్రుఁ డందులకు సమ్మతింపక రూపగుణసంపన్నయగు సురబాలాదేవినే పెండ్లియాడెను. విదేశమునుండి వచ్చినపిమ్మట చాలకాలమునఱకు ఆయన వేషభాషలందు దొరలవలె నుండెడివాఁడు. 'మిస్టరు'అనియే తప్ప 'బాబూ' అని పిలిపించుకొనుట అవమానముగ భావించెడువాఁడు. గవర్నమెంటు గెజెటునందును, సివిలు లిస్టునందును ఆయనపేరు ఆంగ్లేయపద్ధతిని డి. యల్. రాయి అనియే ముద్రింపఁబడుచుండెడిది. కనుకనే నేఁటికిని పెక్కుమంది ఆయనను డి. యల్. రాయి అనియే చెప్పికొందురు. ఆయనసంపూర్ణనామము తెలిసినవారు చాలఅరుదు. ఈయన బ్రైలీస్టేట్‌లో సెటిల్‌మెంటు ఆఫీసరుగా నున్నపుడు తన పైయధికారియగు నొకయాంగ్లేయునితో తనకుఁ బొత్తు కలియమిచే ఈయన తనయుద్యోగమును చాలించుకొని కలకత్తాకువచ్చెను. అచ్చట కొన్నిదినములు ల్యాండ్‌రికార్డుడైరక్టరుగా బనిచేసెను. ఈసమయముననే ఈయన కవితాకృషియందుఁగూడ ఎక్కువపాల్గొనెను. అంతకుమున్ను తానురచించిన గీతముల నన్నిటిని కలిపి "హాసీర్‌గాన్" అనుపేరఁ బ్రకటించెను. అప్పుడే 'ఆర్యగాథ' ప్రథమ భాగమునకు ద్వితీయముద్రణమును, దానిరెండవభాగమునకు ప్రథమ ముద్రణమును గావించెను. ఈకాలము ద్విజేంద్రునకెంతయు సుఖమయముగ నుండెను. ఆయనజీవితము ప్రేమ పరిపూరితమును ఆనందోజ్వలితము నగుచుండెను. విచార మనునది ఏ మాత్రము లేకుండెను. పెద్దసకవీంద్రుఁడు చెప్పినట్లు ఇట్టిసమయమే కవికిఁ గవిత్వవ్యవసాయమున కనుకూలముగనుండును. ద్విజేంద్రుని యప్పటికవిత్వమందు హాస్యరసము అద్భుతముగఁ బ్రవహించుచుండెను. 'ఆషాఢే' 'హాసీర్‌గాన్' అనుగ్రంథములందలి గీతములు విశేషించి అప్పుడు వ్రాసినవే. ఈకాలముననే ద్విజేంద్రుఁ డెక్కువ భాషాసేవ చేసెను.

ద్విజేంద్రునితండ్రియగు కార్తికేయచంద్రరాయి సుప్రసిద్ధుఁడగు గాయకుఁడు. ద్విజేంద్రునియందును విశేషముగు గానసంపద సహజముగనున్నను సంగీతము ఆయన శిక్షగాఁ జెప్పికొనినది కాకపోవుటచే లయజ్ఞానము తక్కువగ నుండెడిది. ముంగేరులో నుండునపుడు

గానశాస్త్రమునుగురునియొద్ద నేర్చుకొని ఆకొఱఁతతీర్చుకొనిరి. ఈయన బర్ద్వానురాజ్యములో సెటిల్ మెంటు ఆఫీసరుగానున్నపుడు ప్రభుత్వమువారు ప్రజలపైఁజూపు అన్యాయమును సహింపఁజాలక ఈయన ప్రజాపక్షపాతమును వహించినందులకు ఈయనపురోభివృద్ధికిఁ గొంతహానికలిగినను అచ్చటిప్రజలచే నేఁటికిని దయాలురాయియని పిలువఁబడు భాగ్యము ఈయనకుఁ గలిగెను. తర్వాత కొన్ని దినములకు ఆయన ఈయుద్యోగమును విసర్జించెను.

1888-సం. ఫిబ్రవరిలో ద్విజేంద్రుఁడు దీనాజ్ పురమునకు డిప్యూటీమేజిస్ట్రేటుగా వెళ్లెను. అచ్చటనే ఈయన 'కల్కి-అవతార్' అను ప్రహసనము వ్రాసెను. తర్వాత 1894-సం. ఆగష్టులో అబ్కారీ సూపరింటెండెంటు ఇనస్పెక్టరుగా ప్రవేశించి ఎనిమిదిసంవత్సరములు చాలసమర్థతతోఁ బనిచేసిరి. మధ్య కొంతకాలము ల్యాండురికార్డు-అగ్రికల్చర్ విభాగములకు అండర్ డైరక్టరుగాఁగూడ నుండిరి. ఇన్ స్పెక్టరుగా నున్నకాలమున వీరికి పెక్కు-గ్రామములు, పట్టణములు తిరుగు నవకాశము గలిగెను. అందుచే వీరికి మంచియనుభవము గలిగి ముందుముందు గ్రంథరచన కెంతయు సాయపడెను. ఈదినములలోనే కలకత్తాలో ఇండియన్ క్లబ్బు స్థాపింపఁబడెను. అందు మహాకవిరవీంద్రనాథఠాగూరునకును ఈయనకును గాఢస్నేహము కలిగెను. వీరుభయులును ఒండొరుల గుణములచే నాకృష్టులై అన్యోన్యానురాగముతో నుండెడివారు. కాని కొంతకాలమునకు సాహిత్యమునందు మతభేదము గలుగుటచే వీ రుభయులును విరోధిప్రాయులుగనైరి. ఆదినములలోనే ద్విజేంద్రుఁడు మధుపురమున నొకగృహమును గొని తనయారోగ్యము బాగుపఱచుకొనుటకై తఱచు అక్కడకు వెళ్ళుచుండెడువాఁడు.

వివాహానంతరము కలకత్తాలో నుండుకాలమున ద్విజేంద్రుఁడు వరుసగా 1 కల్కి-అవతార్, 2 విరహ్, 3 ఆషాఢే, 4 త్ర్యహస్పర్శ, 5 ప్రాయశ్చిత్త, 6 పాషాణీ, 7 సీతా, 8 మంద్రకావ్య, 9 తారాబాయీ అను గ్రంథములను బ్రకటించెను. ద్విజేంద్రుని నాటకములలోఁ బ్రప్రథమమున తారాబాయీ నాటకము నాట్యరంగమున అభినయింపఁబడినది. ఈనాటకము ద్విజేంద్రుని కీర్తిని నలుప్రక్కల వ్యాపింపఁజేసెను. అభిజ్ఞులు ఈయనను ఒకగొప్పనాటకకారునిగ గణింపసాగిరి. కాని ఈసమయముననే నిర్దయమగు దుర్దైవము వీరిస్వర్గీయసుఖమును దనపాట్టఁబెట్టుకొనెను. ద్విజేంద్రుఁడు సంచారములో నుండెను. గర్భవతియగు ఆయనభార్య సురబాలాదేవి ఒక మృతశిశువునుగని వెంటనే హృదయచలనము అగుటచే నెత్తురు కక్కు-కొని చనిపోయెను. ఒక పుత్రుని (దిలీపకుమారరాయి) ఒకపుత్రికను (మాయ) మాత్రము ద్విజేంద్రునకప్పగించి సురబాలాదేవి సురధామముచేరెను. పాపము ద్విజేంద్రుఁడు అంత్యకాలమునఁ దన స్వర్గీయసుమములో రెండుమాటలేని మాటలాడుటకు నోచుకొనఁడయ్యెను.

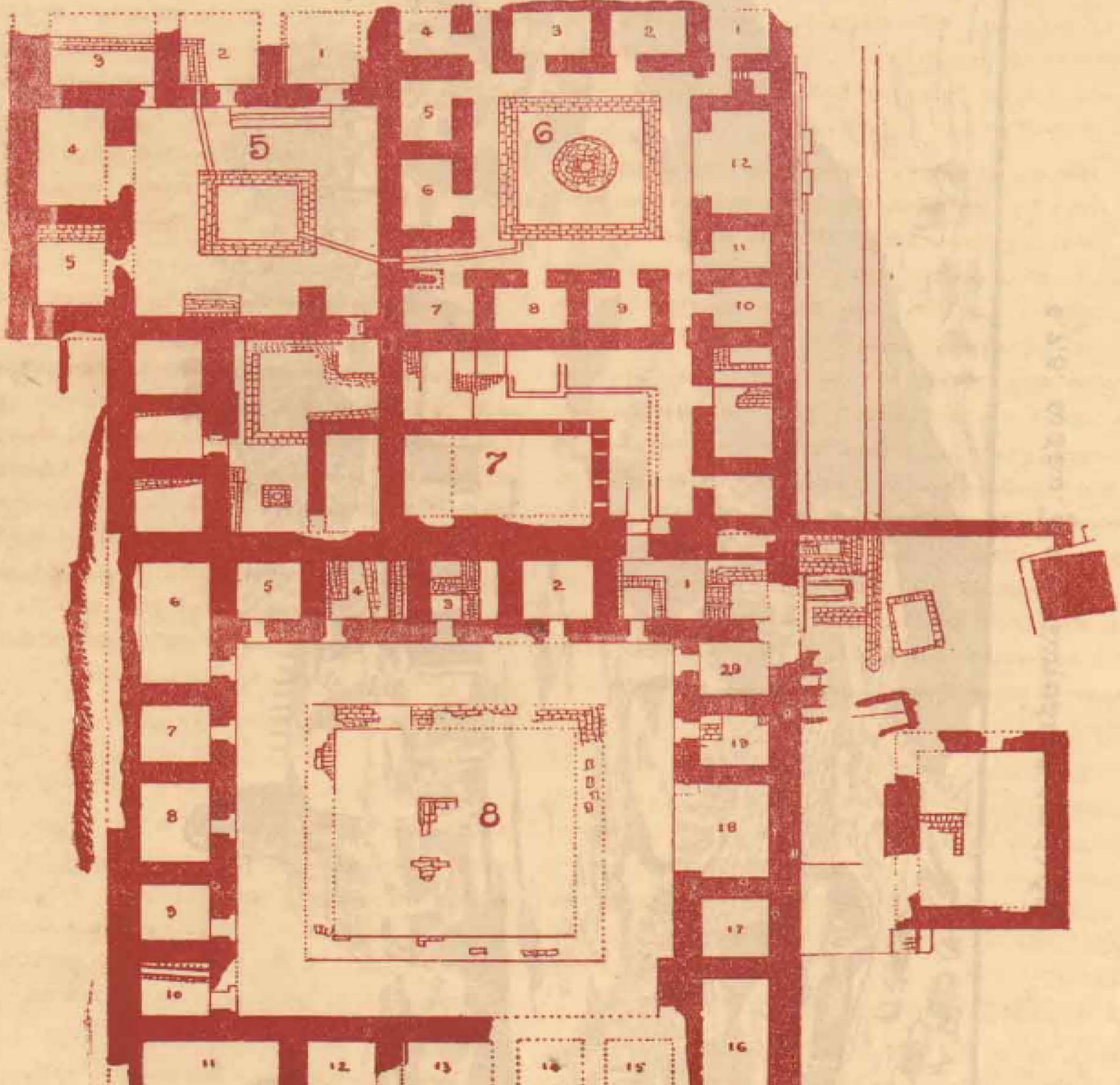
పత్నీవియోగానంతరము ద్విజేంద్రుఁడు పూర్తిగా మారిపోయెను. అతని ముఖచంద్రునిపైఁదోఁచు హాసచంద్రిక యేమయ్యెనో తెలియదు. ఆయన యెప్పుడేని ప్రయత్నపూర్వకముగ నవ్వినను ఆనవ్వు కరుణభరితమును వేదనాపూరితమును, అశ్రురూపాంతరమాత్రమును అగుచుండెడిది. తనబంధువులు, మిత్రులు సెందఱో తిరిగి వివాహముచేసికొనుటకు అనురోధించిరి. కాని ఆయన అందు కియ్యకొనలేదు. ఆయన తనజీవితశేషమును దృఢవ్రతుఁడును, సన్న్యాసియును వయి కడపెను. ఈమహానీయుఁడు పత్నీవియోగానంతరము పదిసంవత్సరములు జీవించెను. ఆరోజులలో సబ్బు, సుగంధతైలము మున్నగు విలాసవస్తువుల నీయన యుపయోగించినటు లెవ్వరును జూడలేదు.

ఈయన ఖులనాలోనుండగా దుర్గాదాసునాటకము ప్రారంభించెను. అంతకుమున్నే "రాణాప్రతాపసింహ" వ్రాసియుండిరి. జనుల యనురోధముచే ప్రతాపసింహనాటకమచ్చటప్రదర్శింపఁబడెను. అందే ద్విజేంద్రుఁడు శక్తిసింహునిభూమిక ధరించెను. అతని యభినయకౌశలమున కెల్లరు నచ్చెరువందిరి. తర్వాత, ఈయన గయలో మూఁడుసంవత్సరములు మేజస్ట్రేటుగాపనిచేసెను. 'మేవాడుపతనము' 'నూర్జహాన్' ఈరెండునాటకములు నచ్చట ప్రదర్శింపఁబడెను. అప్పుడే'ఆలేఖ్య'కావ్యముకూడఁ బ్రకటింపఁబడెను. గయలో నుండగనే ఈయనకు సెలవు మంజూరగుటచే వీరు గయను విడిచిపోయినపుడు వంగీయులును విహారవాసులును గలసి వీరికి విందుచేసిరి. మఱియు "ద్విజేంద్రలాల్ లైబ్రరీ" అనుపేర నొకగ్రంథాగారమును స్థాపించి ద్విజేంద్రునిపైఁ దమకుఁగల కృతజ్ఞతను వెల్లడించిరి.

ద్విజేంద్రుఁడు కలకత్తానగరమునకు వచ్చి తనబంధుమిత్రుల నానందపెట్టెను. ఈసమయముననే తాను అంతకుమున్ను ప్రారంభించినభవనము దయారయ్యెను. దానికిఁ దనస్వర్గీయధర్మపత్నియగు సురబాలాదేవిపేర "సురధామము" అని పేరుపెట్టెను. తన యంతిమసమయమువఱకు ద్విజేంద్రుఁ డందే నివసించెను. ద్విజేంద్రుని సంపాదననుండి సురబాలాదేవి కూడఁబెట్టినధనముచే ఈభవనము నిర్మింపఁబడెను. ద్విజేంద్రుఁడు కలకత్తాకువచ్చిన నాలుగు సంవత్సరములలోఁ గ్రమముగా సీత, మేవాడుపతనము, షాజహాను, సోహరాబ్ రుస్తుమ్, చంద్రగుప్త, పునర్జన్మ, త్రివేణి, పర్పారే అను ఎనిమిది పుస్తకములు ప్రకటించెను.

ద్విజేంద్రునిసెలవు పూర్తిఅయినపిమ్మట ఆయన చౌబీస్ పరగనా, బాంకుడా, ముంగేర్ అనుస్థానములందు ఉద్యోగముచేసెను. ముంగేరులో నుండగా ఆయన ఆరోగ్యముచెడెను. నిద్ర సరిగాఁబట్టెడిది కాదు.

తలనొప్పి, తలతిరుగుట తఱుచుగా బాధించుచుండెడిది. శరీరము చాల బలహీనముగనుండెడిది. కలకత్తా మెడికల్ కాలేజిప్రిన్సిపా

5,6,7,8 మఠములు, మహానసగృహము.

6,7,8, మఠము. నైఋతి మూలనుండి చూచునది

లనుడాక్టర్ కల్వర్టుగారిచే రక్తము, మూత్రము పరీక్షింపఁజేయఁగా Albumen అధికముగాఁ గలదనియు, కొంతకాలము నిర్వ్యాపారముగ నుండవలయుననియు, ఆహారపానీయములందు నియమమావశ్యకమనియుఁ జెప్పెను. డాక్టరుచెప్పినప్రకారము ద్విజేంద్రుఁడు ఉద్యోగము చాలించి నిపుణులగువైద్యులచే ఎలోపతి, హోమియోపతి,ఆయుర్వేదము మున్నగుచికిత్సలు చేయించెనుగాని ద్విజేంద్రుని శ్రేయోపఘ్నముచే తను ఆరోగ్యముకలుగలేదు. కల్వర్టుదొరగారు ద్విజేంద్రుని శారీరకమానసిక పరిశ్రమములు చేయవలదని చెప్పెనుగాని ద్విజేంద్రుఁ డట్లు నడచుకొనఁజాలకపోయెను. ఆరోజులలోనే ఆయన "భారతవర్ష" యను సర్వోత్తమమాసపత్రికను నూతనపద్ధతులలో స్థాపించుటకు నిరంతర పరిశ్రమచేసెను. డాక్టరు ఉత్తేజకములగు మాంసాద్యాహారములు వర్జింపవలెనని చెప్పెను. ద్విజేంద్రుఁడు సంగీతము పాడుసమయమున ఉత్తేజితుఁడగుచుండెడివాఁడు. కాన డాక్టరు సంగీతమునుగూడ నిషేధించెను. కాని ద్విజేంద్రుఁ డీరెండు నియమములను పాలింపఁజాలక పోయెను. తనయారోగ్య మెంతచెడుచున్నను ఆయన నాటకరచనయు, సంగీతమును విడిచెడివాఁడు కాడు. విశేషించి "భారతవర్ష"ము ఆదర్శప్రాయముగఁ జేయుటకై ఆయన యెంతయో కష్టపడెను. చెడిపోయిన తనయారోగ్యమును ఇంకను పాడుచేసికొని ఆయన తన యమూల్య జీవితయాత్రను ముగించెను.

1913-సం. మే 17-వ తారీఖున ద్విజేంద్రబాబుఒంటరిగాఁ జాఁపపై దిండునానుకొని కూర్చుండి 'సింహళవిజయము' చిత్తుప్రతిని సంశోధించుచుండెను. హఠాత్తుగ రెండుచేతులు పైకెత్తి ఒక్కమారు ఆవలించెను. అట్లేయుండి ఒక్కమాఱు అఱచి నిశ్చేష్టుఁడయ్యెను. దగ్గఱగదిలో "బిలియర్డ్సు" ఆడుచున్న ఇద్దఱుయువకులు ద్విజేంద్రునియఱపు విని చెంతనేపరుగెత్తికొని వచ్చిచూడగా ఆయన నిశ్చేష్టుఁడై పడియుండెను. మిత్రులకు బంధువులకును గబురంపిరి. ద్విజేంద్రునిమామగారగు డాక్టరుప్రతాప్ బాబు,స్యాలకుఁడగు జితేంద్రబాబు, డాక్టరు సత్యేంద్రబాబు మున్నగువారు వచ్చిరి. మొదటనకు శైత్యోపచారములు చేసిరి. మనుష్యసాధ్యములగు చికిత్సలన్నియుఁ జేసిరి. కాని ఫలము లేకపోయెను. రాత్రితొమ్మిదిగంటలకు ఒక్కమాఱు కన్నులుతెఱచి మహాపురుషుఁడు, మహాకవి, మహాత్ముఁడు నగు ద్విజేంద్రలాలురాయి అంతిమశ్వాసము విడిచెను.

ఆదర్శగుణములు

ద్విజేంద్రబాబు ఒక మహాకవియే కాఁడు. ఆయన మహాపురుషుఁడునైయుండెను. ఆయనసుగుణము లాదర్శప్రాయములు. వానినిఁ బూర్ణముగఁ జర్చించుట కిందు స్థానములేదు. వాస్తవమున కాయన యొకవీరపురుషుఁడు. గవర్నరుతోఁ బ్రతివాదము సేయుటలో ఆయన తన వీరత్వము చూపించెను. ఆయన సత్యప్రియుఁడును న్యాయనిష్ఠుఁడునై యుండెను. ఎవ్వరిపైనైనను అన్యాయము జరుగుట చూచి సహింపలేకుండెను. కనుకనే ఆయన ప్రజాపక్షము వహించి తనయుద్యోగాభివృద్ధిని పోఁగొట్టుకొనెను. తనప్రియమిత్రుఁడగు శ్రీరవీంద్రనాథ ఠాకురుయొక్క కవిత్వము అస్పష్టమనియు, లాలసామూలకమనియు విమర్శించుటలో నాయన యేమియు సంకోచింపలేదు. ఇందుచేఁ గొందఱు క్షుద్రులు తన్ను దూషించినను, తనకర్తవ్యమునుండి ఆయన చలింపలేదు. గవర్నమెంటు నౌకరు అయియుండియు ఆయన దేశభక్తిలో ఎవ్వరికిని దీసిపోలేదు. ఆయన సత్యము చెప్పుటలో నెవ్వరికిని వెఱచువాఁడుగాఁడు. ఆయన జాతీయగురువు, జాతీయకవి. ఆయన రచించిన గీతములు, ఆయన రచించిన నాటకములు అమూల్యరత్నములు. వానిచే ఆయన మాతృభాష ధన్యతను గాంచినది.

ఆయన గవర్నమెంటు నౌకరిలోనున్నను దనకర్తవ్యమునుండి భ్రష్టుఁడు గాలేదు. యూరపులోఁ బాశ్చాత్యనాగరికతలో మున్నవాఁడయ్యును ఆయన తనజాతిని, తనదేశమును, తనమతమును, తనభాషను ఏవగించుకొనువాఁడు కాఁడు. ఇదియే ఆయన వీరత్వము! ఆయన ఐశ్వర్యములో మునిఁగియు, సంగీతామృతసాగరమున నోలలాడుచుండియు, విలాసముల మగ్నుఁడయ్యును దన మాతృభూమియొక్క ప్రస్తుతదుర్దశను మఱవలేదు. నిరుపేదలగు ముప్పదికోట్లసోదరుల యార్తనాదములు విని విలపించుచుండియు వారియుద్ధరణమున కెన్నఁడును నిరాశుఁడు గాలేదు. కనుకనే ఆయన మహాపురుషుఁడు. ఈయాదర్శగుణములచే నాయన అమరుఁ డయ్యెను. ఆయన ఆదర్శసాహిత్యప్రవర్తకుఁడగు మహాకవి. ఆతని కవిత్వములోఁ బ్రతిపాదమునందును,ఆతని నాటకములో ప్రతిపృష్ఠమునందును దేశభక్తి, దేశవాసులపై మమకారము వెల్లివిరియుచుండును. ఆయన దేశమునకు నవీనచిత్రములు, నవీనభావములు, నవీనభాష, నవీనసాధన, నవీనాశ, నవీనాభిలాష చూపించెను. ఆయన స్వపరభేదములేక యేభావావేశముతో విశ్వమంతయుఁ దనయిల్లుగా భావించుచుండెనో, ఏ ఉత్సాహముతో భారతమాతయొక్క దర్శనీయమగు నూతనరూపమును బ్రత్యక్షముగఁ జూచుచుండెనో ఆభావముతోడనే కావ్యనాటకములద్వారా ఆయన దేశము నుజ్జీవితముజేసెను. ఇన్నిసుగుణము లున్నను ద్విజేంద్రునియందు అహంకారము లేశమును లేదు. ఆయనహృదయము శిశుహృదయమువలెఁ బరిశుద్ధమును సరళమును నయి యుండెను. ఆయన బయట లోపల నొక్కవిధముగనుండెడివాఁడు. తనసోదరునియందునుదోషములు,గాంచినచో ముఖమెదుట నుగ్గడించెడువాఁడు. నిజమాడిన నిష్ఠురమందురుగదా! కనుకనే పెక్కుమంది ఆయనకు విరోధులుగ నుండెడివారు. అయినను ఆయన లక్ష్యము చేయువాఁడు గాఁడు. ఆయననుండి నేర్చుకొనఁదగిన యంశము లెన్నియోకలవు.

గ్రంథరచన

ద్విజేంద్రుఁడు దిగువవ్రాసినగ్రంథములు రచించెను:

నాటకములు

*౧. దుర్గాదాసు
*౨. మేవాడుపతనము
*౩. రాణాప్రతాపసింహ
*౪. చంద్రగుప్త
*౫. భీష్మ
౬. సింహలవిజయము
౭. తారాబాయి
౮. శాహజహాన్
౯. నూర్జహాన్
౧౦. వంగనారీ
౧౧. పాషాణీ
౧౨. సీతా
౧౩. పరపారే
౧౪. విరహ
౧౫. సోహరాబ్ రుస్తుమ్

ప్రహసనములు

౧. పునర్జన్మ
౨. కల్కి అవతార్
౩. త్ర్యహస్పర్శ
౪. ప్రాయశ్చిత్త
౫. ఏకఘరే
౬. బహుత్ అచ్ఛా
౭. ఆనందవిదాయ్ (Parody)

కావ్యములు

౧. మంద్ర
౨. ఆషాఢే
౩. హాసిర్ గాన్
౪. ఆలేఖ్య
౫. త్రివేణీ
౬. ఆర్యగాథా

ప్రకీర్ణములు

౧. కాలిదాస ఓ భవభూతి (విమర్శనము)
౨. గాన్
౩. Lessons in English
౪. Crops of Bengal

ద్విజేంద్రుఁడు హాస్యరసలేఖకుఁడగు మహాకవియనియందురు. హాస్యగీతములమూలముననే ఆయనవంగసాహిత్యమున అమరుఁడైనమాటయు వాస్తవము. ద్విజేంద్రుని "హాసిర్ గాన్" అనుకావ్యమునకు వంగదేశమునఁ బ్రతియింటను బ్రచారముగలదు. కాని ద్విజేంద్రుఁడు హాస్యరచనయందువలె నాటకములు, ప్రహసనములు, గీతములు వ్రాయుటయందును అసాధారణ ప్రతిభను గడించెను. నాటకములందు ఆయనకుఁగలగొప్పయనుభవము తెలియవలయునన్న ఆయనరచించిన 'కాళిదాస భవభూతులు' విమర్శనము జదివి తదుపరి ఆయననాటకములు చదువవలయును. ఆయన గ్రంథముఁగూర్చి విపులముగఁ జర్చించుట కిందు స్థానములేదు. మఱియొకవ్యాసమున గావించెదను.

ద్విజేంద్రుని గ్రంథములందలి భావములు భాషయుఁ జాలస్వాభావికముగ నుండును. అందుఁగృత్రిమత్వముగాని, క్లిష్టకల్పనగాని ఏమాత్రమును గానరాదు. ఆయన కెవ్వరియందును బక్షపాతములేదు. ఆయన కెచ్చట మోసము, కపటము గోచరించుచుండెనో అచ్చటనెల్ల తనవ్యంగ్యకశాఘాతము నుపయోగించెను. ఒక్కచో, విదేశమునకుఁ బోయి దొరలుగామారిన దేశీయులపైనను, ఒక్కచో దురాచారులగు బ్రాహ్మణులపైనను, ఒక్కచో దేశమును మోసగించు స్వార్థపరులగు దేశనాయకులపైనను, ఒక్కచో 'పరోపదేశవేళాయాం పరోక్ష్య వ్యాసాయతే జనః' పద్ధతి వారిపైనను. తన సరసకోమలనిశాతములగు వ్యంగ్యబాణములఁ గురిపించెను. అయిన ద్విజేంద్రుని యీదాడి— ఈవ్యంగ్యము అంతటను న్యాయసంగతము, యుక్తియుక్తము నని చెప్పుటకు వీలులేదు. కాని ఆయన అన్యాయమనియెంచియు నిరపరాధులపై వ్యంగ్యోక్తుల వ్రాసెనని చెప్పుటకు వీలులేదు. తనహృదయమునకు న్యాయమని తోఁచినపుడే ఆయన సరసముగు వ్యంగ్యము నుపయోగించెను.

మహాత్మాగాంధిమున్నగు ప్రస్తుతదేశనాయకు లిపు డుద్ఘోషించుచున్న అహింస, హిందుమహమ్మదీయమైత్రి, విశ్వమానవప్రేమ మున్నగు సిద్ధాంతములు ద్విజేంద్రుఁడు చాలకాలముక్రిందనే తనగ్రంథములందు ప్రవేశపెట్టెను. ఆయననాటకములందు స్వదేశభక్తి సంపూర్ణముగ నుండును. అయితే సర్వమానవులందును దయాస్నేహములును, శుభకామనయు దానికి మూలములు. ఆయనదేశభక్తి దేశకాలపాత్రభేదము పాటింపని విశ్వమానవకల్యాణకామనయందుఁ బరిణమించును. ఆయనదేశభక్తి ఒకదేశమును, ఒకజాతిని ద్వేషించుటచేఁ బుట్టినదికాదు. ధర్మోన్నతిచేతనే జాతికిఁ గల్యాణము గలుగుననియు, దేశ ముద్ధరింపఁబడుననియు ఆయన యెఱుఁగును. బాహ్యాచారాడంబరముచే ధర్మదేవతయొక్క వాస్తవికరూపము మఱుఁగుపడినదని ఆయన నమ్మకము. కనుకనే పెక్కుస్థలములందు ఆయన ఆచారములపై నిస్సంకోచముగ దాడివెడలినాఁడు.

ద్విజేంద్రుఁడు స్వభావముచే నిరాశావాది (Pessimist). ఆయన పాశ్చాత్యభావములుగల తత్త్వవేత్త. ఆయన తార్కికుఁడును, యుక్తివాదియు నయియుండెను. కాని తర్కమునకెన్నఁటికిని అంతము లేదు. ఆయన ప్రపంచములోని అన్నివిషయములను దర్కముచేఁ దెలియఁగోరుచుండెను. తర్కమున కంతము గనలేక తుదకు పెక్కుస్థలములందు ఆయన సందేహవాదియగుట వచ్చెను. కనుకనే ఆధ్యాత్మికదృష్టిచే ఆయన కావ్యము ఉన్నతస్థానము నందఁజాలకపోయెను. ఆయన కావ్యములు చదువుటచే ఆయన Persona' God ను అంగీకరించువాఁడు కాఁడని తెలియును.

ప్రపంచములో అనేక బీభత్సవ్యాపారములఁ జూచుటచే వానిపై ఏవగింపుగలిగి మానవుఁడు క్రమముగ విశ్వాతీతుఁడు, అగోచరుఁడు, చైతన్యమయుఁడు, సర్వశక్తిమంతుఁడునగు పరమాత్ముని యస్తిత్వముపై విశ్వాసముంచి శాంతినొందుచుండును. ఈవిశ్వాసప్రభావమువలననే జనులు ప్రపంచములో నిన్నిదుఃఖములు, ఇన్ని బీభత్సములు ఉన్నను బూర్తిగా నిరాశావాదులు (Pessimists) అగుటలేదు. కాని తర్కముచే అతీంద్రియపదార్థముయొక్క అస్తిత్వము తెలియఁజాలనివారు

* ఈగుఱుతుగల గ్రంథములు "ఆంధ్రగ్రంథరత్నాకరము, గుడివాడ" వారిచే తెలుఁగున అనువదింపఁబడి ప్రకటింపఁబడినవి.

ప్రాపంచికవ్యవహారముచే విసుగుచెందునపుడు నిరాశావాదులు కాక తప్పదు. ద్విజేంద్రుని స్థితిగూడ యిట్టిదే. కనుకనే ఆయన తననాటకములందు విశేషించి సందేహవాదులగు కర్మకారుల చిత్రములచే చిత్రించెను. శక్తసింహుఁడు, దారా, చాణుక్యుఁడు మున్నగు పాత్రములు ఆయనచిత్రించిన దీనికి గొప్పఉదాహరణములు.

ద్విజేంద్రలాలు అంతర్జగత్తునకుఁ జెందిన కవియని చెప్పవచ్చును. ఆయన దార్శనికదృష్టితో రచనకుఁ గడంగును. అనఁగా బాహ్యప్రకృతికన్న అంతఃప్రకృతియందే ఆయన యెక్కువ మగ్నుఁడగును. కనుకనే ఆయన కవిత్వశక్తి తుదకు నాటకరచనయందుఁ బరిణమించెను. ఆయన చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, వనములు మున్నగు ఆలంకారికశాసితములగు అష్టాదశవర్ణనములకంటె స్నేహము, దయ, భక్తి మున్నగు హార్దికసౌందర్యమునే ఎక్కువ వర్ణించును. ఆయన తననాటకములందు అంతఃప్రకృతిద్యోతనమున కుపాయమాత్రముగనే బహిఃప్రకృతిని వర్ణించెను. తనస్వభావమునుబట్టి ఆయన ప్రకృతి (Nature)లో ఆనందమయుఁడగు జగదీశ్వరుని విలాసమునుజూచి భక్తిచే పులకితుఁడుగాలేదు. రూపములో ఆయరూపునిస్పృశించి దగ్గఱికలోఁ దాండవము సలుపలేదు. ప్రకృతియొక్క కార్యకారణశృంఖలను నిర్ణయింపఁజాలక ఒకరహస్యముచే ముగ్ధుఁడును విస్మయముచే అవాక్కును అయ్యెను. ఆయన ప్రకృతిని తర్కముచేతను విజ్ఞానముచేతను దోచికొనయత్నించెను. ఐన్స్టైనును దోచికొనలేదు. ద్విజేంద్రుఁడును దోచికొనఁజాలక పోయెను. కనుకనే ఆయన హృదయమందు సందేహవాదము పొడగొనెను. ద్విజేంద్రుఁడు తన రచనలందుఁ బ్రత్యక్షమును పుచ్చుకొని దానినే వ్యక్తీకరించి తృప్తిచెందెను. కనుకనే ద్విజేంద్రుఁడు Realistic.

శ్రీయుత శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు ఒక్కచో నాటకములలో పద్యము లనావశ్యకములనియు గద్యనాటకములే ఖేలనయోగ్యములనియుఁ గాబోలు వ్రాసిరి. మఱియు ద్విజేంద్రలాలు రాయలు తననాటకములన్నియు గద్యమందే వ్రాసిరనియు ఉదాహరణము చూపించిరి. అది సత్యేతరము. ద్విజేంద్రబాబు పాషాణి, తారాబాయి, సోహరాబ్‌రుస్తుమ్, సీత, భీష్మ అనునాటకములు పద్యములందే వ్రాసిరి. నీచపాత్రములకుమాత్రము గద్యమును వాడిరి. పద్యము గద్యముకన్న సహజముగ ప్రభావోత్పాదకమై యుండును. కాన ఔచిత్యము నెఱింగి నాటకములందు పద్యములుకూడ ఉండుట శోభ నాపాదించును. నాటకములందు పద్యము లుండఁగూడదని నాటకరచనాపారదృశ్వుఁడగు ద్విజేంద్రలాలరాయల యభిప్రాయముగాదు. ఆయన రచించిన "కాళిదాస భవభూతులు" చదివినవారికి ఇది స్పష్టమగును.

ద్విజేంద్రుని నాటకములు సాంఘికములు, చారిత్రికములు, పౌరాణికములు అని మూడువిధములుగనుండును. పౌరాణిక నాటకములందును ఆయన తనస్వతంత్ర ప్రకృతిని జూపించెను. వీనినిగూర్చి ముందు వ్రాయఁబడును.

ద్విజేంద్రుని నాటకములలో పాషాణి, సోహరాబ్‌రుస్తుమ్ ఈరెండుమాత్రము తుచ్ఛములని పెక్కువిమర్శకులు వ్రాసిరి. తక్కిననాటకములపై కొన్ని మతభేదము లున్నను విమర్శకులెల్లరు అవి అమూల్య రచనలని యంగీకరించిరి.

నాటకరచనలో చాల వెనుకబడియున్న ఆంధ్రులకు ఆదర్శ నాటకరచనాపారదృశ్వుఁడును, మహాకవియు నగు ద్విజేంద్రుని గ్రంథము లవశ్యానుకరణీయములు.

చిత్రలేఖనము

వెలగపూడి భుజంగరావు గారు

పుడమి గౌరవార్హంబులై, భూపతుల స
మాదరణ వన్నెకెక్కి మహత్తరంపుఁ
జదివ్యలాసగరిమ సుప్రసిద్ధములగు
కళలలో నెల్లఁ జిత్రలేఖనము ఘనము.

మ. కమనీయంబగుఁ జిత్రలేఖనము స్వర్గారోహ సోపానమై
విమలోత్సాహము నేత్రపర్వమును నువ్విళ్లూరు సద్భావజా
లములన్ గూర్పఁగ నోలలాడుదురు వాలాయంబు విభ్రాంతులై
అమితానందపయోధివీచికలయం దాబాలగోపాలముల్.

ఉ. పురపురఁబొక్కుఁ గందువను పోదనిమగ్నగఁ జేయఁజాలు ద
చ్ఛైరుపుగ నిన్ను ముందునిడ శ్రీరమ రాజకులీనులౌ వధూ
వరులకు బిట్టు సేర్పన వివాహముహూర్తపు రాయబారివై
అరయఁగఁ జిత్రలేఖనమ! యద్భుతముల్ గద నీదు చెయ్దముల్.

చ. నునుపగు గచ్చుగోడపయి నూత్నవిసర్గమరీచిదీప్తి సాం
పునఁ గల పండ్లబుట్ట పటముం గని, నిక్కపుఁ బండ్ల బుట్టయం
చును భ్రమఁజెంది వ్రాలెనట! చోద్యముగా ద్విజముల్ కడింది ని
ప్పనమునఁ, జిత్రలేఖనమ! శక్యమె నీదగుశక్తి నెన్నఁగన్?

చ. కవిత గ్రహింపలేరు; వినఁగావలె గానమటంచుఁ బోరు; నిన్
జవిఁగని, చిత్రలేఖనమ! సంతసమందుచునుంద్రు పామరుల్
ఎవరునుగాని నీకృపవహించిన యా రవివర్మమాడ్కి భూ
భువన నుతోజ్జ్వలాకలుమ భూరియశోధన మందనేర్తురే!

శ్రీ విఖనసమహర్షి - వైఖానసులు

శ్రీమాన్ వైయాకరణ పంచానన ఆర్. వి. పార్థసారథి కృష్ణమాచార్యులు గారు

అపరిచితములగు సంశములను బరిచయము చేసికొనఁ గుతూహలము గలుగుచున్న యీకాలమునఁ బరిచితములగు సంశములం దెలియ పరిచయ ప్రకారము నీ చిన్ని యుపన్యాసమందు సంక్షేపించి యీ సంచిక యందుఁ బ్రకటింప నవకాశము గలిగినందుల కెంతయు నంతసించుచున్నాఁడను.

విగ్రహారాధనము మన కర్మభూమియందు బహు ప్రాచీనకాలమునుండి నిరంతరముగ వ్యాపించియున్నయది. దీనిని సగుణోపాసనమనియు, సాకారోపాసనమనియుఁ బిలుచుచున్నారు. సామాన్యముగ ప్రతిగ్రామమందు నొక్కటిగాని, యెక్కుడుగాని దేవాలయములు లేకయుండ లేదు. ఈయాలయములు వైష్ణవ, శైవ, శాక్తేయములుగ నాయా భక్తుల యిచ్ఛాధీనములై ప్రతిష్ఠింపఁబడి యారాధింపఁబడుచున్నవి. ఈ యంశము నేఁడును బ్రత్యక్షమగుటచే సమస్తజనులకును బరిచితమైయున్నదనుటకు సందియ మేమాత్రమును లేదు. ఇట్టి పరిచితములగు నాలయములను, తదుచిత సంస్కారవిశేషములను శాసించిన మహర్షుల చరితములను గాని, మతములను గాని మన మెఱుఁగఁజాలక పోవుటయే యందలి యపరిచయ మని చెప్పవలసివచ్చినది. ఇచ్చట మనకు విష్ణ్వాలయములనుగుఱించి ప్రస్తావించుట ప్రకృతమై యుండుటచే యావిషయములను మాత్ర మిందు ముచ్చటించెదను. ఈ దేవాలయములలో అర్చకత్వము (పూజావిధులను) చేయువారు (అర్చకులు) వైఖానసులు, పాంచరాత్రులు, అని రెండు తెగలుగ నున్నారట. అందును మనకు ప్రకృతమగునంశము వైఖానసవిషయమై యున్నది. వైఖానసులన విఖనసమునిచేఁ జెప్పబడిన విఖనస సూత్రము లేక వైఖానససూత్రముచే నిషేకాది పదునెనిమిది శారీరసంస్కారములను బొంది వైఖానస భగవచ్ఛాస్త్రము ప్రకారము భగవదర్చనము చేయువారలని యర్థము. ఈ యర్థమం దీ పదమునకు ముఖ్యవృత్తియు, వానప్రస్థాదులయందు గౌణవృత్తియు నంగీకరింపఁబడియున్నది. ఈయాలయములయందు జరిగెడి పూజావిధాన మీ మహర్షిచేఁ జెప్పఁబడినది. ఇట్టిశాస్త్రమును లోకమందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయుటకై భగవానునిచే నీతఁడు సృష్ట్యాదియందే సృజియింపఁబడెను. ఒకానొక సమయమందు భగవానుఁడు యోగనిద్రనుండిమేల్కాంచి సకల చేతనాచేతన సముపస్కృతమగు సృష్టిం జేయఁదలఁచి బుద్ధిస్థమగు నాసృష్టి యవిచ్ఛిన్న ప్రవృత్తికంబై వెలయుటకుఁ దాను భక్తుల సౌకర్యంబు నుద్దేశించి యర్చారూపియగుచు మహాలక్ష్మితోఁగూడి యా సృష్టి యందు సన్నిహితుఁ డగుచుటుల సంకల్పించి యదేలీరున సృష్టికార్యమున కుపక్రమించి తనకార్యనిర్వహణమందు సాహాయ్యముగఁ జతుర్ముఖుని సృజియించి యాతనికి వేదముల నుపదేశించెను. ఇట్లు తన మానసమందు "ఖననము" అను నర్థ మిచ్చు తత్త్వచింతనము చేయుటచే యావిష్ణునకును, అట్టి చింతనచే జనించుటవలన నాచతుర్ముఖునకును విఖనసుడను నామముచే సైతము వ్యవహారము గలిగియున్నయది. ఇందుకు "యత్తస్మి న్నుపలభ్యంతే తత్తేజ స్తత్త్రయీమయమ్। తద్వైఖానః పరం బ్రహ్మ ఇతి వేదవిదో విదుః" అను భారతవచనమును "విశేషఖననాజ్జాతో యస్మాత్త్వం విఖనాభవ" అను

మరీచి వచనము మొదలగునవి ప్రమాణముగ తెలియుచున్నది. ఈయర్థమే "త్వత్తో మే మానసం జన్మ ప్రథమం ద్విజపూజితం" అను హయశిరోపాఖ్యాన వచనములయందు వ్యక్తపరుపఁబడినది. ఈ చతుర్ముఖుఁడు జగంబును సృజియించి యా జగదుజ్జీవనమునకై యం దర్చారూపియై యవతరించిన మహావిష్ణువు నారాధించుచు నాయారాధన మార్గమును బ్రవర్తింపఁజేయుటకై యొకానొకకాలమందు భూలోకమం దవతరించెను. ఇట్లే "తతః పరం చతుర్వక్త్రో జటీ కాషాయదండభృత్, తపస్తప్త్వా చిరం కాలం ధ్యాయం స్తేజస్తు వైష్ణవమ్, పశ్చాదపశ్య ద్విష్ణూక్త మాగమం విస్తరా త్తదా, సంక్షిప్య సారమాదాయ శాణోల్లిఖితరత్నవత్; ధాతా విఖనసో నామా మరీచ్యాది సుతా న్మునీన్, అబోధయ దిదం శాస్త్రమ్" అని పంచరాత్ర సంహితావచనములు చెప్పుచున్నవి.

చతుర్ముఖుఁడు తన చతుర్ముఖస్వరూపమును వదలి విలక్షణ మగు నొక రూపాంతరముతోఁ గూడి నైమిశారణ్యమునం దుద్భవించెను. ఆ యవతారకాలము గూడ "స్వాయంభువమనోః కాలే యుగాదౌ శుక్లవత్సరే, శ్రవణేశ్రావణే శుక్లపూర్ణిమా సోమవాసరే, సింహలగ్నేన సంయుక్తే విఖనాః ప్రాప నైమిశమ్" అను మరీచి వచనమువలన స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది.

ఆవల విఖనసుఁడు భగవదర్చావిధానమును సార్ధకోటిప్రమాణముగ వైఖానసభగవచ్ఛాస్త్ర మనుపేరిట శాస్త్రమును రచించి భృగు, మరీచి, అత్రి, కాశ్యపులనునలువురు అంతరంగశిష్యుల కుపదేశించెను. ఇట్లే యీశాస్త్రము ననుష్ఠించుటకా శిష్యవర్గమందలి యాయాకుటుంబములను బ్రత్యేకించి వారలకుఁగలసంస్కారపరంపరను విఖనససూత్ర మనుపేరిట కల్పసూత్రమును గూడ ముప్పదిరెండుప్రశ్నములలో రచియించి వారల కుపదేశించెను. ఈ ముప్పదిరెండుప్రశ్నములలో మొదటి పదునొకండు ప్రశ్నములును స్మార్త కర్మభాగములును, తక్కుంగల యిరువదియొక్క ప్రశ్నములును శ్రౌతభాగమును తెప్పునవి యైయున్నవి. ఇట్లే యీకల్పసూత్ర శాస్త్రములలో వినియోగింపఁబడు మంత్రజాలమునుసైత మెనిమిదిప్రశ్నములలో నీతఁడు సంగ్రహించియుండెను. ఈతీరుగ విఖనసుఁడు కల్పసూత్రప్రవక్తయై కాలక్రమమున నేర్పడినకల్పసూత్రకారులవర్గమందును, విఖనససూత్రము కల్పసూత్రవర్గమందును జేర్పఁబడి నేఁటికిని వ్యవహారమునందు వచ్చుచున్నయది. "కాలపక్వైస్స్వయంశీర్ణై ర్వైఖానసమతే స్థితః." (మనుః ౬-౨౧) "తతో వైఖానసం మార్గ మాస్థిత స్సహ లక్ష్మణః" (శ్రీమద్రామాయణమ్-అయోధ్యాకాండ.) మొదలగు వచనములచే నీకల్పసూత్రముయొక్క సనాతనత్వము వ్యక్తమగుచున్నది.

విఖనసుఁడు విష్ణుపారమ్యవాదియై తనసూత్రమందును శాస్త్రమందును నాసిద్ధాంతమునే పలుతెఱంగులఁ బ్రకటనచేసెను. "విశిష్టాద్వైతవాదీచ విఖనా బ్రహ్మవిత్తమః" అను భార్గవాదివచనములచే నీ ఋషి తత్త్వత్రయవాదియగు విశిష్టాద్వైతమతస్థాపకుఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది. కల్పసూత్రకారులలో నీమహర్షియందిది యసాధారణధర్మ మని చెప్పవచ్చును.

వీరి శిష్యులగు భృగ్వాదులును తమయాచార్యునిచేఁ జెప్పఁబడిన విస్తారమగు భగవచ్ఛాస్త్రమును దేశకాలానురోధముగ సంక్షేపించి నాలుగులక్షలగ్రంథమును వ్రాసియున్నారు. ఈగ్రంథములనామములను సంఖ్యను గూడ మరీచి యానందసంహితయం దిట్లు చెప్పియున్నారు. అందు మరీచి, జయసంహిత, ఆనందసంహిత, విజ్ఞానసంహిత, వీరసంహిత, విజయసంహిత, విజితసంహిత, విమలసంహిత, విమానార్చనకల్పము (కల్పసంహిత) అను నెనిమిదిగ్రంథములను 184000 పరిమితమగు గ్రంథముగను, భృగుమహర్షి, ఖిలము, ఖిలాధికారము, పురాధికారము, వాసాధికారము, అర్చాధికారము, మానాధికారము, క్రియాధికారము, నిరుక్తాధికారము, ప్రకీర్ణాధికారము, యజ్ఞాధికారము అను పదిగ్రంథములను 64000 పరిమితగ్రంథముగను, అత్రిమహర్షి, పూర్వతంత్రము, విష్ణుతంత్రము, ఉత్తరతంత్రము, మహాతం

త్రము అను నాలుగుతంత్రములను 88000 పరిమితముగను, కశ్యపుఁడు, సత్యకాండము, కర్మకాండము, జ్ఞానకాండము అను మూఁడుకాండములను 64000 పరిమితగ్రంథముగను రచించిరి. ఈ నాలుగులక్షలగ్రంథములును గాక సనాతనకాండ మనుపేర 24000వేల గ్రంథములును కశ్యపుఁడు రచియించెను.

తదాదినుండియు నాసూత్రముచే శారీరసంస్కారములను ఆశాస్త్రముచే భగవత్ప్రతిష్ఠార్చనాదులును జేసికొనుచు వచ్చుచుండెడు కుటుంబములవార లామహర్షి యొక్క నామముచొప్పున వైఖానసు లని పిలువఁబడుచు వచ్చుచున్నారు. వైఖానససూత్రానుష్ఠాతలలో విశిష్టాద్వైతవాదులును, విష్ణుపారమ్యవాదులును దప్ప మతాంతరు లెచ్చటను గానరారు. ఇది యీసూత్రమందలి యొకవిశేషమని ముందే చెప్పఁబడినది.

తక్కినసూత్రములవారలలోఁగూడ విశిష్టాద్వైతవాదులును విష్ణుపారమ్యవాదులును గలరు. వీరలు వైష్ణవశాస్త్రములగు పైఁజెప్పిన వైఖానసపంచరాత్రశాస్త్రముల ననువర్తించెదరు. ఇందు భగవద్రామానుజసిద్ధాంతసంప్రదాయప్రవర్తకుల నొకభాగముగ మనము తీసికొనఁదగును. వీరు ద్రావిడప్రబంధద్రష్టలగు నాళ్వారులను ఆచార్యులను దమగృహములలోఁ బూజింతురు. తప్తములగు శంఖచక్రములచే భుజములయం దంకనము చేసికొందురు. వైఖానసు లీరెంటిని జేయరు. ఇట్టి యవాంతరభేదము లొక్కొకతెగయందును కన్పట్టుచున్నవి కాని అయ్యవి మనకిప్పుడు ప్రకృతముగాదు. ప్రతియాలయమందును యీవైఖానసులు స్వరూపజ్ఞానముచేఁ బ్రధానస్థానము నాక్రమించియున్నను, పలువురకీ విభేదము తెలియమిం జేసి యీయది యల్పప్రచారము గల వైష్ణవసంఘమని విమర్శకులు వ్రాయుచు నిందులకుఁ గారణమునుగూడ నయూధ్యులయౌదార్యసంపదయని తలఁచుచున్నారు.

భారతీయుల యాధ్యాత్మిక జ్ఞానసాధనములును, చారిత్రకావలంబములును నగు ఆలయములు మన కన్నుల యెదుట నుండువఱకును పై చరిత్రమునుఁ దెలిసికొనకుండుటయు, తెలిసి యౌదాసీన్యముఁ జెందుటయు న్యాయ్యము కాఁజాలదు. కావున అల్పప్రచారముగల యీసంఘమును దత్ప్రతిష్ఠాపకుఁడగు నాచార్యునిఁ బాఠకలోకమున కొక్కమారు పరిచయము చేసితిని.

వనలక్ష్మి

నుసర్ల రామమూర్తిగారు

నవవసన్స్ఫూర్తి విన్నాణంపు ఫలములు, రాజితంబగు దీపరాజిగాఁగ
సమదద్విరేఫాళి ఝుంకారకృతులు ము, త్తైదువల్ పాడు గీతములు గాఁగ
పికశారికాకీరనికరమంజులగాన, రావమ్ము వంది పరాకు గాఁగ
నానావిధానూన సూనవితానంబు, జనులుపైఁజల్లు నక్షతలు గాఁగ
ధవునెదుర్కొన వనలక్ష్మి తరలుచుండ, రాజభక్తియుఁ బతిభక్తి రాణఁదెలుపు
చున్నయది చూడు మీవసంతోదయంబు, భాసురంబగు మధుమాసవాసరమున.

గీ. వరవసంతమనోహరుఁ డరుగుదేర, రాచిలుకచాలు పచ్చతోరణముగట్ట
శారికావ్రాతము లొసంగ స్వాగతంబు, ఎదురుకొనుచుండె వనలక్ష్మి యదిగో విభుని.

సూర్యోదయము

గీ. తూర్పుజవరాలి మొగపు సిందూరమనఁగ, సాధురక్షణఁ జేసెడు చక్రమనఁగ
తామరసములపాలి కైదండ యనఁగ, భానుఁ డుదయించె, దేదీప్యమానుఁ డగుచు.

మన ప్రాచీన విద్యాసంస్థలు

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

మన పూర్వపువిద్యాపద్ధతి ఇప్పటి విద్యాపద్ధతి కంటె ఉత్తమమైనది అయినను కాకపోయినను అశోక, కృష్ణదేవరాయ, శివాజీలవంటి ప్రభుపుంగవులును, యుగంధర, తిమ్మరసాదులవంటి మంత్రివరేణ్యులును, కాళిదాస, భవభూత్యాదులవంటి కవివతంసులును, నాగార్జున, శంకరాచార్యాదులవంటి మతసంస్కర్తలును విలసిల్లుటకు కారణభూతమై, జాతీయాభ్యుదయమునకును, వాఙ్మయ వికాసమునకును, దేశీయపురోభివృద్ధికిని దోడ్పడి, హైందవవిజ్ఞాన కాంతి కిరణములను నలుదెసలఁ బ్రసరింపఁజేసి, భారతజాతికి అఖండగౌరవ ప్రతిష్ఠలను సముపార్జించిపెట్టినదగుటచేత నది సంస్తుతిపాత్రమును, చిరస్మరణీయార్హమును గాకపోదు. అందువలన రమారమి రెండువేల యేండ్లు మన జాతీయహృదయమును పూర్తిగ స్వాధీనపఱచుకొని, ఐహికాముష్మికసుఖంబులకు దారిచూపిన మనపూర్వకాలపువిద్య ఎచ్చటెచ్చట ఎట్లెట్లు వర్ధిల్లినదియు తెలిసికొనట యుక్తము.

మనదేశచారిత్రము బౌద్ధయుగమున ఆరంభమగుచున్నది. బౌద్ధయుగమునకు పూర్వపు విద్యాసంస్థలనుగుఱించి మనకు బాగుగ తెలియదు; కాని వేదకాలమున పరిషత్తులుండెడివనియు, అప్పటికి బహుశాస్త్రవేత్తలు, వేదవేదాంగవిదులు అయిన విద్వత్ప్రకాండులు చేరువారనియు, గురువు శిష్యునికి వాగ్రూపముననే విద్య నేర్పుచుండెడివనియు, గురువు నేర్పినదానిని శిష్యుడు కంఠస్థముచేయువాడనియు మాత్రము మనకు తెలియును. అదియునుంగాక ద్విజులుమాత్రమే విద్యనభ్యసించువారనికూడ మన మెఱుంగుదుము.

బౌద్ధ యుగము

కాని సర్వ వర్ణములవారికి అందుబాటులోనుండని ఆ విద్యాపద్ధతికి బౌద్ధయుగమున కొంతమార్పు కలిగెను. ఈ వర్ణము ఆవర్ణము అనక ఎల్లవర్ణములవారును బౌద్ధమతమున చేరుటకు అవకాశము కలిగినట్లే బౌద్ధవిద్యాపీఠములలో విద్య నేర్చుకొనుటకుకూడ మంచి యవకాశము లేర్పడెను. ఈకాలముననే గొప్పగొప్పవిద్యాపీఠములు వెలసినవి. ఆవిద్యాపీఠములలో భరతఖండములోని సర్వవర్ణములవారు మాత్రమే కాక దేశాంతరములవారుకూడవచ్చి విద్యనభ్యసింపజొచ్చిరి: తక్షశిల, నాలంద, ఓదంతపురి మున్నగు గొప్పవిద్యాపీఠములు ఈ బౌద్ధయుగమున పేరుగాంచినవియే.

దక్షిణాపథమునకూడ బౌద్ధయుగమే సమస్తకళలకు ఉత్తేజన మిచ్చినకాలము. అయినను అప్పటి ఈకాలమున విలసిల్లిన విద్యాపీఠములనుగుఱించి మనకు ఎక్కువ తెలియరాదు. అజంతాలోని చిత్తరువులు, అమరావతిలోని స్తూపనిర్మాణములు—ఈ మొదలగునవియే దక్షిణాపథములోని బౌద్ధకాలపు కళాభివిరతిని దెలుపుగొప్ప యుదాహరణములుగ నున్నవి. ధాన్యకటకము, వేంగి, కాంచీపురము, శ్రీశైలము - ఇవి యాకాలమున పేరొందిన విద్యాపీఠములని తెలియవచ్చుచున్నది.

ధాన్యకటకము

ధాన్యకటకమును ఇప్పుడు ధరణికోటయందురు. ఇది కృష్ణానదీ తీరమున అమరావతికి అనతిదూరమున గుంటూరు మండలమునన్నది. శాతవాహనవంశజులు ఆంధ్రదేశమును పరిపాలించుచుండినప్పుడు బౌద్ధమతస్థులు రెండవబుద్ధునిగ పరిగణించు సిద్ధనాగార్జుని కాలమున ఈధాన్యకటక విద్యాపీఠము మిగుల ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఇచ్చట బ్రాహ్మణ విద్యయు, బౌద్ధవిద్యయు కూడ నేర్పుచుండిరి. ౭,౨౦౦ల బౌద్ధభిక్షువులతోను, ఆఱుకళాశాలలతోకూడిన ఒక విశ్వవిద్యాలయముతోను విలసిల్లు టిబెట్టు (త్రివిష్టపము) లోని 'లాసా' నగరసమీపమున నున్న 'డాపంగ్' సంఘారామము ఈ ధాన్యకటక సంఘారామమును ఆదర్శముగ గైకొనియే నిర్మింపబడినదని టిబెట్టు చరిత్రకారులు తెలుపుచున్నారు. ధాన్యకటకసంఘారామ విశ్వవిద్యాలయములనుగుఱించిన వర్ణనములు నాలంద, విక్రమశిల విహారములలోని పుస్తకభాండారములలో పదిలపఱుపబడి ఉండెడివట. క్రీస్తుశకము ఏడవశతాబ్దిలో దక్షిణాపథమునకువచ్చిన యువాన్ చ్వాంగ్ (Hieun Thsang) అను చీనాదేశపుబౌద్ధయాత్రికుడు మిక్కిలి రమ్యములైన అనేక బౌద్ధనిర్మాణములను తాను చూచినట్లు తెలుపుచున్నాడు.[2]

వేంగి

ఇట్లే వేగి లేక వేంగికూడ బౌద్ధయుగమున ప్రసిద్ధికెక్కిన ఒక గొప్పవిద్యాపీఠముగ ఉండినట్లును, అచ్చటకూడ ఒక సంఘారామము ఉండినట్లును, "అందు అంతస్తులుగల హర్మ్యములును, సొగసుగ చెక్కబడిన స్తంభములచే నలంకరింపబడిన ఇతరగృహములును" ఉండినట్లును, "ఈసంఘారామమువలె నూఱడుగులయెత్తుగల యొక స్తూపము" ఉన్నట్లును, "ఇచ్చటిబుద్ధవిగ్రహమును శిల్పితనకేర్పంతయు

1 Journal of Buddh ist Text and Research Society, Vol. VII ,part IV.

2. Cunningham: Anc. Geo. Ind. I, 540.

జూపి కళలారునట్లు చెక్కినట్లును" తెలియుచున్నది. ఈవేంగీవిద్యా పీఠమునకు శ్రీదిఙ్నాగాచార్యులవారు అధ్యక్షులుగనుండిరి.[1]

కాంచీపురము

ఈకాలముననే దక్షిణాపథమున విలసిల్లిన మతియొక విద్యాపీఠము కాంచీపురము. ఇదికూడ ధాన్యకటక విద్యాపీఠమువలెనే బ్రాహ్మణ బౌద్ధవిద్యలు రెంటికి నిలయముగనుండెను. పెక్కు సంఘారామములతో శోభిల్లుచు బౌద్ధమతము క్షీణించినపిదపకూడ ఇది బ్రాహ్మణమతమునకు ప్రధానస్థానమై కీర్తికెక్కినది. కాంచీపురము రాజధానిగ పరిపాలించిన పల్లవరాజులు విద్యలను కళలనుకూడ పోషించి శిల్పుల నెక్కువగ ఆదరించియున్నారు. క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దిలో కాశీప్రాంతములనుండి బౌద్ధులు అనేకులు ఇచ్చటికి వచ్చినట్లే కాక[2], ఈ పల్లవరాజ్యమునుండియే బౌద్ధభిక్షువులు విజ్ఞానజ్యోతిని గొనిపోయి సింహళమునుకూడ ప్రకాశవంతముగ చేసినట్లు చెప్పెదరు[3]. క్రీస్తుశకము ఏడవశతాబ్దిలో దక్షిణాపథమునకు వచ్చిన యువాన్ చ్వాంగ్ ధాన్యకటకము మొదలు కాంచీపురమువఱకు అనల్పశిల్పకళాకౌశలముతో అలరారు పెక్కు దేవాలయములను బౌద్ధనిర్మాణములను జూచినట్లు తెలుపుచున్నాడు. ఇట్లు బౌద్ధయుగమునను, పల్లవరాజుల పరిపాలనమునను కాంచీపురమున విద్యలు చక్కగ వర్ధిల్లినట్లు మనకు అనేకాధారములవలన తెలియుచున్నది. బ్రాహ్మణమతము పునరుద్ధరింపబడిన కాలమునకూడ ఈకాంచీపురము గొప్ప విద్యాపీఠముగనుండి గొప్ప 'ఘటికాస్థానము' అని పేర్వడసెను.

శ్రీశైలము

శ్రీశైలముకూడ బౌద్ధయుగమున గొప్ప సంఘారామములలో ఒకటిగ నుండెను. ఇచ్చటి సంఘారామమును గుఱించి ప్రాయుచు డాక్టరు బర్గెస్‌దొరగారు ఇట్లు తెలుపుచున్నారు. "ఇచ్చటికివచ్చి నివసింపవలసినదని నాగార్జునుడు బౌద్ధభిక్షువులను ఆహ్వానించి ఈసంఘారామమున బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన ముఖ్యగ్రంథములను, వాటి వ్యాఖ్యానములను సంపాదించి ఉంచెను." ఈవిధమున శ్రీపర్వతసంఘారామము గొప్పపుస్తకభాండాగారములో మంచివిద్యాపీఠమై, చరమదశలో సిద్ధనాగార్జునుని నివాసమై పేరుకెక్కెను. బౌద్ధయుగము కడచినపిదప ఇది కదంబరాజపుంగవులకు స్వాధీనమై, బ్రాహ్మణక్షేత్రమయి పేరెన్నికగాంచెను.

ఈపైసంగతులను గమనించినచో ఒక్కవిషయము మనకుబోధపడును. అది యేదన, బౌద్ధయుగమున సంఘారామములు విద్యానిలయములుగనుండినట్లు స్పష్టమగును. బౌద్ధసన్న్యాసులు ఈసంఘారామములలో నివసించుచు విద్యాపిపాసార్థులకు విద్యాప్రదానము గావించుచుండువారు.

హిందూయుగము

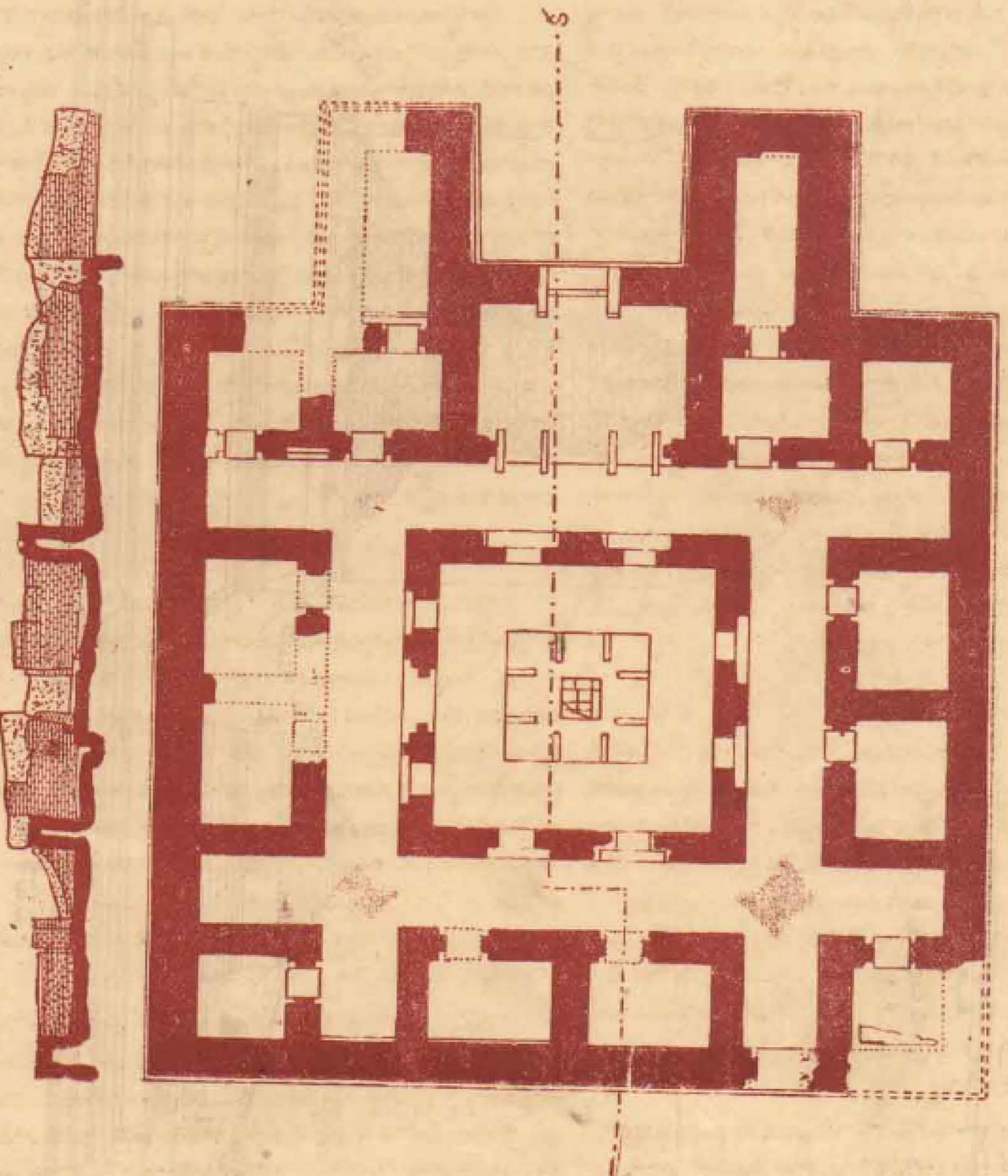
బౌద్ధయుగమునుండి హైందవయుగమునకు వచ్చినచో మనకు గొప్పమార్పు గోచరమగును. బౌద్ధయుగమునందువలె తక్షశిల, నాలందలవంటి విశ్వవిద్యాలయములు మనకు గాన్పింపవు. విద్యయంతయు బౌద్ధయుగమున బౌద్ధభిక్షువుల స్వాధీనమున నున్నట్లుగనే హైందవయుగమున బ్రాహ్మణులయొక్క యధీనములో ఉండెను. బౌద్ధమతమునకు ప్రజాదరణమును తగ్గించి, తనమతమునకు ఆదరణము హెచ్చించుకొనుటకై అవసరమైనట్టియు, అనుకూలమైనట్టియు ఆకర్షణములను అన్నిటిని కలిగించి బ్రాహ్మణుడు జనానురాగమును సంపాదించి తిరుగ విజృంభించిన తన బ్రాహ్మణమతముతో పాటు తన్మతావరణములోనికి వచ్చిన హిందూసంఘమునకంతకు ఆచార్యుడై ఎల్లరికి విద్యాగురువయ్యెను. బ్రాహ్మణుడు ఆచార్యుడై నేర్పిన ఈ బ్రాహ్మణవిద్యకు ఆరంభకాలమేదియో, ఎప్పుడెప్పుడు ఏయేవిధమున విద్యను అభ్యసింపవలయునో ఈమొదలగు విషయములన్నియు సూత్రవాఙ్మయమువలన విశదపడుచున్నది.

గురుకులములు

వేదవేదాంగవిదులైన బ్రాహ్మణులు ఎచ్చట నున్న అచ్చటికరిగి విద్యార్థులు గురుకులవాసము చేసి విద్యను ఆర్జించువారు. గురువు శిష్యుని కుమారునిగ భావించి ఆదరించువాడు. శిష్యుడు తన వినయ విధేయతలచేతను, భక్తిశ్రద్ధలచేతను, సపర్యలచేతను గురువును మెప్పించి ఆతని మన్ననలకు పాత్రుడగువాడు. చంద్రుని వెన్నెలవలె గురువును శిష్యుడు ఎల్లప్పుడు అనుసరించి యుండువాడు. గురుపూజనము, అధ్యయనము ఇవితక్క అతనికివేఱు చింతలు లేవు. ఈవిధమున నిల్లువదలి, తల్లిదండ్రులనువదలి గురుకులవాసము చేసి విద్యపరిపూర్తిగ నేర్వవలయునన్న పండ్రెండేండ్లు మొదలు నలువదియెనిమిదేండ్లవఱకు పట్టుచుండెడివి. కొందఱు కులపతులయొద్ద విద్యాభ్యాసము పదునారేండ్లలోనే ముగించువారు.

విద్యపూర్తియైన 'స్నాతకులకు' కులపతి ఉపదేశముచేసి వారిని దీవించి స్వగృహమునకు బంపువాడు. విద్య పూర్తియగునంతవఱకు ఆర్యవిద్యార్థి బ్రహ్మచర్యవ్రతమునే పరిపాలించుచుండవలెను. విద్య పూర్తిగావించుకొని శిష్యుడు స్వగృహాభిముఖుడై వెడలిపోవునప్పుడు గృహస్థులగువారు ఆతనిని గౌరవమర్యాదలతో తమగృహమునకు ఆహ్వానించి తమకూతుర్లను ఇచ్చి పరిణయముగావించి కన్యాప్రదాన

1. ప్రాచీన విద్యాపీఠములు, పుట ౧౫౧
2. Rice; Mys. Ins. p. I. XXXVIII; Wilson, Cat. Mec.Mss I. p. I. XV. XXVII.
3. Turnour. Mahawanso, I, 171; Fergusson—Tree and ser-pent worship, p. 195.
4. Julien, Memoires II. 115; Beal's Bud. Rec. West World, II. 229.

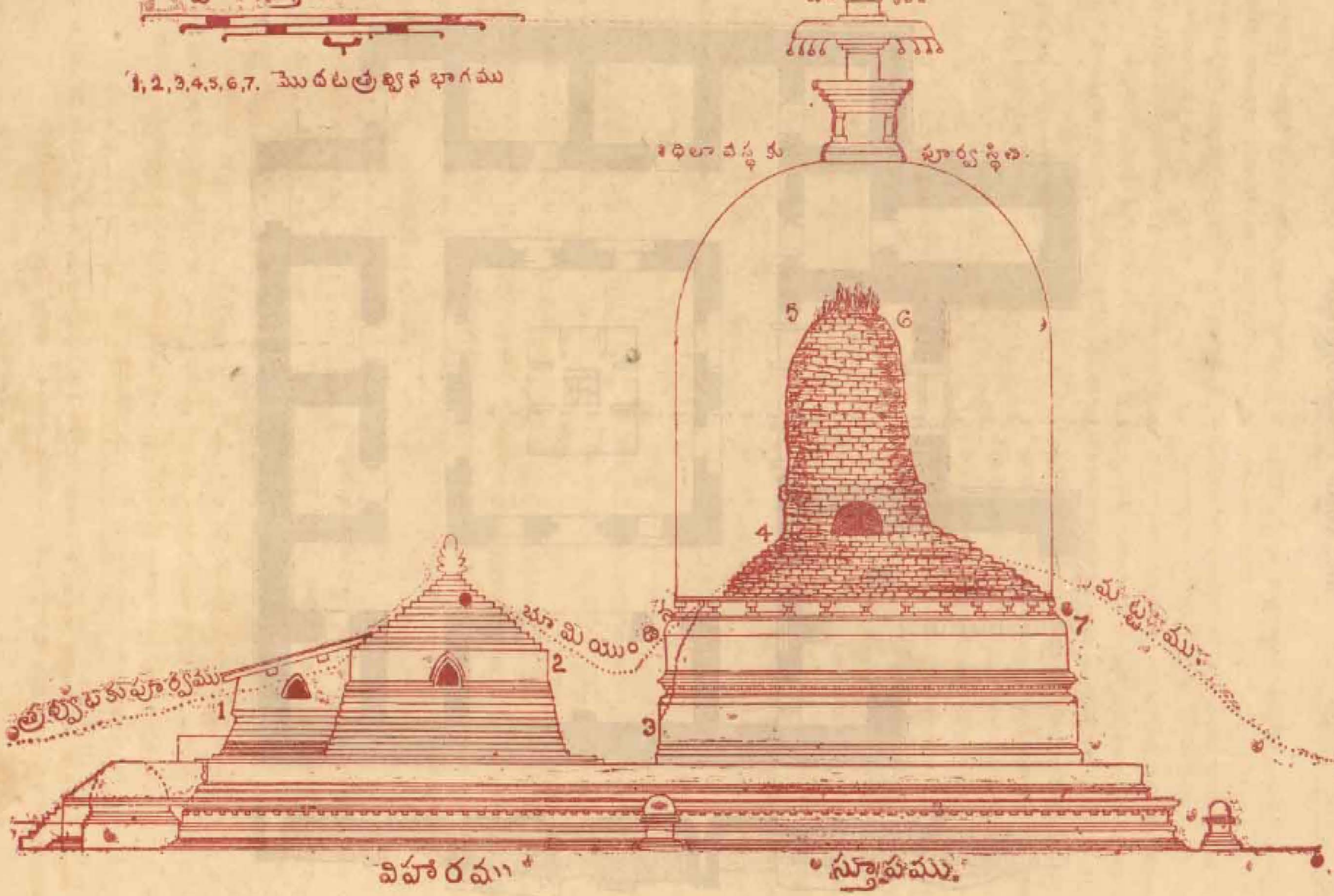

పటము ౯

౧, మఠము

నిర్వాణస్తూపము, విహారము.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. మొదటత్రవ్విన భాగము

అయినను కర్ణాటాధీశుడైన శ్రీకృష్ణ దేవరాయల నుండి కాని వైష్ణవమతము బాగుగ విజృంభింపలేదు. కృష్ణదేవరాయలు మొదలు కర్ణాటాధీశులైన అచ్యుతదేవరాయలు, సదాశివరాయలు, వేంకటపతి రాయలు, శ్రీరంగదేవరాయలు ఈమొదలగువారిఆదర ప్రోత్సాహముల వలన అది దక్షిణదేశమున మరకలుపైచుచు అభివృద్ధినందెను. శైవ మతము క్రీస్తుశకము పదునొకండు, పండ్రెండు, పదమూడు శతాబ్దులలో నెట్లు చోళ, చాళుక్య, కాకతీయాది రాజవంశములయవలంబన మున రాజమతమై విజృంభించెనో అట్లే వైష్ణవమతమును పదునాలు పదునేడు శతాబ్దులలో విజయనగరము కర్ణాటాధీశులకాలమున రాజ మతమై జనాదరమును పొందెను. కందాళమువారు, తాళ్ళపాకము వారు మొదలగు సుప్రసిద్ధవైష్ణవాచార్య కుటుంబములు ప్రముఖత వహించి వైష్ణవమతోద్ధారమునకై నడుముకట్టి పనిచేసినవి. శ్రీతిరుమల తాతా చార్యులవారు, తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులవారు, కందాళం అప్ప లాచార్యులవారు, కందాళం భావనాచార్యులవారు, కందాళం దొడ్డ యాచార్యులవారు, తాళ్లపాక తిరుమలాచార్యులవారు, పరవస్తు ముమ్మడి వరదాచార్యులవారు, కోటికన్యాదానం తాతాచార్యుల వారనబడు ఏటూరు తిరుమలకుమారతాతాచార్యులవారు- పరాంకుశం వణశఠగోపజీయంగారు — ఈమొదలైన విద్వద్వరేణ్యులు వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యులును, ఉభయవేదాంతప్రవర్తకులునై విజయనగర కర్ణాటాధీశులకాలమున ప్రసిద్ధులైరి. గాఢమైన వీరి మతాభిమానము వలనను, కార్యదీక్షవలననుమాత్రమే వైష్ణవమతము రాజమతమై పెంపు చెందగలిగెను. శ్రీకృష్ణదేవరాయలనాడు విజృంభింపమొదలిడిన యీ మతము వీరప్రతాప శ్రీరంగదేవరాయల కాలమునాటికి అత్యున్నత దశ లోనికి వచ్చెను. ఆకాలమున కర్ణాటాధీశులేకాక వారికి సామంతులు గను సేనాపతులుగను ఉండినవారుకూడ నీమతము నవలంబించి యాద రించిరి. మన యాంధ్రదేశమునందలి జమీందారు లెల్లరు శ్రీవైష్ణవ మతము నవలంబించినది ఈకాలముననే. అప్పటినుండి యిప్పటివఱకు శఠకోపాచార్యుల గాఢదీక్షయు, మతాభిమానమును తెలుగుదేశముపై చెక్కుచెదరకుండునట్లు తనముద్ర నచ్చొత్తినది.

శ్రీరామానుజాచార్యులవారు మేలుకోటలో స్థాపించిన యతిరాజ మఠము[1], మన్నార్ కోయిల్ లోని వైష్ణవమఠమైన శెందలంగార మా ముని, అహోబలమఠము, పుష్పగిరిమఠము ఇవియన్నియు వైష్ణవ మఠ ములు. ఇవిగాక వ్యాసరాయమఠము శృంగేరీ మఠము, ఈ మొదలగు మాధ్వాద్వైతాదిమఠములును కలవు. కాని వీటినిగుఱించిన వివరములు శైవమఠముల వివరములవలె శాసనముల ననుసరించి బాగుగ తెలియ వచ్చుటలేదు. కాని యివియన్నియు ఆయామతములను దేశమునసుస్థిర ముగ పాదుకొలుపుటలో మాత్రమేగాక వైదికవిద్యాప్రదానము గావించి గొప్పగొప్ప పండితులను తయారుచేయుటలోకూడ చాల తోడ్పడియుండెను. ఈవిధముగ ఎన్నిమఠములనైనను పేర్కొన వచ్చును; ఎన్నెన్నియుదాహరణములనైన నీయవచ్చును. కాని మన ప్రాచీన విద్యాసంస్థలు ఏవి అనువిషయమునుగుఱించి చర్చించుకొను టకు ఈ యుదాహరణములు చాలును. ఈవిద్యాసంస్థల కార్యనిర్వహ ణాదికములనుగుఱించి తెలుపుట కిది తావుకాదు.

ప్రాచీనవిద్యాసంస్థలనుగుఱించియు, విద్యాపద్ధతినిగుఱించియు మనము గాఢముగ యోజించినచో పల్లెటూరి జీవన మెంత నిరాడంబ రముగ నుండునో ఆపద్ధతి అంతనిరాడంబరముగ నుండెడిదని స్పష్ట మగును. పెద్దపెద్ద కళాశాల లక్కఱలేదు. కూర్చుండుటకు పెద్దపెద్ద కుర్చీలుకాని బల్లలుకాని అక్కఱలేదు. పవిత్రమై, భక్తిభావముల తోడను, త్యాగదీక్షతోడను నిండి నిబిడమైయుండు దేవాలయములును, మఠములును విద్యాస్థానములు. చక్కనిపంటపైరులతోను, తోటల తోను ప్రకృతికి కంఠాభరణములవలెనుండు అగ్రహారములే గొప్ప విద్యాపీఠములు. నిత్యము విద్యార్థులకు గురుజనపూజనము; పరమేశ్వ రారాధనము; సజ్జన సాంగత్యము. గురువు శిష్యుని ఛాయవలె ననుస రింపవలసినదే; తండ్రివలె శుశ్రూష చేయవలసినదే; దైవమువలె పూజింపవలసినదే. అచ్చట ఆచార్యుడు పారలౌకికజ్ఞానము నొసంగి దేవు డగుచున్నాడు; కన్నకొడుకువలె నాదరించి తండ్రియగుచు న్నాడు; ఐహికజీవితము నెట్లుగడపవలెనో తెలిపి గురువగుచున్నాడు. భక్తిప్రేమములే వారికుండు అనుబంధములు; గురుజనమార్గానుసరణమె వారిరాచబాట; స్వధర్మనిర్వహణమే వారి కార్యదీక్ష; సనాతన ధర్మసంరక్షణమే వారి నిరంతరకృషి. పడిపోయినది ఎప్పుడో రాజ మార్గము. విజ్ఞానజ్యోతి దేశమునవెలిగించి త్రోవచూపినారు ఆర్య మహర్షులు. అంతే. నిరాతంకముగ, నిరాడంబరముగ అంతములేని కాలవాహినివలె ఆవిద్యాతంతువు భంగమురాకుండ సాగిపోవలసినదే. దానికి తెంపు ఉండకూడదు; అడ్డు ఉండకూడదు. గురువునుండి శిష్యుడు, శిష్యునినుండిగురువు; గురువులో శిష్యుడు, శిష్యునిలో గురువు తయారైనకాలమది. భావికాలముయొక్క బీజములు భూతకాల ములో నుండెను. భూతకాలముయొక్క వైశ్వర్యప్రతిభలు భావికాల మున ఇనుమడించినకాంతితో తెరలి తేజరిల్లుచువచ్చినవి; కాని ఒక్క టేమార్గము; ఒక్కటేమెట్టు; బింబమునకు ప్రతిబింబము; అంతే. మార్పులేదు; క్రొత్తకూర్పులేదు— ఆకాలమువేఱు; ఈకాలమువేఱు; కాని యిదికూడ ఆగతకాలముయొక్క పరిణామమే.[2]

---

1. Ep. Carn, Vol. III, Sr. 64.
2. ఈవ్యాసమునవచ్చు మందులతానికలకు, కొలతలకు సరియైన తెలుగుతానికలు, తెలుగుకొలతలు తెలియకపోవుటచేత అరవ తాని కలపేళ్లు అరవకొలతలపేళ్లు శాసనమున పేర్కొనబడినవి పేర్కొనబడినట్లే ఇందు పొందుపఱుపబడినవి.

గాంధీమహాత్మ!

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

తాను ఖద్దరుబట్టఁ దాల్చినంతఫలంబు, కట్టువారల నడ్డువెట్టకున్న
మధుపానమును దాను మానినంతఫలంబు, మానువారలఁ గొట్టఁబూనకున్న
మించు శాంతతనఁ జరించినంతఫలంబు, శాంతులఁ గోపింప సాగకున్న
ఐకమత్యస్ఫూర్తి నడరించినఫలంబు, అనుజాతులను పోరఁ బెనుపకున్న
తాఁజెడినకోఁతి వనమునంతటిని జెఱుచు, చందమున నెల్లరకుఁ బీడసల్పిమీఱు
కుచ్ఛితునితీరు వేఱ వాక్రువ్వనేల ? ప్రేమసంపూరితాత్మ ! గాంధీమహాత్మ !

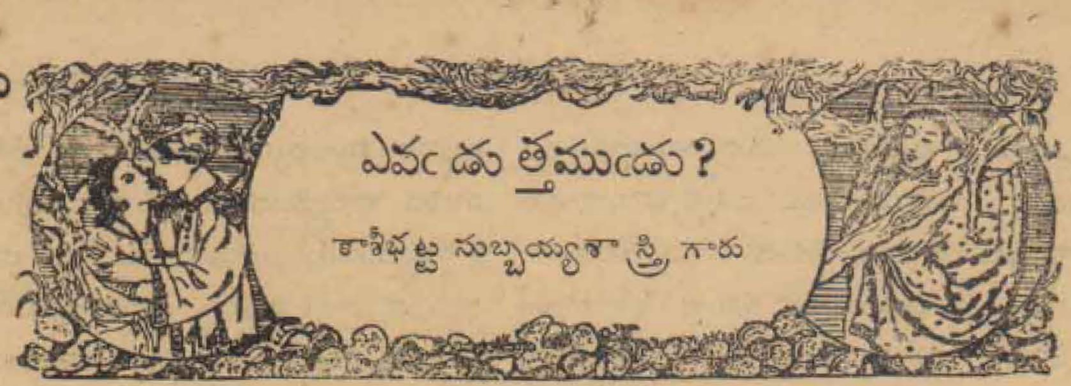
సీ. నీమీఁదఁ జిత్తంబు నిలుపఁ డింతియెకదా, నిలుపువారలనైన నిలుపనీఁడు
ఎన్నఁడు నీమాట నెన్న నేరఁడుకదా, ఎన్నువారలనైన నెన్ననీఁడు
నీసద్గుణంబుల నెఱుఁగనేరఁడుకదా, ఎఱుఁగువారలనైన నెఱుఁగనీఁడు
నీచెప్పునియమము ల్నెఱపనేరఁడుకదా, నెఱపువారలనైన నెఱపనీఁడు
తాఁజెడినకోఁతి వనమునంతటిని జెఱుచు, చందమున నెల్లరకుఁ బీడసల్పిమీఱు
కుచ్ఛితుని తీరు వేఱ వాక్రువ్వనేల ? ప్రేమసంపూరితాత్మ ! గాంధీమహాత్మ !

సీ. రాట్నంబు లింటింటఁ బెట్టిన నేమాయె, బడిబడిఁ ద్రిప్పి నూల్వడుకవలయు
వడికిన నేమాయె వస్త్రంబులన్ని చే, మగ్గాలనే యించి నెగ్గవలయు
నెగ్గిన నేమాయె నిరతంబు దీక్షనా, ఖద్దరుబట్టలే కట్టవలయు
కట్టిన నేమాయెఁ గడమకర్జంబుల, దేశహితంబె పాటింపవలయు
వేసమున కనుగుణంబగు వినయవృత్తి, తాలిమియు వెలయవలయు నీదాసులకును
ఎంతవింతగుశిక్షఁ గల్పించినావు, ప్రేమసంపూరితాత్మ! గాంధీమహాత్మ!

సీ. కేనేఁడుగుడ్డ కౌపీనమాత్రమెచాలు, ఖదరునిర్మితమయి క్రాలుచున్న
గంజియుఁబట్టెడు కబళమైననుజాలు, వేళకు లభియింపఁ జాలియున్న
కుదిరియుండగఁ జిన్నగుడిసెయేచాలును, విరివిని గాలి లభించుచున్న
ఒదిగిపండఁగఁ జాఁప యొక్కటేచాలును, గాఢసుషుప్త్యవకాశమున్న
నిమిషమాత్రంబు జీవించెనేనిఁజాలు, పౌరుషబలంబు లంది యొప్పారుచున్న
నీదుభక్తున కిదియె పెన్నిధిగదయ్య ? ప్రేమసంపూరితాత్మ ! గాంధీమహాత్మ !

సీ. ఆకలియుడిపిన యన్నంబ యన్నంబు, మానరక్షకమైన బట్ట బట్ట
అన్నవస్త్రములున్న యైశ్వర్య మైశ్వర్య, మైశ్వర్యయుక్త గృహమ్ముగృహము
ఘోరాలలోఁజూపు ధీరతధీరత, శత్రున్నిసైరించు శాంతి శాంతి
తనుసౌఖ్య మెంచని త్యాగంబుత్యాగంబు, త్యాగార్జితంబైన యశముయశము
సద్యశస్కమునిభవంబు సార్థకంబు, అందు నీదాసుఁ డొందు నిరంతరంబు
సరసమానసవర్తి ప్రశాంతమూర్తి! ప్రేమసంపూరితాత్మ ! గాంధీమహాత్మ !

౬. నైతికము

ఎవఁడుత్తముఁడు?

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీరాముఁడు పితృవాక్యపరిపాలనమునకై యయోధ్యను వీడి కాంతారమునఁ గాంతానుజులతో శాంతముగాఁ గొంతకాలము గడపిన పిదప శూర్పణఖ యను నసురకామిని యచటకువచ్చి శ్రీరామచంద్రుని జగన్మోహనాకారమునుగాంచి కామమోహితయై వలపు నిలుపఁజాలక తనతలఁపు నాసుందరాంగునకుఁ దెలిపి తన మనోరథ మీడేర్పుమని ప్రార్థించెను. కాని యేకపత్నీవ్రత నిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డగు రాముఁ డా రక్కసిమక్కువకుఁ బక్కునవ్వి దానియాసకు బాసటగాక వేఱుగా బాసలాడుటచే నా దనుజభామిని కినిసి క్రౌర్యమునకుఁ బూన రామానుజుఁ డా రక్కసి ముక్కుచెవులు గోసి యీసడించెను.

పిమ్మట నిజసోదరీపరాభవమును విని ఖరాది రాత్రించరవీరులు రాముని హతమొనర్ప రా నామహావీరుఁ డవలీలగా వారినందఱ రణమున మరణమొందించెను. వెంటనే శూర్పణఖ లంకకేగి దశవదనునితో దశరథనందనుఁ డొనర్చిన ఘోరాపకారమును వివరించి చెప్పెను. రాక్షససార్వభౌముఁ డగు రావణుఁడు శ్రీరామునివలనఁ దనకుఁగలిగిన యవమానమును సహింపఁజాలక కోపావేశపరవశుఁ డగుటయేకాక శూర్పణఖ వర్ణించిన సీతాసౌందర్యమును విని కామమోహితుఁడు కూడ నయ్యెను. ఇట్లు కామక్రోధములు మనసున గ్రమక్రమాభివృద్ధములు కాఁగా రావణుఁడు శ్రీరామపరాభవమునకుఁ దగు మార్గముల నరయుచు మొదటఁ దనసోదరి నవమానించినందులకు బదులుగ రామభార్య యగుసీత నపహరింపఁగోరి శ్రీరామ పరాక్రమభీతుఁడై రామలక్ష్మణుల ప్రత్యక్షమున జానకి నపహరింపఁజాలక మాయోపాయముచే వైదేహిని లంకకుఁ గొంపోయెను.

అనంతరము శ్రీరాముఁడు పావనివలనఁ బరమపావనియగు నవనిజ లంకలో నున్న సందేశమును దెలిసికొని వీరవానరానీకముతోఁ గూడి లంకాపట్టణమును ముట్టడింప సిద్ధముగానుండ రావణుఁ డా సమాచారము చారులవలనఁ దెలిసికొని యట్టి ప్రబలశత్రువు నెదుర్కొనుటకు బంధుమిత్రాది నిజజనసాహాయ్య మత్యవసరమని గుర్తించి, యాప్తులనెల్ల రాఁబిలిచి రహస్యముగా మంత్రాలోచనమున కుపక్రమించి, రాముని యుద్ధమున జయించి విజయమొందుటయే తనకు ముఖ్యాభిప్రాయమని తెలిపి, పిమ్మట ప్రస్తుతకర్తవ్యముంగూర్చి మీమీ యభిప్రాయముల దెలుపుఁడని సభలోనున్న యాప్తులఁ గోరెను. అట్టితఱిని విభీషణుఁడు రాముని నిర్జించుటయే ముఖ్యకర్తవ్య మని పలుకుచున్న నికుంభాది రాక్షసవీరుల నివారించి యిటులఁ దెలిపెను. "రాక్షససార్వభౌమా! రామునితో యుద్ధముచేయుట ప్రస్తుత కర్తవ్యమెంతమాత్రమును గాఁజాలదు. రాముఁడు సామాన్యమానవుఁడు కాఁడు. అతఁ డపారపరాక్రమ ప్రభాభాసమానుఁడు; స్వధర్మనిరతుఁడు; ప్రబల కపివీరసేనాసమేతుఁడు. కావున నట్టిదుర్జేయుఁడగు విరోధితో యుక్తియుక్తముల నారయక కయ్య మొనర్చుటకుఁ గాలుదువ్వుట యెంతమాత్రమును దగదు. హితులబోధల నాలింపక, యజ్ఞుల ప్రియోక్తులఁ బ్రమించి, శ్రీరామునితో యుద్ధము చేయఁబూనుట స్వయముగా మృత్యువును గొనితెచ్చికొనుటయే కావున వెంటనే సాధ్వీలలామయగు జానకిని శ్రీరామునకు సమర్పించి యామహానుభావునితో సంధిచేసికొనుట యెంతయు లెస్స. అట్లు చేయనినాఁడు శ్రీరాముని కోదండమునుండి వెలువడిన వాఁడికోలలుమనసోఁకుమూఁకల మొదలంటఁదునుమాడు

ననుట నిక్కువము. మఱియుఁ బరదారాపహరణము పరమహేయము; నరకహేతువు. పతివ్రతాపరాభవ జనిత దావానలము దనుజవంశమును సమూలముగా దహించి తీఱును. కావున సోదరోత్తమా! శ్రీరాముని కు సీత నొసగి, యాతనిమూలమున రాక్షసజాతికి రానున్న విపత్తును నివారించి యిహపరసుఖముల ననుభవింపఁ బ్రార్థించుచున్నాను."

కాని కామక్రోధ బధిరుఁ డగు రావణుఁడు విభీషణుని సద్బోధలు చెవినిబెట్టకపోవుటయే కాక నిండు సభలో నాతని నవమానించెను. అందువలన విభీషణుఁడు కుపితుఁడై "లంకానాయకా! నీవు నాకు జ్యేష్ఠసోదరుఁడ వగుటచే నన్నుఁగూర్చి నీయిచ్చవచ్చిన రీతిని బలుక వచ్చును. కాని ఓ రాక్షసరాజా! యీలోకములో ముఖప్రీతికై యిచ్చకములఁ బలుకు ప్రియు లతిసులభముగాఁ జేకూరుదురు. పథ్యమును బోధించు హితులును, నట్టి హితోక్తుల నాలించు సుమతులును, సమకూడుట మాత్రము దుర్లభము. శ్రీరామ నిశితసాయకములచే నిహతుఁడవై రణరంగమునఁ బడియున్న నిన్నుఁ జూడఁజాలక నీయందలి భక్తిచే నే తెలిపిన మాటలకుఁ గినియకుము. ఓయన్నా! యీ నా తుదిపలుకుల నాలింపుము. నిన్నును, రాక్షసరాజధాని యగు నీ లంకాపట్టణమును నప్రమత్తుఁడవై కాపాడుకొనుము. నీకు శుభమగుఁగాక. నేను బోయెదను. నన్ను వీడి సుఖింపుము. నే నెంతహితము బోధించినను వినవైతివి. కాలమాసన్నమై యున్నయపుడు సుహృద్బోధలు చెవి సోఁకవు" అని పలికి యన్ననువీడి వెంటనే నిజసోదరున కేకాక స్వజాతికిఁ గూడ శత్రువగు రాముని పక్షమునఁ జేరెను.

విభీషణునివలెనే కుంభకర్ణుఁడును రావణున కీక్రిందిరీతిని హితము బోధించెను. "రాక్షసేశ్వరా! నీవు సీత నపహరించుటకు ముందుగా మాతో నాలోచింపకయే స్వేచ్ఛగాఁ బరదారాపహరణపాపకార్య మొనర్చి బలవద్విరోధమును దెచ్చిపెట్టికొని, యది యిపుడు ప్రాణముమీఁదికి వచ్చుటచే నీయంత్యావస్థలో మాతో మంతన మొనర్పఁబూనితివి. రాజనీతికోవిదులు, చేయవలసిన కార్యమును ముందుగా నాప్తులతో నాలోచించి, కర్తవ్యమునకుఁ బూనుకొందురేకాని యనాలోచితముగఁ ద్వరపడి కార్యమొనర్చి కష్టములఁబడి పిమ్మట వానిఁ బోనడచుకొనుటకుఁ దగునుపాయముల నారయఁగోరరు. నీవొక్కఁడ వొనర్చిన యీ యనాలోచితకృత్యముచే రాక్షసజాతియెల్ల వినాశమగునట్లు పొడగట్టుచున్నది. కావున నీసౌఖ్యమును మనజాతిక్షేమమును గోరు నీ యీ సోదరుని మాటలఁ బాటించి రామునకు సీత నొసఁగి సంధి చేసికొనుటయే సరియగుమార్గము. ప్రాజ్ఞుఁడగు ఱేఁడు దేశకాలముల ననుసరించి సామాద్యుపాయములలో నేది యుచితమో దానినిఁ జేకొనుచుండును; కాని సదా యొక యుపాయమునే యవలంబింపఁడు. మఱియు రాజనీతి రహస్యము నెఱుంగక దాంభికవాదములఁ జేయుచుఁ గార్యాలోచనమున కడ్డువచ్చు సచివాధముల మాటలఁ బాటింపకుండుటయే కాక యవసరమగుచో నట్టి యల్పబుద్ధుల మంత్రాలయమునుండి వెడలఁగొట్టుటయే యుక్తము. విపరీతకృత్యములకు నేలికను బ్రోత్సహించు మంత్రులు స్వామిద్రోహులఁ లగుటచే నట్టివారిని శ్రేయస్కాముఁ డగు ఱేఁడు శత్రుసములనుగా భావింపవలయునుగాని చపలచిత్తుఁడై వారి వెడఁగు వాదముల నాధారముగాఁ దీసికొని కార్యమున కుపక్రమింపఁ జనదు. కావున శ్రీరామవైరమునకుఁ బ్రోత్సాహకులుగా నున్న యవివేకుల మాటలఁ బాటిగాఁ దీసికొని రామునితో యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁడవు కాక నీ హితమును గోరు సనుజుల మతమును మన్నించి రామునితో సంధి చేసికొనుట యుక్తము. ఆపైని నీయిష్ట మెట్లో అట్లు చేయుము."

ఇట్లు హితబోధ కావించెనుగాని, తనమాటల నాలింపక తనయన్న కోపోద్దీపితుఁ డగుటను గుర్తించి జరిగిన దానికి వగచి ప్రయోజనములేదని నిశ్చయించుకొని తిరుగ నిట్లు పలికెను. "అన్నా! నాపైనలుగక నన్ను గరుణింపుము. నిజమగు బంధు వాప్తుల కాపత్కాలల మాసన్న

మైనప్పుడు ధర్మబుద్ధితోఁ దగుహితము బోధింపవలయును గాని కపటభావముతోఁ జయములఁ బలుకరాదు. కావున సోదరప్రేమచే రామునితో సంధిచేసికొనుట తగవని నీకు హితము నివేదించితిని. అది నీకహిత మగుచో నీయాజ్ఞానుసారము యుద్ధమున రాముని హతమొనర్చి నీమనోరథ మీడేర్తును." అనిపలికి యన్నపక్షము నవలంబించి రామునితోఁబోరాడి యాతనిచే యుద్ధమున హతుఁడాయెను.

కావున కుంభకర్ణవిభీషణులలో నెవఁడుత్తముఁడో నిర్ణయింపవలసియున్నది. కొందఱు విభీషణుఁ డుత్తముఁ డనుచున్నారు; మఱికొందఱు కుంభకర్ణుఁ డుత్తముఁ డనుచున్నారు. అందు మొదటివారివాద మేదియన "యుక్తాయుక్తవివేకదూరుఁడై కుటిలమార్గమునఁ బోవు గర్వితుఁడు, గురుఁడైనను బరిత్యాజ్యుఁడేకాని సేవ్యుఁడు కాఁడు. కావునఁ బరస్త్రీపరాయణుఁడై నింద్యమార్గమునఁ గార్యములసాధింపఁ బ్రయత్నించు రావణుఁడు తన కన్నయైనను త్యాజ్యుఁడే యనితలఁచి విభీషణుఁడు రావణుని విడచి రామునికడ కేగెను." అని. రెండవపక్షమువారు "ఎవఁడు విపన్నుఁడైయున్న బాంధవు నాపదనుండి యుద్ధరించుటకు సిద్ధపడునో వాఁడే నిజమగుబంధువనియు, నెవఁడు భయగ్రస్తుఁడగు స్వజనునిఁ బరిత్యజించి పరాభవించునో వాఁడు బంధువు కానేరఁడనియుఁగావున నాపత్కాలమున నన్నను విడువక కంఠమునఁ బ్రాణములున్నంతవఱకు నరులతోఁ బోరి రణమున హతుఁడైన కుంభకర్ణుఁ డుత్తముఁడుగాని యాపన్నుఁడై యున్న యన్నకు సాయపడకపోవుటయే కాక సోదరుని బరిత్యజించి స్వజాతివిద్వేషియగు శ్రీరామునిఁ జేరిన విభీషణుఁ డుత్తముఁడనఁ దగదు." అని తెలుపుచున్నారు.

ఈ యిరువురిలోఁ గష్టసమయమున నన్నను విడచి పరాశ్రయ మొనర్చి యైహికసుఖముల నపేక్షించినవాఁ డొకఁడు. ఆపత్కాలమున నన్నకుఁదోడై ప్రాణములఁ బరిత్యజించి, పరానందమును బడసినవాఁడు వేఱొకఁడు. వీ రిరువురిలో మొదటివానికంటె రెండవవాఁడుత్తముఁడని తెలియనగును. రావణుఁడు దిక్పాలాది దేవతల నిర్జించి యార్జించిన సంపదల నాతనిదరిఁ జేరి హాయిగా ననుభవించి తుద కట్టిసోదరున కాపదరా విడనాడిపోవుట మానధనులకును, ధర్మనిరతులకును రుచింపదు. కావుననే దుర్యోధనుఁ డెంతటికుటిలుఁడైనను, ధర్మరా జెంతటి సచ్చరితుఁడైనను భీష్మద్రోణవిదురాది విద్వాంసులు దుర్యోధనునకు నీతుల బోధించిరేకాని పాండవులతో యుద్ధమాసన్నమైనపుడు దుర్యోధనునివీడి పాండవపక్షమునఁ జేరరైరి. మఱియుఁ గర్ణుఁడు పాండవులు తన సోదరులని తెలిసియుఁ దన్ను బిన్ననాఁటనుండియు మహారాజమర్యాదలతో గారవించి ప్రేమించిన దుర్యోధనుని వీడి పాండవపక్షమున జేరకుంటకు ధర్మభీతియు, మానవనీతియు హేతువులు. కావుననే యార్యు లిట్లు తెలిపియున్నారు. "ఎవఁడు శుభాశుభాది సకల సమయములందును బంధువుల విడనాడక సదా కాచియుండునో వాఁడే బంధువుఁడు; కాని, తనకు సౌఖ్య మబ్బినంతకాలము బంధువులతోఁ గలసియుండి వారికి నాపద రానున్నప్పుడు చల్లగా విడచిపోవుట చెల్లుబడి కానేరదు" అని. రావణుఁడు సీత నపహరించిన పాతకుఁ డగుటచే విభీషణుఁడు రావణుని విడచెనందుమా? యట్లనుట పొసఁగదు. ఇంతకుఁ బూర్వ మనేక పరభార్యల నీతఁడు చెరగొనియున్న వాఁడే. యప్పు డేల విడువలేదు? నిజముగా విభీషణుఁడు సుగుణపక్షపాతియు, విగుణ దూరుఁడు నగుచోఁ జిరకాలమునకు ముందే రావణుని విడచియుండవలసియుండును. కాని యట్లుచేయక దుర్జేయుఁడగు రామునివలన రావణున కాపద సమీపముకాఁగా నాతఁడాప్తులసాయ మపేక్షించు సమయమునఁ దనబోధలవినక తృణీకరించినమాత్రమున సోదరుఁడగు సార్వభౌముని విడచి పరరాజు ప్రక్కఁజేరెను. అది యెంతమాత్రమును యుక్తముకాదు. కావుననే కుంభకర్ణుఁడు తనబోధలకుఁ గినిసిన యన్నను విడువక యతనికి సాయపడెను.

మఱికొందఱు విభీషణుఁడు విష్ణుభక్తుఁ డగుటచే నారాయణస్వరూపుఁడగు రామునిఁ జేరె ననుచున్నారు.

ఈవేదాంతార్థ మంతగా నిట సరిపడుటలేదు. విభీషణుఁడట్టి పరమభాగవతోత్తముఁ డైనచో రావణునితో మాటలాడునపుడు రాముని యవతారమహిమలను వెల్లడించి యుండవలయును. అట్లుచేయక రాముఁడు పరాక్రమశాలి యనియు, ధర్మాత్ముఁడనియు, సామాన్య మానవ సామర్థ్యములఁగూర్చియే తెలిపెను. మఱియు నీక్రిందిసందర్భమునుబట్టిచూడ విభీషణుఁడు రాముని కడకు భక్తుఁడుగాఁబోక రాజ్యాభిలాషియై పోయినట్లు పొడకట్టుచున్నది. కనుఁడు: విభీషణుఁడు శరణార్థియై రామునికడకు వచ్చినప్పుడు రాజనీతికోవిదులగు సుగ్రీవాదులు విభీషణుఁడు విరోధిసోదరుఁ డనియు, కుటిల స్వభావము గల రాక్షసుఁడనియు, నందువలన మన మీతని చేరనీయరాదనియుఁ దెలుపుచున్నప్పుడు వారితో శ్రీరాముఁడు "విభీషణుఁడు రాజ్యకాంక్షియై వచ్చినట్లు పొడగట్టుచున్నది. కావున మన మీతని రావణునకు వ్యతిరేకునిగాఁ దలఁపవచ్చును." అని విభీషణుఁడు రాజ్యాభిలాషియై వచ్చినట్లు స్పష్టముగాఁ దెలుపఁబడినది. మఱియు విభీషణుఁడు రామ లక్ష్మణు లిరువురు నింద్రజిద్బాణబద్ధులై యుద్ధభూమినిఁ బడియుండుటను జూచి ఖిన్నుఁడై 'అయ్యో! నారాజ్యమనోరథము విఫలమైనది యిక నేఁ జచ్చినవానితో సముఁడను' అని విలపించుచున్న విభీషణునిఁజూచి సుగ్రీవుఁడు 'ఓమిత్రుఁడా! నీవు తప్పక లంకారాజ్యమును బొందఁగలవు.ఇందు కింతమాత్రమును సంశయింపకుము!"అని యోదార్చెను. ఈ సందర్భములఁ బట్టిచూడ విభీషణుఁడు రాజ్యకాంక్షచే రావణుని వీడి మహాపరాక్రమశాలియగు రాముని శరణు చొచ్చినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కావున విభీషణుఁడు భక్తునకును భగవంతునకునుగల సంబంధమును పురస్కరించుకొని రామునిఁ జేరలేదు. రావణునికంటె రాముఁడు ప్రబలుఁడగుటచే నాతనినాశ్రయించుట నిజకార్యానుకూలమని తలఁచినట్లు కనుపట్టుచున్నది. కావున స్వార్థపరత్వముచేఁ బరునిఁజేరి సోదరద్రోహియై లంకాసింహాసనము నెక్కిన విభీషణుఁ, డుత్తముఁడో స్వార్థత్యాగియై సోదరసహాయార్థమై ప్రాణములఁ ద్యజించి వీరస్వర్గమున కేగిన కుంభకర్ణుఁ డుత్తముఁడో ప్రాజ్ఞులు తెలుపుదురుగాక!

ప్రియ లేఖ

వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ గారు

శ్రీయుత! చంద్రవంశఘన సింధుసుధానిధి! స్వీయఘోరకౌ
క్షేయక మర్దితారి! పరికీర్తితసర్వదిగంతసద్గుణా!
కాయజసన్నిభాంగ! రవికాంతివిభాసుర! హస్తినాపురీ
నాయక! ప్రాణనాథ! నిను నమ్మినప్రేయసి నే శకుంతలన్.

కం. లలితప్రేమామృత తుం,దిల మానసనగుచు నిట్లు దీనతతో, నే
విలిఖింపఁగఁ బూనితి రా, ట్తిలకా! యీలేఖ సమ్మతిం గనుఁగొనుమా!

సీ. సర్వసర్వంసహా చక్రభరణధురీ, ణ సుభుజా! నన్బ్రోవ విసుగువడితె?
దీనమానవరక్షణానూనమానస,పంకజ ! ననుంబ్రోఁవ జంకువడితె?

పరిపంథి పరివృఢప్రాభవ భంజన,ప్రౌఢ ! ననుంబ్రోవ భయము వడితె?
బుధజనకాండసంపూజ్యపుణ్యాపుణ్య,విజ్ఞ ! ననుఁబ్రోవ బిడియపడితె?
సత్కృపాపూర్ణ దృష్టి ప్రసారితా ఖ, లాండజానందదాయక ! యరసి, నన్ను
నోమ నయ్యయ్యొ! నీ విటు లోటువడితె? భవదవన దీక్ష యేమయ్యెఁ బలుకు నృపతి!

గీ. మాలతీలత నాకంఠ మండనముగ, సలిపి, కచభరమునసుమావళులఁగూర్చి
"యమృతవాహిని నీవో"య టంచుఁ బ్రేమ, ముద్దుఁగొనునాఁటిమాటలువోయెనెటులు?

కం. దూతలఁ బుత్తెంచెదనం, చాతీవను ముఖము నూఁగునపుడంటివిగా
దే? తలఁపవ యద్దానిని, భూతలనాథా! మదీయ పుణ్యమెయదియున్.

కం. ఆనాఁటిపల్కు లింతయు, మానసమునఁ దలఁపవొక్కొ! మఱచితో? నీరా
జ్యానందానుభవంబునఁ, గానవొ యెక్కింత తీరికయె మనుజేశా!

చం. కురుకులమండనుండవయి, కోవిదసంస్తుత కీర్తివై, మహా
గురుజనబోధితుండవయి, క్షోణితలేశ్వరపూజితాంఘ్రివై
పరమగుణోన్నతుండ వయి, ప్రస్తుతధారుణి చక్రవర్తివై
హరిహరి! మాటఁదప్పితివి ఖ్యాతిని బొందుపథంబె యిద్దియున్.

ఉ. నీసువిశాలఫాలమును, నీకమలాయతనేత్ర యుగ్మమున్
నీసమదంతపఙ్క్తియును, నీచిఱునవ్వును, నీవిలాసమున్
నీసుకుమార దేహమును, నీహాయులుం గని నిశ్చయంబుగన్
మోసముపోతి సుమ్ము! మనముం గనిపెట్టఁగలేక ముగ్ధనై.

సీ. సదయావలోకనప్రదరసంహతి నాదు, హృదయంబుఁ జీల్చుట నెంచలేదె?
హస్తసంస్పర్శ నా కబ్బున ట్లొనరించి, తహతహఁ గూర్చుటఁ దలఁపలేదె?
చంద్రశిలావేది సరసనుగూర్చుండి, యెన్నొ బాసలుసేయు టెంచలేదె
మునియాసతిని సైతమునుగొనకే నిన్ను, దయితునిఁగాఁ గొంటఁ దలఁపలేదె
కనికరములేదె? నాపయి మనములేదె? ధర్మపద్ధతి నెద నింత దలఁపలేదె?
యేల దూతలఁ బుత్తెంచ వింకనైన, దీనురాలిని నన్ బ్రోవు మానవేంద్ర.

గీ. అహరహంబును నీయందె యాత్మనిలిపి, నిన్నె స్మరియించుచే నిట నున్నదాన
నధిప! గావున నాహార మరుచియయ్యెఁ, గంటికిని నిద్రసహితము గఱవె సుమ్ము!

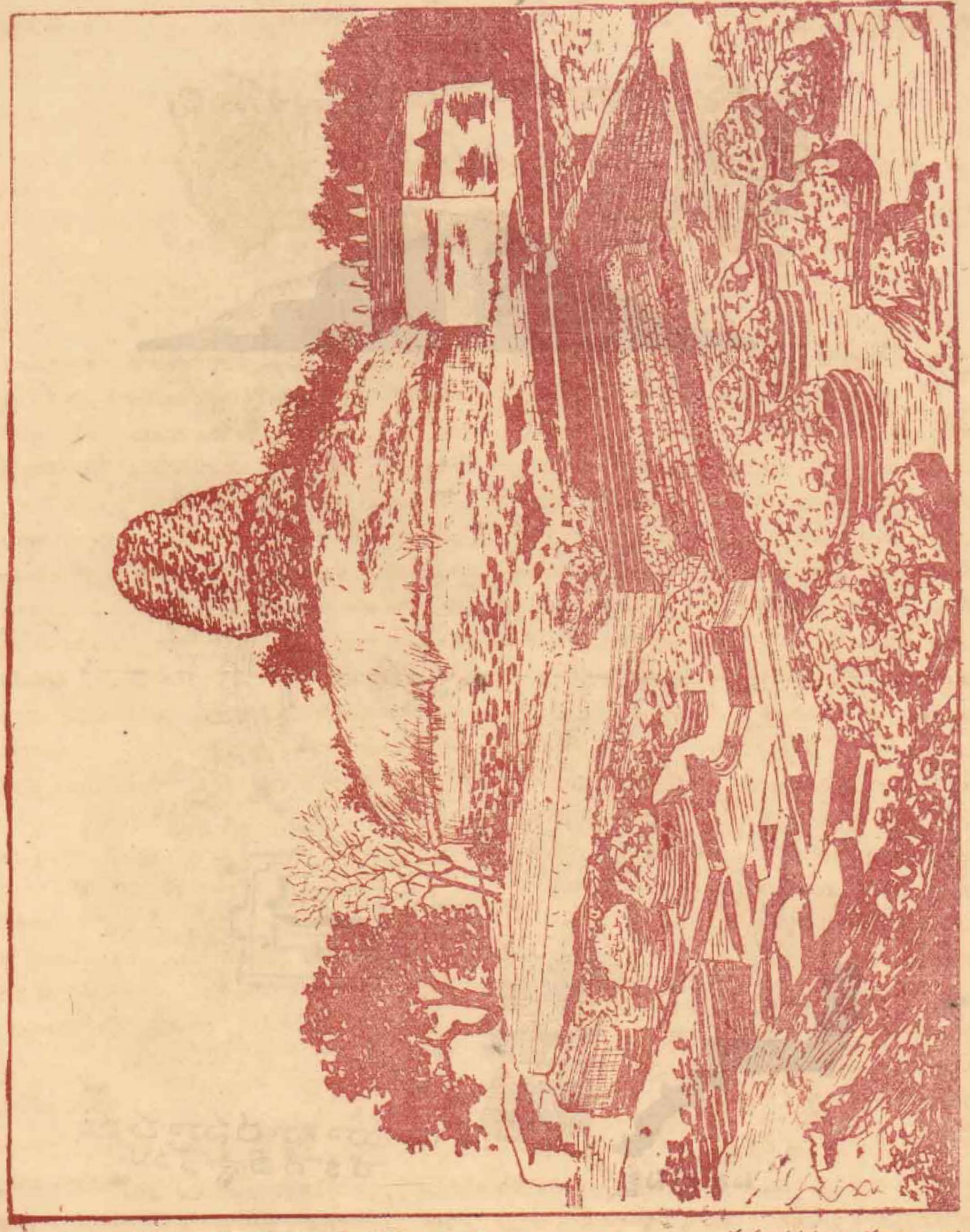
గీ. చారుభూషణరాజియు భారమయ్యె, నతులితాలంకృతులు నసహ్యంబులయ్యె
ప్రియసఖీజనభాషణల్ వెగటులయ్యెఁ, జిక్కి నగమైతి వేయేల? క్షితితలేశ!

గీ. వేగఁదోఁకొని పోకున్న వెతలఁ బడుచుఁ, గష్టజీవినిగా నిట్లు గడుపుకంటె
నిన్నె యెద నిల్పి ఘనతపోనియతిఁ బూని, యెన్నఁటికినైనఁ బతిగ నిన్నే వడసెద.

ఆ. వె. "ఎట్టిసాధ్వులకును బుట్టినయిండ్లను, బెద్దకాల మునికి తద్దతగదు"
అనుచు బుద్ధిసెప్పి యందఱు వనుపంగ, వచ్చి నిన్నుఁ జేర వలయునేమొ!

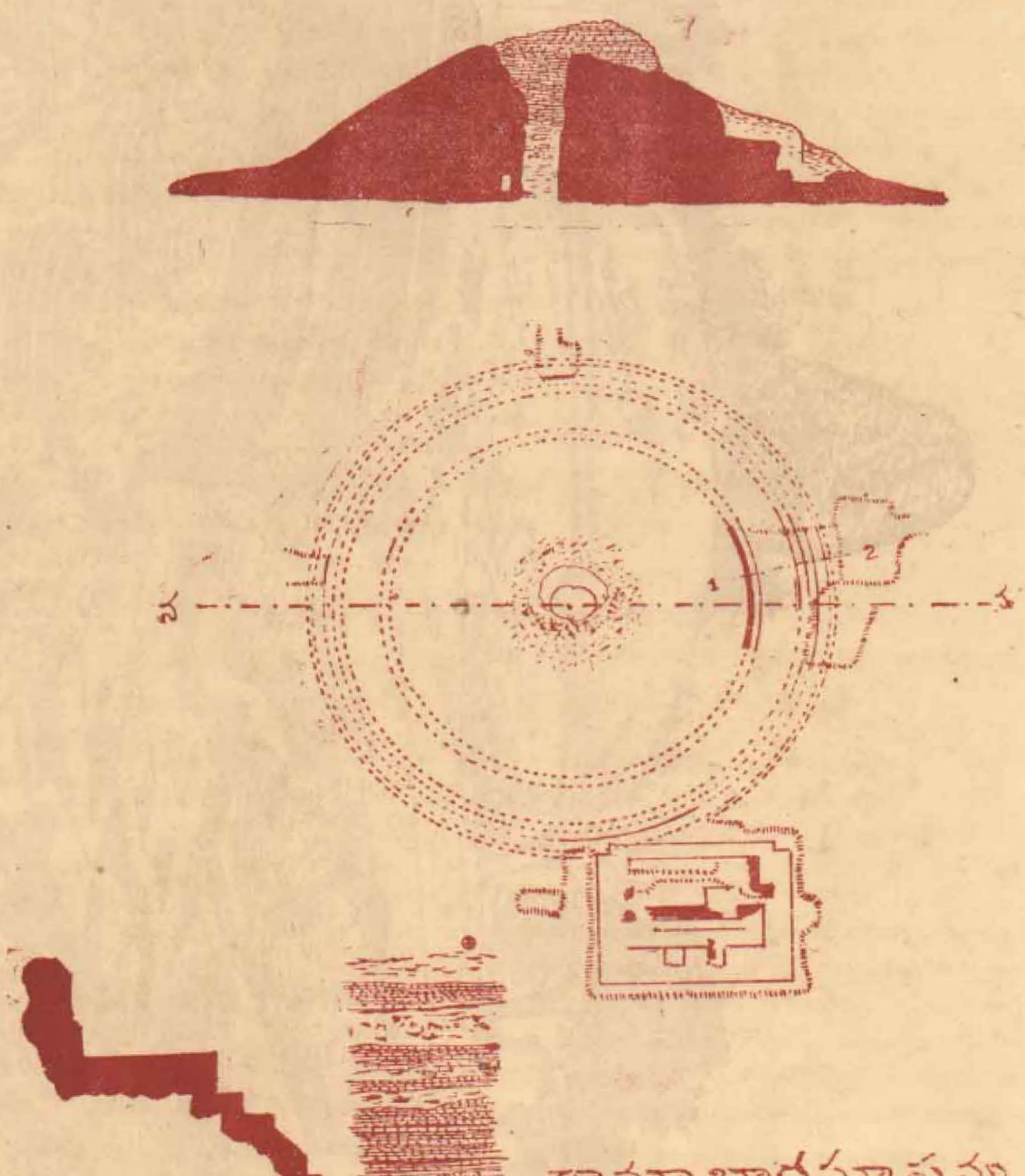
కం. అంతకు రాకుండఁగ నన్, జెంతకు రప్పించుకొనుమ శీఘ్రంబ, మహీ
కాంతా! నిన్నిదె వేఁబ్రొ, ర్థింతున్ నామనవిఁ గొనుము ప్రియ మెసఁగంగన్.

—శకుంతల.

౬ నిర్వాణస్తూపముచుట్టును గల స్తూపసముదాయము. పటము ౧౧

న-న, పై ని సెక్షన్.

1-2. పై సెక్షన్

రామాభార స్తూపము
లేక-చేదీ స్థానము.

అయినను కర్ణాటాధీశుడైన శ్రీకృష్ణ దేవరాయల నుండి కాని వైష్ణవమతము బాగుగ విజృంభింపలేదు. కృష్ణదేవరాయలు మొదలు కర్ణాటాధీశులైన అచ్యుతదేవరాయలు, సదాశివరాయలు, వేంకటపతి రాయలు, శ్రీరంగదేవరాయలు ఈమొదలగువారిఆదరప్రోత్సాహముల వలన అది దక్షిణదేశమున మరకలువైచుచు అభివృద్ధినందెను. శైవ మతము క్రీస్తుశకము పదునొకండు, పన్రెండు, పదమూడు శతాబ్దులలో యెట్లు చోళ, చాళుక్య, కాకతీయాది రాజవంశములయవలంబన మున రాజమతమై విజృంభించెనో అట్లే వైష్ణవమతము పదునాలు పదునేను శతాబ్దులలో విజయనగరము కర్ణాటాధీశులకాలమున రాజ మతమై జనాదరమును పొందెను. కందాళమువారు, తాళ్లపాకము వారు మొదలగు సుప్రసిద్ధవైష్ణవాచార్య కుటుంబములు ప్రముఖత వహించి వైష్ణవమతోద్ధారమునకై నడుముకట్టి పనిచేసినవి. శ్రీతిరుమల తాతా చార్యులవారు, తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులవారు, కందాళం అప్ప లాచార్యులవారు, కందాళం భావనాచార్యులవారు, కందాళం దొడ్డ యాచార్యులవారు, తాళ్లపాక తిరుమలాచార్యులవారు, పరవస్తు ముమ్మిడి వరదాచార్యులవారు, కోటికన్యాదానం తాతాచార్యుల వారసుడు ఏటూరు తిరుమలకుమార తాతాచార్యులవారు- పరాంకుశం వరాశతగోపజీయంగారు — ఈమొదలైన విద్వద్వరేణ్యులు వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యులును, ఉభయవేదాంతప్రవర్తకులునై విజయనగర కర్ణాటాధీశులకాలమున ప్రసిద్ధులైరి. గాఢమైన వీరి మతాభిమానము వలనను, కార్యదీక్షవలననుమాత్రమే వైష్ణవమతము రాజమతమై పెంపు చెందగలిగెను. శ్రీకృష్ణదేవరాయలనాడు విజృంభింపమొదలిడిన యీ మతము వీరప్రతాప శ్రీరంగదేవరాయల కాలమునాటికి అత్యుచ్చ దశ లోనికి వచ్చెను. ఆకాలమున కర్ణాటాధీశులేకాక వారికి సామంతులు గను సేనాపతులుగను ఉండినవారుకూడ నీమతము నవలంబించి యాద రించిరి. మన యాంధ్రదేశమునందలి జమీందారు లెల్లరు శ్రీవైష్ణవ మతము నవలంబించినది ఈకాలమునందే. అప్పటినుండి యిప్పటివఱకు తన్మతాచార్యుల గాఢదీక్షయు, మతాభిమానమును తెలుగుదేశముపై చెక్కుచెదరకుండునట్లు తనముద్ర నచ్చొత్తినది.

శ్రీరామానుజాచార్యులవారు మేలుకోటలో స్థాపించిన యతిరాజ మఠము[1], మన్నార్‌కోయిల్‌లోని వైష్ణవమఠమైన కెండలంగార మా ముని, అహోబలమఠము, పుష్పగిరిమఠము ఇవియన్నియు వైష్ణవ మఠ ములు. ఇవిగాక వ్యాసరాయమఠము శృంగేరీ మఠము, ఈ మొదలగు మాధ్వాద్వైతాదిమఠములును కలవు. కాని వీటినిగుఱించిన వివరములు శైవమఠముల వివరములవలె శాసనముల ననుసరించి బాగుగ తెలియ వచ్చుటలేదు. కాని యివియన్నియు ఆగమమతములను దేశమునసుస్థిర ముగ పాదుకొలుపుటలో మాత్రమేగాక వైదికవిద్యాప్రదానము గావించి గొప్పగొప్ప పండితులను తయారుచేయుటలోకూడ చాల తోడ్పడియుండెను. ఈవిధముగ ఎన్నిమఠములనైనను పేర్కొన వచ్చును; ఎన్నెన్నియుదాహరణములనైన నీయవచ్చును. కాని మన ప్రాచీన విద్యాసంస్థలు ఏవి అనువిషయమునుగుఱించి చర్చించుకొను టకు ఈయుదాహరణములు చాలును. ఈవిద్యాసంస్థల కార్యనిర్వహ ణాదికములనుగుఱించి తెలుపుట కిది తావుకాదు.

ప్రాచీనవిద్యాసంస్థలనుగుఱించియు, విద్యాపద్ధతినిగుఱించియు మనము గాఢముగ యోచించినచో పల్లెటూరి జీవన మెంత నిరాడంబ రముగ నుండునో ఆపద్ధతి అంతనిరాడంబరముగ నుండెడిదని స్పష్ట మగును. పెద్దపెద్ద కళాశాల లక్కఱలేదు. కూర్చుండుటకు పెద్దపెద్ద కుర్చీలుకాని బల్లలుకాని అక్కఱలేదు. పవిత్రమై, భక్తిభావముల తోడను, త్యాగదీక్షతోడను నిండి నిబిడమైయుండు దేవాలయములును, మఠములును విద్యాస్థానములు. చక్కనిపంటపైరులతోను, తోటల తోను ప్రకృతికి కంఠాభరణములవలెనుండు అగ్రహారములే గొప్ప విద్యాపీఠములు. నిత్యము విద్యార్థులకు గురుజనపూజనము; పరమేశ్వ రారాధనము; సజ్జన సాంగత్యము. గురువు శిష్యుని ఛాయవలె ననుస రింపవలసినదే; తండ్రివలె శుశ్రూష చేయవలసినదే; దైవమువలె పూజింపవలసినదే. అచ్చట ఆచార్యుడు పారలౌకికజ్ఞానము నొసంగి దేవు డగుచున్నాడు; కన్నకొడుకువలె నాదరించి తండ్రియగుచు న్నాడు; ఐహికజీవితము నెట్లుగడపవలెనో తెలిపి గురువగుచున్నాడు. భక్తిప్రేమములే వారికుండు అనుబంధములు; గురుజనమార్గానుసరణమే వారిరాచబాట; స్వధర్మనిర్వహణమే వారి కార్యదీక్ష; సనాతన ధర్మసంరక్షణమే వారి నిరంతరకృషి. పడిపోయినది ఎప్పుడో రాజ మార్గము. విజ్ఞానజ్యోతి దేశమున వెలిగించి త్రోవచూపినవారు ఆర్య మహర్షులు. అంతే. నిరాతంకముగ, నిరాడంబరముగ అంతములేని కాలవాహినివలె ఆవిద్యాతంతువు భంగముగాకుండ సాగిపోవలసినదే. దానికి తెంపు ఉండకూడదు; అడ్డు ఉండకూడదు. గురువునుండి శిష్యుడు, శిష్యునినుండిగురువు; గురువులో శిష్యుడు, శిష్యునిలో గురువు తయారైనకాలమది. భావికాలముయొక్క బీజములు భూతకాల ములో నుండెను. భూతకాలముయొక్క ఐశ్వర్యప్రతిభలు భావికాల మున ఇనుమడించినకాంతితో తెరలి తేజరిల్లుచువచ్చినవి; కాని ఒక్క టేమార్గము; ఒక్కటేమెట్టు; బింబమునకు ప్రతిబింబము; అంతే. మార్పులేదు; క్రొత్తకూర్పులేదు— ఆకాలమువేఱు; ఈకాలమువేఱు; కాని యిదికూడ ఆగతకాలముయొక్క పరిణామమే.[2]

1. Ep. Carn, Vol. III, Sr. 64.

2. ఈవ్యాసమునవచ్చు మందులతూనికలకు, కొలతలకు సరియైన తెలుగుతూనికలు, తెలుగుకొలతలు తెలియకపోవుటచేత అరవ తూని కలపేళ్లు అరవకొలతలపేళ్లు శాసనమున పేర్కొనబడినవి పేర్కొనబడినట్లే ఇందు పొందుపఱుపబడినవి.

గాంధీమహాత్మ!

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

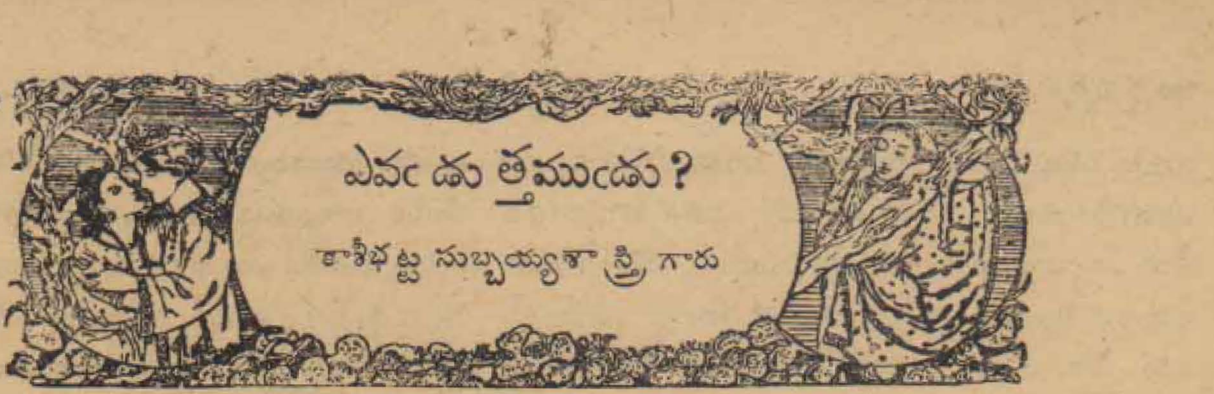
తాను ఖద్దరుబట్టఁ దాల్చినంతఫలంబు, కట్టువారల నడ్డపెట్టకున్న
మధుపానమును దాను మానినంతఫలంబు, మానువారలఁ గొట్టఁబూనకున్న
మించు శాంతాసఁ జరించినంతఫలంబు, శాంతులఁ గోపింప సాగకున్న
ఐకమత్యస్ఫూర్తి నడరించినఫలంబు, అనుజాతులను పోరుఁ బెనుపకున్న
తాఁజెడినకోఁతి వనమునంతటిని జెఱుచు, చందమున నెల్లరకుఁ బీడసల్పిమీఱు
కుచ్చితునితీరు వేఱ వాక్రువ్వనేల? ప్రేమసంపూరితాత్మ! గాంధీమహాత్మ!

సీ. నీమీఁదఁ జిత్తంబు నిలుపఁ డింతియెకదా, నిలుపువారలనైన నిలుపనీఁడు
ఎన్నఁడు నీమాట నెన్న నేరఁడుకదా, ఎన్నువారలనైన నెన్ననీఁడు
నీసద్గుణంబుల నెఱుఁగ నేరఁడుకదా, ఎఱుఁగువారలనైన నెఱుఁగనీఁడు
నీసెప్పనియమము నెఱపనేరఁడుకదా, నెఱపువారలనైన నెఱపనీఁడు
తాఁజెడినకోఁతి వనమునంతటిని జెఱుచు, చందమున నెల్లఱకుఁ బీడసల్పిమీఱు
కుచ్చితుని తీరు వేఱ వాక్రువ్వనేల? ప్రేమసంపూరితాత్మ! గాంధీమహాత్మ!

సీ. రాట్నంబు లింటింటఁ బెట్టిన నేమాయె, బడిబడిఁ ద్రిప్పి నూల్వడుకవలయు
వడికిన నేమాయె వస్త్రంబులన్నిచే, మగ్గాలనే యుంచి నెగ్గవలయు
నెగ్గిన నేమాయె నిరతంబు దీక్షనా, ఖద్దరుబట్టలే కట్టవలయు
కట్టిన నేమాయెఁ గడమకర్జంబుల, దేశహితంబె పాటింపవలయు
వేసమున కనుగుణంబగు వినయవృత్తి, తాలిమియు వెలయవలయు నీదాసులకును
ఎంతవింతగుశిక్షఁ గల్పించినావు, ప్రేమసంపూరితాత్మ! గాంధీమహాత్మ!

సీ. జేనెఁడుగుడ్డ కౌపీనమాత్రమెచాలు, ఖదరునిర్మితమయి క్రాలుచున్న
గంజియుఁబట్టెడు కబళమైననుజాలు, వేళకు లభియింపఁ జాలియున్న
కుదిరియుండగఁ జిన్నగుడిసెయేచాలును, విరివిని గాలి లభించుచున్న
ఒదిగిపండఁగఁ జాప యొక్కటేచాలును, గాఢసుషుప్త్యవకాశమున్న
నిమిషమాత్రంబు జీవించనేనిఁజాలు, పౌరుషబలంబు లంది యొప్పారుచున్న
నీదుభక్తున కిదియె పెన్నిధిగదయ్య? ప్రేమసంపూరితాత్మ! గాంధీమహాత్మ!

సీ. ఆకలియుడిపిన యన్నంబ యన్నంబు, మానరక్షకమైన బట్ట బట్ట
అన్నవస్త్రములున్న యైశ్వర్య మైశ్వర్య, మైశ్వర్యయుక్త గృహమ్ము గృహము
గోరాలలోఁజూపు ధీరత ధీరత, శత్రుని సైరించు శాంతి శాంతి
తనుసౌఖ్య మెంచని త్యాగంబు త్యాగంబు, త్యాగార్జితంబైన యశము యశము
సద్యశస్కమునిభవంబు సార్థకంబు, అందు నీదాసుఁ డెందు నిరంతరంబు
సరసమానసవర్తి ప్రశాంతమూర్తి! ప్రేమసంపూరితాత్మ! గాంధీమహాత్మ!

ఎవఁడుత్తముఁడు?

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీరాముఁడు పితృవాక్యపరిపాలనమునకై యయోధ్యను వీడి కాంతారమునఁ గాంతానుజులతో శాంతముగాఁ గొంతకాలము గడపిన పిదప శూర్పణఖ యను నసురకామిని యచటకువచ్చి శ్రీరామచంద్రుని జగన్మోహనాకారమునుగాంచి కామమోహితయై వలపు నిలుపజాలక తనతలఁపు నాసుందరాంగునకుఁ దెలిపి తన మనోరథ మీడేర్పుమని ప్రార్థించెను. కాని యేకపత్నీవ్రత నిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డగు రాముఁ డా రక్కసిమక్కువకుఁ జిక్కనవ్వి దానియాసకు బాసటగాక వేఱుగా బాసలాడుటచే నా దనుజభామిని కినిసి క్రౌర్యమునకుఁ బూన రామానుజుఁ డా రక్కసి ముక్కుచెవులు గోసి యవమానించెను.

పిమ్మట నిజసోదరీపరాభవమును విని ఖరాది రాత్రించరవీరులు రాముని హతమొనర్ప రా నామహావీరుఁ డవలీలగా వారినందఱ రణమున మరణమొందించెను. వెంటనే శూర్పణఖ లంకకేగి దశవదనునితో దశరథనందనుఁ డొనర్చిన ఘోరాపకారమును వివరించి చెప్పెను. రాక్షససార్వభౌముఁ డగు రావణుఁడు శ్రీరామునివలనఁ దనకుఁగలిగిన యవమానమును సహింపఁజాలక కోపావేశపరవశుఁ డగుటయేకాక శూర్పణఖ వర్ణించిన సీతాసౌందర్యమును విని కామమోహితుఁడు కూడ నయ్యెను. ఇట్లు కామక్రోధములు మనసున క్రమక్రమాభివృద్ధములు కాఁగా రావణుఁడు శ్రీరామపరాభవమునకుఁ దగు మార్గముల నరయుచు మొదటఁ దనసోదరి నవమానించినందులకు బదులుగ రామభార్య యగుసీత నపహరింపఁగోరి శ్రీరామ పరాక్రమభీతుఁడై రామలక్ష్మణుల ప్రత్యక్షమున జానకి నపహరింపఁజాలక మాయోపాయముచే వైదేహిని లంకకుఁ గొంపోయెను.

అనంతరము శ్రీరాముఁడు పావనివలనఁ బరమ పావనియగు నవనిజ లంకలో నున్న సందేశమును దెలిసికొని వీరవానరానీకముతోఁ గూడి లంకాపట్టణమును ముట్టడింప సిద్ధముగానుండ రావణుఁ డా సమాచారము చారులవలనఁ దెలిసికొని యట్టి ప్రబలశత్రువు నెదుర్కొనుటకు బంధుమిత్రాది నిజజనసాహాయ్య మత్యవసరమని గుర్తించి, యాప్తులనెల్ల రాఁబిలిచి రహస్యముగా మంత్రాలోచనమున కుపక్రమించి, రాముని యుద్ధమున జయించి విజయమొందుటయే తనకు ముఖ్యాభిప్రాయమని తెలిపి, పిమ్మట ప్రస్తుతకర్తవ్యముంగూర్చి మీమీ యభిప్రాయముల దెలుపుఁడని సభలోనున్న యాప్తులఁ గోరెను. అట్టితఱిని విభీషణుఁడు రాముని నిర్జించుటయే ముఖ్యకర్తవ్య మని పలుకుచున్న నికుంభాది రాక్షసవీరుల నివారించి యిటులఁ దెలిపెను. "రాక్షససార్వభౌమా! రామునితో యుద్ధముచేయుట ప్రస్తుత కర్తవ్యమెంతమాత్రమును గాఁజాలదు. రాముఁడు సామాన్యమానవుఁడు కాఁడు. అతఁ డపారపరాక్రమ ప్రభాభాసమానుఁడు; స్వధర్మనిరతుఁడు; ప్రబల కపివీరసేనాసమేతుఁడు. కావున నట్టిదుర్జేయుఁడగు విరోధితో యుక్తాయుక్తముల నారయక కయ్య మొనర్చుటకుఁ గాలు దువ్వుట యెంతమాత్రమును దగదు. హితులబోధల నాలింపక, యజ్ఞుల ప్రియోక్తులఁ బ్రేమించి, శ్రీరామునితో యుద్ధము చేయఁబూనుట స్వయముగా మృత్యువును గొనితెచ్చికొనుటయే కావున వెంటనే సాధ్వీలలామయగు జానకిని శ్రీరామునకు సమర్పించి యామహానుభావునితో సంధిచేసికొనుట యెంతయు లెస్స. అట్లు చేయనినాఁడు శ్రీరాముని కోదండమునుండి వెలువడిన వాఁడికోలలుమనసోఁకుమూఁకల మొదలంటఁదునుమాడు

ననుట నిక్కువము. మఱియుఁ బరదారాపహరణము పరమహేయము; నరకహేతువు. పతివ్రతాపరాభవ జనిత దావానలము దనుజవంశమును సమూలముగా దహించి తీఱును. కావున సోదరోత్తమా! శ్రీరామున కు సీత నొసగి, యాతనిమూలమున రాక్షసజాతికి రానున్న విపత్తును నివారించి యిహపరసుఖముల ననుభవింపఁ బ్రార్థించుచున్నాను."

కాని కామక్రోధ బధిరుఁ డగు రావణుఁడు విభీషణుని సద్బోధలు చెవినిబెట్టకపోవుటయే కాక నిండు సభలో నాతని నవమానించెను. అందువలన విభీషణుఁడు కుపితుఁడై "లంకానాయకా! నీవు నాకు జ్యేష్ఠసోదరుఁడ వగుటచే నన్నుఁగూర్చి నీయిచ్చవచ్చిన రీతిని బలుక వచ్చును. కాని ఓ రాక్షసరాజా! యీలోకములో ముఖప్రీతికై యిచ్చకములఁ బలుకు ప్రియు లతిసులభముగాఁ జేకూరుదురు. పథ్యమును బోధించు హితులును, నట్టి హితోక్తు లాలించు సుమతులును, నమకూడుట మాత్రము దుర్లభము. శ్రీరామ నిశితసాయకములచే నిహతుఁడవై రణరంగమునఁ బడియున్న నిన్నుఁ జూడఁజాలక నీయందలి భక్తిచే నే తెలిపిన మాటలకుఁ గినియకుము. ఓయన్నా! యీ నా తుదిపలుకుల నాలింపుము. నిన్నును, రాక్షసరాజధాని యగు నీ లంకాపట్టణమును నప్రమత్తుఁడవై కాపాడుకొనుము. నీకు శుభమగుఁగాక. నేను బోయెదను. నన్నువీడి సుఖింపుము. నే నెంతహితము బోధించినను విన వైతివి. కాలమాసన్నమై యున్న యపుడు సుహృద్బోధలు చెవి సోఁకవు" అని పలికి యన్ననువీడి వెంటనే నిజసోదరునకే కాక స్వజాతికిఁ గూడ శత్రువగు రాముని పక్షమునఁ జేరెను.

విభీషణునివలెనే కుంభకర్ణుఁడును రావణున కీక్రిందిరీతిని హితము బోధించెను. "రాక్షసేశ్వరా! నీవు సీత నపహరించుటకు ముందుగా మాతో నాలోచింపకయే స్వేచ్ఛగాఁ బరదారాపహరణపాపకార్య మొనర్చి బలవద్విరోధమును దెచ్చిపెట్టికొని, యది యిపుడు ప్రాణముమీఁదికి వచ్చుటచే నీయంత్యావస్థలో మాతో మంతన మొనర్పఁబూనితివి. రాజనీతికోవిదులు, చేయవలసిన కార్యమును ముందుగా నాప్తులతో నాలోచించి, కర్తవ్యమునకుఁ బూనుకొందురే కాని యనాలోచితముగఁ దొరపడి కార్య మొనర్చి కష్టములఁబడి పిమ్మట వానిఁ దొలఁగించుకొనుటకుఁ దగునుపాయముల నారయఁగోరరు. నీవొక్కఁడ వొనర్చిన యీ యనాలోచితకృత్యముచే రాక్షసజాతియెల్ల వినాశమగునట్లు పొడగట్టుచున్నది. కావున నీసౌఖ్యమును మనజాతిక్షేమమును గోరు నీ యీ సోదరుని మాటలఁ బాటించి రామునకు సీత నొసఁగి సంధి చేసికొనుటయే సరియగుమార్గము. ప్రాజ్ఞుఁడగు ఱేఁడు దేశకాలముల ననుసరించి సామాద్యుపాయములలో నేది యుచితమో దానినిఁ జేకొనుచుండును; కాని సదా యొక యుపాయమునే యవలంబింపఁడు. మఱియు రాజనీతి రహస్యము నెఱుంగక దాంభికవాదములఁ జేయుచుఁ గార్యాలోచనమున కడ్డువచ్చు సచివాధముల మాటలఁ బాటింపకుండుటయే కాక యవసరమగుచో నట్టి యల్పబుద్ధుల మంత్రాలయమునుండి వెడలఁగొట్టుటయే యుక్తము. విపరీతకృత్యములకు నేలికను బ్రోత్సహించు మంత్రులు స్వామిద్రోహు లగుటచే నట్టివారిని శ్రేయస్కాముఁ డగు ఱేఁడు శత్రుసములనుగా భావింపవలయునుగాని చపలచిత్తుఁడై వారి వెడఁగు వాదముల నాధారముగాఁ దీసికొని కార్యమున కుపక్రమింపఁ జనదు. కావున శ్రీరామవైరమునకుఁ బ్రోత్సాహకులుగా నున్న యవివేకుల మాటలఁ బాటిగాఁ దీసికొని రామునితో యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁడవు కాక నీ హితమును గోరు ననుజుల మతమును మన్నించి రామునితో సంధి చేసికొనుట యుక్తము. ఆపైని నీయిష్ట మెట్లో అట్లు చేయుము."

ఇట్లు హితబోధ కావించెనుగాని, తనమాటల నాలింపక తనయన్న కోపోద్దీపితుఁ డగుటను గుర్తించి జరిగిన దానికి వగచి ప్రయోజనములేదని నిశ్చయించుకొని తిరుగ నిట్లు పలికెను. "అన్నా! నాపైనలుగక నన్ను గరుణింపుము. నిజమగు బంధు వాప్తుల కాపత్కాల మాసన్న

మైనప్పుడు ధర్మబుద్ధితోఁ దగుహితము బోధింపవలయును గాని కపటభావముతోఁ జయములఁ బలుకరాదు. కావున సోదరప్రేమచే రామునితో సంధిచేసికొనుట తగవని నీకు హితము నివేదించితిని. అది నీకహిత మగుచో నీయాజ్ఞానుసారము యుద్ధమున రాముని హత మొనర్చి నీమనోరథ మీడేర్తును." అనిపలికి యన్నపక్షము నవలంబించి రామునితోఁబోరాడి యాతనిచే యుద్ధమున హతుఁడాయెను.

కావున కుంభకర్ణవిభీషణులలో నెవఁడుత్తముఁడో నిర్ణయింపవలసియున్నది. కొందఱు విభీషణుఁ డుత్తముఁడనుచున్నారు; మఱికొందఱు కుంభకర్ణుఁ డుత్తముఁడనుచున్నారు. అందు మొదటివారివాద మేదియన "యుక్తాయుక్తవివేకదూరుఁడై కుటిలమార్గమునఁ బోవు గర్వితుఁడు, గురుఁడైనను బరిత్యాజ్యుఁడే కాని సేవ్యుఁడు కాఁడు. కావునఁ బరస్త్రీపరాయణుఁడై నింద్యమార్గమునఁ గార్యములసాధింపఁ బ్రయత్నించు రావణుఁడు తన కన్నయైనను త్యాజ్యుఁడే యనితలఁచి విభీషణుఁడు రావణుని విడచి రామునికడ కేగెను." అని. రెండవపక్షమువారు "ఎవఁడు విపన్నుఁడై యున్న బాంధవు నాపదనుండి యుద్ధరించుటకు సిద్ధపడునో వాఁడే నిజమగుబంధువనియు, నెవఁడు భయగ్రస్తుఁడగు స్వజనునిఁ బరిత్యజించి పరాభవించునో వాఁడు బంధువు కానేరఁడనియుఁ గావున నాపత్కాలమున నన్నను విడువక కంఠమునఁ బ్రాణములున్నంతవఱకు నరులతోఁ బోరి రణమున హతుఁడైన కుంభకర్ణుఁ డుత్తముఁడుగాని యాపన్నుఁడై యున్న యన్నకు సాయపడకపోవుటయే కాక సోదరుని బరిత్యజించి స్వజాతివిద్వేషియగు శ్రీరామునిఁ జేరిన విభీషణుఁ డుత్తముఁడనఁ దగఁడు." అని తెలుపుచున్నారు.

ఈ యిరువురిలోఁ గష్టసమయమున నన్నను విడచి పరాశ్రయ మొనర్చి యైహికసుఖముల నపేక్షించినవాఁ డొకఁడు. ఆపత్కాలమున నన్నకుఁదోడై ప్రాణములఁ బరిత్యజించి పరానందమును బడసినవాఁడు వేఱొకఁడు. వీ రిరువురిలో మొదటివానికంటె రెండవవాఁడుత్తముఁడని తెలియనగును. రావణుఁడు దిక్పాలాది దేవతల నిర్జించి యార్జించిన సంపదల నాతనిదరిఁ జేరి హాయిగా ననుభవించి తుద కట్టిసోదరుని కాపదరా విడనాడిపోవుట మానధనులకును, ధర్మనిరతులకును రుచింపదు. కావుననే దుర్యోధనుఁ డెంతటికుటిలుఁడైనను, ధర్మరా జెంతటి సచ్చరితుఁడైనను భీష్మద్రోణవిదురాది విద్వాంసులు దుర్యోధనునకు నీతుల బోధించిరే కాని పాండవులతో యుద్ధ మాసన్నమైనపుడు దుర్యోధనునివీడి పాండవపక్షమునఁ జేరరైరి. మఱియుఁ గర్ణుఁడు పాండవులు తన సోదరులని తెలిసియుఁ దన్ను చిన్ననాఁటనుండియు మహారాజమర్యాదలతో గౌరవించి ప్రేమించిన దుర్యోధనుని వీడి పాండవపక్షమున జేరకుంటకు ధర్మభీతియు, మానవనీతియు హేతువులు. కావుననే యార్యు లిట్లు తెలిపియున్నారు. "ఎవఁడు శుభాశుభాది సకల సమయములందును బంధువుల విడనాడక సదా కాచియుండునో వాఁడే బంధువుఁడు; కాని, తనకు సౌఖ్య మబ్బినంతకాలము బంధువులతోఁ గలసియుండి వారికి నాపద రానున్నప్పుడు చల్లగా విడచిపోవుట చెల్లుబడి కానేరదు" అని. రావణుఁడు సీత నపహరించిన పాతకుఁ డగుటచే విభీషణుఁడు రావణుని విడచెనందుమా? యట్లనుట పొసఁగదు. ఇంతకుఁ బూర్వ మనేక పరభార్యల నీతఁడు చెరగొనియున్నవాఁడే. యప్పు డేల విడువలేదు? నిజముగా విభీషణుఁడు సుగుణపక్షపాతియు, విగుణ దూరుఁడు నగుచోఁ జిరకాలమునకు ముందే రావణుని విడచియుండవలసియుండును. కాని యట్లుచేయక దుర్జేయుఁడగు రామునివలన రావణున కాపద సమీపముకాఁగా నాతఁడాప్తులసాయ మపేక్షించు సమయమునఁ దనబోధలవినక తృణీకరించినమాత్రమున సోదరుఁడగు సార్వభౌముని విడచి పరరాజు ప్రక్కఁ జేరెను. అది యెంతమాత్రమును యుక్తముకాదు. కావుననే కుంభకర్ణుఁడు తనబోధలకుఁ గినిసిన యన్నను విడువక యతనికి సాయపడెను.

మఱికొందఱు విభీషణుఁడు విష్ణుభక్తుఁ డగుటచే నారాయణస్వరూపుఁడగు రామునిఁ జేర ననుచున్నారు.

ఈవేదాంతార్థ మంతగా నిట సరిపడుటలేదు. విభీషణుఁడట్టి పరమభాగవతోత్తముఁ డైనచో రావణునితో మాటలాడునపుడు రాముని యవతారమహిమలను వెల్లడించి యుండవలయును. అట్లుచేయక రాముఁడు పరాక్రమశాలి యనియు, ధర్మాత్ముఁడనియు, సామాన్య మానవ సామర్థ్యములఁగూర్చియే తెలిపెను. మఱియు నీక్రిందిసందర్భమునుబట్టిచూడ విభీషణుఁడు రాముని కడకు భక్తుఁడుగాఁబోక రాజ్యాభిలాషియై పోయినట్లు పొడకట్టుచున్నది. కనుఁడు: విభీషణుఁడు శరణార్థియై రామునికడకు వచ్చినప్పుడు రాజనీతికోవిదులగు సుగ్రీవాదులు విభీషణుఁడు విరోధిసోదరుఁ డనియు, కుటిల స్వభావము గల రాక్షసుఁడనియు, నందువలన మన మీతని చేరనీయరాదనియుఁ దెలుపుచున్నప్పుడు వారితో శ్రీరాముఁడు "విభీషణుఁడు రాజ్యకాంక్షియై వచ్చినట్లు పొడగట్టుచున్నది. కావున మన మీతని రావణునకు వ్యతిరేకునిగాఁ దలఁపవచ్చును." అని విభీషణుఁడు రాజ్యాభిలాషియై వచ్చినట్లు స్పష్టముగాఁ దెలుపఁబడినది. మఱియు విభీషణుఁడు రామ లక్ష్మణు లిరువురు నింద్రజిద్బాణబద్ధులై యుద్ధభూమినిఁ బడియుండుటను జూచి ఖిన్నుఁడై 'అయ్యో! నారాజ్యమనోరథము విఫలమైనది యిక నేఁ జచ్చినవానితో సముఁడను' అని విలపించుచున్న విభీషణునిఁజూచి సుగ్రీవుఁడు 'ఓమిత్రుఁడా! నీవు తప్పక లంకారాజ్యమును బొందఁగలవు.ఇందు కింత మాత్రమును సంశయింపకుము!"అని యోదార్చెను. ఈ సందర్భములఁ బట్టిచూడ విభీషణుఁడు రాజ్యకాంక్షచే రావణుని వీడి మహాపరాక్రమశాలియగు రాముని శరణు చొచ్చినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కావున విభీషణుఁడు భక్తునకును భగవంతునకునుగల సంబంధమును పురస్కరించుకొని రామునిఁ జేరలేదు. రావణునికంటె రాముఁడు ప్రబలుఁడగుటచే నాతనినాశ్రయించుట నిజకార్యానుకూలమని తలఁచినట్లు కనుపట్టుచున్నది. కావున స్వార్థపరత్వముచేఁ బరునిఁ జేరి సోదరద్రోహియై లంకాసింహాసనము నెక్కిన విభీషణుఁ, డుత్తముఁడో స్వార్థత్యాగియై సోదరసహాయార్థమై ప్రాణములఁ ద్యజించి వీరస్వర్గమున కేగిన కుంభకర్ణుఁ డుత్తముఁడో ప్రాజ్ఞులు తెలుపుదురుగాక!

ప్రియ లేఖ

వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ గారు

శ్రీయుత! చంద్రవంశఘన సింధుసుధానిధి! స్వీయఘోరకా
క్షేయక మర్దితారి! పరికీర్తితసర్వదిగంతసద్గుణా!
కాయజసన్నిభాంగ! రవికాంతివిభాసుర! హాస్తినాపురీ
నాయక! ప్రాణనాథ! నిను నమ్మినప్రేయసి నే శకుంతలన్.

కం. లలితప్రేమామృత తుం,దిల మానసనగుచు నిట్లు దీనతతో, నే
విలిఖింపఁగఁ బూనితి రా, ట్తిలకా! యీలేఖ సమ్మతిం గనుఁగొనుమా!

సీ. సర్వసర్వంసహా చక్రభరణధురీ, ణ సుభుజా! నన్బ్రోవ విసుగువడితె?
దీనమానవరక్షణానూనమానస,పంకజ! ననుంబ్రోవ జంకువడితె?

పరిపంథి పరివృఢప్రాభవ భంజన,ప్రౌఢ! ననుంబ్రోవ భయము వడితె?
బుధజనకాండసంపూజ్యపుణ్యాపుణ్య,విజ్ఞ! ననుంబ్రోవ బిడియపడితె?
సత్కృపాపూర్ణ దృష్టి ప్రసారితా ఖ,ండజానందదాయక! యరసి, నన్ను
నోమ నయ్యయ్యో! నీ విటు లోటువడితె? భవదవన దీక్ష యేమయ్యెఁ బలుకు నృపతి!

గీ. మాలతీలత నాకంఠ మండనముగ, పలికి, కచభరమునసుమావళులఁగూర్చి
"యమృతవాహిని నీవో"య టంచుఁబ్రేమ,ముద్దుఁగొనునాఁటిమాటలువోయెనెటులు?

కం. దూతలఁ బుత్తెంచెదనం, చాతీవను ముఖము నూఁగునపుడేంటివిగా
దే? తలఁపవ యద్దానిని, భూతలనాథా! మదీయ పుణ్యమెయదియున్.

కం. ఆనాఁటిపల్కు లింతయు, మానసమునఁ దలఁపవో కో! మఱచితో? నీరా
జ్యానందానుభవంబునఁ, గానవొ యొక్కింత తీరికయె మనుజేశా!

చం. కురుకులమండనుండవయి, కోవిదసంస్తుత కీర్తివై, మహా
గురుజనబోధితుండవయి, క్షోణితలేశ్వరపూజితాంఘ్రివై
పరమగుణోన్నతుండ వయి, ప్రస్తుతధారుణి చక్రవర్తివై
హరిహరి! మాటఁదప్పితివి ఖ్యాతిని బొందుపథంబె యిద్దియున్.

ఉ. నీసువిశాలఫాలమును, నీకమలాయతనేత్ర యుగ్మమున్
నీసమదంతపఙ్క్తియును, నీచిఱునవ్వును, నీవిలాసమున్
నీసుకుమారదేహమును, నీహొయలుం గని నిశ్చయంబుగన్
మోసముపోతి సుమ్ము! మనముం గనిపెట్టఁగలేక ముగ్ధనై.

సీ. సదయావలోకనప్రదరసంహతి నాదు, హృదయంబుఁ జీల్చుట నెంచలేదె?
హస్తసంస్పర్శ నా కబ్బిన గ్లానరించి, తహతహఁ గూర్చుటఁ దలఁపలేదె?
చంద్రశిలావేది సరసనుగూర్చుండి, మొన్నొ బాసలు సేయు టెంచలేదె
మునియానతిని సైతమునుగొనకే నిన్ను, దయితునిఁగాఁ గొంటఁ దలఁపలేదె
కనికరములేదె? నాపయి మనములేదె? ధర్మపద్ధతి నెద నింత దలఁపలేదె?
యేల దూతలఁ బుత్తెంచ వింకనైన, దీనురాలిని నన్ బ్రోవవు మానవేంద్ర.

గీ. అహరహంబును నీయందె యాత్మనిలిపి, నిన్నె స్మరియించుచే నిట నున్నదాన
నధిప! గావున నాహార మరుచియయ్యెఁ, గంటికిని నిద్రసహితము గఱవె సుమ్ము!

గీ. చారుభూషణరాజియు భారమయ్యె, నతులితాలంకృతులు నసహ్యంబులయ్యె
ప్రియసఖీజనభాషణల్ వెగటులయ్యెఁ, జిక్కి సగమైతి వేయేల? క్షితితలేశ!

గీ. వేగఁదోకొని పోకున్న వెతలఁ బడుచుఁ, గష్టజీవినిగా నిట్లు గడుపుకంటె
నిన్నె యెద నిల్పి ఘనతపోనియతిఁ బూని, యెన్నఁటికినైనఁ బతిగ నిన్నే వడసెద.

ఆ. వె. "ఎట్టిసాధ్వులకును బుట్టినయిండ్లను, బెద్దకాల మునికి తగ్గదగదు"
అనుచు బుద్ధిసెప్పి యందఱు వనుపంగ, వచ్చి నిన్నుఁజేర వలయునేమొ!

కం. అంతకు రాకుండఁగ నన్, జెంతకు రప్పించుకొనుము శీఘ్రంబ, మహీ
కాంతా! నిన్నిదె వేఁడ్రా, క్షింతున్ నాథునవిఁగొనుము ప్రియ మెసఁగంగన్.

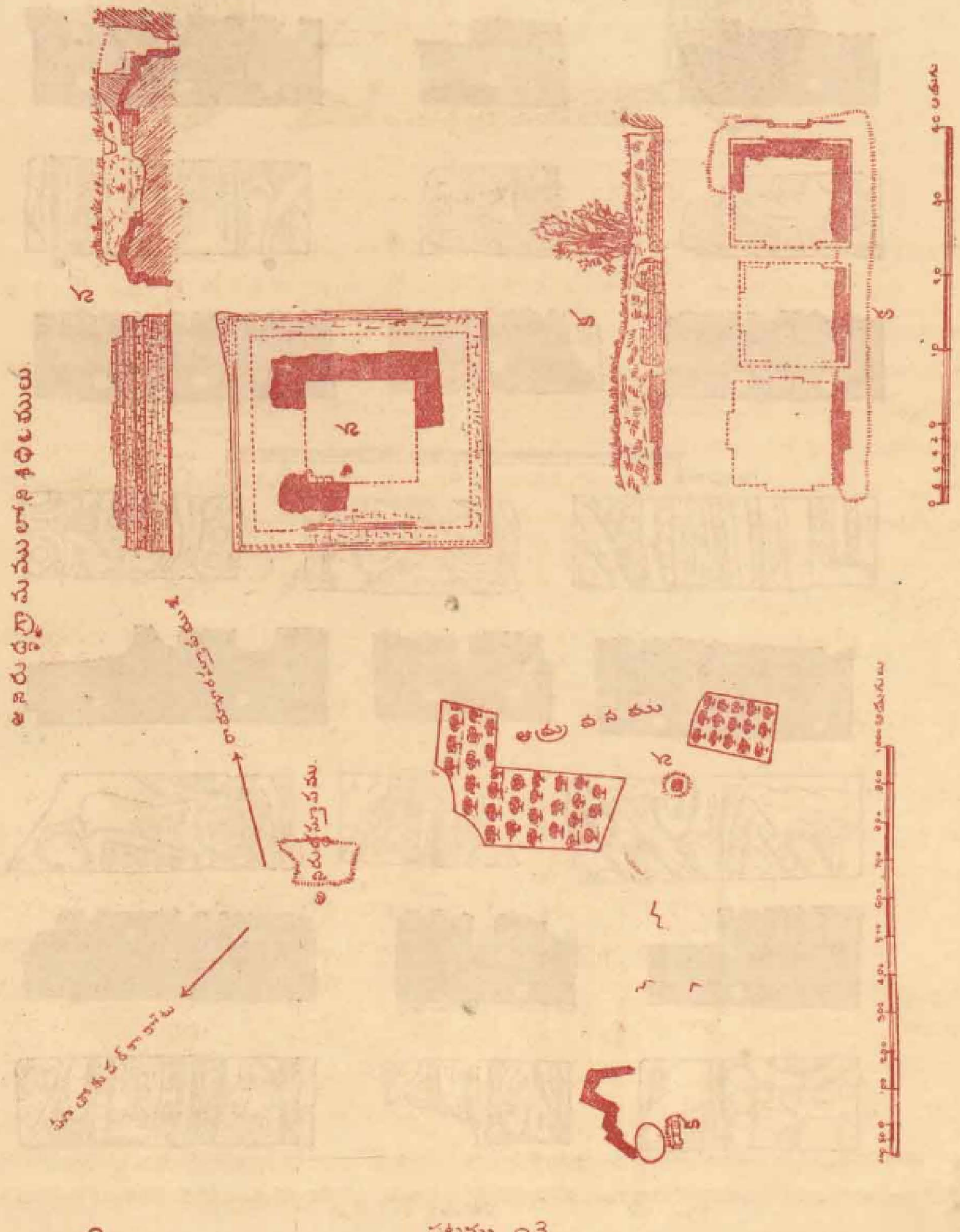
—శకుంతల.

సంఘసంస్కరణము

వల్లభనేని వేంకటరావు చౌదరి గారు

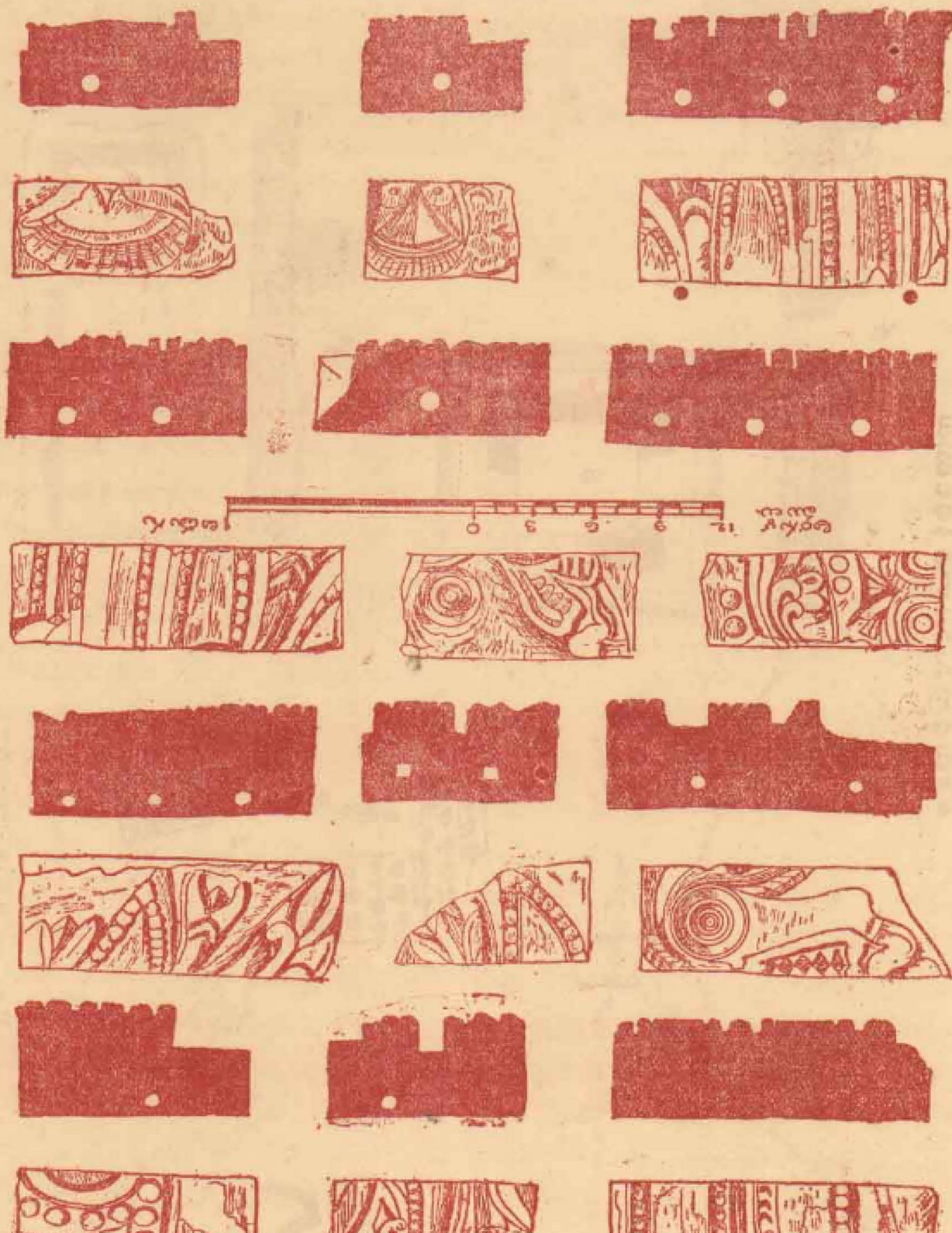
నాగరికతకు సరియగు నిర్వచన మింతవరకు నెవరును జేసియుండలేదు. నాగరికత యన కేవల జ్ఞానముకాదని యెల్లదేశములయందలి బుద్ధిమంతులును ఒప్పికొనియున్నారు. నాగరిక దేశములని చెప్పబడుచున్న పాశ్చాత్యదేశములందు ఏకొలదిమందియో తప్ప తక్కిన విద్యావంతులు ఆధిభౌతికజ్ఞానమునే నాగరికతగా భావించుచున్నారు. కాని యాధ్యాత్మికమును పరిగణించుట లేదు. ఆధిభౌతికము నతిక్రమించి యాధ్యాత్మికమున మించి యొరులకు బోధించిన యార్యావర్తము, నేడు యోగాభ్యాసమహోత్సవమున సకలధర్మసాధన మగు స్వశరీరము నుపేక్షించి కృశించి నశించిన వెడగుబోలె, నన్యాయత్తమై, విస్మృతపూర్వానుభవమై, శిథిలమై తుదకు పాశ్చాత్యులనుజూచి తనను సంస్కరించుకొనుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. సంస్కరణము సర్వతోముఖముగ నారంభ మగుచున్నది. చిత్రవిచిత్రస్వభావములు గల నాయకు లుద్భవించుచున్నారు. సీతనేత్ర సంబంధము దురవగాహముగ నున్నది. సంస్కరణాభిలాష జనముల మనముల బ్రబలినకొలది, యల్పజ్ఞానులును, పదాభిమానులును, హ్రస్వదృష్టులును, ఆత్మసంతర్పణముకొరకు నాయకులై జనుల నపమార్గములకు గుంజుచున్నారు. భ్రమపడి తాము తప్పుడుద్రోవల కలవడి యమాయకులై కొంద రవియే సన్మార్గములని నమ్మి యితరుల నాద్రోవల నడపుచున్నారు.

మతసంస్కర్తలు, రాజకీయసంస్కర్తలు, పాపము, లోకవిస్మయకారణము ననన్యగ్రాహ్యము నగు వర్ణాశ్రమవిభాగమును హిందూమతములోని కళంకముగ దలంచి క్రైస్తవుల ననుకరించి తుండుతుపాకి నెగురగొట్టి వేయుచుండ; పంచముల నెంతదూరమున నుంచిన నంత బాగుగ వర్ణాశ్రమధర్మములు నిలుచునని వేరొకమూల నుండి మహాబుద్ధిశాలురగు నపూర్వవిద్వాంసులు ముక్తకంఠముగా చాటుచున్నారు. సర్వస్వము, స్వశరీరమును కూడ దేశముకొరకు ధారవోసి దేశవిముక్తిని బడయుటకు కొందరు బూనియుండ; మరికొందరు స్వలాభపరాయణులై నిర్లజ్జముగ ప్రభుత్వదాస్యమునకు దోడ్పడి, యమాయికప్రజల నన్యథామనస్కుల జేయుచున్నారు. అందరిలోనికి సంఘసంస్కర్తల మనుపేర దిరుగు వారివిషయము హాస్యాస్పదముగ నున్నది. నియోగిసంఘము, వైశ్యసంఘము, విశ్వబ్రాహ్మణసంఘము, వైఖానససంఘము, కమ్మసంఘము, రెడ్డిసంఘము, ఎఱుకలవారిసంఘము, యాకమూరి చాకలిసంఘము, అన్నియు సంఘములే; అన్నియు వేర్వేరుసంఘములే. దేని నాయకులు దానికి; కంసాలియత్తెసర్లు; ఎవరిబాగు వారికే కావలెను. ఒకరిజోలి యొకరికిపట్టదు. ఒకరు సమావేశమైనప్పుడు రెండవవారికి పనిలేదు. సమావిష్టులకు నితరుల విచారణ మక్కరలేదు. తా మెట్లు సర్వవిషయములలో సర్వోన్నతత్త్వమును బడయగలరో యదియే కావలెను. కాదు, కాదు, పొరబాటు ! ఆరంభముననే, అందరిలోన తమరే, తమసంఘమే, యుత్కృష్టమైనదని సంభావన. సమావేశములోని ప్రతివ్యక్తికినికూడ నమ్మకము. ప్రతిసంఘమునకును, తక్కినసంఘము లన్నియు

పటము ౧౩

రామాభారస్తూపములోని ఇటుకలు.

తమను తలలెత్తనీయక ద్రొక్కుచున్నవని పిచ్చినమ్మకము, పిచ్చిభయము.

ఇదంతయు నప్రాజ్ఞులగు నాయకులవలన కలిగినది. ప్రతిసంఘముపేరను మేము ప్రతినిధులమని, సభలలో వాగువారు కొందరుందురు. అట్టినాయకులే కొంపదీయుచున్నారు. ఇట్లనుట చదువరులకు బరుషముగా నుండవచ్చును. కాని, ఇదియథార్థము. సమష్టికుటుంబములో నన్యోన్యము, నవిశ్వాసము కల్పించి, ఒండొరుల దురర్థములు జేసికొనజేసి, తుదకు విచ్ఛిత్తికి లాగుట కొంపదీయుట కాదా ?

ప్రతిపురుషుడును నిర్వర్తించవలసినవిధులు, వివిధములును బహుళములుకాక, సాధారణాపవాద శాస్త్రములవలె న్యూనాధికబలవత్తాకములు ; స్వశరీరమునకు సంబంధించినవి, స్వగ్రామమునకు సంబంధించినవి ; ఇట్లు వ్యాప్తి స్వదేశమువరకేకాదు, స్వఖండమువరకే కాదు, స్వలోకమునకును నవి విస్తరించును.

మనపూర్వులు వీనినన్నిటిని చక్కగ విభజించి సుస్పష్టముగ దెలిపియుండిరి. దూరదృష్టిగల ప్రతివానికిని, పైజెప్పినవరుసలో, నొకదానికంటె నొకటి బలవత్తరమైనదిగా కన్పడును. సంకుచితదర్శనులకు విపరీతముగా గన్పడును. అట్టివాడు గ్రామమంతకును సంబంధించిన కార్యము వచ్చినప్పుడు దానిముఖ్యతను గ్రహింపజాలక స్వకుటుంబకార్యమునే చూచుకొనుచుండును. "గ్రామస్థులందరిమాట నా కెందుకు? నా చేనుకు నీరు రానిమ్ము; తర్వాతచూతము. ఇంటగెల్చిరచ్చగెల్వవలెను. గ్రామస్థులకొంప లంటుకొన్నవని నే నేమిచేయగలను? నాయింటిని నేను కాపాడుకొనవలెను. ఉట్టికెక్కలేనమ్మ స్వర్గమున కెక్కగలదా? నాయింటికి కలరా రాకుండ నుండవలెను; నాగృహమును, కుటుంబమును పరిశుభ్రముగా నుంచుకొనవలెను. ఎవరికి వారిట్లుచేసికొనిన చాలును." ఇట్లు సమాధానపరచుకొనును.

గాలియు, వానయు, నెండయు, శీతోష్ణములును తగురీతి నుండుట జీవియొక్క జీవనమున కెంతప్రధానములో, రెండవదిగా సమష్టిజీవితము వ్యష్టిజీవితమునకంతయావశ్యకము. ఈసంబంధము సజ్ఞానముచే దెలియలేకపోవుటేకాని, ఏవ్యక్తియును పశుదశనాటి మనుజునివలె జీవనము సలుపజాలడు. జనపరంపరలనుండి సంఘాంతర్భూతుడైనవా డొక్కసారిగ సంఘమును వీడజాలడు. సంఘావయవముగ జనించి తల్లినే మెరుగని క్రొత్తగా జనించిన బాలునివలె, యవయవియగు సంఘమును, తత్సంబంధమును గ్రహింపజాలక, ప్రత్యేకముగా తన కొక్కనికేమో శక్తికలదని భ్రమపడి ప్రయత్నించి తుదకు వ్యర్థప్రయత్నుడగును.

సంఘము ప్రాణికి శరీరమువంటిది. వివిధజాతులును, కులములును, కుటుంబములును, అవయవముల వంటివి. ప్రభుత్వము హృదయమువంటిది. హృత్పిండమున దోషమేర్పడినప్పుడు సర్వావయవములకును బలము క్షీణించును. అట్టి సమయమున హృత్కోశమును బాగుజేయ ప్రయత్నించవలెగాని యొక్కయంగమునకు బలమెక్కుట, కృషిసేయుట హాస్యాస్పదము కాదా !

పతిసంస్కారప్రియు లగు నోనేతారమ్మన్యులారా! జిజ్ఞాసువులై తపమాచరింపుడు. చేయదగినపని యిది కాదని గోచరించును. వారుణియగు భృగువు, తపముచే నన్నమయమునుండి యానందమయకోశము వరకును, స్వయముగా క్రమక్రమముగా, నెక్కినట్లు మీరును క్రమముగా నిదికా దిదికాదని తోచి, తుదకు కర్తవ్యము గోచరించును. ఎవనిశక్తికి దగినంత వాడుచేయును. కాని చేయుప్రయత్నము, సుస్నిగ్ధముగను, సువిస్పష్టముగను నుండవలెను. మనదేశమందలి మహానాయకు లందరు (మధ్యములు) పతిసంస్కారములకు బ్రయత్నించి, వ్యర్థప్రయత్నులై తుట్టతుదకు సర్వము నిర్ణయింపగలది స్వరాజ్యమే యని యెరింగిరి.

దేశకాలముల గమనించి మనము కృషిసలుపవలెను. సందిగ్ధవిషయములను నిర్ణీతములుగా భ్రమపీడి యాచరణలోనికి తేరాదు. మన మొద్దునసె యుంటిమను కొందము. వరదలో గొట్టుకొనిపోవువారిలో

మనవారిని యేరిలాగుదుమా! ముందుగ నందిన పెరవారిని పీడుదమా!! మతాంతరుల నుపేక్షింతమా? విరోధుల బహిష్కరింతమా? ప్రవాహములో వచ్చుచున్న మహాజనమును బైకిదీయు ప్రయత్నము మాని, యుత్తారితులై, ఛిన్నందేహముగ సజీవులై, నస్మారులైయున్న బంధుమిత్ర పరిచితవర్గమున కభ్యంజనాదికములచే సౌఖ్యము గల్పించి విందులు గుడిపించుటా మనకర్తవ్యము?

పాశ్చాత్యదేశములందు, సంఘసంస్కారము వేరు; మతసంస్కారము వేరు; రాజకీయసంస్కారము వేరు. వారి భావనయే వేరుగానుండును. ఒక్కొక దేశమున నొక్కొక భాషలో నొక్కొకయర్థముగల పదమేర్పడినట్లు (దానిని భాషాంతరీకరించుట యసాధ్యము) మతములందును, సర్వకార్యములందు మనుజుని ప్రవర్తనమునందును వారివారి భావానుసారముగ విభాగము లేర్పడును. ప్రాగ్దేశములందు, ముఖ్యముగా భారతవర్షమునకు, సాంఘికములును, రాజకీయములును, మతవిషయములును అని మూడుగా నితరులకు కన్పడున వన్నియు నొక్క "ధర్మ" మను రూపమున బరగుచున్నవి. మనకు మతమన నొక్క పురుషుని యభిప్రాయముకాని వేరుకాదు. ఒక్కని బోధనములే ప్రమాణముగానేర్పడిన పాశ్చాత్యమతములకును, ఋషులనబడు (లోకజ్ఞానపూర్ణులగు) తత్త్వవేత్తల యభిప్రాయము లన్నిటి (మతములన్నిటి) సమన్వయమగు మన "ధర్మ" మునకును పోలిక యెక్కడ? ఒక్కసారి "హిందూమతమును" సూక్ష్మదృష్టితో బరికింపుడు. దాని సూక్ష్మశరీరము దర్శన మగును. మన సనాతన ధర్మము (హిందూమతము) సర్వగ్రాహకమని తెలియగలదు. ఒకవ్యక్తిని మానముగా దీసికొని, పురుషుడుగాని, స్త్రీగాని, ఏవర్ణమునకైన జెందనిమ్ము! ఏస్థితిలోనైన నుండనిమ్ము! ఆవ్యక్తి తనస్థితిగతులను అప్పటి దేశకాలముల ననురించి మార్చుకొని, తాను నెరవేర్చవలసిన విధులు స్పష్టముగను, వివరముగను విధిరూపమున జెప్పబడియున్నవి. ఇదియే ధర్మస్వరూప నిరూపణము. ఈధర్మము దేశమును బట్టి కాలమునుబట్టి మారుచుండును. ఒకవ్యక్తికి కాక, యొక జనసంఘముయొక్క ధర్మము మారవలసినప్పుడు, సంస్కరింపబడవలసినప్పుడు, అది ప్రభుత్వమునకు సాధ్యమగును కాని యొకవ్యక్తిచేయు పనికాదు. ఆరంభించునది యొక్క పురుషుడు; వ్యాపింప జేయునది ప్రభుత్వము. ప్రపంచములోని మతములన్నియు నిట్లే యాచరణలోనికివచ్చినవి. సంస్కార్య జనసంఘములుగల యాయాదేశములలోని ప్రభువులచేగాని ప్రజలచేగాని చేయబడుచున్నను, నొకగొప్ప సంస్కారము జరుగవలెనన్న (సాంఘికముగాని, మతవిషయికముగాని) ముందుగా ప్రభుత్వములో మార్పుజరుగక వీలుకలుగలేదు.

ఇది యిట్లుండ, మనమతమునకుగాని, భాషకుగాని, యాచారవ్యవహారములకు గాని సంబంధించని, శుద్ధవిజాతీయుల చేతులలోనుండి, లుప్త సంప్రదాయకులమై, ప్రతి విషయమునను శుష్కించియున్న మన దేశమునకు, ఏకైకశః సంస్కారము జేయ బూనుట వట్టి యడియాస, హాస్యాస్పదము.

జుట్టు వారిచేతిలోనున్ననేమి, తక్కిన శరీరమునంతను వారు బట్టుకొనలేరుగదా? మనయవయవములు మన స్వాధీనములో నున్నవిగదా! వీనితో నభినయమొనర్చి నాట్యము జేయుచు మనమేల యానందింపరాదనువారెక్కడనైన నుందురా?

నా ప్రియదేశీయ సోదరులారా! భారతవర్షమునకు స్వరాజ్యమును సంపాదించనిది, సంఘ సంస్కారములకు యత్నించుట నిష్ప్రయోజనము. రాజకీయ సంస్కారము జరుగనిది మరేసంస్కారము గాని జరుగుటకలలోని వార్త.

శ్లో. సర్వో దండజితో లోకో దుర్లభో హిశుచిర్నరః,
దండస్య హి భయాత్సర్వం జగద్భోగాయ కల్పతే.
(మనుస్మృతి)

లెండు! స్వరాజ్యమును సంపాదింపుడు, ధర్మము నుద్ధరింపుడు.

కవిత

శొంఠి శ్రీపతిశాస్త్రి గారు

భావతరంగడోలికలపై శిరిమాఁగగ నూఁగులాడు లో
కావనదక్షుఁడైన పరమాత్మకు సత్కవి కావ్యమిచ్చు దాఁ
బ్రోవొనరించి యక్షరపుఁ బూసల, లక్షణసూచి గ్రుచ్చి, యా
త్రోవనె గానసూత్రమును దూర్చుచుఁ గూర్చిన మాలికావళిన్.

మ. దివసాంతంబున భానురాగచయముల్ దీపింపఁ బక్కెంగముల్
వివశత్వంబున నాలపించెడుగతిన్ స్వీయప్రమోదార్థియై
కవితావేశ విశేషకారణమునన్ గానంబు గావించు స
త్కవిలోకుల్ దను మెచ్చుకొన్నమసరే- కాకున్న నింకన్సరే.

మ. తనజన్మాంతర పుణ్యకర్మఫల మాత్ర ప్రాప్తి హేతుస్వయం
జననంబైనదె కాక, కేవలము ఛందశ్శాస్త్రము న్నేర్చినం
తనె ధారాపతనంబుగాఁ గవిత సాధ్యంబా? ప్రయత్నించి య
గ్లినచోఁ జేలపడైన కుంటినడకల్ సిద్ధంబు గాకుండునే.

మ. ప్రకటంబై బహిరింద్రియావళి కిన్వర్ణస్పర్శ తేజఃకళా
దికనైజంబులఁ దెల్లమౌ ప్రకృతికీతిన్ ప్రస్తుతాంశప్రపో
షకతాలంకృతి రమ్యమై కవితయుం జాటించుఁ దత్త్వప్రబో
ధకమౌనుం బరమార్థమందు సకలాంతర్యామి లీలాదులన్.

శా. ఆద్యంతద్వయ హీనభావమయి, బాహ్యాగోచరంబై, మనో
క్ష్మాద్యోమండల భిన్నమైనను, సదా విచ్ఛిన్న భావప్రపం
చోద్యానాంతనితాంత శాంతద విహారోత్సాహభాగ్యంబు, దు
ర్భేద్యంబుం, గవిమాత్రసాధ్యమగుఁ వ్యాకృద్వర్ణనా బోధ్యమై.

ఉ. సుకవి విశాల చిత్తము వసుంధరపై దివిరాజ్య; మందుఁ దా
లకుఁడును బాలితుండతఁడె; లక్ష్య మెకింతయుఁ జేయఁడాతఁడై
హిక విభవాదు; లాతనికి సృష్టివిచిత్రగతాగతప్రప
ర్యకతయె నైజమౌ; నతని సంగడికాఁడగు విశ్వమూర్తియున్.

చ. అరువదినాల్గు సత్కళలయందుఁ బ్రధానములై, క్రమంబునం
దరతమ భేదమాత్రము గనంబడు చిత్రవిలేఖనా కవి
త్వరచనలందుఁ—బై యవయవంబులతోనె ప్రమేయమౌ నొకం
డరయ; నొకండులోని పరమాత్మ ప్రమేయమునై వెలింగెడున్.

చ. సరసవిచిత్రభావములు సాంతముగం బొడసూపఁగాఁ గవీ
శ్వరుఁ డవి పద్యరూపము నొసంగి వెలార్చుచు సాఁగుచుండ, న
క్కరకగు నొక్కమాట నొడకట్టక కేటరికిన్ మృగంబు మా
దిరి మదికెన్నొ త్రిప్పటలఁ దెప్పను దాటునె యీ పెపోటులన్.

చ. తటుకునఁ దోఁప లేదొకపదంబని యెంచి కలంగిపోఁడు, బల్
దిటముగ నాత్మభావము చలింపక—వేఁకువవేళఁ బూర్వది
క్స్ఫుటమగువేఁగు జుక్కవలె; మల్లెకొన న్నెలపూని జారకం
తటికిని గాంచనా హిమకణంబటు—లుండిన నిర్మలంబుగాన్.

మ. కవితా కష్టమువందొకానొక యమోఘంబైన యానంద ము
ద్భవ మొందున్; గవిమాత్రమే యనుభవింపంజాలు నద్దాని త
త్త్వవిశేషంబుల; నట్టులయ్యు నిదమిత్థమ్మం చొకింతేనియుం
బ్రవచింపంగ నశక్తుఁ డౌనతఁడు, బ్రహ్మానందలీనాత్ముఁడై.

ఉ. కాలముఁ బట్టియే నడుపఁగావలయుం గవనంబు; పూర్వమా
ర్గాలను ఛాందసంపు నడకల్ విడనాఁడుట న్యాయమేయగున్
మేలని చేఁత పెయ్యలను నిల్పఁగనౌనె కృతీకృతంబుగా?
శైలి సుబోధ్యమానటుల సాఁగుట కయ్యది లక్షణంబొకో?—

మ. చవులూరించెడు మాటలేర్చి; రసవిస్తారంబు సంధించుచున్
గవనంబు న్నడిపింపఁగావలెఁ దరంగ శ్రేణిపై నీఁదు హం
సవిధానంబున; నంతెకాని పరిభాషా ప్రాజ్యగావించుచున్
గవితాకన్యక మానముం జెఱిచి దైగంబర్యఁ గావింతురే?

సీ. ప్రకృతంపువిషయ మెముకలకూరుపుగాఁగఁ,
బద సముదాయంబు పలలముగను;
ప్రతిపదార్థమొకొక్క రక్తబిందువుగాఁగ,
సరసవాక్యరచన చర్మముగను;
వ్యాకరణపుఁగట్టుఁబాటు వస్త్రము గాఁగ,
నిఖిలరసంబు లింద్రియములుగను;
భావ ప్రతిష్ఠయే ప్రాణ ధారణగాఁగ;
ధ్వని, ముఖ్యజీవనాధారముగను;
ముద్దుతెలుఁగు పలుకు ముగుదతనము గాఁగఁ,
బ్రకృత గీర్వాణోక్తి ప్రౌఢతగను;
ఉపమాద్యలంకృతు లొడలి సొమ్ములు గాఁగఁ,
బద్యగద్యలు పాట పలుకులుగను;

గీ. అమర, నాంధ్రదేశంబున నధివసించి
పరమతత్త్వ ప్రబోధనా విరతితోడఁ
బ్రకృతసాహిత్య పీఠంబుపై వెలుంగు
తెలుఁగువారల పాలిటి కలిమిచెలువ
యైన సత్కవితాకన్య కాచరింతు
భక్తిపూర్వక నిత్యాభి వందనములు.

నాగరికత

పోపూరి రామచంద్రరావు గారు, బి.ఏ.

నాగరికతనుగూర్చి ముచ్చటించుటలో నాగరికత యను పదము సరియా కాదా యను విషయముఁగూర్చివచర్చ మన కవసరము లేదు.

నాగరికత యననేమి యను విషయ మిందు కాలోచింపవలసి యున్నది. నగరవాసులయొక్క రీతి నాగరికత యని వాడఁబడు చున్నది. అనుటచే నాగరికతయన విన్నాణమని యూహింపఁ బడు చున్నది. ఒకసంఘము తన యభివృద్ధికయి చేసికొనెడు సౌకర్యముల సంపుటీకరణమే నాగరికత యనఁబరుచున్నది. ఇది సామాన్యాభి ప్రాయమని విద్యావంతులు, మదాధారులు నెందుచున్నారు.

మార్విన్ అను పాశ్చాత్యవిద్యావతంసుఁడు తన పూర్వప్రస్తుత కాలములు (1 Past & present) అను గ్రంథమునందు నాగరికతయన నెట్టిదో, అది యెట్లు క్రమక్రమాభివృద్ధి గాంచినదో, ప్రస్తుతపు ప్రాపంచిక నాగరికతక కట్టబడిస్థానము నొసంగఁదగునో యనువిషయము లను యుక్తియుక్తముగ, విపులముగ చర్చించి యున్నాఁడు. భారత దేశపు కవిశిఖామణి యగు రవీంద్రుని యాశయమును మార్విన్ అభి ప్రాయముల ననుకరించుచున్నదని నా యభిప్రాయము. వా రిరువు రను సామాన్యులు తలంచుచుండినట్లు నాగరికతయన మానవ సంఘము స్వీయాభివృద్ధికొరకు గావించుకొనిన సౌకర్యములసంపుటి కాదనియు, నాగరికతయొక్క ముఖ్యోద్దేశము సర్వసంఘములసమ్మేళన మనియు నభిప్రాయ పడుచున్నారు. మానవసంఘ మన్యోన్య వైషమ్యములను విస్మరించి యేకాభిప్రాయముగలదై సౌహార్దభావమును సంపాదించు కొని, సమభావముతో మెలఁగుటయే సరియగు నాగరికతయని వా రుపోహ పడుచున్నారు. ఇది యు దా రా భి ప్రా య ము. దీని ఫలితమే స మ భా వ సంస్థాపన. ఇయ్యది హృ ద య వైశాల్యసూచన. అయ్యది ఘటియింపనంతవఱకు నాగరికత యొక్క పూర్ణాభిప్రాయము బోధపడ లేదని యూహింపవలెను. అనగా నాగరి కత ప్రఫుల్లము కాలే దనుట. అట్టిది చేకూరినచో నాగరికత కగ్ర స్థానము నీయవచ్చును. ఇదియే సామరస్యము. ఇదియే ప్రాక్పశ్చిమార్ధ గోళముల సమ్మేళన. ఇదియొక ఆదర్శక భావము.

ఈవిషయమున ప్రాక్పశ్చిమభాగము లెంతవఱకభివృద్ధిగాంచి యున్నవో గమనించుటకు పూర్వము, మానవసంఘ మనాగరికతా వస్థనుండి యెట్లు మార్పునొందియున్నదో యించుక విచారింపవలసి యున్నది. అట్టిపరిశోధన కొనసాగించుటయే మానవజీవిత పరిణామ చరిత్రావలోకన; అదియ, ప్రస్తుతకర్తవ్యము.

ప్రాణికోటియందు మానవుఁడు బుద్ధిసూక్ష్మతావిశేషమున నగ్రస్థాన మలంకరించుచున్నాఁడు. ప్రాథమికావస్థనుండియు మానవుఁ డిట్లుండెనా యనుశంక ప్రతిమనుజునకును గలుగును. దానికిఁ బ్రత్యు త్తరము మానవజీవితమునందుఁ గలిగిన మార్పులను గమనించి తెలిసి కొనవచ్చును.

నేఁడు జీవరాసులయం దగ్రస్థాన మలంకరించుచుండిన మాన వుఁడు తొల్లి వానరాకృతిఁ దాల్చియుండెననియు, దానికి నివర్త నము, మనుష్యుని వెన్నెముక చివరభాగము వాలాగ్రమనియు, డార్విన్ మొదలగుచరిత్రకారులు తలంచిరి. క్రమక్రమముగ బలోత్కృ ష్టులవిజయసార మను(Doctrine of the Survival of the Fittest) సిద్ధాంతము ననుసరించి, బుద్ధిబలమునఁ దక్కిన జీవములనుఁ దనకులోఁబ రచుకొని మానవుడు వారికి నాయకుఁడయ్యెను. అట్లు విజయలాభ మొందినపిదప, పరులవాతికి నిలుచుట కనువగుపరికరములను, తనకు సౌకర్యార్థ మావశ్యకములగు పనిముట్లను మానవుఁడు తయారు గావిం చెను. ఇం దాతఁడు తన యోజనాశక్తియు, వివేకసంపన్నతయు, విని యోగించెను. శిలాదినిర్మితశస్త్రములు, కుడ్యములు, గృహములు మొదల యినవి కాలక్రమమున నేర్పడియెను. వీనిలోఁ గొన్ని నేఁటికిని వస్తు ప్రదర్శనశాలలయందుఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఒకదానివెనుక నొకటిగా మనుష్యుఁడు వస్తుసామగ్రుల నెట్లుకనిపెట్టెనో ల్యాంబు వ్రాసిన 'పంది మాంసపు వచన'[2]మను హాస్యరస ప్రధాన మగుకథవలనఁ దెలిసికొన వచ్చును. అనకాశము గలిగినపుడెల్ల నూతనవిషయముల నెఱుంగుచు మానవుఁడు జ్ఞానాభివృద్ధి గావించుకొనుచుండెను.

ఇట్లు గృహనిర్మాణము మొదలగు కార్యములు ప్రాథమికా వస్థకుఁ జెందుచున్నవి. రెండవదశసంఘములయేర్పాటు.[3] బలహీనుల

---

1. See Marwin's Past&present. ఇదిచాల ఉత్తమ గ్రంథము. ఇట్టివానిని ఆంధ్రీకరించిన నెంతయు బాగుండును.
2. The Roasingt of pig. see Lamb's Essays of Elia
3. Fouler's City state

సంరక్షణార్థము సంఘము లేర్పడియెను. వారు తమయం దన్నివిషయములయం దగ్రేసరుఁడగువానిని దమకు నాయకునిగ నేర్పరచుకొను చుండిరి. అతఁడే రాజు. ఆతనియాజ్ఞానువర్తులై సంఘీయు లెల్లరు నుండిరి. ఇట్లు చిన్న చిన్న సంఘము లేర్పడుటచేత నాహారాదికములను గూర్చి యొండొరులకుఁ దరుచుగ కయ్యములుగలుగుచుండెను. అవియే యుద్ధములు. ఇందు బలహీనులు జితులయి బలవంతులకు లొంగుచుండిరి. కాలక్రమమున బలహీనులరాజ్యములు నశించి, బలవంతులరాజ్యములే, నిలఁబడుచుండెను. ఇది ద్వితీయదశ.

తురీయావస్థ సంఘములకట్టుబాట్లు. రాజ్యస్థాపన, సంఘస్థాపనయు నైనవెనుక సంఘసంరక్షణార్థమయి కట్టుబాట్లు చేసికొనవలసి వచ్చెను. ఆనియమముల నుల్లంఘించినవారికి శిక్ష యగుచుండెను. ఇవియే చట్టములు. ఈశిక్షలే నేఁటిశిక్షాస్మృతులు. స్వసంఘసంబంధములగు చట్టములు, పరసంఘములకు సంబంధించిన చట్టములు[1] (Natianal & International Laws)ను స్థాపితము లయ్యెను. ఇట్టి న్యాయశాస్త్రము లభివృద్ధి గాంచుచున్నవి. అభివృద్ధి కాసైయున్నవి.

ఇట్లు రాజ్యస్థాపన, చట్టనిర్మాణము, ధర్మశాస్త్రనిర్ణయము నైనపిదప వాణిజ్యము, వ్యవసాయము, శాస్త్రములు, కళలు, మతము, వేదాంతము మొదలగునవి యభివృద్ధి కాఁజొచ్చెను. ఇవన్నియు నొకటి తరువాతనొకటి యుద్భవించెనని తలంపఁజనదు. శిశువయ మైనతోడనే సర్వాంగము లెట్లు చలింప నారంభించునో, క్రమేణ యెట్లభివృద్ధి నొందునో, అట్లే అన్నియు వృద్ధిగాంచెనని యూహింపవలసియున్నది.

ఇట్లుత్పత్తివిషయము నించుక యోచించినపిదప వీనిప్రస్తుతావస్థ యెట్లున్నదో గమనింపవలసియున్నది.

మానవజనన మైనంతనే ప్రథమావశ్యకత భాష. ఒండొరుల యభిప్రాయము తెలుపుకొనుటకు భాష ప్రధానాంగము. దీనియుత్పత్తిఁ గూర్చి వివిధాభిప్రాయములు ప్రబలియున్నవి.[2] మానసికశాస్త్రజ్ఞులు, భాష సహజముగనే జనించినదనియు, వానరముల కిచకిచలు, పక్షుల కలకలములును ప్రకృతిసహజములగు భాషలే యనియుఁ దలంచుచున్నారు. శైలిలు మొదలగుపురాణములయందు భాషయు పుట్టుకతోడనే కలిగినట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. ఈజిప్టుదేశము నాగరికతగల దేశములలో మిక్కిలి ప్రాచీనదేశము. అందు 'లిపి' పశుపక్ష్యాదులరూపముల యనుకరణము వ్రాయుట యైయున్నట్లు తెలుచున్నది.[3]

ఇట్లు భాషోత్పత్తిని సూచించినచాలును. భాషలు దేశములను బట్టియు సంఘములనుబట్టియు వివిధములై యున్నవి. వాని నన్నింటిని గాని, కొన్నింటినిగాని, గూర్చి తెలుపుటకు తగినయవకాశము లేమిని విడువఁబడినది.

మనయాంధ్రభాష యెన్నిమార్పులు చెందినదో, నేఁడెట్లు సహజాలంకృతస్వరూపిణియై, వింతవింతనడకలతో, వింతసొబగు లీనుచు విరాజల్లుచున్నదో తెలుపుట కొక గ్రంథమైనను చాలదుకదా! ఇట్లే తక్కినభాషల విషయము నూహ్యము.

భాషవెనుక చర్చింపదగినది మతము. మతము సంఘములతో జనించినది. ప్రప్రథమున మధ్యాసియాప్రాంతస్థులై, మనకనాదిపురుషులగు ఆర్యులు ప్రకృతిదేవతారాధకులై యున్నట్లును. పంచభూతములును వారిచేఁ బూజింపబడుచున్నట్లును చరిత్రలు నుడువుచున్నవి. అట్టివారియందు బుద్ధిమంతులు బహులుదేరి ప్రవర్తులై తమచిత్తానుసారము వివిధమతములను ప్రచారమొనరించియుండిరి. అట్లుద్భవమైనవే బుద్ధ, జైన, రామానుజ, మహమ్మదీయ, క్రైస్తవాదిమతములు.

మతముతోడిదే సంఘము. సంఘముతోడిదే మతము. వివిధమతములుబయలు దేరుటఁబట్టియనైక్యస్థమై మన్యములభివృద్ధియయ్యెను. పరమతనిరసనము, స్వమతగౌరవమును సహజము లయ్యెను. ఇదియే దేశమున కరిష్టకారణ మయ్యెను. ఒకేజాతియందు వివిధమతము లున్నవి. అసలు 'జాతి' యను పదమునకు నిర్వచనమునుగూర్చియు వివిధాభిప్రాయములున్నవి. శ్రీ అరవిందయోగి జాతికి ప్రధానాంగ 'మేకాభిప్రాయము.' అదియే 'జాతీయత.' దానిని గౌరవింప లేకుండుటయే హైందవరాజ్యవినాశమునకు మూలహేతు వని అభిప్రాయపడెను. ఈయేకాభిప్రాయమే నాగరికతాసూచకము. మతము యొక్క ఆధిక్యము కలకాలము నిలచుటబట్టియు, ఎన్ని ప్రమాదములు తటస్థించినను చెక్కుచెదకుండుటంబట్టియు సువ్యక్తమగును. దీనికిఁ దార్కాణము హిందూమతమని నుడువవచ్చును. దీని కెన్నియిక్కట్టులు సంఘటిల్లినను, పరమతములలోని కెందరు వెడలిపోయినను, అనాదిసిద్ధమై యీమతము పెక్కుగాలివానల కోహటించి నిలచిన పర్వతశృంగమువలె నిలిచియున్నది. ఇట్లనుటచే పరమత నిరసనమని యభిప్రాయపడకుందురు గాక యని మనవిచేయుచున్నాను. హిందూమతమనునది యొకటి కలదా యనుశంక గలుగవచ్చును. వేదశాస్త్రసమ్మతమై హైందవులచే నాదరింపఁబడుచున్నదే హిందూమతము. దీని యౌన్నత్యమును గూర్చి యెఱుంగవలె నన్న రవీంద్రనాథుని 'గోరా' చదువఁజాలును.

మరియొకపిదప విచారింపవలసినది కళాభివృద్ధి. కళయన చిత్రలేఖనాదులే కాక సర్వశాస్త్రములని నాయభిప్రాయము. శిల్ప, చిత్ర, వాణిజ్య, వ్యావహారిక, ఆర్థిక, రాజకీయాదికములును, ధాతిక, రసాయన, భూగర్భ, వాస్తుశాస్త్రాదికములన్నియు కళలలోఁజేర్పవచ్చును.[4] కళయను పదమునకు నిర్వచనమును గూర్చి సాధారణముగ అన్ని

1 Legal Jurisprudence
2 See Angel's Psychology
3 See any history on Greece or Egypt
4. See Mackenzie,s Ethics or Crighton's Logic for the differentiation of art & science

శాస్త్రములయందును జర్చింపఁబడుచున్నది. శాస్త్రమొనర్చు పని సిద్ధాంతీకరణము. వివిధ విషయములను గూర్చి సిద్ధాంతముల నేర్పరచునది శాస్త్రము (Science). దానిని ఆచరణలోనికిఁ దెచ్చునది కళ (Art). ఫోటాగ్రాఫి (Photography - చిత్తరువు లెత్తుట) అనునది శాస్త్రము. అదికళయునగు. రసాయన, పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రముల సిద్ధాంతముల ననుసరింపవలసినభాగము దదిశాస్త్రము. తక్కినభాగము దదికళ. ఇట్లే ప్రతిశాస్త్రమును కళయనికూడ నుడువ వచ్చునని చాలమంది యభిప్రాయపడియున్నారు.

శాస్త్రముల, లేక కళలయభివృద్ధిని గూర్చి సూచించుటయే గాని వానినిగూర్చి విపులముగా వ్రాయవలసివచ్చిన నొక పెద్దగ్రంథమగును; కాని ప్రస్తుత మున్నిశాస్త్రములయందును పాశ్చాత్యదేశములు చాలవఱకభివృద్ధినొందియున్నవి. కొన్నైయున్నవి. ఇట్టివి హిందూదేశమునకు కేవల మపరిచితవిషయములు కావని తెలుపుటకు మన ఆయుర్వేదవిద్య, మనవైమానికప్రశంస, మన పంచాంగములు మొదలగునవియే సాక్షులు. ఇంకను దగినకృషి సలిపినచో నెచటనైనపుష్పకాది విమానము లెట్లుచేసియుండిరో, యెట్టిశాస్త్రములు హిందూదేశమున భూగర్భస్థములై మాటుపడియున్నవో తెలియవచ్చు నేమో. కాదనుటకు శక్తుఁ డెవ్వఁడు?

ఇక సామాన్యాభిప్రాయానుసారము కళలని యూహింపఁబడుచున్న [1] చిత్రలేఖనము సంగీతము మొదలగువానినిగూర్చి ప్రసంగించుట యనావశ్యకము. అజంతాలయము, త్యాగరాజకీర్తనలే నిదర్శనములు.

ఇట్లు వివిధవిషయములయందు మానవుఁ డెంతేని యభివృద్ధిఁ గాంచియున్నాఁడు. కాంచుచున్నాఁడు. కాంచవలసియున్నాఁడు. ఈయభివృద్ధి కప్పుడప్పు డాటంకములు కలుగుచుండును. అవి యుద్ధాదులు. రణములు దేశారిష్టకరములు. అవి వ్రణములవంటివి. దాన దేశమందలి సత్వమంతయు సన్నగిలును. 1914 సం. జరిగిన ఐరోపామహాసంగ్రామ మెన్నివిధముల నష్టదాయకమయ్యెనో చదువరు లే యూహించుకొనఁగలరు. అయ్యవి, మానవులయసహిష్ణుత, యసంతృప్తి, పశుత్వప్రకటనము, నాగరికతావశ్యకలను దెలుపునే కాని యుదారభావమును సూచింపఁజాలవు. కాని, యట్టియాదర్శకప్రాయము, మహాత్మాగమ నగు భావోదయము దేశమున సర్వత్ర వ్యాప్తి చెందఁగలదా యనునదియే పెద్దశంక. దాని కెన్నియుగములు పట్టునో యెవ్వఁ డెఱుఁగు?

అదియుఁగాక యింకొకవిధముగ నాలోచించినమానవునిజీవితమే యొకవిధమగు సంగ్రామము. అనుదినమును వానికి యుద్ధమేతటస్థించుచున్నది. యుద్ధాదులవలన సమకూడులాభములు కొన్నియుండవచ్చును. ఐరోపాసంగ్రామమే తటస్థింపకుండిన నిన్నివిధముల మారణయంత్రములు, విమానయుపులు, నూతనకల్పనలును గలుగకుండెడివేమో! ప్రచారములోనికి వచ్చియుండకుండెడివేమో? కాని, యివన్నియు నెట్లుపకరించుననుసందేహము పీడించుచున్నది. అందులకుఁ బ్రత్యుత్తరము దేశాభ్యుదయమునకును, సౌకర్యాభివృద్ధికేకాక బహువిధహింసలకు నుపయోగించుచున్న వని. ఒకసినిమాప్రదర్శనము చూడనేగిన ప్రేక్షకులలో సజ్జనులకు సన్మార్గములు, స్వార్థసంరక్షణసాధనములును బోధపడును; దుర్జనులకు దుర్మార్గములు, వానికిఁ దగినసాధనములు, సజ్జనులప్రతిఘటించుట కనువగురీతులును దెలియుచుండును. అన్నియు రక్షణోపాయములే. దుర్మార్గులకు సన్మార్గులనుండియు సన్మార్గులకు దుర్మార్గులనుండియు రక్షించుకొనుటకుపాయములు. ఈప్రశ్ననే బాగుగా నాలోచించినచో, తర్కకుతర్కములలోనికిని, "చెట్టుముందా విత్తుముందా" యనునసందర్భపు ప్రశ్నలలోనికిని దింపుచున్నది. ప్రతివిషయమునకును సాధకబాధకములు రెండు నుండును. వాదప్రతివాదములకు తావులేనివిషయమే లేదుకదా?

మానవసంఘమునం దిట్టివింతవింతమార్పులు, సౌకర్యములును ప్రబలుచున్నతరుణములో వానినిగూర్చి ప్రసంగింప నుద్యమించుటయు, ఇదమిత్థమని నిర్ణయించుటయు దుస్సాధ్యము. కాని వీని నన్నింటిని యుక్తమార్గముల నుపయుక్తపరచుటకు మనస్సే ప్రధానము; అదియే ముఖ్యము. సన్మార్గులమనస్సుసర్వదా సన్మార్గాచరణమునకే మొగ్గుచూపును. దుర్మార్గులమనస్సు దుర్మార్గాచరణమునకై ప్రతీక్షించుచుండును. ఇది ప్రకృతి. ఇదియే సృష్టివైచిత్ర్యము. ఇట్టి బాగోగులుండుట యేటికో, సుఖదుఃఖములు, కలిమిలేములు నేటికుండవలెనో, అం దేభావ మిమిడియున్నదో, సృష్టియుద్దేశ మేమో భగవంతునికే యెఱుక. కష్టములు గలిగిననే నిజము తేలును. విలువ వ్యక్తమగును. పుటములచేతనే బంగారు ప్రకాశవంతమగుచున్నది. కావుననే దుర్మార్గసన్మార్గుల మిశ్రమము, కష్టనిష్ఠురముల సమ్మేళనము, సుఖదుఃఖముల కలయికయు విధాత యుద్దేశించెఁగాఁబోలు!

ఇకఁ జెప్పఁదగినవిషయ మొకటియే కలదు. పైన సూచించిన సర్వకార్యములకును మూలము మనస్సు. దానియందే సర్వము నిమిడియున్నది. ఉదారమానసుల కంతయు మోదావహమే. సంకుచితాభిప్రాయుల కంతయు సంకటమే. కావున మానవకోటి కెన్నఁ డుదారాశయము లుద్భవించునో, యెన్నఁడు సర్వసహిష్ణుతయు నేకాభిప్రాయములు నుత్పత్తినొందునో, నాఁడే దానికి నాగరికతాగ్రస్థానప్రాప్తిగలుగును. అన్నిహృదయములు నట్లు ప్రఫుల్లమై, యెల్లరును మహాత్మగాంధులగుట మానవప్రకృతికి సాధ్యమా యనుశంక యెల్లరను పీడించుచుండును. అందరును ప్రయత్నింపవచ్చును. నెపోలియను బోనపార్టు వ్రాసిచ్చినట్లు "అసంభవ"మనునది లేదు. అట్టివిశ్వాసము గల్గి కృషి సలుపుచో నన్నియు సాధ్యములే.

అంతయును సుకరమే. ఇట్టిదశ సంప్రాప్తమగుట యెన్నఁడో కదా! ఇదివెఱ్ఱివ్రాఁత యనుకొందురా? దీనిఫల మెన్నటికైన ననుభవనీయమగునా? ఇదియే నేటిధీమంతుల యాశయముకదా! ఇది యెన్నఁడు గలుగును? ఎవఁడు చెప్పఁగలఁడు? అపరమాత్మయే.

[1] Vide my article on చిత్రలేఖనము, 1919 Andhra patrika anual supplement.

గూడ ఆజ్యహోమమునందు ఈరెండు సూక్తములు వినియోగపడునని అథర్వపరిశిష్టమువలన దెలియుచున్నది. ఇట్లు మూడు వేదముల భాష్యములను చూడగా ఋగ్వేదప్రకారము కేవలము ఆదినారాయణుని స్తుతికి ఈపురుషసూక్త మంత్రముపయోగపడునట్లును, యజుర్వేదప్రకారము పురుషమేధ బ్రహ్మమేధములందు పురుషుని నారాయణరూపముగా భావించి ఉపస్థానముచేయుటకు ఈమంత్రము ఉపయోగపడుచున్నదనియు అథర్వణవేదముప్రకారముగా పురుషమేధమను నొక క్రతువునందును, శనైశ్చరగ్రహప్రీతికిని, దానకర్మయందును ఈ మంత్ర ముపయోగింపబడుటయేకాక పురుషపశువును అనుమంత్రణచేయుట కీమంత్ర ముపయోగపడునని స్పష్టముగా వ్రాసియున్నారు. ఈవిషయమును బరిశీలింపగా ఋగ్వేద యజుర్వేదములయందు ఈమంత్రమునకు వేదాంతపరమైన అర్థముతో వినియోగమగుచున్నదనియు అథర్వణవేద మందుమాత్రమే కర్మానుష్ఠానమునకు సయుక్తికమైన అర్థముతో నీమంత్ర ముపయోగింపబడుచున్నదనియు తోచుచున్నది. కనుకనే కాబోలు శాయనాచార్యులవారు ఋగ్వేద యజుర్వేద భాష్యములయందు కేవలము వేదాంతపరమైన అర్థమునే ఈ పురుషసూక్తమునకు వ్రాసినవారు అథర్వణభాష్యములో మాత్రము ఈమంత్రమునకు రెండు అర్థములు వ్రాసియున్నారు. "సర్వాతిశాయిత్వా సర్వభూతాత్మకత్వకామేన నారాయణాఖ్యేన పురుషేణ అనుష్ఠితస్య పురుషమేధక్రతోః ప్రతిపాదకత్వాత్, జగత్కారణస్య ఆదినారాయణపురుషస్య ప్రతిపాదకత్వాద్వా ఏతత్ పురుషసూక్తం ఇతి ఉచ్యతే । అతః అస్యసూక్తస్య ద్వివిధోర్థః. అధియజ్ఞ ఏకం అధ్యాత్మికోపరః" అని స్పష్టముగాచెప్పి ప్రతిమంత్రమునకును రెండుపక్షముల వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు.

ఇందులో విమర్శన చేయవలసిన విషయములు కొన్ని గలవు. అవి యేవన:—

(1) స్తోత్రములుగాని మంత్రములుగాని ఐహికఫలములను ఉద్దేశించి మనము మొదట ఉపయోగించిననేకాని కేవలము ఆముష్మికఫలమును మొట్టమొదట కోరము. కనుక వైదికకర్మలన్నియు అదృష్టఫలములను ఇవ్వగలవని చెప్పుట ఐహికఫలములను ఇవ్వనేరవు అనే అర్థములో తెలిసికొనుట అసంభావితము. దృష్టఫలమునుంచి మనుజులకు ఏవిషయమునందును నమ్మకము పుట్టును. కనుక వేదమంత్రములు వైదికకర్మలు దృష్టఫలములను ఇచ్చుట కావనిచెప్పుట ఋషుల ఉద్దేశ్యము గాదు. ఆ మంత్రములయొక్క, కర్మలయొక్క, మహిమను అనువర్తించినచో ఐహికాముష్మికఫలములు రెండును సిద్ధించగలవనియే మహర్షుల నమ్మకము. జ్ఞానము ముక్తికి ముఖ్యసాధనమని బోధించెడు శాస్త్రము కర్మను బోధించెడు వేదమునందు బుట్టిన వేదాంతశాస్త్రముయొక్క సిద్ధాంతము. వేద వేదాంతములయొక్క సన్నిహితమును జూడగా కర్మజ్ఞానములు ఒకటికొకటి కాధారములని తెలియుచున్నది. వీనిలో కర్మానుష్ఠానమువలన చిత్తశుద్ధికలిగి జ్ఞానముగలుగునని శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదులవారు చెప్పియున్నారు. యజుర్వేదభాష్యమునందు శాయనులవారుకూడ ఈ యభిప్రాయమును వేదమంత్రములలో నచ్చటచ్చట "యఏవంవేద" యను పదము సూచించుచున్నదని చెప్పియున్నారు. కనుక కర్మయందు వినియోగపడు అర్థమే ఏమంత్రమునకుగాని మొదటిపక్షమనియు వేదాంతపరమైన అర్థము రెండవ పక్షమనియు చెప్పనగును. ఈప్రకారముచూడగా అథర్వణవేదమునందు పఠించబడిన ఈపురుషసూక్తమునకు కర్మపక్షమైన అర్థమే ముఖ్యమనియు జ్ఞానపరమైన అర్థము కాలాంతరములో ఏర్పడియుండవలెననియు తోచుచున్నది.

(2) ఈ పురుషసూక్తమును శనైశ్చరగ్రహమునకు వినియోగించవలయునని అథర్వణభాష్యములో వ్రాసియుండడములో ఒక విశేషముగలదు. ఆదినారాయణమూర్తిని స్తుతించుటకు ఉపయోగింపబడవలయునని

చెప్పిన యీ ఋక్కులు శనైశ్చరునుద్దేశించి ఉపయో
గింపవలసిన అవసరమేమి? (దేవతలగురువగు బృహస్పతి
అనగా పాశ్చాత్యులు జ్యూస్ (Zus), జూపిటర్ (Jupitor)
అందురు) దేవతలలో మొట్టమొదటివాడుగా నను
కొనబడుటకుముందుశనైశ్చరుఁడు (పాశ్చాత్యులుసాటర్న్
(Saturn) అందురు) మొదటిదేవతగా కొలువబడి
యెనని పాశ్చాత్యుల గ్రంథములవలన తెలియుచున్నది.
అది చూడఁగా శనైశ్చరుడే ఆదినారాయణుడుగా
మొట్టమొదట కొలువబడియుండును. కావున ఈవిశే
షార్థముగల ఋక్కు శాంత్యర్థము శనైశ్చరునికి వినియోగ
పడునని అనుకొనుటకు ఆధారముగా నున్నది. కనుక
అథర్వణవేదమునందు సూచింపబడియుండు నీ వినియో
గము చాల పురాతనకాలమునందు ఈ పురుషసూక్త
ముయొక్క ఉపయోగమును సూచించునని తోచు
చున్నది. ఈరెండు విషయములను జూడగా అథర్వణ
మునందుండు మంత్రము వినియోగము ప్రథమముగానెత్తు
కొనబడవలయును. ఋగ్యజుర్వేదములయందు పఠింప
బడిన పురుషసూక్తమును ఆమంత్రముయొక్క వేదాంత
పరమైన వినియోగమును కాలక్రమమున ఏర్పడియుండ
వలయుననియు తోచగలదు.

అశ్వమేధవతుగా పురుషమేధమనెడి క్రతువు
పూర్వకాలమునందు సహజముగా వైదికకర్మగా అను
ష్ఠింపబడినదని తెలియుచున్నది. అశ్వమును పశువుగా
యూపమునకుగట్టి క్రతువుచేయుట రాజులకు ఎట్లునియ
మింపబడియెనో అట్లే సాధ్యులు, వసు
వులు, దేవతలు పురుషపశువును యూపమునకు గట్టి
యాగముచేసిరని ఈమంత్రమున జెప్పబడియున్నది.
ఇట్లుచేయుట పరమహింసఅని చెప్పువారుకొందరు ఇందు
వలన పూర్వకాలమున మన ఆర్యులు మనుష్యులను
పశువులుగ యాగమునందు చంపిరని అపవాదము చెప్పు
వారు కొందరు దీని మర్మము తెలిసికొనదగును. యాగ
మునందు పశువులను ఉపయోగించుట హింసగాదని
వేదమునందు విధివాక్యములు ఉన్నవి. ఆవాక్యములను
నమ్మకపోయినను అట్టి హింసవలన లోకోపకారముగలు
గునని చెప్పిన విధివాక్యములను నమ్మినయెడ అహింస,
హింసగా పాటించగూడదని నమ్మవచ్చును. మరియు
అన్నమే ఆధారముగాగల యీయుగమునకు పశువధ
హింసగా తోచుననియేతలచి యాగమును ఈయుగము
నకు నిషేధముచేసియున్నారు. ఈ పురుషసూక్తము
నందు ఒకమంత్రమునందు "సాశన" "అనశన" అని
ప్రాణులను రెండుభాగములుచేసి అందుకు భాష్యములో
అన్నమును భుజించుప్రాణులు, అన్నముగాక తదితర
వస్తువులను భుజించు ప్రాణులు అని వేరుపరచబడినవి.
అన్నమే ఆధారముగాగలవాడు మనుష్యుడొకడే.
తదితరస్థావర జంగమములన్నియు మనుష్యుని అధీనము
నకు లోబడియుండుట సృష్టిక్రమము గనుక లోకహితా
ర్థముగామనుష్యేతర స్థావరజంగమములన్నిటినిమనుష్యు
డుపయోగపరచవచ్చును. అట్లు ఉపయోగించుటలో
దేవతలకొరకు లోకహితముకొరకు కావలసినంత
యే ఉపయోగించవలెనని నిబంధనపెట్టుటకై యాగ
యజ్ఞములను విధించిరి. అట్టి యాగయజ్ఞములలోగూడ
సృజింపబడిన స్థావరజంగమములకు కలుగు బాధవలన
ఏర్పడు పాపముగూడ నివారణమగుటకు మంత్రముల
యందు అచ్చటచ్చటనే ప్రాయశ్చిత్తములను విధించియు
న్నారు; కనుక యజ్ఞములు విధివిహితములనియు, నిత్యకర్మ
లనియు, వానిలో ఏర్పడుస్థావరజంగమ హింసలు హింస
గా భావింపవలసినవి గావనియు ఇట్టి వైదికకర్మలు
మనకు ప్రథమధర్మములనియు ఏర్పడినది. అశ్వమేధము
వలె పురుషమేధము చేయతగినదని చెప్పుటవలన పురు
షమేధము ముఖ్యమైన క్రతువని ఏర్పడుచున్నది. అన్న
మువలన జీవించు పురుషుని యూపమునందు గట్టి యాగ
మునం దుపయోగించుట నరబలి ఇచ్చినట్టుకదా! అనిన
అట్లు కానేరదు. పురుషమేధమునకు పశువుగ ఉపయో
గింపబడు పురుషుడు స్వర్గప్రాప్తికి అర్హుడైనవాడు
కావలయును. ఏలయనగా అజమును యాగము నం దుప
యోగించిన ఆ యజము ఇరువదియొక్క సోపానములు

దాటి స్వర్గమును పొందునని చెప్పియుండగా పురుష మేధమునందు పశువుగ ఉపయోగింపబడు పురుషుడు మరుసటి మెట్టైన స్వర్గమునుపొందవలయుననుట నిక్కము. అట్టి పురుషుడు జ్ఞానవంతుడైనచో జ్ఞానసాధనము తోనే స్వర్గాదిలోకములను పొందగల డని వేదాంత సిద్ధాంతము. కర్మయందు ఆసక్తిగలవాడు కర్మానుష్ఠాన ముచే చిత్తశుద్ధిపొంది జ్ఞానమార్గము నవలంబించి స్వర్గాదిలోకములను బడయగలడు. కనుక స్వర్గాదిలోకముల కేలాటి అర్హతయుండినను పురుషుడు యాగ పశువు గానేరడు. కర్మజ్ఞానమార్గముల రెండిటికి ఉప యోగపడని పురుషుడే యాగమునకు పశువుగా నేర్ప డవలయును. అన్యాయమార్గము నవలంబించి అధర్మ చర్యలు గావించి లోకమునం దుండతగనివారు శిక్షను పొందగా, వారిని పశువులుగా నేర్పరచి సాధ్యులు, వసువులు, దేవతలు ఇట్టి మహనీయులు స్వర్గస్థుల గావింతురు. అట్టి మహాత్ములకు పశురూపముగా స్వర్గప్రాప్తి గలుగుటకు పురుషమేధము వైదికసాధనము. అట్లు పాపపశువులుగానిచో ఈలోకమునందు అధర్మము ఎక్కువగుటయేకాక వారికి స్వర్గప్రాప్తియును, సద్గతియును ఏకాలమునను గలుగనేరవు. కనుకనే ఈపురుష మేధమను యజ్ఞమును సాధ్యులు, దేవతలు, వసువులు, చేయుదురని ఈమంత్రము చెప్పుచున్నది. ఈభాగము నందు సిద్ధాంత మేమనగా ఈ పురుషసూక్తమంత్రము పురుషమేధము అను వైదికకర్మయందు దేవతలు సాధ్యులు వసువులు వినియోగపరచిరనునది.

ఇట్టి పురుషమేధమునం దుపయోగింపబడు పురుషుని అనుమంత్రించుటకు ఈపురుషసూక్తమంత్రము ఉపయుక్తమగునని కర్మపరమైన వినియోగమును, తైత్తిరీయారణ్యకమునందు స్వర్గప్రాప్త్యుద్దేశముతో బ్రహ్మమేధమునందు పురుషుని నారాయణస్వరూపునిగా జూచి యజమానుడు ఉపస్థానముచేయదగునని చెప్పుటయు, ఋగ్వేదమునందు యశస్కాముడు ఆదినారాయణస్వరూపుడైన ఆదిత్యుని ఈమంత్రములతో స్తుతించవలయునని నియోగించుటయు ఈమూటినికలిపి చూడగ పురుషమేధమనుకర్మ అతిపురాతనకాలమునందు అనుష్ఠింపబడి ఆక్రతువునందు పశువైనపురుషుని అనుమంత్రించిన ఈఋక్కులకు వేదాంతపరమైన అర్థముండగా ఆయర్థముతో బ్రహ్మమేధమందును జగత్స్రష్టయైన నారాయణమూర్తి స్తుతియందు యజుర్వేద ఋగ్వేదములయందు నీ పురుషసూక్త ముపయోగింపబడెనని తలచుటకు ఆధార మున్నది. ఈ కారణములవలన కాల నిర్ణయము చేయవలయునని అభిలాషపడినయెడల అధర్వణవేదము మొదటిదని ఋగ్యజుర్వేదములు తరువాతవని చెప్పవచ్చును.

ఈ ఋక్కులయొక్క పదములను క్రమమును గూడ జూడగా అధర్వవేదమునకును ఋగ్యజుర్వేదములకును తారతమ్య మున్నది. యజుర్వేదమునందుండు మంత్రముల క్రమము ఒకటి మొదలుకొని పదునైదువరకు లెక్కించి, పదునారు, పదునేడు, పదునెనిమిది ఈమూడు ఋక్కులను ఫలశ్రుతిగా నెంచుకొనెదము. ఈఋక్కులు ఋగ్వేదమునందు ఒకటినుంచి ఆరువరకు మరల ఎనిమిది నుండి పదునైదువరకు చెప్పబడి యజుర్వేదమునం దుండు నేడవ ఋక్కు పదునైదు కావలనుంచబడి, పదునారు, పదునేడుఋక్కులు తప్పించి పదునెనిమిదవది మాత్రము ఫలశ్రుతిగా పఠియింపబడియున్నది. ఋగ్యజుర్వేదముల యందు పదములలో వ్యత్యాసములు లేవు. ఫలశ్రుతిలో యజుర్వేదములోనుండు రెండు ఋక్కులు మాత్రము తీసివేయబడియున్నవి. కనుక ఈ రెండు వేదములలోను వేదాంత పరమైన అర్థమే చెప్పబడి ఈ మంత్రపఠనమువలన స్వర్గలోకప్రాప్తి గలుగునని విశదముగా చెప్పబడియున్నది.

అధర్వణవేదమునందు ఈఋక్కులు చాలవ్యత్యాసములతో పఠియింపబడినవి. యజుర్వేదఋక్కులు ఇచ్చట రెండు సూక్తములుగా విభజింపబడి 1, 4, 3, 2, 9, 10, 15, 11, 14, 13, 12, 5, 6, 7, 8 ఈ

క్రమమున ఉన్నవి. 16, 17, 18 ఋక్కులు లేవు. అనగా ఫలశ్రుతిలేదు. 16-వ ఋక్కు మరియొకటి ఉన్నది. అది యేదనగా "మూర్ధ్నో దేవస్య బృహతో అంశవః సప్తసప్తతీః । రాజ్ఞః సోమ స్యాజాయంత జాతస్య పురుషాదధీ॥" అనగా "ఈ యజ్ఞాత్మకమైన పురుషుని నుండి పుట్టిన యజ్ఞమునకు రాజగు బృహద్ దేవతయైన సోముని శిరస్సునుండి ఏడంతలగు డెబ్బది కిరణములు వెలువడినవి." అనగా "యజ్ఞపశువైన పురుషుడు పురుషమేధాంతరమున ఆదినారాయణ స్వరూపుడై సోమరాట్ అయి నన్నూటతొంబది కిరణములతో సోమదేవత ప్రకాశించెను" అని యర్థమగును. సహస్రకిరణములు గల ఆదిత్యుడు నాల్గునూర్లతొంబది కిరణములు గల సోమరాజుగ ప్రకాశుడై యజ్ఞములకు ముఖ్యదేవత యయ్యెను. మరియు ఈ సోముడే చంద్రుడగుటచే నోషధుల కధికారియైనందున యాగార్హమైన సోమలత యోషధులలో ప్రాధాన్యమును పొందెను. వేదమునందు సోము డను నామము యజ్ఞరాట్ అయిన సోమునకును సోమలతకును పర్యాయపదముగ నుపయోగింప బడియున్నది. పురుషసూక్త మంత్రమువలన అథర్వణవేదరీతిగా సృష్టికర్తయైన పురుషునికి పురుషస్వరూపుడైన ఆదినారాయణునకు ఆదినారాయణ స్వరూపుడైన సహస్రకిరణములు అనగ ననంత కిరణములు గలిగిన ఆదిత్యునకు తదంశమైన యజ్ఞరాట్టు, ఓషధీపతియు నగు సోమునకు గలిగిన అత్యంతసంబంధము సూచింపబడినది. ఈ యర్థముతో చూచినయెడల పురుషసూక్తము అథర్వణక్రమముగా మనకు దేవతలకుగల అన్యోన్యసంబంధమును వెల్లడిపరచు మహామంత్రము.

అదియునుగాక వేదాంతపరమైన అర్థము సాధారణముగా తెలుసునుగనుక అథర్వణవేదమునందీఋక్కులు పఠించబడిన క్రమము ననుసరించి అర్థములో కొన్నిముఖ్యాంశములు సూచించెదను. "సహస్రశీర్షాపురుషః" అనుటకు బదులుగా "సహస్ర బాహుఃపురుషః"అనిచెప్పుటవలన పురుషునియొక్క అంగములను చెప్పినవారై కిరణములను బోధించునట్లు అర్థముపర్పడినది. రెండవఋక్కునందు"త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదయిత్ పురుషః।పాదో స్యేహాభవాత్ పునః।తతో విష్వఙ్ వ్యక్రామత్ । సాశనానశనే అభి" అనుటకుబదులుగా"త్రిభిఃపద్భిర్ద్యామరోహత్ ।పాదస్యేహాభవత్ పునః।తతో వ్యక్రామద్ విష్వఙ్ శనానశనేను,"అని అథర్వణమునందుండుటవలన అర్థము ఏమనిన యజ్ఞానుష్ఠాత మూడు పాదములతో అనగా మూడు భాగములు స్వర్గలోకము జేరి ఒక భాగమే ఈలోకమునందు పునర్జన్మ మెత్తగలడు. చేతనాచేతనములైన అన్ని సృష్టి వస్తువులను అతిక్రమించిన వాడాయెను. అనగా యజ్ఞమును చేయువాడు పురుషమేధము వలన పునర్జన్మమును పాతికభాగము చేసికొనినవాడాయెను. పురుషపశువునకు స్వర్గము లభించుటకు కారణభూతు డాయెను. ఈమార్పువలన ఈ ఋక్కుకు ఋగ్యజుర్వేదములనుండి వేరైన అర్థము లభించినది. మూడవ ఋక్కువలన ఈ పురుషునియొక్క పాతికభాగముసృష్టిభూతమనియుమూడు భాగములు స్వర్గమునందు అమృతత్వముగలదనియు ఏర్పడినది. ఈ పురుషుడే అమర్త్యుడైన ఈశ్వరుడు అని చెప్పి అయిదవ మంత్రమునందు ఇట్టిపురుషునకు ఎన్నిభాగములు,ముఖము, బాహువులు, ఊరువులు, పాదములు ఏవి అని అయిదవ మంత్రమునందు ప్రశ్నచేయుచు మొదటి సూక్తము సమాప్తమైనది. ఈయైదవ మంత్రమునందు యజుర్ ఋగ్వేదములవలె పుంలింగ ద్వివచన ముపయోగించక నపుంసకలింగమైన "కిం" అనుపద ముపయోగింపబడినది. ఇట్లు మొదటి సూక్తమునందు పురుషుడు స్వర్గమునుపొందుననియు, పునరావృత్తిని తగ్గించుకొనుననియు ఈశ్వరస్వరూపుడగుననియు చెప్పి పురుషునకీశ్వరస్వరూపము కల్పించి ఆపురుషుని స్వరూపవర్ణన చేయుటకు రెండవసూక్తము ప్రారంభింపబడెను. ఈ రెండవ సూక్తములో 10 ఋక్కులు గలవు. ఈయీశ్వరస్వరూపమైన పురుషుని ముఖము బ్రాహ్మణుడు, బాహువులు రాజన్యులు, మధ్యభాగము వైశ్యుడు, పాదములనుండి శూద్రుడు పుట్టెను. మనస్సునుండి చంద్రుడును, కంటి

నుండి సూర్యుడును, ముఖమునుండి ఇంద్రాగ్నులును, ప్రాణమునుండి వాయువును పుట్టిరి. నాభినుండి అంతరిక్షమును, శిరస్సునుండి ద్యులోకములును, పాదములనుండి భూమియును, శ్రోత్రములనుండిదిశలును, ఈప్రకారముగనే లోకములును సృష్టింపబడినవి. అని మూడు ఋక్కులలో 5-వ ఋక్కులో అడిగిన ప్రశ్న కుత్తర మీయబడినది. ఇకను దేవతలుచేయు యజ్ఞమును వర్ణించుటకు మిగత ఏడు ఋక్కులు ఏర్పడినవి. అదెట్లన మొట్టమొదట విరాట్ పుట్టెను. విరాట్‌నుండి పురుషుడు పుట్టెను. ఈ విరాట్పురుషుడు పుట్టినప్పుడు ముందును వెనుకను భూమిని అతిక్రమించినవాడాయెను. ఋగ్యజుర్వేదములలో ఈ ఋక్కు సృష్టిక్రమమును, సూచించుచున్నది. శరీరసృష్టిని ఈ ఋక్కువలన సాధించియున్నారు. పురుషుని ఈ మేధమందు హవిస్సుగా ఉపయోగించునపుడు ఈ దేవయాగమునందు రసముల కధికారము గలిగిన వసంతఋతువు ఆజ్యమనియు శోషకఋతువైన గ్రీష్మము ఇధ్మమనియు ఓషధులను పచనముచేయుశక్తిగల శరదృతువు హవిస్సనియు నిరూపింపబడియెను. యజుర్వేద ఋగ్వేదములలో దేవతలు సాధ్యులు ఋషులు ఈయజ్ఞమును బర్హిస్సుతో ప్రోక్షించిరనిచెప్పగా అథర్వణమునందు ఈయజ్ఞమును దేవతలు సాధ్యులు వసువులు "ప్రావృషాప్రోక్షన్" అనగా తొలకరివర్షముతో నీయజ్ఞపురుషుని ప్రోక్షించినట్లు చెప్పబడినది. అందువలన ఋతుక్రమము సూచింపబడినది. ఈదేవతలు గావించిన యజ్ఞమునందు అనగా విరాట్పురుషునినుండి అశ్వములు, దంతములుగలప్రాణులు, గోవులు, అజములు, ఋక్కులు, సామములు, ఛందస్సులు, యజుస్సులు, పృషదాజ్యము అనగా దధిమిశ్రితమైన ఆజ్యము, వాయుసంబంధమైన అరణ్యపశువులు, గ్రామపశువులు పుట్టెను అని చెప్పుటవలన ఈశ్వరైక్యము పొందిన యజ్ఞపశువైన పురుషుడు విరాట్ స్వరూపమును బొంది సృష్టికర్తయై చతుర్వర్ణములను, దేవతలను, సర్వభూతములను చేతనాచేతనములను ఋగ్యజుస్సామములను ఛందస్సును గూడ సృజించెనని చెప్పుటవలన ఈపురుషమేధమువలన ఆదినారాయణమూర్తికిని ఈలోకమునకును గలిగిన సంబంధము తెలుపబడెను. ఈపదమూడవ ఋక్కునందు ఋగ్యజుస్సామములను ఈపురుషుడు సృష్టించెనని చెప్పుటవలన ఈమూడువిధముల సంబంధములైన యాగయజ్ఞములనుగూడ సృష్టించెనని తెలిసికొననగును.

పదునైదవ ఋక్కు "సప్తాస్యాసన్" అనునది యజుర్వేదమునందు మాత్రము ఏడవఋక్కుగ నుండినను ఋగ్వేదమునందుగూడ చివరలో నుంచబడినది. దీని కర్థ మిట్టి యజ్ఞమునందు పశువైన పురుషుని యూపస్తంభమునకు గట్టినపుడు దానిచుట్టు ఏడుపరిధులును మూడేడులు అనగా ఇరువదియొక్క సమిధలుగల ఇధ్మమును పరచిరి అని ఆపురుషుని యజ్ఞసంబంధమును చూపి పదునారవ ఋక్కునందు ముందు చెప్పినప్రకారము సన్నూటతొంబది అంశలు పురుషునివలన బుట్టిన సోమరాట్ వద్దనుండి ప్రకాశమాయెను. అని యజ్ఞమునకు రాజగు సోమదేవునియొక్క ఉత్పత్తియు ఆసోముడు నారాయణునియొక్క అంశస్వరూపుడని చూపినందువలన ఈ అథర్వణవేదములో పఠింప బడిన క్రమప్రకారము పురుషసూక్తమును అర్థముచేసినయెడల వేదమునకు వేదార్థమునకు వేదాంతార్థమునకు సమంజసమైన భావమేర్పడి, ఆధియజ్ఞిక, ఆధ్యాత్మికపరములయిన అర్థములు సకారణములతో సక్రమముగా వెలువడుచున్నది. ఋగ్యజుర్వేదములయందు పఠించినరీతిగ అర్థముచేసినయెడల ఈపురుషసూక్తమునకు కర్మపరమైన అర్థము కుదరక జ్ఞానపరమైన అర్థము కొంతవరకు సమంజసముగ ఏర్పడకపోవుచున్నది. ఇట్లు పరిశీలనచేయగా అథర్వణ వేదమునందు పఠించబడియుండు పురుషసూక్తము మొదటిదనియు ఫలశ్రుతులతో వేదాంతార్థముతో ఋక్ క్రమములు మార్చబడి ఋగ్యజుర్వేదములలో పఠియింప బడియుండు పురుషసూక్తము అథర్వణఋక్కులాధారముగా గలిగియున్నవని చెప్పుటకు వీలున్నదని తోచుచున్నది.

ప్రణయలేఖ

శ్రీమాన్ దూపాటి కొండమాచార్యులు గారు

సీ. జీవితేశ్వర! శ్రీకృష్ణ! చిత్స్వరూప!
డెందమున నీదుపాదారవిందములను
సంస్మృతిరొనర్చియిపుడు నీ చరణదాసి
రాధికామనోహారిణి వ్రాయునట్టి
విపులలేఖార్థములనెల్ల వినుమ దయను—
నీవె సర్వస్వమనుచును నెమ్మనమున
నమ్మినట్టి నను నీవిడ న్యాయమగునె!
నిమిసమం దర్ధమైనను నిన్నుఁగనక
నొంటిగా నుండుటకు నెట్లు లోర్వఁగలను!!

ఇంత దయలేకపోవుట కేమికతము?
ఇంతకఠినతఁ బూనుట కేమికతము?
ఇంత విముఖత జనియింప నేమికతము?
ఇంత కోపంబుగల్గుట కేమికతము?

ఇట్టి విరహాగ్ని నే భరియింపఁజాల
కష్టతమమైనకాలంబు గడుపఁజాల
నిక్క మింక జీవములనైన నిలుపఁజాల
నచ్చి పోవకయున్నగో పాలబాల!

స్త్రీని పురుషుండు వేఁడుట చెల్లెఁగాక
పురుషు నెపుడైనతనదు పూఁబోఁణి యిట్లు
వేఁడుకొను టదియెంతయు వింతగాదె
సాగిరాకుండు టది నీకు జగతియందు!

లీలమై నీవు నాకడ లేనికతన
కనుల కిప్పుడు జగ మంధకారమయ్యె!—
బాష్పధారలచేఁ బాద పద్మములను
గడిగివైచియు నానమ స్కారశతము
లర్పణముచేసి మన్నింపు మా! యటంచు
వేఁడ సంసిద్ధనైయుంటి వేగవచ్చి
నాకు సాక్షాత్కరింపుమా! నందతనయ!!

వేణునాదంబు శ్రావ్యమై వీనులకును
విం దొనర్పగ వేసారి బృందలోన
నాఁడు చంద్రాతపమున విన్నాణమెసఁగ
లోఁబఱచుకొంటి నిపు డింతలోనె నాదు
పాట్ల నన్నింటి మఱచితే ప్రాణనాథ!

ఉ. ఏయెడఁ జూచుచున్న జగ
దేకమనోహర! నీదురూపమే
పాయక కానవచ్చెడిని
భావమునం దిది యేమిచిత్రమో!
యేయెడ విన్న వీను లల
రించుచు వేణురవంబె తోఁచె నా
థా! యిటుమాయలేటికి ద
యన్ నను బ్రోవఁగ రమ్ము వేగమే!

చం. అల యమునానదీతటవి
హార మొనర్చెడివేళ జంద్రికా
పులకిత యామినీ ప్రణయ
పూర్వకగీతిక లాలపించి వీ
నుల నలరించియెంతయు న
నుంగికురించిన పుణ్యమూర్తి! ము
ద్దులకును మాఱుముద్దులిడ
తోడనె రాఁగదవే! దయానిధీ!

మ. ఇనుఁ డస్తాద్రికిఁ జేరనుండె నిపుడే
యే తెంచునాథుండు గో

పనికాయంబులతోడ నల్లదిగో శ్రా
వ్యంబైన వంశీరవం
బనుచు న్నిత్యము వేచియుంటిఁగద నీ
కై సాంధ్యవేళం బ్రియా!
నను నీవిట్టుల దోఁసిపుచ్చఁజను నా
న్యాయంబుగాఁ దోఁచెనా?

శా. నానాలీలల నేడుఁగూడఁగడు వి
న్నాణంబుగా బృందలో
గానంబుం బొనరించి "యో చెలియ! నా
కష్టంబుపాటించితే
దీ? నాకాన్క?" యటంచు ముద్దుఁగొన ర
మ్మా! చాలు నాకద్దియే
యానందంబిడు సార్థకంబగుచుఁ గృ
ష్ణా! దీన సంరక్షణా!

మ. "రమణీ! యియ్యది నిశ్చయంబు విను మ
ర్మంబేల? నాజీవితాం
తము ని న్నేమరియుంట కల్ల"యని స్వాం
తం బిచ్చి, నేఁడిట్టి దో
సముఁ గావించితివంచు పీడితివి వి
శ్వంబేలు నీవే యిటుల్
క్రమముం దప్పిననీకుఁ జెప్పఁగల వి
ఖ్యాతాత్ము లేరీ! ప్రియా!

సీ. శిరమున న్నాట్యంబు సేయుచు నందమై
యలరారునట్టి బర్హంబుతోడ
ఉరమునందురు కాంతినొప్పుచు భవ్యమై
పరగుచుండెడు కౌస్తుభంబుతోడ
తనువునందు మనోజ్ఞ మననొప్పిదివ్యమై
రహిమీరుపీతాంబరంబుతోడ
మోవి యందలి మోద మొదఁగూర్పసిద్ధమై
చెలువొందుచిఱునవ్వు మొలకతోడ

గీ. లలితకళలీను మణికుండలములతోడఁ
చిత్రముగమ్రోయుచిఱుత గజ్జియలతోడ
ధన్యత నొసంగు వేణునాదంబుతోడ
ప్రేమరాశివి సాక్షాత్కరింపరమ్ము!
రమ్ము! రాధాసనాథ! యో ప్రాణనాథ.

గీ. జలదమా! వేచియున్నదీచాతకంబు
నీవు కరుణింతువనినమ్మి నెమ్మనమున
జాగుసేయుట నీబోటిసరసునకును
తగదు రమ్మింక నీకు వందన మొనర్తు!
ఇంకనైనను మాట పాటింపవేని
భావపథమున నీమూర్తి పాదుకొలిపి
సారెకును నీదునామంబె సంస్మరించి
రాధికా యోగిని దొఱంగు ప్రాణములను—

—రాధ

శ్రీనాగభూషణ రత్నావళి

"వేంకటశేషేశ్వరా" అవధానినో

అనేకజన్మ సంప్రాప్త దురితౌఘ నివారణమ్
కాయేన మనసా వాచా భజామి శివదం శివమ్. ౧

కైలాస శిఖరే రమ్యే చరంతం పార్వతీ సఖమ్,
ఆరోహణాయ మోక్షాద్రేః యాచే యాచక కల్పకమ్. ౨

అవాప్తసర్వకామోఽపి ప్రకుర్వంతం మహాతపమ్,
మోహాంధహారణే దక్షం భజామి శివభాస్కరమ్. ౩

క్రోధాగ్ని దగ్ధపుష్పాస్త్ర ముజ్జీవిత దయామృతమ్,
వందే సంసార తప్తోఽహం మోక్షపీయూష సిద్ధయే. ౪

తోషణం బుధలోకానాం సుధానిష్యంది భాషణమ్,
నమామి గాయకానాంచ భూషణం నాగభూషణమ్. ౫

బ్రహ్మాద్యైశ్శిష్యభూతైశ్చ బృందావన వనోత్తమే
సేవితం స్వప్రకాశంచ భజే భువన శంకరమ్. ౬

సర్వే విదంతి సంగీత మితి మన్య న్న భూ ద్భువా,
ఆశ్రితావన సఙ్కల్ప శ్రీహరి ర్నాగభూషణః. ౭

శివకేశవయో ర్భేదం వినేతుం నియతాత్మనా,
బ్రహ్మణా కల్పితం ధ్యాయే శ్రీహరిం నాగభూషణమ్. ౮

అద్వైతార్థావబోధాయ లీలామానుష రూపిణే,
నమస్తస్మై నమస్తస్మై బ్రహ్మణే నాదరూపిణే. ౯

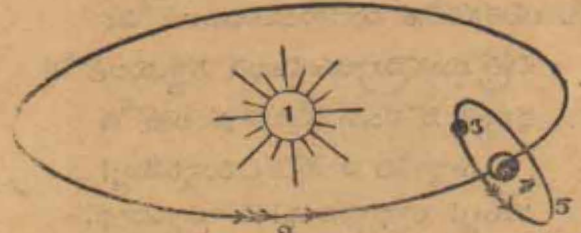
స్మారంస్మారం విబుధనికరై ర్లభ్యతే జ్ఞానయోగో
ధ్యాయంధ్యాయం య మఖిల జనైః ప్రాప్యతే మోక్షసిద్ధిః,
శ్రుణ్వఞ్శ్రుణ్వ న్నిర్మలచరితా యస్య కామాదిషడ్భిః
త్యక్తా భక్తా స్త్రిభువనగురుం, తం భజే రాజయోగిమ్ ౧౦

గాయకైః కవిభి ర్దివ్యై ర్నుతాఖండ గుణాకర!
మయార్పితాని రత్నాని స్వీకురుష్వ జగద్గురో! ౧౧

చంద్రుఁడు

దర్భా యజ్ఞేశ్వరసోమయాజిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

శా. శ్రీరాంభోనిధి మధ్యవంబగుట లక్ష్మీకాంత సైదోదుగా, నారూఢిం గిరిశేశుమౌళిపయి సద్వల్లీల శోభిల్లి బ్రం
దారశ్రేణికలర్చితత్వతనయా ద్యావన్నతిం బొల్చు లో, కారాధ్యుండగు చంద్రు సర్వభువనాహ్లాదుం బ్రశంసించెదన్.

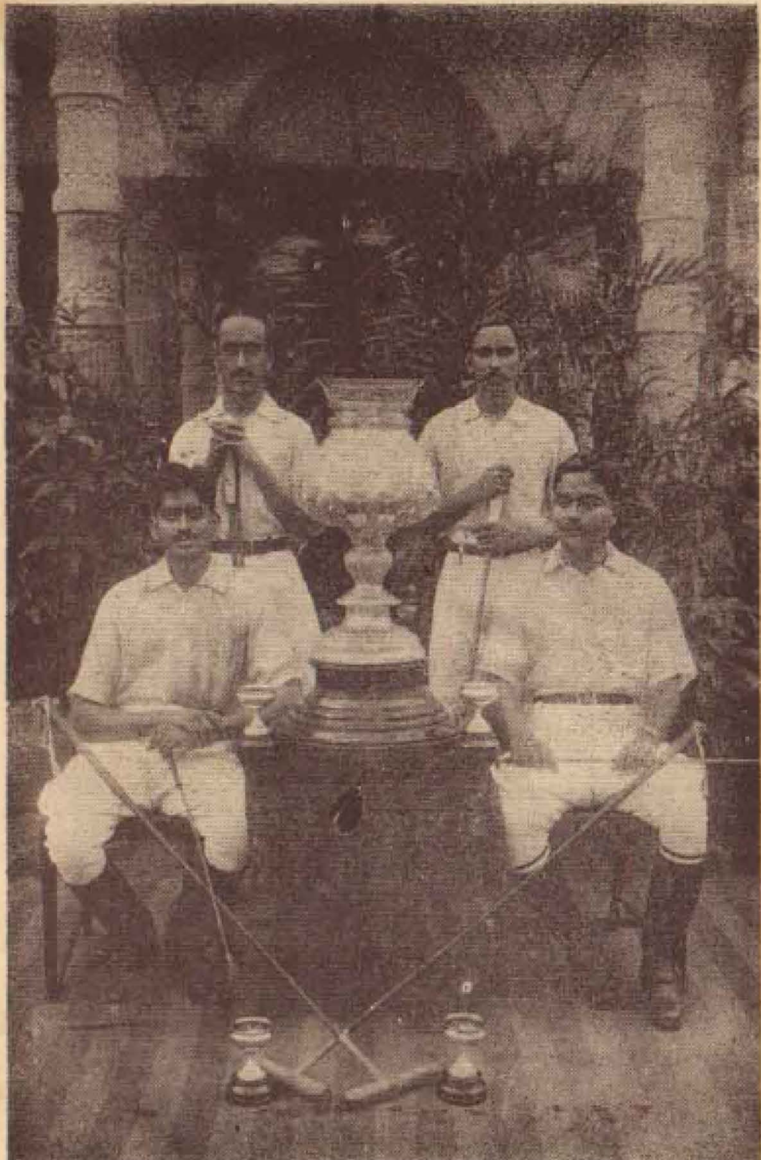
చిత్రము ౧:—1. సూర్యుఁడు; 2. భూమికక్ష్య; 3. చంద్రుఁడు; 4. భూమి; 5. చంద్రునికక్ష్య.

శ్రీ మదఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండసృష్టికర్తయగు నాజగత్స్రష్టచే నిర్మింపఁబడిన వింతలలో మనసౌరకుటుంబ మొకటి. ఈ కుటుంబమునకుఁ బ్రధానపురుషుఁడు సూర్యుఁడు. ఇతని నాధారముగాఁ జేసికొని యీకుటుంబములోని యితరగ్రహములు వీనిచుట్టుఁ దిరుగుచున్నవి. ఈకుటుంబమునఁ దొమ్మిదిగ్రహము లున్నవి. వీనిలో గ్రహపతియగు సూర్యుఁడు స్థిరగ్రహము. చంద్రుఁడుదక్క తక్కిన యేడుగ్రహము లును, సూర్యుఁ డొక కేంద్రముకడనున్న యండవృత్తాకారపు కక్ష్యల మీఁదఁ గదలుచు సూర్యునిచుట్టు ప్రదక్షిణములు చేయుచున్నవి. భూమి యొక్క కేంద్రము కడనున్న యండాకారపు కక్ష్యమీఁదఁ దిరుగాడుచు చంద్రుఁడు భూమికి ప్రదక్షిణము చేయుచున్నాఁడు. సూర్యునిదగ్గర నుండి క్రమముగా గ్రహములను పరీక్షించినచో బుధుఁడు మొదటి వాఁడు. ఇతఁడు సూర్యునిచుట్టు ఎనుబదియెనిమిదిదినములలో నొక్క ప్రదక్షిణము చేయును. రెండవగ్రహమగు శుక్రుఁడు 225 దినములలో సూర్యునిచుట్టు నొక ప్రదక్షిణము చేయుచున్నాఁడు. భూమి 365 దినములలో సూర్యునిచుట్టు ప్రదక్షిణముచేయుచున్నది. అంగారకుఁడు 687 దినములలోను, బృహస్పతి 12 సంవత్సరములలోను, శని 29 సంవత్సరములలోను, వరుణుఁడు (Euranus) 84 సంవత్సరములలోను, నభస్వానుఁడు (Neptune) 65 సంవత్సరములలోను సూర్యుని చుట్టి వచ్చుచున్నారు.

ఈసౌరకుటుంబములో నాబాలగోపాలమెఱిగిన గ్రహములు సూర్యుఁడు, భూమి, చంద్రుఁడు నన్నవే. ఈమూఁడు గ్రహముల పరస్పర స్థానములను మనవ్యాసముఖమునవున్న పటము ప్రకటించుచున్నది. ఈ మూఁడు గ్రహములలో మనమున్నది భూమి. మనకు దగ్గఱగానున్నది చంద్రుఁడు. మనకు వేయుంబల్లమకల్పించి మన కాహారాదుల నెల్ల నఁజేయుటకు వలయుసత్త్వమునిచ్చి మనప్రాణములను రక్షించువాఁడు సూర్యుఁడు. ఈమూఁడు గ్రహములలో చంద్రునిగూర్చి కొంచెము తెలిసికొనుకుతూహలము మనకుఁ గలుగవచ్చును.

పున్నమనాఁటినిండుచందురుఁడు, తన చల్లనికాంతులను వెదచల్లుచు, సృష్టియందలి వస్తుజాలమునకు వింతరామణీయకమును గల్పించి, మనల నానందింపఁజేయుచున్నాఁడు. చంద్రునిగూర్చి మనము చదువు తరి మనపాఠ్యక్రమమును రెండుభాగములుగ విభజింపవలెను. ఇందు చంద్రునియాకారము చంద్రకళలు చంద్రగ్రహణములు, జంద్రుని భౌతికస్థితులు చంద్రునియందు జీవులున్నవా? సముద్రమునకు పాటుపోటులను కల్పించుటకుఁ జంద్రుఁ డెట్లు కారణభూతుఁ డగుచున్నాఁడు? నాదికాయాత్రలుసల్పువారికిఁ జంద్రుఁడెట్లుతోడ్పడుచున్నాఁడనునవి ప్రథమభాగమునకుఁ జెందుచున్నవి. చంద్రుని సంచారమునకు సంబంధించిన గణితసిద్ధాంతములు రెండవభాగమునకుఁ జెందుచున్నవి. మనకుఁ జిరపరిచితుఁడైన యీ జక్కనిలరేనింగూర్చి పైశీర్షికలకు సంబంధించిన విషయజాలమును నాశేమ్పవకొలఁది నీ దిగువఁ బొందుపఱచెదను.

భూమి యొక్క కేంద్రమునందుఁగలయండవృత్తముమీఁదఁజంద్రుఁడు తిరుగుచున్నాఁడని పైన చెప్పియున్నాను. చంద్రుఁడు భూమిచుట్టు నొకప్రదక్షిణముచేయుటకు 27 దినముల 7 గంటల 43 నిమిషముల 111 సెకనుల కాలమును దీసికొనుచున్నాఁడు. దీనికక్ష్యయొక్క యుత్కేంద్రతనుబట్టియు, తదితర యుపప్లవములనుబట్టియు నీకాలపరిమాణమునందు 3 గంటలవ్యత్యాసముగూడఁ గల్గుచుండును. చంద్రుఁ డొక సంపూర్ణభ్రమణముచేసి తాను బయలుదేరిననక్షత్రమునకే తిరిగి వచ్చును. కాని యీమధ్యకాలములో సూర్యుఁ డానక్షత్రమునుండి ముందునకు సాగిపోవును. సూర్యునిఁగలిసికొనుటకుఁ జంద్రుఁ డింకను ముందునకు సాగిపోవలసియున్నది. కావున చాంద్రమాసము చంద్రునిసంపూర్ణభ్రమణకాలముకంటెఁ గొంచె మెక్కువగానుండవలెను. కావునఁ జాంద్రమాసము- సమానకళలచేఁ బ్రకాశించు రెండుసారూప్యస్థితులందుఁ జంద్రుడు మన కగపడుటకు వలయుకాలావధి 29.53దినముల ప్రమాణముగలది యగుచున్నది.

బొబ్బిలి పోలోటీము

(ప్రొ ఫెసరు నాగలింగము సకలేశ్వరరావుగారు, నవయుగార్జునుడు, శృంగారపురము, దుగ్గిరాల

హిందీప్రచారక విద్యాలయము, చెన్నపురి

శ్రీయుత హాచి నరసింహం పంతులుగారు, పిఠాపురము

శ్రీ. కోలంక వెంకట్రాజు, కాకినాడ

సాధారణముగాఁ జంద్రుఁడు ప్రతిమాసారంభమునను నాకసమున పశ్చిమ దిశయందు తెల్లనివెలుఁతురుగల వక్రరేఖవలె పొడగట్టుచుండును. ఆకసము నిర్మలముగా నున్నపుడు, మనభూమిచేఁ బ్రతిబింబితమగు కొలఁది వెలుఁగుచే స్వల్పప్రకాశమును బొంది, మిగిలిన చంద్రబింబము కూడ మన కగపడుచుండును. ఆరాత్రినుండి యారాత్రి కాతఁడు తూర్పువైపునకు సమీపముగా నుదయించుచు, కాలక్రమమున నభివృద్ధిఁజెందుచు, నాదినముకంటె నాదినము 48 నిమిషములకాల మెక్కువగా నాకసమునఁ బ్రకాశించుచు, పెట్టకేలకుఁ బున్నమనాఁటికి నిండు చంద్రుఁడై నాఁడు సూర్యాస్తమయముతోనే తూర్పుదిక్కున నుదయించుచుండును. పున్నమనాఁటినుండి చతుర్దశిపర్యంతముఁ జంద్రబింబము క్షీణించుచుండును. ఈకృష్ణపక్షదినములలోనే మనము ప్రొద్దునఁ జంద్రుఁ డాకసమునఁ బ్రకాశించుచుండుట చూచుచుందుము. దినములు గడచినకొలఁదిని నాతఁడు క్షీణించి క్షీణించి యెట్టకేలకు వక్రరేఖాకారమును దాల్చుచుండును. చంద్రరేఖ సూర్యుని దాపినకొలఁది క్షీణించి క్షీణించి తుట్టతుదకుఁ దీక్ష్ణమగు సూర్యరశ్మింబడి మన కగోచరమగుచున్నది. తరువాతఁ జంద్రుఁ డీమార్పులతోనే మన కగుపడుచుండును.

సూర్యునివలెఁ జంద్రునికి స్వయంప్రకాశగుణము లేదు. చంద్రుఁడు తనవెలుఁతురునకు సూర్యునిమీఁదనే యాధారపడియున్నాఁడు. అనంతమగు ప్రభతో సూర్యుఁడు ప్రసరింపఁజేయు వెలుఁగులోఁ దనమీఁదఁ బడినభాగమును గ్రహించి, దానిలోఁ బ్రతిబింబితమగు వెలుతురుతోఁ జంద్రుఁడు భూమిని ప్రకాశవంతముగా నొనరించుచున్నాఁడు. ఒకొక్కప్పుడు చంద్రుని కాంతిని, వెన్నెలను జూచి, వానిప్రకాశాతిశయమునుబట్టి చంద్రుఁడుగూడ స్వయంప్రకాశ గుణము కలవాఁడేమో యను భ్రాంతి మనకుఁ గలుగుచుండును. చంద్రునికాంతి సూర్యరశ్మియే యని యీదిగువయుపలోకనమువలన తెల్లమగును. ఏదేని యొకనాఁటియుదయమున, సూర్యోదయానంతరమున సూర్యరశ్మిలోనున్న చంద్రబింబమును,దానిపరిసరమున నున్న మబ్బులను బరికించి చూడుఁడు. అప్పుడు చంద్రునికాంతిని, యామబ్బులకాంతిని బోల్చిచూచుటకుఁ జాలననుకూలముగా నుండును. ఆమేఘములను గాంతివంతములుగా నొనర్చు సూర్యరశ్మియే చంద్రబింబమును గూడ వెలిఁగించుచున్నదని మనకు విదితమగును. ఆమేఘములకాంతియు, నాచంద్రబింబపుఁగాంతియు నొక్కటిగానే యున్నట్లు మనకు గోచరించుచుండును. దీనంజేసి చంద్రునికాంతి సూర్యరశ్మియే యని విదితమగుచున్నది. చంద్రసూర్యుల తేజస్తీక్ష్ణతలను బోల్చిచూచుటకై చేసిన యత్నములవలనఁ జంద్రుని కంటె సూర్యుఁడు 5,70,000 రెట్లు ప్రభ గలవాఁడని తేలినది. 5,70, 000 చంద్రబింబము లొక్కసారి యుదయించినచో సూర్యరశ్మివంటి వెలుతురు మనకుఁ గల్గును.

మనసౌరకుటుంబమునందలి గ్రహములన్నిటిలోఁ జంద్రుఁడేమనకుఁ జాలదగ్గఱగానున్న గ్రహము. వాని యన్నిట నిదియే చిన్నది. చంద్రుఁడు భూమినగ్గఱనుండి 2,40,000 మైళ్లదూరమున మాత్రమే యుండుటచే నది చూపులకుఁ బెద్దదిగాను, కాంతివంతముగాను నగుపడుచుండును. ఈదూరము భూమియొక్క చుట్టుకొలతలోఁ బదియవ వంతునకు సమానము. భూమికిని ఇతరనక్షత్రములకును గల దూరములతోఁ బోల్చిచూచినచో నిది చాల తక్కువ.

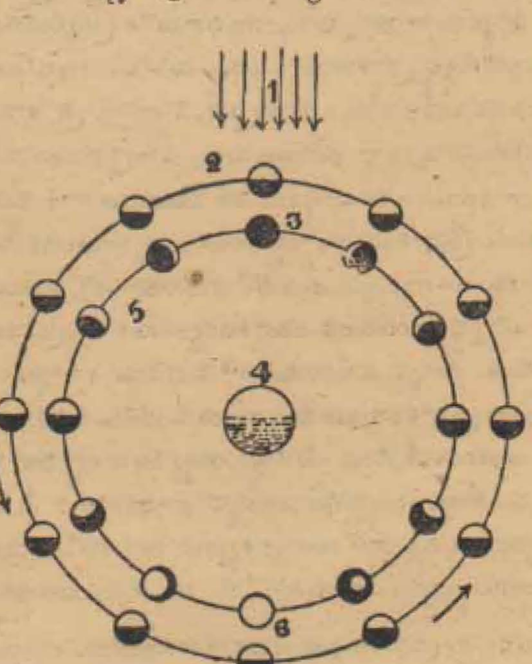
భూగోళముయొక్క వ్యాసము 7,918 మైళ్లు. చంద్రబింబము యొక్క వ్యాసము 2160 మైళ్లు. భూమివ్యాసము చంద్రునివ్యాసమునకు దాదాపుగా నాల్గురెట్లున్నది. భూమి నేబదిసమానభాగములుగాఁ జేసి వానిలో నొకదానిని గోళాకారముగాఁ జేసితిమేని యది చంద్రబింబమంత యుండును. వానివాని పరిమాణముల యనుపాతములను బట్టిచూడ భూమికంటెఁ జంద్రునికే పెద్దయుపరిభాగ మున్నది. భూమి ఘనపరిమాణము చంద్రునిఘనపరిమాణములో 50 వ వంతున్నను జంద్రుని యుపరిభాగపు వైశాల్యము, భూమియొక్క యుపరిభాగపు వైశాల్యములో నేబదియవవంతుండుటకుబదులు పదుమూఁడవ వంతే యున్నది. ఈ సంఖ్యలు చాలఁ బ్రయోజనకరములై హృదయరంజకములుగా నున్నవి. చంద్రునికి విశాలమైన యుపరిభాగముండుటచేతనే యాతఁడు భూమికంటెఁ ద్వరితముగాఁ జల్లఁ బడిపోయెను. ఇయ్యదియే దాని చల్లదనమునకును, దానియందు జీవకోటులు లేమికిని, దాని యల్పపుటద్భుతజీవితమును బ్రకటించు దానియుపరిభాగాకృతికిని గారణభూత మగుచున్నది. చంద్రుని యుపరిభాగము త్వరితముగఁ జల్లనై, దానిగర్భస్థపదార్థములను దీవ్రమగు ప్రేరణముతో నొక్కి, దాని యుపరిభాగమును లోపలికి గ్రుంగఁద్రోసి, దానియందనేకోపద్రవములను గలుగఁజేసినది. ఈ యుపద్రవములు దాని యుపరిభాగమునఁ గల్పించిన యావింతచిహ్నములే మన హృదయముల నాకర్షించి రంజింపఁజేయుచున్నవి. మనకగపడు చంద్రబింబార్థపు టుపరిభాగము భూమియొక్క యుపరిభాగములో 26వ వంతుండును. భూమియందలి పదార్థముల సాధారణమైన బరువు, చంద్రునియందలి పదార్థముల సాధారణమైన బరువుకంటెఁ జాల ఎక్కువగానున్నది. 80 చంద్రబింబములుకలిసి భూమియంత బరువుండును. భూమియొక్క బరువులో చంద్రుఁడు $\frac{1}{80}$ వంతున్నాఁడు. చంద్రునిసాంద్రత, భూమి సాంద్రతలో 0.61 వ వంతు, భూమిగురుత్వాకర్షణశక్తిలోఁ జంద్రుని గురుత్వాకర్షణశక్తి $\frac{1}{6}$ వంతున్నది.

చంద్రుఁ డనేకమార్పులకు లోఁబడుచున్నను వానియందొక స్థిరమగు గుణము గాన్పించుచున్నది. అన్నిస్థితులందును జంద్రబింబము మనచూపుల కొకేపరిమాణముగలదానివలెఁ బొడగట్టుచున్నది. మనచూపులకగుపడు చంద్రబింబపరిమాణము భూమినుండి దానికున్న దూరమునుబట్టి మారుచుండును. చంద్రబింబము భూమినుండి దూరముగాఁబోయినచోఁ జిన్నదిగాను, భూమికి దగ్గఱగావచ్చినచోఁ బెద్దదిగాను గాన్పింపవలెను. సాధారణముగాఁ జంద్రబింబముయొక్క పరిమాణ మొకే విధముగానుండుటచే నది భూమినుండి సమానదూరస్థముగానుండియే సంచారము చేయుచున్నట్లు గ్రహించుచున్నాము. భూమికిని జంద్రు

నకును నుండు దూరపరిమాణముల సాధారణపరిమాణము 2,39,000 మైళ్లు. ఇది భూమిని సమీపించినపుడు 2,21,000 మైళ్ల దూరమునను, భూమినుండి దూరముగాపోయినపుడు 2,53,000 మైళ్లదూరమునను నుండును. సాధారణముగా నీరెండుగ్రహములమధ్యనున్న దూరమునందు 18,000 మైళ్లకంటె నెక్కువమార్పు సంభవించుటలేదు.

చంద్రునియందు మార్పులను మనము చూచుచున్నప్పటికిని సరిక్రమముగా సంచరించుచునే యున్నది. దీనిసంచార మెట్టిదనను చంద్రుడు భూమినుండి రమారమి యొకేదూరమున నుండి యుండవలెను. చంద్రుడాకాసమున నొకేరీతులమునందు సంచారముచేయుచున్నట్లూహించితిమేని, యాతని కక్ష్య భూమి కేంద్రముగాగల యొకవృత్తమును బోలుచున్నట్లు మనము గ్రహించుచున్నాము. భూమికిని జంద్రునికిని గల పరస్పరాకర్షణశక్తులనుజూడ జంద్రుడును భూమియు నొక్కటిగా నగుటయో లేక భూమిచుట్టు చంద్రుడు తిరుగాడుచుండుటయో సంభవింపవలెను. దైవమాయచే నాచంద్రుడు మనమీద బడకుండ భూమిచుట్టు దిరుగుచు మనకాహ్లాదమునుగల్పించుచున్నాడు. భూమికిని జంద్రునికిని గల పరస్పరాకర్షణశక్తి చంద్రుని దనకక్ష్యమీద దిరుగునట్లొనర్చుటకు వినియోగపడుచున్నది, చంద్రునికక్ష్య 0.055 యుత్కేంద్రతగలయండవృత్తము గావున నయ్యది యించుమించుగా వృత్తాకారముగా నున్నదని భావించుచున్నారు. నక్షత్రములనుజూచి భూమిచుట్టు చంద్రుడు తిరుగుచున్నట్లు నిరూపింపవచ్చును. సూర్యునికిని నక్షత్రములకును గల సాధారణసర్కములగు నుదయాస్తమయములు చంద్రునికిగూడ గలవు. చంద్రోదయచంద్రాస్తమయములు భూమియొక్క భ్రమణమువలన నేర్పడుచున్నవి. నక్షత్రపథమున జంద్రుని స్థాన మెల్లపుడును మారుచునే యుండును. చంద్రునిస్థానములు మారుచున్నట్లు మనదృష్టి కనుదినమును గోచరించుచునే యుండును. భూమిచుట్టు నొక్కప్రదక్షిణము చేయుటకు జంద్రుడు 27.8దినములుతీసికొనునని చెప్పియేయున్నాను.

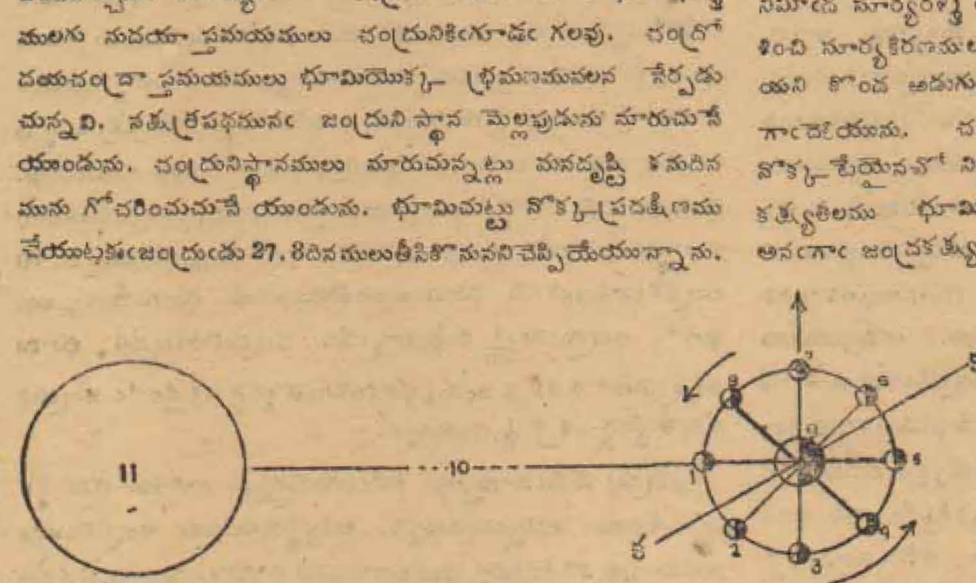
మనకెన్నవసం తగుపడుచుండునో దానినిబట్టి చంద్రుని యర్ధచంద్రుడనియు బూర్ణచంద్రుడనియు వ్యవహరించుచుందురు.

చిత్రము 3:—1. సూర్యకిరణములు; 2. సూర్యరశ్మిచేత బ్రకాశించు చంద్రబింబాకారములు; 3. అమావాస్య; 4. భూమి; 5. భూమిమీదనుండి కనబడు చంద్రబింబాకారములు; 6. పున్నమ.

ప్రక్కపటమునందువలె జంద్రుడగుపడుచుండును. వానికళలను లోపలివృత్తముమీది చిన్నవృత్తములు ప్రకటించుచున్నవి.

"సూర్యునికిని జంద్రునికిని మధ్య భూమియున్న దిగదా చంద్రునిమీద సూర్యరశ్మి యెట్లుపడుచున్నది? భూమి వానినడుమ ప్రవేశించి సూర్యకిరణములను జంద్రునిమీదబడకుండునట్లొనర్చుటలేదా యని కొంద రడుగుదురు. ఈవిషయము రెండవపటమువలన బాగుగా దెలియును. చంద్రునికక్ష్య తలమును, భూమికక్ష్యతలమును నొక్కటేయైనచో నిట్టిదుస్థితి సంభవించియే యుండెడిది. చంద్రుని కక్ష్యతలము భూమికక్ష్యతలముతో 5°కోణమును జేయుచున్నది! అనగా జంద్రకక్ష్యతలము భూకక్ష్యతలముమీది కైదుభాగముల పరిమాణమున వాలియుండి దానితో సంపాదితము నందుచున్నది. ఇందుచే జంద్రుని కక్ష్య భూకక్ష్యతలమునకు సగము పైభాగమునను, తక్కినసగము దాని క్రిందిభాగమునను నున్నట్లు కపడుచున్నది. మన కాగితపుతలము భూకక్ష్యతలమును బ్రకటించుచుండినచో జంద్రునికక్ష్య మన కాగితము పైన సగమును, కాగితముక్రింద సగమునునుండి దీనిమీదికి వాలియుండును. రెండవపటమునందు "కక" రేఖ కక్ష్యతలముల సంపాతరేఖ వలె కక్షాపాతమైనచో "$చ_2చ_5$" కక్ష్యభాగము కాగితపుతలముయొక్క పైభాగమునను తక్కినభాగముకాగిదపు టడుగుభాగమునను నుండును. "చ $చ_5$" మున్నగు పరిస్థితులందు చంద్రుడు, సూర్యుని, భూమిని సంధించు రేఖకు పైభాగముననుండును. కావున సూర్యకిరణములు భూమిమీదుగా

చిత్రము 2:—1. $చ_1$; 2. $చ_2$; 3. $చ_3$; 4. $చ_4$; 5. $చ_5$; 6. $చ_6$; 7. $చ_7$; 8. $చ_8$; 9. భూ; 10. ఈమధ్యదూరము"$చ_1$,$చ_5$"లకుమధ్యదూరమునకు 190 రెట్లున్నది. 11. సూర్యుడు.

ఈపటము సూర్య, భూ, చంద్రుల సంబంధస్థితులను ప్రకటించుచున్నది. సూర్యునికెదురుగానున్న చంద్రగోళార్ధ మాతనిచేగాంతిమంతముగా నొనర్పబడుచున్నది. వెలుగుగల యీయర్ధగోళములో

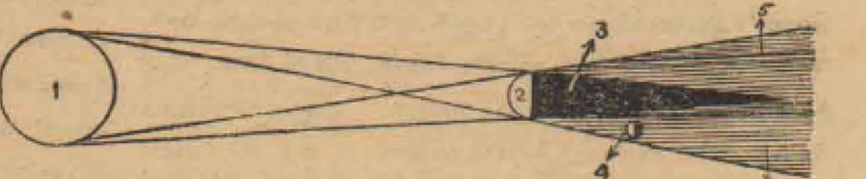
బోయి చంద్రునిపైఁబడి కాంతిమంతునిగాఁ జేయుచున్నవి. ఈ పై భాగమునయున్నపుడే చంద్రుని కాంతిమంతమైన భాగము మనవైపునకుఁ దిరిగియుండును. ఈకక్ష్యభాగమునందుఁ జంద్రుఁడున్నపుడే మనకు శుక్లపక్షము గలుగుచున్నది. చంద్రుఁడు "చ$_1$" స్థితియందున్నపుడమావాస్యయు "చ$_2$"నందున్నపుడు పున్నమయు గలుగుచున్నవి.

భూమి సూర్యుల యనిర్దిష్టస్థానములు (Relative positions) మారుచుండును; కావున సూర్యుఁడు కక్ష్యాపాతముమీఁదికిఁ బరిభ్రమణమునందును రెండుసారులు వచ్చుట సంభవించుచుండును. ఈ రాక పున్నమనాఁడే సంభవించినచో భూమి సూర్యచంద్రులకు మధ్యగా వచ్చును. అప్పుడు చంద్రుఁడు భూమియొక్క ఛాయలోనికి మునుంగును. సూర్యరశ్మి చంద్రునిమీఁదఁ బడకుండ భూమిచే నడ్డగింపఁబడుచున్నది. ఈస్థితియందుఁ జంద్రుఁడున్నపుడే చంద్రగ్రహణము పట్టినదందురు. చంద్రుఁడొక కొన్నిసమయములందు భూమి ఛాయలోని కొక కొంతవఱకుమాత్రమే పోవుట తటస్థించును; అప్పుడు పక్షగ్రహణము పట్టినదని యందురు.

అమావాస్యనాఁడే సూర్యుఁడు కక్ష్యాపాతముమీఁదికివచ్చెనేని యప్పుడు చంద్రుఁడు సూర్యునికిని భూమికిని మధ్యగా వచ్చియుండును. కాంతిరహితమగు చంద్రబింబము సూర్యరశ్మిని భూమిమీఁదికి రాకుండ నడ్డపఱచును; అప్పుడు సూర్యగ్రహణము పట్టుచుండును. సాధారణముగా సూర్యబింబములో నొకకొంతభాగము మాత్రమే మఱుఁగుపడుచుండుటఁ జూచుచున్నాము; ఈస్థితియందు సూర్యునికిఁ బక్షగ్రహణము పట్టినదని యందుము. చంద్రుఁడు సూర్యునికి మధ్యగాఁ బోవుటే తటస్థించినచో నప్పుడు సంపూర్ణసూర్యగ్రహణమో లేక మండలాకారపు సూర్యగ్రహణమో పట్టును. చంద్రునిచే సూర్యుఁడు సంపూర్ణముగా మఱుగుపఱుపఁబడినపుడు అనగా సంపూర్ణసూర్యగ్రహణము పట్టినపుడు సూర్యునందలి వింతవిశేషములం గొన్నిఁటిని జూడఁగలుగుచున్నాము. చంద్రబింబము సూర్యునికి మధ్యగానుండి బింబమును బూర్తిగా మఱుఁగుపఱుప లేకపోయినప్పుడు చంద్రునిచుట్టు కాంతిమంతమగు మండలాకారభాగము (ringlike portion) కాన్పించుచుండును; అప్పుడు మండలాకారపు సూర్యగ్రహణము పట్టినదని యందురు.

చంద్రబింబ మొకొక్కప్పుడు సూర్యుని సంపూర్ణముగా మఱుగుపఱుపఁగల్గుటయు, మఱికొన్ని సమయములందు మఱుగుపఱుప లేకపోవుటయుఁ గల్గుచున్నది. సూర్యచంద్రులు మనచూపునకు సాధారణముగా సమానముగా నున్నట్లు కాన్పించుచుందురు; కాని వారివారి దూరములందుఁ గల్గు చాంచల్యముంజేసి యీ రెండుబింబములయొక్క పరిమాణములు మారుచున్నట్లగుపడుచుండును. కొన్నిసమయములందుఁ జంద్రబింబము సూర్యబింబముకంటెఁ బెద్దదిగాఁ గానుపించుచుండును. ఇట్టి స్థితియందుఁ జంద్రుఁడు సూర్యబింబమునకు మధ్యగావచ్చినచోఁ బూర్ణగ్రహణము పట్టును; కొన్నిసమయములందుఁ జంద్రబింబముకంటె సూర్యబింబమే పెద్దదిగా నగుపడును. అప్పుడు చంద్రుఁడు మధ్యగాఁ బోయినచో మండలాకారపుగ్రహణము పట్టును.

గ్రహణములవర్ణనలకంటె హృదయరంజకమగు విషయము వేఱొండు లేదు. గ్రహణముపట్టినపుడు బింబ మెట్లు ఛాయలోఁ బ్రవేశించుచున్నదో రానురాను ఛాయబింబము నెట్లాక్రమించుచున్నదో యనువిషయములు చూడ సొంపుగా నుండును. అది సంపూర్ణగ్రహణమే యైనచో ఛాయ బింబమును జాలవఱ కాక్రమించుకొని యొకకొంచెము చంద్రవంక కాన్పించుచుఁ గ్రమక్రమముగా దానిని గప్పివేయుటఁ జూడఁ జాల నానందముగానుండును. బింబము సంపూర్ణముగా ఛాయాగ్రస్తమైనపుడే యానందదాయకమై, రమ్యముగానుండు దృశ్యము పొడగట్టుచుండును. చంద్రబింబము భూమికి వెనుక భాగముననే యుండుటచే సూర్యకిరణ మొక్కటియేని చంద్రునిమీఁదఁ బడకపోయినను, సాధారణముగాఁ జంద్రబింబము మాత్రము మన కగుపడుచునేయుండును. ఇప్పుడు స్వచ్ఛమైన తామ్రవర్ణముతో విలసిల్లుచుఁ జంద్రుఁడు తనలోని వివిధచిహ్నములను మనకుఁ బ్రకటించుచుండును.

చిత్రము 4:—1. సూర్యుఁడు; 2. భూమి; 3. రాహుచ్ఛాయ; 4. చంద్రుఁడు; 5. కేతుఛాయ (క్రిందిపైపున గూడను).

పూర్ణగ్రహణమునందుఁ జంద్రుఁడు కాంతిమంతుఁడుగాఁ నుండుటకు భూమియొక్క యంచుల నంటిపోయెడి సూర్యకిరణములే కారణభూతములగుచున్నవి. ఇవి భూమినంటిపోవునపుడు భూమిచుట్టునున్న గాలిపొరలచే వక్రీభవింపఁబడి ఛాయలోనికి పంపఁబడుచున్నవి. సూర్యకిరణములు సాంద్రమైన యీ వాయుమండలముగుండఁ బోవునపుడు, తామ్రవర్ణమును బొందుచున్నవి. మనవాయుమండలము సూర్యరశ్మికిఁ దామ్రవర్ణము నొసఁగుచుండుట మనమనుదినమును జూచుచున్నాము; సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయ సమయములందు సూర్యుఁ డెఱ్ఱగానుండుటే దీనికిఁ దార్కాణము. మట్టమధ్యాహ్నమునం దట్టి యరుణిమ వానియం దగపడుట లేదు. సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయ సమయములందు మనకన్నులమీఁదఁబడు సూర్యకిరణములు మనవాయుమండలముగుండఁ జాలదూరము ప్రసరింపవలసియుండును; అందుచేతనే యది యాకిరణజాలమున కొంత కషాయతఁ గల్పించి చూపరకుల్లాసము గల్పించును. మట్టమధ్యాహ్నమునందుఁ గిరణజాలము, వాయుమండలముగుండ, సూర్యోదయసూర్యాస్తమయ సమయము లప్పుడు ప్రసరించినంతదూరము, ప్రసరింప నవసరము లేమింజేసియే వానియం దట్టిమార్పులు గల్గుట లేదు.

ఈమార్పులు లేకుండజేసినచో సూర్యబింబము తెల్లనికాంతితోనే ప్రకాశించుచుండును. సూర్యుఁడు దిఙ్మండలగతుఁడైనపు డాతని కిరణములను విశ్లేషించిచూచిన నా దృశ్యప్రతిమ (Spectrum) యందలి నీలియూదాకొనలందు నల్లనిగీతలు చాలఁ గన్పట్టుచుండును. వాయుమండలముగుండా సూర్యకిరణములు ప్రసరించునపుడు వాని వెలుతురులో కొంతనిపాతమగును (Absorbed). ఆ యీపరిస్థితుల ననుసరించి సూర్యుఁడు వివిధాంతరములుగల యరుణదీధితులతోఁ బ్రకాశించుచుండును. సంపూర్ణచంద్రగ్రహణకాలమునఁ జంద్రునిమీఁదఁ బడు సూర్యకిరణములు సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయ వేళలందు మన కగపడు కిరణములకంటె సుమారు రెండురెట్లదూరము వాయుమండలముగుండఁ బ్రసరింపవలసియుండును. అందుచేతనే చంద్రబింబమున కట్టి వింత యరుణిమ గల్గుచున్నదని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు.

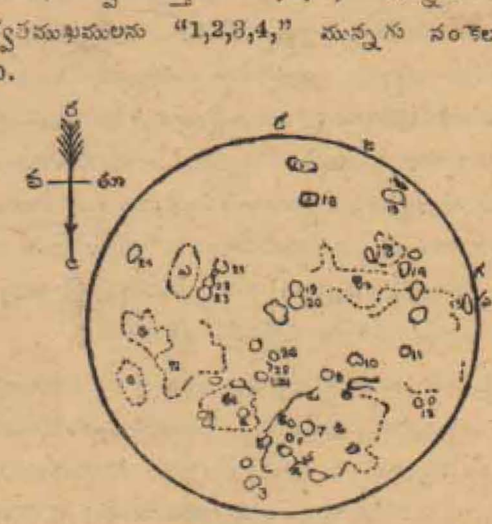
ఆయాసంవత్సరములందు సంభవించు గ్రహణములను గూర్చి యన్నివిషయములును బంచాంగములం దుండును. చాల శతాబ్దముల నుండి సిద్ధాంతులు చంద్రుని గమనాగమనాకతతోఁ బరీక్షించి చెప్పిన విషయము లగుట నివియన్నియు విశ్వసనీయములే. మన సిద్ధాంతుల యవలోకనములనుండి చంద్రుని ప్రస్తుత సంచారవిషయమును గూర్చి తెలిసికొనుటయేకాక యిఁక రాఁబోవుశకములం దది యేతీరున సంచరించుచుండునో కూడ నెరుకపడు చుండును. చంద్రగ్రహణములం గూర్చిన గణితాంశములు క్లిష్టముగా నుండును. కావున వాని నిచ్చటఁ బ్రకటింపలేదు; కాని యొక్కవిషయమునుమాత్ర మిచ్చట పొందుపఱచెదను. ఈసంవత్సరమునఁబట్టిన గ్రహణములకును, రాఁబోవు సంవత్సరమునఁబట్టు గ్రహణములకును, గతసంవత్సరమునఁ బట్టిన గ్రహణములకును నెట్టిసంబంధమును నున్నట్లు కాన్పింపదు. కాని చాలగ్రహణములనుగూర్చియు, వాని గుణవిశేషములను గూర్చియు, వానిరిటస్థక్రమములను గూర్చియు,నవలోకనములను సల్పితిమేనిమనకొక సూత్రము చేకుఱును. మనము పదునెనిమిదిలేక పందొమ్మిది సంవత్సరముల కాలావధియందుఁ బట్టినచంద్రగ్రహణములను శ్రద్ధతోఁబరిశీలించితిమేని రాఁబోవుచంద్రగ్రహణముల నన్నిఁటిని గొంచెమించుమించుగా నెప్పుడెప్పుడు పట్టునో చెప్పఁగలము.

సూర్యునికి సంబంధించి, చంద్రునికక్షాపాతములు 346.62 దినములలో నొకసంపూర్ణభ్రమణమును జేయుచున్నవి. 19 చంద్రకక్షాపాతభ్రమణములకు 6585.78 దినములు పట్టును. 223 చాంద్రమాసములకు 6585.32 దినములు గలవు. సూర్యునికి సంబంధించి, చంద్రునికక్షాపాతములు 6585⅓ దినములలో 19 భ్రమణములను జేయుచున్నవి. ఈకాలములోనే చంద్రుఁడుకూడ 223 సంపూర్ణభ్రమణములను జేయుచున్నాఁడు. ఈకాలావధికి మొదట సూర్యచంద్రు లేయే పరస్పరస్థితులందున్నారో యాస్థితులలోనే యీకాలావధిచివరకూడ నుండుట తటస్థించుచున్నది. కావున గ్రహణము లీకాలావధియందుఁ దిరుగఁదిరుగ సంభవించుచుండును.

కావున నొకగ్రహణము పట్టిననాఁటినుండి 6585⅓ దినములకు అనగా 18 సం. 11 దినములకు దానివంటి చంద్రగ్రహణము మఱియొకటి పట్టును. ఈసూత్రమునుబట్టి మనపూర్వులు చంద్రగ్రహణములకాలములను ముందుగనే చెప్పఁగలిగెడివారు. 1924 సంవత్సరము ఆగష్టు 14 వ తేదిని (రక్తాక్షినామసంవత్సర శ్రావ॥ 15 నాఁడు సూర్యాస్తమయమైనతరువాత (౧౮-౧౦ లకు) సంపూర్ణచంద్రగ్రహణము పట్టినదిగదా, ఇట్టిసంపూర్ణగ్రహణమే 1942 సం. ఆగష్టు 8 వ తేదీ నాఁడుగూడఁ బట్టునని చెప్పఁగలుగుచున్నాము.

మనభూమియందు భూగోళశాస్త్రజ్ఞు లెఱుఁగనిచోటు లొకకొన్నియుండిన నుండవచ్చును కాని చంద్రునియందు ఖగోళశాస్త్రజ్ఞు లెఱుఁగనిచో టిద్దియు మాత్రము కానరాదు.

పున్నమనాఁడు మనకు స్ఫుటముగఁ గాన్పించు నల్లని భాగముల నట్టె గ్రహింపఁగలము. దూరదర్శక యంత్రములను గనిపెట్టక పూర్వము వీనిని సముద్రములని యనుకొనిరి; కాని వీనిలో నీరు లేనట్లే ధ్రువమగుచున్నది. చంద్రబింబమునం దతైన ప్రదేశములను గూడఁ జూచుచున్నాము; వీనిని గొలిచిచూడఁగా నివి గొప్ప పర్వతపంక్తులని తేటపడుచున్నది. చంద్రునిఁజూచినచో దానిమీఁద నుంగరములవంటి వస్తువు లనేకము కాన్పించుచుండును. వీనిని జంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతముఖములని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈదిగువ పటము చంద్రునియందలి విశేషములను గ్రహించుటకుఁ దోడ్పడును. సముద్రములని పిలువఁబడెడి భాగములను, "అ,ఆ,ఇ,ఈ," మున్నగు నచ్చులచేతను; పర్వతపంక్తులను "క,చ,ట," మున్నగు హల్లులచేతను అగ్నిపర్వతముఖములను "1,2,3,4," మున్నగు సంకెలచేతను బ్రకటించితిని.

చిత్రము 5
దూరదర్శక యంత్రములందగుపడు చంద్రబింబమునందలి
విశేషములను బోధించు చిత్రదర్పణము

సముద్రములు
అ. క్రిసియమ్ ఆ. ఫికండిటాటిస్
ఇ. ట్రాంక్విల్లిటాటిస్

ఈ. సెరినిటాటిస్
ఉ. ఇంబ్రియమ్
ఊ. సైనస్ ఇరిడమ్
ఋ. మేరీవేపోరియమ్
ౠ. ప్రొకెల్లెరమ్
ఌ. హ్యుమోరమ్
ౡ. న్యుబియమ్
ఎ. నెక్టేరియస్

పర్వతములు

క. కాకసస్
చ. ఆల్ప్స్
ట. అపెనైన్స్
త. కార్పేథియన్స్
ప. కార్డిల్లెరాస్
& డాలంబర్ట్
డ. రూక్
జ. డార్వెల్
గ. లీబ్నిట్జ్

అగ్నిపర్వతముఖములు

1. పోజిడోనియస్
2. లిన్నె
3. ఎరిస్టాటిల్
4. అల్ప్సలలోని మహాలోయ
5. ఎరిస్టిల్లియస్
6. అటాలికస్
7. ఆర్కిమెడీస్
8. ప్లేటో
9. ఇరాటాస్థనీస్
10. కొపెర్నికస్
11. కెప్లర్
12. అరిస్టార్కస్
13. గ్రిమాల్డీ
14. గాసెండీ
15. ష్కికార్డ్
16. వార్గెంటిన్
17. క్లేవియస్
18. టైకో
19. ఆల్ఫోన్సస్
20. టాల్మీ
21. కథారినా
22. క్రిల్లస్
23. థియోఫిలస్
24. పెటేవియస్
25. హిగినస్
26. ట్రూయిస్ నెకర్

ప్రతిభూగోళపటమునందును బూర్వార్ధగోళము పశ్చిమార్ధగోళము నను రెండర్ధగోళములపటములను జూచుచున్నాము. కాని చంద్రగోళముయొక్క యొక యర్ధగోళము మాత్రమే మనవైపున కెల్లపుడును తిరిగియుండుట చూచుచున్నాము. ఇందుచేతనే రెండవ గోళార్ధమును మన మెన్నడును జూడలేకపోవుచున్నాము. చంద్రుడుభూమి చుట్టుదిరుగుట కెంతకాలముదీసికొనుచున్నాడో యంతకాలములోనే యాతడు తన యక్షముమీద నొక సంపూర్ణభ్రమణమును జేయుచున్నాడు. దీనంజేసి చంద్రబింబముయొక్క యొకేభాగ మెల్లపుడును మనవైపునకు దిరిగియుండుట తటస్థించుచున్నది. చంద్రుడు తనయక్షముమీద నొకేసరళవేగపరిమాణములో భ్రమించుచున్నాడు; కాని చంద్రుడు భూమినిజుట్టినప్పు వేగపరిమాణ మెల్లపుడును స్థిరముగానుండుట లేదు. ఇందుచలననే యొకప్పుడు చంద్రబింబముయొక్క తూర్పుటంచునకు గొంచెము వెనుకనున్న భాగము, మఱియొకప్పుడు పశ్చిమపుటంచునకు గొంచెమువెనుకనున్న భాగమును గాన్పించుచుండును. ఈకారణముచే జంద్రునిగోళమునం దించుమించుగా 6/10 వ వంతు మనకగపడుచున్నది. మిగిలిన 4/10వ వంతును మన మెన్నడును జూచియుండలేదు.

చంద్రునియందలి పర్వతశిఖరములనీడలు దీర్ఘములై, ప్రస్ఫుటములై భూమిమీది నీడలకంటె తీక్ష్ణములుగాను నుండును. చంద్రుని చుట్టును వాయుమండలము లేకపోవుటయే భేదమునకు గారణము భూమిచుట్టునున్న వాయుమండలముచే గొంత వెలుతురు వికీర్ణమగును (Diffuse). కావుననే భూమిమీదిఛాయ లంతనల్లగానుండవు. వాని ప్రాంతసీమలు తీక్ష్ణతలేక యలుకుకొనిపోయినట్లగపడును. ఇట్టి విచ్ఛిన్న హేతువులు చంద్రునియందు లేకుండుటచే జంద్రునందలి ఛాయల తైక్ష్ణ్యము నాధారముగా జేసికొని దాని యందలి పర్వతముల యెత్తుగను గనుగొనుచున్నారు.

చంద్రునియందలి కొన్ని ప్రాముఖ్యదృశ్యములంగూర్చి కొంచెము విస్తరించి ప్రకటించెదను. వీనిలో జాలవిశేషములను సాధారణమగు దూరదర్శకయంత్రముల సాహాయ్యమున గ్రహింపగలము. వీని నన్నిటిని మనమొక్కసారి చూడలేము; కాని యాయాదృశ్యములు చంద్రబింబమునందు గాంతిమంతమైన భాగమునకును జీకటిభాగమునకును మధ్యస్థానమునం దున్నపుడు మనకు జక్కగా గాన్పించును. కావున జంద్రునియందలి చిత్రములను బరీక్షింపగోరువారు బింబముయొక్క ఛాయాఖండమునకును, తేజోఖండమునకును మధ్యగా నవి వచ్చినప్పుడే వానిని జూడవలెను.

1. పోజిడోనియస్.

ఈయగ్నిపర్వతముఖముయొక్క వ్యాసము 60 మైళ్లున్నది. దీని చుట్టు నున్నగోడ మిక్కిలి వెడలై్పనది కాకపోయినను మనకగుపడుటకు వలయునంత వెడల్పున్నది. చంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతములన్నిటియందువలెనే దీనిముఖముయొక్క యడుగుభాగ మాపర్వతప్రాంతసీమకంటె పల్లముగానే యుండును. దీనిలోపల ప్రదేశము, చుట్టుపట్లనున్న ప్రదేశముకంటె 2,500 అడుగులు పల్లముగా నున్నది.

2. లిన్నె

ఇది సెరినిటాటిస్ సముద్రమునందున్న చిన్న యగ్నిపర్వతముఖము. నూరుసంవత్సరముల క్రిందట దీనిముఖము 6½ మైళ్ళవ్యాసము గల్గి, ప్రాముఖ్యమైనదిగానున్నట్లు వర్ణింపబడినది. క్రీ. శ. 1866 సంవత్సరముననే ధమ్సనందలి ష్మిట్ గా రీయగ్నిపర్వతముఖము కాన్పించుట లేదని ప్రకటించిరి. అప్పటినుండియు నది చిన్న పల్లముగామాత్ర మగపడుచున్నది; పూర్వమువలె నిది యిప్పుడంత ప్రశంసాపాత్రముగా లేదు. చంద్రునియందు మార్పుల నందుమన్న విశేషవస్తువిదియే. ఈ యగ్నిపర్వతముఖముయొక్క గోడలు లోపలికిబడి దానిపల్లమును కొంతవఱకు పూడ్చివైచియుండవచ్చును; కొందఱీహేతువును శంకించుచున్నారు.

3. ఎరిస్టాటిల్

ఈయగ్నిపర్వతముఖముయొక్క వ్యాసము 50 మైళ్లు. దీని లోపలిభాగము పర్వతమయముగానున్నను దీనియందు కేంద్రశంకువు (Central Cone) లేదు. ఈయగ్నిపర్వతముఖముయొక్క గోడ 10,500 అడుగులకంటె నెక్కువ యెత్తున్నది. దీనిగోడలఛాయ లెల్లపు

డును దీని ముఖమువిూఁదఁ బడుచుండును. ఇందుచే దీనిపల్లములలోని విశేషములను బాగుగాఁ జూడలేకపోవుచున్నాము.

4. ఆల్ఫ్సులలోయ

ఇది యద్భుతమై సరళరేఖవలె నుండులోయ. ఇది 3½ నెండలు 6 మైళ్లవఱకుఁగూడ వెడల్పులుగల భాగములుగలిగి చంద్రునందలి యాల్ప్సులగుండఁ బోవుచున్నది. ఇది యనమను 11,500 అడుగుల లోఁతు గల్గి 80 మైళ్లు పొడవున్నది. దీని గోడలపొడుగున నున్న చిన్నమిట్టలు గోడలు విరిగిపడుటచేఁ గల్గినవే కావచ్చును.

5. ఎరిస్టొటిలియస్

అనుకూలపరిస్థితులం దీమహత్తరమైన యగ్నిపర్వతముఖమును జూచిరి. దీనిమధ్యనుండి పెక్కులెండిపోయినవదులవాగులు నలుగడలకు వ్యాపించియుండుట చూచిరి. ఇది 34 మైళ్లు వెడల్పును, 10,000 అడుగులు లోతును గలిగియున్నది.

6. అటాలికస్

పైదానికంటెఁ గొంచెము చిన్నదై దానికి సన్నిహితముగా నున్నది. చంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతముఖములు జంటజంటలుగా నేర్పడినవనియు, వానిలోఁ జిన్నది సాధారణముగా దక్షిణ దిక్కున నుండుననియు నొకయూహ కలదు. ఈయూహ ప్రకారము ఎరిస్టొటిలియస్ను అటాలికస్ను నొక్కపర్యాయమే యేర్పడి యుండనోపు.

7. ఆర్కిమెడీస్

ఈపెద్దమైదానమునయొక్క వ్యాసము 50 మైళ్లు. దీని చదునైన లోపలిభాగము తూర్పునుండి పడమటుగాఁబోవు పలువిధములైన కాంతులుగల రేఖలచే, నేడుఖండములుగా విభజింపఁబడియున్నది. పూర్వమీయగ్నిపర్వత మగ్నిపదార్థములను వెడలఁగ్రక్కిన జాడలను జూపు కేంద్రపర్వతముగాని, తదితరచిహ్నములు గాని దీనియం దగపడుటలేదు. దీనిగోడ లక్కటక్కట నత్తుగానుండి గోపురములవలెఁగాన్పించుచుండును.

8. ప్లేటో

ఇదియొక సుంద్రమని గొప్పమైదానము. ఇది యెంత చిన్నదూరదర్శకయంత్రమునందైనను బాగుగా నగుపడుచుండును. ఇది తూర్పుదిక్కున 3800 అడుగుల యెత్తున్నది; పశ్చిమమున నిది యంత యెత్తులేదు; కాని యీదిశయందు 7,300 అడుగుల యెత్తుగల పర్వతశృంగమొకటి కలదు. ఈపర్వతములచేఁ జుట్టఁబడిన యీమైదానము చాల విశాలమైనది. ఇది కొంచె మించుమించుగా వంకరటింకరలుగల వృత్తమును బోలుచున్నది; దీనివైశాల్యము 2,700 చదురపుమైళ్లు. దీనియం దగ్నిపర్వతముఖములున్నవి. ప్లేటోకు పైన ననేకచిడిపర్వతములున్నవి. వీనిలో పికోయనునది యున్నతమైనది. ఇది దాదాపుగా 8,000అడుగుల యెత్తున్నది. ప్లేటోలో ముప్పది యగ్నిపర్వతముఖము లున్నవి. నింకను గొన్ని యగ్నిపర్వతముఖములుకూడ దీనియం దగపడుచున్నవని చెప్పుచున్నారు.

9. ఇరాటాస్థనీస్

ఇదియొక పెద్దయగ్నిపర్వతముఖము. దీనివ్యాసము 37 మైళ్లకంటె కొంచెమెక్కువగా నున్నది. ఇది యపినైన్స్పర్వతరాశియొక్క యొకచివరగా నున్నది. ఈమట్టుపట్ల పర్వతశిఖరము లేర్పడినపుడు బయలుదేరిన యీయద్భుతప్రేరణములతోఁగూడిన పదార్థజాలమును వెడలఁగ్రక్కిన యగ్నిపర్వతముఖ మిదియేయై యుండునోపు.

10. కొపెర్నికస్

చంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతముఖములలో గొప్పదియు, నందముకుఁ దలిపినదియు నిదియే. దీనికిఁ బడమటగానున్న భాగ మనేక చిన్నచిన్న యగ్నిపర్వతముఖములతో నిండియున్నది. దీనికేంద్రమునందు 2,400 అడుగులయెత్తుగల్గి చాలశిఖరములుగల యొకపర్వతము గలదు. దీనియందలి శిఖరము లగ్నిపర్వతములనుండి వెలువడిన పదార్థజాల మచ్చోటులఁబడి చల్లారుటచేఁ గల్గెనని యూహించుటకుఁ దగిన ప్రమాణనిదర్శనము లున్నవి. పూర్ణచంద్రునిఁజూచినచో దీనిముఖము చుట్టు ప్రకాశించుచున్న కొన్నిరేఖ లగపడుచుండును.

11. కెప్లర్

దీనిముఖము 1,000 అడుగులకంటె కొంచెము తక్కువలోతుగా నున్నది. దీనిచుట్టునున్న గోడ యంతయెత్తైనది కాదు. ఈగోడ కాంతిమంతమైన పదార్థమయముగా నున్నది.

12. అరిస్టార్కస్

చంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతముఖములలో నెల్లఁ గాంతిమంతమైన దిదియే. అమావాస్యవెళ్లిన మొదటిదినములలోఁ జంద్రబింబపుటసితార్థమున యగపడునంతకాంతి దీనికిఁ గలదు. దీనిమూలముననే మనవారు చాలమంది చంద్రునియందిప్పటికిని యగ్నిఁగ్రక్కుపర్వతము లున్నవని యూహించుచున్నారు. దీనియాగ్నేయమూలగా హెరొడటస్ అను నగ్నిపర్వతముఖము మఱియొకటి కలదు. దీనికుత్తరమున 2½ మైళ్లువెడల్పుగల్గి, లోతై వంకరటింకరలుగానున్న లోయయొకటి గలదు. చంద్రబింబమునందలి పెద్దపల్లపుప్రదేశములలో నిది యొకటి.

13. గ్రిమాల్డి

ఇదియొక నల్లనిమచ్చ. విశేషపరిస్థితులందిది యంత్రసహాయము లేకయే మన కగపడును. దీనివైశాల్యము 14,000 చదురపుమైళ్లు. ఇయ్యది మనకు చిన్నదానివలెనే కాన్పించుచుండును.

14. గాస్సెండీ

దీనియందనేకమైన బీటలువారినప్రదేశము లున్నవి. ఇందు చేతనే దీనిఛాయాపటములను దరుచుగాఁ దీయుచుందురు. దీనియుత్తర దిశయందు లోతైన చిన్న యగ్నిపర్వతముఖ మున్నది. గాస్సెండీ ప్రకాశించునపుడీ చిన్నయగ్నిపర్వతముఖము దానినీడచే కప్పఁబడు చున్నది.

15. స్కిక్ కార్డు

చంద్రబింబములో నెత్తుగోడలు గల మైదానములలో నిది యొకటి. దీనివెడల్పు 134 మైళ్లు. దీనియం దిరువదిమూఁడగ్నిపర్వత ముఖముల నొకరు గుర్తించియున్నారు. దీనిచుట్టునున్నగోడయొకచోట 10,000 అడుగుల యెత్తున్నను, నిది దృక్చక్రమునకు క్రిందుగానే యున్నది.

16. వార్గెంటిన్

ఇది పైదానికి దగ్గఱగానున్నది. ఇది గడ్డకట్టిన యగ్నిపర్వత పదార్థపూరితమగు నొక యగ్నిపర్వతముఖము.

17. క్లేవియస్

ఇదిచంద్రుని 600/° యనదక్షిణాపుటకోణముకడ నున్నది. దీని వైశాల్యము 16,500 చదరపుమైళ్లకు తక్కువయుండదు. దీని లోపలను, దీనిగోడలయందును, చాలపర్వతశిఖరములును, యగ్నిపర్వత ముఖములును నున్నవి. దీనియందు సూర్యోదయమైనపుడు దీనియుపరి భాగపుదృశ్యము దూరదర్శకయంత్రములో చాలసొంపుగా నున్నట్లగ పడును. దీనియందు 24,000 అడుగులయెత్తుగల పర్వతశృంగ మొండు గలదు. దీని చుట్టుపట్ల ననంఖ్యాకములగు నగ్నిపర్వతశిఖరము లున్నవి.

18. టికో

పున్నమనాఁడు చంద్రుని దూరదర్శకయంత్రముతోఁ జూచితి మేని దానియందు మిక్కిలి కాంతిగల యగ్నిపర్వతమొకటి యగ పడును. ఇది 17,000 అడుగులలోతుగల్గి 50 మైళ్ల వ్యాసపరిమాణము గల్గి యున్నది. దీనిమధ్య 5,000 అడుగులయెత్తుగల పర్వత శృంగ మున్నది; కాని దీనినంటుకొని కొన్ని శిఖరములసముదాయ మున్నది. దీనియందుఁ గాంతిమంతమైనరేఖ లగుపడుచుండును. ఇవి కొన్నివందల మైళ్ల పొడవువ్యాపించి యున్నవి. వీనివంటిరేఖలు మన భూమిమీఁద నెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఇవి మైదానములందును, నగ్నిపర్వత ముఖగహ్వరములందును, నెత్తైన పర్వతములమీఁదనుగూడఁ గాన్పించు చుండును. ఇవి పున్నమప్రాంతముననే బాగుగా నగపడుచుండుటచే నివికూడ వీనిమీఁదఁబడు సూర్యకాంతిమూలముననే ప్రకాశించు చున్నవని యూహించుచున్నారు. రేఖలవలెఁ బ్రకాశించు నీభాగ ములు గోళాకృతినున్న స్ఫటికముల వరుసలో లేక గోళాకారమున నున్న గుంటలో నై యుండవలెనని యూహించుచున్నారు.

19. అల్ఫాన్సస్

చంద్రబింబముయొక్క మధ్యభాగమున నుంగరము లుంగరము లుగా నున్నప్రదేశ మున్నది. ఈభాగము మనకెల్లసమయములందును గాన్పించుచునే యుండును. దీనియందాల్ఫాన్సస్, టాల్మీ యనునవి మాత్రమే ప్రశంసార్హములుగా నున్నది. అల్ఫాన్సస్‌యొక్క యుపరి భాగమున రెండుకాంతిమంతమైన మచ్చలును, ననంఖ్యాకములగు నల్లి మచ్చలును నున్నవి.

20. టాల్మీ

దీనియందు కొన్నియగ్నిపర్వతముఖము లున్నవి. ఇవికాక యింకను గొన్నిచిన్నపర్వతపంక్తులు దీనికడ్డముగాఁ బోవుచున్నవి. ఇవి సూర్యోదయసూర్యాస్తమయసమయములందు మాత్రమే యగపడును.

21. కెథారినా, 22. క్రిల్లస్, 23. థియోఫిలస్

ఈమూఁడగ్నిపర్వతముఖములును పంచమి షష్ఠి దినములందు బాగుగా నగుపడును. ఈమూఁడిటిలో దక్షిణమున నున్నది కెథారినా ఇది 16,000 అడుగులకంటె నెక్కువలోతున్నది. దీనిని క్రిల్లస్‌ను సంధించు వెడల్పైనలోయ యొకటి యున్నది. క్రిల్లస్, థియోఫిలస్‌ల నిట్లుసంధించులోయ యేదియును లేదు. థియోఫిలస్‌గోడ క్రిల్లస్ యొక్క ప్రాంతప్రాకారముమీఁది కావరించియుండుటచే, థియోఫిలస్ పుట్టునప్పటికే క్రిల్లస్‌యొక్క చుట్టుగోడ యేర్పడినట్లు గోచరించు చున్నది. థియోఫిలస్‌నకు 64 మైళ్లవ్యాసపరిమాణముగల వృత్తాకారపు ముఖమున్నది. ఇది 14,000 నుండి 18,000 అడుగులలోతువఱకు నున్నది. ఈయగ్నిపర్వతముఖమధ్యమునఁ గొన్నిపర్వతము లున్నవి. చంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతముఖములన్నిటిలో థియోఫిలస్ లోతైనది; కాని యిది తదితరయగ్నిపర్వతములవలన నెట్టిరూపవైకల్యము నుబొందలేదు. కెథారినాయొక్క యుపరిభాగమును, గోడలును చాల చిన్నచిన్నయగ్నిపర్వతములతో నిండియున్నవి. ఇవి యొకదానచే మఱియొకటి యాక్రమింపఁబడి రూపవైకల్యమును జెందినట్లగు పడుచున్నవి. శుక్లపక్షముయొక్క మొదటిపాదమునందే సాయంకాల మునందైన నీయగ్నిపర్వతములసమూహము చాలబాగుగా నగపడు చుండును.

24. పెటేవియస్

ఈ యగ్ని పర్వతముఖమునకు రెండుగోడ లున్నవి. ఇది యమావాస్య తరువాతను, పున్నమ తరువాతను నొకటి రెండుదినములు చాలసౌందర్యముగాఁ గాన్పించుచుండును. సూర్యుఁడు దిఙ్మండలము పైన 450 లు వచ్చునప్పటి కిది యదృశ్యమగును. దీనియుపరిభాగము స్ఫటికాకారముగా నుండి మధ్య నొకకొన్ని గట్టులతో నిండియున్నది. దీనిమధ్యనొకలోతైనపల్ల మున్నది.

25. హిగినస్

ఇది చంద్రబింబము యొక్క కేంద్రమునకు దాపుననున్న చిన్న యగ్నిపర్వతముఖము. దీనిగుండ నొక పెద్దలోయ పోవుచున్నది.

26. ట్రీయిస్‌నెకర్

ఇది 20 మైళ్ల వ్యాసపరిమాణముగల యగ్నిపర్వతముఖము. దీని యం దొక యెత్తైన పర్వతమున్నది. దీనియందుఁ జాలాపల్లముల సము దాయమున్నది. ఈపల్లములపంచలు కొంచె మెత్తుగా నున్నట్లగపడు చుండును. ఇవి చంద్రుని యుపరిభాగమునందలి బీటలై యుండనోపు.

చంద్రబింబముయొక్క వంచనున్న పర్వతములలో లీబ్నిట్జనునది యున్నతమైనది. దీనియందు 41,900 అడుగులెత్తుగల యొకశిఖర మున్నది.

చంద్రునియం దిట్టిగుంతలు పుట్టుటకు కారణము లేవియో యెర యుదము. దీనికి ప్రత్యక్షనిదర్శనములు లేవుకాని యినన్నియు నన లోకనములను జతపిచేసిన యూహాలు. మండలాకారప్రముఖములుండు టయు, వాని మధ్యప్రదేశమునఁ బర్వతశిఖరములుండుటయు, జూడఁ జంద్రుని యందలి యీగుంతలన్నియు నగ్నిపర్వతముల చురుకుదనము వలనే యేర్పడినవని చెప్పుటకుఁ గారణభూతము లగుచున్నది. చంద్రుని యందలి యగ్నిపర్వతము లిప్పుడు మంటలను వెడలఁగ్రక్కుట మనము చూచుటలేదు; కాని చంద్రునియం దచ్చటచ్చట వలతిమార్పులుగల్గు చున్నట్లు కొంద ఱప్పుడప్పుడు ప్రకటించుచుందురు. లిన్నెవిషయ మును గూర్చి యిదివఱకే ప్రకటించి యున్నాఁడ. హిగినస్‌నకు దగ్గ ఱగా నొకయగ్నిపర్వతము ప్రజ్వలితమైనదని యనుకొనిరి. ఇవి నిక్క మేయని నిరూపించినను, మిగిలినవానితోఁ బోల్చిచూచిన నివి తృణ ప్రాయములుగా నగుపడుచున్నవి.

సూర్యుఁడు, భూమి, చంద్రుడు ననునీమూఁడు గ్రహములను బోల్చిచూతము. వీనిలో సూర్యుఁడు చాల పెద్దవాడు. చంద్రుఁడు భూ మికంటె మిక్కిలి చిన్నవాఁడు. సూర్యుఁడు చాలవేఁడిగానున్నను గ్రమ క్రమముగా నాతని వేఁడిమ్య యపడుచు నేయున్నది. భూమియందు పర్వత ములు, బంకమన్ను, జలరాసులు నున్నను దీనియందుఁగూడ నెక్కు డుష్ణమున్నట్లు స్వల్పనిదర్శనములు మాత్రమే కలవు. అగ్నిపర్వత ములు, భూమియొక్క కేంద్రముకడ తీవ్రమైన యుష్ణ మిప్పటికిఁగూడ నున్నదను నమ్మకమును గల్పించుచున్నవి. ఒకేయుష్ణోగ్రతగల రెండు వస్తువులలో, చిన్నది పెద్దదానికంటె శీఘ్రముగాఁ జల్లారును. మన సౌరకుటుంబములోని గ్రహములందలి యుష్ణమునకుఁ గారణ మేదియై యుండినను, నివి క్రమక్రమముగా ననేక యుగములనుండి చల్లారుచు నేయున్నవి. సూర్యుఁడు పెద్దవాఁడగుటచే నాతఁ డిప్పటికిని చల్లార లేదు. మధ్యస్థప్రమాణముగల భూమియొక్క యుపరిభాగము మాత్రమే చల్లారెనుగాని దీనిగర్భమునఁ జాలవేఁడియున్నది. చంద్రుఁడు చిన్నగ్రహమగుటచే దాని గర్భస్థోష్ణముచే నింక నెట్టినూతనములైన మార్పులను మనకు విల్లసంతచక్కగాఁ జల్లారిపోయినది. దీనినిఁబట్టి చంద్రు నియం దగ్నిపర్వతముఖములు, కొన్నియుగములకు పూర్వమే యేర్ప డినవని చెప్పవలసి వచ్చుచున్నది. చంద్రునియం దీగుంతలు పుట్టిన కాలమునందు భూమికూడఁ జాల వేఁడిగానుండియే యుండవలెను. చంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతములు చురుకుగానున్నపుడు భూమి దానిమీఁద జీవరాసులకు వసింప శక్యముగానంత వేఁడిగానే యుండి యుండవలెను.

ఇఁకఁ జంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతముఖము లుద్భవించుటకుఁ గారణములను యోజింతము. అగ్నిపర్వతములు తొలుదొల్తఁ దీవ్ర మైన యంతఃప్రేరణముతో రాలను, తదితరపదార్థములను వెడలఁగ్ర క్కునపు డవి దానిముఖమునుండి యన్నిదిశలకుఁ బడి దానిచుట్టును గోడలవలె నేర్పడియుండును. కొంతకాల మీయగ్నిపర్వతము జడిమ పడియుండి మరలఁ జురుకుదనము వహించును. ఇప్పటికప్పుడే యాగ్ర హము కొంత చల్లఁబడియుండును. గ్రహము చల్లారినకొలఁదిని దాని గర్భస్థప్రేరణములఁ దీవ్రము తగ్గును. దీనంజేసి దానియందలి పదార్థ ములు దూరమునకుఁ బోఁజాలక యాచుట్టుపట్లనుట్టగాఁ జేరి యొకపర్వ తముగా నేర్పడును. కొన్నియగ్నిపర్వతముఖములు చదునుగానున్నవి. ఇయ్యవి యగ్నిపర్వతములందలి పదార్థజాలము ప్రక్కలకుఁ బ్రసరించి ఘనీభవించుటచే నేర్పడియుండవచ్చును. ఇది యిట్లుండ నీయగ్నిపర్వ తముఖములచుట్టునున్న గోడలు 50 మైళ్ల వ్యాసపరిమాణము గలవని చెప్పియుంటిని. అగ్నిపర్వతములు తమలోనిపదార్థముల నింతదూరము వెడలఁగ్రక్కఁగలవాయని కొందఱు శంకింపవచ్చును. ఇం దేమియు నద్భుతములేదు. చంద్రుని గురుత్వాకర్షణశక్తి భూమియొక్క గురుత్వా కర్షణశక్తిలో నారవవంతున్నదని యిదివఱకే ప్రకటించియున్నాఁడ. దీనంజేసి భూమిమీఁద 6 వీసెల బరువున్న వస్తువు చంద్రునిమీఁదనొక వీసెబరువుమాత్రమే యుండును. భూమిమీఁద నొకరాతిని 20 గజ ములు రువ్వుటకుఁ గావలసిన ప్రేరణముతో దానినిఁ జంద్రునిమీఁద 120 గజములదూరము రువ్వఁగలము. చంద్రునియందు ముప్పదితొమ్మిది మైళ్లదూరమున కగ్నిపర్వతపదార్థములను వెడలఁగ్రక్కుటకుఁ గావలసిన ప్రేరణము; భూమిమీఁద వానిని నాలుగుమైళ్లు దూరమునకు వెడలఁ గ్రక్కుటకు వలయు ప్రేరణమునకు సమానముగా నుండవలెను. నవీన శతఘ్నులు సాధారణముగా నాలుగుమైళ్లదూరమున నున్నవస్తువులను నాశనముచేయుటచూచుచున్నాముకదా! ఇట్టిపాటిశక్తి యగ్నిపర్వత ముల కుండుటలో వింత యేమున్నది.

ఇది యిట్లుండ చంద్రునియందలి దృశ్యవిశేషము లాకశొన్ని యితరఖగోళవస్తువులపతనసంఘట్టనమునంజేసి గల్గినవని యనుచున్నా రు. ఇంద్రియక్షపముద్ర మిట్టిసంఘట్టనముల కాలవాలమగుటచే దాని చుట్టుపట్ల దృశ్యవిశేషము లిట్టివేయని యనుచున్నారు. ఉల్కాముల

అహింసావ్రత ప్రచారకులు, కోయిలకుంట్ల

శ్రీ ఎ. అగ్బరల్లీ సాహెబుగారు, కోయిలకుంట్ల

శ్రీ మహమ్మద్ అబ్దుల్ రసూల్ సాహెబ్‌గారు

అక్షయ సం. అధికచైత్ర శు. ౧ సోమవారము

శ్రీయుత జంపాల వెంకటసుబ్బారాయుడు చౌదరి గారు

వంటి వేగముగల పెద్దపదార్థములగతివలనఁ జంద్రునియందలి చాళ్లేర్పడి మనకు రేఖలవలె నగుపడుచున్నవని చెప్పుచున్నారు.

చంద్రదృశ్యములు శిలామయమై గంట్లుగంట్లుగా నుండును. భూమిమీఁద మనము చూచునట్టి పచ్చికబయళ్లుగాని, యడవులుగాని చంద్రునియం దగుపడకుండుటచే వీనిని జూచినపుడెల్ల యెడారులు తలఁపునకు వచ్చుచుండును. కొన్ని విషయములందుఁ జంద్రునికిని భూమికిని జాలపోలిక గలదు. చంద్రునియందుఁగూడ రేయుంబవళ్లు గల్గుచున్నవి; కాని యవి మనరేయుంబవళ్లకిరువదితొమ్మిదిరెట్లపరిమాణము గలవిగా నున్నవి. భూమికిని జంద్రునికినిఁ గూడ నుష్ణమునిచ్చు గ్రహము సూర్యుఁడే. చంద్రాహ్నమెంత యుష్ణముగా నుండునో కాని చంద్రునియందలి రాత్రులు భూమిమీఁద నున్న చల్లనితావులకంటె శీతలముగా నుండును. చంద్రునుండి భూమికివచ్చువేఁడిని కొలిచి కనుఁగొనిరి. చంద్రునుండి వచ్చువేఁడిలో 86 చంద్రబింబమునుండియే వచ్చుచున్నది; మిగిలిన 14° చంద్రబింబముచేఁ బ్రతిబింబితమగుచున్న సూర్యునివేఁడియనినిర్ణయించిరి. స్టీఫెనుగారి యుష్ణప్రసారసిద్ధాంతములవలనఁ జంద్రునినుండి మనకు వచ్చుచున్న ఱతియుష్ణమును ప్రసరింపఁజేయుటకుఁ జంద్రుఁడు దాదాపుగా నీళ్లు మసలునుష్ణోగ్రత (100° శ. వి.) గలదిగా నుండవలెనని నిర్ణయించిరి. చంద్రునిమీఁది ప్రతిబింబువును సూర్యరశ్మియం దిరువదితొమ్మిదిదినములకాలమున్నను చంద్రబింబముయొక్క యుష్ణోగ్రతయంతయెక్కువగా నుండదు. సూర్యునుండి చంద్రుఁడు గ్రహించు నుష్ణమును పోకుండఁ జంద్రునియందుఁ గూడబెట్టి యుంచుటకుఁ జంద్రునిచుట్టును వాయుమండలమే లేదు.

ఇప్పటివఱకుఁ జేసిన పెద్దపెద్దదూరదర్శకయంత్రములసహాయమునఁగూడఁ జంద్రునియందు జీవరాసు లున్నవా లేవా యను సంగతిని నిర్ణయించుటకు శక్యముకాకున్నది. కావున నీవిషయమును గూర్చి చర్చించుటలో, జీవనమున కావశ్యకములైన యితరపదార్థములు దానియందున్నవో లేవో చూచి దానినిబట్టియూహలను జేయవలెను. మనము భూమిమీఁదఁ జూచుచున్న జీవకోటులవంటి వేవియును జంద్రునియందుండుట కవకాశము లేదని ఖగోళశాస్త్రజ్ఞులు ప్రకటించుచున్నారు. జీవమునకు ముఖ్యాధారము నీరు. అన్నివృక్షజాతులజీవనమునకును నీరావశ్యకము; అన్నిచెట్లలోనిపదార్థములందును నీరుండుటే చూచుచున్నాము. జంతువులజీవనమునకుఁగూడ నీరావశ్యకము. నీరు లేనిచో జంతుజీవనమేకాక మనుష్యజీవనముకూడ దుస్తరము. చంద్రునియందు నీరులేనిచో దానియందు జీవరాసులుండుట దుస్తరమని మనము వచింపవచ్చును. చంద్రునియందు నీరులేదు. నీరేయున్నచోఁ జంద్రునియందు మబ్బులును, వానికిసంబంధించిన యితరమార్పులును కూడ మన కగపడుచుండవలెను. చంద్రునియందు నీరేయున్నచో దానియందు సూర్యబింబముయొక్క ప్రతిబింబము ప్రకాశించుచు, నొకనక్షత్రమువలెనైన మన కగపడవలెను. చంద్రునియందు జలపూరితములైన సముద్రములుగాని, మహాసముద్రములుగాని, నదులుగాని, చెరువులుగాని యున్నట్లు దూరదర్శకయంత్రములు ప్రకటించుటలేదు. చంద్రదృశ్యములు మేఘములచే మఱుఁగుపడుట నెన్నఁడును నెవ్వరును జూచియుండలేదు. దీనంజేసియే ఖగోళశాస్త్రజ్ఞులు చంద్రుని జలరహితమై నిస్సారమైన గ్రహమని తలఁచుచున్నారు. కావుననే చంద్రునియందు జీవరాసులుండుట యసంభవమని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది.

జీవమున కత్యావశ్యకమైన వాయువుకూడఁ జంద్రునియందుఁ గానరాదు. భూమిమీఁద 200 లేక 300 మైళ్లయెత్తువఱకుమాత్రమే వాయుమండలము వ్యాపించియున్నది. ఇట్టి వాయుమండలము చంద్రునిచుట్టు నున్నదా లేదా యను విషయమును నిర్ణయించినచోఁ జంద్రునియందు జీవు లున్నవో లేవో చెప్పఁగలుగుదుము. చంద్రునిచుట్టు నత్యల్పముగా వాయుపదార్థము లున్నట్లు నిదర్శనము లున్నవి. [చంద్రునిచుట్టునున్న వాయువుయొక్క సాంద్రత మన వాయువుయొక్క సాంద్రతలో 1/5000 వంతుకంటెఁ దక్కువేయని నిర్ణయించిరి.] ఇది మనవాయుమండలమునం దత్యల్పాంశమగుచు దీనియందు నుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములనుజరుపుట దుస్తరము. ఇందుచేతఁ జంద్రునిచుట్టునున్న వాయుమండలము లేనిదానితోనే జమయైనది.

ఈవిషయమును నిరూపించుట కనేకమార్గము లున్నవి. వీనియం దాచ్ఛాదనమునుబట్టి నిర్ణయించినదే సునిశ్చితమైనది. చంద్రుఁడు సాధారణముగా భూమికిని నేదేని యొకనక్షత్రమునకును మధ్యగా వచ్చుచుండును. తాత్కాలికముగా నానక్షత్రము మఱుగుచెందుట నాచ్ఛాదన (occultation) మందురు. ఇట్టిస్థితి యేతరుణమున సంభవించుచున్నదో గుర్తింపవచ్చును. సాధారణముగా నీస్థితులం దాయానక్షత్రములు హఠాత్తుగా మఱుఁగుఁజెందుచుండుటే చూచుచున్నాము. చంద్రునిచుట్టు వాయుమండలమే యున్నచో నాయానక్షత్రములు క్రమక్రమముగా మఱుగుపాటుఁజెందవలసినదేకాని హఠాత్తుగా మాత్రము మఱుఁగుపడవు.

చంద్రునియందు గాలియు నీరును లేమింజేసియే చంద్రదృశ్యములందలి మిట్టపల్లములంత యుత్కృష్టముగానుండుటకుఁ గారణభూతమగుచున్నది. భూమిమీఁదిపర్వతములు వర్షములవలనను, వాయువులవలనను, మంచువలనను, నానాటరూపవైకల్యముఁ జెందుచు మార్పులనందుచున్నవి. కాని చంద్రదృశ్యముల ట్టివి నాశనముల పాలుగామింజేసి యెల్లప్పుడును నొకేవిధముగా నున్నవి. కొన్నిశతాబ్దములక్రిందట నేర్పడిన చంద్రునియందలి యగ్నిపర్వతములు నేఁటికిఁగూడ నిప్పుడే యేర్పడిన వానియంత క్రొత్తగా నున్నవి. చంద్రునియందుఁ గాలియు నీరును లేకపోవుటచే దానియందలి దృశ్యవిశేషము లెన్నిశతాబ్దములకైనను క్రొత్తవిగానే యుండును.

మనభూమిమీఁద ననేకవేలు జీవరాసు లున్నవి. వివిధపరిస్థితులందు వీనివన్నిచోటులయందును జూచుచున్నాము. వేఁడిదేశములందును, శీతదేశములందును, భూమిమీఁదను, లోఁతైన సముద్రముల

యడుగునను, కొండసహాలందును, భూవివరములందును గూడ మనము జీవరాసులను జూచుచున్నాము. బాహ్యపరిస్థితు లెట్టివైనను వాని కనుగుణమైన జీవకోటుల నాయాతావులందు దేవుఁడు సృజించియే యున్నాఁడుగదా! మానవులును కొన్ని వృక్షములును, భూమిమీఁద జీవించుటకే యనువైనవిగా నున్నవి. చంద్రునియందు మనకుఁ దెలిసినట్టి జీవకోటులుండుట యసంభవము; కాని దానిపరిస్థితుల కనువైన జీవరాసులం దున్నవేమో మనము నిర్ణయింపఁజాలము. చంద్రునిడాసి యాతనియందు జీవులున్నవో లేవో తెలిసికొనుట దుస్తరము. దూరదర్శకయంత్రము లిద్దానినిఁ బ్రకటింపఁజాలకున్నవి. కావుననే చాలమంది పెద్దలు మన మెఱిఁగిన జీవకోటులవంటివి చంద్రునియందు లేవని స్థూలముగాఁ బలుకుచున్నారు.

ప్రపంచకమునందలి యాయా దేశములకు ఘనత వానివానియార్థికస్థితులనుబట్టియే కలుగుచున్నది. ఆయా దేశముల యార్థికస్థితులు వానివానివర్తకములయొక్క స్థితుల నాశ్రయించికొనియే పెంపొందుచుండును. వర్తకమునకు నావికాయాత్ర లావశ్యకము. నౌకాజీవనముచే బ్రతుకువారియుచ్చస్థితియే యాయాదేశముల యార్థికాధిక్యమునకును గారణభూతమగుచున్నది. నావికులకుఁ జంద్రుఁడు రెండువిధములుగా నుపయోగపడుచున్నాఁడు.

దూరప్రయాణములందును, కొన్నికొన్ని విషమస్థితులందును, చంద్రుఁడు నావికుల కమూల్యమైన యుదంతములనుఁ బ్రకటించుచుండును. ఓడనువడుపుటకు నావికుఁడు తనయోడ యేయేతావులందున్నదో యనుసంగతిని యెప్పటికప్పుడు నిర్ణయించుకొనుచుండవలెను. ఇది నిర్ణయింపలేనివాఁడు బాటలులేని సముద్రముమీఁదఁదా నెట్లుపోవలెనో తెలిసికొనఁజాలఁడు.

సూర్యునిఁగూర్చిన యవలోకనములవలన నావికుఁడు తా నే యక్షాంశముమీఁద (Latitude) నున్నాఁడో తెలిసికొనఁగలుగును. దీనంజేసి యప్పు డచ్చోట నెన్నిగంటలైనదో తెలిసికొనును. భూగోళపటముమీఁదఁ దనయోడ యెచ్చటనున్నదో తెలిసికొనుటకు నావికుఁ డప్పుఁడు గ్రీనిచ్‌లో నెన్నిగంటలైనదో తెలిసికొనవలెను. సాధారణముగా నోడలలో గ్రీనిచ్‌కాలపరిమాణమును దెలుపు గడియారములు రెండో మూఁడో యుండును. వీనిని ఓడ బయలుదేరునపుడు గ్రీనిచ్ కాలమును సునిశ్చితముగాఁ బ్రకటించునట్లు సరిచేయుదురు. ప్రమాదము లేమైన గలిగి, గడియారములు సరిగా పనిచేయవేమోయనుభయమువలననే వారు రెండుమూఁడింటిని యోడలం దుంచుకొందురు. గ్రీనిచ్ కాలపరిమాణమున నొక్కనిమిషము వ్యత్యాసముకలిగినచో నావికునియోడ ఋజుమార్గమునుండి 15 మైళ్లు బాహిరముగాఁ బోవును.

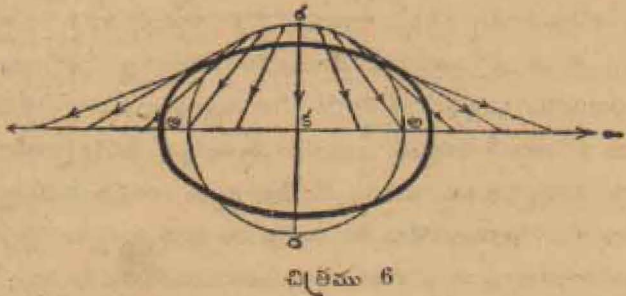
సముద్రయానమును జేయుతరి నోడయందలి గడియారములను సరిచూచికొనువిధ మొకటి యావశ్యకము. ప్రతినావికునికిని ఇచ్చవచ్చినపుడెల్ల గ్రీనిచ్‌కాలమును కొంచెమేని వ్యత్యాసములేకుండఁ దెలిసికొనుట కొకసునిశ్చితమైన విధమేదియేని యున్నచో వారికెంతో ప్రయోజనకారిగా నుండును. ప్రపంచకమునం దంతటికిని గనుపడెడి గ్రీనిచ్‌గడియారమొకటి యున్న నెంతో బాగుగా నుండెడిది. అట్టి గడియారమును దేవుఁడు నిర్మించియే యున్నాఁడు. అన్నిగడియారములవలెనే దీనిముఖమునందుఁగూడ నొకకొన్ని గుర్తు లున్నవి. ఈగడియారముయొక్క ముఖమున నొకముల్లు తిరుగుచున్నది. ఈగడియారముయొక్క ముఖము ఖగోళముయొక్క ముఖమే; నక్షత్రములే దీనియందలి గుర్తులు. దీనిముఖముమీఁదఁ దిరుగు ముల్లు మనచంద్రబింబమే. నావికుఁడు తనగడియారమును బరిశోధించికొనఁగోరినపుడు చంద్రునికిని వానికి దగ్గఱగానున్న నక్షత్రమునకును గలదూరమును గొలచును. చంద్రుఁడు హస్తనక్షత్రమునుండి 8° దూరముననున్నాఁడనుకొను. ఆదినమున చంద్రుఁడు హస్తనక్షత్రమునుండి 8° దూరమున నుండునప్పటికి గ్రీనిచ్‌కాల మెంతయగునో యనునది నౌకాపంచాంగమునుండి తెలిసికొందురు. దీనినిబట్టియే యాయాయోడలలోని నావికులు తమతమ గడియారములను సరిచేసికొనుచుందురు.

చంద్రుఁడు సముద్రమునందుఁ బాటుపోటులనుగల్పించి నావికులకుఁ దోడ్పడుచున్నాఁడు. కావునఁబాటుపోటులనుగూర్చికూడఁ గొంచెము తెలిసికొందము. సూర్యచంద్రులగురుత్వాకర్షణశక్తుల వలన భూమిమీఁదిజలపదార్థ వాయుపదార్థములలో నియతకాలావధులందుఁ గల్గుసంక్షోభములను బాటుపోట్లని వ్యవహరించుచున్నారు. సూర్యచంద్రుల వివిధాకర్షణశక్తులతీక్ష్ణమువలన వానికి దగ్గఱగాను, దూరముగాను నున్న భూమియొక్క యిరుపార్శ్వములును కొంత యొత్తిడి (stress) కి పాలగుచున్నవి. ఈయొత్తిడి శక్తిని, దానియందుఁ గల్గువివిధమార్పును, గణితశాస్త్రవిధుల నవలంబించి నిర్ణయించిరి. వాయువునందలి సంక్షోభములను (పాటుపోటులను) భారమితియంత్రములందుఁగల్గు నలఁతిమార్పులు ప్రకటించుచున్నవి. సముద్రజలంబులందు గల్గు సంక్షోభములు చాల మహత్తరములైనవి. చంద్రుని ప్రబలప్రభూతి ప్రతి 24 గంటల 51 నిమిషములకును నొక్కొకసారి వ్యక్తమగుచుండును.

సముద్రముయొక్క క్షోభములకుఁ గారణభూతులు సూర్యచంద్రులే. గురుత్వాకర్షణశక్తి యాయాపదార్థములయొక్క బరువుతో సరళముగాను వానిదూరములతో విలోమముగాను మారుచుండును. చంద్రునియొక్క గురుత్వాకర్షణశక్తిని సులువుగాఁ దెలిసికొనవచ్చును. చంద్రుఁడు భూమిలో నంతు $\frac{1}{80}$ బరువున్నాఁడు; భూమినుండియాతఁడు భూమిత్రిజ్యకు 60 రెట్లుదూరమున నున్నాఁడు. భూమియొక్క కేంద్రము "క" కడ నుండు చంద్రునియాకర్షణము $= \frac{\kappa}{85 \times 60^2}$ *; చంద్రునికి క్రిందుగా నున్న "అ" బిందువుకడ $\frac{\kappa}{80 \times 59^2}$; "అ"కు నెదు

* భూమియొక్క గురుత్వాకర్షణ శక్తి 'κ'.

రుగా చంద్రునికి అభిముఖముగ నున్న "ఆ" బిందువుకడ $\frac{\text{x}}{80-612}$ నగు ను. "అ,క"ల కడ చంద్రుని యాకర్షణములకుఁగల వ్యత్యాసము $\frac{\text{x}}{8424000}$; "కఆ"ల కడ చంద్రుని యాకర్షణములకుఁ గల వ్యత్యాసము $\frac{\text{x}}{8835000}$ నగుచున్నది. చంద్రుఁడు నెత్తిమీఁదనున్నను, పడుగుననున్నను 4000 టన్నుల బరువుగల పదార్థమునందు 1 పౌనుబరువును తగ్గ జేయు

చిత్రము 6

నంతటి ప్రేరణముతో పై కెత్తునట్టిగుణమును గల్పించుచున్నాఁడు. దీనం జేసియే భూమిమీఁద నీటిపటమునందు ప్రకటించినట్లుబుకుచున్నది. "అ, క,ఆ" బిందువుల కట్టిసంబంధమును లేదనుకొనినచో "ఆ" బిందువుకడ నున్న యుత్థిప్త (Lifting force) ప్రేరణమును గూర్చి మనము బాగుగా గ్రహింపఁగలుగుదుము. ఇట్టి సంబంధము లేనిచో నివి వివిధ వేగపరిమాణములతో భూమిమీఁదికిఁ బడుచు నొక దానినుండి యొకటి దూరస్థములగుచుండును. ఇవి నిక్కముగా నొకదానితో నొకటి సంధింపఁబడి యుండుటచే వీనిని వేరుచేయుట కంతఃప్రేరణములు యత్నముఁ జేయుచుండును. దూరమునుండి యాకర్షించుపదార్థముయొక్క బృహదుత్క్షిప్తప్రేరణము, వానిమధ్యనుండుదూరపుఘనమునకు (Cube of the distance) విలోమముగా మారుచుండును. చంద్రునికిని భూమి యొక్క కేంద్రమునకును మధ్యనున్న దూరమును 'ద' యనియు, చంద్రునిబరువును 'చ' యనియు, భూమియొక్క త్రిజ్య 'త' యనియు ననుకొనినచో; "అ" కడనాకర్షణము$=\frac{\text{చ}}{(\text{ద}-\text{త})^2}$ను, "క"కడ నాకర్షణము$=\frac{\text{చ}}{\text{ద}^2}$ న నగును. "అ"కడనుత్క్షిప్తప్రేరణము$=\text{చ}\left(\frac{1}{(\text{ద}-\text{త})^2}-\frac{1}{\text{ద}^2}\right)$

'ద' తోఁ బోల్చిచూడ 'త' చాల చిన్నది కావున

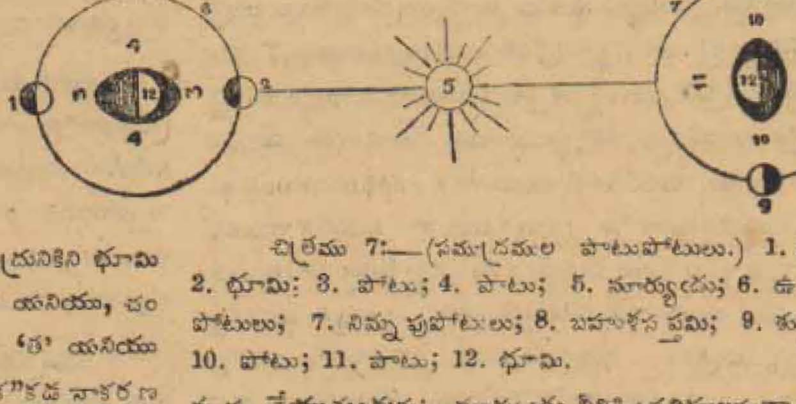
$$\text{చ}\left(\frac{2\text{ద}.\text{త}.-\text{త}^2}{\text{ద}^4-2\text{ద}^3\text{త}+\text{ద}^2\text{త}^2}\right)=\frac{\text{చ}\cdot 2\text{త}}{\text{ద}^3} \text{ అగును.}$$

సూర్యుని యాకర్షణమంత యల్పముగా నుండుటకుఁ గారణ మిదియే. వీని దూరముల (23,500త) వర్గములకు విలోమముగా మారుచుండు నాకర్షణము చంద్రుని యాకర్షణమునకు 200 రెట్లున్నను వీని దూరములఘనమునకు విలోమముగానున్న పోటులను లేవనెత్తు నుత్క్షిప్తప్రేరణము చంద్రునియుత్క్షిప్తప్రేరణములో 2/5 వంతు మాత్రమే యగుచున్నది. భూమిచుట్టు నొక్కెలోతుగలసముద్రమునుండి, ఘర్షణము (Friction) లేనిచో నాజలరాశియందు సూర్య చంద్రులిరువురి యాటాకర్షణమువలనఁ గలుగు మార్పుల నీడిగువపటము ప్రకటించుచున్నది.

సముద్రములపాటు పోటు

పున్నమనాఁడును నమావాస్యనాడును సూర్యచంద్రు లిరువురు నొకరేఖమీఁదనుండి భూమి నాకర్షించుచున్నారు. ఇప్పు డుచ్ఛ్వానపుపోటులు గలుగుచుండును. సప్తమి ప్రాంతమున సూర్యచంద్రులయాకర్షణములు లంబమానముగా నుండును. చంద్రునికిఁ గ్రిందుగానున్న భాగములందుఁ బెద్దపోటులును, సూర్యునికిఁ గ్రిందుగానున్న భాగములందుఁ జిన్నపోటులును గలుగుచుండును. వీనిని నిమ్నపుపోటులని వ్యవహరించుచున్నారు. అమావాస్యపున్నములందుఁ దక్కినదినములందు సాధారణముకంటె నెత్తైన పోటులును, లోతైన పాటులును సంభవించుచుండును.

సప్తమీప్రాంతపు ససాధారణముకంటెఁ దక్కువయెత్తుపోటులును, సాధారణముకంటె తక్కువలోతుపాటులును నగు నిమ్నపుపోటులు గల్గుచున్నవి, ఇప్పుడు చంద్రుఁడే ప్రధానమైన పోటుల నుత్ప

చిత్రము 7:—(సముద్రముల పాటుపోటులు.) 1. పూర్ణిమ; 2. భూమి; 3. పోటు; 4. పాటు; 5. సూర్యుఁడు; 6. ఉచ్ఛ్వానపు పోటులు; 7. నిమ్నపుపోటులు; 8. బహుళసప్తమి; 9. శుద్ధసప్తమి; 10. పోటు; 11. పాటు; 12. భూమి.

న్నము చేయుచుండును; సూర్యుఁడు వీనికి ప్రతికూలముగా చిన్నపోటులను కల్పించుచున్నాడు. చంద్రుఁడుసేదిష్ఠస్థానమున (Perigee) నున్నపు డుచ్ఛ్వానపుపోటు లెత్తుగా నుండును. భూమి సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడనగా జనవరి 1-వ తేదీ ప్రాంతమున నిది సంభవించినచో మిక్కిలి యెత్తయినపోటులు గల్గును. ఈరెండు స్థితులందును గూడ పాటులు సన్నగిల్లుచున్నవి. ఉచ్ఛ్వానపుపోటులయు, నిమ్నపుపోటులయు నెత్తులనిష్పత్తి దాదాపుగా 7:4 అగుచున్నది.

భూమి దానిని జుట్టియున్న నీటితోఁగూడ భ్రమించుచుండుటచే, దానిమీఁది ప్రతిస్థలమును బహిరాకర్షణలకు వశమగుచున్నది. దీనంజేసి యాయాస్థలములందలి నీరు మిక్కిలి పైకి లేవనెత్తఁబడుటయు, నటుతరువాత క్రమక్రమముగా తగ్గి తగ్గి నీరు మిక్కిలి లోతునకుఁ బోవుటయుఁ దటస్థించుచున్నది. ఇందు మొదటిది పోటనియు రెండవది పాటనియు వ్యవహరించుచున్నారు. పోటుపాటు లొకదాని తరువాత మఱియొకటి ప్రతి యిరువదినాలుగు గంటలకాలావధియందు

రెండుపర్యాయములు సంభవించుచుండవలెను. భూమియొక్క భ్రమణముఁ జేయునప్పటికిఁ జంద్రుఁడు తనకక్ష్యమీఁదఁబండ్రెండు భాగలు (12°) ముందునకుఁ బోవుచున్నాఁడు. మన మొకపోటును చూచి నస్థలము తిరుగఁ జంద్రునిక్రిందికి రావలెనన్న భూమి యొకసంపూర్ణ భ్రమణమును జేసి యింకా 12° ముందునకు భ్రమింపవలెను. ఏదేని యొకస్థలము చంద్రునికిఁ గ్రిందుగా వచ్చుటకు 24 గం. 51 ని. కాలావధి పట్టుచుండును.

ఉచ్చ్యానపుపోటులకు సమీపముననే పోటులు త్వరితముగాఁ గల్గుచుండును. ఇం సాధారణముగా 23 గం. 38ని. కాలావధియందు సంభవించుటనే చూచుచున్నాము. నిమ్నపుపోటులకు సమీపముననే పోటు లాలస్యముగా సంభవించుచుండును; ఇవి సాధారణముగా 25 గం. 6ని. కాలావధియందుఁ గల్గుచుండును. సూర్యచంద్రులవలనఁగలుగు పోటులయాకుంచనమునంజేసియే యవి ముందుగా సంభవించుటో లేక వెనుకఁ బడుటో సంభవించుచుండును. అమావాస్యపూర్ణిమలం దీ రెండుపోటులును లీనమై వీనియగ్రములు చంద్రునికిఁ * గ్రిందుగనే యుండును. పదసంస్థానమునందు (Quadrature) చంద్రునిపోటుల యగ్రములు చంద్రునిపోటులనిమ్నతలతోను, చంద్రునిపోటుల నిమ్నతలు సూర్యునిపోటులయగ్రములతోను లీనమై వీని రెంటిటిపరిమాణ వ్యత్యాసములకు సమానమగు పరిమాణములుగల పాటుపోటుల సంభవింపఁజేయుచుండును. ఇతరస్థానములందు సూర్యచంద్రులపోటుల యగ్రములయోగమునంజేసి వానికి స్థానభ్రంశము (Displacement) కల్గుచుండును. చంద్రుని యాకర్షణశక్తికిఁ బడమరగా సూర్యుని యాకర్షణశక్తి వర్తింపుచుండినచో 45° స్థలములందుఁ బదియలందు మిక్కిలి యెత్తైన పోట్లు 30 నిమిషములకు ముందుగానే సంభవించుచుండును. గడచిన రెండుదినములలోను క్రమక్రమముగా నియతకాలమునకు ముందుగానే పాటుపోటులు సంభవించును నెట్టకేలకుఁ బదియవాఁడు 30 నిమిషములు ముందుగానే కలుగుచుండును. సూర్యుని వలనఁగల్గు పోటుయొక్కయగ్రము చంద్రునివలనఁ గలుగుపోటుయొక్క యగ్రమునకుఁ దూర్పుదిక్కుగా నొకపాదము (Quadrant) మాత్రముగా నున్నపుడు వీనిసాటమునఁ గల్గుపోటుయొక్క యగ్ర మింకా తూర్పుగా నేర్పడును. దీనంజేసియే యిట్టి స్థితులందుఁ బోటు లాలస్యముగా సంభవించుచు వెనుకఁబడుచుండును.

నెలకు రెండుసారులు చంద్రుఁడు నాడీమండలరేఖ యొక్క (Celestial equator) మిక్కిలి యుత్తరపుబిందువునందుండును (28.° ఉ.) కావున పోటుయొక్క యగ్ర ముత్తరార్ధగోళమునందును దాని కడుగున దక్షిణార్ధగోళమునం దెట్టయెదురుగా నున్న బిందువుకడను నేర్పడుచున్నవి. పోటులయగ్రములను సంధించు భూమియొక్క వ్యాసమున కేటవాలుగా వాలియే భూమి భ్రమించుచున్నదిగావున చంద్రునికి నట్టయెదురుగ నున్నస్థానములుకూడ చుట్టుతిరుగుచుమారుచుండును. దీనంజేసి యచ్చోటికెట్టయెదురుగా నున్నపోటుయొక్క యగ్రము కొంచె మొకప్రక్కగనే యేర్పడును. రెండవయుచ్చ్యానపుపోటు మొదటివానికంటెఁ దక్కువగా నుండును. ఇయ్యది యనుదినాసమత యనఁబడుచున్నది.

జార్జిడార్విను నను నాతఁడు పాటుపోటులనుగూర్చి చాల విపులముగాఁ జర్చించి యనేకహృదయంగమములగు ఫలితములను బ్రకటించియున్నాఁడు. ముప్పదిమూఁడేండ్లు ప్రత్యక్షపూర్వకములగు సవలోకనములఁజేసి లార్డు కెల్విన్ గారు భూగోళమును మొత్తముగాఁ జూడ నుక్కుకంటెఁ గఠినముగానున్నదే కాని గాజంతకఠినమైనదిగా (Rigid) లేదని నిర్ణయించెను. పాటుపోటులవలనఁగల్గు ఘర్షణము వలన భూమియొక్క భ్రమణశక్తిలోఁ గొంతనష్టమగుటచే, దానిభ్రమణవేగము జడిమఁబడి దినప్రమాణము హెచ్చుచున్నది. దీనికిఁ బ్రతిహతములగు నితరప్రేరణము లుండుటచే నీమార్పులు సంభవించుచున్న వైనరుము గనుగొనియుండలేదు. దీన సంభవించు మార్పత్యల్పము. సంవత్సరమునకు దాదాపుగా నొకసెకనులో పదిలక్షవవంతుకంటె తక్కువమార్పు గల్గుచున్నట్టు లూహించుచున్నారు. గురుత్వాకర్షణజన్యమగు నీవేగ పరిమాణమునందుఁ గల్గునష్టము చంద్రునిప్రదక్షిణావేగమును వృద్ధిఁజేసి, దానిని భూమినుండి సూక్ష్మముగాఁ బోవఁజేసి, నవమాసములను దీర్ఘములుగా నొనరించును. ఉపగ్రహములు మాతృగ్రహము నుండి విడిపోయినతరువాత దూరదూరముగాఁ బోవుట కిదియే కారణమని ప్రకటించిరి. ఇదియే డార్వినుగారి పాటుపోటులఁగూర్చిన తత్త్వములసారాంశము.

భూమియు నీరును గూడ మనగోళమునం దుండుటయు, సముద్రములలోతు లాయాస్థలములందు వేఱువేఱుగా నుండుటయు, నన్నవి గణితసిద్ధాంతములను దాఱుమాఱుగ నొనర్చుచున్నవి. చంద్రుఁడు నడినెత్తిమీఁదికి రాకపూర్వమునను, వచ్చినతరువాతనుగూడ నెత్తైన పోటులు సంభవించుటఁ జూచుచున్నాము. ఆయా యోడరేవులందుఁ గల్గు పోటుపాటులమధ్య కాలావధులను నాకాశీయనిగమన మందురు.

సముద్రమధ్యమునఁగల్గు పోటులయెత్తులను సూక్ష్మముగా నెవరును నిర్ణయింపలేదు గాని వీనిసాధారణపు టెత్తు 2 లేక 3 అడుగు లుండును. లోతుతక్కువసముద్రములు పోటులవేగములను తగ్గించి, వానియెత్తులను పెంపొందఁజేయును. ఇవి వెడల్పులేని నదీముఖములను, వాగులను జొచ్చి మఱింతయెత్తుబడుచున్నవి. ఫండీయఖాతమునందు దాదాపుగా 100 అడుగుల యెత్తుగలపోటు సంభవించినట్లును, బ్రిస్టలునొద్ద 50 అడుగుల యెత్తుగలపోటు గల్గినట్లును నిదర్శనములగుపడుచున్నవి. కాని ఐర్లాండుతూర్పుతీరమున నెప్పుడును 2 అడుగులయెత్తుగల పోటులు సంభవించుటే చూచుచున్నారు.

నిక్కముగా పాటుపోటులెట్టి ప్రవాహములను గల్పించునంశములను కల్పింపకున్నను మిట్టసముద్రములును సముద్రములోనికి చొచ్చుకొనిపోవు భూప్రదేశములును పోటులను బ్రతిబింబించుచు వానికిఁ బ్రతిహతములుగానుండి పాటుపోటువాహినులను జనింపఁజేయుచున్నవి

ఇట్టి వాహినులు ద్విగుణితములగు పాటుపోటులను గల్పించుచున్నవి. ఇట్టి వాహినులు నదులం బ్రవేశించి నదీముఖములందలి యిసుకదిన్నెలు మున్నగు వానిని మఱియొకచోటునకుఁ గొనిపోవును.

పాటుపోటులు సముద్రపుటొడ్లను బాగుచేయుటకు నదీముఖము నందలి యిసుకదిబ్బలను సముద్రములోనికిఁ గొనిపోవుటకును నదీముఖ లందుఁ జిన్నచిన్నదీవులు పెరుగకుండునట్లొనర్చుటకును, నదులందు నుత్తున సముద్రప్రదేశములను గల్పించుటకును నుపయోగపడుచున్నవి. పాటుపోటులకు మన్యకాలమున సముద్రపుటొడ్లనేకములైన వింతజీవుల కునికిపట్లై వానికి నెలవులుగా నేర్పడుచున్నవి. గాలి యపేక్షగాని యావిరి యపేక్షగాని యక్కఱలేకయే పోటు లోడలను సముద్రపుటొడ్లకు దగ్గఱగా గొనివచ్చి నావికుల కమూల్యమైన సదుపాయముల నొసఁగుచున్నవి.

గణితశాస్త్రసిద్ధాంతముల ప్రకారము జలరాసులన్నిట పాటుపోటు లుద్భవిల్లుచుండవలెను. కానికొన్నిచోట్ల నివి గుర్తింప వలని కానంతయల్పముగా నుండుటఁగూడ జూచుచున్నాము. మిచిగాన్ సరోవరమునందు 2 అంగుళములెత్తు పోటుమాత్రమే సంభవించుచుండును. మధ్యధరాసముద్రము బాల్టిక్ సముద్రమువంటి చుట్టుగట్టులుగల సముద్రములందు 1 లేక 2 అడుగులయెత్తుగల పోటులు గలుగుచుండుటను మాత్రమే చూచుచున్నాము.

చంద్రునిగూర్చిన వివిధవిషయవిశేషములను పొందుపఱిచి యిఁక నాతనిచలనమునుగూర్చి నవియు, నాతనిగ్రహణములకు సంబంధించినవియు, నాతఁడు సముద్రములందుఁ బాటుపోటులను కల్పించు ప్రేరణములకు సంబంధించినవియు నగుగణితభాగములను బ్రకటింపవలసిన బాధ్యత నాదైయున్నది. ఈగణితవిశేషములు మిక్కిలి క్లిష్టములై సులువుగా గ్రహింపశక్యమైనవిగా నుండమింజేసి వాని నిచ్చట పొందుపఱుపలేదు. ఆ గూఁగణితభాగములను గోళీయఖగోళ గ్రంథములందును, జలగతివిద్యాగ్రంథము లందును బాగుగఁ జర్చించి ప్రకటించియున్నారు. వానిజ్ఞానము నపేక్షించువారా గ్రంథముల నుండి గ్రహింపవలెను. అట్టిగ్రంథము లాంధ్రమున లేవు. అవి ఆంధ్రమున వెలువడు భాగ్యమెప్పటికబ్బునో నిర్ణయింపఁజాలను. కొందఱు తలఁచునట్లు ఆంధ్రమున గణితగ్రంథములను రచింపుట దుస్తరముకాదు. భోజనపదార్థముల పేరులను సహిత మాంగ్లభాషాపదములతోనే వ్యవహరించు మన యీ నవనాగరికుల మనంబుల కిది యసాధ్యమనితోఁచినఁ దోఁచవచ్చును కాని యాంధ్రమున గణిత గ్రంథములను వ్రాయుటమాత్రము సులభసాధ్యమనియే నాతలంపు. మన యాంధ్రసరస్వతి యీయమూల్య గణితాభరణభూషితయై యాంధ్రదేశమున స్వల్పకాలములోనే చిందులాడుచుండుఁజూచు భాగ్యము గల్పింపఁజేయుట కా జగదేకశరణ్యుండగు నారాయణమూర్తిని బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడ.

పుణ్యలగ్నము

(కవికుమారులు)

వచ్చినది పుణ్యలగ్నము వార్ధితీర
మున నిరీక్షించుచున్నది పూలనావ
అందుజేరి వధూవరులార నేడు
ఈయనంతసాగరము తరింపరండు
నీహృదయ సరోజమ్ము వివాహమందె
ప్రణయినీహస్తమందు చిందినది మధువు
నీదు ప్రేమార్పణంబంచు నీకహోష్ణ
రక్తపూరంబు నర్పింప రాగదోయి
త్వత్ ప్రదర్శన దర్శనోత్సాహ కాంక్ష
ఎదురు చూచుచున్నది బంధుబృందమదిగో
నాంది వాక్యంబు పఠియించనారలింక
రంగభూమికి నాయనులార రండు
మోహమున ముంచి మాయమై పోవుచున్న
ఆమనోహర విద్యుల్లతామల్లి
కల్పకమువోలె విస్తృతిగాంచుగాక!
కానినాడు వ్యర్థుండవు కవివతంస

త్రిభువనాధారసూత్రమో ప్రేమవాక్య-
మోహసూత్రంబులందు నుదాహరించి
రెంటి కర్థసామ్యంబు కల్పింపవచ్చు
విశ్వసించుచున్నాడు నీ ప్రియసఖుండు
సరసశృంగార శయనమందిరమువోలె
అస్మదీయ విద్యాలయంబందుగూడ
యుష్మదభినవయౌవనజ్యోతి సఖుడ!
గృహిణి తోడుసీడగ వెలిగింపరమ్ము
శ్రీయుతులు నిర్వచించుతృతీయపాద
మన్వయించి సమస్యాంతరార్థమెంచి
పూర్తిజేసిన పురుషార్థవర్తివీవు!
మాధవ కృపాకటాక్ష సామ్రాజ్యమేలి
ఈరసాల తల్లజ మభివృద్ధిగాంచి
వివిధ శాఖోపశాఖలై వెలయుగాక
కల్పకమువోలె విస్తృతిగాంచుగాక!
కానినాడు వ్యర్థుండవు కవివతంస!

మహాత్ముని జాతకము

వి. కే. శఠకోపాచారి గారు

శ్లో. మేషే. వాక్పతిసంయుతే విధుయుతే సింహే దినాధీశ్వరే
కన్యారాశి ముపాగతే విధుసుతే రాహౌచ రిష్ఫస్థితే,
భౌమే తౌ ళీగతే సితేన సహితే సౌరేచ కీటంగతే
ధీమాౝ శ్రీకర సింహజో విది సుతో గాంధీ మహాత్మా భువి.

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహనశకాబ్దాః 1791, కలియుగాబ్దాః 4970 సం, ఇంగ్లీషు 1869సం, అక్టోబరునెల 2-వ తేదికి సరిఅయిన శుక్లనామ సం. (కన్యా మాసం) పెరటాశినెల 19-వ తేది శనివారము ద్వాదశి 53-42, ఆశ్లేష 3_50, సాధ్యం 29-44, కౌలవ 26-0 రాత్రి 2-29, ఈ శుభదినమందు రాత్రి 3 గంటలు 30 నిమిషములకు మహాత్ముడు అవతరించెను.

	గురు		
	రాశికుండలి		రా
కే			ల చం
	శని	కుజ శుక్ర	ర బు

	కేతు	ర శు	కు
	అంశకుండలి		చం
గు	శ	రా	బుధ

రాజ్య పదము	భాగ్య పదము		
	ఆరూఢకుండలి		
			దారపదము మంత్రి పద[ము
		ఆరూఢ పదము	ఉపపదము కోశపదము వాహనపద

దశాంతర్దశల వివరము

	సం. నె. ది.
అవతారకాలమందు కేతుమహాదశలో	
నిలువ	0-9-16
ఉపరిశుక్రదశ	20-0-0
సూర్యదశ	6-0-0
చంద్రదశ	10-0-0
కుజదశ	7-0-0
రాహుదశ	18-0-0
అంతు	61-9-16
12-11-'25-కి, వయస్సుప్రమాణము	56-1-10
తత్కాల రాహుదశ శేషము	5-8-6

"ప్రారబ్ధము"

చేపూరు సింహాచలము గారు

ప్రారబ్ధవాది—ప్రారబ్ధమును తప్పించుకొనుట కెవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. భోగమువలననే కాని ప్రారబ్ధము నశింపదు. "ప్రారబ్ధం భోగతో నశ్యేత్" యోగ ముండినగాని మన కీజన్మమం దేకార్యము ను తటస్థింపదు. అనగా పూర్వజన్మకర్మయుండిన గాని అనుమాట. "స్వకర్మసూత్రగ్రథితోహిలోకః" ఇది సత్యము, ఈసత్యమును చిరకాలపరిశ్రమవలననే గ్రహించితిని.

స్వతంత్రవాది—మిత్రుడా! ప్రారబ్ధమును దప్పించుకొనుట కెవ్వరికిని సాధ్యముకాదనుట శుద్ధ పొరబాటు. దేనికైనను ప్రతీకారముండునేకాని లేదనుట ప్రకృతివిరుద్ధము. ప్రారబ్ధమే తప్పదన్న వైద్యమంత్రయోగశాస్త్రములు నిష్ప్రయోజనము లనవలయును. లోకమం దవి యుపచరించుచుండుట అనుభవసిద్ధము. ప్రారబ్ధము తప్పదని చెప్పుటకు ముందు ప్రారబ్ధమన నేమియో, అయ్యదేవిధముగ ఫలానుభవములోనికి వచ్చుచున్నదో మొదలగు సంగతులను తపముచే తెలిసికొనవలయును. గురుప్రసాదముచేతనే ధర్మసూక్ష్మముల నెరుగవలెనుగాని తదితరమార్గము లేదు. శ్రీరాముడు, శ్రీకృష్ణుడు, బుద్ధుడు, శంకరాచార్యులు, ఏసుక్రీస్తు, వివేకానందుడు మొదలగు అవతారపురుషులకే గురువులు కావలసివచ్చినప్పుడు మన కక్కరలేదనుట మూర్ఖమేకాని వేరుకాదు.

"యథాజన్మాంధస్య స్వరూపజ్ఞానం నవిద్యతే తథా గురూప దేశేన వినా కల్పకోటి శతైరపి తత్వజ్ఞానం నజాయతే"

పుట్టుగ్రుడ్డికి వస్తువులయొక్క స్వరూప మెట్లు తెలియదో యదేవిధముగ గురూపదేశము లేక నూరుకోటి కల్పకాలములైనను తత్త్వజ్ఞానము కలుగనేరదని మహానారాయణోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది.

"ఉత్తిష్ఠత జాగ్రత ప్రాప్య వరాన్నిబోధత క్షురస్య ధారా నిశితాదురత్యయా దుర్గం పథ స్తత్కవయో వదన్తి" కఠోపనిషత్.

పెద్దలయొద్దకుబోయిఆత్మతత్త్వమును తెలిసికొనుమని ఈశ్రుతి బోధించుచున్నది. కాబట్టి గురుశుశ్రూష చేయువారికే ధర్మసూక్ష్మములను గ్రహించుశక్తి కలుగును. "స్వకర్మసూత్రగ్రథితోహి లోకః" అనునది మీ రెందుకు వాడుకచేసితిరో కాని నావాదన కది బలము నిచ్చును.

ప్రారబ్ధవాది—సంచితాగామి ప్రారబ్ధములనికర్మ మూడువిధములు. జన్మజన్మాంతరములలోచేసిన కర్మయే సంచితము. అందుండి ప్రస్తుత జన్మలో (పుట్టినదిమొదలు చనిపోవువరకు) జరిగినదంతయు ప్రారబ్ధము. ఈజన్మలోచేసిన పుణ్యాపాపకర్మ ముందుజన్మలలో అనుభవింపవలయును. అదియే ఆగామి.

స్వతం—పూర్వజన్మకర్మానుసారముగ సుఖదుఃఖము లీ జన్మలో అనుభవింపవలయుననియు, పూర్వజన్మ కర్మలేనిది (యోగము) ఇప్పుడు కాలయిన కదప లేమనియు మొదట మీరు చెప్పితిరికదా. ఈ జన్మలో చేసిన ప్రతికర్మయు పూర్వజన్మ కర్మఫల మే యైనయెడల ఆగామికి దారిలేకుండును కాదా?

ప్రా—బ్రహ్మకైనను ప్రారబ్ధము తప్పదని లోకములో వాడుకున్నదిగదా. సాక్షాత్తు విష్ణుమూర్తియే కదా శ్రీరాముడుగాను, శ్రీకృష్ణుడుగాను, అవతరించిరి. వారికి కష్టములు తప్పినవా? ఏసుక్రీస్తు యెంతఘోరముగా చంపబడెను!

స్వ—మంచిప్రశ్నయే వేసితిరి. అవతారముల తత్త్వము మీకు తెలియలేదని మీప్రశ్నయేచెప్పుచున్నది. క్రమశిక్షణలేనివారి కది గోచరింపదు. ఆహంశ మట్లుండనిండు. బ్రహ్మకు ప్రారబ్ధము తప్పదని చెప్పితిరే. బ్రహ్మయన నెవ్వరు? ఏమిపనిచేయును? ఎక్కడుండును?

ప్రా—పాలసముద్రమునపవళించియున్న ఆదినారాయణుని నాభికమలములోనుండి యుద్భవించిన నలుమొగముల వేల్పు. సత్యలోకమందుండును. సృష్టిచేయుటయే అతనిపని.

స్వ—స్నేహితుడా! దీనికంతటికిని అంతరార్థమున్నది. దాని నిప్పుడు చెప్పుటకు సమయముచాలదు. మరియొకసారి మనవిచేతును. ఆదినారాయణుడు బ్రహ్మనేల సృజించెను? సృష్టిచేయుటకు. ఒకడు కలక్టరు పనిచేయుచుండుటచే వానిని కలక్టరని పిలుచుచుందుము. కలక్టరుపని నాతడు మానివేసిన నాతనిని కలక్టరనిపిలుచుట మానివేయుదుము. వాడు కలక్టరుపనిచేయుటకు నియమింపబడినాడు. కలక్టరునకు కలక్టరని తప్పినది కాదనుట అవివేకము. బ్రహ్మకును ప్రారబ్ధము (సృష్టిచేయుట) తప్పినదికా దెందువలననని అడుగుటయు నట్టిదే. పిపీలకాదిబ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రతివస్తువు నందును గల చతుర్ముఖబ్రహ్మను క్రమశిక్షణనుబొంది తపోబలముచే మీరు చూడగలిగితి రేని బ్రహ్మకుఁగల ప్రారబ్ధస్వరూపము గోచరించును. కష్టములు దుఃఖములు పాపకర్మఫలితములే కదా? రామకృష్ణాదులుకూడ కష్టముల ననుభవించుటవలన ఆకష్టములకు తగిన పాపకర్మ వారంతకుముందు జన్మలో నాచరించిరని మీ రొప్పుకొందురా? పెద్దలు సమ్మతింతురా? ఆయా కాలములలో ఆయాపరిస్థితులకు తగినట్లు రామకృష్ణాదు లవతరించి ప్రజలమనంబుల కెక్కునటుల సంచరించుచు తత్త్వమార్గమును (ధర్మమును) బోధించిరిగాని వారికి ప్రారబ్ధమేమిటి?

మ. "సుమతీ! రాముఁడు నిర్వికారము సదా
శుద్ధంబు బుద్ధం బచిం
త్య మవాచ్యం బతులం బతీంద్రియమున
త్తామాత్రమున్ స్వప్రకా
శము నిర్ద్వంద్వము నిర్వికల్ప మజమున్
సత్సంచిదానంద రూ
ప మమూర్తం బజరంబు కేవల పర
బ్రహ్మంబు చింతింపగన్"

ఉ. "రాముఁడు నిర్వికారుఁడు ని
రామయుఁ డవ్యయుఁ డక్షరుండు ని
ష్కాముఁ డతీంద్రియుం డజుఁ డ
కర్త యభోక్తయసంగుఁ డంత రా
రాముఁడు నిర్వికల్పుఁడు ని
రంజనుఁ డద్వయుఁడైన యాపరం
ధాముఁడుగాని చారుగుణ
ధాముఁడుగాఁడు సమీరనందనా!"

(సీతారామాంజనేయము)

పూర్వజన్మకర్మానుసారముగ నీజన్మమున ప్రతికార్యమును, ప్రతిఆలోచనయు జరుగుచున్నదని మీ రనుచుంటిరిగదా! అట్టులయిన "ధర్మంచర", "సత్యం

శ్రీయుత బి. నంజుండగౌనిగారు, నూతలం, హోసూరుతాలూకా

శ్రీయుత భమిడిపాటి అయ్యప్పశాస్త్రిగారు, గుడివాడ

శ్రీయుత లింగం వీరభద్రయ్యగారు

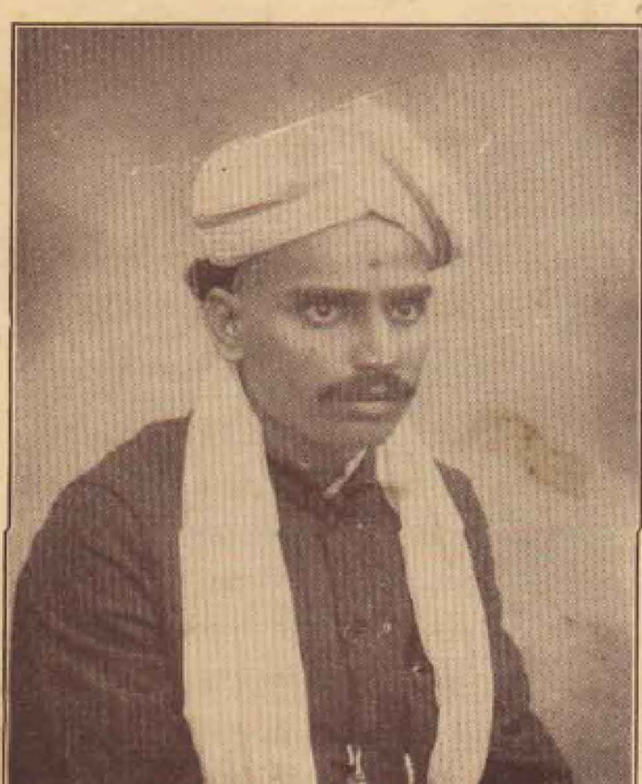
శ్రీయుత వీరిని నారాయణమూర్తిగారు, వర్తకులు, రాజమహేంద్రవరము

శ్రీయుత పి. పి. అయ్యావారప్పగారు, చేరిదేవి

కీ. శే. కొామసంట నరసింహాశాస్త్రిగారు,
లక్ష్మీనరసమ్మగారు, అరిమలం, తిరుచినాపల్లిజిల్లా

శ్రీయుత కారుపల్లి శివరామదాసుగారు

ప్రొఫెసరు వై. రమణయ్యగారు, విజయనగరము

వద"అను శ్రుతివాక్యములు నిరర్థకములే యనవలయును. ఏలాగనిన రాముడనువాడు దొంగ; భీముడనువాడు దొంగతనము చేయనివాడు. రాముని ప్రారబ్ధము దొంగతనము చేయుటయే; భీముని ప్రారబ్ధము దొంగతనము చేయకుండుటయే. "దొంగతనము చేయకూడదు" అను పెద్దలవాక్యము రామునివద్ద పనికిరాదు. ఎందువలన ననగా, దొంగతనముచేయుట అనే రాముని ప్రారబ్ధము తప్పనందువలన, భీమునివద్దకూడ "దొంగతనము చేయకూడద"ను వాక్యము నిష్ప్రయోజనమే. ఏలాగన భీముని ప్రారబ్ధము దొంగతనము చేయకుండుటయే. ఈ లోకమునగల జనులందరును రెండు తెగలవారు. దొంగలు కొందరు, దొంగలుకానివారు కొందరు. ఇందువలన తేలినసారాంశమేమనగా "దొంగతనముచేయకూడ"దను మాట జనులకెవ్వరికిని పనికిరాలేదని స్పష్టమయినది. అలాగుననే "ధర్మంచర" "సత్యంవద" అను శ్రుతివాక్యములు మానవులకు పనికిరాకపోవలయును. శ్రుతులెన్నడయిన నిరర్థకములగునా?

ప్రా.—అయితే "బుద్ధిఃకర్మానుసారిణీ" యను వాక్యమున కేమి చెప్పెదరు?

స్వా.—దానికి మీ రేమర్థముచెప్పుచుంటిరో సెలవిచ్చిన పిమ్మట నే చెప్పెదను.

ప్రా.—పూర్వజన్మకర్మ ననుసరించియే ఈజన్మమందు బుద్ధి ప్రసరించును. తద్వ్యతిరిక్తముగ నెప్పుడును ప్రసరింపదు.

స్వా.—అట్టి అర్థ మందు లేదు. "కర్మను బుద్ధి అనుసరించును" అని దానికర్థము. ఆకర్మ పూర్వజన్మకర్మ గావచ్చును. ప్రస్తుత జన్మకర్మయు గావచ్చును.

ప్రా.—కర్మాచరణానంతరము కదా బుద్ధి కర్మ ననుసరించును. మొదట కర్మచేయుటకు బుద్ధి పుట్టవలదా?

స్వా.—అలాగుకాదు. అంతఃకరణమనున దొక్కటియే. వృత్తిభేదమునుబట్టి అది మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములని నాలుగు వేరువేరు నామముల పిలువబడుచున్నది. కర్మాచరణానంతరము గాక కర్మాచరణయందే బుద్ధి కర్మవాసనను బట్టుచున్నది. "మొట్టమొదట కర్మాచరణకు సంకల్పముకలుగవలెననియు నాసంకల్పము గలుగుటకే పూర్వజన్మకర్మయుండవలెననియు"మీవాదన. ఆసంకల్పము పూర్వజన్మవాసనవలనను కలుగవచ్చును. ప్రస్తుత జన్మలో కర్మవలనను గలుగవచ్చును. ఏలాగనిన రాముడనువానికి ప్రతిదినమును దేవాలయమునకు వెళ్లవలెననెడి సంకల్పము నేడు కలిగినది. ఆసంకల్పము వాని పూర్వజన్మవాసనాబలముననుగలుగవచ్చును; లేదా, మీవంటివారు ప్రతిదినమును దేవాలయములోనికి వెళ్లుచుండుట రాముడు చూచుచుండుటచే వానికికూడ దేవాలయమునకు వెళ్లవలెనను సంకల్పము నూతనముగా కలుగవచ్చును. ఈలాటి అవకాశ ముండుటచేతనే సకలశాస్త్రములు, సకలగురువులు, సకలబోధలు ప్రయోజనకారులగును. లేకున్న నిరర్థకములే యగును. సాధారణముగ ప్రారబ్ధము లేదనికాని మాటమాత్రముచే తప్పిపోవునని కాని నావాదనకాదు. మీరట్లు తలచినది గొప్ప పొరబాటు. పెద్దల సాంగత్యమున వివేకి ప్రారబ్ధమునెరిగినవాడయి వారియనుగ్రహమున కృషి సల్పి తప్పించుకొనగలడని నాయభిప్రాయము.

"సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వం నిస్సంగత్వే నిర్మోహత్వమ్,
నిర్మోహత్వే నిశ్చలతత్వం నిశ్చలతత్వే జీవన్ముక్తిః."

ప్రారబ్ధమున లేనిది సాంగత్యమున లభించునను దానికి పైశ్లోకమే ప్రమాణము.

ప్రా.—సత్సాంగత్యము తటస్థించుటయు ప్రారబ్ధమే.

స్వా.—మంచియుక్తియే. మీప్రారబ్ధవాదుల కున్నపట్టుగొమ్మ ఇదియే. యుక్తితట్టని వారికిది కొంగుబంగారము. దీనినే మొండివాద మందురు. దీనికింతకుపూర్వమే సమాధానము చెప్పితిని. తిరిగి

చెప్పుచున్నాను. మనమీజన్మలో చేసిన ప్రతి ఆలోచనయు, ప్రతికార్యమును, ప్రారబ్ధమే అయిన ఆగామి లేకపోవలయును.

ప్రా.—ఆలాగయిన ప్రారబ్ధమును తప్పించుకొనుటకు మార్గ మున్నదా? పూర్వ మెవరయినను తప్పించు కొనిరా? ఇప్పుడు తప్పించుకొనుచుండిరా?

స్వా.—ఆలాగున దారికి రండు. పూర్వకాలమున ఉద్దాలకుడు, వీతిహవ్యుడు మొదలగువారు తప్పించు కొనిరని విద్యారణ్యులవారు జీవన్ముక్తి ప్రకరణమున స్పష్టముగా వ్రాసిరి.

"యథాప్రారబ్ధకర్మ తత్త్వజ్ఞానాత్ప్రబలం,
తథా తస్మాదపి కర్మాణం యోగాభ్యాస ప్రబలం.
జీవన్ముక్తి. ప్ర.

"స్వదేహారంభకస్యాపి కర్మణః సంక్షయావహః,
యో యోగః పృథ్వీపాల! శృణు తస్యాపి లక్షణమ్.
విష్ణుధర్మము.

"దేహం జహ్యా త్సమాధినా" భాగవతము.

శ్లో. యోగసన్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్నసంశయమ్,
ఆత్మవంతంనకర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ. భగ.

శ్లో. సుషుమ్నా వాహిని ప్రాణే శూన్యే విశతి మానసే,
తదా సర్వాణి కర్మాణి నిర్మూలయతి యోగవిత్.
యోగశాస్త్రము.

శ్లో. ఖాద్యతే నచ కాలేన బాధ్యతే నచ కర్మణా,
సాధ్యతే న చ కేనాపి యోగీ యుక్తసమాధినా.
యోగశాస్త్రము.

మ. వైరాగ్యంబు దృఢంబుచేసి పరతత్త్వజ్ఞాన మార్జించిన
ర్వారంభోపరమంబుఁ గైకొని తురీయంబంది యీరీతి
యో, గారూఢుండగు వానికింగలుగునే యాగామియో
న్సంచిత, ప్రారబ్ధంబులు సంతతంబును పరబ్రహ్మాత్ముడై యుండగాన్.
సీతారామాంజనేయము.

ప్రా.—మీసమాధానము నాకు తృప్తికరముగ లేదు. ఒకడు తన ప్రారబ్ధవశమున పురుషుడైపుట్టెను. వాడు స్వప్రయత్నమున స్త్రీకాగలడా?

స్వా.—అవశ్యము కాగలడు. పూర్వకాలమున "ఇల" అను నొక స్త్రీయుండెను. వైవస్వత మనువుకూతురు. బుధునిభార్య. పురూరవుడు పుత్త్రుడు. వసిష్ఠుడు "ఇల"ను పురుషునిగా జేసెను. పురుషుడైన "ఇల" "సుద్యుమ్నుడని" పిలువబడి వేరొకస్త్రీని వివాహమాడెను. ఆస్త్రీకి సుద్యుమ్నునివలన "ఉత్కలుడు, గయుడు, విహ్వాలుడు అను ముగ్గురు పుత్త్రులు గలిగిరి.

పూర్వకాలమున ద్రుపదమహారాజుకు శిఖండి యను కూతురు పుట్టెను. ఆస్త్రీ కుబేరునియొక్క ఉద్యానవనపాలకుని స్థూలకర్ణుని ప్రార్థించి వాని పురుషత్వమును తాను బుచ్చుకొని తన స్త్రీత్వమును ఆవనపాలకున కిచ్చెను.

పై పురాణగాథలను బట్టిమాడ పురుషులను స్త్రీలనుగాను స్త్రీలను పురుషులనుగాను మార్చుశక్తి పూర్వకాలమందు జనులలో వ్యాపించియున్నట్లు కనబడుచున్నది.

ఐరోపాయుద్ధమునకుముందు పాశ్చాత్య విజ్ఞానవేత్తయొకడు కోడిపెట్టను శస్త్రచికిత్సచేసి దానిని పుంజుగాచేసి ఇంకొకపెట్టతోకలిపి గుడ్లుపెట్టునటుల చేసెను. ఆప్రకారముగానే తన చికిత్సాసామర్థ్యమును పందిపై ప్రయోగించి విజయమును పొందెను. కాబట్టి యోగబలముచే ప్రారబ్ధవశమున పురుషుడైనవాడు స్త్రీగాను, స్త్రీ పురుషుడుగాను మారుటకు అవకాశమున్నది.

ప్రా.—ఒకడు ప్రారబ్ధవశమున ముసలివాడాయెను. తిరిగి యౌవనవంతుడు కాగలడా? యౌవనములో నున్నవాడు వెంటనే ముసలివాడుకాగలడా?

స్వా.—పూర్వము యయాతిమహారాజును శుక్రాచార్యులు ముసలివాడవుకమ్మని శపించెను. యయాతి ముసలివాడాయెను. అంత నారాజు భోగాసక్తుడై యుండుటచే రెండవభార్యకుమారు డగు పూరునకు తన ముసలితనము నిచ్చి వాని యౌవనమును దాను పుచ్చుకొని యిష్టభోగముల నను

భవించి తృప్తుడై తిరిగి కుమారునకు యౌవన మిచ్చి తన ముసలితనమును స్వీకరించెను.

అమెరికాలో నొక విజ్ఞానవేత్త అరువది సంవత్సరములు మించిన యొక తగుమనుష్యునికి శస్త్రచికిత్సచేసి ముప్పదివత్సరముల ప్రాయముగలవానిగా మార్చెను. ఈసంగతి లోకులందరికిని దెలియును. మరియొక విజ్ఞానవేత్త చిన్నపిల్లలకు ఆపరేషనుచేసి లోపల నేదో యొక భాగము తీసివేసిన ఆపిల్ల డెల్లప్పుడు పిల్లడుగానె యుండుననియు, వేరొకభాగమును మార్చిన కొద్దిదినములకే ఆబాలుడు యౌవనవంతుడు కాగలడనియు కనిపెట్టెను. ఈసంగతి యెల్లరకును దెలిసినదే. ముదిమిరాకుండ నుండు సాధన యోగశాస్త్రమందుకూడ చెప్పబడినది. కాబట్టి ప్రారబ్ధవాదన నిలువదు.

ప్రా.—మానవుడు ప్రారబ్ధానుభవముకొరకు భూమిచరుడై పుట్టెను. దాని నతిక్రమించి నీటియందొక గంటకాల ముండగలడా?

స్వ.—దుర్యోధనాదులు యోగబలముచే నీటిలో నుండగలిగిరని పురాణములు చెప్పుచున్నవి.

పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవేత్త "కెప్టెన్ చార్లెస్ విలియం" అనునతడు మునిగిన స్టీమర్లను జూచుటకు ఒకకవచమును కనిపెట్టినాడు. దాని సాయమున సముద్రములో నయిదాఱుమాసములు బయటికి రాకుండ స్వచ్ఛంద విహారము సల్పగలడు.

ప్రా—మానవుల కర్ణేంద్రియమునకు గలశక్తి స్వల్పము. కొలది దూరములోనున్న ధ్వనినిమాత్రమే గ్రహింపగలదు. అతిస్వల్పమగు ధ్వనినిగూడ గ్రహింపజాలదు. మానవుని చెవికి ప్రారబ్ధవశమున శక్తినిర్ణయింపబడినది. స్వతంత్రముచే ఆశక్తిని ప్రబలము చేయగలడా? కర్ణేంద్రియము వినుటయు, నేత్రేంద్రియము చూచుటయుగదా? కర్ణేంద్రియముతో చూచుటయు నేత్రేంద్రియముతో వినుటయు మానవుడు చేయగలడా? ఇప్పుడు మీ స్వతంత్రవాదన నిలుచునా?

స్వ—నాయనా, నావాదన అవశ్యముగా నిలచును. తీవ్ర ప్రయత్నమున్న మానవుడు చేయలేని కార్యమే మున్నది?

"శ్రోత్రాకాశయో స్సంబన్ధసంయమాద్దివ్యశ్రోత్రం" పతంజలి యోగ శాస్త్రమందు దూరశ్రవణ విధానము స్పష్టముగా చెప్పబడియున్నది. యోగ సిద్ధులకట్టివి కరతలామలకములని ప్రతిభారతీయునకును దెలిసినదే. యోగబలముచే సృష్టిస్థితిలయము లొనర్చు శక్తికలుగును. వైర్‌లెస్ టెలిగ్రామును జూచితివా? లండనులో మాట్లాడు మాటలను దానిసాయమున భారత దేశములో వినగలుగుచున్నారు. చీమలు మొదలగు చిన్నపురుగులు మాట్లాడుకొను నప్పుడు గలుగు ధ్వని బహుస్వల్పము. అది ఒక్క సెకండులో 20,000 స్పందము లొనర్చును. అమెరికాలో హేస్టింగ్సు హౌసులోని తత్వవేత్త డాక్టరు "ఫిలిఫీటామస్" అను నత డొకఅణుశ్రవణయంత్రమును (Ultra audible radio mierophone) నిర్మించెను. దాని సాయమున కీటకముల శబ్దములను జక్కగ వినగలడు.

అమెరికాలోపుట్టు గ్రుడ్డిది, చెవిటిది అగు నొక బాలిక గలదు. ఆమెపేరు "ఎలియట్టుహాగన్సు" ఆమె ముక్కుతో సమస్తమును చూడగలదు, వ్రేలితో వినగలదు. గొప్పడాక్టర్లు ఆమెను పరీక్షించిరి. కేవలము అభ్యాసమువలననే ఆమె అట్లుచేయగలుగుచున్నదని వారు చెప్పిరి. "గల్డు" అనే విజ్ఞానవేత్త ఈమెనుచూచి తన శిష్యులచే పైవిధమున సాధనచేయించి జయమునుపొందెను. ఎముకలతో వినవచ్చుననియు, శరీరమునందుండు ప్రతిరోమకూపమును నేత్రమేయనియు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవేత్తలు చాటుచున్నారు. ఇంద్రునకు శరీరమునిండ నేత్రము లున్నవని పురాణములయందు చెప్పబడినది.

ప్రా—దూరముననున్న పదార్థములను గద్దమొదలగు పక్షులు చూడగలవు.మానవుని ప్రారబ్ధమున నంత దూరదృష్టిలేదు. పక్షులవలె మానవులు దూరముగల వస్తువులను చూడగలరా? పక్షులవలె మానవులు ఆకాశమున సంచరింపగలరా ?

స్వ—యోగసిద్ధునకు దూరదృష్టి, ఆకాశగమనము మొదలగునవి సులభసాధ్యములు. దూరదర్శియంత్ర సహాయమున దూరమునందుగలవస్తువులను మానవుడు చూచుచున్నాడు. విమానములసహాయమున ఆకాశమున సంచరింపగలుగుచున్నాడు.

ప్ర—సరే: ఇవన్నియు చెప్పితిరి. దీనికి సమాధానమేమి చెప్పెదరో? మానవుడు తన యిచ్ఛానుసారముగ వర్షమును కురిపింపగలడా? పిడుగులను మెరుపులను పుట్టించగలడా?

స్వ—ప్రారబ్ధవాదీ! ప్రపంచమున నేమిజరుగుచున్నదో నీవింకను తెలిసికొనలేదు. అందుచేతనే ప్రారబ్ధము తప్పదని వాదించుచుంటివి. అమెరికాలో కార్నెల్ యూనివర్సిటీ పండితుడగు డాక్టరు "వైల్డర్ ఛాన్ క్రాతును, ఫ్రాన్సెస్ వలెను" గార్లుతమయిచ్ఛానుసారముగ వర్షములను గురిపించుటయు, ఇష్టము లేనప్పుడు ఆకసమందున్న మేఘములను చెదరగొట్టుటయు మొదలగు కార్యములనుచేయుచున్నారు. అందుకు తగినయంత్రములను వారు తయారుచేసిరి.

"ఫ్రాంకు విలియం పీకు" అను విజ్ఞానవేత్త ఫటన్ ఫీల్డను పట్టణమునగల ఎలక్ట్రిక్ కంపెనీలోనుండి 50 లక్షల గుఱ్ఱముల బలముగల పిడుగును తయారుచేసి విడిచెను.

ప్ర—అయ్యా: దీనికి సమాధానముచెప్పండి; నిద్రాహారములు జీవులకుస్వభావములు కదా. మానవుడు ప్రయత్నముచే నీరెంటిని జయింప గలడా?

స్వ. ఋషిపుంగవులు నిద్రాహారములు లేక సమాధిలో నానందానుభవమును పొందుచుండిరని మన గ్రంథములలో విరివిగా వ్రాయబడియున్నది.

శ్లో. నరోగోమరణం తంద్రా ననిద్రా నక్షుధా తృషా,
నచ మూర్ఛా భవేత్తస్య యోముద్రాంవేత్తి ఖేచరీమ్.

ఖేచరీముద్రను తెలిసికొన్నవానికి రోగము, మరణము, తంద్ర, నిద్ర, ఆకలి, దప్పి, మూర్ఛ కలుగదని యోగశాస్త్రము చెప్పుచున్నది.

"కణ్ఠకూపే క్షుత్పిపాసానివృత్తిః" పతంజలి.

కంఠములోపలిభాగము గురుప్రసాదమున సంయమము చేయుట తెలిసికొన్నవానికి ఆకలిదప్పులుండవని యోగశాస్త్రము చెప్పుచున్నది. లక్ష్మణునిభార్య ఊర్మిళాదేవి తనభర్త దండకారణ్యములోనున్నంతకాలమును తానెల్లప్పుడును నిద్రించునదే యుండెడిది. అందువలన లక్ష్మణునికి నిద్రరాలేదు. గ్రహించితివా యోగబలమును?

ఖేచరీముద్రసాధించుచున్నవానిని నేను నీమధ్యనే చూస్తిని. ఆయనకు భోజనము నిద్ర జరుగుట లేకుండెను.

ప్ర—ఇవన్నియు యంత్రసహాయమున కదా జరుగుచున్నవి.

స్వ—అయ్యా! మీబుద్ధి సూక్ష్మమునకు చాలసంతోషించితిని. మీ ఆక్షేపణమునకు బుధులు హర్షింపరు. యోగులకు స్వశరీరమున ఆయాశక్తులు యోగబలమున కలుగుననియు, విజ్ఞానవేత్త తన యోగబలమున యంత్రమును నిర్మించెననియు నైన రుజువుచేస్తిని. ఏసూత్రాధారమున యోగుల కాయాశక్తు లలవడినవో ఆసూత్రాధారముననే విజ్ఞానవేత్తలు యంత్రములను నిర్మింపగలిగిరని తపముచే తెలిసికొనుడు.

ప్ర—మంచిబుద్ధికాని చెడ్డబుద్ధికాని పుట్టుటయే వాని ప్రారబ్ధము.

స్వ.—అయ్యా, ఈమాటనే మీ రిదివరకు రెండుమూడుసారులు చెప్పితిరి.

ప్ర—అవును. అన్నిచిత్తవృత్తులు ప్రారబ్ధవశములయియున్నది. భోగముతోగాని అవిపోజాలవు.

స్వ—అయితే "యోగస్య చిత్తవృత్తినిరోధః" అను యోగసూత్రమునకు దారేమి? మంత్రభక్తి కర్మయోగములు పనికిరానివేనా? థామస్ విల్ ఫ్రేడ్ (Thomas wilfred) అనునొకవైజ్ఞానికుడు కలర్ ఆర్గన్ (Colour Organ) అనునొక నూతన యంత్రమును గనుగొనెను. మానవులయుం దిమిడి

యున్న ఇచ్ఛాశక్తిని ఆయంత్రసహాయమున తన యిష్టమువచ్చినటులు మార్చ గలుగుచున్నాడు. యోగులకుగూడ శిష్యులచిత్తవృత్తులను మార్చ గలశక్తియున్నదని మన గ్రంథములయం దున్నది.

ప్రా—మార్చి వేసినంతమాత్రమున మొదటివృత్తి చిత్తములో లేకుండపోయినదని యనుకొన నేల? తాత్కాలికముగనావృత్తి నిద్రించినదనియు తిరిగి మరియొకప్పుడు ప్రకోపించుననియు ననుకొన గూడదా?

స్వా—ఇది మరియు వింతైనవాదన. పెద్దల సాంగత్యము వలనగాని, శాస్త్రములు చదువుటచేగాని, యోగము నభ్యసించుటచేగాని ఇంద్రియ నిగ్రహ మొనర్చుట ప్రయోజనములేదనియే చెప్పవలెను. ఏలనన, ఇప్పుడు నిగ్రహించినను మరియొకప్పు డవి విషయములు పైకిపోక యుండవనియు, అటులు పోకుండుటకు వీలులేదనియు మీవాదన. అటులయిన సర్వమతములు, సకలశాస్త్రములు, సకల బోధలు నిరర్థకములేయగునని మీకు తట్టలేదా? ప్రారబ్ధవశమున మీకొక రోగము వచ్చినది; దానికి ఔషధమును ప్రయోగించుటవలన బాగుపడు చుండలేదా?

ప్రా—అప్పటికి ప్రారబ్ధముకూడ భుక్తియగుటవలన బాగు పడినదని యనుకొనగూడదా?

స్వా—మందు పని చేయునందురా, పనిచేయదందురా? మందుపుచ్చుకొనకపోవుటచే రోగ మభివృద్ధియగుటయు, మందుపుచ్చుకొనుటచే రోగము కుదురుటయు లోకములో మనము చూచు చుండుట లేదా? మందుపని చేయుటచే రోగము తగ్గుచుండుటలేదా? ప్రయత్నవిశేషమున ప్రారబ్ధము నశించునని ఇందువలన గ్రహింపుడు. యోగముచే సమస్త ప్రారబ్ధములను దాటవచ్చునని శ్రుతిస్మృతులు ఘోషించుచున్నవి. జనసామాన్యమునందు కూడ "యోగములేనిది యేదియు తటస్థింప"దని వాడుక యున్నది. జనసామాన్యమునందున్న యీవాక్యమునకు అపార్థము కల్పించి ప్రచారము చేయబడినది. ఇట్టి శుష్కవేదాంతము ప్రబలి యుండుటచేతనే మన భారతదేశమున కిట్టి దురవస్థ నేడు తటస్థించినది. భగవద్గీత చంకబెట్టి తెలిసియు తెలియని వేదాంత పరిభాషాపదములను పల్కుచు అంతా ప్రారబ్ధమే యనియు, మనప్రయత్నమువలన ప్రయోజనము లేదనియు మూర్ఖులమై దేశ దారిద్ర్యమునకు కారకులమైతిమి. అకటా! సృష్టికి ప్రతిసృష్టిచేయసమర్థతగల మహర్షులసంతతివారమై, సకలైశ్వర్యములచే తులతూగుచు ప్రపంచమున కంతటికిని జ్ఞానోపదేశము చేసి గురుపీఠము నధిష్ఠింపగల భారతజనని బిడ్డలమైన మనము శ్రుతిస్మృతులకు నేడెట్టి విపరీత వ్యాఖ్యానమును జేయుచుంటిమి? యోగమహిమచే అణిమాదిసిద్ధులను కరతలామలకముగా జేసికొని మహామహిమ లొనర్చు మూలికలను సంగ్రహించి పదునాలుగుభువనముల నల్లలనాడింపగలతపోబలమున దేదీప్యమానముగ ప్రకాశించుచు "ఇచ్ఛామాత్రాత్ప్రభోఃసృష్టిః", "బహుస్యాంప్రజాయేయేతి"; "తత్త్వమసి", "అహం బ్రహ్మాస్మి", "సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మ" మొదలగు మహావాక్యముల గానంబుసేయ దశదిశలు ప్రతిధ్వనింపుచు వారిగానమునకు శ్రుతి సమ్మేళనముచేయ ప్రకృతియంతయు మేల్మేలనుచు పులకరించుచుండ సచ్చిదానంద జ్ఞానమూర్తులై యాసేతు హిమాచల పర్యంతము చరింపుచుఋషిసత్తముల గన్న యో భారతజననీ! నేడు నీపుత్రులు సర్వము ప్రారబ్ధవశమనియు, స్వప్రయత్నము ఫలింప నేరదనియు, చెప్పుచు చేతులు ముడుచుకొని గుటకలు మ్రింగుచు నిహపరదూరులయి నిన్నిక్కట్ల పాలొనర్చిరిగదా, సత్యమును గ్రహింపలేకుండిరికదా!

శ్లో. ఉద్యోగినం పురుషసింహ ముపైతి లక్ష్మీః,
దైవం హి దైవమితి కాపురుషా వదంతి;
దైవం నిహత్య కురు పౌరుష మాత్మశక్త్యా,
యత్నే కృతే యది న సిద్ధ్యతి కోత్రదోషః

మన కీజన్మమున ప్రారబ్ధ మనుభవించుటయే కాని స్వాతంత్ర్యములేదన్న ఈ అవతారములేల? శ్రీకృష్ణుడు, శంకరుడు, బుద్ధుడు, ఏసుక్రీస్తు, వివేకానందుడు మొదలగు మహానుభావుల బోధలేల? ప్రఖ్యాతి వహించిన రవీంద్రుడేల దేశదేశములు తిరిగి ఉపన్యాసములిచ్చుచున్నాడు? గాంధిమొదలగు దేశభక్తులు భారతదేశస్వాతంత్ర్యమునకు తమసర్వస్వమును ధారబోసి నిద్రాహారములులేక ఏల ప్రయాసపడుచున్నారు? ఇంతయేల ప్రారబ్ధమునకు విడువక మనపిల్లలకేలమనము బుద్ధులు నేర్పుచుంటిమి? మిత్రులా! అది అటులకాదు. దాని సత్యమును చెప్పెద సావధానముగ నాలించుము.

మనలోనుండు దుర్గుణంబులను, ప్రాపంచిక సంబంధమైన వాసనలను తప్పించుకొనుటకేకదా పెద్దల సేవసేయుట, సద్గ్రంథములను చదువుట, సాధనల నవలంబించుట మొదలగుకార్యములు చేయుచున్నాము. ఆవాసనాఫలమును (ప్రారబ్ధఫలమును) అనుభవించియే తీరవలెనన్న సకలశాస్త్రములు, సకలకర్మలు, సకలమతములు నిరర్థకములే యగును. వాసనాబలమును మించిన కృషియున్న ఆవాసనాబలము క్షీణించును. ప్రారబ్ధమన నేమియో, అది ఏవిధమున బుట్టుచున్నదో, ఏలాగున అమలులోనికి వచ్చుచున్నదో జాగ్రతగ నాలోచించి తెలుసుకున్న తిరిగి తప్పించుకొను మార్గ మున్నదని తెలియగలదు.

"ఆశయా బద్ధతేలోకే" లోకమంతయు నాశచే బంధింపబడినది. రజ్జుసర్పన్యాయమున ఈ ప్రపంచమంతయు భ్రమాజనితమైనది. ఆశాపరునకు భ్రమయుండుట సహజము. భ్రమచే ఒకడు ఒకపనిని చేయుటవలన తనకు సౌఖ్యము కలుగునని తలచును. అంత వాడాకార్యమును చేయ నమకట్టును. ఫలాపేక్షతో వాడాకార్యమును చేయ బూనుకొన్నాడు. కాన వానిమన సాకార్యమందు దృఢముగ సంయోగమగును. పలుసారులు వాడాపనినే కార్యార్థియై చేయుచుండుటచే ఆపనియందు కౌశలము వానికలవడును. అభ్యాసవశమున గలిగిన కౌశలము ఆశతో కూడుకొనినదగుటచే నయ్యది వానియందు దృఢముగా నాటియుండును (ఇమిడియుండును). ఇష్టఫలప్రాప్తి కాకుండగనే వానికి మరణము తటస్థించినది. ఆశతో కూడుకొనిన ఆకౌశలము (వాసన) తిరిగి జన్మాంతరమున మొలకెత్తును. అదియే ప్రారబ్ధము, అదియే జీవభావము.

రాముడనువాడు తనయిరుగుపొరుగులనున్న సంగీతపాటకులనుచూచి తానుకూడ సంగీతము నేర్చుకొన్న విశేషధనమును సంపాదింపవచ్చుననియు నందువలన సకల భోగముల ననుభవించుచు సుఖమును బొందగలననియు భ్రమ చెంది తత్ప్రియత్నముచేయును. వాని కాసంగీతము గాని, సంగీతవిద్యాఫలితముగాని తృప్తిగా లంభించకముందే మరణము తటస్థించినది. ఇచ్చట నొకసంగతిచెప్పవలెను. ప్రపంచసంబంధమగు నేవస్తువందును సత్యమైన ఆనందము బాహ్యదృష్ట్యా లేనందువలనను తానాశచే బంధింపబడియుండుటచేతను, మాయాజనితమైన భ్రమతో కూడుకొనియుండుటచేతను సాధారణ మానవునకు తృప్తియుండదు. "ఆశ కంతములేద"ను సామెతకూడ ప్రచారమునందున్నది. ఈప్సితఫలప్రాప్తిని పొందుటకు రాముడు తిరిగి పుట్టుచుండెను. ఇప్పటి జన్మకు కారణమేది? సంగీతవిద్యవలన లభ్యమగు ధనముచే భోగముల ననుభవించి సుఖమునుపొందుదుననుకోరికయెకదా! వానిరూపము సంగీతాభిలాషయే కాబట్టి అదియె ఇప్పుడును ప్రకాశించుచున్నది. అదియే ప్రారబ్ధము. ఇప్పుడు మిత్రులసహవాసమునను, వారిబోధవలనను సంగీతమునం దెక్కుడుధనము లభ్యముకాకుండుటయేకాక దుఃఖములుకూడ సంభవించునని తెలిసికొని ఆయాసములేకుండ విశేషధనవంతు డగుటకు వర్తకమే మార్గమనియు తలచి సంగీతమునందు విముఖుడయి వర్తకమున కృషిసల్పును. మరికొంతకాలమునకు సత్పురుషుల సహవాసమున "కౌపీనసంరక్షణార్థం అయంపటాటోపః" అను సామెతకు సంబంధించిన

కథను విన్నవాడయి వారియనుగ్రహమున భగవదారాధనమే యుత్కృష్టసుఖము నిచ్చునని గ్రహించి వైరాగ్యము నవలంబించును. ఇప్పుడు అభ్యాసబలముననే కర్మఫలము ననుభవించుచున్నాడని తెలసికొంటివా? ఒక వాసనకు (కౌశలమునకు) అభ్యాసమే కారణమైనప్పుడు దానినిర్మూలమునకును అభ్యాసమే కారణమని గ్రహించితివా? ఈవాసన లన్నియు వృత్తిరూపమున చిత్తము నాశ్రయించుకొనియుండును. అందువలననే "యోగస్య చిత్తవృత్తినిరోధః." అను సూత్రమున్నది. యోగముచే చిత్తవృత్తుల నిరోధించవలయును. ఏలాగునన, "అభ్యాసవైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధః" అభ్యాసముచేతను వైరాగ్యముచేతను చిత్తవృత్తులను నిరోధించవచ్చును. వైరాగ్య మెట్లు కలుగుననిన వస్తుతత్వము నెరుగుటవలన; వస్తుతత్వ మెట్లుతెలియు ననగా పెద్దల సాంగత్యమువలన. మిత్రుడా! ఇప్పుడయినను ప్రారబ్ధస్వరూపము నీకు గోచరించినదా?

శ్రీశంకరాచార్యులవారు. "అపరోక్షానుభూతి," "వివేక చూడామణి" మొదలగు గ్రంథములయం దేమి చెప్పిరో చూచితివా?

> ప్రారబ్ధం సిద్ధ్యతి తదా యదా దేహాత్మనా స్థితిః,
> దేహాత్మ భావో నైవేష్టః ప్రారబ్ధం త్యజ్యతా మతః.
>
> (వివేకచూడామణి)

ఎప్పుడు దేహము తానను తలంపుతో నుండునో అప్పుడు ప్రారబ్ధము వచ్చును. అనిత్యమైన దేహమే తానని తలంచుట సమ్మతముకాదు. కావున ప్రారబ్ధమును విడువవలయును.

> "జ్ఞానే నాజ్ఞాన కార్యస్య సమూలస్య లయో యది,
> తిష్ఠ త్యయం కథం దేహ ఇతి శఙ్కావతో జడాన్;
> సమాధాతుం బాహ్యదృష్ట్యా ప్రారబ్ధం శ్రుతిః, (?)
> నతు దేహాది సత్యత్వ బోధనాయ విపశ్చితామ్,
> యతు శ్రుతే రభిప్రాయః పరమార్థైక గోచరః.
>
> (వివేకచూడామణి)

బ్రహ్మాత్మైక్య జ్ఞానముచేత అజ్ఞానకార్యము సమూలముగా నశించునేని, ఈదేహ మేలాగు నిలచియున్నది? అని సంశయించు మూర్ఖులకు వారి పామరదృష్టిచొప్పున సమాధానము చెప్పుటకై ప్రారబ్ధ మొక్కటిగలదని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. కాని వివేకులకు దేహాదులు సత్యములని బోధించుటకుకాదు. ఏలయన పరబ్రహ్మము ఒక్కటే సత్యమని శ్రుత్యభిప్రాయము.

> "దేహస్యాపి ప్రపంచత్వాత్ ప్రారబ్ధావస్థితిః కుతః,
> అజ్ఞానిజనబోధార్థం ప్రారబ్ధం వక్తి వైశ్రుతిః.
>
> (అపరోక్ష)

శరీరమును ప్రపంచమగుటవలన ప్రారబ్ధస్థితి యెక్కడిది? అజ్ఞానులకు బోధించుటకొరకు ప్రారబ్ధమును శ్రుతి చెప్పుచున్నది.

మిత్రమా! వైరాగ్యము కలుగనంతవరకును పూర్వజన్మవాసన పరిమళించుచునే యుండును; వైరాగ్యము కలిగిన నావాసన నశించును. ఇప్పుడు ప్రారబ్ధమును తప్పించుకొనుమార్గమును వెతకుము. ప్రారబ్ధము తప్పదని మీనమేషములు లెక్కించుకొనుచు నూరకుండకుము. నిష్కామకర్మ నాచరింపుము. దాన శుభము కలుగును.

ప్రారబ్ధము తప్పదని శ్రుతులలోను శాస్త్రములలోను పలుచోట్ల వ్రాయబడుటకు గొప్పకారణముకలదు. పూర్వజన్మవాసన అంతసులభముగా నశించునదికాదు. విశేషప్రయత్నముననే గాని నశింపదు. మాటలవలన నేమియు ప్రయోజనములేదు. "ప్రారబ్ధముతప్ప"దనుమాట సర్వసాధారణముగ కష్టకాలముననే జనసామాన్యమునందు వాడుకలోనున్నది. ఆపద వచ్చినప్పుడు దుఃఖోపశమనమును చేయుటకును, అసత్యములయిన ప్రాపంచిక వాసనలనుండి తప్పించుటకును బుద్ధిమంతులగు ప్రాచీనఋషులు జాగ్రత్తగ నాలోచించి "ప్రారబ్ధం భోగతో నశ్యేత్" అనివ్రాసిరి.

రంగ డనువాని ఏకపుత్రుడు జ్వరమువలన చనిపోయెను. విచారగ్రస్తుడగు రంగని యొద్దకు వెళ్ళి పరామర్శ

చేయుచు "రంగా! పడగలిగినన్నిపాట్లు పడినావు. నీవేమి చేయగలవు? ప్రారబ్ధ మనుభవింపక తప్పదు. ధర్మరాజంత వానికి, దశరథుడంత వానికి, ప్రారబ్ధమనుభవింపక తీరినది కాదు. మనమనగనెంత, మనపిల్లడైన మన దగ్గరనేయుం డును. దుఃఖించినలాభ మేమి? ధైర్యము తెచ్చుకొనుము" అనియే పలుకవలెను. అలాగుకానప్పుడు ఆరంగడు "అయ్యో ఆమందు తెచ్చిన బ్రతుకునేమో, ఈ వైద్యుని పిలి చిన పిల్లవానిని బ్రతికించునేమో, డబ్బుఖర్చుపెట్టక చేతు లార నేనే పిల్లవానిని చంపితిని!"అని వాడు బ్రతికియున్నం తకాలము దుఃఖించుచుండును దాన సంసారబంధముబిగి యుచుండును. వానికి శాంతిలేదు. కాన సర్వసాధారణ ముగ ప్రారబ్ధము తప్పునని చెప్పకూడదు. దానన క్కడ నర్థకమున్నది. కాని వాస్తవముచే ప్రారబ్ధములేదు. సాధ కునకున్నది. వాడు సాధనాబలమున నిరాటంకముగా ప్రార బ్ధమును తప్పించుకొనగలడు. మిత్రుడా! ఇప్పుడు నీసంశ యములన్నియువిడచి నిర్మలహృదయుడవై భగవదారాధన నేయుము; నిశ్చలమైన భక్తునకు జగన్మాతకృపవలన జ్ఞాన మలవడును. దానసంసారసముద్రమును దాటగలవు. ప్రార బ్ధము తప్పదని యూరకుండకుము. భగవంతుడు నిన్ను రక్షించుగాక. ఓమ్ శాంతి శ్శాంతిశ్శాంతిః—

ప్రాచీనగురుశిష్యులు

కోలాహలం సీతారామరాజు గారు

సరస శాల్యన్న భోజనముగల్గదునాఁడు
కందమూలఫలాదికము లె కాని
ఎలుక, కాకము, పాఠములను జెప్పరునాఁడు
పరమాత్మబోధకత్వంబె కాని
నిర్జీవవస్తుసన్నిధి యెక్కడిదినాఁడు
ప్రకృతిజీవైక్యభావంబె కాని
స్వార్థపరాయణత్వంబు గల్గదునాఁడు
సకలవిశ్వహిత ప్రసక్తి కాని

గీ. కాలహరణంబొనర్చు టెక్కడిదినాఁడు
ధరపరోపకృతి ప్రయత్నములె కాని
ప్రకటడాంబికములు గానరావునాఁడు
దంభరహితనిసర్గవర్తనమె కాని.

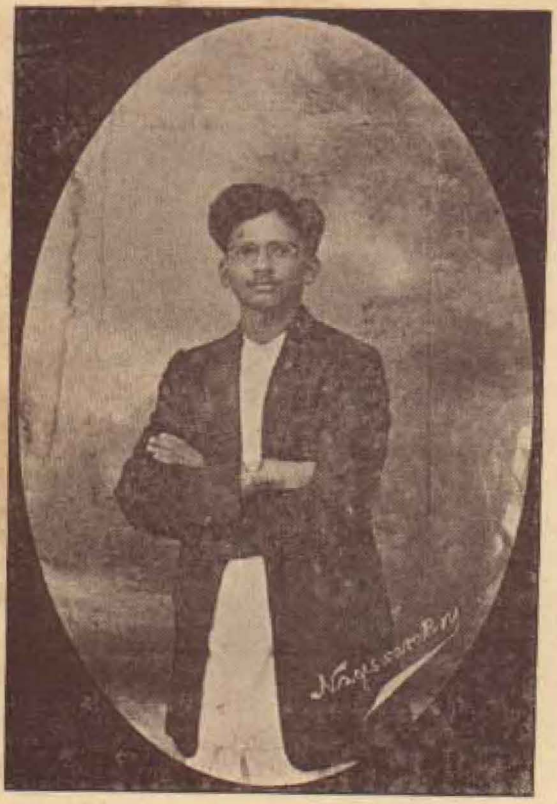
సీ. నేర్చుకొందురుఫలానీక మిచ్చెడు వన
స్పతులయస్వార్థస్వభావములను
గ్రహియించుచుందురు ప్రకృతియందలివస్తు
యాథార్థ్యమైన రహస్యములను
అనుచుందురుపావనాశ్రమంబులపొంత
హరిణశాబకము ప్రేమామృతంబు
అభ్యసింతురు దేశికాగ్రణిపదదాస్య
మున దేశసేవా సముద్యమంబు

గీ. అనుగమింతురు వైదికాధ్యయనములను
పావనాభీష్టదము, పరబ్రహ్మదము,
సతతసదసద్వివేక ధీశాలురైన
బ్రహ్మచారులు గురుకులావాసులగుచు.

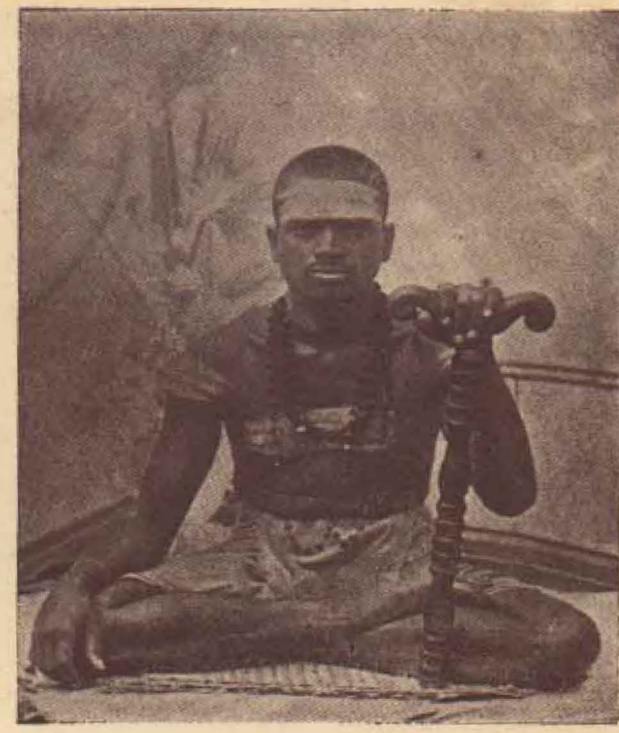
సీ. ధనములేకున్నఁ బొమ్మనరు దేశికులు వి
ద్యుక్తప్రవర్తనం బున్నఁ జాలు
హ్యాసైననే లాభమను నిబంధన లేదు
విజ్ఞానపదవి యబ్బినను జాలు
పట్టణావాసంబు పనిలేదు విద్యకై
మునిపల్లియను వసించినను జాలు
చీనిచీనాంబరాలూన నక్కఱలేదు
రచితకౌపీనధారణముచాలు

గీ. హర్మ్యములుబళ్లకై యగత్యమ్ములేదు
పర్ణశాలలు నాశ్రమోపాంతములును
జాలు నేమియు ద్రవ్యనష్టంబు లేదు
శిష్టులైనట్టి ప్రాచీనశిష్యులకును.

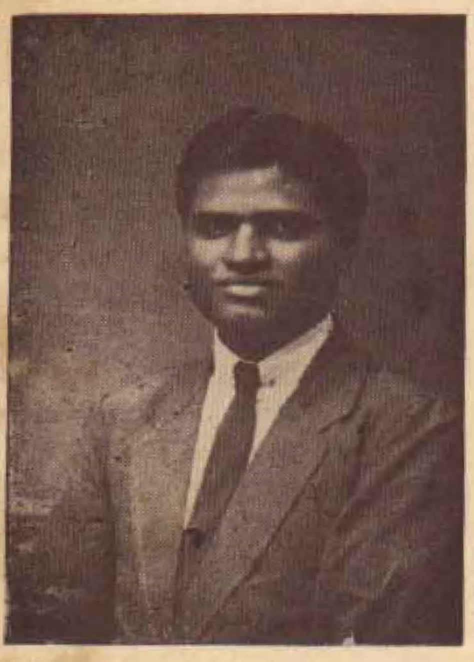
ఆ. శమము, దమము, తపము, సత్యంబు, శౌచంబు,
పౌరుషంబు నుగ్గుబాలతోడ
శిష్యవరులకుఁ గ్రమశిక్షతో బోధించు
ధన్యతముల గురులఁ దలఁతు మదిని.

శ్రీయుత వాసిరెడ్డి నాగేశ్వరరావుగారు, సేకూరు, గుంటూరుజిల్లా

బదరీనాథ సాధు, శ్రీమత్పరమహంస పరబ్రహ్మానంద యోగీంద్ర సరస్వతిస్వామిగారు, పరబ్రహ్మానందాశ్రమము, తిరువణ్ణామలై

శ్రీయుత జయంతి చినకామేశంగారు,
యం. యస్. సి., పి. హెచ్. డి.

శ్రీయుత కసుమ ధర్మన్నగారు,
రాజమహేంద్రవరము

శ్రీయుత వల్లభనేని
రామబ్రహ్మ చౌదరిగారు,
గొల్వేపల్లి, గుడివాడతాలూకా

పారలౌకికతత్త్వము

సోమయాజుల వేంకటరామమూర్తి గారు, బి.ఏ., యల్. టి.

౧

మానవుడు మృతి జెందిన వెనుక నెచ్చటికేగును? దేహము త్యజింపబడినను, అస్తిత్వము నాశనమగునా, లేదా? ఇట్టి ప్రశ్నలకు, నిశ్చయముగా నుత్తరమొసంగుట సులభసాధ్యము కాదు. మనకు సాధారణముగా గోచరమయ్యెడి మానవ జీవితాద్యంతములు వరుసగా సూతికాగృహమును, శ్మశానవాటికయును. శ్మశానము లేక సమాధికావల మానవజీవితమున కెట్టి యవస్థాంతరముండును? అనుసమస్యను పసిగొట్టుట చాలకష్టము. అయినను పూర్వపురుషులగు కొందరు ఋషులు, ఋషితుల్యులగు కొందరు పాశ్చాత్యతత్త్వ విజ్ఞానులును ఈ సమస్యకు తగిన సమాధానమును గావించియున్నారు.

సాధారణముగా మానవులందరును, మరణానంతర మేమియు లేదనియును, మృత్యువే అన్నిటికిని అంత్యపరిణామమనియును, జీవిత కాలము పరిసమాప్తి నొందినపిదప అంతయు నొక పెద్ద యంధకారము లేక శూన్యమనియును, ఈ జడదేహమే దేహమనియును, ఈజడజగత్తే జగమనియును విశ్వసించుచున్నారు. భారతదేశమందలి ప్రాచీన ఋషులుమాత్రము సత్యమును సిద్ధాంతము చేసియున్నారు. మానవుని జడదేహమం దొక సూక్ష్మదేహము వ్యాపించియున్నదనియును, ఆ సూక్ష్మశరీరమున కీస్థూలశరీరము ఆవరణమాత్రమనియును వారు పరిశీలించి తెలిసికొనిరి. ఇందు భారతీయులు ఇతరదేశీయులకంటె మేధావంతులనియును, సత్యగ్రాహులనియును గోచరింపకమానదు. హైందవులు ప్రాచీనార్యఋషుల సంతతివారు.

'హిందూ' అను శబ్దమునకు ఉత్పత్తియెట్లున్నను వర్తమానకాలమునం దధఃపతితులైయున్న హిందువులు తపోధనులగు ఋషుల సంతతివారలే. ఆకారణముననే ఆధ్యాత్మిక పథద్రష్టయగు హిందూజాతియందు శిష్టాచారములును, ధర్మకర్మములును, యోగ తపములును నశింపక వంశపరంపర వచ్చియుండి నేటికిని దృఢముగా నిలిచియున్నవి. క్రొత్తమతము లెన్నియో వచ్చి నశించినవి; కాని హిందూమత మెన్ని గాలివానలు వచ్చినను వ్రాలక ధ్రువమై, ప్రత్యక్షమై నిలిచియున్నది. కొంతకాలమున కన్నిమతములును హిందూమతసూత్రములే సత్యములని గ్రహించి హిందూమతమునం దైక్యము చెందినచో యాశ్చర్యమేమియును లేదు.

బౌద్ధమతమును ఆధ్యాత్మిక తత్త్వమందే దృష్టినిలిపి ధర్మమును సృష్టించి శ్యామ (Siam), సింహళ, బర్మా, (Burma) చీనా, జపాను, మున్నగుదేశములందు తన మతతత్త్వ ప్రచారముగావించి ఒకక్రొత్త జాతిని నిర్మించినది. ఆసియాఖండమునకు పశ్చిమదిశ నున్న పేలెస్టైను రాజ్యమందలి యహూదీవారి తత్త్వముకూడ నిట్టిదియే. యహూదీల యంతిమగురువగు ఈసామసీహ్ అనువాతడు జడజగమునందలి సుఖదుఃఖములకు ప్రాముఖ్యమునీయక, మానవుల బాహ్యశరీరము క్షణభంగురమనియును, అసారమనియును దేహమునందలియాత్మ యొక్కటియే శాశ్వతమనియును బోధించెను.

పాశ్చాత్యదేశములందు మాత్రము నాస్తికత్వము ప్రబలము. ప్రాగ్దేశములకును, పశ్చిమదేశములకును ముఖ్యముగ భేద మిదియొక్కటి. పాశ్చాత్యదేశస్థులైహికవ్యాపారములందు తగుల్కొని పరలోకము మరతురు. ఈప్రబలనాస్తికత్వము, ప్రచండమగు ఈ యవిశ్వాసము ఒక్కవిధమున మేలే. ఆవిశ్వాసమే లేకున్న శాస్త్రచర్చకును, తర్కమునకును తావుండదు. చర్చలేకున్న సత్యము దురవగాహ్యమగును ఆకారణముననే కాబోలును పూర్వీకులగు ఆధ్యాత్మికవాసులు వారలకు, అనగా పశ్చిమదేశీయులకు, నిజతత్త్వము దెలుపుటకై పృథ్వితో నూర్ధ్వలోకమునకు సంబంధము కల్పించి, వారలమానసికాంధకారమును పోగొట్టుట కిపుడు ప్రయత్నించుచున్నారు! పాశ్చాత్యదేశములం దిపుడు పరలోకవాసుల యాగమనమును గూర్చియు, సాంకేతికములవలనగాని, పూర్వరూపధారణమువలనగాని వారివారి బంధువులకును మిత్రులకును కాన్పించి వారలకు సత్యమగు తత్త్వమును బోధించుచుండుటయును మన మిటీవలవినుచున్నాము. సర్ ఆలివర్ లాడ్జి, ఆర్థర్ కోనన్డాయిలు మున్నగు శాస్త్రజ్ఞులు ఒకానొకప్పు డాధ్యాత్మికతత్త్వము, పరలోకము— వీనిని విశ్వసింపకుండెడివారు. వారుసహితము నేడు, స్వానుభవమువలనను, స్వయంకృషివలనను, పరలోకవాసులగు ఛాయామూర్తులను సందర్శించి వారితో సంభాషించి, నిజముగ్రహించి నాస్తికత్వమును పారదోలి, పరలోకమును విశ్వసించుటయేకాక ప్రపంచమున కంతకును ప్రబోధము చేయుచున్నారు.

ఇదియంతయు మన కత్యాశ్చర్య జనకమై యుండవచ్చును. ఏలనన — అదృశ్యమై, కేవలమూహ్యమైయుండు పరలోకమెచ్చట, దేవశక్తి సంపన్నులగు పరలోకవాసు లెచ్చట, పాపభూయిష్టమగు పృథ్వి యెచ్చట?— ఈరెంటికిని సంబంధవ్యాపారములు సాధ్యమగునా? పట్టిది; ఇదియంతయును భ్రమ— అని మనకు తోచవచ్చును. మనము సాంసారికవిషయ వ్యాపారములందు మునిగి తేలువారమగుటచే మన కిదియంతయును మిథ్యవలె గానవచ్చును. పరలోకనివాసులు సద్జ్ఞాన, సముజ్జ్వల, సదాశయ మహాపురుషులనియును, అవసరమైనచో వారు పృథ్విపై సంచారము గావింతురనియును. మానవులకు మంచికార్యములందు వారు సహకారులగుచు మేలుచేయుచుందురనియు నూహించుట మనవంటివారికి చాలకఠినము. కాని, అదృష్టవశమున, పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులనేకు లీవిషయమును చక్కగా పరిశీలించి, పరలోకవాసులు, నరులకు మిత్రులనియును, మానవులమంగళమునకే వారు సదాపాటుపడుచుందువారనియును ఎరింగిరి.

అమెరికా ఖండమందలి విశాలసంయుక్త రాజ్యవాసు లిప్పుడు ఆధ్యాత్మికతత్త్వమును— పదార్థ విజ్ఞానతత్త్వమువలెను, రసాయన శాస్త్రతత్త్వమువలెను నిశ్చయమనియు, ప్రత్యక్షమనియు నమ్ముచున్నారు. న్యూయార్కు, బోస్టను మున్నగు ప్రసిద్ధనగరములందు ఆధ్యాత్మిక తత్త్వవిజయపతాక మెరయుచున్నది. ఆయాస్థలము లందు సభలుస్థాపింపబడినవి. జడవాదులగు నాస్తికు లనేకులుఛాయామూర్తులను కన్నులారసందర్శించి, కర్ణములచేవారివాక్కుల నాకర్షించి ఇంక ననేకమార్గముల వారిసాక్షాత్కారమును గాంచి భక్తిపూర్వకముగా హస్తములజోడించి పరమేశ్వరునకు ప్రణమిల్లుట నేర్చుకొనిరి. ధర్మకర్మములను త్యజించినవారు సహితము భక్తిశ్రద్ధాసమున కన్నుల నశ్రుజలంబులురాల్చి ఈశ్వరోపాసనమావశ్యకమని యొప్పుకొనిరి. సుప్రీముకోర్టుకు ప్రధానజడ్జియగు జార్జి ఎడ్మండు, వైజ్ఞానికాగ్రగణ్యుడగు ప్రొఫెసర్ రాబర్టుహైర్, జేమ్సుమేప్స్ మున్నగు ప్రతిష్ఠితవ్యక్తులు వైజ్ఞానిక పద్ధతుల ననుసరించి, స్తనశల్యపరీక్షగావించి, తుదకు పారలౌకికతత్త్వమును గ్రహింపగలిగిరి.

మానవుడు మరణానంతరము శాశ్వతములందు లీనమై యంతరింపడనియును, మృతిజెందినను ఆతడన్ని యవయవములను గలిగి, ప్రకృతియుక్తమగు సూక్ష్మశరీరముమధరించి, సూక్ష్మజగత్తునందు నివసించుచుండునని వారు తెలిసికొనిరి. అమెరికాయందుద్భవించిన ప్రబలతరంగమగు, ఈ యాధ్యాత్మికసారము కొలదిదినములకె యూరపుఖండము* వరకు వ్యాపించెను. ఇతిహాసప్రసిద్ధులగు మాధ్యమికులు (Medium) అమెరికానుండి యూరపువిచ్చేసి పరలోకతత్త్వము నుపదేశింప మొదలిడినపుడు సర్ విలియమ్ క్రూక్సు, డాక్టరు వాలెస్ మున్నగు శిల్పవిజ్ఞానశిరోమణులు కొందరు రెండువత్సరములును, మరి కొందరు పదివత్సరములును పరీక్షించి, ఆధ్యాత్మికవాదము నిజమని గ్రహించిరి. ఈరీతి నింగ్లాండు, ఫ్రాంసు, జర్మనీ, రష్యా, ఇటలీ దేశములందనేకులువైజ్ఞానికులు ఆధ్యాత్మికతత్త్వము విశ్వసించువారైరి. వారందరును పరలోకము ప్రత్యక్షసత్యమనియును, పృథ్వినివిడనాడినవారచట సూక్ష్మశరీరధారులై జీవించియుందురనియును ఏకగ్రీవముగ పలికిరి. స్థూలశరీరమునుండి విముక్తులైన యాత్మలకు కొన్నింటికి దేవత్వము సిద్ధించుచుండును. కొన్ని ఉపదేవత లగును. మరికొన్ని పీరికి మన్యులై అనుతాపదగ్ధులగు పిశాచాభిలాషులగును.

పాశ్చాత్య వైజ్ఞానికులనేకులు, సూక్ష్మశరీరధారులగు ఛాయామూర్తులను సందర్శించి వారివారియనుభవములను వ్రాతమూలముగ నుంచి యుండుటచే, ఈశాస్త్రమొక పెద్దసాహిత్యమై యలరారుచున్నది. దీని నేభాసాదర్శనశాస్త్రము(Philosophy of apparitions) అందురు. ఈ పారలౌకిక శాస్త్రమునకు వర్తమానమున శిక్షితజగమునందు — ఆధ్యాత్మిక విజ్ఞానము, అధ్యాత్మ దర్శనము, ఆధ్యాత్మధర్మము— అనుపర్యాయపదములు కలవు. ఇంగ్లాండునందు విలియంస్టేంటను మొదలగులోకమాన్యపండితులయొక్కయు, సూక్ష్మానుసంధాననిపుణులగు అనేక మాధ్యమికులయొక్క యనుభవములసారమే నేడు అధ్యాత్మ ధర్మమనుపేర బరగుచున్నది. ఈతత్త్వసార వివాదిగువ కొన్ని సూత్రములుగా వ్రాయబడియున్నది:—

1. ఈ విశాలజగమునకు కారణుండును, కర్తయు, జీవమును జగదీశ్వరు డొకడుకలడు, అతడద్వితీయుడు; అనంతుడు; అనంతజ్ఞాని; అనంతశక్తి;మరియు నాతడు సర్వశ్రేష్ఠుడు, సర్వవ్యాపియగు పరమాత్మ.

2. జీవము కీటానుకీటములనుండి క్రమముగా ఉన్నతమై, ఇహలోకమునందు మానవరూపముతో నుత్పన్నమై, జడదేహమును విడిచినపిమ్మట చర్మచక్షురింద్రియముల కగోచరమగు ఆధ్యాత్మిక జగమునందు సూక్ష్మశరీరముతో నియమానుసారముగ ఉన్నతమార్గమున పోవుచుండును. ఈయౌన్నత్యము సర్వజనలభ్యము. నేడత్యంతనిష్ఠురులును, పాపులును, పరపీడకులును, విశ్వాసఘాతకులును, పరస్వాపహారకులు నగువారు ఆధ్యాత్మికజగమునందు తాపాగ్నిచే దహింపబడి, శుద్ధులై, తుదకుచ్చశ్రేణిదగు దేవత్వమునుపొంది, దేవభోగసుఖసంపదల కధికారులై జగదీశ్వరునికి ధన్యవాదములు చేయుదురు.

3. మనుష్యుడు ఈలోకమునం దొనరించిన ప్రతికృత్యమును, ప్రత్యేకమానసిక భావమును— అదిమేలైనను, కీడైనను, పవిత్రమైనను, అపవిత్రమైనను, సత్యమైనను, అసత్యమైనను, కఠోరమైనను, మధురమైనను— ప్రతిముహూర్తమునందును పరలోకమునం దంకితమగుచుండును. ఆయాకార్యములను, భావములను, వాక్కుల ననుసరించి ఆతడాధ్యాత్మిక జగమునందు సుఖపూరితశీతల సమీరమునుగాని, దుఃఖ జనిత దగ్ధవాయువులనుగాని యనుభవించుచుండును. కాని పతితపావనుండును, అనుమతారణుండునగు పర

* వీరిసాహాయ్యమున పరలోకవాసులతో సంభాషించుట సాధ్యమగును. వీరి కిట్టి శక్తికలదు.

మాత్ముని కృపచే దుఃఖ మచిరకాలమునందే పరిసమాప్తినొందును. దుఃఖరూపమగు నగ్నియందు విశుద్ధుడైనపిమ్మట ఆపతితుడు మెల్లగా నవజీవనము నవలంబించి, ఉచ్చతరధామమునందు స్థానమునుగొనును. అనగా మనచరిత్రయొక్క నిర్మలతయే మనముక్తికి సోపానము.

4. సాంసారిక ధనసంపత్తియును, వైభవములును ఒక్కరి భోగమునకై నిర్మింపబడినవికావు. "పరోపకారార్థమిదంశరీరమ"ను సుభాషితము ననుసరించి, ఐహికసంపదలను తనమానవ సోదరులబాధ నివారించుటకై వినియోగించువాడే ధన్యుడు. ఏమానవుడీవిషయమును మరచి తుచ్ఛములగు భోగముల నపేక్షించి, ప్రాణులను హింసింప స్వార్థపరుడై మెలంగునో ఆతడు సింహాసనారూఢుడగు సామ్రాజ్యాధిపతియైనను, ఆతనిసామ్రాజ్యము దిగంతవిశాలమైనను, పరలోకమునందు కల్పనాతీతదుఃఖమును దుర్గతిని పొందును.

5. పరలోకమును, సూక్ష్మతరపరమాణువులచే రచితమగు విస్తృత ప్రపంచనలెనేయుండి, సూక్ష్మతర పరమాణువులకంటెగరిత మగు సర్వాంగసంపన్నులగు మూర్తులకు నెలవైయుండును.

6. ఈశ్వరునియందంతఃకరణ పూర్వకమగుభక్తి, మానవులయెడ ప్రేమను, గురు, జననీజనకులసేవ, ఉపకార మొనర్చిన వారియెడ కృతజ్ఞత, కర్తవ్యపాలనము, మానసిక పారిశుద్ధ్యమునకు ప్రయత్నము, సర్వయత్నములందును సత్యమును పాలించుట——ఇవి జీవితకాల నిత్యధర్మములు.

7. లోభ,లాలస, స్వార్థాభిలాషలచేపరావమాన, పరపీడనముగావించువారలు పరలోకమునందు దేవాత్మలశాసనముచే,——వారిహలోకమునందు పీడించిన యాత్మలను క్షమాప్రార్థనము గావింపవలసిన బాధ్యులగుదురు. వారట్లు క్షమాప్రార్థనమును గావింపకుండినంతవరకును, వారిపాపములకును ప్రాయశ్చిత్తము కానేరదు. అందుచే వారున్నతి మార్గపథికులు కాజాలరు. ఈవిషయము దేవతలయాజ్ఞ; బహుకఠినము.

8. ఇహలోకమునందు దుష్టులై, వారివారికర్మఫలములనుబట్టి ప్రేత, పిశాచగణములలో చేరెడువారును అతి భయంకరశాసనములకు వశవర్తులై, క్రమముగా సన్మార్గమున నడుచుటకు బాధ్యులయ్యెదరు. తుదకు వారికిని ముక్తి సంప్రాప్తించును.

౨

హైందవులు పారలౌకిక విజ్ఞానమందు ప్రాచీనకాలమునుండియు ప్రావీణ్యులనియును, వారీవిషయమునం దత్యంత కృషిగావించి అనేకమర్మముల దెలిసికొనిరనియు నీవరకే తెలిపియున్నారము. వేద, పురాణేతిహాసములును, ఉపనిషత్తులు నీవిషయమునువేనోళ్ల ప్రబోధించుచున్నవి. హిందువులు పరలోకగత జననీజనకుల స్వర్గశాంతికై యథావిధి శ్రాద్ధతర్పణాదికార్యముల నెరవేర్తురు. స్వర్గవాసులగుపితరులను పూజించినగాని వారు పసిబిడ్డలకుసహిత మాహార మొసంగరు. పితృదేవతల కగ్రభాగ మొసంగినగాని వా రేమాతనపదార్థమును భుజింపరు. వారిశ్రాద్ధపార్వణాది కార్యములు వస్తుతః పితృగణములను పూజించు నిమిత్త మేర్పరుపబడినవే. పరలోకగత మాతాపితరులను పూజించు వారిని పితృవ్రతులని పిలుచుచున్నారము. శ్రీమద్భగవద్గీతయందును "పితౄన్యాన్తి పితృవ్రతాః" అని చెప్పబడియున్న విషయము అందరికిని తెలిసియేయున్నది.

మనలో నింగ్లీషుచదివిన పండితులు కొందరు ఈశ్రాద్ధవిషయమును హేళనముగావించి, నిరసించి, కుతర్కము గావించుటకు ప్రారంభించిరి. అట్టిసమయమునదైవవశమున యూరపుఖండవాసియును, ప్రత్యక్షవాదియును, వైజ్ఞానికుడునగు విద్వాన్ ఆగస్టుకామ్టె అను మహానుభావుడు తనస్వర్గగతప్రణయినికై శ్రాద్ధ సత్కృతముగావించెను. ఈసమాచారమువిని అనేకయువకులీశ్రాద్ధతర్పణాది విషయమునందలి సత్యము నగ్రహింప మొదలిడుటయేకాక వారితల్లిదండ్రులకు యథావిధిగను, శ్రద్ధాపూర్వకముగను శ్రాద్ధక్రియలు గావింప నారంభించిరి. ఇదిచాల ప్రశంసనీయమగు విషయమేకాని, దీనివలన మనలోక సంగతి (చాల విచారకమగునది) ప్రత్యక్షముగా రుజువగుచున్నది:—— ఏసత్యమునను పాశ్చాత్యులు చెప్పినగాని మనకు పథ్యముకాదు. శంఖమునబోసినగాని తీర్థముకాజాలదుకదా!

*   *   *   *   *   *

తనసేనచే సురక్షితుడై, భద్రసింహాసనారూఢుడైన సామ్రాజ్యాధిపతి మరణించెను. అట్లెందరు చక్రవర్తులు మరణింపలేదు,రూపగుణహీనుడును, భోజనవస్త్రములకు దూరమై చెట్టుక్రిందనూరుమండి దారినివచ్చిపోయెడు ధనవంతుల ధర్మమునకై చేయిచాచెడు భిక్షుకుడును మరణించెను. తల్లిస్వాదయనీమను పరుండి ఆనందముగా ఆటలాడెడు శిశువును తనతల్లిదండ్రుల కర్మదోషమున అకాలమరణమునొందెను. యువకుడు తన నవయౌవన సుందర పత్నితో నేకాంతగృహమున ప్రణయోల్లాసమగ్నుడై కర్మవశమున కాలధర్మమునొందెను. మృత్యువు ప్రతిదినమును అందర కేదోయొకవిధమున గోచరించుచు అనుభవవేద్యమే యగుచున్నది. "జాతస్య మరణం ధ్రువం"——ప్రపంచమున ప్రవేశించిన వారందరును మృత్యుమార్గారూఢులైయున్నారు. ఇట్టిసందర్భమున ముఖ్యముగా నీక్రిందిప్రశ్న తోచకపోదు:—— మానవుడు మరణానంతర మెచ్చటికేగును?——ఆతని దేహపంజర మగ్నిలో దహింపబడినకాని, జడప్రకృతిగర్భమున పూడ్చబడికాని నశించునుకదా! శరీరముదక్క అవశిష్టమగునది వేరెద్దియైనను కలదా? అదిమనకు దృష్టిపథమునం బడికాని, వేరొకవిధమునకాని అనుభవవేద్యమగునా?——మనశాస్త్రములం దీప్రశ్నములకు సమాధానము దిక్కుచున్నది. మరణము మానవజీవితమునకంతము కానేరదు; జీవితము మాసపత్రికా ముఖంబున ముద్రితములగు కొన్నికథలవలె 'సశేషము'; ఈమాసపత్రికయందు కొంతవరకు ముద్రింపబడి

స్థలము లేమిచే ముందురాబోవు పత్రికయందు శేషము ముద్రింపబడురీతిని, మానవజీవితమును జన్మాంతరము గొనును.

హిందూశాస్త్రములు వేలకొలది సంవత్సరముల క్రిందట, అనగా యూరప్, అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా మున్నగు రాజ్యములు ఘోరమృగములకీతిని వనచరులగు మానవులకు నివాసభూములై యుండినపుడు— గంభీరస్వరమున, సమస్త సభ్యజగమునకు నీవిధముగ చాటినవి:— "జీవాత్మనాశనమొందదు; దానిశస్త్రము ఛేదింపజాలదు; అగ్ని దహింప జాలదు; జలము తడుపజాలదు; వాయువెండింపజాలదు"— భగవద్గీతను దిలకింపుడు.

నైనం ఛిందంతి శస్త్రాణి నైనం దహతి పావకః,
నచైనం క్లేదయన్త్యాపో నశోషయతి మారుతః.

గీతయింకను ఉపదేశించుచున్నది. ఏవిధముగా మానవుడు జీర్ణవసనమును త్యజించి నూతనవస్త్రమును ధరించునో అదే విధి జీవాత్మ శరీరమును వీడినపిమ్మట సూక్ష్మతరమగు దేహమును ధరించి జీవితకార్యములం దగ్రసరమగును.

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి;
తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణా న్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ.

వ్యాస, వసిష్ఠ, వాల్మీకాది మహామునులెల్లరును ఈయమూల్య సత్యమును భిన్నవిధముల నుపదేశించియున్నారు. వాల్మీకికి హృదయారాధ్యుడగు శ్రీరామచంద్రుడు జానకిమాత యగ్నిపరీక్షాసమయమున సూక్ష్మశరీరధారుడగు దశరథుని దర్శించెననియు, అతనికి శ్రీరాముడు ప్రణమిల్లెననియు చెప్పియున్నాడు. కృష్ణద్వైపాయనుడు వ్యాసవర్ణిత మహాభారతమునందు, కురుక్షేత్రయుద్ధము సమాప్తమైనపిమ్మట, రణరంగమున మరణించి వీరస్వర్గమును జేరగొన్న కురువీరులసేనలు గంగాతీరమున, శోకాకులితలగు తమతమ సహధర్మిణులకు స్పర్శయోగ్యమూర్తులై చూపట్టి మనశ్శాంతి కలిగించిరని వ్రాసి యున్నాడు. మన మీకన్నియు అస్వాభావికములనియును, అశ్రద్ధేయములనియును భావించుచుంటిమి. కారణమేమన, వీనికి ప్రమాణము జడవిజ్ఞానమునందు దొరకకుండుటే. ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానమందు వేలకొలది ప్రమాణము లున్నను మనకవి ప్రమాణములు కావు. కాని సౌభాగ్యవశమున నేడు పశ్చిమదేశములందు ఇటీవల వీనికి జడసంబంధములగు ప్రమాణములు దొరకుటచే, ప్రాచీనభారతఋషుల వాక్యములు రిత్త పోలేదు. ఋషిగణములు పరలోకగత మాతా పితరులతో సంభాషించు సమయమున

ఆకాశస్థ నిరాలంబ వాయుభూత నిరాశ్రయ,
ఇదం నీర మిదం క్షీరం స్నాత్వా పీత్వా సుఖీ భవ.

అని యందురు. ఈ శ్లోకమునకు భావార్థమేమన, "మీరీసమయమున ఆకాశికదేహమును ధరించియున్నారు. ఈ పృథ్వియొక్క పదార్థము లేవియును మీకవలంబములు కావు. వాయువు నేత్రముల కగోచరమగునట్లు మీరు నాకు గోచరముకారు. మీకొరకు నే నీజలదుగ్ధపూర్ణాంజలినొసంగుచున్నాను. మీరు పరితృప్తులగుదురుగాక!"

* * * * * * *

పైని ఆకాశికదేహమని చెప్పబడినదానినే నేడు విజ్ఞానశాస్త్రమందు Ethereal Body అని పిలుచుటకు శాస్త్రజ్ఞులు సమ్మతించియున్నారు. అందరియందును కొలదిగనో గొప్పగనో ఒకానొక ఆకర్షణశక్తిగలదు. దాని సాహాయ్యమున సూక్ష్మశరీరులగు ఆత్మలు జడజగముతో సంబంధము కలుగజేసికొనుటకు సమర్థులగును. ఈయాకర్షణశక్తి (Magnetism) అధికముగా నున్నవారు పరలోకగతాత్మల నాకర్షింతురు. అట్టివారినే మాధ్యమికులు (Mediums) అని పిలుచుచున్నారు. ఈమాధ్యమికవ్యక్తి ఇంకను శక్తిమంతుడు, కాక శక్తిమంతురాలైనచో అతని, లేక ఆమెయొక్క శరీరమునుండి ఒకానొక సూక్ష్మతరశక్తి (లేక అది పదార్థము కావచ్చును) ప్రవహించుచుండును. ఆత్మ పదార్థము నాధారముగా జేసికొని, నయనేంద్రియగోచరము తనపూర్వశరీరమును ధరించి మానవులకు దర్శన మొసంగును. ఇట్టి ఆత్మల ఛాయాపటములు సహితముతీసియున్నారని మనమిటీవల వినుచున్నాము. ఈసూక్ష్మతరపదార్థమునే శాస్త్రజ్ఞులు ఎక్టోప్లాస్మ (Ectoplasm) అని చెప్పుదురు.

ఆధునికేతిహాసము

3

పాశ్చాత్యులు కొంతకాలము వరకును పరలోకమును, పరలోకవాసులగు ఆత్మలను, ఇంద్రియములకనుభవవేద్యము కాకుండుటచే శాస్త్రసమ్మతముకానివని వక్కాణించియుండిరని ఈవరకే తెలిపియుంటిమి. కాని ఈకర్కశ నాస్తికులందరును ఒక్కదినమున కండ్లుతెరచి సత్యమును గ్రహించిరి. 1848 సంవత్సరము మార్చి 31 తేది, ఆధ్యాత్మికతత్త్వేతిహాసమున స్వర్ణాక్షరములతో లిఖించుటకు యోగ్యమగు దినము. ఏలనన ఆదినమున అమెరికాఖండమునందు నాస్తికత నాశనమొందుటకు ప్రారంభించెను.

అమెరికా దేశమునందు న్యూయార్కు మహాపట్టణమునకు సమీపమున హైడ్స్విల్ (Hideswill) అనుచిన్న నగరముగలదు. అందు జాన్ ఫాక్సు (John fox) అను కర్షకుడు తన గృహమున భార్యతోడను, ఇరువురు కుమార్తెలతోడను కాపుర ముండెను. వారాయింటియం దనేకసార్లు టక్, టక్, దప్, దప్ అనుశబ్దములను వినుచుండుటచే, గృహము పిశాచపీడితమని యోచించి భీతిల్లుచుండిరి. ఈయుపద్రవము 1848 ఫిబ్రవరి మాసము వచ్చుసరికి అన్యరూపమును ధరించెను. ఇంటియందలి కుర్చీలు, మేజాబల్లలు మున్నగు సామానులటునిటు అకారణముగా కదలుచుండుటయును, వస్తువులు తమ యథాస్థానముల వీడి వేరుప్రదేశముల నలంకరించుటయును ప్రారంభమయ్యెను.

ఇట్లుండుటచే గృహయజమానుడగు ఫాక్సును, అతనికుటుంబమును కంటికి నిద్దుర లేక, మనశ్శాంతిని గోల్పోయి బాధపడుచుండిరి. మార్చి 31 తేది రాత్రి జాన్ ఫాక్సు ఒకగదిలో పండుకొనెను. అతని భార్యయు, పిల్లలును వేరొకగదిలో శయనించిరి. ఇట్లు కొంతకాలము వారు శయినించిన పిదప కుమార్తె లిరువురును (వారినామములు కేట్, మార్గరెట్,) త్రుళ్లిపడి లేచి, "అమ్మా, అది మరలవచ్చినదమ్మా నాచేయినిప్పుడే పట్టుకొనినది. ఆచే యెంత చల్లగా నున్నది!" అని కేకలు వేయ నారంభించిరి. తల్లిదండ్రు లిరువురును మనమున భీతిచెందినవారే యైనను యథారీతిని గాలి వీచుటచే గలిగిన శబ్దమనియును, ఎలుకలు ప్రాకుటచే అట్టిస్పర్శ కలిగినదనియును ఏవేవో సమాధానములు చెప్పసాగిరి; కాని వారిబిడ్డల కది సమంజసముగా తోచలేదు. వారిలో చిన్నదియగు కేట్ ధైర్యమువహించి ఆయదృశ్యశక్తి నుద్దేశించి, "ఓయీ, నీవెవ్వరైనను సరియే. సరిగాపదిసార్లు శబ్దముచేయగల్గుదువా?" అని ప్రశ్నించెను. ఆమెమాట లింకనుపూర్తికాక పూర్వమే—ఆశ్చర్యము—సరిగా పదిదెబ్బలు టక్కుటక్కుమని వినవచ్చెను. అప్పుడు ఫాక్సు గృహిణి కొంచెము ధైర్యము దెచ్చుకొని, "నాపెద్దకుమార్తెవయస్సెంత? అని అడిగెను. సరిగా 12 దెబ్బలు వినవచ్చెను. (మార్గరెట్ వయస్సుసరిగా 12 వత్సరములే). కేట్ వయస్సును అట్లే సరిగా చెప్పబడెను. అప్పుడు ఫాక్సు గృహిణి ఇరుగు పొరుగమ్మలక్కలను పిలిచి ఆయాశ్చర్యకరమగు సమాచారమును జూపెను. అందరును శబ్దకారితో మాటలాడి శబ్దమార్గమున యుక్తప్రత్యుత్తరముల బడసిరి. శబ్దకారి వారల ప్రశ్నలకు ఎట్లు సమాధానము చెప్పగలిగెనో మనకు సందేహము కలుగవచ్చును. ఇంగ్లీషు అక్షరమాలయందు 26 అక్షరములున్నవి కదా. అందుమొదటిదగు, 'ఏ' (a) కు ఒక్కసారిశబ్దము, (b) 'బి' కి రెండుదెబ్బలును......ఇట్లే దెబ్బల సంఖ్య అక్షర సంఖ్యకు సరిపోవునట్లుగా శబ్దమూలమున నొకభాష ఏర్పరుపబడి సంభాషణము జరుపబడియెను. ఈభాషవలన ప్రత్యుత్తరములను బడయుట కొంచెఆలస్యమైనను సరిగా సమాధానములు వచ్చుచుండుట నెరింగి అద్భుత సమావేశమైన ప్రేక్షకులందరును అపరిమితాశ్చర్యము నొందిరి. ఈప్రశ్నోత్తరములవలన వారికాశబ్దకారియగు పరలోకానుగత యాత్మయొక్క పూర్వపు చరిత్రయంతయు నీరీతిని తేటతెల్లమయ్యెను:—

ఆ శబ్దకారి గతజన్మమునందొక (Pedler) అనగా వీథులందు చిల్లర వస్తువు లమ్ముకొని జీవించువాడు. అతడు విలువైన వస్తువులసహితముమ్ముచు గ్రామములు తిరిగి ధనమునుసంపాదించెను. నాటికి నాలుగైదు వత్సరములక్రిందట నాలడొక మంగళవారమునాడు రెండుయామములకు కొంచెముపూర్వము ఆగృహమునకు(అనగా ఇప్పుడు ఫాక్సు కాపురమున్న గృహమునకు)విచ్చేసి యుండెను. అప్పటి కాగృహమునందు జాన్ సి. బెల్ (Jonn C. Bell) నామకుడును బలిష్ఠుడునగు ఒక కమ్మరివాడు నివసించుచుండెను. అతడు తనభార్యతోడను, లుక్రీషియా (Lucre ia) అను పుత్రికతోడను ఆయింటియందు వసించుచుండెడివాడు. ఆచిల్లరవర్తకుని (Pedler) పేరు రజ్నా. ఆతనివద్ద నాడు 800 డాలర్లు(సుమారు వేయి రూపాయలు) నగదుండెను. అతడా రొక్కమును 'బెల్' వద్దనుంచి ఆతని యాతిథ్యమును గ్రహించి, తనవద్దనుండిన కొన్ని విలువైన యాభరణములను వేర్వేరుగా 'బెల్' నకు జూపెను. వర్తకుడు భోజనాది కృత్యము లొనర్చిన పిమ్మట, తన గృహిణితో నేమో రహస్యము మాటలాడి భార్యను పుత్రికను వేరొకగృహమునకు బంపివేసెను. ఈరీతిని నా డాగృహమున బెల్ ఒక్కరుడే యుండెను. సాయంసమయమున బెల్లును, రజ్నాయును కలిసి భోజనముగావించిరి. కొంతసేపు వారచ్చట నేయుండి యిష్టాగోష్ఠి సలిపి రాత్రి నిదురించుటకు వేరు వేరు గదులలో శయనించిరి.

గంభీరమగురాత్రి అర్ధరాత్రి కావచ్చినది. ఇట్టిసమయమున రజ్నా మెడమీదనుండి ఒకవాడికల ఆయుధము గీచినట్లయ్యెను. అతడరచుటకు ప్రయత్నించెనుకాని మాటలాడనశక్తుడయ్యెను. అప్పుడాతడు తన పార్థివదేహమును శాశ్వతముగా విడిచి పరలోకగతుడైనట్లు స్పష్టమయ్యెను. నిష్ఠురుడగుబెల్ ధనలోభముచే తన యింటికి భాగ్యగతుడై విచ్చేసిన రజ్నాను హత్యగావించి పాప మొడికట్టుకొనెను.

ఈవిషాదకరమగు కథను వినినవారిలో నా డనేక సుప్రసిద్ధులు కలరు. వారిలో ముఖ్యుడు డాక్టర్ డుస్లర్ (Dr Dusler) అనువాడు. ప్రశ్నోత్తరములవలన కేట్ శరీరమున ఆత్మల నాకర్షించు శక్తి (Magnetism) ఎక్కువగానున్నదనియును, దాని నాధారము చేసికొని రజ్నాయొక్క ఆత్మకు శబ్దములుచేయు శక్తి కలిగెననియును కూడ స్పష్టమయ్యెను.

1848, మార్చి తే 31 ది శుక్రవారమునాడీకథయంతయును సుమారు 70, 80 లగుమనుష్యులయెదుట శబ్దకారి వినిపించెను. తరువాత ఏప్రిల్ 10 తేదినుండియు నాగృహ మొకపుణ్యతీర్థమయ్యెను. యాత్రికుల సంఖ్య అపారమయ్యెను. వచ్చినపుడు వారిలో కొందరు, ఆశబ్దములు ఫాక్సును, ఆతని గృహిణియును గావించిన మోసముకాని వేరొకటికాదని నుడువసాగిరి. కాని, ప్రత్యక్షముగ జరిగిన దంతయును చూచి, వినుపించిన దంతయువిని, వారియభిప్రాయములను మార్చుకొని, అత్యాశ్చర్యమునొంది ఆగృహమునుండి వెలువడిరి. పారలౌకికతత్త్వము స్వప్నవార్తకాదని నాడు నిశ్చయమైనది.

ఈ వ్యాసమును వ్రాయుటయందు ముఖ్యోద్దేశ మేమన—దేశమున విద్వాంసులందరు నీవిషయమును చర్చించి, పరీక్షించుటకై

ఎల్లవేళలను దత్తచిత్తులై యుందురనియు, విద్యావంతులంద రారీతిని గావించి పాశ్చాత్యపారలౌకిక సాహిత్యము వెనువెంట ప్రాచీన భారతాధ్యాత్మిక తత్త్వమును బరీక్షించినచో ఈ గూఢతత్త్వము తేటపడఁగలదనియును నమ్ముచున్నాము. ఈస్థిరవిశ్వాసమే మమీవ్యాసమును వ్రాయుటకు పురికొల్పినది. అట్టిసత్యసిద్ధాంతమును గావించిన, ఈప్రపంచమునకు నిరంతరకల్యాణము ప్రాప్తించునని వేరుగా వక్కాణింప వలసిన పనిలేదు. ధరాకాంతహృదయమునుండి పాపరాశియొక్క భారమును తొలగించి, ఎల్లయెడలను, శాంతిప్రేమముల సామ్రాజ్యమును స్థాపించుట కింతకంటె వేరొక యుపాయము లేదని మాదృఢ విశ్వాసము. మాయత్నము వ్యర్థముగా కుండునుగాక!

సంపూర్ణము

అగస్త్యుఁడు

వెలగపూఁడి దానయ్యచౌదరి గారు

అనుపమ దివ్యతపోధన!
వనజోద్భవవంశ! దానవావళివైరీ!
ఘనజీర్ణశక్త్యుపార్జన!
వననిధిజలహారణ! మౌనివర్య! యగస్త్యా!

గీ. చెడు దురభిమాన మావంత విడువలేక
మౌని నను మాటబొత్తిగా మఱచిపోయి
పరమపుణ్యు నింద్రద్యుమ్నప్రభువరేణ్యుఁ
బట్టి తిట్టితి విది యెట్టిపని యగస్త్య!

చం. అతులితభక్తిభావమున
నక్షులు మూసి శౌరిం దలంచుచున్
గుతలపుగోడు వీడి ముని
కుంజరునట్లు సమాధినున్న భూ
పతికడ కేఁగి "నన్నుఁగని
భక్తిమెయిం జరియింప వంచుఁ గ్రూ
రతఁ "గరియోనిఁబుట్టఁగద
రా" యని శాప మొసంగఁ బాడియే.

కం. పనిలేక దెసలఁ దిరుగుచు [నడకున్
మనమున హరిఁ దలఁచుచుండు మాన్యుల
జని చూచి యోర్వఁజాలక
"వనకరి వగు"మనుచుఁదిట్టవచ్చు నెనీకున్.

గీ. భాగ్యభోగ్యంబు లొందవిన ప్రభుఁడె యయ్యు
నఖిలమును వీడి మౌనియై యచలమందుఁ
జేరి, కడుభక్తితో మది శ్రీశుఁదలఁచు
నట్టి, మహనీయునట్ల నిదెట్టినేఁత.

సీ. వరమౌని యనుకీర్తి వడయఁగాఁ జేసిన
పటుతరంబైన తపంపుమహిమ
కాలకేయులఁగూల్పఁ గంధినీరంబెల్లఁ
బుడిసిటన్ గ్రోలిన భూరిమహిమ
పాపియా వాతాపి పలలమ్ము లీలమై
జీర్ణించుకొనిన విశేషమహిమ
ఆకసంబంటు విం ధ్యాద్రిని గ్రిందికి
వ్రేలితో నడఁచిన విపులమహిమ

గీ. మఱుగువడిపోవ, మౌనులు మ్రాన్పడంగ
వినినవారెల్ల నిరసింప, వెఱ్ఱివగుచుఁ
జెడు దురభిమానమువహించి కడ కగస్త్య!
పావనుఁ శపించి తిదియేటి పాపమయ్య!

పురాణహరికథ

బం. మల్లయ్యశాస్త్రి గారు

అంగాని వేదా శ్చత్వారో మీమాంసాన్యాయవిస్తరః,
పురాణం ధర్మశాస్త్రంచ విద్యాహ్యేతా శ్చతుర్దశ.

అను వచనానుసారముగఁ బురాణము పదునాలుగు విద్యలలోనిదై యున్నది. పురాణ హరికథయందుఁ బురాణ పఠనమాత్రమె కాక తదర్థ వ్యాఖ్యానము గూడ నభిప్రేతమే. ఇందలి హరికథాశబ్దము రూఢము. హరికథాశబ్దము నకుఁ బ్రస్తుతలోకమున యక్షగానము లగు భగవత్కథలును నీతిబోధక చరిత్రములనుగూడ నర్థమైయున్నవి. అట్లైశ్రుతి వాద్యములతోఁ దాళానుగుణముగఁ బురాణములను బాడి తదర్థమును వ్యాఖ్యానించుటకే పురాణహరికథయని నవ్యసంకేతము. ఇతరములందువలె దీనియందు నాట్య మనుకూలముగాదు. ఎత్తైనబల్లపై పుస్తకము తెరచి నిలువబడియే చదువుచు వ్యాఖ్యానింపవలెను.

రామాయణమున "తంత్రీలయ సమన్విత" మ్మనియు "పాఠ్యే గేయేచమధుర" మ్మనియుఁ జెప్పి "అగాయతామ్" అనిగైధాతు వుపయోగించుటయుఁజూడ పురాణగానము ప్రాచీనానుగృహీతమేకాని నవ్యకల్పితముగాదని స్పష్టము. సంస్కృతమున నీపద్ధతి యొక్క శ్రీమద్భాగవతమునకే చెల్లును. తక్కినపురాణములు అనుష్టుప్ ఛందోభూయిష్ఠములవుట నంతరంజకములు గానేరవు. తెలుఁగున నిది చాల మనోరంజకమైయున్నది.

శుక్రనీతిలోఁ జెప్పినట్లు పౌరాణికుఁడు ('సాహిత్య శాస్త్రనిపుణః సంగీతజ్ఞశ్చసుస్వరః; సర్గాది పంచకజ్ఞాతా సవై పౌరాణి కస్స్మృతః') సంగీతజ్ఞుడైయుండవలెను.

ప్రస్తుతము నాయనుభవమునఁ జరిగించుచున్న పురాణహరికథలు పండిత పామరులకు రంజకములై కానవచ్చుచుంటచేఁ బౌరాణికులెల్లరు నీపద్ధతి నభ్యసించి లోకమునఁ బ్రచురింప నీపత్రికాముఖమున మనవిచేయుచున్నాను. ఎత్తైనబల్లపైఁ బుస్తకము దెరచి యిరువంకలఁ శ్రుతి మృదంగము లుంచి చేత తాళముపట్టి పురాణమున శయ్యాబాహాట ప్రత్యక్ష పాంచాలముల జూపవలెను.

ఇదియే పురాణహరికథ. పైజెప్పిన పాంచాలమును నది తాళలయానుబద్ధమై యుండును. తక్కినమూఁటిని బండితు లిదివరకే వాడుచున్నారు. తెలుగుపద్యములకు దాళముల, నా యభ్యాసవిధము నీదిగువ సూచించుచున్నాను.

కందపద్యమును వ్రేలికి నాలుగుమాత్రలచొప్పున నడిపించునపుడు చతురశ్రజాతి త్రిపుటలో (ఆదితాళములో) రెండావృత్తులకుఁ దెగుచున్నది. ఎట్లన "నదమా-పొక్కిలి-జాంబూ-నదమా-మేచా-యకోక-నదమా-పదమా" మిగిలిన సగముకూడనిట్లే యెనిమిదక్షరములలో దెగును. దీనినే రూపకమునఁ జదువవలసినచో మూఁడు నాల్గుచరణములు పైకాలమునఁ జదువవలెను. పద్యమంతయు నాల్గావృత్తులకుఁ దెగును.

తజ్జ్ఞులకు సులభము. ఇట్లే చంపకోత్పలమాలికలు వ్రేలికినాలుగుమాత్రలు చొప్పున నడిపించగాఁ బ్రతి చరణమును త్రిపుటతాళమునకుఁ దెగును(7 అక్షరాలు). వీటినిరూపకమునఁ జదువఁదలచినచో మూఁడునాల్గు చరణములు పైకాలమునఁ జదువనగును. మత్తేభ శార్దూలములుమాత్రము వాడుకలోనున్న తాళమునకుఁ దెగవు. త్రిశ్రజాతిరూపకమున వ్రేలికిరెండు మాత్రలచొప్పున

నడిపించినచోఁ బ్రతిచరణమును మూఁడేసి యావృత్తులకుఁ దెగును. త్రేలికినాలుగు మాత్రలచొప్పున నడిపించుచు యతిస్థానమునకుఁ గల రెండు గుర్వక్షరములు మూడేసి మాత్రలుగ నుచ్చరించినచోఁ బ్రతిచరణమును ఆదితాళమునకుఁ దెగును. ఎట్లన "తుదిరాజ్యంబు సగంబుగొమ్మడవియుండుం బేరు వంచించియుఁ."

సీసపద్యము మాత్రము గణవ్యవస్థనుబట్టి మాత్రాభేదము గలదగుటచే త్రిశ్రమిశ్రఖండ చతురశ్రగతులలో నేది దేనికి సరిపడునో యనుభవమునఁ దెలిసి నడిపింపవలెను. సులభమే. ఎత్తుగీతిమాత్రము మీఁదిదానికి సరిగా నడిపించునపుడుకన్ను చేయి జాగ్రత్తగలిగి యుండవలెను.

కనుక విద్యార్థులు సాహిత్యముతోఁ బాటు సంగీతమునుగూడ నభ్యసింప నావశ్యకము. పండితు లిద్దాని ననుభవములోనికిఁ దేఁ బ్రార్థితులు.

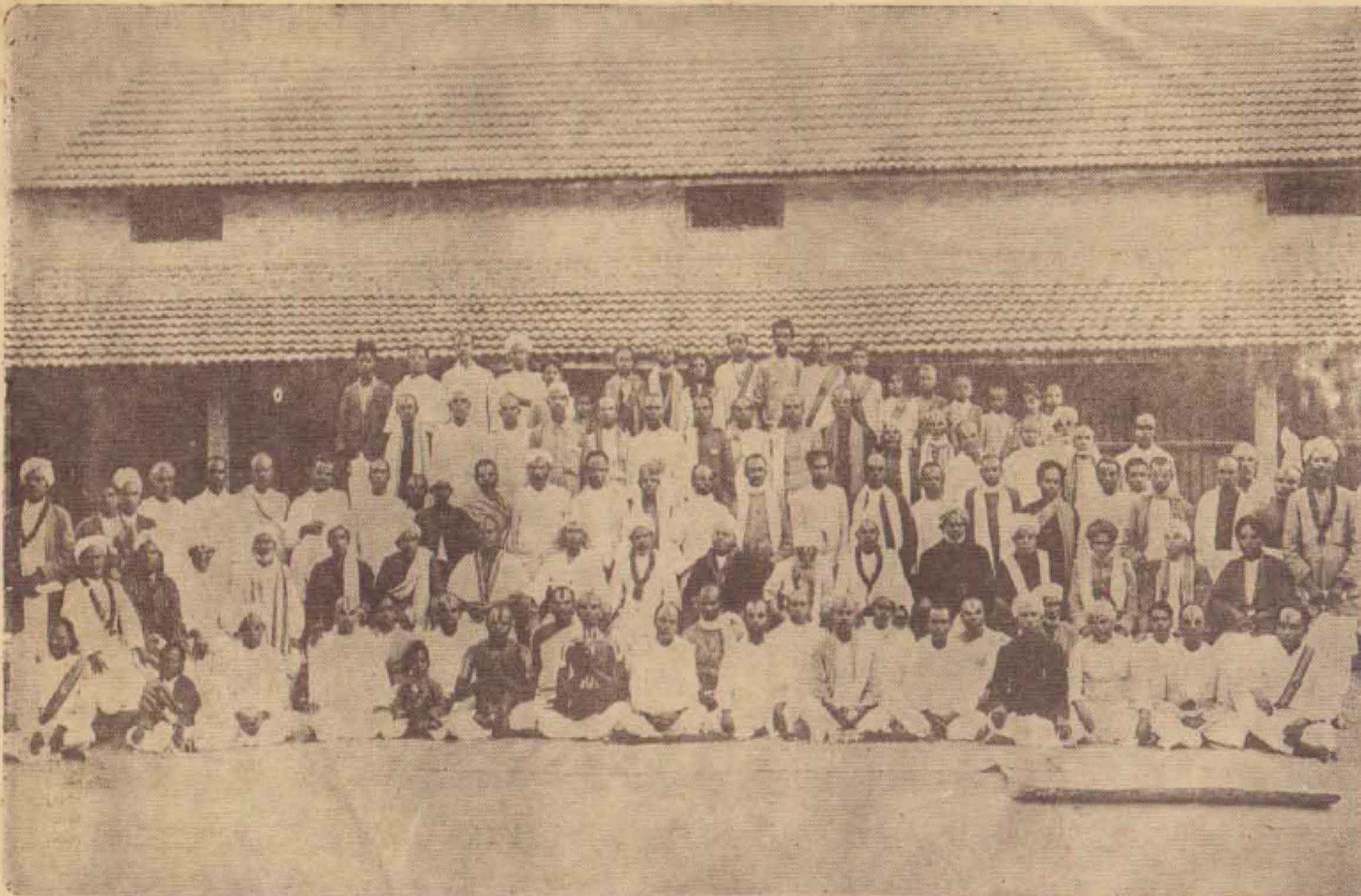
సత్యావిరహము

పి. అన్నాజీశర్మ గారు

నామనోనాథు నొసర్చు మోహనరాణి, మురళిబాడెడు గొల్లచిఱుతవాని
నాపెన్మిటిగ శేయు మోపురందరు రాణి, నందునింట గలట్టి నల్లవాని
నాజోడుసల్పు మోనలినసంభవు రాణి, వేదము ల్వర్ణించుపిన్నవాని
నీకు జెల్లెలిగాగ నెనరుంచి కూర్పు మో, హరిరాణి నీసరియుందగాని
గరుడగంధర్వకిన్నర కాంతలార, సత్యమెడయనివేలుపు చానలార
నామగనిజేయుడమ్మ నానోముపంట, నెలత దేవకీదేవి యెన్మిదవకాన్పు

నినుదక్క నన్యుల నే వరింపనుజుమ్ము, నను జెట్టపట్టు మో నల్లవాడ
నీపయి న్నాతండ్రి నిందమోపెనటంచు, నలుగకుమోయి దయాలవాల
చెనటిరుక్మిని లెక్క సేయక రుక్మిణిం, గొన్న ప్రేముడిజూపు గొల్లవాడ
సాధించి మణినెట్లొ శతధన్వి తెచ్చె నన్, వానినొల్ల సమాశ్రితానుకూల
తావకీనసురూపరేఖావిలాస, ములునిజమ్ముమదీయ హృత్ఫలకమునను
జిత్రితములయ్యె నెటు పెండ్లిచేసికొనెదొ? భక్తపాలనకృష్ణ, గోపాలకృష్ణ.

అధరామృతముగొంత యానియుందునుగదా, మురళిగానైన నే బుట్టనైతి
గౌరవంబిడు నలంకారమౌదునుగదా, నెమిలిపింఛముగ జన్మింపనైతి
పదలక సతము చేపట్టియుందునుగదా, వ్రేలిభూషగ బ్రభవింపనైతి
ననిశమ్ముసంరక్ష నందియుందునుగదా, తొడుగుగానైన నేపొడమనైతి
నేలమానుషజన్మంబు నెత్తినాను? తలప నాజీవితంబు వ్యర్థంబు చూవె
నందనందను డల్లముకుందుడట్టి, యనఘునకు గొరగాని జీవనమువసము.

చాత్తాద శ్రీ వైష్ణవసంఘ సమావేశము, తిరుప్పూరు, జనవరి, 1926

వీరేశలింగకవి సమాజము, కుముదవల్లి, భీమవరం తాలూకా, గోదావరిజిల్లా

స్వరక్షణ స్వభావము - ఒకవాసన

పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

ప్రతిమనస్సును ఆశ్రయించి మూడు ముఖ్యవాసనలు[1] ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది. ఈ వాసనల ప్రభావముచేత వ్యక్తియొక్క మనోనిర్మాణము సిద్ధమవుతూవుంది. ఇవి వ్యక్తితనజన్మలో సంపాదించినవిగాక జాతిపరిణామములోను సంఘపరంపరలోను పొందినవి. కాబట్టి వీటిమూలతత్త్వములో మనుజునికిన్నీ జంతువులకున్నూ చాలా సామ్యమున్నది. "ఆహార నిద్రా భయ మైథునంచ సామాన్యమే తత్ పశుభి ర్నరాణాం" అనే లోకోక్తి ఈ సిద్ధాంతమునకు సరిపడియున్నది. ఆహారాదుల సంపాదనకై కారణమైన స్వరక్షణ వాసన మొదటిదిన్నీ, చాలా ముఖ్యమైనదిన్నీ. మిగిలిన రెండూ సంతానప్రాప్తితోను, సాంఘికనివాసముతోను సంబంధము కలవి. ఈమూడుకూడా మనుజునిస్థితికి చాలా అవసరములగుటచేత, అతని నిత్యవ్యాపారము లన్నిటినీ పురస్కరించుకొని ఉన్నవని చెప్పగలము.

వ్యక్తి వ్యక్తిగా వుండేటట్టు చేసేది ఈస్వరక్షణ వాసన. జీవించి వుండవలెనని సర్వవిధముల ప్రయత్నిస్తూ చక్కగాను, సుఖముగాను తనను కాపాడుకొంటూ, తన శక్తి ప్రభావములు విజృంభించేటట్లు పాటుపడుతూ వ్యక్తి ఉండుటకు కారణము ఈవాసనే. ఆహారసంపాదనకొరకు, అపాయనివారణకొరకు ఎల్లప్పుడూ ప్రతిప్రాణీ ప్రయత్నిస్తూఉంటుంది. జీవించి ఉండాలని పీకులాడుతూ ఎన్నికష్టములకు శరీరబాధలకు లొంగి ఓరుస్తూ చచ్చిపోవాలని కోరుతూఉన్నా తీరా ప్రాణము పోయేటప్పుడు జీవించాలని అబుద్ధిపూర్వకముగా ప్రతిప్రాణీచేసే ప్రయత్నము ఈవాసనయొక్క ప్రవృత్తిగా చెప్పగలము.

కాని ఇంతవిరళముగానే ఉండక, ఇంత అల్పకార్యములకే వినియోగముకాక, పరిసరములలోఉండే వస్తుసామగ్రి ననుసరించి విస్తరించి అనేకవిధములైన మనోనిర్మాణములుగా పరిణమిస్తున్నది. అట్టికూర్పుల నన్నిటినీ వ్యక్తిత్వస్థాపనము, వ్యక్తిత్వనాశనము అనే రెండింటినిగా విభజింపవచ్చును. వ్యక్తిత్వస్థాపనము అనేకూర్పుక్రింద పోట్లాడే స్వభావము, కుతూహలము, క్రొత్తవస్తువులను కల్పించిచేయడము, ఆహారసంపాదనము అనే కూర్పులను చేర్చవచ్చును. వ్యక్తిత్వనాశనముక్రింద, పారిపోవడము, ఆకర్షించలేకపోవడము అనేవాటిని చేర్చవచ్చును. ఈరెండుకూర్పులలో వ్యక్తిత్వస్థాపనకూర్పు చాలాముఖ్యమైనది. కాబట్టే పరిణామములో ఇది అతిప్రాచీనముగా వ్యక్తమైనది. అందుచేతనే ఈవాసనానిర్మాణము మనోవృత్తులలో అతి లీనమైన స్థానమును ఆక్రమిస్తూఉన్నది. వాస్తవముగా దీనియొక్క భావోద్రేకమును పరిగణించి చెప్పుట అసాధ్యమవుతున్నది. ఈకూర్పుయొక్క ప్రభావములేని సమయముగాని మనోవృత్తిగాని ఉండదని చెప్ప సాహసింపవచ్చును. ఇతరవాసనల కూర్పులు ఎప్పుడైనా వృద్ధిజెందవచ్చును, లేక కృశించవచ్చును. కాని స్వరక్షణ వాసనమాత్రము ఎల్లప్పుడూ విజృంభిస్తూనే ఉంటుందని అంగీకరించకతీరదు. ఈవాసనకు ఆశ్రయము ముఖ్యముగా శరీరము. ఆశరీరము ఆరోగ్యముగాను, దృఢముగాను ఉన్నంతవరకూ శరీరాంగములనుండి మనోవృత్తులున్నూ, సుఖదుఃఖభావములున్నూ ప్రసరిస్తూఉంటవి. ఇవిఅన్నీ ఈ వాసనను పోషిస్తూ దానికూర్పులను నిర్మిస్తూఉంటవి. ఈకూర్పులు శరీరముతో సంబంధించి యున్నంతవరకూ అతిలీనములుగా ఉండునుగాని మనస్సుతో సంబంధించి ఉండేటంతవరకూ వ్యక్తిచైతన్యప్రవాహములోనికి వస్తూపోతూఉంటవి.

1. వాసనఅనేపదమును వేదాంత పరిభాషలో వాడలేదు. ఇంగ్లీషుభాషాపదమైన Instinct కు తర్జుమాగా వాడుతున్నాను. ఈరెండుపదములకు అర్థములో కొంత సామ్యమున్నది.

దీనిగురించి వ్యక్తి ఎంతవరకూ తనలో తాను ఆలోచనచేస్తాడో అంతవరకు ఈకూర్పు బలపడుతుంది. ఇతర వాసనలకంటె దీనిప్రకర్ష ఎక్కువగా ఉండుటకు ఇదొక కారణము. తనవ్యక్తిత్వమును బాగా మనస్సులో ఉంచుకొన్నవాడు ఎక్కువ వ్యక్తిత్వపరుడై యుంటాడు. వ్యక్తిత్వపరాయణత్వము మంచిపనులకు చెడ్డపనులకుకూడా వినియోగము కావచ్చును. ఆవ్యక్తిత్వశక్తిని తనస్వార్థమునకు ఉపయోగించి కేవల స్వార్థపరాయణుడు కావచ్చును. లేదా సంఘసేవకై ఆశక్తిని ఉపయోగించి కేవల పరార్థపరాయణుడు కావచ్చును. స్వాధిక్యబుద్ధి, అహంకారము, స్వాభిమానము, స్వాతిశయము, స్వగౌరవము మొదలైన గుణములు అన్నీ అందుచేత ఈ ఒక్కవాసనయొక్క పరిణామములే అగుట సంభవించినది.

అంతేకాకుండా తనవ్యక్తిత్వము గురించి అంతరాలోచన లేకుండానే వ్యక్తులు కేవల స్వార్థులై యున్నవారు కలరు. కేవల స్వార్థప్రవృత్తికి కారణము లీనముగా ఉన్న ఈస్వరక్షణవాసనా నిర్మాణము. అది అలీనస్థితిలో ఉండే మనుష్యుని నడిపిస్తూఉంటుంది.

జీవించి యుండవలెననే ఇచ్ఛ, అధికారము చెల్లించాలనే ఇచ్ఛ, ఈవాసనయొక్క వ్యక్తస్వరూపములు. ఈయిచ్ఛలఫలమును అనుభవించుటకు తగిన పరిసరములను చేర్చుకొంటూ వ్యక్తిత్వము రాజ్యమును స్థాపించుకొంటుంది. ఎంత యెక్కువగా పరిసరములను చేర్చుకొనుట సాధ్యమైతే అంతవిస్తృతి పొందవలెనని ప్రయత్నము చేస్తూఉంటుంది. ఎట్లంటే ఆహారసంపాదనకు కావలసిన ఇచ్ఛాప్రయత్నములు క్రమముగ విస్తరించి, ఇతరవస్తువుల సంపాదనకుకూడా ఉపయోగిస్తవి. ఆసంపాదించిన వాటిద్వారా తనఅధికారము ఎక్కువవుతూ ఉంటుంది. ఈ ఇచ్ఛాప్రయత్నములు మరీఎక్కువకాగానే సాంఘికనియమములతో వ్యక్తికి పోరాటము సంభవిస్తుంది. ఇవేకదా ప్రపంచమందున్న అన్ని సంక్షోభములకు కారణములు.

ఇటువంటిదికాదు క్రొత్తవస్తువులను కల్పించేటందుకు ప్రవర్తించేకూర్పు. తాను చేసినదానివలన తనకెంతవరకు లాభముండునో అందులో కొంచెమైనా ఏదో భాగము లాభము తనసంఘమునకుకూడా చెందుతుంది. అందుచేత సంపాదనకూర్పువలె ఇది విజృంభించి సంక్షోభమునకు బీజముగాక సంఘక్షేమమునకు సాధనమవుతుంది. అందుచేతనే ప్రతివ్యక్తి తనఅపారమైన శక్తిని ఈపనులక్రింద నుపయోగించవలసినదని సంఘతత్వవేత్తలు ఉపదేశిస్తున్నారు. అందరికీ ఈవాసనలు సమముగా ఉన్నా అందరూ ఒక్కరీతినే పామరులుగా ఉండి స్వార్థపరులైయి సంఘహానికి కారకులు కాకపోవుట సంభవము అవుతున్నది.

వ్యక్తిత్వస్థాపన నాశన నిర్మాణములస్థితి వ్యక్తియొక్క వ్యాపారముల జయాపజయములనుపట్టి ఉంటుంది. జయాపజయములు వ్యక్తిపైనే ఆధారపడియుండలేదు. వ్యక్తి సంఘములో ఉన్నవాడగుటచే సంఘములో వ్యక్తికిగల స్థానమును పట్టిన్నీ, వ్యక్తికి సంఘముయెడల ధర్మబుద్ధిని పట్టిన్నీ ఉంటవి. ఆజయాపజయములు మనోనిర్మాణములో ఉన్నవాసనలు అన్నీకలిసి ప్రవర్తిస్తూఉంటవి. కాని ఒక్కస్వరక్షణ వ్యక్తిత్వవాసనే ప్రభవిస్తూఉండదు. మనస్సు అంతా వ్యాపారములో పనిచేయుటచేత, అన్నివాసనలు, వాటివాటి కూర్పులు, వాటిసామగ్రి, కలిసి ఏకార్యమునకైనా కారణములు అవుతవి. వ్యక్తిలో విజృంభిస్తూ ఉండే సాంఘికవాసన వ్యక్తిని నిరోధిస్తూఉంటుంది. అందుచేత సంఘములోనివారి భావనలో తాను ఎట్లు పరిగణింపబడుతున్నదీ అనే భావన చాలాముఖ్యమైనది. ఈవిధమైన సంఘనిరోధము వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమునకు బంధనమువంటిది.

ఆలాగని దీనిని దాటవీలులేదని సమన్వయించరాదు. ఈబంధనమునుండి వ్యక్తి అప్పుడప్పుడు తప్పించుకోగలడు. తనబుద్ధిని ఉపయోగించి తర్కించేటప్పుడూ, తన బుద్ధిశక్తిచేత దేనినైనా సృజించేటప్పుడూ, తీవ్రమైనకోరిక ననుసరించి పూనికతో పనిచేసేటప్పుడూ, ఆవేశములో మునిగినప్పుడూ, ఈబంధనము చాలావరకు ఓసిలిపోతుంది. తన ధ్యానశక్తిచేత పూనికతో పదేపదే

ఆలోచిస్తూ తన వ్యక్తిత్వమును వృద్ధిచేసికొన్నవాడు కూడా ఈ బంధనమును ఒసల్చుకొనగలడు. అహంకార వినమ్రతలు రెండుకూడా మిక్కిలి లేనివాడు, ఆత్మగౌరవమును వృద్ధిపరచుకొన్నవాడు వ్యక్తిత్వమును ఎక్కువగా అనుసరిస్తాడు. సంఘమును నిరాకరించకుండాను, సంఘమునకు పూర్తిగలొంగిపోకుండాను ప్రవర్తించేవాడే ఇట్టి వ్యక్తి. వాడు అన్నిసమయాలలోను తనబుద్ధిని, తనతర్కమును ఉపయోగించ గలిగియుండవలెను. ఇందుకు జ్ఞానము చాలా ఆవశ్యకము. ఇట్టివానిలో ఈస్వరక్షణవాసనశక్తి ఆహారము మొదలైన భౌతికసామగ్రి ప్రాప్తికై వినియోగము కాకుండా జ్ఞానప్రాప్తికై వినియోగమవుతుంది. కుతూహలము, సంపాదనము, కల్పన అనేనిర్మాణములు కలహప్రియములుగాక శాంతిప్రదాయకము లవుతవి. ఈజ్ఞానసంపాదనకు ఈవాసనాశక్తిని ఉపయోగించుట ఎంతసులభముగా మాటలలో కనబడుతుందో పనిలో అంతక్లేశమైనది. ఎన్నోతరములనుండి పరిణామములో స్థూలసామగ్రికి స్థూలసౌఖ్యమునకు అలవాటుపడియున్న మనస్సు ఒకక్రొత్తవ్యాపారమునకు తిరుగవలసియున్నది. ఆహారాదులను సులభముగా తక్కువశ్రమతో ఆర్జించుటకు అలవాటుపడియున్న మనస్సు జ్ఞానమునుకూడా అంతసులువుగా ఆర్జించాలని ప్రయత్నించి విఫలమై సాధారణముగా పాతదారికి తిరిగిపోతుంది. వాసనలకు సహజముగా ప్రీతిని కలుగజేసేవగుటచేత అసత్యమును సత్యముగాను, అపూర్ణమైనదానిని పూర్ణమైనదానిగాను అందరమూ ఆమోదిస్తూ ఉంటాము. వాసనలకు అత్తిని సత్యమును త్యజిస్తాము కాని జ్ఞానసంపాదనలో ఈదారులు పనికిరావు. కాబట్టి ఈఉత్కృష్టవృత్తి అంత సులువైనదికాదు.

అట్లు ఉత్కృష్టవ్యక్తిత్వమును స్థిరపరచుకొనలేకయే అనేకులు చదువుకొన్నవారుకూడా వాసనావ్యక్తికే లొంగిపోతున్నారు. వాసనావృత్తిలో స్వరక్షణస్వభావమునకున్ను సాంఘికస్వభావమునకున్ను అప్పుడప్పుడు ఈ రోజులలో తరుచుగా పోరాటము సంభవిస్తూ ఉంటుంది. అప్పుడు సాంఘికవాసనాబలమే ఎక్కువవుతూ ఉంటుంది. పెద్దఅయిన తరువాత ఉత్కృష్టవ్యక్తిత్వస్థాపన చేసుకొనలేక వీగిపోయిన తరువాత ఈమార్పుజరిగేమాట ఉంటే చాలాబాగుండును. అలాగుకాకుండా చిన్నతనమునుండీ ప్రారంభమవుతుంది. అప్పుడే పెద్దయయ్యేసరికే ఈవిధమైన మనోనిర్మాణము సిద్ధమైయున్నప్పుడు దీనినిదాటి ఉత్కృష్ట వ్యక్తిత్వమును స్థిరపరుచుకొనుట ఎంతోకష్టమవుతున్నది. సంఘనిరోధమే ఒకవేళ ఎక్కువైతే వ్యక్తిత్వమునకు భంగమువచ్చి వ్యక్తి బానిసఅగును. సంఘము ఒసర్చిన మార్పులను పొందిన్నీ తనవ్యక్తిత్వమును మాపుకానీయకుండా ఎవడు తనఆత్మను తనధ్యానశక్తిచేతను తన ఆదర్శముల ప్రభావముచేతను వృద్ధిచేసుకొంటూ ఆత్మగౌరవమును, ఆత్మజ్ఞానమును సంపాదిస్తాడో వాడే ధన్యుడు.

భారతమాతృ సమాశ్వాసము:

భాస్కరమాలిక

నేమాన సూర్యప్రకాశకవిగారు

అక్షయనామవత్సర ముదంచిత శాంతికరంబు సర్వపా
పక్షయకారణం బతిశుభప్రదమై యిదె వచ్చె, నిందిరా
ధ్యక్షకృపాకటాక్ష విభవాన్వితవీక్షణ వీచికాప్తి నీ
వక్షయ సౌఖ్యసంపదల నందెదు భారతమాత శ్రీయుతా!

శా. నానార్థంబుల నెల్ల దేశములలోన న్నీవ కన్నాకనై
జానొందంగల వంచు బద్మజుడు ని న్నంప్రీతి నిర్మించి స
న్మానంబొప్ప నొసంగె దీవనల దథ్యంబుల్తదీయోక్తు లెం
దైనన్ భారతమాత సద్గుణసమేతా సద్యశస్సంయుతా.

శా. సంతాపం బదియేల చెందెదవు నీస్వాంతంబునం దల్లి, నీ
సంతానంబు నిజాంతరంగమున యుష్మత్సంతతౌన్నత్యమున్
సంతోషంబు స్వరాజ్యవైభవము సుస్వాతంత్ర్యముం గోరి నీ
వంతం దీర్పగడంగె నీతినిపుణత్వంబొప్ప సాధ్వీమణీ!

సీ. నీకుమారుడొకండు నియతిమై నలమహా, సాగరాంబువులెల్ల ద్రాగినాడు
నీనందనుడొకండు నిర్జరులెవ్వరగొంద, సృష్టికి బ్రతిసృష్టిచేసినాడు
నీసుపుత్రుడొకండు నిరుపమగతి సుర, దీర్ఘిక నవనికి దెచ్చినాడు
నీతనూజు, డొకండు నిశ్చలోద్భటవృత్తి, మేటికొండను గోట మీటినాడు
నీసుతులు పల్వురింక ననేకలోక, విస్మయములగు బనుల గావించినారు
తలప నీవిట్టి దివ్యసంతానవతివి, కాంతనీకింతదైన గొరంతకలదె.

ఉ. శౌర్యము ధైర్యమున్ బలము సాహస మింద్రియనిగ్రహంబు నౌ
దార్యము భూరివైభవము ధర్మము సత్యము నీతి శాంతి స
త్కార్యపరత్వముం బ్రబలగౌరవముం గలవారు సద్యశో
ధుర్యులు నీకుమారులు బుధుల్ సతి నీకు విచారమేటికిన్.

క. దౌర్జన్యరహితచరితులు, నిర్జరగురుసదృశనీతి నిపుణులు సుగుణో
పార్జితయశులగునీసుతు, లార్జింత్రు స్వరాజ్యమాత్మ నడలకు జననీ!

క. ఆంధ్రదినపత్రికయు మరి, యాంధ్రమహారాష్ట్ర వైభవాభిరతియు న
య్యాంధ్రజన సభయు మున్నగు, నాంధ్రోద్యమములు భవద్ధితార్థములుగదే.

సీ. పట్టాభిషేకవైభవహానిగని వని, రమణిగోల్పోయిన రాఘవుండు
రాజ్యంబు సిరి వధూరత్నంబు సుతువీడి, సంచరించిన హరిశ్చంద్ర నృపతి
వెలది రాష్ట్రము వీడి విక్రుతాకృతివహించి, యన్యు సేవించిన యట్టినలుడు
వసుధ సంపద బాసి వనమొంది యజ్ఞాత, విధి మెలంగిన పాండువిభుసుతుండు
ధర్మమును శాంతమునుగల్గి దనరుకతన, జెందిరి స్వరాజ్యసుఖముల ముందుమరల
నట్లెపుడు నీసుతులు ధీరులడవియున్న, బడయుదురు వేగమె స్వరాజ్యపదవిజనని.

సీ. జిష్ణుడై సూర్యరోచిష్ణుడై గోపాల, కృష్ణుండు గోపాలకృష్ణు జేరి
ధన్యుడై సుజనమూర్ధన్యుడై యల లోక, మాన్యుండు సురలోకమాన్యు జేరి
ఘనుడయి సద్యశోధనుడయి చిత్త, రంజనుడుమాచిత్తరంజనుని చేరి
శ్రీంద్రుడై వాచాఫణీంద్రుడై శ్రీమత్సు, రేంద్రనాథుండు సురేంద్రు జేరి
వెలది నీబన్నములనెల్ల విన్నవించు, చున్నవారలు నీవు మేలొందగలవు
డెందమునగుంద కానందమందుమింక, భవ్యపుత్రసమేత యోభరతమాత,

శా. ఆలీసోదరముఖ్యధీరులు విశుద్ధాచారులై తావక
శ్రీలీలాతిశయంబు గోరుచు లలిన్ శ్రీకృష్ణజన్మస్థలిన్
హేలింజెంది బుధాళిమేలన స్వరాజ్యప్రాపకోద్యత్తపః
కేళి న్సల్పిరి నీవు తత్ఫలము రక్షింపొందె దబ్జాననా!

సీ. ఎవనిపావననామ మెల్లజనంబులు, శ్రీరామనామముబోలె రహిస్మరింతు
రెవనిచిత్రచరిత్ర మెల్లలోకంబులు, రామాయణంబు కరణిబఠింతు
రెవని సత్యహితోక్తులెల్ల మానవులును, వేదవాక్కులవలె విశ్వసింతు
రెవనిమంగళమూర్తి నెల్లదేశస్థులు, దైవభావంబున దగభజింతు
రతడు నీపుత్రవరుడు మహాత్ముడనఘు, డతులగుణకంధి గాంధి నీహితముగోరి
జేయుచున్నాడు తపము మేల్పొందెదీవు, గుందవలదమ్మ, యుత్సాహ మొందుమమ్మ!

ధీ శా. శుం డున్నతభావసూచక మహా దివ్యాంధ్ర వాక్పత్రికా
ధీశుం డుజ్జ్వలకీర్తిసంయుతుడు నాగేశుండు నాగేశుడై
దేశోద్ధారకుడై సహస్రముఖుడై దీపించుచున్నాడు నీ
యాశాపూర్తి ఘటింపగాగల డికేలా వంత కాంతామణీ!

గీ. భారతీ భూరితర సత్కృపావిలాస, మహిమ గూర్చెనీభాస్కరమాల లీల
శ్రీశ నేమానసూర్యప్రకాశనామ, ధేయుడు సుధీనికాయ విధేయుడగుచు.

ఆంధ్ర వార్తాపత్రికలు

ఆంధ్ర దేశమునకు గలిగించిన యభివృద్ధి

కొడాలి శివరామకృష్ణరావు గారు

[సుమారు 60 సంవత్సరముల చరిత్ర]

ఆంధ్రమున వార్తాపత్రికలను ప్రచురించుటకు ప్రారంభించి సుమారు 60 సంవత్సరములకు పైబడియుండును. ఆంధ్రమున ప్రచురింపబడిన మొదటి వార్తాపత్రిక యేదియో తెలుపజాలనుగాని పుట్టి గిట్టినవి వందలకొలది గలవు. కొన్ని మొదటిసంచికతోను, కొన్ని మొదటిమాసములోను, మరికొన్ని మొదటిసంవత్సరములోను అంతరించినవి. ఒకపాలు నష్టమునైన భరించి పత్రికను సాగించుటకు ద్రవ్యమును మూలధనముగా నేర్పరచుకొనక పత్రికను ప్రారంభించుటచే ధనలోపము వలనను, చదువరుల యాదరణ లేకయు పెక్కుపత్రిక లంతరించినవి. మొత్తమున ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రతిముఖ్య పట్టణమును వార్తాపత్రికను కొన్నిరోజులైన ప్రచురించె నన్నభాగ్యము కలిగియుండెనని చెప్పవచ్చును. ఒకతల్లి సంతానమున పెక్కురు రాలిపోయినను అందొక్కొకరి తెలివితేటలను యోగ్యతలను జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని విలపించురీతి గిట్టినపత్రికలలో కొన్ని దేశమున కొనర్చి నలాభములను ఎప్పటికప్పుడు గ్రంథస్థము చేసిన భావికాలపువారికి పూర్వపుగాథలు తెలియుట కాకరమగునను తలంపున నీవ్యాసమును క్లుప్తముగ వ్రాయసమకట్టితిని. గిట్టినవానిని గూర్చియేకాక ప్రస్తుతము నడచుచున్న పత్రికల ప్రస్తావనయు నిందురావచ్చును. గిట్టిన పత్రికలలోగాని ప్రస్తుతము నడచుచున్న పత్రికలలోగాని యేపత్రికను గూర్చియైన నుదహరింపక యున్నచో నాపత్రిక యేమియు మేలు చేయలేదను తలంపున విడిచినట్లు భావింపజనదు. ఎప్పటికప్పటికి ఎక్కువ ప్రచారమును జనాదరణమును గలవానినిగూర్చి సుమారు 10 ఏండ్ల పాటైన నడచిన వాటినిగూర్చి ప్రస్తావించిన చదువరుల కించుక రుచించునను నభిప్రాయముతో నట్టివానినిగురించియే వ్రాయబూనితిని.

కొన్నిపత్రికలు ముఖ్యముగ రాజకీయవిషయములను, కొన్నిపత్రికలుసాంఘిక మతసమస్యలను, కొన్ని భాషావిషయములను ప్రచురించుచుండెడివి. కావున ఆయా విషయ విభాగముల క్రింద ఆయా పత్రికలను గూర్చియు, వాటి సంపాదకులను లేక యధిపతులను గూర్చియు వ్రాయుట యుక్తముగా నుండునను తలంపున నట్లు చేయుచున్నాను.

రాజకీయపత్రికలు

రాజకీయవిషయములనే ప్రధానముగ జర్చించుచు రాజకీయ విషయిక జ్ఞానాభివృద్ధికి తోడ్పడిన పత్రికలలో ఆంధ్రప్రకాశిక, శశిలేఖ, కృష్ణాపత్రిక, దేశోపకారి, దేశాభిమాని, రవి, వివేకవర్ధని, ఆంధ్రపత్రిక, ముఖ్యముగ పేర్కొనదగియున్నవి. ఇందు శశిలేఖ దేశోపకారి, దేశాభిమాని, వివేకవర్ధని నిలిచిపోయినవి. ఆంధ్రప్రకాశిక సుమారు 42 సంవత్సరములనుండి మదరాసు పురంబున ఏ. సి. పార్థసారథి నాయుడుగారి సంపాదకత్వమున అవిచ్ఛిన్నముగ ప్రచురింపబడుచున్నది. క్రమముతప్పక ప్రతివారమును చదువరుల కందింపుచుండుటచేతనే ఈపత్రిక యింతదనుక సజీవియై యున్నది. కాంగ్రెసుతో పాటే పత్రికయు జన్మించినది. పత్రికాధిపతి కాంగ్రెసుపక్షమునకు జేరియుండుటచే కాంగ్రెసుయుద్దేశ్యముల కనుగుణముగనే మకుటోపన్యాసము లుండెడివి. ఈపత్రిక వారపత్రికగా ప్రారంభింపబడి సుమారు 25 సం॥రము లట్లు వెలువడిన పిమ్మట వారమునకు రెండుసారులు ప్రచురింపబడుపత్రికగా మారెను. జస్టిసుపక్షము బయలుదేరిన తర్వాత ఈపత్రిక జస్టిసుపక్షము తరఫున కొంతకాలము దినపత్రికగా ప్రచురింపబడెను గాని యీ యవస్థ త్వరలోనే యంతరించి తిరిగి వారపత్రికగా నాయుడుగారి యాజమాన్యముననే ప్రచురింపబడుచున్నది. ఇందు విశేషముగా రాజకీయ విషయములపై సంపాదకీయములు వ్రాయబడుచుండెడివి. వార్తలు వృత్తాంతలేఖలును ఇందు ఒప్పియుండెడివి. సంపాదకులకు 5,6 భాషలయందు ప్రవేశముండుటచే సంపాదకీయములయందు ఆయాభాషలలోని పదములు సామెతలు దొర్లుచు చదువుటకు సొంపుగానే యుండెడిది. చందానెగవేసినవారిని తిట్టుట వీరిసొమ్ము. వీరు యువకులను ప్రోత్సహించుచు విలేఖకులనుగ తరిబీయతుచేయుచుండెడివారు. మదరాసునం దీపత్రిక ప్రచురింపబడుట, నాయుడుగారిపలుకుబడియు నీపత్రిక యింతకాలము నిలుచుటకు హేతువైనవి. ఆంధ్రవార్తాపత్రికారచనకు నాయుడుగారు భీష్ములనదగియున్నారు. వీరిపుడు వృద్ధాప్యదశయం దుండినను పత్రికాప్రచురణాభిలాష యావంతయేనియు తగ్గలేదు. ఈపత్రికను మదరాసు నాయుడుసంఘమువారు స్థిరస్థాయిగా నుండునట్లు గావింతురని విందుము. ఇట్లు గావించిన ఆంధ్రలోకమునకు మర్యాద నిల్పినట్లే. లేకున్న నాయుడుగారితో పాటు యిదియు దేహయాత్ర చాలించవలసినట్లు తటస్థించె

లేని అవమానకరమగు విషయమింకొక టుండబోదు. ఇంతవనుక నాయుడుగారిని ప్రభుత్వమువారు గౌరవింపకుండినను ఆంధ్రులయిన నాయుడిగారిని ఉచితరీతిని గౌరవించిన కృతఘ్నులు కాకుందురు.

ఆంధ్రదేశమున మున్నెకసారిమంచి ప్రచారము గలిగి పత్రికాపఠనాభిలాష గలిగించి రాజకీయజ్ఞానబీజములను చల్లి ప్రోదిచేసిన ఈ పత్రికకొకతూరి సిల్వర్ జూబిలీ జరుపవలెననియత్నములు జరిగెనుగాని పట్టుదలలోపించుటచేనట్లు జరుగలేదు. ఈపత్రికను చిరస్థాయిగా నుండునట్లుచేసిన నాయుడుగారికి మనము తగినగౌరవము జూపినట్లే.

శశిలేఖ

ఆంధ్రప్రకాశిక నడచుచున్న కొన్నివత్సరములకు మదరాసు నుండియే శశిలేఖవారపత్రిక వెలువడుట కారంభించెను. దీనికి గట్టుపల్లి శేషాచార్యులుగారు, వేలటూరు పార్థసారథి అయ్యంగారును సంపాదకులు. పార్థసారథిఅయ్యంగారు కొంతకాలమైన తర్వాత దీని సంబంధమును వదలుకొనినట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఇదియు వారపత్రికగ కొన్నాళ్లు, ద్వివారపత్రికగ కొన్నాళ్లు నడచినది. కొన్ని దినములు దినపత్రికగకూడ ప్రకటితమైనట్లు జ్ఞాపకము. ఆంధ్రప్రకాశిక, శశిలేఖ తమతమ స్వంతముద్రాయంత్రముల ప్రచురింపబడుటచే సకాలమునకు వెలువడుచు క్రమముతప్పక చదువరుల కందుచుండెడివి.

దీనిసంపాదకు లిరువురును గొప్పపండితులు. దానంజేసి శశిలేఖ శైలియు సలలితభావమయం దొప్పుచుండెడిది, దీని కొకప్రతీతిగలదు. మదరాసుస్టాండర్డుపత్రికకు తెలుగుకాపీయని. ఒకసారి మదరాసు స్టాండర్డుపై అభియోగము రాగా దీనిపైగూడ వచ్చెను. బోయరు యుద్ధసమయమున దీనివ్యాప్తి హెచ్చియుండెను. ఆంధ్రప్రకాశికలో యుద్ధవార్తలు క్లుప్తముగా నుండ దీనియందు టెలిగ్రాములన్నియు తర్జుమా యగుచుండుటచేత ఆరోజులలో పల్లెలవారు దీనిని గ్రహింపుచు వచ్చిరి. యుద్ధవార్తలను జదువుటకు అభిలాష గలిగించిన దీపత్రికయే. సూర్యచంద్రులవగిది ఆంధ్రప్రకాశికయు, శశిలేఖయు మదరాసునుండి వెలువడి ఆంధ్రప్రపంచమున కొకమారు ముదము గలిగించినదినములు కలవు. అట్టి శశిలేఖ యంతరించె. సంపాదకులు శేషాచార్యులుగారు వృద్ధాప్యదశయందు గృహసౌఖ్యమునకు దూరులై తాము రచించిన గ్రంథరాజములు పాకడకై రోజింపుచు భగవద్ధ్యానము చేయుచున్నారు.

దేశోపకారి

ఏలూరునందు దేశోపకారి వెలువడుచు వచ్చెను. దీనిని ఛత్తిరాజు సీతారామయ్యపంతులుగారు వెలువరింపుచువచ్చిరి. కొంతకాలము చిలుకూరివీరభద్రరావుగారు కూడ సంపాదకత్వము వహించిరి. ఈదినములు వీరేశలింగయుగములోని వగుటచే ఈవారపత్రిక సాంఘికరాజకీయవిషయములచే నొప్పారుచువచ్చెను. సాంఘికభాషా చర్చలు ప్రచురితములగుచువచ్చెను. స్త్రీవిద్యనుగూర్చినచర్చ ప్రబలముగా నుండెను. ఆంధ్రభాషకు నడిబొడ్డనదగిన గోదావరిమండలమున ప్రచురింపబడినపత్రిక యగుటచే దీనిశైలి ఆంధ్రుల కమృతతుల్యముగ నుండెను. ఈపత్రిక పోస్టేజీక్రింద 1-8-0 చందాపంపినవారికెల్ల పంపబడుచువచ్చెను. అప్పుడు పత్రికలకు కానీ బిళ్లు అంటించవలెనను నియమము లేదు. ఎర్రపోస్టుముద్రవేసి పంపెడరు. ఒకయెర్రముద్ర నాలుగుదమ్మిడీలకిమ్మతని జ్ఞాపకము. దీనినే ప్రివిలేజ్ డ్ పోస్టేజి యనెడివారు. వారమునకు అర్ధణాచొప్పున సాలుకు 1-8-0 అగును గదా! అందు సంచికకు 0-0-4 పైసాలు పోస్టేజిక్రింద పోతే మిగులునది 0-0-2 పైసలు. ఈ రెండుపైసలే కాగితములకు, అచ్చుకు నిలుచునది. ఇట్లనే ప్రచురింపుచు చౌక పద్ధతిని పత్రికవ్యాపనమునకై సీతారామయ్యపంతులుగారు చాల పాటుపడిరి. పల్లెటూళ్లయం దీపత్రికకు యెక్కువ వ్యాపక ముండెడిది. కృష్ణా, గోదావరిజిల్లాలలో నీపత్రిక బాగుగ నాదరింపబడినది. స్వముద్రాయంత్రలోపము కొంతవరకు దీని నిలుపుదలకు కారణమైనది. సీతారామయ్యపంతులుగారు కంబేరులో సుఖులైయున్నారు. ఈపత్రిక మూలమున వార్తాపత్రికాపఠనాసక్తి చాలవరకు గలిగించినందుకు ఆంధ్రులు పంతులుగారికి కృతజ్ఞులై యుండకతప్పదు.

రవి

కనేడియన్ బాప్టిస్టుమిషన్‌వారిచే సుమారు 30 ఏండ్లనుండి కాకినాడలో 'రవి' పత్రిక ప్రకటితమగుచున్నది. దీనిచందా స్వల్పము. చౌకచందాకు పత్రిక బయలుదేరుటచే దీనికిని చందాదారులు విరివిగ జేరిరి. ఈవారపత్రిక మతవ్యాపనకై బయలుదేరినను లోకవార్తావళిగూడ ప్రచురింపబడుచుండుటచే నీపత్రిక చాలమంది ఆమోదమునకు పాత్రమయ్యెను. ఆంధ్రక్రైస్తవులలో ప్రబోధము గలిగించుటకు హేతుభూతమై యిప్పటికిని ప్రచురింపబడుచున్నది. దీనివ్రాత లన్నిటితో ఏకీభవించినను ఏకీభవించకున్నను ఏదో విధముగ ప్రబోధమునకు తోడ్పడుచున్నందుకు సంతసమగుచున్నది.

దేశాభిమాని

కృష్ణాగుంటూరుజిల్లాలయందు సమాదరణ గలిగి బెజవాడయందును గుంటూరునందును ప్రకటింపబడిన దేశాభిమానిపత్రిక కీర్తిశేషులైన దేవగుప్తం శేషాచలపతిరావుపంతులుగారిచే ప్రచురింపబడుచువచ్చెను. పంతులుగారితోపాటు ఇదియు అంతరించెను. వీరు కృష్ణావృత్తాంతిని యనియు కృష్ణాన్యూసు అనియు కొంతకాలము బెజవాడలో ప్రచురించి దానినే దేశాభిమానిగ మార్చివేసిరి. ఈపత్రిక సర్వావస్థలను పొందినది. కొంతకాలము ఆంధ్రాంగ్లములను కొంతకాలము ప్రత్యేకముగ నాంధ్రమునను ప్రచురింపబడెను. శేషాచలపతిరావుపంతులుగారు దేశాభిమానియనునామముచే పేర్కొనబడుచుండెడువారు. ఈపత్రిక కొంతకాలము పక్షపత్రికగను కొంతకాలము వారపత్రికగను, మరికొంతకాలము ద్వివార, త్రివార, దినపత్రికగను

ప్రచురింపబడినది. ఈదినపత్రిక రోజు 1కి 0-0-3 చొప్పున అమ్మబడెను. పంతులుగారితను జీవితాంతము వరకు అష్టకష్టములపడి పత్రికను నెట్లోనడపుచు వచ్చిరి. పట్టుదలకు వీరు పెట్టినది పేరు. దూరముననున్న అధికారులపై వీపత్రికరైన దూకునుగాని స్థానికాధికారులపై ధ్వజమెత్తుటలో నీపత్రికకున్న చొరవ మరియొకపత్రికకు లేదని నావమ్మకము. నిర్భీకమాటముగ నెట్లు మాట్లాడెదరో వ్రాతలలో గూడ యొకానొకప్పుడు అంత నిర్భీకమాటముగనె వ్రాయుచుండెడివారు. సామాన్యస్థితిలోనుండియు ద్రవ్యము నెట్లనో సంపాదించి పత్రికను 30 సంవత్సరములపాటు నడిపినవీరిధైర్యసాహసములు వర్ణనాతీతములు. వీరికి యువకులను పైకిగొనిరావలయుననెడి మంచిసద్బుద్ధికలదు. అస్మదాదులు పత్రికావృత్తికి దేశసేవకు సుముఖులగుటకు వీరే ప్రోత్సాహకు లనుటలో అతిశయోక్తి లేదు. కృష్ణాగుంటూరుమండలముల విహరించిప్రజలకు పత్రికాపఠనాసక్తి గలిగించి యంతరించిన దేశాభిమాని చిరస్మరణీయుడుకదా!

వివేకవర్ధని

ఈవారపత్రిక రాజమహేంద్రవరమున కీ. శే. రాయబహద్దర్ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారివలన కొన్నిసంవత్సరములు ప్రచురింపబడెను. వీరు సర్వవిషయముల నూతనపక్కి త్రొక్కినటులనే పత్రికా నిర్వహణమందును నూతనపక్కిని త్రొక్కిరి. ఈ పత్రిక యనిన లంచగొండి యధికారులకు గుండె దడగా నుండెడిది. ఇందు కొన్నివ్యాసములు ఆంగ్లేయమునను ప్రచురింపబడుచు వచ్చెను. దీని శైలినిగురించి వ్రాయవలెనా? వీరేశలింగముగారిశైలి నెరుంగనివారు ఆంధ్రప్రపంచమున గలరా? ఇందు రాజకీయవిషయములు వార్తలే కాక, సాంఘికవిషయములపై చర్చలు, ప్రహసనములుప్రకటింపబడుచువచ్చెను. ఈపత్రికనుగూర్చి కొన్నికథలు వినవచ్చుచుండెను. ఈపత్రికయందొక ప్రహసనము ప్రకటింపబడెనట. అందొకమంగలి యొకరికి తలగొరుగుచు కొంతగొరిగి పరుగెత్తుచుండినట్లును, ఇట్లుపరుగెత్తెదవేమి రాయని యడుగ జడ్జీగారు ఆశ్రయించినవారికి ప్లీడరుపట్టా లిస్తున్నారు నేనుకూడాపోయి తెచ్చుకొనవలెనని చెప్పినట్టును ఈప్రహసనము ప్రచురింపబడినపిమ్మట ప్లీడరుపరీక్షయనునది బయలుదేరినట్టును లోకప్రతీతి గలదు. ఒకజిల్లా మునసబుగారు హెచ్చులంచము పచ్చిన కతమున వ్రాసుకొనివచ్చిన జడ్జిమెంటును చింపి దానిని బల్లక్రింద బుట్టదాఖలు చేసిరట. ఈసంగతి విని పంతులుగారు ఆ బుట్టలోని కాగితపుముక్కలను బైట పారవేయునపుడు కనిపెట్టియుండి ఆముక్కలనన్నిటి ప్రోగుచేసి అతికించి జడ్జిమెంటును పూర్వపు రూపమున తయారుచేసి ఈకథనంతయు పత్రికయందు ప్రచురింపగా నీఅధికారిపై కేసుచేయబడి సదరు అధికారబలవన్మరణముపాలైనట్టు చెప్పుదురు. మ్యునిసిపల్ వ్యవహారములనుగురించి ప్రహసనములను ప్రచురింపుచు వచ్చిరి. వారి సంపుటములయందలి తిర్యగ్విద్వన్ మహాసభయను ప్రహసన మట్టిదానిలో నొకటియని చెప్పెదరు. సాంఘికవిషయమైన చర్చలలో దీనికిని బందరులోని పురుషార్థప్రదాయినికిని వాదోపవాదములు మెల్లగ జరిగెను. ఇట్లు సమర్థతతో నిర్వహింపబడిన పత్రిక యంతరించుట దురదృష్ట మనతగియున్నది.

ఈపైపత్రికలన్నియు ప్రజలలో పత్రికాపఠనాసక్తి కొంతకలుగజేసినతర్వాత 1902 సం.లో కృష్ణాజిల్లా సంఘమువారిచే

కృష్ణాపత్రిక

కృష్ణాపత్రిక బయలువెడలినది దీనికి దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారును దాసు నారాయణరావుపంతులుగారును సంపాదకులుగా నుండిరి. నారాయణరావుగారు చనిపోవుటచే పేమవరపు రామదాసుపంతులుగారు ఆస్థానేసంపాదకులైరి. ఈపత్రిక బయలుదేరి విద్యార్థులచే వ్యాసములువ్రాయించుటయు తెలుగుపత్రికలన్న లక్ష్యముచేయని ఆంగ్లభాషావ్యామోహితులగు విద్యార్థులచే తెలుగు పత్రికను విప్పిచదువునట్లు చేయుటయు చేయగలిగినది. ఆయావిషయములమీద సదరువిషయమునందు పరిచయముగల విద్యార్థులు వ్యాసములు వ్రాయుచువచ్చిరి. శాస్త్రవిషయములను (Science) గురించి వ్యాసములు ప్రచురించుటను ప్రారంభించెను. ఇయ్యది పక్షపత్రికగ ప్రారంభింపబడి దరిమిలాను వారపత్రికగా మారినది.

ప్రజలలో రాజకీయప్రబోధమును గలిగించుటకు ప్రప్రథమమున నెలకొల్పబడినది కృష్ణామండలసభయును కృష్ణాజిల్లాసంఘముననియు చెప్పవచ్చును. కృష్ణాజిల్లాసంఘమువారు గావించిన ఘనకార్యములలో కృష్ణాపత్రికస్థాపన యొకటియని చెప్పగలము. కీ. శే. రెంటాల వెంకట సుబ్బారావు పంతులుగారు 1899 సం.లో బందరులో 8-వ కృష్ణామండలసభకు అధ్యక్షత వహించి ఇట్టి పత్రికయొక్క ఆవశ్యకతను గురించి తెలిపియుండిరి. దానిపై ద్రవ్యసముపార్జన ప్రయత్నములు జరిగెను. సంచారకార్యదర్శిగ నుండిన శనగపల్లి రామస్వామిగుప్తగారు కొంతసొమ్మును ప్రోగుచేసిరి. దరిమిలాను పత్రికాస్థాపనకై సంఘమువా రొక ఉపసంఘమును ఏర్పాటుచేసిరి. 1902 సం. లో నేను ఉపసంఘమువారిని ప్రోత్సహించి ఈపత్రికను దేశభక్త కొండవెంకటప్పయ్య పంతులుగారి సంపాదకత్వముక్రింద 1902 సం. ఫిబ్రవరి నెలలో బయలుదేరువరకు కృషిసలిపితిని. మొదటి సంచిక బయల్వెడలిన నిక పత్రిక నిర్విఘ్నముగా సాగునని నాకు నమ్మకముండెడిది. పంతులుగారు యేపనికిబూనినను పట్టుదలతో నిర్వహించుగుణముగలవారగుటచే తక్కినసభ్యులమాట యెట్లున్నను ఈభారమును పంతులుగారు అతిఉత్సాహములో వహించి తమప్లీడరీ వృత్తిని గూడ మూలకుద్రోచి దీనిప్రచురణకై కాలమును వినియోగించిరి. అప్పటికి స్వంతముద్రణాలయము లేదు. శ్రీరాజారంగయ్యఅప్పారావుబహద్దర్ గారివలన ముద్రాయంత్రము లభింపవలసియుండెను గాని వారి మరణముకలన నట్టిది లభింప లేదు. ఇట్లు కొంతకాలము పత్రికసంఘమువారియజమాన్యముననే నడచుచుండెను. ఇంతలో బంగాళారాజ్య విభజన స్వదేశీ మున్నగు సమస్యలు దేశమున తాండవమాడుచుండెను.

ఈసందర్భమున పత్రికవ్రాతలు ప్రభుత్వమువారి నాకర్షించెను. అప్పుడు స్టాన్యుడ్వోర కృష్ణామండలమున కలెక్టరుగానుండెను. కృష్ణాపత్రికపై ప్రభుత్వమువారుచర్యదీసికొనదలచిరి. పత్రికపై చర్యజరుపుటయన జిల్లాసంఘసభ్యులందరిపై చర్యజరుపవలసినట్లు తటస్థించెను. అప్పుడు జిల్లాసంఘమునకు ప్రెసిడెంటుగానున్న రాయబహద్దర్ రెడ్డింటి హనుమంతరావు పంతులుగారు పబ్లికు ప్రాసిక్యూటరుగగూడ నుండిరి. వీరన ప్రభుత్వమువారికేమి ప్రజలకేమి మితవాదులకేమి అతివాదుల కేమి బ్రాహ్మణులకేమి, బ్రాహ్మణేతరులకేమి సమానగౌరవము కలదు. వీరు సంఘముక్రింద ప్రచురింపబడుచున్న పత్రికగనుకను సంఘమునకు తాము ప్రెసిడెంటుగనుకను పత్రికను జాగ్రత్తగ ప్రచురించులాగు చూతుమని ప్రభుత్వోద్యోగులకు చెప్పి తమ నిత్యకృత్యముల భారమునకు తోడు ఈపత్రికానిర్వహణముపై నధికారమునుగూడ వహించి ఒక సంవత్సరముపాటు పత్రికను సాగించిరి. కృష్ణాపత్రిక తప్పించుకొనినను ఈతరుణముననే బెజవాడయందలి స్వరాజ్యపత్రికయు దాని సంపాదకులని హరిసర్వోత్తమరావుగారును రాజద్రోహనేరారోపణకు లోనైరి. హరిసర్వోత్తమరావుగారి కేసువిచారణకు ప్రభుత్వము వారి పక్షమున మదరాసునుండి కల్లి నారాయణరావుగారు పబ్లికుప్రాసిక్యూటరుగ వచ్చుటయు సర్వోత్తమరావుగారికి కృష్ణాజిల్లాకోర్టులో విధించినశిక్ష చాలదని హైకోర్టులో అపీలుచేయుటయు వారు శిక్షను హెచ్చించుటయు ఈకేసును విచారించినజడ్జీ కర్ణాస్సుగారు ఎన్ని అవస్థల నందినదియు లోకవిదితములే. రాజద్రోహనేరమునకై విధింపబడినశిక్ష అపీలులో హెచ్చినది ఇండియామొత్తమున ఈకేసులోనే ప్రథమమని చెప్పవచ్చును.

తరువాత ఈపత్రిక సంఘవశమునుండి సి.వి. రామాచార్యులు బి.ఏ. బియల్ గారి కైవశ మాయెను. ఇత్తరి డాక్టరు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు కూడ కొంత కాలము సంపాదకత్వము వహించినట్లు జ్ఞాపకము. అట్లు కొన్నాళ్లునడచిన పిదప ముట్నూరు కృష్ణరావుగారు దీనికి స్వామిదారులును సంపాదకులు నైరి. దైవకృపవలన నేటికి 25 సంవత్సరంబుల నుండి అవిచ్ఛిన్నముగ పత్రిక నడుపబడుచున్నది. చదువరులు దీనిసిల్వర్ జ్యూబిలీయుత్సవమును జరిపిన బాగుండును. కృష్ణాపత్రికశైలి ప్రజల నుత్సాహతరంగముల ముంచివైచిన నవచ్చును. నూతనభావములను నూతనవిషయములను వెదజల్లుచు పత్రిక కృష్ణామండలముననేకాక ఆంధ్రదేశమంతటను విహరించి ప్రజలవికాసమున కెంతయో తోడ్పడినదనుట నిస్సంశయము.

ఆంధ్ర పత్రిక

దీనిని దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు సుమారు 18 సం॥ లనుండి వారపత్రికగ బొంబాయినుండి వెలువరించుటకు ప్రారంభించిరి. సుమారు 14 సం॥ ల క్రిందట బొంబాయి నుండిమారి మదరాసునుండి వారపత్రికగను దినపత్రికగను ప్రస్తుతము వెలువడుచున్నది. ఈపత్రిక పల్లెపల్లెకును వ్యాపించినది. ఈపత్రిక ఆంధ్రోద్యమ, సహాయనిరాకరణోద్యమ వ్యాప్తిపట్ల లోకవార్తలను ప్రకటించుపట్లను అద్వితీయస్థానము నలంకరించెను. ఇయ్యది దినపత్రికకుండదగిన సర్వలక్షణములతో నొప్పియున్నది. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రీగారు నడపినగౌతమి, దేశాభిమాని, ఆంధ్రప్రకాశిక, శశిలేఖ, న్యాయదీపిక పత్రికలు దినపత్రికలుగ కొంతకాలమువిహరించినవిగాని ధనలోపముచే నిలిచిపోయినవి. దేశోద్ధారకుని వితరణచే నీపత్రిక సుమారు 14 సం॥ లనుండి దినపత్రికగ క్రమముతప్పక ప్రచురింపబడుచు ఆంధ్రులప్రతిభను లోకమునకు వెల్లడించుటకును ఆంధ్రులపురోభివృద్ధికిని తోడ్పడుచున్నది. శివకేశవులభంగి ఆంధ్రపత్రికయు కృష్ణాపత్రికయు తమశక్తి సామర్థ్యములచే ఆంధ్రదేశమును ప్రస్తుతపు ఉన్నతస్థితికి తేగలిగినవి. సహాయనిరాకరణ దినములలో ఆంధ్రపత్రికయు ప్రభుత్వమువారి వీక్షణమునకు లోనుగాక పోలేదు. రాజద్రోహనేర మారోపణచేయదలపెట్టి ప్రభుత్వమువా రట్టిప్రయత్నమును ఉపసంహరించుకొనిరి. పాఠకమహాశయులకు ప్రత్యక్షానుభవమందున్న కృష్ణాంధ్రులగురించి హెచ్చువ్రాయ నక్కరలేదు. ఆంధ్ర దినపత్రికయైనను చిరజీవియై ఆంధ్రులప్రతిష్ఠకు మూలమై నెగడుగాక యని భగవంతుని ప్రార్థించుచున్నాను.

సెక్యూరిటీని గోల్పోయిన దేశమాతయు, ఆంధ్రకేసరి, రాజయోగి మున్నగు వారపత్రికలు స్వల్పాయువులయ్యు యథాశక్తి దేశసేవ చేయగలిగినవి. మొత్తమున పైపత్రికలన్నియు రాజకీయాభిప్రాయములు కాంగ్రెసు ఆదర్శముల కనుగుణ్యముగ ముకుటోపన్యాసముల వ్రాయుచు దేశమునందు సంచలనము గలిగించినవి. కాంగ్రెసు ప్రభుత్వప్రార్థనలతో ప్రొద్దుపుచ్చినంతవరకు పత్రికలును వేడుకోలులతోనే ముగించినవి. కాంగ్రెసు స్వశక్తిని బోధించినప్పుడు పత్రికలును అట్లనే ప్రబోధించినవి. సహాయనిరాకరణ సిద్ధాంతమును కాంగ్రెసు చేపట్టినపుడు పత్రికలును దేశమును ఉఱ్ఱూతలూగించినవి.

దేశమునందు అభిప్రాయములు అభిలాషలు, ఆదర్శములు కాలక్రమమున మార్పుజెందుచున్నట్లే పత్రికలవ్రాతలును సమయానుగుణ్యముగ మార్పుజెందుచువచ్చినవి. పూర్వము అనగా 20 సం॥ ల క్రిందటి వ్రాతలకును యిప్పటివ్రాతలకును హస్తిమశకాంతర తారతమ్యము గలదు. అప్పుడు విలేఖరు లపురూపముగ నుండెడివారు, ఇప్పుడో తమకష్టసుఖముల దెలుపగలవారు ప్రతిగ్రామము నుండియు విరివిగ బయలుదేరుచున్నారు. నిరోధచట్టము లెన్నియో బయల్వెడలినను పత్రికలు దేశముపట్ల తమవిధ్యుక్తమును నెరవేర్చుచున్నవి. స్వరాజ్యమని కలనైన దలపనిరోజులలోని వ్రాతలకును స్వరాజ్యాభిలాష పొంగిపొరలు నీరోజులలోని వ్రాతలకును హస్తిమశకాంతరముండుననివేరుగ దెలుప నక్కరలేదు. ప్రస్తుతము కృష్ణాంధ్రులు గాక రాజద్రోహపు దెబ్బతినిన కాంగ్రెసు సత్యాగ్రహి మున్నగుపత్రికలును దేశాభివృద్ధికి తగువిధమున తోడ్పచున్నందులకు స్తుతింపదగియున్నది. ఇక్కడికి రాజకీయపత్రికల సంగతి ముగించెదము.

భాషావిషయిక పత్రికలు

తాళపత్రముల ఖిలమైపోవుచున్న గ్రంథములను వ్రాతప్రతులను సేకరించి, తప్పులతప్పులుగ నచ్చుపడిన గ్రంథములను పరిష్కరించి యొప్పుగ ప్రచురించుటకును తద్వారా భాషాసేవచేయం దలచి, అముద్రిత గ్రంథచింతామణి, చింతామణి, కళావతి, సరస్వతి, మనోరమ, ప్రబంధ కల్పవల్లి, మంజువాణి, కల్పలత, పరిషత్పత్రిక మున్నగు మాసపత్రికలు బయల్వెడలినవి, నెల్లూరునుండి బయల్వెడలిన అముద్రితగ్రంథచింతామణి పూర్వకవి ప్రబంధములు ప్రచురించుటయేకాక చక్కని విమర్శలతో నిండి ముదమునుగూర్చుచుండెడిది. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారును, న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారును నడపిన చింతామణి అపూర్వగ్రంథముల వెలువరించుటయేకాక నవలలను ప్రహసనములను బ్రచురించుచు సంఘసంస్కార విషయములను గూర్చియు ప్రచురించుచు వచ్చెను. పోలవరంసంస్థానాధీశులగు రామచంద్ర వెంకటకృష్ణారావుగారిచే వెలువరింపబడుచువచ్చిన సరస్వతియు పూర్వకవివిరచిత గ్రంథముల ప్రచురించి భాషాసేవచేయగలిగెను. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే ప్రచురింపబడిన మనోరమ మనోహరమైన కథలతోను ఆధునిక నాటకములతోను నిండి చదువరులమనోవీథిని నాట్యమాడజొచ్చెను. మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వెంకటరత్నకవిగారిచే వెలువరింపుచువచ్చిన ఆంధ్రభాషాసంజీవని వ్యాకరణయుక్తము భాషతోనిండి వింతగొల్పుచుండెను. ఈపత్రికయందును అముద్రితగ్రంథ చింతామణియందును భాషావిషయక వాదప్రతివాదములు జోరుగ జరుగుచువచ్చెను. ఈపత్రికలు బయలుదేరుటవలన కొన్ని యుద్గ్రంథములు బయల్వెడలి భాషకమూల్యాభరణములై తనరినవి. నూతనముగ నవలారచన బయలుదేరినది. ప్రస్తుతము నాటకరంగమున ప్రదర్శింపబడుచున్న నాటకముల రచన బయలుదేరినది. ఈపత్రికలవలన ప్రజలలో పూర్వకవిప్రణీతగ్రంథములను, నవలలను, నాటకములను జదువునభిలాష హెచ్చినది. అభిలాష హెచ్చినకొలది నిట్టిపత్రికలలో గ్రంథములు భాగభాగములుగా ప్రచురించుటవలన లాభములేదని గ్రహించి గ్రంథములను ఆమూలాగ్రముగ ప్రచురింపవలసివచ్చినది. చదువరుల పఠనాసక్తి నెలలకొలది ఆగునా! పుస్తకమును ప్రారంభించిన అంత్యమువరకు జదువకయుందురా! అట్టితరి యిట్టిపత్రికల ఆవశ్యకత తగ్గిపోయినది. గ్రంథమాలలు బయలుదేరినవి. పరిషత్పత్రికదప్ప పైనివ్రాసిన తక్కిన పత్రికలు నిలిచిపోయినవి. మొత్తమున ఈపత్రికలు భాషాభివృద్ధికి తోడ్పడుటయేకాక ప్రజలయందు గ్రంథపఠనాసక్తిని బాగుగ పురికొల్పినవి. ప్రస్తుతము భావగీతముల రచనయందున్నాము. గ్రామ్యగ్రాంథిక భాషావివాదములయందున్నాము. లలితకళలను వృద్ధిపరచు నభిలాషయందున్నాము. ఇప్పటిరుచుల కనుగుణముగనే భారతి, సారస్వతసర్వస్వము, శారద, సాహితి, వజ్రాయుధమున్నగుపత్రిక లిపుడు బయలుదేరినవి. భారతి వజ్రాయుధములు మాత్రమే నిలిచియున్నవి. సచిత్రపత్రిక భారతి నిండుకళతో తేజరిల్లుచున్నది. ఏదోవిధమున ఆందోళనము జరుగుట యభివృద్ధిసూచకమే కదా.

ఇతర పత్రికలు

సంగీతము మున్నగు కళలనుగూర్చి వ్రాయుచు సంఘసంస్కారమును డీకొనుచు పురుషార్థప్రదాయిని బందరునందు ముప్పది సంవత్సరములపాటు నడయాడి నిలిచిపోయినది. మహామహోపాధ్యాయ పరవస్తు రంగాచార్యులవారు తమకళాభివృద్ధినిలో 30 సం॥ల నాడే రసాయనశాస్త్రమును గురించి వ్రాసియుండిరి ఇదియునిలిచెను. కేవలము సంఘసంస్కారమును గురించి ప్రచురించిన పత్రికలు బయలువెడలకున్నను దేశోపకారి, వివేకవర్ధని మున్నగు రాజకీయపత్రికలే ఈకార్యభారమునుగూడ వహించుచువచ్చినవి. సత్యసంవర్ధని, హిందూజనసంస్కారిణిగూడ యిందుకు తోడ్పడినవి. హిందూజన సంస్కారిణిని మన్నవ బుచ్చయ్యపంతులుగారు మదరాసునుండి మాసపత్రికగ ముప్పదివర్షములపాటు ప్రచురించిరి. వీరు ఉపనిషత్తులను సటీకాతాత్పర్యముతో ప్రచురించుచు వచ్చిరి. చందాదారు లున్నగ్రామములకు బోయి చందాలు వసూలుచేసి తెచ్చుకొనుచు ఎంతయో ప్రయాసపడి దీనిని నడుపుచువచ్చిరి. స్త్రీలశ్రేయస్సుకొరకు ప్రథమమున వీరేశలింగంపంతులుగారు సతీహితబోధిని ప్రచురింపసాగిరి. ఇదియు నిలిచిపోయినది. రాయసం వెంకటశివుడుపంతులుగారు జనానాపత్రికను 20 సం॥లపాటు నిర్వహించినిలిపిరి. సత్తిరాజు సీతారామయ్యగారు హిందూసుందరిని ప్రారంభించిరి. యామినీ పూర్ణతిలకమ్మగారు హిందూయువతిని ప్రారంభించిరి. దీనినిప్పటికిని స్త్రీలే స్వయముగ నిర్వహించుచున్నారు. నిలచిపోయిన సావిత్రి, బాలిక మున్నగు పత్రికలును స్త్రీలోకమున కమితోపకార మొనర్చినవి. వీరేశలింగముగారు సంస్కరణతలపెట్టినరోజులలోని బహిష్కారపుబెదరింపులు, రాళ్లరువ్వుటలు యిపుడు లేవు. నావికాయాత్ర సల్పినవారినిగురించి, విధవాపునర్వివాహమాడినవారిని గురించి గలుగుచుండిన చర్చ లిపుడు లేవు. స్త్రీవిద్యావశ్యకతనుగూర్చిన వాదోపవాదము లిపుడు లేవు. అస్పృశ్యత తొలగినగాని దేశసౌఖ్యములేదను దినములయం దున్నాము. కాలమెట్టిమార్పులను దెచ్చునో అనుభవజ్ఞులకే తెలియును. తమతమకులోద్ధరణకై కులపత్రిక లెన్నియో బయలువెడలినవి. కమ్మపత్రిక, వైశ్యపత్రిక, దేవాంగపత్రిక, క్షత్రియపత్రిక మున్నగునవన్నియు నట్టివే. వ్యవసాయవిషయముల దెలుప వ్యవసాయపత్రిక కొన్ని ఏండ్లపాటు ఏలూరునందు బయలువెడలి నిలిచిపోయినది. పరిశ్రామికముల దెలుప ఇండస్ట్రీపత్రికయు ఏలూరునుండి బయలువెడలుచు నేలరాలినది. హాస్యరసమును గుప్పింప కీ. శే. రెంటాల వెంకటసుబ్బారావుపంతులుగారుకొంతకాలము జనరంజనినినడిపిరి. ఇపుడునవ్వులతోటవంటిపత్రికలునుబయలుదేరినవి. పూర్వము మనవారుపత్రికలకు రత్నాకరము, కళానిధి, సకలకళాభివర్ధని, శ్రీరంజనియను ముద్దునామములబెట్టెడివారు, ఇప్పుడు అమృతబజారుపత్రికరీతి, గోదావరిపత్రిక, నెల్లూరుపత్రిక,

పినాకినీపత్రిక మున్నగునవి పత్రికాంతపదములతో బయలుదేరు చున్నవి. ఒక్కపత్రికకేని అధమము 5 వేల మంది చందాదారులయిన లేకుండుట దేశదౌర్భాగ్యము సూచించుచున్నది. ఆంధ్రమాతకు పత్రికారచన విషయమున మహాంగులు చాలవరకు సమకూరినవన్న మాటయేకాని విఘ్నవతేనము తక్కినరీతి పత్రికలకు నిల్వ నాధారము లేకుండబోవుటయే విచారణీయాంశము.

ఈ పత్రికలయందు రాశివరత్నములను వగచుచు సజీవులయిన వాటికి చిరాయువువర్ధించుచున్నాను. ఈపత్రికలు రాలుటకుగలముఖ్య కారణములు నాలుగు. స్వముద్రాయంత్రము లేక సకాలమునకు వెలువ డకుండుట, ఒకటిరెండు సంవత్సరముల నష్టమునకైన తగిన డబ్బు చూచుకొని ప్రారంభింపకుండుట, ప్రజాదరణ తగినట్లు లేకుండుట, తావర్గులమను తలంపున ప్రతివారును సంపాదకత్వమునకు బూనుట. ఇట్టివి లేనిచో,సంచరించుచున్నను ముత్తమునపత్రికలన్నియు కాలానుగుణ్యముగ దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడినవనియు నిరాశకు తావులే దనియు భావించుచున్నాను. జ్ఞాపకలోపమున ఈవ్యాసమునందు కూడలోపములుండును అన్యథాభావింపకుందురు గాక!

గీ. వార్తయందు జగము వర్తిల్లుచున్నది
యదియు లేనినాడ యఖిలజనులు
అంధకార మగ్న లగుదురు గావున
వార్త నిర్వహింపవలయుఁబతికి. (భారతము)

మేలుకొను మాంధ్ర మీదేశ మేలుకొనుము !!

గాడేపల్లి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

ఛత్రపతి శివాజి సంరంభమున కింత,
కదలి వెంటనె నిద్ర కొదిగినావు
నానారయొనర్చు ప్రస్థాన భేరీధ్వని,
కులికి నిల్వఁగలేక కునికితీవు
బెంగాలుబెబ్బులి పెనుబొబ్బలిడునప్పు,
డదరి స్వప్నావస్థ జడిసినావు
పాంచాలికావమానాంచితరోషాగ్ని
నులివెచ్చఁదనమంచు నులికితీవు

గీ. తల్లితమ్ములు బంధుగులెల్లఁ జేరి
నిన్ను మేల్కొల్ప నెపుడు యత్నించుచున్న
నిద్రవీడవిదేటి దరిద్రమన్న
మేలుకొను మాంధ్ర, మీదేశ మేలుకొనుము.

సీ. పరమతంబులు దూరి పరువు దుల్చినసీకు
మానాభిమానముల్ మసలలేదు
ఇతరదేశీయు లుద్ధతి నిన్ను బంధింపఁ
బౌరుషజ్ఞానముల్ పడయలేదు
పలుమొగంబుల సంపదలు పోయి దౌర్భాగ్య
గతిపట్టినను బుద్ధి గలుగలేదు
బానిసీఁడితఁడని ప్రజ లీసడించిన
గౌరవోద్రేకంబు కలఁచలేదు

గీ. ఎన్నితలవంపులు ఘటిల్లి హీనమైన
మానవత్వంబు కలయట్లు గానరావు
నిద్రపోదు విదేటి దరిద్రమయ్య,
మేలుకొను మాంధ్ర, మీదేశ మేలుకొనుము.

సీ. కొల్లట్టుచట్టాది రక్షస్సమూహంబు
చెలరేగి నిను మ్రింగఁ దలఁచుకొనియె
అడుగడ్డునకుఁ బన్ను లనుపిశాచము లెన్నొ
యావేశ మడర నాట్యాళి సలిపె
పరవస్తుసంచయవ్యాపార మనుదయ్య
మొయ్యనఁ గబళింపనయ్యె నిన్ను
ఘనదరిద్రంబన్న పెనుభూత మురిఁ బన్నిఁ
నినుఁబట్టి వెనువెంట మొనసి తిరిగె

గీ. జోసిరాకాసి నీమెయిఁ బూసినట్టి
మత్తుమందులదోసంబు నెత్తికెక్క
నిద్రపోయెదవేటి దరిద్రమన్న
మేలుకొను మాంధ్ర, మీదేశ మేలుకొనుము !

36,00,000 (ముప్పదియారులక్షల) దాక్షిణాత్యాంధ్రులకు గతియెవరు?

సాధు వరదరాజం పంతులు గారు

ఆంధ్రసోదరసోదరీమణులారా! దాక్షిణాత్యాంధ్రుడ నగుటచేత నేను వ్రాయువ్యాసములో చాల తప్పులున్నను వాటిని క్షమించి నన్నాదరింతురుగాక!

నవీననాగరిక ప్రపంచమందు, దేశము, మతము, సంఘము, సారస్వతము, భాష, వీటియభివృద్ధికొరకు చాల ఉద్యమములు బయలుదేరినవి. వీటిలో మనము ముఖ్యముగా భాషాభివృద్ధిశాఖలో దాక్షిణ్యాత్యాంధ్రుల వాఙ్మయము ఎలాగున్నది, ఎట్టి అభివృద్ధిచెందియున్నది అను విషయమునుగురించి కొంచెము పరిశీలింతము.

అనేకశతాబ్దముల క్రిందట విజయనగరపురాజులు ఏకఛత్రముగ రాజ్యమేలిన కాలమున దక్షిణదేశమందు చేర, చోళ, పాండ్య మొదలుగాగల చిన్నచిన్న రాజులు పాలించుచుండిరి. అట్టికాలమందు విజయనగరపురాజైన శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారు ఆదక్షిణరాజ్యములపై దండెత్తివశపరచుకొని వాటిపై తనసేనానాయకులను తనకు ప్రతినిధులుగా నియమించి దక్షిణదేశమంతయు నేలుచుండెను. అప్పుడు నాయకరాజులవెంబడి వేలకొలది ఆంధ్రకుటుంబములు చోళ, పాండ్య, కేరళ దేశంబులకు వెళ్లి అచ్చట స్థిరనివాసమేర్పరచుకొని వారిఆదరణకుపాత్రములై కాలము గడుపుచుండినవి. ఇట్టికుటుంబములలో ముఖ్యముగా మురికినాటి బ్రాహ్మణులు విశేషముగా గలరు. వీరుగాక కాసల్నాటివారు, తెలగాణ్యులు, కరణకమ్మలు, వైదీకులు, నియోగులు మొదలుగాగలవారు, ఇంతయేల అష్టాదశవర్ణములవారును గలరు. వారిలో కొందరు పెద్దయుద్యోగములలో నుండిరి. కొందరు రాజాస్థానములలో పండితులుగా నుండిరి. నాయకరాజులు మాతృభాషయందు అభిమానముగలవారగుటచేత ఆంధ్రభాషను గౌరవించి పోషించిరి. కావున ఆకాలమందు పెక్కు ఆంధ్రగ్రంథములు రచింపబడెను. ఇప్పుడు మనదాక్షిణాత్య ఆంధ్రులయొద్ద కనబడు తాళపత్రగ్రంథములే ఇందులకు సాక్ష్యము. శ్రీయజ్ఞనారాయణదీక్షితులు, రాజచూడామణిదీక్షితులు, అప్పయ్యదీక్షితులు, రత్నశేఖరదీక్షితులు మున్నగువారు ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి చాలకృషిచేసియున్నారు. దాక్షిణాత్యాంధ్రులచే రచింపబడిన వేలకొలదియక్షగానములు, కీర్తనలు, పాటలు, పద్యకావ్యములు చాల ప్రఖ్యాతిగాంచినవి. సాహిత్యరత్నాకరము, వేదాంతవేద్యావళి, శ్రీపద్మినీపరిణయము, శితికంఠవిజయము, రుక్మిణీకళ్యాణము, సంగీతసుధ, విజయవిలాసము, సారంగధరచరిత్రము, నైషధపారిజాతము, రామాయణము మొదలుగాగల గొప్పగ్రంథములును, పెండ్లిపాటలు, బువ్వముబంతిపాటలు, లాలిపాటలు మొదలైనపాటలును ఈకాలమందే వ్రాయబడెను. ఇవిగాక వేమన్నపద్యములు, సుమతీశతకములు వీటిప్రతులుకూడ చాలగలవు.

ఇదియిటుండ తేవారము, తెమ్మాగు, తిరుప్పుగళు, తిరువాచగము, మొదలైనవిరప్ప ఇతరములేవియు ఎరుగని ఈ ద్రవిడరాష్ట్రమును ఆంధ్రసంకీర్తనములచే నిబిడీకృతముచేసిన మనఆంధ్రపుణ్యపురుషుని ఇచ్చట పేర్కొనకుండుట అనుచితము. మేలైన వైదిక మురికినాటి బ్రాహ్మణజాతిలో పుట్టిపెరిగిన శ్రీత్యాగరాజు సంగీతసాహిత్యమునకొనరించిన మేలునకు మితిలేదు. మనఆంధ్రజాతిలో ఎందరోజన్మించినారు. ఎందరో ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి పాటుపడినారు; కాని ఇట్టిమహాసత్కార్యము చేసిన ఈపుణ్యపురుషునికి ఎవరుసాటి? సకలజాతులవారును వివిధమతములవారును మనత్యాగరాజు మధురగానమును విని ఆనందపరవశు లగుచున్నారు. ఆహా! తెనుగుతేనె యనుట తప్పగునా? భక్తిమార్గములందేమి, భజనగోష్ఠు

లం దేమి, వివాహమహోత్సవములం దేమి, సంగీతకచ్చేరీలం దేమి మనత్యాగరాజకృతులే మ్రోగిపోవుచున్నవి. ఇట్లు శ్రీత్యాగరాజు సంగీతక్షేత్రమున మధురమైన ఆంధ్రభాషాబీజములను వెదచల్లి మనఆంధ్రభాషకు అపరిమితమైన మేలుచేసియుండుట ఆంధ్రలోకమెరుగనిదికాదు. ద్రవిడబ్రాహ్మణులుగాబుట్టి తనజీవితమంతయు ఆంధ్రభాషకుధారపోసిన అప్పయదీక్షితులుగారి కీర్తికి మేరలేదు. వారుచెప్పియుండు మహాకావ్యాదులలో ఈ క్రిందదానినిబట్టి

"ఆంధ్రత్వ మాంధ్రభాషాచ
ప్రాభాకర పరిశ్రమః;
తత్రాపి యాజుషీశాఖాః
నల్పస్య తపసఃఫలమ్"

ఆంధ్రుడుగా బుట్టుటయు, ఆంధ్రభాషచదువుటయు ఎంతో తపఃఫలంబుచే లభించవలయునేకాని సాధారణముగా అందరికిలభించదని అప్పయ్యదీక్షితులువారు ప్రపంచమునకు ఎరుకపరచియుండుటచేత ఆంధ్రులకుగల గౌరవమును, ఆంధ్రభాషకుగల ఔన్నత్యమును చదువరులు గ్రహింతురుగాక! ఇదియుగాక తంజావూరులో మహారాష్ట్రులు ఏలుచుండుకాలములో తోడిరాగముపాడి జనులనందరిని ఆకర్షించిన మన తోడిరామయ్యగారి సంగీతనైపుణ్యము ఎంతదైనను గొనికూడవచ్చును. మహారాష్ట్రరాజులు రామయ్యగారికి ఈతోడిరాగము పాడినందులకై వేలకొలదిధనమును వేతనముగా నిచ్చుచుండెడివారు. ఈవిధముగా పూర్వము ఈదక్షిణదేశము ఆంధ్రపండిత, గాయక, కవిశ్రేష్ఠులచే నిబిడీకృతమై ఉండెడిది. అట్టిదేశము ప్రస్తుతము ఎట్టిమార్పును చెందినదియు, మన దాక్షిణాత్యాంధ్రులభాష ఇప్పు డెట్టి స్థితిలోనున్నదియు కొంచెము గమనింతము.

క్రమక్రమముగా నాయకరాజుల రాజ్యవైభవము తగ్గెను. తత్ఫలితముగా దాక్షిణాత్యాంధ్రుల సిరిసంపదలును ఆంధ్రభాషయొక్క ఔన్నత్యమును క్షీణించసాగెను. తుదకు నాయకరాజులు అంతరించిరి. ఆదరణ లేక ఆంధ్రభాష అడుగంటెను. దాక్షిణాత్యాంధ్రులు నివసించుచుండు రాష్ట్రము ద్రవిడదేశమగుటచేత ఆంధ్రభాష అరవశబ్దములచే నలంకృతమయ్యెను "ముందేదుర్బలం దానితో గర్భిణి"అను సామెతవలె అసలే క్షీణించుచున్న ఆంధ్రభాషపై ఆంగ్లేయపాఠశాలలువచ్చిన వెనక ..త్తిగా అభిమానముతొలగిపోయెను. ఇప్పటి ఆంధ్రులు తెలుగు అక్షరస్వరూపములనే మరచిరి. కనుక వీరికి ఒండొరులతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు జరుపుకొనుటకు అరవఅక్షరములే శరణ్యములయ్యెను. వారిస్వభాషను మరచి జాతీయాభిమానమును మొదలంట నిర్మూలము జేసికొని తమదుస్థితిని తెలిసికొనజాలక కుందుచున్నారు. ఆంధ్రజాతీయాచార వ్యవహారసాంప్రదాయములు మొదలయినవి వీరికితెలియకుండనే నశించుచున్నవి. దక్షిణమునకు పోను పోను, తాము తెలుగువారమని తెలియనివారును చాలమంది గలరు. సోదరులారా! మాతృభాష క్షీణించినమాత్రాన మన దాక్షిణాత్యాంధ్రసోదరులకు ఎట్టిదురవస్థ చేకూరినది? ఇట్టివిపత్తును ఆంధ్రసోదరులందరు గమనింతురుగాక! ముప్పదియారులక్షల జనసంఖ్యగల దాక్షిణాత్యాంధ్ర సోదర సోదరీమణులు ఇట్టిదురవస్థకు పాలగుట ఆంధ్రులకుగౌరవమా? శ్రీత్యాగరాజాది ఉత్తమపురుషులు వెలుదేరినదాక్షిణాత్యాంధ్రులగతి దుర్గతికావలసిన దేనా? యక్షగానములుపాడి జనులనురంజిల్ల జేసిన దాక్షిణాత్యాంధ్రశాఖ ఇట్టిదుస్థితిపాలయి క్షీణించుట ఆంధ్రదేశీయులకు గౌరవప్రదముగాదు. దాక్షిణాత్యాంధ్రులకిట్టి దుస్థితితప్పించి తొల్లిటిఔన్నత్యము పడయజేయుటకు ఆంధ్రులు మాతృభాషను తమజాతీయతను సంరక్షించుకొనవలయును. ఇప్పుడే వారు ఇందుకొరకు తీవ్రముగ కృషిచేయవలయును. ఇట్టిమహాకార్యమునకు ఆంధ్రదేశీయులుకూడ ఎక్కువగ తోడ్పడవలెను. దాక్షిణాత్యాంధ్రులకు చేయూత ఈయవలసిన బాధ్యత వారిపైగూడ గలదు. 36, 00, 000 దాక్షిణాత్యాంధ్రులను చేరదీసి ఆదరింపదా ఆంధ్రజాతి? ఈ 36, 00,000 దాక్షిణాత్యాంధ్రులకు దిక్కుకాదా ఆంధ్రదేశము?

"ఆంధ్రం అతిమధురం
అతిమధురముల్ ఆంధ్రశబ్దముల్"

విరాగి

కొణిదెన వెంకటనారాయణ గారు

మనమును జింత నేర్చు కొఱమాలిన కాపురముల్ తృణంబుగా
గని విడి లోకచిత్రములు కంటను జూడక సేవగించి యా
త్మను నొకదానిఁ బ్రీతి నిరతంబు నుపాసన సేయుచున్ మనం
బున వసియించు; శాంతము ప్రమోదముతోడ విరాగి నేర్పునన్

ఉ. చింతిలఁ డెట్టికష్టములు సేకురినన్ సుఖమేమి లేమికిన్
వంతనుబొందఁ డామయము వచ్చినఁ గుందఁడు చావుకేని దా
నింతయు జంకఁ డాస ఫలియింపమి నొవ్వఁడు చిత్తమందుఁ దా
నెంతయు సంతసంబున సహించి యవెల్ల సుఖించు నెప్పుడున్

సీ. కలుషహారంబగు గంగాస్రవంతిసీ, చెంగటఁ జల్లని చెట్లనీడ
లలితమౌ తృణముల విలసిల్లి సెజ్జల, వలె నొప్పు పచ్చికపట్లలందు
వనవిహంగముల సుభాషితంబులఁ బ్రతి,ధ్వానంబు లిడు కొండ కోనలందు
విశ్వమోహనములై వెలసి పేరొందిన, పూజ్యంపుగుడుల గోపురములందు
గీ. నించి సద్భక్తి శ్రీపతి నిర్మలంపు, చరణరాజీవములు పూజ సల్పుకొనుచు
నవని దోసంబు లేమి లెన్నలమకుండ, బ్రదుకును విరాగి జన్మ సాఫల్యమంద

ఉ. చల్లనిగాలి నీరములు స్వాదుఫలంబులు నాకుదుంప లే
యుల్లము మెచ్చు నన్నములు; నొప్పగు వల్కలముల్ ధరింపఁగాఁ
జెల్లినవస్త్రముల్, నిదుర చెందెడుతావులు సైకతస్థలుల్;
తల్లియుఁ దండ్రి యాప్తులును దైవము; దానికి కాననంబునన్

సీ. పరరాష్ట్రముల కేగి ప్రజ నేర్చి సుఖియించు, ధరణీధవుని దురితంబు లేక
కులవృత్తులను వీడి ఖలవృత్తులకుఁ జొచ్చి, బ్రదుకు జాతులపాపభయము లేక
ద్రవ్యసంపూర్ణతఁ దనరి బీదలయార్తి, మాపని లోభికల్మషము లేక
దేశసేవనుగల్ప నానగొల్పని తగు, శక్తిమంతుని కలుషంబు లేక
ఆ. నౌకరియాజ్ఞ లేక నౌకరియొత్తిడి లేక, నొక్కయాస లేక చిక్కు లేక
స్వేచ్ఛ గల్గి బుధులచే నర్చలనుబొంది, తనువు వీడి ముక్తిగను విరాగి.

సీ. వరవివేకిని తపోనిరతుండ శాంతుఁడ, శమదమాన్వితుఁడను సత్యపరుఁడ
ధర్మాత్ముఁడను శీలధనుఁడ విరాగిని, బ్రహ్మనిష్ఠుఁడను సద్బ్రాహ్మణుఁడను
సకలకలావేది సకలంకచరితుండ, దానఘనుండను జ్ఞానయుతుఁడ
మాధవుభక్తుండ మానఘనుండను, మానావలంబిని మాన్యయశుఁడ

గీ. ననుచు నపుడప్డు మనమున నంకురించు, దుష్టగర్వాంకురములను దున్మివైచు
చింద్రియములను గురియించి యెపుడుమాన, నంబు నిర్విషయంబుగ నలుపుచుంటు.

సీ. "శాశ్వతంబేది యీజగతియందున సర్వ,మణఁగు; కాలమురాగ" ననుచుఁదలఁచు
"మానసమా! నీవు మానకే మాధవు, చింతన యని, తాను సెప్పుకొనును
ప్రాణులఁగాంచి "యీపరమాత్ముఁడన్నింటఁ, గలఁ డంచు, మోము వికాసపఱచు
జీవులకష్టముల్ చిత్తగించుచు "రాగ,మిటు నేసె వీనినం" చిన్నిరోయును.

గీ. గాని,యొక్కప్పుడును తాను మానసమును, వేఱువిషయములకుఁ ద్రిప్పివిడచినిలుపఁ
డే సమయమందు మానసమేమిచింత,మునిఁగిమఱచునో పరమార్థమని యెఱింగి.

సీ. ఐకమత్యములేక నన్నింటగతిమాలి, చెడుదీనులకుబుద్ధి చెప్పుచోకట
"వేదధర్మంబిది! విడువకుండని" ధర్మ, మార్గంబునకుఁ బ్రజ మలుపుచోకట
"బాపురే మీరెంత భవ్యాత్మ"లనిసాధు, సంయములకుసేవ సలుపు చోకట
అతిదరిద్రుల కింతయన్న వస్త్రములకు, వృత్తి నేదైనఁ గల్పించుచోకట.

గీ. దిరుగుచుండును; గడియైనదీరుకనక, నుపకృతిని సేయుచెల్లెడ నోర్పుగలిగి;
"తనుపరోపకారార్థ మిదంశరీర", మనెడు నార్యోక్తిఁ దెలిసినయతఁడుగాన.

సీ. అలకాపురాధీశు నపహసించునుగాని, ధనములోనను దరిద్రంబులేదు
నాకేశుగర్వంబుఁ గాకుసేయునుగాని, విభవంబులకునేమి వెలితిలేదు
భోగీంద్రుమర్యాదఁ బలిమిపుచ్చునుగాని, భోగంబుకేమియు నోగులేదు
చతురాననుని పెంపు సడలసేయునుగాని, భవ్యంపువృత్తి కల్పంబులేదు.

గీ. గాఢవైరాగ్యసంపదగలనరునకు; నాత్మయేసర్వమును వానికగుచునుండ
మేటిసంపన్నుఁడై శక్తి మించిభువిని, మానసానంద మొందుచు మనుసతంబు.

సీ. ప్రాణ సంయమనానుభవమైన మనమును, భువనరక్షకునితోఁ బొందనిలిపి
సకలేంద్రియములు స్వస్థానంబునకుఁ జేరఁ, గాయంబువీడుచోఁ గాంచుచుండి
సచ్చిదానందసుజ్ఞానాత్మ తానను, ప్రజ్ఞయొక్కటి నేమిపాయకుండి
రాగంబులేమిఁ దొరంగెడునాగామి, సంచితంబులకెల్ల స్వస్తి చెప్పి

గీ. అనుభవించి ప్రారబ్ధంబు నంత మొంద; జన్మకారణ విద్యను సమయఁ జేసి;
బ్రహ్మబిలమును నగలించిపరమమైన, మోక్షమునుబొందు; నవసానమునవిరాగి.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందొక పల్లెటూరు

మాగంటి బాపినీడు చౌదరి గారు

నే పుట్టినది పెరిగినది పల్లెటూరు. తండ్రి తాతబంధుకోటికంతకు కూడ నివాసస్థలము పల్లెటూరే. అందులకే పల్లెటూరన్నను పల్లెటూరిసమస్యలన్నను అత్యంతాభిమానము. ఇంతేకాక హిందూదేశసమస్యలన్ని పల్లెటూరిసమస్య లననచ్చు. కారణము మనదేశమున 685665 పల్లెటూళ్లున్న 2316 పట్టణములు మాత్రమే కలవు. జనసంఖ్యచూచినను నూటికి 80 మంది గ్రామవాసులై యుండ నూటికి 20 మందిమాత్రమే పట్టణవాసులై యున్నారు. హిందూదేశమునకు పునాది పల్లెటూళ్లుగావుననే దేశబంధుదాసు, మహాత్మాజీ మున్నగు దేశభక్తులు మనదృష్టి గ్రామములపై మరల్చినారు.

ఆంధ్రదేశమువదలి అన్యరాష్ట్రముగాని, అన్యదేశముగాని వెళ్లినప్పుడు ఆరాష్ట్రముయొక్క లేక ఆదేశముయొక్క ప్రజలను పల్లెటూళ్లను ఆంధ్రదేశముతో పోల్చిచూచుట ఒక అలవాటు కలదు. అన్యదేశాభివృద్ధి పరిశీలన మాతృదేశౌన్నత్యమునకు తోడ్పడగలదనునమ్మకమొకటి గలదు. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందు అభిమానవిద్య నభ్యసించుచున్నప్పుడు, ఈ అలవాటే, ఈనమ్మకమే, మాతృదేశాభివృద్ధికి తోడ్పడవలెనను ఆకాంక్షయే, ఆదేశమునందు అవకాశము చిక్కినప్పుడెల్ల పల్లెటూళ్లకుపంపి రైతుసంతలు, సమావేశములు, సందర్శింపజేసి అచ్చటి గ్రామజీవన పరిస్థితులతో పరిచయము కలుగజేసినవి. 1922 సంవత్సరము సెప్టెంబరుమాసమున ఒక పల్లెటూరువెళ్లి, ఒక రైతుతో కొన్ని దినములు గడిపి, కొంత అనుభవము సంపాదించు అవకాశము గల్గినది. ఈఅవకాశఫలితమే ఈ వ్యాసమునకు మూలము. అప్పుడే గ్రామనిర్మాణశాస్త్రమునందొక భాగమున పాఠములు ముగించియుంటిని. ఆశాస్త్రపండితుడగు డాక్టరు సాండర్సనుతోను మాన్యవసాయకళాశాల కొకప్పుడు అధిపతియు అనేక గ్రంథములకు కర్తయు, రైతు సమస్యలందు విశేషానుభవముగల బెయిలీ పండితునితోను నాకోరిక చెప్పి స్థలము రైతుగూర్చి సంప్రతించగా ఇతాకాకు (కార్నెలు విశ్వవిద్యాలయముండు స్థలము) దగ్గరయున్న ఒక పల్లెటూరునకు వెళ్లమని ఆరైతుపేరు చెప్పిరి. ఆపల్లెటూరిగూర్చి వివరములు చెప్పకపూర్వము ఆదేశపు పల్లెటూళ్లకు మనకు తారతమ్యమున్నదని చదువరులు తెలిసికొనుట మంచిది. మనదేశ చరిత్ర అతి పురాతనమైనది. గ్రామనిర్మాణము ప్రారంభమై దాదాపు మూడువేల సంవత్సరములైనను కావచ్చును. అమెరికాదేశము కనిపెట్టి 600 సంవత్సరములు మాత్రమే అయినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు హిందూదేశమునకంటె వైశాల్యమున మూడురెట్లున్నను, జనాభాలో మనలో మూడవవంతే. దీనింబట్టి జనసంఖ్య తక్కువ, దేశవైశాల్య మెక్కువయినప్పుడు సహజముగా, ప్రతివానికి చేతినిండ భూమి దొరకునుగదా! మరియు చేతినిండ భూమియున్నప్పుడు నిస్సారమైన భూమికి ఎరువువేసి వ్యయము పొందుటకంటె సారవంతమగు మరియొకచోట ఫలసాయము చేయుటయే తగుపనిగా నుండెను. ఈ కారణములంబట్టి మనదేశపు రైతులవలె నందరు ఒకచోట నివసించి ప్రాతఃకాలమున ఎవరిపొలములకు వారు పోయి సాయంకాలమునకు వచ్చుటగాక, అచట రైతులు ఎవరిపొలమున వారు స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని యున్నారు. కాని మాతృదేశముపై కోపముచే లేచి వచ్చిన యింగ్లీషువారు న్యూఇంగ్లాండు రాజధానిలో మొదట నివాస మేర్పరచుకొన్నప్పుడు అచటచట గుంపులుగుంపులుగా మన పల్లెటూళ్ల పద్ధతిని కాపురమున్నారు. వీరు ఏకదేశ ఏకమతస్థులై యుండుటయే కాక, ఆర్యజాతికి జెందిన ఆర్యసాంప్రదాయములు కలిగియుండుట కూడ దీనికి కారణమైయుండు. జర్మనీ, స్కాటులెండు దేశములందు గూడ ఇదియే పద్ధతి. అమెరికాదేశమందు న్యూఇంగ్లాండు ప్రాంతములం దక్క రైతులందరు ఎవరిపొలమున వారే యుండుట అలవాటు. స్టేటు (రాజధాని) అంతయు చక్కని రాజబాటలతో నుండును. ప్రతి కౌంటీ—మన తాలూకామాదిరి— లోను రోడ్లు బాగుగ నుండును. రైతుల పొలములు ఈబాటల నంటియుండును. గృహములు బాటలదగ్గరనే యుండును. ఇట్లుండి, ఎవరిపొలమున వారు పనిచేసికొందురు. ఇందు లాభము లేకపోలేదని, భూమి అంతయు ఒకచోటయుండి అచటనే పశువులచావడి పాలేళ్ల కొంపలున్న మన రైతులకు తోచును. పనిముట్లు, పాలేళ్లు మైళ్లకుమైళ్లు వృథాగా నడచి కాలము ఖర్చుచేయుట, రైతు యింటివద్ద పనిచూచిన పొలమునకు పోకుండుట, పశువులకు పాలేళ్లకు ఆహార విహారములు సరిగా నందకపోవుట మున్నగునవి యుండవు. పొలములలో ఏకాంతమున నున్నను నాగరికతకు దగ్గరచేయుందురు. సగటున ప్రతియింటికి టెలిఫోను ఉండును. ఎంతదూరమునమున్నవారితో నైనను మాట్లాడవచ్చును. డాక్టరు, వర్తకుడు, స్నేహితుడు, పొరుగింటి పెద్దమ్మ, అందరు టెలిఫోనువల్ల అందుబాటులో ఉందురు. ఏదైన మీటింగు జరుగవలసిన టెలిఫోనువల్ల చప్పున సమావేశ పరచెదరు. బజారుధరలు, శీతకాలమునందు వాతావరణస్థితి, వర్షమురాక, అన్నియు ఎప్పటికప్పుడే కబురందును. ఇప్పుడు రేడియో—తంతిలేకుండ,

రాజులచేతను, డాక్టర్లచేతను, విదేశవాసులచేతను పరీక్షింపబడి లెక్కలేనన్ని యోగ్యతా పత్రములంది జగత్ప్రసిద్ధిచెందిన సిద్ధౌషధములు.

ఆనందము సంసారసుఖము కోరనివా రెవరు?

వీర్యబంధ్

చిన్నసీసా 1-8-0

గంటలలో ఎంత పలచనివీర్యమునైనను గట్టిపరచి మూత్రములోను స్వప్నమందును వీర్యనష్టమగుచున్న తక్షణం నిలిపివేయును. 1 వారంలో ముదిమినివపుంసకత్వమును పోగొట్టి నూతన యౌవనం శక్తియింద్రియపటుత్వ మిచ్చును. దాంపత్యసౌఖ్య మిచ్చును. అజీర్ణము ఒంటినొప్పులు, కాళ్ల తీత రూపుమాపును. రాజుల ఆంగ్లవైద్యుల విదేశవాసుల మెప్పుపొందిన సిద్ధౌషధం. ఇప్పటికి 10000 మంది వాడి పరీక్షించియున్నారు. పెద్దసీసా 3-0-0 అశక్తులై నిరాశులైన వారికి పైపూతకు తైలము 5-0-0

రతిరంజన్-గారడీ:—ఈ మందు పూర్వం నవాబులు మహారాజులు బహుభార్యలుగలవారు వాడేవారు. ఎక్కువకామోద్రేకమును కలిగించి మనుపటికన్న వాల్గురెట్లు సంసారసుఖమును అనుభవింపజేయును. దీనివిగూర్చి పత్రికలలో వ్రాయవీలు లేదు. వెలసీసా మాత్రలు 3-0-0 రతిరంజన్ తైలం:—ఈతైలము బలహీనులును పుంసత్వమును పోగొట్టుకొన్నవారును పైన పూతగా వాడిన 5 నిమిషములలో సంసారసుఖ మనుభవింపజేయును. అద్భుతగుణము ఇదియొక జమీందారుగారికి తయారుచేయబడినది. పెద్దసీసా 5-0-0

జగన్ మోహిని తలనూనె:—ఇది తల నూనెలకు రాణి. అనేక వనౌషధులు, పూలరసములు, అత్తరులతో తయారుచేయబడి శిరోజములను ఆశ్చర్యముగా పెందుటయేగాక నిగనిగలాడించి స్త్రీపురుషుల మిక్కిలి ఆనందింపజేయును. తలలో చుండును పోగొట్టి బుద్ధిబలమును, హెచ్చించును. మెదడునకు చల్లదన మిచ్చును. కండ్లకు చలువచేయును. జనుల మోహింపజేయు మంచి సువాసన. స్నానము చేసినను వాసనపోదు. వెలచౌక సీసా 0-12-0 డజను 8-0-0

సింహబలా:—అద్భుతమైన వీర్యవృద్ధిని బలమును శక్తిని కలిగించును. ఇందు గొప్పగొప్ప ఔషధములు శక్తివంతమైన, వీర్యపుష్టి నిచ్చు ఓషధులు చేర్చబడి యొక జమీందారుగారికి తయారుచేయబడినది. సదా యౌవనమును కాపాడును. దాంపత్య సుఖ మిచ్చును. ముదిమినిపోగొట్టి, సింహబల మిచ్చును. వెల సీసా 3-0-0

☞ అన్నిమందులకు వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకం. పరదేశములవారు మందుఖరీదు వి. పి. ఖర్చులు చేర్చి మనియార్డరు చేయవలెను.

అమృత రత్నాకరం, 45 బందరువీధి, మద్రాసు.

ఔషధమును వాడి మెచ్చుకొనినవారు పంపిన యోగ్యతా పత్రములు

1. డాక్టరు సర్టిఫికేట్టు:— డాక్టరు యస్. యస్. గార్గగారు యం. డి. హెచ్. యస్. పి. బి. సీ. యఫ్. ఆర్. హెచ్. యస్. (లండన్)ప్రిన్సిపాల్ ది హైడ్రోపాతిక్ ఇన్స్టిట్యూటువారు:—మీవీర్యబంధ్ మాత్రలు పరీక్షింపగా అవి పుంసత్వములేని (ఇంద్రియపటుత్వము పోగొట్టుకొనిన) వారికివాడగా అద్భుతముగా ప్రత్యేకగుణము కనుపించినది. ఇట్టిఆయుర్వేదౌషధమును కనిపెట్టిన మిమ్ముఅభినందించుచున్నాను.

2. పుంస్త్వలోపము:— జె. బి. దాస్‌గుప్తగారు, చిట్టగాంగు:— వీర్యబంధు పుంస్త్వలోపము పోగొట్టినది. 3 సీసాలుపంపండి.

3. నూతనయౌవనమిచ్చుట:— పి. శ్రీరాములుగారు అసిస్టెంటుస్టేషనుమాస్టరు చీరంచెర్ల:—వీర్యబంధు యితరమందులవలె తాత్కాలిక శీఘ్రాభిలాష కలుగజేయుమందుకాదని తెలిసికొంటిని. దేహమునకుబలము, ఆరోగ్యము నూతనయౌవనమంకురింప జేయగలదు.

4. చిరకాల శుక్లనష్టమునుబాపుట:— కె. యస్. రాజుగారు పాలకొల్లు:..వీర్యబంధువాడగా చిరకాలశుక్లనష్టము నివారణమైనది.

5. యస్. వెంకటసుబ్బయ్యగారు - కోవూరు:— వీర్యబంధు మాత్రలు సేవించగా గుణమిచ్చినది. మరియొక సీసా పంపండి.

6. చిన్నతనపు దురభ్యాసము:— పి. వి. యస్. ఆచారిగారు తిరుపతి:—చిన్నతనపు దురభ్యాసమువల్ల పుంసత్వమును పోగొట్టుకొనిన 17 యేండ్లవానికి మీవీర్యబంధుమాత్రలు పైపూతతైలము వాడగా చాలగుణమిచ్చి సంసారసుఖ మనుభవింపజేసినది. పదిరోజులమందంపుడు.

అన్నిచోట్ల నమ్మకమైన యేజంట్లు కావలెను.

నిజాంరాష్ట్ర యేజంట్లు: భవాని అండుకో నల్లగొండ, దక్కన్, ఆంధ్రబుక్ డిపో, 566 రెసిడెన్సీ, హైదరాబాదు.

బాలింతలకు భయము లేదు.

మహాసూతికాభరణము

తయారయినది.

సూతికాభరణ మను పేరు మనము తరుచుగా వినుచుండిన దయినను, ఔషధముమాత్రము నమ్మకమయినది దొరకుట దుర్లభమని చెప్పవచ్చును. ఈ ఔషధయోగము నెరిగినవారలు సూతికాభరణమును పేరుతో సంసారివైద్యులవద్ద దొరకు మందు కుప్పెలు నమ్మకమయినవని విశ్వసింపరు. సూతికాభరణమని పేరుపెట్టి వారి రసమునో, వాతకఫ్యంపినికో విక్రయించువారు కొందరు కలరు. నిజమునకు అందరువైద్యులు సూతికాభరణమును యోగప్రకారము శాస్త్రీయముగా చేయజాలరని చెప్పిన దోషము కానేరదు. వస్తువుల సమకూర్పుటయందు బహు ప్రయాసకలదు. ఇందు కలియువస్తువులు అందరికి సులభసాధ్యమగునవి కావు. యోగప్రకారము శాస్త్రీయముగా తయారుచేయవలయునన్నచో అంగబలము, అర్థబలము గలిగిన జమీందారులు మొదలగు శ్రీమంతులకుగాని సాధ్యముకాదు.

శ్రీ శ్రీ ముక్త్యాలజమీందారుగారు ఇట్టి దుర్లభమగు ఔషధమును, నమ్మకమయినదానినిగా తయారుచేయింప సంకల్పించి కొన్నిసంవత్సరములు ప్రయత్నముచేయగా, వ్యయ ప్రయాసలమీద వస్తువులన్నియు సమకూడినవి. ఈ యోగమునందు పులి, మొసలి, తాబేలు, నెమలి, దున్నపోతు, ఉడుము, అడవిపంది, త్రాచుపాము, మేక, చేప, చెవులపిల్లి ఈ జంతువులయొక్క పిత్తములు (చేదుకట్లు) చేరియున్నవి. ఈ పిత్తములన్నిటిని సంపాదించుటకు ఎంత ప్రయాసగలదో, ఎవరు సంపాదింపగలరో సంపాదించుట కెంతకాలముపట్టునో, విచారించిన ఔషధము చేయుటలో నుండు కష్టసుఖములు మీకే తెలియగలవు. ఈ పిత్తములే గాక యిందు సువర్ణము, రజతము, తామ్రము, అభ్రకము, లోహము, కాంతము, సీసము, వంగము, మొదలగు విలువగలభస్మములు గలవు. ఇట్టి కష్టతరమగు ఔషధమును క్రమముగా నిర్దుష్టముగా తయారుచేయించి అందరికి లభ్యమగునట్లుచేసిన శ్రీ రాజాగా రెంతయు ప్రశంసాపాత్రులు.

ఈ ఔషధము స్త్రీలు ప్రసవించినప్పుడు కలిగే అనేకవిధములగు సూతికా(బాలింత)వ్యాధులకు అమోఘముగా పనిచేయును. సూతికాజ్వరములందు ఒళ్లు నొప్పులు, తలనొప్పి, నిద్రలేమి, దప్పిక, తాపము, మొదలగులక్షణములు కనబడినప్పుడును సన్నిపాతముపుట్టి, ప్రలాపాదులుకలిగి రోగము తీవ్రదశయందున్నప్పుడును, ప్రయోగించిన ప్రత్యక్షముగా గుణమును జూపును. మరియు బాలింతల గర్భాశయమునుండి మురికి సరిగా ప్రవర్తింపక, కడుపునొప్పిగలిగి బాధపడుచుండినయెడల, దీని ప్రయోగమువలన మురికియంతయు వెడలగక్కించి గర్భాశయమును శుభ్రపరచి, బలమునుగూర్చును. వాపును తగ్గించును. పిచికారి (douche) మొదలగునవి యేవియు అవసరములేకుండా ఆర్తవమును ప్రవర్తింప జేయును. సమస్త పైత్యవ్యాధులు, ఎక్కిళ్లు; కాస, శ్వాస, ఉదావర్తము, గ్రహణి, గుల్మము, అతిసారము, అపస్మారము, భ్రమ, కంపవాతము, ధనుర్వాతము, మొదలగు వాత వ్యాధులు, వీనిని కుదుర్చును. ఇంతవరకు ప్రత్యక్షానుభవము. ఇది గాక:- మూర్ఛ, పేమును, గూడ కుదురునని గ్రంథములందు చెప్పబడియున్నది.

సూతికాభరణ మనబడు ఇతరమందులకంటె వెలలో కొంచెము భేదముండినను సక్రమముగా నతిశ్రద్ధతో, సమస్తవస్తువులను కూర్చి చేసినదిగాన, యిటువంటిది వేరొకచోట దొరకదని మేము దృఢముగా చెప్పగలము. దీనివెల నిర్ణయించుటలో దాని కగువ్యయ, ప్రయాసల నటుండనిచ్చి ముందు "నమ్మకము" నకు వెలగట్టుడు! దీనివెల తులం 1 కి 30-0-0 నిర్ణయించినాము, ఇతరులవద్ద తులం 1 కి రు 20, 25, అమ్ముచున్నప్పుడు నమ్మకమునకు హామీ యిచ్చుదానికి రు 30 అంత ఎక్కువకాదు. ఉపయోగించు విధానము మందుతో పంపబడును.

అభ్రకభస్మము

ఇది శాస్త్రప్రకారము సక్రమముగ తయారుచేయబడినది. వాస్తవము. ఇతరులు తక్కువపుటములు బెట్టినను,శతపుటాభ్రకమనియు, సహస్రపుటాభ్రకమనియు పేర్లుపెట్టి యెక్కువధరలకు అమ్ముచుందురు. ఇదిఅట్లుగాక శ్రీ శ్రీ ముక్త్యాల రాజావారి సంస్థానమున అతిశ్రద్ధతో 300 పుటములు వేయబడినది. అనేకులు దీనినివాడి మెచ్చియున్నారు. డయబిటిస్ అనబడు బహుమూత్రవ్యాధిని నిర్మూలముచేసి అందుండు చక్కెరపదార్థమును లేకుండజేయును. వేడివి, దగ్గును, క్షయను, ప్రదరమును, భోగొట్టును. అనుపానవిశేషములచే వన్నివ్యాధులను కుదుర్చును. ఔషధయోగములందుగూడ కలుపుకొనవచ్చును. ఒకసారి ఉపయోగించిన దీనిగుణము మీకే తెలియగలదు. వాడుకొనువిధము మందుతో పంబడును. వెల తు 1 కి రు 5-0-0,

వలయువారు యిట్లు వ్రాయవలెను. మ్యానేజరు **ఆర్యరసాయనశాల, ముక్త్యాల (కృష్ణా)**

వినుటవల్ల పెద్దపట్టణములనుండి బజారుధరలు, రైతుసంఘముపక్షమున ప్రతిఉదయము పాలమునుండియే వినుచున్నారు.

ఎవరికైన వెళ్ళవలసివచ్చిన మోటారు లుండును. సమీపస్థలములకు గుర్రపుబళ్ళమీద వెళ్లుదురు.(?) సొంతపుత్తరము పెట్టె రోడ్డుమీద పేరు వ్రాసియుంచును. విద్యుచ్ఛక్తి ఎంతదూరమున్నను సప్లయి చేయబడును. ఇంకేమి కొదువ?

క్రయవిక్రయములకు, వినోదములకు, దైవప్రార్థనకు, బళ్ళమరమ్మతులకు, సంఘసమాచారములు ప్రచురించుటకు ప్రెస్సుకు, పత్రికకు, పిల్లలచదువుకు ఒకవిద్యాలయము, తమకు గ్రంథాలయము, డబ్బివిచ్చు వడ్డీవ్యాపారస్తుడు ఉండుటకు, అయిదుమొదలు పదిమైళ్లలోనుండు రైతులందరకు ఒకకూడలి కావలెను గదా! ఇట్టి కూడలియే ఆదేశపు పల్లెటూరు అనబడుచున్నది. రక్తనాళములు లేనిదే హృదయమెట్లుండదో రైతులు లేనిదే ఇట్టి పల్లెటూళ్లుండవు; ఇట్టి పల్లెటూళ్లు లేనిది పట్టణములుండవు. న్యాయవాదులు, న్యాయస్థానములు, వైద్యులు, నాటకములు, కళలు, పత్రికలు, కళాశాలలు, ఇన్ననేల? నాగరికతయే యుండదు. పట్టణవాసులు ఇది సదాజ్ఞప్తికి దెచ్చుకుందురు గాక!

ఇథకాపట్టణ సమీపమునను్న ఇంటరులేకను పల్లెటూరివంటిదే. ఇందు రైతులుగూడ గలరు. ఇక వృత్తాంతము విపులముగా జెప్పెద.

సెప్టెంబరు మాసము వేసంగి యగుటచే ఉదయము చలి లేక చక్కగ నుండెను. రైలుదిగి తోలుసంచి చేతబట్టి (తోలుసంచులు మోసుకువెళ్లుట తప్పుగాదు, ముసలివారు తప్ప ఎవరు కూలీలను పెట్టరు) తిన్నగా మాపండితులు చెప్పిన క్రీస్టోను రైతు యింటికివెళ్లి తలుపునను్న గంటనుకొట్టితిని. తక్షణమే యొకరు అమెరికనులకు సహజముగు చిరునవ్వుతో "మంచిఉదయము(Goodmoring);బాగున్నారా" అని మర్యాదతో నడిగెను. అప్పుడు క్రీస్టోనుగారిని చూడవలె ననగా ఆసంచి అచట పెట్టించి యింటివెనుకనున్న పశువులసావడి దగ్గర ఉన్నారని అచటకు తీసుకువెళ్లెను. ఆముసలిరైతునకు సలాముచేసి నావృత్తాంత మిట్లు చెప్పితిని. "నేను హిందూదేశ విద్యార్థిని కార్నెలు వ్యవసాయ కళాశాలలో చదువుచుంటి. మీదేశపల్లెటూళ్ల రైతులనుగూర్చి వారితోనుండి స్వయముగా దెలిసికొనవలెననియున్నది. ప్రొఫెసరు సాండరుసన్ డాక్టరు బేయిలీ మీదగ్గరకు పంపినారు. నాకు మీయింట్లో బస, భోజనము, ఏర్పాట్లు చేయగలరా అందుకు బదులు మీపొలములో పనిచేసెదను." అతిథి సత్కారమన్న పెట్టినపేరు మనకే చెల్లును. హిందువులు, వారితరువాత యూరపు బొహీమియనులు ఈరెండుజాతులు అతిథిసత్కారమునకు ప్రపంచములోకెల్ల పేరుపొందినవారు. నేను క్రొత్తవాడను. నాకూరకయే బస భోజనమెందు కివ్వవలెను? స్నేహితులు బంధువులు వచ్చినను రోజులు, నెలలు మనదేశములోవలె తినిపోరు. ఇట్లు సత్కరించరుకూడాను.

ఒకటిరెండుపూటలకంటె ఎక్కువయుండవలసిన ప్రతిఫలమైనా యిత్తురు, లేక వారికేదో పనిచేయుదురు. మరొకమాట: స్నేహితులను విందుకు పిలుచునపుడు అధికారి ఆరోజు భార్యకు వీలగునో లేదో ముందు తప్పక విచారించును. ఆవృత్తాంతము విని భార్యను సంప్రతించి సరే యని సమ్మతమిచ్చెను. లోనకు ఆహ్వానించి భార్యకు, మొదట తలుపుతెరచిన యౌవనుడు-కొడుకునకు పరిచయముచేసి, నాకొక గదినిచ్చెను. ఆదినము ఆదివారమగుటచే దుస్తులుధరించి అందరము గుడికి-చర్చికి-వెళ్లితిమి. మనగ్రామములలో రెండుమూడు దేవాలయములుండునట్లే అచటను రెండుశాఖల క్రైస్తవగుళ్లు గలవు. మన రైతుకు చెందినగుడికి వెళ్లియుంటిని. ఉపాసనకు ముందువెనుక, చుట్టుప్రక్కల అయిదారుమైళ్ళదూరమునుంచి వచ్చిన సోదరరైతులతో పరిచయము కలిగించెను. ప్రార్థన పిమ్మట పెద్దవారలసంఘము కూడినది. పాదిరి, పెద్దలందరు, నీతి, మతము, సంఘముకట్టుబాటులు, శాంతి మున్నగు విషయములు చర్చించిరి. క్రైస్తవమతము ఆస్తికముగా ఎట్లున్నను సాంఘికముగా మాత్రము మన హిందూమతముకంటె బాగుగ ప్రజలకు పనికి వచ్చుచున్నది. మన దేవాలయములలో ఎప్పుడైన మన గ్రామ, దేశ, లేక సాంఘిక, మతసమస్యలు, అందరముగూడి చర్చించితిమా? లేదు. పూజారులు, పీఠాధిపతులు మూర్ఖులై యున్నంతకాలము మనమతము, మనము ఇట్లేయుందుము.

భోజనానంతరము విశ్రాంతి దీసికొని కుటుంబమంతయు అతిథితోగూడ తమ మోటారులో దూరమునను్న స్నేహితులను చూచుటకు బయలుదేరెను. రైతులకందరకు మోటారు లుండునని పైననే చెప్పియుంటిని గదా! ఎవరికారు వారే నడుపుకొనుచుందురు. పదునేను మైళ్లదూరమునను్న ఒక స్నేహితునియింటికి వెళ్లితిమి. మానవస్వభావము అంతటను ఒకటేగదా? వెళ్లగానే దొడ్లోపండిన ద్రాక్షపళ్లు, యింట్లోవండిన పప్పులు బెట్టెను. అవి తింటూ పంటలు, ధరలు, యితర రైతులనుగూర్చి కబుర్లు చెప్పుకొన్నారు. మనదేశములోను మొదట క్షేమము విచారించి పంట బాగా యున్నదా; ధర లెట్లున్నవి; పాడియున్నదా; యని అడుగుట మర్యాద కాదా! కొన్నిగంట లచట గడపి మరల కులాసాగా సాయంకాలము చల్లగాలిలో కారులో యింటికి వచ్చినాము. ఆదివారంరాత్రి చర్చిలో పిల్లలు పెద్దలు స్త్రీలు పురుషులు కలసి పల్లెటూరిపాటలు, ప్రార్థనాగీతములు, హాస్యపద్యములు, జాతీయగేయములు ఒక్కగొంతుకతో పాడుట జూచి ఆనందించినపుడు ఆంధ్రదేశమున పూర్వమున్న ఆభజనలు, పాటలు, కథలు ఎందులకు మరచుచుంటిమా యని అనుకొంటిని.

రైతు కుటుంబము

ప్రతిదినము కాల మెట్లు గడపెదరో చూతము. కుటుంబము కుమారునితో ముగ్గురు వేసంగిసెలవులలో తండ్రికి వేరేకూలిలేకుండ గ పొలముపని చేయును. జమా ఖర్చులు చూచుకొన్నపుడు కొడుకు

చేయుపని కూలిపనుల క్రింద వచ్చును. క్రీస్టోనురైతు డేబదిసంవత్సరములు దాటిన ముసలి. ఈయనభార్యయు సమానవయస్కురాలే. మొత్తము వందఎకరములుగల భూస్వామి. 60 ఎకరములు ఆపిలుతోట. మిగిలినదానిలో గోధుమలు మొక్కజొన్నలు పశువులమేతకు గడ్డి మొదలైనవి పండించును. దున్నుటకు మరి యితర పనులుచేయుటకు ట్రాక్టరుమరగలదు. సామాన్యములైనపనులకు, మోటకు నాల్గుగుఱ్ఱములున్నవి. రెండు ఆవులు బాగుగపాడిఇచ్చును. పాలుదగ్గిరమార్కెట్టుకు పంపును. పాలవర్తకము చేయదలచిన రైతులు పాలా, లేక వెన్నా అని నిశ్చయించెదరు. పాలు అమ్మదలచిన పాలెక్కువనిచ్చు ఆవులనే పెంచెదరు. వెన్నవర్తకముచేసిన వెన్న ఎక్కువయుండుజాతిని జాగ్రత్త పెట్టెదరు. ఒకటిరెండు ఆవులున్న యింటిఖర్చు పోను మిగిలిన పాలను మనవలెనే పాలవర్తకుల కమ్మెదరు. పాప మీ ముసలిరైతు బాగుగ కష్టపడవలెను. తెల్లవారుజామున లేచి పాలుపితుకుట మొదలు పొలము పనివరకు అంతయు స్వయముగా చేయును. వేసవికాలమందు కొడుకుగాక కోతలసమయమున ఒక కూలివానితో కాలముజరుపును. మన రైతుభార్య గృహకృత్యములన్ని తాను చేసికొనవలసినదే. ఎవరు సాయముచేయువారు (పనివాండ్రకు సాయముచేయువారందురు) దొరక లేదని మొరపెట్టుకొన్నది. ఈమె కార్యక్రమము మనస్త్రీల కుపయోగముగ నుండకపోదు. ప్రొద్దునలేచి 6 గంటలకే ప్రాతఃకాలభోజనము సిద్ధముచేయును. 12 గంటలకు, మధ్యాహ్నభోజనము వడ్డించును. రాత్రి 7 గంటలకు తిండ్లు ముగియును. అప్పుడు ఎంగిలి చిప్పలు శుభ్రముచేసి చావడిలో అందరు గ్రామఫోను మెటో, పత్రికలు, పది వరకు చదివి నిద్రపోయెదరు. ఈమెకున్న చక్కని ప్రోగ్రాము మన ఆఫీసర్లకున్న ఎంతబాగుండును? సోమవారమునాడు బట్టలన్నియు ఇంటివద్దనే ఉతుకును. వారమునకు సరిపోవు రొట్టెలు, కేకులు, మంగళవారము తయారుచేయును. బుధవారం బట్టల ఇస్త్రీ, లక్ష్మీవారం లక్షణం, తన చిన్నగుఱ్ఱపు బగ్గీవేసికొని పొరుగు పెద్దమ్మలను చూచుటకు వెళ్లును. శుక్రవారంరాగానే గృహమంత శుభ్రపరచును, శనివారం, ఆదివారంరోజుకు సిద్ధముగా నుండును. ఆదివారంరోజునఅంతా విశ్రాంతి. ఈయింటియందు పనిముట్లు మనలక్షాధికారుల యిండ్లలో గూడ చూడము. మెత్తని సోఫాలు, గిఱ్ఱన దిరుగు కుర్చీలు, త్రొక్కుడు హార్మోనియము, చక్కని గ్రామఫోను, గోడమీద అందమైనట్టి బొమ్మలు చిన్నగ్రంథాలయము, వివిధరకముల మాసపత్రికలు, టెలిఫోను, రేడియో-ఎచట సంగీతము పాటలు, ఉపన్యాసములైనను విననచ్చును-మోటారు ఇవి వారియింట నున్నవి. ముసలిజోడు పని అంతా ఎట్లు చేసుకొనగల్గుదురని సందేహము వచ్చునేమో. దానికి రహస్యము అమెరికాదేశమునందలి పనితొలగించు యంత్రములే. మన లామెకు వంటయింట్లో ఒకప్రక్క పొయ్యి, దానిప్రక్క పళ్లెములు శుభ్రపరచు తొట్టె, దీనిదగ్గరనే నీళ్లపంపు, వంటసామానుకు బీరువా, ఇంకొకగదిలో బట్టలవుదికి పిండుమర; డబ్బున్న తివాసీలు ఊడ్చుటకు, పళ్లెములుకడుగుటకు, పాలుపితుకుటకు, రొట్టెకోయుటకు, దుంపలపై పొట్టువలచుటకు మరెన్నిటికో మరలు దొరకును.

దంపతులు ముసలివారై పోవుచున్నారు. వారి అబ్బాయి జాను మతబోధకుడుకాబోవుచున్నాడు. కాని పిత్రార్జితమునకువచ్చుట లేదు. తండ్రితాతల ఆస్తిమీద మనకుండు ఆమక్కువ వారికి లేదు. కాన వారు ఆపొలము అమ్మి వేయవలసివచ్చును. ఈగతియే అనేక కుటుంబములకు పట్టుచున్నది.

మరునాడు క్రీస్టోనురైతుతో కలసి పొలములో పనిచేసితిని. ఉదయమంతా మేము పెంటపోసుఎత్తి పొలములో విరజల్లితిమి. రెండుజాములయినతరువాత చావడిలో గడ్డి తీసి ఆపిలుచెట్ల మొదళ్ళలో వేసినాము. మాపని బాగా సాగలేదు. క్రీస్టోను మనదేశమందలి రైతుల స్థితిగతులగూర్చి, కొంచెముసేపు రాజకీయవిషయములగూర్చి మరికొంతసేపుప్రశ్నలువేసి పని సాగనిచ్చేవాడుకాడు. ఒకొక్కసారి తీసివేసే గడ్డి అక్కడేయుంచినీవూ "ఏమిటో చెప్పుతావు, ముప్పదిమూడు కోట్ల ప్రజలున్నారంటావు, యింగ్లీషువారు కొన్ని వేలే యున్నారు. మీదేశమునకు మీరు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుకోలేకపోతే ఎవరి లోపము చెప్పు మేము సంపాదించుకోలే" యని నవ్వుచు అన్నమాటలు నాకెప్పుడుమరుపురావు. "సెబాసు రైతు అన్నా సెబాసు హిందూదేశములోని నీ సోదరరైతులు గూడ నీబోటిజ్ఞాను లెప్పుడయ్యెదరో గదా!"

ఇంటరు లేకిను పల్లెటూరు

పైనచెప్పినట్లు రైతులమీద ఆధారపడి వర్తకులు, ఉపాధ్యాయులు, సాహుకార్లు, మతబోధకులు వ్యవసాయము చాలించి, విశ్రాంతి పొందుచున్న ముసలిరైతులతో ఇంటురులేకను నిండియున్నది. జనసంఖ్య 700 అయినను 7000 గల మనపట్టణములకంటె అన్ని సౌకర్యములుగలవు. ఆవిశాలములగు వీథులు, సుందరమందిరములు వివిధరకముల విక్రయశాలలు, వినోదములకై ఏర్పడిన విశ్రాంతి నిలయములు, పిల్లలాటలకు పార్కులు, ప్రార్థనకు ప్రార్థనామందిరములు, విజ్ఞానము వెదచల్లువిద్యాసంస్థలు, విచారములేని ప్రజలు, పాశ్చాత్యదేశీయులు ప్రపంచమున సౌఖ్య మనుభవించుటకు బుట్టినట్లును మనము దుఃఖ మనుభవించుటకు బుట్టినట్లును తోచెను.

మనగ్రామములు వేనకువేలు జనసంఖ్యతో నిండియుండినను ఒక విద్యాసంస్థయైన లేక గొడ్డుపోయి ఎట్లున్నవో చూడుడు. లక్షాధికారులున్న గ్రామము లెన్నియో తపాలాఆఫీసు సౌకర్యములు లేక ఒక పత్రికయైన తెప్పించుకొనుభాగ్యము లేక పట్టణములకు పోవలసిన వరకమునకు పోవుమార్గములకంటె కష్టతరమగు తోడవరకు దిగుబురద రోడ్లతో యిబ్బందులకు నిలయమై యుండుటేమి? అచట ప్రతి రైతు గృహమునకురోడ్లు, ప్రతిగ్రామమున ఒక గ్రంథాలయము, ఒక ఉన్నత పాఠశాల, పత్రిక, ముద్రాలయము, నాటకశాల, హోటలు

యుండుటేమి! వంగదేశ గ్రామము వెళ్లిన హిందూదేశస్థితి యింకను తెలియగలదు. కాలిఫోర్నియా రాష్ట్రమున సంచార పాఠశాలల ఈశిష్ట మిత్రులు నేను కలసి రాష్ట్రమంతయు మోటారులో తిరిగితిమి. ఒక్కొక్క పట్టణము, అందలి చుట్టు తోటలు,పచ్చని బయళ్లతో ముద్దులొలుకు సుందర మందిరములు అందమైన రాచబాటలు చూచినప్పుడు "సోదరా! చూచితివా ఈదేశ మెట్లున్నదో, మనము దుఃఖము అనుభవించుటకు పుట్టినట్లున్నది" అని అంటిని. నామిత్రుడొక గొప్ప సాహుకుటుంబమున జన్మించెను. అత డిట్లనెను "నీమా" నాకెంతో డబ్బున్నది. ఇచట పెండ్లిచేసికొని ఇచటనే స్థిరనివాస మేర్పరచుకొనవలెనని యున్నది. మనదేశములలో ఎంతడబ్బున్న ఏమి! కాని, మనమే యిచటనున్న! మన మాతృదేశమెట్లు అభివృద్ధికి వచ్చును! మన దేశమున కూడ యిట్లే అందరుసౌఖ్య మనుభవించునట్లు చేయవలెనని సంకల్పము మాత్రము ఇచట నుండనివ్వదు. భోగమున నేమున్న దను వేదాంతులకు ఇది నచ్చకపోవచ్చును.

ఇచట ప్రచురింపబడు వారపత్రిక ప్రతివారము చుట్టుప్రక్కనున్న రైతులుగూడ పోషించెదరు. వారికి సంఘపత్రికయన్న అభిమానము ఎచటనున్నను తెప్పించుకొనెదరు.

విద్యాలయము

ఇదివరలో ప్రతి రెండుమూడుమైళ్ళకు బాటలకూడలిలోగాని బాటలమీదగాని ప్రాథమికపాఠశాలలు చుట్టుప్రక్క పిల్లల అందుబాటులో నుండెడివి. ఒకగది ఒక ఉపాధ్యాయుడు, ఇవి మార్చి అచ్చటచ్చట ఉన్నతపాఠశాలలు పెట్టుచున్నారు. ఇట్టిది ఇందొకటి గలదు.అయిదారుమైళ్ళదూరమునుంచి విద్యాలయముమోటారులమీద, పిల్లలు వచ్చెదరు. రైతులందరుకలసి విద్యాలయము నడపెదరు. విద్య ఉచితము; నిర్బంధము. కొన్నితరగతులకువిద్యాలయాధికారులే పుస్తకముల నిచ్చెదరు. అధికారి అతిమర్యాదతో నన్నాహ్వానించి కావలసిన విషయములన్నియు చెప్పెను. మొదటితరగతి మొదలు పై తరగతివరకు అన్నిక్లాసులకు పాఠములు చెప్పుచుండగా వినియుంటిని. చిన్నపిల్లలకు స్త్రీలే బోధించెదరు. నిజముగా వారికే పిల్లలను లోపరుచుకొనుట తెలియును. మనదేశములో బడికిపోవు పిల్లలు గుడికి పోవు మేకలవలె నుండక, ఎక్కువ ఉత్సాహములో నుందురు. మధ్య మధ్య ఆటలు పాటలు ఉండును. పాఠముల మధ్య పిల్లలకు అప్పుడప్పుడు కసరతు. ఆవిద్యావిధానములో నేర్చుకొనవలసినవి చాలకలవు. విద్యార్థిపరీక్షలో ఒకశాస్త్రమున తప్పిన మరల దానితో తక్కినవి ఆతరగతిలోనే చదువ నవసరములేదు. ఒకబాలుడు గణితములో ౭వ తరగతిలోయుండి, చరిత్రలో ఆరవతరగతిలో చేరవచ్చును. ప్రతి విద్యాలయములో వృత్తివిద్య ఉండును. బాలురకు వ్యవసాయము నేర్పెదరు. విద్యాలయమునకు అంటి కొంతభూమి యుండును. బాలురు తమ సొంతపొలములో తండ్రివద్ద అర్ధకు తీసికొనికూడ ఉపాధ్యాయుని యాజమాన్యముక్రింద సాగుచేయును. ఇదిగాక అనుభవము గల రైతులు వచ్చి బాలురకు సలహాల నిత్తురు. రైతులు, విద్యాలయ వ్యవసాయపండితుడు,వ్యవసాయాధికారి కలసి మోటారులమీద యితర తాలూకాలలో పొలములను చూడబోవుదురు. పిల్లలు మెట్రిక్యులేషను క్లాసు ముగించునప్పటికి తమపొట్ట తాము పోసుకొనే శక్తిసంపాదించుకొందురు.

స్త్రీబాలికలకు గృహనిర్వాహణము,వంటపని, కుట్టు మొదలగునవి నేర్పెదరు. చదువుకున్న వానికంటెచాకలిమేలనుసామెతగా మనవిద్య మనవలెగాక బాలబాలికలకు స్వయంశక్తియు, జ్ఞానము(Vocational as well as Cultural) రెండు నిచ్చును.

విద్యాలయము తదితరసంస్థలు జూచి క్రిస్టోమదంపతులకు వందనము లర్పించి కాలేజికి చేరుకొంటిని.

ముగింపు

చూచితిరా! ఆదేశమునందు రైతులెట్లున్నారో పల్లెటూళ్లెట్లున్నవో విద్యాలయము చూడుడు. బాలబాలికలు కలసి 160 కంటె ఎక్కువలేరు. ఉపాధ్యాయులు 9 మంది గలరు. ఉన్నత పాఠశాల పెద్దభవనము, వృత్తివిద్య, గ్రంథాలయము, ఒకపత్రిక. వేలకు వేలు జనులున్నను పాఠశాలలు లేనిగ్రామములెన్నియో గలవు. పాఠశాలలున్న తగినభవనములు లేవు. భవనములున్న తగినవిద్యలేదు. గ్రామపెద్దలు ఏవిద్యకావలెను; ఎట్టివిద్య చెప్పుచున్నారు; అను విషయము లేమియు పట్టించుకోరు. బోర్డుఅధ్యక్షులు తమపార్టీ తమహోదాకై చూచుకొనుచున్నారేకాని గ్రామములందు సరియైనవిద్యావ్యాప్తికితగు ప్రయత్నములుచేయుట లేదన్న అతిశయోక్తికాదు. వర్షకాలమున పల్లెటూరి రోడ్లసంగతి చూచిన తెలియును గాని చెప్పనలవిగాదు. బోర్డువారు తమంతటతామే చేయుట విధియైనను యిబ్బందులు చెప్పుకొనలేని సోమరులున్నారు.

గ్రంథాలయములు లేని గ్రామము లెన్నోకలవు.పత్రికలన్న మచ్చు చూడని ప్రజ కొందరు గలరు. ఇట్లున్న మనదేశ మెట్లు అభివృద్ధికి వచ్చును. దేశసౌధమునకు పునాదులైన గ్రామము లిట్లుండ, జాతీయ వృక్షమునకు వేళ్లగు రైతులు అజ్ఞానములో మునిగియుండి కొందరును దేశమెట్లుపోయినను మనకేమియను నిర్లక్ష్య భావములో కొందరును ఉన్న మనకు ముక్తియెన్నాళ్లకు! విశాలమైన ఫలవంతమైన పవిత్రమైన పుణ్యభూమియగు భారతవర్షమున బుట్టియు, భారతీయుడని గర్వపడుచును ఆంధ్రుడనని చెప్పుటకు ఆనందించుచు తక్కిన రాష్ట్రములకు తక్కిన దేశములకు నీవు తీసిపోదువా సోదరా? లెమ్ము, స్వర్గభూమియగు మాతృభూమి ఇతరదేశముకంటె వెనుకబడియున్నదను కళంకమును దీర్చి, తల్లి గౌరవము కాపాడుము.

శివకవులు

[క్రీ. శ. 950—1485]

నిడుదవోలు సుందరము పంతులుగారు

శ్రీ గౌరీ హృదయేశ్వర!
వాగీశ్వరవదన కమలవాసిత! శుభ ల
క్ష్మీగణపతి, సురపూజిత!
రాగరహిత! విజయనగర రామయలింగా!

అవధారు! మహాదేవా!
భవదంకిత మొప్పఁ గంధపద్యశతక సం
స్తవ మొనరించెదఁ గొనుమా
ప్రవిమలకృప విజయనగర రామయలింగా!

కవు లెందఱో శతకంబుల
శ్రవణానందముగఁ జెప్ప సంతసపడి నీ
వవునంటివి నావాక్కుల
రవమట్టులె వినెదో? లేదో రామయలింగా!

కవులు నిరంకుశధిషణన్
భవదంశజు లగుట వారి పాదాబ్జరజం
బవతంసముగ ధరించెద
రవణింపగ, విజయనగర రామయలింగా!

భవదమల తత్త్వసారము
కవియెఱుఁగును; భవియెఱుంగఁ గలఁడే? వినమే
కవిగాంచు నన్నియెడలన్
రవిగాననిచోటు నేని రామయలింగా!

కవులెల్ల మహాశయులను
భవశాలురు; వారిహృదయఫలకంబుల 'నోం'
'శివ' యని లిఖింపఁబడుటం
బ్రబరులు సత్కళల విజయరామయలింగా!

అవలోకించఁగ లోకముఁ
గవి లోకముచేఁ బొగడ్తఁ గాంచినగాదే
యవిరళ చరితావాహిని
ప్రవహించుట గల్గె విజయరామయలింగా!

పవమానజవము కలమున
కవలీలం బుట్టఁ జేయునట్టిఁడు కవిగా
కెవఁడు భువిఁగలఁడు విద్యా
ప్రవణుఁడు, సర్వజ్ఞమూర్తి రామయలింగా!

శివకవులకు నవకవులకు
శివతత్త్వపరాయణులకుఁ జేమోడ్పులు వే
దవిధిం గావింతుఁ బున
ర్భవ మింక లేకుండ విజయరామయలింగా!

శివతత్త్వసారవేత్తకు
సవినయ సాష్టాంగనతుల సాహస్రము నే
దవిలినభక్తి నొనర్చెద
రవికోటినిభాంగ! విజయరామయలింగా!

శ్రీపతి పండితకవి శివ
దీపిక విరచించి శైవదీక్షాగురుఁడై
చేపట్టె ముక్తి పేరిటి
రాపట్టిని విజయనగర రామయలింగా!

అల యుద్ధమల్లు పనుపునఁ
దెలుఁగున మధ్యాక్కరలను దెల్పెను దొలిఁదా
నిల శ్రీపతి పండితకవి
లలితగతి న్విజయనగర రామయలింగా!

అక్కరలఁ జెప్పటాఁ దెలుఁ
గక్కరముల యుద్ధమల్లుఁ డవిఁ జెక్కించెన్
నిక్కమతఁ డొక్క శివకవి
రక్కైన నుతియింతు నతని రామయలింగా!

గరగలకుమకము; గుడియుఁ గొ
మరు సామికిఁగట్టె యుద్ధమల్లుఁడు తెలుఁగ
క్కరములలిపి శాసన మే
ర్పరిపించెం దొలుత విజయరామయలింగా!

మును 'యుత్సవిత్తి'ను వా(?)
క్కునకుఁ జెప్పె నాల్గువేల గోప్యార్థంబుల్
ఘనుఁడు శివలెంకమంచన
రనయునఫాలాంగ! విజయరామయలింగా!

(సశేషము)

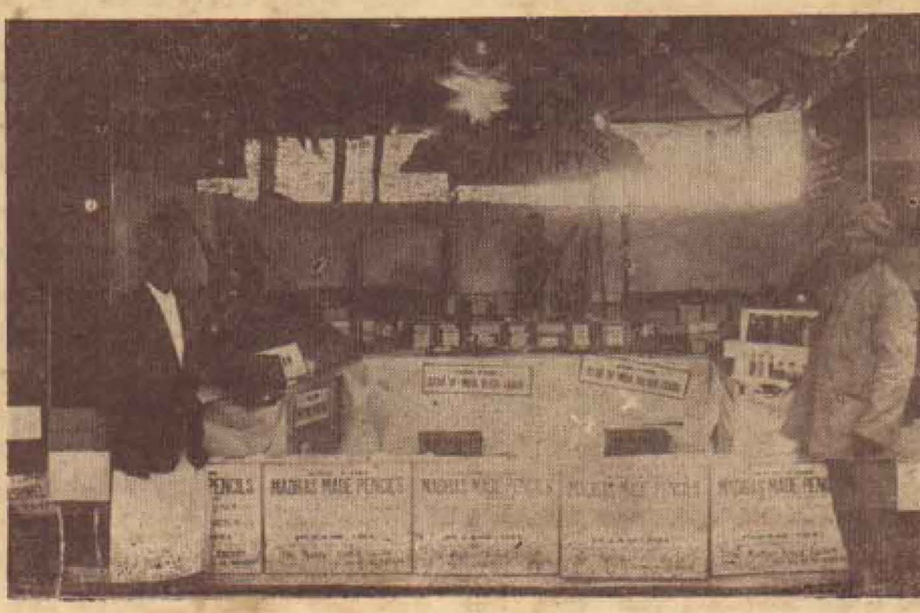

పెన్సిళ్ల కర్మాగారము, చెన్నపురి

పెన్సిళ్ల కర్మాగార స్థాపకులు, కార్మికులు, చెన్నపురి

చెన్నపురి పెన్సిల్ల కర్మాగారము తాలూకు ప్రదర్శనములు

మదరాసు పెన్సిలు ఫ్యాక్టోరీ

"పరిశ్రమాభిలాష."

1905 సంవత్సరమున బిపినచంద్రపాలునిచే నొక గొప్పస్వదేశీయాభిమాన తరంగము మనప్రాంతములకు గొనిరాబడినది. దాని పర్యవసానముగ తెలుగుదేశములో రెండు పెన్సిలుఫ్యాక్టోరీలు నెలకొల్పబడినవి. కాని, కారణాంతరములచే నవి రెండునుగూడ జయప్రదముగ నడువలేదు. కొంతకాలమునకు వీనిలో నొకటి పునరుద్ధారణ చేయబడినది; కాని,అప్పుడును దానిగతి యథాపూర్వముగనే పరిణమించినది. మున్మారు ప్రయత్నముచేసిన మున్మారును విఫలమగుటకు తగినకారణము లుండకపోవు. వానిని విమర్శించుట జ్ఞానదాయకము. క్రొత్తఫ్యాక్టోరీల నిర్మించుట అత్యవసరమైనట్టియు, అట్టి యుద్యమములయందు ప్రజలచిత్తము హత్తియున్నప్పుడును ఆరంభదశలో కృషీల భగ్నములయ్యెనో విమర్శించుట ముందు బయలుదేరుకృషులను జాగరూకతతో నడిపించుటకు సహకారియగును. కాని ఇక్కడ గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిది విరమింపవలసియున్నది.

ఆ మూడు ప్రయత్నములును విఫలమైన కొలదికాలమునకు యుద్ధము వచ్చినది. 1914 సంవత్సరము అక్టోబరునెలలో మనరాజధాని గవర్న్మెంటు పరిశ్రమశాఖవారు పైరెండుస్థలముల యందలి యంత్రములను చెన్నపురికి దెచ్చి నాలుగు సంవత్సరములు కడు పూనికతో పనిచేసి పెన్సిలుకృషిని కొంత మార్గములోనికి దెచ్చిరి. ఇంతలో యుద్ధము ముగిసినది. పరిశ్రమశాఖవారుగూడ పెన్సిలుకృషి సుస్థాపితమైనదని భ్రాంతినొందిరి. (అది కేవలము భ్రాంతియె యని యీ వ్యాసము కడవరకు జదివిన తెలియును.) కనుక దానిని ప్రజల స్వాధీనముచేయ కుతూహలురైరి.

1918 సంవత్సరాంతమున చెన్నపురిలోని పెరుమాళ్ళుసెట్టి కంపెనీ వారును, వారిబంధుగులును, హితులును, మరియొందరుగూడజేరి దానిని గవర్న్మెంటునుండి కొంతలాభమిచ్చి కొనియున్నారు. నాటినుండియు నిది పూర్తిగ జాతీయసంస్థయని చెప్పవచ్చును. ఇటీవల యితర వాటాదారులు వెనుకంజవేయగా వారిని తృప్తిపరచి పెరుమాళ్ళుసెట్టి కంపెనీవారే యీఫ్యాక్టోరీకి సర్వస్వామ్యులైరి. పెరుమాళ్ళుసెట్టికంపెనీకి ప్రస్తుతము శ్రీ వి. తిరువెంగడత్తాను చెట్టిగారు, శ్రీ వి. యతిరాజులుచెట్టిగారు, రావుసాహేబు సి. టి. ఆల్వారుచెట్టిగారును యజమానులు. వీరిలో తిరువెంగడత్తాను చెట్టిగారును, ఆల్వారుచెట్టిగారును ఈమధ్యనే పశ్చిమఖండదేశములు విస్తారముతిరిగి అక్కడి వ్యాపారకృషి సంస్థల నిర్మాణములను చక్కగ పరిశీలనచేసి వచ్చి వారి జ్ఞానానుభవములను ఇక్కడి వారిసంస్థల నభివృద్ధినొందించుటలో నుపయోగించుచున్నారు. ఇట్లు వారిధనము,బుద్ధి, ఉత్సాహము,ఔదార్యము అంతయు దేశహితైక కార్యములయందు వినియోగించుచున్నారు. వీరి పలుకుబడివలన మన పెన్సిళ్లు కాశ్మీరము, తిరువాన్కూరు మున్నగు సంస్థానములలోను, బర్మా, కలకత్తా, మద్రాసు మున్నగు గవర్న్మెంటులలోను, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండు మున్నగు విదేశముల లోను నుపయోగింపబడుచున్నవి.

ఇప్పుడు యీ ఫ్యాక్టోరీ మదరాసు పెన్సిలుఫ్యాక్టోరీ అను పేరుతో సుమారు లక్షాపాతికవేలు ఖరీదుగల విశాలమైన స్వభవనము నందు నెలకొనియున్నది. ఇప్పుడు దీనికి దరిదాపు మూడులక్షలు ఖర్చుపెట్టబడియున్నది. ఇంకను యెంతకావలెనన్న నంతఖర్చుపెట్టు

సాహసముతో యజమానులు దీనిని ఎట్లైనను జయప్రదముగ కొనసాగించుటకు బద్ధకంకణులైయున్నారు. వీరు డబ్బును నీటివలె ఖర్చు పెట్టుచున్నారు. ఇక్కడ యిప్పుడు పరిశ్రమవేత్తయు ఇంజనీరునై యున్నది మల్లాది సుబ్బారావుగారు, టి.ఇ. ఇ. తోకియొ (Tokio). ఈయన విదేశములయందు నేర్చియు, స్వదేశమున చాలకాలము పరిశోధనలజేసియు పెన్సిలుకృషిని ఆమూలాగ్రముగ అనుభవములోనికి దెచ్చికొనియున్నారు. ఈయన సాదా పెన్సిళ్లు, చేయుటయందేకాక కాపీయింగ్ పెన్సిలు చేయుటయందును మిన్న. చెన్నపురి వైశ్యులగు టి. ఎ. రంగయ్యచెట్టి అని సుప్రసిద్ధమైన వారికుమారులు రాజమన్నారుచెట్టిగారు దీనికి మేనేజరు. వీరిపనియందు వీరును గట్టివారే. ఇందు పనిచేయు ముఖ్యమైన పనివాండ్రుగూడ పట్టుదల అనుభవము తెలివితేటలును గలవారు. ఇట్టి సముదాయముయొక్క ఫలితము మనము బజారులలో చూచుచున్న సుప్రసిద్ధమైన "స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా" పెన్సిలు. మదరాసు పెన్సిలుఫ్యాక్టొరీలో నిప్పుడు విదేశీవాని కెంతమాత్రమును తీసిపోని మామూలు వ్రాతపెన్సిళ్లు, డ్రాయింగుపెన్సిళ్లు, రంగుపెన్సిళ్లు, కాపీఇంగ్ పెన్సిళ్లును తయారగుచున్నవి. ఇంకను వింత రకముల పెన్సిళ్లు, చిత్రవర్ణములతో మెత్తనికర్రతో తయారగుచున్నవి. వీనిని ఒక్కసారిచూచిన మరి వదల బుద్ధిపుట్టదు.

ఈ ఫ్యాక్టొరీలో నిప్పుడు సుమారు వందమంది పనిచేయుచున్నారు. ఇది పూర్తిగా పనిచేసినప్పుడు 500 మందికి తక్కువగాకుండగ పనిచెప్పును. అనగా 500 కుటుంబములకు 2500 ప్రాణులకు అనుదినమును సుఖభోజనమును బెట్టియు నిచ్చును. పెన్సిలుకృషి పూర్తిగ మనదేశములో సుస్థాపితమై మనకు కావలసిన 10 లక్షల రూపాయిల పెన్సిళ్లలో అర్ధమును ముప్పాతికవంతైనను మనము చేసికొనునప్పుడు ఈకృషివలన 10 వేలకు తక్కువగాని పాటకజనము బ్రతుకగాంచును. ఇంకను ఎందరో ఉత్తమ మధ్యమ తరగతి విద్యావంతులు ఉద్యోగముల గాంతురు. ఇట్టికృషిని ఎవ్వరెవ్వరెట్లెట్లు తోడ్పడి జయప్రదము చేయగలరో అట్లు చేయనగును.

పాఠకమహాశయులారా! మీ కొక మనవి. పరిశ్రమలను అభివృద్ధిలోనికి తేవలెనను కుతూహలము మీ కందరకునుగలదు. అనేక కంపెనీలు దివాలాతీసినను ఇంకను క్రొత్తకంపెనీలలో మీరు వాటాలు తీసుకొనుచుండుటయే దానికి నిదర్శనము. కాని యిప్పటివరకును ఒక్కకృషినిగూడ మనము స్థాపింపలేదు. అనేక కారణములవలన అవి మనచేతినుండి జారిపోవుచున్నవి. ఒక్కచోట ధనలోపము, ఒక్కచోట పరిశ్రమవేత్తయొక్క అల్పజ్ఞానము, వేరొక్కచో వస్తులోపము, మరియొక్కచోట పనిచేయు ముఖ్యుల కొకరితోనొకరికి సరిపడక అంతఃకలహములు ఇంకెన్నియో కారణములుకలిగి కృషులు దగ్ధము లగుచున్నవి. ఈ పరిస్థితులు అనుభవశూన్యమైన ఆరంభదశలో కలిగెనన్న కొంత క్షమింప వీలుగలదు. కాని ఇరువది ముప్పదిసంవత్సరముల అనుభవము గలిగి అనేక విషయములలో నీకారణములచేతనే దెబ్బతిని యింకను జ్ఞానమును సంపాదించుకొని యీ దుస్థితులకు దూరులమై చక్కగ కృషుల నడిపించుకొనలేకుంటిమనుట కేవలము నిందాపాత్రము. నిందార్హమైనను మరి యేమైనను పరిశ్రమలను చక్కగ నడిపింపలేకుంటిమనునది సిద్ధాంతము. ఆవిషయములో నిరుత్సాహులమై దినదినము యితరదేశములు ముందునకు బోవుచుండ మనము వెనుకకు బోవుచున్నాము. ఇది దేశమునకు అనర్థము.

ఇప్పుడు యీ పెన్సిలు ఫ్యాక్టొరీ విషయములో చూడుడు. పైనచెప్పిన బాలారిష్టము లన్నియు తీరి చక్కగ నడుచుచున్నది. ఈకృషి విజయమునకు ఒక్కమెట్టులోనున్నది. ఆమెట్టుమాత్ర మెక్కగలిగినచో విశాలమైన మందిరమును జేరును. అక్కడనుండి యితరకృషులకు ప్రోత్సాహ మొసగుచు చేయూతనిచ్చుచుండును. ఈమెట్టు నెక్కించుబాధ్యత ప్రజలపై నున్నది. ప్రజలు విరివిగా స్టారు ఆఫ్ ఇండియా పెన్సిళ్లే కావలెనని వీనినే ఉపయోగించుచున్నచో ఒకటి రెండు సంవత్సరములలో మదరాసు పెన్సిలు ఫ్యాక్టొరీ సుస్థాపితమగును. అనేకమంది ప్రజలు అన్నవస్త్రములు కలిగి సుఖపడుదురు. దానినిజూచి రాజమందిరములోనో బెజవాడలోనో ఆంధ్రపెన్సిలుఫ్యాక్టొరీ ఒకటి కట్టుకొనుటకు మీకు విశ్వాసము కలుగును. ఇంకను అనేకకృషుల స్థాపించుకొనుటకు మీకు ధైర్యముకలుగును.

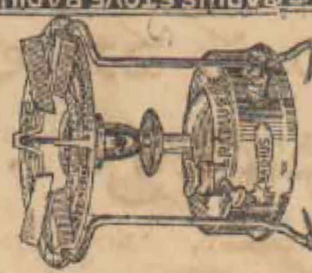
ఇంకను ఒక్కవిషయమును చూడుడు. ఇప్పుడు యీఫ్యాక్టొరి సరుకు విరివిగా దేశములో అమ్మకమగుచుండుటచే విదేశీపెన్సిలు ఫ్యాక్టొరీలతో గొప్పపోటీ వచ్చినది. ఈపోటీకి ఆగినయెడల యీ ఫ్యాక్టొరీశాశ్వతముగ స్థాపింపబడి ముందు వానికి దారిని కలుగజేయును. లేనిచో సర్వం నాశనము. ఇట్టిస్థితిలో గవర్నమెంటు దానికి తోడ్పడుట న్యాయము. గవర్నమెంటు తోడ్పడజాలదు. ఇప్పుడు ఇంత మహాద్యత్నమును గాలికివిడిచివేయుదురా, లేక ప్రజలందరును తోడ్పడి ఈకృషిని నిలబెట్టుదురా? మీతోడ్పాటు లక్షలు వేలు ఖర్చగునది గాదు. పదులు అయిదులుగూడ ఖర్చులేదు. ఒక పెన్సిలు మూడు కానలిచ్చి కొనేటప్పుడు అంతమంచిపెన్సిలును అర్ధణాకే మదరాసు పెన్సిలు ఫ్యాక్టొరీలో చేసిన 'స్టారు ఆఫ్ ఇండియా' పెన్సిలు యిస్తున్నారు గనుక ఆ విదేశీదానికి మారుగ యీస్వదేశీదే కావలెనని కోరుటమాత్రమే. ఈపాటి సాయమువలన నీమహోద్యమము జయమొందును. ఈపాటికూడ మనము చేయలేకున్న ఒకఫ్యాక్టొరీకట్టి మొదటినుండియు బాధలుపడి దానిని నెగ్గించగలమన్నది సున్నగద. విజయమున కింతచేరువకు వచ్చియున్న యీఫ్యాక్టొరీని మనము స్థాపించలేనిచో యిక కృషిచింత మాని క్షామదేవతకు బలికావలసినవారమే. మరల ఇట్టి సాహసులై ధనవిషయమున నిర్లక్ష్యమైన యజమానులు దొరకబోరు. ఇంత అనుభవముగల పరిశ్రమవేత్త దొరకబోడు. ఇంత త్యాగశీలము, శాంతము, దూరదృష్టి, దేశసేవైకబుద్ధిగలకూట మింక గూడబోదు. కనుక యిప్పుడె కృషికి మనమందరమును తోడ్పడి ఫ్యాక్టొరిని స్థాపితముచేయవలెను. దీనికి పైనజెప్పిన విధమున ప్రజల తోడ్పాటుమాత్రముండినచో జయము మనది; లేనిచో..........................

Printed and Published by K. Nageswara Row, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street, G. T. Madras,

RADIUS

యునైటెడ్ స్టేట్సు ఆఫ్ అమెరికా యందు 1914 సం॥రమున బంగారు

Blew Lamp No. 55 Stove No. 1s : or

పతకము బహుమతిగా నివ్వబడినది

మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన వాటిలో శ్రేష్ఠతరమైనది.
స్వీడనులో తయారుచేయబడినది.

ప్రపంచమందు అంతటను లక్షలకొలది ఉపయోగమునం దున్నది.

ప్రతిచోటను విక్రయమునకు దొరకును.

Sole Agents—

THE UNITED INDIA Co.,
4, Errabalu Chetty Street, Madras.

ది యునైటెడ్ ఇండియా లైఫ్ అస్యూరన్సు కంపెని లిమిటెడ్

స్థాపితము 1906, హెడ్ఆఫీసు, మద్రాసు.

మొట్టమొదటి హిందూదేశీయ భీమా కంపెనీ

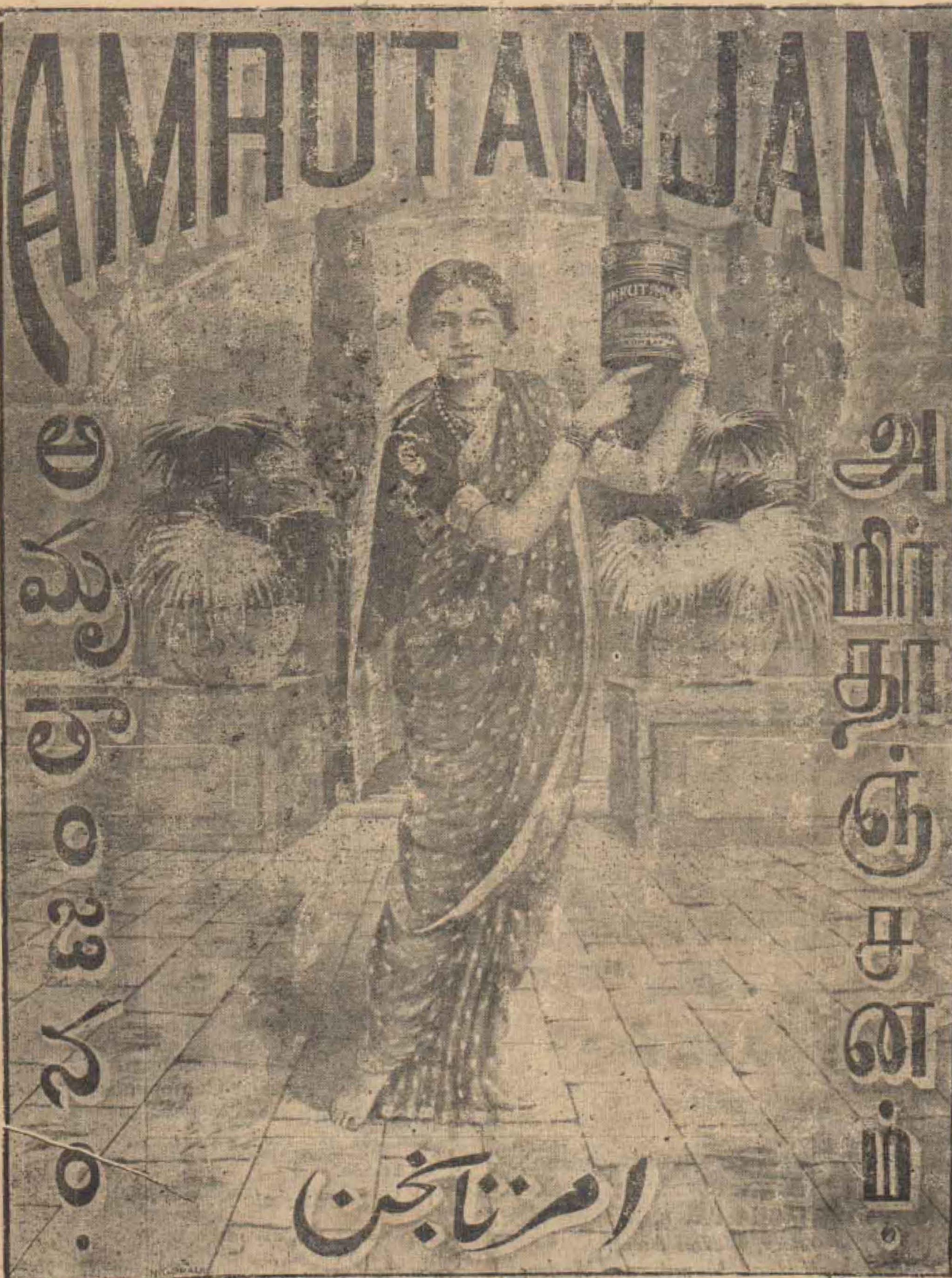
చేర్మన్, సర్ ఎం. సి. టి. ముత్తయ్య చెట్టియార్ కె. టి. ఎం. ఎల్. ఏ.
ప్రస్తుతం 1000-కి రూ 75 చొప్పున బోనసు 5 సం॥ల కొకతూరి ఒసంగబడును.

అడుగకయే మాకు పంపబడిన యోగ్యతాపత్రిక

"దృఢమైనట్టియు, స్థిరమైనట్టియు, మిక్కిలి బాగుగా నిర్వహింపబడునట్టియు, హిందూదేశమునందు మిక్కిలి మితవ్యయముతో నిర్వహింపబడుచున్నట్టి వాటిలో నిదియొకటి. దీనియొక్క అభివృద్ధి ప్రతివిమయమునందును నిలకడకలది, నిశ్చయమైనది. భీమా కంపెనీలలో ఇదికూడ మిక్కిలి బాగుగా పనిచేయుచున్నదని అంగీకరింపతగినది." అని కలకత్తా ఫార్వర్డుపత్రిక 26—10—1925 తేదిన వ్రాసినది.

ప్రాస్పెక్టసుకు ఈక్రింది విలాసమునకు వ్రాయవలెను. ధారాళమైన షరతులపై పనిచేయుటకు ఏజంట్లు కావలెను.

కె. ఎస్. గోపాలయ్య, మేనేజరు.

AMRUTANJAN
అమృతాంజనం.
அமிர்தாஞ்சனம்.
امرتانجن

ప్రతిపనికి ఉపయోగించబడు

మైయర్స్ పంపులు

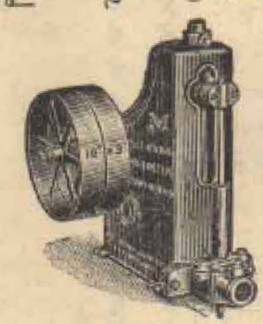
బజారునందున్నట్టివాటిలో దీర్ఘకాలము వరకు సులభముగాపనిచేయునట్టి పంపులు

లోతుకాని, లోతైన బావులకు మైయర్సు కాగ్ గియరు హేండు పంపులు

ప్రతిమైయర్సు పంపుకు ఒక ప్రత్యేక లక్షణము గలదు

చిమ్మెడిగొట్టము గల మైయర్సు పంపులు 2

లోతులేని, లోతైన బావులకు మైయర్సు సెల్ఫు ఆయిల్ పవరు పంపులు

మీ బావిలోతును, ఏపనికి మీకు నీళ్లు కావలసినది తెలిపిన అందుకు తగిన పంపులను మేము శిపార్సు చేయుదుము.

సోల్ ఏజంట్లు:—

లిమాయి బ్రదర్సు, లిమిటెడ్,

1/173 Broadway P. B No. 202 Madras

ఉత్తరములు ఆంగ్లభాషయందే వ్రాయవలెను.

మలినములేక గుడ్డలను శుభ్రపరచును

గృహముననుండు వస్తువు లన్నిటిని శుభ్రము చేయును

KLENZOL

క్లెన్‌జాల్ జిడ్డును, మురికిని తినివేయును. దీనికి సమానమైనది లేదు. ఇది సబ్బుకంటెను చౌకనైనది, శ్రేష్ఠమైనది. స్వల్ప కష్టముతోను, కొంచము కాలమునందు కొద్దిఖర్చుతో పని బాగుగాచేయును. ఇది మీచేతులను మృదువుపరచును.

భోజనశాలలందు, కర్మాగారములందు, మోటారువర్కుషాపులందు, మోటారుస్వంతదారులకు మిక్కిలి ఉపయోగకరము.

వంటగదియందు ప్రతిదానిని శుభ్రముగా నుంచును. నిరపాయకరమైనది. ఇందులో సున్నము, ఆసిడ్లు, పొటాష్, కాస్టిక్ లేక హానికరమగు రసాయనములు చేరుట లేదు.

అన్ని సుగుణములు ఒకేదానిలో యిమిడియున్న ఇట్టి వాషింగు కాంపౌండును, క్లీన్సరును (పరిశుభ్రము చేయు దానిని) ఇదివరలో మీ రెన్నడును చూచియుండరు. ఒకదఫా వాడిచూచిన మీకే తెలియును.

పొట్లముల ధర రూ 2-8-0, లేక రూ 1-4-0.

నూతనముగాకనిపెట్టబడిన ఈఅద్భుతవస్తువుకు నేడే వ్రాయుడు.

The Andheri Industrials,
Manufacturing Chemists,
ANDHERI, BOMBAY.

అమృతాంజనము

సకల నొప్పులకు సంజీవివంటిది

చక్కని డబ్బీతో సహా సీసా 1-కి అణాలు 10 మాత్రమే

అమృతాంజనము డిపో

బొంబాయి ⁂ మద్రాసు

P. GOPALSWAMI CHETTY & Son

Manufacturing Jewellers, Saint Thomas Mount P. O. Near Madras.

అందరి యిష్టప్రకారము, వారి స్థితికి తగినట్లుగలవు.

ఒకసారి ఆర్డరు పంపించి చూచిన మీకే విశద మగును.

సకాలమునందు ఆర్డరులను పంపుట, మేలైనవస్తువులను పంపుట, మంచిపనితనము, బాగుగా తయారుచేయుట మొదలగువాటిచే హిందూదేశమునందును, విదేశములందున్న మా ఖాతాదారులకు తృప్తి నిచ్చుటయందు మేము గొప్ప కీర్తిని గడించియున్నాము. ఒక ఆర్డరును పంపిన మీకే నమ్మకము తృప్తి తప్పక కలుగును.

తెలుగు, ఇంగ్లీషు, అరవము క్యాటలాగులకు వ్రాసిన పంపబడును.

పి. గోపాలస్వామి శెట్టి అండ్ సన్, నగలవర్తకులు,

సెంటుథామస్ మౌంటు పోస్టు, మదరాసు.

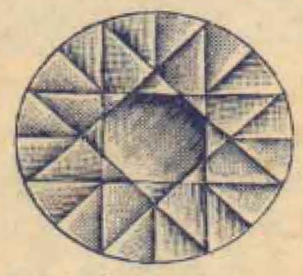
మీకు

శ్రేష్ఠమైన సీమకమలములు నమ్మకముగాను,

తృప్తికరముగాను తక్కువధరలకు దొరకుచోటు ఏది?

బాపాలాల్ అండు కంపెనీ,

వారివద్ద మాత్రమే

ఏలననగా వారు నేరుగా ఉత్పత్తిస్థాన మగు ఆంటువర్పు (బెల్జియం) నుండి తెప్పించి అతి చౌకగా విక్రయించుచున్నారు.

ఒకసారి వారితో బేరముచేసిన వారి నమ్మకము మీకు తెలియును.

89 టంకశాలవీధి, సావుకారుపేట
(పార్కుటౌను) మద్రాసు.

Agency Antwerp **Hd. Office Bombay.**

Bapalal & Company

Direct Importers of Diamonds

89, Mint Street, Madras. P. T.